

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

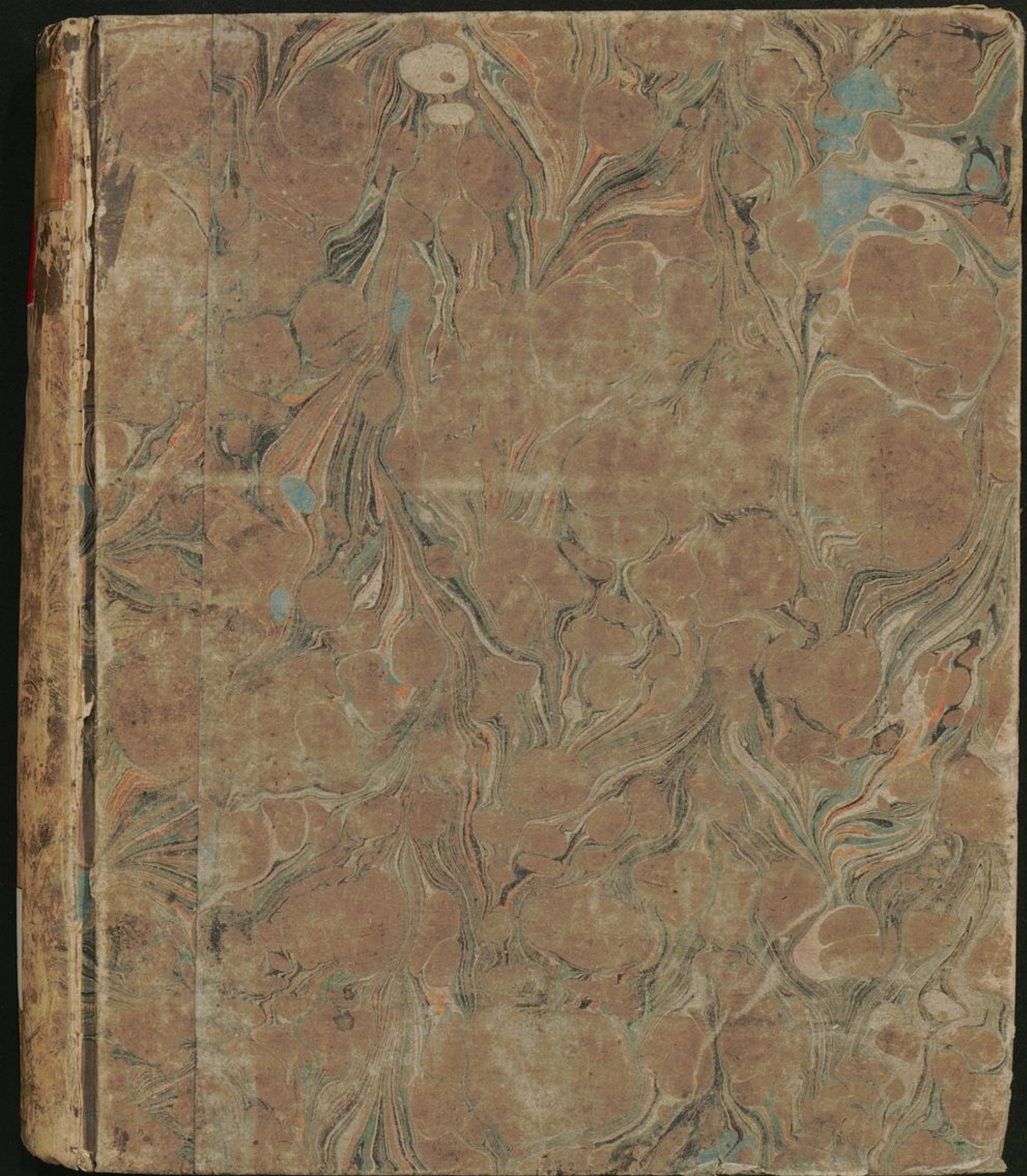
**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Literarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1743

urn:nbn:de:hbz:466:1-29129

87.
~~IV~~
~~II~~ 1.

Ga I 2
Nr 43

IACOBI BRVCKERI

REG. SOC. SCIENT. BEROL. MEMBRI

HISTORIA CRITICA
PHILOSOPHIAE

A

TEMPORE RESVSCITATARVM
IN OCCIDENTE LITERARVM

AD

NOSTRA TEMPORA.

TOMI IV. PARS I.

LIPSIAE

APVD BERNH. CHRISTOPH. BREITKOPF.

MDCCXXXIII.

IACOBI BRÄCKERI
REG. SOC. SCIENT. BEROL. MEMBR.

HISTORIA CRITICA
PHILOSOPHIAE

TEMPORIS RESUSCITATIONUM
IN OCCIDENTE LITTERARUM

06

AN

Hu

1239-4,1 19

81/26441

TOMI IV. PART I.

LIBRARY

UNIVERSITY OF PADERBORN
LIBRARY

PRAEFATIO.

Tandem densas, quas dumeta seculorum barbarorum oculis obiecerunt, tenebras, et impeditas aevi medii sylvas eluctati, in patentiores Te, campos et iucundiores lucem, Lector benevole, deducimus, historiam pandentes philosophiae, quae post resurgentem literarum honorem e pulvere et squalore protracta pristinum decus recuperare coepit. Ea cum vel sectaria fuerit, vel eclectica, periodus haec philosophicae historiae tertia in duas partes diuidenda fuit, quarum priorem hoc volumine comprehendimus, et quicquid sectaria methodo philosophatum est, Lectori conspiciendum dedimus.

P R A E F A T I O.

dimus. Omnes autem, quae renouatae sunt sectas ita descripsimus, ut philosophorum consilia, rationesque quibus permoti ad hanc anchoram confugerunt, patefcerent. Ipsam quoque celeberrimorum virorum, qui de philosophia meruerunt, historiam eodem, quem initio ingressi sumus, tramite decurrentes enarrauimus, ut potissimum Lectori constaret, quo pacto philosophiam adiuuerint, quid in ea praestiterint, quae circumstantiae in placita eorum hypothesesque deamatas influxum habuerint, quaeque fuerint rationes arcanae, quibus systemata delecta confirmarentur. Idem de illis annotatum a nobis est, qui dum sectariae viae ineptias effugere voluerunt, in deuia inciderunt, a philosophiae verae regia, quam pandit via, prorsus seducunt, qualia sunt scepticismus, et philosophia illa fanatica, quae se theosophicam et diuinam iactare solet. Ita vero innumerae observationes enatae sunt, quae alibi frustra quaeruntur, ad formandum autem intellectus iudicium, eiicienda praeiudicia veritati inimica, et detrahendam pseudo-philosophiae larvam quam maxime conducunt. Cum autem recentior quoque historia philosophica cum literaria arte cohaereat, nihil praetermisimus, quod lucem accendere Lectori posset, reliqua,

P R A E F A T I O.

liqua, quae vel exercitato iam nota sunt, vel vbique inueniri possunt, ideo omisimus, ne in infinitum excresceret proluxa tractatio. Et fontes quidem, unde omnia hausimus, eadem, qua haecenus vsi sumus, fide indicauimus, abstinuimus tamen a cumulandis scriptoribus, qui cateruatim recentiore eruditorum historiam persequuntur, iis praecipue, qui in omnium manibus sunt, nihil autem noui afferunt, quos tum demum adduximus, ubi singulare quid exhibent, aliis non obseruatum. Qui vero copiosiora cupit, is facile iis sitim restinguet, quae in Germanico opere, iuentuti consulturi coaceruauimus. Eorum vero, quorum fontes rarissime occurrunt, quotquot nobis consulere licuit, (qua quidem felicitate frequenter sumus gauisi) accuratam dare notitiam studuimus, quo pacto ex rarissimis operibus virorum celeberrimorum satis amplas recensiones dedimus, quia ex mille lectoribus vix vni vel occasio vel tempus suppetit illa consulendi. Illud vero veritatis studium et fidei historicae candorem eum attulimus, quem legis instar in toto opere nobis constituimus sequendum. Quare a pristina sententia toties recedere non erubuimus, quoties veritas poscebat, et noua lux, quae nobis orta est, iubebat.

ICCO

* 3

Melio-

PRAEFATIO.

Meliora enim edoctos sententiam mutare nos eo minus pudet, quo minus haec sacra aliter non constant, et nos humanae sortis ex aequo fumus memores. Plura de hac tractatione dicere, lectoremque morari opus haud est, cum in limine dicendorum διατύπωσιν exhibuerimus. Si quid in his recti dictum est, fauorem petimus, si quid sinistri errorisque admiserit humana fragilitas, veniam expectamus. Scrib. Kauf-

byrae Calend. Septemb. A. S. R.

CLIOCCCLIII.

IACO-

IACOBI BRVCKERI
HISTORIA CRITICA
PHILOSOPHIAE

A
RESTAVRATIONE LITERARVM
AD NOSTRA TEMPORA.

TOMVS IV.

IACOBI BRACKERII
HISTORIA CRITICA
PHILOSOPHIAE

RESTAVRATIONE LITTERARVM
AD NOSTRA TEMPORA

TOMVS IV.

HISTORIAE
CRITICAE PHILOSOPHIAE

PERIODVS TERTIA,

A RESTAVRATIONE LITERARVM
AD NOSTRA TEMPORA.

P A R S P R I M A,
DE STUDIO PHILOSOPHIAE EMENDANDAE
SECTARIO.

LIBER PRIMVS.
DE PRIMIS CONATIBVS RESTITVENDAE
PHILOSOPHIAE.

CAPVT PRIMVM,
DE VIRIS DOCTIS, QVI DE EXTERNO PHILOSO-
PHIAE HABITV EMENDANDO RESTITVEN-
DOQVE SOLLICITI FVERVNT.

§. I.

tram tandem, quae ingenia philosophantia per omne fere
aetum medium prefferat, noctem euasimus, superatisque non
sine taedio et molestia dumetis labyrinthisque, quos philoso-
phi scholastici struxerant, in patentiores tandem campos pe-
netrauimus, iucundiores iam porro philosophiae historiam enarraturi,
et pulchriorem eius faciem nitoremque elegantiores ostensuri. Nempe
quamuis omnis fere orbis philosophicus squalore barbariei, quae ubique
regna-

*Ordo tracta-
tionis.*

regnabat, iaceret obrutus, ita ut spes emergendi esset tantum non prorsus nulla; miserta tamen humani generis diuina providentia, de restituendo hoc, quod hominibus philosophia offert, beneficio maximo cogitare coepit, idque egit, ut pristinus honos refurgere, et lumen veritatis, quod tanta haecenus caligo prefferat, radios iterum suos spargere inciperet. Id quod tamen non simul vnoque emendationis actu factum est, sed, ut orientem solem praenuncia lucis aurora solet praecedere, ita pedetentim quoddam prius elegantiorum literarum exortum est diluculum, coeperuntque humaniores literae, deterso squalore pristinum nitorem resumere, sicque viam parare, qua ad penitiorem philosophiae cognitionem et referenda eius adyta, tot haecenus barbarici spinetis obsita et oclusa aditus pararetur, comerenturque ingenia atque excitarentur, ut contempto squalido philosophiae scholasticae habitu pulchrius philosophari auderent. Et exortus quidem seculo XIII nouus quidam in orbe philosophico heros est, fama illustri ad nostra usque tempora celebratus, qui prostratam philosophiam humo tollere, nouamque veritatis inueniendae artem inuenisse coelitus edoctus videri voluit; nempe Raymundus Lullius, noua arte sua diu celeberrimus. Verum multum eum mouendo parum promouisse, nihilque attulisse, quo philosophia adiuuari posset, in sequentibus ex instituto dicemus. Aliter itaque rem aggrediendam esse rati viri doctissimi, quos Lulliana barbaries non minus offenderat, quam scholastica, de purgando sermone, restituendaque humanitatis, Graecae imprimis Latinaeque linguae literatura solliciti esse coeperunt, sperantes fore, ut hoc pacto clauis philosophantium manibus traderentur, quibus ornatiori habitu magisque praeparato ingenio philosophiae veteris penetralia adire ipsosque Graecos veterum Latinosque fontes consulere possent. Hos quidem philosophos fuisse, dici non potest, neque tamen in historia restauratae philosophiae omitti indicti possunt, quia sine eorum opera philosophia situ obducta et in squalore puluereque abiecta mansisset. Quamuis id viro- rum nunquam satis laudandorum consilium quoque fuerit, elegantiam literaturae Graecae Latinaeque ad philosophiam transferre, in quo tamen voluntate magis quam euentu felices fuisse praedicandi sunt.

*Summa con-
atum sec. XIV
et XV, de re-
stituenda
philosophia.*

§. II. Faustum nata res ea est auspiciis seculo XIII, curam in eo ponentibus Dante Aligerio eiusque discipulo, Francisco Petrarcha, ut nugari orbis literatus atque desipere desisteret, pristinumque literarum honorem, quaesitis veteris Graeciae et Latii decoribus resumeret, ita vero praeparata ad philosophiam ingenia felicius tantam rem aggredierentur. Quo in conatu alacri animo et iunctis eos passibus secuti sunt innumeri viri eruditi, qui ex horum disciplina prodierunt. Quae tamen omnia, cum momentum in historia philosophiae reformatae nonnullum habeant, postea prolixius exponemus, postquam generalem prius philosophicae historiae, ad seculum XVI decurrentis enarrationem, dederimus, laboresque

que virorum praestantissimorum de reuocando hoc humani generis Palladio delineauerimus. Multum vero ad iuuanda haec doctorum virorum consilia attulit MANVELIS CHRYSOLORAE aduentus ex Graecia in Italiam, quem hoc loco eo minus negligere nobis licet, quo magis ei potissimum acceptum referendum est, quod Graecae linguae cognitio, quae hactenus tantum non omnis interciderat, resurrexerit, et eo docente iuuanteque ingenia optima didicerint cum Graecis philosophis loqui, eorumque scripta consulere. Is gente Romanus, patria Byzantinus^a, cum domi optimis artibus enutritus esset, premente Orientem Baiazethi Turcarum imperatoris metu a Ioanne Palaeologo Andronici iunioris filio ad totius Europae principes Christianos anno clō CCCLXXXVII auxilii contra Turcas implorandi causa missus est. Graecia vero praesenti metu liberata, quod Baiazethum viuum cepisset Tamerlanes Tartarorum imperator, in Italia pedem fixit, et Venetiis primum, mox Florentiae atque Romae, tandemque, parario Galeatio principe, Ticini Graecarum literarum studium^b, septingentis plusquam annis hactenus in Occidente neglectum felicissimo fidere fuscitauit, discipulos nactus magni ingenii et insolitae postea doctrinae Franciscum Barberinum, Franciscum Philelphum, Poggium Florentinum, Leonardum Aretinum, Strozium Francisci, Guarinum Veronensem, Petrum Paulum Vergerium, Albertum Rubeum, Philippum Vgolinum, Leonardum Iustinianum, Andream Dominicum Florentinum, Ambrosium Camaldunensem, Antonium Corbinnellum, Iannotium Mannetum aliosque. A quo ingeniorum optimorum agmine, per Italiam Graeca literatura resuscitata est librique Graecorum philosophorum ex puluere iterum protracti lectique sunt. Tandem anno clōCCCCXIV Constantiam visendi concilii causa aduolans^c sequente anno viuis ibi ereptus est, vbi quoque eius epitaphium legitur^d. Hic quamuis philosophum egisse non legatur, minime tamen dubitandum est, quin more gentis suae, apud quam vsque ad captam Constantinopolin philosophiam regnauisse suo loco *Tomo superiore*, probauimus, Graecanicae philosophiae quoque praecepta discipulis tradiderit, Italisque, eius ductu Graecam literaturam nosse cupientibus Graecos quoque philosophos, maxime Platonem et Aristotelem, quorum summa inter Graecos tum erat

Manuel Chrysoloras.

A 3 existi-

a) Plura de Manuele Chrysolora dabunt PAUL. IOVIVS Elog. c. 23. BULLART. Acad. scient. T. I. p. 265. LAMBECHIVS Bibl. Vindob. L. VI. p. 276. et qui scripta eius enarrarunt WHARTON ad Caue p. 53. OVDIN. de S. E. T. III. p. 1232 sq.

b) Ideo memoriam Chrysolorae, quod a 1390. Graeca studia in Occidente fuscitauisset primus Helmst. 1718. 8. recoluit CL. HERMANN. VON DER HARDT.

c) Conf. IDEM Proleg. ad concil. Constant. p. 10. LENFANT Hist. Concil. Constant. L. II. p. 125.

d) Citati, FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. X.

p. 392. Cum Ioanne et Demetrio Chrysoloris confundendus non est, quod accidit IAC. PONTANO not. ad Phranzam p. 242. qui obseruat quoque, fuisse Manuelem focerum Francisci Philelphi. Sed nec Ioannes Palaeologus Manuelis filius, qui ab anno 1419. ad 1445. imperium obtinuit, cum seniore Ioanne Palaeologo, qui anno 1357. solium occupauit, defunctus anno 1384. miscendus est. Non enim ille, sed hic nostrum in Occidentem ablegauit. conf. PETAV. Rationar. temp. L. IX. c. 7. p. 632. Offendit ad hunc lapidem VOSSIVS de Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 492. qui Chrysoloram anno 1440. vixisse perperam tradit.

existimatio commendauerit. Certe discipulos eius non hos modo Graecos philosophos, sed omnem quoque philosophiam Graecanicam confuisse, vel vnus Ambrosii Camalduensis ^e exemplo discimus, qui Diogenis Laërtii librum *de vitis philosophorum* hactenus plerisque ignotum Latinum fecit ^f, sicque Graecanae philosophiae historiam Occidentis eruditis aperuit, meliorem quoque philosophandi viam, apertis philosophicae historiae fontibus, monstrauit. Chrysolorae vestigia prefferunt Graeci alii, quos Constantinopoli a Turcis anno dño CCCC LIII capta furor hostis patria eiecerat et in Italiam disiecerat. Ita enim dum cum Musis suis sedes alio sub sole calentes quaerebant in Occidentis regionibus, praecipue vero in Italia locum exilii tutum inuenerunt; cumque honos iam tum elegantioribus literis haberi coepisset, in academiis confederunt, et cum reliqua literatura philosophiam quoque, domi cultam docuerunt. In quibus recipiendis parandoque meliori literaturae ipsique philosophiae paulo laetiori vultu emergenti asylo diligentem atque valde laudabilem operam posuerunt principes Italiae, de promouenda eruditione inter se honestissima aemulatione contententes. Inter quos tamen nulla gens laudem consecuta est maiorem, et de philosophiae incrementis augendis illustrius meruit, quam Mediceorum familia, et Nicolaus V, P. M. Et vtriusque quidem historiam ex instituto tradere ab hoc loco alienum est, videndique, qui Florentinam historiam enarrauerunt, MACHIAVELLVS, VARCHIVS SEGNIVS compluresque alii, itemque historiae pontificiae scriptores, qui Nicolai V. et Leonis X. ex Mediceorum gente res exposuerunt, vt historiae literariae inter Italos scriptores taceamus. Non tamen silentio praeterire institutum nostrum permittit, qua ratione et illustrissima illa domus, et Nicolaus V. philosophiae culturam elegantiori studio suffultam promouerint. Laurentius Medices enim adeo eruditionis omnis, et cuiuscunque generis literarum patronus esse, maximis, quibus valebat, opibus conuulsi est, vt communi doctorum suffragio eruditionis pater dici meruerit ^g. Graecos enim patria extorres, et non nisi ingenii opes secum afferentes beneuole excepit, fortunarum sedes iis comparauit, re et consilio eos adiuuit, reliquisque Italiae principibus commendauit, huncque optimarum literarum amorem ad filios et nepotes propagauit. Qui vt, quantum posset, renascentibus literis et imprimis resurgenti philosophiae manus opitulatrices porrigeret, Ioannem Lascarim in Graeciam misit, vt optimos vetustissimosque scriptores Graecos magno aere redimeret: qui egregiam quoque huius generis suppellectilem in Italiam adportauit, hodie quoque summo ornamento Florentiae superbientem. His subsidiis paratis excitauit magnus literarum stator viros

Graeci ex Oriente in Italiam capta CP. profugi.

Medicea familia philosophiam et literas promouet.

^e) Videndus de eo FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 218. et quos laudat.

^f) Videndus de huius versionis historia FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 603 sqq.

^g) Hos non melius nosse dabitur Lectori,

quam ex virorum doctorum illius aetatis epistolis, passim editis, quae laudabili consilio iam iunctim in Italia eduntur.

^h) Conf. NIC. REVSNERS in iconibus literis clarior. viror. F. 6.

viros doctissimos, ut manus emendandis scientiis admovent, et non gratia tantum et commendatione, sed muneribus quoque et aere illis animum addidit. Inter quos Marfilus Ficinus, Angelus Politianus, Demetrius Chalcondylas, Ioannes Picus alique, quorum in sequentibus fiet mentio, eius benevolentiam prorsus insignem experti sunt, eamque in dedicationibus librorum suorum ad Maecenatem suum dignis extulerunt praeconiis. Tanti vero Musagetæ, maximique, qui nonnemi audit, ingeniorum liberalium educatoris studium atque benevolentiam non solas humanitatis literas, sed ipsam quoque philosophiam complexam fuisse, nemo certior testis est, quam Marfilus Ficinus, qui cum Platoniam philosophiam magna diligentia exornasset, non modo summis a Laurentio beneficiis affectus est, sed tantum quoque in eo philosophiae ardorem accendit, ut teste ANG. POLITIANO^k duobus circiter ante obitum suum mensibus destinaverit, reliquam aetatem in philosophiae et literarum studiis cum Politiano, Ficino et Mirandulano procul ab urbe et strepitu consumere. Quem philosophiae, maxime Platonicae, amorem, tota ferme gens Medicea nutriuit, magnoque eius emolumento atque incremento demonstrauit. Id quod magnifica oratione prosequitur dignisque extollit laudibus MARSILIVS FICINVS^l, testatus, *Cosmum, Laurentii auum, Platoniam lucem religioni valde salutarem a Graecis ad Latinos propagare contendentem, ipsum intra suos lares educatum huic operi destinasse: Petrum autem eius filium conatum probauisse, et post eius mortem Laurentium et religionis cultorem, et philosophiae patronum ipsum ad inceptum omni auxilio et fauore reuocauisse.* Quae in sequentibus quoque explicat, et Laurentium Platonice tum discendi, tum bene viuendi cupidum, mirumque in modum ad haec omnia voluntate propensum, ingenio promptum, studio eruditum extollit. Alia ex viro- rum doctorum illa aetate patrocinio Mediceae familiae gaudentium scriptis facile colligenda praeterimus, cum haec sufficiant ad intelligen- dum, illustrissimam gentem ad philosophiae reforescentis incrementa plu- rimum contulisse. Idem de Nicolao V. P. M. qui Romanae fedi ab anno 1457 praefuit, dicendum. Is enim cum et ipse Graece doctus esset, et Graecam literaturam impense amaret, magno autem fauore Ari- stotelem prosequeretur, cum ipsam Aristotelis lectionem probauit, tum de noua versione, meliori illa, quae Aquinatis cura confecta erat, sollicitus fuit. Rem ita enarrat BESSARIO Cardinalis^m: *Ita in Latinum verterunt vete- res Aristotelem, ut opus fuerit, sanctissimum ac clementissimum dominum Nicolaum V, pontificem maximum, qui omnis scientiae, omnis diuinae hu- manaeque sapientiae doctissimus in apostolicam sedem conscendit, quique ut loco et dignitate, ita philosophia, theologia, et omni optimarum sci- entiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriusque linguae peritos, qui omnes fere Aristotelis libros in latinam verterent oratio-*

Nicolaus V.
P. M. Aristo-
telicae philo-
sophiae pa-
tronus.

i) IDEM loc. cit. k) Epist. L. IV. p. 133.
l) Dedic. versionis Platonis.

m) Dedic. versionis Metaphysicorum Aristo-
telis.

nem. Quod dum laudat in summo pontifice Bessario, perperam ille institutis decretisque Gregorii P. M. qui corrigendos et emendandos esse Aristotelis libros praeceperat, opponitur a Io. LAVNOIOⁿ, Gregorius enim ad solam Parisiensem scholam auctoritas, ut suo loco probatum. Hoc itaque patrono iubente fauenteque Georgius Trapezuntius, Theodorus Gaza, Ioannes Argyropulus, Bessario, Laurentius Valla alique in restituendo vertendoque Aristotele fuere diligentissimi^o. Quod exemplum imitati principes alii, eandem in rem symbolam contulerunt suam. Sane de Alfonso Aragoniae rege idem praedicat BESSARIO^p: *Eum non armis solum, et tot tantisque victoriis, quibus immortalem sibi gloriam comparauerit, contentum; litteris quoque modo diuinis, modo gentilibus, et his cum ad sapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace solum, verum etiam in medio bellorum feruore incumbere; et ita incumbere, ut cum summus sit in armis, summumque in re militari locum teneat, dubium sit huiusmodi rebus studentibus, quoniam magis excellat, armisne, scientia, potentia, an sapientia. Eiusque rei argumentum esse, quod ipsum, ut librum metaphysicorum Aristotelis sibi Latinum faceret, efflagitauerit.* Ita vero factum, ut inter barbaros Scholasticorum strepitus canora tandem philosophiae vox audiri inciperet, et castius philosophari elegantiora auderent ingenia. Quae cum ab antiquissimo tempore non aliam, praeterquam sectariam, cognouissent philosophiam, ad restituendam nitore suo Platoniam et Aristotelicam philosophiam magna contentione se accinxerunt. Qua in re plurimum Graecorum exulum valuit opera. Hi enim cum domi partim Platoniam, vel Alexandrinam potius philosophiam, partim Aristotelis sapientiam didicissent, suo exemplo atque institutione Latinis auctores fuerunt hanc philosophandi rationem imitandi. Platoniam enim philosophiam, qualis ex Ammonii Plotinique schola ad Christianos dimanauit, pauci antea inter Latinos, uti suo loco dictum, nouerant, quique eam intelligebant, ad quandam melioris et cordatioris theologiae faciem effingendam reuocauerant. Graeci autem, cum in aula regnaret Aristoteles, cui et praefectus philosophis, et reliqua philosophantium turba seruebat, ut in *superiori Tomo* demonstratum, Platonem reformatum intra monasteriorum claustra receperunt, in quibus hoc duce altius et succulentius de diuinis philosophari monachos posse, sibi persuadebant. Qui theologiae, quam vocant mysticae, vel rectius Platonicae, amor, seculo XIII et XIV multos inter Graecos produxit, hac ratione de diuinis praecipientes, et Platone, vel potius Pseudo-Dionysio duce ex Ammonii schola theologiam et philosophiam suam in crustantes, cuius rei specimen esse possunt Georgii Cyprii et Georgii Pachymeris commentationes in Dionysium. Id quod nemo mirabitur, qui Graecorum ingenium nouit, vanum

ⁿ) De fortuna Aristotelis in academia Parisiensi c. X. p. 224 seq.

^o) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 172.

^p) loc. cit.

num et enthusiasmo aptum, maxime vero otium illud reputat, quo in monasteriis fruenter inanes homines ad eiusmodi nugas abutebantur. His itaque philosophandi laboribus districtos occupavit armorum Turcicorum strepitus, et furor barbarae gentis literisque honorem pretiumque nullum statuentis, sedibus suis eiecit, et per Occidentem dissipavit. In Italiam itaque profugi philosophi Graeci, pars Aristotelem, quem ipsum haecenus praeceptoribus vti Peripateticis iunioribus legerat, attulit, et Latinis ingeniis falsam quandam philosophiam Aristotelicam haecenus professis commendavit, effecitque, ut haec quoque suis vti oculis, ipsumque Aristotelem legere, quam a Scholasticis et Arabibus naso duci mallent. Pars vero Platonem, religionis obtentu et diuini cultus, quem mirifice promouere Platoniam philosophiam iactabant, colore vehementer extollebat, et haud paucos, quos regnantis Auerroismi impietas offenderat, in partes pertrahebat suas. Et ita quidem euenit, ut praeter Scholasticorum gregem, qui strepere more suo, pulchreque ineptire pergebat, duo, in Italia philosophantium agmina, prodirent, quorum alterum Aristotelem *γνῶσιον* excolebat, alterum adhaerebat Platoni reformato. Id quod more quidem scholae Alexandrinae quae inter vtrumque philosophum pacem et amicitiam nexuerat, animorum et opinionum concordiam gignere debuerat, sed aliter res cecidit; secedentes enim in inimica castra, bellum grauissimum excitarunt sibi inuicem tela incruenta intenter Aristotelici et Platonici. Quos cum luctari cum umbra nonnulli cernerent, pristinum syncretismum reuocauerunt, tentaturi, vtrum ita pax orbi philosophico restitui posset. Et haec quidem generalis philosophiae a seculo XIV. emendari in Italia coepit facies est, usque ad seculum XVI, quo cum doctrinae repurgatae puritate clarior quoque vbique locorum lux philosophiae affulsit. Ordo iam postulat, ut enucleatius ea tradamus, sine quorum notitia manca est seculi XIV et XV historia philosophica.

§. III. Primum, qui nouum quid in philosophia molitus fuerit, RAYMVNDVM LVLLIVM fuisse, supra diximus. Magna fuit, ut ipsius de se hominis opinio, ita et multorum de arte philosophica rationaliue, quam inuenit, existimatio; totaque eius vita, quam praeter alios, qui eius res commemorarunt, CAROLVS BOVILLVS scripsit, par-

*Primus philo-
sophiae refor-
mator Raym.
Lullius.*

q) Plerosque, qui Lullii literariam historiam tetigerunt, nominauimus in Germanico Hist. phil. opere T. V. p. 1346 seqq. quos non repetimus. Addi tamen possunt, quos adduxit celeberrimorum virorum NIC. HIER. GYNDLINGII Hist. erud. T. II. p. 1775. et IO. ALB. FABRICII Bibl. Lat. med. T. IV. p. 864. diligenter, et inter eos imprimis videndi LVC. WAD- DINGVS Annal. Ord. Minor. T. III. ad an. 1275. 1287. 1290. 1293. 1295. 1315. I. BAPT. SOLERIUS Aët. SS. T. V. l. un. 30. p. 633. seqq. ubi vita eius a coaeno scripta exhibetur.

r) Inter eius opuscula Parisiis apud Badium Ascensium 1514. 4. edita legitur quoque vita Raymundi Lullii eremita. Non negligendus, ut hoc obiter moneamus, Carolus Bouillus in Historia renascentis philosophiae est, eo quod a trita via discedere inter primos ausus sit. Fuit is Gallus ex Samarobrina Veromanduorum metropoli, vixitque expirante seculo XV, et deinceps, atque philosophiae et matheseos peritia clarissimum nomen consecutus est. Prodiit ex schola Iacobi Fabri, cuius tamen, Aristotelem potissimum sequentis vestigia deseruit, ingenium

radoxae, et in philosophiae historia consideratione non indigna. Quam tamen fabulis commaculatam fuisse, ut nempe το δαυμασόν more acui medii eius historia referret, non inepte iudicavit Cl. DUPINIVS. Nam et ipsa ingenii Lulliani phantasia exorbitante animati indoles vere phantastica fuit et ad paradoxa sibi imaginatione fortiori commota concipienda prona: et temporum eorum ars atque consuetudo fuit, incredibiles excogitare rerum circumstantias, et inepta miracula de iis praecipue fingere, quos inter coelites referri cleri intererat. Vnde naso opus est in examinanda Lullii historia, nec fides facile danda, nisi ubi aperta rerum loquuntur testimonia. Narrabimus tamen, quae de paradoxo hoc philosopho tradi solent, ut hac quoque ratione medii acui genius a cauto Lectore dignosci queat.

Lullii vita.

§. IV. Natus est RAYMVNDVS LVLLVS, siue LVLLIVS ex Raemondo Lullo, patre clarissimi sanguinis Barcinonensis viro, comite regis Iacobi in occupanda Maiorca; matreque nobilissimae domus comitum Herilium, editus in lucem in Insula Maiorica apud Baleares in vico S. Michaelis, anno cło CCXXXIV. Ita quidem plerique tradunt, et inter eos, qui IOANNIS DANETI *Historiam Balearum* continuavit. Maioricamque historiam idiomate Hispanico enarrauit VINCENTIVS MVTVS. Alii tamen obscuris parentibus ortum fuisse contendunt, quos non audiendos esse, facile concedi potest. Iuvenem spe quaestus mercaturam coluisse nonnulli perhibent, meliori fide alii in aula Maioricae regis militasse dicunt, ibique seneschallum quem vocant, regis Iacobi factum asserunt: id quod originibus eius satis apte respondet. Quod ubi verisimile esse, supponimus, recte inde concludimus, ad honestarum artium studia, sine quibus in aulis haud facile licet emergere, iuvenem animum applicare fuisse iussu. Sed cum inclinationem temperamenti ad voluptates proclivis sequeretur, posthabitis exercitationibus, quibus animus formari solet, ad corporis curam et armorum exercitium conuersus, totusque impuris amoribus occupatus est, inque meditandis in Eleonoram amicam, quam vehementer deperibat, versibus tempus omne consumpsit. A qua tamen insania casu quodam inopinato sanatus est, ipsa quae vulnera illi fixerat, muliere, medicinam vesano iuveni suppeditante. Cum enim amicam ad templum euntem pressio pede secutus in eius obtutibus

nactus vere paradoxum et interdum ecstaticum. Cui multa singularia et insolita placuisse, ob dictas equidem causas mirandum haud est. Ea in scriptis philosophicis apud Henr. Stephanum aenum Par. 1510 editis passim dispersit. Ad peculiare eius hypotheses pertinet, quod diu ante Leibnitium intellectum non hominis tantum, sed et angelorum, specularem naturam habere peculiari libro asseruerit; statueritque, orbem solis verum esse mundi medium, et terram ac firmamentum in extremis versari: mundum esse animal, cuius sensus in sole et planetis, imaginatio in stellis consistat: animam esse substantiam unitrinam,

tribus circumvallatam orbibus, proprio intellectu, corporeo, et mundano: materiam totam simul esse creatam et elementatam etc. Multa a Pythagoreis et Platonice transsumsit. De scriptis eius vid. FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. I. p. 923. seqq.

s) Nouv. Bibliothèque des auteurs ecclésiast. T. XI. p. 59 seqq.

t) Hist. Balear. s. Regum Maioricae Hispanica lingua edita, ex qua compendium vitae Lullianae exhibet OL. BORRICHIVS de Orig. et progressu Chemiae p. 129. seqq.

bus altius oculos fixisset, totusque in ea contemplanda haesisset, inuitatus ab Eleonora in conclauī comparuit, spe laetus fore, vt libidinem affatim restingeret. At illa cum delicias factura putaretur, recincto pectore mammas furenti iuueni ostendit cadauerosas et maligno vlcere putridas, subiectumque pectus horrendo carcinomate obfessum. Quo conspectu, quasi inferni imagine, attonitus obstupuit, mentique quasi fulmine tactus non nisi in tenebris solatium inuenit. Mutandas itaque vitae rationes emendandumque animum esse ratus, in eremum secessit, relictisque aulae illecebris sibi viuere, lachrimisque pristinam eluere stultitiam constituit. Cum autem altius voluptatum vanitatisque aulicae imago inhaereret animo, miraculo ad meliorem frugem et victoriam reportandamque ductum fuisse perhibent, qui humana maiorem nobis eius vitae scenam instruunt. Narrant enim comparuisse Raymundo imaginem Saluatoris cruci affixi, eumque suauiter compellatum ad sui imitationem fuisse exhortatam, ea efficacia, vt iam vltro vanas voluptates contemneret, et incitamenta malorum ex animo omnia sponte reiiceret, facultates pauperibus distribueret, totusque precibus pro emendanda conuertendaque ad veram sapientiam mente se traderet. " Quod qua fide tradatur, lectoris esto iudicium, nobis monere sufficit, eiusmodi apparitiones Crucifixi aeuo medio haud raro fuisse confictas, cum vix aliud quicquam auctoritatem et opinionem sanctitatis maiorem conciliaret, cuius rei testem esse volumus Thomae Aquinatis et Bonauenturae historiam. Mendicantes enim ordines, cum inuidia nouitatis apud reliquos premerentur, his potissimum commentis in seculo valde credulo et ad recipiendam miraculorum fidem maxime prono sibi existimationem comparauisse, certissimus testis est historia ecclesiastica. Vt vero, quem pro Dei gloria conceperat, feruorem animi sequeretur, doctrinae Christianae inter infideles, praecipue Muhammedanos, propagandae ardore flagrare coepit, eumque in finem, quae hactenus neglexerat, studia recolens, quamuis triginta, vel, quod alii volunt, quadraginta annos natus, grammaticam didicit, coemtoque, qui Arabicam linguam tenebat, seruuulo, eo magistro illam haurire coepit. Mala tamen fide a seruo punitum tantum non interfectum fuisse Parisiis, sunt, qui referunt. Tum capto consilio innumeros libros lingua Hispanica, Latina et Arabica euulgandi, iterum in desertum anno cloccLXXV abiit, totusque precibus, ieiuniis, lachrimis aliisque poenitentiae exercitationibus per septem menses vacauit. Et tum iterata, aiunt, vice illi Dominum specie ardentis Seraphini comparuisse, iussisseque, vt artem communem siue vniuersalem omnium scientiarum conscriberet, ipsi quoque tantae molis opus dictauisse. Alii tamen quibus non tam facilis ad credendas ineptias animus est, in hac solitudine hominem fanaticum artem istam vel proprio Marte meditatam esse, vel surreptam, quod nonnulli volunt, Arabi cuidam * excoluisse,

B 2 et

u) C. BOVILLVS L. c.

x) Nomen eius Abenezron. NAVDAEVS Apolog. magiae accusat. c. 14. p. m. 265. qui prono-

cat ad PETR. MONTVVM de vnus legis veritate L. V. c. 51. fidem eius desiderante MORRISIO Polyhist. lit. T. I. c. 5. p. 352.

et ut sibi fidem atque nouo inuento venerationem atque auctoritatem conciliaret, eiusmodi apparitiones pia fraude commentum fuisse contendunt. Id quod a moribus quidem impostorum non abhorret, qui plerumque diuinas reuelationes iactare solent; fieri tamen quoque potuit, ut non ipse quidem Raymundus, sed sequentium temporum homines, ciues potissimum Maioricae, quorum intererat, ut ex sanctis viris Lullus fuisse crederetur, eiusmodi fabulas excuderint. Certe inter nugae otiosas has narratiunculas referendas esse, nemo temere negauerit, qui norit, quid distent aera lupinis. Ita vero infuso diuino lumine ditatus Aragoniae regi Iacobo persuasit, ut luculentum in Maiorica insula monasterium erigeret, redditibusque lautis instructum tredecim fratribus Ordinis Minorum, cui Lullus fauebat, traderet, ea lege, ut Arabicum ibi sermonem edocti ad conuertendos Muhammedanos se praepararent. Mox Romam ad Honorium IV. P. M. circa annum clo CCLXXXVII profectus idem institutum papae commendauit, ut eiusmodi Orientalium linguarum scholae ubiuis eum in finem in coenobiis excitarentur. Vbi cum contemneretur, Parisios, Montem Peffulanum, Genuam petiit, et tum linguarum Orientalium studium vrgeret, tum nouam artem publico praeconio vendere coepit. Eius vero cum publice praelegendae veniam Romae frustra expetiuisset, itineri ad infideles suscipiendo se accinxit, et Asiae atque Africae loca celebriora peruagatus, Tuneti disputatione cum Saracenis inita periculum mortis subiit, sacerdotis cuiusdam Arabici precibus aegre liberatus, ea tamen conditione, ne sub mortis poena in Africam vnquam reuerteretur. Neapolin itaque ex Africa soluens, artem ibi suam docuit, usque ad annum clo CCXC, quo Romam, indeque Genuam profectus, ibique exaratis libris quam plurimis aliquandiu commoratus est. Quod si Mvto⁹ credendum, eius diligentia studioque laudabili inuitata nobilitas Genuensis pecunias ipsi obtulit ad iter in terram sanctam suscipiendum necessarias, de quo tamen vehementer dubitamus. Non enim in Palaestinam, sed Maioricam ad regem, et dehinc Parisios abiit artem suam iterum praelecturus. Vbi tamen paucos eum discipulos reperisse oportet, nam mature in patriam rediit, ibique cum Iudaeis et Saracenis disputauit; in Cypro Insula Nestorianos et Iacobitas oppugnauit, venenumque ab iis propinatum aegre euasit. Artem itaque nouam cum inuidia vbique contemptuque premi cerneret, cupido iterum animum incessit apud Saracenos in Africa fidem Christianam propagandi. Ibi Bungi lapidibus a Saracenis impetitus vix se eripuit, et in carcerem coniectus squalidum, non nisi Genuensium mercatorum precibus liberatus est. Redux itaque in Europam, amissa in naufragio supellectile libraria, ad expeditiones sacras occupandamque terram sanctam populum cohortatus est, et a matronis quidem Italiae eum in finem magnum nummorum aceruum corrasit, a Clemente V, P. M. autem, quem Auenione adierat, rogaueratque, ut bellum sacrum ediceret, contentus est: nec meliorem

suc-

y) Hist. Balear. I. c. BORRICHIVS loc. cit.

successum in concilio Viennensi res ista habuit, cum et linguarum Orientalium seminaria exstruenda commendasset, et bellum contra infideles suasisset, et ut damnarentur libri Auerrois, qui auide eo tempore legebantur, rogauisset. A concilio itaque ad reges Europae eandem ob causam conuersus, aulas regum Hispaniae, Galliae, et Britanniae peruagatus est. Et in aula quidem Angliae regis Eduardi artem chemicam professum ingentem vim auri ope artis istius regi ad sacram expeditionem suscipiendam obtulisse, nonnulli referunt², contenduntque, ex hoc auro chemico certum nummorum aureorum genus, quod rosati nobilis nomen gerit, cūsum fuisse, pilasque huius opera aeneas in aurum conuersas in atrio regis Britanniae fuisse asseruatas. ^a Valde pro huius narrationis veritate pugnat OLAVS BORRICHIVS, ^b vehementer in Mutum insurgens, quod istam artem chemicam Lullum exercuisse, rationibus vsus plurimis negauisset; qui etiam fidem traditioni habet quae Lullium in fine vitae ab Arnaldo Villanouano eam transmutandorum metallorum scientiam didicisse perhibet. Valde tamen veremur, ut cautis Lectoribus eius rationes faciant satis, cum et testamentum Lullii, in quo id artis miraculum perpetratum asseritur, fidei sublestae valde suspectum sit, et Lullii tempora totumque iter Anglicanum cum rationibus chronologicis non cohaereant, quod fusc demonstrauit LVCA S WADDINGVS; ^c aurea vero moneta illa, quae rosatus nobilis vocari solet, et ex hoc auro obryzo cūsa dicitur, post Lullii demum tempora edi coepit: reliquae vero rationes Borrichii solum eorum rumusculum supponant, quorum interest, haec vera esse. Vnde non inuiti eorum subscribimus sententiae, qui totam narratiunculam explodunt, et inter fabulas medii aevi referunt, ipsam quoque eius peritiam artis chemicae negantes, inter quos Waddingus, ut famae Lullii consulat, contendit, totam illam librorum chemicorum farraginem, quae Raymundo Lullio tribui solet, Raymundo Neophyto deberi, Lulliumque adeo istis nugis non desipuisse, ut in scriptis potius genuinis falsae Alchemistarum stultitiam derideat. Quae omnia operose excutere, nostri instituti non est, et ad specialem historiam artis chemicae qualem hactenus desideramus, pertinet, infra tamen adhuc quaedam de ea re dicemus. Tandem relicta anno clō CCCXIV vxore, tertium Franciscanorum ordinem suscepit, vehementique martyrii desiderio aestuans in Africam denuo traiecit, Saracenos ad fidem Christianam perducturus. Quae res pessime illi cecidit: Tuneti enim, vel quod alii volunt, Bugiae carceri mancipatus et exquisitissimis cruciatibus affectus est. Semianimis manibus tortorum a Genuensibus mercatoribus ereptus et in nauem delatus in conspectu patriae spiritum reddidit, anno clō CCCXV. Tum cadauer exanime Maioricam delatum magnoque propter martyrium cultu honoratum,

B 3

2) IMPERIALIS in Museo Hist. p. 13. ROB. CONSTANTIN. Nomenclat. Med. BORRICHIVS l. c. et quos laudat.

a) WHARTON loc. cit. qui tamen fidem rei denegat.
b) loc. cit.

c) loc. cit.

ratum est, sancteque habita eius memoria a Maioricenſibus: quemadmodum etiam eruditionis opinio Academiae Lullianae originem dedit, magnis ornatae priuilegiis regum Hispaniae, Alphonſi primi, Ferdinandi catholici, Caroli V. Philippi II. Philippi III. et Caroli II. Inexpugnabilem hominis diligentiam pectusque inexhaustum laboribus produnt tum plurima, quae vagabundus ſuſcepit itinera, tum magna librorum multitudo, quos ex parte, non tamen omnes recensent HENR. WHARTONVS ^d NICOLAUS ANTONIVS ^e, LVCAS WADDINGVS ^f, et qui chemici argumenti ei tribuuntur ABR. MERCKLINVS ^g. Quidam CCCC. numero fuiſſe perhibent ^h, alii ad quatuor millia extendunt. Non tacendum tamen ſuſpicari nonnullos ⁱ, pleraque ſcripta, quae eius nomen prae ſe ferunt, ob viri celeberrimi famam a Carolo Bouillo, Iacobo Fabro et Henrico Cornelio Agrippa illi fuiſſe ſuppoſita, certe multa alium parentem agnoſcere, vix negari poſſe videtur. Facile ex hac breui vitae Lullianae hiſtoria intelligi poteſt, fuiſſe hominis huius characterem proſus ſingularem, paradoxum, mixtumque, vnde mirum non eſt, in tam contrarias de eo ſententias viros doctos fuiſſe delapſos ^k. Quibusdam enim admirandi ingenii homo vir beatus et tantum non ſanctus, martyrioque venerabilis audiit, eiſque eruditio et imprimis acumen philoſophicum maximorum virorum ingenio praelatum eſt. Vnde non ſuo tantum tempore doctor illuminatiſſimus appellatus eſt, ſed ad noſtra vsque tempora inuenti quoque ſunt, qui Lullium Carteſio aliſque ſummis viris praepoſuerent ^l, totuſque in eo eſt LVC. WADDINGVS, vt pietatem, zelum, doctrinam eius depraedicaret, et in beatorum albo reponat. Alii vero contraria omnia de eo iudicantes, abiecte ſatis de Lullio ſentiunt, in quibus BZOVIVS ^m haereticis, nugiuendulis, hiſtrionibus, circumforaneis eum aggregat, damnatoſque ab eccleſia errores eius fuiſſe monet ⁿ: notumque illud poëtae ^o:

*Qui Lulli lapidem quaerit, quem quaerere nulli
Proſuit, haud Lullus, ſed mihi nullus erit.*

Nobis, ſi quid decernendum, laudandum quidem videtur Lullii ingenium capax, amplum, igneum, nec eruditione ſui temporis deſtitutum, quamvis eam ſero acquiſuiſſet, ſic vt eminere inter viros doctos potuiſſet, ſi iudi-

d) ad Caue. loc. cit.
e) Bibl. Hiſp. vet. T. II. p. 84.
f) Loc. c. p. 296. noua editio a multis iam annis promiſſa a V. C. IOANNE BYCHLEFIO, vid. Mem. de Trevoux 1722. p. 2023.
g) Loc. cit. add. BORRICHIVS in conſpectu ſcriptorum chemicorum §. 23. ſqq.
h) WADDINGVS loc. cit.
i) Vid. LINDENIVS et MERCKLINVS loc. cit.
k) Iudicia eruditorum de Lullio vid. apud THOM. POPE-BLOUNT. Cenſ. cel. Auct. p. 420. et MORHOFIVM loc. cit.
l) Id de comite Ioerger, reſert LEIBNITIVS Epist. ad Remundum, Recueil de div. pieces T. II. p. 163.
m) In Annal. ad annos citatos.
n) Factum id a Gregorio XI. deſerente errores eius quingentos Nicolao Eymerico, vid. QVETIF de Script. Domin. T. I. p. 714. Io. MARIANA L. XV. c. 4. MIRAEVS Auct. c. 395. p. 71. NAT. ALEXANDER H. E. T. VII. p. 115. edit. fol.
o) LANSIVS Conſult. p. 377.

iudicii vis accessisset fatis magna, subactusque doctrina animus modum statuere imaginationi extra orbitam haud raro vaganti nouisset. Verum magnam iudicii inopiam atque paupertatem quandam Lullium pressisse et tota vitae eius vagae historia testis est, et scripta eius genuina loquuntur, et inepta martyrii affectatio prodit; immo ipsa ars Lulliana tantopere multis deprædicata sobrie sentientibus demonstrat: quare non improbandi sunt, qui ingenium ei phantasticum tribuunt, quod foecundissimae legibusque solutae imaginationis ardore eruditioni eius obfuit, ex quo euenit, ut multa scriberet et ageret, quae stulti potius, quam sapientis esse, videbantur. Ex quo facile iudicari potest, quem locum inter philosophos tueatur, quem ei vindicare videntur et ars chemica, mutandorum metallorum si fabula vera, perita, et ars illa magna, quae ab eo Lulliana appellari solet, neutra tamen talis est, ut philosophi magni characterem ex ea tueri queat.

§. V. Et artis quidem chemicae, vel potius metallorum transmutandorum peritiam physicam Lullium habuisse, partim ex inuentione vini adusti, quam ei tribuunt, partim ex adducto supra exemplo parati ingentis acerui auri ex viliori metallo, partim ex lapide philosophico, quem possedisse dicitur, exque medicina vniuersali, qua aetatem ad CXLV annos prorogauerit, probare contendunt, qui huic arti ex Lullii exemplo praesidium quaerunt. Quibus quid responderi debeat, ex supra dictis iam notum esse potest. Quaecunque enim ei tribuuntur chemica, incertissimum est, annon ad Raymundum de Terraga pertineant, vel ab otiosis hominibus Lulliano nomini sint supposita? cum reuera eiusmodi notitiam chemicam habuisse Lullium, rationibus, quae id euincant, idoneis nondum demonstrauerint, quibus ista placet opinio. Quibus vero difficultatibus prematur traditio de mutato metallo in Britannia, supra iam diximus, quae hoc loco repetenda non sunt. Nec sufficit, quod facit BORRICHIVS, colorem ex male cohaerentibus quibusdam narratiunculis fabulae quaerere, sed qui ista probare satagit, eum testes fide dignos et coaeuos fraudisque et credulitatis non suspectos de tam insolita et incredibili re producere oportet, quales non esse Robertum Constantinum, Zwingerum, Dickinsonum, ipse forte concefferit, qui ad eos prouocat Borrichius. Illud sane omnem rationum phalangem euertit, quod ipse scripserit: *Elementatiua habet veras conditiones, ut una species se non transmutet in aliam, et in isto passu Alkymistae dolent, et habent occasionem flendi; et alio loco: orbis docet aurum chymicum non esse nisi apparenter aurum.* Vidit Borrichius vim horum verborum, ad euertendam omnem, quae Lullio tribuitur, alchemiae peritiam necessario facientium, quam cum negare non posset,

Lullius an chemicus?

p) MOSHEM. Hist. Christ. sec. XIV. P. I. c. 1. §. 5. p. 777.

q) CONRING. apud POPE-BLOUNT. loc. cit.

r) Vid. NAT. ALEXANDER loc. cit. dictus est

Neophytus, quia ex Hebraeorum Rabino Christianus factus est.

s) loc. cit.

t) Art. magnae P. VIII. S. II. c. 52. p. 453. edit. Argent.

posset, cauillatione quadam vsus est, cauillando*: *Lullium non nisi post editos libros quam plurimos, non nisi ultimis vitae annis ad magisteria chemicarum intima penetrasse, ab Arnolde Villanouano rectoria ipsa auroscia edoctum. Nec scripsisse aliud, quam quod sano intellectum sensu nullus chemicorum inficias iturus sit: nempe species metallorum vere transmutari non posse, nisi in primam prius reducantur materiam; aurum vero chemicum mentiri, valere tantum de adulterinis pseudochemicorum fraudibus.* Quae tam docto viro hypotheseos gratia ita disputanti non excidisse optamus, adeo futilia sunt, et ad verba Lullii plane non quadrant. Ea enim clarissime docent, mentem Lullii eam esse, elementatiuorum eam prorsus naturam esse, vt mutari nequeant*, idque intelligendum esse de mutationibus, quas Alchemistae iactant, quos ideo friuole agentes frustra in re impossibili operam perdentes dolere plorareque iubet. Qui itaque in eo potissimum puluerem et carbones perdunt, vt metalla prius in materiam primam redigant, eos ob naturam et conditionem elementatiui frustra agere Lullius pronuntiat, adeoque in altero quoque loco de omni chemicorum conatu aurum producendi ex viliori metallo, necessario intelligendus est. Id quod omnes cauillationes Borrichii vno ictu posternit. Senem vero Lullium ab Arnolde Villanouano hanc artem didicisse, idoneis prius testibus, quibus destituitur vir doctus, probandum est, incertumque demonstrat per multo incertius, sapitque fabulam huius furfuris hominum, qui vt auro viros potentes emungant, magnorum virorum nomina inanissimae arti praetendunt. Ex his vero corrui quoque fabula de lapide philosophico, et medicina vniuersali, aetateque Lullii prorsus insolita. Eum enim aetatis anno octogesimo obisse, ex supra dictis constat.

*Ars magna
Lullii.*

§. VI. Meliori iure inter philosophos summum locum meruisse videri possit Lullius, si multos viros doctos audiamus*, quibus arte ista noua, humanum ingenium ad vniuersalissimas notiones earumque combinationem, et eius artificio ad inuentionem et amplificationem cuiuscunque generis veritatum omnium perduxisse, et instrumentum exhibuisse visus est, quo compendiaria via ad summam ei eruditionem exiguo tempore grassari liceat. Qua de re inuidenda prorsus elogia artis huius fautores ei tribuunt, exemplisque probare contendunt, viros quosdam magnos incredibili temporis breuitate eius ope ad summum doctrinae fastigium pertigisse. Vnde non nemo*: *Tanta est Lullianae artis vis, tanta efficacia, vt hac vna instructus reliquas baud difficili labore comparare, hoc efficere queat, vt alios sui in admirationem traducat, et tanquam albae, quod aiunt,*

u) De mirabilibus orbis.

x) Ratio est, quia elementatiua secundum Lullium principia naturalia simplicia, comprehendunt, quae mutari nequeunt. Vid. l. c. p. 23.

y) Consulendus hic imprimis MORHOF. l. c. et quos laudat. Inter eos praecipue notandus

IO. HENR. ALSTEDIVS, cui debemus elauem artis Lullianae et verae Logicae. Arg. 1609. 8.

z) Qui dedicationem operibus LULLII ad artem vniuersalem spectantibus, cum Comm. AGRIPPAE et IORDANI BRVNI Arg. 1598. 8. editis praefixit.

aiunt, gallinae filius in omnium ore versetur. Testantur hoc tituli cum primis literarii a regibus potissimum ob hanc ipsam Raymundo Lullio exhibiti: tantae enim suo fuisse aetate auctoritatis atque exsultationis legitur, ut iustissimi Arragonum reges eum in privilegiis eidem concessis, magnum in philosophia magistrum et mirandarum artium, et scientiarum auctorem nominarint. Planum id ipsum faciunt variis in nationibus variis: in Italia Petrus Daguinus, Mediatius et Iacobus Ianuarius; in Hispania Ferdinandus Corduba, Petrus Iacobus Faber Stapulensis, et Carolus Bouillus in Gallia; in Germania Andreas, Petrus, Iacobus, fratres germani, natione Frisones, cognomine Canterii, alibi alii: qui omnes vel exiguo temporis spatio, etiam in constanti aut decrepita consuetudine aetate a literis alias alieni prorsus, vel etiam in pueritia et iuuenilibus annis huic arti Lullianae vnice cum incumberent, in stuporem quasi, non dicam admirationem alios deduxerunt. Addi his potest apud Maioricenses et Barcinonenses auctoritate regia loco Aristotelis Lullianam artem introductam, egregia regum Hispaniae privilegia meruisse, ut supra iam dictum^b. Tantaque Artis huius multos cepit admiratio, ut magni quoque viri eam vehementer commendarent, suisque illustrarent commentariis, inter quos HENRICVM CORNELIVM AGRIPPAM^c et IORDANVM BRVNVM NOLANVM^d ideo nominamus, quod ingenii *παράδοξις* celebritate commentis his famam conciliauerint: alios de hac arte meritos enumerat D. G. MORHOFIVS^e, quem exscribere hoc loco non licet. Neque tamen eruditos omnes Artis subobscurae et magno hiatu nihil dignum praestantis splendor ita occaecavit, ut magnificum crederent, quod intelligi difficulter potest; sed perpexerunt probe magna et acuta ingenia, plus ostentationis inesse arti huic, quam doctrinae. Recteque, nisi fallimur, carpunt, quod mera aenigmata offerat, nocte quasi atra cincta, tenebrisque obruta, quae si dispellantur, pro thesauris inueniantur carbones. Non negat hoc MORHOFIVS^f, licet pretium isti arti statuerit haud exiguum, fassus, *tantis nebulis omnem illam Artem, quatenus ex Lullio deducitur, inuoluere eius magistros, ut nec Oedipus ipse coniectando assequi possit*. Id quod diffiteri non potuit, quem alterum ingenio Lullium recte vocaueris, Brunus Nolanus, cuius de occulta hac arte verba excerpfit MORHOFIVS^g, quem vide. Vbi vero tenebrae dispelluntur, parum viri oculati inueniunt, quod pretium mereatur, cum, quaecunque philosophantium obiciuntur ingeniis, merum imaginationis emotae lusum, exhibeant, quae vbi allegoriis infan-

a) Conf. HORNIVS Hist. phil. L. VI. c. 10. p. 318. MORHOF. l. c. p. 369.

b) MARIANA l. c. MIRAEVS l. c.

c) Debenius ei Comm. in artem breuem R. Lullii, l. c. p. 810. seqq.

d) Scripsit is et Specierum Scrutinium, et Lampada combinatoriam, ibi. p. 685. seqq.

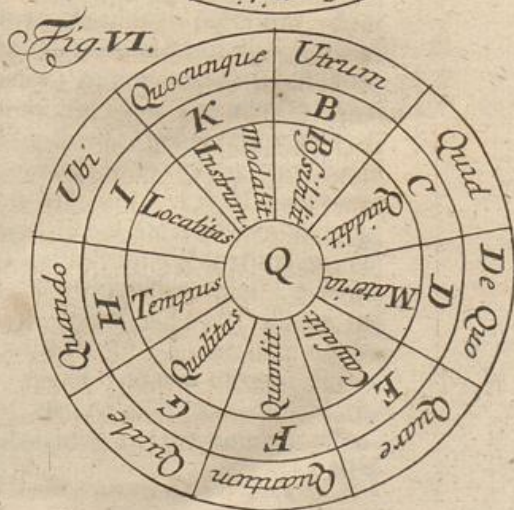
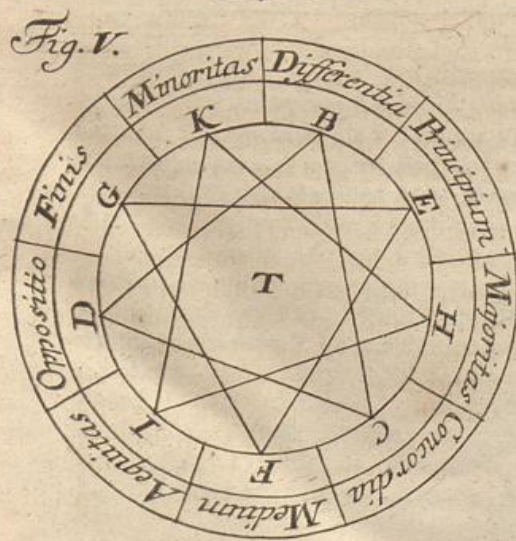
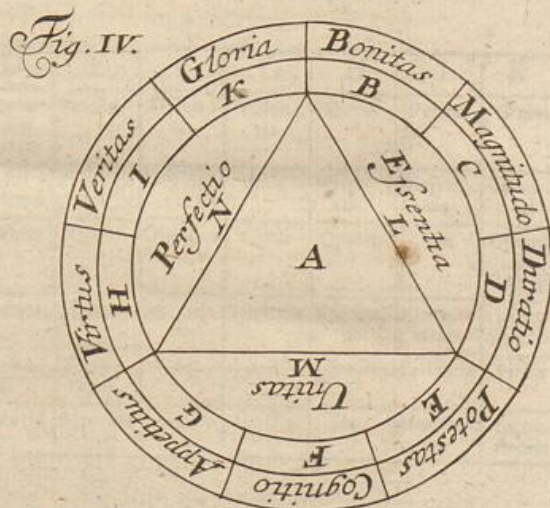
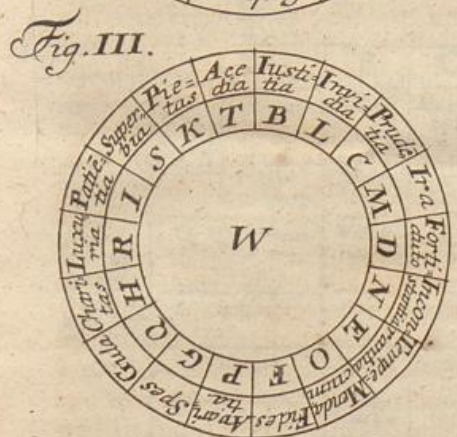
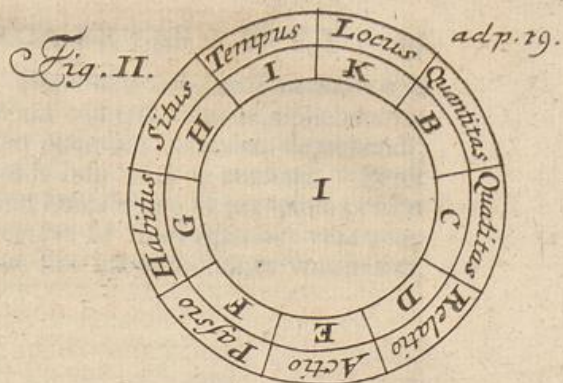
e) loc. cit. Inuidendis is Lullium in dedicatio-

ne ornat elogiis. Idem praestat in dedicatione Agrippa, qui tamen more suo de Van. Scient. hanc artem ad pompam ingenii et ostentationem, eruditionis potius, quam ad comparandam doctrinam valere, ac longe plus habere audaciae, quam efficaciae pronunciat.

f) loc. cit. p. 369.

g) Ibid.

nis, (qui praecipue mos Bruni fuit, hominis imaginationis oestro furentis) vestiuntur, magnificum quid promittunt, nudata his vestibus nihil nisi externas quasdam notionum relationes et combinationes vniuersalissimas porrigunt, leuem scilicet mercem, et ad ipsam rerum naturam attentorum labore et meditatione indignam. Vnde acutissimi VERVLAMII ^{et} sententia: *Nonnulli viri magis tumidi, quam docti insudarunt circa methodum quandam, legitimae methodi nomine haud dignam, cum potius sit methodus imposturae, quae tamen quibusdam ardelionibus acceptissima procul dubio fuerit. Haec methodus ita scientiae alicuius guttulas aspergit, ut quis sciolus specie nonnulla eruditionis ad ostentationem possit abuti. Talis fuit ars Lullii, talis typocosmia a nonnullis exarata, quae nihil aliud fuerunt, quam vocabulorum artis cuiusue massa, et aceruus, ad hoc, ut qui voces artis habent in promptu, etiam artes ipsas perdidicisse existimentur.* Non poterit de re ipsa iudicare, et de dissidentibus inter se virorum eruditorum de hac Arte opinionibus sanum formare iudicium, nisi quis ipsa Artis huius discat principia, et in quo illius mysteria sita sint, intelligat. Ast hoc laboris ingrati et inutilis prorsus opus est. Vnde lectoris quoque patientia abuti, et quos fumos Lullius vendiderit, hic prolixè exponere, nefas esse putamus. Enarrabimus tamen paucis, quae summa rei sit, ne inuidisse in ipso historiae reformatae philosophiae vestibulo curioso Lectori diuitias videamur, quibus tot viri magni pretium statuerunt haud infimum. Nempe non ad ratiocinandi artem haec scientia pertinet, sed ad differendi, neque ad iuuandum iudicium, sed firmandam memoriam, et regendam in certa quadam via imaginationem. Quamuis enim ad rationalem philosophiam plerique eam sectatores retulerint, et ideo more suo *Logicam venatoriam*, quae mediocri terminorum artificium et inuentionem ista arte duce perquirat, instituerit BRUNVS, nihil tamen agunt aliud, qui ista nobis pro thesauris vendunt, quam ut generales illas relationum et combinationum classes, genera modosque ad logicas regulas *ἐνοχτας, ἀνοχτας* adplicent, mirisque et ineptis prorsus allegoriis vestiant. Pari enim ratione ad alias quoque scientias Ars illa adhiberi potest, et ad ipsa sacra theologiae capita ipse adhibuit Lullius. Ex quo intelligitur, Artis huius vsum plane nullum esse iis, qui disciplinarum, de quibus tractare volunt, praecepta non tenent, et ad meras vitiligationes redire omnia, nisi ex domesticis scientiarum fontibus instruantur. Id quod ex generali artis huius typo intelligitur, cuius summa est, terminos generalissimos scientiarum omnium, maxime, logicae, metaphysicae, ethicae et theologiae ex locis propriis sublatis in commune quasi Artis huius vniuersalis horreum congerere, eorumque nexum, combinationem, relationes, respectusque per qualitatatum, modorum, praedicatorum, similitudinum, contrariorum, affectionumque reliquarum considerationes definire, ut inde nouae exoriantur deteganturque

que ideae, et amplificentur scientiae. Hunc in finem, imaginationis ope in subsidium aduocata, certas quasdam cameras areasue alphabeticas construit, in quibus caue, putes nexum quendam naturalem deprehendi, cuncta enim solo arbitrario imaginationis lusu inter se constant. Poni itaque Lullius primo quidem alphabetum huius artis, ut per ipsum possint fieri figurae miscerique principia et regulae ad inuestigandam veritatem. Illud ab A. ad K. extenditur, affixasque sibi habet notiones vniuersales, hoc modo:

Alphabe- rum seu principia Artis ma- gnae sunt aut	<div style="display: flex; justify-content: space-between; align-items: center;"> <div style="text-align: center;"> 1. Essentia 2. Virtus 3. Perfectio </div> <div style="display: flex; justify-content: space-around; width: 100%;"> ABCDEFGHIK </div> </div>									
	Abſoluta	Bonitas	Magni- tudo	Aeterni- tas seu Duratio	Potestas	Sapientia	Voluntas	Virtus	Veritas	Gloria
	Praedi- cata									
	T. Relati- ſ. Reſpectus	Differen- tia	Concor- dantia	Contrarietas	Principium	Medium	Finis	Maiores	Aequalitas	Minori- tas
	Q. Quaestiones	Vtrum	Quid	De quo	Quare	Quantum	Quale	Quando	Vbi	Quomo- do Cum quo
	S. Subiecta	Deus	Angelus	Coelum	Homo	Imagina- tio	Sensitiua	Vegetati- ua	Elemen- tariua	Inſtru- mentariua
	V. Virtutes	Iuſtitia	Pruden- tia	Fortitu- do	Tempe- rantia	Fides	Spes	Charitas	Patientia	Pietas
	V. Vitia	Auaritia	Gula	Luxuria	Superbia	Acedia	Inuidia	Ira	Mendaci- um	Incon- ſtantia

His ſuppoſitis quinque potiffimum figuras circuloſue conſtituit, duos ſubiectorum, duos praedicatorum, vnumque, qui clauſes eorum complectitur. Circulus ſubiectorum eſt vel minor vel maior; minor immobilis eſt, ſubſtantiasque exhibet nouem claſſibus comprehenſas, vid. Tab. adiecta Fig. I. His enim nouem claſſibus quodcunque ſubiectorum genus comprehendi Ars haec ſtatuit. Cum autem inter elementarium et inſtrumentarium diſtinguendum ſit, eo quod elementarium eſt, quod ſolum habet eſſe ſubſtantiale; inſtrumentarium autem, quod habet ſuum eſſe in alio, ut in principali ſubiecto; hinc huius iterum reſpectum vel naturalem vel moralem eſſe definit. Et naturaliter quidem nouem praedicamenta accidentis conſtituit, quibus alter ſubiectorum circulus, qui mobilis eſt, illique inhaeret, conſcitur, ut Fig. II. expreſſum. Moraliter autem illud conſideratum accidentia moralia complectitur, nempe nouem virtutes et nouem vitia, ut ex Fig. III. diſci poteſt. Hac ratione ex Alphabeto illo Cabaliſtico artis magnae deſumtis circulis ſubiectorum plane omnium eſſentias,

tias, qualitates, affectiones et relationes comprehendi posse Lulliana Ars statuit, quae proprias ita subiecto cuius sedes se destinasse somniat, facile in quocunque argumenti genere inueniendas. Praedicatorum similis apud Lullium est ratio. Illa enim vel absoluta vel relatiua sunt: et ista quidem tribus tantum capitibus comprehenduntur, essentia, vnitatem et perfectionem, quae tamen triangulari distributione in nouem iterum classes dispescuntur, vt ex Fig. IV intelligitur. Ex connexionem vel combinationem autem subiectorum cum praedicatis mediantibus his circulis exoriuntur propositiones et axiomata, quibus has auctor artis regulas constituit: talia esse praedicata, qualia permittuntur a suis subiectis: verbaque intelligenda esse, secundum substratam materiam. Hos vero terminos praedicatorum in tota latitudine sua accipiendos esse, res ipsa loquitur, vnde termini quoque cognati et repugnantes sub iis comprehenduntur, quorum indices huius artis auctores construere solent. Vt taceamus formas praedicatorum, ideo a Lullio excogitatas, vt modificationes praedicatorum, per quas conditionatur subiectum, id est, amplificationem eorum ostenderet. Circulus praedicatorum respectiuorum nouem quoque classes exhibet Fig. V delineatas, quae ad triplicem rem quandam exhibendi viam definitionem, diuisionem et collectionem respiciunt, vnde triplex illa triangularis figura, respectusque exsurgit. His tandem adiicitur circulus compositus ex quaestionum formis, et responsionum regulis, quae clauis inuentionis est, eo quod nexum subiecti et praedicati indicat; hic nouem quoque classibus nouem quaestiones complexis instruitur, vt ex Fig. VI discitur, eaeque quaestiones ad circulos subiectorum et praedicatorum ita adplicantur, vt inde axiomata, definitiones et collectiones eliciantur. Quae omnia fundamenti loco posita fertilissimum imaginationi campum exhibent, prolixas terminorum vniuersalium combinationes excogitandi, quas longa serie, et difficilibus figurarum et gryphorum similitudinibus explicant, qui his mysteriis enucleandis insudarunt. Quae tamen omnia hoc loco enarrari nec possunt nec debent, facileque apud ipsos auctores, et ALSTEDIVM^b praecipue, qui satis luculentus est, inueniri possunt, vt alios taceamus. Facile vero ex breui hac fundamentorum Artis Lullianae delineatione intelliget Lector, qui naso non caret, aut inanem esse omnem hanc Artem fumosque illos vendere, qui magnifica de ea promittunt, aut supponere eam, artium et scientiarum fundamenta, axiomata atque regulas ipsamque rerum naturam iam notam esse, qualem qui habet eruditionis perfectionem, carere illa Arte facile potest. Neque vero ex ipsa rerum indole, eiusque cum rebus aliis combinatione has regulas deducit, sed solo arbitrario imaginationis lusu vsa, dum quaedam nobis notionum vniuersalium repositoria exhibet, foccum adaptat cothurno, et nec iudicium iuuat, nec veri a falso discrimen ostendit, sed si modo

vsum

^b) Loc. cit. Ipsa enim Lullii Ars magna, edita Argent. 1598. 8. spisso volumine insuperabili laborat obscuritate, et sine taedio legi non potest.

Agrippae Brunique commentarii autem difficiles nugae exhibent Siculasque gerras.

usum habet, iis, qui scientiarum praefidiis instructi iam sunt, indicis aliquis generalis nec accurate nec plenarie satis confecti instar est, ut subeant facilius memoriam generales illae subiectionum, praedicatorum et relationum notiones atque termini. Vnde non plane negamus, quod post LEIBNITIVM contendit quoque MORHOEIVS*, ad artem ex tempore differendi haec mysteria aliquid conferre, sed haec potius Quirino Kuhlmanno, qui ingens Lullianis inuentionibus pretium statuit, similibusque ἐνδοξαζόμεναις usum praestare possunt, quam sobrie philosophantibus et ratiocinantibus. Quisquis enim ipsa Artis huius fundamenta considerat, palpabit, nec adaequatam ea notionum generalissimarum distributionem comprehendere, nec talia afferre, de quibus veritatem sitientes solliciti esse debent, qui non ad ideas generales, sed speciales, proprias et domesticas respicere solent. Tacemus, eos, qui viuido imaginationis splendore destituti sunt, confundi magis obscuris Artis huius symbolis, quam iuvari; qui vero hac ingenii dote non priuantur, sine ea facile in nexum et combinationem subiectionum et praedicatorum atque relationum penetrare posse; sic ut idem prorsus et meliori quoque iure de his Lullii mysteriis pronunciari possit, quod de topicis prudenter iudicauit auctor *Artis cogitandi*†. Plura addere de re exigui, si verum dicendum, momenti, opus haud est.

§. VII. Volutauit se Lullius in Scholasticorum coeno, vnde comitorem, quam ea tempora patiebantur, foetum producere non potuit, et pleni sunt barbarie medii aevi eius libri. Mirum itaque non est, parum placuisse Lullium ingeniis elegantius quid spirantibus, quae iucundiora et humanitati magis apta exoptabant. His ducem se praebuit DANTES ALIGERIVS, natus Florentiae anno M CCLXV, quem primum restituae elegantioris literaturae parentem, et susceptarum, quae in exilio oberrabant, Musarum Platoniarum tutorem recte dixeris. Non enarrabimus viri omnium primi, qui de literis humanioribus, et eloquentia imprimis atque poesi tum Hetrusco tum Latino sermone meruere, vitam, a LEONARDO BRUNO ARETINO, CHRISTOPHORO LANDINO, CRESCIMBINO‡, IO. PAPYRIO MASSONO§ aliisque¶ expositam, quam alibi quoque ὡς ἐν συνόψει retulimus, nec de eius meritis, virtutibus et vitiis, quibus et in vita, et in scientiis, maxime celebratissimo dramate satyrico *de coelo, purgatorio et inferno* illustre nomen meruit, differemus: haec enim alterius loci sunt, et a viris doctis passim accurate excussa, sed id tamen hoc loco moneri institutum praefens postulat,

*Elegantioris
literaturae et
philosophiae
primus re-
staurator
Dantes Ali-
gerius.*

C 3

i) De Art. combin. p. 33. et Recueil des pieces de la Phil. T. II. p. 164.

k) Loc. cit.

l) Apud EVNDEM loc. cit.

m) P. III. c. 17. p. m. 420.

n) Hist. poës. Ital. p. 90. et 288. seqq.

o) T. II. Elog. p. 15 seqq.

o) Leonardi Brunii vitam Dantis edidit FRANC. REDI 1672. 12.

p) In Germanico Hist. philos. opere T. V. p. 1364 seqq.

q) Vid. BULLART. Acad. des sciences T. II. p. 307. BAYLE Dict. T. II. Art. Dante p. 243. IULIUS NIGER Hist. Script. Florentin. p. 143.

lat, Dantem non modo elegantioribus literis, in iuuentute exultum fuisse, sed ex veterum quoque lectione subactum in philosophia iudicium retulisse. Quae causa fuit, cur TRITHEMIO^r visus sit *philosophus et poeta nulli sua aetate inferior, ingenio sublimis et clarus eloquio, disputator omnium acutissimus*. Cuius eruditionis philosophicae specimina haud vulgaria laudato dramati inseruit, quam *triplicem comœdiam Platonicae eruditionis lumine perillustrem esse*, iudicauit PAVLVS IOVIVS^s. Auctor quoque est BOCCATIUS^t, quem sequuntur PAPYRIVS MASSONVS^u, IS. BVLLARTIVS^x et GABR. NAVDAEVS^y, ciuium inuidia exulem ad Parisienses abiisse, ibique physicis et theologicis studiis deditum acerrime cum aliis conflixisse. Ita vero Boccatus: *Fuit inter ciues suos egregia nobilitate verendus, et quantumcunque tenues essent illi substantiae, et a cura familiari, et postremo a longo exilio angeretur, semper tamen physicis et theologicis imbutus vacauit studiis, et adhuc Iulia fatetur Parisius, in eadem saepissime aduersus quoscunque dimicauisse*. Id quod ad iuueniles quidem annos magis, quam ad exilii tempus pertinere facile concedi potest P. BAYLE^z, qui de iis hoc Dantis annis intelligit, quibus sub Bruneto Latino^a physicam et mathesin Parisiis didicit; verba enim Boccatii aliud non euincunt: illud autem ex iis verbis manifestum est, Dantem in mysteriis philosophiae fuisse versatissimum, tempusque iis in exilio quoque triuisse. Ille autem cum nouum emendandi sensus literarii exemplum suis esset, ciuesque primus quasi ex squalore barbariei, quae tum longe lateque regnabat, ad humanitatis studia reuocasset, miscendo iis philosophiam, non illam ineptam et strigofam, quae tum in scholis personabat, sed amoenam et nitidiori habitu se commendantem, recte inter reformatores philosophiae refertur, quamuis pauca in ipsa philosophia praestitisset. Valuisse tamen aliquid in argumento philosophico ferioque *Quaestio eius de natura duorum elementorum aquae et terrae*^b satis prodit.

Franciscus
Petrarcha.

§. VIII. Ex Dantis schola illustre Italiae fidus, FRANCISCVS PETRARCHA prodiit, cuius potissimum eruditionis radii tenebras seculi XIV dispulerunt, et diem literis atque elegantiori philosophandi rationi reddiderunt. Eum inter philosophos huius aetatis referendum esse, vel vnus TRITHEMII^c testimonium euincit, cui Petrarcha audit *philosophus, rhetor et poeta celeberrimus; qui humaniores disciplinas post longa silentia mortuas ab inferis reuocauit ad superos, non minus sancta conuersatione, quam scientia clarus emicuit*. Cui iudicio longe verissimo fuc-

r) Cat. S. E. c. 546. p. 131.

s) Elog. c. 4. p. 19. conferenda erudita praefatio nouae dramatis huius editioni a. Cel. 10. AST. Vol. I. 1720. curatae praemissa.

t) De Genealog. Deor. L. XV. c. 6.

u) loc. cit.

x) loc. cit.

y) Aed. ad Hist. Ludou. XI. p. 175. 176.

z) loc. cit. not. K. p. 246.

a) De hoc Dantis et Guid. Caualeantis praecceptore qui in patria Florentiae obiit 1295. libroque de Vitiis et virtutibus, et Compendio ethices Aristotelis inclauit vid. IUL. NIGER de Script. Flor. p. 112. MICH. POCCIANIVS de Script. Flor. p. 33. 44. BAYLE loc. cit. p. 246.

b) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. II. p. 39.

c) De S. E. c. 622. p. 147 seqq.

fuccinit quicquid literarum elegantiam nouit et amat, vt ex censuris celeberrimorum virorum a THOMA POPE-BLOUNTIO^d et MARTINO HANCKIO^e collectis, disci potest, quibus, si id ageretur, ingens addi posset aceruus. Quamquam feuerum Petrarchae censorem nuper egit doctissimus NICERONIVS^f, cuius tamen acerbitate non mouebitur, quisquis cogitauerit, eos quoque heroës esse, qui glaciem frangere, aude-
reque aliquid magni sustinent, quamuis omne punctum non ferant. De vita viri summi prolixam heic loci commentationem annectere, esset extra oleas vagari; solet ea ab iis commemorari, qui humaniorum disciplinarum historiam exponunt, qui adeundi nominati a praestantissimo FABRICIO^g, aut videndi, qui ex instituto vitam celeberrimi literarum restauratoris descripserunt, HIERONYMVS SQVARZAFICHVS^h, ANDREAS SCHROEDERN, alique. Ipse de se studiisque suis passim in epistolisⁱ quaedam memorauit, addidere multa interpretes Italicorum eius poematum^k, historiaeque literariae scriptores, qui cum in omnium manibus sint, facile consuli possunt; succinctam quoque de eius vita historiam nos alibi^{*} exhibuimus. Nobis hoc loco notasse sufficit, exortum esse bonis literis hoc fidus Aretii parentibus Florentinis anno dño CCCIV, inque adolescentia humanitatis logicaeque praeceptis imbutum Dantem Aligerium tandem praeceptorem fuisse nactum, quo duce sterquilinum scholasticae eruditionis contemnere, et elegantiorum literaturam diligere didicit: conuersum deinde ad legum studium, cum barbaries, quae istam quoque scientiam eo tempore obsidebat, infensum illud elegantissimo ingenio reddidisset, inuito licet parente ad eloquentiae, poëseos et historiae culturam felicissimis conatibus animum applicuisse. In itinere porro Gallico et Italico hanc praestantissimarum scientiarum curam non deposuisse, poëticae imprimis facultatis praestantia adeo insignem, vt in Capitolio Romano a gubernatoribus vrbs hedera, myrto, et laurea poëtica solennitate publica et illustri condecorari meruerit. Post varias vero fortunae et commorationis vicissitudines et secessum praecipue Gallicum in valle amoena, quam Clausam vocant, postquam beneuolentiam summorum principum expertus fuisset anno dño CCCCLXXIV rebus humanis ereptum esse, relicta summae eruditionis et cordatae quoque pietatis fama apud posteros. Huic potissimum restitutam ciuitatem debet fermo Latinus hunc parentem genuinum agnoscit poësis Italica: hunc historia habuit promumcondum felicissimum, hunc mores seculi corrupti viderunt censorem imperterritum, quae omnia, vt illi immortalem pepererunt gloriam, ita suis quaeque lo-

cis

d) Cens. Celebr. Auctor. p. 432.
e) De Roman. rer. scriptoribus P. II. c. 42. p. 194.
f) Memoires T. XXVIII. p. 366 seqq.
g) Bibl. Lat. Mediae T. V. p. 675 seqq.
h) Saepius praefixam Petrarchae operibus separatim vulgavit Io. HENR. ACKERVS Rudolfsstadii 1711. 8.

i) Epist. Sen. L. XVIII. L. XV. Ep. 5. XVI. 1. L. I. Epistol. Carm. script.
k) Io. MAR. CRESCIMBINVS Hist. poës. Ital. T. IX. p. 133 T. XV. p. 274 seq.
l) IOVIVS Elog. p. 12. N. C. PAPADOPOLI Hist. Gymnas. Patau. T. I. p. 280.
*) In Germ. H. Ph. Op. T. V. p. 1568.

cis a viris doctis enarrata quaeri debent ^m. Nobis in philosophiae resurgens historia virum summum negligere non licet. Quamvis enim strigosem et barbaram Scholasticorum sui temporis philosophiam perosus, in quicquiliis logicis, et metaphysicis tempus non perdidisset vir maioribus et pulchrioribus ingenii monumentis condendis natus; moralem tamen philosophiae partem, iunctis philosophiae et eloquentiae viribus exposuit, et praestantissima morum praecepta, dulcissima verborum elegantia animis inculcauit. Testes eius rei damus libros eius morales, *de remediis utriusque fortunae, de vera sapientia, de contentu mundi, de republica optime administranda et de virtutibus et officio imperatoris, de obedientia et fide uxoria, de auaritia vitanda*, et qui primo loco ponendus est, *de sua ipsius et aliorum ignorantia*. Non hic arida ineptarum, et ad animum emendandum minime proficuarum disputationum deserta inueniuntur, sed horti florentissimi, elegantissimarum observationum ex omni literatura decerptarum floribus referti. Immo cum plurima quoque historica et poetica pepererit foecundum Petrarchae ingenium, in illis quoque philosophiam non neglexit, et ab eius se praesidiis imparatum pectus non habuisse, ostendit, ut vel ex uno *rerum memorandarum* opere ad imitationem Valerii Maximi scripto intelligitur. Recte id intellexerunt discipuli eius, inter quos IOANNES BOCCACIVS ⁿ ita de eo: *Homo est coelesti ingenio praeditus et perenni memoria ac etiam facundia admirabili, cui familiarissimae quarumcunque gentium historiae sunt, sensus fabularum notissimi, et breuiter, quicquid philosophiae sacro iacet in gremio, manifestum est*. Dignum vero observatione hoc loco est, Petrarcham, cuius exemplum alii innumeri secuti sunt, qui de restituendis literis meruerunt, historiae quoque veteris philosophiae fuisse peritissimum, eaque in reuocanda disciplina elegantiore pariter atque seueriore felicissime fuisse usum.

Discipuli Petrarchae.

§. IX. Ex Petrarchae officina, fauente diuina prouidentia plaudentibusque literis ingeniis aperta prodiit, quicquid fere inter restauratores elegantioris literaturae seculo XIV et XV referri solet. Tum enim barbarici bellum indici coeptum, tum postliminio receptae, quae hactenus in exilio oberrauerant Musae Atticae, tum Latino sermoni honor habitus, tum restituta eloquentia et poësis, et quod maximum beneficium merito reputari debet, tum ineptae philosophiae nuditas detegi coepta, et in ruborem dari. Intelliget ex his lector, non philosophos quidem nos hoc loco enarrare, sed literaturae elegantioris professores; adeoque eorum historiam alium locum aliosque commentarios poscere. Non tamen ficeo praetereundi pede sunt in hac nostra tractatione, eo quod non modo illis acceptum referri debet, quod tandem nugari, in philosophia quoque, intellectus humanus defierit: sed et fuerunt inter eos, qui philosophiam sobria magis ratione tetigerunt. Inter hos, qui Petrarcham ipsum audiuit, et

m) PORE-BLOYNT, p. 432. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 1. p. 524. MART. HANCK. de Rom.

Rerum. Script. P. I. c. 42. p. 194 seqq.
n) In praef. operis de Genealog. Deor.

et ad meliorem disciplinam formatus est, referendus est IOANNES BOCCACIVS Certaldi in Tuscia anno M CCCXIII natus, denatusque anno MCCCCLXXV, genere humilis, ingenio nobilissimus, liberalis doctrinae atque eloquentiae, quas a Petrarcha didicerat vindex strenuus, elegantiae Etrusci sermonis assertor summus. Is Graecam linguam a Leontio Pylato Thessalonicensi, qui in gymnasio postea Florentino eam docuit, Latinam a Petrarcha didicit, cuius tamen in scribendo elegantiam Latinam non assecutus est. De quibus eius eruditionis speciminibus virorum doctorum iudicia post THOMAM POPE-BLOUNT^p collegit PETRVS BAYLE^q qui videndus, cum ad nostram ea rem non pertineant. Cum autem philosophiam non neglexerit, merito eius hoc loco facienda est memoria. Teste enim TRITHEMIO^r *fuit vir in secularibus literis omnium sui temporis facile doctissimus, et diuinarum scripturarum non ignarus, poëta, philosophus et astronomus, celeberrimus, ingenio subtilis et eloquio disertus.* Specimen philosophicae cognitionis et historiae quoque veteris philosophiae dedit in libro *de Genealogia Deorum*, in quo fabularem Graecorum philosophiam referare conatus est. Quamvis enim in interpretandis fabulis saepe nimium frigidumque esse, forte non praeter rem, ei obiecerit LVDOV. VIVES^s, recte tamen is ipse addit, *feliciter eum in isto labore fuisse versatum, quam illo erat seculo sperandum.* Neque tamen suo omnia haec arua arauit vitulo, sed PAVLI DE PERVSIO libro *Collectionum*^t, vsus est, ipso non diffidente, vnde ab intentato plagii crimine recte eum absoluit PETRVS BAYLE^u. Alias eius lucubrationes tum Latinas tum Etruscas, a vitae eius et historiae literariae enarrationibus, quos alibi nominauimus^v, et imprimis a diligentissimo FABRICIO^x enumeratas, hic, vbi alia agimus, praeterimus, nec de *centum nouellarum relationum* opere, quod *Decameri* inscripsit, quodque eius famam nonnihil coinquinauit, aliquid addimus, lectorem ad P. BAYLE^y dimittentes, qui iudicia eruditorum de hoc libro collegit. Boccacio iungimus LEONARDVM BRVNVM, a patria ARETINVM dictum, et cum Petro Aretino, mordacissimo satyrico, vt a THOMA POPE-BLOUNT^z factum, non confundendum. Is cum Graecam literaturam a Chrysolora didicisset, in liberali autem doctrina magnam duce Colucio Salutato industriam collocauisset, apud pontifices maximos sui temporis, tandemque Florentiae plurimum valuit, magnusque meritis

Ioannes Boccacius.

Leonardus Brunus Aretinus.

o) ERYTHRAEVS Pinacoth. III. p. 219.

p) p. 437 seqq.

q) Dist. T. I. Art. Boccace p. 582 seqq.

r) Cat. S. E. c. 647. p. 152.

s) Melius Geographum dixeris, ob librum de montibus, syluis, fontibus, lacubus, fluminibus, stagnis, paludibus et maribus.

t) De Trad. disciplinis L. III. p. m. 296.

u) TRITHEMIUS, l. c. c. 634. p. 148. conf. FA-

Hist. philos. Tom. IV.

BRICIUS Bibl. Lat. Med. T. V. p. 644.

x) l. c. not. K. conf. VOSSIVS H. L. L. III. c.

l. p. 525.

y) In Hist. Phil. Germanice edita T. V. p. 1375.

z) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 682 seqq.

a) l. c. not. L. Inde libri de tribus impossoribus auctor nonnullis perperam habitus, vid. MONNOYE T. IV. Menag. p. 406. 414.

b) p. 453.

D

de Graecis et Latinis literis anno cōCCCCXLIV obiit, inter praestantissimos referendus, qui post foedam barbariei noctem lucem accenderunt melioribus literis. De quibus tamen eius meritis in rem humanitatis literariam illi adeundi sunt, qui res eius et scripta enarrarunt. Locum vero ideo in hac virorum doctorum, quos enarramus, serie exposcit, quia testibus TRITHEMIO^d, FLORIDO SABINO^e, et IAC. PHILIPPO BERGOMATE^f, in philosophia quoque non infeliciter versatus fuit. Quo praesidio ornatus et instructus ad vertenda Xenophontis, Platonis et Aristotelis scripta animum applicuit. Laudat praecipue id IOVIVS^g, quod *eius incomparabili beneficio, morales Aristotelis libros optima fide traductos legimus; quemadmodum commentarium quoque in libros Aristotelis oeconomicos, et Introductionem in eius moralia, Venetiis editam^h, reliquit.*

Angelus Politianus.

§. X. Medio seculo XV, anno cōCCCCCLIV, editus est ANGELVS CINVS, a patria Hetruriae oppido POLITIANVS dictus, vel hoc nomine nobis non tacendus, quod cum Pico et Ficino praesidio Mediceae domus nixis plurimum ad promouendam philosophiam veterem eruendosque pristinos eius sensus contulit. Vitae eius enarrationem post alios dedit WERNERVS IACOBVS CLAVSIUSⁱ, qui cum THOMA CRENIO^k aliisque multis fusc a nobis alio loco^l adductis est videndus. Memoriam autem in historia philosophica commendauit suam, quod Pico atque Ficino in reuocanda philosophia Platonica auctoritate domus Mediceae opitulatricem manum porrexerit, et ad explananda felicius Aristotelis placita, Alexandri Aphrodisaei *solutionem super nonnullis dubitationibus physicis* ex Graeco traduxit, et vt Stoicae ethicae mysteria Latinis haecenus tantum non prorsus ignota vulgaret, Epicteti *Enchiridion* Latinum fecit: quam quoque operam praestitit Platonis *Charmidi de temperantia*^m. Ex quibus eius lucubrationibus luculento exemplo patet, doctissimorum virorum ea aetate industriam in eo potissimum fuisse versatam, vt veterem philosophiam postliminio reducerent, scripta philosophorum Graecorum suis notiori lingua legenda darent, sicque humanitatis studia cum philosophia iucundo vtilique labore iungerent: id quod veros nobis characteres virorum summorum refert, qui in hoc resurgentis literaturae diluculo de philosophia mereri coeperunt. Eadem aetas tulit HERMOLAVM BARBARVM, Francisci filium, in hoc quoque

Hermolaus Barbarus.

c) Vid. quos nominauimus l. c. p. 1377. add. IVI. NIGER. de Script. Florent. p. 119. Giornali dei liter. d' Ital. T. IX. p. 201. FABRIC. l. c. T. I. p. 797 seqq.

d) De S. E. c. 784. p. 173.

e) Aduersus calumniatores Lib. L.

f) In Chron. Supplem. ad A. C. 1416.

g) Elog. c. 9.

h) 1550. Vitam Aristotelis nondum editam

scripsisse refert CAS. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2386.

i) Magdeburg. 1718. 8.

k) Praef. ad Angeli Caninii Hellenismum p. 19. Animadu. Philolog. P. III. c. 2. p. 22.

l) Loc. cit. T. V. p. 1379. inter quos imprimis BAYLE Dict. T. III. art. Politien. p. 768. et Cel. HENR. BRENCMANN. Hist. Pandect. Florent. p. 306. Eloges de Thon et Teissier T. I. p. 168. videndi.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. Med. T. I. p. 263.

que albo eorum, qui elegantiorē disciplinā colentes de philosophia simul meruerunt illustris. Is enim cum praecoci ingenio vtereturⁿ, et octodecim annos natus, ut ipse refert, libros scribere coepisset, decimo nono aetatis anno Themistii commentarios Latinos fecit, vigesimo quinto Aristotelis rhetoricam, vigesimo octavo Dioscoridem, trigesimo opera Aristotelis rhetorica. Quae eruditionis eius, maxime Graecae, praestantia fuerit, qua artis criticae peritia et audacia claruerit, quibus honorum fastigiis elatus, et inuidiae conatibus deiectus sit, quem ecclesiasticae purpurae honorem ei pontifex maximus destinauerit^o, et quae alia sunt, quibus celebre eius in eruditorum historia nomen est, hoc loco, ubi breuitatem sectamur, non tangimus, legenda apud eos, qui res eius literarias tetigerunt^p. Illud autem omnino commemorandum nobis est, egregie Barbarum meruisse de philosophia Graeca, maxime Aristotelis, cuius operum versionem integram diu meditatus est. Multa tamen eius scripta ut Themistii quoque, paraphrasibus illustrauit. De quibus eius lucubrationibus digna sunt, quae legantur verba PETRI ALCYONII: *Itaque plura scripsit biennio exul, quam XX ante annis, cum patria frueretur, et honoribus illius florentissimus esset, Recognitionem erratorum Pliniani codicis, Explanationem librorum de anima Aristotelis, cum iam ante eiusdem philosophi libros talis argumenti in Latinum conuertisset, et XVI libros de ratione differendi (veteres Peripatetici organon eos appellant) et quinque rhetoricos, et unum poeticum, octoque Dioscoridis medicos, quos alio etiam opere instruxerat, quod Corollarium inscribebat. Adiecerat quoque pulcherrimam expositionem ad libros analyticos posteriores Aristotelis ante in Latinum translatos. Et haec quidem omnia adhuc diligentissime asseruari vidi a fratribus illius, cum sedecim abhinc annos Venetiis Bibliothecam illius excuterem: atque incredibili sum laetitia elatus, cum cognoui, doctissimi, amicissimique hominis elucubrationes non intercidisse, quod ne euenisset, magnopere verebar, cum in suburbano Oliuierii Caraphae, collegae mei ex pestilentia obisset, (anno dō CCCXLIII) et domestici intimique familiares fuga salutis suae consulissent, omniaque, tanquam bona caduca, in medium reliquissent. Sed eius generis scripta ab interitu et furto vindicata fuisse narrabant Zenotelis cuiusdam opera, quem ille habebat ad manum. Solebat autem persaepe mihi recitare, quae ex Aristotele faciebat Latina, iudiciumque exquirebat meum, quod sic tamen interponebam, ut perspicere posset, placere mihi suam industriam, et Peripateticae disciplinae intelligentiam, quae pernecessaria est homini in tali scribendi genere versanti: non satis autem probari dicendi rationem,*

D 2

nem,

n) Conf. BAILLET. de pueris praecocib. p. 91 seqq.

o) Fallus enim est TRITHEMIUS de S. E. c. 878. p. 209. qui Cardinalem fuisse putat, cui purpuram modo destinauit Alexander VI. vid. Gior-

nal. de Ital. T. III. p. 52. XXVIII. p. 159.

p) NIC. COMN. PAPADOPOLI Hist. gymnasi. Patav. T. II. p. 28. et quos in Germ. H. P. opere T. V. p. 1381. nominauimus.

q) De exilio L. I. p. 60 seqq.

nem, qua in sententia Aristotelica exprimenda utebatur: sed hoc illius aetatis fuit vitium, ut a puritate Latinae linguae abhorreret. Ad quem locum Alcyonii de philosophicis Barbari laboribus ea consuli cupimus, quae notauit I. A. FABRICIUS^r. Ceterum adeo difficilem in interpretando Aristotele nonnulli fuisse volunt, ut daemonem de significatione vocis entelechia interrogauerit. Tradit id PETRVS CRINITVS^r his verbis: *Et reuera perexilis vocula daemonum et exigua est: quod olim noster quoque Venetus Hermolaus dicebat, vocem se daemonis pertenuem et paene subsibilantem audisse, qua ille de Aristotelis entelechia interrogatus sibi ipsi et Georgio Placentino responsitauit.* Cuius fides sit penes auctorem. Addi his tertius potest POGGIUS BRACCIO-LINVS, discipulus Ioannis Rauennatis, Manuelis Chrysolorae et Collutii Salutati, quamuis is lepidio magis ingenio, quam philosophiae cognitione nomen meruerit, de cuius rebus literariis, praeter eos, quos in Germanico Historiae philosophicae opere^r laudauimus, videndi viri magni nominis, IO. BAPT. RECANATVS^r, IACOBVS LENFANTIVS^r, ALB. HENR. SALLÉNGRE^r, IO. ALB. FABRICIUS^r, et NICERONIVS^r. De libris vero eius moralem philosophiam illustrantibus consulendi IUL. NIGER^r et IO. FABRICIUS^r.

Franciscus
Philelphus.

§. XI. Eandem viam in coniungenda cum philosophia disciplina liberali et humanitatis literis tenuit FRANCISCVS PHILELPHVS, Ioannis Chrysolorae, qui post iter ad Graecos, Latinas Graecasque literas Bononiae, Romae, Mediolani, Florentiae, Patauii et Mantuae, una cum philosophia morali et eloquentia docuit, et illustre nomen, inter restauratores literarum meruit, de cuius rebus praeter ipsum passim in epistolis, et IOVIVM^b, BERGOMATEM^c aliosque consulendi sunt IO. HENRICVS FOPPIVS^d, NICERONIVS^e et IO. ALB. FABRICIUS^f, quosque hic porro in partes vocat, qui quoque de ratione eius scribendi, de poetica facultate, et scriptis historicis differunt, de quibus praeter iudicia eruditorum a POPE-BLOVNTIO^g collecta conferendus BERNARDVS MONETA^h. Nobis eius hoc loco mentio facienda est ob librum *de morali disciplina*, quem Aristotelem secutus conscripsit: tum ob *libros duos Conuiuitorum*, quos, qui in eos praefatus est, LVDOVICVS VIVES valde laudat ab historiae et antiquitatum atque philosophiae cognitione. Vnde TRITHEMIO^b quoque a philosophiae peritia impen-

- r) Bibl. Lat. Med. T. I. p. 457 seqq.
s) De honesta discipl. L. VII. c. II.
t) T. V. p. 383.
u) In vita Poggii praemissa eius Hist. Florent.
et in Observationibus criticis ad Poggiana.
v) Ei debemus Poggiana, Amst. 1720. 8. edita.
w) Memoires de literature T. II. Art. 1 seq.
x) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 890.
y) Memoir. T. IX. p. 128 seqq.
z) Hist. Script. Florent. p. 473 seqq.
a) Hist. Bibl. Fabric. P. III. p. 320.
b) Elog. c. 17.
c) Contr. Chronic. L. XV.
d) Is vitam Philelphi ex eius potissimum scriptis collectam et accurate conscriptam inseruit Miscell. Lips. T. V. p. 322 seqq.
e) Memoir. T. VI. p. 71.
f) Bibl. Lat. Med. T. V. p. 845.
g) Conf. Cel. Auct. p. 471 seqq.
h) Menag. T. IV. p. 232 seqq.
i) Cat. S. E. c. 855. p. 203.

impense commendatur, qui filium quoque eius Marium, qui Venetiis et Mantuae philosophiam et eloquentiam docuit, ob philosophicam eruditionem valde extollit¹. Idem de PETRO PAVLO VERGERIO praedicat TRITHEMIUS², quem non modo virum in diuinis scripturis studiosum, verum etiam in secularibus literis eruditissimum, philosophum et rhetorem celeberrimum vocat, concinente RAPH. VOLATERRANO³, aliisque quorum ille Iurisperitorum suo tempore eloquentissimum et simul philosophum vocat, hi multi in eius laudibus sunt, videndi apud VOSSIVM⁴, P. BAYLE⁵ aliosque. Inter eius scripta libellus quoque est, *de ingenuis moribus*⁶, quo haud contemnendum specimen exhibuit, quae ei de philosophia infederit sententia. Dum enim iuuentuti morum et honestarum disciplinarum praecepta tradit, ita institutionem hanc discipulo commendat, ut pateat, humani eum animi naturam, mores, inclinationem, vitia, emendationem ita perspexisse, ut accurata inde philosophiae moralis cognitio istis, quibus vivebat, temporibus, prorsus insolita et peregrina illi adfuisse censeatur. Maxime vero commendandus est libellus vtilissimus eo quoque nomine, quod disciplinarum iuueni tradendarum ordinem instituit optimum, et viam praeparat, ut philosophia non ad ostentationem, sed ad usum animi muniri queat. Quare non moralis tantum doctrinae culturam vehementer illi inculcat, eamque historiae luce collustrare iubet, sed et naturalem scientiam; eo quod intellectui humano consona atque conformis sit, per quam naturalium rerum animatarum inanimatarumque principia passionesque et eorum, quae coelo et mundo continentur motuum ac transmutationum causas effectusque cognoscamus. Ita vero his praeceptionibus ingeniorum delectum per varias classes adaptat, ut iucundissimum sit videre, quas sibi philosophia magis sobria in ipsa παιδείας suae infantia vires acquisiverit. Addimus Vergerio IANNIVM MANETTVM Florentinum, is enim tum *Isagogen Porphyrianam* noua veste latina donauit, idemque libris *Categoriarum* Aristotelis praestitit, tum Socratis atque Senecae vitam descripsit⁷, luculento exemplo, viros doctos Italiae tempore renascentium literarum philosophicam historiam ad praeparandos ad philosophiae culturam animos adhibuisse.

Petrus Paulus Vergerius.

Iannivm Manettum.

§. XII. Altius seculo XV in philosophiae mysteria penetrauit NICOLAUS CVSANVS, a patria Cusa, vico Mosellae in Treuirensi dioecesi proximo, ubi ineunte seculo hoc obscuris originibus in lucem editus est, dictus. Is tantopere naturam largissima ingenii munera distri-

Nicolaus Cusanus.

D 3

buen-

nis Bonardi presbyteri Veronensis et Liniaci professoris.

p) VOSSIVS de Histor. Lat. L. III. c. 7. p. 581. Vtebatur vero favore Nicolai V. P. M. qui valde Peripateticam disciplinam omnemque literaturam elegantiore commendabat viris doctis, promonebatque. Is Iannivm equitis dignitate auxit.

1) TRITHEMI. loc. cit. c. 856. p. 204.

2) c. 761. p. 178.

3) Anthropol. L. XXI. p. 773.

4) De Hist. Lat. L. III. c. 5. p. 553.

5) Dict. T. IV. art. Vergerius p. 430.

6) Primam editionem nominat Ven. 1502. P. BAYLE l. c. not. B. est autem inter reculas nostras alia prior Ven. 1497. 4. cum comm. Ioan-

buentem beneuolam expertus est, vt in omni genere eruditionis, theologiae, iurisprudentiae, philosophiae, et matheos maxime excelleret. Cumque et mentis acies, et experientia accessisset, quibus animi virtutes iunxit pulcherrimas, ex doctore theologiae episcopus Brixiae, tandemque Cardinalis factus est, defunctus anno dño CCCCLXIV. Non tange-
mus lites eius cum Sigismundo Archiduce Austriae, vel quas partes ille in concilio Basileensi secutus fuerit, et dereliquerit postea; alium enim ista locum postulant, et in historia sacra et literaria scriptorum ecclesiasti-
corum tradi solent, sed monemus modo, virum acutissimum profundam philosophiae suo seculo melioris et magis sobriae cognitionem prodidisse. Non prouocabimus ad TRITHEMII^{q)} testimonium, valde eius eruditionem theologicam, philosophicam et mathematicam extollentis, sed ipsius libros testes esse volumus, omni exceptione maiores, magnisque erudi-
torum elogiis, ex parte a THOMA POPE-BLOUNTIO^{r)} collectis probatos, quamuis in iis perspicuitas interdum desideretur, quod tamen subtilissimas meditationes prosequenti facile condonari potest. In iis id prae-
cipue obseruandum est, virum profundi iudicii, et insolitae in rebus quo-
que physice et mathematicis eruditionis, considerata humani ingenii imbecillitate, et ferociente suae aetatis scholasticorum philosophorum de
quocunque argumento etiam difficili et obscuro disputantium superbia mo-
dum ingeniis posuisse, editis libris tribus *de docta ignorantia praecisionis veritatis inattingibilis*, quos quoque *Apologia contra Ioannem Venechum* defendit. In his vero libris adeo humani intellectus vires depri-
mit, vt paene in Academicorum partes transeat, vnde *de coniecturis* quoque libros duos edidit, demonstraturus *omnem humanam veri positi-
uam assertionem esse coniecturam*. Sed in aliis quoque scriptis insolitam philosophiae cognitionem prodidit, difficillimas metaphysicae veritates enucleans; disputauit enim *de sapientia, de mentis natura, de speculan-
da veritate, de possibilitate, siue materia vniuersi, de speculo intelle-
ctuali, per quod res cognoscimus, de venatione sapientiae, de apice theoriae et similibus*; vt taceamus scripta mathematica, magnam ingenii aciem prodentia, de quibus scriptores historiae literariae, et inter eos WHARTONVS^{s)}, FABRICIVS^{t)}, VOSSIUS^{u)}, videndi.

Donatus Acciaiolus.

§. XIII. Ioanne Argyropulo praeceptore Graecam linguam et humaniores literas cum philosophia Aristotelica iungere didicit DONATVS ACCIAIOLVS, siue ACCIEVOLVS, Florentinus, vir magna eloquentiae rerumque gerendarum peritiae laude inclutus. Illi praeter *Vitam Caroli M. et Vitarum Plutarchi* paraphrases nonnullas, de quibus VOSSIUS

q) Vid. TRITHEM. Annal. Hirsau. P. II. p. 439. Gundlingiana XIII. p. 265.

r) Domui hospitali in patria excitatae diuitum librorum suppellectilem donasse refert TRITHEMIVS c. 804. p. 187.

s) Loc. cit.

t) Vltima editio prodit Bas. 1565. fol. quam

diligenter recenset FABRICIVS loc. cit. T. I. p. 1239 seqq.

u) p. 467.

v) Ad Caueum p. 105.

w) Loc. cit.

x) De Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 563. de Scient. Mathem. p. 62. 63.

SIVS ^w videndus, debemus *Commentarium in Aristotelis libros ethicos et politicos*. In eo tamen, ex lectionibus praeceptoris Argyropuli profecisse, nec ipse negat, a plagio ideo, cuius nonnulli illum accusant, abfoluendus ^x. Idem seculum produxit IOANNEM IOVIANVM ^{Ioannes Iouianus Pontanus.} PONTANVM, inter oratores, poetas criticosque seculi XV, virum summum. Qui vel ideo notandus est, quod teste BALTHASARE BONIFACIO ^y *suavis poeta, acutus criticus, ethicus, historicus, astrologus doctus et disertus, nullo praeceptore aut ad carmen componendum aut ad philosophiam ediscendam, aut ad coeli significationes intelligendas institutus fuerit, sed insita vi animi lectioneque assidua sibi haec omnia comparauerit*. Parum tamen, quod momentum singulare habeat, in philosophia praestitit, quamvis eum isto nomine laudet BAILLETVS ^z, cum Aristotelem more reliquorum interpretandum magis, quam excutiendum sibi sumserit. Idem sectatus iter est APOLLINARIS OFFREDVS ^{Apollinaris Offredus.}, medio seculo XV clarus, quem et salutaris artis peritia, et philosophiae Aristotelicae cognitio fecit celeberrimum. Is tanta felicitate Lycei doctrinam perspexisse credebatur, ut Aristotelis anima, et Peripateticorum deliciae appellaretur. Quae causa fuit, cur commentarii eius in libros *de anima* et in *Analytica posteriora* magnam ea aetate auctoritatem obtinuerint ^a. Praeter hos ingens adhuc aceruus eorum est, qui stellarum exorientium instar dispellere tenebras, quas barbaries per tot secula induxerat, et reuocare literarum lucem felicibus auspiciis conati sunt, hincque de ornatori quoque philosophiae cultu fuere solliciti, inter quos, si vel solam respicias Italiam, celeberrimum nomen extulerunt Leonardus Iustinianus, Bartholomaeus Facius, Matthaeus Palmerius, Carolus Aretinus, Ioannes Aretinus Tortellius, Andreas Dominicus Floccus, Franciscus Contarenus, Ioannes Antonius Campanus, Petrus Candidus December, Blondus Flavius Foroiulienis, Antoninus Florentinus, Nicolaus Perottus, Aeneas Syluius, postea dictus Pius II. P. M. Palladius, Fuscus, Franciscus Diëtus, Georgius Merula, Iacobus Piccolominaeus, Augustinus Patricius, Christophorus Perfona, Iacobus Bracciolinus Poggii filius, Bernardus Iustinianus Leonardi filius, Alexander ab Alexandro, Ioannes Baptista Fulgosus, Iulius Pomponius Laetus, Iulius Pomponius Sabinus, Bartholomaeus Scala, Antonius Galateus, Marcus Antonius Coccius Sabellicus, Ioannes Baptista Mantuanus, Philippus Beroaldus, Accius Sincerus siue Iacobus Sannazarius, Marcus Musurus, Bartholomaeus Fontius, et cetera caterua, quae seculo XV ad vindicandum literarum honorem furrexit, quos, serius licet, imitata est Gallia, Britannia et Germania. Nemo enim horum ita humaniorem disciplinam tetigit, ut philo-

w) loc. c. L. III. c. 8. p. 614.

x) Vid. CONRING. Intr. in Polit. Arist. p. 649. THOMAS. de Plagio p. 153. BAYL. Dict. T. I. Art. Acciaoli not. B.

y) Hist. Ludic. L. XV. c. 5.

z) Jugemens des Savans T. II. P. I. p. 95. conf. BLOUNT. p. 500. THEISSIER Eloges T. I. p. 178.

IOVIVS Elog. c. 47. p. 109.

a) GHILINI Theatr. vir. erud. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 56.

sophiam prorsus negligeret, eamque ex ipsis Aristotelis, et interpretum Graecorum fontibus discere nolle. Quo labore eo facilius defuncti sunt, quo meliorem Graecae linguae, et antiquae historiae, etiam philosophicae, ex lectione veterum auctorum comparatae habebant notitiam, sine qua in explicando Aristotele frustra defudatur. Verum de his prolixius agere, nec locus et instituti ratio, nec ipsum rei argumentum patitur, quod ad vniuersalem literarum renascentium, praecipue elegantiorum et humanitatis disciplinarum historiam pertinet. In quem campum egredi prolixius, esset extra oleas vagari, moramque in tam longo, quod suscepimus itinere, sine necessitate,nectere. Facile plura discent, qui haec nosse cupiunt, ex notissimis, quae historiam literariam huius seculi explicant monumentis ^b.

Laurentius
Valla.

§. XIV. Eximendi tamen ex hoc agmine, quos sicco praeterire pede licuit, eruditorum, qui de restaurandis literis meruere, Laurentius Valla et Rudolphus Agricola, eo quod scholasticomastigas se praestiterunt, horumque philosophorum barbariem, futilitatem, inanes garritus, et pseudo-philosophiam omnem fortiter exagitarunt, quamvis in purgando potius Augiae stabulo, quam instruendo nouo philosophiae palatio fuerint felices. LAURENTIUS VALLA patricius Romanus, theologiae doctor et canonicus S. Ioannis Lateranensis fuit, natus anno dōCCCCXV, denatus quinquagenarius dōCCCCCLXV, Cal. Aug. vt est in epitaphio, quod extat apud FR. FABRICIUM ^c. Vnde errasse censendus est TRITHEMIUS ^d, qui hunc grammaticorum principem, philosophum, rhetorem et theologum praestantissimum, ingenio subtilem, acrem et vehementem, Latinam eloquentiam Graecae praeferentem claruisse in concilio Constantiensi personaliter, scripsit. Anno enim dōCCCCXIV, quo coepit illud concilium, Valla nondum natus fuit. Hunc dum sequitur CONR. GESNERVS ^e non inquam incurrit censuram P. BAYLE ^f, venia tamen dignus, quod a Trithemio seductus sine dubio verum Vallae natalem ignorauerit. Hunc infelicium literatorum exemplum recte dixeris. Cum enim ingenio esset acerrimus, stilo vero audax et acerbus, magnoque animo in temporum suorum barbariem insurgeret, eo quod ornatorem ipse literaturam didicisset, et scriptis quoque spargere cuperet, nulli vel aetati vel conditioni hominum parcens, omnes, quotquot ipsi displicuerant, infectatus est, et imprimis maiori, quam ferre poterat illa aetas, libertate, cleri vitia, ignorantiam, barbariem, scelera sugillauit, adeo vt nec Romanae curiae parceret, auderetque Constantini M. donationem in dubium vocare. Quo piaculo commisso, Roma excedere coactus est. Exilii tamen locum et asylum inuenit exoptatissimum apud Alphonsum V. Aragoniae, Neapolis et Siciliae regem, principem doctrinae doctorumque viro.

b) Imprimis consulenda FABRICII Bibliotheca mediae Latinitatis, qui plerosque nominat, ex quibus de horum heroum in literis historia literaria, plura hauriri possunt.

c) In Roma p. 183.

d) De S. E. c. 750. p. 174.

e) In Bibliotheca p. 477.

f) Dict. T. IV. art. Valla, not. A. p. 418.

virorum amantem, qui quinquagenarius a Valla Latinam linguam didicit. In hac aula cum commodè satis vivere posset, linguae petulantia et calami acerbitate, contradicendique pruritu nouas sibi inimicitias conflauit, cum viuendi differendique prudentia destitueretur. Cuius exemplum esse potest, quod negando symbolum apostolicum a legatis Christi collectum esse, idque pertinacius defendendo falseque communem traditionem ridendo, inquisitorum attentionem irasque in se concitauerit; quibus factum, ut heterodoxiae accusaretur, et inter alia culparetur, quod de praedicamentis aliter statueret, quam solet catholica ecclesia. Quamuis autem catholice se sentire de omnibus, quae ecclesiae Romanae placent, haud semel declararet, exacerbata tamen monachorum ira sedari non potuit, ut non damnaretur, vixque rogum Alphonsi regis patrocinio et Vernandi Cordubensis, quo amico utebatur, cura precibusque euasit; ad palinodiam vero adactus scopis in monasterio fratrum Iacobitarum, qui ex Domini- ci familia erant, caesus est. Quamuis, ut ingenue, quid nobis verisimile videatur, dicamus, vix credibile sit, in tanta regis gratia, qua is fruebatur, publicum supplicium virum ecclesiastica dignitate fruente per- tulisse, nec inepta sit suspicio, Poggium, qui primus ista narrauit, ex ingenio, ut Vallae more suo contumeliam attraheret, haec confinxisse^f. Fieri tamen potuit, ut intra priuatos claustrum parietes eiusmodi fustigationem a manibus inquisitorum passus sit; quae enim horum hominum violentia fuerit, abunde notum existimamus. Cautius itaque mercari edoctus Valla, pontificis Romani gratiam aucupari constituit, eo euentu, ut amico- rum ope reconciliatus summo episcopo secretarii, quem vocant munere, stipendioque augeretur, data simul potestate publice legendi. Quo in munere tandem decessit eo anno, quem supra diximus. Quanta is felici- tate et accuratione barbariem sermonis profligauerit, (qua simul philoso- phiae barbariem pelli posse recte viri docti illius aetatis statuebant) hoc loco prolixè exponi nec potest, nec debet, dabuntque affatim, qui histo- riam criticam Latinae Linguae exhibent, vel iudicia auctorum de Valla suppeditant^g. VNUS ERASMVVS^h, omnium instar erit, fassus, eum *summa industria, summo studio, summis sudoribus barbarorum ineptias refellisse, literas pene sepultas ab interitu vindicauisse, prisco eloquentiae splendo- ri reddidisse Italiam, doctis etiam id praestitisse, ut posthac circumspe- ctius loqui cogantur*. Fatendum tamen, desiderasse interdum viros doctosⁱ in scriptis eius historicis illas elegantias sermonis, quas ipse integro commen- tario commendauerat. Graecorum quoque librorum versiones (inter quas NICEPHORI BLEMMDAE *Epitomen physicae* fuisse, auctori suo surreptam, alibi diximus) parum accurationis cognitionisque linguae Grae-

^f) Ita fuisse rem narrat BOXHORMIUS Histor. viii. p. 953. ex quo repetit BAYLE l. c. not. E. qui recte illum notat, quod testem non adduxerit.

^g) POPE-BLOUNT p. 463 seqq.

^h) Epist. l. VII. 7.

ⁱ) IOVIVS Elog. c. 13.

Graecae prae se ferunt ^k. Vt taceamus, mores intolerabiles ^l, et acerbissimam in quoscunque viros doctos etiam magni nominis, cum veteres, ipsumque eloquentiae Latinae parentem Ciceronem, et in philosophia Aristotelem ^m, tum recentiores, Bartholomaeum Facium, Antonium Panormitanum, Benedictum Morandum, Antonium Raudensem, et praecipue Franciscum Poggium, famam et eruditionem eius valde conspurcasse, animique impotentiam, spiritu contradictorio se prodentem, ostendisse, nec alius forte fons fuit, ex quo inuectivas in barbariem Scholasticam hausit: quas contra ipsum Christum impudenter dispersisse nonnulli volunt ⁿ. Id quod tamen aduersariorum magis accusatione ^o, quam rei veritate niti videtur, ut omnis illa, quae de eius atheismo agitur quaestio ^p. Hinc de illo viuis erepto hoc passim disseminatum epitaphium ^q:

Nunc postquam manes defunctus Valla petiuit,

Non audet Pluto verba Latina loqui.

Iuppiter hunc coeli dignatus parte fuisset,

Censorem linguae sed timet esse suae.

Quam inimici alicuius (Poggium non nemo ^r auctorem suspicatur fuisse) fatyram esse, quilibet videt. Non vero soli linguae Latinae puritati acerrimum se Aristarchum Valla praestitit, sed quo nomine eum quoque hoc loco commemorauimus, philosophiae vindex esse voluit. Inter scripta enim Vallae a WHARTONO ^s, et accuratius, ab OVDINO ^t recensita, sunt quoque libri tres *de dialectica*, in quibus Scholasticorum dialecticam probe depexuit, tritamque dialecticae viam ab Aristotele institutam relinquere conatus est. Quod occasionem dedit Iacobo Carpentario obiciendi Petro Ramo, multa eum ex Valla fuisse mutuatum ^u. Ita v. g. reiecta praedicamentorum decade, triadem tantum inducit, tertiamque syllogismi figuram explodit ^v. In quo labore felicius fuit in tangendis, quam sanandis Dialecticorum vlceribus. Vnde VIVES ^x: *Laurentius Valla aggressus est reconcinnationem facere Dialecticae, in qua dissentit ab Aristotele, et Peripateticis veteribus ac nouis. Monet in quibusdam neutiquam prae, etsi ea sunt perpauca et in plerisque labitur, ut fuit vir ille vebemens, et ad faciendum iudicium praecipitatus. Non solum in re dialectica falsus est, sed in philosophia, nam hanc quoque attingit, et quod magis mirere, in praeceptis Latinae linguae. Sed non minus illic improbando aberrauit, quam in elegantiss et inuectiuis.* Praeter dialecticam

k) HERTIUS de clar. interpret. p. 211.

l) Conf. IO. IOVIAN. PONTANVS de Serm. L. IV. c. 6.

m) VOSSIVS de Nat. et constit. rhetor. p. 48.

n) Ibid.

o) Conf. BAYLE not. I.

p) Vid. REIMMANN. Hist. Ath. S. III. c. 3.

q) 17. p. 350.

r) Id iam apud Wimphelingium, Trithemium et Paulum Langium occurrere obseruat CLHEV-

MANNVS A& phil. Vol. III. p. 968.

s) Memoires de literature T. II. P. I. p. 50.

t) Ad Caueum p. 99.

u) De S. E. T. III. p. 2240.

v) HOKNIVS Hist. philos. L. VI. c. 11. p. 320.

w) Tantum sibi tribuisse Vallam, ut palam diceret nullam esse Logicam praeter Laurentianam, PONTANVS loc. cit. refert.

x) De causis. corr. art. L. III. p. m. 130.

dialecticam moralem quoque philosophiae partem tetigit, editis libris tribus *de voluptate et vero bono*, in quibus ad Epicuri hortos transit, non sine magna famae suae contumelia. Indici enim expurgatorio adscriptus liber est opusque habuit, quod GESNERVS^y scribit, *edita Apologia pro se et contra calumniatores, defendere se suaque scripta, et praecipue quod voluptatem statuerit summum bonum, virtutes ancillas esse voluptatis, prudentiam non a malitia, nihil amari propter aliud, nec propter se, praescientiam non obstare arbitrii libertati*. Quod postremum in tractatu *de libero arbitrio* Boëthio opposuisse observavit vir summus, G. G. LEIBNITIVS^z. Ex dictis autem manifestum est, non defuisse quidem Vallae animum a Scholasticorum via recedendi, eamque damnandi, ausum quoque fuisse, aliam et meliorem dare, viribus tamen imparem se demonstrasse, et conatui euentum non respondisse. Plura de Valla, quae huc non pertinent, dabunt P. BAYLE^a, MART. HANCKIUS^b, THOMAS POPE-BLOUNT^c, alique.

§. XV. Quod tot viri docti in Italia praestiterunt, id fuscipendum sibi in Germania ratus est RODOLPHVS AGRICOLA, quem primum philosophiae et literarum elegantiorum inter Germanos reformatorem fuisse, recte dixeris. Natus est^d ex nobili inter Frisios familia in pago Basslou prope Groningam anno M CCCXLII. In ipsa infantia praeclari ingenii specimina cum dedisset, facile in ludo literario commilitones etiam aetate maiores, discendo praecurrit. Magna alacritate in primo studiorum stadio usus, cum in rudimentis literarum abunde profecisset, in bonarum artium emporium, quod Louanii est, missus est. Ibi ex more seculi Aristotelicam dialecticam, qualem scholastica diligentia tradebat, didicit, et a praeceptoribus dicta non auribus modo percepit et animo, sed in aduersaria quoque retulit, vt firmitus inhaerent memoriae. Cum autem purioris sermonis Latini nitorem ab Italis restitutum meliora ingenia nonnulla inter Belgas quoque deamare coepissent, squalorem sui temporis perosus, Cicerone et Quinctiliano, dicendi magistris usus est, quodque reliquum erat temporis, a philosophicis exercitationibus, eloquentiae studio tribuit. Vt autem animum in dialecticis exerceret, scholasticis quoque disputationibus diligenter vacauit, laudatus admodum, quod et accurate et acriter, et summa arte, in quaestionibus proponendis enucleandisque, item sedato animo et ore verecundo fuerit versatus. Cumque iam tum multa ipsi de Scholastica philosophia subnaferentur dubia, eorum labyrinthis exponendis haud raro praeceptoribus

Rudolphus
Agricola.

E 2

gra-

y) In Biblioth. p. 478.

z) Theodicée p. 605.

a) Loc. cit.

b) De Rom. Rer. Script. L. II. P. I. c. II. p. 116.

c) Cens. Cel. Auct. p. 463.

d) Videndi de celeberrimo viro MELCH. ADAMI Vit. philos. p. m. 13. BAYLE Dict. T. I.

art. Agricola p. 102. Vitae professorum Groeningensium BENTHEM. Stat. Eccles. et Scholast. Patanorum P. II. c. 4. §. 10. p. 187. TRITHEMIUS Cat. S. E. c. 870 p. 205. et historiae liter. scriptores plerique, MIRAEVS VAL. ANDREAE, HENDREICHIVS, GADDIVS, WHARTONVS, in libris notissimis.

gravis fuit, cum sibi ista eximi petuisset. Ita philosophiae, qualis eo tempore regnabat, atque humaniorum disciplinarum praesidiis abunde munitus, summos in philosophia artibusque honores Louanii a praeceptoribus obtinuit, tanta mox hunc honorem sequente nominis fama, ut munerum conditiones adipisci potuisset honestissimas, nisi ad maiora et excelsiora adspirasset. Itaque optimarum artium atque scientiarum cognitioni indies magis acquirendae intentus, et Gallicam linguam didicit, et musices, itemque scribendi, pingendique artificium pernouit, et quaecunque honeste sciri possunt, perquirere satagit, vitam simul iungens honestam et a iuventutis vitiis, quibus plerumque scholae publicae pollui solent, sibi cauens sedulo. Ita vero studiorum cursu quem Louanii ingressus erat, absoluto, ad lautiores eruditionis diuitias sibi acquirendas iter literarium instituit, et primo quidem in Galliam, deinde in Italiam abiit, quo loco literas Graecorum potissimum exulum opera hoc tempore reffloruisse, et a viris eruditissimis magnis conatibus reuocatas cultasque fuisse, in antecedentibus diximus. Commoratus autem Ferrariae vno atque altero anno, nimirum clōCCCCCLXXVI et sequenti, et ducis Herculis Estiensis gratia, et literatorum, ipsarumque literarum frequentia gauisus est. Maxime vero ibi Theodorum Gazam, Aristotelis scripta, alia, quam solebant Scholastici via enarrantem audiuit, et in dissertationibus atque orationibus habendis adeo excelluit, ut fastidienti Italiae et eruditum sermonis genus, et actionis venustas in homine Germano placeret. Strozzae quoque atque Guarini amicitia usus, abunde ex eruditione eorum in philosophia profecit. Ita spoliis Italiae onustus in patriam rediit, in qua amplum ei munus et stipendium (quod et Nouiomagi factum) parabatur. Sed cum literis in otio viuere mallet, negotiorum publicorum strepitum auersatus est. Vsa tamen eius consilio patria est, eum enim ad aulam Maximiliani I. ablegauit, maiori apud imperatorem felicitate, quam grato a ciuibz exhilaratum animo. Neque tamen summorum virorum, quam in aula imperatoris contraxerat, amicitia compelli potuit, ut in familiam aulicam, lautissimis conditionibus et stipendio honestissimo inuitatus transfret, metuens fore, ne in illo aulae tumultu detrimentum Musae suae paterentur. Vnde nec Antwerpiae oblatum accepit munus, scholaeque gubernationem, maluitque sibi viuere suoque genio. Frequenter enim loca mutabat, gaudebatque itineribus, in quibus tamen tanta illi inerat studiorum contentio, ut Plinii senioris historiam, et iunioris epistolas nunquam e manibus dimitteret, Quinctiliani institutiones a se descriptas assidue manibus versaret, Platonisque et Ciceronis excerpta quaedam semper secum haberet. Hac enim portatili bibliotheca in itineribus utebatur, reliqua supellectile libraria apud amicos relicta. Tandem fama eruditionis eius in aulam Palatinam ab episcopo Wormatiensi Ioanne Camerario Dalburgio anno clōCCCCCLXXXII, vel ut alii volunt, clōCCCCCLXXXIV, delata, a viro

e) De Monnoye apud Bayle loc. c. not. D. p. 102.

a viro promouendarum literarum cupidissimo ^f, qui eum in Graecis praeceptorem habuerat, ad humanitatis disciplinam Heidelbergae docendam vocatus est. Quae vocatio displicebat quidem initio homini, suo potius quam aliorum arbitrio vivere gestienti, morem tamen tanto literarum patrono gessit, et ad eum concedens Heidelbergae in aedibus Theodorici Pheningeri ^g, viri eruditi et nobilis liberaliter habitus vixit; ab ipso Palatino electore Philippo clementer exceptus. Ibi electoris iussu librum *de quatuor monarchiis* conscripsit ^h, eo euentu, ut ab omnibus labor iste probaretur. Apud Vangiones quoque publice docuit in frequenti auditorio; quo tamen in loco ingrato labore Rudolphus perfunctus est, eo quod scholasticas modo dapes more istius temporis auditores affectabant, hisque cauillationibus intenti humanitatis studia, quibus ille vehementer delectabatur, negligebant. Emendare itaque literarum sensum, et ad meliora admittenda praeparare animos auditorum summa ope connixus est, habuitque orationes praeclaras, non ad iuuentutem modo studiosam, sed ad summos quoque rerumpublicarum principes. Disputando vero et iudicii aciem, et eruditionis copiam et disciplinae elegantiam demonstrauit, ipsoque Aristotele consulto, accuratius de Peripatetica disciplina statuere Germanos docuit ⁱ: adeo ut praeceptoris instar ab aliis consuleretur. Rari quippe tunc erant codices Aristotelis in Germania, et in paucorum manibus; quos, maxime eum, qui de animalibus agit, cum ipse in Italia sibi acquisiuisset, gratissimum fuit philosophantibus, de intimiori Stagiritae sensu ex ipso Aristotele erudiri. Ita vero tum in philosophia, tum in iure ecclesiastico et ciuili oraculi instar, quod consuleretur, habitus est, et responsiones non barbaro inutilium tricarum squalore obduxit, sed humanitatis elegantia ornauit, et quasi condidit. Annos iam XL natus linguam Hebraicam a Iudaeo quodam discere aggressus est, quae primum ei plurimum negotii, ut ipse fassus est, exhibuit, sic ut sibi videretur cum Antaeo luctari, quas tamen difficultates, isto praeceptore praeunte, paucis mensibus superauit. Hunc Iudaeum solius Rudolphi causa Dalburgium domi suae aluisse testatur VALERIVS ANDREAS ^k. Recte tamen obseruatum P. BAYLE ^l, nimium esse VOSSIVM ^m, affirmantem, Agricola fuisse Hebraice doctissimum. Quamuis enim praecepta linguae huius satis accurate teneret, patet tamen ex epistola quadam Agricolae ad Ioannem Reuchlinum data ⁿ, ultra mediocritatem eius cognitionem non

E 3

profe-

f) De literatissimo hoc episcopo magnoque eruditorum inter Germanos Moecenare vid. Io. HENR. MAII Vita Reuchlini p. 189. NIC. HIER. GYNDLINGII Obseru. sel. p. 19. 21. Erat autem Cancellarius Electoris, antequam episcopali sedi esset adnotus.

g) ADAMI I. c. Pleningium vocat, SECKENDORF. Histor. Lutheranismi L. I. §. 70. p. 107. Ipse in epistolis ad Reuchlinum se vocat Theodoricum de Pleningen. D. et militem auratum p.

m. 20. Eum Agricola nominabat in epistolis Plinium suum.

h) Vid. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. c. 6. p. 566.

i) Id in dogmate de animae immortalitate luculenter ostendit, demonstrans ex Aristotele, intellectum diuinum, immortalem extrinsecus aduenire. vid. ADAMI I. c.

k) Bibl. Belg. p. 798.

l) Loc. cit. not. E.

m) Loc. cit.

n) p. m. 54.

profecisse. Habuit tamen ex hoc linguae sanctae studio illam vtilitatem, vt sacrarum doctrinarum desiderio flagrans purioris lucis radiis collustraretur, et ad pietatem laudatissimis accenderetur igniculis, quibus egregie instructus corruptelas ecclesiae tum regnantes inspexit. Anno clōCCCCCLXXXV febris correptus, prius, quam medicorum auxilia aduocarentur, inter pias preces et constantem Christianae professionis fiduciam animam creatori reddidit, in habitu Franciscano sepultus. Vxorem nunquam duxit, auersus, vt ipse ad Reuchlinum scripsit^o, ab eo consilio, *non incommotis rei uxoriae, quae multi κακότεχνοι multis verbis profecuti sunt; sed deterruit eum potius genus vitae et animus leuissimis etiam curis impar, καὶ φιλοσυχόντι τῆς φύσεώς αὐτῆς ἦγε μᾶλλον ἀπεργασμένη καὶ ὡς ἀληθέστατον εἶπεν βαθεῖα τις βαθυμία τῇ βίῃ.* Quod specimen esse potest, voluptatis honestioris curam inter impedimenta matrimonii interdum debere referri. Habuit amicos, praeter Wormatiensem episcopum, Adolphum quoque Oconem I. episcopi Augustani medicum, quem bibliothecae suae haeredem scripsit, vt alibi^p memorauimus; tum Wesselum Gansfortium, quo iuuenis vsus est, Rudolphum, Langium, Alexandrum Hegium, Ioannem Reuchlinum, aliosque refurgentis inter Germanos eruditionis vindices. Quorum amicitiam ei comparauit eruditio sui temporis indole inter Germanos longe maior, mascula et singularis, qua praeter musicam, poësin, eloquentiam linguaeque Graecae et Latinae peritiam in philosophia quoque excellebat, hacque doctrinae praestantia virorum doctissimorum elogium merebatur. Quae cum collecta exhibeant THOMAS POPE-BLOUNT^q, et G. I. VOSSIVS^r, hoc loco, ne nimis simus, non exscribimus. Vnius ERASMI iudicium sufficit, ita de Agricola differentis: *Quem ego virum, totius cum Germaniae tum Italiae publico summoque honore nomino; illius, quae genuerit; huius, quae literis optimis instituerit. Nihil enim vnquam hoc Cisalpinus orbis produxit omnibus literariis dotibus absolutius, absit inuidia dicto. Nulla erat honesta disciplina, in qua vir ille non poterat cum summis artificibus contendere. Incarmine Maronem alterum dixisses: inter Graecos Graecissimus; inter Latinos Latinissimus. In oratione Politianum quendam lepore referebat, maiestate superabat. Oratio vel extemporalis adeo pura, adeo germana, vt non Frisum quendam, sed urbis Romanae vernaculum loqui contenderes. Eloquentiae tam absolutae parem adiunxerat eruditionem, Philosophiae mysteria omnia penetrauerat. Nulla pars musices, quam non exactissime calleret. Extremo vitae tempore ad literas Hebraicas ac scripturas diuinas totum animum applicuerat. Atque haec conantem factorum inuidia virum terris eripuit, nondum annos natum XL (rectius XLIV.) Ex dictis vero liquet, non ob literarum tantum humaniorum vindicatum inter Germanos restitutumque honorem, verum etiam ob philo-*

o) Loc. cit. p. 55.

p) In Historia vitae Oconum c. 1.

q) Cens. p. 479.

r) Loc. cit.

s) Chiliad. Adag. Cent. IV. p. 415. Edit. Froben. in Veneta enim Manutii ista deleta sunt.

philosophiam a barbarie Scholasticorum assertam Agricolam immortale nomen meruisse. Extat eius exemplum inter scripta illius ab ALARDO^t edita libri *de dialectica inuentione*, iuxta genuina Aristotelis principia scripti; qui quamuis Augustei seculi nitorem non referant, vt doctissimo MONETA^u obseruatum, et ordinis tamen dictionisque perspicuitate et ratiocinandi accurate scholasticas nugas infinitis parasangis superant. Vnde RAMVS^x pronunciauit: *Rodolphum Agricolam primum omnium post beata Graeciae et Italiae tempora eximium illum Logicae facultatis usum reuocauisse, vt iuuentus a Poëtis et Oratoribus disceret non solum pure loqui et ornate dicere, sed de propositis rebus acute cogitare, prudenterque iudicare.*

§. XVI. Chrysoloram, hominem Graecum inter primos fuisse, qui soporem Occidentis partibus excusserunt, et ad resumendas in literis elegantioribus vires excitarunt, supra diximus; huncque dilapsis Constantinopoli a Turcis capta Graecis exemplum fuisse, ad Italos aufugiendi, et doctrinae spolia secum allata vendendi ostendimus. Horum itaque Graecorum opera in restituendo philosophiae nitore iam porro considerata est. Inter eos primus fere nominandus est IOANNES ARGYROPYLVS, Constantinopolitanus, cuius exilium Mediceae familiae beneuolentia leniuerat^y. Cum enim fugatis Musis Graecis in Florentina vrbe appulisset, a Cosmo Medice benigne exceptus, et ob egregiam literarum Graecarum atque philosophiae peritiam institutioni literariae Petri filii atque Laurentii nepotis satis lauto stipendio praefectus est, qua occasione Graecas literas et philosophiam ab eo didicit, quicquid tantis eruditionis statoribus fauentibus ad meliorem disciplinam adspirabat. Hinc in philosophia discipulum quoque habuit Angelum Politianum, vt ipse POLITIANVS^z scribit, et vix adhuc puberem Laurentium dialecticis imbuunt, eaque philosophiae parte, qua de moribus praecipitur. Qui et sapientiam eius decretorum, disciplinarumque cunctarum, quae encyclicae vocantur, extollit. His Mediceae familiae fauoribus adiutus, ad vertendos Aristotelis libros physicos et ethicos animum adplicuit, quod saxum cum similiter volueret Theodorus Gaza, eam, quam ipse susceperat, versionem igni tradidisse dicitur, ne Argyropylo obesset. Valde vero nationis suae moribus deprauatus fuit; non inuidus modo et difficilis in communicanda cum Latinis doctrina sua, sed et ineptus Ciceronis contemtor, quem et philosophiae et literarum Graecarum ignarum fuisse pertinaciter contendit. Neque vita satis philosophum egisse, IOVIUS^a alique auctores sunt; qui testantur, vini et cibaeque auidum et capacem, et multo abdomine ventricosum immo-

Graecorum in restituenda philosophia apud Latinos partes.

Ioannes Argyropylus.

t) Colon. 1539. II. Vol. 4.
u) Apud BAYLE l. c. not. N.
x) Or. de coniungenda eloquentia cum philosophia.
y) Vid. BULLART. Acad. Scient. T. I. p. 269.

NIC. COMM. PAPADOPOULI Hist. Gymn. Patav. T. II. p. 179 seq. IOVIUS Elog. c. 37. BAYLE Dict. T. I. Art. Argyropule p. 308.
z) Miscell. Cent. I. c. 1.
a) Ibid. loc. cit. b) loc. cit.

immodico melopeponum vsu autumnalem sibi accersuisse febrem, atque ita septuagesimo aetatis anno (MCCCCLXXXVI) rebus humanis ereptum esse. Factum id Romae, quo se, vastante Hetruriam peste, anno MCCCCLXXX verterat, a pontifice philosophiam Aristotelis primus publico stipendio docere iussus. Inter interpretes Aristotelis haud obscurum nomen professus est; scripsit etiam praeter versiones laudatas *Commentarium in Ethicam Aristotelis, et Solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cypro insula*, de quibus aliisque eius scriptis videndi Vossius^c, Lambecius^d, Fabricius^e, Ovdinus^f aliique, qui res eius tetigerunt. Huius potissimum auctoritate, qua in domo Medicea, posteaque Romae, valebat, eius contranei quoque excitati sunt, ut Graecam literaturam et philosophiam domi excultam, Italis explicarent. Non enim in solis literis Graecis tradendis haeserunt, et philosophiam neglexerunt, quod illi Graeci fecerunt, qui ex Graecia profugi ad Parisienses Musas diuerterunt, Georgius Typhernas, Georgius Hermonymus, siue Charitonymus, Tranquillus Andronicus et Ioannes Lascaris^g, quos invidia professorum Parisiensium impediuisse videtur, quo minus emendandae philosophiae fortem satis et audacem manum admouerent, quod Iacobum Fabrum Stapulensem primum in Gallia suscepisse, in sequentibus dicemus. Graeci autem, qui in Italia confederunt, cum philosophiae Graecanae honorem haberi cernerent, magnis conatibus in philosophiam incubuerunt. Idque duplici ratione factum est. Quidam enim, qui domi in monasteriis Platonice philosophiam didicerant, qualis ex Ammonii et Plotini schola per Origenis discipulos ad Graecos Christianos peruenerat, idem syncretisticae philosophiae genus omnibus viribus commendare vulgareque contenderunt. Qui cum Mediceam gentem sibi fauentissimam experti essent, cum illam in partes pertraxerunt, tum ex familiae huius alumnis, Marfilium Ficinum et Ioannem Picum comitem Mirandulanum ad Platonice philosophiae, (quam Alexandrinam vel Ammoniam melius dici, et syncretisticam fuisse, suo loco docuimus) amorem studiumque perduxerunt, in quorum numero post Georgium Gemistum Plethonem, Bessarion Cardinalis et Michael Apostolius eminuerunt. Alii autem Aristotelem in aula Byzantina cultum suo inter Italos nitori restituendum esse rati, eius libris explicandis illustrandisque insudandum, et pro eius auctoritate decertandum sibi esse statuerunt, id quod bellum aliquod excitauit philosophicum. Et haec quidem fata philosophiae in altera seculi XV parte in Italia fuere, quae iam porro nobis accurate enarranda sunt.

CAPVT

c) De Hist. Graec. L. IV. c. 19. p. 493.
 d) De Biblioth. Vindobon. L. VI. p. 278.
 e) Bibl. Graec. Vol. X. p. 278.

f) De Scrip. Eccl. T. III. p. 2610.
 g) Vid. NAUDAEVS Addit. ad Hist. Ludov. XI. c. 7.

CAPVT II.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PLATONICAE.

§. I.

Platonicae philosophiae restaurationem Graecis in Italia exultantibus debemus. GEORGIUS GEMISTVS enim, qui et PLETHO dicitur, (quod vtrumque plenitudinem et abundantiam denotat ^{a)}) vir Graecae, imprimis Platonicae, philosophiae peritissimus, primus fuit, qui Alexandrinorum Platonismum, quem nemo fere inter Latinos, praeter Ioannem Scotum Erigenam, pernouerat, in Italia produxit in lucem, et occasionem dedit Platonicae sectae resuscitandi confirmandique. Patria Byzantinus fuit, dies autem natalis incertus est. Illud ex SYLVESTRIS SGVROPVLI testimonio ^{b)} constat, ipsum duodecim annis ante concilium Florentinum sub Eugenio IV, anno MCCCCXXXVIII apud Michaëlem Palaeologum Graecorum imperatorem et gratiosum et admissionis intimae fuisse, ab illo in magni momenti negotiis consultum. Dicto autem concilio, cum aliis Graecis, Theodoro Gaza, et Bessarione, cuius ille praeceptor fuit, interfuit, Graecorum partibus, qui unionem cum Latinis auersabantur addictissimus, eo quod horum artes et potentiam nosset, et reformidaret, vt ex monitis eius ad imperatorem Graecum a SGVROPVLO relatis constat. Vnde errat FRANCISCVS PAGI ^{c)}, qui neminem ex Graecis in eo concilio unioni se opposuisse tradit praeter Antonium Heracleensem, Marcum Ephesium, Dositheum Monembasiensem, Sophronium Anchialensem, et in fine solum Marcum Ephesium. Postea tamen patria pulsus cum necessitas eum coëgisset ad Latinos confugere, eorum partes amplexus est, easque scripto contra Manuelem Malaxum libro *de processione Spiritus S.* defendit. In Italiam delatus ob eruditionem prorsus singularem, et imprimis philosophiam maximi habitus est. Audit enim Antimacho apud L. GYRALDVM ^{d)}, vir, quem non solum Graecia, sed vniuersus fere terrarum

Georgius Gemistus Pletho.

a) Gemistus enim a *γῆμις* formatur, vnde perperam a quibusdam Gemistius scribitur, Pletho, a *πλεθω*. Cur vero patrium Gemisti nomen cum Plethonis appellatione commutauerit, obscurum est. Plerique Georgium Chariandrum apud L. ALLATVM de claris Georgiis p. 741. ed. Fabr. secuti, ideo Plethonem dictum fuisse volunt, quasi Platonis, eo quod Platoni philosophorum principi maxime accederet: id quod

etiam ab aduersariis velut arrogantiae specimen illi obiectum est. Non tamen satisfacit haec coniectura Cl. HEYMANNO Act. phil. Vol. II. p. 539. not. c. nec nos certiore coniecturam habemus.

b) Hist. Concil. Florent. S. VI. c. 80. cuius locum integrum exhibet OVDINVS T. III. p. 2348.

c) Breuiar. gestor. pontific. Roman. P. IV. p. 605.

d) Dial. II. de poet.

orbis ob variam atque multiplicem diuinarum humanarumque rerum scientiam admiratus est, eo quod Platoni philosophorum principi atque Aristoteli Graecorum et Latinorum omnium consensu proxime accederet. Inde factum, ut cum Platoniam philosophiam restituere conatus esset, magna eius in illa re esset auctoritas, quae in causa fuit, cur difficili de praestantia et utilitate philosophiae Platonicae, eiusque praerogativa prae Aristotelica, controuersiae implicaretur, cuius summam postea enarrabimus. In hac lite acerbum se atque contentiosum praestitit, quare arrogantiae et superbiae crimen ei ab aduersariis obiectum est. Rediisse Constantinopolin nonnulli incerta fide tradunt, illud dubio caret, et ex GEORGII TRAPEZVNTII ^e verbis satis certum est, in Peloponnesum post concilium rediisse, ibique ante captam Constantinopolin, fere centenarium obiisse. Vnde haud improbabilis coniectura est, Plethonem breui, post concilium Florentinum, tempore obiisse. Quo vero anno, incertum, ut recte WHARTONO ^f obseruatum, qui enim obitum eius in annum MCCCCXL ponit OVDINVS ^g, testem adduxit nullum, nec Allatius emortualem eius diem notauit. Cum autem magna apud suos viuus inuidia flagrasset, quam ei transitus ad Latinos comparauisse videtur, tantopere in eum furor Graecorum exarsit, ut ne quidem post fata quiescere potuerit. Librum enim eius *de legibus*, in quo imitatus Platonem philosophicam rempublicam finxerat, velut impium atque scandalo plenum, et a Christiana religione non sine blasphemia abhorrentem vtricibus flammis addixit Georgius Scholarius, vel, quo nomine etiam venire solet, Gennadius patriarcha Constantinopolitanus. De quibus tamen libri famaeque eius satis quia infra melior dicendi locus erit, haec alia non cumulamur. Inter eruditissimos gentis suae viros, numeratum fuisse, et omnigenae eruditionis laude inclaruisse, negari nequit, quanquam alia omnia nobis persuadet Scholarius eius aduersarius, et crassam ei ignorantiam obicit. Parum enim ponderis habet Scholarii, ut Manuelis Malaxi, testimonium, quorum vterque cum aduersum inimicumque erga Plethonem animum fouerit, eius famae atque existimationi derogare quouis modo contendit. Aliter Bessario, et qui ipsi eius partibus refragati sunt Trapezuntius et Gaza, eruditionis eius praestantiam libere confessi ^h; quam in eius scriptis quoque a partis studio alieni lubenter agnouerunt ⁱ. Nec certiores eruditionis eius testes sunt, quam libri ipsius cum historici, tum philosophici, accurate ab ALLATIO a FABRICIO ^j aucto, et ab OVDINO ^k recensiti; in quibus late regnat veteris philosophiae Graecae omnis, praecipue Alexandrinae, cognitio, qua in abditissima eius mysteria mire penetrauit; sic ut vtilissime eius scripta ad explicandam hanc philosopho-

e) De comparat. Plat. et Aristot. L. III. c. penult. conf. ALLATIUS de Georgis p. 751. BOIVIN Memoires de l'Academie des inscriptions T. II. p. 780.

f) Ad Caueum p. 94.

ff) Loc. cit.

g) Vid. ALLATIUS loc. cit.

h) Vid. AD. OCCO et HIER. WOLFIVS ad libellum de virtutibus, CANTERVS ad finem Stobaei p. 210.

i) Bibl. Graec. Vol. X. p. 740 seqq.

k) Loc. cit.

Iosophiam adhiberi queant. Neque tamen ab aliarum quoque sectarum doctrina vacuum seruauit animum, sed vbique accuratam eruditionem prae se fert. Leguntur inter scripta eius philosophica *Tractatio de virtutibus*, *Liber de differentia Platonicae et Aristotelicae philosophiae*, *Commentarius in oracula magica Zoroastris*, *Commentarius in voces Porphyrii et decem categorias Aristotelis*, *Explicatio in analytica Aristotelis*, *Demonstrationes naturales de Deo*, et *libri de legibus fragmenta*, de quibus consulendi, qui eius libros enarrarunt¹. In libello *de virtutibus*, quem STOBÆI eclogis physicis^m adiecit G. CANTERVS, et separatim edidit ADOLPHVS OCCO III. cum versione Latinaⁿ, Platoniorum Alexandrinorum vestigia premit, virtutemque, definit, esse habitum, quo boni sumus, id est, si sequamur Deum, quantum ab hominibus praestari potest: quatuor autem virtutum classes constituit, prudentiae, iustitiae, fortitudinis et temperantiae, quarum cuilibet tres alias subordinat, ita vt duodecim exsurgant virtutes, pietas, prudentia naturalis, et consilii recti facilitas; sanctitas, prudentia ciuilis, benignitas; animi facilitas, generositas, mansuetudo; moderatio, liberalitas, morumque elegantia. In *expositione vero oraculorum magicorum Zoroastris*, quam fragmentum esse libri *de legibus*, eleganter coniicit FABRICIVS^o, duodecim articulos fundamentales religionis Platonicae exhibet, et concinnum praecipuorum dogmatum Alexandrinorum compendium enarrat. Cuius summam cum *Tomo primo*^e iam legendam exhibuerimus, ibi dicta hoc loco repetere opus haud est. Ex hoc vero Zoroastreae, vel Platonicae magis philosophiae compendio, rerum intelligens, facile cognoscit, Plethonem Ammonii Plotinique scholae tenaciter adhaesisse, nec errores euitauisse, quos illa fouerat. Id quod aduersariis occasionem dedit, de impietate eius querelas grauissimas effundendi. De aliis eius scriptis ad historiam Graecam pertinentibus, historiae eius literariae scriptores videndi.

§. II. Moderatius Platoni adhaesit, et ita pro eius philosophia ab Alexandrinis reformata pugnavit, vt tamen nec Aristotelicam philosophiam contemneret, nec in Christianam doctrinam peccaret, BESSARIO Graecorum exulum, qui seculo XV in Italia confederunt facile doctissimus, cuius res literarias praeter scriptorum ecclesiasticorum et historiae cardinalitiae enarratores^q, multi alii tetigerunt, qui historiam eruditionis exposuerunt^r. Panegyrica vero oratione eum laudauit PLATINA. Vt taceamus, qui res ecclesiae seculi XV^s, et concilii Florentini historiam recensuerunt, quos hoc loco nominare omnes, nihil attinet.

F 2

Fuit

1) LAMBEIVS de Biblioth. Vindob. L. V. et VII.

m) p. 233 seqq.

n) Vid. Nostra historia vitae Occorum. c. III.

o) Loc. cit.

p) p. 1073 seqq.

q) LVD. DONIVS DATTYCHI Hist. Cardinal. T. II. p. 126.

r) BULLART. Acad. Scient. T. I. p. 9. BOISSARD. Imag. T. I. p. 136. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. X. p. 401 seqq.

s) TRITHEMIUS c. 821. p. 195. MIRAEVS in Auct. c. 459. p. 85. POSSEVINVS Appar. T. I. p. 219. DVFINIVS Nou. Bibl. Eccl. T. XII. p. 122.

Bessarion.

Fuit patria Trapezuntinus, discipulus Georgii Gemisti Plethonis, vt supra dictum. Iuuenis ordini sacro, a Basilio instituto nomen addixit, vbi cum doctrinae, ingenii morumque laude valde inclaruisset, tandem circa annum dōCCCCXXXVI e monasterio educus et ad archiepiscopalem sedem ecclesiae Nicaenae euectus est. Tanta autem eruditionis et prudentiae eius fuit apud Manuelem Palaeologum, imperatorem Graecorum, opinio, vt eum reliquis, quos ad concilium Ferrariense et Florentinum mittere in animo habebat, legatis adiungeret, cum Latinis theologis de vnione inter Graecam et Latinam ecclesiam ineunda consultaturum. Ibi et eruditionem et prudentiam vehementer Latinis probauit, tanta eloquentiae qua valebat, arte, fatagens, vt vnionem Graecis persuaderet, vt non erubesceret, *ex libris, quibus maxime fidebant Graeci, argumenta ad Latinos submittere, pia fraude veritati suffragatus, et admonere, quibus viis deberent insisteri*, quae verba sunt CARDINALIS PAPIENSIS *f.* Qui addit: *Arguisse suos, errorem, quo laborarent, demonstrauisse, ad meliora imperatorem fuisse adhortatum, eius denique diligentia totam disputationem fuisse finitam, fidemque Graecam Latinae vnitam.* Quod vtrum verum sit, quemque exitum habuerit, in sacra ciuitatis Christianae historia enarrandum est, et huc non pertinet. Illud vnum addimus, magnam inde concertationem exortam fuisse inter Bessarionem et Marcum Ephesium, qui et ipse inter legatos fuerat, indeque complures ex vtraque parte enatos fuisse libros, ab iis enumeratos, qui res literarias Bessarionis exposuerunt. Post reditum Constantinopolin ab imperatore Ioanne patriarcha quidem CPolitanus designatus est, valde vero offenderat Graecorum animos, eo quod versipellis homo mollius ideo pedem cum Latinis conseruisse videretur, vt pontificis Romani gratiam aucuparetur, et Latinis palpum obtruderet. Quare vehementer a Graecis increpitus et proditae ecclesiae Graecae accusatus dignitatem patriarchalem obtinere non potuit. Deserta itaque ecclesia Graeca ad Latinos transiit, et in Italiam soluens a pontifice maximo Eugenio IV. et dignitate cardinalitia et diuitiis auctus atque cumulatus est. Successor autem Eugenii Nicolaus V, qui viris doctis valde fauebat, eum episcopum Tuscolanum constituit, simulque legatum Bononiensem; Dominici vero et Francisci sodalitiis protector datus est, et summa auctoritate in aula Romana vixit: sic vt a Pio II. legatus ad imperatorem Fridericum, et rempublicam Venetam mitteretur, vt eis validissima, qua abundabat, eloquentia bellum sacrum aduersus Turcas persuaderet. Cumque patriarchali dignitate apud Constantinopolitanos, suo quidem commodo, excidisset, quia hoc pacto miserabilem vrbs expugnationem et direptionem mature abiens euasit; vt honoris huius reparationem haberet a Paulo II. anno dōCCCCCLXIII, in Isidori cardinalis titularis patriarchae CP. locum suffectus est, et post Pauli excessum ex hac vita omnium votis ad pontificatum

f) Epist. 127. apud OVDIN. de S. E. T. III. p. 2411.

catum supremum expetitus, fatali quodam casu dignitate excidit *f*. A Sixto IV ad Ludouicum XI missus, cum literarum magis, quam aula-
rum scientiam haberet, infecta re non sine rubore redire coactus est. Id
quod adeo fenem afflixit, vt in itinere morbo corripere, Taurinique
decumbens, cum Romam tamen repetere vellet, Rauennae annos natus
septuaginta septem, anno dño CCCCLXXII, decederet, Romae in basili-
ca S. S. Apostolorum sepultus. Romae quidem in aula viuens, non ta-
men Romano sed Graeco more vixit, seruata barba, vt ex eius effigie
constat, quam exhibet P E T R. L A M B E C I V S ¹. Valde vero de re-
nascentibus literis, et imprimis de philosophia Platonica diuersa ratione
meruit. Nam contrerraneos Turcarum crudelitate patria pulsos et per
Italiam palantes, extorres patria, beneuole excepit, consilio, re, com-
mendatione adiuuit, deque muneribus publicis eis prospexit, sicque Grae-
cam eruditionem inter Italos disseminauit. Romae vero doctissimos sui
temporis viros, Georgium Trapezuntium, Theodorum Gazam, Argy-
ropylum, Plethonem, Philephum, Blondum, Poggium, Vallam, Cam-
panam, Platinam, et qui ipsi a secretis fuit, Nicolaum Perottum secum
frequenter habuit: quos et eruditissimis colloquiis pavit, et instructissima
bibliotheca adiuuit. Eam ex Graecia aduectam ingentibus sumtibus au-
xerat, eique Marcum Antonium Sabellicum, virum maxime doctum prae-
fecerat, quam quoque moriens testamento ecclesiae S. Marci apud Vene-
tos legauit, de quo legato eius *epistola ad Christophorum Morum, Vene-
torum principem* ² videnda. Ea hodie quoque isto in loco inter *numerosa*
literaria Venetae reipublicae superbit ³. Maxime vero elegantissimam eru-
ditionem magno librorum theologicorum et philosophicorum quos scripsit,
numero demonstrauit, quorum tum editorum, tum msc. indicem, cum texu-
erint O V D I N V S et F A B R I C I V S ⁴, ad eos Lectorem breuitatis causa
ablegamus. Regnat in his scriptis eius philosophicis philosophia Platonica,
qualem ad captam urbem CP. inter monachos Graecos obtinuisse in
antecedentibus diximus. Quae cum syncretistica esset, Platonique attem-
perare vellet Aristotelem, ipse quoque Bessarion eandem inire viam cona-
tus est. Cumque acerrime Graeci de Platonis et Aristotelis philosophia
disputarent, auctoritate et eruditione sua ita vsus est, vt hanc potissimum
controuerfiam amice dirimere tentaret. Georgio Trapezuntio tamen,
vehementer Aristoteli obrectanti se opposuit, edito *aduersus calumnia-*
F 3 *torem*

f) Nempe cum plerorumque cardinalium sen-
tentia in Bessarione eligendo conspirauisset, qui-
dam eum conuenire cupientes ea de re, a Nicolao
Perotto arcebantur, causante, quod studiis iam-
iam suis esset intentus. Quo offensi mutique
cardinalium collegio persuaferunt, vt Franciscum
de la Roueres Sixti IV. nomine eligerent. Eo au-
dito Bessarion dixisse fertur: O Perotte, Perotte,
intempestiua tua sedulitas hodie mihi tiaram, tibi
galerum ademit. IOHANNES L. G. MENAGIANA
T. II. p. 136. T. IV. p. 117.

¹) I. c. p. 274. Is 1473 obiisse Trithemium secu-
tus perperam asserit. Eius vestigia pressit O V-
D I N V S loc. cit.

²) In Epistolis Philologicis a GOLDASTO
editis p. 500. Edidit quoque separatim cum praef.
H. CORRINGIUS Lipsi. 1674.

³) MABILLON Iter Ital. p. 33. MONTFAUCON
Diar. Ital. p. 41. IO. PHIL. THOMASSIN. Cat.
Bibl. Venet. p. 35.

⁴) loc. cit. add. WHARTONVS et GERIUS ad
Caueum p. 92.

toem Platonis (nomine enim eum compellare, amicitiae causa subterfugebat cardinalis) libro. Illum renouatae Platonicae philosophiae compendium elegans et eruditum recte dixeris, cum pleraque capita scholae Platonicae reformatae et ad sensus Ammonianos et Plotinianos emendatae iucundissima et doctissima tractatione enarret, dignus qui recudatur, cum rarior hodie occurrat. Nam licet Trapezuntium, qui vehementer Platoni obrectauerat, sibi refutandum sumisset, adeoque eundem differendi ordinem, quem ille instituerat, tenuisset, omnem tamen doctrinam Platoniam largissima luce perfudit, et huius philosophiae notitiam maxime adiunxit. Dedimus alibi* libri rari, editionisque splendidae, quae prima fuit, recensionem, quam hoc loco non repetimus. Operae tamen pretium est, verbis paucis ostendere, quibus potissimum capitibus Platonicae philosophiae historiae lucem accenderit. Nempe, ut calumnias Trapezuntii retunderet, initio quidem, magnam, quam inter P. P. et in ecclesia obtinuit, Platonicae philosophiae auctoritatem exponit, et ignorantiam Platoni obiectam refellendo, de arcana Platonis methodo a Pythagoreis desumpta, deque horum sacro silentio multa egregie cumulat, et quod inter methodum interiorem et exteriorem discrimen apud veteres intercesserit, explicat. Tum quas potissimum disciplinarum partes Plato tetigerit, ostendit, et quantae eius vires in eloquentia fuerint luculentis exemplis demonstrat, euincitque, in eo studio Platonem Aristoteli praestare. Idem de dialectica manifestum facit, et quam dextre Plato eius artificio usus sit, et Aristoteles eum demum fuerit secutus, probat. De naturali vero Platonis philosophia disputaturus, in eo potissimum est, ut demonstraret, nominibus magis quam rei ipsa differre philosophum utrumque, recte quoque monet, a nemine eorum physicas tractationes intelligi posse, matheos imperito. In theologia agnoscit cardinalis Dionysii cum Platone consensum, eum vero auctorem genuinum fuisse apostolorum discipulum communi suorum praeiudicio fasciatus statuit. Et ita tandem, quam egregie in mathefi valuerit Plato, explicat, sic ut a peste liberandae patriae occasionem ostensa duplicatione cubi, nactus sit. Neque hoc pacto pro Platonica philosophia satis decertatum esse ratus, Platonem quoque contendit aptius pulchriusque conspirare cum religione Christiana et ad huius confirmationem adhiberi, quam Aristotelem; quamvis nec se Aristoteli in ecclesia recepto male velle, nec probare Platonis omnia, semel iterumque moneat. Qua ratione consensum Platonis cum Christiana religione docere satagit, et de diuinitatis gradibus, de mente, de demiurgo, de numero ternario multa docte congerit, licet candide fateatur, nec Platonem nec Aristotelem ubique cum sacris dogmatibus conciliari posse. Hunc vero deterius de Deo sensisse, et πολυθεότητι multo magis, quam illum fauisse, haud proletariis argumentis ostendit. Maxime vero Aristotelis causam in dogmate de

rerum

* Hist. philos. Germanico idiomate scriptae
T. V. p. 1504. Editio prima nascentis typogra-
phiae specimen elegans Romae sine mentione anni

prodiit cura Conradi Sweynheim et Arnoldi
Pannartii typographorum, fol.

20 q. VI. T. 22 q. II. T.

rerum productione, comparando vtriusque philosophiae placita iugulat: Platonemque Stagiritae vel eo nomine praeferendum esse statuit, quod ille animae immortalitatem tradiderit, mundique ortum atque conseruationem a voluntate et bonitate Dei deriuauerit: cum e contrario Aristoteles materiam mundumque aeternitate donauerit. Quo loco subtiliter et acute recentiorum Platoniorum placitis de materiae origine ex Deo vsus, propius eorum opinionem abesse a cosmogonia Mosaica pronuntiat: Aristotelem autem, mundum non ex non-ente, exque sola demiurgi voluntate deriuauisse docte contra Georgium probat, eo quod Aristoteles in aeternis causam agentem admiserit nullam. Simili ratione de anima disputat, et quis motus eius apud Platonem sit explicat, ostensa Aristotelis de anima, Alexandrique et Auerrois opinione de intellectu vniuersali. Qua occasione celebratissimas Platoniorum et Aristotelicorum disputationes de mundi anima, de loco eius inter intelligibilia, de praeeexistentia eius, et transmigratione et similibus fufe tangit, prouidentiamque Dei a Platone assertam, ex Aristotelis vero sententia incertam dubiamque esse ex adductis vtriusque philosophi locis colligit. Fati porro doctrinam contemplaturus Chaldaicum a Platonico differre monet, et non hoc quidem, illud vero libertati animae derogare contendit, Aristotelem de fato obscurum esse monet. Maxime vero prolixa dissertatione principia Platonis physica de ente infinito, finitoque, mobili et immobili, deque rerum elementis exponit, et quae contra Platonem Trapezuntius obiecerat, retundit, frustraue orthodoxus sensus Aristoteli tribui, manifestum facit. Qua occasione docte cardinalis in mentem Aristotelis de serie causarum et connexione mundi cum causa prima inquit: et quae vitae atque innocentiae morum Platonis obiici solent, discutit. Quae omnia ab historiae philosophicae discendae cupido in ipso Bessarionis libro merentur legi, et cum ipso Platone et Aristotele, et quos Bessario imprimis confulerat, vtriusque interpretibus Alexandro, Themistio, Plotino, Iamblichio, Proclo et similibus conferri, qua ratione physiologiae Peripateticae et Platonicae peritus non sine iucunditate intelliget, qua potissimum facie Platonica philosophia seculo XV inter Italos reuixerit, quibusque principiis innutrita fuerit, quae inde enata est, Academia noua. Florentiae, auspiciis Mediceis, parentibus Ficino et Pico adolescens. Sed vt a digressionem fatis longa ad propositum reuertamur, factis quoque translationibus veterum philosophorum de philosophiae Graecae restitutione mereri sategit Bessario. Elegantissimum enim XENOPHONTIS librum *de dictis et factis Socratis* Latina ciuitate donauit; quam operam quoque praestitit *metaphysicae* Theophrasto perperam tributae, itemque libris *metaphysicorum* Aristotelis. Trapezuntium quoque malam edidisse librorum PLATONIS *de legibus* versionem demonstraturus, *Correctorium interpretationis librorum Platonis de legibus a Georgio Trapezuntio compositae* vulgauit. Laudat impense hanc cardinalis industriam et dexteritatem in vertendis Graecis

cis philosophis PETRVS DANIEL HVETIVS^y, qui eum principem inter Graecos in Italia literarum vindices vocat, iudicatque, si singularem eius in conuertendis Graecis et plane admirabilem industriam fuisset profecuta posterior aetas, et pari interpretationum salubritate contenta ab intemperanti licentia sese abstinuisset, neque linguae Graecae ignaros homines tam saepe in errorem illecturum fuisse interpretum perfidiam, neque nobis in eiusmodi libertate coercenda, et apertissima re argumentis et exemplis demonstranda nunc futurum laborandum. Fatemur autem, parum accurate nobis hoc Huetii iudicium videri, ex ipsis Bessarionis interpretationibus edocti, verborum eum quidem proprietatem respexisse, attentum autem ad Graeci sermonis significationem, de Latinae dictionis perspicuitate parum fuisse sollicitum, adeoque ineluctabili haud raro obscuritate laborare. Quod ne in tanta viri summi, quam nactus est, auctoritate confidenter nimis dixisse videamur, in fine paginae luculentum exemplum adducimus^z. Delitefcunt etiam inter codices msc. varia scripta Bessarionis luce haud indigna, et inter ea, *Quaestiones metaphysicae ex philosophia Platonica, ad Georgium Gemistum Plethonem*, de quibus aliisque eius opusculis ineditis consulendus est, qui diligenter ea recenset CASIMIRVS OVDINVS^{*}.

Medicea familia Platonis patrociniata.

§. III. Platonica philosophia Plethonis studio Florentiae introducta maximo Mediceae gentis patrociniu gauisa est. Cum enim Cosmus, Petri parens, et Laurentii auus valde illius admiratione esset captus, huncque filius atque nepos imitarentur, dici non potest, quanto in hanc philosophiam studio eruditi nonnulli incubuerint. Inde enata noua illa Platonicae disciplinae academia est, quae auspiciis Mediceis seculo XV laetissime floruit. Dignus ea de re est, qui audiatur FICINVS^{**}, eo quod renascentis inter Florentinos Platonismi originem et progressum luculenter enarret. Is ita de hac re differit: *Magnus Cosmus senatus consulto patriae pater, quo tempore concilium inter Graecos atque Latinos sub Eugenio pontifice Florentiae tractabatur, philosophum Graecum, nomine Gemistum, cognomine Plethonem, quasi Platonem alterum, de mysteriorum Platonis disputantem, frequenter audiuit. E cuius ore feruenti sic est afflatus protinus, sic animatus, ut inde Academiam quandam alta mente conceperit, hanc opportuno primum tempore pariturus. Deinde cum conceptum tantum magnus ille Medices quodammodo parturirer, me electissimi medici sui Ficini filium adhuc puerum tanto operi destinauit, ad hoc ipsum educauit indies; operam praeterea dedit, ut omnes non solum*

y) De claris interpret. p. m. 293.

z) Dedimus superiori Tomo inconditae versionis Auerois exemplum ex Metaphys. L. I. c. 6. Hunc vero locum ita vertit Bessario: „Post dictas philosophias disciplina Platonis superuenit, in plerisque quidem istas secuta, quaedam autem etiam propria vltimalicorum habens philosophiam. Cum Cratylo enim ex recenti conuersatus, et

„Heracliti opinionibus assuetus tanquam omnibus sensibilibus semper defluentibus, et de eis non existente scientia, haec quidem etiam postea ita arbitratus est“. Haec an vel Graecum textum exhauriant, vel Latine satis et perspicue dicta sint, Lector iudicet.

*) Loc. cit.

**) Praef. in versionem Plotini.

solum Platonis sed etiam Plotini libros Graecos haberem. In hac academia complatonicum, ut ait, habuit Picum Mirandulanum et Philippum Valorem, quem alio loco ^a vehementer Laurentio commendat, eumque a Platonico honore laudari affirmat, dignumque habuit, quem ad Matthiam Coruinum, Hungariae regem ^b, ipse expetitus ^c ablegaret. Ipse tamen MARSILIUS FICINVS primum in hac academia Platonica locum obtinuit, qui cum inter celeberrimos, qui has partes secuti sunt, philosophos numerari meruerit, paulo pleniorum hoc loco vitae historiam postulat. Quam cum scripserit Dominicus Mellinus, dolendum admodum est, quod IULII NIGRI testimonio ^d scimus, nihil eius esse editum. Egregiam itaque praestantissimus Io. GEORGIUS SCHELHORNIVS, multis elegantissimae eruditionis speciminibus memorabilis, quem honoris et amicitiae causa nominamus, operam posuisse recte iudicatus est, quod tantae famae philosophi vitam plenius enarrauerit. Ad quem breuitatis causa eo magis prouocare licebit, quo magis in omnium, qui literarum ornamenta amant, manibus sunt *amoenitates eius literariae* ^e. Natus est Ficinus Florentiae anno MCCCCXXXIII, XIII Cal. Nou. patre genitus Medico Cosmi Medices ut ex dedicatione Plotini constat ^f. Eo potissimum tempore editus in lucem, quod ipse sibi gratulatur ^g, *quo tantum seculo aureo liberales disciplinae ferme iam extinctae, Florentiae quoque in lucem reduxerat.* Suscitauerat tum literarum amorem, et ingentibus praefidiis ornauerat domus Medicea, ut supra dictum, comparata per Ioannem Lascarium instructissima bibliotheca, et consilio imprimis capto Platoniam philosophiam resuscitandi. Huic itaque fini obtinendo ^h, cum Platonis et Platoniorum libros Latinis auribus legendos exhibendos esse Cosmus Medices iudicaret, adolescentem quendam indolis erectae et ingenii haud proletarii ad hunc scopum educandum ratus, Marsilium puerum, ei rei destinavit, eo quod intellexisset, affatim dotum ad eam rem necessariorum Ficinum accepisse. Tanto itaque patrono curante fauenteque, sumtusque munifice praebente doctissimorum virorum institutioni traditus et ab iis potissimum in veterum scriptorum, maxime Platoniorum, lectione exercitatus est. Inter has curas et institutionis industriam non tam elegantiorum literarum pulchritudinem, qua parum Ficinus valuit, quam veteris eruditionis et philosophiae cognitionem supra modum Marsilius adolescens adeptus est, lectis, quos Cosmi liberalitas suppeditauerat, Platonis, Plotini, Procli, et Platoniorum aliorum libris. His et theologiae, et, quod pater imprimis urgebat, medicinae studium iunxit ⁱ, musicam more Pythagoreo et Platonico non neglexit ^k,
tanta

Marsilius Fi-
cinus.

a) Praef. Vers. Platonis.
b) L. III. Epist. p. 76 sq. c) L. VIII. p. 152.
d) Hist. Script. Florent. p. 398.
e) T. I. p. 18 seqq. Eum secutus est NICERON.
Memoires des hommes illustres T. V. p. 214 seqq.

f) Add. Epist. L. IX. p. 162.
g) Ibid. L. XI. p. 186.
h) Praef. Plotini.
i) Ep. Lib. I. p. 21.
k) Ibid. p. 24.

tanta animi contentione, ut temporis parsimoniam ad studia colenda vnice referret. Factum inde est, ut praecoces ingenii excellentissimi, et industriae incomparabilis fructus referret, et ad difficillimos auctores Platonicos vertendos illustrandosque animum applicare posset. Cuius specimen esse potest, quod, ut ipse scribit^{m)}, *Argonautica* et *hymnos Orphei* et *Homeri* atque *Procli*, *theologiamque Hesiodi* adhuc adolescens, sibi soli transtulerit, et puer fere in *Lucretium* commentatus fuerit: quas tamen ingenii primitias aetate maturiore displicentes igne postea deleuit. Qua vero ratione in iuuentute Platoniam disciplinam excoluerit, ita narratⁿ⁾: *Anno salutis humanae MCCCCLV I, quo ego quidem annos aetatis agebam tres atque viginti, primitias studiorum meorum auspiciatus sum a libris quatuor institutionum Platoniarum, ad quas quidem componendas adhortatus est Christophorus Landinus amicissimus mihi, vir doctissimus. Cum autem ipse et Cosmus Medices perlegissent eas, probauerunt quidem, sed ut penes me seruarem, consuluerunt, quoad Graecis literis erudirer, Platonicaque tandem ex suis fontibus haurirem. Eas enim partim fortuita quadam inuentione, partim Platoniarum quorundam Latinorum lectione adiutus effeceram. Platonem deinde Platonicosque Graecos aggressus, institutiones illas paulatim libris sequentibus emendaui. Ita vero factum, ut mature masculam prae se eruditionem ferret, et patronis suis ex Medicea gente maximopere commendaretur, qui non modo beneficiis eum cumularunt, sed familiaritate quoque dignati sunt. Scribit ipse^{o)}, se cum Cosmo annos plures, quam duodecim feliciter philosophatum esse, tam acutum eum fuisse in disputando, quam prudentem et fortem in gubernando. Multum se equidem Platoni debere, sed Cosmo non minus. Solonem philosophum imitatum, cum per omnem vitam vel in summis negotiis philosophatus esset, illis tamen diebus, quibus ex hac umbra migravit ad lucem, quam maxime fuisse philosophatum, decessisseque, praelecto Platonis libro de vno rerum principio ac summo bono. Ita in illustrissima societate philosophiae Platonicae operam nauans, cum exemplo, cohortationibus et beneficiis calcaria subderentur, magnis passibus ad summam in hoc eruditionis genere cognitionem cucurrit: suisque studiis intentus, de vitae necessariis parum fuit sollicitus. Cum enim familia praeter nepotes et neptes nulla vrgeretur, facile fuit, ex sacerdotii, quod nactus erat redditibus vivere. Quae alia desiderabat, Mediceorum suppeditabat munificentia. Adeo vero philosophum in his quoque beneficiis parce fruendis se gessit, ut ad Philippum Valorem scripserit^{p)}, domesticos suos, qui ipsi multi sint, multumque molesti, quoniam neque philosophici, neque philosophico victu suppellectilique contenti frequenter obicere: ceteros Mediceae domus clientes atque clientulos paucis annis inde quam plurimum accepisse, me vero amplissima huius familiae familiarissimum, ac ut ita dixerim, clientissimum mul-*

l) Conf. Amoenit. lit. I. c. §. 7. p. 36.

m) Ep. L. XI. p. 180.

n) In Epistola ad Phil. Valorem L. XI. p. 177.

o) L. I. p. 9.

p) L. XI. p. 186.

multis annis reportasse non multum. Quibus addit, se gratis accepisse, alios precario, et accepisse se, quantum voluisset, si modo petisset. Mirum itaque non est, in tam ampla magnae domus benevolentia minime lautam fuisse Ficini fortunam; qua de re legenda sunt, quae diligenter congeffit Cl. SCHELHORNIVS *. Multum vero ad hanc eius arctam rem domesticam contulere, fata Mediceae gentis, Laurentio Medice anno MCCCCLXXVIII Florentia eiectione et a Sixto IV anathemate percussio *. Vt taceamus, nec ex medica praxi rem sibi fecisse Ficinium, nec lautis stipendiis ecclesiasticis instructum fuisse, valdeque pressisse eius fortunam aduersarios *. Quas tamen aerumnas dispulit Ioannis Medicis cardinalis beneficentia, cuius cura canonicatu auctus est. Docuit etiam philosophiam Florentiae publice, unde factum, ut discipulos educaret, magna postea eruditionis laude celeberrimos, inter quos fuere summi viri Angelus Politianus, Benedictus Accoltus Aretinus, Ioannes Caualcantes, Antonius Calderinus, Michael Mercatus, et ex Itolorum gente alii quoque *. Et haec eruditionis eius celebritas vsque ad Germanos penetrauit, et Platoniam ibi philosophiam disseminauit, ut infra in vita Reuchlini dicemus. Tantaque fuit Germanorum in Ficino fiducia, ut nobilem iuuentutem eius fidei traderent, et ad discendas literas elegantiores, ad eum Florentiam mitterent: quos iuuenes paterno complexum fuisse animo, ex literis Ioannis Straehleri, post ista tempora triumviri foederis Sueuici, et ICTi Vlmensis, constat *. Eadem eruditionis praestantia viris summis atque principibus Ficinum commendauit, gratiosum apud Innocentium VIII, Matthiam Coruinum Hungariae regem, Bessarionem, Franciscum Saluiatum, Iacobum Papiensem, Raphaëlem Riarium Cardinales aliosque, fuisse nominatos a doctissimo SCHELHORNIO *, qui videndus. Ex his vero vita philosopho digna, quam Ficinus vixit, intelligi potest, quam procul ab ambitione et auaritia, in praediis a Medicibus sibi donatis ita triuit, ut non otio, sed confabulatione philosophica cum amicis, vel meditationibus vires publico docendi munere consumtas reficeret. Et his quidem montis Vecchii, Maianique, Celani et Caregiani agri secessibus tot libri Ficini debentur, quos sine sacro ruris silentio in tam profunda argumenti obscuritate non peperisset Ficini ingenium. Sed et inter amicorum confabulationes in hac otii sui solitudine de philosophia Platonica plerumque diserebat, proditque ipse, ad Petrum Medicum scribens *, *se in agro Caregio cum Laurentio Medice deambulante, multa cum eo mysteria Platonis vitro citroque fuisse interpretatum.* Immo solus cum esset *,

G 2

non

q) Amoen. lit. loc. cit. §. 10. p. 46 seqq.

r) L. VI. p. 116.

s) Conf. SCHELHORNIVS l. c. p. 48. 49.

t) Diligenter eos enarratos vide l. c. §. 13. p. 52 seqq.

u) Epist. Cl. Vir. ad Reuchlinum p. m. 5. b.

Ex eo loco apparet in Graecis eos ipsum Ficinum, in Latinis literis habuisse Christophorum Landinum praeceptorem, praelegentem Horatium et Ci-

ceronem. Vfos quoque eos esse Lippi et Politiani in vtraque lingua praelectionibus, et Pico in Philosophia. In hac epistola Ficinum patrem nostrum vocat Straehlerus. De hoc vero viro vid. SCHELHORN. l. c. p. 56.

x) §. 15. p. 56 seqq.

y) L. I. p. 30.

z) L. V. p. 100.

non tam animum remittebat, quam intendebat, ratus *solitudinem philosophantibus non tam remissionem mentis quam intentionem esse et solere et debere*. Mirum autem, virum tantilli corpusculi, ut vix iustae magnitudinis viri lumbos attingeret ^a, et perpetuo cum aduersa valetudine colluctantem ^b, tantae molis saxum, quale trahebat philosophia, quam excolebat, Platonica voluere potuisse. Temperamento vsus est melancholico, quam animi complexionem velut rem amarissimam ipse accusat, et a constellatione sua more huius aetatis plurimum astrologiae tribuentis, deriuat ^c. Nec male eum coniecisse, et corporis incommoda, ex hypochondriaco affectu coorta, et animi virtutes atque vitia comprobant. Fuit enim animo leni, moderato, ac mansueto, qui haud facile vel verbulo aliquem lacefferet, clamoresque de re villa tolleret. Vnde acquissime dissentientes a Platone tulit, quamuis superstitiose plane Platonem colebat ^d. Temperantiae quoque et sobrietati deditissimus, hoc potissimum fulcro nutantem valetudinem sustentauit. Diligentia autem maxima vsus improbum laborem summa superauit patientia. Pietatem quoque excoluisse, et a nimio philosophiae amore ad religionis curam Sauanarolae concionibus et eloquentia permotum fuisse nonnulli referunt ^e. Eadem vero complexionis animi et temperamenti ratio vitiorum quoque intellectus atque voluntatis occasionem ei aperuit patentissimam. Accurato enim destituebatur iudicio, quo si fuisset instructus, facile a superstitioso Platonismi Alexandrini amore, quo nihil in philosophia vnquam fuit ineptius, sibi cauisset, et felicius in pudenda sectae huius somnia et inania *Φιλοσοφόμενα* penetrasset. Ast ab his praefidiis non satis instructus dici non potest, quam egregie nugetur, et huius furfuris philosophastros non super omnes modo philosophos extollat, sed paene diuinos faciat. Cuius insaniae exempla esse possunt praefationes in Platonem, Plotinum, Iamblichumque, quibus reuera delirat. Nec ingenii cultioris ornatu et luce quadam elegantiore enituit, prodit enim dictio confusionem quandam, et ab elegantia destituitur, recteque obseruatum CLAUDIO VERDIERIO ^f, *deesse stilo eius affectuum vim, leporem, venustatem, elegantiam, argutiem, acrimoniam, dignitatem*. Factum autem ista animi dispositione, ut Enthusiasmo Alexandrino mirifice faueret, et Platoniorum recentiorum somniis fidem adhiberet certissimam. Quam ineptientis ingenii labem et credulitatem philosopho indignam detestabili superstitione demonstrauit, qua apparitionibus, insomniis, ominibus, mirum quantum, tribuit, et maximas rerum ciuiliu mutationes nescio quibus imaginationis terriculamentis significari, vel fiderum positionibus et apparitionibus praedictas fuisse, indigna philosopho ratione contendit. Quis enim a philosopho

a) Iovivs in Eleg.

b) L. IV. p. 85.

c) Ep. L. III. p. 70. De vita sana c. 10. SCHULHORN. loc. cit. §. 17. p. 69.

d) Laudabile exemplum habes in Epist. ad Hermodol. Barbarum L. VIII. p. 145.

e) WHARTON. ad Caueum p. 112. DYPIN. Bibl. Eccles. T. XIV. p. 111.

f) Apud POPE-BLOUNT. Cens. Cel. Auct. P. 493.

sopho fani rectique iudicii expectet dici ^ε, *Laurentii Medicis animam expirantem laetum aetherem excepisse, grandiore stella, in Laurentiana tecta cadente, mirisque flammis ex alto in Caregianis agris coruscantibus? Et biduo ante obitum Iouem rubente dextra sacras iaculatum arces terruisse urbem mox orbam tanto patre futuram.* Alia, ne instituti transiliamus limites, praeterimus, lectoremque ad librum eius *de vita coelitus conseruanda* dimittimus, in quo magno studio huiusmodi ineptias tradidit. Fecit haec superstitio, quam potissimum in isto libro prodidit, ut male passim audiret, opusque haberet amicorum, praecipue Hermolai Barbari, opera se excusare. Immo ista quoque causa potissimum fuit, cur criminis magiae suspectus factus sit. A quo docta quidem apologia cum liberare fategit eruditissimus SCHELHORNIVS ^b, ita tamen, ut recte eum anilis superstitionis reum agi, ultro concedat. De quo aliter pronunciari quoque non potest, si ipsa illa fundamenta considerentur, quibus in isto libro usus est, et medicas quoque consultationes inaedificauit: *Mundum esse animatum, esse quasdam veluti escas, quibus animati mundi et stellarum munera allicere possint mortales sibiue vendicare: inter animam mundi et corpus eius inesse spiritum, eumque necessario requiri tanquam medium, quo anima diuina et adsit corpori crassiori, et vitam eidem penitus largiatur.* Hunc mundi spiritum, sibi fauentem reddendum illi esse, qui sanus esse cupiat etc. Non haec noua quidem sunt, et a Ficino excogitata, sed dudum a Platoniciis Alexandrinis tradita, ex quorum lacunis Ficinus totus in eorum castris infaniens hausit. Ab omni vero iudicii et philosophiae accuratione esse remotissima, nemo forte hodie, in tanta philosophiae luce, negauerit, cui sanum est synciput. Dedit tamen postea Ficinus manus Politiano et Pico astrologiam oppugnantibus ^c, sed, quod suspicamur, metu magis, quam rationibus conuictus. Porro ad haec temperamenti Ficini vitia referenda est pudenda adulatio et humi repens studium gratiam potentium aucupandi. Non adducemus turpissimae rei exempla, legent ea, qui volent, apud SCHELHORNIVM ^d; facile autem concedet, quisquis philosophiae pretium statuere nouerit, hos mores philosophum prorsus dedecere. Nec aliunde, quam ex ista animi complexione deriuandus est, meticulosus, quem haud raro Ficinus prodidit, animus, impietasque quaedam sibi hominum fauorem et beneuolentiam conciliandi, quae non erubuit sacrorum oraculorum effata ad profanam allegoriam transferre. Quanquam et ineptus ille Platonis amor eum interdum ita delirare coegit, cuius exemplum ex *Plotini praefatione* adducit SCHELHORNIVS ^e, quod tamen in Basileensi editione aliter se habet, et ob impietatem emendatum esse videtur. Addimus his vitiis temperamenti iniquitati adscribendis spiritum sectarium in Platonis et Platoniorum admiratione insanum in modum desipientem, cuius generis

G 3

g) Praef. in Plotinum. h) Loc. c. p. 119 seqq.
i) Prolixius haec explicat ex isto libro SCHELHORNIVS l. c. p. 126 seq.

k) Ep. L. XII. p. 194.
l) §. 19. p. 78. 79.
m) p. 80.

neris exempla pluscula congeffit el. SCHELHORNIVS ⁿ, inter quae lepidum est, quo Socratem Christum praesignificauisse, ineptius dicam an imprudentius afferuit. Nos vnum adducimus, a viro doctissimo omissum, quando in *Dedicatione versionis dialogorum Platonis*, Platoniam philosophiam commendaturus scribit: *Nolite, precor, antiquam salutareque doctrinam, heu iam diu nimis oppressam, nuper autem in lucem, diuina prouidentia prodeuntem, insequi crudeliter et opprimere, ne forte, quam Deus omnipotens vult ubique viuam, mortalis homo frustra perditam velit. Dextera enim domini fecit virtutem, dextera Dei iam exaltauit eam, non morietur, sed viuet, et enarrabit opera Domini.* Verum de his omnibus rectius ipse iudicabit lector, si cum cura libros eius euoluerit, quorum recensum dant, WHARTONVS, IULIVS NIGER, SCHELHORNIVS, NICERONIVS ^o alii. Pleraque eius scripta duobus voluminibus excusa a Basileensibus ^p. Inter ea praestant versiones Platonis et Plotini, improbi molestique laboris, multorumque annorum opus, quo de philosophica historia ipsoque Platonismo egregie meruisse censendus est: praesertim cum scriptis introductionibus et commentationibus obscuram Platonis, et imprimis Plotini, philosophiam illustrare sit aggressus. Inde magna Ficino nominis enata celebritas, qua praeferri Ioannis Serrani diligentiae meruit ^q. Fatendum tamen, vtramque versionem minus feliciter Ficino cecidisse. Obseruatum id iam P. D. HVETIO ^r, Nannium reprehendenti, quod *Marsilium Ficinum religiosum et fidelem interpretem, dixerit, summaque cura verbis instituisse, sententiam quoque reddidisse, in indole vero defecisse: se enim aliter iudicare ait, nam verborum quidem curam negligere Ficinum, sententias dilatare nonnunquam vel contrahere.* Nec hoc solum desiderandum, sed ipsa quoque fidelitas; dum Platonem ita saepe vertit, non vt eius mens poscit, sed vt ipsi visum, vt iam alibi notauimus ^s, dudumque in eo desiderauit Io. BAPT. CRISPVS ^t. Cuius potissimum causa nobis, qui toties Ficinum cum ipso Platone et Plotino comparauimus, esse illa videtur, quod recentioris magis quam veteris Platonismi gnarus, Platonem ipsum cum Platoniciis Alexandrinis loqui coegerit. Accessit maius impedimentum, ineptum scilicet praeiudicium, Platonis Plotinique scripta veram diuinamque philosophiam complecti, et satis amice cum reuelatis conspirare dogmatibus. Quo errore impeditus vertit vtrumque philosophum non vt debuit, sed vt voluit, et alienos illis sensus haud raro affinxit. Cuius exempla plurima adduci possent, si id locus pateretur, facile vero Platonicae philosophiae gnarus ea deprehenderet. Neque tamen recentiorum quoque Platoniorum placita accurate satis vbique affecutus est, et multa ignorauit; quae ne frustra se in hoc saxo voluendo per omnem vitam suam defudasse

ⁿ) Amoen. liter. §. 20. p. 81 seqq.

^o) Il. cc. p) 1561. fol.

^q) Videnda elogia collecta a BLOUNTIO l. c. MAGIRO Eponymol. crit. p. 349. SCHULH. l. c.

^r) De clar. interpret. p. 295.

^s) Hist. de ideis Sect. I. §. 3. p. 33.

^t) De Platone caute legendo Distr. II. L. 6. p. 270. ipseque PICVS de van. Astrol. L. V. c. 6.

dasse videretur, allegoriarum machinis torfit et in alienos sensus rapuit. Tacemus affectatam obscuritatem praecipue in Plotino, qua philosophum in se difficilem et latentibus sententiis obscurum novis tenebris inuoluit, et metaphysicum scribendi genus, breue, concisum, abstractum, Latino sermone infelicitate haud raro imitatus est. Idem de versione *Eclogarum Iamblichi, Procli, Porphyrii, Synesii, Pselli, Alcinoi, Speusippi, Mercurii Trismegisti* dicendum, quas, melius fecisset, si dedisset integras; discerptas enim haud raro ex naturali scriptorum significatione in peregrinos sensus rapuit. Similem operam Dionysio Areopagitae praestitit, nempe dignis eius labris lactucis. Alias, quibus Platoniam philosophiam explicare conatus est, commentationes tacemus. Obiit in Coregianis agris febri correptus anno dōCCCCXCIX, annos natus LXVI, variis epitaphiis a viris doctis ornatus. Inter quae *POLITIANVM* auctorem habet sequens:

*Mores, ingenium, Musas, sapiamque supremam,
Vir uno dicam nomine? Marsilius.*

Ex hac breui Ficini vitae historia cuilibet mediocriter attento constare arbitramur, non defuisse Ficino doctrinam, et meruisse eum laudes, quas ei ob eruditionem detulit virorum doctorum censura. Ast negari quoque non potest, inter philosophos virum hunc, qui totam vitam suam philosophando consumpsit, humilem omnino locum obtinuisse. Id quod et animi conditio supra exposita, et philosophandi ratio, praeiudiciis et superstitione corrupta, ipsumque philosophiae genus cui se tradidit, recte rem aestimantibus manifestum facit. Quod si itaque fatendum quod res est, non tam mirum videri debet, quam visum est *G. I. VOSSIO*, Vivem inter philosophastros Ficinum retulisse. Parum enim ex iis animi atque ingenii dotibus retulit, quae ad verum Philosophum requiri solent. Immo nec Platoniam philosophiam veram illam, quae in veteri Academia personuit, resuscitasse dicendus est. Totus enim iuniorum Platoniorum nugis captus fingit, refingit mutatque Platonem, prout visum est. Hoc vero commilitone in Platonica philosophia excolenda usus est Picus, hunc praeceptorem habuere Reuchlinus et Agrippa, a quibus Platonica philosophia propagata est. Quam itaque illa fortunam post renatas literas fecerit, ex his omnibus nemo non intelligit.

§. IV. Iunxit focias cum Ficino in excolenda resuscitandaque philosophia Platonica manus *IOANNES PICVS MIRANDVLAE DOMINVS ET CONCORDIAE COMES AC PRINCEPS*, vir et sanguine et literis illustrissimus, adeo vt communi suffragio Phoenix ingeniorum

Joannes Picus.

u) Errant itaque, qui 1483 annos 71 natum decessisse tradunt. Quae de pacto apparitionis post mortem cum Michaelē Meranto inito et adimpleto narrari solent, ea apud *BARONIUM* An. T. V. ad an. 411. legi possunt, et excussit ea *IO. FRID. MAYERS* in diss. prael. de pacto apparitionis

post mortem. Nos Lectorem monemus, prius de veritate rei dispiciendum esse.

x) De Scient. Math. c. 35. §. 47.

y) Conf. quae affert *IO. MOLLERVS* Homonymoscop. p. 883.

seculi sui dici meruerit. Eius vitam, ex fratre nepos Ioannes Franciscus Picus scripsit, praefixam eius operibus, et inseruit quoque *vitis* a se *selectis* GVIL. BATESIVS², excerptit autem Io. FR. BVDDEV³. Alios magno numero, qui res eius literarias tetigerunt, nominauerunt Hamburgi literati decora, nuper eheu! amissa, Io. ALB. FABRICIVS⁴ et Io. CHR. WOLFIVS⁵, qui videndi. Cum illustrissimas haberet origines, maioribus iam seculo XII summis dignitatibus fulgentibus, animi tamen nobilitate magis illustratus est. Patre natus est Ioanne Francisco, qui eum anno MCCCCXLIII genuit. Puer admodum excellentissimam ingenii diuini vim prodidit, quam parens diligenti institutione augeri excolique curauit. Quo factum est, vt mature et in ipsa adolescentia eloquentiae atque poeseos praestantia eniteret. Quartum et decimum aetatis annum agens Bononiam ad discendam iuris pontificii disciplinam missus est; quod tamen per biennium probe inspectum, vehementer ei displicuit, eo quod id meris traditionibus incertissimis niti perpexisset. Editio itaque diligentiae et profectuum specimine ad excolendam philosophiam se contulit, resque diuinas et humanas omnes explorare cum caussis suis contendit. Quem in finem suscepto per Italiam atque Galliam itinere literario, praestantes vbique viros audiuit, interrogauit, quaerendoque examinavit quasi probauitque, et omnis, quae tum personuit, philosophiae mysteria didicit. Viuis autem praeceptoribus iunxit mortuos, lectisque libris scriptorum Graecorum, Latinorum, Arabum et Iudaeorum philosophicis, iuuenis eam sibi eruditionis copiam in theologia et philosophia, linguisque Hebraica, Chaldaica, Arabica, Graeca et Latina comparauit, vt omnes in admirationem stuporemque verteret, suique temporis exemplum vnicum et aetatis istius miraculum haberetur. Ita consumto in his literis et philosophia septennio, publico quoque specimine innotescere orbi literato et philosophico constituit. Humanae itaque, quod nepos fatetur, laudis et gloriae cupidus, Romam migravit, ibique nongentas de Dialecticis, et mathematicis, de naturalibus diuinisque rebus quaestiones proposuit. Eas non ex Scholasticorum modo gazophylaciis, sed ex Arabum quoque Graecorumque, et Chaldaeorum atque Cabalistarum scriniis se hausisse gloriatur, respiciens potissimum ad recentiorum Platoniorum dogmata, Zoroastris, Mercurii, Orphei, Pythagorae nomen praeferentia. Extant illae conclusiones nongentae, praecipuos theologiae locos, et pleraque, in quibus philosophorum omnis labor et studium cernitur, exhibentes inter opera eius^d, ex quibus patet, desumfisse eas Picum ex Alberto, Thoma, Francisco, Henrico Gandauensi, Aegidio Romano, Averroë, Auicenna, Alpharabio, Isaaco Narbonnensi, Abumaron Babylonio, Mose Aegyptio, Mahumeth Tolletino, Auempace, Theophrasto, Ammonio, Themistio, Plotino, Adelando Arabe, Porphyrio, Iamblichio, Proclo, Pythagora, Chaldaeis theologis, Mercurio

2) p. 90.

3) Introd. in philos. Hebraeor. p. 90.

4) Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 335.

5) Ad PAVLI COLOMESII Italiam Orientalem p. 10 seqq.

d) p. 42.

rio Trismegisto et Cabbalistis. His subiunxit conclusiones secundum opinionem propriam. Has conclusiones in omnibus Academiis Europae celebrioribus affigi publice curauit, eos prouocans, sumtusque itineris praestare promittens, qui de iis disputationem cum ipso publicam Romae inire vellent. Non respondit tamen ambitiosi iuuenis desideriis euentus, cum enim pleraeque illae conclusiones, eae potissimum, quas secundum opinionem propriam attexuerat, peregrinum quid sonarent, et inaudita haecenus prae se ferrent dogmata, obscurissimum autem argumentum a nemine intelligeretur, coepit de doctrina suspectus esse. Accessit eruditorum inuidia, quae ferre non poterat, iuuenem viginti quatuor annorum omnem orbem eruditum in arenam prouocauisse. Cumque magiam quoque naturalem ab impia et scelestis distinguere conatus esset, cessit ea res illi in opprobrium, auxitque suspicionem heterodoxiae; quo factum est, ut tredecim conclusionibus haereseos nota inureretur, ipseque Picus prohiberetur, quo minus eas Romae publica disceptatione defendere posset. Ab ea labe scripta *apologia* se defendit, in qua, referente biographo, *luce clarius conspici datum est, non tantum conclusiones Cabbalisticas catholicos potuisse recipere sensus, quam illos, qui primum adlatrauerant, insolentiae et ruditatis coarguendos esse.* Subolebit ex his verbis lectori, rerum non ignaro, qualem philosophiam barbaricam, Aegyptiacam, Cabbalisticam, Chaldaicam Picus sectatus fuerit, illam nempe, quam pia fraus vetustissimis nominibus supposuerat, ut veritati religionis aptius suffragarentur. Qualia tamen dogmata, licet ecclesiae et pontificis iudicio submitteret, ferre non potuit Innocentius P. M. omneque istud disputationis consilium euertit. Ipse vero Picus, ubi paulo magis iuuenilis ardor deferbuit, ad saniora animum aduertens salubriora consilia secutus est, et posthabitis gloriae et voluptatis, foeminearumque blanditiarum illecebris, totum se ad Dei gloriam et ecclesiae vtilitatem promouendam amplificandamque conuertit, et iuuenilia scripta Vulcano tradidit, interque ea elegias quoque quibus amores suos cecinerat, combussit. Tum sacrarum literarum studium ardentissima contentione complexus, ad veritatis Christianae defensionem contra Iudaeos et Muhammedanos animum reuocauit. Hebraica oracula cum Graecis et Latinis consulit, astrologorum vanitatem magna eruditione explosit, et infidelium atque haereticorum impietatem refrenare satagit. Tanto vero pietatis ardore flagrauit, ut deposita principatus sui et regiminis cura anno dñs CCCXCXI. facultatum partem magnam pauperibus distribueret, et in solitudinem praedii alicuius secederet, piis meditationibus vacaturus. Tantopere vero circa vitae finem pietate se tradidisse nonnulli referunt, ut facultatibus omnibus pauperibus erogatis con-

e) Opp. p. 76.

f) Extant contra Astrologos, siue in Astrologi-

am diuinatricem disputationum Libri XII. Opp. T.I. p. 278.

constituerit nudis pedibus per orbem obambulare Christum praedicaturus. Sed obstitere vltima eius fata, quae vix XXXII annos natum ^a humanis rebus anno dōCCCCXCIV, XV. Cal. Dec. eripuerunt. Nactus erat corpus venustate decorum et dignitati, quam tuebatur Picus, par, ingenium autem magnum, excellentissimumque, quod non nisi summa, quamuis honestissima, spirabat, vnde animum quoque aluit gloriae vehementer appetentem, quem vero annis paulo maturior valde demisit, et ad humanitatem, et modestiam vanitatisque humanae agnitionem prudenter pieque composuit, ex qua laudabili contentione scripta quoque theologica prouenerunt. Laudatissimo enim conatu philosophiam a speculatione ad animi emendationem traduxit. Talis cum esset, mirum non est, inuidendis eum elogiis prosecutos fuisse viros in literis summos, quorum loca, cum adduxerint THOMAS POPE-BLOUNT ^b et PAVLVS COLOMESIVS ^c, ad eos lectorem remittimus. Vnus POLITIANVS, vir doctissimus, qui Picum intus nouit, et in eius quoque contubernio haesit, sufficiat, ita de Pico pronuntians ^d: *Princeps hic nobilissimus, vir vnus an haeres potius omnibus fortunae, corporis animique dotibus cumulatus, utpote forma pene diuina iuuenis et eminente corporis maiestate perspicacissimo ingenio, memoria singulari, studio infatigabili, tum luculenta vberique facundia: dubium vero iudicio mirabilior, an moribus. Idem totius philosophiae consultissimus, etiamque varia linguarum literatura et omnibus honestis artibus supra veri fidem munitus, atque instructus: denique vt semel complectar, nullo non praeconio maior.* Nos praetermissa reliqua eius eruditione, quae ad nostrum institutum non spectat, eius tantum philosophiam consideramus, quam se, ex Chaldaeorum, Zoroastris, Mercurii Trismegisti, Orphei, Pythagorae et Cabbalistarum fontibus hausisse gloriatus est, vt supra dictum. Nec negari potest, legisse eum libros nonnullos Cabbalisticos, tum omni orbi philosophanti, praeter paucos quosdam Iudaeos, qui arcanam seruaerant hanc philosophiam suam domesticam et esotericam, ignoratos, exque iis multa decerpisse. Dolendum autem et huius potissimum fursus philosophiae genus illum elegisse, et deceptum ab impostoribus libros supposititios, vel interpolatos et nefaria fraude ad Christiana mysteria attemperatos accepisse, vt eum pecunia emungerent. Tales enim LXX. libros Cabbalisticos fuisse, quos non medioeri impensa a Iudaeo quodam Siculo sibi comparasse PICVS scribit ^e, eosque Esraïticos esse sibi persuasit, quorumque catalogum a IACOBO GAFFARELLO vulgatum recudi fecit IO. CHRISTOPH. WOLFIUS ^f, suo loco, vbi Iudaicam et Cabbalisticam philosophiam enarrauimus, iam ostensum est; nec dissent-

g) XXXIII. annos perperam ponit COLOMESIVS. I. c. Epitaphio eum resurante. Conf. CRESCEMBINI Hist. poët. Ital. P. V. L. II. p. 95.
h) Conf. Cel. auct. p. 497.

i) loc. cit.
k) Miscell. Cent. I. c. 100.
l) In Apologia p. 82.
m) Ad calcem T. I. Bibl. Hebr.

diffentiunt viri docti, RICH. SIMONIVS ⁿ, IO. SELDENVS ^o, et plerique, qui has literas et philosophiae hoc genus intelligunt. Quodsi dicendum, quod res est, Asiaticae et Alexandrinae philosophiae iactantia Picus deceptus est. Eam enim, qualem postea Platonici in systematis ordinem duce Ammonio redegerunt, Chaldaicas, Aegyptiacas, Orphicasque origines mentitam fuisse fuisse accurateque suo loco demonstrauius, et ex his quoque lacunis Cabbalisticam illam Iudaeorum philosophiam haustam fuisse, palam fecimus. Haec cum ignoraret Picus, qui, conditione sui aevi ita ferente, philosophicae historiae lumine non erat collustratus. Platonicae, et Orientalis siue Asiaticae philosophiae somnia pro veteribus Chaldaicis et Aegyptiacis habuit, sibi quoque caro pretio vendi passus est. Quibus aliud accessit malum; cum enim, qui fumos illi vendere cupiebant, impostores nosset, Picum veterem philosophiam ad tuendas religionis Christianae veritates transferre cupere, deliria ista Orientalia et Platonica ad Romanae ecclesiae placita accommodarunt emendaruntque, et ita duplici fraude Picum circumuenientes, pecunia fraudulenter emunxerunt. In quas casses incidisse Picum mirum non est, cum in Academia Medicea, Platonismum recentiore didicisset, et cum Cosmo atque Ficino toties Platonice fuisset philosophatus. Quod qua ratione facere Picus coeperit, ex *FICINI Praefatione in Plotinum* disci potest, qui hunc Platonicae philosophiae amorem in Pico, more suo, coelitus euenisse iudicat. Peius tamen, quam ipse Ficinus, in explicando Platonismo Picus aberrauit. Eius enim theses Cabbalisticas, quas ex operibus eius rarius obuiis repetiit B. VVDDEVS ^{*}, intuenti, ad oculum patebit, ignorasse Picum, quid sit Cabbala, quodque philosophiae genus illa constituat. Definuit enim Cabbalam practicam ita, ut dicat esse, *quae practicat totam metaphysicam formalem, et theologiam inferiorem*; ita vero practicam Cabbalam cum theoretica mire confudit. Pari ratione Cabbalam literalem et exegeticam cum philosophica vel metaphysica miscet, ut ex his eius thesibus ^p est apertissimum. Quod vero maius et fere intolerabile est, praepostero sacrarum doctrinarum cum Cabbalisticis comparandarum et conciliandarum studio seductus, ubique miscet quadrata rotundis, sana venenatis, pulchra deformibus ^q. Hac vero ratione, cum Cabbalisticae philosophiae mysteria ab eo didicerint, qui ipsum Picum in Italia audiuit Ioannes Reuchlinus, quemque commentatorem habuit Angelus Burganouensis alique Cabbalisticae philosophiae sectatores, quos in sequentibus nominabimus, corrumpendae huius philosophiae, et adulterandorum verorum dogmatum auctor, extitit. Idem in philosophia, quam secutus est, Platonica praestitit: Syncretismo enim pestilenti, quem recentiores Platonici introduxerant, et Graeci exules in Cosmi domum et ad ipsum quoque Ficinum perduxerant, correptus, et lepido seductus praeiudicio, veram et

H 2

diui-

ⁿ) Epist. Sel. T. II. p. 178.

^o) De synedriis L. II. c. 16. §. 7. p. 417 sq.

^{*}) loc. cit.

^p) Th. 7. 14. 15. 16. 21. 22. 23. 32. 41. 45.

^q) Vid. Th. 14. 16. 19. 20. 21. 27. 33. 45. 46. 47. 51. aliaeque.

diuinam philosophiam Platonismum exhibere, Platoniorum placita Mosi aliisque viris sanctis tribuit, et vt semel complectamur, inepte miscet omnia, et Cabbalistica, Pythagorica, Platonica, Aristotelica, Iudaica, Christiana inter se misere confundit. Id quod in *Heptaplo* eius, siue commentario in Genesin, desiderasse, sibiue indicasse Aloysium Lippomanum, Veronensem episcopum, narrat SIXTVS SENENSIS^{r)}, nempe *se in consulendis et coniungendis auctoribus in catena sua, ideo Picirationem nullam habuisse, quod existimauisset, nihil se eius opera indigere, cum animaduertisset, Picum in hoc tantum vnum incumbere, vt Platonicas cogitationes, vel suas potius phantasias verbis ac dictis Moisaicis exprimeret.* Idem de syncretismo iudicandum, quem inter Platonem et Aristotelem instituit. Refert enim nepos, scripsisse Picum *de concordia Platonis et Aristotelis*. Illud tamen opus haud prodiit, et cum aliis multis a praematuris eius fati suppressum est. Cuius sine dubio titulo nituntur, qui narrant, ostendere voluisse Picum, eandem in omnibus fuisse mentem Platonis et Aristotelis. Quod equidem mirandum non est, cum Platoniorum recentiorum ille semper mos fuerit, Picus autem, teste POLITIANO^{s)}, primo quidem Aristotelem secutus sit, et ab eo demum ad Platonicos transierit. Quod sectae nomen ille iure suo meretur^{t)}, quamuis multi^{u)} eum inter Cabbalisticarum philosophiarum sectatores referant. Ex dictis enim constat, vtrumque sectae genus amice conspirauisse, ex iisdem scilicet fontibus haustum. Pertinet enim Picus, sic accurate dicendum, inter syncretistas recentioris aetatis, quae philosophiae pestis a Platonibus Alexandrinis ad Christianos Orientales, et ab his ope Pseudo-Dionysii ad Occidentales scripsit, inter quos post Plethonem et Bessarionem in ea statuminanda diligentissimi fuere Picus Mirandulanus atque Ficinus, a quibus ad alios transit. Haereditate a patruo hoc philosophiae studium accepit IOANNES FRANCISCVS PICVS Mirandulae dominus et Concordiae comes ac princeps, filius Galeotti, qui a fratre Ludouico pulsus, restitutus duabus vicibus tandem cum filio Alberto a Galeotto, Ludouici fratris filio capta nocturnis insidiis arce ad imaginem Saluatoris cruci affixi prouolutus interfectus est. Ex cuius scriptis cum patruus operibus editis^{v)} liquet, eius illum vestigiis in philosophia quoque strenue instituisse; defendit quoque patrum, cum eius *de vno et ente* librum aggressi essent Ioannes Franciscus Antonius comes Fauentinus, et Antonius Fauentinus philosophus. Eius vero libros duos *de studio diuinae et humanae sapientiae* separatim recudi fecit I. FR. BVDDEVS^{z)}. Minus tamen ad Ioannis patruus gloriam adspiranti Mineruam fatis

Ioannes Franciscus Picus.

r) Vid. Th. 29. 58. 63. 64. 68.

s) Biblioth. S. L. IV.

t) In Epist. p. 326.

u) Hinc complatonicum suum nominat Ficinus l.c.

x) MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 7. p. 38.

BVDDEVS Obs. ad Hist. phil. c. VI. §. 3. p. 372. §. 7. p. 392.

y) COLOMESIVS l.c. p. 46. N. C. PARADO-
POL: Hist. Gymnasii Parauini T. II. p. 46.

z) Basil. 1573. 1601. fol.

2) Hal. Sax. 1702. 8.

fatis arrisisse, iudicat P. IOVIVS ^b. A philosophiae vero praesidiis ad vitam rectam et exilii consolationem adhibitis eum valde laudat PETR. ALCYONIVS ^c, eo quod *commentando, scribendo, docendo amissi principatus dolorem leuauerit, et in philosophia quasi tabernaculo vitae suae collocato, ostenderit, plus a virtute sibi datum esse, quam fuisset a fortuna ablatum.* Aliorum iudicia de eo videnda apud PAVLVM COLOMESIVM ^d, et eos, quos laudat Io. CHRISTOPH. WOLFIUS ^e.

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIAE ARISTOTELICAE
GENVINAЕ RESTAVRATORIBVS.

§. I.

Aristotelicae philosophiae fata tempore renascentium literarum *capite huius libri primo* iam ex parte tetigimus. Nempe resurgente Graecae linguae vsu et cognitione viri docti, quos barbaries Scholastica offenderat, quique Latina lingua purius loqui didicerant, in id fuere conuersi, vt, cum Scholastica natio Aristotelem creparet, inconditis versionibus vsa, ipsi non tam rationem philosophandi commutarent, quam externum potius habitum, qui squalidus haecenus et pannosus fuerat, emendarent et comtiorem redderent. Parum tamen profecisset ista industria, nisi raritati operum Aristotelicorum occurrissent viri principes, qui ex Oriente eius Codices magnis sumptibus arcessiuerant, virisque doctis et Graecae linguae gnaris interpretandos tradiderant. Quo nomine imprimis immortalem gloriam consecutus est Nicolaus V, P. M. qui quam amplissime Musis philosophicis fauerit, et beneficiis, muneribus, stipendiis viros doctos adiuuerit, maxime vero Peripateticam philosophiam, curata noua Versione Aristotelis a viris doctissimis facta, promouere fateretur, supra iam ex parte dictum est, passimque a viris eruditis annotatum ^a. Hoc principe *ἐργαζόμενον* cum vbique in interpretando Aristotele diligentiam atque industriam viri doctissimi probarent, factum est, vt textus Aristotelis genuinus accuratius inspicere inciperet. Et huc tota illa cetera eorum virorum doctorum referenda est, quam inter restauratores elegantiorum literarum supra produximus. Cum autem summa obscuritate laboraret Aristoteles, et a plerisque difficulter intelligeretur, ad interpretes

Fata resurgens philosophiae Aristotelicae genuinae.

H 3

b) In Elog. et apud COLOMES. l. c.

c) De Exilio p. 45.

d) Loc. cit.

e) Ad loc. c. Colomesii.

a) Legenda eius vita, a IANNOTIO MANNETIO libris quatuor enarrata, ubi eius nobis, quod promisit, copiam fecerit praestantissimus MYRATORIVS.

pretes recurrit, quicquid Peripatetice philosophari coeperat. Haftenus autem, quicunque de Aristotelis mente inter Scholasticos folliciti fuerant, Auerroem Aristotelicae philosophiae interpretem fuerant secuti. Quem cum velut barbarum elegantiora contemnerent ingenia, illa ad Alexandrum Aphrodisaeum recurrebant, quem omnium optime et accuratissime Aristotelem fuisse interpretatum, communis in Lyceo semper fuit sententia. Vterque Peripateticae philosophiae antesignanus multa quidem eam luce collustrabat, sed impietatem quoque, quam Aristotelis phyfiologia fouet, maxime in dogmata de natura animi immortalis prodebat. Alexander enim mortalem hominis animam esse statuebat, Auerroës immortalem quidem, sed vnā tantum, intellectum nempe aliquem vniuersalem esse asseribat, ex quo omnes numero homines participant. Quam opinionem iam Thomae Aquinatis tempore inualuisse et refutationem ei extorsisse in *superiori Tomo* ostendimus. Ab eo tempore autem Auerroistica secta, quam seculo XIII quoque Lullius scriptis et voce sugillauit, in Italia vehementer inualuit, sicque vtraque schola, Alexandria et Auerroistica seculo XV Peripateticam philosophiam magna inuidia cumulauit. Cui malo obuiam eundem ratus Leo X, P. R. et quod ille congregauerat concilium Lateranense, Auerroisticam doctrinam tanquam impiam et Christianae religioni inimicam damnauit. Adscribemus verba bullae integra, cum plurimum ad intelligendam Peripateticae philosophiae historiam seculo XV faciant. Ea vero haec sunt. „Cum diebus nostris zizaniae feminator nonnullos perniciosissimos errores in agro domini seminare sit ausus, de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut vnica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philosophantes secundum saltem philosophiam verum esse asseuerent; contra hoc approbante sacro concilio, damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectiuam mortalem esse aut vnicam, in cunctis hominibus; aut hoc in dubium vertentes: cum illa non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma existat, sicut in canone felicitis recordationis Clementis Papae, quin et praedecessoris nostri in generali Viennensi concilio edito continetur, verum et immortalis, et pro corporum, quibus infunditur multitudine singulariter multiplicabilis et multiplicata, et multiplicanda sit. Cumque verum vero minime contradicat, omnem asseritionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus, et vt aliter dogmatizare non liceat, districtius iubemus. Omnesque huiusmodi erroris adstrictionibus inhaerentes velut damnatissimas haereses feminantes per omnia, vt detestabiles et abominabiles haereticos et infideles, catholicam fidem labefactantes vitandos et puniendos fore decreuimus. Insuper omnibus et singulis philosophis in vniuersitatibus studiorum generalium et alibi publice legentibus districtē praecipiendo mandamus, vt cum philosophorum principia aut conclusiones, in quibus a recta fide deuiare noscuntur, auditoribus suis legerint, seu explicau-

„plicauerint, quale hoc de animae mortalitate aut vnitatem, et mundi aeternitate, ac alia huiusmodi teneantur eiusdem veritatem religionis Christianae omni conatu manifestam facere, et persuadendo pro posse docere, ac omni studio ad philosophorum argumenta pro viribus excludere ac resolvere. Ordinamus etiam, ne quis in sacris ordinibus constitutus philosophiae aut poeseos studiis ultra quinquennium post grammaticam et Dialecticam, sine aliquo studio theologiae aut iuris pontificii incumbat. Datum Romae in publica sessione in Lateranensi SS. Basilica solemniter celebrata, anno M D XIII, XIV Kal. Ian. pontificatus nostri anno primo. Pertinere hanc pontificis bullam, cui subscripsit Petrus Bembus Cardinalis, non ad initia modo seculi XVI, quibus Achillinus, Pomponatius, Portius hisque similes in his impiis dogmatibus asserendis strenui erant, sed ad seculum XV quoque, et vtramque scholam Alexandri et Auerrois respexisse, ex FICINI verbis oppido memorabilibus ^b intelligitur, qui de suo tempore ita: *Totus ferme terrarum orbis a Peripateticis occupatus in duas plurimum sectas diuisus est, Alexandrinam et Auerroicam. Illi quidem intellectum nostrum esse mortalem existimant, hi vero unicum esse contendunt: utrique religionem omnem funditus aequae tollunt, praesertim quia diuinam circa homines providentiam negare videntur, et utrobique a suo etiam Aristotele defecisse.* Et haec causa quoque est, cur impietas, surgentibus elegantioribus literis inter Italos vires sumferit, lateque fimbrias dilatauerit suas. De qua tamen re prolixius disquirere, huius loci non est, consuliue debent, qui ex instituto atheismi historiam causasque exposuerunt IACOB. THOMASIVS ^c, IAC. FRID. REIMANNVS ^d, IO. FR. BVDDEVS ^e. Vna physiologici systematis, quod Aristoteli placuit consideratio, satis euincit, aliter euenire in Peripateticismo genuino resurgente non potuisse. Huic itaque malo ut obuiam irent viri docti, de remediis cogitarunt. Et alii quidem Platoniam philosophiam huic veneno opponi antidotum posse iudicabant, rati, quod FICINVS ^f statuit, *tam diuulgatam impietatem, tamque acerbis munitam ingeniis sola quadam simplici praedicatione fidei apud homines non posse deleri, sed maiori admodum opus esse potestate, id est, vel diuinis miraculis ubique patentibus, vel saltem philosophica quadam religione, philosophis eam libentius audituris, quandoque persuasura.* Hanc philosophiam religiosam, impietati mederi aptam Platoniam esse censebant. Alii vero, qui Aristotelicam philosophiam non oderant, eam vel cum Platonica coniungi, illique attemperari posse et debere statuebant, quod Picus affirmauisse, in antecedentibus diximus: alii recte minus Aristotelem explicatum esse contententes, magis sobrie in eo interpretando versandum esse contendebant. Quo in numero Plethonem fuisse FICINVS ^g tradit, quem, sed minus Platonice, secuti sunt ex Grae-

b) Praef. in Plotinum.

c) De causis Atheismi inter praefationes p. 407.

d) Hist. Atheismi S. III. c. 4. §. 2. p. 352.

e) Thes. de Atheismo c. I. §. 24.

f) loc. cit.

g) Ibid.

cis exilibus Theodorus Gaza, Georgius Trapezuntius, Georgius Scholarius. Qui cum inter Aristotelicos seculi XV singulare sibi nomen acquisierint, et de Aristotele pulcherrime fuerint meriti, cum Platonice quoque manus pro Aristotelis auctoritate conferere non dubitauerint, iam porro nobis considerandi sunt.

Theodorus
Gaza.

§. II. Inter Graecos exules, qui inter instauratores literarum in Italia referuntur, magnam nominis celebritatem sibi acquisiuit THEODORUS GAZA, vir doctissimus, et philosophiae, medicinae, theologiae atque elegantiorum literarum peritissimus. Fuit is patria Thessalonicensis et, teste IOVIO^{b)}, Amurathe Graeciam omnem victricibus armis quatiente, ad Italos confugit; unde errant, qui capta demum Constantino- poli in Italiam emigrauisse traduntⁱ⁾. Ibi a Bessarione Cardinale humanissime exceptus et presbyter ordinatus est. Latinas autem literas eodem IOVIO narrante, a Victorino Veltrensi didicit, quem admirabilem virum in iis, quae ad Latinitatem pertinent, Georgius Trapezuntius praeceptorem quoque habuit^{k)}. Eo magistro *usque adeo copiose et diligenter Latinas literas didicit, ut longe omnium latinissime scriberet, nec plane dignosci posset, an exactius et certius ab eo Latina Graece, an ipsa Graeca Latine verterentur*, quae verba sunt ipsius Iouii. Neque tamen in solo literarum humaniorum studio haesit, sed ad ipsam quoque philosophiam industriam suam transtulit, et imprimis Peripateticam philosophiam excoluit. Cuius diligentiae specimina sunt versiones librorum Aristotelis *de historia animalium, et problematum* Theophrasti *de plantis*, aliaque^{l)}, in quibus ita Latini sermonis curam habuit, ut ipse fateretur, se illos libros non minus eleganter Latine expressisse, quam Aristoteles Graece scripserit. Laudat quod Iouius, *quod Romanae linguae facultatem, quum noua vocabula solerter effingeret, audaci sed generosa translatione locupletauerit*; qui et alio loco^{m)} notat, *Plinianorum verborum obseruatorem atque imitorem diligentissimum fuisse*. Non tacendum tamen, licet inter optimos interpretes numerari merueritⁿ⁾, offendisse viros doctos, et philosophiae studium et Graecae linguae indolem, quod vtrumque nimis, ubi sua dat, regnare olim iam notauit magnus ERASMVS^{o)}. In quibusdam etiam illum lapsum esse, nonnullis obseruatum, quae causa est, cur versiones eius postea temporis ab aliis passim emendatae sint^{p)}. Valde vero istis laboribus se viris summis, maxime Bessarioni atque

b) In Elog. c. 26.

i) Id OVDINVS vult de S. E. T. III. p. 2540.

k) De docto hoc viro, de quo in monumentis eius temporis altum silentium esse dixit FABRICIUS Bibl. Graec. Vol. IX. p. 192. not. b. ipse postea quaedam tradidit memorabilia in Bibl. Lat. Med. T. III. p. 76. not. 2.

l) Vid. IDEM Bibl. Graec. l. c.

m) De piscibus L. I. c. 4. apud PORRE- BLOUNT Cens. p. 474.

n) Vid. quos laudat IDEM l. c. et HVETIVS de claris interpret. p. 219.

o) In Ciceroniano p. 160. „Theodorus Gaza Aristotelem, quam Ciceronem exprimere maluit, quo non alius felicius, siue veritat Graeca Latine, siue Latina Graece. Cum sua loquitur, duo quaedam obstrepunt delicato lectori, philosophiae studium, in quo totus erat et illud, γρηγορ Graeci sermonis, quod Latine loquentes sequi solet, ac vix vnquam dediscitur.

p) Conf. quae notat FABRICIUS l. c. not. c.

ni atque Cosmo Medici commendauit, quo auctore quoque versionem librorum Aristotelis eum suscepisse, ne vero Argyropuli versionem suam interpretatione detraheret, eam deleuisse, supra memorauimus. Vterque gratum se ei praestitit: hic enim beneficiis illum auxit, ille sacerdotio in magna Graecia. Ex quibus prouentibus commode viuere potuisset homo frugali et philosophica vita contentus, et a voluptatis et luxuriae profusione alienus, nisi neglectis rationibus oeconomicis omnes redditus rapacibus Graeculis et Brutiis demandasset. Ita enim neglecta re familiari in paupertatem et inopiam reductus est. Quam ut leuaret, *Historiae animalium* Aristotelis versionem tanto studio confectam et in membranis accurate perscriptam Sixto IV, P. M. inscripsit, et munus ei obtulit. A quo cum pingue munus et lautiorum fortunam sperasset, spe deceptus sua, quinquaginta tantum aureos praemium retulit, cum se totum inauratum iri a pontifice expectasset. Qua de re tantam indignationem concepit Gaza, studiorum suorum deplorata fortuna, quod tam parca lucubrationum suarum merces esset, ut numos in Tiberim proiceret, moestus ad Brutios suos reuertens, ubi quoque fame perisset, nisi Ferrariensis ducis munificentia paulisper fuisset sustentatus, ut narrat THOMAS DE PINEDO. Breui quoque post, aegritudine et moerore confectus anno MCCCCCLXXVIII, non Romae quidem, ut nonnullis visum, sed in Brutiis senex obiit, relicto non auaritiae quidem, indignationis tamen et fortis aduersae exemplo memorabili. Fuit, consentientibus virorum doctorum iudiciis non solum grammaticus, sed philosophus quoque celeberrimus, immo VOLATERRANO iudice, in eloquentiae, philosophiae et medicinae studiis huius seculi facile princeps, Peripateticae autem doctissimus, ut ex iis constabit, quae infra de Peripateticorum contra Platonicos litigiis dicemus.

§. III. Eandem cum Theodoro Gaza viam ad excolendam Peripateticam philosophiam ingressus est GEORGIUS TRAPEZVNTIVS, vir eleganter doctus, de cuius rebus ad literas spectantibus, post vitam eius a FERNANDO ALPHONSO HERRERA scriptam, videndi IOVIVS^a, ALLATIVS^c, PAPADOPOLI^d, NICERONIVS^e, et aucto-

Georgius
Trapezuntius.

q) Iovivs in Elogiis loc. cit.

r) Iusserat hanc versionem eum conficere Nicolaus V, cui etiam inscripserat. Eo autem defuncto cum ad successorem dissimilem se conuertisset, spe falsus est.

s) Varie rem narrant viri docti, vid. LEON. COZZANDVS de magist. antiq. phil. L. I. p. 119. Io. PIER. VALERIANVS de literat. infeliciter. L. II. p. 259. THEOPH. SPIZEL. Literat. felic. p. 895. Iovivs l. c.

t) Dixisse refert Iovivs: „Effugere hinc libet, postquam optimae segetes in olfactu praepin-“
„guibus asinis sordescunt.

u) Ad Steph. Byzantin. p. 306.

x) TRITHEMIVS de S. E. c. 848. p. 202. et post hunc Palmerius, Boissardus, alii.

y) Iovivs loc. c. VOLATER. L. XXI. p. 775. quos plerique sequuntur.

z) Loc. cit.

a) Praefixa est libris V. Rhetoric, editis Complut. 1511. fol. Vitam Georgii quoque eius Dialecticae praefixit IOANNES NOVIOMAGVS.

b) In Elog. c. 25.

c) De claris Georgiis §. 50. p. 721. ed. Fabr.

d) Hist. Gymnas. Patauini T. II. p. 18.

e) Memoires des hommes illustres T. XIV. p. 322.

et auctores Ephemeridum literariorum ab Italis scriptarum ^f, ut alios taceamus, alibi ^g a nobis adductos. Fuit is quidem patria Cretensis, quo loco anno MCCCXCVI, prid. Non. Apr. natus est: Trapezuntius autem dictus est, quia ad Trapezuntem Cappadociae urbem paternum genus referebat. Forte, (quod et Andream Eudaemonem Ioannem fecisse, legimus ^h) ideo Cretensis dici noluit, quod Cretenses male audirent, idque dudum suspicatus est LILIVS GYRALDVS ⁱ. Is tempore Eugenii IV, P. M. quo Florentinum concilium celebratum, et de concordia inter Graecos et Latinos ineunda deliberatum est, in Italiam venit, et Venetias primo, dein Romae pedem figens, rhetoricam et philosophiam docuit; gymnasio praefectum fuisse tradit G. I. VOSSIVS ^k, aliis tacentibus ^l. Postea a Nicolao V, qui eruditioni Georgii ob peritiam Graecae literaturae et philosophiae Peripateticae mire fauebat, sibi ab epistolis esse iussus est, id quod ab Eugenio iam factum esse, perperam tradit H. WHARTONVS ^m. Anno MCCCCLXV Constantinopolin venit, paulo post redux iterum. In quo itinere de martyrio Andreae de Chio, quod hoc anno subiit, commentandi occasionem nactus est. Vehementer autem non complexus modo est Aristotelem, sed eius quoque partes non minore acerbitate et vehementia est tuitus, eamque ob rem magna dicacitate et indigna philosopho rabie contrerraneos suos, qui Platonem venerabantur, eiusque philosophiam magno studio colere coeperant, aggressus est. Quem dentem caninum cum non modo in Platone, sed omnino omnibus, quotquot ei pretium statuebant, figeret, summam omnium inuidiam meruit, et persecutionem quoque potentium, quos tunc valde Platoni fauisse, ex superiori capite constat, sibi contraxit, ipsique Nicolao V, maximi quidem Aristotelem facienti, verum Platonem quoque colenti, displicuit, et imprimis Bessarionis in se calumum concitavit, qui eum sub calumniatoris Platonis nomine fortiter refutavit, ut supra dictum ⁿ. Ita vero dum inuidiam et insidias cultorum Platonis euitare nequit, praesidiis ad sustentandam vitam illi ubique apud potentiores interclusis misere vitam agere coactus est. Et succubuisset factorum aduersitati, nisi, quod ipse filius Andreas refert, Alphonsus V. rex eum Neapolin aduocauisset, et exhibito honesto stipendio, clementer eum habuisset ^o. Falsum itaque est, quod WHARTONVS ^p, narrat, post Eugenii mortem Alphonsum regem eum Neapolin accersuisse, et lauto admodum stipendio honestauisse. In ea tamen, quam regis gratia ipsi parauerat, felicitate, infelici fato usum esse, sunt qui narrent,

f) T. XVI. p. 414 seqq.

g) In Histor. philol. Germanice scripta T. V. p. 1473.

h) Vid. Is. CASAVBONVS Exerc. Antibar. I. c. 4.

i) De poetis sui temporis L. II. p. 63.

k) De Hist. Lat. L. III. c. 5 p. 599.

l) Praeter IACOBVM GORDONIVM in opere

Chronolog. apud IOVIUM loc. cit. et Io. NOVIMAGVM loc. cit.

m) Ad Caueum p. 97.

n) Idem factum, in libro de natura et arte aduersus Trapezuntium et Plethonem pro Theodoro Gaza, vid. FABR. Bibl. Graec. Vol. X. p. 722.

o) Vid. VOSSIVS l. c.

p) loc. cit.

rent⁷, tradentes: ingenii monumenta multo elucubrata labore pontifici maximo eum obtulisse, ratum, lautum aliquod praemium se relaturum esse, accepta vero centum tantum ducatorum mercede, spei frustratae dolore accensum et avaritiae pontificis indignatione commotum, pecuniam in Tiberim abieciſſe, addita exclamatione: Periere labores, pereat et ingrata merces! ita vero aegritudine consumtum fuisse, ut in gravisimum morbum incideret; ex quo cum reualeſcere coepisset, pueriliter tamen delirasse. Fatemur autem, valde nobis suspectam esse hanc narratiunculam, eo quod Iovius, qui diligenter huiusmodi circumstantias enarrare solet, eam taceat, quamvis eum in senectute repuerascere coepisse tradat; et verisimile est, quod Gazae obtigit, ad Trapezuntium ob similem fortunam fuisse relatum⁸. Illud verum, morbo correptum in exacta senectute amissa memoria miseram traxisse vitam. Narrat enim RAPH. VOLATERRANVS⁹, qui eundem ante amissam memoriam iam senem docentem puer audierat, in vrbe solum, detricto pallio, pileatum et nodoso scipione iamiam ruituri corporis membra sustinentem aberrauisse. Obiit, quod Genebrardus et Gualterus IOVIO et ALLATIO¹⁰ laudati volunt, anno MCCCCLXXXVI, FABRICIUS¹¹ autem diem obiisse observat extrema senectute post adentam prius omnium rerum propriique nominis memoriam Romae anno MCCCCLXXXIV, ante XII Aug. Cuius hanc rationem affert: Eo die Sixtum IV rebus humanis exemptum esse, cui Andreas, filius Georgii Trapezuntii, dicens Almageſtum Ptolemaei a patre versum, negaverit patrem morte praevenit facere hoc ipsum per se potuisse. Virum fuisse doctissimum veterisque literaturae Graecae peritissimum inter eruditos convenit, quorum iudicia de Georgio collegerunt THOMAS POPE-BLOUNT¹², et ALLATIUS qui videndi. Et POLITIANVS¹³ quidem vehementer eum laudat, et Gazae quoque praefert, aliorum vero iudicio¹⁴ illi multo inferior est. Valde etiam eum contemnunt aduersarii, inter quos Nicolaus Perottus indignis modis et conuitiis insolitis eius famam proſcidit, cuius verba apud ALLATIUM¹⁵ legi, quam heic cum taedio lectoris exſcribere malumus. Illud autem negari non potest, in versionibus veterum auctorum Graecorum, etiam philosophorum (nam Platonis libros *de Legibus* Nicolai Viussu et Aristotelem *de animalibus* ex Graeco conuertit) nec eruditionem, nec diligentiam et attentionem, nec fidem satis demonstrauisse, et quod imprimis in Eusebio vertendo ausus est, multa ex ingenio adiecisse, mutauisse, omiſſe, et boni interpretis officium saepe migrauiſſe¹⁶. Quae causa est, cur mire-

tur

I 2

q) Vid. citari.

r) Addi his potest, filium eius Andream cum papae Sixto IV Almageſtum Ptolemaei a parente editum obtulisset, scripſiſſe idem patrem voluisse facere. At si ita ingrata fuisset pontificis avaritia, et eam tantopere Georgius doluiſſet, non iterato consilio vltimum opus suum illi inscribere conſtituiſſet.

s) Anthropolog. L. XXI.

t) Il. cc. hos plerique sequuntur.

u) Bibl. Lat. Med. T. III. p. 106. conf. Giorn. dei Lett. d' Italia T. XVI. p. 422.

x) Conf. Cel. Auct. p. 460.

y) Miscell. c. 90.

z) Vid. VOSSIVS Inst. Orat. L. I. c. 3.

a) Loc. cit. p. 734.

b) Conf. praeter adductos FABRICIUS Bibl. Graec. Vol. VI. p. 36.

tur HVETIVS^c, Georgium Trapezuntium Bessarionis familiarem, et affectam, tam illustri exemplo minime adductum intemperantissime luxurialse; cum praesertim in physicis vel theologicis interpretandis fere versatus sit, quales res dicere ornate velle puerile est, plane autem et perspicue docti et intelligentis viri. Longe vero detestabilior fuit in viro per omnem vitae aetatem in literis et philosophia versato, animus maledicus, mordax et dicacitate molestus, quae et amicis et sibi ipsi nocuit, famamque eruditionis suae vehementer conspurcavit. Quam animi eius malitiam linguaeque atque calami incontinentiam potissimum expertus est Theodorus Gaza. Cum enim uterque Aristotelis libros, quibus historiam animalium complexus est, ex Graecis Latinos fecisset, quod magni laboris opus erat, ob nomina plurima, quae Latino ore dici recusant, uterque gloriam superati difficillimi laboris sibi vindicavit. Scripserat autem Gaza in praefatione: *Adiutum se a nullo, nec certare adeo cum ceteris interpretibus, quos, inquit, vincere nullum negotium est.* Quae verba adeo mentem Trapezuntii vulnerarunt, ut et in ipsum Theodorum rabie quadam immensi furoris, quae verba sunt NIO. PEROTTI^d, inuaderet, et veluti draconis epoto calice insanire, ac palam furere instar rabidi canis coeperit. Neque Gazam aggredi contentus, cum Bessarion quoque Theodorum Georgio praetulisset, hunc quoque, tot in eum beneficiis illustrem in *Comparatione Aristotelis et Platonis*, tacite proscindere conuiciis non dubitavit. Quae eius maledicentia illam in caput eius tempestatem concitavit, qua fortunam eius Romae eversam fuisse supra diximus. His animi vitiis accessit immoderatus Aristotelis amor, quo excitatus Stagiritam se extollere satis non posse credebat, nisi Platonem omni maledicentiae genere traduxisset. Quod cum ferri in tanta hominis impudentia et temeritate non posse iudicaret Bessarion, caninam eius dicacitatem execratus librum *contra calumniatorem Platonis* scripsit, et quam inepte atque pueriliter eum in vertendis Platonis libris *de Legibus*, tum in eo vituperando fuerit versatus, ostendit, ut supra prolixè dictum. Mirum itaque non est, Trapezuntium suo sibi iumento et infelicitatem et invidiam accersivisse, et famam suam turpiter commaculavisse. Quam reparare, scripta *contra Theodorum Gazam Apologia* conatus est filius Andreas. Qui parentis versionem Almagesti Ptolemaei Sixto IV dicavit, parenti invidiae morbo non melior, si verum est, quod VOSSIVS^e narrat: „Exosum fuisse Trapezuntio Ioannem de Regio Monte^f, quia is librorum Ptolemaei περί μεγάλης πραγματείας translationem ac commen-

„tarios

c) De claris interpretibus p. 292.

d) Apud ALLATIVM l.c.

e) Vid. liber Bessarionis not. (n.) adductus, c. 3.

f) Loc. cit.

g) Celeberrimi mathematici vitam strictim recenset RICCIOLVS in Almagesto, et ex eo FABRICIVS Bibl. Lat. Med. T. IV. p. 354. et integro Commentario PETRVS GASSENDVS in vita Re-

giomontani, add. Cl. Io. GABR. DOPPELMAYER de mathemat. et artificibus Norimbergensibus p. 1 segg. Romamanno 1575 a Sixto IV. P. M. euocatus ad Kalendarii correctionem, rebus infectis pestilenti febri correptus, vel, ut multi suspicari, veneno a Trapezuntii filiis extinctus est aet. 41. Vir vere magnus, et matheos, atque imprimis astronomiae recentiore aetate restaurator.

„tarios a Trapezuntio factos reprehendisset iis libris, quibus Theonem Alexandrinum defendit. Hoc tam aegre latum, ut cum Regiomontanus Romam se contulisset, propterea a Trapezuntii filiis veneno extinctus tradatur a nonnullis“. Scripsit Trapezuntius quoque Dialecticam, cuius editiones recensent ALLATIVS et WHARTONVS^b. Alium Georgium Trapezuntium, qui nuper, teste DEMETRIO PROCOPIO, Scholae principalis Bucarestinae in Wallachia magister fuit, imbutus externa philosophia et sacra theologia, Graecamque linguam callens, acroamatica Aristotelis scripta multo studio et labore discipulis suis interpretatus estⁱ, ab hoc seniore tempus facile distinguit.

§. IV. Inter Graecos porro pro Aristotelis philosophia acriter decertavit GEORGIUS SCHOLARIUS, vel quo nomine quoque innotuit, Gennadius, vir suo tempore non modo CP. illustris, sed in historia quoque ecclesiastica non negligendus, cuius historiam recentiori aetate viri docti passim excuserunt^a. Nos ex ea illa tantum attingimus, quae ad institutum nostrum pertinent, et Scholarium nobis virum doctum et philosophum sistunt. Patria videtur Constantinopolitanus fuisse, quo loco eruditionis semina hausit, inque philosophia, theologia iurisque peritia eos profectus habuit, ut magnam ab ineunte aetate famam inde consequeretur. Discipulum fuisse Matthaei Camariotae tradit MAXIMVS MARGVINVS¹; is enim ita: *Opinor autem hoc scriptum* (epitome rhetoricae Hermogenianae) *esse Matthaei Camariotae, viri tum pietate, tum eruditione non ignobilis, qui quidem floruit, ante expugnationem orbis CP. per Turcas, et praeter alios etiam Gennadium Scholarium, cui post captam Constantinopolin patriarchalis gubernatio credita est, discipulum*

Georgius
Scholarius.

13

ba-

h) II. cc. Vtuntur nos editione Col. 1537. 8.
i) De eruditio hodiernae Graeciae p. 96. apud FABRIC. Bibl. Graec. Vol. XI. p. 803.
k) Georgii Scholaris notitiam literariam tribus nobis locis suppeditavit LEO ALLATIVS, de perpetuo consensu L. III. c. 5. 6. de claris Georgiis p. 760. et in libro contra Creyghronum. Cum autem mire inter se nonnulla misceisset, tresque Gennadios confinxisset, paulo plenius curatiusque huius patriarchae historiam literariam examinare scriptores historiae concilii Florentini, et imprimis ERID. SPANHEMVS in diss. de perpetua in hunc diem dissensione ecclesiae Graecae et Orientalis a Romana ac Papali. P. I. f. 9. 10. T. II. Opp. p. 491. quem sequitur LAMERICVS Bibl. Vindob. L. VII. p. III. Maxime vero de ea re disceptatum est inter THOMAM SMITH et RICHARDVM SIMONIVM. Cum enim ille rediret CPoli in epistola de Graecae ecclesiae hodierno statu hunc reprehendisset, quod transsubstantiationis dogma Graecis tribuisset, quod demum a Gabriele Metropolitano Philadelphiae introducum sit, Simonius ei opposuit GENNADII homiliam de sacramento Eucharistiae. Eam

SMITHVS in Miscellaneis p. 4. velut spuriam reiecit, SIMONIO pristina sententiam in diss. de fide eccl. Orientalis de transsubstantiatione Parisiis 1687. Gallice edita tuente, cui respondit anglus in libro adversus cavillationes Simonii. Tandem EUSEBIUS RENAUDOTVS Parisiis 1709. 4. edidit Gennadii Patriarchae CPolitani Homiliam de sacramento Eucharistiae, Maletii Syrigi et aliorum de eodem argumento opuscula, Gr. et Lat. seu Appendicem ad acta, quae circa Graecorum de transsubstantiatione fidem relata sunt in opere de perpetuitate fidei. Huic praefationem et diss. praemisit de vita et operibus Gennadii p. 37. quam cum observationibus suis recondi fecit FABRICVS Bibl. Graec. Vol. X. p. 343 sqq. in qua unum fuisse Gennadium luculenter probat. Ex his scriptoribus suam de doctrina et scriptis Georgii Scholaris dissertationem more suo compilavit CAS. OYDINVS de script. eccl. T. III. p. 2470. Conf. Cel. PSAFFIVS Primit. Tub. P. I. p. 210. not.

1) In epistola praefixa MATTH. CAMARIOTAE Epitomae Rhetoricae Hermogenianae.

habuit, paulo autem post eandem expugnationem obiit ^m. Obstare tamen videntur temporum rationes; Scholarius enim in synodo Florentina et ante eam magna auctoritate et muneribus quoque conspicuus fuit, Camariota circa tempora expugnationis CPolitanae illuc venit, et ultimis Palaeologorum temporibus rhetoricam et philosophiam ibi docuit. Pluribus vero Scholarius ante synodum Florentinam annis in didascalorum collegium Constantinopoli admissus, apud Ioannem imperatorem gratiofus fuit, et secretioribus consistorii imperialis consiliis, iis maxime, quae de vnione cum Latinis ineunda agitabantur, adhibitus est. Anno MCCCCXXXVI iudex in iudicio imperatoris CP. fuit, adeoque laicus: Biennio post cum eodem imperatore cum aliis in Italiam abiens, in concilio Florentino, quod vnionem vtriusque ecclesiae vrgebat, Graecorum magna pars fuit. Vtrum vero vel pro vnione fuerit, quod Latini volunt, vel contra eam steterit, quod Graeci contendunt, huius loci non est, disquirere, et ad auctoritatem *orationum apologeticarum pro synodo Florentina*, quae ei tribuuntur, redit, quas genuinas esse ALLATIVS ⁿ contendit, vt spurias reiecit FRID. SPANHEMIVS ^o, conciliatorem agente EVS. RENAVDOTIO ^p. Illud certum, displicuisse post concilium Scholario vnionis consilium illudque totum abieciisse, et contrariam partem omnibus viribus defendisse. Valde ea re offendit Constantinum vnionis negotio fauentissimum. Cuius iram metuens in monasterium pantocratoris, quod prope Constantinopoli est, Laicus licet, secessit, nomine Gennadii assumpto. Qui enim duos nobis obtrudit Gennadios ALLATIVS, deceptusque scriptis supposititiis contendit, nostrum post patriarchalem dignitatem depositam vitam demum solitariam elegisse, audiendus non est, falsoque alium hunc, qui ante vrbis oppugnationem in monasterium secessit, Gennadium fuisse asserit, vt accurate obseruatum RENAVDOTIO ^r. Capta Constantinopoli cum extrema quaelibet Graeci partim metuerent, partim paterentur, eodem anno MCCCCLIII Gennadius Graecis Henoticis infensissimis acceptissimus Sultani Muhammedis iussu, teste PHRANZA ^s aliisque CP. rerum scriptoribus patriarcha, laicus licet, electus est, tanto Turcarum principis fauore, vt eum de rebus sacris differentem libenter audiret, isque spem haberet tyrannum ad sacra Christiana adducendi. Quae cum decollaret, et in tanto munere sustinendo ab iis destitueretur, quorum erat opitulatrices manus iungere, patriarchali se dignitati abdicauit, inque monasterium S. Ioannis Baptistae in monte Menoecei secessit, vbi circa annum MCCCCXLIV, vt coniecturis verisimilibus demonstrauit RENAVDOTIVS fati concessit. Ita historia Scholarij, quae valde con-

m) Pertinet hic Camariota inter eos, qui ultimis imperij Graeci annis philosophiam CPoli docuerunt. vid. ALLATIVS et FABRIC. II. cc. OVDINVS l. c. p. 2472. 2519.

n) Loc. cit.

o) Loc. cit.

p) Loc. cit. hic enim interpolatas esse concedit. conf. ROB. CRYGHTON. ad SGVROSVII Hist. Conc. Florent. praef.

q) Loc. cit.

r) In Chronico L. III. c. 19. p. m. 197. edit. Iac. Pontani.

fusa et obscura est, in ordinem redacta, non opus est, quod Caryophylus primus fecit, quem secutus est Allatius, duos Scholarios confingere, quorum vnus Henoticis adhaesit, alter Schismaticis. Illum enim confingi hypotheseos gratia recte laudatis viris demonstratum est: qui luculenter probauerunt, scripta Scholarii pro vnione, ad quae prouocat pars altera, suppositionis esse suspectissima. Verum haec omnia ad ecclesiasticam historiam spectant, ideo hoc loco tantum commemoranda, vt constet, cur tam infensum in Graecos, qui inter Latinos Platonem sequebantur, praecipue Plethonem, foverit animus. Cum enim illi omnes Henoticorum partibus se addixissent, quas Vatiniano odio prosequeretur Scholarius, in eius indignationem Platonica simul philosophia incurrit. Quam tantopere expertus est Pletho, vt libros eius de *Legibus* Constantinopoli vtricibus flammis traderet, postquam eos scripto refutasset, cui tamen acriter Pletho respondit. De quibus eius litibus in sequenti §. dicemus. Scripsit *Introductionem in Porphyrium de vniuersalibus*, in *praedicamenta Aristotelis*, in *librum de interpretatione*; et quorundam Scholasticorum libros Graeco sermone donauit. Quam operam Gilberti Porretani libro de *sex principiis*, fragmentisque ex dialectica magistri Petri Hispani, et Thomae Aquinatis de *differentia inter essentiam et esse* praestitit. De quibus eius reliquisque scriptis theologicis videndi ALLATIVS, LAMBECIVS, OVDINVS.

§. V. Inter hos, quos hucusque recensuimus philosophos, ex vna parte Platonem, ex altera Aristotelem sequentes magna de praerogatiua Platonis prae Aristotele, deque vtriusque philosophiae pretio exorta est controuersia, quam passim tetigit LEO ALLATIVS*, prolixius vero narrauit eruditissimus BOVINVS, qui peculiarem de ista lite dissertationem nobis exhibuit. Cuius in enarranda hac contentione vestigia ita legemus, vt quod nostrum institutum adiiciendum postulauerit, addamus. Clasicum vero cecinit, bellicae philosophici signum sustulit Georgius Gemistus Pletho, cuius literariam et philosophicam historiam, supra dedimus, memorauimusque, superstitiosa eum veneratione Platonem fuisse profecutum, adeo, vt Plethonis nomen Gemisti appellationi adiectum fuisse ob eandem causam nonnullis visum sit. Intolerabile illi fuit, imperium Aristotelis, quod per tot secula barbariei beneficio obtinuerat, resurgente elegantiori literatura non modo minime imminui, sed certante quoque inter se virorum doctissimorum diligentia, et honestioris disciplinae ornatu magis confirmari; ita vero Platonis auctoritatem deprimi, vt vel eadem dixisse, vel acutius vidisse Aristoteles crederetur. Huic itaque malo obuiam eundum, et renascenti philosophiae

Controuersia
inter Platonem
et Aristotelem.

s) Loc. cit. p. 2487.

t) De Bibl. Vindob. L. VIII. p. 385.

u) Loc. cit. p. 782.

x) De claris Georgiis p. 747 seqq. Conf. DORN.
ad IONSIUM de Ser. H. Ph. L. III. c. 21. §. 10 seqq.

p. 110 seqq. LAVNOIVS de fortuna Aristotelis

c. X. p. 225 seqq.

y) Memor. literar. Academiae regiae inscript. et
elegantioris literaturae, T. II. p. 775 seqq. eam
Germanica veste exhibuit et observationibus au-
xit CL. HEYMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 527 sq.

Platonicae suppetias ferendas esse ratus, librum edidit, *de Platonicae et Aristotelicae philosophiae differentia*; in quo syncrētismum Platonico-Aristotelicum magno argumentorum numero iugulauit, et quam mire inter se philosophi isti differant, ostendere conatus est: Platonicae vero Philosophiae causam agi non posse credidit, nisi conuiciorum plaustra in Aristotelicae philosophiae fautores cultoresque cumulerentur. Ea vero infania adeo, quicquid Peripatetice philosophabatur, immo omnes quoque, qui modestiam amabant, offendit, ut cunctorum reprehensionem merito incurreret. Thrasoni vero huic publice se opponebat Georgius Scholarius, cuius vitam supra quoque dedimus. Is Ephesinae ecclesiae metropolitanae Marco Eugenio et animo et hypothēsis erat addictissimus, et cum infensissimum contra Romanam ecclesiam et Henoticos animum a moribundo haereditate quasi accepit, tum ad Aristotelis quoque amorem et reiiciendam Platonis philosophiam ab eo adductus est². Marcus enim ille, referente BESSARIONE, contendebat, *opiniones Aristotelis nostrae religionis verissimis optimisque sententiis consentaneas esse, ac proinde veriores: Platonis autem dissentire nostris, ideoque falsas esse et a veritate prorsus alienas*. Quam opinionem postea Scholarius, et Georgius Trapezuntius, tanto episcopo praeunte secuti sunt. Eam inito certamine literario aduersus Plethonem defendere suscepit Scholarius, qui cum responsionem Plethoni opponeret, quam *ἀντιρρήσις* appellauit^a, non minori vehementia in aduersarium inuectus est. Ad has Scholarii pro Aristotele obiectiones noua disputatione respondit Pletho, in qua teste, qui ipse libellum nondum editum habuit, ALLATIO^b, *non dissimilibus opprobriorum plaustris Scholario se opposuit, cuius ignorantiam non sine contumelia multis conatus est ostendere consilique sui tenax assidue Platonem extollere, Aristotelem vero coelo ab alto deicere*. Qua apologia Plethonis vehementer exulceratus est Scholarii animus, sic ut nihil nisi vindictam spiraret, eiusque occasionem callidus quouis modo captaret. Quam spe omni citius suppeditauere Plethonis libri *de Legibus*, in quibus Platonice hypothēsis, vel potius Alexandrinis deliriis Platoniorum reformatorum usus, nouam rempublicam, Platonem imitatus, instruxerat. Eius libri exemplum hodie integrum desideratur, et fragmenta tantum nonnulla asseruantur msc. in forulis bibliothecarum publicarum, argumentum tamen, quod indiculo librorum praefigitur, vulgauit ALLATIVS^c, quod heic quoque apponemus, cum Plethonis philosophiam, ipsamque quae ipsi tanta inuidia excitata est, tragoediae causam mire illustret. Ita vero se habet: *Liber continet theologiam dogmatibus Zoroastris et Platonis conformem, cum in ea recenseantur Dii, qui per philosophiam innotescunt, patriis Graecorum eorum nominibus, singulis ex iis, quae non* adeo

²) Vid. RENAYDOT. Vit. Gennad. §. 28. p. 3463. ubi vltima Marci verba, quibus se coram Deo, angelis et hominibus obstrinxit Gennadius, habentur.

^a) Vid. ALLATIVS de Georgiis p. 781.

^b) Loc. cit. p. 747. 781.

^c) Loc. cit. p. 749. et in libro de mensura temporum p. 135. qui etiam Graeca verba asfert.

adeo ob poetarum discordes sententias seu tergiuersationes conformantur, ad quam conformissimum philosophiae genus reductis. Moralia secundum hos eosdem sapientes nec non Stoicos. Rempubicam vero Laconicam, dempta tamen ex ea nimium seuera ac aspera educatione, nec a multis probata, adiecta quae apud principes in pretio est, philosophia, potissima nempe inter alias quae Platonice reipublicae administrationibus constat, bene comtas sacrorum ceremonias non nimis curiosas, neque in necessariis deficientes. Naturalia pleraque ex sententia Aristotelis. Delibat etiam quodammodo liber et principia, quae a ratione non abfunt, antiquitates Graecorum, et in quibusdam diaetam salutarem. Facile subolebit Lectori, Alexandrinae philosophiae non ignaro, huius magis mysteriis, quam Christianae disciplinae rempublicam suam Pletho- nem attemperauisse. Hoc librorum nondum vulgatorum argumentum, et, vt verisimile, ipsi Plethonis libri Scholario innotuerant, eumque vehementer eam ob rem armauerant, clamantem hostem esse Plethonem Christianae religionis, eamque pulsam velle, illiusque loco gentilem conari introducere. Ita vero factum, vt ab eorum publicatione detereretur Pletho: obseruatum enim Boiuinio ex Gennadii epistola ad Ioannem exarchum^d, libros hos ab ipso Plethone adhuc superstite vulgatos non esse, sed pressos potius et clam habitos, donec post ipsius obitum a Demetrio Palaeologo despota proderentur. Quod si GEORGIO TRAPEZUNTIO^e fides est, cuius verba refert ALLATIUS^f, liber hic post exitum eius, ne publice legeretur, et multis officeret, a Peloponnesi principe Demetrio, sicut fertur, ereptus celatusque est. Vnde Idem quoque GEORGIVS^g, postquam Muhammede non meliorem Christianae disciplinae hostem Plethonem fuisse dixerat, eumque atris ob eam rem coloribus depinxerat, quaerendum ignique tradendum esse iudicat, idque hucusque factum haud esse vehementer dolet^h. Quod vero Plethonis

viui

d) Vid. LAMRECIVS de Bibl. Vindobon. L. VII. p. 162. OVDINVS de S. E. T. III. p. 2497. BoiVIN. l. c. p. 20.

e) De comp. Plat. et Arist. L. III. c. penult.

f) Loc. cit. p. 750.

g) Loc. cit.

h) Fatemur tamen, scrupulum posse moueri, vtrum mortuo demum Plethone libri hi flammis tradiri fuerint, an eo adhuc superstite. Extat enim inter Codices msc. Bibliothecae Vindobonensis anonymi Consolatio ad G.G. Plethonem trium librorum de legibus combustionem per Georgium scholarium suae Gennadium patriarcham CPolitanum. vid. REIMANN. Biblioth. acr. p. 553. Si vero tum, cum comburerentur, Pletho superstes non fuit, qui poruit scripta consolatione confirmari. Nec obstant rationes Chronologicae Plethonis, qui *μακρόβιος* sero obiit. Notum tamen testimoniis scriptorum coaeuo-

rum, Georgii Trapezuntii, ipsiusque Gennadii fidem denegare, et fortasse scriptoriste fisione tantum vsus est, ad vindicandam post fata Plethonis ipsiusque Platonicae philosophiae famam.

i) Verba eius atra bile plena exhibet ALLATIUS de Georgiis p. 750. qui etiam censuram Manuelis magnae ecclesiae rhetoris non minus duram affert, apud ipsum legendam. Scripsit ob eam rem pro Plethone Apologiam ALLATIUS l. c. p. 753. caussatus, „Plethonem eruen- „dis e latebris philosophorum et potissimum „Platoniorum sententiis, iisque scripto traden- „dis, plus quam par erat materiae additum ani- „mum aduertisse, et studio pertinaci contra „sententiarum opiniones dente etiam maledico „vellicasse, non vt eorum praua dogmata de „nouo, quae docte ipse refellit, in hominum „animos per se infixi prorogaret, sed vt ex tam „ vasto ac lacrymiabili naufragio tabulas discissas

,,ac

viui et superstitis prudentia euitare nouerat, illud fatis eo concedente factum, librique illi in manus Scholarii, vel quo nomine tunc appellabatur Gennadii, ad patriarchalem sedem CPolitanam euecti delati sunt; qui veteris inimicitiae memor flammis vltreibus publice Plethonis paginas deleuit, de qua vindicta epistola Gennadii ad Ioannem exarcham videnda, quae passim in Bibliothecis publicis inter codices infc. occurrit. Nec meliorem fortunam Pletho expertus est, cum manus conferendi cum Theodoro Gaza et Georgio Trapezuntio occasio illi esset enata. Quam ei subministravit, referente BESSARIONE^k, hypothesis ARISTOTELIS^l, naturam quidem statuisse omnia alicuius rei gratia facere, veruntamen nihil consulto agere, quemadmodum ars quoque, licet sine consilio, agat, omnia tamen alicuius rei gratia faciat. Hoc dogma cum tota physiologia Platonis haud ferat, refutandum sibi Pletho sumisit, contrariamque sententiam secutus non artem modo, sed et naturam consulto agere statuit. Facile de ea controuersia amice disputari, vel verborum quoque pugna ostendi, et qua ratione consensus aliquis detegi possit, demonstrari potuisset, nisi Pletho Aristotelicorum in se odium concitauisset. BESSARIO enim, Theodoro Thessalonicensi, Platonice obiectanti: *Naturam et artem facere quidem, sed non agere; solere vero, non quid faciamus, consultari, ideo consilium non artis esse, sed prudentiae*, amice quidem at accurate respondit, et Platoniorum quoque opinionem de natura et arte ita peculiari libro exposuit, vt in verbis magis, quam re ipsa pugnam esse ostenderet, licet fateatur, Plethonis partes potiores esse. Haec doctissimus cardinalis ad Theodorum Gazam quoque perscripserat, qui Aristotelis partibus se contra Plethonem addixerat; eumque, cum facile animum contineret, ab iniuria in Plethonem nullo negotio retinuit. Aliter autem euenit, cum Georgius Trapezuntius huic se controuersiae immiscuisset. Hic cum Gazae inuideret, ob causam supra enarratam, et Bessarioni quoque indignaretur, quod Theodorum sibi praetulisset, vtrumque callide feriri hac occasione posse existimans, simulauit, Bessarionis responsionem a Gaza profectam, magnaue acerbitate in vtrumque inuectus est, et canina rabie contra eos disputauit. Qua de re cum supra iam dixerimus, nolumus ibi dicta hoc loco repetere. Patet autem ex iis, indecenter et non fine humanitatis obliuione Trapezuntium contra Platonicos, ipsumque Bessarionem cardinalem se gessisse. Nec sic velitationum finis; sed processit ex Platoniorum agmine nouus *περόμαχος*, Michael Apo-

ac vagas in vnum veluti portum sanas atque incolumes recolligeret, indeque maiestas Christianae religionis, ac veritas dilucidior appareret etc. Facile id nobis persuaderi patimur, Plethonem in ipso religionis negotio non tam aniliter impieque delirasse, ac eius volunt aduersarii. Valde vero timemus, vt ab imprudentiae et leuitatis culpa absolui possit, eo quod

totum cacoëthes Alexandrinae pseudo-philosophiae, laudando defendendoque collegisse videtur. Verum de his definire nil licet, cum ipse liber non prodierit.

k) De natura et arte libro adiecto tractationi in calumn. Plat. c. 1.

l) Physic. L. II. c. 8. T. I. p. 269.

Apostolius ^m, Constantinopolitanus, qui tum apud Latinos iuuenis exulabat. Is Plethonis vel potius Bessarionis cardinalis partes defendendas suscipiens, Aristotelis cultores magna quidem vehementia, sed impari successu, et apparatu quoque eruditionis, doctrinae aduersariorum, quos oppugnabat, inferiori aggressus est. Respondit ei Andronicus Callisti Thessalonicensis, qui et ipse Romae exul tum degebat, et Bessarionis patrocinio fruebatur. Is enim cum et Graecae linguae et doctrinae antiquae notitia polleret, et imprimis in Aristotelica philosophia nulli concederet, Apostolium, licet moderate magis et decenter, depexum dedit. Is autem ne patronum offenderet, in cuius domo exoptatissimum cum reliquis Graecis asylum inuenerat ⁿ, cum ipsum Apostolii libellum tum responsionem suam ^o cardinali submisit, et ad eius sententiam prudenter prouocauit. Placuit Bessarioni, viro graui, modesto, et vere philosopho Andronici modestia, quamuis is pro Aristotele pugnauiſſet, Apostolius Platonem defenderet, cui amplissime Bessario fauebat. Is enim acerbitate, Apostolii offensus, epistola ea de re ad illum data ^p temerarios Michaelis insultus repressit, compulitque ad palinodiam, egregie monens, quod omnibus controuersis praefigendum, *ἡ λοιδορία τῶ ἀντιδίκου, ἀλλ' ἀποδείξει καὶ λογικαῖς ἀνάγκαις τῷ Φίλῳ συνηγορητέον, τόντ' ἐχθρὸν ἀμυντέον*, non conuictis in aduersarium, sed demonstrationibus, et necessariis rationibus amico suppetiae ferendae sunt, et vindicta de inimico sumenda. Quo quidem loco in Boiuinio attentionem desiderat eruditissimus HEVMANNVS ^r, ratus, facile palpari posse, ex composito atque simulate tantum ita Bessarionem egisse: fatemur tamen, verisimile esse nobis, quod candide ea in re Bessario egerit. Quamuis enim Platonis partes ipse tueretur, quas magna vehementia Apostolius defenderat, Andronicus autem Aristotelem Platoni praeferret, quod improbabat Bessario, displicuit

K 2

tamen

m) Michael Apostolius CPolitanus, vel paulo ante captam patriam, vel mox post illud tempus in Italiam venit, et a Bessarione beneuole exceptus est. Offenso vero cardinale, ob scriptorum vehementia in Cretam insulam abiit, ibique describendis libris et erudiendis adolescentibus vitam aegre sustentauit. Reconciliatum tamen cum Bessarione fuisse inde colligi potest, quia in eius obitum panegyricam orationem habuit. vid. LABBEVS Bibl. nou. msc. p. 71. OVDINVS de S. E. T. III. p. 251. R. GERIVS ad Caveum p. 100. LAMBEIVS l. c. p. 113. qui et Bibliothecas indicant, in quibus scriptum Apostolii contra Gazam asseruatur. Illud in Msc. Codice Vindobonensi hoc titulo gaudet: MICHAELIS BIZANTINI liber de Aristotelica substantia, pro G. G. Plethone contra Theod. Gazam. Valde eius vitam culpam, hominemque contemnit ERASMVS, Chil. III. Cent. III. pr. 42. pr. m. 699. vbi „eum hominem vocat non perinde ingenio elegantem quam palato, quemadmodum accepimus ab his, qui eum domestica consuetudine „nouerant“. Et infra Prou. 66. p. 793. Criticam

eum artem a combibonibus accepisse iudicat. Conf. de eo ALLATIUS de consensu L. III. c. 3. MONTFAUCON. Palaeogr. Graec. p. 82. LAMBEIVS l. c. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. III. p. 285. X. p. 222 seqq.

n) Docuit Andronicus Romae, quia vero satis tenui fruebatur stipendio, Florentiam abiit, ibique diu magno applausu literas tradidit. Neque tamen sic, quod volebat, affectus, in Galliam migravit, ibique senex obiit. De eius scriptis philosophicis atque epistolis plura dabit FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. p. 151. Conf. VOLATERRANVS Anthropol. L. XXI. p. 775. et ex recentioribus P. BAYLE Dict. T. I. Art. Andronicus de Thessalonique, p. 237.

o) De ea vid. REIMMANN. l. c. p. 539.

p) Vid. LABBEVS l. c. p. 198. ALLATIUS l. c. p. 747. BOIVIN. l. c. §. 9. qui etiam totam epistolam legendam dedit, dignam, quam contentionum litiumque amantes inter doctos accurate expendant.

q) Act. Phil. Vol. II. p. 559. not. u.

tamen viro grauissimo et modestiam sectanti acerbitas Apostolii, qui illam in litibus doctorum virorum malignitatem et conuiciandi consuetudinem cane peius et angue oderat, vt ex libro *aduersus calumniatorem Platonis* constat. Ferre quoque non poterat, Gazam, amicum sibi et familiarem, et longe doctissimum ita conuiciis proscindi: immo nec ita Aristotelem improbabat, vt eius defensione offenderetur ^r. Nulli itaque dubitamus, quin serio disputandi genus ab Apostolio adhibitum Bessarioni displicuerit, quamuis huic illum reconciliatum postea esse inde liceat conicere, quod in laudem Cardinalis orationem publice habuerit. Quaecunque autem vera animi intentio Cardinali fuerit, illud ex ista epistola certum est, vehementer grauissimum virum improbauisse, quod homo iuuenis venerandae antiquitatis viros summos et recentioris aetatis homines auctoritate haud exigua pollentes, et eruditione illustres contumeliose aggressus sit, cum eorum mentem, tandem inter se conciliandam affectus fuerit. Quare modestiam, meditationem, lectionem veterum ei commendat, et viros de literis optime meritos, interque eos Theodorum colere iubet. Et haec quidem viuo adhuc Plethone gesta sunt, nec dubitandi causa est, hanc inuidiam et animum et fortunam eius vehementer afflixisse; vnde coniicimus, hanc potissimum causam fuisse, cur valde senex relicta Italia in Peloponnesum abierit, vbi tandem obiit. Neque tamen cum eius morte controuersia finita est. Vehementer enim in Plethonem accensus Georgius Trapezuntius, eum imprimis iugulandum, ipsamque Platonis causam euertendam, scripta Comparatione Platonis et Aristotelis statuit. Nihil in ea scriptione omisit homo impotentis animi, quo Platonem eiusque sequaces, et imprimis Plethonem atro colore notare, rabiemque canino dente ostendere posset. Quemadmodum Gennadius, vt supra dictum, Plethone viuis erepto, igne in libros eius de legibus grassari statuerat. Vehementissime hic Aristotelicorum furor ira accendit Platonicos, qui cum Gennadium, apud Turcas gratiosum premere non possent, Trapezuntium indignatione tanta persecuti sunt, vt fortunam eius famamque omnem euerterent, vt supra narratum. Bessario autem, Cardinalis ipse tandem in arenam progressus, Trapezuntii cauillationes et calumnias apologia pro Platone scripta, cuius argumentum supra enarrauimus, erudite atque accurate repressit. Quo pacto acerrima illa controuersia, Platonismo in Italia valde emergente, et Aristotelicis Latinis caute manus ab illa retinentibus finita est. Et haec quidem pro renouando philosophiae castioris elegantiorisque studio seculo XV acta sunt. Iam prolixior scena aperienda, accurateque enarrandum est, quid in philosophia praestiterit seculum XVI et XVII cum sectariae, tum Ecclesiae philosophiae addictum.

LIBER

^r) Addi his potest, offensam, quam apud Bessarionem incurrit, eum compulisse, vt Roma re-

licta in insulam Cretam abiret. Quo secessu opus haud fuisset, si Bessario simulate egisset.

LIBER SECVNDVS.

DE NOVIS LABORIBVS VETEREM
PHILOSOPHIAM REVOCANTIVM.

CAPVT I.

DE CAVSSIS MVTATAE TEMPORE
EMENDATAE RELIGIONIS
PHILOSOPHIAE.

§. I.

Hactenus diluculum vidimus, exorientis philosophiae, pristino
nitore restitutae praenuntium: secuta est non aurora modo,
sed ipse solis desideratissimi ortus, philosophia tandem
elegantiori habitu prodeunte, totamque philosophandi rationem
emendante atque immutante. Quam mutationem, maximam par-
tem exoptatissimae, quae ineunte seculo post reparatam salutem
decimo sexto, suscepta est, religionis emendationi debet. Ea qua-
lis fuerit, quibus ex causis aggressi illam, sint viri maximo animo et
ingenti pietatis zelo instructi, quibus mediis inter infinita obstacula; et
imprimis inter barbariei, tum literarum tum morum atque doctrinae re-
moras saluberrimum negotium tot tantisque multorum seculorum deside-
riis suspiriisque expetitur ad metam peruenerit, quos effectus et impedi-
menta habuerit, et quae alia sunt, quae de maxima, quam ecclesiae fata
vnquam viderunt, catastrophe enarrari solent, ea heic, vbi omnia alia
agenda sunt, merito tacemus; adeundique viri docti, qui reformationis
historiam luculentis commentariis explicuerunt. Plurimum vero ista re-
ligionis Christianae, infinitis corruptelis per tot secula a pristina integrita-
te deficientis, emendatio ad restituendam elegantiorum philosophiam con-
tulit. Cum enim quicquid recti verique cupiens animum ad amplecten-
dam sanam doctrinam aduertebat, horrendae, quae ingenia haecenus vin-
xerat, barbariei, ignorantiae, et praeiudiciorum errorumque nocti eripere-
tur, et excitaretur ad meliora audenda ruptis seruitutis, cui, licet turpissime,
magno tamen obsequio totus Occidentis orbis parebat, vinculis, ipsa quo-
que philosophia sub hoc iugo haecenus gemens et depressa caput iterum
erexit, et liberiores hausit spiritum. Nempe arcto haecenus, vt in an-
tecedente tractatione demonstratum, nexu cohaeserat philosophia et theo-
logia; quae cum vtraque Scholastica fuisset, hominum illorum, quos in

*Status philo-
sophiae tem-
pore refor-
matae reli-
gionis muta-
tus.*

scholarum publicarum et monasteriorum cathedris aluerat superstitio longe lateque regnans, studio ita perdita et ad placita hierarchiae ecclesiasticae attemperata fuit, ut ex communi hoc fonte, utriusque corruptio necessario profluxerit. Vbi vero communi malo medendo opitulatrices iunxerunt manus viri fortes et diuino zelo, magnisque praeterea ingenii dotibus instructi, non doctrina modo salutaris restituta atque emendata est, sed philosophia quoque laetiora fata habuit. Vbi enim tunc viri cordati rationis a Deo tributae viribus, depositoque praeiudicio auctoritatis, sectae, obsequii, et similibus capistro, liberius ratiocinantes, inque veritatis inquisitionem diligenter incumbentes, Scholasticae philosophiae origines et natales, indolem, causas, effectus, et arcanam rationem omnem perspexerunt, clareque intellexerunt, quot modis a verae philosophiae indole degenerauerit. Quod quamuis nonnulli, qui acutius viderant, haecenus ante ista tempora obseruauissent, quia tamen malo medicinam nullam parauerant, intra suspiriorum querelarumque limites perstiterunt, meliora vero dare non ausi, vel si audere quicquam conarentur, a caterua delirantium suppressi sunt, omnisque conatus in herba, quod aiunt, suffocatus est. Ast ubi diuina prouidentia humani generis miserta, caliginem ab oculis deterfit, et, ut attollerent ad lumina clariora capita, homines excitauit, magnis ausibus pseudo-philosophiae huic se opposuit, quicquid sapere suaeque ratione uti sibi constituit. Ita vero factum est, ut non inter illos modo, qui ob emendatam veritatem Christianam et derelictos errores, ex ecclesiae, cui haecenus adhaeserant, gremio eiectionis feces facere coacti sunt, melioris philosophiae restituendae cura summa nasceretur; sed illi quoque quos vel munerum auctoritas, vel commodorum utilitas, vel sacramenti, quo deuincti partibus suis erant, religio, vel praeiudiciorum vis in veteri via detinuit, cogerentur, de emendanda philosophia cogitare, et laetius philosophantibus restituere seculum. Inter quae exoptata tamen philosophiae fidera nebulas multis in locis durasse, et exorientem lucem impediuisse dolendum est. Quamuis enim Scholasticae philosophiae nuditas omnisque turpitudine tot naevis deformis, tot naeniis conspicua amplissime pateret, adeo tamen, ea arcto cohaesit cum hierarchiae ecclesiasticae commodis vinculo, ut, quorum intererat illa salua factaque conseruari, huic nuntium mittere nec possent, nec auderent; immo cogerentur, deformitatem huius pseudo-philosophiae nouis tricis augere, et ita suo quoque stercore, Augiae, quod alii purgabant, stabulum deformare magis et polluere. Donec tandem ea nobis illuxere, quae diuina benignitas est, tempora, quibus pudendus ille intellectus humani abortus ab omnibus, qui candide seuerique philosophari cupiebant, nugarique dedidicerant reiectus et exsibilatus est, indignantibus et ingemiscantibus bonorum omnium mentibus pristinae maiorum nostrorum infelicitati, quod tamdiu in hoc coeno haerere, et ad meliores reuerti semitas vel noluerint, vel nequiuierint. Ex quo breui

breui nouae scenae conspectu Lector intelligit, quas singulares prorsus summiq[ue] momenti mutationes philosophia Seculo XVI et XVII ad haec nostra tempora passa sit, et quam prolixa tractatio se nobis offerat, multiplicem philosophiae faciem, et mirabiles vicissitudines enarratura. Quae tamen philosophiae fata priusquam exponamus, de causis mutatae per doctrinae Christianae emendationem philosophiae prius agendum est, ut quibus potissimum mediis pristinus illi honor redierit intelligi queat.

§ II. In causas autem emendatae per religionis reformationem philosophiae inquisituris, ad ea respiciendum est, quae in *antecedenti capite* de reuocatis literis restitutoque inter Italos honestae disciplinae honore diximus, rationesque expendendae, quibus demonstraui[m]us, elegantioris literaturae studium ad restituendum pristinum philosophiae decus plurimum contulisse. Eo enim tempore linguarum studium resuscitatum, et tum eloquentia suo quem apud veteres habuit, loco reddita est, tum ars quoque critica, per tot haecenus secula sepulta, reuixit, et ita ingeniis media suppeditata sunt, quibus, cum propriis in philosophando luminibus uti non possent, veteres tamen philosophos Graecos legere et intelligere possent. Ita vero factum, ut qui prius caligauerant, oculi, fero licet, at tempestiue tamen, cordatioribus aperirentur, ut squalorem animorum, situmque qui ingenia obduxerat, perspicerent, et odio habere inciperent, manibus palantes, hanc ingeniorum omnisque eruditionis barbariem inter primas causas corruptae doctrinae disciplinaeque ecclesiasticae, atque regnantis superstitionis errorumque late vagantium referendam; huicque paupertati, quae plerorumque mentes premebat, magna ex parte adscribendum esse, quod in capite et membris ecclesiae ingenti reformatione opus sit. Ita dum ecclesiae emendationem anxie anhelabant viri recti sensus et pectoris, scientiarum quoque atque imprimis philosophiae restitutionem atque repurgationem a tot, quae illam occupauerant, fordibus, enixe exoptarunt, eripique se barbariei late regnanti summis in votis habuerunt. Ita assatim huius rei documenta in antecedentibus attulimus, et virorum doctorum quibus candidius pectus et ingenium emendatum obtigerat, desideria exposuimus, ut actum agere, dictaque repetere opus haud sit. Qua in ressicet Italia prima desipere desierit, nostra tamen Germania, nec focors in illo veterino, qui maiores suos presserat, iacere perrexit, nec, ut in Italia factum, seruire tantae superstitioni, licet noua exorirentur lumina, potuit, sed ubi primum cultiora ingenia literarum redeuntium nitorem intelligere coepissent, earumque semina in scholis Italarum concepissent, domum reuocata, damnare barbariem, philosophiam et disciplinam honestam quamcunque commendare, viros doctos excitare, ignorantiam false ridere, et quae rempublicam Christianam et literariam corruptio occupauerit, ac quam fortem medicinam pestilens malum requirat, ostendere magno animo aggressi sunt. Sufficit neque locus et

Causae mutatae per religionis emendationem philosophiae.

Germania de barbaria pelenda serie cogitans.

paginae

paginae angustia, nec instituti modus et ratio, ut testium nube dicta corroboramus; nemo vero in patriae nostrae historia ita hospes est, ut haec ignoret omnia. Nos ad unum testem minime suspectum, nec religionis dissidio, quod paulo post obtinuit, et in partes ire viros doctos coëgit, occupatum, prouocamus, Bernardum Adelman, nobilem ex Adelmansfelden, postea canonicum Augustanum, qui Eccium grauem aduersarium expertus est^a, qui in epistola ad Ioannem Reuchlinum Phorcensem Aurelia VI Non. Oct. anno salutis MCCCCLXXXIII data^b, hanc patriae nostrae barbariem squaloremque ingeniorum vehementer detestatus est, et quantum melioris disciplinae et honestioris eruditionis odium obtinuerit, graphice depingit. Inter alia, ita conqueritur vir optimus: *Despicimus, immo tanquam venena abhorremus, ac aliquando (proh quantum nefas!) iisce incumbere probibemur, quae Latinis iucunda voluptuosaeque, nobis vero ob nostram barbariem quantum pernecessaria utiliaque esse soleant, tu ab exemplo epistolae principis nostri quam cum summo pudore ad te mitto, mihi opprobratam, pro tua praecipue doctrina optime intelliges. Nec mihi hi, qui hanc doctrinam dealbamentum quoddam esse putant, vehementer aberrare videntur. Nam velut hi, qui tingunt, cum primum quibusdam id quod colorem recepturum sit, praepararunt, tandem postea florem superinducunt, siue purpureum, siue quemuis alium: eodem nos itidem modo, si, ut indelebilis sit apud nos probitatis scientia, cupimus, quum hisce disciplinis fuerimus imbuti, tunc caeteris operam demus, et quasi solem prius in aqua videre assuefacti ad ipsam veram lucem intuitum tandem dirigemus. - Non tamen me praeterit, multos non philosophos, sed philopompos non magistros sacrarum literarum, verum tenebrarum, non iurisperitos, sed potius iurisperditos leguleiosque esse, qui execrantes poeticum nomen, poetas lasciuissimos ac nugis deorum gentilium refertos esse praedicant. - Haec ad te propterea Ioannes amantissime, verbosius quam oportuit, tanquam ad portum patronumque ac tutissimum refugium receptaculumque literatissimorum hominum exaravi, ut viris studiosis liberaliumque artium cupidis subuenires, dignitati, gloriae, laudi, utilitati reipublicae consuleres, principique nostro Eberhardo humanissimo, quem audio viros doctos colere amareque summo studio, cura, opera, industria,*

a) Conf. SECKENDORF. Histor. Lutheran. L. I §. 69. p. 99.

b) Inter epistolas. Cll. virorum ad Reuchlinum datas p. m. 13 seqq.

c) Dibimus epistolam hanc integram, quia brevis est, luculentum vero exemplum exhibet, turpissimae barbariei, quae in Germania regnauit, collectio vero ista epistolarum ad Reuchlinum raro occurrit. Scripta est ab vxore comitis Eberhardi senioris ad cardinalem Mantuanum: „Reuerendissime in Christo pater ac Domine, domine frater mi singularissime, humiliter recomendarione paratque semper obsequendi praemissa affectione, a N. famulo meo fidelissimo

„percepi, quomodo frater ipse nomine N. negotia aliqua erga sanctissimum expedire habeat, „ut D. V. ab ipso latius intelligere habet, et propterea me supplicauit, eum erga D. V. promotum habendo. Cum autem tempore vitae suae „mihi et legitimo meo suis seruiis semper diligentiam summam erga nos exercuit. Ea de „caussa D. V. intime implorando eique fratri N. „in suis factis erga sanctissimum subuenire vellet. In hoc rem gratissimam D. V. faciet, quem „Christus foeliciter et longevae conferuet. Datum oppido meo Gröningen, secunda feria post „Bartholomaei anno etc. LXXX quarto Barbara „filia et seruitrix vestra.

ria denique persuaderes, neminem unquam ad veram cognitionem rerum peruenire posse, nisi in primis hisce rudimentis (ut ipsi aiunt) vacauerit. Neque vero hoc vnius hominis desiderium fuit, nec adeo a sensu humanitatis alieni fuisse credendi sunt Germani nostri, ut non integra natio hanc corruptionem deplorauerit, et ad eiiciendam ex ecclesia barbariem et literarum decus cultumque eruditionis reuocandum, fratribusque ignorantiae obicem tandem aliquando ponendum omnes excitauerit. Et diffidendum quidem non est, cum honestior disciplina omnis Germania extorris esset, non perspexisse viros cetera acutos, rectos et cordatos, quibus potissimum remediis vtendum sit. Vetera tamen nationis suae consilia, duce magno principe Carolo M. olim contra barbariem adhibita, reuocanda esse statuentes, id imprimis vrgebant, in conferendis canonicatum stipendiis eo respiciendum esse, vt adescent et Scholasticorum muneri praeficerentur, viri docti sacrarum literarum, philosophiae, et artium liberalium periti, quorum studio iuuentus barbariei eripi, et ista a Germano nomine ignominia detergi posset. Testes huius rei Germanis nostris nunquam non gloriosae sunt grauamina a natione Germanica multoties edita ^d, quae hoc loco adducere omnia institutum non patitur. Dabimus exempla pauca, vt constet, quae Germanis ea de re animus infederit, Inter *Ausfamenta Constantientia*, siue grauamina Germanorum in concilio Constantiensi capitulum VII totum in hoc argumento vertitur, rogantque, vt, quia ecclesia Dei maxime indiget viris literatis et in scientia eruditis, statuatur, vt in singulis collegiatis ecclesiis, quae praebendas maiores habent, quarta pars canonicatum et praebendarum, pro doctoribus, licentiatibus aut in medicina doctoribus, magistris in artibus aut baccalaureis reseruetur. Immo si desint idonei, vt tunc liceat collatoribus ordinariis dicta beneficia vacantia aliis personis idoneis etiam non graduatis ista vice conferre ^e. Similia occurrunt in *Ausfamentis Friderici III*, tempore concilii Basileensis in comitiis Moguntinensibus propositis ^f; quin et ipsum concilium Basileense huic necessitati patriae prospiciendum esse accurate perspexit ^g. Inter decantata grauamina vero Maximiliano I. tradita, est etiam remedium pro ciuitatibus imperii animarum salute ^h, in quo inter alia haec leguntur: *Expediret rebus publicis et animarum saluti, si summus pontifex immutabiliter sanciret, vt in quolibet collegio duae ad minus essent praebendae gratis non subiectae, ad quas duo theologi, aut vnus theologus et alter canonista duntaxat, promoueri possent. At-* que

d) Consulenda elegans tractatio Ven. Iac. Frid. Georgii de grauaminibus nationis Germanicae, et Goldasti collectio constitutionum imperii.

e) Conf. Herm. von der Hard. Concil.

Constant. T. I. Proleg. c. 15.

f) c. 9. §. 1. 2. Conf. Georgi p. 222.

g) Sess. XXXI. Goldast. I. c. p. 202.

h) Citati, Lvnig. Archiv. Imperii Part. Gen. Cont. p. 209.

que ut idonei, puta, philosophiae, canonum, et sacrae paginae docti, eo promptius subirent curas animarum, expediret, quod auctoritate apostolica, monasteria et collegia parochiis, quas sibi incorporatas tenent, sufficientia et certa emolumenta inferre cogerentur. Ex his paucis, quae ex plurimis collegimus, sole meridiano clarius patet, Germanos iudicasse, non prospici satis ecclesiae commodis posse, nisi, secus ac hactenus factum erat, literae iuuarentur, et philosophiam artesque liberales edocti illis muneribus praeficerentur, quae alere honesto reditu eos possent: barbariemque et imprimis philosophiae artiumque liberalium ignorantiam inter vitia sui temporis esse referenda, quae emendatione pontificis maximi omnino opus haberent. Et diu quidem preces hae frustraneae fuerunt, et intra desideriorum limites res omnis perstitit. Quod tamen, factis inuidentibus, toti nationi nondum licuit, priuati suo modo tentare, et ad meliorem eruditionis et philosophiae lumen adspirare coeperunt. Quod cum in patria spissis ignorantiae tenebris obsessa nullo in loco splenderet, ad Italiam conuersi, ubi luculenta iam literarum aurora illuxerat, in illis scholis et meliorem literaturam discere, et philosophiae, non horridae illius et spinosae, sed comitioris et iucundioris mysteria, pernoscere conati sunt: ibique haustis disciplinae honestae rudimentis domum reduces spargere eruditionis semina, iuuentutemque studiosam bonis literis immergere, maxima industria sunt connifi. Non repetemus, quae de Rodolphi Agricolae ea in re industria diximus, nec quae infra de Ioannis Reuchlini studio, primo quidem Aristotelicam, deinde Pythagoreo-Platoniam philosophiam excitandi dicenda sunt, hoc loco tangemus: vnum monemus, infudasse complures viros doctos huic operae, ut pulsas barbariei tenebris, literarum decus reduceretur, nec ignota sunt, quae circa finem seculi XV et initia seculi XVI inclaruerunt nomina Adolphi Occo- nis I, Medici episcopi Augustani, Nicolai Ellenbogii, prioris monasterii S. Benedicti Ottoburani, Ioannis Naucleri, professoris Tubingensis, Conradi Peutingeri, scribae reipublicae Augustanae, Henrici Bebelii, historici Tubingensis, Sebastiani Brand, Iureconsulti Argentoratensis, Beati Rhenani, eiusdem Scholae philologi, Ioannis Camerarii Dalburgii, episcopi Wormatiensis, Bilibaldi Pirckheimeri, senatoris Norimbergensis, Ioannis Cuspiniani, polyhistoris Viennensis, Ioachimi Vadiani, Medici Viennensis et postea Sangallensis, Wolfgangi Lazii, historici Viennensis, et heroum togatorum inter Germanos aliorum, qui impari licet successu viribusque Germaniae literarum decus restituere laudatissimo studio conati sunt. Quorum tamen hac de re consilia atque merita, non hoc loco, sed in historia literaria Germaniae enarranda sunt; et hic digito tantum et *ὡς ἐν παρόδῳ* tetigisse, sufficit.

§. III. Ita

i) Conf. de eo Io. MABILLON. Itin. Germ. p. 48.

§. III. Ita sentientibus affectisque Germanorum animis, cum, quae diu frustra ardentissimis votis expetita, et a pontifice maximo magna contentione postulata, at furdis auribus narrata fuerat, ecclesiae reformatio exiguis in Germania vsa initiis laetissimis mox incrementis amplificari et vbique dilatari coepisset, dici non potest, quot millia hominum, non ex vulgi fece, sed cuiuscunque generis, et dignitatis etiam ex doctorum, ingenii acie et eruditionis praedidiis non destitutorum numero orientem lucem admiserint, doctrinaeque puritatem ad ductum sacrorum oraculorum, postliminii iure in manus fidelium omnium traditorum, rimati sint. Ita vero in deponendis erroribus et praeiudiciis, contemnendaque, quae acerbissime haecenus animis imperauerat superstitione, eiusque fulcris, theologia et philosophia scholastica, fortissime versati, nec aulae Romanae emolumenta sibi in inquirendae veritatis via obflare passi, philosophiae quoque emendationem cum reliqua literatura, et praecipue linguarum sanctarum studio, aggressi sunt. Quod melioris eruditionis iubar cum omnes, qui ingenio non destituebantur, et a seruili iugo collum retrahere, decorum putabant, perstringeret; aperuit illis quoque oculos, qui cum doctrinae emendationem probarent, modum tamen improbabant, et humanorum periculorum, quae ex omni parte imminebant, metu deterriti, publice detestari, quae animo oderant, non audebant, atque leuiorem medicinam desiderabant. Hi animos confirmare, laudare pietatem, detestari barbariem non erubescabant, ex coetu tamen, cui haecenus adhaeserant, eiici refugiebant, cum id repurgatae doctrinae confessoribus cernerent obtingere. Alia itaque via incedendum rati, cum intelligerent, Scholasticam theologiam et philosophiam fontem esse tanti mali, in hac explodenda eiiciendaque industriam posuerunt suam, et sic ipsi quoque ad promouendos emendationis philosophiae gradus plurimum contulerunt. Tales fuisse Erasum Roterodamum, Ioannem Ludouicum Viuem, Iacobum Fabrum Stapulensem, Marium Nizolium, Beatum Rhennanum^{k)}, aliosque literaria huius temporis historia loquitur. Hi enim viri summi, quos et elegantiorum disciplinarum peritia, et linguarum doctorum cognitio, et artis criticae praestantia celeberrimos fecerat, flagellorum instar habendi sunt, quibus haec monstra ex eruditionis orbe eiicere, eorum detestabiles et perniciosos vultus demonstrare, et haec vlcera corrigere diuina prouidentia isto coepit tempore. Id vero varia ab illis ratione diuersoque factum est modo. Alii enim serio rem agentes, detestabiles vultus philosophiae barbarae et foetidum hoc Augiae stabulum ita omnium exponebant oculis, vt quanta hoc malum ingeniis dedecora adduxisset, omnes, qui attendere cupiebant, intelligerent, et haec stercorea odisse inciperent, meliora autem exoptarent. Vnde pleni sunt illorum libri inuectiuarum in corruptionem artium et disciplinarum, in

Suscepta doctrinae Christianae emendatione philosophiae reformatio mox secuta.

Alii religionis reformationem publicam non professi, diligenter tamen in examinanda philosophia scholastica.

L 2

quibus

^{k)} Conf. ADAM. Vitae philos. p. m. 336. hommes sçavans T. I. p. 7. et quos laudat PORRETHVANY ad ann. 1547. TRISSIER Eluges des BLOUNT. Censur. celebr. auct. p. 595.

quibus distortam pseudo-philosophiae faciem, naeuosque turpissimos in clarissima luce ponunt, et quae inde meliori literaturae damna euenissent, in aprico collocant. Alii vero ridendam barbariem propinabant, et iucundius malo remedium adplicando satyram in subsidium vocabant, opinati, ita τὸ γελασθὲν ipsam propudiosam naturam barbariei denudaturum esse, ut eius merito ingenuos homines pudere debeat. Qua ratione imprimis magnus Erasmus in *Encomio moriae* vlcus hoc tangendum sibi esse statuit, et mordacius adhuc barbarae gentis deformitatem perstrinxere, famosarum *epistolarum* quae ab huiusmodi *obscuris viris* nomen habent, confarcinatores¹⁾, auctoresque aliarum satyrarum huius generis, quae eodem tempore personatae prodierunt^{m)}. Illae, quem locum in ciuitate Christiana habere debeant, meruerintque, hoc loco, ubi alia agenda sunt, disputari non potest; facileque intelliget Lector pius et cordatus, quod illis pretium statuendum sit, in quibus modum excefferint, vel honestatem laeferint, et quae alia illis nuper canina rabie obiecit ὁ δαίμων: illud certum est, plus dolorum hanc viris istis obscuris, et philosophastris medicinam excitauisse, quam ferrum ignemque, quem ad corrigenda haec mala vlcera Scholasticomastigarum adhibuit seueritas. Hinc clamores inconditi, hinc furor et rabies, hinc calumniae et opprobriorum genus quoduis; hinc et famae et vitae insidiae, hinc prouocata Tarpeia ab arce fulmina, hinc coelum, terra mareque mixta, et ipsa tantum non Acherontis vnda concitata. Quorum omnium exempla luculenta cum erudita seculi XVI ineuntis historia suppeditet, in re nota a via diuertere et exemplis haec illustrare nolumus. Vnius Reuchlini historia, suo loco enarranda, rem in se notam affatim illustrabit, et Henrici Cornelii Agrippae fata quoque comprobabunt. Qua tamen rabie adeo non promota est barbaries, ut potius natua eius indoles isto furore indies magis detegere-tur, inciperentque viri docti, et cordati, de his ineptiis abiecte contem-timque iudicare, neglectisque nugis puerilibus viris eruditis indignis me-liora et pulchriorem philosophiam, laetiolemque omnis eruditionis faci-em quaerere. Ex quibus larga manu datis nemo non intelligit, viros hos summos, qui flagella Scholasticorum fuerunt, quamuis in ipso philoso-phiae theatro partes suas, velut primi ordinis philosophi non egerint, in hac tamen scena, quae causas emendatae philosophiae exhibet, minime negligendos esse, et merito renouandam esse eorum memoriam. Quam ne praetermisisse praeter rem in hac nostra tractatione videamur; paucis et in

Scholastico-
mastiges.

1) Auctores de his epistolis obscurorum viro-rum laudat Io. Christ. Wolffius Bibl. Hebr. P. II. p. 937. 938. Conf. qui inaudita inter litera-tos acerbitate idem argumentum sibi tractandum fumsit Io. Nic. Weislingerus in Huteno de-larato c. VII. p. 302 seqq.

m) De generibus ebriosorum; de fide meré-tricum in suos amatores, quaestio minus prin-

cipalis, de fide concubinarum in sacerdotes, quaestio accessoria etc. in quodlibeto Heidel-bergenfi determinata a M. Paulo Oleario Hei-delbergenfi. Item: Conciliabulum theologista-rum aduersus Germaniae et bonarum literarum studiosos Coloniae celebratum XVI Kal. Maii, postquam Io. Hohenstrat. deiectus est ab officio prioratus et ab officio inquisitoris. Item, Dia-logus: Huttenus captiuus et illustris etc.

et in compendio ea enarrabimus, quibus ad restituendam philosophiam emendandamque sapientiam humanam plurimum contulisse, eoque nomine de philosophantium coetu, atque vniuerso orbe erudito immortaliter meriti fuisse censendi sunt, Erasmus Roterodamus, Ioannes Ludouicus Viues, Iacobus Faber, atque Marius Nizolius: quos quatuoruiros in evertendo barbariei philosophicae regno potissimum fortes manus demonstrauisse constat.

§. IV. Adeo nota sunt merita in rem literariam viri maximi, DESIDERII ERASMI ROTERODAMI, vt, quis fuerit, quibus ingenii praestantissimi et eruditionis summae laboribus rempublicam eruditam adiuuerit, quid ecclesia ei debeat, quid literae, hoc loco, vbi alia agenda sunt, dicere opus haud fit. Aliam ea scenam instruxerunt, quam nos hoc loco aperimus. Curiosum autem lectorem ea satis edocebunt, quae post alios attulit B. FABRICIIⁿ diligentia. Quamuis autem in philosophiae theatro Erasmus personam non sustinuerit, philologiae sacrae et profanae, sacrisque literis explicandis totus intentus, aliud tamen agendo melioris philosophiae sensum lectoribus propinare in scriptis suis passim^o conatus est. Hoc vero loco ideo nobis commemorandus est, quia in *Encomio moriae*^p libro incomparabili, pseudo-philosophiam scholasticam ita viuis depinxit coloribus, eiusque stultitiam, deformitatem, falsitatem ita ridendam lectori dedit, vt necessario paulo attentioribus, infausi foetus fastidium contentusque enasci debuerit maximus. Magna vero auctoritate et eruditionis opinione inter Germanos eo tempore Erasmus florebat, cum non esset, qui eum lectionis copia et ingenii elegantia atque eruditionis praestantia vinceret. Quae eius summa celebritas effecit, vt cum honestioris disciplinae restaurator merito videretur, in hac exagitanda morologia Scholastica consentientes haberet, quoscunque literarum amor et iudicii acies nobilitauerat. Qui tanto duce animum contra ignorantiae patronos fumantes, contempta inscitiae rabie et persecutione strenue excutere triste iugum, et in libertatem philosophicam se vindicare fategerunt; quo pacto philosophiae restauratio praeparatis hunc in modum animis valde adiuta est. Non difficile esset, plurimis id exemplis comprobare et ostendere, quid Erasmi auctoritas ea in re valuerit, nisi instituti obstaret ratio. Merentur autem ea expendi, quae in Ioannis Sapidi, Beati Rhenani, Henrici Cornelii Agrippae aliorumque historia solent enarrari, quaeque prudenter ea de re annotauit IOANNES STURMIVS^q, qui videndus. Licet autem maximas laudes ista scriptio Erasmus reportasset, tam fortem tamen medicinam pati non potuit philosophastrorum inertia, vnde graues Erasmo Scholasticomastigi inimicitiae, quas quia enar-

*Erasmi in
pellenda pseudo-
philosophia merita.*

L 3

rauit

ⁿ) In Diss. de religione Erasmi, Hamb. 1717.
^o) Vid. Adag. Sileni Alcibiadis p. 682. Scabaeus aquilam quaerit p. 767. et colloquia Epicaureus, Philodoxus, pseudochei puerpera, proci et puellae, problema etc.

^p) Conf. CLERICVS Bibl. Antiq. et nou. T. VII. p. 215 seqq. BAYLE Dict. T. II. art. Erasme p. 387.

^q) In vita Beati Rhenani, apud ADAM. p. 134.

rauit MELCHIOR ADAMVS^{r)}, illum consuli a Lectore velimus. Ipse vero et canum latratus fortiter contempsit, et aliis exemplo praeire perrexit, ut longius, ac ipse in aliis occupatus, progressi, non modo vlcera haec sanare, sed et pro virili iacentem erigere philosophiam conarentur. Quod quia prae aliis praestiterunt Ludouicus Viues et Iacobus Faber, eorum porro hac quoque occasione renouabimus memoriam.

Io. Ludouicus
Viues.

§. V. IOANNEM LVDOVICVM VIVEM Hispania genuit, Valentia edidit, Parisiensis schola educauit, et Scholasticae philosophiae, maxime dialecticae, mysteriis ita innutrit, ut et eius vitia disceret omnia, et pro iis tanquam pro aris et pro focis dimicaret, et elegantiam disciplinae persequeretur. Cum enim Antonio Nebrissenfi^{s)} auctore literarum decus inter Hispanos resurgeret, isque Salmanticae, Complutique Ximeno cardinale Maecenate usus omnium fere scientiarum artiumque eruditum florem resuscitasset, noster cuidam Valentino theologo contra politiore literaturam strenue Antonium impugnanti se adiunxit, et manum commodauit^{t)}. Quia vero ingenio acri utebatur, quod natura sua non carebat veneribus, mature istum barbariei squalorem perofus, Louaniique bonas artes itemque Graece atque Latine supra vulgi captum doctus vir eruditissimus euasit, et imprimis antiquae philosophiae, eiusque auctoribus legendis atque intelligendis utilissimam praestitit operam, et mature specimina edidit luculentissima^{u)}. In eodem vero bonarum mentium atque artium mercatu docendi muneri praefectus, magno animo pellere barbariem, exagitare ineptos artium corruptores, emendare eruditionis sensum, et natiuum scientiarum indolem restituere, magna doctrinae et iudicii laude, nec minore felicitate conatus est. Quo in consilio valde eum confirmauit ERASMI^{x)} amicitia, quocum Louanii familiariter vixit, quique de eo nondum vigesimum sextum aetatis annum egresso pronunciauit^{v)}: *In nulla eum philosophiae parte non supra vulgum eruditum, tum in bonis literis atque etiam in dicendi scribendique facultate eo progressum esse, ut hoc seculo vix alium norit, quem ausit cum hoc committere.* Hoc quoque ἐγχειρίδιον^{w)} usus, praestantissimum commentarium in AVGVSTINI libros *de ciuitate Dei* scripsit, in quo, qualem veteris philosophiae eiusque historiae cognitionem habuerit, abunde demonstrauit. Eius operis elegantia ita Henrico VIII, Angliae regi, cui id inscripserat, placuit, ut eum in aulam accerferet, et Mariae principis, filiae vnicae, institutioni praeficeret. Cui muneri licet summa fide Viues praefuisset, tamen ob improbatum regis diuortium captiuitate, licet liberiore detentus est, aegreque elabendi rimam inuenit. In Belgium itaque secedens, Brugis sedem posuit, ibique instituta re domestica

r) In Vir. philos. p. 98.

s) De hoc restauratore scientiarum inter Hispanos vid. NIC. ANTON. T. I. Bibl. Nou. Hispan. p. 104 seq. COTOMESVS Hispan. Orient. p. 223. qui aliorum de illo iudicia recenset.

t) WHARTON. ad Caueum p. 155.

u) Nondum enim 26. annos natus, Erasmo tum in edendis PP. scriptis versanti socias iunxit manus.

x) L. XIX. ep. 101.

metistica libris scribendis totus vacans rebus humanis anno MDXXXVII, vel ut vult THUANVS, anno MDXLI, ereptus est. Quantus in re omni literaria vir fuerit, huius loci non est, multis exponere; dabunt quantum satis erit, qui iudicia virorum doctorum de Viue collegerunt, THOMAS POPE-BLOUNT¹ TEISSIERIVS² et IOANNES FABRICIVS³. Vnum instar omnis elogii est, quod cum Erasmo et Budaeo inter triumuiros orbis eruditi numeratus sit, iudicandi acie illis potior habitus⁴. Quod licet de illo seculo tantum intelligendum sit, certum tamen est, inter literatissimos sui seculi viros Viuem locum merito occupasse. Quamuis autem philosophum se praestare et noua philosophiae lumina accendere praeter paucos quosdam libros conatus haud sit, cum praeter breues quasdam tractationes, quae totum tertium operis *de corruptis artibus et tradendis disciplinis* occupant, et *de prima philosophia, de explanatione essentiarum, de censura veri, de instrumento probabilitatis et de disputatione*, agunt, nihil, quod ad philosophiam proprie spectet, scripto tradiderit, non negligendus tamen in historia seculi XVI philosophica est, tum ob librum *de iniuriis, sectis et laudibus philosophiae*, tum ob scripta polemica contra corruptores artium et disciplinarum, librumque in pseudo-dialecticos. In his contra artes corruptas libris illam iudicandi vim, et philosophiae Scholasticae censuram orbi erudito probauit, quam merito in hoc viro stupeas, sic ut fatendum sit, neminem eo tempore hoc vlcus vel melius tetigisse, vel fortius illi vulnus inflixisse. Vbique enim regnat, philosophiae haud proletaria cognitio, lectio in veterum philosophorum libris probata et accurata, sensus philosophiae emendatoris iustus, et maxima in detegendis naeuis philosophorum veterum, et recentiorum perspicacia. His vero virtutibus ingenii iunxit animum fortem, erectum, praeiudiciorum hostem, superstitionis osorem, et ad audenda meliora rectioraque magnis passibus grassantem. Qui si noua et saniora dare, quam morbosa et putrida retegere, maloque detecto medicinam conuenientem afferre voluisset, inter maximos seculi sui reformatores philosophiae referendus esset. Nam virtutibus illis satis instructus fuit, quae ad huiusmodi conatus suscipiendos requiruntur; animo nempe magno, qui scriptoribus aevo consecratis ausus est repugnare, et imprimis Aristoteli, sinceritate haud vulgari, qua nec auctor vnquam sectae, nec suator esse cupiebat; perspicuitate et elegancia verborum, quibus aperte ac dilucide cuncta potuit exponere, ut percipi facile ac teneri possent⁵. Sed sufficebat viro eruditissimo, nuditatem philosophiae receptae demonstrare, errores retegere, et ad meliora ablegare iuuenum ingenia: quem laborem parum quidem feliciter cessisse Viui iudicat RAPINVS,

y) Cens. celebr. auct. p. 519.

z) Eloges des hommes savans T. I. p. 266.

a) Hist. Biblioth. suae T. I. p. 228. add. MARGINARI Eponymolog. Crit. p. 799.

b) Vid. NIC. ANT. I. c. p. 155 seq. TEISS. I. c.

c) Vid. praef. libr. de corruptis artibus, eius editione Lugduni 1551. 8. manu Hier. Wolfii et Dau. Hoefchelii in margine notata inter regulas nostras vtimur.

PINVS ^d, verum vix audiendus est, cum lectio librorum istorum, quos de corruptis artibus et tradendis disciplinis scripsit, partis studio non occupatum accurate doceat, plurimum detexisse Viuem illud monstrum horrendum et ingens, quod damnari totum vix Rapinus ob rationes sectae suae pati poterat. Cuius ingentis contra pseudo-philosophiam zeli specimina, quia in antecedenti Tomo complura attulimus, his prolixius hac vice inhaerere opus haud est. Subscribimus nos haud inuiti iudicio MORHOFII ^e, qui hos Viuis libros vocat aureolos, plenos bonae frugis, ac diligentissime omnibus doctis legendos.

Jacobus Faber.

§. VI. Tertius, qui in pellenda barbarie Scholastica, virtutem heroicam ostendit IACOBVS FABER STAPVLENSIS fuit. Tenuibus is parentibus natus Stapulis, qui pagus est maritimus in Picardia, quod ipsi in fortunae muneribus denegauerat, a natura ingenii dotibus animique diuitiis abunde accepit. Studiorum cursum Parisiis eo tempore absoluit, quo nox illa Cimmeria, quam vbique spargebat philosophia et theologia Scholastica mentes deprimebat ^f. Italorum autem exemplo, qui ad literas politiores magnis conatibus adspirabant, nec infelici in ea re successu utebantur, excitatus, cum praeter iudicandi aciem ingenii quoque alacritatem possideret, ipse sibi ad meliora, quam quae inter Gallos tunc regnabant, audenda calcar addidit. Quo incitatus cum domi non haberet, quo immensam discendi sitim restingeret, ad literarium iter se accinxit. Testem damus SYMPHORIANYM CHAMPERIVM in epistola ad Fabrum data ^g, in qua scribit: *Instar item Pythagorae atque Platonis aliorumque insignium philosophorum, exteris lustrasti regiones, atque diuersos adiisti populos, nec non ipsam per vniuersum orbem famatissimam Italiam, doctorum ingeniorum altricem laboriosissime peragrasti, tum vt eos, quos ex libris atque fama noueras, coram quoque videres, tum vt ab eis bonas literas ad tuos adueheres. Immo teste BARTHOLOMAEO CHASSANAE ^h vir omnium literatorum in omni scibili perfectissimus discendi causa totam Europam et Asiam transfretauit, et partem Africae etiam transcurrit, vt viros doctos et perfectissimos literis Graecis, Latinis, Hebraicis et Chaldaeis inueniret* ⁱ. His curis atque laboribus effecit, vt cum sacris tum profanis scientiis omnibus, praecipue autem philosophia optime excultum domum referret animum. Qui cum tantae doctrinae praefidiis esset instructus, coepit barbariei Scholasticae bellum inter Gallos indicere, et purgatius philosophandi secundum Aristotelem genus, quod in Italia didicerat, introducere, iungebat etiam disciplinas mathematicas ^k, quas egregie ad philosophiam praeparare animum

d) Reflexions sur la philosophie §. 7.

e) Polyhist. T. I. L. II. c. 2. §. 34. p. 337.

f) SAMMARTHAN. Elog. L. I.

g) 24. Maii 1507. Lugduni.

h) Catal. glor. mundi L. X. conf. 4. p. 204.

i) Conf. Menagiana T. III. p. 274. subdubitat tamen I. Fr. BEYSLAGIUS Syllog. II. opusc. p. 263. vbi delineationem vitae Stapulensis, quam meditabatur, exhibet.

k) Vid. VOSSIIUS de scient. math. c. 22. §. 9. p. 94. c. 51. §. 5. p. 313. c. 52. §. 1. 17. p. 315. 318.

num nouerat. Hinc tanta eius in Academiam Parisiensem merita, tanta literarum gloria, ut ob miram docendi dexteritatem ingeniorum faber diceretur, et illi deberetur, quicquid melioris sensus et elegantioris doctrinae tam philosophicae, quam theologiae in Gallia sensim enascebatur. De quibus eius in restaurationem eruditionis meritis SAMMARTHANVS, IOVIVS¹ aliique videndi, quorum iudicia collegit THOMAS POPE-BLOUNTIVS^m. Dabimus nos vnum WIMPHELINGIIⁿ, hominis coaeui testimonium, quia cuncta eleganter complectitur. Is ita de eo: *Iacobus Faber Stapulensis celeberrimus nostri seculi philosophus, Belgicae, quin immo totius Galliae vnicum decus. Hac nostra tempestate diuino quodam munere, in rei literariae remedium datus, omnes philosophiae partes a caliginosa quorundam sophistarum barbarie vindicauit. Et quae iam omnino Latine loqui dediderant, ac longe ab Aristotelis ceterorumque vere philosophantium mente abierant, in pristinam et sermonis et doctrinae maiestatem restituit ea strictura et serie, ut nihil desit addendum, nihilque sine vitio se offerat demendum, tanta industria, tantumque in omnibus suis operibus artificium, tanta in dicendo dignitas, ut cum philosophia quisque vel mediocriter doctus eloquentiam, quod ante non licebat, consequi vberime possit. Primus enim apud Gallos, ut Cicero apud Romanos, philosophiam rudem adhuc et impolitam cum eloquentia iunxit. Nam cum antea Parisiis peregrinaretur, ciuitate donauit. Vnde non solum philosophiae rudes, sed etiam docti aliquantum se arbitrantur adeptos, et ad dicendum et ad iudicandum. Est enim in dicendo sublimis, in sententiis grauis, in inuentione exquisitus, in compositione diligens et curiosus, nec suorum tantum, sed etiam alienorum operum: ad hoc siquidem vnus natus videtur, ut palaestrae literariae consulat, bonas artes instauret, et in antiquum splendorem reducat. Ea est huius viri cura, ea oblectatio et studium, eo cogitatus omnis, eo mens, eo animus dirigitur. Quod ut liberior fiat, non modo patrimonium, quod non contemnendum Stapulis habebat^o, instar Demetrii suis condonauit, sed et dignitates, officia, beneficia et honorifica et opulenta abiecit, cum Thebano Cratete ratus talia raro virtutibus cohaerere. Denique ut exiguo concludas omnia versu, Ditaui sophia secula nostra Faber. Cui splendido elogio subiungit scripta Fabri philosophica, quibus tantis in philosophiam meritis inclaruit, et quibus in dialecticos, physicos, ethicos, politicos et oeconomicos Aristotelis libros vel paraphrases scripsit, vel commentatus est. Et post haec demum labores eius theologicos recenset. His alterum non minus coaeuum BEATVM RHENANVM addimus, qui ad Capnionem^p ita de eo: *Salutem D. P. Iacobus Faber**

M

Stapu-

1) Ipsum se ita appellari voluisse ait IOVIVS in Elog. cap. 121. m) pag. 521. seq. n) c. 15. p. 236.

Hist. philos. Tom. IV.

o) Haec cum tenui fortuna in paterna domo, quam ei scriptores tribuunt, non cohaerent, ut multa alia, quae enodatione in Fabri historia opus habent.

p) Epist. ad Reuchlinum p. m. 52.

Stapulensis, vir ex omni aevo incomparabilis omniumque disciplinarum vberimus fons, qui philosophiam nimio situ squalentem et suo viduatam splendore ita illustravit, ut Hermolao Barbaro et Argyropylo Byzantio praeceptoribus, quod quodam loco adnotasti, olim tuis huic longe plus nitoris attulerit. - - - *Hic Peripateticam doctrinam ita reddidit peruiam, ut neque Ammonio, neque Simplicio aut Philopono iam sit opus.* Accessit autem in Fabro praeter doctrinae elegantiam, mira in docendo perspicuitas et facilitas, qua de virtute Fabri praeter SAMMARTHANVM videndus IACOBVS VERHEYDEN ^q, quem ne nimii fimus, non exscribimus. Tanta autem philosophiae luce collustratus, non potuit non religionis quoque corruptionem, quam barbara Scholasticorum theologia inuexerat, perspicere, et quibus posset modis corrigere, id quod magnas ei persecutiones Sorbonae doctorum monachorumque contraxit, sic ut IOVIVS, dicat, eum in Lutheranismi suspitione senem obiisse. Margarethae tamen Nauarrae reginae et Francisci I. tutela receptus in eius aula tutum inuenit asylum, ubi quoque centenarius, ut fertur, placida analysi obiit. De quibus reliquisque vitae eius circumstantiis videndi qui res eius enarrarunt ^r. Scripta eius cum philosophica tum theologica enarrat FABRICIVS ^s, quem vide. Habuit discipulum Carolum Bouillum, de quo cum in antecedenti Tomo quaedam dixerimus, hoc loco agere superfedemus. Inter amicos autem familiarissime usus est Henrico Cornelio Agrippa, cui cum in controuersia de D. Annae matrimonio vnico tantum suffragaretur, graues inde sibi concitauit inimicitias, quas tamen enarrare, alterius loci est ^t.

Marius Nizolius.

§. VII. Magno quoque animo in philosophiam Scholasticam ipsumque Aristotelem circa haec tempora insurgere coepit MARIUS NIZOLIUS, Brixellensis, acre barbariei flagellum, vindexque castioris eruditionis strenuus. Is cum Ciceronis puritatem et eloquentiam summo loco haberet, eumque in finem *Thesaurum Ciceronianum, siue apparatus linguae Latinae* ^u collegisset, ad ipsam quoque philosophiam hunc amorem Ciceronis transtulit, et barbaram Scholasticorum linguam perosus, cum Cicerone non loquendum modo, sed philosophandum esse statuit. Quare cum Ciceronis philosophiam, quae de officiis agit, reprehendisset COELIVS CALCAGNINVS ^x, et MARCVS ANTONIVS MAIORAGIVS, illi edita, *pro Cicerone defensione* respondisset, ad quam nihil regeffit Calcagninus morte praeuentus, displicuissent autem Maioragio Paradoxa Ciceronis, quibus *Antiparadoxa* opposuerat; Nizolius, qui Maioragio munus eloquentiae professoris

q) Elog. Theol. p. 104.

r) De controuersis eius, placitis theologicis senio, annorum numero morteque vid. BAYLE Dict. T. II. art. le Fevre, p. 469. et Menagiana l. c. conf. DV PIN. Nouv. Bibl. T. XIII. alique, qui historiam ecclesiasticam seculi XVI scripserunt, Add. ISKELIVS Lex. Basil. T. I. p. 16. praef. conf. quos nominat BEXSCHLAGIVS l. c.

s) Bibl. Lat. med. T. II. p. 418. seqq.

t) Conferri possunt epistolae Agrippae ad Fabrum.

u) Vid. Io. FABRICIVS Hist. biblioth. suae T. III. p. 260. et quos laudat.

x) In Disquisitionibus Basf. 1544. editis.

fefforis apud Mediolanenſes inuidebat, aggredi Maioragium eam ob rem ſtatuit, et literarium bellum excitauit, in quo exigua vtriusque fama incerta fuit victoria. De qua tamen lite, cum ad hiftoriam eloquentiae et Latinae Linguae proprie pertineat, hoc loco agere non licet, videndus autem, qui poſt MORHOEIVM ^y et DORNIVM ^z eleganter rem omnem enarrauit praefantiffimae eruditionis vir Io. PETRVS KOHLIVS ^a, quocum conferendi LEIBNIZIVS ^b, et KRAVSIVS ^c, *ὡν ἐν ἀγίοις*. In hac lite de pretio quidem, auctoritate modoque Latinitatis Ciceronianae, reliquisque caſtioris ſermonis Romani momētis diſputatum eſt; quia vero Cicero argumentum haud raro philoſophicum tetigit, qui vero Nizolio aduerſabantur, magna veneratione Ariſtotelem proſecuti, in eius ſe caſtris militare, aperte fatebantur, hoc pacto controuerſia quoque ad philoſophiam deuoluta, bellumque campis philoſophicis illatum eſt. Magno ſcilicet contemptu deſpiciebant aduerſarii Nizolium, rati, hominem grammaticum verbisque Ciceronis numerandis colligendisque ſolis intentum, nihil praefare poſſe in philoſophia, quod puerile atque ieunum haud ſit. Id quod aegerrime ferens Nizolius, cum iniuria haec animum vehementer fauciaſſet, vlciscendum, qua poſſet fieri, acerbitate ſtatuit. Inde enatus liber eſt, quem anno cIo Io LIII. edidit hoc titulo: *de veris principiis et vera ratione philoſophandi contra pseudo-philoſophos*, in quo quibus poterat, viribus philoſophiam Scholaſticam, et omnem quoque philoſophandi rationem Peripateticam vehemente exagitaui, et cum veteres, tum recentiores Stagiritae ſectatores acerbis modis pupugit; cauſſatus, inueteratam Ariſtotelis venerationem id modo probare, ſtultorum eſſe plena omnia, et diu durare poſſe ſtultitiam et ineptias. Promiſit quoque ſe vera ſcientiarum philoſophicarum principia demonſtraturum confirmaturumque, errores autem hactenus receptos clariffimis rationibus exploſurum eſſe. Nihil tamen horum, vt reuera ineptus ad huiusmodi philoſophiae emendationem fuit, in ipſa tractatione praefitit, ſed in eo diligentiam adhibuit omnem, vt dialecticam Scholaſticam perſtringeret, eiusque dicendi genus barbarum ſqualidumque exagitaret, terminisque horridis cultius ſermonis genus ſubſtitueret, quauis vero occasione Ariſtotelem iugularet. Fruſtra itaque principia naturalia, phyſica, mathematica, moralia noua in hoc libro quaeruntur. Vbi quoque noua ſectatur, meliora non dat, ſed ineptis tricis detinetur. Cuius exemplum eſſe poſeſt, quod reiectis Realium partibus nouam Nominalium ſectam conſtituit, vniuerſalia contendens eſſe vnum totum collectium, de qua eius opinione conſuli poſſunt, ſi placet, quae alibi diximus ^d. Mature vero liber Nizolii et euiluit, et, vt ſolet in huiusmodi ſcriptionibus euenire, diſparuit; aduerſariorum auctoritate et potentia partes Nizolii ſupprimente. Quia vero, vbi veterum, et Scho-

M 2

laſticae

y) Polyhiſt. T. I. L. I. c. 25. §. 26. p. 315.

z) Ad Ionium de S. H. P. L. II. c. 29. §. 9. p. 126.

a) In vita Maioragii, praefixa Deliciis epiſt.

b) Loco citando.

c) In not. ad MANVTII epiſtolas p. 1065.

d) Hiſt. doctrinae de ideis ſect. II. §. 6. p. 225.

laisticae imprimis philosophiae errores tangit, veritates vtilissimas passim sparfit, ideo librum antea ignotum recudi fecit, qui tunc iuuenem adhuc agebat, illustris LEIBNIZIVS ^c, praemissa praefatione *de alienorum operum editione, de scopo operis, de philosophica dictione, de lapsibus Nizolii et adiecta epistola de Aristotele recentioribus reconciliabili*. Quos foetus Leibnizianos, bonae frugis, vt sunt omnia viri maximi scripta, plenos recudi nuper laudabili consilio curauit praestantissimus CHR. KORTHOLTUS ^f. Ex hoc itaque Nizolii conatu intelligi potest, qua ratione flagella Scholasticorum in pellendo hoc pseudo-philosophiae monstro seduli fuerint, et qua ratione viris doctis placuerit, ex quo eius deformitatem perspexerunt, illud ex felicibus philosophantium campis abigere.

*Reformatio-
nis ecclesiae
utilitas ad
emendam
philosophiam.*

§. VIII. Non infelicitur operam suam collocasse hos viros doctos, cum explodendae Scholasticae theologiae et philosophiae manus admouissent, fatendum est: nam et ipsi eius naenias tricasque detexerunt, omniumque contentui exposuerunt, et aliorum ingenia exacuerunt, vt simili ratione spectra haec ex ciuitate philosophorum pellerent, quorum exempla nonnulla in sequentibus adducemus. Quia vero inimicitias hominum potentium, et praecipue cleri, reformidabant, caute tectique incedere in ea re coacti sunt, quae prudentia multum eorum conatus sufflaminauit. Fortiorem vero atque efficaciorum medicinam attulit, quae fauentibus diuinis auspiciis suscepta est, ecclesiae reformatio; quae tot ingeniorum praestantissimorum assensum, publica quoque confessione demonstratum meruit, vt cum viribus animoque ad iuuandam doctrinam theologicam pariter atque philosophicam essent instructissima, ad philosophiae quoque emendationem se accingerent, desertisque Scholasticorum castris, aliis sub signis militare inciperent. Qua in re philosophia cum reliquis disciplinis simile fatum habuit. Omnium enim scientiarum integritatem et pulchritudinem eo tempore, quo doctrina diuinior repurgationem passa est, rediisse, et adiuta esse reformationis negotio, disciplinarum incrementa nemo temere negauerit, qui sectae praeiudicio fauoreque vel odio partis occupatus haud est. Tot luculentis quoque id euerunt rationibus et speciminibus viri docti ^e, vt qui contra dicere audeat, contra solem loqui censendus est. Mirum itaque non est, cum philosophia cum reliquis scientiis sororio cohaereat vinculo, eam quoque reformationis beneficio fuisse insigniter promotam, et exempla logicae ^b, physicae ⁱ et ethicae ^k, ex diuino hoc beneficio egregie auctae produxisse virorum eruditorum, qui in hoc campo versati sunt industriam; quorum tamen hoc loco vestigia

e) 1670. 4. f) Epist. Leibniz. T. II. p. 63. sq.
g) Videndi, quos laudat FABRICIUS Centifol. Lutheran. P. I. p. 368. seqq. P. II. p. 791. sqq.

h) Vid. DAN. REXINGERVS et post hunc SEB. EDZARDI pec. diff. quantum reformatio Lutheri logicae profuerit. Hamb. 1717.

i) Vid. B. I. FR. WVCHERER. diff. de incrementis physices a reformationis tempore. Ien. 1717.

k) Vid. B. IO. IAC. LEHMANNVS Progr. de utilitate quam morali disciplinae reformatio Lutheri attulit ib.

gia legere breuitatis studium, et infinita dicendorum copia impedit ¹. Causae vero eius rei facile intelligi perspicique possunt ab illis, qui sine praeiudicio in hoc argumento versari vel possunt, vel volunt. Nempe viros quos acutissimum ingenium, iudicii vis summa, et eruditio haud vulgaris nobilitauerat, in partes pertraxerat suas suscepta religionis emendatio. Hi cum istis viribus essent instructi, non modo ecclesiae corruptionem videbant, quam tot seculorum suspiria et lachrymae toties iam detexerant; sed et causas perspiciebant fontesque, ex quibus pestis illa tanto Christianae ciuitatis malo in ecclesiam promanauerat. Inter has mali intolerabilis scaturigines pseudo-philosophiam Scholasticam esse, quae ubique in monasteriis, in academiis studiisque generalibus, quae vocant, inque scholis reliquis regnabat, manibus palpabant, et quae inde superstitio incrementa firmamentaque accepisset, quae errorum monstra hac parente essent edita, probe cernebant. Recte vero intelligebant viri summi et prudentissimi, cura quadam palliativa malo huic medicinam parari non posse, et ipsas origines tollendas causasque morbi praecidendas esse, neque huic lolio capita tantum demetenda esse, sed radices euellendas, et meliora suppeditanda. His consiliis excitati Scholasticam philosophiam et theologiam magno animo aggressi, eius falsitatem, et corruptam faciem, innumeraque, quae in bonas artes ipsasque sacras disciplinas inde profluxerunt damna ostendebant, et quam pueriliter inepteque, quantoque intellectus humani ipsiusque rei diuinæ detrimento illa imperium obtineret, exponebant; iuuentutem autem, quosque sobrie philosophari intererat, serio hortabantur, ut relicta hac perfida magistra, sapere, et ex melioribus fontibus prudentiae naturalis et ciuilis omnisque sapientiae praecepta haurire conarentur. In hoc cardine voluendo magna pars industriae laudatissimorum virorum versabatur, idque plerique vrgebant, qui, ut emendaretur intellectus humanus, optabant, et ad eam rem conferebant, quantum poterant. In hoc vero negotio arduo et difficili summique momenti maximum virum Martinum Lutherum principem manus auxiliatrices admouisse, notius est, quam ut dici prolixè debeat, et ipsorum aduersariorum eius testimonio constat. Qui cum plurimum ad hanc rem contulerit, dignus est, cuius in philosophiae emendationem merita hoc loco paulo prolixius enarrentur.

§. IX. Non imparatum fuisse MARTINVM LVTHERVVM a philosophiae Scholasticae cognitione, arteque illa tota, quae eo tempore, quo is disciplinarum praeceptis in iuuentute imbutus est, obtinuit, vitae eius abunde testatur historia, et nemo dignior fide testis est, PHILIPPO MELANCHTHONE, qui breuem vitae eius enarrationem ^m concinnavit. Hoc auctore nouimus, Lutherum in Schola Isenacensi quadrien-

Martini Lutheri merita in philosophiae emendationem.

M 3

nio

1) Conf. CHR. STOCKIUS de bonarum literarum *παιδαγωγικῇ* sub et post reformationem, ib.

m) Praefixa est T. II. Opp. Lutheri Witteberg.

Latin, et inserta quoque T. IV. Declamationum MELANCHTHONIS. Nuper vero recusa cum annotationibus doctissimi HEYMANNI Goettingae 1741. 4.

*Lutherus eruditionis et philosophiae laude non de-
fraudandus.*

nio audiuisse praeceptorem (Ioannes Trebonius is fuit, pro temporis istius conditione vir doctus et sermonis Latini haud imperitus,) rectius et „dexterius tradentem grammaticam, quam alibi tradebatur. Cumque et „vis illi ingenii acerrima esset, et inprimis ad eloquentiam idonea, celeriter aequalibus suis praecurrisset, et verbis et copia sermonis in loquendo „et in scribendo soluta oratione, et in versibus, ceteros adolescentes, qui „vna discebant, facile vicisset. Degustata igitur literarum dulcedine, natura flagrantem cupiditate discendi, appetiisse academiam, tanquam fontem omnium doctrinarum. Et omnes artes ordine percipere tantam „vim ingenii potuisse, si doctores idoneos inuenisset, et fortassis ad leniendam vehementiam naturae mitiora studia verae philosophiae, et cura for- „mandae orationis profuissent. Sed incidisse Erfordiae in eius aetatis dia- „lecticam satis spinosam, eamque, cum sagacitate ingenii praeceptionum „causas et fontes melius, quam ceteri, perspiceret, cito arripuisse. Cum- „que mens auida doctrinae plura et meliora requireret, legisse ipsum plera- „que veterum Latinorum scriptorum monumenta, Ciceronis, Virgilii, Li- „uii et aliorum. Haec legisse, non ut pueri, verba tantum excerpentes, „sed ut humanae vitae doctrinam aut imagines. Quare et consilia horum „scriptorum et sententias propius adspexisse, et ut erat memoria fideli et „firma, pleraque ei lecta et audita in conspectu et ob oculos fuisse. Sic „igitur in iuuentute eminuisse, ut toti academiae Lutheri ingenium ad- „mirationi esset, isque cum natus esset annum viceimum gradu magiste- „rii philosophici ornaretur. Haec ille. Habuit autem Lutherus, ut ex M. RAZENBERGII *Historia Lutheri* msc. refert illustris SECKENDORFIUS, praeceptores Erfordiae Ioannem Gryphium et Iustum Iodocum, vulgato, ut mos erat illius temporis nomine, doctorem Isenacensem dictum. Is in sui aevi philosophia adeo excellebat, ut *Summae philosophiae naturalis*, quam edidit, hoc praefixerit elogium EOBANVS HESSVS:

*Iustus Iodocus
Lutheri in
philosophia
praeceptor.*

*Garrula stelliferum mirari desinat orbem
Fama Syracusum composuisse senem.
Vulcani clypeos Asiam Europamque ferentes
Afferat; inuenit fabula prisca fidem.
Quandoquidem exiguo naturae summa libello
Tam bene composita est, docte Iodoce, tibi.*

*Lutherus ma-
ture philoso-
phiam Aristo-*

Seruili vero studio Aristoteli adhaerebat Iodocus, et pro eo, more Scholasticorum, tanquam pro aris focusque pugnabat. Ex hoc vero praeceptore, qualis discipuli, qui ab eius ore pependit, philosophia fuerit, nemo non intelligit. Qui tamen cum mature oculos aperiret, videretque, quantis naevis deformis esset philosophia Aristotelico-Scholastica, anno clo lo XVI Iodoco dubitationes contra Aristotelem et Porphyrium transmisit, de quibus

n) *Histor. Lutheranismi* Libr. I. §. 8. addit. 3. pag. 20.

bus infra plura dicemus. Qua Aristotelico-Scholasticae philosophiae desertione ita irritauit Lutherus praeceptoris, licet magna veneratione excepti, animum, vt eum Erfordiam delatum in conspectum admittere noluerit^o. Qua eius indignatione non commotus Lutherus, in literis ad Iodocum anno c1510 XIIIX exaratis eadem se in sententia persistere, professus est, scribens: *Vt me etiam resoluam, ego simpliciter credo, quod impossibile sit, ecclesiam reformari, nisi funditus canones, decretales, scholastica theologia, philosophia, logica, vt nunc habentur, eradicentur, et alia instituantur.* His Lutheri sententiis ita exasperatus est Iodoci animus, vt ad Spalatinum scriberet Lutherus, cum Iodoci mortem audiisset^p: *Audiui heri, excessisse e viuis D. Iustum Iodocum Isenacensem, Erfordiae. Timeo et me ansam acceleratae suae mortis fuisse, tantum aegritudinis fuit animo eius ex meis, vt dicitur, profanitatibus et temeritatibus, quibus Scholasticam theologiam incredibiliter doluit contemni.* Verum haec postea gesta sunt, et infra tanguntur. In praesentia id praecipue obseruamus, mysteria Scholasticorum omnia virum summum accurate pernouisse. Testis iterum MELANCHTHON est^q, narrans, Lutherum ad Augustini religionem conuersum et huius doctoris scripta legentem non tamen prorsus reliquisse sententiariorum, Gabrielem et Cameracensem pene ad verbum memoriter recitare potuisse; diu multumque legisse scripta Occami, huius acumen antetulisse Thomae et Scoto, diligenter et Gersonem legisse, sed omnia Augustini monumenta et saepe legisse, et optime meminisse: illam autem vim ingenii demonstrauisse, vt saepe dixerit doctor Martinus Mellerstadius, mutaturum esse vulgare doctrinae genus, quod tunc in scholis vnicum tradebatur; et hic primum dialecticam et physicam Aristotelis enarrauissse. Addixit vero se Lutherus, vt plerique eo tempore viri docti in Germania faciebant, Nominalium partibus^r, quas Occamus recoxerat, et Germanis acceptissimas fecerat, vt in praecedente Tomo dictum; maturior vero aetate et experientia doctior omnem Nominalium et Realium controuersiam contempsit et exagitauit. Ex his vero manifestum est, inepte agere, et inuidiam prodere Lutherani nominis obtrectatores, qui Scholasticorum mysteriorum et artium liberalium notitiam ei impudenter denegant. Inter quos more suo nomen professus est IACOBVS GRETSERVS, inter cuius scripta extat etiam oratio, *utrum Lutherus fuerit theologus Scholasticus?* Dedit eius verba integra P. BAYLE^s, in quibus quaestionem ideo negandam esse statuit, *quod crassissimos, stupidissimos, et decumanos prorsusque asininos contra theologiam et philosophiam errores commiserit.* Quare vehementer in eum inuehitur, quod non semel testatus fuerit, omnia scholasticae theologiae mysteria sibi probe esse cognita; omnia adyta perlustrata,

telico-Scholasticam oppugnat.

omnes

o) Vid. LUTHERI epist. I. 10.

p) SECKENDORF. l. c. p. 121.

q) loc. cit.

r) Vid. quae diximus in historia philos. doctri-

nae de ideis S. II. §. 4. p. 208. et cel. HEYMAN-
NVS l. c. p. 10, not. c.

s) T. III. art. Luther. not. II. p. 134. SOTVZ.
Bibl. societatis Iesu p. 370. C.

omnes excusos angulos, seque, quod contra doctores Louanienses et Colonienses scripsit ^{f)}, non pessimo ingenio, nec ultima socordia versatum esse, plus duodecim annis inter sympalaestritas eorum detritum. Neo ferre potest, quod dixerit, se Occamistarum, qui eo tempore Terministae et Moderni dicebantur, placita non a limine tantum salutasse, aut primoribus labris solummodo degustasse, sed penitus imbibita tenere etc. Quae cum Melanchthon quoque asseruerit, ita explodi posse putat, ut ne principia quidem philosophica Lutherum tenuisse demonstretur: cuius rationes inde defumit, quod statuerit: impingere philosophiam in theologiae regulas, sed ipsam vicissim in philosophiae regulas, quodque vehementer stomachetur in Parisiensem theologorum scholam, quod definiuerit, idem esse verum in philosophia et theologia: et quod dixerit: aliquid esse verum in vna parte philosophiae, quod tamen falsum sit in alia parte philosophiae. Verum quam friuola haec sint, et inepte afferantur, vel pueri intelligunt, cum quae Lutherus *κατα τι*, et imprimis de Scholastica philosophia dixerat, vel certo tantum sensu et relatione affirmauerat, nec ratiocinatione mala usus erat, ad sensum aliquem vniuersalem satis sophistice raptantur, ipseque Gretserus prodat, se Lutheri mentem intelligere vel non potuisse vel noluisse, recte ideo notatus Baelio, qui videndus. Sufficit, ut haec frustra, et inuidia dictante, dici ostendamus, quod probantibus superioribus, iussuque electoris Friderici Sapientis Lutherus philosophiam Scholastico-Aristotelicam in Vitebergeni academia docuerit. Cui muneri eo minus ineptum et ineruditum monachum praeficere licuit, quo feuerior erat laudatissimi principis voluntas, ut nativam Aristotelis philosophiam iuuentus doceretur. Hanc enim felicitatem MELANCHTHON ^{g)} in sermone de corrigendis studiis adolescentibus gratulatur, quod quibus benignitate optimi ac sapientissimi principis Friderici, Ducis Saxoniae, electoris contigerit, longe saluberrimis erudiri, fontes ipsos artium ex optimis auctoribus hauriant, et nativum ac sincerum Aristotelem doceantur. Cum autem idem quoque princeps suis sumtibus imprimi curauerit PETRI TARTARETI in doctrina Scoti super Aristotelem, et Petro Hispano commentationes, (de quo commentario logico in Summulas Petri Hispani videndus HERMANNVS AB ELSWICH: hicque potissimum ex Scholasticis auctoribus scriptor professoribus Vitebergenfibus explicandus traditus commendatusque fuerit, necessario inde concluditur, eam in Luthero Scholasticae philosophiae cognitionem reperiisse superiores, quae ad professorem publicum sufficeret, id quod Iesuitae sophismata satis euertit.

Lutherus
Scholasticam
philosophiam
relicti et da-
minat.

§. X. Non tamen tanti sibi constitisse philosophiae Scholasticae notitiam, omnemque illam, quae huic innitebatur, eruditionem vir magnus credebat, ut non meliora edoctus, eiusque morologiae vanitatem et stultitiam

f) In Respons. ad articulos a Louan. et Colon. theologis damnatos T. II. Opp. Lat. Witteb.

g) Declamat. T. I. p. 496.

t) De fortuna Aristotelis in Academiis Protestantium §. 8. p. 16.

titiam perspicere sponte non abiicere modo, sed et expellere ex scholis, et publicis scriptis oppugnare apud se constitueret. Cuius mutationis causae fuere variae. Et primo quidem dubitandum minime esse videtur, easdem rationes, quae in Italia viros doctos, politioris literaturae studio delectatos excitauerant, ad abiicienda Scholasticae philosophiae iuga, Luthero quoque, in veterum scriptis ab adolescentia versato horrorem barbariei Scholasticae iniecisse; praecipue cum Graecis et Ebraicis literis se dedere coepisset. Satis id prodit MELANCHTHON^{u)}, pulchre observans, cum Lutherus in theologia discrimen legis et euangelii, promissionum legis et promissionis euangelii, philosophiae et euangelii, quod non extabat in Thoma, Scoto et similibus magno eruditorum omnium applausu ostendere coepisset; accessisse huic, quod Erasmi scriptis iam inuitata fuerint iuuentutis studia ad Latinae et Graecae linguae cognitionem, et monstrato iam dulciore genere doctrinae, multi bonis et liberis ingeniis praediti abhorrrere a barbarica et sophistica doctrina monachorum inceperint. Deinde cum accurate omnia Scholasticae doctrinae mysteria et asyla perspexisset vir acerrimo iudicio praeditus, et in arcanas eius rationes facile penetrans, pestilens malum, cuius tristissimos in ecclesia effectus tot piorum lamentationibus lachrymisque haecenus deploratos probe nouerat, non inspicere non potuit. Ita vero inuictis rationibus conuincebatur, Scholasticam philosophiam et fundamentum esse theologiae Scholasticae, quosque illa inuexerat, errorum omnium, et fulcrum suppeditare immensum ambitionis et potentiae, curiae Romanae, quae, velut intolerabili haecenus iugo conscientiae imperauerat, quodque tandem aliquando excutere omnes boni praeoptabant. His vero malis medendis tandem manum admouendam ratus, prauorum lolorum radices extirpandas esse recte statuit, et pellendam philosophiam Scholasticam, si illa pestis sit auerruncanda. Cumque et ratione recte uti, et sacras literas dulcioribus ex fontibus haurire coepisset, expertus erat, quam inutiles essent cauillationes sophistarum, et ad intellectum luce collustrandum, et ad voluntatem rite emendandam, nec esse vel luminis vel solatii quicquam in omnibus illis disputationibus, maximisque, quae de nihilo nascebantur, fabulis. Has vero inanes dissertationes et morologiam ferri ab hominibus piis et ingenuis viri recti sensus et integri pectoris indignabatur. Ast his potissimum armis in proelium prodire, et pro pestilentibus erroribus, qui ecclesiam occupauerant, pugnare tanquam pro aris focusque videbat curiae Romanae mancipia: his fulcris labentem moxque ruituram superstitionem sustentari, his praesidiis barbariem doctrinae morumque defendi obseruabat, adeoque ista prius armatura spolianda esse tenebrarum regna recte iudicabat^{v)}. Cumque et vocationis iure, et animi magnitudine omnium fortissi-

u) In vita eius l. c.

v) Conf. SECKENDORF. l. c. p. 103.

fortissime praeiudiciorum turmas, quae hactenus veritatem graui onere de-
 presserant, eiecisset, et sic illam venerationem, Scholasticae philosophiae
 et theologiae, quam ab adolescentia in scholis et monasterio hauserat, quae-
 que multis oculos tenebat, vt perspicere foedos vultus haud possent, ex-
 uisset, facile fuit, ingenii natura acerrimi in id vires conferre, vt pseu-
 do-philosophiam hanc, suis neruis spoliata omnium contemptui expo-
 neret. Quod licet magnam illi inuidiam minabatur, eo quod emolumen-
 ta, quae a Scholasticae philosophiae et theologiae imperio hauriebat cle-
 rus monachorumque grex, arctis hos homines vinculis illi pesti mancipa-
 uerant, excitarunt tamen virum fortem animique imperterriti exempla
 magnorum virorum, qui in Italia barbariem aggressi, Scholasticae philo-
 sophiae bellum indixerant. His rationibus caussisque instigata ignea vis
 animi, qui ecclesiae emendationem forti quoque remedio opus habere
 probe perspiciebat, non potuit non acerrime in Scholasticam philosophiam
 insurgere, eamque telis vndeque confodere. Iniquissime id tulit cu-
 cullatorum fratrum, virorumque obscurorum turma, quae hostem illum
 esse philosophiae omnis, ipsiusque rationis, et ignorantiae atque enthusi-
 asmo apertissime fauere clamabat. Fecit id sub ipsis reformationis auspiciis
 THOMAS RHADINVS Dominicanus, qui in *oratione* ^w ad *princi-*
pes et populos Germaniae, Romae, vbi theologiam profitebatur, habita,
 velut enorme illi crimen obiicit, *quod Aristotelicam philosophiam spreue-*
rit, et theologiae pestem vocauerit cum summa Scholasticorum doctorum
iniuria, qui tamen per annos trecentos theologiae philosophiam ancillari
et omnem humanum intellectum in obsequium Christi captiuum facere al-
laborauerint. Haec postmodum alii, etiam docti viri ex Romanensium
 coetu repetiuerunt, vt odio in Luthero, aliquid darent ^x, quorum loca
 cum adduxerit Ven. HALLAVERVS ^y, theologus hodie Ienensis cla-
 rissimus, ad eum Lectorem remittimus, sed et illos euoluendos esse mo-
 nemus, qui his calumniis et opprobriis in Lutherum iactis accurate solide-
 que responderunt, enarratos a Io. ALB. FABRICIO ^z. Viuo adhuc
 Luthero eo nomine ad Thomae Rhadini obrectationes respondit Didy-
 mus Fauentinus, vel qui sub hoc nomine latet PHILIPPVS ME-
 LANCHTHON, peculiari oratione ^a, in qua inter alia ad obiectam stu-
 diorum oppressionem, et quidem philosophiae respondet: *Non damnat*
Lutherus eam philosophiae partem, quae mathemata, quae gemmarum,
plantarum et animantium naturas descripsit. Nam horum cognitionem
fatetur ad sacra necessariam esse, soletque in loco vti, quoties res po-
stulat, probat inquam illam rerum descriptionem, cuius auctores habemus

w) Prodiit ea, cura Emseri, qui inter Lutheri
 aduersarios agmen ducebat, Lipsiae 1520. vid.
 SECKENDORF, l. c. L. I. f. 27. §. 70. p. 107.

x) MELCH. CANVS Theol. L. IX. c. 3. qui ta-
 men ipse theologiam scholasticam condemnat.

RAFIN. Compar. Arist. et Platonis p. 412. FLEV-
 RY Method. studiorum, alii.

y) In Diss. Lutherus politioris literaturae cul-
 tor et aestimator §. 6. p. 9.

z) Centifol. Luth. P. I. p. 367. P. II. p. 791. 792.

a) T. III. Opp. p. 38 seqq.

mus apud Latinos Plinium, apud Graecos Athenaeum, addo, si vis, Aristotelem, Theophrastum, Dioscoridem, ut poëtas interim taceam. Breuiter collaudat Lutherus, quae de rerum natura fere sunt a medicis conscripta, damnat autem, si ignoras, eam philosophiae partem, quae de rerum principiis, ventorum ac pluuiarum causis prodigiosas nugas comminiscitur, adeoque quicquid id est, quod Aristoteles vocat physica ἀποδείγματα, καὶ τὰ μεταφυσικά damnat, quicquid de moribus a philosophis proditum est. Idem in sequentibus de ea philosophiae parte, quae naturam transcendit, et de Deo praecipit differens, affirmat, ita ut planum faciat, Lutherum proprie Scholasticam philosophiam impetisse: De iis, quae Deo tribuuntur ab hominibus, de unitate, de intellectu, de voluntate, de simplicitate differunt metaphysici, quos vocant, quam partem theologia Scholastica sibi totam vindicat, in qua regnare sibi videtur. Hinc natae sunt factiones illae Thomistarum, Scotistarum, Occamistarum, velut ex chaos ἀνισχυόμενον. Hic theologorum vulgus studia in contraria scinditur, dum hic rem rationabilem, ille realitates, breuiter dum suum quisque dogma asserit. Quae omnia in sequentibus graui offensa doctrinae Christianae hactenus retenta esse, nec cum sanis Christi dogmatibus consistere posse, pulchre ostendit. Ex dictis autem constat, dum Scholasticam philosophiam reiecit Lutherus, Aristotelicam quoque illum improbauisse, quam fulcrum illius vnicum esse nouerat, quamque cum doctrinae Christianae systemate non posse cohaerere, acriter vero cum erroribus philosophiae et theologiae Scholasticae connecti probe intelligebat. Valde displicebat ei Aristotelis dialectica et ethica, maxime, quod hoc duce in sacrorum mysteriorum penetralia pedem inferre, et his elementis res diuinas metiri Scholastici ausi fuerint: credebatur autem philosophari nos pulchre posse sine Aristotele, quem Christo et Apostolis a Scholasticis praelatum esse aegerrime ferebat, et ista quoque ex causa Ciceronem Aristoteli praeferebat, in cuius scriptis philosophicis perspicuitatem et elegantiam regnare videbat, cum e contrario Aristotelis scripta in se difficilia et obscura Scholastica gens non intellexisset. Abiiciendam itaque Aristotelicam quoque philosophiam, cum Scholastica esse statuit, si sananda sint ecclesiae vulnera ab his hominibus inflicta. Et ex hac Lutheri de Aristotelica philosophia opinione illae prodierunt rationes dubitandi, quas contra Aristotelem et Porphyrium anno MDXVI transmisit praeceptoris suo Iodoco Ilfenacensi supra memorauimus. Commendauerat eas peculiari epistola b) Ioanni Langio, in qua Aristotelem, Porphyrium, Sententiariorum perdita studia nostri seculi vocat; praedicique, blasphemiarum et maledictionum instar eos habituros illas esse, quibus decretum, non quinquennio cum Pythagoricis, sed perpetuo et in aeternum cum mortuis silentium tenere, omnia credere, semper auscultare, nec vnquam, saltem leui praeludio contra Aristotelem et sententi-

as velitari et mussitare. Addit inter alia: Nihil ita ardet animus, quam histrionem illum, qui tam vere Graeca larua ecclesiam lufit, multis reuelare, ignominiamque eius cunctis ostendere, si otium esset. Habeo in manibus commentariolos, in primum physicorum: quibus fabulam Aristoteli denuo agere statui in meum istum Prothea, illusorem vaferrimum ingeniorum, ita ut nisi caro fuisset Aristoteles, vere diabolum eum fuisse non pueret asserere. Pars crucis meae vel maxima est, quod videre cogor, fratrum optima ingenia bonis studiis nata, in istis scenis vitam agere, et operam perdere: nec cessant vniuersitates, bonos libros cremare et damnare, rursus malos dictare, immo somnare. Anno vero sequenti dissertationem Luthero praefide M. Franciscus Guntherus, Northufanus habuit, in qua haec de Aristotele pronuntiatur sententia: Tota fere Aristotelis ethica pessima est, gratiae inimica. Error est, Aristotelis sententiam de felicitate non repugnare doctrinae catholicae. Error est dicere, sine Aristotele non fit theologus. Immo theologus non fit, nisi sine Aristotele. Nulla forma syllogistica tenet in terminis diuinis. Non tamen ideo sequitur, veritatem articuli trinitatis repugnare formis syllogisticis. Si forma syllogistica tenet in diuinis, articulus trinitatis erit scitus et non creditus. Breuiter totus Aristoteles ad theologiam est tenebrae ad lucem. Bonum erat ecclesiae, si theologis natus non fuisset Porphyrius cum suis vniuersalibus. Vsitiores definitiones Aristotelis videntur petere principium^d. Alia huius generis loca, in quibus Lutherus grauem Aristoteli dicam scripsit, diligenter passim a viris doctis^e collecta, breuitatis causa praeterimus. In his vero viri summi pronuntiatis esse nonnulla duriuscula, et imputari Aristoteli errores, quorum Scholastici magis hunc philosophum non assecuti, rei agendi sunt, quam Stagirita, non disitemur; produntque quaedam vim illam et vehementiam animi, sine qua Augiae stabulum repurgari haud poterat. Sed id quoque, si absque odio et inuidia de hac re dicendum, fatendum est, valde offendisse virum pium, et ad animi emendationem atque praeparationem, eiusque consolationem omnem philosophiam referentem, abusum Aristotelicae philosophiae, latissime in Scholastica philosophia regnantem, quae tantum abest, ut posthabitis reiectisque vel emendatis dogmatibus Peripateticis, quae cum sacra doctrina in physica, metaphysica et morali parte reconciliari non possunt, meliora tantum rectaque consuluerit, ut potius nefandos Aristotelis errores pro sacrorum dogmatum principiis admiserit: indignatumque esse ludicris et ineptis cauillationibus ex dialectica Aristotelis inter Scholasticos natis, quae scepticismum, ipsamque haud raro impietatem genuerant. Im-

c) T. I. Ien. Lat.

d) Repetit ista in 28. paradoxis et 12. positionibus philosophicis contra Aristotelem Heidelbergae disputatis, l. c.

e) ELSWICH. L. C. HEVMANN. Act. phil. Vol.

II. p. 579. CHR. THOMASIVS Hist. sap. et stult. T. I. p. 1 et pecul. Schediasmate Germanico idiomate scripto Io. GVIL. ZIEROLDVS, Starg. 1700. 4.

Improbando itaque systema Aristotelis physiologicum, et ethicum quod male cum Christiana doctrina cohaerere nemo non, rerum gnarus, intelligit, reuera Aristotelem Scholasticum, ducemque philosophastrorum horum explodebat, reiiciebatque. Clare id probant declarationes, quas Lutherus *Positionibus et declarationibus ad Heidelbergenses missis* addidit, et ex Codice Msc. bibliothecae Zittauensis vulgavit GOTTLIEB. WERENSDORFIUS V.C. f. Ibi ita vir beatus: *Hae conclusiones sunt a me ideo tractatae ac disputatae, ut ostenderem, primo, quam longe lateque ab Aristotelis sententia aberrarint omnium scholarum sophistae, ac plane sua somnia in Aristotelis non intellecti libros inuexerint. Vnde et si quam maxime sensum eius teneamus (quemadmodum hic tradidi,) tamen prorsus nihil adiumenti ex ipso haberi posset non solum ad theologiam seu sacras literas, verum etiam ad ipsam naturalem philosophiam. Quid enim iuuat ad rerum cognitionem, si de materia, forma, motu, finito, tempore, nugari et cauillari queas verbis ab Aristotele conceptis et praescriptis? Et alibi^f ad Georgium Spalatinum scribens, non dissimulat, ratum sibi atque certum esse, nec Thomam, nec omnes Thomistas simul, vel unum in Aristotele intellexisse capitulum. Quae omnia recte se habent, nec facile improbabat, quisquis vel Peripateticam vel Scholasticam theologiam nouerit. Ceterum, ipsius Aristotelis philosophiam, velut sapientiam quandam humanam et Graecam consideratam non prorsus contemnebat, et quam in theologia valde improbat, ethicam Aristotelis, in vita ciuili laudat, Aristoteli quoque acutissimi ingenii laudem tribuit, et eo nomine Ciceroni praefert, quamuis hunc illi prudentia praestitisse affirmet^g. Quae moderatior de Aristotele sententia Lutheri adscribenda esse videtur Melanchthonis amicitiae et, qua ille regebatur, opinioni de vera Aristotelis philosophia. Ceterum verisimile admodum est, Lutherum disputationis aestu abreptum, mysticaeque theologiae, quam ei initio commendauerat Scholastica impietas amore adductum, initio quaedam duriuscula non de pseudo-philosophia tantum, quae in scholis regnabat, pronuntiasse, sed ipsi quoque philosophiae imputauisse: imprimis autem dubio carere videtur, cum Augustini placitis de seruo hominis arbitrio esset addictissimus, ideo paulo iniquiorem in philosophiam fuisse, quod hanc vires hominis naturales earumque libertatem nimium extollere crederet: quae ratio moralem quoque Aristotelis philosophiam illi inuisam reddidit^h. Sed Lutherum ipsum ex Luthero explicantibus, et quae extra disputationis aleam constitutus de philosophia scripsit, considerantibus manifestum erit, virum magnum maturiori iudicio de philosophia pronuntiantem, non eius usum, sed inutiles sterilesque disputationes Scholasticorum, et pseudo-philosophiam illo tempore obtinentem reiecisse, et nugae horum philosophastrorum, quae optima tunc in-*

N 3

genia

f) In diss. de progressu emendatae per Lutherum religionis p. 20.

ff) T. I. ep. 45.

g) Vid. ad Gen. X. p. m. 131.

h) Conf. Ag. phil. Vol. II. p. 587.

genia detinuerant, et impedimenta struxerant veritatis maxima, damnauisse. Id quod vel ex vna MELANCHTHONIS oratione *contra Rhadinum*, exque loco supra adducto est manifestum, legique meretur vel ipsa tota oratio, vel excerpta ex ea a SECKENDORFIO ^k data, quia luculentis exemplis Melanchthon probatum dedit, corruptiones infinitas quae ex ista pseudo-philosophia exortae sunt, virum summum compulisse, vt hunc foetum adulterinum ex ecclesia eiiciendum esse contenderet. Quod reliquum est, nec philosophicum ingenium magnis iudicii excelsi et animi imperterriti viribus fustulatum Luthero defuisse, nec a saniori philosophia, diuinioris veritatis testem fuisse destitutum, dudum viris doctissimis CHR. AVG. HEYMANNO ^k et ISAACO FROEREISENIO ^l obseruatum, quorum paginae illis euoluendae sunt, qui vberiora eo de argumento desiderant. Nobis enim prolixioribus esse non licet, contentis ostendisse, quid Lutherus ad pellendam Scholasticae philosophiae barbariem reuocandumque meliorem sensum reformationi doctrinae Christianae intentus contulerit. Ex quibus caussa intelligitur, cur philosophia tempore emendatae religionis mutationem passa sit.

Melanchthon
aduersarius
philosophiae
Scholasticae.

§. XI. Eandem, quam Lutherus fouerat, opinionem MELANCHTHONEM quoque aluisse, qui tum primus fere philosophiae et humaniorum literarum restaurator erat, ex oratione *in Rhadinum* in antecedentibus adducta est manifestissimum. Et hoc disertissimo viro interprete, non sine iucunditate discimus, quae causae viris illis magnis, qui reformandae ecclesiae opus susceperunt, fuerint, philosophiam et theologiam Scholasticam velut purgamenta quaedam ex ecclesia eiiciendi. Quamuis autem Aristoteli magis faueret, nec reiiciendum eum totum, sed in ordinem cogendum emendandumque esse statueret, et puriorem Peripateticam philosophiam reuocare in academias conaretur, vnde ei locum infra inter philosophos *γνηστίας* Peripateticos assignabimus; non mutauit tamen sententiam de philosophia Scholastica, quam quacunque poterat occasione, amicis et studiosae quoque iuuentuti suggerebat. Passim huius rei exemplis scatent orationes ab eo in academia Witebergenfi pronuntiatas, vbi more suo plane et perspicue ea de re disserit. Praecipue autem legi meretur elegans atque docta oratio, quam *de studiis corrigendis* ^m conscripsit, et in qua multa pulcherrime de barbaro isto, quod ante illud seculum, diu vixit, aeuo edisserit, causasque luculenter exponit, qui factum sit, vt tanto ingenia philosophantia situ obducta sint, et quibus ex fontibus illa corruptio manauerit; deformes quoque vultus exponit, quibus destabilis philosophia facta est. Inter alia vere: *Primum desertis veterum disciplinis quando audax ista commentandi et philosophandi ratio inualluit, simul Graeca contempta, mathematica deserta, sacra negligentius cul-*

i) Hist. Luther. loc. cit.

k) Loc. cit.

l) Vindiciae Lutheri, quibus eius manes a

philosophiae sanioris odio et contemptu crassaque ignorantia vindicantur. Argent. 1617. 4.

m) T. I. p. 489.

culta sunt. Quo malo quae saevior pestis esse potuit? Certe nulla vulgarior unquam fuit. - - Quantum aetatis homini datum est, nedum adolescentiam, insumunt, ut Euripos omnes, sic enim Nazianzenus vocat, Aristotelicos exhauriant, id quod nescio an unquam alicui contigerit. Subinde enim quod exhauritur, influit, felicius id quidem quam quod de Danaidum doliis ferunt. Adde quod cum se veri scientiam meditari gloriantur, plurimum operae fallaciis neccendisque dolis linguae nauent; deinde ex tot factionum diuersis opinionibus, vix vnā aut alteram, quae sibi constet, reperias. Solent enim, in omni humano dogmate falsis vera, veris falsa misceri. Ibi vero quanto agas negotio, quibus auditorem perfugiis trabas, dum sententiae doctores inter se conueniant, nimirum ut candida nigris: at nil refert, cadat, an recto stet fabula talo, modo clamatum sit fortiter. - - Interim partium studiis disceditur, aluntur odia, friget humanitas, et cum a literis nihil abesse debeat longius rancore; nam communia erant Musis et Gratiis quondam sacra, horum studia, quaecunque sunt, vel sola nutrit inuidia. Similia habet in oratione de odio sophisticisⁿ, in qua grauissimis verbis Scholasticorum fallacias, et impietatem, quam istis artibus defenderunt, describit, et quae inde ecclesiae pericula excitata sint, graphice delineat. Aliorum, qui a Lutheri fociorumque partibus steterunt, eadem de re testimonia, ne nimii simus, praetermittimus.

§. XII. Valde studium hoc profuit orbi literato, cum vbique exorientis philosophiae emendationem apertis exciperent amplexibus elegantiora ingenia. Quae licet non omnia philosophiam, data opera excoherent, relicto tamen, quod disciplinas fere omnes haecenus inquinauerat, sterquilinio, ad colendam sapientiam atque eruditionem humaniorem animum adiecerunt. Hi non quidem certam quandam sectam elegerunt, ut innumeri fecere alii, qui philosophiae nomen ab eo tempore dederant, nec eclecticum philosophandi genus secuti sunt, quod a scopo suo erat alienum, legerunt tamen ob philosophiae amorem veteres philosophos Graecos Latinosque, eorumque interpretes agere adhibita veteris literaturae luce conati sunt, hacque ratione ad promouenda philosophiae incrementa nonnihil attulerunt. Cuius exempla varia in historia literaria seculi XVI occurrunt, in hac historiae philosophicae parte non negligenda. In hac classe collocari meretur IACOBVS SADOLETVS, vir summus, et politioris eruditionis vindex haud postremus. Hic quamuis philosophum se ostendere non desideraret, cum tam Cicero- nis eloquentiam imitandam sibi non sine felicitate constituisset, eius quoque exemplo monitus dicendi rationem puram castamque ad philosophiam transtulit, et de laudibus philosophiae pulchre commentatus est. Qui liber adeo placuit Petro Bembo Cardinali, ut ad Polum itidem Cardinalem scriberet^o: Equidem ab illis Augusti temporibus, quae profecto ma-

Promota hac ratione studiorum elegantiorum cultura, et interpretatio veteris philosophiae.

Exempla eius.

Iacobus Sadoletus.

xime

ⁿ) l. c. p. 578. ^o) Apud POPK-BLOVN T. p. 573. conf. TEISSIER. T. I. p. 29.

Hieronymus
Fracaſtorius.

xime omnium summis ingeniis et ſcriptoribus praeſtantibus claruerunt, nullum legi librum ſcriptum, ut mihi quidem videtur, appoſitius, ſplendidius, nullum melius, nullum Ciceroniano mori, ſtilo, ſacundiae denique viciniuſ. Idque ſine dubio debuit vir illuſtris amicitiae, quam cum Eraſmo et Melanchthone alebat, quos cum aſſertores noſſet literarum, earumque elegantiam ad philoſophiam cerneret traducere, laudabili conſilio ſecutus eſt. Iungendi hiſ Patavinuſ Medicuſ HIERONYVS FRACAſTORIVS, et Germanoruſ Pliniuſ GEORGIVS AGRICOLA. Vterque enim cum totam fere aetatem in indaganda reruſ natura conſumſiſſet, literaruſ decuſ ad philoſophiam iuxta veteruſ mentem, licet nulli ſectae addiſtus transferre ſtudiuit. Et ille quidem teſte THVANO^p, cui ſuccinunt eruditoruſ plerique, ad exactam philoſophiae et mathematicaruſ artiuſ ac praecipue aſtronomiae cognitionem ſummum iudiciuſ et admirabile ingeniuſ attulit: quo multa ab antiquiſ aut ignorata aut ſecus accepta adinuenit, et explicauit. Hic autem Ariſtoteliſ atque Pliniuſ exempla ſecutuſ reruſ naturaliuſ hiſtoriam tanta eruditione et ingeniſ ſolertia perſecutuſ eſt, ut non veteres modo aequaſſe, ſed et accuratiore ſuperauiſſe iudicatuſ ſit, et praeſtantiffimi philoſophi nomen meruerit^q. Ex Proteſtantiuſ coetibuſ hiſ adiungimuſ duumuiroſ praeſtantiffimoſ IOACHIMVM CAMERARIVM, et SIMONEM GRYNAEVM, eo quod veteruſ philoſophoruſ interpretationi inſudando ad emendandam philoſophiam plurimuſ contulerunt. Et Camerariuſ quidem, vir inter elegantioriſ literaturae, et praecipue veteriſ eruditioniſ, reſtauratoreſ apud Germanoſ, vere ſummuſ, Petri Moſellani inſtitutione uſuſ, Melanchthoniſ et Eraſmi amicitia ita gauiſuſ eſt, ut quid Graecae, quid Latinae valerent literae non ſolum intelligeret, ſed alioſ quoque accurate doceret^r. Hiſ vero raram iſto tempore iunxit philoſophiae veteriſ, et imprimiſ Graecae, cognitionem, quam cum erudite cum arte critica ſociaſſet, dici non poteſt, quanta lumina illi hoc pacto accenderit. Teſtantur id edita a Camerario ſcripta veteruſ Graecoruſ, quaruſ editionuſ cataloguſ exhibet praeſantiſſimuſ FABRICIUV^s. Inter haec veteruſ ſcripta a Camerario edita, leguntur etiam ARCHYTAE liber *de decem praedicamentis*, et explicati-
ones, tum libroruſ duoruſ NICOMACHI GERASENI *de theologia arithmetica*; tum *ethicoruſ Ariſtoteliſ*. Inter quas eiſ commentationeſ haec ita placuit GABRIELI NAVDAEO^s, ut poſt Montecatinuſ et Victoriuſ, tertiuſ inter commentatoreſ in ethica Ariſtoteliſ locuſ Camerario tribueret. Quae veteriſ philoſophiae cognitio cum accurata Graecae linguae et antiquitatuſ notitia ſummaſ Came-
rario laudeſ promeruit^t. Valde ideo illuſ extollit aequuſ meritoruſ literiſ partoruſ iudex AVG. THVANV^s II, eo quod poſt perceptam
vtri-

p) ADAM. Vir. Medic. p. 77. THOM. CRENI-
VS de ſingularibuſ ſcript. §. 5. p. 16. TEIſſIER.
l. c. p. 217. q) ADAM. Vir. philoſ. p. 258.
r) Bibl. Graec. Vol. XIII. p. 493.

s) Bibliograph. polit. p. 21.
t) Vid. TEIſſIER. l. c. T. III. p. 14. CRENI-
VS l. c. §. 52. p. 64. Meth. comp. erud. T. III. p. 2.
II) Ad a. 1574.

utriusque linguae exactam notitiam, non solum ad bonos auctores interpretandos tam poetas, quam oratores et historicos, sed etiam in solidioribus philosophiae, mathematicarum artium et postremo theologiae studiis multa commentatus esset. Succinunt de egregiis eius in rem literariam veterum, etiam philosophicam meritis virorum doctorum elogia, collecta a TH. POPE-BLOUNTIO^t, IACOBO THOMASIO^u, aliis^v, qui videndi. Illud vero non praetermittendum hoc loco est, non neglexisse quidem Camerarium more sui temporis Aristotelem, inque eo interpretando doctissime operam posuisse, fauisse autem simul Platonico-Pythagorae disciplinae, cuius mysteriis rimandis haud vulgariter infudavit, ut vel ex vno commentario in Nicomachi arithmetica constat. Iple vero satis luculenter, quae ei ista de re animus sit, explicuit, scribens^w: *Peripatetica disciplina humanissima fuit, quae ad captum ingenii humani dignitatis ac virtutis praecepta accommodavit, neque veluti optando quid maxime quisque velle, deberet, collegit, sed quid consequi etiam posset, circumspexit. Stoici, ut ait Cicero, fines officiorum paulo longius, quam natura vellet, protulere, ut cum ad ultimum animo contendissemus, ibi tamen, ubi oporteret, consisteremus. Itaque hi priora praeclara et luculenta opera eliminando videntur corrupisse, nam Academici certe cum Peripateticis sententia et dogmatis coniuncti earundem rerum diversa quodammodo explicatione usi fuerunt, ut aliter de aliis utrique loquerentur. Epicurei vero quasi abortivum philosophiae genus gravitatem huius plane reliquerunt, et ad futilia quaedam ac vulgo nota probataque traduxerunt disputationes suas, expertes omnis eruditionis, Aristippi placitis arreptis, quae tamen ipsa alicubi corrupisse putantur et reddidisse molliora.* Ex quibus verbis apertum est, Camerarium in ea fuisse cum multis opinione, Academicos a Platonici verbis magis, quam re ipsa et doctrina dissentire. Alter ad quem prouocauimus, SIMON GRYNÆVS est, Sueuus, cuius vitam descripsit MELCHIOR ADAMVS^x. Is ipse quoque interpretatione veterum philosophorum, Platonis, Aristotelis, Plutarchi aliorumque eam sibi eruditionis famam comparauit, ut inter doctissimos suae aetatis philosophos numeraretur, iudicaretque magnus ERASMVS^y, *esse hominem Latine Graeceque ad vnguem doctum, in philosophia et mathematicis disciplinis diligenter versatum, nullo supercilio, pudore pene immodico.* Quod cum maxime laudandum esse recte censeret PHILIPPVS MELANCHTHON^z, hanc tamen maiorem eius laudem esse reputauit, *quod non fastidierit doctrinam ecclesiae, sed semper ad philosophica studia adiunxerit lectionem prophetarum et apostolorum.* Tales multos viros maximopere

Simon Gry-
naeus.

t) Cens. celebr. auct. p. 590.
u) Praefat. L. XXV. p. 487.
v) MORNOF. Polyhist. T. I. L. IV. c. 8. §. 4. p. 808. VOSSIVS de scient. mathem. c. LXV. §. 14.

p. 376 seqq. w) Prolegom. in officia Ciceronis.
x) l. c. p. 118 seqq.
y) L. XXVI. ep. 39.
z) L. I. ep. 62.

eruditos et praeter literaturam Graecam et Latinam omnem veteris quoque philosophiae notitia insignes, qui interpretatione philosophorum vetustorum ipsam philosophiam iuuare fategerunt, seculum XVI protulit. Qualium ingeniorum cum ferax illa aetas esset, factum inde est, ut laetissimis incrementis resurgens philosophia vteretur, magnisque opibus augerentur philosophantium ingenia.

Ipsa philosophia sua incrementa promouet.

§. XIII. Ipsa porro philosophia, quae tempore emendatae ecclesiae, ex exilio rediit, messem suam maturauit, suisque adiuuit viribus, ut melius coleretur. Nempe cum sub regno Scholastico ingenia etiam acuta et polita, situ obducta hebescerent, quia ratiocinandi facultatem mali commatis ars sophistica, quam pessima illa dialectica tradebat, corruperat, pulso hoc spectro paulo melior comitiorque rationalis artis usus postliminio rediit, coeperuntque viri docti accuratius rationes inire, deponere praeiudicia, errores conuellere, principia cum conclusionibus accurate connectere, et intelligere, quid distent aera lupinis. Quem in finem veterum philosophorum serinia excussa sunt, et liberiori animo ad philosophiae augmenta inde collatum est, quicquid inferuire posse scopo huic visum erat. Id quod eo facilius fieri potuit, quo iucundius erat, atque honestius veteris eruditionis praesidia ad philosophiam afferre, cum is maxime doctus crederetur, qui in studio antiquitatis Graecae Latinaeque maxime versatus esset, pristinaeque in hoc quoque eruditionis genere barbariem cuperet pellere. Tandem ipsa quoque fratrum ignorantiae caterua, inuita licet et praeter opinionem philosophiae elegantioris restitutionem promouit. Quamuis enim faeuissimis persecutionibus in reformatores, ut doctrinae sacrae, ita literarum et philosophiae fureret, et igni ferroque, vel ubi tam crudeliter non poterat, fulminibus, calumniis quin et fannis et dicteriis insaniam proderet, ut tam laudabiles conatus suppressum iret: ita tamen oleum modo camino adiecit, et delirante pseudo-philosophiae indole prodita, quoscunque pectus forte animusque rectus animauerat, incitauit, ut eo audentius contra irent, ipsaque scientia et philosophia quoque sui vindicias fumeret. Quod cum nemini ignotum esse queat, qui literariae ciuitatis historiam callet, hoc loco, ubi ad alia transendum est, exemplis non illustramus. Vna Reuchlini historia infra nobis accurate enarranda, rem in luce clarissima ponit, plura vero exempla dabit, quae sequetur tractatio.

Scholastici promouent philosophiam cultiores.

Ordo tractationis sequens.

§. XIV. Et hac quidem ratione, hisque ex causis factum est, ut ingruente noua purioris doctrinae luce, repurgataque ab innumeris mendis ecclesia, philosophiae quoque pulchrior redderetur facies, quaeque prius squalida et neglecta oberrauerat, honestiori cultu quasi postliminio suo restitueretur loco. Ab isto tempore, dici non potest, quanta philosophorum seges effloruerit, et humanae sapientiae studium variis modis sit auctum et amplificatum. Nec errabimus a vero, pronuntiantes, plus prae-

praestitisse in philosophia excolenda seculi XVI et XVII et imprimis nostrorum temporum diligentiam, quam reliquam aetatem omnem, nec habere vel barbaros vel Graecos quod cum nostri seculi ea in re fertilitate et felicitate queat comparari. Luculentis id exemplis euincet, secuturae tractationis argumentum, quod philosophiae fata ab ineunte seculo XVI usque ad praesentem aetatem, (quantum quidem ad illos philosophos attinet, qui hac vitae scena decesserunt) plenius enarrabit. Facile autem aequus Lector coniiciet, integram et specialem recentioris aetatis philosophiae historiam a nobis expectari non posse; eo quod innumera fere sint, quae in singulis philosophiae partibus ingens, qui recentiori tempore succreuit, philosophorum numerus praestitit: quae enarrare omnia, esset singularum scientiarum philosophicarum specialem condere historiam, non vero generales philosophiae annales exponere, quem nobis solum terminum laboris nostri finemque posuimus; rati, et ex aliorum lucubrationibus in his sacris versatum, et imprimis recentioris historiae literariae probe gnarum haurire posse, quantum sufficit^a; et hoc operae vix ab vno scriptore praestari posse, cum singularum disciplinarum philosophicarum diuitiae, quas nostro aeuo sibi acquisiuerunt, tantae sint, ut integras tractationes facile compleant. Nobis cum constitutum sit vniuersalem philosophiae historiam tradere, satis pro instituti scopo erit, philosophiae mutationes, emendationes, sectas, systemata celebriora, quaeque alia sunt, sine quibus eius fata intelligi non possunt, accurate exponere, magnorum philosophorum, qui plurimum vel ad reuocandas veteres sectas, vel ad condendas novas contulerunt, acta enarrare, systematum et opinionum causas et rationes eruere, et imprimis libertatis philosophandi humano generi tandem aliquando restituae historiam scribere, eaque seligere, quae et momento haud carent, et singularia atque memorabilia sunt, et in historia philosophica negligi vel ignorari haud possunt. Dabimus tamen per singulas quoque disciplinarum philosophicarum classes eorum notitiam, quae memoria digna sunt, quibusque potissimum adiutum est philosophiae studium.

§. XV. Omnem vero totius philosophiae recentioris campum vno quasi lustrantes oculo, eam vel sectariam fuisse, vel eclecticam, comperimus. Aut enim certam quandam sectam elegerunt philosophi, et vel veteres Graecas resuscitarunt, vel nouas et peculiare condiderunt, vel certo modo philosophandum esse definiuerunt: aut abiecto omni auctoritatis praecudio noua dare philosophicarum scientiarum systemata, nullius in verba iurantes, nullius opinioni addicti, selectis ex omnium hypothefibus

*Recentioris
historiae
philosophi-
cae generalis
διατάξεις.*

O 2

illis

^a) Praestantiores scriptores historiae singularum disciplinarum philosophicarum indicant STRVVI: Bibliotheca philosophica, recentissimis virorum doctorum ACKERI, COLERI, LOTTERI, KAHLLII observationibus aucta, et viri

πολυμάθετον GOTTL. STOLLII Historia literaria. Qui libri cum in omnium manibus sint, consuli facile possunt et debent, nec iis hec quicquam addendum est.

illis opinionibus, quas veras esse credebant, annisi sunt. Illud praesentis Tomi argumentum erit, hoc sequente enarrabitur. Omne vero philosophantium secundum sectae viam, agmen in Aristotelico-Scholasticos, et reformatos philosophos dispeSCI potest. Tam altas enim radices philosophia Scholastica egit, tamque arctis nexibus cum theologia complicata est, et vtilitati certorum dogmatum *νομῶν* adeo affinis, vt magna pars, praecipue theologorum in Romanae ecclesiae coetibus, duce Thoma Aquinate, et Ioanne Scoto philosophari in tanta literarum et melioris philosophiae luce non erubuerint. Quos quae causae impulerint, quibus emolumentis in hoc Augiae stabulo detenti fuerint, quare puriora lumina non secuti sint, prouidus et attentus Lector facile ex illis ipse coniciet, quae in *antecedente* Tomo de philosophiae Scholasticae natura, indole, effectibusque prolixè differuimus. Quae tamen causae non potuerunt impedire ingentem magnorum virorum cohortem, non ex iis solummodo, qui secessum facere ab ecclesia Romana coacti sunt; sed ex ipsis quoque eius coetus sectatoribus, quo minus infausto huic fideri nuntium mittentes ad meliora et elegantiora deflecterent, quae et solidam cognitionem darent, et naturae recessus felicius panderent, et animum a morbis intellectus atque voluntatis securius liberarent sanarentque. Quam sibi metam ponere et ratio iubeat, et tot, quae in Scholastica philosophia se prodebant, absurda suadebant, cum experientia doceret, isto monstro nec veritatem iuari, nec humanae mentis cognitionem augeri, nec errores debellari, innumera vero damna scientiis inferri. Et haec quidem recte statuissè viros doctos fatendum est: ast cum via esset detegenda, qua securius rectiusque ad hanc metam properare liceret, ibi plerisque aqua haesit, incertis, quid deterioribus substituerent. Nimirum facilius semper fuit deuia agnoscere, erroresque perspicere, et quid desiderandum sit, quid exoptandum, quid reiiciendum, intelligere, quam emendationis rationem modumque assequi, et meliora suppeditare, quibus euitatis istis scopulis ad portum sine offensa tendere queat humana cognitio. Id quod plurimis exemplis sequens tractatio faciet manifestissimum, luculenterque docebit: Id quod imbecillitati intellectus humani tribuendum est, qui, vbi morbos suos videt, medelam tamen difficulter haud raro inuenit. Patet id ex modo, quem reformaturi philosophiam omnem tenuerunt viri doctissimi, qui seculo XVI et XVII vixerunt. In duas enim partes valde inter se diuersas diuisi dum philosophiam iuuare satagunt, in nouos labyrinthos incidunt. Vna pars inepto praeiudicio decepta, ita fontes philosophandi omnes exhaustos esse, putabat, vt nouum quid afferri nequeat, nec aliter philosophari nos posse, nisi electa certa, quam sequamur, secta, iudicabat. Hoc philosophorum genus de suis viribus, licet sine iusta causa, desperans, cum nonnullis optimum ingenium obtigisset, nihil suo Marte tentare ausum est, viamque nondum tritam perhorruit: Graecos itaque philosophos duces sibi eligens, et ex hoc nume-

ro vnum antesignanum diligens, Graecanicam philosophiam restaurauit et recentiorum inuentis auxit et ornauit. Id quod valde promouit Graecae linguae, quod seculo XVI egregie floruit, studium, Graecarumque antiquitatum cognitio, de quibus viri isti eruditissimi pulchre merebantur. His enim fulcris nixi ad lectionem philosophorum Graecorum se accingebant, versiones meliores, quam quae pristino tempore obtinuerant, conficiebant, et ex his fontibus systemata veterum philosophorum Graecorum eruebant, rati, commode satis se philosophari posse, si Graece philosopharentur, id est Graecanica dogmata amplecterentur.

S. XVI. Nemo vero in hoc Graecorum philosophorum delectu meliore fortuna usus est, quam Aristoteles. Is dudum et a multis iam seculis toti orbi literario infausto iugo grauis fuerat, et tyranni instar imperauerat, reliquis philosophis Graecis contentis et neglectis; eo euentu, vt ineptum plerumque animos occuparet praeiudicium, inter philosophos iudicii acumine doctrinaeque veritate et philosophandi accuratione vnum Aristotelem reliquos omnes multis modis antecellere. Hac opinione cum regeretur orbis Scholasticus, ex quo viri docti prodierunt, qui ineptam illorum hominum docendi viam reiecerunt, non damnandam esse Aristotelis philosophiam cum Scholasticis ineptiis, sed ad verum vultum reuocandam emendandamque iudicarunt. Nec tamen fefellerunt viros acutos et magna eruditione conspicuos errores physiologiae et theologiae naturalis, siue metaphysicae Aristotelicae; eos vero velut naeuos aliquos non obstare putarunt, quo minus corpori cetera pulchro honos haberetur, facileque illas erroneas Aristotelis opiniones emendari, rectiora eorum loco constitui, vel a noxis quoque et suspectis sibi cauere posse crediderunt. Quibus euitatis nec meliorem et ad differendum de sapientia quauis aptiorem philosophandi rationem esse, Peripatetica statuerunt, et scientiarum omnium aedificia his fundamentis superstrui posse existimarunt. Ita vero se seruire Aristoteli, quod in Scholasticis vehementer culpaue-
rant, minime perspexere, persuasi libertatem philosophandi se tenere, si alios philosophos veteres interdum consulerent, et ex illorum systematibus illa decerperent, quae facile cum Peripateticis in concordiam redigi possent. Cuius rei exemplum valde memorabile exhibet PHILIPPVS MELANCHTHON^b vir summus, quem Scholasticae philosophiae acerrimum hostem fuisse, in antecedentibus demonstraui. Is enim fateri non erubuit, *Aristotelis philosophiam eam esse, qua tuto omniumque optime philosophaturi uti possunt.* Dabimus verba eius, vt de mente eius Lector ipse iudicare valeat. Ita vero: *Eruditam philosophiam requiro, non illas cauillationes, quibus nullae res subsunt. Ideo dixi vnum quoddam philosophiae genus eligendum esse, quod quam minimum habeat sophisticas, et iustam methodum retineat: talis est Aristotelis doctrina.* Sed huic

*Aristotelis
philosophia
sincera resti-
tuta.*

O 3

b) Declamar. T. I. de vtilitate phil. p. 333 seqq.

tamen aliunde addenda est illa praestantissima philosophiae pars, de moribus coelestibus. Nam reliquae sectae sunt plenae sophisticae, et absurdarum et falsarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum sunt omnino sophisticae, bonam valetudinem, opes, et similia non esse bona. Commentitia et ἀνὰ θεῶν, falsa et perniciofa opinio de fato. Epicurus non philosophatur, sed scurratur, cum affirmat, omnia casu contigisse: tollit primam causam, et dissentit in totum a vera physicorum doctrina. Fugienda est et Academia, quae non seruat modum et sumit sibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere student, hos necesse est multa sophistice collegere. Quamquam is, qui ducem Aristotelem praecipue sequitur, et unam quandam simplicem ac minime sophisticam doctrinam expetit, interdum et ab aliis auctoribus aliquid sumere potest. Ut enim Musae cum cantu certassent cum Sirenibus, easque vicissent, ex pennis earum coronas sibi fecerunt: ita et in sectis, et si una maxime probanda est, tamen interdum ex aliis aliquid veri decerpamus, quo nostra sententia exornetur. Quibus verbis satis luculenter exprimit, qua ratione eclectice philosophandum esse putet, nempe ut alii philosophi fasces Aristoteli submittant. Ex quibus explicandum est, quod alio loco magis speciose et ex vero disserit: Nolo philosophando quenquam nugari, ita enim fit, ut communis etiam sensus tandem obliuiscare. Sed ex optimis optima selige, eaque cum ad scientiam naturae, tum ad mores formandos attinentia. Inprimis hic eruditione Graeca opus est, quae naturae scientiam uniuersam complectitur, ut de moribus apposite ac copiose dicere queas. Plurimum valent Aristotelis moralia, leges Platonis, poetae, atque ii sane, qui et optimi sunt, et in hoc legi possunt, ut animos erudiant, Homerus Graecis fons omnium disciplinarum, Virgilius ac Horatius Latinis. Haec Melanchthon, qui Aristotelicorum sinceriorum post reformatas literas recte princeps atque dux inter Germanos habetur, et innumeros ea in re discipulos habuit: idque potissimum in Scholasticis ferre non potuit, quod homines hi, libidine ingeniorum siue amore litium ducti inciderint in Aristotelem, eumque mancum et lacerum, et qui alioqui Graecis obscurus, καὶ τευδοζία similis videtur, Latine sic redditum, ut etiam Sibyllae furentis coniecturas exerceret. Huc tamen, addit, incauti homines impeerunt, sensim neglectae melioris disciplinae, eruditione Graeca excidimus, omnino pro bonis non bona doceri coepta. Hinc prodire Thomae, Scoti, Durandi, Seraphici, Cherubici, et reliqua proles numerosior Cadmea sobole. Accedit insuper, quod non solum contemti veteres studio nouorum, sed omnino, si qui in eam supererant aetatem, ceu in Lethen ablegati perierunt, ut dubites, num alia re argutiarum auctores plus nocuerint, quam quod uerba tot millia veterum scriptorum ad interuersionem usque aboleri passi sunt. Hac, quam Melanchthon fouebat, sententia de Aristotele a

Scho-

Scholasticis vindicando sibi et orbi philosophico restituendo, tempore susceptae emendationis ecclesiae occupabantur magni viri, ipseque Melanchthon in causa fuit, ut posthabito Lutheri de Aristotele iudicio, Stagirita tamen, licet emendatus, obtineret. Haec vero causa est, cur inter philosophos seculi XVI tot viros magnae eruditionis summaeque fama liceat cernere, qui philosophiam non ex spinetis dumetisque Scholasticorum, sed ex Aristotelis nemoribus extruxerunt, lectisque et accurata interpretatione excussis obscuro philosophi scriptis veram eius mentem eruere explorareque sunt conati, quos Aristotelicae philosophiae interpretes rectius, quam philosophos dixeris. Hos intelligimus nomine Peripateticorum genuinorum, eo quod veram et domesticam Peripati doctrinam, expulso Aristotelicis Scholasticorum adulterino, restituerunt. Ex hac classe multi infra occurrent viri summi, et Romanensium et Protestantium coetibus addicti, qui Graecae linguae et antiquitatis artis criticae, quibus ornamentis valde delectatum est seculum XVI, praesidiis adiuti in explicando Aristotele puro nativoque vultui restituto haud infeliciter defudarunt, quamvis in philosophia ob hoc studium sectarium tantum non praestiterint, quantum praestare poterant, si hoc iugum virili conatu excussissent, abiicissentque auctoritatis et antiquitatis praeiudicium.

§. XVII. Non placuit omnibus Aristotelis philosophia, videruntque nonnulli magnos errores, et naevos deformes, qui illam occupabant. Ausi itaque a magna philosophantium turba secedere, in ipsa via aberraverunt, rati, non aliam philosophiam sequendam esse, quam sectariam. Ad sectas igitur Graecanicas reliquas diuerterunt, quas vel casus obtulerat, vel praeiudicia commendauerant, vel inclinatio animi suaserat, quamvis raro ratio subesset, nec de eligenda sententia institueretur consultatio. Ita ad eum ipsum lapidem offensus, ad quem impegerunt veteres, quos ideo reprehendit ORIGENES⁴⁾, cuius verba recentioris quoque philosophiae fata eleganter adumbrant: *Quis eorum, qui se contulerunt ad philosophiam aut forte fortuna sectae alicui deditus, aut a magistro inductus, aliter se ad eam applicat, quam si credat illam praestantiorē ceteris? non enim expectat, donec auditis omnium philosophorum opinionibus earumque varietatibus, tum singularum adstructionibus aut subuersionibus, ita demum electionem faciat, Stoicusne malit fieri aut Platonius, an Peripateticus, Epicureusve aut cuiuscunque sectae philosophicae: sed ratione quapiam, aut potius, etiamsi hoc inficientur, impetu feruntur ad exercendam disciplinam.* In hoc vero Graecanicarum sectarum studio sine accurato delectu suscepto Pythagoreo - Platonica secta ipso refuscitatae philosophiae initio nonnullis magnis ingeniis valde se commendavit. Quam seculo XV in Italiam a Graecis exulibus delatam Mediceae gentis patrocinio fixam sibi sedem acquisuisse supra enarrauimus; cuius docto-

Aliae Graecorum sectae excusatae.

⁴⁾ Adu. Celsum p. m. 10.

doctores cum audiissent viri nonnulli docti, eam inter Germanos Gallosque propagauerunt. Exiguo tamen tempore duravit hoc philosophandi genus, vel quod obscurus Pythagoras diffusumque Plato videretur, neruisque carere crederetur, eorum philosophia, vel quod syncretismus Platonico-Peripateticus, qui caput iterum attollebat, eam mature supprimeret, Aristotele more suo ex hac concordia victoriam reportante. Seculo tamen XVII inter Anglos magni quidam viri in Oxoniensi academia Platonikum philosophandi genus reuocauerunt, quorum rationes causasque, quibus adducti Platonicos Peripateticis praetulerunt, infra afferemus. Videtur tamen Platonica philosophia in causa fuisse, vt nonnulli ad Parmenidem deficerent, vel quod luculentius eum de naturalibus philosophari putarent, quam Platonem, spectris magis et vmbis, quam principiis solidis in physica animos pascentem, vel quod odio Aristotelis, cuius principia notionesque vagas, incertas, falsas fastidiebant, ducti meliorem partem, quam eligerent, non haberent. Certe haec ratio valuit, cum Ionicae philosophiae systema naturale ex cineribus a nonneminem reuocaretur, quamuis impietatis esset suspectum. Nempe hoc pacto ostendendum erat, licet detestabili errore nonnunquam scateret physiologia Ionica, peius tamen errare Aristotelicam, quamuis omnis erroris atque periculi expers haberetur. Et ex hoc Peripateticae disciplinae contemptu Stoicae quoque philosophiae, praecipue quae de moribus et officiis praecipit, resuscitatio exorta est. Adeo enim ethicae Aristotelicae sterilitas nonnullos offendit, seueriora et maiora, quam quae ciuilem quandam felicitatem tangerent, postulantes, vt tristem Stoeae rigorem et austeritatem Aristoteli ad aulae mores eleganter composito, illique ethicam suam attemperanti praeferrent. Qua ratione veteris philosophiae seueritas restitui coepit, licet Cynicos mores ipsumque nomen omnes perhorrescerent. Ipsa porro Epicuri philosophia a tot seculorum contemptu et maledicentia vindicata est, assertusque Gargettio philosopho honos, postquam vetus illud, quod eius famam prefferat, praecudicium euiluit, inuentusque est magnus seculo XVII philosophus, qui, Epicurea philosophia nouo lumine collustrata, eiectisque impiis erroribus atomisticum systema in naturalem philosophiam introduxit, tantaque felicitate et ingenii acumine ex illo rerum naturalium mytheria explicuit, vt suo magis nomine, quam inuisa Epicuri appellatione eius physiologia se multis commendaret.

*Secessit, quem
alii a philoso-
phia Graeca-
nica fecerunt.*

§. XVIII. Neque tamen omnium omnino hominum oculos ita caligasse censendum est, vt non intelligerent, sectariam philosophandi rationem humani intellectus naturam non decere, libertatique, ad quam honesta ingenia nata sunt, esse contrariam, illosque qui vnus philosophi, licet magni et acuti, sensa simplici obsequio recipiunt, interpretes magis esse philosophorum, quam ipsos philosophos; parum autem ista philosophandi ratione veritatem iuuari, naturam cognosci, et animum emendari posse.

ri posse. Recte id perspexerunt praestantissima ingenia nonnulla, quae probe viderunt, nullam sectarum Graecarum ita veritatem omnem fuisse assecutam, ut vni illi fidere, eiusque systema integrum recipere liceat; obseruaruntque, quamuis nulla secta sit, quae non veritates quasdam viderit, ipsius tamen doctrinae aedificii structuram veritati non inniti, nec istis *φιλοσοφούμενοις* veri fitienti animo fieri satis. Nouam itaque viam tentandam, meliusque philosophandum esse, recte statuerunt. Verum quod multoties euenire videmus, ut qui viam ante non tritam tentant, in deuia abripiantur, rectamque semitam non inueniant, id in hac quoque re accidisse fatendum est. Quidam enim cum perspicacia insolita vti omnium sectarum errores, difficilesque, quibus earum aeternae implicarentur, labyrinthos detexissent, incertitudinem veri intellectusque humani imbecillitatem accusantes et ad academiam mediam et Pyrrhonis castra deficientes, Scepticismum veterum, reuocauerunt, eumque in finem reductis in lucem Academicorum et Pyrrhonorum obiectionibus, illustratisque et vulgatis eorum scriptis; et accurate enarrata historia vel omnem prorsus scientiarum certitudinem, vel tamen philosophicarum disciplinarum in dubium vocauerunt. Qua in re quamuis prudentius, quam veteres Sceptici agere sibi constituerent, quicquid tamen obiectionum ingenii acumen et subtilitas, vel foecunda quoque imaginationis inuentio suppeditabat, magna alacritate exposuerunt, et omnium philosophorum placitis innumera obiecerunt dubia. Quod cum impietatis quandam suspicionem apud alios excitauisset, et dogmatici quoque atro colore scepticismum denotarent, laudabilis scopi excusatio praetensa valdeque commendata est Academicorum modestia culpata dogmaticorum superbia, iactatus ingens Scepticismi vsus, quem in fidei mysteriis corroborandis habet; eo quod depressa rationis auctoritate, ostensa quoque incertitudine, et obiectionum numero, fides triumphare, saluaque esse religio, et quod nonnulli quoque intendebant, ecclesiae decreta possint, neglectis aduersariorum telis, quae ex philosophiae pharetris vibrabant. Immo Scepticismo velut ense quodam tecto nonnulli vti sunt, quo in viscera Peripateticae philosophiae altius penetrarent, et quam levis sit illa philosophandi ratio ostenderent. Ex altera parte nonnulli, quibus philosophia Graeca displicuerat, ad Iudaeos dilapsi sunt, apud quos cum arcanam quandam philosophiam deprehendi audiuisent, magna sibi mysteria promittentes, auide Cabbalisticam philosophiam excolere rimarique coeperunt. Quam cum nec intelligerent, nec amare possent alii, Mosen potius scriptis suis cosmogoniam explicantem sequendum esse statuentes, philosophiam quandam Mosaicam excitauerunt, vel oraculorum diuinorum scaturigines philosophiae quoque causa nobis patere statuentes, philosophiam Christianam commenti sunt. Quin et alii altius, quod sibi persuadebant, rem exorsi, meliusque sapientes, Mosen, scripturam, Cabba-

lam

iam et ingenii sui somnia in vnam massam confusa, velut philosophiam aliquam theosophicam mundo obtrudere conati sunt. Quod quam malo euentu, magnoque ecclesiae et orbis philosophici detrimento factum sit, dici vix potest. Abiecto enim et rationis et reuelationis principio, cum internum aliquod lumen creparent, et huic fundamento vano et incerto mira hypothesium aedificia, enthusiasmo vicina, et ad eum prona via ducentia inaedificarent, rati pulchre magis pieque quam ipsam scripturam de rebus diuinis et humanis se praecipere; ingens disciplinarum confusio exorta, et intolerabilis syncrētismus inter theologiam, philosophiam, et medicinam, tot monstris imaginationis corruptae et desipientis, grauis et detestabilis introductus est, quo, quae et natura sua, et obiecti conditione et principio cognoscendi diuersissima sunt, admixtis miris commentis nugisque velut theosophia quadam conciliata inter se et coalita incautis vendita sunt. Cum tamen oculos mundus aperiret, difficiles nugae Siculaeque gerras nullo labore vidit et contentas habuit. Aliam itaque philosophantium concordiam ineundam esse facile persuaferunt sibi illi, qui indignabantur quidem, somnia nobis et imaginationis deliria pro philosophia quadam diuinitus edocta tradi: nouum tamen iter ingredi non audebant. Hi sectas Graecas facile inter se conciliari, sicque inito syncrētismo et pace inter dissentientes facta, vnam quandam philosophiam erigi posse, quae veritates vel omnium sectarum, vel quarundam contineret, opinati sunt, sicque mire veterum placita vel inter se, vel cum Christianis quoque mysteriis composuerunt. Quo tamen remedio tantum abest vt laboranti sub iugo sectario philosophiae medela allata sit, vt potius malum augetur. Pestilenti enim isto syncrētismo, qui semper veras philosophandi rationes corrumpit, euerfa vera sectarum sententia, ineptae opinionnes obtrusae, tenebras inter et lucem pax inita, omnisque veritatis cognitio multis modis impedita est. In tanto itaque philosophantium dissensu, totque labyrinthis cum verum non inueniri, tantisque moliminibus parum iuuari, animum eius sitientem cernerent nonnulli, omnem prorsus philosophiam reiecerunt, et a falsis et ineptis philosophandi modis et generibus malo ratiocinio ad ipsam philosophiam concludentes, eam eiiciendam prorsus esse, et captiuandam rationem sub obsequium fidei contenderunt, et sic, cui lucem dare non poterant, oculum lippum coecumue, prorsus eruerunt abieceruntque, omnium pessime de philosophia meriti, cui cum reuelatione amice conuenire, vnus, ex quo ratio et reuelatio fluxit, fons abunde demonstrat.

*Restitutaphi-
losophia ec-
clesiastica.*

§. XIX. Indignandum sane humani generis conditioni est, qua veritatem, quae omnis felicitatis fundamentum esse debet, tam incertis viis sectari, nescio quae fati necessitas coëgit. Miserta tamen hominum per tot opinionum syrtes iactatorum, totque naufragiorum miseriis infeliciam diuina prouidentia, oculos tandem magnis quibusdam viris aperuit, qui iudicii

iudicii acumini atque ingenii solertiae ingentem simul iunxerunt animum. Probe erat perspectum viris his acutissimis, nec sectariam philosophiam veritatem ex ratione cognoscendam satis detegere, nec reliquos labyrinthos, quos ab illa discedentes extruxerant, filum nobis ostendere, quo ex illis egredi liceat. Non iniusta vero eos occupabat fiducia, fore, ut cum Graecarum sectarum auctores proprio Marte nouam sibi philosophandi viam quaesiuissent, abiectoque omni auctoritatis praeiudicio ex aliorum opinionibus ea sibi tantum delegissent, quae placuissent, reliqua vero ex proprii ingenii fundis et meditatione sua adiecissent; ipsi quoque ratione non destituti, nec attentione et quaerendi studio carentes, multis vero, quibus veteres caruerant, subsidiis instructi, meliorem philosophandi viam detegerent. Eiurarunt itaque laudabili consilio praeiudicia, examinatisque philosophorum veterum et recentiorum placitis, notatisque errorum fontibus et causis, verum a falso seligere, et quid probandum, quid reiiciendum sit, dispicere coeperunt. Illa vero, quae placuerant, cum pauca essent, ipsi principia scientiarum philosophicarum excolentes, adhibita accurata ratiocinatione et meditatione veri fontes ostendere, deriuare conclusiones, experientiam iungere, sicque noua philosophicae doctrinae aedificia construere satagerunt, posthabito omni sectae affectatione et studio. Et hac quidem ratione illa postliminio humano generi restituta est felicitas, qua omnia quidem sectarum capita et conditores gauisi sunt, quam vero inuidit sectatoribus docentium ambitio, et discipulorum timiditas ac obsequium, per tot vero secula captiuam tenere superstitio et praeiudicia prorsus indecora. Nempe post tot seculorum sectariam philosophiam eclectica tandem philosophia caput seculo XVII extollere, et vindicare humani intellectus dignitatem coepit. Quanquam enim, quae in Aegypto obtinuit philosophia, eclecticae appellationem sibi vindicauerit, suo tamen loco accurate demonstratum est, nomen eam illud non meruisse, nec prudenti veritatum per singulas sectas sparsarum electione, sed inepto et detestabili dogmatum toto, quod aiunt, coelo inter se diuersorum conciliatione philosophiam minime emendasse, corripisse autem et deformasse. Nostro itaque aeuo haec felicitas seruata est, quam restituere tentarunt magis, quam valuerunt, Hieronymus Cardanus et Iordanus Brunus Nolanus, primus vero philosophiae sobriae vindex, fauente Numine apparuit magnus Verulamius. Qui non contentus vlcerum receptae philosophiae tetigisse, meliora ostendit, et quamuis nouae philosophiae systema non condidisset, quo pacto tamen plerarumque scientiarum philosophicarum mysteria recludi possent, exposuit, animumque ista philosophandi libertate viris doctis addidit, ut intentatum iter sine duce prosequi auderent. Ab eo tempore non defuere orbi philosophico viri summi, qui ingenii acerrimi solertia et animi magnitudine, quibus gaudebant, vsi, philosophiam elegantiori habitu et nitidiore vultu in theatrum hoc mundi collocarunt, quorum tamen auctoritatem et eruditionis

opinionem interdum sectario studio nouas vires addidisse merito dolendum est. Haec vero emendatio philosophiae non modo ad vniuersum eius complexum relata est, sed et singularum disciplinarum philosophicarum partes reformatae sunt. Cum enim paucissimis datum esset, vniuersae philosophiae campum renouare, certum tamen tractum suis studiis purgare conati sunt. Et hac quidem ratione tum in rationali philosophia multa immutata, et imprimis dialecticae Aristotelicae nouae inuentiones surrogatae sunt; tum naturali philosophiae parti alia prorsus et venustior facies data, mundique systemata alia et verisimiliora cusa, totque experimentorum fide naturae arcana detecta sunt, vt in hac vna scientia plus praestitisse seculum XVII et XVIII censendum sit, quam omnis philosophantium aetas. Rarissimo enim exemplo, cui par non habuit antiquitas, ingens eruditorum numerus in eo studio incomparabili conspirauit, vt mutuo labore atque diligentia naturae mysteria detegerent, initaque societatum philosophicarum communione naturalem philosophiam promouerent: reges autem atque principes, digna tanto eruditorum studio aemulatione, nec sumtibus nec fauore pepercerunt, vt honestissimi conatus ad maturitatem quandam perducerentur. Ita vero factum, vt in toto philosophiae ambitu, nulli parti maius studium tribueretur, quam philosophiae naturali. Fecit tamen haec physicae felicitas, vt ingenia ad excolenda quoque reliqua philosophiae capita excitarentur. Hinc et metaphysicae pars nobilissima, quae de Deo et spiritibus agit, insignes mutationes passa est, et ciuili philosophia praecepta vidit veteribus incognita: emendandae autem voluntatis formandorumque morum institutiones nouae passim sunt exhibitae. Maxime autem nobilissima philosophiae practicae pars, quae de officiis tradit, exulta est, cumque tenuia quaedam, et ineptis fundamentis nixa Stoici tantum praecepissent, noua disciplina, quae iuris naturalis fundamenta explicat, inuenta est, qua quid homines debeant, quid ciues, quid familia debeat, quid singulos homines, quaeque iura gentes inter se obligent, definitum est. Et hoc quidem pacto ita mutata atque emendata philosophia est, vt, si comparetur cum seculis prioribus, veterem philosophiam recentiori multis numeris cedere, sit pronuntiandum. Ex qua breui historiae recentioris philosophiae *σύνopsis* luculenter patet, quam ampla nobis tractationis materies suppetat, et quibus capitibus recentioris philosophiae fata enarranda sint. Nempe exponenda nobis historia est Aristotelico-Scholasticorum recentiorum, et Aristotelicorum genuinorum; hisque iungendi, qui philosophiam Pythagorico-Platoniceam, Parmenideam, Ionicam, Stoicam, Democritico-Epicuream renouauerunt. Porro emendationes philosophiae non tacendae, quas Sceptici, Mosaici, Christianae philosophiae assertores et theosophici afferre tentarunt. His vero addendi syncretistae, hostesque philosophiae. Et ista quidem hoc tomo enarrare, sicque primam recentioris philosophiae partem hoc fasce complecti animus est. Altera pars sequenti tomo eclecticae philosophiae tum generalis tum specialis complectetur historiam, et appendicis loco exoticam quoque philosophiam contemplabitur.

CAPVT

CAPVT SECVNDVM.

DE PHILOSOPHIS ARISTOTELICO-SCHOLASTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

Quanta industria, quotque laboribus viri magni et iudicii atque ingenii laude florentes Scholasticam philosophiam eiicere ex orbe philosophico conati fuerint, quantaque felicitate et euidencia, eius vanitatem, futilitatem, inanemque subtilitatem, et quae ex hoc foetu adulterino exorta sunt, damna scientiarum demonstraerint, in antecedentibus prolixè exposuimus. Plurimum hanc diligentiam apud viros recti pectoris et sinceræ mentis, cui veritas re omni alia potior fuit, valuisse, tota, quae suscepta, et a nobis breui compendio delineata est, philosophiæ reformatio atque commutatio ostendit. Ast cum nihil sit in rebus humanis ab omni parte beatum, factum tamen est, vt inuenustus pullus a quamplurimis retineretur, nouisque plumis augeretur, qui, quamuis ingenio ad meliora discenda eligendaque non destituerentur, philosophiam Aristotelico-Scholasticam^a ob commoda publica et priuata retinere maluerunt. Id quod primo quidem intuitu mirandum videri queat, causas vero arcanas considerantibus facile euenire potuisse, est manifestissimum. Nempe ita arcte cohaeret Scholastica theologia cum philosophia Scholasticorum, et vtrique emolumentum curiæ Romanæ, totiusque, quam illa fulcit, hierarchiæ ecclesiasticæ, tantis tamque artibus nexibus implicatum est, vt impossibile fuerit, sine detrimento armaturam hanc, qua pro receptis dogmatibus bella geri posse haud infeliciter plerique credebant, abiicere, nuntiumque mittere studio, quod tanta vtilitate cultoribus suis laborum præmia offerebat. Quæsitus itaque malo huic, quod medicinam respuebat, color est, ne, quae magna testium, etiam domesticorum nube rationibusque luculentissimis et inuincibilibus demonstrata erat Scholasticæ philosophiæ deformitas bonas mentes deterreret, ficque

*Philosophia
Scholastica
tota non ex
orbe philoso-
phico eiecta.*

P 3

hoc

^a) Quamuis magnus recentiori ætate eorum sit numerus, qui Aristotelico-Scholasticam philosophiam excoluerunt, nemo tamen huius sectæ historiam condidit, et Scholasticos recentiores enarrauit. Id quod potissimum contentui adscribendum est, quo ineptum philosophiæ genus profecutus est, quisquis elegantiorum literarum iucunditatem et ornamenta suspicere sectarique didicit. Hinc de Scholasticis philosophis recentioris ætatis ibi tantum quaedam dicta sunt, vbi historia theologiæ polemicæ enarranda fuit, cui tela subministravit istud pseudo-philosophiæ genus. Vnus MORROFI-

vs recentiores ex hac classe nonnullos adduxit, Polyhist. lit. T. II. L. I. c. 14. p. 82. qui consulendus. Quoniam tamen plerique, qui Scholasticam philosophiam cum theologia iunctam excoluerunt, ex religiosorum ordinum familiis fuere, facile eorum historia ex notissimis eorum libris hauriri potest, qui literariam historiam horum ordinum religiosorum scripsere. Tacemus eos, qui recentiorum theologorum Romanensium enarrationem dederunt, v. g. AVER-
TVM MIRAEVM in Auctario suo, L. ELL. DV-
FINVM in Bibliotheca noua ecclesiastica, simili-
lesque in vulgus notos.

hoc Palladium theologiae ipsique ecclesiaeque eriperetur. Hinc condemnatus quidem abusus est, reiecta inutilis curiositas, excusata spinosa subtilitas, vsus vero eximius quam Scholastica philosophia in sacris disciplinis haberet, ambitiosis verbis explicatus atque collaudatus est, sicque palpus oculis incautis obtrusus, qui non videbant, abusum sanae philosophiae ipsam Scholasticae philosophiae naturam constituere, eiusque indolem talem esse, ut sublato abusu, nihil fere ex Scholastica philosophia remaneat. Quod licet manibus palpare possit, quisquis mediocri attentione utitur, placuit tamen multis, veterem cantilenam repetere, et inconditos vultus hoc potissimum colore pingere. Respondit id Luthero acriter in Scholasticam theologiam et philosophiam inuehenti Parisiensis theologus HIERONYMVS HANGESTVS^b, cuius verba laudat LVD. ELLIES DUPINVS^c: *Non omnis, inquit, theologia Scholastica conuitiis ea propter est lacessenda, quod professorum nonnulli sophisticis eam quaestionibus deformant; non omnis schola professoribus his assurgit, qui risui potius atque contemptui sese exposuerunt.* Vnde laudatus vir doctus, ut hanc contumeliam ab ecclesia, cui erat addictus, depelleret, ad academiae Parisiensis commentarios prouocat, in quibus narratur, *Parlamentum Parisiense, ut abusus quorundam theologorum tollerentur, qui neglecto euangelio desertisque doctoribus ecclesiae, theologiam in sophisticen immutarunt, legem anno cIo Io XXX tulisse, qua cautum sit, ut omnes scholae theologiae sequantur methodum in cap. nonne, et in tota dist. 37. c. 3.*^d *quae a profanis studiis ecclesiasticos arcet, praescriptam.* Verum haec aut dicis gratia fuisse dicta, aut frustra praecepta, nec mutauisse scholam consuetudinem suam, ipse vir eruditus, qui haec profert, qua erat integritate, negare non potuit, adduxitque elegantem locum MELCHIORIS CANI^e, „qui „miseram Scholae doctrinam vocat, quae detracta scripturae sacrae auctoritate syllogismis contortis de rebus diuinis philosophatur, immo ne de „rebus quidem diuinis, sed nec de humanis, verum de rebus, quae nihil ad „nos attinent“. Qui et porro addit: „Intelligo etiam in schola fuisse non- „nullos, quasi ad discordiam natos, qui tum optime se differuisse putant, „cum contra doctores dixerint, ut non tam verum inuenisse velle videan- „tur, quam aduersarios conuincere, concertationibusque et rixis totas „chartas implere. Atque hos, sunt in ecclesia multi, tanquam milites „auctoritati vel tuentur vel impugnant, et tota eorum de re theologica „disputatio partium studium est, contentio atque dissidium“. Et alio loco: „In hoc disciplinarum genere theologiae professoribus et honesto et neces- „sario duo illa vitia maxime vitanda sunt, quae Cicero commemorauit. „Vnum

b) In tr. de academiis adu. Lutherum.

c) De methodo studii theologici c. 3. p. 40.

d) Verba Gratiani ab Hieronymo accepta haec sunt: „Nonne vobis videtur in vanitate sensus „et obscuritate mentis ingredi, qui diebus ac

„noctibus in dialectica arte torquetur? qui phy- „sicus perscrutator oculos trans coelum leuat, et „vltra profundum terrarum et abyssi in quod- „dam inane demergitur“ etc. Conf. c. 4.

e) LL. Theol. I. VIII. c. 1.

f) L. IX. c. 7.

„Vnum ne incognita pro cognitis, incertaque pro certis habeamus. Qua
 „in re etiam in theologia multum peccatur. Vt illi, qui D. Thomae Sco-
 „ticique opiniones vel indiscussas amplectuntur, proque his non aliter pu-
 „gnant, ac pro aris et focis. - - Alterum est vitium, quod quidam ni-
 „mis magnum studium multamque operam in res obscuras atque difficiles
 „conferunt, easque non necessarias. Quo in genere multos etiam e no-
 „stris peccare video, vt eas quoque quaestiones latissime persequerentur,
 „quibus Porphyrius abstinuit, homo impius, sed hac in re prudens tamen,
 „vt Platonis Aristotelisque discipulum agnoscere possis. Qui nec quic-
 „quam nisi opportunis et loco et tempore tractarunt, nec quaestiones vl-
 „las prosecuti sunt, quae iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent.
 „Nostri autem theologi importunis vel locis longa de his oratione disse-
 „runt, quae nec iuuenes portare possunt, nec senes ferre. Quis enim
 „ferre possit disputationes illas de vniuersalibus, de nominum analogia, de
 „primo cognito, de principio indiuiduationis, sic enim inscribunt, de
 „distinctione quantitatis a re quanta, de maximo et minimo de infinito,
 „de intentione et remissione, de proportionibus et gradibus, deque aliis
 „sexcentis huiusmodi, quae ego etiam, cum nec essem ingenio nimis tar-
 „do, nec his intelligendis parum temporis et diligentiae adhibuissem, ani-
 „mo vel informare non poteram. Puderet me dicere, non intelligere, si
 „ipsi intelligerent, qui haec tractarunt“. Satis manifeste ex hoc testimo-
 „nio domestico intelligi potest, non praeter rem Scholasticis obiici, quod
 „recentiori aetate inconditum doctrinae genus seruauerint. Nam quae Du-
 „pinus ad emolliendam obiectionem affert, „culpam pessimorum fructuum
 „in philosophiam et dialecticam non esse conferendam, nec inde occasio-
 „nem sumendam eas condemnandi, cum philosophia proprie loquendo
 „nihil aliud sit, quam ratio exulta atque perfecta, adeoque philosophia
 „bona ad religionem permultum prodesse queat“: recte quidem se ha-
 „bent, si de philosophia bona et sobria, quod ipse vult, intelligantur, ad
 „philosophiam vero Scholasticam applicari non posse, quilibet, praeiudicii
 „expers, manibus palpat, ipseque vir doctissimus falsus est, „libidinem ri-
 „xandi, et puerilem quandam ostentationem decipiendi aduersarium, iis
 „plerumque adhaerere, qui in philosophiam scholasticam totos se immer-
 „gunt; intellectum enim eorum subtilitatibus hisce sensim adfuescere, ama-
 „re eas, occupari his vnice, suauiterque acquiescere: hinc immensam
 „istam rixandi libidinem oriri et ostentationem vere puerilem, victrices
 „semper laureas nectendi, suumque aduersarium omnibus disputationibus
 „vincendi et ad silentium redigendi: hunc scopum, hunc finem esse omni-
 „um fere de rebus quoque feriis disputationum, idque se non solum de
 „Scholis, sed de ipsis celebratissimis auctoribus intrepidum pronunciare“. etc.
 „Ex quibus larga manu datis sole meridiano clarius est, Scholasticos recen-
 „tiori quoque aetate non defuisse. Plurimis haec testimoniis roborari pos-
 „semus, virorum summorum, qui hanc scabiem in Italiae, Germaniae,
 „Hispa-

Hispaniae scholis hodiernum obtinere conquesti, hos ecclesiae suae naeuos detestati sunt, si id ageremus. Legenda tamen quae prudenter sobrieque ex Germanis monuit VDALRICVS STAUDIGEL^g, ex Hispanis vero nuper candide fassus est eruditissimus MAIANSIVS^h.

*Causae ve-
tentae philo-
sophiae Scho-
lasticae.*

§. II. Causas vero, cur non obstante tanta melioris philosophiae, et elegantioris literaturae luce, inconditum pseudo-philosophiae genus haecenus obtinuerit porro explorantibus, praeter vanitatem humani ingenii, quod sibi in his difficilibus nugis vehementer placet, et nescio quam acuminis laudem affectat, eorum potissimum conditio alleganda est, qui tempora sua inutili et inepto studio tribuunt, quique magnum sibi ex eo emolumentum promittunt. Vt enim taceamus, ad haereticos obtundendos ex his pharetris tela sibi desumfisse lignea, thrasones immodicos, ratos sapientiam diuinam stramineis humanarum nugarum machinis opus habere, egregieque defendi posse; ipsa professionis ratio, cui nomen plerique addixerant, in causa fuit, ut has porro partes sectarentur, quamuis amoeniora et praestantiora illis monstrauiisset virorum doctorum diligentia. Plerique enim vel ipsi religiosorum ordinum familiis voto addicti erant, vel doctores tamen eiusmodi habuerant, qui ex his coetibus monachorum erant desumpti. Inter hos vero summam oportebat esse auctoritatem Alberti M. Bonauenturae, et aliorum, et imprimis Thomae Aquinatis et Ioannis Scoti, qui cum plerique sanctitatis laude florent, et coelitum choro additi essent, omnes autem maximam suae, cui adscripti fuerant, genti sacrae celebritatem conciliaissent, ita imperium inter suos obtinuerunt, tantoque praeiudicio Venerationis discipulos eorum, qui ab ordinum suorum affectis pendebant, occupauerunt, ut hi dubitare de eorum philosophia non auderent, illam vero sibi gloriam vindicarent, quam ex fideliter retenta defensione non sine libidine et subtilitatis affectatione Thomae Scotique philosophia et theologia sibi promittebant. Id quod eo altius animis se infinuauit, cum philosophia horum Scholasticorum, qui in partes discesserunt, grauissimo dogmati de auxiliis gratiae, et controuersis de eo obortis se immiscuisset. Inde enim factum, ubi semel a simplicitate apostolicae doctrinae in Scriptura S. traditae erat recessum, et Scholasticae tricae Paulinis dogmatibus surrogatae, ut sine Scholastica philosophia de celeberrima quaestione, quae toties Romanam ecclesiam commouit turbauitqueⁱ, disceptare, partesque semel arreptas defendere posset nemo. In qua quaestione tuenda cum Dominici et Francisci familia diuersa et opposita quidem castra sequerentur, eorumque monachorum partes sub Thomistarum et Scotistarum symbolis pro re nata alii ordines sacri

g) In praef. ad Io. MABILLON. tr. de studiis Monasticis Latine conuersum.

h) In vita Immanuel. Martini, eius epistolis praemissa.

i) Testes damus IAC. HYACINTHI SERRII siue vero nomine AVGVSTINI LE BLANC ex vna

parte, ex altera vero THEODORI ELEVTHERII siue LIVINI DE MAYER scripta ad historiam controuersiae de auxiliis gratiae pertinentia. Conf. quae in compendio eleganter narrat Cel. PFAFFIUS Primit. Tubingenf. P. I. p. 86 seqq.

facri fufciperent, magna inde doctrinae Scholafticae exorta eft aemulatio, et bella incruenta inde enata funt, quorum tamen hiftoria alio loco enarranda eft. His, quae Ignatio Loiola auctore furrexit focietas Iefu ubi accessit, et non theologiae modo atque philofophiae tradendae curam fufcepit, fed et palmam in hoc ftadio emetiendo aliis praeripere conata eft, et pro curiae Romanae decretis militare his armis coepit, notis viribus ex femine relicto fucecreuit, et in vberriam fegetem effloruit pseudo-philofophiae Scholafticae lolium. Et hac quidem ratione factum eft, vt, cum vbique locorum melior iam philofophia emerfiffet, in academiis tamen, quae Romanae curiae obfequio mancipatae funt, et ex facris istis ordinibus publicos doctores accipere folent, itemque in monasteriis, philofophia Aristotelico-Scholaftica conseruata fit, et haud raro egregie aucta. Ab illis enim, qui hoc doctrinae genus in fcholis publicis tradiderunt, praeiudicium infusum enatum eft, esse philofophiam Scholafticam orthodoxum et catholicum philofophiae genus; quam gloriam equidem his hominibus minime inuidendam esse putamus, experientia tamen edocti nouimus, non omnes ita defipere viros eruditos, qui in monasteriis et academiis philofophiam docent, vt his tricis terere tempus, naeniisque istiusmodi deludere hiantes iuuenes velint, fed furrexiffe nostro potiffimum tempore viros strenuos, cordatos, acutos, qui condemnata et abiecta morologia Scholaftica per omnes fere philofophiae partes pulchrius philofophari, et praeiudicia vetera exuere decorum putauerunt. Immo non nostri folummodo aevi ea felicitas eft, fed diu iam inter theologos et philofophos Romanae ecclesiae tesseram fidei fequentes fuere, qui melius faperent, et scholafticam philofophiam atque theologiam abiiciendam esse contenderent, licet moderate sententiam dicere eos coegerit Scholafticorum recentiffimorum auctoritas ^k. Et MELCHIORIS CANI quidem, qui ex Dominici familia theologus Hispanus fuit, a quo talia vix expectari poterat, verba fupra adduximus ^l, qui licet haereticorum aciem istis culicum telis frangi poffe credat, de auctoritate tamen Scholafticorum doctorem ita prudenter et candide differit, vt fastidiuiffe virum doctiffimum ineptum doctrinae genus nullumque ei pretium ftatuiffe, luculenter appareat. Cuius rationibus cum vñ sint magni Galliae theologi IOANNES LAVNOIVS ^m et LVDOVICVS ELLIES DUPINIVS ⁿ, quorum ille ad deprimendum foetum adulterinum iucundum atque eruditum libellum *de varia fortuna Aristotelis in academia Parisensi scripsit*, coniiciet ex eo Lector, quae de Scholaftica philofophia et theologia eorum fuerit sententia. Quo melioris philofophiae fenfu et emendandae tandem aliquando eruditionis desiderio egregie iudicii acumen commendauit, illufte Benedictinae familiae foda-

Condemnata
tamen philo-
fophia Scho-
laftica et de-
relicta tan-
dem.

k) Egregia multa de hac catholica philofophia monet Cel. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 281. dignus, qui legatur.

l) Conf. BVDDEVS Ifagog. ad hift. theol. L. II. c. 1. §. 15. p. 407.

m) De fortuna Aristotelis c. XIX. p. 350.

n) Loco fupra citato.

sodalitium, cuius testes esse possunt exempla haud pauca, et praecipue candida viri summi IOANNIS MABILLONII sententia^o, Germanis ab editore, eiusdem professionis viro, tam graui inuestiua in Scholasticam philosophiam commendata, vt alios taceamus. Vnde merito patriae nostrae gratulamur, quod in ea hodie quoque in monasteriis scholisque inueniantur, qui Newtonum, Gassendum, Cartesium, Leibnizium, Wolfium, Vasquesio, Sanchezio, Conimbricensibus huiusque furfuris Scholasticis aliis praeferunt, vel vbi inuidia premente, in hoc stadio currere impediuntur, in id connituntur, quod in votis nuper habuit, alter ordinis sui Mabillo-nius Cl. BERNARDVS PEZIVS^p, vt postquam philosophiae Aristoteleae ac theologiae Scholasticae sat litatum fuerit, ad sacram Criticam, ad illustrandos sacros patres, ad discutienda selecta historiae ecclesiasticae capita, ad eruenda ex pulueribus et umbris veterum auctorum monumeta, in quae San- Mauriani tanto ecclesiae commodo tantoque cum omnium doctorum hominum applausu incumbunt, maiorem suarum curarum ac studiorum partem traducant. Aliorum virorum doctorum ex Romana ecclesia loca de abiicienda philosophia Scholastica heic, vbi *ὡς ἐν παρ- ὄδῳ* ista tantummodo tangenda sunt, praeterimus, consulendi autem sunt, quos nominat magni nominis theologus CHRISTOPHORVS MAT-THAEVS PEAFFIVS^q.

*Enarrandi
Scholastici re-
centiores, sed
paucis.*

§. III. Ex dictis vero liquet, magnum esse, etiam post renatas lite-ras, restitutamque orbi literato philosophandi libertatem, Scholasticorum recentiorum numerum, integrosque posse contexi eorum catalogos, qui philosophiam Aristotelico-Scholasticam spissis interdum voluminibus et taediosis commentationibus explicuerunt: sic vt quartam Scholasticae philosophiae aetatem illos constituere, recte non nemini^r sit obserua-tum. Verum hos recensere omnes, et in eorum conatibus philosophicis enarrandis ingratam deuorare molestiam, idem esset, ac arenosa litora sine emolumento, sine messe speranda arare, tempusque ac otium perdere: adeo pauca sunt, quae ad philosophiae incrementa attulere, adeo iniucun-da sterilisque tota illa est tractatio. Quoniam tamen in vniuersalis histo-riae philosophicae institutionibus eorum mentio quaedam facienda est, eos non omnes negligemus, sed praestantiores celebrioresque ex hoc scripto-rum genere auctores, quos ingenii subtilitas extulit, nominabimus, pau-cisque, vt in hoc argumento decet, eorum historiam exponemus. Se-quemur autem ad iuuandam lectoris memoriam eum ordinem, vt secun-dum

^o) loc. cit.

^p) Praef. ad Biblioth. Benedicino-Maurianam.

^q) Introdukt. in hist. theol. literar. P. I. Lib. II. §. I. p. 199. Silendum autem hoc loco non est, Celsissimum Iuuauensium principem et archie-piscopum ad emendandam Salisburgensem acade-miam, et reuocanda elegantiora studia meliorem-que philosophiam animum adiecisse. Quod eo magis orbi literato gratulandum est, quo paucio-res in hac schola fuisse, qui praeter scholasticam

stribiliginem, de melioribus literis solliciti essent, ex graui et docta inuestiua constat, quae nuper con-tra pseudo-philosophos edita est, hoc titulo: *Αδελφολογος Φιλοσοφίας*, vindiciae aduersus Sy-cophantas Iuuauenses Coloniae (seu verius Ve-netiis) 1741. 4. quibus nigro sale perfricuit au-ctor ineptos homines, et Muratorii V. C. vindicias eleganti eruditione adornauit.

^r) Vid. BVDDEVS Comp. histor. philos. obser-uationibus illustrat. c. V. §. 6. p. 350. 351.

dum religiosae professionis et sodalitatum tessera eos recensamus. Quamvis enim inter Protestantes quoque seculo potissimum XVII, quod vere eristicum in orbe civili et literario fuit, extiterint, qui suis labris hanc lactucam adaptarunt, pauci tamen illi sunt, et ignobilis plerique nominis, qui vero Scholasticam philosophiam edocti nominis inter eos celebritatem consecuti sunt, ipsum Aristotelem Scholasticis praetulerunt, hincque alio loco infra adducendi sunt. Dabimus itaque ex Romanae ecclesiae gremio Scholasticos Dominicanos, Franciscanos, Cistercienses et Societati Iesu adscriptos. Non negamus quidem, aliorum quoque sodalitorum religionum in hoc stadio emetiendo diligentiam conspicuam fuisse, et dedisse nobis Scholasticos philosophos, e. g. S. Augustini, S. Benedicti, et Philippi Nerei sodales; verum exiguus eorum est numerus, si cum reliquorum ordinum Scholasticis comparatur, hoc loco, ubi potiora tantum brevitatis causa commemoramus, non considerandus *. Accedit nonnullos horum, cum ob auctoritatis praeiudicium inter suos regnans, emendationis philosophiae praecepta suis quasi vestimentis ornata discipulis suis tradere non auderent, tectius rem aggressos, recentioris philosophiae observationes habitu Scholastico, tractationeque atque methodo Scholis suis accommodata, protulisse in lucem, sicque invidiam maleuolorum euitavisse †. Tacemus vnum alterumque ordinem religiosum a colendis literis seuerioribus plane abstinuisse, et ignauo torpuisse otio, id quod de Praemonstratensi fatetur CASIMIRVS OVDINVS ‡, *ignauiam atque ignorantiam ordinis huius fuisse proprias et eximias dotes, quibus a crepundiis ad nostra usque tempora ab aliis distinctus sit*. Alii relictæ vni alteriue ex suo ordine ad tuendam cathedram philosophicam et theologicam, doctrina Scholastica, criticae sacrae et ecclesiasticae, colligendis illustrandisque veterum monumentis sacris, explicandis praestantioribus historiae literariae sacrae capitibus, immo illustrandae quoque veteris orbis et medii aevi historiae, vel sacris quoque oraculis exponendis operam commodauerunt suam, et pauca, quae ad philosophiam spectant, attigerunt. Quo in campo summa cum laude versata est Benedictinorum in Gallia congregatio, quae S. Mauri auspiciis regitur; cuius sodalitati tot literarum meritis, optimisque elegantissimae doctrinae operibus parta gloria illustris literariam historiam cum post Bernardum Pezium enarraret, PHILIPPVS CERVIVS §, vnum tantum inter tot scriptores sui ordinis celeberrimos auctorem habuit, quem philosophiae nomine laudaret *, praestantissimi ingenii et acuminis philosophum FRANCISCVM LAMI, cui praeter librum *de cognitione*

Q 2

*) Consuli vero possunt indices scriptorum ex his ordinibus, quos nominat FABRICIVS in Bibl. Lat. mediae et STAVVIVS Intr. in hist. lit. T. VII. c. 7. §. 24. seqq.

§) Exemplum esse poterit acuti ingenii philosophus EVSEBIVS AMORTIVS canonicus regularis S. Augustini Pollinganus, qui in systemate suo

philosophico recentiorum observationes habitu Scholastico indutas adduxit.

†) Praef. comm. de Script. eccles.

‡) Bibliothèque historique et critique des auteurs de la congrégation de S. Maur. 1726. 8.

§) p. 185. seqq. conf. PEZ. Bibl. Bened. Maur. P. I. c. 41. p. 281. BAYLE lettres T. II. p. 520. 577. edit. Marchand, NICERON Mémoires T. III. p. 355.

ne sui ipsius, elegantes diatribas philosophicas, debemus, in quibus atheorum impietatem, et imprimis Spinozae ineptias euertit ^y, itemque philosophiam primam, siue *prima elementa scientiarum, introductionis loco ad cognitionem solidam exposita*, quibus subiunctum *tentamen logicum* ^z. Ex quibus eius libris manifestum, euitasse virum acumine philosophico celebrem spineta Scholastica, et meliorem philosophiam fuisse sectatum. Tacemus, quae in controuersia Mallebranchii scripsit, vel physici argumenti edidit, alibi enumeranda.

Scholasticiores
centiores Do-
minicani.

§. IV. Vt vero heroas inter Scholasticos recentiores Lectori contemplandos sistamus, initium facimus a Dominici familia, quae Thomisticam scholam pressio pede sequendo accuratioris et orthodoxiae philosophicae laudem sibi prae ceteris arrogauit. Nec dissimulandum protulisse hunc ordinem religiosum magna nonnulla ingenia, et fuisse satis diligentem in Scholasticae doctrinae studio, sic ut pulchra dare potuisset, si maluisset his ineptiis seria et meliora praeferre, et oculos aperuisset, ad videndam nuditatem philosophiae et theologiae Scholasticae, quam ex hoc ipso ordine consodalibus suis demonstrauit Melchior Canus. Ast tam venerabilis illi est, tamque carissima Thomae Aquinatis Praedicatorum albo adscripti memoria, ut omnem fere operam suam viri quidam acuti ingenii et haud proletariae eruditionis in eo posuerint, ut doctrinam Thomisticam propagarent, eamque acerrimis proeliis defenderent. Quod magnis imprimis animorum motibus factum est, ex quo de auxiliis gratiae disceptatum est, ut supra dictum. Eminent vero inter multos, quorum notitiam facile suppeditabant historiae literariae Dominicanorum scriptores toties nobis citati ^a, Dominicus a Soto, Franciscus de S. Victoria, Dominicus Bannez, Franciscus Syluester, Miachaël Zanardus, Ioannes a S. Thoma, et qui philosophiam Aristotelico-Scholasticam cum Platonica raro exemplo iunxit Chrysostomus Iauellus.

Dominicus
Sotus.

§. V. DOMINICVM SOTVM, siue A SOTO Hispania genuit, Segotia in lucem edidit anno cIo CCCC XCIV, vnde eius mentionem inter doctos viros Hispaniae fecit NICOLAVS ANTONIVS ^b. Parentes nactus humiles, paupertatem quidem primo inter impedimenta studiorum expertus est, mox virtutis et doctrinae magistrum habuit, cum Complutensem Scholam adiisset: in qua Thomam de Villanoua praeceptorem, Saucedram condiscipulum habuit. Haustus philosophiae et theologiae iuxta methodum Thomisticam mysteriis in academia Parisiensi supremos honores theologicos obtinuit, inque Hispaniam redux, et in Bùrgensi coenobio Dominici sodalitis adscriptus praeceptori Thomae a S. Victoria in academia Salmanticensi in cathedra publica successit. Magna vero cum eius eruditionis esset existimatio, Carolo V imperatori a sacris confessionibus esse,

y) Le nouvel atheisme renversé, Paris 1696.

z) 1706. lingua Gallica.

a) Conferendi imprimis IACOBVS ECHARDVS, et de Hispanis NICOLAVS ANTONIVS,

et ANDREAS SCHOTTVS.

b) Bibl. Hispan. T. I. p. 255. SCHOTTVS B. H. Tom. II. p. 234. conf. IAC. ECHARD. de Scriptor. Dominic. T. II. p. 171.

esse ^c, et anno c1o 1o XLV concilio Tridentino interesse iussus est ^d. Aulæ vero pertaesus ad Salmanticensem professionem rediit, naturaeque debitum soluit anno c1o 1o LX, lampade Melchiori Cano tradita. Praeter scripta theologica, quibus magnum inter suos nomen meruit, enumerata a SCHOTTO, ANTONIO ^e, ECHARDO ^f, FABRICIO ^g, et ab ipso quoque SOTO ^h in Aristotelem et Porphyrium more Scholastico commentatus est: eorum catalogum dedit DAN. GEORG. MORHOFIVS ⁱ, qui videndus. Maxime vero memorabilis Sotus est ob libros VII. *de iustitia et iure Salmanticae anno c1o 1o LVI* editos, quibus postea libri *de iuramento et adiuratione* accessere, quo habitu *Venetis* quoque anno c1o 1o C prodierunt. In ea tractatione si non primus naturalis iuris scientiam tentavit, quod nonnulli Francisco Victoriae vindicant, inter primos tamen fuit, qui dispersas Scholasticorum de hoc argumento sententias collegit, atque integram tractationem exhibuit, vnde pronuntiavit HENR. BOECLERVS ^k: *ad omnium, qui ante ipsum scripserunt, in hoc genere doctrinas ducem et indicem esse posse*. Nihil vero, quod sobriam philosophiam redoleat, in hoc argumento praestitit, cum mallet Scholasticos sequi, quam suae mentis aciem consulere. Methodus quoque Scholastica confusam tractationem reddit et incertam, luculento argumento, ad severam argumenti nobilissimi considerationem Scholasticam philosophiam prorsus esse ineptam. Habuit discipulum Franciscum Toletum, cuius in sequentibus facienda est mentio. Non confundendus autem est cum Petro Soto ^l et Francisco Soto ^m huiusque nominis aliis. Huius Soti praeceptor fuit FRANCISCVS DE S. VICTORIA, a Cantabriae vrbe ita dictus, quam patriam habuit. Haustus apud Parisienses philosophiae et theologiae praeceptis, susceptaque Praedicatorum ordinis professione, philosophiam et theologiam publice in Salmanticensi academia docere iussus est, tanta eruditionis Scholasticae opinione, vt BARTHOLOMAEVS A MEDINA Salmanticensis itidem professor, et eiusdem ordinis sodalis, de eo scripserit ⁿ, *eum praeclarum eruditione, ingenio, eloquentia, abdita Thomae arcana discipulis patefecisse, vt se ipsum superasse videatur, et Hispaniam primus theologizare docuerit*. Scripsit is libros *de potestate civili et ecclesiastica*, aliaque laudata ANTONIO ^o, MORHOFIO ^p, LOPEZIO ^q aliis. In his scriptis suis iuris gentium praecepta passim tradens minus quam ceteri, desipuisse visus est; suntque, qui suspicentur, eo Grotium in multis fuisse vsum, quanquam raro illi allegetur ^r. Nec id diffitetur, vir doctus, qui *Vindicias Grotianas* nobis dedit ^s, qui librum *Relectionum*

Franciscus de
S. Victoria.

Q 3

num

- e) MIRAEVS in Auctar. c. 548. p. 101.
d) Ibi patribus congregatis librum de natura et gratia dedicavit.
e) loc. cit. f) l. c.
g) Bibl. Lat. med. T. II. p. 163. DUPIN. Bibl. eccles. T. XVI, p. 32.
h) In recognitione operum suorum ad calcem comment, in quartum sententiarum.

- i) Polyhist. T. II. L. I. c. 14. §. 26. p. 93.
k) Praef. ad GROTIUM de I. B. et P. p. 23.
l) Vid. MIRAEVS l. c. p. 101.
m) Vid. ALEGAMB. Bibl. script. S. I. p. 254.
n) Apud MORHOF. l. c. p. 92.
o) l. c. SCHOTTVS p. 232. p) l. c.
q) Histo. Ord. Praedicator. P. IV. L. I. c. vlt.
r) MORHOF. l. c. s) p. 619.

num Victoriae, in quibus hoc argumentum tetigit, *theologis pariter ac iureconsultis maximo usui esse posse monet, adeo quippe accurate et subtiliter differentis de rebus morum, ut sine admiratione legi non possit.* Quod utrum de homine Scholasticae philosophiae principii methodoque velut cynosura utente dici possit, reueraque in dissertationibus de bello, de usuris aliisque, quae in illis *Relectionibus* continentur, de Victoria praestiterit, iudicent, qui legerunt: rarissimae vero sunt, et magno olim, teste MORHOFIO ^a pretio venditae. Habuit discipulos Dominicum Sotum, Melchiorem Canum, Ferdinandum Vasquium et Didacum Couarruiam, Hispanos, quos ultimos Grotium quoque frequenter legisse idem testatur ANONYMVS ^b. Obiit anno c10 10 XLVI.

Dominicus
Bannez.

§. VI. Eadem quoque academia Salmanticensis publicum doctorem habuit DOMINICVM BANNEZ, Mondragonii in Biscaia natum, ordinis Praedicatorum, qui illustre inter Hispaniae theologos et philosophos Scholasticos nomen obtinuit. Thomae enim, et quem ille secutus esse censetur, Augustini dogmata magno acumine defendit. Is post primariam viginti annorum apud Salmanticenses professionem rude donatus, dum in patriam iter suscepit, sub annum c10 10 CIV, Methymnae campi fatis concessit ^c, et praeter scripta theologica, *Institutiones* quoque *dialecticas* reliquit ^d. Inter Scholasticos, quos Italia protulit, Ferrariae natus est FRANCISCVS SILVESTRIVS, tanti inter consodales suos existimationis, ut ordinis sui generalis constitueretur, obiitque, si MIRAEO ^e fides, anno c10 10 XXVIII, postquam diu in Bononienſi gymnasio docuerat. Valde is a suis extollitur, luculentumque eius elogium scripsit LEANDER ALBERTVS ^f. Praeter scripta theologica, VOSSIO ^g, FABRICIO ^h aliisque enarrata, et *Commentationem in THOMAE librum aduersus gentes*, scripsit quoque *Quaestiones in tres libros Aristotelis de anima*, quas *additionibus et quaestionibus philosophicis* illustravit MATTHAEVS AQUARIUS, in Neapolitano gymnasio doctor publicus ⁱ. Inter Italos porro Scholasticae philosophiae laude clarissimum nomen adeptus est MICHAEL ZANARDVS Bergomenſis ex Vrgnano S. theologiae lector. Non enim D. Thomae doctrinam modo feliciter illustravit, et inter eius commentatores eminuit, sed philosophiam quoque Aristotelico-Scholasticam acutis tractationibus enucleavit, editis libris, *de triplici vniuerso, de physica et metaphysica, commentarioque cum quaestionibus et dubiis in octo libros Aristotelis*; de quo, qui librum euoluit testatur MORHOFIVS ^j, *eum esse diligentem in dubiis mouendis iisque resoluendis, quibus vti possint, qui in hoc scientiae genere disputaturi sint*

Franciscus
Silvestrius.

Michael Zanardus.

ex

t) l. c. Extant in bibliotheca Augustana, vid. ELEHINGERI Catal. p. 220. vbi integer titulus exhibetur.

u) loc. cit.

x) MIRAEVS de Script. sec. XVII. p. 265.

y) vid. ANTON. l. c. MORHOF. l. c.

z) l. c. VOSSIVS de Hist. Lat. L. III. p. 676.

a) De viris illustribus Ord. Praedic. Lib. IV. p. 141.

b) l. c.

c) Bibl. Lat. med. T. II. p. 554. 597.

d) Venet. 1629. conf. MORHOF. l. c. p. 95.

e) l. c. p. 92. GHILINI Theatr. vir. doct. etc.

ex principiis Aristotelicis: eidem quoque methodo insistere in metaphysicis, in quibus principia Thomae ab antiquis et recentioribus impugnatoribus defendat. In quo nihil ille peculiare habet ab aliis sui generis scriptoribus, qui omnes eadem chorda oberrant. His IOANNEM A S. THOMA iungimus, Olyssipponensem, ex Praedicatorum quoque ordine theologum atque professorem Complutensem, postea Salmanticensem, quique Philippo IV, Hispaniarum regi, a confessionibus sacris fuit. Is quam viam, in philosophia more Scholastico tradenda, tenuerit, ex cursu philosophico Thomistico, ad exactam, veram, et genuinam Aristotelis et Doctoris Angelici mentem constat. In eo enim de dialecticis, physicis et metaphysicis perspicue et luculenter breuiterque scholae suae dogmata, teste MORHOFIO ^f explicat; qui tamen ubi non contemnendam sane operam posuisse auctorem in hoc opere iudicat, non cogitavit, scholae huic propriam fuisse inanem subtilitatem Scholasticam, nec Thomam, quem tamen is vnum sequitur, Aristotelem ubique recte explicuisse, fuisseque accurate affecutum. Tribuunt ei alii quoque *systema logicum, artemque logicam, et naturalem philosophiam*, quae annon cum isto opere eadem sint, dicere non possumus, qui librum non vidimus.

Ioannes a S.
Thoma.

§. VII. CHRYSOSTOMVM I AVELLVM Canapitium Italia protulit natum anno M CCCC LXXXVIII, qui suscepta Dominici religione apud Bononienses circa annum cō Io XXX theologiam et philosophiam docuit, scriptisque philosophicis Lugduni vno fasce editis ^e, inclauit. Is imprimis inter recentiores Scholasticos notatu dignus est, quia non modo inter eos magna nominis eius est existimatio, qui frequenter ad eum prouocant, sed et vniuersam fere philosophiam Aristotelis commentariis suis illustrauit. Qua vero is methodo vsus sit, ex *Quaestionibus in libros physicos* patet, in quibus dubia Aristotelis et commentatoris eius, Auerrois, se resoluturum promittit iuxta Thomisticum dogma. Ast cum Aristotelis doctrinam scientiae magis adaptatam, Platonis autem religioni conuenientiore crederet, raro inter Scholasticos exemplo animum quoque ad Platoniam philosophiam applicuit, cumque antea *dispositionem moralis philosophiae secundum Aristotelis philosophiam* edidisset, *moralis quoque philosophiae dispositionem secundum Platonem* ^b concinnauit, cuius summam accurata recensione exhibent *Acta philosophorum* ⁱ. Imo *ciuilis quoque philosophiae ad mentem Platonis dispositionem* conscripsit ^k, et his demum subiecit *Institutiones philosophiae Christianae*. Quae vero eius mens de Aristotelis et Platonis philosophia fuerit, omnium optime ex eius *praefatione in dispositionem moralis philosophiae Platonicae* discitur, ubi inter alia ita differit: *Etenim Aristotelis disciplina nos quidem doctos ac subtilissime de moralibus, sicut de naturalibus differen-*

Chrysostomus
Iauellus.

tes

^f) Polyhistor. I. c. p. 97.

^g) Tribus tomis 1580. integrum titulum habes in Cat. Bibl. Aug. Ehingeriano p. 591. conf. p. 578. ubi eius commentarii Aristotelici enumerantur.

^h) Ven. 1538. fol.

ⁱ) Vol. III. p. 210. seqq.

^k) Ibid. subiuncta est Dispositioni morali.

tes efficere potest: at moralis Platonica ex vi dicendi atque paterna adhortatione veluti prophetia quaedam, et quasi superum vox inter homines tonans, nos procul dubio sapientiores, probatioris vitaeque felicitioris reddere valet. - - Plato in omni disciplina sua non tam philosophicum quam propheticum stilum seruare videtur: more enim piissimi patris, diuini vatis, ac sacerdotis a corporis illecebris expiatis ad diuina nos rapere contendit. Merito igitur, ut cunctis bene recteque viuere cupientibus moralissimae ac purgatissimae doctrinae speculum proponerem, post doctrinalem Peripateticam religiosam ac piam diui Platonis ante omnium oculos velut ornatissimam virginem statuendam decreui. In sequentibus quoque consilii sui rationes has fuisse, ait, ut exposita et morali Aristotelis, et diuina ac Christiana philosophia Platonis, moralem philosophiam, quoniam quam proxima est diuinae ac Christianae, seque habet ad eam, ut luna ad solem, locaret mediam inter Peripateticam atque Christianam, quo per ipsam cunctis facilior accessus pateret ad Christianam atque diuinam: et ut huiusmodi sapientes, qui soli diuinae legis auctoritati non facile cedunt, nec contentantur, saltem Platonis rationibus atque institutis Christianae religioni ipsique veritati admodum consentaneis acquiescant. Ex quibus verbis patet, Iauellum in eadem de Platonica philosophia opinione fuisse, quam Platonicos seculi XV fouisse suo loco diximus. Ex quo colligimus, eum forte in illorum scholis fuisse educatum: vnde haud pauca non inepte ex mente Platonis affert, quamquam interdum a syncretismo Platónico - Peripatetico decipitur; multa quoque perperam Platoni tribuit, sic ut facile sentias Aristotelicam philosophiam notitiae Platonicae philosophiae alienum interdum colorem induxisse. Forte et magna, qua Patres Platonem prosequuntur veneratio Iauellum ad hunc syncretismum compulit, et apologiam pro Platone, quam se instituisse dicit, scribere coëgit.

Scholastici ex
Francisci or-
dine.

Ioannes Pon-
zius.

§. VIII. Franciscanorum sodalitium in castris Scoti militare con-
fuevit, quem inter prima ordinis sui ornamenta numerat, et subtilius,
quam ipsum Thomam, philosophiae et theologiae Scholasticae myste-
ria explicuisse contendit. Quare post renatas quoque literas et restitu-
tum philosophiae nitorem magistro, suo pertinaciter adhaesit, Scholasti-
cosque philosophos dedit, nominis fama inter suos valde celebres. Inter
eos IOANNES PONZIVS est, Corcagia Hibernus, S. theologiae
lector iubilatus, et in Collegio Romano primarius professor, qui philoso-
phiam quoque Parisiis docuit. Edidit is *Cursum integrum philosophiae
ad mentem Scoti, primum editum in collegio Romano fratrum Mino-
rum Arbernorum, postea ab ipso auctore in conuentu magno Parisiensi
recognitum, insuperque morali philosophia, variisque additionibus locu-
pletatum*¹. In quo libro totus Scholasticus quoad rem et methodum est,
et Scoti scholam contra insultus aduersariorum defendit. Hunc, conque-
ritur

1) Lugdun. 1559. fol. vid. Моск. л. с. р. 88.

ritur BARTHOLOMAEVS MASTRIVS ^m, sua quaedam descripsisse; id quod facile quidem fieri potuit; inter Scholasticos vero vix plagii nomen meretur, eo quod communi consuetudine omnes se mutuo exscribant tradantque naenias easdem. Idem MASTRIVS cum BONAVENTURA MELLVTO, in Sicilia ordinis sui prouinciali, Aristotelem Scoti vindicandum esse, huncque vera ratione Peripateticam dialecticam explicuisse, contendit, editis *disputationibus in organon Aristotelis, quibus ab aduersariis veteribus Scoti logica vindicatur* ⁿ. Lepidum est, quod in praefatione, teste MORHOFIO ^o, tractandum sibi sumsit, doctrinam Scotisticam non humanitus tantummodo probatam fuisse, summorumque virorum elogia, quae adducit, meruisse, sed coelitus quoque confirmatam esse; ex quo vngue de toto leone iudicandum. Alia eiusdem scripta philosophica idem laudat MORHOFIVS, qui videndus.

*Bartholomaeus
Mastrivus
et
Bonaventura
Mellutus.*

§. IX. Melioris commatis esse visus est MORHOFIO ^p, IOANNES LALEMANDET, Burgundo-Sequanus, ordinis Minorum S. Francisci de Paula, per Germaniam, Bohemiam et Moraviam prouincialis, et iubiliatus professor Viennae, vbi circa medium seculum XVII inclaruit. Huius extare, dicit Morhofius *Decisiones philosophicas, tribus partibus comprehensas* ^q, quarum prima de Logica agit, secunda de physica, tertia de metaphysica, librumque esse vtilissimum, quoniam quali per compendium proponat omnem doctrinam Thomistarum, Scotistarum et Nominalium. Et quod ad Nominales attinet, distinctissime illorum proposuisse sententias earumque differentias a ceteris, suo interposito iudicio, vt ab alio auctore non factum. Conciliatorem autem agere inter Thomistas et Scotistas, ea tamen libertate vsu, vt neutri se sectae interdum applicaret, suasque sententias proponeret atque stabiliret, destructis communium opinionum fundamentis. Logicae adiectum esse examen dialecticae Aristotelicae, Nominalium, Realium, Rameae ac Lullianae, deque illis vtilissima attulisse, deque initio Nominalium et de eorum differentia a Realibus prolixè agere; mentionem quoque facere veterum quarundam sectarum Scholasticarum nunc abolitarum etc. Vehemens haec Morhofii relatio nobis desiderium excitauit videndi libri, in vicinia editi, eo quod historiae Nominalium tantopere obscurae lucem inde accendi posse claram sperabamus. Verum omni licet adhibita industria eius tamen copia facta nobis haud est. Ex qua libri etiam in natali solo raritate coniicimus, propter defensas Nominalium partes eum euiluisse, hancque sectam si non totam exspirauisse, certe ad incitas redactam momentum non amplius inter Scholasticos recentiores mereri, id quod dudum obseruatum IACOBO THOMASIO ^r. Nam idem fatum aliis quoque Nominalium libris euenisse,

Ioannes Lalemandet.

vt

m) Praef. libri citandi.

n) Venet. 1646. 4. vid. MORHOF. l.c. p. 89.

o) Loc. cit.

p) Ibid.

q) Monach. 1645. 1646.

r) De secta Nominal. Or. XII. p. 274.

Martinus
Meurisse.

Claudius
Frassenius.

vt contempti neglectique rarissimi facti sunt, constat^s. Lalemandeto iungimus MARTINVM MEVRISSE, Royensem, apud Parisienses theologiae et philosophiae doctorem publicum, cuius *Metaphysicam ad mentem doctoris subtilis* * tribus libris comprehensam valde laudant sui^u. Tum CLAUDIVM FRASSENIVM Minoritam Peronensem, et in maiori conuentu Parisiensi philosophiae professorem, et ordinis sui diffinitorem generalem, magnae inter suos existimationis virum, quam vero valde turbauit agitata cum Natali Alexandro controuersia, et obiectum ob *Disquisitiones Biblicas* plagium, de quo alibi dicendum. Nobis hoc loco memorandus est, ob editam Parisiis * *philosophiam academicam ex selectissimis Aristotelicis ac Scotistis rationibus et sententiis, breui ac perspicua methodo adornatam*. In quo libro perspicuitatem laudat MORHOFIVS^y. Ex his paucis de reliquis Ordinis Minorum philosophis faciendum est iudicium. Plures enim adducere nec institutum postulat, nec e re Lectoris est.

Scholastici
Cistercienses.

Angelus
Manriquez.

§. X. Cisterciensium ordo, theologiae se magis asceticae addixit, Bernardi et Norberti exemplis excitatus, (quos Scholasticam philosophiam et theologiam transuersis oculis fuisse intuitos, suo loco monitum) quam his Scholasticorum mysteriis, vt ex catalogis scriptorum Ordinis Cisterciensis ab ANGELO MANRIQUEZ^z et CAROLO DE VISCH^x concinnatis, constat. Cum vero Scholastica theologia, non obstante laudatorum abbatum indignatione, vires in ecclesia fumeret, et imperium obtineret, haec quoque familia his sacris initiari se passa est, et vt eam fulciret, philosophiae quoque Scholasticae operam locauit suam, inque ea famam quoque haud incelebrem consecuta est. Ex multis pauca more et instituto nostro damus, libasse has lautitias contenti. Inter Hispanos Cistercienses Scholasticae subtilitatis laude floruit ANGELVS MANRIQUEZ, Burgis ex nobilissima Manrique gente natus. Qui cum ingenium nactus esset et fertile et acutum, in Hortensi coenobio Cisterciensium religione suscepta, tanta industria eoque successu philosophicis et theologicis scientiis se immerfit, vt teste CAROLO DE VISCH^x, *profundissimis quibuscunque theologis et vniuersitatum professoribus admirationi esset, et non populo magis facundia eius placeret, quam externis regionibus ac prouinciis probata fama scriptisque eruditio*. Orator itaque sacer in celeberrimas Hispaniae vrbes et in aulam quoque Philippi IV, anno MDCXXXVI vocatus, magnisque etiam in rebus consiliarius adhibitus est, a Cisterciensi quoque per Hispaniam congregatione Salmanticensi collegio praefectus. Sed et huius vrbs Academia, quae inter Hispanas eminet, ob eruditionem Scholasticam eum scientiarum harum principem

s) Exemplum esse potest SALABERTI Logica in Nominalium via, de cuius raritate in antecedente Tomo quaedam diximus.

r) Paris. 1623. 4.

u) Vid. МОРНОВ. I. c. p. 90.

x) 1657.

y) pag. 88.

z) In Annalibus Cisterciensibus.

*) In Bibliotheca scriptorum ordinis Cisterciensis.

a) Loc. cit. p. 21.

cipem sibi sociavit primumque Scoti, ac deinde Thomae Aquinatis cathedrae praefecit, tanto suae gentis applausu et calculo, ut concordi scriptorum eius aetatis consensu illius temporis magister, doctor angelicus, et Salmanticensis Academiae Atlas appellaretur. Quae eius celebritas ei tandem generalatum sui Ordinis et tiaram episcopalem Pacis Augustae conciliauit. Ordini is suo famam comparavit cum variis scriptis historiam eius illustrantibus, inter quae *Annales Cistercienses*^b eminent, tum commentariis Scholasticam theologiam et philosophiam explicantibus, quorum syllabum exhibent DE VISCH^c et ANTONIVS^d, qui videndi. Invidendis eum elogiis extollunt Hispani, ut sunt laudatores immodici, ex quibus colligimus, in intima eum huius scientiarum generis mysteria ex sententia suorum penetrasse. Obiit anno MDCXLIX.

§. XI. Gomezia gens multos viros doctos Hispaniae dedit^e. Ex eis de philosophia Scholastica praeclare meruit BARTHOLOMAEVS GOMEZ, Vallis Paradisi in Hispania monachus Cisterciensis. Hunc ingenio fuisse acuto et ad disciplinas quaslibet capeffendas quodammodo natum, scribit CAROLVS DE VISCH^f. Ad Meyrense, celeberrimum Ordinis sui, philosophicum collegium missus summo cum applausu philosophiam diu docuit, parique profectu ac fama theologiam quoque illi iunxit: hisque meritis ita se suis commendavit, ut monasterii sui prior tandemque abbas, totiusque congregationis diffinitor crearetur. Laudat impense eius commentarios logicos, phycos, et metaphysicos velut doctos solidosque CAROL. DE VISCH^g, qui videndus. Idem MARSILIVM VASQVESIVM ex hoc ordine praeclarum Scholasticae doctrinae professorem commendat; qui suscepto ordine apud Romanos philosophiam et theologiam diu docuit in Tusciae provinciae monasteriis, ac postmodum etiam publice in academiis Florentina ac Ferrariensi: praeterea archiepiscopi Florentini et Ferdinandi I. magni Hetruriae ducis theologus, vir magni nominis et praeclarae inter suos famae, denatus anno MDCII. Is in *uniuersam Aristotelis philosophiam Tomos octo commentariorum*, et eiusdem generis librum in *ethicam Aristotelis* reliquit, de quibus eius scriptis, ut et libro de auxiliis valde commendato videndi NIC. ANTONIVS, CAR. DE VISCH^h, alique. Hunc a Gabriele Vasquesio celeberrimo itidem philosopho Scholastico distinguit ordo: ille enim Iesuitarum partes amplexus est, hic Cisterciensium. In eadem Hispania in theatrum philosophicum prodiit PETRVS DE OVIEDO, (cum Francisco *Petrus de Oviedo* Iesuita non confundendus) Hortensis monachus, sanguine, moribus et doctrina, iudice C. DE VISCHⁱ, illustris, et politico pariter ac ecclesiastico regimine clarus. In S. Claudii collegio Galetiae primum,

Bartholomaeus Gomez.

Marsilius Vasquez.

Petrus de Oviedo.

R 2

mox

b) Tomis IV. Eugd. 1642 seq. fol.

c) Loc. cit.

d) Bibl. Hisp. nou. T. I. p. 71 seqq.

e) Vid. quos nominat KOENIG. Bibl. p. 373.

f) l. c. p. 52. ANTON. l. c.

g) Loc. cit.

h) ll. cc.

i) Ibid. ANTON. l. c. MANRIQUEZ loc. cit. Tom. II. in calce.

mox publice in Complutenſi academia philoſophiam docuit, deinde a Philippo III, Hiſpaniarum rege, ad archiepiſcopatum Dominicopolitanum in Hiſpaniola Indiae Occidentalis parte euectus, indeque translatus ad cathedram Quitoſem, in regno Peruano, anno MDCXLVI autem archiepiſcopus Charchenſis in eodem regno creatus quinquennio poſt obiit. Huius *Commentaria in dialecticam, logicam et phyſicam* Ariſtotelis valde extollunt Ciſterciensis historiae literariae ſcriptores DE VISCH, MANRIQUEZ, IONGELINVS alique.

Ioannes Caramuel Lobkowitz.

§. XII. Nemo tamen inter Ciſtercienses philoſophantes praeclarius de philoſophia meruiſſe viſus eſt, quam IOANNES CARAMUEL LOBKOWIZ, ſingularis ingenii homo, interque praecoces et paradoxos eruditos numerandus, qui ſuo tempore diuerſiſſima virorum doctorum meruerunt iudicia cenſurasque. Natus eſt Madriti X. Cal. Iun. anno MDCVI, et adoleſcens adhuc mathematicarum diſciplinarum ſtudiis totum ſe immerſit. In quo ſcientiae genere cum Ioannem Eſronitam patriarcham montis Libani praeceptorem haberet, eius eruditionem immenſo diſcendi ardore ſuperavit, tanta felicitate, ut problematibus ſoluendis, planetarumque motibus determinandis ſufficeret, quamvis nondum Latina noſſet, ſi fides NIC. ANTONIO. Tabulis vero motuum coeleſtium compoſitis, futurae eruditionis ſpecimen luculentum edidiſſe aſſerit CAROLVS DE VISCH, cui ſi credendum, dubitandum omnino eſt de eo, quod Antonius retulit, ut recte obſeruatum HADR. BAILLETO. Humanitatis vero ſtudiis addictus dici non poteſt, quanta celeritate institutiones grammaticae atque poëticae artis didicerit, et ad rhetoricam tranſierit, nec male eum ac ſine meditatione tempus in hiſ ſcientiis collocariſſe, ex nouis, quae orbi literato contemplanda exhibuit, ſyſtematibus intelligi poteſt, et vel inde diſcitur, quod Ouidiana vena centum vnus horae ſpatio verſus fundere conſueuerit. Verum aliis quoque inuentionibus atque obſeruationibus prodigioſam iuuentutis eruditionem et ingenii ſingularis foecunditatem demonſtrauit, quas tamen enarrare huius loci non eſt. Dabunt, quantum ſatis, historiae literariae Caramuelis interpretes. Ex Hiſpania in Belgium delatus, cum philoſophiae et theologiae myſteria omnia pernouiſſet, magnae doctrinae fama vbique admirabilis viſus eſt. Semper enim noua tentabat, et ingenii miracula explicare moliebatur. Quae cauſa fuit, cur vindicata TRITHEMII fama a necromantiae ſuſpicionem eius *Steganographiam* cum clauibus, quibus coniurationum myſteria in iis contenta commodè referari poſſunt, ediderit. Facundia autem eius tanta tamque accepta fuit, ut a rerum Hiſpanicarum in Belgio moderatore ſummo expeteretur, qui ipſi a concionibus aulicis eſſet. Ille vero aulae ſplendori Muſarum otia praeferens, munus hoc reſuſcitauit, et in Dunenſi coenobio Brugis tum translato monaſtica Vota, Cister-

i) Patre Belga, matre Germana.

k) NIC. ANTON. Bibl. Hiſp. nou. T. I.

l) pag. 178.

m) De praecoci eruditione puerorum p. 347.

Cisterciensium formulis firmavit. Tum Louanium in bonarum artium et pulcherrimarum disciplinarum emporium delatus, tanto eruditionis fulgore omnium oculos perstrinxit, ut anno MDCXXXVIII suprema laurea theologica ornaretur. Ordinario autem studiorum cursu non contentum Caramuelis ingenium, orientalium quoque linguarum, et praecipue Sinensium, discendarum studio totus occupatus fuit, et noua atque singularia per omnem fere encyclopaediam molitus est. Quibus rarissimi et insoliti ingenii speciminibus ita se vbique commendauit, ut et principibus esset gratissimus, et ipsi summo pontifici valde commendaretur, cum edito *Theologiae dubiae* libro, qui atheorum atque impiorum quorumuis obiectiones continebat, et valde suspectum Caramuelem reddiderat, ita se Romae defendisset, ut ipsum pontificem, totumque, qui praesentes erant, cardinalium collegium in stuporem verteret. Et fortasse galerum cardinalitum prodigiosa illi meruisset eruditio, nisi liberius Romanae aulae vitia perstrinxisset. Episcopus tamen Satrianus constitutus est, in Bohemiam quoque delatus. Inerat ei ingenium vere paradoxum, sciendique immensa cupido: nullum enim disciplinae genus fuit, in quo nouam ipse viam non tentauerit, spretis veteribus, magnaeque sui fiducia nouis promissis. Fatendum tamen imaginationis foecunditatem, et ingenii luxuriam iudicii maturitatem suppressisse, et in externis eum magis haesisse emendandis mutandisque, quam in ipsis scientiis suae integritati restituendis, imparatumque fuisse a veteris eruditionis praefidiis, quam contemnit magis quam intellexit. Vnde qui eius acumen et eloquentiam laudarunt, desiderarunt iudicii accurationem, et exorbitantis imaginationis moderationem. Ex quo intelligi potest, quam in theatro philosophico personam Caramuel sustinuerit. Qui licet totam disciplinarum catenam innouare sibi constituisset, quo nomine inter reformatores philosophiae referri meruit, fatendum tamen, eum nouam magis scholasticam philosophiam nobis dare voluisse. Immenso autem studiorum ardore et inexpugnabili industria vsus, innumeris libris scribendis ^p animum adiecit, quorum seriem seu catalogum ipse conscripsit, et publicauit Francofurti, subiungendum suae *Theologiae fundamentali* ^q, ex quo quam prolixa vastaque fuerit Caramuelis eruditio, intelligitur. Totam illam cateruam scriptorum in nouem classes, siue cursus distribuit, liberalem, mathematicum, musicum, chirosopticum, philosophicum, theologicum, Scholasticum, moralem philosophicum, moralem theologicum, scripturarium. Quibus classibus tot noua scientiarum genera, tot tantasque veterum emendationes, immutationes et augmenta promittit, ut facile Hispani hominis magniloquentiam sentias. Quae tamen hoc loco referre omnia paginae angustia institutique limites non patiuntur. Quae autem in philosophia immutare fateretur, omnino hic enarranda sunt, in qua no-

R 3

uum

n) Conf. HENR. BORCLER Bibliogr. crit. p. 609.
o) Vid. qui ei oppositus est liber, cuius titulus: Anti-Caramuel.

p) Inter polygraphos referendus ob plurima scripta. Conf. VAL. ANDRÉAE Fast. Louan. p. 143.
q) Eum totum exhibet C. DE VISCHE p. 178. sq.

uum eruditionis Scholasticae vultum fingere conatus est. In cursu scilicet mathematico, mathesin promisit audacem, in qua omnes controuersiae logicae, physicae et metaphysicae solo circino et regula dilucidandae sint. In cursu musico philosophiam musicam offert, quae ab effectis regreditur ad causas, et vocis sonorae considerationem secundum decem praedicamenta instituit. In cursu chirofophico omnes scientias veteres pugno se comprehensurum promittit, daturus quoque chirodialecticam, quam definit contentiosam et bellatricem facultatem veritatem propugnandi manu clausa. Cursum vero philosophicum, a grammatica speculatiua exorditur, recte monens, multa huc pertinere, quae solent in logica tradi: id quod de logica Aristotelica est verissimum. Logicam ipsam vero in vocalem, scriptam et mentalem diuidit, prout nempe ratiocinia vel voce, vel scripto, vel mente comprehenduntur: in quo Caramuel ex parte recentiores affectas habuit, qui hermeneuticam et methodologiam ab ipsa ratiocinandi arte distinguunt, et velut peculiare eius partes considerant. Vidit quoque satis acute Caramuel, conuertentes conuersasque propositiones, quas calamus et lingua distinguit, si pure sint mentales, coincidere: inque syllogismo intellectuali vtramque praemissam coexistere, adeoque denominationem locum habere in vocibus et scriptis, non in mente: et quia omnes syllogismi, imperfectos quos vocant, aut conuersione terminorum, aut praemissarum transpositione ad perfectos reduci possint, ideo in intellectu nonnullos esse imperfectos: vnicum vero et simplicem syllogismum mentalem concinnatum in Barbara esse verum quendam logicum, quendam Proteum dialecticum, qui ad viginti et triginta etiam formulas et modos vocaliter possit reduci. Et hinc summam intellectus potentiam et summam linguae impotentiam nosci posse. Talia multa in reformatore dialectico se comprehendisse innuit. Huic subiicit seueram argumentandi methodum reformando abusui haud paucarum vniuersitatum destinata; item parallogicam, quae entia rationis extare negat, et illa sola esse entia labii monet, vt semel proscribantur a gymnasiis chimaerae et figmenta rationis, et securiores nascantur consequentiae. A logica ad metaphysicam progressus, metalogicam constituit, in qua vniuersalium et praedicabilium doctrinam explicat; illi comitem iungit philosophiam primam, in consideratione et examine primorum principiorum et axiomatum ex iis enatorum occupatam: itemque metaphysicam puram, quae systematis praedicamentorum coordinationem et contextum tradit. In ea disciplina scholam instituit nominalem, explicandis nominibus philosophicis et detegendis innumeris logomachiis in philosophia et theologia destinata, tum realem, ens variis modis rebus inter se distinguentem; porro modalem, formalem, expressiuam, negatiuam, actionalem, localem, magneticam et chemicam. In ea, vt specimen, Lector, habeas nouae philosophiae, Scholasticae agit de ente chemico, eius praedicamentis decem, de principiis et causis chemicis, de

de coelo et mundo chemico, de anima vegetatiua, sensitua et rationali chemice considerata, immo de theologia quoque et vaticiniis chemicis, ex quibus intelligatur, in ordine rerum immaterialium dari aliquid spirituale, quod sit analogum luci corporeae. His addit *παρεδοξώτερα* scholam infinitam, circa infinitatem, immensitatem et aeternitatem occupatam; scholam eucharisticam, sacramentum venerabile philosophice considerantem, scholam miraculosam, et scholam deiformem. Verum nec ab heterodoxa metaphysica considerandisque atque refutandis philosophorum systematibus physiologicis abstinuit, et historiam philosophiae criticam promittit: iudicaturus de Democrito, Empedocle, Pythagora, Platone, Aristotele, Virgilio, Thoma, Scoto, Lullio, Ramo, Paracelso, Lorca (quem inter Cistercienses Hispanos in pretio esse et propter dogma de gratia et peccato, totam dialecticam, physicam et metaphysicam, immo utramque theologiam, naturalem et moralem alterare dicit.) De Ioanne Marco, Mannagetta, Cartesio, Helmontio, Valeriano, aliisque. Inter quas eius censuras sunt nonnullae, quae satis probant, non defuisse Caramueli ingenium excellens, et multam veri cognitionem, qua plus praestitisset, si obruere multitudine rerum et nouaturientis animi luxuria iudicii aciem nolisset. De Aristotele enim pulchre: *In magno tametsi olim honore apud ethnicos, apud catholicos damnata fuerunt eius dogmata, proscriptaque ab ordinibus religiosorum, et quia humana omnia caduca, et inconstantia, iterum reuocata et euenta a Scholasticis, sed tandem iterum excussimus seruire iugum, et veritatem vnā potius hodie, quam totum Peripatū curamus.* De Cartesio autem, tum vix surgente vaticinatur, *pauculis opinionibus decircinatis aut sublaris, ceteras irrepere, et fore aliquando communes.* Sed et reliquae eius censurae legendae sunt, dignae quae excutiantur, quaeque satis probant, Caramuelem plus valuisse in iudicandis aliorum opinionibus, quam propriis iudicio subigendis. Metaphysicam sequitur physica, quam constituit naturalem, elementarem, coelestem meteorologicam, vegetatiuam, sensituiam, humanam, angelicam, mediam, diuinam, et mathematicam. Et simili fere modo moralem philosophiam ordinat, ita vt orthographiam moralem, grammaticamque moralem faciat, vbi declinationes, coniugationes, casus, numeri, tempora etc. moralium occurrunt. Grammaticam quoque sacramentalem excitat, fassus, plerasque disputationes sacramentales esse grammaticas. Tum thesaurum moralem, logicam moralem, ad leges et regulas primum reductam, praxin iudicalem, metaphysicam moraliter examinatam, physicam et medicinam moraliter examinatam: politicam speculatiuam et hyperethicam, in qua de virtute, peccato, beatitudine, poena et Deo tractatur. Et ab his demum ad theologiam transit. Quam ideam systematis Caramuelis accurate considerantes reapse id speramus pronuntiuros esse, quod supra de Caramuele diximus.

Scholastici ex
societate Iesu.

§. XIII. Maxime vero inter ordines religiosos, qui Romanae ecclesiae subiacent, societas, quae Iesu nomen gerit, in hoc philosophiae genere magnam famam meruit. Ea enim ut literaturae genus omne, ita philosophiam quoque docere a moderatoribus iussa, reliquorum diligentiam propagandaeque eruditionis studium multis se superasse parafangis dudum sibi visa est. Multum hac gloria superbit, qui *Apologiam pro societate Iesu* scripsit PETRVS STEVARTIVS^r, ipse ab iis, quibus talia cordi sunt, legendus, conferenda autem, quae passim ex hac ipsa ecclesia viri docti monuerunt^s: nobis enim haec prolixè exponere institutum vetat. Illud laudi celeberrimae societati meritotribuendum, praeclare illam de Scholastica philosophia et theologia meruisse, et superare eam reliquos ordines numero philosophantium. Magnum vero eorum catalogum texere heic liceret, si Scholasticae philosophiae historia esset scribenda: verum generali tractationi insistentes celebriores tantum nonnullos adducemus; reliquos enim facile huius particulae historiae literariae cupidus ex PHILIPPI ALEGAMBE, PETRI RIBADENEIRAE et NATHANAE-LIS SOTVELI *Bibliotheca scriptorum societatis Iesu*, quos praecipue auctores sequimur, discet. Praeripuerunt autem aliis philosophiae Scholasticae laude famam Petrus Hurtado de Mendoza, Gabriel Vasquez, Paulus Vallius, Balthasar Tellez, Franciscus Suarez, Franciscus Toletus, Antonius Rubius, Franciscus de Quiedo, Rodericus de Armaga, Franciscus Alphonsus, Franciscus Gonzalez, Thomas Comptonus, Ioannes Baptista Ricciolus, et collegium Conimbricense, celeberrima inter suos nomina. De quibus singulis strictim quaedam dicemus, ne eorum merita in Scholasticam philosophiam vilipendisse videamur.

Petrus Hur-
tado de Men-
doza.

§. XIV. PETRVS HURTADO DE MENDOZA Hispaniae prouinciam Biscaiam natale solum habuit. Susceptis in societate Iesu votis anno MDXCV, philosophiam primo Pampeloniae, deinde theologiam Valdaleti et Salmanticae triginta annos docuit, munere simul qualificatoris quem vocant, siue censoris sacrae inquisitionis functus, denatus anno MDCLI. Scripsit *Commentarios in vniuersam philosophiam*, teste ALEGAMBE^t sexies recusus, ex quo prima vice anno MDCXXIV prodire. Magnae illum inter suos auctoritatis esse, inde intelligitur, quod passim ad eum alii prouocent. Non confundendus autem est cum aliis huius nominis, et imprimis, qui celebre quoque nomen eruditione theologico-Scholastica sibi comparauerunt, Antonio de Escobar Mendoza, Petro Gonzalez, Ferdinando et Francisco de Mendoza, Didaco Hurtado comite de Mendoza, cui plurimum inter Hispanos debent elegantiores literae et mathesis, et cum aliis, quorum notitiam suppeditabit NICOLAVS ANTONIVS^u. Συμπατριότην is habuit GABRIELEM VASQUEZ inter celeberrimos philosophos et theologos suae scholae numerandum. Natus

Gabriel Vas-
quez.

^r) pag. 42.
Avis aux plenipotentiaires a Soissons.

^s) Vid. inter plura alia

^t) pag. 677.

^u) In Bibliotheca Hispanica noua Tom. II.

tus is Bellomontii, in Complutenſi academia philoſophiam et theologiā didicit, et ob ingenii et eruditionis praeſtantiam vix XXV annos natus, utramque in eadem ſchola docuit, variisque collegiis etiam Romae profeſſor datus eſt, rebus humanis ereptus, Compluti an. MDCIV quinquagenarius. Quanta philoſophicae et theologiae eruditionis laude atque exiſtimatione inter ſuos vixerit, ex elogiis larga manu a SOTVELO^x ſuppeditatis diſcimus. Inter opera eius *Tomis X* comprehenſa extant etiam *Diſquiſitiones metaphyſicae*, ſeparatim quoque Antverpiae^y excuſae, in quibus eas poſitiſſimum diſputationes metaphyſicas perſequitur, quae ad theologiā ſolent transferri; vnde magna ſubtilitate quoque de Dei exiſtentia, de vnione perſonali, de duabus naturis in Chriſto, de diſtinctione perſonarum in diuinis, deque ſimilibus agit. In his more ſuorum alios Scholaſticos nonnunquam refutat, ſi non ſolidiora, certe ſubtiliora et acutiora ipſe daturus^z.

§. XV. PAVLVS VALLIVS Romanus fuit, vbi in Ieſuitarum collegio philoſophiam et theologiā docuit, depoſuitque mortalitatis exuias Peruſii anno MDCXXII. Acumen philoſophicum autem demonſtrauit in *Commentario in Logicam Ariſtotelis*, Lugduni^a edito, in quod vaſtiſſimum opus eum conieciſſe omnium pene Scholaſticorum dogmata, ea quoque diligentiffime contuliſſe et congeſſiſſe ait MORHOFIVS^b. Editurus etiam erat ſimiles commentarios in reliquas philoſophiae partes, ſed morte praeuentus exſequi conſilium non potuit^c. In Luſitania Olyſipone editus eſt BALTHASAR TELLEZ, an. MDXCV, qui in patria primo quidem rhetoricam, mox philoſophiam, et deinde theologiā docuit, prouincialis quoque ordinis ſui per Luſitaniam factus, praeſuitque rector collegio in patria cum fatiſ concederet anno MDCLXXV valde ſenex. Docuiſſe etiam in Academia Conimbricenſi auctor eſt MORHOFIVS^d, qui valde laudat eius *Summam philoſophiae vniuerſae*, ab ANTONIO BERTIERIO editam apud Pariſienſes^e, eo quod uſum in theologia habeat, quoniam immiſcuerit quaefſiones theologicās, quae illo tempore inter philoſophos quoque agitabantur. Thomam autem vbique ſecutus, Scholaſticorum ſequiorum ſententias iunxit, et ſpinoſo argumento aliquid elegantioris literaturae, praecipue in phyſica adſperſit. Magna porro ingenii atque eruditionis celebritate inter Hiſpanos vixit FRANCISCVS SVAREZ, Granatenſis, nobili genere anno MDXLVIII editus, qui cum iuriſprudentiae ſe tradere cupuiſſet, ad Ieſuitarum ſocietatem pertractus eſt, hocque ſtadium inuitus initio ingreſſus magna poſtea felicitate et eruditionis celebritate emenſus eſt. Magno enim applauſu philoſophiam et theologiā Segouiae, Romae, Compluti, Salmanticaeque

Paulus Val-
lius.

Balthazar
Tellez.

Franciscus
Suarez.

x) p. 272.

z) Conf. Морн, I. c.

a) 1620. fol.

y) 1618. 8.

b) Loc. cit.

c) Bibl. Soc. I. p. 655.

d) I. c. p. 95.

e) 1644. Vol. duobus.

caequae docuit, tandemque a Philippo II ad Conimbricensem cathedram vocatus, Eboraeque theologiae doctor creatus viginti annos publicus professor inclaruit, tantis elogiorum plaustris oneratus, ut pene supra humani ingenii modulum extolleretur: ut ex iis disci potest, quae collegerunt *Bibliothecae scriptorum S. I.* auctores. Recte vero in eo, quam raro exemplo demonstravit, modestia literaria laudatur, cuius specimen esse potest, quod scripta sua, antequam ederentur, discipulis legenda et examinanda tradiderit, quodque ab amaritudine et dicacitate sibi temperaverit. Adeo vero meditationibus intentus fuisse dicitur, ut fere extra se raperetur. Obiit septuagenarius anno MDCXVII. Frequenter autem scripta eius philosophica ab iis leguntur, qui hoc philosophiae genere delectantur. Inter ea sunt *Disputationes metaphysicae* multoties recusae. Diligentiae laudem ei vindicant XXIV tomi scriptorum, quorum syllabum exhibet ALEGAMBIUS ^f. Plura de eo praeter ANTONIVM ^g MIRAEVM ^h, MORHOFIVM ⁱ aliosque dabit, qui vitam eius conscripsit ANTONIVS IGNATIVS DESCAMPS ^k.

Franciscus
Toletus.

§. XVI. Porro inter Iesuitas Hispanos eminuit FRANCISCVS TOLETVS, Cordubensis, qui vitalem auram primum hausit anno MDXXXII. Dominicum Sotum in Salmanticensi academia praeceptorem nactus, iunctis diligentiae et ingenii praestantissimi viribus in philosophiae Scholasticae mysteria tam cito tamque feliciter penetravit, ut annos viginti tres natus in eadem schola philosophiae tradendae sufficeret. Delecta anno MDLVIII societate Iesu, recens tum condita, Romam ire iussus est, philosophiam Aristotelico-Scholasticam, posteaque theologi-
am Thomisticam traditurus, quod utrumque magno applausu factum est, illique celeberrimam famam peperit. Facundia quoque memorabilis Pio V, P. M. eiusque successoribus per XXIV annos a concionibus sacris fuit, prudentiamque et fidelitatem tanto studio et fervore sedi Romanae comprobavit, ut non modo pontificis legatus ad Germanos et Polonos mitteretur, sed et cardinalium collegio adscriberetur ^l, unde eius notitiam dare solent, qui literariam purpurae ecclesiasticae historiam scripserunt. Vix vero annum vnum isto axiomate coruscaverat, cum consilium caperet illo se abdicandi, prohibitus tamen a pontifice est, qui frequenter eius consiliis utebatur. Tandem naturae debitum exsoluit anno MDXCVI, tum ob dignitatem, tum ob eruditionem magnificis laudibus elatus. Inter quae eius encomia dignum est lectu, quod ei scripsit IAN. NIC. ERYTHRAEVS ^m, qui imprimis perspicuitatem eius laudat, et obiisse ait, multis aureorum millibus relictis. Inter scripta plurima, quae magna eruditionis laude edidit, sunt etiam *Introductio in logicam, commentarius in uniuersam*

f) Loc. cit. g) Loc. cit.
h) De Script. Sec. XVII. p. 285.
i) Loc. cit.
k) Edita est Perpignani 1671. 4.

l) Intulisse societati hunc honorem primus, dicitur in eius epitaphio apud MIRAEVM l.c. p. 236. et SCHOTTVM Bibl. Hisp. T. I. p. 296.
m) Pinacothec. I. p. 136.

sam Aristotelis logicam, libri octo de physica auscultatione, libri duo de generatione et corruptione, libri tres de anima; in quibus cum non scholastice modo, sed Peripatetice philosophari constituerit, magnam eo nomine gratiam apud Aristotelicae philosophiae amatores inuit: quemadmodum, *Summa casuum conscientiae* inter scripta moralia Romanae ecclesiae vehementer laudari soletⁿ. Toletus ex eadem Hispanorum gente iungimus ANTONIVM RVBIVM, Compluti Iesuitarum societati an. MDLXIX aggregatum, in qua literarum sede primo philosophiam docuit. Missus postea in Indiam Occidentalem, in Metropoli Indiae australis, Mexicana vrbe, triennio philosophiam, et duodecim annos Thomisticam theologiam professus est. Redux summis theologiae honoribus auctus Compluti reliquos vitae dies docendo exegit, fatis concedens anno MDCXV. Dignus ideo, qui memoretur, quod eius imprimis opera Scholastica philosophia inter Americae gentes personuerit. Inde enata *Logica Mexicana* ab eo edita, librique physici *de auditu*, *de coelo et mundo*, *de generatione et corruptione et de anima*. De quibus eius scriptis eorumque editionibus videlicet ANTONIVM, RIBADENEIRAM, MORHOFIVM in libris notissimis.

Antonius
Rubius.

§. XVII. Fuerunt et alii inter societatis Iesu philosophos, qui ex Hispania oriundi in hoc eruditionis genere palmam reportarunt, Laudatur eo nomine RODERICVS DE ARRIAGA Lucroniensis ex Castilia natus anno MDXCII. Is philosophiam Valdoleti et Salmanticae docuit; a superioribus autem in Germaniam missus^p, in vniuersitate Pragensi Scholasticae philosophiae mysteria tredecim annos tradidit, duodecim annos cancellarii munere, et viginti annos praefectura generali studiorum vsus. Romam ter missus apud Vrbanum VIII, Innocentium X, graciosus et Ferdinando III imperatori quoque charus fuit. Mortalitem deposuit Pragae anno MDC LXVII^q, relicto *Cursu philosophico et theologico Lugduni*^r edito. Curiosius elegantiusque hoc opus scriptum esse iudicat MORHOFIVS^s, quam ceterorum in hoc genere, praesertim cum ad obseruata recentiorum respiciat, exemplum Francisci Suarezii secutus. Quibus addimus, eum recentiorum obseruationes non modo consuluisse, sed multoties quoque adhibuisse probauisseque, repudiatis Scholasticorum opinionibus. Quas licet, praecipue in physicis, haud raro dimisisset, methodum tamen Scholasticorum vbique adhibuit, nempe vt obiectionum pondera exponeret, et ad illas responderet. Quod cum interdum minori felicitate fecisset, occasio inde enata PETRO DE VILLEMANDY^t, eum Pyrrhonismi reum agendi,

Rodericus de
Arriaga.

S 2

eo

n) Vid. MORHOF. l. c. p. 90.
o) Vid. Io. FRID. MAYER Bibl. script. theol. Moral. pontif. p. 107.

p) Eo tempore simbrias suas valde societas in Bohemia dilatauerat, occupatis monasteriis, quae restitui iusserat edictum Ferdinandi II, qua re magnam sibi apud alios ordines inuidiam con-

flauit. Vid. Theologie morale des Jesuites p. 69 seqq.

q) AERGAMER p. 728. ANTON. p. 219. BAYLE T. I. art. Arriaga p. 353.

r) 1669. fol.

s) Loc. cit.

t) Scepticismus de bell. c. 2. p. 13.

eo quod in philosophicis et theologicis scriptis ita singula quaeque tra-
ctet, ut aliorum fere omnium opiniones variis rationibus infirmare stude-
at, suas autem leuissime fulciat. Verum perperam hoc ei obiici recte
obseruauit PETRVS BAYLE ^u, cum id praeter intentionem et opinio-
nem suam illi acciderit: nec rarum quoque est inter Scholasticos, qui cum
more suo innumera dubia nectant et congerant, ita interdum mole obie-
ctionum obruuntur, ut responsionum exitum et pondus vel ipsi non
videant, vel lectores tamen non perspiciant. Illud sane dolendum, virum
acutum et doctum, cui recentiorum philosophorum obseruationes non si-
ne cura lectae et obseruatae sunt, maluisse in dumetis Scholasticis haerere,
professionis suae vinculis impeditum, quam saniolem philosophiam sequi.
Multus ideo in eo notando fuit Ioannes Marcus Marci.

Franciscus
Alphonsus.

Franciscus
Gonzalez.

Conimbricen-
ses.

Thomas Com-
ptonus.

§. XVIII. Inter huius quoque religionis sodales ex Hispania oriundos
celebratur FRANCISCVS ALPHONSVS, Complutensis doctor, ubi post philosophiam duodecim annos theologiam docuit, tantamque in
tradenda philosophia auctoritatem obtinuit, ut eius philosophica scripta in
omnibus fere huius societatis collegiis obtinerent. Edidit *Cursum philoso-
phicum* quinque tomis constantem, quorum primus summulas, secundus
logicam, tertius physicam, quartus libros de generatione et corruptione,
quintus libros de anima et quaestiones metaphysicas complectitur. Ex
qua distributione librorum intelligitur, Aristotelem eum ducem, sed more
Scholastico sibi delegisse ^x. Comitem huic damus FRANCISCVM
GONSALEZ, Sanctae crucis natum, qui diu in collegiis sui ordinis Hi-
spanicis philosophiam professus est, Romam postea vocatus, ubi poeni-
tentiarii pontificii munere functus est, denatus anno MDCLXI, relicta
*Logica tripartita, vocali, reali, rationali, ex mente Aristotelis, S.
Augustini et Thomae, itemque, philosophia, de physico auditu, et me-
taphysica*, quae vno falce comprehensa ^y, *cursum philosophicum* constitu-
unt. His vero Hispanis philosophis CONIMBRICENSE COL-
LEGIVM addendum est, ex Lusitaniae Iesuitis enatum. Eorum enim
nomine vsus EMANVEL GOES S. I. edidit *Commentarios in libros
Aristotelis physicorum, de coelo, meteororum, ethicorum, paruorum natu-
ralium, de generatione et corruptione, et de anima* ^z. Quibus accessse-
re *Commentarii in logicam Aristotelis* a SEBASTIANO CONTO
confecti, et *problemata, quae in collegii Conimbricensis physicis com-
mentariis enodantur* ^a. In quibus commentariis Conimbricensibus eru-
ditionem Peripateticam merito laudes, doleas autem eam Scholastico acu-
mine et subtilitatibus fuisse deformatam.

§. XIX. Non Hispaniae modo hanc ingenii Scholastici subtilitatem
datam fuisse, sed inter alios quoque populos pari felicitate societatem
hanc

^u) I. c. not. B. p. 353. ^x) Vid. citati.
^y) Romae 1639. 1645. 1655. 4.

^z) Colon. 1599. Mogunt. 1600. 4.
^a) Mog. 1601.

hanc in isto stadio cucurrisse, facile exemplis probari posset, si Gallorum, Germanorum, Italarumque collegia, in quibus huius ordinis sectatores ubique philosophiam profitentur, peragrare animus esset. Verum inutilis is in iucundusque labor est. Duos nobis enarrasse sufficiet, THOMAM COMPTONVM Carletonum, Britannum et IOANNEM BAPTISTAM RICCIOLVM. Ille Cantabrigiae in lucem editus, Audomaropoli elegantiores literas, Leodii autem philosophiam et theologiam docuit, denatus anno MDCLXVI. Is *Promethei Christiani* nomine disciplinam moralem explicuit^{b)}, librosque *de vniuersa philosophia*^{c)}, edidit. Riccioli vero nomen inter mathematicos recentioris aevi celeberrimum extitit. Nam et de astronomia praeclarissime meruit, de quibus tamen meritis eius in matheos historia edifferendum est, et philosophiam quoque tetigit. Non contemnendam enim tractationem *de distinctionibus entium in Deo et creaturis* scripsit, acumine Scholastico plenam. Natus Ferrariæ anno MDXCVIII, philosophiam Bononiae, Parmaeque docuit, priori loco defunctus anno MDCLXXI^{d)}. Praeter hos, plurimos enarrare Societatis Iesu scriptores, qui de philosophia Scholastica praeclare meruerunt, in proclui esset, si his lautitiis Lector esset detinendus. Verum haec nobis ad grauiora properantibus praetermittenda sunt. Dabit *Index materialium* qui *bibliothecae scriptorum societatis Iesu* subiunctus est, scriptores logicae, physicae, metaphysicae^{e)}, philosophiae vniuersae, ethicae, politicae, oeconomicae, quem consulere oportet, qui his delectatur, et copiosiora desiderat.

§. XX. Neque tamen, dum hunc Scholasticorum philosophorum catalogum ex societatis Iesu scriptoribus contexamus, putandum est, ita destitutum fuisse illustrem societatem sensu philosophandi exquisitiori, ut non ingenia exhibuerit, quae pulchrius comitiusque philosophari fuerint aggressi. Facilis enim labor esset, eorum non iniucundum dare syllabum, praesertim ex Gallicanis collegiis, in qua gente maturius desipere coeperunt cordati viri. Verum haec non ad philosophiae Aristotelico-Scholasticae historiam pertinent, sed ad reformatae eclecticaeque, et ideo heic locum non habent. Vnum ex Germania nostra philosophum adducimus, in qua semper rigidiori studio adhaesit Scholasticae philosophiae societas ista, FRANCISCVM RASSLERVM, Dillingensium professorem, virum doctissimum et philosophiae sobriae valde addictum. Qui cum aperte suae familiae femitas in philosophando relinquere reformidaret, problematica methodo adhibita Aristotelem et Empedoclem in naturali philosophia ita inter se commisit^{f)}, ut haud obscure cautis et attentis pateret, eum philosophiae corpusculari fauere, et elementare scholae Pythagoricae systema, quale formauit Empedocles, restituere reformareque

*Societas Iesu
a melioris
philosophiae
sensu non co-
ta destituta.*

*Franciscus
Rasslerus.*

S 3

fuisse

b) Antwerp. 1652. 8.

c) Ibid. 1649. fol.

d) Bibliothec. societ. Iesu p. 416.

e) cap. XII.

f) Editio problemate physico inter Aristotelem et Empedoclem controuerso Dillingae 1685.

fuisse aggressum. Vidisse autem hunc acutissimum virum vanitatem Scholasticae philosophiae, vel ex vna dissertatione *de entibus superfluis* liquet, in qua nomina nihili, et quae nulla in philosophia res respondet, et sine mente sonos ex philosophorum, praecipue, naturalium Scholae elicit, meliorique ratione sapere docet.

Aliorum ordinum Scholastici praetermissi.

§. XXI. Hi ex dictis ordinibus religiosis praeter alios in philosophia Aristotelico-Scholastica inclaruerunt philosophi. Aliorum ordinum diligentiam in eodem studio absolviendo non desiderari supra iam innuimus, facilisque labor esset, complures athletas adducere, qui in hac arena defudarunt, e. g. ex Carmelitarum discalceatorum auctorem *Collegii Complutensis*, siue *disputationum in Aristotelis dialecticam, philosophiam naturalem, libros de anima et metaphysicam*, qui est BLASIVS A S. CONCEPTIONE: et eiusdem ordinis sodalem PHILIPPVM A SS. TRINITATE, qui *Summam philosophicam ex mera Aristotelis et Thomae doctrina, iuxta legitimam Scholae Thomisticae intelligentiam* edidit etc.^g Ast cur hos similesque omittendos in hac nostra tractatione censeamus, supra rationes luculentas exposuimus, rati tam friuole Lectoris patientia abutendum haud esse. Facile restinguet sitim, qui plura haurire cupit, ex scriptoribus historiae literariae Ordinum religiosorum, qui eiusmodi scriptoribus scatent. Quaedam ex iis, licet extemporali tantum diligentia, cumulauit MORHOFFVS^h, quae tamen sufficere possunt, libare magis has cupedias, quam deuorare cupienti.

Parum ex hoc studio emendata philosophia Scholastica.

Causae eius rei.

§. XXII. Emendatam fuisse philosophiam Scholasticam et in meliores pulchrioresque vultus reformatam, persuadere nobis forte possit magna virorum doctissimorum, quam in ea excolenda recentiori aetate posuerunt, diligentia, cum ingenio et acumine iudicii non destituerentur. Verum omnia alia euenisse, eundemque inuenustum foetum, si pauca quaedam excipias, remansisse, candide fatendum est. Id quod nemo magno pere mirabitur, qui ad ea recte attenderit, quae in *antecedente Tomo* de natura, indole et constitutione philosophiae Scholasticae diximus. Nempe arcte cohaerere philosophiam et theologiam Scholasticam, sororioque inter se vinculo iunctas, ex vno quasi sanguine concreuisse, iisdemque parentibus genitas, mutuas sibi manus porrigere, ne ipsi forte vtriusque cultores negabunt, certe historia philosophica et ecclesiastica manifestissimis testimoniis euincit. Vna itaque mutata, alteram quoque mutari necesse erat. Ast mutari theologiae Scholasticae faciem, e re horum hominum non erat, qui et sacramenti, quod professi erant, religione, et status hierarchici emolumento constringebantur, vt eam sacramentorum doctrinarum faciem, quam theologia Scholastica finxerat, utilitas confirmauerat, auctoritas Romanae aulae sacram fecerat, quantis possent viri-

g) Ibid. 1685.

h) Conf. Мокнов. I. c. p. 99.

i) Loc. cit.

viribus laboreque indefesso conseruarent. Ita vero Scholasticae quoque philosophiae prospectum erat, sine qua natum in isto pelago non licet: haecque προπαιδεύματα illis inculcanda erant, quibus velut προμάχοις olim vtendum erat ad tuenda recepta ecclesiae dogmata. Hinc tot exempla magni inter nouos Scholasticos numeri, qui theologiam et philosophiam inter se iungentes vtramque in celeberrimarum academiarum cathedris publica voce tradiderunt, Aristotelemque Scholasticum Thomae Scotoque iunxerunt, hoc duumvirorum inter Scholasticos celeberrimorum exemplum secuti. Non inficiandum quidem inter hos ipsos, de quibus loquimur, viros doctos, fuisse nonnullos, qui oculos aperuerunt, quibusque displicuit barbaries Scholastica, adeoque ad comtorem faciem reuocare Scholasticam philosophiam conati, vel Scholasticos emendarunt, vel nitidius loqui, et elegantius philosophari docere conati sunt. Huius generis non vnum recentioris aevi literaria nobis exhibet historia. Hanc viam seculo XVI ingressus est ANTONIVS POLVS, Venetus, qui publici iuris fecit, *Nouum veritatis lumen in Libb. Aristotelis de anima, a nullo vnquam Peripatetico ita perfecte cognitum*. In eo enim libro Aristotelem cum interpretibus, maxime ex Scholasticorum grege conferre, hosque, ne Thoma quidem Scotoque exceptis reprehendere emendareque satagit. Verum parum eum promouisse, arctius Aristotelis vestigiis insistendo, vel ex vna eius, quam edidit *Digressione de circulo lacteo, in defensionem Aristotelis, aduersus omnes Peripateticos* patet, in qua contra Scholasticos pro Aristotele pugnans circulum lacteum inter meteora referendum esse contendit. Quod quam frigidum sit, quam ineptum, vel pueri norunt astronomiae rudimenta edocti. Aliam viam seculo XVI ingressus est HONORATVS FABRI, ex societate Iesu philosophus doctissimus, qui Bellici apud Bugienses in Gallia natus anno MDCXXVI, societati Iesu votis se mancipauit, Lugdunumque philosophiam sex, mathesein octo annos docuit, postea vero in aulam Romanam vocatus, poenitentiarum pontificii in basilica Vaticana munere functus est, et superiori seculo expirante obiit. Huic debemus, *Philosophiam vniuersam per propositiones digestam cum suis momentis rationum*, itemque *logicam analyticam*, *metaphysicam demonstratiuam*, *dialogos phisicos de motu terrae et marino aestu*, item *physicae, seu rerum corporearum scientiae tomos V*, aliaque enarrata a SOTVELO. In his aliam, et diuersam a Scholasticis philosophandi viam ingressus est philosophus Gallus, qua nec Aristotelem contemnit, nec Scholasticos negligit, sed vtriusque potius philosophiae se attemperat, ita tamen, vt recentiores quoque consulat, exque eorum, maxime Cartesianorum, obseruationibus lucem inferre Scholasticae philosophiae conetur, ostendens, in quibus conueniant, in quibus discrepent, quaque ratione conciliari possint.

Tentata
emendatio

ab Antonio
Polo

et Honorato
Fabri.

k) Venet. 1578.
l) Bibl. scriptor. S. I. p. 350
m) Lugdun. 1646, fol.

n) Ibid. o) Ibid. 1648.
p) Ibid. 1655.
q) Ibid. 1669. 1670. 4. r) Loc. cit.

sint. Ita vero nec Scholasticam philosophiam emendauit, et ad salubriora confodales reuocare potuit, qui Cartesianismi eum suspectum reddentes, (qui illo tempore adhuc recens vehementer Iesuitarum fodalitio inuisus fuit, vt infra dicendum) valde eius diligentiam improbauerunt, ita vt coactus fuerit *tribus epistolis, de hypotthesi sua philosophica*^{s)}, contra eorum accusationes se defendere: nec meliorem philosophiam sectantibus placuit, qui licet laudauerint, quod Aristotelem Scholasticorum Arabumque deliriis anteposuerit, culpauerunt tamen, quod ea magis referat, quae Stagiritam dicere debere censuerit, quam quid dixerit. Id quod syncrētistis, qualem ille se praestitit, plerumque euenire solet^{t)}. Nec in morali philosophia melior ei fors obtigit, cum aduersus Antonii Arnaldi et sociorum insultus *doctrinam moralem, quae societati imputari obici- que solet*, scripto *Apologetico* ^{u)} *dimicasset*. Ipse enim SOTVELVS^{x)} refert S. congregationem indicis libellum hunc inter prohibitos retulisse, quae quoque causa fuit, cur *notis ad notas Wilhelmi Wendrockii ad Ludouici Montaltii literas et ad disquisitiones Pauli Irenaei*, quae sub nomine fictitio BERNARDI STVBROCKII *Apologetico* eius iunctae sunt, nomen denegauerit suum, eo quod in similem censum Romae relatae essent. Ex hoc vero exemplo luculenter patet, male cessisse illis industriam suam, qui in pingendo, ornando, emendandoque hoc foetu philosophiae monstroso operam collocauerunt suam. Fatendum tamen Cartesianismi et Gassendismi famam atque celebritatem coegisse Scholasticos recentiores nouae horum philosophorum elegantiae aliquid dare, eorumque opprobriis ita cedere, vt nonnulla pulchrius dicerent, dogmata quaedam problematicae tantum assererent, et praecipue in doctrina naturali meliorem viam ingredi inciperent, id quod fassus est, et iucunde enarrauit in lepidissima contra Cartesium satyra P. DANIEL^{z)}. Nihil tamen in ipsa Scholasticae philosophiae natura et constitutione immutatum, sed cum elegantius loqui, et nostri temporis humanitatem spirare edocta esset, eo ipso nomine commendata est, nouisque encomiis ita elatum hoc Palladium, vt omnes intelligerent, esse e re certorum hominum, haec sacra accurate sancteque conseruari. Quod ne inuidiosius, quam par erat, dictum videatur, legenda est elegantissimi sermonis doctrinaeque viri FRANCISCI VAVASSORIS, S. I. quo non castiorem dicendi Latineque scribendi magistrum, et humanioris disciplinae defensorem societas Iesu habuit, oratio^{z)}, *quid scripturam Scholasticae iuuat*. In ea enim vir disertissimus, quod vix oculis credas tuis, omnes ingenii neruos et eloquentiae Veneres colligit, vt demonstret, vehementer Scholasticam theologiam et philosophiam commendari posse et debere, eo quod errores refellat, ordinate cuncta digerat, et perspicue omnia proponat.

Quae

s) Mogunt. 1674. 4. has epistolas praetermisit Bibl. S. I.
t) Vid. Cl. STOLLIVS Introd. in H. L. P. II. c. 4. §. 28. p. 520.

u) Lugd. 1670 seq.
y) Iter Cartesii per mundum P. III. p. 186 seq.
z) Extat ea inter Orationes miscellae Or. X. Opp. p. 240 seqq.

Quae ita laudanda existimauit orator, vt in haec verba erumpat, digna sua quidem professione, sed indigna tantae eruditionis viro: *Ecce consecutis temporibus, singulari munere concessuque Dei exorta nobis est, diuina quasi lux et magistra intelligendi, quam Scholasticen appellant, quae sacra omnia primum dissoluta, et confusa, postea artificiose digesta componeret, ac theologiam, nondum digne satis vel tractatam, vel cognitam in honorem adduceret.* Certe mirum, haec ad inuidiam magnorum ecclesiae luminum, quae ante exortam disciplinam Scholasticam ecclesiae praefuerunt, scribere potuisse virum disertissimum, et tamen ita sui oblitum fuisse, vt in fine orationis, reuocaturus eam ad modestiam haec illam moneat: *Memento rem Christianam, cui ego te valde utilem reor, tu fortasse nimium te necessariam putas, ipsa duodecim secula, et eo amplius, opera tua, industriaque caruisse, cum illa interim spatio toto et sua dogmata primo stabiliret, et deinceps omne genus errorum, qui alii ex aliis existerent ac renascerentur elideret.* Tanti scilicet hic pullus nonnullis videtur, vt ob illum fouendum et vetera omnia, et ipsam veritatem negligendam esse putent. Quo tamen in argumento virum hunc elegantissimae doctrinae, vel oratoris tantum partes explendo, coloremque argumento quaerendo, vel societatis officiis contra animi sententiam satisfaciendo fuisse versatum, nobis est verissimilimum. Illud manifeste notum, regnare hodie in academiis Romanae ecclesiae addictis ineptum philosophiae genus, tantopere licet ab omnibus, quibus sanum iudicium est, explosum, cuius mille testimonia exhibent libelli academici, systemata philosophica, summulae logicae, theses ex vniuersa philosophia, et similia ^a quae, vt fungi, in his aruis enasci hodiernum solent; indignantibus viris cordatis ^b, ingenia haud raro praeclara et meliori philosophiae ac mansuetiori disciplinae aptissima his triciis naeniisque recti sensus et pectoris hominibus indignis per totam fere vitam detineri *. Immo tantas radices inuenisti foetus auctoritas egit, vt cum studii critici iucunditas, physicarumque obseruationum amoenitas, quaeque alia sunt disciplinarum genera, imprimis autem matheseos studium ingenia comtiora et elegantiora reddidissent, coacti tamen fuerint viri summi, et ab honestiori literatura laudatissimi pollicem inepto scientiae generi premere, suisque eam literis commendare. Quod licet incredendum videri queat, suo tamen exemplo comprobauit PAVLVS PELISSONIVS, quem vel pulchrioris disciplinae sensu, vel honestioris eruditionis copia, vel elegantioris literaturae notitia paucos habuisse eo tempore sibi pares, norunt, qui acta literaria euoluerunt, fassusque est acerrimus literarum iudex P. BAY-

a) Exemplum luculentum afferunt acta philosoph. Vol. II. p. 290.

b) Vid. Cl. IOSEPHI GRUNNVALDI Medici

Bavarici vita Ioannis Adami Moraschii p. 3.

*) Legendae Vindiciae aduersus sycophantas Iuuauientes.

P. BAYLE ^c. Is enim nescio qua vertigine actus, immemorque, quae contra barbariem Scholasticam ex sua natione declamauerint viri magni, et excelsi pariter animi atque iudicii recti, Protestantium coetus ideo, velut nanos et exigui sensus homunculos ^d exagitat, quod Scholasticam theologiam et philosophiam reiiciant, cum plurimum illi religio debeat, dogmata vero ea discutiat summa accuratone, perspicuitate et certitudine, portasque elabendi occludat haereticis praeteritis, praesentibus, futuris, ea vero, quae illi obiiciuntur, dedecora, casu tantum accidisse ait, nec accusari eorum posse, Scholasticos illos quos ingenium elegans et excelsum, sanctitas vitae et innumera in ecclesiam merita veneratione fecere dignissimos. Quae omnia ita in sequentibus vrget, vt abstractionum, quaestionum in vtramque partem disceptatarum, aliarumque nugarum toties a Romanae ecclesiae doctoribus, quibus candidius pectus et sensus accuratior fuit, damnatarum patrocinium contra Leibnizium suscipiat, ad serenissimam Protestantis coetus foeminam magna rerum doctarum notitia gaudentem scribens. In quibus vero vtrum contra popellum Protestantium gigantem se, vel vt Goliathum quendam contra Dauidem praestiterit, id quod in hac epistola affectauit PELISSONIVS, sobriis mentibus expendendum relinquimus. Id vero fatemur, valde nobis suspectum esse Pelissonium, quod contra animi sententiam scripserit. Nimis enim mansuetioris disciplinae et honestiorum literarum elegantiae erat innutritus, quam vt haec ex animo dicere potuerit. Neque dubitandum esse videtur, virum doctissimum, cum a Protestantibus ad Romanae ecclesiae castra transfugisset, et multis valde dubia et suspecta esset eius conuersio, ita scribere fuisse coactum, vt fidem clero Romano et praecipue Iesuitis ac episcopis Gallicanis probaret, placeretque, defensurus *ἀκρόπολιν* sui coetus, contra hostem Leibnizium, cuius ingenii excelsi magnitudinem et eruditionem vastam fatis sentiebat. Verum hoc *ὡς ἐν παρόδῳ*; quae ea fini adduximus, vt clarissimo exemplo pateret, qua ratione factum sit, vt in tanta eruditionis et philosophiae melioris luce Scholasticae tamen nebulae durauerint, et ingeniis imposuerint magnis et elegantissimis.

*Spes tamen
sensim ma-
lum hoc im-
minutum
iri.*

§. XXIV. Quamuis autem haec ita ad nostra vsque tempora se habuerint, fatendum tamen, non abiiciendam spem esse, fore, vt haec tenebrae indies magis dissipentur, fugatisque his spectris atque lemuribus redeat in scholas, vbi haecenus illi regnauerunt, philosophia melior. Cuius lucis auroram, instantis diei praenuntiam, nostra tempora passim etiam in gente nostra, videre merito laetamur, et gratulamur patriae, in qua si non prorsus eiecta philosophia Scholastica, melior tamen rationalis, naturalis et moralis philosophiae doctrina in academiis Romanae ecclesiae addictis, passim locorum, etiam in monasteriis emergit, et negligitur

^c) Dict. T. III. art. Pelisson. p. 641.

^d) Le petit peuple des Protestans. Ex hoc vngue leonem discere; vid. Lettres de Mr. Leibniz

et Mr. Pelisson de la tolerance et des differends de la religion. Lettre II p. 268. ad calcem Miscell. Leibniz. a IOACHIMO FELLERO editorum.

tur atque contemnitur Scholasticae philosophiae sterquilinum. Cuius causae si hoc loco ob instituti nostri rationem enarrandae sunt, rationalis philosophiae cultura potissimum alleganda est, quae hoc seculo XVIII, ad quandam maturitatem succreuit, certatim in id connitentibus philosophis Gallis, Italis, Britannis, Belgis, Germanis, ut accuratae ratiocinationis regulas explicent, inanes et sine mente sonos vocesque cassas ex philosophia eliminent, accuratam demonstrandi viam, dudum a mathematicis receptam, philosophis commendent, incerta principia explodant, et quo pacto sobrie philosophandum, modestèque statuendum sit, exponant. Ita enim vanitas philosophiae Scholasticae tegi, et barbaries eius occultari amplius non poterat, sed oculos aperiri illis oportebat, qui paulo attentius philosophabantur. His accessit sermonis nitor atque splendor quidam et decora ratio in meditationibus animi declarandis adhibita, quae nostrorum temporum ingenia valde commendat, quaeque cum barbaris Scholasticae philosophiae sonis non concordat, eorumque taedium contentumque necessario parit. Tertiam his causam addimus, physicae experimentalis incrementa, regis quoque sumptibus et illustrissimarum societatum philosophicarum industria promota. Ea enim tot observationum luce collustrata, ineptas umbras et incerta Scholasticorum principia, abstractiones, potentias, formalitates, et similia ex orbe philosophico eiecit, effecitque, ut harum nugarum pudeat, quotquot philosophiae nomine se dignos reddere cupiunt. In ipsa quoque morali doctrina accidit, quod Scholasticae philosophiae deformitatem recentiori aetate detexit, et apud candidos viros in contemptum neglectumque adduxit. Nempe cum incertissima sequatur Scholastica philosophia in doctrina morali principia, eo quod nec Aristotelis ethica mores alios fingat, quam civiles, nec incertis disputationibus regi possint actiones humanae, illa autem ad argumentum morale traducta essent, lubricam quoque inde atque fluctuantem de actione morali tractationem exurgere necesse erat. Ea cum valde sufficeret, ad ea dogmata incrustanda, quae regnare in scholis intererat, ut emolumentum inde sequatur amplissimum, dici non potest, quanta inde corruptio moralis doctrinae exorta sit, quamque pestilens pravorum dogmatum feques velut lolium effloruerit. Testes volumus ea, quae de peccato philosophico, de conscientia probabili, de methodo dirigendi intentionem, de reservationibus mentalibus, de cogitationibus bonis, de attritione, et simili argumento morali in scholis tradita sunt. Quae quantum impietatis horrorem viris acutis et severioris disciplinae pietatisque tenacibus ex ipso Romanae ecclesiae gremio incusserint, quam graues accusationes et denuntiationes ecclesiae pontificique factae inde enatae sint, quanto acumine et eloquentia se accusati purgare annisi fuerint, quibus actis publicis librisque pestilens malum confossum explosumque sit, quid publicae synodi, et nuper demum illustris Sorbo-

T 2

na,

e) Conf. in compendio HSEIDEGGERI Histor. papatus Per. VII. §. 283. p. 447 seqq.

na ^f de ea re statuerint, hoc loco enarrari non potest, quamvis digna ea esset scena nostra fabula, cum breuitas nobis, et limites positi obstant. Vnde consulendi annales ecclesiastici, eorumque virorum doctorum historia, qui ex instituto has controuersias enarrarunt ^g, et imprimis scripta in hoc argumento edita palmaria BLASII PASCALIS *Epistolae prouinciales*, contra Iesuitas, et PIROTI atque DANIELIS *Apologiae pro Iesuitis* ^h scriptae. Hac vero occasione clarissime apparuit, quos fructus foedos et immaturos ferat philosophia Scholastica, et quam necessarium sit meliora illi surrogare. Cumque iuris naturalis doctrinam vel plane neglexerint, vel incertissima methodo exiliter explicauerint Scholastici, restituta disciplina nobilissima Hugonis Grotii, Samuelis Pufendorffii aliorumque summorum virorum iudicio, ostensaue praestantissima, quam in controuersijs publicis et illustribus habet, vtilitate, inuitati sunt in his academijs elegantiora ingenia vt neglectis tricis Scholasticis, et inutilibus disputationibus, quae vsum in republica habent plane nullum, meliora deligerent, et nouas huius disciplinae institutiones ⁱ conderent. Quibus praefidiis, spes laeta est, philosophiam Scholasticam indies magis eiectum, faniolem et pulchriorem stabilitum iri.

CAPVT TERTIVM.

DE PHILOSOPHIS GENVINAM ARISTOTELIS PHILOSOPHIAM SECTANTIBVS.

§. I.

*Philosophia
Aristotelica
natio vultui
restituta.*

Miseram et exsanguem philosophiae Aristotelico-Scholasticae faciem esse, et marcidos vultus referre, licet a magnis ingenijs comatur, pingatur, ornetur, ex haecenus dictis notissimum est. Quid igitur mirum, eam viris doctis displicuisse, indignamque visam esse, cuius in amoribus delicias quaerat philosophantium chorus? Hinc de meliori philosophandi genere exorto seculo XVI displicere coeperunt fortioris pectoris et acutioris sensus eruditi, qui contentis nugis Scholasticis, quas cum nucibus relinquendas esse pueris statuebant, solidiori ratione ingenio

f) Vid. Corpus morale Sorbonnicum, quod doctissimis observationibus illustrauit et simul historiam literariam notissimae controuersiae enarrauit Cel. CHR. MATTH. PFAFFIVS, Tubing. 1718. 4.

g) Vid. nominati a Io. FABRICIO Hist. Bibl.

suae T. VI. p. 197. EYDDEO Sel. I. N. et G. praef. §. 5. et Isagog. in Hist. theol. L. II. c. 4. §. 10. p. 712. Vie de Mr. Arnaud p. 145. BAYLE, in Arnaud, Nicolle, etc. PFAFFIVS l. c.

h) Entretiens de Cleandre et d' Eudoxe.

i) Tales nuper plaudentibus Musis edidit Cel. Io. ADAM. ICKSTATTIVS.

ingenio satisfaciendum esse pulchre videbant. Horum vero pars fere maxima relicto tramite Scholastico, Aristotelem tamen sequi eiusque placita a Scholasticis vel non satis intellecta, vel corrupta misere et truncata restituere et ad genuinos magistri sensus reuocare coepit. Quod vix aliter fieri potuisse, magnam, quam in orbe literato obtinuerat Aristoteles, auctoritatem expendentibus erit clarissimum, causasque intuentes facili negotio intelligent, non difficile fuisse Aristoteli, seruare, quod inter philosophos obtinuerat imperium, nec ausos fuisse viros doctos in dubium vocare doctrinam tot seculorum consensu et applausu receptam, tot ingeniorum maximorum studio exeultam. Neque vna modo ratio fuit, cur infanum praeiudicium, optimum philosophiae genus exhibere disciplinam Peripateticam, plerorumque animos fascinauerit, sed plurimae conspirauerunt causae, effeceruntque, ut qui omnium accuratissime secundum Aristotelem philosophabantur, optime quoque, reliquisque melius in stadio philosophico currere crederentur. Quae res digna est, ut paulo attentius consideretur, discantque rei ignari, qui fieri potuerit, ut tale philosophiae genus magnis ingeniis se probauerit, quod tot modis deficere, coruosque, quod aiunt, hiantes deludere maximorum philosophorum industria sole meridiano clarius demonstrauit.

§. II. In his vero causis insignis quae seculo XVI obtinuit, venerationis Aristotelis detegendis imprimis ad antecedentia tempora respiciendum est. Reformandae enim philosophiae initia iam ante hoc seculum incidisse, extulisseque caput viros doctos, a quibus contempta est Scholastica philosophia, ex supra dictis constat. Ast hi alium tamen, praeter Aristotelem ducem non elegerant, huncque explicandum suaeque integritati restituendum esse statuerant. Qui cum ob insignia, quae vindicandis literis et humaniori literatura restituenda sibi comparauerant, merita summam nominis famam atque auctoritatem consecuti fuissent, opinionem iusto maiorem apud seculi XVI eruditos obtinuerunt, recte et prudenter eos, ut in eruditionis honestioris omnis, ita in philosophiae quoque restitutione fuisse versatos. Quod praeiudicio adeo firmatum est Aristotelis imperium, ut tentare nouum quid, vel eius philosophiam mediocri conatu refellere, ineptum impiumque crederetur, et sufficere putaretur, si verae eius opiniones et genuina Lycei decreta explicarentur. Nec obiici potest, quod ipsi in *primo libro* luculenter demonstrauius, Platoniam quoque philosophiam tempore renaescentium literarum, maxime vero seculo XV, progressus habuisse quam exoptatissimos, et cum Aristotelica de principatu haud infeliciter decertauisse: tantam quoque ob summam quam apud veteris ecclesiae doctores consecuta est, famam et vtilitatis opinionem, nactam esse auctoritatem, ut vix verisimile videatur, Aristotelem tanti esse factum, ut noua seculi XVII philosophis vincula iniiceret, et captiuam duceret philosophandi libertatem. Secus enim se rem habuisse, paucosque seculo XVI fuisse,

T 3

Causae reuocatae et restituae philosophiae Aristotelicae.

Aristotelica philosophia cur prae Platonica surrexerit?

qui

qui restitutum Platonismum sectati fuerint, ex iis, quae infra ea de re dicturi sumus, luculenter patebit, constabitque vix numerum habere eos, qui Platonem sibi ducem elegerunt, si cum ingenti illa cohorte comparentur, quae in Aristotelis verba iuravit, eiusque iugo collum submisit. Causae vero eius rei in promptu sunt, et evenire aliter non potuit, quam ut Platonismus recens incrustatus cito decreveret, duraret vero et immensum augeretur Aristotelicae philosophiae amor atque existimatio. Vt enim Platonica philosophia surgere posset, effecit potissimum gentis Mediceae patrocinium: ea enim fugientes ex Graecia et ad Italos dilapsas Musas recepit, asylumque Graecis philosophis patefecit exoptatissimum. Qui cum more monachorum Graecorum recentiorum Platonismum secum adportauissent, ille sub tutela Hetruscorum principum caput efferre et laetis furculis germinare coepit, et haud infelicibus successibus usa est fortuna academiae Florentinae. Ast conculcatis turbatisque vehementer rebus Mediceae domus, ut ex Florentina historia notum est, res simul clientum, qui Platoniam philosophiam excolere coeperant, euerfae sunt, deiectisque proceris arboribus, humilia quoque fruticeta calamitatem fenserunt expectatione maiorem. Ita vero euerfae Platoniorum fortuna, Aristotelicorum partes illis valde aemulas succrescere viresque fumere necesse erat, quae cum diu de principatu cum Platonis decertauissent, tandem victoria potitae sunt. Neque haec sola causa fuit, sed ipsa quoque recentior secundum Platonem philosophandi ratio egregie Aristotelicae philosophiae incrementa promouit. Illa enim ad theologiam potissimum respiciens, in qua Platonem regnare, et proxime ad reuelatam doctrinam accedere, vetus fuit in ecclesia opinio, in hac modo philosophandi parte versata est, contempto Aristotele, cuius metaphysica sterilem quandam campum aperire in doctrina de Deo videbatur. Ast naturalem philosophiam, quam exigua felicitate tradiderat Plato, vix curabat, paucisque nec adeo pulchre tangebatur. Aliter vero rem instituendam esse rati sunt, qui naturalem disciplinam seculo XVI in Italia maxime, restituere fategerunt, quorum magna pars salutarem artem professi est, et summae eruditionis fama inclaruit. Hi enim relicta metaphysica et theologia naturali sacri ordinis hominibus, cum naturalem philosophiam, fugatis eiectionisque gerris Scholasticis, reuocare coepissent, neque in scriptis Platoniorum inuenissent, unde eam iuuari posse crederent, occupati tamen spiritu sectario, magno studio ad Aristotelem digressi sunt. Quem philosophum cum accuratius in naturalis philosophiae campo versatum, subtiliusque philosophatum esse crederent, in eius decretis atque placitis restituendis magno cum honore et philosophiae emolumento versari se posse iudicaverunt. Cumque obscuritas Stagiritae haud leues difficultates obiecisset, tantum tamen abest, ut intactam Aristotelis philosophiam reliquerint, ut potius eam ipsam ob causam vehementer inflammata sint accensique studio et labore improbo Aristotelica dogmata perquirendi sicque eruditionem, qua

qua gaudebant, criticam, demonstrandi extollendique. Quam illis laudem nemo invidere poterat Platonius, cum in confesso esset, naturalem philosophiae partem longe maiori felicitate tetigisse Aristotelem, quam Platonem, spectris suis Pythagoricis hanc disciplinam turbantem magis quam dilucidantem. Ipsi vero Platonici hanc surgentem Aristotelis fortunam syncrētismo isto, quem inter Platonem atque Aristotelem struxerant, viriliter promouerunt. Fatebantur enim, non differre in ipso systematis fundamento Aristotelem a Platone, quamvis hic plenius multo atque elegantius de Deo rebusque diuinis praecepisset, quod auide arripientes, qui ex dictis causis Platonem contemnebant, eo acius Aristotelis vestigia presserunt, quo certius sibi persuaserunt, hac ratione, fatentibus Platonibus, errare se non posse, tutoque praeteriri Platonem, quem soliditate, accuratatione et profunditate philosophiae facile vicerit Aristoteles. Et ita quidem Platonis philosophia quae vix emerferat, iterum depressa est, et vix vnus alterque Platonem cum Aristotele in societatem admisit, vt infra exemplis Iacobi Mazonii, Francisci Piccolomini, Scipionis Agnelli aliorumque constabit. Nec tam fortis fuit medicina, quam pro restituendis Platonismi viribus adhibuit Francisci Patricii diligentia, et eruditio, vt causae Platonis suppetias ferre posset. Quamvis enim et doctrinae et acuminis copia haud vnum Aristotelis philosophiae vulnus inflixisset, vt infra docebimus, vbi huius philosophi conatus exponemus; victoria tamen potitus haud est, altioresque fixit radices Aristotelis amor, quam vt isto turbine euelli potuisset. Immo miro quidem fato magis confirmatus, Platonismus suppressus est. Hunc enim cum vtcunque hactenus syncrētismus inter Platonem et Aristotelem stabilitus conseruasset, tanta postea Platonica philosophiam inuidia secuta est, vt non modo Patricius non obstante elegantissima eius eruditione magnisque de historia Lycei meritis contemptui esset, sed nemo quoque eius partes amplecteretur. Donec seculo XVII Petrus Gassendus eius telis vteretur, ad debellandum Aristotelem, qui tamen nec Platoni fauit, sed Epicurum suo modo restituere constituit, vt suo loco dicetur. Hac itaque ratione facile fuit, Aristotelem vincere, imperioque potiri.

§. III. Praeter hanc alia quoque causa, si fatendum, quod res est, et scapha scapha nominanda, alleganda est, quae validissimis fulcris imperium Aristotelis confirmavit, nempe influxus quem philosophia Peripatetica habet in certa dogmata mordicus retenta a coetibus Romanae ecclesiae symbolis addictis, ex quibus haud vnum illis emolumentum enasci solet, qui doctrinae custodiendae tradendaeque praefecti sunt. Postulat quidem nobilissimum argumentum prolixiorem campum, dignumque esset integra tractatione, quam limites nobis positi excludunt, quaeque in historia theologiae dogmaticae et polemicae dari debet. Nos parca manu ea tantum feligimus, quae ad rem praesentem in luce ponendam dictu necessaria

*Athae tangat
conseruatae
retentaeque
philosophiae
Aristotelicae,
in ecclesia
Romana.*

cessaria sunt, et omitti plane non possunt. Nempe rerum in ecclesia gestarum et imprimis historiae doctrinae Christianae non ignaros minime latet, ex quo Scholastica philosophia in ecclesia regnare coepit, humanis viribus in rerum spiritualium negotio nimis tributum esse, et contemptis Augustini vel in speciem saltem laudatis decretis de gratiae diuinae operatione et effectu frigidam suffudisse plerosque doctores, si non ipsis Pelagii erroribus, certe Semipelagianismo, ab eo tempore regnum, inuitis et suspirantibus piis, affectanti ^a. Quam labem cum forti manu tetigissent, et hoc vlcus sanare tentauissent, qui medendis ecclesiae morbis reformandaeque ecclesiae medicam manum adhibuerant, tantum abest, vt, quod intimos artus obsederat, venenum eiiceretur, vt potius pro eo retinendo, tanquam pro aris focusque dimicaretur, quique contrariam partem tuebantur, Vatiniano deprimerentur odio. Testes omni exceptione maiores volumus annales ecclesiasticos, pontificum decreta, acta publica, colloquiorum et conciliorum monumenta aliaque, ex quibus rem in se notam confecerunt demonstraruntque viri nonnulli doctissimi. Nos huc quidem, limitum nostrorum memores non excurrimus, idque modo moneamus, corruptam moralis doctrinae faciem laxamque illam actionum moralium regulam, qua ex voto et pro mensura emolumenti certorum hominum conscientiae regi possunt, quamque tot scriptis acerrimis confodere antesignano ANTONIO ARNALDO aggressi sunt, viri acuti doctique, rem tandem omnem in apricum posuisse, et prodidisse luculenter, qua insignis vtilitatis spe illecti viri etiam graues et eruditi, repugnante scriptura sacra, et refragante ipsorum conscientia humanis viribus in rebus ad animae salutem pertinentibus tantum detulerint. Huic vero rei praesidium cum ex sacrorum oraculorum doctrina accersi non posset, philosophia in subsidium vocata est. Cum autem nec Platonica, nec Stoica humanarum virium patrocinium recipere satis valeret, vt nuper a viro quodam doctissimo non sine magna partis aduersae indignatione flammis vlttricibus prodita demonstratum ^b, Peripatetica philosophia egregie in auxilium adhibita est. Eius enim moralem imprimis partem totam pessimam esse, gratiae inimicam dudum monuit B. LUTHERVS ^c, et iam suo tempore eleganter pieque ostendit S. AVGVSTINVS ^d, qui obseruat quoque, Dialecticam Aristotelis corruptioni humanae mentis detegendae valde refragari. Qui vero metaphysicam et ethicam Aristotelicam accurate considerat, clavis, nisi fallimur, rationibus conuictus deprehendet, vtramque gratiae operationi admodum aduersari, et tribuere homini, quod denegat oraculorum sacrorum fides. Nam dum rebus humanis Deum eximit Aristoteles supremaeque sphaerae alligat, humanam vero mentem extrinsecus illabi, nec ad ipsum hominem proprie pertinere statuit, in illo, quod diuini fontis vestigium habeat, relinquit nihil. Ex qua hypothesi metaphy-

a) Conf. BVDDEVS pec. Dissert. de hoc argumento.
b) Parallele de la doctrine des payens avec

celle des Iesuites et de la constitution du Pape Clement XI. c) Loco supra laudato.
d) Contra Iul. L. II. c. 10. L. V. c. 14.

metaphysica ineptum ethicae Peripateticae systema surrexit, tradens, virtutis vim in ipso homine quaerendam, mediocritatem affectandam, ex qua splendida humanarum virium vitia progengerantur, felicitatemque civilem et honestatem humanam sectandam esse; quae omnia huic principio inaedificauit Stagirita: *Virtutem consilio et voluntate fieri, indeque spontaneam actionem esse*, cuius principium in nobis sit, vt suo supra loco iam obseruatum. Talis cum esset Aristotelis philosophia, ambabus manibus eam arripuerunt, quorum intererat, in ecclesia triumphare humanarum virium patrocinium, sine quo constare tot dogmata nequeunt, quae vt conscientis praeter diuinarum paginarum praecepta obtrusa sunt, ita fautores suos ditare apta sunt. Et haec vera quoque causa est, cur potissimum in Italia, inque conspectu curiae Romanae philosophia Aristotelica tantum philosophantium applausum nacta sit, curque ad hunc usque diem Stagiritam exterminare noluerint illi, qui pro sedis Romanae auctoritate et commodis religionis sacramento deuincti pugnant.

§. IV. Sufficere haec ad commendationem Aristotelis apud illos poterant, qui munerum, dignitatum, commodorumque illecebris persuasi a receptis opinionibus deflectere nolebant, et tamen Scholasticas quisquillas perosi meliorem philosophandi viam ingredi tentabant. Verum nouam iis rationem suggessit, animumque valde addit seculi XVI in orbe literario genius. Ille enim totus criticus erat, et linguarum eruditum, maxime Graecae et Latinae historiae veteris, antiquitatum et similibus notitia superbiebat, adeoque plus ad artem criticam, quam ad philosophiam adspirabat. Qua animorum inter eruditos inclinatione, antiquitatis, literaturaeque veteris, praecipue Graecae, studium ita seculo XVI promotum est, vt vix aliud tempus maiora in hoc eruditionis genere specimina ostenderet, quique in republica literaria famam consequi cupiebant, aliis disciplinis, quas munera publica iniungebant, hoc quoque studium adiicerent, et eo maxime inclarescere satagerent. Ita vero factum, vt, qui hanc artem criticam sibi excolendam sumserant, cum philosophiae explicandae munus ipsis esset iniunctum, potissimum ad Aristotelem deducerentur. Is enim cum et ipse in se obscurus valde sit, et breuitate sententiarum difficilis, multa quoque veterem eruditionem respicientia admiscuerit, textus vero eius temporis iniuria valde mutilatus truncatusque et ineptis grammaticorum curis interpolatus sit, iucundissimum et patentissimum campum artis criticae studiosi nacti sunt, ingenii in hoc philosopho explanando et illustrando ostentandi, et variae eruditionis laudis sibi acquirendae. Nam ita genuina a spuriis discernere, obscuris lucem accendere, veterum opiniones, ad quas respexit Aristoteles, exponere, breuitati paraphrasi consulere, et veterum Peripateticorum eruditionem in partes pertrahere suam-

Seculi XVI
studio cri-
tico adiuta
fortuna Ari-
stotelis.

e) Magg. Mor. L. III. c. 5.

f) Tom. I. p. 837.

Hist. philos. Tom. IV.

suamque facere, atque hoc pacto nomen magnum mereri licebat: eo quod ab his praefidiis aetas Scholastica fuisset imparatissima, qui vero immortalis sibi restitutione humanae disciplinae et politioris literaturae nomen fecerant, eodem doctrinae genere inclaruissent. Cuius exempla in sequentibus plurima occurrent, nos hoc loco modo ad Petrum Victorium, Marcum Antonium Muretum, M. A. Maioragium, Iulium Pacium et Franciscum Robortellum prouocamus, qui cum Peripateticae philosophiae notitia emerent, artis potissimum criticae praestantia summam sibi in ea parauerunt nominis gloriam. Haec vero studia dum seculi XVI diligentia vrget, valde quidem Aristoteles iuuatur, genuina eius sententia eruitur, breuitas luculenter illustratur, et sic vera Aristotelis mens exponitur, parum vero ipsi philosophiae affertur auxilii, ipsaque illa ars critica quae Peripatetica scripta tantopere commendauit, grammatica magis fuit, quam philosophica, et ad textum potius restituendum explanandumque, quam ad philosophicam Aristotelis illustrationem pertinuit. Certe ubi quoque non ad verba tantum, verum ad mentem et dogmata Stagiritae respexerunt viri docti, interpretes magis egerunt Aristotelis, quam philosophos Aristotelicos. Id quod oculos aliis aperuit, vt cum ista critica eruditione parum adiuuari philosophiam cernerent, tandem ipsi quoque philosophari secundum Aristotelem inciperent, qua ratione Aristotele Petrus Pomponatius cum discipulis inter primos vsus est. Et ita quidem factum, vt seculo decimo sexto et decimo septimo dimidio vbique Aristotelis philosophia regnaret, et magnopere sibi pariter atque aliis placerent, qui Aristotelem eiusque philosophiam integritati restituerent.

*Causae cur
inter Prote-
stantes retin-
tum genui-
num Aristote-
lis studium.*

§. V. Ex hoc ipso vero fonte ratio haurienda est, cur Aristotelis philosophia inter Protestantes quoque caput extulerit, curque non obstante graui detrimento, quod ex hac philosophia in doctrinam Christianam defluxerat, Aristoteles tamen illis se ita commendauerit, vt diu in his quoque coetibus vnus ille regnare potuerit, vt ex dicendis constabit. Quamuis enim insensum in Aristotelem seruauisset animus Lutherus, qui probe perspexerat, quanta ex hac philosophia corruptelae in Christianam doctrinam inuectae sint, Philippus Melanchthon tamen, cum ipse totus quoque honestioris disciplinae cultu occuparetur, et virorum summorum, qui in Italia Aristotelem ad natiuos sensus reuocauerant, exemplo excitaretur, ita admitti posse Aristotelem statuit, vt in ordinem redactus, solique philosophiae relictus, nihil negotii cum sacris disciplinis haberet, sua tamen philosophandi accuratione, differendique acumine et artificio praeclare iuuentutis studia iuaret; vt infra ex instituto probabimus. Qua ratione non modo Lutherum faciliorem et fauentiorem Aristoteli reddidit, sed cum totam fere Germaniam partes septentrionales discipulis suis repleuisset, Peripateticam quoque philosophiam vbique locorum in coetibus Protestantium confirmavit, eo tamen discrimine, vt a sacra disciplina arce-

arceretur, ad quam metaphysicam Aristotelicam seculum XVII demum introduxit, ut infra dicendum. Quod exigua philosophantium utilitate factum esse, merito dolendum, indignandumque est Philippo, viro cetera optimo, et de literatura elegantiori inter Germanos immortaliter merito, quod abiecto licet auctoritatis et antiquitatis studio, cum proprio Marte philosophandum fuisset, maluerit sectariam philosophiam eligere, et ex duce interpretem magis Aristotelis, more seculi sui, agere, quam suo ingenio, quod nactus erat optimum, philosophari. Ita nempe cum inter coecos luscus imperaret, mallentque philosophi claudum habere antesignanum, quam nullum, Aristoteles, non obstante primo ecclesiam emendantium feruore, ex ecclesia eiectus per posticam iterum admissus est, et inter Protestantes quoque egregie res promota esse iudicata est, si extirpatis spinetis, quae Scholasticorum diligentia et subtilitas plantauerat, reuocarentur flores Peripatetici, quamuis fructu, nucleoque carentes. Haec vero una et sola ratio est, cur inter Protestantium coetus, quibus parum intererat, imperare Aristotelem, decorum vero erat, in philosophia quoque iudicii libertatem cum veritate coniungere, sectaria tamen Aristotelis philosophia, usque ad Baconis, Grotii, et Cartesii tempora, et ultra, obtinuerit, et cur haud minor inter eos numerus sit, qui magna eruditionis opinione secundum Aristotelem fuisse philosophati. Ex dictis autem nobis non monentibus intelligitur, cum tota fere respublica literaria Peripateticismo infecta fuerit, sectam hanc reliquas philosophantium numero et celebritate admodum superasse, ceterosque, qui ab Aristotele diuertium fecerunt, iunctos simul omnes hanc tamen Aristotelicorum genuinorum turbam numero non vincere. Hos vero hac in tractatione enumerare omnes, et impossibilis labor est et inutilis, et ad specialem magis Peripateticae philosophiae historiam pertinet. Sufficiet autem pro instituti ratione praecipuos ex hoc numero seligere, cum qui inter Romanae ecclesiae aedecias Aristotelem ducem sequuti sunt, tum qui Protestantium coetibus nomen dantes sub eius auspiciis militarunt. Hi vero et eruditionis celebritate, et meritorum fama nobile sibi plerique nomen comparauerunt, dignique sunt, quorum historiam paulo accuratius explanemus. Reliquorum, ne nimii sumus, strictim, et per lancem quasi saturam recensionem dabimus. Eminuerunt autem doctrinae Peripateticae laude inter Romanae fidei aedecias, Nicolaus Leonicus, Petrus Pomponatius, Marcus Antonius Maioragius, Daniel Barbarus, Ioannes Genesius de Sepulveda, Petrus Victorius, Iacobus Zabarella, Alexander et Franciscus Piccolominaei, Cyriacus Strozzi, Iacobus Mazonius, Hubertus Gifanius, Iulius Pacius, Andreas Caesalpinus, Caesar Cremoninus. Quorum herorum inter Peripateticos historiam succincte delineabimus, ea tradituri, quae ad rem praesentem spectant, reliqua enim notissimis libris suppeditabunt scriptores historiae literariae.

V 2

§. VI.

g) Maxime elogiis vitarumque scriptores, v. g. Iouius, Tomassinus, Adamus, similesque. Recen-

Nicolaus Leonicus Thomaeus.

§. VI. NICOLAVM LEONICVM THOMAEVM, iure meritoque primum facimus, qui reiecto Pseudo-Peripateticismo Scholasticorum, genuinam Aristotelis philosophiam restituere orbi literario conatus est. Ante eum enim nemo id tentare ausus erat, adeo omnes Scholasticae philosophiae auctoritas et subtilitatis opinio occupauerat. Fuit is Epirota patre Venetiis genitus, anno MCCCCCLVII, ut refert IOVIVS^b, quem eius parentem, dubium non est, in educandis filiis ad exorientem tum politiore literaturam respexisse. Nam et frater nostri Bartholomaeus Leonicus cognomento Fuscus, iis humanitatis et philosophiae elegantioris praefidiis instructus fuit, ut fratrem Nicolaum adaequasset, nisi praematura eum vitae huic fata eripuissent, id quod ex PIERII VALERIANI^c, relatione nouimus. Docebat eo tempore, ut supra dictum, Florentiae Demetrius Chalcondylas, a quo cum Graecas literas, reliquumque eruditionis apparatus didicisset, dici non potest, quantum cum in eloquentiae studio, tum in philosophia profecerit. Et illius quidem luculentum specimen reliquit, in *variae historiae* libris^d, quos *iuuenis admodum multiplici tum Graecorum tum Latinorum lectione confecerat seposueratque*^e, inque *Dialogis decem*, quos more Academico vulgavit^f. In quibus eam eloquentiae rationem adhibuit, quae philosophum decebat, recte id probante ERASMO^g, qui hunc virum non minus integris moribus, quam eruditione recondita (qui illo viuo adhuc supererat) laudat. In philosophia autem animum quidem adiecit ad Platoniam philosophiam, quae illo tempore valde efferre caput coeperat; vnde idem Erasmus eum extollit, *quod in adytis philosophiae, praesertim Platonicae, semper religiose versatus ad Platonis ac Ciceronis dialogos effingendos se composuerit*: cum autem Aristotelicam philosophiam rectius et maiori virtute Scholasticae opponi posse cerneret, illam potissimum amplexus est, eo quod purius ex ipso fonte sapientiam Graecam hauriri posse crederet. De quo eius consilio, digna sunt, quae legantur verba IOVII^h, eo quod primi huius restauratoris Aristotelicae philosophiae mentem, quae et reliquorum virorum doctorum in eo stadio currentium sententia fuit, satis luculenter edisserant: *Philosophiam, ait, ex purissimis fontibus, non ex lutulentis riuulis salubriter hauriendam esse perdocebat, explosa penitus sophistarum disciplina, quae tum inter imperitos et barbaros principatum in Scholis obtinebat, quum doctores excogitatis barbaris subtilitate dialecticorum figmentis, phisicas quaestiones non ad veritatis lucem, sed ad inanem disputandi garrulitatem reuocarent, et iuuentus in gymnasia*

Recentiori aetate multorum in hoc historiae literariae genere industria eminit, quorum nomina alibi enumerantur. Nostro tempore laudem inde haud exiguam nactus est eruditissimus NICERONIVS, in memoriis virorum doctrina illustrum, quem tamen merito dolemus, narrationis suae fontes nonnisi parce indicauisse, et interdum narrantium fide deceptum fuisse.

Vnde malumus paulo verustiores sequi, nominareque. h) cap. 91.

i) De literat. infelic. L. II. p. 84.

k) Vid. Vossius de Hist. Latin. L. III. p. 677.

l) Editos vero anno demum 1531.

m) Vid. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. IV. p. 788 seq.

n) In Ciceroniano. o) Loc. cit.

gymnasio: Arabum et barbarorum commentationes secuta, a recto munitoque itinere in confragas ignorantiae crepidines duceretur. Ipsum itaque Aristotelem presso pede sequendum, et hac quoque methodo, ut obseruatum FRANC. PATRICIO *, interpretandum esse statuit, ad quod opus eo felicius aptiusque accingere se poterat, quo maior illi inerat sermonis Graeci peritia et antiquitatis atque philosophiae veteris cognitio. Talis cum esset, Patauinae cathedrae praefectus est, in qua diu magno applausu Peripateticam philosophiam docuit †, et genuinum Aristotelem in hanc Musarum sedem primus introduxit. Neque vero soli iuuentuti studium commodauit suum, sed interpretando quoque Aristoteli scribendisque commentariis philosophicis infudauit; aitque IOVIVS: *Erudite et luculenter commentarios in parua naturalia Aristotelis eum scripsisse*; GESNERVS ‡ autem, ex Michaële Ephesio haec argumenta in libros Aristotelis *paruorum naturalium* eum transtulisse refert, et alia quoque eius scripta philosophica enarrat, qui videndus. Ceterum et hoc nomine praeclaram laudem meretur, quod teste iterum IOVIO §, *vita eius procul a contentione ambitioneque remota fuerit*, et quod PETRVS BEMBEVS in eius epitaphio ¶ habet, *praeter virtutem bonasque artes tota in vita nullius rei appetens fuerit.* Vnde et *mediocri substantia, ciuilique frugalitate contentus, ita coelebs et felix vixit, ut nemo vel innocentiae, et doctrinae conscientia, vel munditia corporis, vel animi nitore beator illa aetate haberetur* †. Peruenit autem istius frugalitatis beneficio ad LXXIII aetatis annum, obiitque canitie venerandus, quod plerique tradunt, anno MDXXXIII, pro quo tamen annum MDXXXI ponit Cel. MONETA **. Cum hoc philosopho Patauino non confundendus est, quod multis, ipsique P. BAYLE accidit **, Nicolaus Leonicensis Vicentinus, natus anno MCCCCXXVIII, qui per LX amplius annos Ferrariae philosophiam et medicinam docuit ‡; idemque in arte salutari praefuit, quod Thomaeus in philosophia. Primus enim a barbarie in arte medica reuixit et nugari desiit †, et quod ille in Aristotele suscepit, in Galeno effecit, nempe ut ad Graecos fontes medicinae studiosi reuocarentur. Vnde factum, ut hunc Galeni interpretem, ab HVETIO § laudatum nostrum philosophum esse perperam nonnulli crediderint, illiusque scripta huic adscripserint. Obiit nonagenario maior anno MDXXIV, rogatusque qua ratione nullo ciborum habito delectu senectutis vitia eluderet? respondit: *Ingenium perpetua vitae innocentia, salubre vero corpus hilari frugalitatis praesidio facile tuemur.* De scriptis eius praeter

V 3

historiae

*) Disquis. Peripat. L. III. p. 149.
p) Vid. NIC. COMNEN. PAPADOPOLI Hist. Gymnas. Patau. T. I. p. 302 seq.
q) In Biblioth. p. 521.
r) Loc. cit.
s) Apud N. CHYTRAEVM Delic. itin. loc. cit. p. 152.
t) IOVIVS loc. cit.

u) Vid. Observationes ad P. BAYLE Dict. T. IV. art. Thomaeus p. 352.
x) Loc. cit.
y) COMNEN. I. c. p. 297. IOVIVS I. c. SCALIGER. Epist. 19.
z) Vid. REINES. Var. lect. p. 623.
a) De claris interpret. p. 270.

historiae literariae medicorum auctores^b videndi GESNERVS^c et NIC. COMNENVS PAPADOPOLI^d.

Petrus Pomponatius.

§. VII. Ineunte seculo XVI, magna Peripateticae philosophiae laude inclaruit PETRVS POMPONATIVS, haud incelebre inter scriptores historiae literariae nomen^e, quod tamen Peripatetica eruditio impietatis opinione commaculavit. Genuit eum Mantua, virorum doctorum feracissima^f, ubi patre Ioanne Nicolao Pomponatio Mantuano fatus est, ut ipse narrat^g. Annum diemque natiuitatis ponit L V C A S GAVRICVS, MCCCCLXII, d. XVI. Sept.^h quo auctore scimus, adeo pusillum corpore homuncionem fuisse, ut quodammodo nanus esset. Verum corpori exiguo magnum ingenium natura indiderat, quod praecoci maturitate elegantiam prae se ferebat, dotesque demonstrabat solito maiores. Studiis itaque dicatus in gymnasio Patauino disciplinarum praecepta a publicis professoribus hausit, inter quos imprimis Petrum Trapolinum^{*} praeceptorem habuit. Ita vero philosophiae mysteriis initiatus acerrimo ingenio in eius adyta penetrauit, ut quid Aristoteli placeret, mature intelligeret. Ad docendam itaque iuuentutem animum adiiciens in Patauina schola ludum aperuit, et veram Aristotelis philosophiam, cum Auerroistica, quae tum temporis in Italia regnauit, comparare coepit. Quod cum magnum iuuenum literarum studia aemulantium applausum meruisset, Alexandrum Achillinumⁱ in eum armavit, qui tum temporis Patauii, posteaque Bononiae philosophiam Arabico-Aristotelicam magna eruditionis fama docuit, quique cum mores valde paedagogicos nutrebat, a Pomponatio, ingenii amoenitatem prae se ferente ita superatus est, ut discipuli eius Petrum, relicto praeceptore audirent. Id quod more Scholastico, magnam in eum Achillini iram et inuidiam concitauit. Qui cum acerrime disputaret, et haud raro Pomponatium pedem referre, manusque dare compelleret, ab eo tamen miro

b) MANGETVS et MERCELINVS in Bibl. medicis, FABRIC. l. c. p. 787.

c) Loc. cit.

d) Loc. cit. conf. BAYLE Dict. T. III, art. Leonicensius p. 90.

e) Videndi praeter multos, P. IOVIVS c. 71. p. 164. BAYLE Dict. Tom. III. p. 777 seqq. COMNENVS l. c. NICERONIVS l. c. T. XXV. et historiae atheismi scriptores: Maxime vero, qui peculiari dissertatione de eo egit Io. GOTTL. OLEARIVS Ienae 1709. quem, cum magna cura in hoc argumento versatus sit, consultis tamen fontibus, legendum esse putamus.

f) Celebrata ideo SILIO ITALICO Sylu. L. VIII. Mantua Musarum domus etc.

g) In fine libri de Incantatione, et de fato, ubi se filium Ioannis Nicolai Pomponatii Mantuani nominat.

h) In schemat. tr. IV. f. 57. BAYLE l. c.

i) Vid. de Incantat. p. 3.

i) Alexander Achillinus Bononiensis fuit, et

primo quidem philosophiam Patauii docuit, postea eandem vna cum arte salutari in patria Schola professus est. Is porissimum Saracenicam Peripateticorum philosophiam secutus est, et inter celeberrimos Auerrois sectatores numerari meruit. Subtilitate vero ingenii parem vix habuit, indeque disputandi acuminis Pomponatio iuueni longe fuit superior. Qui cum interdum in publicis disputationibus Achillini syllogismis irretiretur, ingenii festiuitate aduersarium repulit, valde enim superciliosum et Scholasticos mores prae se ferentem Achillinum ingenii amoenitas, quae in Pomponatio fuit, superare facile potuit. Scripsit multa Achillinus et philosophica, enarrata a COMNENO Hist. Gymnas. Pat. T. I. p. 298. et FABRICIO Bibl. Lat. med. T. I. p. 159. et medica, enumerata ab ABR. MERCELINO in Lindenio renouato P. I. p. 23. Conf. BORCLER. Bibliograph. crit. p. 134. et scriptores historiae liter. Bononiensis, BYMALDVVS, ALIDESI, aliique.

miro saepius artificio victus est. Rem ita narrat Iovivs ^k: *In coronis confessuque doctorum cum exercitatione perutili ad praetoriam porticum disputaretur, ita mirus Pomponatius euadebat, ut saepe ancipiti et cornuto Achillini enthymemate circumventus, superfuso facetiarum sale adversarii impetum ex illis gyris et maeandris explicatus eluderet.* Fatemur tamen, in scriptis Pomponatii hanc eius ingenii amoenitatem exulare, quae barbariem seculi XV sapiunt. Ex Patauina vero academia ad Bononiensem se convertere Pomponatium coëgit bellum, quod inter Venetos et Cameracensis foederis socios magna tum Italiae calamitate ardebat ^l. Ibi similiter philosophiam docuit, eique more illius temporis artem salutarem iunxit ^m, cumque Achillinus fatis interea temporis functus esset, eius locum famamque, uti verisimile, occupavit; quamvis nihil ea de re accurate scriptores eius temporis definiant. Ibi hanc eum methodum adhibuisse ait Iovivs ⁿ, ut Aristotelem simul atque Auerroem explicaret, ita enim postulabant mores istius temporis, suavius ac praeclara voce, et elocutione emendata atque leni in instituendo, volubili et concitata, in infringendo, graui sedataque, cum decerneret, vteretur. Quae res eum iuventuti scholasticae vehementer commendavit. Cum autem ipsum sibi Aristotelem sequendum statuisset, hancque philosophiam exprimendo a nonnullis ecclesiae dogmatibus dissentiret ^o, aculeis autem nonnumquam homines sacros exciperet, cucullatos fratres, velut crabrones, in se concitavit, qui eius contraire conatibus omnibus viribus aggressi sunt, parum tamen promouerunt, cum summa eruditionis eius esset existimatio, isque in doctrina ecclesiae iudicio se submittere, et problematicè tantum de Aristotelis mente disputare profiteretur ^p. Eruditionis itaque praestantia, et discipulos nactus est celeberrimos, quorum infra faciemus mentionem, et facultates acquisivit amplissimas, sic ut filiae, quam unicam habebat, mille ducatorum dotem porrigeret ^q. Suspiciamur tamen, non ex sola philosophiae professione, sed ex salutaris quoque artis praxi, et forte ex trino, quod nonnullis iniisse dicitur, matrimonio tantas ad eum diuitias confluisse. Alii tamen coelibem faciunt ^r: alii tres reliquisse filios contendunt. Obiit ex stranguria, teste Iovio ^s, sexaginta tres annos natus, ex quo patet, mortalitatis exuias eum anno MDXXV

k) Loc. cit.

l) De foedere hoc inter Maximilianum I. Imperat. Iulium H. P. R. Ludovicum XI, Galliae, et Ferdinandum catholicum Hispaniae regem anno 1507. Cameraci inito, quo dura et acerba quaelibet passi sunt Veneti, annales reipublicae ad h. a. consulendi sunt. Dux tum ei praefuit Leonardus Loredanus.

m) Eam se a Petro Roccabonella didicisse ait de fato L. V. c. 6. p. 973.

n) Loc. cit.

o) Invidiam Pomponatio consiluisse negatam ex Aristotelis mente animorum immortalitatem,

monet Iovivs: at incautius eum clerum interdum pupugisse, exemplo satis luculento ex libro de fato, L. V. p. 923. discimus. Ita vero crabrones irritati necesse erat. Quo effectui quibusque litium clamoribus, enarrat P. Bayle l. c. not. C. et nos infra tangemus.

p) Vid. Peroratio libri de incarnatione p. 325. Opp.

q) Bayle l. c. ex Gaurico.

r) Naudaeana p. 31.

s) loc. cit. hunc itaque Baylvs non confutavit, cum diceret, ignorare se eius emortualem; nam ex Gaurico natalem notauerat.

MDXXV deposuisse. Errant itaque ^f qui annum emortualem MDXII, vel MDXXX ^u ponunt. Quamuis autem impie prorsus obiisse, scripta illi a diuersis epitaphia innuant ^{*}, eo quod de animae immortalitate secundum Peripateticos statuendo futuram vitam post funera negasset, HIERONYMVS GRATAROLVS tamen, qui opera eius philosophica recudi fecit, testibus allegatis iis, qui eum nouerunt superstitem, affirmat, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauisse. Sepultus autem est in patria, in sepulchro cardinalis Herculis Gonzagae ^z. Non deneganda est philosopho Mantuano ingenii praestantia, iudicii acumen, doctrinae varietas. Imprimis laudanda eius diligentia, quae cum difficultates quaedam essent soluendae, eum in angustias redegit, et infomnem insanumque reddidit. Quam ubi reprehendit P. BAYLE ^z, prodit luculenter, se verba philosophi ipsa non inspexisse. Ita pariter modestia eius laudanda est, et in perferendis inimicorum persecutionibus patientia. Vnde vero collegerit OLEARIVS fuisse auarum, numorumque corradendorum causa tertias nuptias ambiuisse, non videmus, et misera ea ratiocinatio est, praefertim cum incerta sint, quae de eius matrimonio traduntur. Rectius, nisi fallimur, in eo culpatur, quod cum ingenii acie non destitueretur, eam tamen sectariae philosophiae et auctoritatis praeiudicio suppressere, quam abiectis his impedimentis sobrie et accurate philosophari maluerit, et imaginationis feruore se in deuia abripi passus sit. Vnde iudicium de eo fieri potest, vtrum eum inter philosophos locum obtinuerit quem ei tribuunt, non sui tantum temporis homines ^a, sed et nostrae aetatis viri docti, qui ingens ei philosophiae acumen ^b, argumentorumque soliditatem tribuunt. Etsi enim denegari eruditio philosophica Pomponatio non potest, facileque ferendum est, quod non nemo dixit ^c, non vidisse se philosophum quemquam, etiam aduersus Pomponatium scribentem, qui eum non laudauerit, comparate tamen id intelligi debet, si cum minorum gentium hominibus conferatur eius eruditio. Satis enim acute et ingeniose disputat, et quamuis id sibi, rei difficultate commotus, non arroget ^d, accurate tamen in Aristotelis et commentatorum, praecipue Aphrodisaei mentem penetrat. Ast ubi ad ipsam veritatem respiciendum erat, dici non potest, quantum acumen retuderit praeiudiciorum, praecipue auctoritatis Aristotelicae, robur, et vana quaedam, atque inepta superstitio, quae cum ex melancholico potissimum temperamento

esset

d) Lexicographi, KOENIGIVS, MORERI, HOFMANNVS alique nominati a BAYLIO et OLEARIO II. cc.

u) FREHERVS in Theatro p. 1441.

x) Exhibentur ea a IOVIO, OLEARIO, KOENIGIO, qui videndi.

y) Luculentum hoc testimonium est, eum sine impietatis suspitione fuisse mortuum.

z) loc. cit. not. L. Non vero dicit Pomponatius difficultates de fato et libero arbitrio eum stultum reddidisse, ut putat Baelius, sed insanum, id est, stilo Pomponacii aegrum. Sequentia ver-

ba vero, quibus, philosophum perpetuis curis, et cogitationibus rodi, non sitire, non fame, seere, non dormire, non exspuere, ab omnibus irrideri etc. dicit, id solum volunt, summam philosophi diligentiam ab ardentibus cucularis contemni: neque ideo culpandus erat Pomponatius. Verum ipsum de fato librum Baelius non viderat, ut ipse fatetur: et tamen censoriam in eum exercet virgulam.

a) GRATAROLVS l. c.

b) Naudaeana p. 31. BAYLE l. c.

c) NAUDAEVS l. c. d) Vid. praef. libr. de fato.

esset coorta, monstra quaedam opinionum illi fecit commendatissima, et eiusmodi dogmata persuasit, quae a sani liberique iudicii philosopho non expectaueris. Quis enim, quaeſo, vel in mediocri philosopho, suis facultatibus libere, et vt decet, vtente feret: vaticinia deberi temperamento melancholico? sanctorum inuocatorum auxilia adscribenda esse imaginationi atque fidei aegrotorum, ita vt canis etiam ossa, si simili fide respiciantur, idem efficiant: Excitauisse naturalem imaginationis vim, vel pluuiam miraculosam orantibus concessam, vel apparentem S. Coelestini in aëre imaginem; nasci sub certa constellatione homines, qui naturali vi pollent, tempestatibus, mari, ipsique diabolo imperandi; miraculorum virtutes latere in herbis lapidibusque; statuendum esse maximum astrologiae pretium, et quae alia sunt, his *παράδοξα καὶ ἀσφαλέα*, quae in libro *de Incantatione* plenis buccis praedicat? Haec enim prorsus eiectam a praeiudiciis iudicandi vim naturalem fuisse, luculenter euincunt. Quare non immerito dicam scripsit D. G. MORHOFIO cel. HEVMANNVS f, asserenti, *omnes eum Peripateticos argutia superauisse*; cum certum sit iudicii aciem, quam in detegendis veris Peripateticae philosophiae principiis demonstrauit, a superstitione et imaginationis nimium ferocientis aestu, variisque praeiudiciis fuisse suppressam. Acu itaque rem non tetigit, quisquis numum & Pomponatii memoriae dicauit, in quo praeter ouem patientiae symbolum aquila, acuminis nota exprimitur. Facilius enim in ineptis illis somniis, quae mira subtilitate persequitur Pomponatius, fanaticum quoddam philosophandi genus, quam sobriam acutamque philosophiam dignoscas. Ipsam vero melancholici temperamenti, quod naturalem ingenii vim apud Pomponatium suppressit, notam attentus Lector detegit in stilo barbaro, inepto, confuso, et Scholasticorum stabulum redolente, ex quo facile taedium legenti obrepit; quas dicendi scribendique ineptias comitatur methodus obscura, Scholastica, spinosa, et obiectionum atque responsionum catenis ita implicita, vt non nisi summa attentione adhibita auctoris mens perspici queat. Quod vitium equidem in Scholasticorum scholis contraxisse Pomponatium, facile nobis persuaderi patimur, parum tamen inde excusari philosophum putamus, cum eo, quo is vixit, tempore, honestior disciplina et elegantiores literae in Italia dudum surrexerint. Nihil tamen magis in Pomponatio reprehendendum, quam ineptus Aristotelis totiusque Peripateticae philosophiae amor, qui monstrosas ei opiniones valde commendauit, quibus factum est, vt aduersarii cateruatim in eum insurgerent, eumque *εἰρηόδοξος* postulerent. Nempe profunde inspexerat Aristotelis systema Pomponatius, cumque imprimis Alexandro Aphrodisiensi duce vsus fuisset, illo interprete probe

e) Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 55.

f) Act. phil. Vol. II. p. 336.

g) Eius *ἔκκρυπτον* praefixit dissertationi suae OLEARIUS, et repetit HEVMANNVS l. c. p. 689.

probe intellexerat, quae huius philosophi esset de natura animae humanae opinio, quae totius physiologiae Peripateticae constitutio. Eam cum Arabica philosophia, quae eo tempore multis in Italia placebat contulerat, et nec Auerroë in omnibus sequendum putauerat, neque deferendum in omnibus, ita vero ipso Auerroë peior φιλοσοφούμενος fuis euasit. Satis clare id intelligent, qui Auerrois atque Pomponatii inter se placita comparauerint, nec sine iucunditate videbunt, qua ratione, dum Auerroisimum emendare cupiebat Pomponatius, ipso Auerroë factus sit deterior. Obseruauit id iam SPONDANVS ^h, tradens: „Pomponatium Iouii praecepto-rem in philosophia, enarrantem Aristotelem et Auerroë Bononiae, „animas post corporis mortem interituras ex sententia Aristotelis pro- bare conatum, iuuentutem valde corrupisse, se eo tuentem, quod phi- losophice loqueretur, sed aliter cum Christianus esset, sentiret“. Quae verba praeter rem carpit P. BAYLE ⁱ, eo quod supponant, Pomponatium Auerroisticam hypothesein de unitate intellectus humani in omnibus hominibus fuisse secutum, cum tamen Auerroisimum hunc ipse in libro *de Immortalitate animae* prolixè oppugnauerit, et velut, monstrosam recte- que a Thoma Aquinate explosam exagitauerit ^k. Hoc enim verum qui- dem est, nec Auerroistici huius dogmatis accusari illum posse, luculenter locus ille testatur: at nihil hoc impedit, quo minus conspirante veritate dici possit, Auerrois philosophiam Pomponatium in errorem coniecisse, vt dum unitatem intellectus agentis, immortalis et diuini, velut monstrosam et ab Auerroë Aristoteli temere affectam reiiceret, ipse animam mortalem esse affereret. In ea enim erat Pomponatius sententia: „Auerrois dogma „alienum esse ab Aristotele, verum hoc esse figmentum, et monstrum ab „Auerroë confictum“. Ad hanc opinionem eum adduxerat partim odium, quo Auerroistas, et imprimis aduersarium suum Achillinum prosequeba- tur, partim lectio Alexandri, qui eam, quae in nobis est animam, morta- lem esse, et velut formam hominis, soluto corpore perire dixerat. Cum itaque Pomponatius Auerrois et Alexandri placita inter se compararet atque committeret, nec quae ex hypothese Auerrois pro animarum immortali- tate afferebantur, rationes ei satisfacerent, eo quod monstroso dogmate niti cerneret, ipse verò aliam ratiocinandi, quam Aristotelis, artem et philosophiam nullam admitteret, necessario ad hanc de mortalitate animae doctrinam deferri eum oportuit, ratum ita se γνησιωτέρας secundum Ari- stotelem philosophari. Ex quibus iam intelligi potest, quo sensu verum sit, Auerroisimum Pomponatium in errorem seduxisse, et hinc ea emen- danda sunt, quae P. BAYLE ^l, ex vna parte differuit et nos olim ^m ex altera parte non satis luculenter hac de re diximus. Non ignorabat Pom- ponatius, hanc doctrinam, immo alias quoque, quae genuinam Aristote- lis

h) Ad ann. 1513. n. 20. p. 308.

i) loc. cit. not. B.

k) cap. 3 et 4.

l) Loc. cit.

m) In German. Hist. phil. Opere T. VI. p. 167.

Ita vero nudatum hostibus exponebat Iatus Pom- ponatius, cum Auerroistae intellectui agenti vniuersali immortalitatem asserentes, erroris non essent suspecti.

lis mentem exhibuissent, repugnare fidei Christianae dogmatibus. Id tantum abest, ut negauerit, ut id ipse caute candideque monueritⁿ, falsus, se iis non consentire, qui viam fidei cum Aristotele conuenire credunt; sibi namque videri, has vias impassibiles esse. Idque in ple-risque etiam Aristotelicae physiologiae capitibus demonstrauit^o, ostendens, doctrinam Peripateticam non esse veram, sed mancā. Verum si tamen secundum Aristotelem philosophandum sit, aliter statui non posse, monuit; sed haec tantum *ἐποδερμός* asseri^p, et a se illa modo dici, quae Peripatetici dicere verisimiliter haberent. Responsiones itaque suas tam-diū tenendas esse, dixit, donec meliores reperiantur, se enim verius nihil quam aliquid ab aliis accepisse. Quantum autem religionem attinet, si quid in suis dictis offendatur, quod sanctae ecclesiae catholicae aduerse-tur, vel ei minus placeat, illud totum se reuocare, et humiliter eius correctioni se subicere professus est, et hac ratione nihil se fecisse au-tumauit, quod Christianum philosophum dedeceret. Haec licet ipse in scriptis suis assereret, et scripta etiam apologia latius prosequeretur^q, inuidiam tamen declinare non potuit, valdeque conatus impii amicis eius quoque displicuerunt, clerus autem, quem offenderat, exoptatam eius persequendi occasionem nactus, nihil non mouit, ut impietatis reus ha-beretur. Nec negari potest, Pomponatium dogma hoc de mortalitate animae, in quantum id ex philosophia innotescit, non modo scripto, sed et viua voce docuisse, et perniciosam sententiam lectionibus suis, quas ad iuuenes habebat, interspersisse: ipse enim, qui ex discipulorum eius nu-mero fuit, id Iovivs^r testatur, conquestus hoc dogmate ad corruppen-dam iuuentutem dissoluendamque Christianam disciplinam nihil pestilen-tius induci potuisse. Quamuis autem se haec Peripatetice tantum dispu-tare semel iterumque mōneret, causareturque^s, quaestionem de immor-talitate animorum esse neutrum problema, sicut etiam de aeternitate mundi: et nullas rationes naturales adduci posse cogentes animam esse immortalem, sed ex luce et veritate per filium manifestata indubie eam immortalem esse, asserendum esse; haec tamen dicis causa tantum profiteri iudicatus est. Et imprimis valde offendit omnes, quod iuuenum animos ante scriptum de immortalitate animae librum hac impietate imbuisset. Cuius argumentum est, quod iam anno MDXIII contra mortalitatis ani-mae assertores trifulcum fulmen vibrauerit Leo X. Iuuenum autem ani-mi cum doctrinam valde vitiis, praesertim in eo vitae genere, quod hi sequebantur, fauentem excepissent, coniici inde nullo negotio potest, eos isto dogmate valde fuisse corruptos, tantoque praeceptore praeunte ad impietatem declinauisse. Qua de re acerbē conquestus est GVILELMVS POSTELLVS^t, qui, postquam velut atheismi magistrum Aristotelem ac-

X 2

cu-

n) De Fato L. III. c. 1. p. 753.

o) De Incant. p. 310. 222.

p) Vid. Peroratio libri de Incantatione.

q) Vid. de Incant. p. 222.

r) Loc. cit.

s) De immort. animae c. 15. p. 124.

t) Apud LAVMOIVM de fortuna Aristot. c. XIV. p. 269.

culauerat, ita inter alia pergit: *Ad haec eo impietatis profecti sunt multi, ut, quod publice isti non auderent, ob legum seueritatem, sub Aristotelis nomine ausi sint profiteri, ut proximis istis annis perditissimus quidam nebulo Pomponatius cum summo Italiae probro ausus sit, scriptis etiam summis pontificibus oblatis, et tantum non suasis conari, ut ex Aristotele demonstraret, mortales esse animos: et ita bellua inualuit in ea impietate, ut etiam in gloria ponant quidam Parisiis eius doctrinae interpretes, se Perreti aut Pomponatii esse discipulos.* Tanta itaque cum ex impio dogmate asserto perniciēs timeretur, et imprimis liber iste Bononiae anno MDXVI typis exiisset, nec, si Postello fides, plane in aula Romana displicuisset, quod tamen pernegat MOTHAEVS VAYERIVS, clerus tot causis conspirantibus commotus licentiae philosophi Bononiensis obuiam eundum esse statuit. Qui multo magis moleste tulit, patriarchae philosophorum hanc a Pomponatio impietatem tribui, quam, inter Christianos eam disseminari. Venetiis itaque, teste SYLVESTRI, liber ignibus addictus est, grexque Christianus publica praeconis sacri voce monitus, ut ab hoc veneno sibi cauere. Ipsi vero Pomponatii discipuli et amici scandalum sublaturi contra praeceptorem scripsere, inter quos maxime Contarenus, postea cardinalis, fuit, cuius responsionem velut doctissimam et vberimam Pomponatium collaudasse ait IOANNES CASA in eius vita; sero vero, si verum est, factum esse oportet. Pomponatius enim opinionem suam non dimisit, sed Contareno aliisque, qui in eum insurrexerant, edita apologia ita respondit, ut nouis fulcris hypothesein confirmaret. Res itaque cum indies deterior videretur, Romam delata est. Vbi licet et Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem Pomponatio, eiusque dogmati fauere nonnulli suspicarentur, tanta tamen indignatione librum exceperunt censores publici, ut flammis vtrices Pomponatius non euitasset, nisi Bembi patrocinio esset defensus. Augustinus Niphus autem refutare Pomponatii impietatem a pontifice iussus est, eo quod in concilio Lateranensi hoc dogma PP. obelo iam confixissent. Cui tamen, patrocinio aulae Romanae tutus Pomponatius, *Defensorium* opposuit. Id quod ita male habuisse Petri patrem Ioannem nonnulli referunt, ut eum abdicaret. Tota autem philosophi Mantuani defensio istis potissimum capitibus absoluebatur: Secundum Aristotelem, et, (quod in fer-

u) Recusus est Basileae 1534. vel serius forte vid. Ven. VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 466.

v) Dial. V. quos Orasii Tuberonis nomine Gallice edidit. p. 295. Possunt autem verba Postelli hunc quoque sensum habere: eum oblato libro tantum non persuasisse pontifici et cardinalium collegio, neque ex Aristotele immortalitatem animae posse demonstrari, neque id officere doctrinae Christianae, quae satis luculenter hoc dogma stabiliat. Quod verum esse ex iis patet, quae de responsione Bembi ad patriarcham Venetum refert LE NOBLE Tableaux des philo-

sophes T. II. p. 80. apud BAYLE l. c. not. C.

x) Strigimast. L. V. c. 5. apud SPIZEL. Liter. fel. p. 173.

y) LE NOBLE l. c. ubi excerpta afferuntur ex eius apologia.

z) pag. 184.

a) Vid. nota (v). Nota suspicio atheismi, quae premebantur Leo X. et Petrus Bembus, vid. BAYLE Dict. T. III. art. Leon. not. I. p. 83. et quos laudat.

b) Atulimus decretum concilii Lateranensis in antecedentia Tomo. c) OLEARIVS loc. cit.

feruore disputationis constitutus, affirmabat) ex principiis rationis immortalitatem animae demonstrari non posse, certissimum autem fidei dogma esse, proque eo defendendo asserendoque mori se esse paratissimum. Mutauisse tamen Pomponatium mentem ^a, vel si dicendum quod res est, poenituisse eum, quod non cautius mercatus sit, et THEOPHILVS SPIZELIVS ^e asserit, et imprimis, qui idem argumentum tractauit, ANTONIVS SIRMONDVVS prodit. Is enim ubi in Gallia nonneminem Pomponatii librum, non adiecta refutatione, typis recudi fecisse obseruat, addit ^f: „Quem repugnante auctore, nescio quis curiosus, aut impius, nouis typis iusserat in lucem exire solitarium et sine responsione laueli, quam ipse Pomponatius scripta ad eum epistola ita olim comprobarat, vt palam rogarat edici, se quoque suffragante perperum suo libro venenum hoc antidoto nisi diluatur, pestiferum esse, ac toti humano generi extimescendum“. Quod vtrum verum sit, et si verum, vtrum vel animi sententia professus sit Pomponatius, an ad declinandam inuidiam et calumniam scripserit, dicere non habemus, cum istam epistolam, ad quam prouocat Sirmondus, reliqui ignorent, qui de Pomponatio scripserunt. Illud ex supra dictis certum, eum in Christianae fidei communione atque opinione orthodoxiae fuisse mortuum, et ideo Ganzagae cardinalis tumulo honorifice illatum, quod factum non fuisset, nisi ab imputato crimine se satis purgauisset. Non tamen haec omnia ob stare potuere, quo minus atheismi nota etiam post fata Pomponatio a plurimis inureretur, quorum nomina adduxit Cl. REIMMANNVS ^g. Fuerunt tamen, qui philosophi celeberrimi miserti eius apologiam susceperent. Inter quos imprimis editor operum eius GVILELMVS GRATAROLVS Bergomas, Medicus Basileensis est, qui valde ignaris Pomponatii obtrektoribus et Aristarchis succenset, qui illum de animae immortalitate non bene sensisse nugantur, cum ipse in libro ea de re ante annos XLV ^h edito ex Aristotelis mente loquatur: in istis vero, vt legenti amborum librorum postrema et prima capita et alibi etiam clare patet, se vt Christianum decet sentire ac tenere asserit, et ecclesiae iudicio non semel atque iterum se suaque subdit: et testibus iis, qui eum nouerunt supersittem, pie pro eo tempore vitam cum morte commutauit: nam se ac sua ecclesiae catholicae subiecit, sique diutius vixisset, mirum quam fuisset veritatis acerrimus, vt puto, assertor. Idem sentiunt alii viri docti, aequius de incerta eius mente, statuendum esse rati. Monent enim ⁱ, saluis hypothesebus Aristotelicis et Alexandreis aliter statuere Pomponatium non potuisse, cum totius physiologiae Peripateticae connexio, ita statui postulet. Falsum autem esse Pomponatium, se illi tamen dogmati ex animo

X 3 adhae-

d) Conf. Io. WIERVS de Praeflig. daemon. L. VI. p. 569.

e) Loc. cit.

f) De Immortal. animae p. 2.

g) Hist. atheismi S. III. c. 4. §. 8. p. 361 seqq. quibus facile plures addi possent.

h) Scripsit haec Gratarolus anno 1567. inque eo falsus est, nam liber de Immortalitate animae anno 1516. editus est, non vero anno 1522.

i) Ita imprimis P. BAYLE l. c. not. F.

adhaerere, licet ex eorum numero esse dicat, quae certissima tantum ratione ex reuelatione innotescant, adeoque pro articulo fidei habuisse, rationi, maxime vero Peripateticae philosophiae, ignoto. In eo vero socios habuisse viros multos summos, et vitae pietate et doctrinae puritate venerabiles, qui haud leuibus rationibus inducti asseruerint, immortalitatem animae philosophiae demonstrationibus non subiici, eiusque certam cognitionem ex scriptura tantum hauriendam esse. Impossibile autem esse, et ab amoris Christiani natura alienum suspicacius contendere, dicis causa tantum ista distinctione fuisse usum, de internis enim animi sensis iudicare homines non posse. Talia sunt, quae pro Pomponatio dixerunt GISB. VOETIVS ^k, IENKINVS THOMASIVS ^l, PETRVS BAYLE, IO. FRANC. BVDDEVS ^m, IO. GOTTL. OLEARIVS ⁿ, et G. G. LEIBNITIVS ^o. Quae eleganter quidem et erudite monentur, nec in se considerata reiicienda sunt, ad Pomponatium tamen, si quid iudicamus, applicari vix possunt. Cuius rationes paulo prolixius exponendae sunt, et sic occasio quoque arripienda, ostendendi, paulo plenius expositis Pomponatii placitis, quam pestilentes fructus tulerit eo tempore philosophia Peripatetica. Ipsi enim libri Pomponatii consulendi sunt, non modo quos *de immortalitate animae* scripsit, sed imprimis illi, quos *de incantationibus*, et *de fato, libero arbitrio, praedestinatione et providentia Dei* edidit ^p. Qui cum rarissime occurrant, paucisque visi sint, mirum non est, viros doctos iis non inspectis accurate satis de placitis Pomponatii non iudicasse. Sed et reliqua eius scripta rarissima sunt ^q vt ipse *Nomenclator operum eius manuscriptorum et euulgatorum*, qui ex bibliotheca IOANNIS BOVRDELOTII teste LABBEO ^r prodiit. Nos cum ipsas illas translationes a Gratarolo curatas ^s in manibus habeamus, quid nobis de philosophia Pomponatii videatur, ita candide aperiemus, vt Lectoris arbitrium in partes vocare liceat.

Pomponatii
φιλοσοφούμενα
de fato.

§. VIII. Pomponatii autem scripta cum attentione legentibus, et quod eorum obscuritas postulat, relegendibus manifestum quidem est, Mantuanum philosophum Aristotelem sibi ducem elegisse, et cum Auerroem non in omnibus Stagiritae mentem assecutum esse crederet, ad Grae-

k) Disput. Theol. T. I. p. 197.

l) Hist. Atheismi c. 7. §. 4. p. 60.

m) Thef. de atheismo c. 1. §. 24. p. 116 sq.

n) Diss. cit.

o) Disc. praelim. ad Theodic. §. 11.

p) Prodiisse editionem Veneram 1525. fol. refert, qui eam vidit desideratissimus CROSAEVS Hist. itin. liter. p. 73. conf. VOGT. I. c. p. 467.

q) Pleraque ad naturalem philosophiam pertinent, suntque inter ea Dubitationes in IV. libros meteorologicorum Aristotelis.

r) Biblioth. bibliothecar. p. 297. Conf. VOGT. I. c. OLEAR. I. c. §. 36. p. 33. 34. Additiones ad Naudaeana p. 161.

s) Liber de Incantatione prodiit eodem Gratarolo curante Basil. 1556. et postea 1567. posterior de Fato eo ipso anno cum ista tractatione, titulo: Petri Pomponatii philosophi et theologi doctrina et ingenio praestantissimi opera. Et hunc quidem iam ante prodiisse, ex nota (p) constat. Illum autem Gratarolum primum edidisse diserte in prima editione, quae longe rarissima est, dicitur. Ex quo corrigendae Relationes innoc. 1702. p. 828. Recensionem rarissimorum horum librorum dedere auctores Relat. innoc. loc. cit. STRUVIUS Bibl. antiq. 1705. p. 249. omniumque accuratissime Cel. HEYMANNS Aft. phil. Vol. II. p. 339 seqq. Nos prima editione libri de Incantationibus vti mur.

Graecos interpretes, maxime vero ad Alexandrum Aphrodisaeum diuertisse, idque sibi negotium dedisse, ut genuinam Peripateticae physiologiae mentem pernosceret. Quamvis enim ipse fateatur, *infinitorum pene auctorum scripta se legisse*, non negat tamen, *ignorantiam in iis suam, quae fecerit, ut ex iis minime sibi satisfacere potuerit, quaeque eum coegerit, peculiare dubitationes suas aduersus eorum dicta in unum redigere atque libellum compilare, quem de fato et libero arbitrio ediderit.* Maxime autem eo ipso loco se ad Alexandrum Aphrodisaeum respexisse, eiusque hypotheses integro libro primo excussisse ait, quod ille admodum copiose Peripateticam opinionem explicuerit. Quod Aristotelicae philosophiae studium effecit, ut cum de naturae miraculis atque insolitis operibus, quae incantationes dici solent, rogatus a quodam medico Mantuano causam dicere vellet, quaestionis difficultatem praefatus, *eo quod de his Aristoteles aut parum, aut nihil verba haberet, et difficile ideo sit, quid ipse senserit velle indicare, multi autem qui hoc facere tentauerint, ridiculi habiti sint:* tandem, ut erat modestia singulari praeditus, diceret: *quod si rei non satisfecero, ut vereor, non parum mihi erit tuae petitioni satisfecisse, non enim postulas tibi aperiam, quid Aristoteles senserit, hoc enim fortassis vires nostras superat, sed quid Aristoteles senserit, quod nostrum existimem, pro posse aperiam.* Ex quibus eius verbis clarissimum est, Pomponatium supposito systemate Aristotelis physiologico, quale illud schola Alexandrea explicuit; ut Tomo secundo dictum, de rebus naturalibus philosophari instituisse, hancque philosophiam suam fecisse. Pro interprete itaque Aristotelis habendum eum esse, nemo forte negauerit, qui librum *de Incantatione* legerit. Et hac quidem ex parte impietatis nota illi non inuri magis potest, quam aliis, qui, si Aristoteles sequendus sit, immortalitatem animae affirmari non posse professi sunt, nominati LVD. CERDAE * cuius locum repetiit NIC. MALLEBRANCHIUS †. Ast ubi ex altera parte Pomponatium intuemur, fatendum omnino est, valde suspectum eum esse impietatis, qua Aristotelicas nugas sequi, quam pie sobrieque philosophari maluit, adeo monstrosa, et a sanitate doctrinae abhorrentia inque ipsam Christianam religionem iniuria sunt ea maxime, quae in libro *de Incantationibus* suggerit. Nec his retundendis sufficit apologia Grataroli ad primam illius libri editionem inter alia ita praefantis: *Prima causa cur istud doctissimum ac iucundum opus nunquam in usum publicum emisserit quisquam, haec esse videtur, propterea, quod is auctor, sicut in quibusdam aliis suis operibus, non usque quaque bene de animae nostrae immortalitate, ita in hoc de nonnullis miraculis in Christiana religione vulgo receptis, parum bene plerisque sensisse videretur: sed meminisse*

t) Praef. libri de fato et libero arbitrio Opp. pag. 370.
u) In epistola libro praefixa.

x) Ad TERTULL. ad Resurr. carn. c. 2.
y) De la recherche de la verite Lib. II. c. 6. p. m. 209.

nisse debebant, qui sua legerunt, vel illum publice profitentem audierunt, cum dicere solitum, se ut philosophum, hoc est, Aristotelis sectatorem, cuius quam studiosissimus fuit, non tenere absolute animi immortalitatem, neque ex Aristotelis doctrina omnino defendi posse: ut vero Christianum, se ab ecclesia catholica non dissentire: id quod etiam in hoc suo ex postremis opere, praesertim in primo et ultimo capitulis non obscure fatetur. Idem de veris miraculis asserit, pro quibus tuendis non veretur semel atque iterum ipsum suum Aristotelem ac Platonem, aliosque philosophos ignoratae arguere, et illorum doctrinam, quod ad Christi miracula et religionem, Dei que omnipotentis cognitionem attinet, insufficientem ac coecam asserere. Nam ut verum quidem est, anxie haec et magna cura in prologis et epilogis suarum tractationum inculcare Pomponatium, ita satis tamen luculenter passim prodidit, se ad declinandam tantum invidiam, euitandaque fulmina cleri ea dicere, praeferre se vero Aristotelem et Alexandrum suum Christianae religioni, et, cum haec doctrina cum Peripatetica non consentiat, cupere se, ut Lycei auctoritas prae ecclesiae fide salua maneat atque inconcussa. Quod ut in aperta luce constituatur, ipsae Pomponatii paginae euoluendae sunt, in quibus ea regnat impietas et tantus Christianae religionis contemptus, ut eam insuper habuisse sit manifestissimum. Non virgebimus innumera, quae contra gratiae diuinae efficaciam et praedestinationis dogma disseminauit dubia, nodosque difficiles, quos in libris *de Fato et libero arbitrio* struxit, cum ex Aristotelico systemate necessarium et inuitabilem causarum supremarum usque ad infimas nexum supponeret; nec monebimus, non fecisse iniuriam Pomponatio magnorum meritorum theologum cel. VAL. ERN. LOESCHERVM^a, qui cum inter scepticos retulit, id enim ex hac sola eius disputatione colligi potest. Sed ignoscemus haec philosopho, fatenti, in difficillimo argumento, se haec scripsisse, non ut alios doceret, quandoque inscium, sed magis ut se ignorantem alii doceant. Ast quis feret ex liberi arbitrii quod in homine supponit^a, magnisque rationibus assertum ire contendit, natura inferentem prouidentiam diuinam et liberum arbitrium humanum non posse simul stare in eodem, adeoque Deum absolendum esse a prouidentia caducorum^b. Nempe id ab Aristotele suo didicerat Pomponatius, qui ob necessariam motoris primi actionem in primam sphaeram et intelligentiae ei praesidentis necessariam connexionem, eius prouidentiam a sublunaribus excludit. Quam Aristotelis impietatem tot ut putat, absurditatum ex contraria de influxu Dei in actiones hominum doctrina exurgentium obiectionibus palliat vrgetque, ut attento lectori facile persuadeat, plurimum interesse philosopho, ut insuperabilia haec dubia et insolubiles nodi videantur. Inde alio quoque loco^c contra Thomae assertiones de gratiae efficacia et influxu, subtilissimas obiectiones spargit, easque con-

^a) Huic enim recensionem in innoc. Relat. adscribit OLEARIUS l.c.

^a) L. II. c. 1. p. 529. 531.
^c) Lib. V. c. 6. p. 958.

^b) pag. 533.

contradictionum plurimarum coarguit. Inter quas haud leue argumentum est, quod Thomae hypothesin cum Stoicis comparando haud minorem, quam Porticus alebat, impietatem eam fouere acriter contendat. Vnde aliam gratiae et concursus eius cum libero arbitrio rationem ineundam esse ratus, ita praecipendum esse statuit *a*: *Requirere mundi, velut operis diuini, perfectionem, ut sit in vniuerso natura libera; et condidisse Deum naturam humanam, ut omnis homo esset bonus et beatus quantum possibile sit, secundum suam naturam, relicta tamen et seruata libertate libertatis f*: *Voluisse quoque Deum ab aeterno omnes homines esse beatos, id autem intelligendum esse tantum de beatitudine, quae debetur homini ex puris naturalibus, ad quam per pura naturalia peruenire possunt, quam beatitudinem multos ex gentibus se existimare, ait, habuisse qui vixerunt secundum regulam naturae etr*. Quae ut apertissima ratione euincunt, Pomponatium totum abieciisse Paulum, ut Aristotelem triumphantem in folio collocaret, ita demonstrant, non Christiana magis, quam Peripatetica, dogmata illi arrisisse. Verum denuo aures vellicant nobis Pomponatii patroni; dicere haec ut philosophum, non ut Christianum, et hoc respectu totum se ecclesiae subicere. Quibus ut manibus palpandum demus, quam amaro risu praeter animi intentionem cucullatos fratres, ut ipse vocat, ista submissione rideat, et quam contenta illi ecclesiae vox sit, en locum valde memorabilem, ubi empaecta vaferrimus hunc in modum disserit *e*: *Percelebre peruulgatumque est, praecipue apud homines diui Dominici, diuum Thomam habuisse a redemptore multis veraciter audientibus et non phantastice, omnia quae per eum Thomam scripta sunt, quae attinent ad theologiam, verissima esse et recta declarata. Quod si verum est, nihil est, quod in dictis his de praedestinatione dubitem. Nam quamquam mihi falsa et impossibilia esse videantur, immo deceptiones et illusiones potius, quam enodationes; tamen ut inquit Plato, impium est diis et eorum filiis non credere, etsi impossibilia videantur dicere, et iuxta apostoli sententiam oportet captiuare mentem nostram in obsequium Christi*. Nempe decebat philosophum Peripateticum, arrepta ex vulgo monachorum fabula ipsa religionis mysteria deridenda propinare, prodereque non sine sale, se sanctissima scripturae decreta, quibus contraria defendebat, Aristotelem suum secutus, cum fabulis monachorum eodem loco habere. Hoc qui pacto sinceram et Christianam dogmatum ecclesiae, ipsiusque Christianae religionis venerationem, obsequiumque Pomponatium demonstrauisse crediderit, heroica is fide praeditus censendus est.

Credat

d) pag. 977.

e) pag. 989.

f) pag. 983.

g) L. V. c. 6. p. 958. Obseruandum autem, Pomponatium in hoc capite oppugnandam sum-

sisse non solam Thomisticae Scholae doctrinam, sed communem quoque ecclesiae traditionem de praedestinatione et gratia, de qua varias opiniones affert, Paulumque disputationi praefigit, ut ex c. 5. p. 951. patet.

Credat Iudaicus Apella

Non ego.

Et haec quidem ex libro *de Fato atque libero arbitrio* specimina satis luculenta sunt, praetulisse Pomponatium Aristotelem Paulo ipfique Christo. In quo licet infinitis labyrinthis veram mentem suam occultet, et innumeris maeandris incertam atque obscurissimam orationem implicet, facile tamen ex allatis lector cautus et attentus intelliget, quo loco is habendus sit. Ex his vero causam patere existimamus, cur nos acutissimi HEYMANNI^b, cuius tamen iudicio plurimum tribuimus, sententiam deferuerimus, statuentis, Pomponatio Stoicam de fato doctrinam arrisisse. Hanc enim exponit quidem, et ex ea dubitationes contra Alexandrum necit, contententem, alia esse fato subiecta, alia libera: verum non probat, sed ea tantum utitur, ut, quod clare innuitⁱ, probet, *Christianorum*, quas oppugnat, *responsiones Stoicorum de fato dogma corroborare et construere ac manifestare, illam opinionem esse veram*, et ut demonstret, *aliter dici non posse, si teneamus, Deum inferiorum habere potentiam, immo longe meliorem esse Stoicorum opinionem Christianorum opinione, eo quod secundum Christianos stantibus responsionibus datis Deus voluntarie faciat malum, secundum Stoicos ex necessitate naturae*, cuius quoque exemplum adducit, ad deridendos sacrorum ordinum homines quam maxime comparatum. Quae ut impium et profanum Pomponatii animus declarant, produntque, quam ille opinionem de Christiano doctrinae systemate habuerit, ita luculenter docent, eum Stoicorum placita ideo Christianis opposuisse, ut, cum illa in antecedentibus iam confodisset, ostenderet, negatam DEI in inferiora providentiam unicum esse medium ex hoc labyrintho eluctandi. Neque in eo a Peripatetica semita deflectit, nisi in hoc, quod in hominibus quoque, licet diuina et naturalia non sequentibus, fatiquandam necessitatem, sed a primo motore non dependentem, verum a causis inferioribus, quod ad eventus attinet, dari ostendat. In eo enim aliter ALEXANDER statuit, docens^k: *Quod si nostrae sint potestatis ea, ad quae agenda, aut non agenda domini sumus, non posse dici fatum talium esse causam, neque causas et principia externa esse proiecta, per quae talia inevitabiliter aut fierent, aut non fierent. Nam si id esset, iam in nostro arbitrio non esset, ut ista essent aut fierent. Restare itaque, ut dicatur fati vis sita in iis, quae natura fiunt, ita ut idem sit natura ac fatum. Neque naturale esse hominem ex homine, equum ex equo nasci, ut non idem sit fatale. - - Omnis quippe ortus initium esse diuinarum naturarum, dum mouentur, certum quem habitum ad res infernas.* His dum dubia sua opponit Pomponatius, Stoicis armis utitur, et causam pendere ex causa, adeoque independentem etiam in iis, quae libera dicuntur, causam, non dari a seipso oriundam

h) Act. philos. Vol. II. p. 376. i) pag. 973.

k) De Fato p. 152. Coll. Grotianae scriptorum

de Fato, edit. Paris. §. VI. p. 24. edit. Londinensis. Datus autem versionem GROTII.

undam contendit. Quam causarum catenam cum ex ipso Lyceo confirmauisset, ut euitaret exceptionem Peripateticorum: *Hominem sine extrinseco concurrente vel ipsum determinante libere agere*, regerit: *In potentia contradictionis debere esse determinationem, quia determinata hominis voluntas exeat in actum*. Cumque illud determinans detegendum esset, definiendumque, dixit *illud esse intelligentias una cum corporibus coelestibus*. Quo ictu omnino prostrauit phalanges Aristotelicas, cum ex ipso intelligentiarum ordine nexuque consequatur a supremo motore, etsi nescio, nec talia curante ad infimam usque intelligentiam quandam influxum determinantem oriri, et ab hac ad sublunaria ipsumque hominem extendi. Quibus positis tantum abest, ut Stoicam necessitatem intrinsecam asseruerit, ut potius ab externo influxu in naturam sublunarium cuncta, excluso Deo, deriuat: quamuis Alexandream hypothese fin suo modo deferat. Tacemus haec omnia obiectionis instar Pomponatium adducere, ut ostenderet, omnem de fato doctrinam esse incertissimam, adeoque totam derelinquendam. Ex quo, si eum audis, sequitur, cum nec Peripatetica, nec Stoica, nec Christiana de praedestinatione doctrina dubiis insuperabilibus careat, ea abiecta, negatae diuinae prouidentiae systema Lyceo gratissimum esse amplectendum. Id quod impietatem Pomponatii luce meridiana clariorem ponit.

§. IX. Satis, nisi fallimur, luculenter ex Pomponatii libro *de fato* ostendimus, eum contentis et irrifis Christianae sapientiae decretis Peripatetica praetulisse, et inuidiae declinandae causa se tantum ecclesiae arbitrio subiecisse, quamuis diceret ^m, *simpliciter Ecclesiae credendum, ubi quoque doctrina ecclesiae intelligi non possit*. Clarum etiam est, eum Peripateticam doctrinam habuisse pro optima in hoc argumento, secundum quam *mundus est animal et de necessitate supra lunam, sublunaria autem se habent, tanquam non stercora; sic ut dicendum sit, Deum producere vniuersum, veluti luminosum producit latitudinem luminis a certo gradu usque ad non gradum*: eum porro existimasse, quod in fine fatetur: *Deum non cognoscere particularia, saltem generabilia et corruptibilia, nisi secundum speciem, non secundum indiuiduum*. Quae impietatis Peripateticae sunt plenissima, exacte vero cum physiologia Aristotelica conspirant. Iam ex libro quoque *de Incantatione* ostendendum, Pomponatium infano Aristotelis amore infatuatum, grauioribus adhuc erroribus se implicuisse, et tamen nugis istis atque somniis ita Christianam doctrinam postposuisse, ut iniuria eam et contemptu cumulare non erubuerit. Dabimus hic quoque eius placita, cumque libellus sit longe rarissimus, paucisque legendus se offerat, longe plura vero, quam in altero libro paradoxa decreta contineat, magis memorabilia, ordine ab ipso Pomponatio delecto, ipsisque eius verbis, licet saepe barbaris, exhibebimus. Ita vero philosophus statuit:

Pomponatii
philosophia
de incanta-
tionibus.

1) pag. 393.

2) pag. 1013.

I. Daemones singularia non intelligunt, siue per essentiam suam, siue per essentiam rerum singularium intellectarum, neque per essentiam aliarum rerum distinctam ab ipsis daemonibusⁿ. In hoc asserto supponit Pomponatius ex Aristotelica physiologia intelligentias sphaeris affixas, non nisi intellectu et appetitione ad primum motorem ferri, exque eo sphaeram suam mouere, inferiorum rerum neque intelligentes neque appetentes, eo quod cum iis nullam habeant communicationem. Haec clauis instar esse possunt, ad reliqua intelligenda. Ea autem in sequentibus^o, inde quoque roborat, quia sensibilia non agere possunt in intellectus penitus abstractos. Inde daemonibus omnem in res materiales virtutem mirificam et operationem praeternaturalem denegat.

II. Profanum vulgus est, et rudes homines, qui, quod non norunt fieri per causas manifestas et apparentes, in Deum vel in daemonem coniciunt^p.

III. Homo est medius inter aeterna et generabilia atque corruptibilia, non tantum per horum exclusionem, verum et participationem. Hinc virtutes et vitia sunt nobis non profecta quidem a natura, sunt tamen in nobis horum seminaria^q.

IV. Humana anima cum sensum et intellectum contineat, ipsa est omnia^r.

V. Quamuis sit in anima sensus tantum in actu et sensibile in actu, et sic solum secundum esse spirituale et non reale: nihil tamen prohibet, immo est necessarium, quod ipsa species spiritualis realiter producat rem, cuius est species, si agens fuerit potens, et passum bene dispositum. Prolixè hoc vrget Pomponatius, eo quod hoc potissimum fundamento nixus demonstrare cupit, imaginationis vim eam esse, spirituales vt effectus mirasque et insolitas virtutes demonstrare possit. Hinc ad motus corporis ex affectu animi, ad conceptionis et formationis foetus opus, et ad alias affectuum et imaginationis operationes prouocat, e. g. fascinationes, praegnantium errores.

VI. Quamuis per species in anima et passiones ad intra et in corporibus, in quibus reperiuntur, fiant tam mirabiles effectus, nihil tamen prohibet, quin et ad extra et in corpora aliena aliquando consimiles operentur effectus: certum enim, passum similiter dispositum ad extra, sicut ad intra immo et aliquando magis ad extra, et agens habere sufficiens dominium^s. Hoc ex fascinationis vi et causa demonstratum it.

VII. Daemones immediate mouent corpora motu locali, sed non immediate alterant: Alteratio enim fit per corpora naturalia, quae passio clam vel aperte fuere applicata ab ipsis daemonibus^t. His suppositionibus Pomponatius totum demonstrationis suae mirabilis superstruxit aedificium.

VIII. Ex

n) pag. 8.
p) pag. 27.

o) pag. 19.
q) pag. 23.

r) pag. 30.
s) pag. 41.

t) pag. 39.

VIII. Ex his sequitur, quod aliqui multa sint operati secundum naturalem et astronomicam scientiam, et tamen vel ex sanctitate crediti sunt operari, vel ex necromantia, cum tamen neque sancti, neque necromantici sint ^a.

IX. Sequitur etiam, si verum est, quod a multis approbatis viris dicitur, scilicet aliquas esse herbas, vel lapides, vel alia huiusmodi repellentia grandines, pluuias, ventos, et etiam naturaliter reperiri aliqua alia apta inducere eadem: cum homines naturaliter scire talia possint, sic applicando actiua passiuus, poterunt inducere grandines, pluuias et eas repellere, neque est hoc impossibile.

X. Ex his sequitur ulterius, quod fortassis multi habiti sunt magi et necromantici, vt Petrus Aponensis, et Ciclus Esculanus, qui tamen nullum commercium habuerint cum spiritibus immundis, immo fortassis cum Aristotele crediderint daemones non esse. Et aliqui existimati sunt a vulgaribus sancti et crediti habere commercium cum angelis, propter opera, quae videbantur, cum tamen fortasse fuerint viri scelerati. Quod si dicatur horum aliquos facere signa bona, aliquos signa mala, vtpote aliquos signum crucis et orationes sanctorum dicere, alios vero oppositum: credo haec facta fuisse ad deceptionem hominum; viros autem doctos et bonos malum non propalasse existimo, ne scientia vilescat et profanetur. Hunc arietem ideo struxit vaserrimus philosophus, vt in sequentibus omnia omnino diuinorum virorum ipsiusque Saluatoris miracula subrueret.

XI. Contingit, vt homines habeant ex proprietate indiuiduali virtutem operandi in externum obiectum in potentia, et per vim imaginatiuam et desideratiuam, cum actu operentur; tunc talis virtus exit ad actum et afficit sanguinem et spiritum, quae per euaporationem petunt ad extra, et produciunt tales effectus. Ita reges Galliae strumas curant ^z.

XII. Contingit imaginatiuam et cogitatiuam virtutem esse valde fixas circa aliquid, sic quod non sunt secundum naturales dispositiones, verum habitus valde fixi et diu permanentes, et quod habeant obedientiam spirituum et sanguinis: et tunc in tali casu res imaginatiua et cogitatiua sic imaginantibus et desiderantibus potest produci ^z. Prouocet ad imaginationem grauidae, ad fidem aegri etc. et hinc cribrorum et speculorum fatidicorum effectus incomprehensibili sagacitate deriuat.

XIII. Si quae reperiuntur facta in vtrisque legibus, veteri Moyfis, et noua Christi, miracula, quae etiam in causam naturalem reduci possunt, asserentibus tamen legibus illa esse facta ex miraculo, firmiter tenendum est, illa fuisse vera miracula. Quod vero eiusdem speciei alia sint miracula, alia non sint, sufficit ecclesiae catholicae auctoritas, quae spiritu S. et verbo Dei regulatur. Ita fortissimam obiectionem, quam in antecedentibus ^b attulerat, eneruari miracula Moyfis et Christi, et ad causas

Y 3

a) pag. 45.

x) pag. 46.

y) p. 48.

z) p. 52.

a) p. 89.

b) p. 70.

causas naturales reduci posse, eludit magis, quam soluit. Hinc cum concedat ^e, quamvis illae figurationes in cordibus ex fixa imaginatione figurari possint, et talia stigmata in talibus partibus generari, ut legitur de b. Francisco, tamen si ecclesia Dei determinet, ista facta fuisse ex miraculo, sic firmiter tenendum esse, licet haec videantur de possibilibus remotis valde.

XIV. Non extra naturam et operationem est, mentes vocibus immutari et cogi, quibus immutatis et corpora immutari perspicuum est. Fides tamen accedere debet habita verbis illis, ex qua maior fit euaporatio ratione praecantantis, et melior dispositio ratione praecantati. Idem valet de figuris et characteribus ^d.

XV. Obiici potest asserto; quaedam fuisse facta ^e, quae nullo modo in causam naturalem reduci possunt; veluti mortuorum resurrectio, illuminatio coeci, eo quod historiae quoque gentilium testantur, multos ex inferis fuisse reuocatos, idque herbarum et daemonum vi. Talia fuisse miracula ^f Vespasiani. His obiectionibus *capite* quidem *octauo* responsiones opponit, verum adeo frigidas, ut quae ei mens de miraculis diuinis infederit, cauto lectori facile prodat. Ut enim neget, reuocationem hominis demortui ab inferis, esse naturae opus, ad theologorum modo auctoritatem et sententiam prouocat, quos quam contentos habeat infra videbimus. Ad exempla resuscitatorum a gentilibus allata regerit, aut fabulam esse, aut resuscitados non fuisse vere mortuos, cuius exempla a suspensis, epilepsia correptis, apoplexia tactis etc. desumit; scilicet, quod rebatur, eandem quoque resuscitationi mortuorum a Christo praestitae exceptionem obuerti posse. Immo si concedendum esse putat ^g, quod fuerit vera resurrectio, non tamen eam fuisse ait ex daemonibus, verum ex ipso Deo, nihilque vetare, eos fuisse paganos et gentiles. Qua ratione omne illud, quod pro veritate R. C. doctrinaeque Christi a luculento hoc miraculo desumitur argumentum infeliciter impieque euertit. Nec alia ratione Vespasiani miracula negat, quam, non reuera fuisse coecos, vel sanatos fuisse a Vespasiano, quia fuissent talis dispositionis ^h: similia dicturus de Christo, nisi legum metus obstitisset.

XVI. Grandis tamen contra haec omnia, quae daemonum existentiam Deivae operationem immediatam, ut in resurrectione, supponunt, dubitatio exsurgit, mirum esse ac monstruosum, tantum philosophum, qualem omnes nationes vno ore Aristotelem fuisse consitentur, istud non vidisse, et aperte haec, a veteribus affirmata et innumeris historiis comprobata, negauerit, et tanquam ridicula et inanla despexerit. Valde extollit hanc dubitationem, *quam, utinam soluere scirem*, addit: ei quoque robur quantum potest apponit, et ubi responsionem parat ⁱ, hac excusatione utitur: „Satis vereor, cum tantam rem aggredi tentem, ne „nomen

^e) p. 91.
^g) p. 102.

^d) p. 93.
^f) p. 118.

^g) p. 113.
ⁱ) cap. 12. p. 119.

^h) p. 117.

„nomen temerarii subeam, et supra vires praesumere videar. Verum
 „amor meus et obseruantia, quam a teneris etiam annis erga Aristotelem
 „habui, impellunt ad sui defensionem haec paucula in medium afferre,
 „quae tamen, si ex toto difficultatem non euacuabunt, meam saltem in
 „eum obseruantiam et charitatem monstrabunt“. Satis manifeste haec
 produnt causam, cur Aristotelem Christo et apostolis praetulerit impius
 philosophus: quae vero ab eo exhibetur responsio, talis est, vt impietatem
 Peripateticam Pomponatii in aprico ponat. Huc enim omnia paucis rede-
 unt: Primum causam demonstrat ^k, cur daemones Aristoteles negauerit,
 nempe quia viderit, ex sensibilibus haec insensata probari non posse, et
 haec principiis naturalibus aperte aduerfari. Deinde cum operationum a
 daemonibus profectarum exempla innumera allegentur, praemissa prote-
 statione, se hanc solutionem non pro absolute vera habere, sed tantum
 ita ex principiis Aristotelis respondendum videri, haec statuit: 1. De-
 um esse causam vniuersalem omnium materialium et immaterialium, non
 efficientem modo, sed et finalem et exemplarem atque formalem; immo
 mundi archetypum. 2. Omnium corporabilem, saltem generabilem et
 corruptibilem hominem esse supremum et nobilissimum. 3. In tota natu-
 ra humana aliquos homines dependere ab aliis, vt se inuicem adiuuent.
 4. Id vero varie fieri et aliter pro ratione dependentiae. 5. Deum autem,
 quanquam sit omnium causa, penes tamen Aristotelem nihil operari va-
 lere in hoc sublunari mundo, nisi mediantibus corporibus coelestibus tan-
 quam instrumentis per se et necessario requisitis ad factionem et conserua-
 tionem horum sublunarium. Haec non textibus allatis ex Aristotele so-
 lummodo probat, sed innumeris fere exemplis operationes corporum coe-
 lestium in haec inferiora roborat, signa futurorum euentuum inde orta
 aduocat, et magna fiducia concludit, omnem effectum hic inferius aut
 per se aut per accidens reduci ad coelum, et ex peritia corporum coelesti-
 um miranda et stupenda posse cognosci et pronuntiari. 6. Harum vero
 operationum natura doctrina, experimento, libris aliisque ex fontibus
 homines nonnullos habere notitiam, qui ab imperita plebe vel pro dae-
 moniacis vel pro sanctis natis ex materno vtero vel extra maternum vte-
 rum habeantur. Quae facta inductione latissime exemplis furoris fatidici
 gentilium, poetarum enthusiasmi, puerorum fatiloquorum, lapidum
 diuinandi virtute pollentium, prodigiorumque non sine lectionis ostenta-
 tione demonstrare fatagit. His omnibus praemissis in difficilibus et oc-
 cultis rationes magis ab inconuenientibus remotas sequendas esse statuit.
 Et his ita suppositis, secundum Aristotelem sine immediata Dei vel daemo-
 num operatione ad supra allata exempla omnia responderi posse contendit.
 Deum secundum Aristotelem ^l ob perfectam essentiam, inferioribus
 ob eorum imperfectionem admixtam immediate copulari non posse, adeo-
 que instrumentis et ministris opus habere ^m. Deum itaque in vatibus
 (etiam

k) pag. 120.

l) p. 145.

m) p. 147.

(etiam in oraculis gentilium) mediantibus intelligentiis mouere corpora coelestia, vt talia in phantasia vatis generentur. Hic modus cum maxime naturalis sit, magis retinendam esse Aristotelis sententiam, quam aliam. Per contactum itaque intelligentiae corpori coelesti praesidentis, siue potius clariusque ex dispositione corporum coelestium habere vates istam virtutem fatidicam, quae causa sit, cur vates non fiant, sed ex peculiari corporis dispositione melancholica nascanturⁿ. Fieri haec quidem ab intelligentiis, verum non ab eis, quas alii dicunt, quandoquidem sufficiat numerus ab Aristotele positus^o; et haec modo mediantibus corporibus coelestibus, tanquam earum necessariis instrumentis, cum natura ordinate procedat, primaque (Deus) non coniungantur infimis sine mediis. Similiter fieri prodigia, plorare statuas, guttas emittere; quamuis haec multoties sint hominum et sacerdotum deceptiones, quod temporibus suis contigisse affirmat. Spectra autem et apparentes imagines, qualis illa fuit S. Coelestini in aëre in vrbe Aquilana visa, factas esse a Deo per ministros suos, qui sint intelligentiae coelum mouentes mediantibus coelis: eas autem non formas esse talium corporum, sed motores^p. Et per hos Deum rebus inferioribus providere eaque curare. Esse vero etiam demortuorum imagines diu in aëre, et sonum edere posse, hincque illas spectrorum apparitiones oriri^q. Haec simulacra a corporibus coelestibus facta illos Deos fuisse, quos homines saepe allocuti sint^r. Vera quoque esse auguria, quibus providentia diuina vtatur; esse autem ea effectus coelorum, et naturae^s. Animam vero disponi secundum materiae dispositionem, et ipsam materiam suscipere virtutes coelestes, quae virtutes coelestes animam dirigant ad diuersos fines^t. Quaecunque autem daemonibus operationes tribuantur, fieri quoque posse ex iisdem causis per hominem. Ex his tandem, multifaria, quae auctori non deneganda est, eruditione et lectionis copia disputatis, hanc tandem conclusionem format^u: *Si quis mirabilia et occulta naturae opera considerauerit, virtutes corporum coelestium Deum et intelligentias, humana et omnia inferiora, curantes, nihil opus esse daemonibus, vel aliis intelligentiis, nisi Aristotelis, adeoque nec genios nec peculiare hominum custodes ponendos esse. Eis autem qui ponunt animam immortalem et multiplicatam, naturalem esse debere resurrectionem, arteque procurandam*. Cum autem manifestum sit, Aristotelem resurrectionem negasse, ideo certissimum esse apud eum, humanam animam esse mortalem, nisi figmentum maximum opinionem Auerrois somniemus, videlicet unicam in omnibus hominibus esse animam, quod inintelligibile sit. Haec vna ferie Pomponatius, qui cum veram mentem in hac dissertatione exposuerit, recte, nisi fallimur, impietatis Peripateticae accusatur. Ea vero in sequentibus sic porro explicat:

XVII. Deus

n) p. 152.
p) p. 169.

o) p. 155.
q) p. 173.

r) p. 179.
t) p. 187.

s) p. 183.
u) p. 213.

x) p. 215.

XVII. Deus omnia intelligit, et se quidem per essentiam, reliqua vero per causam, quoniam aliorum est causa omnium ^a.

XVIII. Intelligentiae primo per se intelligunt, et in se ipsis intelligunt superiora, quoniam eorum sunt effectus, inferiora vero in se ipsis, non extra, intelligunt, quoniam sunt causae inferiorum: hinc exactissimam habent notitiam sublunarium, verum tantum in specie, non in indiuiduo; sic ut opus haud sit, si Deus vel intelligentia Socratem producat, ut nunc intelligat particulariter Socratem, et hoc instans; eo quod demum per locum et tempus determinantur ^a.

XIX. Deus et intelligentiae in haec inferiora agere non possunt; ab agente enim immobili non potest provenire novum, nisi mediante motu antiquo.

XX. Mouent itaque Deus et intelligentiae intellectum et voluntatem tanquam prima mouentia, non tamen sine corporibus coelestibus ^a.

XXI. Voluntas partim est materialis, quia sine re corporali agere non potest, partim est immaterialis, quare supra corpus operari, et eligere potest, et libera est ^b.

XXII. Vates ex genitura sua et principiis generationis ita sunt dispositi, sed remote, habent autem aliquam propinquiorem dispositionem ad suscipiendos afflatus diuinos: formalis autem et effectiua est cognitio et similitudo rerum habita a corporibus coelestibus ^c. Tales fuere Elifaeus, Ioseph, Daniel, et vates etiam gentiles.

XXIII. Deus non tantum vnius est causa, verum omnium; quare et omnium vaticiniorum causa est, secundum tamen alteram et alteram dispositionem coelorum, et dispositionem passī dat vaticinium, diuersi autem situs coelestium corporum continue variantur.

XXIV. Sanitas miraculosa fit vel ex imaginatione credentis, unde si ossa sancti essent ossa canis, et tanta et talis de eis haberetur imaginatio, non minus subsequeretur sanitas quam ex ossibus reliquiarum: immo multa corpora venerantur in terris, quorum animae patiuntur in inferno; vel illa fit secundum peculiarem dispositionem subiecti ^d.

XXV. Preces, quae imbrem operatae sunt, effecerunt id virtute imaginationis vehementis. Nam cum hominis in anima voluntas et maxime imaginatiua fuerint vehementes, elementa, venti et reliqua materialia sunt nata obedire eis. Hinc debent preces ex imo corde provenire, et esse feruentes ^e, quoniam sic spiritus melius afficiuntur, et supra materiam fiunt validiores, non ut flectant intelligentias, sunt enim immutabiles, sed ut magis afficiantur. Et hac quoque ratione vapores acriter affectorum potuere figurare imaginem diui Coelestini ^f.

XXVI.

y) p. 237.

a) p. 240.

d) p. 249.

e) p. 255.

b) p. 241.

c) p. 244.

z) p. 239.

vt grauem dicam iis scribat, qui philosophos impietatis accusant, cum ipsi soli rationalem orandi modum subministrent, reliqui irrationali modo orient. En vero pietatem. f) p. 259.

XXVI. Iuxta hanc imaginationem non est incredibile aliquem hominem sub tali constellatione natum, ut imperet mari, ventis et tempestatibus, vel ut ex dono coeli fanet daemones, etc. verbo: virtute coelorum miracula ab hominibus possunt perpetrari ^ε.

XXVII. Negare Deum, intelligentias et corpora coelestia esse causas malorum naturalium, est destruere pulchritudinem et ordinem vniuersi, quae consistit in diuersitate ^δ.

XXVIII. Corpora coelestia secundum diuersas partes suas causant diuersitatem in mundo inferiori.

XXIX. Quia neque Deus neque vlla creatura voluntatem potest cogendo mouere, ideo neque Deus neque corpora coelestia sunt vel esse possunt causa mali moralis ^ι.

XXX. Quoad dispositionem tamen sine dubio corpora coelestia sunt causae malorum; verum tale malum non est malum culpae, sed naturae, quod est Dei et intelligentiarum ac corporum coelestium ^κ.

XXXI. Quamuis alliciendo et disponendo ad peccatum Deus et corpora coelestia agant in hominem, illis tamen non succensendum est, quia quod malum est vni, bonum esse potest alteri. Natura etiam despiciens partem, respicit totum, et relinquens minus bonum de maiori bono procurat. Disponunt etiam corpora coelestia, non ut sequatur homo, sed ut superet dispositionem, et efficiatur clarior. Coeli enim dispositiones non necessitant ^ι.

XXXII. Astrologi recta dicunt et consona sensui ac rationi ^π.

XXXIII. Homines ex vi continentis vel ex aliquo alio conuerti possunt in lupos, vel porcos, vel aues, forma hominis in eam formam transmutata ^π.

XXXIV. Vnumquodque quod incipit, siue sit animatum, siue sit inanimatum, siue sit vnum per alligationem, siue sit natura, siue ad placitum habet augmentum statum, declinationem: idque non tantum in naturalibus, verum etiam moralibus ^ο.

XXXV. Ideo cum oracula inceperint, debent etiam finem capere, dispositio enim illa ex corruptibilibus est ^ρ.

XXXVI. Quare cum ritus illorum priorum deorum erant oracula talia, qualia conueniebant diis illis, ideo per aduentum nouae legis, nouae dispositiones et nouae consuetudines debebant induci, priores corumpi, et sic rationabiliter illa oracula defecerunt ^ρ.

XXXVII. Cum autem legum mutatio sit maxima mutatio, et difficile sit a consuetis ad maxima inconstuta transire, ideo oportet pro secunda lege succedente inconstuta mirabilia, et stupenda fieri. Quare a corporibus coelestibus in aduentu legis nouae debent prodi homines miracula facientes, ventis et maribus imperantes, languores sanantes, secreta pandentes,

ε) p. 259.
κ) p. 279.

δ) p. 274.
ι) p. 280.

ι) p. 278.
π) p. 285.

π) p. 295.
ρ) p. 302.

ο) p. 300.
ρ) p. 303.

tes, futura praedicentes etc. Quod enim sparsum est in herbis, et animalibus vnitum est in illis ex Dei et intelligentiarum munere, suntque Dei filii.

XXXVIII. Verum non solum vnus primus talis est, sed sunt etiam multi alii, qui vel eandem deitatem ab eodem primo recipiunt, vel eam recipiunt a consimili influxu intendente dictam legem perficere. Vnde tales legum conditores per multa secula praedicuntur a prophetis.

XXXIX. Cum talis coelorum influxus cessabit et declinabit, lex labefactari incipiet, donec in nihil conuertatur, latet tamen in quibusdam mutatio ob temporis diuturnitatem.

XL. Nihil inconuenit, si nunc nomine Iesu et signo crucis languores expellantur, olim vero minime, quoniam nondum venerat eius hora.

XLI. Videmus et ista et sua miracula in principio esse debiliora, postea augeri, deinde esse in culmine, deinde labefactari, donec in nihil reuertantur. Quare et nunc in fide nostra omnia frigescent, miracula desinunt, nisi conficta et simulata, nam propinquus videtur finis.

XLII. Ritus qui nunc sunt, infinities fuerunt, secundum species et infinities erunt, nihilque est, quod simile non fuerit, et consimile non erit, nihilque erit, quod non fuit, nihil fuit, quod non erit. Quare cum continua et aeterna sit talis vicissitudo, habet causam aeternam et per se; in nullam autem aliam causam reduci potest, nisi in corpora coelestia Deum et intelligentias.

XLIII. Non est fortasse mirandum, per infinitum tempus alibi aliter fortuna influente, res humanas in eundem saepius casum deferri.

XLIV. Deus et corpora coelestia habent procurare magis de legibus et religionibus, quam de ipsis regibus et regnis: sunt enim diuturniores et longe nobiliores. Quare huiusmodi legislatores, qui Dei filii merito nuncupari possunt, procurantur ab ipsis corporibus coelestibus.

XLV. Quia in omnibus tempora variantur de bono in malum, quare et de lege in legem, modo meliorem modo deteriore: hoc enim postulat vniuersi perfectio, et haec fiunt vicissitudinarie.

XLVI. Quia in vnaquaque lege, Moysi, gentilium, Mahumeti, fiunt miracula, qualia leguntur et memorantur in lege Christi; videtur hoc consonum, quoniam impossibile est, tantam fieri transmutationem, sine magnis prodigiis et miraculis.

XLVII. Non sunt autem miracula, quod sint totaliter contra naturam et praeter ordinem corporum coelestium, sed quia insueta et rarissime facta, et non secundum communem naturae cursum, sed in longissimis periodis.

§. X. Habes, Lector attente, ipsum Pomponatii systema physiologicum, quod an impietate vllum vincat, dubii haeremus. Adeo vero aperte

Excusatio impietatis Pomponatii.

Z 2

r) p. 305.

s) p. 306.

t) p. 311.

u) Haec asserta postulat aeternitas mundi, quam Pomponatius hoc loco euidenti ratiocinio supponit.

x) p. 313.

y) p. 314.

aperte rem Christianam omnem perditum iuit, vt ne colorem quidem reliquerit, credendi magis sobria eum statuisse. Ne vero tanta sentiendi et illudendi licentia omnem in se sacerdotum nationem velut crabrones irritaret, *capite ultimo* determinate promisit definire, quid sentiat. Afferamus has quoque eius conclusiones, ne iniquius cum Pomponatio egisse videamur: illae his potissimum constant:

I. Qui ad mentem Aristotelis aliquas substantias immateriales, praeter intelligentias mouentes orbes ponunt, minime Aristotelici dicendi sunt, immo prorsus ab eius dogmate alieni habeantur ^z. Probat id multis rationibus Peripateticis.

II. Propter effectus, quos communiter homines attribuunt daemonibus, immo et bonis angelis non interueniente Deo secundum modum specialem et proprium, sed tantum secundum modum generalem, dimisso etiam Aristotele, efficaciter probari non potest, tales substantias immateriales esse ^a. Etiam hoc multiplici ratione probat, pleraque vero eo redeunt, substantiam pure immaterialem non posse agere in corpus, nisi mediante corpore. Quod si verum sit, sufficere corpora coelestia. Esse quoque irridendum ^a, cum corpora coelestia tantam rerum molem moueant, ea non posse tam futes et inanes effectus edere, vt opus sit nouos inducere Deos et noua figmenta. Etiam hanc rationem addit, quod hoc Aristoteli, Theophrasto, Eudemo Alexandro placuerit: cum itaque naturaliter nullus sit in doctrina conferendus Aristoteli et viris citatis, magnam hoc fidem facere opinioni ^b. Praeferendam quoque hanc sententiam Christianae ^c, eo quod corpora coelestia omnia ea facere possint, quae angelis tribuuntur, et quidem multo expeditius ^d.

III. Si in hoc mundo inferiori aliquis est effectus, qui de necessitate sine secundis causis fiat a Deo, hunc effectum Peripatetici saluare non possunt, hocque ostendit doctrinam Peripateticam non esse veram, sed deficientem.

IV. Aliqua in isto mundo inferiori facta sunt, quae nullo modo secundum Aristotelis principia saluari possunt, immo apertissime eius dogmatibus sunt repugnantia. Qualia sunt miraculum solis quiescentis, vel retrogredientis Ios. X. 1 Reg. XX ^e.

V. Talia miracula quae sunt praeter ordinem creata, et a solo Deo fieri possunt, et fiunt aliquando, veraciter demonstrant insufficientiam doctrinae Aristotelis, et ceterorum philosophorum, ipsamque veritatem et firmitatem religionis Christianae aperte declarant, solaue haec vere et efficaciter facere possunt ^f.

VI. Quicquid affirmatum est, per scripturam canonicam et vniuersaliter decretum est per sanctam ecclesiam catholicam, illud totum firmum, ratum

z) p. 319.
a) p. 324.

b) p. 322.
b) p. 325.

c) p. 328.
e) p. 334.

d) p. 330.
f) p. 339.

raturum, ineuitabile, inconcussibile et prorsus sine aliqua dubitatione tenendum est, quicquid vero damnauerit, reiiciendum §.

VII. Cum itaque ecclesia daemones et angelos esse determinet, et talia aliquando operari, id firmissime tenendum est, quamuis talia per naturam fieri possint, et fiant absque eorum praesidio. Verus enim Deus est Christus, nec potest mentiri, Aristoteles et Plato fuere homines mortales, ignorantes. Vnde concludendum, intelligentias per sensus cognoscere, mutari, alterari, mouereque^b. En vero, Lector, quibus coronis Venerem suam ornet Pomponatius, et qua ratione videri velit ideo haec omnia tam subtiliter disputasse, vt Peripateticae philosophiae nerui incidantur, et prostratur auctoritas, ipse vero et scripturae et ecclesiae obsequium fidei demonstret. Verum caue, mentienti simulantique fidem adhibeas, qui satis aperte in ipsa tractatione prodidit, nihil minus sibi curae esse, quam religionis Christianae veritatem, et se ista tantum scripsisse, vt inquisitorum oculos falleret. Non vrgebimus, fortissimis pro Peripatetico systemate rationibus, friuolas, frigidisque obiectiones reposuisse, et haud semel Peripateticis Christiana postposuisse, retulisse quoque Christum et gentiles vates, item legem Christianam et Muhammedanam in vnam classem, habuisse Aristotelem pro summo veritatis magistro, fateri, se satisfacere eius dubitationibus non posse, et quae alia plurima sunt, summa fide, ne omissa quidem dictionis barbarie a nobis relata; ea enim facile ipsi Lectori suppeditabit memoria. Sed id tamen monemus, suomet indicio, vt foricem, se prodidisse auctorem, hancque eius sententiam fuisse, loquendum cum vulgo, sentiendum cum philosophis, nihil horum mysteriorum ad sacerdotum turbam vulgandum, velandam abscondendamque suam opinionem, simulandum Christianum fidei obsequium; cauendum vero ab ineptis et puerilibus cleri dogmatibus, et philosopham sententiam retinendam, quae sola imperium teneat; exotericam vero doctrinam istam ad vulgus ducendum seruandam esse. Quod vt clarissime demonstrat, caput vltimum eum tantum ad obiciendum oculis lectoris puluerem addidisse, ita in hac ipsa tractatione passim haud obscure professus est. Ait enim: *Haec, quae explicuit, mysteria a profano vulgo non percipi, ab istis tamen philosophis, qui soli sint dii terrestres, et tantum distent a ceteris, cuiuscunque ordinis siue conditionis sint, sicut homines veri a pictis, sint concessa atque demonstrata*ⁱ. Et alio loco^k *rude vulgus contemnit, quod veras causas non potest capere; ait autem, homines istos non philosophos, (dixerat supra cuiuscunque generis aut ordinis sint, adeoque theologos quoque, sacerdotes, etc.) qui reuera sint veluti bestiae, non posse capere Deum, coelos et naturam haec posse operari, credereque ita esse de intelligentiis veluti de hominibus; rude autem vulgus instruendum et inducendum esse ad bonum et a malo abstrahendum, vt pueri inducuntur spe praemii et metu poenae.*

Monet

g) p. 340.

h) p. 341.

Z 3

i) p. 48.

k) p. 216.

Monet etiam lectorem, ut arcanam habeat hanc philosophiam, eo quod aperte philosophantes magnis persecutionibus exponantur, eamque ab caussam exempla Anaxagorae, Socratis, Platonis, Aristotelis recitat. Etiam a consensu tacito et arcano prudentiorum haec dogmata commendat, Platonis verbis usus, „maximam huius rei custodiam esse, nihil scribere, sed addiscere“. Immo ab infelici et inepto effectu talia non initiat reuelatorum argumentum sumit; scribens: „Sat scio me in tam arduis argumentationibus et in tam arcanis naturae rebus philosophiae im- peritis minime satisfacturum, immo nihil est, quod magis philosophiam ridiculam faciat, quam tam diuina agrestibus et profanis viris velle persuadere: neque hoc irrationabiliter contingit. Cum enim tum ex dis- fuetudine audiendi, tum ob ingenii hebetudinem haec minime capere possint, in philosophos et philosophiam culpam transferunt, quo fit, ut conuitiis et irrisionibus eos prosequantur, immo quod deterius est, ex vrbibus expellant, trucidant, et prorsus exterminent: qualis apud phi- losophiae alumnos habendus sum, satis vereor, hae namque difficultates, ut mea fert opinio, tales et tantae sunt, ut quantumcunque consumma- tum philosophum defatigarent“. Verum ne putes haec ad plebem tantum pertinere, audi, quaeso, ex tripode definientem, „reuera, qui de philosophia non participat, bestia est“. Qua vna voce pontificem, totumque senatum ecclesiasticum, cui ultimo capite puluerem obicit, aut secum philosophari co- git, aut inter bestias refert, quid non de ecclesia reliqua dicturus? Nam ad sacri ordinis viros se oculum intendere clare innuit, scribens: „Haec non sunt communicanda vulgaribus, quoniam horum arcanorum non sunt capaces, et non credunt nisi quod vident, vel quae sunt videre assueti. Cauendum est etiam cum imperitis sacerdotibus de his habere sermonem; caussa autem patens est, quia multoties philosophi fuerunt ex vrbibus expulsi aut incarcerati, aut lapidibus et ultimo supplicio affecti, et sic propter beneficium tulerunt supplicium“. Quae omnia satis aperte euin- cunt, Pomponatii declarationes Christianam pietatem spirantes esse nugi- uendulas et fictitias, nec fidem merere, cum Aristotelis philosophiam pro vnica sapientia habuerit. Sed ineptiarum Peripateticarum et bar- bararum fordium satis superque est: iam ad Pomponatii discipulos pro- grediendum.

*Discipuli
Pomponatii.
Hercules
Gonzaga.
Theophilus
Folengius.*

§. XI. Discipulos habuit Pomponatius celeberrimi nominis, et ma- gnae eruditionis viros, et hos quidem haud paucos. Inter eos eminent HERCVLES GONZAGA, postea cardinalis, qui tanti praeceptor- em suum fecit, ut defunctum patrio suo tumulo inferri curaret, teste Io- vio *. Tum THEOPHILVS FOLENGIVS †, vir iucundissimi ingenii

l) p. 136. m) p. 269. n) p. 261.
o) loc. cit.
p) TOMASSIN. Elog. vir. illustr. T. II. p. 72.
Vitam eius meditabatur Naudaeus, vid. Nau-
daean p. 26. sed non edidit. Habes tamen non-

nulla in Naudaeanis l.e. et in Addit. p. 157. qui-
bus addendi historiae literariae scriptores passim.
vid. BAILLET Jugemens des savans T. IV. p.
194. TRISSIR Eloges des hommes savans T. I.
p. 407.

ingenii et luculentae eruditionis, qui licet S. Benedicti religionem esset professus, rustico tamen carmine, quod personato MERLINI COCCAI nomine edidit ^q, et in quo Latino sermoni suae gentis verba mira iucunditate miscuit atque ingenii felicissimi conatu, tum quidem insolito, inauditum carminis genus ^r exorsus est, satis prodidit, philosophiae praeceptis se accurate fuisse imbutum. PAVLVM IOVIVM quoque episcopum Nucerinum inter eos discipulos fuisse, supra iam ex Spondani testimonio audiimus, qui tamen, licet elogium ei scribere esset aggressus, impietatis illum accusare, et seductae iuuentutis Scholasticae reum agere non erubuit. Audiuit quoque Pomponatium Helidæus Foroliuensis ^s, itemque GASPAR CONTARENVS, postea cardinalis, quem iuuenem nobilem praeceptoris hypothesein de animae mortalitate refutasse satis feliciter supra monuimus. Eius laudes exposuere post IOVIVM ^t varii, inter eas autem haud minima est, quod in Peripatetica philosophia fuerit versatissimus, purpuramque cardinalitiam singulari atque eleganti eruditione ornauerit ^u. Maxime vero inter Pomponatii discipulos famosum ideo nomen consecutus est SIMON PORTA vel PORTIVS, eo quod magistri vestigia in tuenda impietate Aristotelica gnauiter pressisse visus est. Fuit is Neapolitanus, Pisis autem philosophiam Peripateticam tanta cum laude et eruditionis opinione docuit, ut communi eruditorum consensu magnus Peripateticus diceretur ^x. Cuius eruditionis Peripateticae specimen esse possunt libri duo *de rerum naturalium principiis* in Germania ^y recusi, in quibus Alexandrum Aphrodisiensem secutus acute et eleganter de principiis rerum naturalium disputat, et cum nulla alia in re obscurior magis sit Aristoteles, et incertis vagisque notionibus veram mentem recondat, omnes vires eruditionis, quam praestantissimam possidebat, adhibuit, ut veram eius mentem detegeret. Cuius exemplum esse possunt, quae de obscurissimo argumento: an materia sit principium indiuidui differit ^z. Peripateticae philosophiae iunxit accuratam artis salutaris cognitionem, cui varia scripta debemus, enarrata ab ABR. MERCKLINO ^a qui, videndus. In eo autem Pomponatium Peripatetica et medica eruditione clarissimum superauit, quod philosophiae philologiam iungendo, in Graecae atque Latinae linguae cognitione excelluerit, praeceptore dicendi squalorem sequente. Tanta autem fide magistri placita ipsamque Aristotelis sententiam recepit, ut singulari tractatu

Paulus Iouius.

Gaspar Contarenus.

Simon Portius.

q) Prodiit Macaronicorum titulo aliquoties, nos vtimur editione Venera 1585. 8.

r) Inde distinctio illa ludicra initium sumsit, quam magna eruditione ex orbe literato eiecit FRANCISCVS VAVASSOR, singulari libello. Folen-
gius autem, quamuis inusitatum veteribus dicendi genus adhibuerit, carminis tamen virtutes magna cum laude expressit, et haud raro quoque lepidissima satyra sui temporis mores, etiam inter philosophos exagitant, haud pauca quoque ex adytis philosophiae desumpta interspersit.

s) Vid. WIERVS de Praestig. Daemon. L. VI. p. 569.

t) c. 100 p. 234.

u) Consulendi qui de doctis cardinalibus etc. egerunt.

x) Vid. THUANVS L. XIII. p. 276. et TEISS. ad h. l. Elog. T. I. p. 197 seq.

y) Marburg. 1598. 8. quam editionem praesentem habemus.

z) c. 10. p. 104.

a) Linden. renouat. p. 974.

statu *de anima et mente humana*, Florentiae primum^b, et deinde Neapoli inter opuscula eius^c edito demonstrandum sibi sumserit, animas cum corpore interituras. Quod quibus quidem rationibus euincere conatus sit, dicere non habemus, qui librum rarissimum^d non vidimus; eodem vero quo praeceptor, argumentandi genere usum fuisse, et ex Peripatetico systemate id demonstrauisse, nulli dubitamus; eo enim supposito certissimam hanc demonstrationem esse, candide fatendum est. Et haec causa esse videtur, cur GESNERO^e opus audiat impium, et porco non homine auctore dignum, id quod repetiere, NICOLAUS TOPPIVS^f et B. G. STRUVIUS^g. Hinc cum opuscula eius ob eruditionem, quae in iis sparsa est Peripateticam luce repetita digna iudicaret IACOBUS ANTONINUS MARTA, *Apologiam de animae immortalitate cum digressionem, quod intellectus sit multiplicatus* adiiciendam, venenoque antidotum parandum esse statuit. Dolendum virum doctum et in historia rerum naturalium haud infeliciter versatum, librum *de Piscibus*, quem scribere aggressus erat, abieciisse, et tractationem ideo omisisse, quod eam iam occupatam cerneret a Guiljelmo Rondeleto. Obiit, teste THVANO, quinquaginta septem annos natus, et cum alio Simone Portio Romano^h, non est confundendus. Porro inter discipulos Pomponatii magna doctrinae Peripateticae laude excelluit Ioannes Genesius de Sepulveda, de quo cum ex instituto infra tradendum sit, hoc loco nihil addimus. Ipsum quoque Iulium Caesarem Scaligerum Pomponatium audiuisse, ex loco quodam epistolarum eiusⁱ intelligitur. Maximo vero iure inter ornatissimi ingenii discipulos Pomponatii numerandus est praeter Hieronymum Fracastorium LAZARUS BONAMICUS vir doctissimus, gente Bassianensis Tarvisanus, qui inter elegantissima seculi XVI ingenia referri meruit^k. A parentibus rusticis agriculturae destinatus ingenii tamen excellentis et praecocis stimulo incitatus, relicto agro ad Musarum castra transiit, et Calphurnium Marcumque Musurum, in Graeca et Latina lingua, Pomponatium in Peripatetica philosophia praeceptores habuit, et imprimis naturali philosophiae ea diligentia operam impendit suam, tantaque felicitate philosophiae studiis philologiam coniunxit, ut inter eruditissimos aevi sui viros connumeraretur, paucosque haberet aequales. Reginaldi Poli cardinalis patrocínio usus, in eius familia Romanae vixit, quo factum, ut, cum Roma duce Carolo Bourbonio diriperetur, id quod anno MDXXVII accidit, supellex eius libraria, quam amplissimam habebat, disiecta periret. Postea ad Patauinam cathedram vocatus, humanitatis doctrinam usque ad vitae finem docuit, aliasque vocationes cum lautis stipendiis a pontifice, rege Hispaniarum, Bononienfibus aliisque ob-

I. G. Sepulveda.

Iulius Caesar Scaliger.

Lazarus Bonamicus.

b) 1551. 4. c) Neapoli 1578 fol.
d) Vid. VoGT. Catal. libr. rar. p. 468. f.
e) In Biblioth.
f) Bibl. Neapol.
g) Introd. in Hist. liter. c. 9. §. 7.

h) Edidit is Lexicon Latinum Graeco-Barbarum, vid. THESSIER l. c.
i) Epist. 90.
k) IMPERIALIS in Museo p. 26. THESSIER l. c. p. 126.

oblatus declinauit, fatis functus anno MD LII, tres supra septuaginta annos natus. Gaudius est amicitia summorum virorum, et ex cardinalium collegio Petri Bembi atque Iacobi Sadoleti, quibus eum commendauit eloquentiae Latinae dulcedo, quam tanti fecisse dicitur¹⁾, ut maluerit loqui cum Cicerone, quam summis in ecclesia honoribus perfungi, praetuleritque Augusti imperio Tullianam dicendi elegantiam. De hac vero eius dicendi copia atque elegantia, deque litibus cum Erasmo in historia eloquentiae Romanae dicendum examinandumque est, vtrum Ciceroni, quod nonnulli faciunt, aequari meruerit. Illud autem maxime laudandum in Bonamico, quod eruditissimos discipulos habuerit, eosque quamplurimos, ita ut communis Italiae praeceptor dictus sit. Hoc enim ad philosophiam quoque pertinet, cuius studiosos a barbarie Pomponatii ad humanitatis studia et scribendi nitorem reuocauit. Vitam quoque philosopho dignam egisse dicitur, testeque Io. MICH. BRUTO²⁾, non facile erat iudicare, vtrum in Bonamico comitas atque affabilitas maior, an optimarum artium scientia, cum in omnibus excelleret maxime, inesset. Pauca tamen ipse edidit, iudice G. SALDENO, ne³⁾, cum ipse Aristarchum se aliis praestaret, ab iis reprehenderetur. Certe in philosophia foetum nullum protulit, quamuis ea fuisse in philosophia peritia dicatur, ut paucos aequales haberet, superaretur vero a nemine, iudicaretque IMPERIALIS⁴⁾, plus gloriae a discipulo hoc Pomponatio exsurgere, quam discipulo a praeceptore. Tandem etiam inter Pomponatii discipulos refertur IVLIVS CAESAR VANINVS, impietatis nomine famigeratissimus. Hunc enim viri docti magno consensu inter eos referunt, qui ex Pomponatii disciplina prodierunt, ut ex locis eorum, quae in fine paginae damus⁵⁾, intelligi potest. Mirandum autem est, viros hos literatissimos, actorumque in republica eruditorum non ignaros, non fuisse recordatos, Pomponatium anno MD XXV obiisse, editum vero in lucem esse Vaninum demum anno MDLXXXVI, ex quo patet, non sine ingenti anachronismo Vaninum viros istos doctos inter discipulos Pomponatii referre potuisse, recte ideo notatos a celeberrimis viris C. A. HEYMANNO⁶⁾ et G. STOLIO⁷⁾. Deceperunt vero eos ipsa VANINI verba, qui passim in libro *de Natura regina deaque mortalium*, Pomponatium diuinum praeceptorem

Julius Caesar
Vaninus, an
Pomponatii
discipulus?

1) GHILINI Theatr. vir. doct. P. I.

m) Epist. p. 596.

n) De libris eorumque usu et abusu p. 43. f. qui quoque de contemptu SS. literarum, qui illi obiici solet, videndus. Inde Impietatis suspectus factus est, vid. REIMANNI Hist. atheism. p. 363. Certiores tamen, quam quos Saldenus adducit, testes exoptamus, tum huius, tum illius culpa, quod cuticulam curans, pretiosas suas horas, libris scribendis debitas chartis lusoriis aleaque consumserit. Hoc enim cum docendi assiduitate, quam Bonamico tribuit, non concordat.

o) loc. cit.

p) MERNOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 4. p. 55. Coll. T. I. L. I. c. 8. §. 17. p. 73. EYNDREVS Thes. de Atheismo c. I. §. 24. p. 120. et Lexie. Vniu. art. Pomponatius, ARPE Apolog. Vanini p. 4. STRVVIVS Intr. in hist. lit. c. 9. p. m. 447. DORNIVS ad IONS. de S. H. Ph. p. 208. OLEAR. de Pomponatio §. 7. §. II. et de Vanino diff. I. §. ult. Dubitabundus loquitur SCHRAMMIVS in Vita Vanini §. 20. p. 42.

q) Act. philos. Vol. I. p. 10. Vol. II. p. 338.

r) Introd. in Hist. Liter. P. II. c. 3. §. 37. p. 500.

rem vocat, et in *Amphitheatro*, ubi eum refutandum statuit, non diffitetur, plerosque putare, se ex Pomponatii disciplina prodiisse^s. Verum hoc non de Pomponatio inter vivos audito, sed de defuncti scriptis placitisque intelligendum esse, vel sola temporum ratio clarissime euincit, et nullo negotio intelligitur, si literaria Vanini consulitur historia. Nempe habuit Vaninus in iuuentute praeceptorem monachum Carmelitam, Ioannem Baconium, philosophum Peripateticum, sed Auerroismo adeo impenſe deditum, ut discipulum iurisiurandi religione ad eum amplectendum deuinciret^t; ab hoc itaque libri Pomponatii Vanino legendi traditi sunt, in quibus licet derideatur intellectus ille vnictus et immortalis Auerrois, ipsum tamen systema physicum, quod praeunte Aristotele Auerroës quoque secutus est, magna subtilitate inculcatur et defenditur. Quae causa fuit, cur Vaninus Pomponatii librum *de Incantatione* valde extulerit, scribit enim: „Petrus Pomponatius philosophus acutissimus, in cuius corpus animum „Auerrois commigrasse Pythagoras iudicasset, in admirabili suo opusculo „de effectuum naturalium rerum causis vera fuisse confitetur oraculorum „responsa, nec tamen edita a Deo vel a daemone, sed ab anima et corpore coeli“. Delendus itaque ex Pomponatii discipulorum numero Vaninus est. Vtrum autem eandem de fato, de miraculis, de immortalitate animorum sententiam cum Pomponatio tenuerit Vaninus, quod eius vitae scriptor Io. MAVRICIVS SCHRAMMIVS^u contendit, qui tamen libros Pomponatii non vidit, nec cum Vanini scriptis contulit, hoc loco expendi non potest, et ad specialem atheismi historiam pertinet.

Augustinus
Niphus.

§. XII. Aduersarium Pomponatius habuit AVGVSTINVM NIPHVM, celeberrimi inter Peripateticos nominis philosophum, de cuius historia praeter alios^v praeclare meruit GABRIEL NAVDAEVS^y. Calaber is fuit, Iopolitanus, quem tamen alii Sueffanum faciunt, ipseque se ita nominavit, quod diu Sueffae vixisset, et uxorem duxisset^z. Erat illi domi pater, erat iniusta nouerca, quae cum odium in eum indignum atque vehemens exercuisset, puer fuga dilapsus est. Delatus autem Neapolin cum in ciuem quendam Sueffanum incidisset, adeo illi ingenii liberalitas in puero Nipho placuit, ut in familiam receptum cum filiis educaret. In horum consortio et scholarum institutione gauisus, et academicorum quoque doctorum praeceptis imbutus est Patauio, eoque in loco Peripateticam philosophiam didicit, artique saluari se quoque dicavit. Quem morem Italarum fuisse, ut qui ecclesiastico ordini se non tradidissent, philosophiae studiis medicinam iungerent, compluribus exemplis eius temporis hi-

s) Dial. IV. p. 20. Dial. XXIV. p. 140. Dial. LI. p. 324.

t) Amphitheatr. Ex. IV. p. 17.

u) loc. cit.

x) De Nipho quaedam aſſert Iovivs Elog. c. 92. p. m. 215. non satis accurata; meliora ſup-
pediant TORREIVS Bibl. Neapol. p. 4. et NICO-

DEMVS in Addit. p. 23. add. NICERON. Mem. T. XVIII.

y) In Iudicio de Augustino Nipho, eius Operibus moralibus praefixo, quem secutus est, P. BAYLE Dict. T. III. Art. Niphus p. 514. et nos quoque ſequemur.

z) Hinc Sinueſſanum ſe dixit. Aliis Tropea oriundus dicitur. vid. BAYLE l. c. not. A.

historia testatur literaria. Unde non minus scriptis ad medendi artem pertinentibus, quos recenset ABRAHAMVS MERCKLINVS ^a inclaruit, quam philosophicis. Absoluto studiorum academicorum stadio Sueffam indeque Neapolin repetiit, edoctusque parentem decoctis facultatibus ad plures abiisse, neque recuperandarum illarum spem ullam superesse, Sueffanam ciuem vxorem duxit, et eruditis laboribus de necessariis sibi prospexit, multosque annos Neapoli philosophiam docuit. Habuerat autem praeceptorem Nicoletum Verniam, philosophum Peripateticum, verum tanto studio Auerrois placita sequentem, vt testetur RICCOBONVS ^b, eum „Opinionem Auerrois de vnico intellectu ita confirmare argumentis validis et numerosis consueuisse, vt omnes plebei et minuti philosophi, distarent in vulgus, eum totam pene Italiam in hunc perniciosum errorem compulisse“. Huic dogmati et alia Peripatetica addebat, a receptis opinionibus distantia, non dari substantias immateriales, praeter intelligentias sphaerarum motrices et similia. A quibus tamen eum erroribus reuocasse tradunt Petrum Barocium, episcopum Patauinum. Verniam cum praeceptorem Niphus haberet, illius auctoritate permotus, ad eosdem Auerrois et Peripateticorum errores transiit, eosque, publicato *de Intellectu et daemonibus* libro, publice defendit. Ea vero re, si Naudaeo fides, vehementer cucullatis patribus displicuit, forte quod non tanto obsequio, quam fecerat Pomponatius, rationem sub obsequium fidei captiuasset. Aitque Naudaeus, adeo illum in caput et famam suam vehementissime eos commouisse, vt se periculis eximere non potuisset, nisi ab ancipiti discrimine eum liberasset Petrus Barocius, et mediis ex ignibus eripuisset. Cautius itaque mercari edoctus, eruditionem *ἐπεδοξωτέρας* demonstrare non sine laude et emolumento annisus est. Narrante enim IOVIO ^c in celeberrimis Italiae academiis, Achillino et Pomponatio florentibus docuit, philosophiam Pisis, Bononiae, Salerni, Patauii atque Romae in collegio sapientiae magnis stipendiis professus: Sane ipse fatetur ^d, sibi a Bononiensibus et Venetis, si in eorum gymnasiis philosophiam docere vellet, millenorum aureorum numerum, pro mercede singulis annis oblatum esse, eamque se a Florentinis pecuniam accepisse, Pisis philosophiam professum. Maxime vero eruditione sua Mediceae genti, quique ex illustri hac profapia oriundus erat, Leoni X, se commendauit, qui insignibus gentis suae eum vti permisit ^e, ipsoque nomine *f*: honoribus etiam auxit. Et tum occasio illi enata est, cum Pomponatio Peripateticis armis congreddendi, a pontifice enim illius librum *de Immortalitate animae* refutare iussus est, demonstraturus, non repugnare principiis Aristotelicae philosophiae, si dicantur animae immortales, cuius contrariam opinionem Pomponatius affirmauerat. Quod licet magno eruditionis apparatu Niphus fecerit, cum ta-

A a 2 men

^a) In Lindenio renou. p. 95.

^b) De Gymn. Patauino L. VI. apud NAV-
DAEVM l. c. p. 28.

^c) loc. cit.

^d) De Diuitiis, Opp. Moral. p. 38.

^e) Diploma pontificium extat in Opusc. moralibus.

^f) Dictus alias est Eutychius et Philotheus vid. MIRAEVS de Script. sec. XVI. c. 41. p. 136.

men in obscuro argumento, de quo ineluctabiles labyrinthos Stagirita construxit, Aristotelis physiologiam a sua parte stantem Pomponatius habuisset, ab eo in *Defensorio* responsum accepit. Niphi tamen partes iterum defendit CHRYSOSTOMVS CASALENES, Dominici ordinis sodalis, edito aduersus Pomponatii *Defensorium* libro de *Immortalitate animorum*. Neque sic litem eam desuisse verisimile est. Nominantur enim inter aduersarios Niphi, FRANCISCVS LYCHITTVS, Franciscani ordinis alumnus, qui *Theoremata philosophica* Nipho opposuit, et LVCAS PRASSICVS Anuerfanus, cui debemus *Confutationes in quasdam Niphi commentationes pro defensione catholicae et Peripateticae veritatis, nec non pro defensione doctorum ab eo iure non condemnatorum*.^e Quem tamen librum cum non viderimus, vtrum in controuersia Pomponatii scriptus sit, dicere non possumus. Neque tamen Pomponatius et, quos plurimos habuisse, supra diximus discipuli eius, libellis suis impedire potuere, quo minus apud viros principes, ipsumque imperatorem Carolum V Niphus graciosus esset, eo quod ad aularum mores se facile eleganterque componeret, quae res eum quoque foeminis principibus commendauit, quamuis corporis forma a pulchritudine abesset. Dabimus verba IO. V I R^b, quae animum philosophi luculenter depingunt: „Erat ingenio fertili, adaperto, liberali, sermone autem „Campanum pingue quoddam resonanti maxime libero, et ad ferendas fabulas in suggestu coronaque ad voluptatem aurium periucundo, sed vel „toto ore subagresti, et penitus inficeto, ita se ad vrbanoes locos componebat, vt valde mirarentur, qui mox tacentis supercilium austeraque „labra atque lineamenta conspicerent“. Quamuis autem haec eum morum iucunditas aulica, qua Aristotelem imitatus est, valde commendauisset, foeminarum tamen amoribus, quibus se a iuuenta vsque ad senectutem semper deditum fuisse candide fatetur, haud semel philosophi grauitatem exiit, et in contemptum adduxitⁱ. Quamuis enim esset continentissimus, narrante tamen NA. V D A E O^k „amores cum puellis honorariis „quarundam heroinarum, quibuscum familiariter conuersabatur, tam „libere adeoque intemperanter exercuit, vt non modo virginibus illis, „quas obsequio suo demereri studebat, sed omnibus, qui tanti nominis „philosophum a petulcis illis et lasciuientibus puellis ita deludi fascinarique „videbant, ludos de se maxime faceret“. Fatendumque indignam philosopho personam effinxisse Niphum, si verum est, quod Latomus apud IO. V I V M^l de eo canit:

*Quid? Niphus an non melleus
Perplexus fuetus inter enthymemata
Et syllogismos frigidos
Narrare suauis Atticasque fabulas*

Mul-

^e) NA. V D A E V S l. c. p. 42.
^h) loc. cit.

ⁱ) De Muliere Aulica c. 7. p. 34.
^k) loc. cit. p. 31. 32.

^l) loc. cit.

Multumque risum spargere?
 At quam venustum hoc: septuagenarium
 Quod undulatis passibus
 Ex curioso flexuosoque capite
 Saltare coram cerneret
 Modo Dorium, modo Phrygium, vel Lydium,
 Amore saucium graui?
 Tractare sic philosophiam inuisam, arbitror
 Summi fuisse philosophi.

Alia huius rei specimina breuitatis studiosi praeterimus. Plura, qui volet, reperiet apud P E T R. B A Y L E ^m, qui more suo in his copiosus est. Nobis non hi modo mores a grauitate philosophi abhorrentes in Nipho displicent, sed praecipue reprehensionem mereri videtur, quod scripta quoque sua sermonis spurcitia commaculauerit. Quam obscenitatem iucundis narratiunculis scriptis suis interspersam non in eo tantum loco deprehendi Naudaeus obseruat, cum aulici sui urbanitatem per eiusmodi facietias urbaniores reddere satagit, sed interdum etiam in Porticu et Academia, cum aduersus viros grauissimos disputat, in dicteria quaedam erumpere, neque loco neque tempori satis conuenientia, easque historias referre, quas ob rerum foetidarum mentionem nemo vel inter lixas et rusticos absque honoris praefatione referri vellet. Et haec quidem ex temporum illorum consuetudine ita Naudaeus excusari posse putat, vt nihil in eo vel singulare, vel ab aliorum philosophorum more abhorrens et alienum expreslerit. Ait enim: Philologis praesertim adeo familiaris erat sermonum obscenissimorum licentia, vt qui Boccatium, Poggium, Aretinum, Casam, Castalionem, Pacificum Asulanum, Iulium Grotum Puccium, Ludouicum Cinthium, Philephum, Codrum, Septabinam Mazuccium Francum, et id genus alios legerit, impudentiam tunc, malitiam, foeditatem, impietatem virus suum omne plenis buccis, aut potius pleno iure, siue in Deum, siue in eius ministros, aut publicas priuatasque personas et in omnem denique honestatem et verecundiam effudisse, fateri cogatur. Vnde nihil mihi aut aliis mirum videri debet, si cum hi mores, haec tempora viuente Nipho fuerint, ipse etiam, qui petulanti splene cachinno factus a natura fuerat, qui cum heroinis et principibus viris continue vivebat, quem sagaces puellae miris illecebris in sui amorem pelliciebant, sui seculi moribus et institutis, longe quam caeteri, parcius vsus fuerit, quandoquidem, si aliter fecisset, paratum eius nomini ac gloriae exitium erat, quod viris academicis nimia stoliditas et rerum ciuiliu ignorantia sui que potissimum incuria asferre solet. Quae vera quidem esse, facile damus, et tot foeditatum exempla, inter scriptores seculi XVI apud Italos occurrentia, omnino confirmant, tantum vero abest, vt Nipho atque similibus patrocinium

A a 3

m) loc. cit. not. F. p. 515.

cinium pariant, ut potius, quam deperdita gens literata fuerit, in aprico ponant. Et merentur omnino mores hi detestabiles in historia Peripateticismi recentioris, attendi, eo quod apud plerosque fructus fuerint doctrinae Peripateticae, qua de re infra commodus magis dicendi locus erit. Praeter has vero ineptias ambitionis quoque, paedagogicos mores spirantis caussa, stultitiae Niphus arguitur: qua de re mira est narratiuncula, qua imperatori Carolo V, eum visitanti sedem denegasse traditurⁿ, licet fateamur, suspectam eam nobis valde esse, nec cum aulicis Niphi moribus conciliari posse. Eiusmodi enim fabellarum plena est historia literaria. Obiisse dicitur Iovio anno MDXXXVII, sed hunc falsum esse, ex observatione Naudaei patet, monentis, anno MDXLV Niphum librum *de Animalibus* inscripisse Paulo III, P. M. quo septuagenario maior vixit. Mortem ei accelerasse Iovius ait, quod cum iter nocturno tempore in patriam faceret, obortis tonsillis, quae fauces obsederant, refrigeratus perierit. Alii ex saltatione nimio aestu concepto morbo correptum exspiravisse tradunt, de qua re incertos rumusculos disseminant acta literaria^o. Valde laudatur Niphus ab ingenii elegantia, quam inscriptis quoque suis demonstravit, in quibus tamen prolixitatem et lectionis profusionem carpi videas. Maxime vero inter labores eius literarios commentarii, quos in omnes fere Aristotelis libros philosophicos scripsit, commendari solent^p. Minoris vero dignitatis visa sunt scripta eius moralia, quae Venetiis primo ex parte edita, collegit integra ediditque GABRIEL NAUDAEVS^q: In quibus diligentia disputationis, quam elegantia observationis practicae promptius esse magni alii philosophi ingenium observavit HENR. BOECLERVS^r. Passim tamen ex aliis collegit, quibus moralis philosophia iuvare potest^s. Fuisse eum multis in rebus Cardano similem, sed non ingenio IDEM iudicavit, quod de ingenii vicissitudinibus intelligendum est: Iudicii enim acie Cardano multum est inferior. Habuit uxorem Angelellam, tanta fide maritum complexam, ut delicias suas et iura connubialia eius sanitati sacrificare non dubitaverit^t. Ex eo matrimonio habuit filium Iacobum, nepotemque ex eo Fabium Niphum, de cuius infelicitate consulendus est PETRVS BAYLE^u.

Marcus Antonius Maioragius.

§. XIII. MARCI ANTONII MAIORAGII vita (quem eloquentia pariter atque philosophia commendavit) a multis enarrata est, tetigeruntque historiam eius literariam * praeter notissimos scriptores actio-

n) Vid. Patiniana p. 83. conf. Act. Erudit. 1702 p. 229. f.

o) Vid. BAYLE l. c. not. H. et quos laudat.

p) Vid. BOECLER Bibliogr. crit. p. 60. MORHOF. Polyhist. liter. T. II. c. II. §. 3. p. 55. Prodierrunt hi Commentarii tantum non omnes Venetiis.

q) Paris 1645. 4. Eiusmodi collectionem iam prius Venetiis prodierat observat MIRAEVS de Script. sec. XVI. p. 136. r) loc. cit. p. 604.

s) Conf. Cel. STOLLIVS Introd. in Hist. lit. P. III. c. 4. §. 37. p. 689.

t) Ipse lepidam historiam ea de re narrat, de Amore c. 102. p. 428. eamque repetit BAYLE loc. c. not. G.

u) loc. cit. art. Fabius Niphus p. 516.

x) IMPERIALIS in Museo p. 126. HANCK. de Script. Rer. Roman. P. I. L. I. c. 53. p. 215. TEISSIER Eloges T. I. p. 236. BAYLE Dict. T. III. art. Maioragius p. 286.

actorum literariorum Mediolanensis eruditionis historiographi ¹. Nemo tamen tanta accuratone tamque plena tractatione res Maioragii enarrauit, quam V. C. IOANNES PETRVS KOHLIVS, qui cum *Deliciis*, quas edidit ², *epistolicis* haud contemnendam partem epistolarum Maioragii inseruisset, laudabili industria et eleganti eruditione vitam celeberrimi philosophi et oratoris ex eius potissimum scriptis collectam iis praefixit, quam in doctissima praefatione additamenti egregie auxit praestantissimus IO. ERHARDVS KAPPIVS. Qua in vitae Maioragii delineatione, cum res clarissimi viri luculenter enarratae sint, eam imprimis consulendam esse monemus, et ad eam simul prouocabimus. Debuit originem Maioragius parentibus Iuliano Comiti, a vico, in quo habitauerat Maioragio dicto, et Magdalenae, adeoque ex illustrissima Comitum gente, ex qua multi praeclari atque celeberrimi viri prodierunt, oriundus ³, maiorum virtutem incentiuum ad egregia quaeuis audenda habuit, inque sacro baptismatis fonte Antonii Mariae nomen accepit, quod vero foeminae appellationem minus aequo animo ferret, Mariae nomen in Marci postea commutauit, vt paulo post dicemus. Nondum pueriles annos excefferat, cum praeclara ingenii indoles dotesque animi rarae et insolitae egregia quaeque laetissima spe pollicerentur. Id quod parentem, ad auita decora filium perducere connitentem fortissimo excitauit calcari, vt nec sumtibus, nec labori et industriae, nec educationis fidelitati curisque parceret, quo et literarum studiis egregie imbueretur, et animum nancisceretur eleganti virtute probe emendatum exercitatumque. Valde vero parentis consilium studiumque ea in re summum adiuuit filii ingenium ad magna quaeuis natum, animusque optimis atque honestissimis desideriis in praeclara quaeuis, ea maxime quae ex literis capiuntur, exardescens. Mirum itaque non est, in tam fertili naturae fundo sparfa maxima diligentia literarum semina, segetem ostendisse supra spem omnem laetissime efflorescentem. Quam nisi belli calamitates, quae in adolescentiam Maioragii inciderunt, non nihil praefocauissent, dubium non est, quin praecoci eruditione mature in disciplinarum studiis palmam reportauisset. Verum silentibus eo tempore Musis Mediolanensibus, cum bellicis tumultibus omnia personarent, magna quoque ruina res parentum nostri suppressit. Nam et bonis fere omnibus exuti sunt, et pater captus est, vixque elabendi ex carcere occasionem inuenit: et hoc quidem pacto Marci Antonii facultates protritae magnaque impedimenta studiis eius iniecta sunt. Redeunte vero tranquillitate publica, a consobrino Primo Comite ⁴ Mediolanensi, qui eloquentiam Comi profitebatur hospitio exceptus, et ad honestarum disci-

plina-

y) PICINELLI Athen. Mediol. p. 408. Ios. ANTON. SAXIVS de Studiis literariis Mediolanensium. z) Lipf. 1731. 8.

a) Loca Maioragii de maioribus suis indicat KOHLIVS l.c. p. 4. Qui in Oratione VIII, quae est in funere matris, prolixè quoque de parentibus suis disserit.

b) Vid. Orat. X. p. 191. BAYLE l. c. not. B. KOHL. p. 8. vbi tamen pro Primo, calami errore positum est, Petri nomen. Iucundam Erasmi inaduertentiam, hunc Primum Comitem, qui eum Basileae inuisebat, pro comite quodam habentis venerantisque enarrat MAIORAGIVS l.c. p. 217. et ex eo citati.

plinarum studia porro excolenda adductus est. Tum in patriam redux in domo Lancelloti Fanniani integro quinquennio tanta pertinacia et laboris incontinentia chartis eruditorum impalluit, ut, quod ipse narrat ^c, eum „non quies, non remissio, non aequalium studia, non ludi, non conuiuia „delectarint: et non semel propter nimis assiduam studium, cum in gra- „uissimos morbos incidisset, de vitae periculo dimicauerit“. Ita vero tantum in literis profecit, et imprimis eam eloquentiae praestantiam affe- cutus est, ut in funere matris eius laudationem non sine audientium ap- plausu suscipere posset. Quibus viribus fretus ad tradenda iuuentuti ho- nestia studia ambienti eloquentiae Romanae praecepta se accinxit, ipse vero ad philosophiam animum adiiciens in dialectica Aruntem Bataleum, quem acutissimum virum vocat ^d, praeceptorem habuit. Naturalis phi- losophiae autem et mathematicarum disciplinarum mysteria ab Hieronymo Cardano didicit, quem hominem appellat ^e celeberrimum, et non tan- tum mathematicae, sed etiam medicae facultatis principem, ab eoque multa se et institutione et conuersatione edoctum fuisse gratus professus est. Sed et Vincentium Magium Brixensem, qui circa annum MDXXX in Ferra- riensi et Patauina schola philosophiam magna eruditionis fama docuit ^f, praeceptorem habuit. Ita vero dum crescit Maioragii eruditio, laeta quoque incrementa capit eius gloria et existimatio, quae tum iuuentutis fauorem et applausum ei conciliauit, tum auditores ad eum adduxit magni nominis viros, qui dicentem non sine iucunditate et admiratione audiue- runt. Quo factum est, ut eloquentiae professio, quae auunculi eius Pri- mi Comitis morte tum vacabat, ei traderetur, quamuis viginti atque sex annos modo nato, modo verae sint temporum notationes, quas ipse sup- peditat, quas suspectas esse nec satis accuratas, obseruauit P. BAYLE ^g, qui, ne in re tantilla prolixi simus, ipse videndus. Vix autem biennio huic muneri praefuerat, cum noua apud Mediolanenses belli flamma ex- arderet, qua disiecti viri docti dilabique ad loca tuta coacti sunt. Maio- ragius Ferrariense asyllum petiit, in qua schola praeter Vincentium Magi- um, de quo supra dictum, Andreas Alciatus ius Romanum magna celebri- tate tum docebat. Ibi noua eruditioni praestanti incrementa addidit, et tum iurisprudentiam tanto praeceptore duce didicit, tum philosophiae cognitionem magnopere confirmauit: ex virorum doctorum consuetudi- ne atque colloquiis autem egregie profecit. In eo vero secessu contra Coelium Calcagninum scripta velitatione in arenam produit ^h, assumpto Marci

c) l. c. p. 222.

d) Reprehension. L. I. c. 16. p. 198.

e) loc. cit.

f) Videndi historiae Italicae eruditionis scri- ptores, GHILINI, COMNENVS, alique libris notissimis. Medio seculo XVII ex hac gente Magiorum Commentario Peripatetico in Simpli- cium et Alexandrum Aphrodisaeum inclaruit Lucius Fileatus Magius, qui in aula Taurinensi vixit.

g) loc. cit. not. C.

h) Nempe ita Ciceronis admiratione capitus erat Maioragius, ut erroris eum vnus argui fer- re non posset. Vnde Calcagninum viginti quin- que Ciceronis lapsus in libris de Officiis culpan- tem acerbè excepit. Addidit Maioragii Apologi- am pro Cicerone, eius libris de Officiis I. G. GRAEVVS Conf. Orat. X. KOHL. l. c. p. 18. MOLLER Homonymoscop. p. 716. Ag. phil. Vol. II. p. 444.

Marci Antonii nomine. Id quod aduersariis, eius fortunae insidiantibus, cum Mediolanum, anno decurrente esset reuersus occasionem dedit calumniandi, quod antiquas leges maiorumque consuetudinem contempsisset. Quam tamen litem, indignam virorum grauium iudicio, habita oratione luculenta facile diremit, et famae suae existimationem egregie confirmauit. Muneris itaque curam denuo gessit tanta contentione, tanta gloria, vt facile inter aequales vnus emeretur. Nimia tamen studiorum assiduitate ita corporis vires exhaustit, vt praemature fato quadragesimo primo aetatis anno Mediolanensi gymnasio anno MDLI, eriperetur. In patria enim obiisse scriptores testantur^k, vnde lapsum esse oportet Cel. KOHLIVM, qui Ferrariae eum decessisse scribit. Ex hac enim schola dudum redierat. Valde extollunt, qui Maioragii historiam tetigerunt, ingenii eius excellentiam, iudicii maturitatem, diligentiam stupendam et inexhaustam, et delectationem ex literarum studio ita captam, vt reliqua fordescerent omnia. Virtutes quoque haud paucas ei adfuisse testantur, laudantque conuersationis iucunditatem, amicitiae fidem, docendi peritiam, institutionis fidelitatem, et praecipue vim quandam eloquentiae dulcissimam cum perspicuitate coniunctam, quae ex eius orationibus atque epistolis satis dispalescit. Adeo vero disciplinarum promouendarum curam habuit, vt nec operae molestia deterreretur, nec aduersariorum consiliis impediretur, quos tantum abest vt non laeessitus laeferit, vt aequissimum se potius illis praeberet, re ipsa philosophi personam sustinere gestiens. Quantum autem inter honestae disciplinae professores nomen eius illo tempore fuerit, et quam famam illi immortalem conciliauerit eloquentia et philologiae veteris cognitio, ex censuris virorum doctorum intelligi potest, quas post TEISSIERIVM collegit KOHLIVS^l. In philosophia autem nouum quid, vt erat mos aevi istius, molitus non est, sed interpretando Graecum Aristotelis textum, ostendere, quid Stagiritae visum fuerit, contentus, sectariam viam cum aliis ingressus est. Quae quoque causa fuit, cur Philippum Melanchthonem et Ioannem Caesarium, philosophum^m et medicum Germanum magni faceret, eo quod vtrumque perspicue mentem Aristotelis explicuisse crederet, placeretque viro eleganter docto, quod viam atque aditum ad Aristotelis opera munire voluissent, tamque egregiam scientiam, iam pridem barbarorum commentariis et fominis inquinatam, et squalentem atque horridam quodammodo purgare et nitidiore cultu exornare contendissent. Ad id vero potissimum res-

xit

i) Vid. Orat. X. KOHL. p. 16. BAYLE l. c. not. D.

k) Vid. laudati KOHLIO p. 27.

l) ll. cc.

m) Fuit is philosophus et medicus Germanus, natus in Iuliacensi comitatu anno 1460, haustisque philosophiae praeceptis Lutetiae, postea Co-

loniae vixit, et a Protestantium partibus, quas amplexus erat, ad Romanenses rediit. Scripsit dialecticam, ediditque Boethium de consolatione philosophiae, Diomedem Grammaticum, et Plinium et Celsum, obiitque anno 1551. Vid. PANTALEON Prosopograph. VAL. ANDREAS Bibl. Belgica, aliique.

xit Maioragius, ut vsum dialecticae Peripateticae in eloquentiae studio ostenderet, et quo pacto ratiocinatio Ciceronis partitionibus conformiter adhibenda sit, exponeret. Quod artificium ita assecutus est, ut, iudice MORHOFIOⁿ⁾, suae aetatis oratores, praecipue τῶ ἐνδυσμαστικῶ^{o)} superaret. Eo tamen non diffidente naturalis et moralis philosophiae secundum Aristotelem mysteria non tam alte penetrauit, id quod in homine vitam breuem vni fere eloquentiae studio tribuente non magnopere mirandum. Non immerito vero culpanda in eo iactantia, et, licet aequissimus esset, neminemque laederet, exercita tamen in laedentes vindicta vsque ad conuicia progressa. Cuius impotentiae animi specimen dedit, in controuersis, quarum ferram cum Coelio Calcagnino et Mario Nicolio itemque cum Gaudentio Merula reciprocauit, quarum historiam, quae ad alium locum pertinet, heic praetermittimus. Non autem omittendae hoc loco sunt eius *Reprehensiones contra Nizolium*, ex quo libro rarius occurrente summam controuersiae accurate prolixique enarrauit doctissimus KOHLIVS^{p)}. Nempe inter acerrimi ingenii viros non sine acerbitate de pretio disputabatur, quod dialecticae statuendum esset. Quam cum superciliose contemneret et abiiciendam censureret Nizolius, et in eum finem veterum inuectiuas in dialecticos cumulasset, ita Maioragius defendit, ut non sine eruditionis ostentatione demonstraret, ad eloquentiae studium oratores summos dialecticam requisivisse. Quae tamen omnia ex vtraque parte disceptata si examinentur, digladiatos fuisse viros doctos andabatarum more, et de verbis pugnam fuisse, aequus iudex facile pronuntiabit. Caeterum *Paraphrasi* quoque *librorum Aristotelis de coelo, de generatione et corruptione*^{q)}, *Commentario in libros Ciceronis de officiis*, et *Interpretatione nonnullorum Platonis, Heronis et Nicomachi* philosophantium studia adiuuit^{r)}, luculento specimine, Aristotelicos huius aetatis reliquos philosophos non contempsisse, sed diligenter euoluisset. In oratione autem *de Laudibus auri*, in Belgio primum^{s)}, dein in Germania edita^{t)} satis ostendit, se de moribus pulchre philosophari potuisse, si in Italia, ubi vivebat, licuisset.

Daniel Barbarus.

§. XIV. Barbarorum gens, non sanguine tantum in nobilitate Veneta illustris, sed et viris summis clarissima, qui rempublicam civilem et literariam ingentibus meritis ornauerunt^{u)}, Lyceo celeberrimum dedit philosophum DANIELEM BARBARVM. Is in iuuentute philosophiae accuratius, quam in scholis fieri solebat, addiscendae intentus Aristotelemque ducem eligens, hunc legendum sibi atque eius praecepta ediscenda esse statuit. Cumque magna animi inclinatione ad scientias mathe-

n) Praef. de laudibus auri.

o) loc. cit. p. 71.

p) FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 126.

q) Conf. KOHL. p. 77.

r) Traiecti ad Rhen. 1660.

s) Lubec. 1660. g. vbi altera eiusdem argumenti adiecta est a D. G. MORHOFIO.

t) Hermolaum Barbarum inter restauratores literarum libro primo recensuimus, sed Francisci quoque nobile nomen fuit, vid. BAYLE Dict. T. I. p. 440. Alios breuitatis causa tacemus.

thematicas ferretur, iis quoque non sine laeto euentu operam addixit suam ^f, ita, vt eruditionem mathematicam editis quoque scriptis lucernam olentibus demonstraret. Qua ratione haud exiguum in interpretatione Aristotelis nactus est auxilium, cum multoties μαθήματα Stagirita in partes vocet. Ita elegantissima eruditione auctus cum magna doctrinae eius esset existimatio, summis dignitatibus ornatus et amplissimis muneribus praefectus est. Hermolai enim exemplo, cuius gloria calcar nostro vehemens addidit, patriarchae Aquileiensi ad obeundas muneris sacri vices socius additus est, eo quod theologiae quoque diligentissimam operam nauauisset, et imprimis veterum doctorum scripta versionibus elegantissimis ornasset ^r. Quae eruditionis theologiae opinio eum ita commendauit, vt magna pars esset in concilio Tridentino, in quo aulae Romanae partes strenue defendit ⁿ. Mature vero rebus humanis ereptus est, quadraginta annos natus, anno MDLXIX, Id. April. Tanta autem, teste THVANO ^o, veneratione Aristotelem profecutus est, idque huic philosopho obsequium praestandum censuit, vt diceret, nisi Christianus esset, iuraturum se esse in verba Aristotelis, eo quod felicissimo conatu in inquirenda veritate progressus, in quauis naturae parte duce ratione tanta inuenisset, quanta vix caperet humana conditio. Habuit noster alium cognominem Hermolai Barbari ex fratre nepotem ^w, qui cum eo confundendus haud est. Et hic quoque inter Peripateticos philosophos numerandus est. Scripsit enim commentarium in quinque voces Porphyrii ^x.

§. XV. Hispania vt ferax fuit philosophorum, ita scholae Peripateticae dedit IOANNEM GENESIVM SEPVLVEDAM, anno MCCCCXCI in lucem editum ^r. Is Cordulae humaniorum disciplinarum praecepta hausit, philosophiam rationalem et naturalem autem praeceptore Xantho Miranda, cuius summa tum in philosophia fama erat, in Complutensi academia, per triennium didicit, et tum sacrarum literarum studio se addixit. Vt vero parentes sumtibus, quos eius causa erogauerant, leuaret, in Bononiensem academiam abiit, in qua ciuibus suis, qui literis ibi in collegio Hispanico ^z vacabant, ephorus datus est. Id quod eruditioni Sepuluedae exoptatissimum accidit, et vehementer eius incrementa promouit. Tanta enim felicitate in disciplinarum non modo philosophicarum, sed et sacrarum stadio progressus est, vt fama eruditionis eius ad Albertum Pium ^{*}, principem Carpenssem penetraret, qui tum

Ioannes Genesius Sepulueda.

B b 2

omni-

f) VOSSIVS de Scient. math. c. 61. p. 355. c. 71. p. 425. Testis est Commentarius eius in Vitruuium.

r) Vid. MIRAEVS de Script. sec. XVI. c. 88. p. 182.

u) PALLAVICINI Hist. concil. Trident. L. XVI. c. 4. n. 22.

v) L. XLVI. p. 942. conf. TEISSIER Elog. T. II. p. 326.

w) Vid. BAYLE l. c. p. 444.

x) Vid. GESNER. Bibl. p. 191.

y) Vita eius praefixa est Epistolis, conf. NIC. ANTON. Bibl. Hispan. T. II. TEISS. T. II. p. 444 seq. SCHOTTVS, Bibl. Hisp. T. III. p. 465.

z) Huius collegii Hispanici descriptionem postea Sepulueda edidit, doctosque viros, quos dedit, enarrauit.

*) Vid. eius Antapologia pro Alberto Pio comite Carporum in Erasmus Romae 1532. Ipse vero ERASMVS Sepuluedam in Ciceroniano laudauit, quamuis cum illo nennihil litigaret.

omnium maxime literis fauebat, virosque eruditione claros fouebat. Is enim cum domum suam Musarum domicilium fecisset, ad quod confluebat, quicquid doctrinae praestantia atque literarum cognitione inclaruisset, Sepuluedam in familiam domumque suam recepit, quo pacto illi occasio fauentissima enata est, virorum doctissimorum consuetudine fruendi, et ex eorum conuersatione eruditionis incrementa confirmandi. Et hoc loco imprimis Aldi Manutii, Petri Pomponatii, Marcique Musuri aliorumque amicitia gauisus est, et ex tantorum virorum doctrina valde profecit. Id quod eo maioribus fiebat successibus, quo diuturnior eius in Italia fuit commoratio, in qua viginti annos contriuit. Tandem in patriam redux, cum ingeniorum quandam in ea sterilitatem deprehendisset, et ipse summo labore disciplinarum semina diligentius spargere, et inopiam conuersationis literatae, commercio literario, quod cum celeberrimis Europae viris alebat, leuare fategit. Cum enim Graece Latineque esset doctissimus, et prolixa eruditione adiutus, per omnem theologiae, philosophiae, philologiae, historiae et mathematicae campum discurrens, genus autem scribendi illi esset fufum, et cum lenitate quadam abunde profluens, epistolae eius iucundissimae fuerunt viris doctis, hodieque non sine vtilitate leguntur ^a. Salmanticae canonicatu auctus cum omnes in id vires conuerteret, vt doctrina alios antecelleret, ita Carolo V imperatori commendatus est, vt eum sibi theologum et historiographum adscisceret; cui quoque muneri vitam maximi principis debemus. Laudandus vero magnopere Sepulueda est, quod philosophiam, quam Hispani Scholastico squalore deformare eo tempore pergebant, suo nitori restituere, et feueriori disciplinae humanitatis studia iungere felicissimo labore conatus sit, qua de re virorum clarissimorum testimonia adduxerunt NICOLAVS ANTONIVS ^b et ANTONIVS TEISSIERIVS ^c, qui videndi. Maxime vero accurata sincerioris philosophiae Aristotelicae cognitio Sepuluedae eruditionem extulit. Debemus enim illi versiones librorum *de Ortu et interitu*, *de meteoris*, *paruorum naturalium*, *de sensu et sensibilibus*, *de diuinatione per somnium*, *de vitae longitudine et breuitate*, *de iuuenta ac senectate*, *vita ac morte*, *de spiratione ac motu animalium*, *de eorum incessu*, *de optimo reipublicae statu*, *et de mundo* ^d: itemque translationem *Commentarii in metaphysicos libros Aristotelis*, quem scripsit ALEXANDER APHRODISAEVS. Quas eius versiones et notas, vt quisquis fuerit ingeniosior, ita pluris semper aestimaturum esse iudicauit GABRIEL NAUDAEVS ^e. A quo tamen Naudaei iudicio discedit P. D. HVETIVS ^f, eo quod castigatam interpretationum fidelitatem se repudiare declarasset, et sic aditum sibi ad huius artis perfectio-

a) Septem libris aliquoties seorsim et in Operibus Coloniae 1602. 4. editis prodierunt. Conf. MORHOF, Polyhist. T. I. L. I. c. 24. §. 53. p. 297.

b) loc. cit. c) loc. cit.

d) Vid. SCHOTTVS p. 465. qui merita eius in Peripateticam philosophiam fufe enarrat. MOR-

NOF. I. c. p. 297. Tanto autem amore Aristotelem profectus est, vt de eius aeterna salute non desperaret, eo quod luci naturae conuenienter vixisset, vid. ep. 91.

e) Bibliograph. polit. p. m. 26.

f) De claris interpret. p. 289.

perfectionem obstruxisset. Notas quoque eius in opus Aristotelis politicum celebriores forte quam accuratiores esse censet Io. HENR. BOECKLERVS ^f, qui tamen post Daniele Heinsum proximam eum laudem mereri asserit. Sed et ipse Sepulueda argumentum philosophiae moralis tetigit, leguntur enim eius libelli *de Regno et regio officio*, *de appetenda gloria*, *de honestate rei militaris* alique, de quibus videlicet D.G. MORHOFIVM ^g. Ceterum ut laudem meretur eius modestia, qua ductus libros suos non summorum tantum in literis virorum censurae subiecit, sed ad eorum quoque iudicium exegit, qui infra suam eruditionem erant: ita merito culpanda est, quaedam animi pertinacia, qua sententiam semel admissam etiam de meliore convictus dimittere noluit ^h. Cuius exemplum dare potest controuersia, quam cum Bartholomaeo Casa, qui a sacris confessionibus Carolo V fuit, aluit, et in qua immanem Hispanorum saeuitiam haud exiguo famae suae detrimento defendere ausus est ⁱ. Obiit octogenario maior ^k anno MLXXII, in patria.

§. XVI. Sepuluedae iungimus PETRVM VICTORIVM, non modo Aristotelicae philosophiae peritia illo non inferiorem, sed elegantioris quoque literaturae, artisque criticae laude praefendum, quippe qui inter criticos seculi XVI tantum non primum locum meruit. Natus Florentiae, exspirante seculo XV, generosa stirpe oriundus, in prima pueritia insolitas animi dotes prodidit, pauloque aetate maturior eam elegantissimi ingenii praestantiam prae se tulit, ut alios longe antecelleret. Quibus naturae fauoribus iunxit insolitam atque insatiabilem discendi cupiditatem, ita ut haud semel dispareret, diuque quaesitus tandem in angulo quodam cum libro latens reperiretur ^l. Positis mature disciplinarum fundamentis ad Pisanam academiam conuolauit, ibique Graecae Latinaeque

Petrus Victorius.

Bb 3

lin-

^f) Bibliogr. crit. p. 560.

^g) Polyhist. liter. T. III. p. 503.

^h) THUANVS ad an. 1572. TRISSIER. loc. cit. p. 441.

ⁱ) Historiam controuersiae late prosequitur ALVARVS GOMEZ in Vita cardinalis Ximenis L. VIII. breuius enarrat THUANVS l.c. Ea cum momentum in historia iuris naturalis habeat, paucis ita habet: Diu valde deestatus erat Casa saeuitiam, auaritiam, et tyrannidem, quam oculis suis viderat ab Hispanis in India occidentali exerceri in indigenas. Quas pessimas artes cum homines, ne dicam Christianos dedecere cerne- ret, sanctius regis consilium serio hortatus est, ut modum inhumanitati ponerent iramque diuinam a patria auerterent, non nisi his emenda- ris declinandam. Quam viri grauissimi coh- orationem cum bonus quilibet probauisset, ea ta- men illis displicuit, quorum emolumentum ista tyrannis promouebat, Sepulueda autem, quod mireris, quam totus orbis deestabatur, excu- sare probareque saeuitiam ausus est, causatus, Americanos iure belli seruos esse factos Hispa-

norum, hincque omnia his in illos licere. Id peculiari dissertatione consignata Sepulueda de- fendere conatus, ea vero a Casa et episcopo Se- gouensi suppressa est. Re post consultationes crebras ad theologos Salmanticenses delata, Se- pulueda causa inferior discessit, et liber eius edi- prohibitus est. Is ut sententiam theologorum eluderet, Romam librum misit typis edendum, id quod tamen ab imperatoris legato impedi- tum est. Quod ita offendit Sepuluedam, ut pu- blicae disputationis aleam cum Casa subeundam exposceret; qua venia impetrata Dominicus So- ro arbiter ab imperatore controuersiae datus est. Neque tamen sic peruicit Sepuluedae pertinacia, quae licet rationibus pro infanda tyrannide ni- hil effecisset, ipsa tamen res neglecta postea iacuit, imperatore ad alia vocato et detento, mansitque intolerabile seruitutis iugum.

^k) Errare Thuanum 70. annos ei tribuentem ex Antonio obseruauit TRISSIERVS.

^l) IMPERIALIS in Mus. hist. et ex eo FR- HERVS Theatr. vir. erud. cl. p. 1471.

linguae, et antiquitatibus discendis inuigilauit, philosophiam quoque more temporis illius excoluit. Parum autem eo in loco absuit, quin a graffatoribus nocturnis interficeretur. Valde vero intra moenia sua Victorium inuitabat Roma, quae cum antiquae artis monumentis et reliquiis superbiret, ille nostro locus visus est, in quo antiquitatis notitiam egregie augere posset. Illuc ubi venit, tanta industria in eruendis veteris magnificentiae Romanae monumentis versatus est, tantaque felicitate, quicquid elegantiae habuit vetustas comprehendit, ut rarissima eruditione euaderet clarissimus. Tum in patriam Florentiam reuersus Cosmum Medicen, eruditorum Maecenatem inuenit sibi quoque beneuolentissimum. Is enim ubi Victorii doctrinae opes cognouerat, reipublicae interesse ratus, ut publico munere doceret, Graecae et Latinae linguae professionem ei demandauit, cumque in philosophia non minus, quam in philologia valeret, moralis quoque philosophia publice tradenda ei commissa est. Quo in munere et loco amplissimum campum Victorius nactus est, explicatis eruditionis prolixae profundaeque latifundiis immortalem nominis famam acquirendi. Tanta enim doctrinae copia, tanta dexteritate docuit, ut qui eius institutione gauderent, felicissimi reputarentur. Quae causa fuit, cur principes quoque viri disciplinarum praecepta tradentem audire non erubuerint, inter quos imprimis magno Victorium studio profecti sunt Farnesius cardinalis, duxque Urbini Feltrius, Mediceae vero domus principes, saepius eum inuiserint, eius conuersatione, quae et morum iucunditate et eruditionis elegantia se commendabat, delectati^{m)}. Henricus III. autem rex Galliae scriptis ad eum literis beneuolentiam ei suam offerret. Hac vero ingenti nominis claritate factum, ut et a Bononiensi et a Veneto S.P.Q. ad docendam eloquentiam et philosophiam in academiis suis magnis stipendiis inuitaretur, et principes Italiae certatim eum ad se propositis magnis praemiis vocarent. Dulce tamen Patriae solum alienis sedibus praetulit, detentus tum Cosmi Medices liberalitate, tum ciuium honoribus, quos in elegantissimae doctrinae virum cumulabant. Satis enim nouerant, quanto is Italiae decori esset, cui potissimum reflorescentium literarum incrementa debebantur. Cuius exemplum esse potest, quod nemo eruditus Italiam transierit, qui non Victorium velut aliquod doctorum virorum oraculum salutauerit; nulla fere inter viros eruditos controuersia enasceretur, in qua non arbitri partes Victorio etiam modestè deprecanti deferrenturⁿ⁾. Ipse vero Iulius III. pontifex maximus, cum Victorius oratoris titulo a Cosmo ad eum esset ablegatus, tanti viri doctrinam famamque equitis comitisque dignitate cohonestauit. Et tamen, licet undique exsplendesceret Victorii eruditio, summamque apud omnes nacta esset existimationem, apud bibliopolas et vulgus eruditorum ita euiluit, ut contemneretur, et vix editorem ille scriptorum summa industria confectorum reperiret, grauemque ea de re querelam institueret apud Augu-

m) THEISSER Elog. T. III. p. 334. et quos laudat.

n) IMPERIALIS L.C.

gustum Thuanum, luculento exemplo saepe nihil magis contemni, quam quod singularem eruditionem spirat^o. Valde vero in eo extolli videas, non modo animi continentiam nulla sorditiae avaritiaeque corruptam, qua magna etiam munera generoso animo contempsit^p, sed et modestiam, animo potius amicorum studiis et officiis, quam propriae gloriae ac inflationi velificante^q. SCALIGER^r tamen, more suo, contemtim de eo iudicans, invidiae oestro exacerbatum fuisse in illum conqueritur, de cuius tamen querelae verisimilitudine facile iudicabunt, qui Scaligeri mores norunt. Illud omnium iudicio constat, in eloquentiae Graecae atque Romanae studio, inque emendandis scriptoribus veteribus, non modo doctrinam eum atque iudicandi peritiam, sed fidem quoque atque religionem probauisse, tanta, iudice TURNEBO^s, pudoris ingenuitate, ut de existimatione amittere mallet, quam per fucum hominibus os oblinire, et dum famae consulere, verum opprimere. Vnde magnus in his literis iudex Io. GEORG. GRAEVIUS^t eum non solum ob iudicium, quo valebat, acerrimum, ac eruditionem magnam, sed ob parem, quae ei coniuncta erat, modestiam, principem ingeniorum sui temporis appellare nullus dubitavit. Alia virorum doctorum iudicia cum ad nostrum institutum non pertineant, praetermittimus, legenda apud THOMAM POPE-BLOUNT^u, et ANT. TEISSIERIVM^v. Fatendum tamen, scribendi rationem prolixam et circumductam, quae in Italia eo tempore regnabat, et quandam in dicendo negligentiam nonnullos offendisse^w, et quandam illi obscuritatem peperisse. Quemadmodum autem in emendandis auctoribus veteribus praestantissimum se Victorius exhibuit, ita quoque in iis interpretandis doctrinam probavit atque ingenium. Et hoc quidem nomine inter Peripateticos philosophos de Aristotele non indiligenter meruit; vnde laudat P.D. HUVETIVS^x, *eximiam Victorii facultatem, qua ad auctoris arbitrium ita se componit, ut mutatus, recoctus, pene alter credi possit, alieno ori loqui, propriamque indolem exuisse videatur*. Qua ratione Aristotelem interpretari aggressus inter optimos eius interpretes, licet utcunque obscuros, referri meruit^y. Vtrum autem Victorius in plagiariis illorum censum, quod IAC. THOMASIVS^z iudicat, referendus sit, qui ambitione quadam accensi deperditos eoque nunquam sibi visos citant auctores, eorum suppresso nomine, a quibus notitia talium ad nos pervenit, lectoris arbitrio decernendum relinquimus, id monuisse, contenti, non solum hoc fecisse Victorium, sed communem eam seculi XVI fuisse consuetudinem, moremque a nemine tum quidem culpatum, iudicando sufficere, si primi fontes aperirentur.

S. XVII.

o) Vid. TEISSIER l. c.
p) Exemplum adest IMPERIALIS loc. cit. quo magnum munus respicit, quod a viro quodam nobili offerebatur, si dedicatio Rhetoricae ei a Victorio inscriberetur.
q) Ibid.
r) Scaligerana secunda p. m. 251.
s) Aduersar. L. XIX. c. 28.
t) Praefat. in Epist. Ciceronis.

u) Cens. cel. auct. p. 673.
v) loc. cit.
w) Vid. BALZAC Lettres a Chapelain L. III. ep. 21. MORHOF. Polyhist. T. I. p. 924.
x) De claris interpret. p. 271.
y) Vid. BLOUNT l. c. TEISSIER l. c. MORH. l. c. BORCLER. Bibliograph. crit. p. 34. 91.
z) De Plagio n. 573. p. 252.

Jacobus Zabarella.

§. XVII. Magnum quoque inter philosophos sincerum Peripateticum sequentes nomen est IACOBI ZABARELLAE, qui Patavii Non. Sept. anno MDXXXIII editus est, ex familia celebri, quae complures viros clarissimos protulit ^y. Adolescens humanitatis studia, linguamque Latinam atque Graecam didicit a Ioanne Faseolo, et magno illius aetatis critico Francisco Robortello, de quo infra dicendi suppeditabitur occasio. Horum praeceptorum institutione factum, ut et eleganter scribere et Graecorum scriptorum libros legere satis posset, sicque veterum philosophorum, maxime Aristotelis scripta sine interprete intelligeret. Quibus praesidiis munitus, dum philosophiae studium excolendum sibi sumit, dialecticam imprimis accurate perdiscendam statuit ^z, magistris ea in parte usus Petro Arquano et Bernardino Tomitano, cuius in rationali philosophia eo tempore eruditio maxime eminebat ^a. Philosophiae iunxit mathematicarum disciplinarum cognitionem, et imprimis astrologiae, in qua singularis eius peritia enituit ^a. Habuit in hoc eruditionis genere praeceptores Petrum Catenam, et Franciscum Barocium. Ita ad abstrusiora philosophiae Peripateticae mysteria rite praeparatus, physicam, metaphysicam et ethicam Aristotelis, consultis ipsius Stagiritae fontibus tanto iudicii acumine, tanta ingenii felicitate didicit, ut omnium calculo inter celeberrimos Lycei philosophos suo tempore referretur. Quae doctrinae philosophicae praestantia illum patribus conscriptis reipublicae Venetae ita commendavit, ut, cum Bernardinus Tomitanus logicae professionem deponeret, illi successor in ea dari anno MDLXIV meruerit. Quam spartam quindecim annis ita ornavit, ut dubium esset, vtrum vel doctiorem, vel profundiorum artis rationalis interpretem unquam habuerit Patavina cathedra. Dignus itaque habitus est, cui postea philosophiae professio extraordinaria cum Archangelo Mercenario Pisano, tandemque ordinariam philosophiae docendae munus crederetur, fieretque

y) Franciscum Zabarellam cardinalem, qui saeculo XV eminebat, et in concilio Constantiensi magnam nominis celebritatem consecutus est, commendavit magna iuris ecclesiastici eruditio, laudata scriptoribus concilii Constantiensis et historiae iuris canonici auctoribus. Imprimis videndus BERNARDINUS SCARDEONIVS de claris Patavinis L. II. cl. 8. p. 168. ubi multa de eo ex epistola Petri Pauli Vergerii, qui eius discipulus fuit, adducuntur. Conf. BAYLE Dict. T. IV. art. Franc. Zabarella. Comitum Palatini dignitatem a Maximiliano I. accepit Iacobus, ad posteros Ferdinandi I. gratia propagavit Iulius Zabarella.

z) IMPERIALIS in Museo p. 115. TOMASSINI Elog. P. I. p. 139. quos excerptit FREHERVS in Theatr. p. 1483. BAYLE Dict. T. IV. art. Iacobus Zabarella p. 527.

a) Fuit is philosophus et medicus Patavinus, qui diu logicam in ista academia docuit, artemque simul salutarem exercuit. Tandem Lo-

gicae professionis pertaesus, philosophiae docendae ordinarium munus a senatu Veneto frustra expetiit. Quod ita Tomitanum offendit, ut deposito professorio axiomate priuatus ex artis medicae praxi viveret. Sobrietatis, quam tanta sedulitate excoluit, ut semel tantum in die, nempe coenans cibum sumeret, beneficio senectutem attigit, ereptus rebus humanis peste anno 1567. Patavii. Scripsit Animadversiones in primum posteriorum Aristotelis, Introductionem ad Sophisticos elenchos, Aristotelis, Breuem methodum diluendorum paralogismorum per diuisionem, Solutionem contradictionum in Auerroem et Aristotelem, et alia quoque ad eloquentiam et medicinam pertinentia, vid. MERCLINVS Linden. renou. p. 127. IMPERIALIS, TOMASSINI, FREHERVS II. cc.

a) Multa thematum genethliacorum ab eo descriptorum euentum probauisse nonnulli referunt, vid. KECKERMANN. Praecogn. log. p. 131. TEISSIER Eloges T. IV. p. 26.

que tam carus, reipublicae proceribus, quos facundia et prudentia eius, demonstrata multoties orationibus publice ad senatum de grauiſſimis argumentis habitis ceperat, vt ſummo eum loco haberent, et munificentia quoque inſolita doctrinam eius ornarent ^b. Ipſa vero ſtudioſa iuuentus tanto fauore applauſuque ſubtiliſſimi ingenii philoſophum proſecuta eſt, vt auditorum turbam Zabarellae phrontiſterium non caperet ^c. Quae exiſtimatio, qua eruditionem eius proſecutae ſunt Muſae Venetae, eum permouit, vt cum ingenii eius ſublimitate et philoſophiae laude illectus Poloniae rex Sigismundus illum ad ſubeundam philoſophiae profeſſionem magno ſtipendio promiſſo inuitaret, paternos fumos igni alieno praeferret. Vultu ſpectabilem fuiſſe ait TOMASSINVS ^d, tetricam vero oris ſpeciem ei adſcribit IMPERIALIS ^e, quam ſcriptorum horum contradiccionem miratur P. BAYLE ^f, tolli autem ea poſſe videtur, ſi illum de vultus grauitate, hunc de faciei et oris ſpecie ſeueritatem prae ſe ferente intelligamus. Minus facile inter ſe conciliari poſſe vterque, narrante TOMASSINO: *Nactum eum eſſe Mercurium feliciter ſtantem, eamque ob cauſſam celeres habuiſſe ingenii motus, et ad quaeuis excogitanda faciles et expeditos in omni vita.* IMPERIALE autem ſcribente: *Carpſiſſe in eo plurimos memoriae labem et quendam in agendis torporem, quibus ad priuata vel publica negotia minus redderetur idoneus, ſegniorē pariter, quam ferret ingenii claritas in quaestiōnibus inopinate ſoluendis praedicauſſe, cum eum ſcholarium theſibus non niſi per interpoſitas horas reſpondere ſolitus dicerent.* Neque tamen haec nullam conciliationem admittunt, ſi dicamus, Zabarellam ingenii quidem felicitate reſponſiones excogitare facile potuiſſe, ſed proferre in medium, apteque cogitationes diſponere ac eloqui diſſiculter, et non niſi ſpatio interpoſito, et praeparatione adhibita valuiſſe, idque praecipue eueniſſe, vbi de rebus ciuilibus, quas mediocriter attigerat, eſſet diſſerendum. Ita enim Imperialem intelligendum eſſe, ex alio eius loco ^{ff} ſatis veriſimiliter colligi poſſe, vbi Franciſcum Piccolominaeum collegam eius cum Zabarella comparat, *illumque facilitate quadam dicendi praeditum, iuncta comitati morum ac eximiae humanitati fuiſſe, hunc ſermone duriorē, blaſum, incommum, ciuilibus in ſtudiis inopem potius, quam redundan-tem extitiſſe*, aſſerit. Haec enim inſacundi oris diſſicultas non obſtat, vt non celeres ingenii motus habere potuerit, quos vero torpor linguae impediēbat, quo minus protruderentur foras. Quod magni ingenii viris nonnullis accidiſſe teſtis eſt haud vno exemplo erudita Hiſtoria. Quod vero ori decedebat, largiter rependit meditationis profunditas, iudicii acies, et inſo-

lita

b) Dotem vni filiarum mille aureos ſoluebat reſpublica. Citati.

c) ANGELVS PORTENARI de Felic. Patani apud TEISSIER l. c. p. 27.

d) loc. cit. P. I. p. 138.

e) loc. cit.

f) loc. cit. nota D.

ff) loc. cit. p. 115.

lita quaedam perspicacia, qua in nexus ratiociniorum alte penetrabat. Quibus mediis ita usus est, ut imprimis in scribendo insolitum demonstrare robur posset, et validissime alios refelleret. Hinc IMPERIALIS de illo: *Neminem facile quis dixerit aequare Zabarellae scriptorum venustatem atque elegantiam, quibus accedit incredibile argumentandi robur, et opinionum firmitas, quo nomine vix alius in euertendis aliorum placitis vberior, in adstruendis propriis felicius unquam est habitus.* Neque in hac censura partium studio aliquid dedisse Imperialem fatendum est, ea enim, quae de philosophia rationali secundum praecepta Aristotelis edidit, qualia sunt, *Tabulae logicae, de natura logicae, apologia de doctrinae ordine, de conuersione demonstrationis in definitionem, de speciebus demonstrationis, commentarius in analyticorum libros priores etc.* magnam auctoris eruditionem philosophicam et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem spirant, sic ut Zabarella meruerit, aliis Aristotelis interpretibus in argumento logico praeferrere. Attigit tamen physicam quoque Aristotelis editis *Libris triginta de rebus naturalibus, commentariis in libros Physicorum Aristotelis, in libros de anima, de naturalis scientiae constitutione, de misti generatione et interitu, de prima materia, de qualitatibus elementariis, de natura coeli, de motu ignis in orbem, de accretione et nutritione, de visu et mente humana,* aliisque, quae iunctim edidit IO. LUDOVICUS HAVENREVERTERVS, medicus et philosophus Argentoratensis^{g)}, oppugnavit aliquot dissertationibus IOACHIMVS IVNGIVS, rector Hamburgensisⁱ⁾. In his scriptis eius physicum Stagiritae systema physiologicum sibi sequendum proposuisset, et sinceram eius philosophiam tradere constituisset, non potuit non errores physicae Aristotelis doctrinae proprios exponere, adeoque de mentis quoque immortalitate ea tradere, quae a sana doctrina discessum facere videbantur. Inde factum, quod IMPERIALIS narrat, *ut impensius aliquanto impugnaret immortalitatem animae, deterrimam Alexandreorum sententiam palam professus, licet non neget, hos de eo rumores forte ab exulceratis animis excitos ita vel illuisse posteritatem, vel admirabili ac prope diuina virtutum fama compensauisse.* Nobis satis verisimile videtur, Zabarellam genuinam Peripateticismi Alexandrei rationem secutum statuisse, si is sequendus sit, immortalitatem ex rationis lumine demonstrari non posse. Tum quia ita schola Patauina per integrum fere seculum docebat, illique, qui immortalitatem animae defendebant, absurda Auerrois hypothese de intellectu vno et externo nitebantur; aliter quoque statuere non poterat, quisquis Aristotelem pressio pede sequendum esse putaret. Tum quia ad Zabarellam potissimum prouocat CLAVDIVS BERIGARDVS^{k)}, ostensurus, pertulisse S. officium, ut in academia Patauina doceretur systema Aristotelis physiologicum, quamuis aliam, quam

g) Vid. KECKERMANN. I. c. p. 184. BOKLER Bibliograph. crit. p. 685.

h) Argent. 1623, 4.

i) Vid. MORHOF. Polyhist. T. II, Lib. I. c. 14 p. 104.

k) Praef. ad Circul. I. Pisanum.

putat P. BAYLE causam habuerit Berigardus ista scribendi¹. Nam quod ad Zabarellam attinet, non in hoc solo de animae immortalitate argumento Aristotelem a recepta Christianorum doctrina discedere ostendit, sed et demonstrationem Dei primi motoris nullam ex motu aeterno dari, quod tamen Aristotelica philosophia supponit, defendit. Edidit enim librum *de Inuentione primi motoris*, in quo, enarrante BERIGARDO, docuit, *unicum medium philosopho naturali ad demonstrandum dari, primum motorem a materia abiunctum esse motus aeternitatem, quae quia non detur, ut fide diuina certi sumus, sequi primum motorem demonstrari non posse naturaliter, sed ad hoc opus esse, Dei contactu peculiari*. Nimis tamen acerbi in Zabarellam sunt, qui ea propter impietatis maculam ei affricant^m. Recte enim laudato viro obseruatum, *propterea Zabarellam non putauisse, eam quam vocat demonstrationem primi motoris ex motu aeterno, esse veram demonstrationem, utpote cuius medium falsum est, sed loqui ex falsis principiis Aristotelis, nempe si verus esset motus aeternus, inde solum ostendi posse motorem primum*. Quaecunque itaque Zabarella ea de re disputat hypothetica sunt, et physiologiam Aristotelis supponunt. Ex quibus prudentiores quidem, qualis Berigardus, concluderunt, deterribus esse fructus philosophiae Peripateticae, ut infra demonstrabitur, qui autem Peripatetici γνήσιοι videri volebant, nec Aristotelem improbare totum audebant, intulerunt, superare has assertiones humanae rationis notitiam, et ex Dei reuelatione vel contactu speciali addiscendas esse. Qua ratione non solum Zabarellam, sed et Caesarem Cremoninum, et Andream Caesalpinum philosophatos fuisse, infra dicemus. Nemo tamen his non obstantibus, Zabarellam viuum impietatis arguit, qui teste TOMASSINO ita vixit, ut a nemine reprehendi posset. Ceterum habuit philosophus noster uxorem Elisabetham Cauaceiam, quae eum sex filiorum patrem fecerat, inter quos natu maximus Iulius mathematicarum disciplinarum peritia prorsus singulari famam sibi comparauit nobilissimam, quam tamen lasciuia tandem in fatalem morbum degenerante commaculauit. Mira sunt; modo vera, quae de eius vitae fine narrat IMPERIALIS, Zabarellam vespere aliquo stellam ostendisse iuuenibus studiosis, eamque sibi fatalem esse, praedixisse: et post paucos dies vehementi morbo correptum XV Cal. Nou. anno MDLIX, annos natum quinquaginta et sex decessisseⁿ. Nisi enim nos coniectura turpiter fallit, haec excogitata sunt ab illis, qui a peritia astrologiae, quam habebat Zabarella, et qua haud raro certos euentus praedixisse dicitur, vanitati astrologiae praesidium quaerunt. Innumera enim huius furfuris ab audacissimo hominum genere ad decipiendos incautos mortales excogitata sunt.

Cc 2

§. XVIII.

1) Nempe, non ut frigidam Aristoteli suffunderet, sed ut ineptam eius philosophiam esse ostenderet. Qua de re infra plura dabimus.

m) Vid. IMPERIALIS l. c. p. 117.

n) Fuit alius quoque Iacobus Zabarella, eques S. Georgii, seculo XVII medio clarus, qui Elogia illustrium Patauinorum scripsit, et Centum stemmata originum Polonicarum edidit; cum philosopho non confundendus.

*Alexander
Piccolomi-
neus.*

§. XVIII. Illustrissima Piccolomineorum gens tot magnorum viro-
rum ferax ° celeberrimos philosophorum Peripateticorum choro viros
addidit ALEXANDRVM et FRANCISCVM PICCOLOMI-
NEOS. Alexandrum Sena dedit, genuit Angelus Piccolomineus, pe-
perit Hippolyta Sanctia °, anno salutis restitutae MDVIII. Cum diu
nobilissima familia sanguinis decora cum literarum ornamentis felicissimo
connubio coniunxisset, auitam gloriam sequendam filio esse rati Alexandri
parentes, eum praeceptoribus tradiderunt doctissimis, ex quorum institu-
tione et linguae Latinae, Graecae atque Hebraicae exactam hausit noti-
tiam, et honestarum disciplinarum circulum feliciter absoluit, tumque
seueriores disciplinas theologiam, iurisprudentiam, medicinam, philoso-
phiam, mathematicam, et quodcunque fere literarum genus, ita excoluit,
vt admiratione esset cunctis, paucosque habere pares censeretur. Demon-
strant id elogia, quae in eum cumularunt IMPERIALIS °, TOMASSI-
NVS °, GHILINVS ° alique, ex parte laudati P. BAYLE °, inter quae
tamen sunt, quae modum excedunt. Illud autem certum, inter primi
gradus atque generis eruditos Alexandrum retulisse omnes, quotquot
eo tempore pretium statuere literis norant. Quae caussa fuit, cur vnani-
mi eum consensu suo albo inscriberent academiae inflammatorum focii °.
Iunxit vero Alexander eruditioni supra modum inclarescenti et maximam
illi famam comparanti tum morum seueritatem atque grauitatem tum con-
uersationis iucunditatem atque quandam dulcedinem, id quod teste noui-
mus AVG. THVANO °, qui virum veneranda canitie senem cum Paulo
Foxio, regis Galliarum Caroli IX oratore inuisit. Diu autem oratoriam,
rationalemque atque naturalem philosophiam et disciplinas mathematicas
tanta perspicuitate et dexteritate docuit, vt maxime sub tanto praeceptore
iuuentus studiosa proficeret; tanta autem morum continentia vixit, vt
dignus haberetur, qui sedi Patrensi praeficeretur, et socius quoque adde-
retur Senensi praefuli. In qua dignitate senex vitae honorumque satur
anno redempti generis humani M D LXXVIII, IV Id. Mart. mortalitatis
exuias deposuit. Dici non potest, quanta is studiorum assiduitate, quan-
ta eruditionis applicatione, quanta virium contentione Aristotelem no-
cturna diurna manu versauerit, quantoque eius philosophiam amore,
teste THVANO, complexus sit: adeo, vt ecclesiastica infula splendens et
senii incommoditatibus grauatus, otia sua, narrante, qui eum ita offendi-

o) Dedit orbi literato Piccolominea gens Ae-
neam Syluium Bartholomaeum Piccolominaeum,
praeter eruditionis claritatem diademate quoque
pontificio, quod Pii II nomine gessit, illustrem.
Franciscum Piccolomineum, Pii III nomine P.
R. Lepidum Piccolomineum, iurisprudentiae
laude celebratum ERYTHRAEO Pinacoth. II. p.
128. et tandem Societatis Iesu theologum, quae
et alium eius nominis Franciscum in album
suum retulit, qui ordinis sui generalatum ges-
sit, postquam diu philosophiam et theologiam

docuerat. Caelius Piccolomineus autem cardi-
nalem collegio adscriptus est. Alios tacemus.

p) THVANVS ad an. 1578. TEISSIER Eloges
T. III. p. 158 seq.

q) In Museo p. 83. 115.

r) Elog. P. I. p. 209.

s) Theatr. vir. erud. P. I. p. 86.

t) Dict. T. III. art. Piccolomini p. 712. 713.

ff) GHILINI loc. cit.

v) Ad an. 1518. FREHER Theatr. p. 1474. TEIS-
SIER Elog. T. III. p. 158. BAYLE l. c.

dit, eodem scriptore, Aristotele suo, hoc est, a se diuersis explicationibus illustrato recognoscendo falleret. Addit his historicus: multa eum tum, quem ita offendissent, de studiis suis disseruisse, eorumque se deum in ea aetate dulcissimum fructum capere dixisse, aliis oblectamentis deficientibus, quibus aliae aetates innocenter et citra offensam gaudere possent. Maxime vero ideo Alexander memorabilis est, quod primus fuit, qui in vernacula Peripatetice philosophari ausus est. Plerique enim libri eius, quos GHILIVS recenset, lingua Italica scripti sunt. Id quod valde quidem displicet IMPERIALI^{u)}, rato, ita et philosophiam et linguam Latinam in contemtum adduci, recte vero laudauit TRAIANVS BOCCALINVS^{v)}, qui multo saepe sui temporis mores perfricuit, quod hanc consuetudinem improbaret. Scripsit plurima vir diligentissimus et elegantissime doctus, inter quae est *Philosophia moralis* vernacula scripta. Latino autem sermone *Paraphrasin in mechanicas quaestiones Aristotelis*, et *Commentarium de certitudine mathematicarum disciplinarum* edidit: quo utroque nomine valde eum laudat G. I. VOSSIUS^{w)}, et *Philosophum plane eximium vocat, tum ob ingenium et industriam, tum quia feliciter adeo mathesein et philosophiam coniunxerit, et in utraque excelluerit*. Sunt quoque qui ei versionem commentarii ALEXANDRI APHRODISAEI in *Libros meteororum* tribuunt. Obiter autem hoc quoque loco notandum, edito libro de *Emendatione temporum*, siue de calendario, quod vocant, reformando, quem iussu Francisci Medices magni Hettruriae ducis scripsit, praeclarum sibi nomen comparauisse^{x)}.

§. XIX. Alter ex Piccolomineorum gente, qui philosophiam Peripateticam doctrina sua nobilitauit, fuit FRANCISCUS PICCOLOMINEVS, itidem Senensis^{y)}. Natus is est anno M DXX, et in ipsa pueritia praeclaram indolem ingeniumque praecox demonstrauit. Absolutis humanitatis studiis philosophiae se tradidit, Marcum Antonium Zimaram^{z)}, philosophum et medicum celeberrimum praeceptorem nactus,

Franciscus
Piccolomi-
neus.

C c 3

ex

u) In Museo loc. cit.
v) Relat. ex Parnasso Cent. I. Rel. 73. p. m. 312.
w) De Scient. math. c. XLIX. §. 21. p. 302.
x) IMPERIALIS l. c.
y) IMPERIALIS, TOMASSINI. BAYLE II. cc.
z) Fuit is Medicus et philosophus magni nominis, qui vero Aristotelis physiologiam ad magiam more seculi XVI transtulit. Cuius testis esse potest Antrum eius magico-medicum, liber rarissimus, in quo, ut habet titulus, „totius tractationis, et generis philosophandi, quod adhibuit, luculentus interpres arcanorum magico-physicorum, sigillorum, signaturarum et imaginum magicarum, secundum Dei nomina et constellationes astrorum, cum signatura planetarum constitutorum ut et curationum magneticarum et characteristarum ad omnes corporis humani affectus curandos thesaurus locupletissimus, nouus, reconditus, cui medica-

„menta etiam varia chymica ex mineralibus et „vegetabilibus conficiendi methodus, tractatus „item de rebus, quae humano corpori eximiam, „et venustam formam inducunt; de variis etiam „metallorum et mineralium praeparationibus et „experimentis plurimis tractatio subiungitur. „Accessit motus perpetui mechanici absque vilo „aquae vel ponderis adminiculo conficiendi do- „cumentum“. Francos. 1625. 8. Eiusdem quo- „que fursuris pars altera est, in qua „Arcana na- „turae, sympathiae et antipathiae rerum in „plantis etc. omniumque corporis humani mor- „borum, imprimis pedagrae, hydropis, pestis, „epidemiae et canceri exulcerati cura Hermeti- „ca, specifica, characteristica et magnetica con- „tinentur. Accesserunt portae intelligentiarum „et canones Hermetici de spiritu, anima et cor- „pore maioris et minoris mundi“. Franc. 1626 „8. ex hoc vngue cognosce leonem.

ex cuius institutione ita profecit, vt licet vix adolescentiam efflet egressus, probantibus et plaudentibus cunctis artem rationalem in patria docere auderet, id quod TOMASSINI ^a testimonio constat, quamvis id taceat IMPERIALIS ^b, qui narrat, annos natum viginti quinque Maceratam abiisse, ibique tantum eruditionis eius opinionem valuisse, vt primarium philosophiae publice docendae munus ipsi crederetur. Quod cum per annum gessisset, tanta eius inde per Italiam fama dimanauit, vt in nobilius theatrum vocatus, occasionem vires doctrinae suae latius explicandi nancisceretur, tradita ei apud Perusinos cathedra philosophica, quam quoque ita per decennium, quo ei praefuit, ornauit, vt anno MDLX ad Patuinam philosophiae professionem extraordinariam, et quadriennio post ad ordinariam senatus Veneti iudicio inuitaretur, cui primario docendi muneri mille et quadringentorum aureorum stipendio summa cum laude praefuit. Cum autem ad moralem et ciuilem philosophiam industriam suam traduxisset, et praeterea tum prudentia, tum eloquentia plurimum valeret, aliquoties legatus reipublicae ad principes Italiae missus est, vnde magni ad eum honores et reditus amplissimi confluerunt ^c. In ea vero academia cum collega Iacobo Zabarella eum haud raro digladiatum, cum argumentorum ponderibus interdum esset inferior, dicendi disputandique volubilitate superiorem discessisse, supra iam narrauimus. Dabimus ipsa verba IMPERIALIS, quoniam characterem philosophi luculenter exprimunt: *Vtitur*, ita scribit, *Piccolomineus oratione quidem expedita, graui, et illaborata, ceterum sententiarum nexu frequentior, quam forte conueniat, excurrit enim vero, nec in conclusionibus haeret, nouis at subinde doctrinae cumulis vrget, vt libanda potius quam gustanda propositorum veritas offerri videatur.* Quae si cum Zabarella characterem supra delineato comparentur, facile intelligitur, cur lentorem eius in disputationibus vicerit Piccolomineus, causa interdum inferior. Disputatum autem praecipue inter celeberrimos philosophos est, de philosophia quidem morali, verum non de argumento ethico sed methodo; de qua in morali philosophia adhibenda in *uniuersa de Moribus philosophia* ^d Piccolomineus differuerat; quam tractationem aggressus Zabarella, qui in rationali philosophia plurimum valebat, Piccolomineo apologiam extorsit, quam titulo: *Comes politicus aduersus Iacobum Zabarellam* euulgauit. Summa controuersiae, quam P. BAYLE ^e tetigit quidem, non vero exposuit, haec est: Statuit Piccolomineus, ethicam tradendam esse methodo synthetica, nempe progrediendo a simplicioribus ad composita magis, a principiis causisque ad conclusiones, a mediis ad finem; cuius rationem ex Aristotele desumpsit, quo auctore hic artis naturam imitantis ordo esset, vt progrediendo a simplicissimis ad composita opera construat sua. Regessit huic hypothese Zabarella, niti eam falso fundamento; alium enim

a) loc. cit. p. 208.

b) loc. cit. p. 114.

c) Citati, et ex his FAKHERVS in Theatro p. 1493.

d) Adiecta tractatione de Methodo, vid. BAYLE l. c. nota H.

e) loc. cit.

enim esse ordinem naturae rerumque ipsarum, alium doctrinae et cognitionis nostrae, vtrumque autem a Piccolomineo confundi. Nec cognoscere hominem ea via, qua natura res producit, sed inuersa; indeque Aristotelem distinguere inter id, quod natura prius est, et quod a nobis; monuisseque prudenter, incipiendum esse ab iis, quae notiora nobis sunt, vndeque in *Nicomachicis* ordinem resolutionis adhibuisse, explicito primo fine, qui in actionibus rationem principii habet: semperque cognitus fit atque velut defectus scopus definiatur; illique subiectum introducere per media etc. Ex quo breui conspectu huius controuersiae patet, mere eam Peripateticam fuisse, cum ratiocinatio omnis eo tendat, qua via in habitu practico, si secundum Aristotelem philosophandum, incedendum sit. Rem enim ipsam si spectes, non minori commodo, via ista compositionis in argumento moralivti nos posse, vna iuris naturalis constitutio satis euincit; hucque respexisse videtur Piccolomineus, qui cum tam superstitiose, quam a Zabarella factum, Aristoteli non inhaereret, sed Platonem quoque confuleret, qui *συμβασις* in libris *de Republica* et *de Legibus* raro processit; vellet autem doctrinam moralem ampliori fundo donare, ab Aristotele sibi recedendum esse putauit. Quod ferre non potuit Zabarella, ratus methodologiam Aristotelicam omnes alias eius generis longe superare. Verum haec *ὡς ἐν παρόδῳ*; iam ad ipsum Piccolomineum reuerſi, id imprimis notandum de eo est, illum syncretismum inter Aristotelem et Platonem nouo consilio suscepisse, eo quod crederet, in primariis doctrinae capitibus verum inter vtrumque philosophum dissensum haud esse; reliqua vero aut ferri aut emendari facile posse. TOMASSINI ea de re verba haec sunt: *Platonicam disciplinam fere collapsam et legendo et scribendo in integrum restituere conatus est, illud imprimis enitens, vt Platonem cum Aristotele in pluribus conciliaret.* IMPERIALIS autem, eum, ait, pluribus honoribus auctum amoenissima Platonis philosophia vacare coepisse, quam etiam commentariis exornare suscepit, ipsum namque dicere solitum esse, Platonis et Aristotelis philosophiam duos quasi oculos humani animi, aciem intellectus dirigere, quorum alterutro si quis careat, Cyclopum instar in hac rerum vniuersitate labatur, necesse esse, sed communia fata praeclaros hosce eius conatus intercidisse. His potissimum laboribus occupatus, cum LIII. annos professorium axioma gessisset, vt vult TOMASSINI relatio, (quem hoc loco magis audiendum esse putamus, quam IMPERIALEM, tradentem viginti tantum annos Patauii docuisse ^f) vrgentibus senii incommodis muneri se abdicauit, et quod reliquum vitae erat, in otio literario traduxit, oculorum acie tam feliciter vsus, vt octogenario maior

f) Vid. BAYLE, l.c. nota D. Cum enim ante vigesimum quintum aetatis annum iam philosophiam docere coeperit, impossibile est, eum viginti tantum annos Patauinae cathedrae praefuisse, quod vult Imperialis. Si vero ponamus,

25 annos natum Macetarae docere coepisse, et 78 aetatis anno publicum docendi munus deposuisse, recte omnia cohaerent. Tomassinum sequitur GUILINI Theatr. P. I. p. 62.

maior sine Chrystallo cuncta legere posset. Obiitque quarto supra octogesimo aetatis anno in patria anno salutis reparatae MDCIV, tanto civium suorum luctu, ut ex testimonio IMPERIALIS, insolito civium squalore iustitio, lachrymis funus eius efferretur: in eo vno infelix, quod discordiam inter filios moestissimus pater sanare nullo remedio potuerit. Scripsit *Commentarium in libros Aristotelis de coelo, de ortu et interitu et de anima*; itemque *systema philosophiae naturalis et moralis*. Illud hoc titulo prodiit: *Naturae totius uniuersi scientia perfecta et philosophica, quinque partibus absoluta*. Quam Piccolominei doctrinam naturalem oppugnandam sibi sumsit NICOLAUS TAVRELLVS, philosophus Altdorfinus ^g, scriptis libris duobus *de Coelo*, et duobus aliis *de Mundo*. Is enim, quamuis eum faciat maximi, fatetur tamen *obscurum eum esse, neque satis pure et perspicue; quid sentiat exponere, ut in rebus philosophicis eum oporteat non mediocriter esse versatum, qui ex eius philosophia fructum velit aliquem percipere*. Id quod in alterius libri praefatione repetit, et ingenii et doctrinae miram illi obertatem esse concedit, optat autem, ut purius et magis dilucide cogitata sua nobis explicauisset, eo quod maiorem fructum et negotio minore studiosa philosophiae iuuentus ex meditationibus perciperet, quam is certe a veritate non raro recesserit. Vnde conqueritur, duplicem sibi laborem fuisse, tum ut ex obscura oratione, horridisque phrasibus, sententiam eius eliceret, tum vero ut vel maxime eius errores patefaceret. Id quod mirum videri queat, cum non solum ob dicendi genus apertum et dilucidum Piccolomineus laudetur, sed ob perspicuitatem quoque eius scripta, P. BAYLE ^h iudice, commendentur. Adeo difficile est eruditorum censuras inter se conciliasse. Opus vero moralis philosophiae hoc titulo Piccolominaeus ornauit: *Vniuersa philosophia de moribus, in decem gradus redacta*. Id tantis omnium coetuum laudibus exceptum fuisse IMPERIALIS testatur, ut nihil eo vel ad efformandos mores utilius, vel ad rempublicam recte gerendam accommodatius, vel ad omnem bonorum malorumque notitiam suauius excogitari posse iudicatum sit. Vnde mire quoque Piccolominei labor placuit GABRIELI NAVDAEO ^{*} quod *Artem moralem integram nobiliori quadam methodo et maiori vi ac copia spirituum tradiderit minus elato dicendi genere*. Aliter tamen HENNINGVS ARNISAEVVS ⁱ, qui cum Aristotelico praeiudicio impeditus cum plerisque Peripateticis statuatur, in artibus practicis locum methodo syntheticae esse non posse, sed resolutium tantum ordinem a fine ad media adhiberi posse, reprehendit in Piccolomineo, quod noua methodo ethicam tradere volens in summo tandem bono desierit. De qua sententia cum eandem cum Zabarella tibiam inflet, supra dicta nolumus repetere.

§. XX. Ex

^g) Dicemus de eo infra ex instituto.
^h) loc. cit.

^{*)} Bibliograph. polit. p. m. 13.
ⁱ) Praef. ad doctrin. politic.

§. XX. Ex celeberrima apud Florentinos, Strozzarum familia ^k, Cyriacus
 haud vulgare Peripateticae philosophiae fidus exortum est in CYRIA-
 CO STROZZA, Zachariae filio. Is cum mature honestarum artium
 disciplinarumque desiderio flagraret, iactis domi Graecae Latinaeque lite-
 raturae, itemque mathematicae et philosophiae fundamentis, cum potis-
 simum architectonica delectaretur, longum iter ingressus est, et potiores
 Europae regiones peragravit, ea attentione, qua ad augendas doctrinae
 diuitias, acquirendamque experientiam rerum praestantissimarum opus
 erat. Ita vero collecta suppellectile literaria copiosissima admirabilis prorsus
 tum in architectonica arte, tum in philosophia euasit. ^l Redux itaque,
 cum habita disputatione in patria eruditionem probauisset, lector
 philosophiae, et postea Graecae linguae et philosophiae professor designa-
 tus est. Dein ex patria ad Bononiensem academiam vocatus Aristoteli-
 cam philosophiam octo annorum interuallo tanta doctrinae fama docuit,
 ut is iudicaretur, qui Pisanam scholam eruditione sua prae aliis egregie no-
 bilitare posset. In eo loco viginti annis vsque ad vitae finem, quem annus
 ei climactericus ex calculi doloribus anno MDLXV attulit, perstitit.
 Vixit per totam vitam caelebs, matrimonii enim curas et familiae tumultus
 philosophorum meditationibus plurimum obesse, et nubeculam inducere
 serenitati mentis credidit ^m. Valde autem eum bonis omnibus com-
 mendauit vitae simplicitas et integritas, qua ab omni vanitatis et ambitio-
 nis tumore remotus, philosophiam vita exprimere, honestatemque et
 virtutem colere sategit. Cui cum iungeret eruditionem insolitam, et collo-
 quiorum iucunditatem atque grauitatem, qua veteres aequabat, dici
 non potest, quantam illi venerationem ea res pepererit. In Peripateticae
 philosophiae historia eo potissimum conatu, memoriam suam commenda-
 uit, quod deperditum nonum decimumque librum *Politicorum* ARISTOTELIS
 ex ingenio restituere, telamque a Stagirita sumtam eodem
 pertexere filo ausus est. Ex quo labore magna Strozzae gloria enata est,
 cum et lectionis copiam, et ingenii elegantiam in eo mirifice proderet ⁿ.
 Neque tamen ad scopum collineasse Strozza, licet doctrinam et ingenium
 in ea re probauerit, visus est. Fridericus Morellius enim, qui haec sup-
 plementa Graece et Latine a Strozza edita, Gallice vertit, eum monuit,
 abundare ea auctoritatibus poetarum, quorum loca cumulata satis prodant,
 ista non ab Aristotele esse profecta. Ad quae respondisse Strozza narrat
 MASSONIVS ^o, studio id se fecisse, ne ad Aristotelem auctorem
 referrentur. Alii et scientia et iudicandi ac dicendi facultate Aristoteli
 con-

k) Vid. BAYLE Dict. T. IV. Art. Strozzi p. 290 seqq.

l) PAPIR. MASSON. Elog. TEISSIER Elog. P. II. p. 228. 229. FREHER. p. 1461. Vitam quoque eius praefixam esse Tomo II. Opp. Aristote-

lis p. 461. Ed. Du Vallianae monet FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. II. m) THUANVS ad an. 1565.

n) Vid. laudatos TEISSIER l.c. Prodiere Florent. 1562. 1563. et in Du Valliana edit. l.c. p. 461.

o) loc. cit.

concessisse, fatentur, laudant tamen Strozze diligentiam beneque de Aristotele merendi studium. Inde moderatum GABRIELIS NAV-
DAEI^p iudicium: *Quemadmodum nullus pictorum ea felicitate potuit Veneris effigiem absolovere, quae ab ipso Apelle incepta primum fuerat atque delineata, ita profecto immane quantum eum ab ipso auctore distare, quem sibi ad imitandum proposuerit: legendum tamen esse atque laudandum, quia quantum in ipso situm fuerit, rerum pretiosissimarum iacturam sarcire conatus sit, et desideriis nostris cumulum imponere.*

Petrus Stroz-
za.

ANT. SCAINI^q, IO. ANDR. BOSII^r aliorumque censuras breuitatis causa omittimus. Non confundendus autem est Cyriacus cum Petro Strozza, qui et ipse tum Peripatetica philosophia, tum architectonica arte celeberrimam famam sibi acquisiuit. Is narrante IANO NICIO ERYTHRAEO^s Aristotelicam philosophiam omnem, Lazaro Bonamico monstrante, didicit, eiusque arcana, cum in Graeca lingua non mediocriter esset eruditus, quam domi a Graeco quodam didicerat, accurate perspexit. His porro disciplinas mathematicas iunxit, et nec picturam, nec architecturam contempsit, inque hac ita excelluit, ut paucos haberet pares, superiorem neminem. Ita doctrinae praestantia commendatus Leoni XI, P. M. ab epistolis sanctioribus ad summos viros principes dandis ei esse iussus est; eamque provinciam apud eius successorem Paulum V retinuit, auctis simul insigni in aede Vaticana sacerdotio. Quo tamen, sacris nondum initiatus, se abdicauit, cum pontifici minus esse gratus coepisset, eo quod in aedificando sacello quodam, cuius cura illi erat commissa, quaedam pontifici displicuissent. Itaque reuersus in patriam ibique humanissime a Cosmo magno Hetrueriae duce exceptus, magno stipendio ad docendam philosophiam in gymnasio Pisano conductus est. Sed et alium ex Strozzarum gente philosophum, Io. Baptistam idem ERYTHRAEVS^t enarrat, quem ait philosophicis ac theologicis doctrinis instructum, Graecis ac Latinis literis doctum, poeticaeque facultatis ita peritum fuisse, ut cum maioribus natu poetis compararetur. Hasque illi disciplinas in instituendo docendoque prudentissimum iuuentutem edocuisse, et quotidianis domi suae disputationibus exercuisse, ac facpius quod umbratili illa institutione didicissent, in puluerem et solem coegisse educere. Ingenia quoque quae fortunae culpa, ne emergerent, oppressa cerneret, suis ipsum opibus ac facultatibus, quibus affluens erat, subleuauisse, libros, vestem, cibos, habitationem omniaque ad necessarium usum illis praebendo. Ceterum oculorum vitio laborasse multos eius familiae viros, idem obseruat.

Io. Baptista
Strozza.

§. XXI. Ex

p) Bibliograph. polit. p. 19.
q) In quinque Qq. ad libros VIII. de Reptublica, p. 16. qui contendit, nihil Aristotelis librorum Politicorum intercidiſſe. Conf. FABR. L. c.

r) De Compar. prud. ciu. §. 16. p. 6.
s) Pinacoth. II. c. 15. p. 55 seq.
t) loc. cit. c. 2. p. 15. 16.

§. XXI. Ex Caesenatibus oriundus fuit, qui multum Lyceo recentiori aetate splendorem addidit IACOBVS MAZONIUS, cuius vitam *Jacobus Mazonius.* eleganter enarrauit IANVS NICIVS ERYTHRAEVS^u, ipse vero alia de se ipso retulit^v, quemadmodum nec IMPERIALIS narratio cum illa Erythraei in omnibus concordat. Is anno MDLIII natus, ab ipsa pueritia ingenium demonstravit acutum, feruidum et supra aetatis modum literis inhians. Quod cum elegantissimis doctrinis exornare vellet, Sebastiano Regulo humaniorum literarum apud Bononienses magistro erudiendus traditus est. A quo celerius, quam sperabatur, doctiorque dimissus animum ad philosophiam, reclamantibus, vt ipse ait, parentibus et amicis, adiecit, eo fine, vt et secum habitare addisceret, et sua contentus animi tranquillitate, nihil extra se ipsum quaereret. Eo itaque consilio ad Patauinum bonarum artium literarumque mercatum aduolauit, in quo eo tempore Fridericus Pendasius^w philosophiam et Guido Pancirola iuris notitiam profitebantur, magnaeque fama iuuentutem docebant. Ibi Pendasii copiosissimam, vt ipse refert, ingenii fertilitatem admiratus, eo potissimum duce ad cognoscenda philosophiae omnis mysteria se accinxit, et biennio in isto saxo voluendo occupatus est, tanta diligentia, tamque felici euentu, vt iam tum experiri vires, et collectis ex vniuerso scientiarum orbe quaestionibus ingenium publica disputatione ostentare cogitaret. Ipse sane innuit, se omnia Platonis et Aristotelis volumina nec penitus incuriose, nec plane conuiuentibus oculis eo tempore perlustrasse, valde vero sibi aduersitates Platonis et Aristotelis, Plotini et Procli, Porphyrii et Iamblichi, Alexandri et Simplicii, Auerrois et Auicennae, Thomae Scotique obfuisse, seque in iis tollendis plurimum operis, laboris temporisque consumpsisse. Ex qua eius narratione palam est, iam tum adolescentem Mazonium syncretismum eum fouisse, quem deinde late demonstravit. Sed et mathematicarum artium praecepta philosophiae iunxit, nec a philosophiae et theologiae Scholasticae dumetis absterri se passus est, vt non illicognoscendae operam collocaret suam. Ita vix duo de viginti anno natus^x, tanta eruditionis praestantia inclaruit, vt, cum ab Archangelo Mercenario philosopho medicoque Patauino^y oppugnaretur Pendasius, teste ERYTHRAEO, licet multi se eius propugnatores futuros pollicerentur, non tamen alteri, quam Mazonio defensionem suam committendam statueret. Duodeuigesimo aetatis anno domum reuersus est, quod iter studiorum in Helicone Patauino abrumpere eum coegit repentinus Baptistae parentis interitus. Valde eam mortem studiorum suorum quietem concussisse, sublato, qui sibi vnus otia fecisset, quanta cuperet, conqueritur^z. Successit enim facultatum tenuitas, ad quam eum et patrimonii cum aliis fratribus diuisio, et ipsa studia inter-

D d 2

pestiuo

u) Pinacothec. I. p. 65 seqq.

v) In Praef. vitae aetnae.

w) Docuit is, Mantuam patriam agnoscens, Patauini circa annum 1570. Peripateticam philo-

sophiam, ediditque Censuram auscultationis physicae.

x) ERYTHRAEVS l. c.

y) Vid. MACKEL. Linden. rerou. P. I. p. 87.

z) loc. cit.

pestiuo diuitiarum contemptu redegerunt. Inuenit tamen inter tristissima nubila redeuntem solem in Francisco Maria, Metaurensum duce, qui eum in familiae suae obsequia retulit, eaque liberalitate fouit, ut res eius supra vota succedere inciperent. In ea quoque aula cum doctissimis viris, quos ducis illius literis fauentissimi munificentia alebat, conuersatus, studiis suis immensas copias addidit, et cum abundaret Caesena, tanquam honestarum disciplinarum asyllum, viris multiuigae et multifariae doctrinae, (inter quos valde extollit Alexandrum Martinellum, et Iosephum Gottofredum) eorum auctoritate succenturiatus, doctrinaque valde confirmatus fuit. Quod itaque consilium in Patauina academia conceperat, exsequendum ratus, principis sui aulae ob otium philosophicum valedixit, amicorumque eruditorum opera consilioque adiutus, *de triplici hominum vita actiua nempe, contemplatiua, et religiosa tribus methodis* conscriptis, *Quaestiones centum et nonaginta septem supra quinque milia*^a, publice disputandas Bononiae proposuit anno salutis MDLXXVII, iuuenis annorum fere viginti^b. Editus est iustae magnitudinis liber eodem anno approbante sancto inquisitionis Officio^c Caesena, forma, quam vocant, quarta^d, et per omnem pene disciplinarum ambitum latissime excurrit. Quem cum rarissime inuenire liceat^e, pauca ex eo pace lectoris, enarrabimus, ut quam sibi eo tempore philosophiam finxerit Mazonius, intelligi possit. Omnem vero scientiarum orbem, in vitam actiuam, contemplatiuam et religiosam diuidit; et in prima quidem parte ethicam initio considerat, quidque virtus sit, quid felicitas, allatis variis opinionibus edisserit; hisque politicam subiungit, et de ciuitatis constitutione, de militia et magistratu, de poësi, de rebus publicis veterum, de rege, de sacerdotio, de saltatione, de tragoedia, comoedia, satyra, vrbis area, munitione et similibus collectanea sua et distinctiones affert. Tum oeconomiam explicat, de agricultura, de aucupio, deque munere domini, filii, patris, matris, mariti, vxoris feruique de foederatione, piscatione, venatoria praecipit. Dein legalem facultatem, id est, legislatariam, quam philosophiae moralis magiam quandam vocat, considerat, et explicitis philosophorum opinionibus de legibus, veram de legibus sententiam adstruit. Simili tractatione in vita contemplatiua versatur, expositaque eius natura, grammaticam, logicam, dialecticam, rhetoricam, philosophiae diuisiones, et mathematicas disciplinas, arithmeticam, supputatricem, algebram, musicam, geometriam, stereometriam, geodesiam, prospectiuam, picturam porro, statuariam, astrologiam, gnomonicam, mechanicam; deinde physicam, et metaphysicam considerandas exponit,

a) Errant itaque Imperialis et Freherus, qui 5190 ponunt.

b) Hoc ex praefatione colligitur, octodecim enim annos natus Patauio discessit, et annum fere vnum post moram in aula ducis istam disputationem suscepit, annos natus circiter viginti.

Falsus itaque est Imperialis, qui ei 27 annos tribuit.

c) Ita tamen, ut nullo pacto conclusiones pertinentes ad aeternitatem animorum possint disputari.

d) Anno 1577.

e) Debemus eum liberalitati celeberrimi I. I. ZIMMERMANNI.

exponit, et tum omnis ferme aetatis philosophorum opiniones affert, tum varias ex iis quaestiones cumulat, easque miro inter se connubio iungere, tollereque diffensum et contradictionem satagit. Et hac quoque methodo vitam religiosam contemplatur, ad quam tamen tractationem omnem trahit idololatriae veritarumque artium considerationem, et religionis quoque Hebraeae et Muhammedanae ad demonstrandam religionis Christianae veritatem momenta varia: tum haeresium et errorum philosophicorum cumulum adiicit. Et hoc quidem pacto infinitum pene argumentum incredibili labore exhaustire satagit. In qua Mazonii tractatione, fatendum quidem est, eum vastam lectionem, et ingenii copiam supra iuvenilem aetatem longe excurrentem ostendisse. Verum, ut praematura plerumque solent, fecit iudicii lectionis copia suffocati defectus, et ineptum male cohaerentia conciliandi studium, ut nihil tanto conatu dignum referret, veterum opiniones confunderet, distinctiones afferret praeter rem excogitatas, et nec pleno tractandi modo, nec decenti ordine rem exponeret. Quamvis enim iuuenili ambitione se concordiam inter Platonem et Aristotelem, Stoicos et Peripateticos, Cyrenaicos et Peripateticos, et omnis fere aetatis philosophos, ne Thoma quidem Scotoque exceptis ostendisse gloriatur, et omnibus fere paginis syncretismum inter academiam et Lyceum introducat, lecto tamen libro satis obscure et confuse scripto succurrit nobis illud HORATII:

*Quid dignum praestet tanto promissor biatu?
Parturiunt montes nascetur ridiculus mus.*

Patienter itaque raritatem huius libri ferimus, eoque, nisi sponte occurrat, facile caremus. Condonanda tamen haec sunt iuveni nondum annis maturo, fatendumque, si prolixam lectionis copiam solam consideres, verisimile esse, quod ERYTHRAEVS refert, cum hoc specimen edidisset, qui illum nosset, exhorruisse, qui vero suo ex ingenio ceteros existiment, cachinnos extulisse. Sed ut ad historiam Mazonii reuertamur, ingentem assertionum et distinctionum harum numerum cum in Bononiensis scholae frequentia publica disputatione ventilandum proposuisset, responsum, exorata venia, tulit, fas esse nemini disciplinarum doctoribus literarium bellum indicere, nisi cui philosophorum theologorumque libros publice interpretandi facultas esset concessa. Doctoris itaque axioma et facultatem expetiit, et cum sex tantum menses in theologiae studio se triuisse assereret, impudentiam eius et audaciam mirante Cyrillo Seruita; qui tum studiis illis praeerat, periculum ut de se fieret, rogavit, et examine quoque suscepto, ita in iis quaestionibus, quae ad sacras et philosophicas disciplinas pertinebant, doctus inuentus est, ut doctoris ei locus, ac nomen omnium calculo tribueretur. Ita locum in cathedra occupans per quadriduum, ad omnia quae ponerentur in percontando, (verba ERYTHRAEI iterum damus) homo abundanti doctrina copiose respondit

D d 3

ex

ex tempore ; nullam rem defendit, quam non probarit, nullam oppugnauit, quam non euerterit. In quo ab ingenio, quod foecundissimum habebat, et a memoria, quam vastissimam aiebat, admodum adiutus est. Si enim fides ERYTHRAEO, nihil uspiam consignatum est literis, quod non legisset, nihil legit, quod comprehensum memoria non continuit; unde tanquam ex promptuario aliquo, cum esset opus, singula proferret, et suo quaeque loco collocaret. Inde factum esse, idem asserit, ut in disputationibus, cum auctoritatibus decertandum esset, integras ex sanctorum patrum, Platonis, Aristotelis, aliorumque doctorum hominum libris paginas ita memoriter referret, ut ne vnam quidem syllabam peccaret. Ita vero dum mirum in modum incrementa caperet, quam viri eruditi de eius doctrina fouebant, opinio, non summis solummodo viris commendatus est, qui amicitia illum sua sunt dignati, sed et rerum publicarum in Italia principes et moderatores ad Scholas eum suas certatim vocarunt, ut docendi munus subiret. Et, si IMPERIALIS quidem audiendus, Romae primum, tum Maceratae, et dein per decennium Pisis, docuit, tandemque gymnasium Ferrariensi moderator datus est. Aliter tamen eius munera publica ordinanda esse, suadet ERYTHRAEI narratio, ex qua constat, Petrum cardinalem Aldobrandinum, qui tum potiebatur, tandem a Ferdinando Hetruriae duce impetrauisse, ut Romam mitteretur, ibique cardinali carissimum, et officiis beneficiisque omnibus ornatum, mille aureorum stipendio conductum fuisse, ut Aristotelis de philosophia libros in gymnasio Romano extra ordinem interpretaretur: ab eo autem principe iussu se Ferrariam sequi, illuc cum eo abiisse. Quae melius cohaerent, quam Imperialis narratio. Quia tamen hic refert, eum occasione anni iubilaei Romam venisse, conciliari utriusque biographi relatio ita potest, ut dicamus, primo quidem Mazonium priuatum Romam abiisse, indeque commendata eius doctrina Mediceae genti, quae summo studio viros doctos eo tempore complectebatur, Pisanae academiae doctorem datum, et tum demum Romam ab Aldobrandino cardinali vocatum ibique docentem in Ferrariense gymnasium translatum fuisse. Tanta autem huius purpurati patris aduersus Mazonium gratia fuit, ut et sua illi consilia crediderit, et eum solum ex familia sibi conuiuium abduxerit, et occasiones ei sexcentas exhibuerit, summa cum nominis et eruditionis laude doctrinae latifundia pandendi. Cuius exemplum esse potest, quod inter coenam cum Iacobo Critonio ^f philosopho Scoto, cuius praecocis inge-

f) Iacobus Critonius filius Roberti, ex regia Stuartia gente apud Scotos prognatus, inter ingenia praecocia referendus est. Annos enim natus viginti et vnum duodecim linguas doctus, in theologia, philosophia, mathesi et humaniori disciplina exercitissimum demonstrauit animum, et magnam lectionis copiam in scriptoribus sacris et profanis ostendit, ita ut de omni

scibili disputare auderet, immo versibus quoque ex tempore fusis responderet. Patriae vero tumultus pertimescens ad Veneros abiit, et in academia Patavina magna celebritate aliquandiu vixit. Venetiis quoque theses publice ventilandas proposuit, et ad certamen omnes eruditos prouocauit. Et tum factum, ut cum instinctu quorundam nobilium Critonius cum Mazonio coena-

ingenii tum erat summa existimatio, telis philosophicis congrédiens victor abierit. Valde vero et heri fui gratia, et qui inde consequbatur, principum virorum fauor Mazonio damnosus, tandemque exitiosus fuit, mortem enim illi accelerauit. Nam cum parce admodum ac tenuiter usus esset cibo atque potione, eaque perpetua eius consuetudo fuisset, Romam abductus inter aulae plausus, et prandia opipara, cum plus se cibis vinoque ingurgitare cogeretur, quam Stomachi vires ferre possent, tandem lethalem ex cruditate Stomachi morbum contraxit ^g. Cardinalem enim Ferrariam ad bellum proficiscentem secutus, vel, ut habet IMPERIALIS, illuc ab eo copiis pontificiis praefecto missus, ut Ferrariam reciperet a Venetis, et ab his ob prudenter rem gestam torque aureo ornatus, academiae moderator datus est, at exitiali morbo, quem erysipelatem fuisse ille tradit, stomachi vero inflammationi adscribere videtur Erythraeus correptus, obiit: praedixitque magnus Hetruriae dux cum eum Aldobrandini precibus expugnatus dimitteret, vereri se, ne tempestiua aulae ipsi blandientis conuiuia frugalissimum sibi virum eripiant, auditoque eius obitu exclamasse dicitur: verum euenisse, quod ipsi praesagiuerit animus, importunos eius admiratores non antea quieturos, quam ipsi vitam ademissent. Et ita quidem vix quinquagenarius anno MDCIII obiit. Quamuis autem Peripateticam philosophiam publice docuerit, inter syncretistas tamen, id est, conciliatores inter Aristotelem et Platonem numerandus est. Tribuitque illi IMPERIALIS librum *de Consensu Aristotelis et Platonis*, id quod ERYTHRAEVS confirmat, narrans: *Postremo post multas orationes a se editas anno, antequam excesserit ex vita, egregium volumen emisisse, in quo doctissime eruditissimeque concluderet, Platonis et Aristotelis inuenta, ab vno eodemque sapientiae iugo, veluti plura ex vno capite flumina deriuari, atque defluere, ac propterea mire inter se conuenire, congruereque.* Quod si verum est, nec confunditur ab his auctoribus liber supra recensitus, qui totus in eo vertitur, ut hanc inter Platonem et Aristotelem concordiam demonstraret; intelligenda sunt eius in *Aristotelem et Platonis vniuersam philosophiam praeludia*, Venetiis viuo auctore MDXCVII edita, in quibus, teste MORHOFIO ^h, similiter demonstrat, Platonis Aristotelisque principia ex vno eodemque fonte hausta esse. Illud vero conciliationis inter vtrumque philosophum studium, eum cum Francisco Patricio commisit. Cum enim Dantis poetae patrocinium contra Castrauillam editis duobus voluminibus suscepisset Mazonius, in quibus enata occasione Franciscum Patricium reprehendebat, eo quod acerbe illum in Aristotelem inuehere ferre non posset, edi-

to

coenaret, ambo inter se committerentur. Cum autem Critonius multa, sed superficialia eruditioneurgeret, Mazonius subactam haberet rerum notitiam, facile Critonius ab eo superatus est, ita ut se ex instituto literis operam non dare fateretur. Quo nomine eum contempsit BAIL-

LET. de Pueris praecoc. c. 34. p. 107. quamuis mire eum laudauerit Scaliger, Scaligeran. p. 58. Mantuae demum a Vincentio, Gonzagae ducis filio, noctu gladio confossus periit, annos natus 22.

g) ERYTHRAEVS l. c.

h) Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 19. p. 59.

to is libro se aduersus Mazonium defendit. Quod ita Mazonium exasperauit, vt nouo scripto plurimorum eum errorum fatis acerbe postularet. Quod cum edita responsione negauisset Patricius, demonstrando non in his, quae obiiciebantur, locis se esse lapsum, non quieuit Mazonius, sed contentiosius controuersiae ferram reciprocauit, non quieturus, nisi Patricius scribendi finem fecisset ^l.

Hubertus
Gifanius.

§. XXII. Inter Belgas praeter artis criticae peritiam philosophiae quoque Peripateticae laude inclaruit, HVBERTVS GIFANIVS ^k, iureconsultus, ille enim de ethica et politica Aristotelis haud parum meruisse visus est. Fuit is Burensis ex Geldria ^l, natus anno MDXXXIV, ex Gifaniorum ^m familia haud ignobili, quae Romanae ecclesiae communioni haecenus adhaeserat. Literarum elegantiorum atque philosophiae et iurisprudentiae praecepta hausit in scholis Louanienfi, Parisienfi et Aurelianenfi, in qua postrema honores in iurisprudentia summos consecutus est, et de gente quoque Germana in ea academia libris impallescens eo nomine meruit, quod bibliothecae in eius vsus colligendae initium fecerit. Ita absoluto studiorum cursu cum legato Gallico in Italiam profectus est; et redux Argentorati sedem fixit. In quo bonarum artium emporio cum iuris doctrinam traderet, adeo commendata est eius eruditio, vt initio quidem ethices et politices professio ei demandaretur, dein autem institutiones publice docere iuberetur; ex quo constat, eum desertis Romanis coetibus ad Protestantium partes transiisse. Adeo vero fama doctrinae eius inualuerat, vt cum thori sibi sociam deligeret ⁿ, non cunctaretur Io. Marbachius, primarius tum theologiae apud Argentoratenses professor, virque magnis in ecclesiam meritis conspicuus, filiam illi suam elocare. Argentorato Altdorfium vocatus est anno MDLXXXIII, ad suscipiendam professoris iuris spartam, in qua ornanda eandem famam atque religionem obtinuit ^o. Cum autem in academiam Angelopolitanam vocaretur lautis conditionibus iuris interpretandi munus subiturus, religionis Protestantium tessera deferuit, et ad Romanensium castra defecit. Qua mutatione vxorem quoque pristinae religionis professioni inhaerentem a se dimisit, quae tantum inde dolorem concepit, vt aegritudine confecta praematura morte obiret, eo quod mariti perfidiae ferendae impar esset: Haec enim et testium fide dignorum assertis et historiae vitae Gifanii circumstantiis melius consonant, quam quae SCALIGER ^p tradit, eum ideo vxorem dimisisse, ne familiam alere in aula Caesarea cogeretur. In eam autem ob famam eruditionis praecipue in iurisprudentia, cum in ea Cuiacio haud inferior existimaretur ^q, a Rudolpho II. vocatus,

i) ERYTHRAEVS l.c.

k) Alii, Obertus Giphanius scribunt.

l) VALERIVS ANDREAS Biblioth. Belg. p. 587. SWERTIVS Athen. Belg. p. 703.

m) Vocabatur a Giffen.

n) Conf. B. Io. ESCHTIVS in Appar. ad epistolas Marbachianas s. supplemento ad H. E. fec. XVI. TEISSIER, Eloges T. IV. p. 468.

o) Vid. Vitae professorum iuris Altdorfinorum.

p) Scaligerana fec. p. m. 94.

q) Io. STRAVCHIUS de Beryto c. 4. §. II.

catus, imperatori a Consiliis et epistolis esse iussus est, quo loco septuagenario maior Id. Quint. anno MDCIV ^r, vel ut alii volunt ^s, MDCIX, obiit: quamvis hi non magnopere fidem mereantur ^t. Celebratissima vero fuit Gifanii eruditio, tum ob iuris peritiam, tum ob elegantiores literas et philologiam, tum ob philosophiam Aristotelicam, cuius famae illius celebratissimae testimonia cum collegerint THOMAS POPE - BLOUNT ^u et ANTONIVS TEISSIERIVS ^x, eos lectori adeundos esse monemus, ut, quantus ille vir fuerit, inde discatur. Nobis sufficit vnus MORHOFII ^y iudicium adduxisse, cui *heros* audit *inter iureconsultos Romanos qui doctrinam multiplicem, multarumque linguarum peritiam, ad iuris scientiam attulit*. Tacemus SCIOPII ^z sententiam, qua eum *iurisconsultorum nostri temporis principem* salutatur. Nobis hoc loco maxime memorandus est, ob eximios commentarios *in libros Ethicos et Politicos* Aristotelis, in quibus textum emendauit, paraphrasi illustrauit, et non sine insigni veteris eruditionis cumulo verum exponere sensum conatus est. Quamvis enim in iis elegantiam et perspicuitatem desiderauerit HERM. CONRINGIVS ^a, recte tamen illi notatum, vltimam iis manum Gifanium admoouere non potuisse. Ast hac, ut sunt humana omnia, labecula non obstante Gifanii lucubrationes in hos Aristotelis libros, omnium instar haberi posse, iudicauit GABRIEL NAVDAEVS ^b. Alia eruditorum, quae idem affirmant testimonia breuitatis causa praetermittimus ^c. Dolemus itaque, Gifanium, cum veteris doctrinae haud mediocrem sibi notitiam acquisiisset, in Lucretio, quem magno labore illustrandum sumserat, ad philologiam artemque criticam, quam ad philosophiam, respicere maluisse, eiusque obseruationes magis grammaticas esse, quam philosophicas, quo nomine eius diligentia displicuit recentiori Lucretii interpreti THOMAE CREECH, qui contentum de hoc eius labore iudicat. Turpem vero illius famae maculam inussit forditie, qua impulsus, cum quinque et viginti millium coronatorum aureorum censu polleret, in subtegulanea tamen cella hospitauerit, liberisque seruorum instar vsus sit ^d. Nihil vero adeo existimationem eius optimis literarum decoribus partam adeo commaculauit, quam haud iniusta plagii suspicio, quod crimen magna, ut ferunt impudentia commissum ei obiecerunt seculi XVI critici. Dabimus THY-

ANI

r) THYANVS L. CXXXI. ad an. 1604.
s) VAL. ANDREAS et SVVERTIVS l. c.
t) Id ex citato Scaligeranorum loco demonstrari potest. Ibi enim narratur, Iesuitam ei morienti adfuisse, plurimaeque eius scripta surripuisse, Romanque abiisse. Scaliger autem in eunte anno 1609. ipse morte ereptus est rebus humanis. Conf. BAYLE Dict. T. II. art. Gifanius, not. A. p. 548.
u) Censur. cel. auct. p. 838.

x) loc. cit.
y) Polyhist. T. III. L. VI. sect. 7. §. 9. p. 586.
z) Comm. in Priapeia p. 2.
a) Introd. in Polit. Arist. c. IX. p. 648. „Versio Politicorum Aristotelis, saepe non satis polita, saepe ambigui sensus interdum non vna, sed duplex etc.“
b) Bibliographia Politica p. m. 16.
c) Vid. MICH. PICCART. Isagog. in Lect. Arist. c. 21. §. 22. n. 209.
d) Scaligerana l. c.

ANI^e verba, haec narrantis. *Fruterius* (cuius historiam ipse tangit, illustratam a TEISSIERIO^f) in puriore literatura cum excelleret, et iam multa commentatus esset, properata morte praepeditus, omnia ea Gifanii iudicio atque fidei commisit, qui pari fide minime usus creditur, vixque lite a Iano Doufa mota exorari potuit, ut paucula, quae ex tanta iactura velut ex magno naufragio exiguae tabulae supererant, sint publica. Hinc graues irae et contumeliae in Gifanium, a Doufa, Gifelino, et qui laboribus eum suis spoliassie in Lucretio emendando conquectus est^g, Dionysio Lambino profectae, de quibus tamen furtis Gifanii literariis hoc loco, cum a nostro scopo aliena sint, plura dicere non licet, videndi autem, qui pleraque enarrant, SCALIGER^h, IAC. THOMASIVSⁱ et PETRVS BAYLE^k. Memorabile vero, scelus scelere pensatum esse, et eandem quam ipse commisit culpam, in eum admisisse, qui eius amicitia utebatur, Gasparem Scioppium. Cum enim Gifanius ex bibliotheca Bessarionis, quae apud Venetos asseruatur, Symmachi codicem msc. furto sustulisset, illum autem, ut viris doctis concederet, nemo ab eo impetrare posset, Scioppii artificio clam substractus est, et festinata comparatione cum editis, meliora surrepta et ab eo vulgata sunt; id quod occasionem dedit Scaligero^l, Scioppium amare traducendi, qui se tamen non violasse fidem, sed superasse inuidiam Gifanii contendit^m, qua de re alibi latius dicendum.

Julius Pacius.

§. XXIII. Inter iureconsultos quoque de Aristotele, et praecipue de eius organo praeclara praedicantur merita IVLII PACII, Vicentini, non minus eruditionis praestantissimae, quam vitae varietate memorabilis. Parentibus natusⁿ Paulo Pacio et Lucretia Angioletta anno MDL, V. Non. April. maiores habuit auitis nobilitatis decoribus insignes a quibus Berigae cognomen a vicino praedio gentis suae accepit^o. In pueritia praematura egregiae indolis et ingenii studiis aptissimi specimina edidit, ita ut nec eius acumen, nec fertilitatem desiderarent, qui animo eius literis formando adhibebantur. Cuius specimen esse potest, quod in pueritia mira quadam facilitate linguas Latinam, Graecam, Hebraicam et artes mathematicas didicerit, vixque tredecim annos natus libellum ediderit *de Arithmetica*. Ut itaque diligenti cultura foecundus ager iactis literarum feminibus coleretur, cum fratre Fabio, cuius postea celeberrimum inter medicos nomen extitit^p, Patauium missus est, ut philosophiam iurisque

e) Lib. XXXVIII. ad an. 1566.

f) Elog. T. II. p. 285.

g) Vid. Praef. in Lucretium.

h) In Epist. ad Scipionem Gentilem, inter Gudianas App. n. 25. p. 356.

i) De Plagio n. 445. p. 196.

k) loc. cit. not. C.

l) Vel quisquis est auctor mordacis satyrae. Vita et parentes Gasp. Scioppii p. 145.

m) In Amphot. Scioppianis sub OPERINI

GRUBINII nomine editis, p. 130. vnde locum excerptit BAYLE l.c. not. E. quem vide.

n) TOMASSINI Elog. et ex eo FREHERVS Theatr. p. 1069. LAVR. CRASSO Elog. hom. literat. P. II. p. 86.

o) Ita ipse in carmine de vita sua apud citatos: *Pacis ubi et Berigae nostrae cognomina gentis Clara per innumeros inueniantur avos.*

p) Partu septimestri editus est anno 1547. humaniores literas, philosophiam et medicinam supra

prudentiam disceret, id quod a praestantissimi ingenii iuvene, praecceptore Iacobo Zabarella viam muniente; ita factum est, ut omnes, quotquot sibi prodesse nouerat libros legendo deuoraret. Ita vero factum, ut, comitante virtutem et doctrinam inuidia, cum domum esset reuersus, valde suspecta esset eius eruditio, indignante episcopo Vicentino, quod prohibitorum librorum lectione cognitionem literarum augere ausus fuisset. Et carcerem non euitasset, nisi iniusti furoris tela mature praeuifa declinando ad Heluetios clam aufugisset, trans Alpes securiores latebras quaesiturus. Ibi docendae iuuentuti operam locauit suam, tanta praestantissimae eruditionis commendatione, ut ibi publicum ei docendi munus crederetur. Posita itaque eo loco fortunarum suarum sede matrimonium haud infoecundum iniit. Neque tamen eo in munere manere illum passa est, quae ubique de doctrinae eius elegantia disseminata est, fama, quae, cum plurimum eum in Aristotelis philosophia valere dictitasset, in Heidelbergensem academiam vocatus est, ut organon Aristotelis doceret, licet omnem postea Lycei doctrinam in illa schola tradiderit. Vita tamen transultatoria delectatus haerere illo in loco diu noluit, sed vocatus in Pannoniam ad explicandas leges illuc concessit, ibique duobus fere lustris iuris scientiam explicuit. Tum ad academiam recens Sedani fundatam a duce Bulloniensi vocatus, eo quoque in loco dialecticam Aristotelis exposuit. Belli tamen tumultibus paulo post omnia miscentibus, Sedano securitatis causa in Heluetiam iterum concessit. Et ex his terris vocatus ad Nemaufenses, deinde Montempeffulanum, professionem iuris regiam nactus est. Ibi magno eruditorum Moecenati Nicolao Claudio Peirescio innotescens, cum se magno viro excellentissimi ingenii dotes et elegantissima eruditio commendauisset, Aquas Sextias vocatus est, ut et magno viro praefens esset, et iuuentuti docendo prodesset. Facile tamen Valentina, quae post haec ei oblata est vocatio illum ad mutationes erebriores valde prouum permouit, ut illuc concederet. Et in ista quidem palaestra tanta gloria defudauit, ut eum Lugdunensis Bataurorum, et Pisana quoque ac Patauina academia ad suscipiendum professoris munus inuitarent. Repudiatis vero istis vocationibus Patauium abiit, quo eum allexit senatus Veneti munificentia, qui et equitis S. Marci dignitate et stipendio mille ducentorumque coronatorum eum auxit, filiumque praeterea Iacobum professorem iuris ciuilem esse iussit. Climate tamen Patauino sanitati Pacii inimico, Valentiam rediit, ubi honestissima mercede conductus ad mortem usque perdurauit; qua humanis rebus ereptus est anno MDCXXXV, quinque supra octoginta annos natus. Ita qui inconstantis nomen in vita me-

E e 2

ruit,

supra modum calluit, et patriam alienis vocationibus praetulit. Obiit anno 1614. IV Id. Oct. annos natus 67. vid. TOMASSIN. l. c. FREHER, l. c. p. 1333.

q) Vid. Praef. ad Organon Aristotelis. Ab hoc studium artis rationalis didicit.

r) Tacet haec Tomassinus, forte ne episcopi mores improbare cogeretur. Verum autem esse hi Pacii versus probant:

Tum fatum iniusti fugientem tela furoris

Detulit ad finem terra Lemanna, tuos.

s) Apud Io. FABRICIUM Hist. Bibl. suae T. III.

ruit, fixam apud manes sedem figere coactus est. Egregie autem de dialectica Aristotelica Pacius meruit, quam non editis modo *Institutionibus logicis*; *Rudimentis logicis*, et *Disputationibus logicis* illustravit, sed imprimis accurata et eleganti editione scriptorum Aristotelis dialecticorum, quae *Organon* dici solent, adiuvit, in qua textum ad fidem codicum Msc. emendavit, adiectisque in margine observationibus luculentis, obscuris locis medelam attulit. Cuius Organi editio prima, qua nos utimur, Graeco-Latina, Morgii anno MDLXXXIV et XCII prodit, altera emendatior et auctior apud Wecheli haeredes Francof. an. MD XCVIII lucem vidit ^u. In id vero connisus est Pacius, ut quem usum dialecticae Aristotelis in aliis disciplinis, maxime in iuris scientia habeat, ostenderet. Neque tamen a reliquis philosophiae Peripateticae partibus abstinuit. Debemus enim Pacio *Libros de coelo et de anima* Graece et Latine, *Physicorum libros octo*, Graece et Latine cum commentario; itemque *Doctrinae Peripateticae Tomos tres*, nempe logicum, physicum, politicum. In quibus cum et magnam Aristotelicae philosophiae peritiam ostenderit, et perspicuitatem valde sectatus fuerit, meruit, ut inter optimos Lycei recentioris philosophos numeraretur.

Andreas
Caesalpinus.

§. XXIV. Alio nomine tituloque, quam, quos hactenus recensuimus, ob Peripateticam philosophiam memorari merentur ANDREAS CAESALPINUS et CAESAR CREMONINUS, quorum uterque impietatis Aristotelicae suspectus factus, accusatusque est, quod diuinis veritatibus impios Stagiritae errores praetulerit. De Caesalpino autem tenues sunt, quae inter acta literaria occurrunt memoriae ^x. Aretinus is fuit natus anno MDXIX, et post humaniorum literarum studia philosophiae Peripateticae et arti salutari totum se tradidit, eo euentu, ut eum recentiorum primum et pene postremum cepisse, quid Aristoteles velit, SAMUEL PARCKERVS ^y iudicauerit. Talis cum esset, magna eius apud omnes, qui *γυναικας* secundum Aristotelem philosophari cupiebant, fuit existimatio, sic ut apud Germanos quoque summa de eius eruditione philosophica esset opinio. Videturque Caesalpinus, qui per Germaniam iter fecit inter philosophos Aristotelicos quosdam habuisse sibi amicissimos, certe Philippo Scherbio, Altdorfino philosopho, familiariter innotuit ^z. Hinc factum, ut plurimum eius libri commendarentur, magnique fierent opiniones eius licet *παράδοξα*. Testem damus, qui in eum insurgere coepit NICOLAVM TAVRELLVM, qui Caesalpina dogmata conqueritur ^a maiore apud Germanos fuisse in pretio, quam olim apud Graecos Apollinis oracula. Cum autem tanta eruditionis fama inclaresceret, ut inter

III. p. 458. annos tantum septuaginta attigisse dicitur: quod falsum, si natus est anno 1550. quod biographi eius asserunt. ^y FREHERVS l. c. ^u Vid. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 109. ^x Oppido pauca sunt, quae habent FREH. p. 1313. TEISS. T. IV. p. 439. BAYLE T. II. Art.

Caesalpin. p. 117. et scriptores de atheismo itemque Bibliothecarum medicarum conditores. ^y De Deo disp. I. §. 24. p. 64. ^z Vid. Vitae selectae, quae Vratislaviae 1711. prodierunt p. 583. conf. Epp. Richterianae p. 23. ^a Praef. ad Alpas Caelas.

inter maxima ingenia numeraretur ^b, munera quoque splendida deesse illi nullo modo potuere. Pifis enim diu philosophiam artemque salutarem magno applausu docuit; huius autem eximia, quam possidebat, peritia eum Clementi VIII, P. M. commendauit, qui ei inter medicos suos primum locum tribuit, et sanitatis suae curam demandauit, in collegio sapientiae autem publice docere iussit ^c. Quo in munere occupatum mors praeuenit, ereptum rebus mortalium VI Cal. Mart. anno MDCIII ^d, cum annum quartum supra octogesimum attigisset. In arte vero medica celeberrimum sibi tum libris doctissimis multaque eruditione refertis ^e, tum ea potissimum obseruatione nomen fecit, qua sanguinis circulationem ante Harueum detexisse visus est. Ita enim nobilissimus medicus ^f: „Idcirco „pulmo per venam arteriis similem ex dextro cordis ventriculo feruidum „hauriens sanguinem, eumque per anastomosim arteriae venali reddens, „quae in sinistrum cordis ventriculum tendit, transmissio interim aëre frigido per asperae arteriae canales, qui iuxta arteriam venalem protenduntur, non tamen oculis communicantes, vt putauit Galenus, solo tactu temperat. Huic sanguinis circulationi ex dextro cordis ventriculo per „pulmones in sinistrum eiusdem ventriculum optime respondent ea, quae „ex dissectione apparent. Nam duo sunt vasa in dextrum ventriculum „definentia, duo etiam in sinistrum, duorum autem vnum intromittit tantum, alterum educit, membranis eo ingenio constitutis“. Quae tamen vtrum ad eripiendam Harueo hanc inuentionis gloriam sufficiant, medicorum filiis definiendum relinquimus. In philosophia non minori quidem celebritate Caesalpini eruditio inclaruit, cum autem Aristotelem pressio sibi pede sequendum esse statueret, et idcirco a communi interpretum Aristotelicorum sententia recederet, physiologiam autem Peripateticam ita explicandam sibi sumeret, vt quae erronea viderentur et aduersa Christianis dogmatibus, non refelleret ipse, sed theologis confodienda relinqueret, valde inquinata Caesalpini memoria, et plerisque ante Spinozam in hoc impietatis luto haesisse visus est ^g. Editis enim *Quaestionibus Peripateticis* ^h de primariis philosophiae naturalis et transcendentalis apud Aristotelem dogmatibus ita praecepit, vt non solum Aristotelicam impietatem de Deo eiusque motione et intellectu, et de intellectu hominum vno etc. seruauisse, sed deteriora quoque, ipso Stagirita protulisse visus esset. Inde factum, vt certatim a viris summis Caesalpinus atheismi insimularetur, quibus omnibus praeiuit Taurellus, qui atroci accusatione et acerrima disputatione contra Caesalpinum editis *Alpibus Caes*

E e 3

sis

b) H. BOECLER Bibliograph. crit. p. 604.

c) Patiniana p. 60.

d) THUANVS ad h. a.

e) Vid. MERCLIN. Linden. renou. p. 40.

f) Qq. Perip. L. V. c. 4. p. 125. apud BAYLE l. c. not. E. conf. LEIBNIZ Theodicee praef. §. 11. Conringiana p. 192.

g) PARKER, loc. cit. BAYLE l. c. not. C. REIMMANN. Hist. atheismi S. III. c. 4. §. 12. p. 368. BVDDEVS Thes. de Atheismo c. 1. §. 24. et de Spinocismo ante Spinozam §. 16. Anal. Hist. phil. p. 337. LEIBNIZ l. c.

h) Venet. 1571. 1593. fol. conf. Relat. innoc. 1703. p. 755. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 11. p. 61. BVDDEVS. Isagog. in theol. p. 264.

sis i surrexit, et impias eius opiniones demonstrare conatus est. Dolemus nos, factam nobis copiam *Quaestionum Peripateticarum*, quas, cum Pifis doceret, Caesalpinus ediditⁱ, haud esse, vt de ipso philosophum *ἐν τῷ αὐτῷ* Caesalpini nexu αὐτότοιο iudicare possemus. Quoniam autem Taurelli liber, non minus rarus paucisque obuius, nobis ad manus est, dabimus, accusationis summam, fide Taurelli stantes, qui in hac disputatione, in qua ipsa vbique aduersarii verba affert, potiora dogmata, quibus in deuia se abripi et impietati praelusisse Caesalpinus visus est, retulit. Quod tamen prius quam faciamus, Lectorem moneamus, vt eorum memor sit, quae de systemate Aristotelis physiologico suo loco dicta sunt. Sine iis enim tota philosophematum Caesalpini connexio intelligi non potest. Haec autem, interprete Taurello, potissimum in Caesalpino reprehendenda sunt; „quod cum magnum affectauerit nomen, et „se velit haberi Peripateticum, ab Aristotelis tamen decretis faceat longissime, et vt fucum faciat, nescio quae Aristotelis loca perperam intellecta vel studio in alienos contorta sensus suis applicet nouis et falsis „dogmatibus; et ita libros quinque nouis compleuerit opinionibus, partim valde noxiis, partim etiam impiis. Praecipue autem monet, nequam illa ferri posse, quae de Deo et hominum animabus asserere et tueri pertinaciter Caesalpinus ausus sit: deque his Christianae fidei procuratores, quos haereticae vocant prauitatis inquisitores fuisse monendos. Caesalpini enim de animabus humanis opinionem multo magis et „absurdam et impiam esse, quam Auerrois. Quod enim hic de intellectu „assistente dixerit, hoc ad animas hominum ceterorumque animalium, et „ipsum adeo mundi totius transfulisse Caesalpinum, vnam asserentem „per se esse animam pro corporum animatorum numero multiplicatam; „cuius scilicet participatione corpora sint animata et substantiae. Quod „si quaeratur, quis sit illa anima vniuersalis; respondendum esse, Deum „eam esse Caesalpinianum, quem in tot discerpat particulas, quot in hac „rerum vniuersitate putet esse substantias. Quo posito non tam Deus „efficiens rerum causā fuerit, quam constituens. Vt vero per se est Deus, et ab omni materia separatus, vere illi dici esse vnum; at nihil nisi „se ipsum intelligere, nihil etiam curare aliud, atque ita omnem Caesalpinum Dei prouidentiam tollere. Nec ea quidem opus esse, si Deus ipsemet „sit rerum animatarum omnium substantia. Esse vero hos fructus Aristotelicae philosophiae, partim non recte intellectae, partim etiam non „emendatae; nam vtroque modo peccauisse Caesalpinum: Cum enim „docuisset Aristoteles omnem rerum multitudinem a materia proficisci, „magnum hinc dogma Caesalpinum instituisse, vnicam videlicet esse substantiam incorpoream; ne vero vel corporeas faceret animas vel earum „cogeretur admittere multitudinem, has vnius illius incorporeae substantiae partes aliquas esse, professum fuisse, quae pro subiecta materia mul- „titudi-

ⁱ) Franc. 1597. 8. dicemus de Taurello infra ex instituto. Etiam hic liber rarius occurrit: vid. Ven. Vogt. Cat. libr. rar. p. 562.

„titudinis subeant rationem. Sed et in sequentibus conqueritur Taurellus, ideo quoque peccasse Caesalpinum grauiter, quod non modo quae debebat, non emendauerit, sed ex iis etiam approbatis multo deteriora produxerit, tum quod recte dicta perperam intellexerit, et exposuerit. „Axiomate enim Aristotelico, *Ἡ δὲ νόησις ἡ καθ' αὐτὴν τῶ καθ' αὐτὸ ἀρίστη*, quod in se optimum, id se ipsum intelligere, assumpsit Caesalpinum, vt diuinam tolleretur prouidentiam, curamque rerum humanarum. Similia in phyficis quoque Taurellus Caesalpino obiicit, nempe, sustulisse substantiae et accidentium discrimen; praedicamentorum vsum adeo eleuasse, vt nihil haec ad demonstrationes rerumque scientias, sed ad logicas duntaxat dissertationes facere velit. Expungere quoque eum ex substantiae praedicamento differentias, et velle, vt in definitionibus differentiae ex accidentium ordinibus petantur, sic vt qualitates, actiones, passionnes, situs et cetera non iam accidentia sint amplius, sed substantiae, in abusum tracta ἐντελεχείας voce, quasi hanc Aristoteles solis attribuerit substantiis: hincque rei cuiusque finem substantiam eius complere censuisse.“ Haec Taurellus, graui indignatione Caesalpino succensens, quod veritatem corrumpere, quam vindicare maluisset. Non tamen ei magnam rerum subtiliter et ingeniose inuentarum copiam et affluentiam denegat, admirandam potius eius solertiam et mentis varie excultae acumen extollit; laudat etiam, quod Caesalpinus Peripateticorum suorum barbariem, obscuritatem, contentiones, erroresque inextricabiles deploret; dolet autem, acutae mentis foecunditatem, et rerum inuentarum vbertatem, illi saepe confusionem peperisse, non adhibito tantae copiae conuenienti iudicio. Saepe enim veri speciem fraudem parere; quae etiam Caesalpinum decepisse videatur, quam plurimos ingenii sui foetus in lucem edere nimia properantem auiditate. Improbatur quoque, quod praeclaras ingenii sui dotes non ad exquirendam in rebus difficillimis veritatem potius quam ad sophisticas huiusmodi fraudes, adhibuerit. Ex quibus, quid Taurellus de impietate et ἐρεσδοξία Caesalpini iudicet, facile rerum intelligens capiet. Quamuis autem, quo iure haec aduersario Altdorfinus philosophus obiiciat, vix sine libri ipsius inspectione accurate definiri queat, fatemur tamen, iis in locis, quae ex Caesalpini Qq. Peripateticis adduxit, et propriis verbis descripsit Taurellus, confirmari nos in ea opinione, Taurellum viri boni officio non defuisse, et Caesalpino nihil, quod non reuera ab eo assertum sit, inuidia duce affinxisse: pleraque etiam, si recte considerentur, talia esse, vt a philosopho, Aristotelem presso pede sequi apud se constituto, aliter dici vix potuerint. Cuius vt lector specimen habeat, ecce quam παραδόξως Caesalpinus Peripatetice statuatur, praeter animata et animatorum partes nullas esse substantias; vel quae ipsius verba sunt: Nullam esse substantiam praeter animae naturam. Ex quibus error ille, quem Taurellus Pisano philosopho obiecit, fuit, cum multitudo a materia tantum oriatur, unicam tantum in mundo esse substantiam.

stantiam. Quae caussa fuit, cur vnanimi fere consensu Spinocismum viri docti ei exprobrauerint. Quod, licet praeter fas fieri putemus, eo quod vnica Spinozae substantia alterius generis est: quam Caesalpiniana, cum haec ad solam animam pertineat, illa ad materiam quoque, cui Peripateticis rationibus vsus Caesalpinus vnitatem substantiae denegauit, fatemur tamen, haud leuiorem impietatem eam sententiam fouere, et Stoicos errores recoquere, re ipsa Deum euertentes. Verum quoque, Auerrois eum hypothesin de intellectu vno vniuersali non emendasse, sed adhuc magis corrupisse: ait enim, *Omniū animatorum animam communem quandam et vnā esse animam, quae pro varia subiectorum materia varias efficiat animatorum species.* Haec enim non ad intelligentiam infimam, sed ad supremam ipsumque Deum Caesalpinus retulit. Ita, vt eundem de vna substantia errorem in crustet, contendit, *quia actus simplicissimus ab omni materia separatus non sit quantus, impossibile esse, multitudinem recipere; vnā igitur tantum fore huiusmodi substantiam.* Recte enim hic quaerit Taurellus, vbi sunt angeli, vbi daemones? Nempe falso hoc supposito nitebatur Caesalpinus, *quod materiam non habet, vnum esse omnibus modis necesse esse, eo quod ipsius partes non sint.* Ex his sequuntur, quae Caesalpinus porro affirmat: *Primam substantiam per se quidem vnā esse, sed quia res multae sunt, quibus ipsa communicatur, multas videri: Vniuersi substantiam supra omne corpus existentem, et ab omni materia separatam pro multitudine corporum multis modis participari absque eius diuisione: id quod absurdum est, et impium, Deum esse mundi substantiam, eamque constituere, nec tamen esse in mundo, id quod ne quidem Peripatetice dici potest.* Porro, *infinītum de iis tantum posse dici, quae quanta sunt continue vel discrete, siue per se, siue per accidens: adeoque id dici proprie infinitum, quod possit esse finitum, et ob id asserendum esse, primi motoris virtutem neque finitam neque infinitam esse.* *Esse quoque primum motorem, intelligentiam speculatiuam, non actiuam, cuius rationem ab Aristotele petiit, quia substantiam separata ideo mouet, quoniam desideratur et appetitur; id est, intelligitur vt bonum; motionum autem naturalium actiuus intellectus esse nequeat.* Nec de primo motore aliter Caesalpinus statuit, quam Aristoteles, ait enim: *Sufficientem esse speculatiuum illum actum simplicem et perfectissimum, non alicuius gratia existentem, sed ipsummet finem omnium, vnde habent cetera et esse et viuere.* Et, si hoc verum, *speculatiuum intellectum substantiam existentem per se non alterius gratia appetibilem, ea quae apta nata sunt appetere, perficere, non agendo quippiam, aut introducendo in materiam aliquid, hoc enim laboriosum esset, sed per sui praesentiam educendo ex potentia materiae formam ad quam apta nata est.* Qua ratione Deus instar incubantis ouo gallinae esse, Taurello visus est, quae suo calore formas in ouis delitescentes educit. Rectius interna vi educere formam ex potentia, quamuis nihil

nihil ipse agat, dixeris. His similia sunt, quae porro habet: *Principium motus in patiente solum non in agente esse, quae natura dicatur vnius-cuiusque; vnam tantum esse intelligentiam, quae sit Deus, cum implicet contradictionem plures esse intelligentias, id est substantias. Vnicam hanc intelligentiam omnium rerum intelligentiam continere: esse enim tanquam mensuram omnium, ita ut ab vno multitudo descendat.* Nec meliora habet de aliis rebus, e. g. *Cum impossibile sit potentiam aliquam esse sine subiecto, impossibile etiam esse, huiusmodi intellectum seiunctum esse ab omni materia. Quod igitur immixtus dicatur a corpore, non significare a corpore separatum esse, sed eius esse non in corpore esse; non enim corpore uti dum operatur, licet inseparabilis sit a corpore. Materiam primam esse corpus, quaecunque ex semine fiunt, eadem posse fieri sine semine; foeminam non solum materiam tribuere conceptui, sed et formam, materiam autem formam solum; animam non in singulis partibus esse, neque totam in toto, sed totam in corde &c.* Et huiusmodi quoque paradoxis ex Caesalpino Qq. Peripateticis collectis plenus est liber Taurelli, qui ea ipsis Caesalpini verbis exposuit, cuius *πεῖρον ψεύδος* fuit, non esse substantiam, nisi quod sit vnum, multitudinem autem absolute a materia tantum esse: licet haec vna substantia valde a Spinozae substantia vnica differat. Qua in assertione, et in iis, quae ex illa consequuntur Caesalpinus Aristotelem deseruit, vnde notatus est G. I. VOSSIO ^k, quod contra Aristotelis mentem intelligentias motrices non esse per se multas, sed tantum ob coelestes sphaeras statuerit: qua ratione ipso Aristotele deterior omnem in substantialibus multitudinem negauit, et ad vnam omnino substantiam sensu Stoico, vel si mauis Pythagoreo, reuocauit. Ex quibus larga manu datis, nisi nos omnia fallunt, clarissime patet, Caesalpinum rationibus Peripateticis de vno et multo vsum et fascinatam isto praeiudicio multitudinem a sola materia proficisci, omnem veritatem et ipsa principia Aristotelica nonnunquam euertisse. Et hinc summa illa doctrinae Caesalpini, quam SAMUEL PARCKERVS ^l *ὡς ἐν συνόψει* exhibuit, iudicanda est, qui licet detestabilem Caesalpini hypothesein esse recte putet, eumque impietati praeluxisse obseruet, et Aristotelicas quoque nugae recepisse demonstret; tantum tamen, quantum Caesalpinus aberrauit, non attulit, cum ipso Aristotele discipulus Caesalpinus sit deterior. Et ex his intelligi potest, cur monstrosa et superba dogmata Caesalpino tribuat Ven. REIMANNVS ^m, qui recte obseruat, ex Taurello impietatis eius luculentam delineari posse faciem.

§. XXV.

k) De Orig. et progressu idololatriae L. II. c. 4. p. m. 531.

l) loc. cit.

m) Hist. Atheismi p. 369.

Caesar Cremoninus.

§. XXV. Eiusdem commatis fuit CAESAR CREMONINVS, editus in lucem Centi, oppido in ducatu Mutinensi sito, anno MDL. "Quantis is a natura ingenii dotibus auctus fuerit, quam egregie maturis eruditionis fructibus profecerit, inde argumentum capi potest, quod Ferrariae in aula ducis Atinensis gratiofus fuerit, et annorum viginti atque vnus iuuenis meruerit eo in loco cathedrae philosophicae praefici. Quam spartam non obstante iuuentute ita septendecim annis ornauit, vt summa eruditionis eius esset existimatio, et fama eius passim per Italiam innotesceret. Quae causa fuit patribus patriae apud Venetos, vt Patauinae eum scholae doctorem deligerent, collegamque adiungerent Francisco Piccolomineo, qui satis functo in professionis, quam vocant, primariae honore et axioma successit. Magna autem inter honestarum disciplinarum studiosos, quos illa schola alebat, fuit de eo opinio, qui vt ab eius ore velut a diuino quodam eloquio pendebant, ita magno studio applausuque eum audiebant. Vnde factum, vt, quas, discipulis suis dictauerat, lectiones, maxime fierent; contrarium libris eius eueniret, quos in officinis prostantes euiluisse testatur IMPERIALIS his verbis: „Illud nobis mirandum, quod elaborata ipsius opera typis excusa in officinis haecenus euilescunt, scripta vero Peripati more discipulis ab ipso deambulante dictata sic excellunt, vt nihil ad arcana philosophiae detegenda perfectius ac suauius desiderari possit“. In qua narratione, obscura causa P. BAYLIO^e visa est, cur dictata Cremonini exasciatis schediasmatibus praehlata sint. Nobis vt haud insolens esse videtur, magis a iuuentute studiofa extolli praeceptoris dictata, licet haud raro *αὐτοσχέδιος* effusa, quam libros cum cura elaboratos, quod quotidie in academiis fieri, norunt, qui mores earum intelligunt; ita causam eam fuisse verisimile est, quod in his dictatis luculenter atque perspicue mentem Aristotelis Cremoninus exposuerit, in scriptis autem typis editis vel ob affectatam eruditionem, vel ob obscurius cautiusque exposita Lycei dogmata difficulter intelligi potuerit, ideoque etiam illa neglecta sint et euiluerint. Summo enim loco ponebat Aristotelem, et ab eius placitis discedere religioni sibi ducebat, contemnebat autem iuniores Peripateticos, quos probe nouerat multoties veram Aristotelis mentem euertisse, et nec sensus eius affectos esse, nec ab iis ornandis, comendis, pingendis et in alienam sententiam detorquendis sibi temperauisse. Vnde ad ipsum Aristotelem auditores ducere, vel ex interpretibus vnum commendare Alexandrum Aphrodisaeum, quam turba commentatorum discipulos obruere, et veram doctrinam Peripateticam illis inuidere maluit. Ita vero factum, vt cum magna esset doctrinae eius praestantia, et famae claritas, summis is quoque principibusque viris esset carissimus, sic vt reges quoque eius imaginem velut viri clarissimi secum habere praecoptarent, et in rebus arduis magnique momenti

n) IMPERIALIS in Museo p. 173. CRASSO Elog. T. II. p. 124. FRÄHR. Theatr. p. 1525.

o) Diß. T. II. art. Cremonin. not. B. p. 224.

menti eius consiliis vterentur. Gaudebat enim acie mentis summa, ingenio vero versatili et in inueniendis rationibus mediisque foecundo, cui iungebat morum suauitatem et humanitatem supra modum iucundam, quae se facile animis insinuabat: unde euenit, vt, licet superficialiam tantummodo in colloquiis eruditionem prae se ferret, eo quod ad differendi magis iucunditatem et elegantiam, quam ad eruditionis ostentationem in iis respiciebat, gratissima tamen et exoptatissima esset, quibuscunque illa obtigerat, eius conuersatio. His, teste NAUDAEO^p, accessit, et forma corporis decora atque elegans, quae valde eum commendabat, et splendor, quem in vita, vestibus familiaeque, affectabat, cum ex stipendio lautissimo fumptus ad eam rem abunde suppetere. Et cum more gentis suae simulare egregie nouisset, tanto consensu mores eius probati sunt, vt et iuuentus, quae se literis dederat, illius potissimum partes sequeretur, et qui illi aduersabantur, parum contra eum valerent^q. Ita quadraginta annorum spatio cum innumeros in Patauino gymnasio discipulos habuisset, peste tandem octogenarius anno MDCXXX obiit. Reliquit doctrinae, quam summam alebat Peripateticae specimen, praeter alia minoris momenti scripta, librum *de Paedia Aristotelis*^r, et *Diatyposin vniuersae naturalis Aristotelicae philosophiae*; itemque *Apologiam de calido innato et semine pro Aristotele aduersus Galenum*, cui aliam quoque *Dictorum Aristotelis de Origine et principatu membrorum* opposuit. Memorantur etiam eius *Illustres contemplationes de Anima*^s, liberque *de Efficacia in mundum sublunarem*; et tractatus tres *de Sensibus externis, de Internis, et de Facultate appetitiua*^t. Porro Disputatio *de Coelo, cum Apologia dictorum Aristotelis de Via lactea, et facie in orbe lunae*^x, et alia *de Formis quatuor simplicium, quae elementa vocantur &c.* In his quidem scriptis eruditionem atque Peripateticam doctrinam abunde probauit meruitque inter insignes philosophos et primis iure accensendos numerari^y: valde vero eruditionis eius fama impietatis suspicione commaculata est, eo quod Aristotelem nimis pressè sequendo, de motore primo sibi tantum intento suaeque sphaerae affixo, de intelligentiis sphaerarum motricibus, de prouidentia sublunarium et similibus, et imprimis de immortalitate animae, quam stare non posse saluo systemate Peripatetico dudum Alexander Aphrodisaeus Cremonino summopere dilectus tradidit, ea praeceperit, quae religionis Christianae decreta funditus euerunt. Haec se quidem velut Peripatetice tantum statuere monuit, nec se ideo reiicere Christiana dogmata, more philosophorum Italicorum, qui ex Lyceo familia affirmauerunt, professus est: unde nonnullis^z occasio

F f 2 enata

- p) Naudaena p. 55.
 q) IMPERIALIS l. c. Naudaena l. c.
 r) Valde eam laudat MORHOFIUS Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 62.
 s) MERCKLIN. Linden. renou. p. 135.
 t) Vid. CL. STORLIUS Introd. in Hist.

- Lit. P. II. cap. I. §. 83. pag. 395.
 u) Cat. Bibl. Thuanae T. II. p. 32 seqq. ed. Paris.
 x) Cat. Bibl. Augustanae p. 459. 614.
 y) BOCCLER. Bibliograph. Crit. p. 605.
 z) Enumerat eos REIMANNVS Hist. Athe-
 ismi S. III. c. 4. §. 14. p. 372.

enata est, ab impietatis macula Cremoninum absolendi, inter quos, valde dolemus, nobis PAGANI GAUDENTII *Diatribam historicam*^a de Caesare Cremonino, Iulio Pacio et Ioanne Barclaio visam haud esse, ex qua sine dubio clari viri res literariae valde videntur illustrari posse. Alii autem qui Cremoninum vel nouerunt vel audiuerunt, et qua diligentia ista Aristotelis placita iuuentuti inculcauerit, audiuerunt, is visus est, qui Christianae fidei excusationem dicis tantum causa adhibuisset. Quorum loca cum indicauerit diligentissimus REIMMANNVS^b, eum exscribere nolumus. Quamuis autem difficile esse videatur, deficiente nobis scriptorum Cremonini omnium copia, quorum pauca vidimus, eo quod neglecta, tandem, ut fieri solet, in plerisque bibliothecis euauerint, de genuina eius sententia pronuntiare, veroque non sit absimile, eum in lectionibus magis suis, quam in libris vulgatis ista Peripatetica dogmata, quae suspecta sunt, disseminauisse: fatendum tamen, si probabilem rationationem sequi licet, et vera sunt, quae de illo tradunt, qui philosophum audiuerunt et cognouerunt^c, ab omni eum suspicione liberare vix posse. Nam non modo Imperialis atque Crassus, sed Naudaeus quoque testantur, fuisse eum sine religione, et haud obscure apud amicos interioris admissionis impiam de ea sententiam suam prodidisse, quamuis externam pietatem simulauerit. Quos tantum ei sine veritate opprobrium obiecit, cum causam calumniandi non habuerint, verisimile haud est: nosse vero facile potuerunt, quae illi mens insederit, praecipue cum Naudaeus eius consuetudine usus fuerit. Et quis, quaeso, ignorat, ut inter omnes pro dolor gentes! ita imprimis inter Italos, maxime inter eos, qui Peripateticismo ex animo addicti fuerunt, eam, quae Cremonino tribui solet, apud impietatis cultores regulam inualuisse: *Intus ut libet, foris ut moris est*? Id cum de Pomponatio, de Portio, de Caesalpino supra demonstratum sit, eadem ex causa clanculum placita Lycei Christianis decretis opponentibus, cur non, quem in eodem luto Peripatetico haerentem videmus Cremoninum, eandem quoque viam tenere probabile sit? Valde vero hanc verisimilitudinem auget, quod Cremoninus Aristotelem eiusque genuinum interpretem Alexandrum tanta fidelitate secutus sit, ut eos intus et in cute nouisse iudicatus, ideoque Aristotelis genius vocatus sit^d. Inde enim recte inferitur, ab Aristotelica, quam physiologia Lycei infert, impietate eum non recessisse, et nec emendauisse Aristotelem, nec accommodauisse, ut alii fecerunt ad dogmata Christiana. Quamuis autem se, hanc Aristotelis doctrinam, tanquam philosophum modo admittere, et ecclesiae iudicio subicere, exque eius decreto falsam esse falsus sit; faciunt tamen et insignis quam in ea inculcanda adhibuit industria, et prodita apud eos, qui eum nouerunt, simulatio, ut ad euitanda tantum inquisitionis tela ita statuisset merito videatur. Hanc enim elabendi rimam seruauit

a) Adiuncta est libro De euulgatis Arcanis. Libri autem plerique Gaudentii rariiores sunt, licet accuratam eruditionem non ubique referant.

b) loc. cit.

c) Talis Naudaeus fuit.

d) Citati.

uauerunt, quotquot in Italia impietatem Aristotelicae philosophiae pro summa sapientia habuerunt. Quod si verum est, quod nonnemo tradit; docuisse eum: coelum esse agens vniuersale, animamque calidum innatum, quorum vtrumque ex Peripatetico systemate fuit, facile inde allata coniectura confirmari potest.

§. XXVI. Fuere hi philosophi velut stellae primae magnitudinis in coelo Peripatetico; neque tamen hi omnes sunt, quos ex Romanae ecclesiae addictis commendauit Aristotelica doctrina, sed et alii praestantissimam in eo philosophiae genere eruditionem comprobauerunt, quas breui delineatione, quam instituti nostri limites postulant, recenserebimus. Inter hos primum locum damus FRANCISCO VICOMERCATO, qui et Vimercatus dicitur. Is gente patricia s. apud Mediolanenses natus in Papiensi schola philosophiam, artes mathematicas et salutarem didicit, maturusque eruditione et meritis summos in arte medica honores consecutus est. Tum ad exercendam cui se deuouerat, artem sanandi in patriam redux, faustis auib. praxin medicam suscepit, tanta ob felicem curationum euentum fama, vt ad suscipiendum archiatri munus apud matrem Francisci I regis, et subeundum simul professoris publici munus ad Parisienses vocaretur. Quo axiomate auctus non sanitatem modo regiam consiliis tueri, sed lectionibus quoque publicis et scriptis disciplinas, maxime philosophicas, iuuare annisus est. Huic enim, quam in Gallia fecit morae, commentarios debemus, quos in Aristotelis scripta philosophica edidit^e, nempe Comm. in libros Metaphysicorum, cum versione eorundem e Graeco in Latinum, Comm. in Meteorologica, cum versione Latina, et in Libros de Anima^b. Edidit quoque de Principiis rerum naturalium libros tres^c, et de Anima rationali Peripateticam disceptationem^d. Ex Gallia vero ob magnam eruditionem in Taurinensem vocatus et consiliarii intimi axiomate a Sabaudiae duce ornatus est. Discipulum is habuit LVDOVICVM SEPTALIVM, antiqua et generosa profapia apud Mediolanenses anno MDLII, vt obseruatum BARTH. CVRTIO^f, prognatum. Alii III Cal. Mart. anno MDL in lucem editum esse asserunt^g. Cum inter maiores magni nominis summaeque celebritatis iureconsultos numeraret, eorum exemplo vehementer ad comparanda sibi eruditionis ornamenta accensus est. Mediolani autem literarum elegantiorum et philosophiae rudimentis apud Iesuitas haustis in Papiensem academiam abiit, ibique Philelpho Amaltheo philosophiam, Paulo Cigalino medicam artem explicantibus auditorem se exhibuit acutum et industrium, Amal-

Alii Peripatetici clari.

Franciscus Vicomercatus.

Ludovicus Septalius.

F f 3

theo

^e) Nouantiqua, p. 425.

^f) Vid. BARTH. CVRTIVS Notit. Script. Mediolanens. medica eruditione clarorum P. II. p. 70.

^g) Valde eos laudat MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 57.

^h) Editi sunt Venetiis 1564 seqq. vid. Cat. Bibl. Thuanae P. II. p. 21. Bibl. August. p. 590.

ⁱ) Marburg. 1604. Vid. Cat. Bibl. Aug. p. 378.

^k) Extat ea in Collectione dissertationum de hominis perfectione, animo et ortu, Marburg. 1590. edita.

^l) loc. cit. p. 137.

^m) GHILINI Theatr. P. I. p. 151. CRASSO Elog. P. II. p. 279. FLEHNER. Theatr. p. 1364.

theo vero Taurinum vocato ab Octauiani Ferrarii ore pendit, annūque vix natus vnum supra viginti doctoris honores consecutus est, tantique eius eruditio valuit, ut satis concedente Cigalino ei in cathedra successor datus sit. Exacto autem in eo munere quadriennio illud deposuit, et in patriam reuersus arti medicae exercendae se tradidit eo successu, ut plurimis experientia eius ad salutem sanitatemque prodesseⁿ. Horas autem subcisiuas, cum varia et eleganti doctrina polleteret, scribendis libris tribuit. Inter ea versio quoque est librorum Hippocratis, *de Aëribus, aquis et locis*^o, itemque commentarius in *Problemata Aristotelis*^o, et scripta nonnulla medica alibi enarranda^q. His vero meritis tantam sibi nominis celebritatem conciliauit, ut ab aula regis Hispaniarum scribendae historiae destinaretur, quod tamen munus declinauit, patriumque solum alienis terris praetulit. In illo vero anno aetatis LIII, professor moralis et ciuilis philosophiae in Canobiana schola designatus est, quo in amplissimo munere constitutus artem tamen medicam exercere, consiliisque suis aegris prodesse perrexit. Et huic quidem muneri debemus elegantem pariter atque rarissimum librum *de Ratione instituendae et gubernandae familiae*: quemadmodum scriptorum quoque medicorum et consiliorum viris principibus exhibitum fama vbique locorum, ubi honos erat literis inclauit. Inde factum, ut ad Ingolstadiensem, Florentinam, Bononiensem et Patauina cathedram, et ad hanc quidem insigni stipendio promisso inuitaretur. Quas vocationes tamen omnes respuit patriamque scholam et urbem illis praetulit, cum quod numerosam familiam aleret, tum quod Mediolanum affatim et honoris et opum illi exhiberet. Anno MDCXXVIII ab Hispaniae rege ducatus Mediolanensis protophiscus generalis designatus est: quae prouincia ut honoribus eum auxit, ita vitae adduxit periculum. Anno enim sequente inualecente lue pestifera dum miseris auxilia affert, ipse illa labe corripitur, quam cum artis suae praesidio a se depulisset, vis tamen mali omnis expelli non potuit. Apoplexia enim tactus linguae vsum valde imminutum sensit, a quo tamen malo liberatus diarrhoea quadriennio post prid. Id. Septr an. MDCXXXIII rebus humanis senex ereptus est, relictis filiis^r eruditionis et famae paternae haeredibusⁿ. Praeter scripta supra iam enarrata de philosophia quoque Peripatetica editis *Libris duobus Analyticarum et Animaslicarum dissertationum*; *Libris porro octo Politicorum*, vernacula vulgatis; *Commentario in Politicam* et

n) Citati, CVRTIVS l. c.

o) CVRT. l. c. Cat. Thuan. P. II. p. 140. Cat. Aug. p. 348.

p) Prodiit Hanou. 1602. fol. Lugd. 1632. fol. eum „vberissimum et locupletissimum. multa rerum varietate refertum, et variis disquisitionibus disputationibusque physicis instructum“ vocat MORHOF. Polyhist. T. II. p. 58.

q) Vid. MERKLIN. Linden. renou. p. 768.

r) De eo ita NAVDAEVS Bibliograph. Polit. p. 17. „Vnus nostro tempore Ludouicus Septalius, medicus Mediolanensis, gloriam omnem

„retulit, quae ex eiusmodi tractatione sperari poterat, edito pereleganti libro de re familiarum, in quo ita minute ac diligenter cuncta prosequitur, ut telum ferre semper ad intima penetraret.“ Plura de libro rarissimo paucisque viso dabit Cel. SCHLHORNIVS Amoenit. H. E. T. I. p. 936 seqq. qui de Septalio quoque multa, ut solet, erudite attulit. Prodiit liber Mediolan. 1626. 8.

s) XIV. Cal. Sept. habet CVRTIVS l. c.

t) Habuit filios superstites septem.

u) CVRTIVS l. c.

et moralem philosophiam Aristotelis, et Discussionibus Peripateticis insigniter meruit; dignus visus MORHOFIO *, quem maximi nominis philosophum appellaret.

§. XXVII. Ferrariensem inter Italos cathedram eruditione Peripatetica nobilitauit ANTONIVS MONTECATINVS, eo in loco anno MDXXXVI natus. Qui cum et doctrinae elegantiam et prudentiae alacritatem Alphonso II, duci Ferrariensi, probauisset, magnis ab eo rebus adhibitus, et ad legationes quoque obeundas aliquoties delectus est. Qua occasione talem se praestitit, vt hero suo consilia operamque fideliter demonstrauisse iudicaretur. Inde factum, vt et vrbi Regii regendae praeficeretur, et non semel vniuersam ditionem consiliarius produx administraret, et Ferrariae quoque tribunatum gereret, denatus anno aetatis LXIII, reparatae salutis MDXCIX ². Auxit is Peripateticam philosophiam commentationibus in *Libros octo Physicorum*, et *tres libros Politicorum priores* ³, itemque in *tres libros de Anima*. Has non scholiis modo et quaestionibus amplificauit, sed et digressiones in Auerroem adiunxit ⁴. Neque vero ita Aristoteli se deuouit, vt non Platoni quoque illustrando operam tribueret suam. Eius enim *Rempublicam partitionibus et paraphrasi* explicuit, similemque laborem *libris de Legibus et Epimenidi* praestitit, cui *Collectionem legum quinque rerumpublicarum veterum* ⁵ addidit. Neque tamen in Platone commentariis exponendo aequae felix fuisse visus est, quam in Aristotele illustrando. NAVDAEO enim iudice ⁶, libros de Republica Platonis, et Aristotelis diexodicis notis tabulis, distinctionibus explicare conatus nunquam neque sibi, neque lectori suo satisfecit. Cui plus tribuimus, quam BOECLERO ⁷, qui opera Montecatini omnia egregia esse pronunciat. Verona Lyceo dedit IOANNEM FRANCISCVM BVRANAM, qui ex disciplina Hieronymi Bagolini prodiit, qui circa annum MDXXVII, in Bononiensi academia logicam Aristotelis, non sine laude docuit, notus quoque editis *Libris tribus SYRIANI PHILOXENI in Metaphysicam Aristotelis* ⁸. Hoc praeceptore in dialecticis bellis egregie exercitatus Burana a studiosa iuuentute postulatus est, qui ipse se illis ducem in eo studio praeberet; id quod ita praestitit, vt et iudicium probaret et eruditionem, et auditoribus mire satisfaceret. Collatis enim interpretum fere omnium, Graecorum, Latinorum, Arabum commentariis, luculentam *Explicationem in libros priorum Analyticorum* conscripsit, quae perspicacissima audit

Antonius
Montecatini-
nus.

Io. Franciscus
Burana.

x) Polyhist. lit. loc. cit.

y) AVGVSTIN. SVPERREVS Apparat. hominum illustrium Ferrariarum p. 84.

z) BAYLE Dict. T. III. art. Montecatini. p. 412.

a) Conf. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 57. 58.

b) Ferrariarum 1566. inde suppleri potest BAYLE I. c. not. B. qui annum editionis se ignorare ait.

c) Nempe Hippodamiae, Laconicae, Creticae, Carthagenensis, Atheniensis, contra quas Aristoteles in posteriori parte secundi politici disputauit, vt habet titulus.

d) Bibliograph. Polit. p. 27.

e) Bibliograph. Crit. p. 605.

f) Venet. 1558. 4. Latine, Graece enim lucem non viderunt, conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. VIII. p. 451.

audit MORHOFIO^g, vt ipse Burana optimus philosophus. Linguam autem Hebraeam ideo didicit, vt in illa Arabum interpretationes Aristotelis legere posset: qua iuuante ad vertendam Auerrois expositionem se accinxit. Exhibet titulum libri a Bagolino editi, eo quod Burana vltimam imponere manum labori huic non potuerit, P. BAYLE^h, qui hic est: *Aristotelis priora Resolutoria, Latino sermone donata et commentariis illustrata a Ioanne Francisco Burana, adiecta Auerrois expositione in eosdem libros, cum Expositione secundi secti de facultate propositionum, et Auerrois in eosdem compendio eodem Burana interprete cum Annotationibus Hieronymi Bagolini.* Non vero substituisse diligentiam Buranae in solis Analyticis prioribus illustrandis, sed simili eum industria etiam posteriora exposuisse, ex titulo *Tomi secundi operum Aristotelis, qui cum commentariis Auerrois prodierunt Venetiis anno MDLX* patetⁱ. In eo enim continentur *Aristotelis posteriorum Analyticorum libri duo cum duplici textu, nempe veteri et Auerrois cum vtraque ibidem Auerrois Cordubensis expositione, media videlicet et magna, singulo cuique textui, accommodata, Ioanne Francisco Burana interprete.* Publico vero docendae philosophiae muneri diu vacans, illud tandem deposuit, reliquamque vitam artis medicae praxi consumpsit^k. Floruisse eum circa annum MDXXXIX asserunt KOENIGIVS^l et COLOMESIVS^m. Quod falsum esse monet desideratissimus WOLFIVSⁿ, eo quod commentarius in analytica priora primum Venetiis deinde Parisiis anno MDXXXIX lucem viderit, qui tamen posthumus a Bagolino, cui id negotii Burana moriens commendauerat, editus est. Verum nihil valere hanc rationem inde patet, quod ille liber Venetiis primo MDLXVII et deinde apud Wechelium Francofurti MDXCIII editus est: vnde tyopthetae vitio apud PET. BAYLE, quem secutus est Wolfius, positus annus MDXXXIX.

Ioannes Paulus Pernaumia.

§. XXVIII. In Patauina Musarum sede vt diu multumque ad haec nostra tempora philosophia Aristotelica floruit, ita nunquam non illa celeberrimos eius nutriuit interpretes^o. Inter eos ex medicorum ordine Aristoteli illustrando infudauit IOANNES PAVLVS PERNVMIA, is enim ea in vrbe edidit^p *Aristotelis philosophiam naturalem ordine definitiuo traditam, quod a nullo haecenus est factum.* In eadem academia fortunarum suarum sedem posuit IOANNES COTTVNIVS, homo Graecus, ex Borrhoea Macedonius teste DEMETRIO PROCOPIO^q. Is barbariem patriae pertaesus ad Italorum scholas diuertit, et phi-

Ioannes Cottvnius.

g) Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 7. p. 57.

h) Dict. T. I. art. Burana. not. A. p. 708.

i) Recensionem rari operis decem tomis constantis vide in Cat. Bibl. Aug. ab ELIA EHINGERO confectae p. 579.

k) AND. CHIOCCVS de Collegii Veronenfis illustribus medicis et philologis Sect. III. c. 2. et 3. qui liber recusus est in Thesouro Italico T. IX. Vol. VIII.

l) Biblioth. p. 143.

m) Ital. Orient. p. 57.

n) Ad h. l. not. d.

o) Conferenda COMMENI PAPADOPOLI Historia Gymnasii Patauini.

p) 1570. fol. Vid. MORHOF. l. c. c. II. p. 57.

q) In Recensione succincta eruditorum Graecorum, superioris et recentioris seculi §. 25. Bukaresta ad FABRIC. transmissa, et inserta Bibl. Graec. Vol. XI. p. 779. 780. Ex ea suppleri potest MORHOF. Polyhist. l. c. c. 14. §. 68. p. 104.

philosophiae atque medicinae studio lucubrationes suas deuouit; eo successu, vt dignus haberetur, cui philosophiae publicae docendae munus Patauui concederetur. Cui labori se parem non docendo modo iuuentutem, sed editis quoque commentariis in plerosque Aristotelis libros ostendit, inter quos laudatur *Commentarius in Aristotelis libros physicos editus Patauui MDCXLVIII*, in quo potissimum commendandum, quod praemiserit operi quaestiones prooemiales, quarum primaria est historica de Aristotele; in qua, teste MORHOFIO^{r)}, omnia adducit in laudem Aristotelis argumenta, additis etiam iis, quae in contrarium afferuntur, ita vt non parua obiecta a Francisco Patricio refutet; et ad minutias vsque in describendo Aristotele descendat. Aitque IDEM, diligentissimum eum esse auctorem in omnibus Aristotelicis examinandis, et cum Aristotelicis praecipue Graecis interpretibus conferendis. Sui autem apud Patauinos memoriam reliquit, condito suis sumtibus phrontisterio, siue schola Graecis erudiendis destinata, vt studiis inuigilare apud Italos natio domi a barbarie pressa posset. Cottunio Graeco alium ex ea gente iungimus paulo antiquiorem IASONEM DE NORES, Cyprium, Nicosiae ex nobili familia prognatum, et praeter philosophiam artis quoque poëticae cognitione celeberrimum, et controuersia cum Guarino de pretio tragi-comoediarum, quae pastorales dici solent, notissimum^{s)}. Is tradendae philosophiae morali in academia Patauina destinatus, cui officio tredecim annis praefuit, illi humaniorum disciplinarum, maxime rhetoricae, in qua Aristotelem sibi ducem elegerat, elegantiam iunxit, scribendi quoque artificio et iucunditate, perspicuitate et ordine commendatissimus. Neque tamen ita Aristoteli addictum prodidit animum, vt non ad alios quoque veteris aevi philosophos diuerteret. Ex quo studio enata *Institutio in philosophiam Ciceronis*, liberque *de Constitutione partium humanae et ciuilibus philosophiae*. Neque omittendum, quod quem vsu in theatro publico philosophia moralis habeat, quibus legibus in eo philosophandum sit, exposuerit. Obiit moerore confectus anno MDXC. Tertium his iungimus in academia Patauina philosophum Peripateticum FORTVNIVM LICETVM, doctorem philosophiae et medicinae celeberrimum; natus is V. non. Octobr. anno MDLXXVII, in ditone Genuensi, apud Bononienfes artis salutaris et philosophiae praecepta didicit: auctisque animi diuitiis comparataque eruditione elegantissima, ad Pisanam et post hanc ad Patauinam cathedram vocatus est, quam magna quoque eruditionis fama ornauit, denatus anno MDLVI. Quanta is veneratione Aristotelem profecutus sit, ex *Apologia pro Aristotele atheismi accusato*, cuius *Tomo Primo* mentio facta, intelligi potest. In eo enim, quem *de Pietate Aristotelis* conscripsit, libro, omnes ingenii doctrinaeque neruos intendit,

Iason de Nores.

Fortunius Licetus.

r) Polyhist. liter. loc. cit.

s) Vid. THUANVS ad an. 1590. TEISSIER.

Elog. T. IV. p. 96. et quae BOCCALINVS ea de re differit Relat. ex Parnasso Cent. I. rel. 31.

dit, vt in Numinis venerationem cultumque non peccasse Aristotelem ostenderet. Quod qua veritate demonstauerit, ex eo disci potest, quod suo loco de hoc argumento differuimus, quae heic non repetimus. Nos hoc vnum adiicimus, magnis eum rationum moliminibus egisse, vt librum *de Mundo* Aristoteli vindicaret: ita enim impietatem Peripateticam magis eludi posse probe pernoscebat. At inuita id veritate fieri, intelligent, qui ea expenderint, quae suo loco de hoc libro diximus. Scripsit multa vir πολὺ γράφος καὶ πολυμαθὴς, quorum historiam ipse libris duobus complexus est. Eorum scriptorum breuem dedit syllabum IOANNES HALLERVORDIVS^c, qui videndus. Inter ea memorari meretur, quod *Allegoriam Peripateticam* inscripsit, in quo libro de imagine et sepulchro Aristotelis, quod Venetiis esse traditur, agit, nec non aenigma celeberrimum: Aelia, Laelia, Crispis, ad rationes Aristotelicas exponit, librumque de mundo Aristoteli vindicat. In reliquis, quae ad naturalem philosophiam pertinent scriptis, a systemate quidem Peripatetico discedere religioni sibi duxit, ita tamen iis vsus est, ne quam tanto conatu defendebat ἐξ ὁδοῦ λαὼν Aristotelis, euerteret. Inde magna ei nominis celebritas enata est, quam vel ex vna GABRIELIS NAUDAEI epistola^a discas, in qua eum summis in coelum extollit laudibus, aliisque philosophis praefert. TOMASSINVS^{*} autem clarissimum nostri aevi philosophum vocat, consentiente RHODIO aliisque^y. Quod quo sensu verum sit, ex dictis intelligere est. Plura qui desiderat ei adeundi sunt IMPERIALIS^z et LAVR. CRASSVS^a.

Antonius
Scaynus.

§. XXIX. Inter Brixienfes ANTONIVS SCAYNVS, Salodiensis memorabilis est, cum ob illustratam Peripateticam philosophiam commentariis editis; tum ob paraphrases, Aristotelis fauente Minerva lingua vernacula confectas. Edidit enim *Commentarios in libros Metaphysicorum Aristotelis*; *Expositionem in libros octo Physicorum*. Tum *Paraphrasin in quatuor libros Aristotelis de Prima philosophia*, itemque *in libros de Anima*, cum *Annotationibus*, et in *Politica*^b. Quibus Scayni laboribus multum adiutum fuisse Danielem Heinsum, in edenda *Paraphrasi in politica Aristotelis*, obseruat HENR. BOECLERVS^c. Accurate enim docteque mentem Aristotelis perspexit, vnde CONRINGIO^d, aequissimo in his rebus iudici, *vir audit doctus et analytices peritus, iudicio graui et firmo perspicue et polite dicendi facultate pollens*. Inter Romanos autem in Peripatetica philosophia explananda industriam suam comprobauit ANTONIVS ROCCVS. Qui cum Romae, Perusiae, et Patauii disciplinarum cum humaniorum tum seueriorum fundamenta felici ingenio vsus posuisset, tandem Venetiis confedit, ibique philo-

Antonius
Roccus.

c) Bibliotheca curiosa p. 79.

u) pag. 51.

x) De Donar. p. 32.

y) Conf. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 609.

z) pag. 207.

a) Elog. P. I. p. 294.

b) Vid. KOENIG. Bibl. p. 730. MORHOF. T. II.

L. II. c. II. §. 27. p. 67.

c) loc. cit. p. 650. 651.

d) Conringiana p. 290.

lofophiam medio feculo XVII docuit, reiectis vocationibus, quae ad alia loca eum inuitabant. Neque vero viua tantum voce philofophiae Aristotelicae pomperia dilatare fategit, fed fcriptis quoque, paulo quidem, vt talia folent, rarius occurrentibus. Edidit enim *in vniuerfam Aristotelicam philofophiam Exercitationes*, itemque *Commentationes in libros logicos et phyficos*, et *Tractatum de Immortalitate animae*^e, quem pro genio Aristotelicae philofophiae egregium efle iudicat MORHOIVS ^f. Leguntur etiam eius *Exercitationes philofophicae* et alia, de quibus videndus PROSPER MANDOSIVS ^g. Eiusdem claffis fuit FELIX ACCOROMBONVS Eugubinus, medicinae et philofophiae laude celebris. Is enim *Philofophiam moralem Aristotelis* commentario illuftrauit, fi BOECLERO ^h credendum, non contemnendo: et confcripta tractatione, cui titulum fecit: *Vera mens Aristotelis et dilucidiffima in omnia Aristotelis opera explanatio*, lucem obfcuris Stagiritae locis accendere fategit, librum quoque *de Controuerfiis inter Platonicos, Aristotelicos et Galenum*, aliumque *de Fluxu et refluxu maris* vulgavit: in quibus omnibus fe Aristoteli pollicem premere demonftrauit. Neque omittendus hoc loco inter Peripateticos, quos Italia protulit, FRANCISCVS ROBOTELLVS, Vtinenfis, quamuis is locum potiffimum haud poftremum inter criticos feculi XVI mereatur. Nam non humanitatis tantummodo literas et eloquentiam, fed philofophiam quoque, praecipue moralem, Pifis et pofttea Luccae, Venetiis, Bononiae, Patauique docuit. De cuius in rem criticam et eruditionem veterem meritis, controuerfiis, acerbitate, plagio, et quae alia ei obiici folent, quibus meruit a SCALIGERO ⁱ *bestia magnusque corrafor* dici, hoc loco dicendum non eft, videndae autem cenfurae virorum doctorem parum Robortello honorifica, quas collegerunt THOMAS POPE-BLOUNT ^k et ANTONIVS TEISSIERIVS ^l. Tacemus eos, qui vitam eius tetigerunt, IMPERIALEM, FREHERVM, GHILINVM, GADDIVM, libris notiffimis. Ideo vero nobis hoc loco memorandus eft, quia Aristotelis ethicam verfione Latina donauit, quam quoque operam eius rhetoricae praeflitit, ipfe melior orator quam philofophus. Simili fere ratione de Aristotele meruiffe cenfendus eft, qui inter oratores feculi XVI eximium occupauit locum, MARCVS ANTONIVS MVRETIVS, de cuius vita, quia operibus eius praefixa eft, tetigeruntque eam omnes fere, qui hiftoriam eruditam recentioris aevi enarrauerunt, nihil afferimus. Is vero *Commentarium in libros X Ethicorum et Oeconomicorum Aristotelis* edidit, quo oftendit, fe non infeliciter verfatum fuiiffe in Peripatetica doctrina, et plura dare potuiffe, fi tantum, quantum arti dicendi impendit, ftudium ei tribuiffet.

Felix Accorombonus.

Franciscus Robortellus.

Marcus Ant. Muretus.

G g 2

§.XXX.

e) Vid. KOENIG. p. 676. f) I. c. c. 14. p. 107.
g) Biblioth. Romana.
h) loc. cit. p. 605.

i) Scaligerana fecunda p. 205.
k) pag. 693.
l) T. II. p. 291.

Hispani Peri-
patetici.

Io. Bapt. Men-
lorius.

Franciscus
Vallesius.

§. XXX. Non sola vero Italia Peripateticorum philosophorum ferax fuit, sed praeter Germanos nostros, quorum potiores in sequentibus enarrabimus, Hispania quoque et Gallia eruditionem et diligentiam in eo disciplinae genere demonstravit. Ex multis, facile apud SCHOTTVM et NIC. ANTONIVM inveniendis paucos dabimus, quos Peripateticae eruditionis celebritas extulit. Inter eos merito refertur IOANNES BAPTISTA MONLORIVS, Valentinus, canonicus Oriolanus. Is enim *Priores Analyticos Aristotelis libros* Latina veste induit, et *Paraphrasi atque scholiis illustravit*, librum quoque *de Entelechia et Vniuersalibus* edidit, in qua partes eum Realium secutum esse ait MORHOFIVS ^m. Superavit hunc Peripateticae doctrinae fama FRANCISCVS VALLESIVS, Couarrubianus, inter doctissimos suae gentis philosophos numerandus. Is cum se magno studio summoque ingenii acumine cognoscendis philosophiae et artis salutaris mysteriis tradidisset, praematura eruditione inclaruit. Iuuenis enim editis *Libris decem Controversiarum medicarum et philosophicarum cum libello de locis manifeste pugnantibus apud Galenum* ⁿ, magnam gloriam consecutus est, viamque ita sibi parauit ad professionem regiam in academia Complutenfi, quam spartam summa diligentia et insolita ingenii claritate diu ornauit. Quibus eius in arte quoque medica meritis commotus Hispaniarum rex Philippus II, in aulam eum vocauit, salutisque atque capitis sui tutelam ei permisit, et cubiculo suo medicum praeesse magna gratia muneribusque auctum iussit. Testes autem eruditionis praestantissimae reliquit libros plurimos tum medicos, recensitos a MERCKLINO ^o, tum philosophicos et philologicos, de quibus videndus NICOLAVS ANTONIVS ^p. Commentatus enim diligenter est in diuersos libros Aristotelis, eo eruditorum iudicio, *ut doctrina quidem et excellenti iudicio praeditus visus esset, at nonnunquam structurae negligens, ut perspicuitatis curam nullam propemodum habuisse censeretur*. De qua eius obscuritate conqueritur, qui Patauii ^q commentarium eius in *Aristotelis librum IV Meteorologicorum* edidit, vir doctus. Maxime autem illustrem famam consecutus est, *edita Philosophia sacra, siue de iis, quae scripta sunt physice in libris sacris*, saepius recusa ^r. In qua cum lectionis copiam et interioris philosophiae Peripateticae cognitionem plane singularem et excellentissimam demonstrauisset, dici non potest, quanta virorum doctorum approbatione susceptus sit ^s, ita ut eum cum *multiplici reconditori doctrina refertum, magnoque iudicio confectum esse, et omnium pene industriam in eo argumento superare iudicauerint, tum nihil in eo temere desiderandum censuerint, nisi forte, quod opiniones suas non ubiuis satis idoneis argumentis muniat, et quaedam*

m) T. II. I. I. c. 14. p. 104.

n) Complut. 1564. Francof. 1582.

o) Linden. Renou. p. 302.

p) Bibl. Hisp. T. I. p. 375.

q) 1591. 4.

r) Veimur inter reculas nostras editione Lugdun. 1588. 8. cui addita LEVINI LEMNII tr. de Plantis sacris et FRANC. RYER de Gemmis.

s) Conf. Io. FABRICIVS Hist. Biblioth. suae T. VI. p. 408.

dam miraculose facta nimis ad naturales causas videatur reducere. Id quod tamen supposita, quam auctor sequitur philosophia Peripatetica intelligendum est; quam qui reiicit, ei quoque displicere ratiocinationes Vallesii necesse est. Laudandus tamen, quod Aristotelem in iis, quae ab eo perperam et contra veritatem Christianam dicta sunt, qualis est aeternitas mundi, deseruerit, et rationibus oppugnaverit: et commendandus quoque ob historiae philosophicae notitiam, quam passim spargit haud vulgarem. Tertium his iungimus inter Peripateticos Hispanos nobilissimum, PETRUM IOANNEM NVNNESIVM, itidem Valentinum natum anno MDXXIII. Qui eruditionis semina concepit Parisiis a praestantissimis viris Audomaro Talaeo, Petro Ramo et Iacobo Carpentario. Quibus ducibus illam linguae Graecae atque Latinae et philosophiae notitiam sibi comparavit, ut domum reuocatus felici Minerua Aristotelicam philosophiam explicare posset. Inde ad gymnasium Caesar-augustanum ad explicandos Aristotelis libros poeticos et rhetoricos, et tum teste MIRAEO ^s ad Barcinonenses vocatus est, ut magno stipendio conductus Graecas Latinasque literas et eloquentiam doceret. Otii tamen literarii desiderio captus, munere se abdicavit, vitaeque reliquum libris et amicis, cum eam caelibem ageret, tribuit, denatus anno MDCI, prope octogenarius. Praeter libros alios, quos enumerat ANTONIVS ^f, scripsit etiam *de claris Peripateticis*, *Scholia in organon Aristotelis*, *de Curriculo philosophiae Peripateticae*, siue *Institutiones philosophiae*, quibus orationem *de Obscuritate Aristotelis eiusque causis earumque remediis*, luculentam sane et doctissimam iunxit, multamque historiae librorum Aristotelis lucem accendit. De quo tamen scripto eius, cui *Vitam Aristotelis* ab Ammonio editam adiecit, suo iam loco *Tomo primo* differuimus ¹. Ceterum cauendum, ne cum aliis Nunnesiis et praecipue Lusitano medico, cui itidem nomen Petro fuit, confundatur. Is et ipse in mathematicis scientiis et Peripatetica philosophia doctrinam suam probavit, et commentatione *in Aristotelis problemata* famam meruit. Docuit mathefin apud Conimbricenses. Videndi de eo ANTONIVS ^g, TEISSIERIVS ^h, FREHERVS ⁱ, VOSSIVS ^k. Ex Gallis his vnum addimus Robertum Balfureum, gymnasiarcham Burdegalensem, inter celeberrimos Aristotelis interpretes a MORHOFIO ^l relatum. Edidit enim *Commentarios in libros Aristotelis ethicos, et logicos*.

Petrus Ioannes Nunnesius.

Robertus Balfureus.

§. XXXI. Haecenus fufe satis, quae fata genuina disciplina Peripatetica inter eruditos habuerit, qui Romanae ecclesiae symbola receperunt, explicuimus: iam eius quoque fortuna enarranda est, qua in illis coetibus gauisa est, qui ab ista ecclesia secessum facere coacti, protestantium nomi-

Germania inter Protestantes Aristotelis deuota.

G g 3 ne

f) De Script. seculi XVI. c. 133.

ff) T. II. p. 163.

g) Conf. Io. FABR. Hist. Bibl. suae T. VI. p. 4.

h) loc. cit.

i) T. III. p. 132.

w) pag. 1275.

x) De Scient. Mathem. c. 36. §. 17. p. 191.

y) loc. c. p. 104.

ne appellari solent. In quibus cum viri iudicii acumine et eruditionis laude summam famam consecuti vixerint, qui omnem fere aetatem in literis, et praecipue in philosophiae studio consumserunt, factum inde est, ut non minus momentum Peripateticae philosophiae historia inter eos habeat. Quamuis autem longe lateque in Europae regionibus restitutae lucis purioris semina sparsa sint, nostra tamen Germania, potissimam partem recepit. In qua cum in scholis publicis passim magni ingenii philosophi viverent, Peripatetica quoque schola in hac maxime gente suos asseclas habuit, et benignis fatis diu vsa est: Ast concussa quoque haud semel tandemque a Cartesiana, longe vero fortius ab eclectica philosophia eiecta est. Quam tamen Aristotelis fortunam in academiis Protestantium accurate describere, quamuis nobilis ea recentioris historiae philosophicae pars sit, a nostro instituto satis remotum est, et plenam tractationem postulat, qua hucusque caremus. Nobis scopi nostri memoribus sufficit, generali narratione summam rei tradere, eosque viros doctos recensere, qui Peripateticae disciplinae laude inclyti, hanc sectam prae aliis nobilitauerunt.

Fortuna Aristotelis in academiis Protestantium.

§. XXXII. Quanto feruore Scholasticam philosophiam, ipsumque Aristotelem reiecerint, eumque in ecclesia tolerandum non esse statuerint, qui emendandis doctrinae euangelicae corruptelis manus admouerunt, et quam acris imprimis Lutheri de philosophia Aristotelis censura fuerit, supra luculentis testimoniis exposuimus; ex quibus constat, Stagiritam hostem iudicatum esse diuinae veritatis, et philosophiam eius diuinae inimicam gratiae. Quamuis autem summus initio esset, quo in Aristotelem insurgere coepit virorum magnorum ardor, eo quod damna intelligerent, quae in ecclesiam inuexerat superstitiosa eius veneratio; remisit tamen, ut plerumque fieri solet, aliquantulum, et paulo mitior de philosophia Peripatetica opinio caput coepit extollere. Nec id sine ratione factum est, vel vertiginoso quodam spiritu impulsore accidit, sed rationes non contemnendae in causa fuerunt. Nempe philosophiae luce opus esse, viri optimi atque praestantissimo iudicio praediti et per se intelligebant, et ex rerum enascentium circumstantiis et ecclesiae fatis haud prorsus laetis colligebant. Cum enim pseudo-philosophiam vehementer reprehendissent, et Aristotelem a Scholasticis in throno collocatum ob tyrannidem, quae

in

z) Plenam de fortuna Aristotelis in academiis Protestantium tractationem adhuc desideramus, eo quod non minoris momenti vicissitudines, quam in Parisiensi, Aristoteles in illis habuit, ut ex iis intelligi potest, quae suo loco de controuersis Ramaeis, Sennertianis, Hofmannianis, Pufendorfianis, Thomasianis &c. dicuntur. Dedit quidem de Varia fortuna Aristotelis in academiis Protestantium dissertationem, eamque libro Io. LAVNOII de Fortuna Aristotelis in academia Parisiensi praefixit B. HERM. AB ELSWICH, quae docta satis et iucunda est, sed nec

plena, nec accurata, et primae magis lineae, quam iusta tractatio. Quae cum suscipi nequeat, nisi aetia academiarum publica consulantur, ut factum a Launoio, optamus merito, ut in academiis Protestantium viri docti, quibus ad ea aditus pater, similem laborem suscipiant, et ex ipsis academiarum tabulariis arcanam Peripateticae philosophiae historiam depromant. Id quod hodie minori difficultate fieri potest, quam olim, cum desierint esse, quibus sacrosancta visa est Aristotelis auctoritas, et quibus piaculum creditum, talia vulgari.

in ipsas inde conscientias enata fuit, deiicere constituissent, prorepfit genus hominum enthusiasticum et ineptum, nec literis satis cultum, nec animi probitate subactum, quod cum miris ingenii somniis miscere omnia, et imaginationis vagabundae nugis replere ecclesiam coepisset, philosophiam, ex qua infanienti ferociae repagula oriri posse intelligebat, prorsus reiecit, abusumque est iusto zelo virorum piorum, qui pseudo-philosophiam improbabant. Huius generis homines ipsa, ex qua lumen euangelii spargi coepit, Witteberga protulit, in quo agro cum tritico amara ista succreuerunt lolia, Anabaptistis in id connitentibus, ut ducibus hominibus audacissimis sacra et profana miscerent omnia, ipsamque doctrinae puritatem turbarent, et philosophiam simul ob eum, quem sibi praefixerant scopum, eiicerent. Testis eius rei est PHILIPPVS CAMERARIUS *, qui de ista hominum turba, quae in agro Vitebergenfi duce Ciconia quodam, eiusmodi errores, qui Aabaptisticorum nomine innotuere disseminauit, sermonem faciens ita inter alia disserit: *Ciconia iste se imperitum literarum esse penitus simulabat, vel erat etiam fortasse, praedicans sibi diuinitus scientiam salutare contingere. Esse tamen studebant hi in numero suo literatos aliquos. Sed et ipsi se magistros doctoresue homines habuisse habereue affirmabant nullos, et copiam scientiae sibi diuinitus conferri vniuersae. In quibus vnus erat Marcus nomine praecipuus, qui sibi a Deo hoc esse datum tributumque eximium gloriabatur, ut ipse interpretando et explicando scripta sacrarum literarum excelleret. Hic gentis, quae putabatur incolere eam regionem, quam veteres Nariscorum appellarint, cuius, aliquando fuerat discipulus scholae Wittebergenfis, sed studia deseruerat, siue antea, seu posteaquam in illam societatem peruenisset. Nam et hoc erat in legibus illorum, ne quis in otio liberali bonis artibus et literis operam daret: ne aliunde scientiae cognitionisque facultatem quaereret, quam ab aeterna Dei benignitate, cui adiumentis humanis nihil esset opus. Nam cur colere aut venerari aliquis vellet Deum? si non dignaretur eo beneficio, quod datum esset patribus et sanctis viris prisco seculo. Quin etiam par commercium colloquiumque esse a Deo flagitandum, et vrgentibus tribui. Haec cum ad perditissimum entusiasmum in crustandum disseminarentur, probe viderunt, qui pro puritate nuper demum tantis laboribus restituta, sarte testeque conseruanda custodiendaque vigilabant, philosophiae opera retundendos esse infanorum hominum proteruiam et furorem, nec pati se posse, ut quod contra abusum philosophiae, falsumque sapientiae genus dixissent, ad euertendam ipsam rationem eiusque usum sobrium raperetur. De ponendis itaque declarandisque iustis philosophiae limitibus acrius, quam antea, cogitare coeperunt; praecipue cum inter ipsos literarum professores essent, qui artium et scientiarum iugulum suo fanaticismo*

*) In Vita Melanchthonis p. m. 43.

cifino peterent ^a. Et hoc quidem pacto factum, ut de philosophiae studiis iuventuti tradendis serio dispiceretur, et ipse Lutherus de iis mitius sentiret, et rectum philosophiae usum non modo minime improbaret, sed et sollicitis rationibus commendaret. Qua de re cum luculenta testimonia attulerint clarissimi viri CHR. AVG. HEVMANNVS ^b et HERMANNVS ELSWICHIVS ^c, breuitatis causa ad eos lectorem amandamus. Maxime vero Philippus Melanchthon ad id plurimum contulit, ut philosophia in Protestantium Scholis diligenter coleretur. Quamvis enim acriter satis in Scholasticam philosophiam et insanos Aristotelis admiratores esset inuectus, ipsam tamen, quam cum elegantiori literaturae docebat philosophiam seruandam esse, et temperandum Lutheri de ea iudicium, quod verbis magis acerbioribus pseudo-theologiae, quam sententia verae philosophiae oppositum esse nouerat, statuit ^d. Qua in re si eclecticam philosophandi rationem commendauisset, omne sane tulisset punctum. Quam, ut erat iudicio acri et ingenio optimo, non ita ignorauit, ut eam sectariae postponere debuisset. Cordate enim, et ut decet philosophum, scribit: *Nolo philosophando quemquam nugari, ita enim fit, ut communis etiam sensus tandem obliuiscere; sed ex optimis optima selige, eaque cum ad scientiam naturae, tum ad mores formandos attingentia*. Verum ad alia diuertit vir optimus, ratus sufficere, si Peripateticam philosophiam a fordibus, quibus eam Scholastica natio inquinauerat, purgatam restituisset. Qua in re potissimum magnorum virorum, qui in Italia cum honestis disciplinis reliquis philosophiam Peripateticam nativo vultui redditam resuscitauerant, exemplo confirmatus est, quibus Iacobi Fabri similia apud Gallos molientis conatus iungebat sibi imitandos. Erant inter hos summos viros nonnulli, quibus carissima erat Melanchthonis amicitia, inter quos imprimis Petrus Bembus et Iacobus Sadoletus cardinales fuere, qui elegantiam ingenii atque eruditionis in Philippo admirabantur. Qui cum valde Aristotelicae doctrinae patrocinarentur, admodum Melanchthonem in amore Peripateticae philosophiae eorum confirmauit auctoritas. Neque id magnopere mirandum esse, quilibet intelliget, qui paulo attentius Philippum considerauerit. Cui licet animus contigisset placidus et ingenium optimum, quod moderate de se sentiebat, procul tamen ab ea mentis fortitudine aberat, quae ad eiiciendam philosophiam sectariam requirebatur; quaque sola de sectae praeiudicio triumphare licet. Quem animi characterem ut in tota vita demonstrauit, ut infra pluribus dicetur, ita in causa ille quoque fuit, ut sectariam philosophiam repudiare nollet, quod tamen, ut erat ingenti animo, Lutherus voluerat. Hoc itaque pacto animo affectus cum philosophiae culturam commendare, suoque

a) Id fecisse Andream Bodenstein Carlstadtium, notum est ex Annalibus huius temporis. Et hunc histriorem intelligit MELANCHTHON Or. de Doctr. phys. T. IV. p. 256. qui simulatione religionis vituperat naturae inquisitionem.

b) Aët. philos. Vol. II. p. 590.

c) loc. cit. §. 10. p. 29. §. 15. p. 42.

d) Diximus ea de re, quantum satis, supra c. I §. 11.

e) Declamat. T. I. p. 507.

suoque exemplo et doctrina iuuare vellet, in Aristotele substitit, quem,
 qui pulchrius philosophari cupiebant, eo tempore sequi constituerant, ra-
 ti ordine, soliditate et subtilitate Aristotelem reliquos Graecis philosophis
 praeferendum esse. Eandem sententiam tenuit Philippus, qui sufficere pu-
 tavit, si retento Aristotele ex aliis demum quaedam corpori doctrinae phi-
 losophicae asuerentur. Ait enim: *Eruditam philosophiam requiro, non*
illas cauillationes, quibus nullae res subsunt s. Ideo dixi, vnum
 quoddam philosophiae genus eligendum esse, quod quam minimum habe-
 at sophisticas, et iustam methodum retineat. Talis est Aristotelis do-
 ctrina. Quibus cum adiecisset, cur reliquas sectas repudiandas censeret,
 addit: *Quanquam is, qui ducem Aristotelem praecipue sequitur, et vnam*
quandam simplicem ac minime sophisticam doctrinam expetit, interdum
et ab aliis auctoribus aliquid sumere potest. His rationibus inductus
 Melanchthon cum reuiuiscantis literaturae florem in schola Leucorea pro-
 mouere vehementer vellet, philosophiae quoque studium Saxoniae ele-
 ctori, auctoritate ea, qua apud optimum principem literis egregie fauen-
 tem utebatur, vehementer commendauit, cumque is esse crederetur, cu-
 ius omnium maxime iudicio ea in re fidendum esset, illa philosophandi et
 literas quoque elegantiores iungendi ratio facile obtinuit, et iussu principis
 introducta, et tota encyclopaedia ad veterum mentem restituta, philoso-
 phiae inferuire iussa est. Qua de re eleganter differit in oratione *de Stu-*
diis corrigendis ^{f)}, et quo potissimum pacto veteris eruditionis elegantia
 haurienda sit, prolixè exponit: gratulatur autem adolescentibus suam fe-
 licitatem, quibus benignitate optimi ac sapientissimi principis Friderici
 ducis Saxoniae electoris contigerit longe saluberrimis erudiri: fontesque
 artium ex optimis auctoribus haurire. Hunc enim natium ac sincerum
 Aristotelem, illum Quintilianum rhetorem, hunc Plinium tantum non
 ditissimum paediae ac veluti quoddam copicae ornu, illum argutias, sed
 arte temperatas docere. &c. Ita vero adornato in academia Viteber-
 gensi philosophiae studio ad hunc bonarum artium mercatum inuitante
 Philippicae eruditionis, quae ubique per ora virorum doctorum vo-
 litabat, fama adcurrerat, quicquid literis elegantioribus et philoso-
 phiae se dare constituerat. Vt non inepte iudicauerint, qui Philippum
 communem Germaniae praeceptorem vocarunt, eo quod omnem fere
 Germaniam artium praeceptis imbuisset. Ita vero Melanchthonis cura
 Aristotelica philosophia a pristinis sordibus purgata et tum nitore suo re-
 stituta, tum humanitatis studiis ornata commendataque inualuit. Quae
 initia eius valde laeta non minor excepit felicitas, et incrementa haud
 parua secuta sunt. Nam ex Italia atque Britannia, ubi iam tum melior
 literatura et imprimis sincerus Peripateticismus inualuerat, viri nonnulli
 docti religionis emendationem et libertatem secuti ad Germanos discesse-
 rant,

f) De Vit. philos. l. c. p. 336.

g) Declamat. T. I. p. 505.

rant, qui cum eruditione sua tandem obtinuissent, ut publicis docendi muneribus admouerentur, eam, quam domi didicerant, philosophiam Peripateticam iuuentuti tradiderunt. Quod imprimis in Lipsiensi Schola factum ab Alexandro Alefio Scoto et Simone Simonio ^h. Basileensis autem academia cum Erasmi praesentia ornaretur, eiusque commendatione valde vigeret vetus eruditio et imprimis philosophia Peripatetica, publicatis Iacobi Fabri lucubrationibus, alia, quam prius, facie innotesceret, ex hoc etiam equo Traiano milites progressi sunt, qui in arena philosophica pro Aristotele strenue dimicarunt. Nihil tamen magis Melanchthonianam de eo philosophiae genere sententiam Germanis persuasit, et Peripateticos in coetibus Protestantium disseminavit, quam quod ex disciplina tanti viri innumeri viri prodierint, qui scholis et academis praefecti, secundum praeceptoris mentem encyclopaediam omnem finxerunt, ipsamque adeo Peripateticam doctrinam barbariei Scholasticae furrogarunt. Qui cum discipulos itidem suos eundem in modum formauissent, et ex hac disciplina sua novas propagines emisissent, Philippica philosophandi consuetudine omnis Germania repleta est. Inter quos Philippi discipulos imprimis Valentinus Friedlandus Trocendorffius ⁱ, vir clarissimus et doctrinae elegantia commendatissimus, memorari meretur, qui cum singulari dexteritate et felicitate innumeros adolescentium animos, magistri sui praeceptis atque methodo usus, formauisset, latissime inter Germanos eam disciplinarum seriem propagavit, et Peripatetica quoque doctrina hoc pacto aucta et ubique locorum introducta est. Et ex his fontibus magna illa fortuna fluxit, qua Aristoteles in scholas Protestantium post reformationem usus est, cum suscepta religionis emendatione parum spei illi superfuisset. Nam ab illo tempore in omnibus Protestantium scholis a discipulis Philippi Peripatetica philosophia iuuentuti literarum studia aemulanti tradita est, tanto feruore, ut principum, sua gratia academias nutrientium statutis philosophantibus Aristoteles dux praefigeretur. Id quod in Vitebergensi schola factum esse, ex allato supra Melanchthonis loco patet: et sequentibus quoque annis cum in ea, tum in Lipsiensi academia obtigit, cuius testis esse potest professio organi Aristotelici hodiernum ibi durans, euincuntque philosophi inter Peripateticos haud vulgaris nominis, qui in ista academia docuerunt, inter quos seculo XVI, praeter Camerarium, Simon Simonius enituit, de quo postea dicendum, ex cuius disciplina praeter multos alios Ioannes Neldelius vir acutissimus prodiit. Sed et Victorinus Strigelius eodem in loco Philippica methodo usus in arena Peripatetica militauit ^k. Anno vero MDLXXVII, Lipsiensi et Vitebergensi academiae, teste ELSWICHIO ^l ab Augusto Saxoniae electore constitutio praescripta, qua secundus professor philo-

sophiae,

h) De Simonio dicitur infra, de Alexandro Alefio consulendus IAC. THOMASIVS Orat. p. 300. et BAYLE Dict. T. I. art. Alefius.

i) Vid. MELANCHTHON. Declamat. T. V. et ex eo ADAMI Vit. philos. p. m. 167.

k) Videnda elegans et doctissima tractatio de Vita Victorini Strigelii, quam plaudensibus Musis edidit V. C. HIERONYMVS MERZIVS, collega nobis coniunctissimus.

l) §. 16. p. 64.

sophiae, nec non septimus, octauus et nonus, solius Aristotelis libros in dialecticis, physicis, ethicis, et politicis praelegere, disputationes item et examina promouendorum ex Aristotelis libris instituere iubentur. Idem in Rostochiensis academia factum, quam Melanchthonis studio et opera reformatam dederant principes Mecklenburgici. Teste enim DAVIDE CHYTRAEO ^m, ea in schola, contempta, quae tum inualescere coeperat, Ramaea dialectica, sola Aristotelis placita ex libris Philippi publice explicata sunt, nec passi sunt doctores publici alium praelegi. De qua philosophiae Aristotelicae institutione in academia Rostochiensis cum prolixius ipse MELANCHTHON disseruerit ⁿ, lectorem ipsum ad eum ablegamus. Similia de Tubingensi, Argentoratensi, Altdorfina aliisque inter Protestantes scholis facile dici possent, si id iam ageremus, et non ex iis, quae dicenda restant, pateret, simile ubique institutum obtinuisse.

§. XXXIII. Ex eo tempore magnus ubique inter Germanos in academiis Protestantium prouentus fuit, cathedrae enim philosophicae, si Rami affeclas excipias, usque ad Pufendorfii tempora et finem seculi XVII, a Peripateticis ubique occupatae sunt. Catalogum itaque Peripateticorum inter Protestantes molienti, series tantum philosophorum qui logicam, physicam, metaphysicam, ethicam, politicam tradiderunt, notanda est, hi enim omnes coeco plerumque obsequio Aristotelem secuti sunt. In quo faxy voluendo tempus perdere nec institutum nostrum poscit, nec historiae philosophicae interest. Fuerunt tamen in ingenti horum hominum numero nonnulli, quos singularis Peripateticae philosophiae peritia communi reliquorum turbae exemit. Inclaruit enim in Lipsiensis academia praeter Ioachimum Camerarium, de quo supra dictum, et Simonem Simonium, de quo infra pluribus agemus, Ioannes Neldelius, Glogauio-Silesius, qui cum Simonem Simonium praeceptorem habuisset, iudicii acumine et eruditionis copia eum superauisse CONRINGIO ^o visus est. Admotusque publicae, quae organon Aristotelis interpretatur, cathedrae, in collegio principum maiori locum inuenit, et academiae decemuir factus est, denatus prid. id. Febr. anno MDCXII. Reliquit autem specimen doctrinae Peripateticae *Institutiones de usu organi Aristotelici in disciplinis omnibus*, recusas curante HENRICO CRELLIO ⁿ, cum praefatione CONRINGII ob utilitatem apud Helmstadienses ^q, laudatas BOECLERO ^r, MORHOFIO ^s, CONRINGIO, aliis ^{*}. In Rostochiensis schola Philippi institutione vsus Peripateticam philosophiam docuit David Chytraeus, ut ex eius epistola, ad quam supra prouocauimus constat, in qua Matthaeo Dressero, contemptum Aristotelis et dialecticae Philippeae obicienti respondet. Cum enim iussu du-

Peripatetici
nonnulli in
Protestanti-
um academiis.

Lipsiae.

Rostochii.

H h 2

cis

m) Epist. p. 824.

n) Declamar. T. IV. p. 176.

o) loc. citando.

p) Vitam eius enarrat Programma acad. Lips. in eius funere, quod exhibet WITTENIVS,

Memor. philos. Dec. I. p. 53. q) 1666. 4.

r) Bibliograph. crit. p. 884.

s) Polyhist. T. II, L. I. c. II. §. 28. p. 62.

*) ELSWICH de Fort. Arist. in Acad. Protest. §. 17. p. 15.

Tubingae.

Argentorati.

cis Mecklenburgici, Arnoldus Burenus, restaurator elegantiorum inter Rostochienfes, literarum ^{f)}, Vitebergam effret profectus, vt de emendandis eius scholae studiis cum Melanchthone ageret, Chytraeum potissimum ob elegantissimam eruditionem ille commendauit ^{g)}. Qui illuc traductus, Philippi methodum in tradenda philosophia, cum rationali tum morali secutus est, vt ex libro eius *de Studio dialectices instituendo* constat. Plurimum viri celeberrimi commendatio ad stabiliendum eo in loco Peripateticismum valuit, cum et eruditissimus esset, et magna eius in istis oris celebraretur auctoritas; de quibus tamen rebus eius cum limites nobis positi non patiantur differere, consulenda est post ADAMI, REIMANNI, TEISSIERII ^{h)} diligentiam, erudita *Dauidis Chytraei* vita edita a V. C. OTTONE FRIDERICO SCHVZIO ⁱ⁾. In Tubingensi academia ab ipsis restauratarum literarum initiis Peripatetica philosophia docta est. Maxime vero Iacobus Schegkii celeberrimum inter sui temporis Aristotelicos nomen consecutus est, quam non Tubingae modo verum etiam in aliis omnibus Germaniae scholis obseruari ac vigere, suo tempore scripsit, qui ad pedes Schegkii confedit, et ab eo philosophiam didicit NICOLAUS TAVRELLVS ^{j)}. Argentoratensis schola de tradenda Peripatetica philosophia aliquando ita sollicita fuit, vt cum idoneo professore philosophiae destitueretur, duo theologi Petrus Martyr et Hieronymus Zanchius Aristotelem interpretari iuberentur ^{k)}. Quod munus eo lubentius clarissimi viri susceperunt, quo magis Aristotelem habuerunt summopere carum, eumque familiarissimum esse debere veris theologis crediderunt. Sed et alii postea viri docti in tradendo hoc philosophiae genere in hac academia industriam comprobauerunt suam. Inter quos praeter Ioannem Stürmii ^{l)}, veteris literaturae apud Argentoratenses *ἐργασίαν*, et Andream Planerum, celebritatem nominis consecutus est Io. Ludouicus Hauehreuterus, Argentoratensis, filius Sebaldi poliatri ^{m)}. Is enim Stürmii Planerumque praeceptores nactus tanta felicitate in philosophiae stadio praeunte Aristotele, cucurrit, Hieronymi Wolfii quoque apud Augustanos contubernio et conuersatione usus, a quo celeberrimo viro, intimiorem Graecae linguae notitiam et τὰ μαθήματα didicit, vt licet XXIV annorum iuuenis dignus tamen haberetur, cui publica physices et logices Aristotelicae interpretatio crederetur, praemissa, quae ei iniungebatur explicatione libri *de Mundo* ⁿ⁾, quod ideo factum esse videtur, quoniam ἐπεδοξότερος in eo libro Aristotelem fuisse philosophatum, plerique sibi persuaderent. Ita explicatis Aristotelis libris celebrioribus, et inter eos quoque,

f) Vid. ARPINVS de Meritis Westphalorum in academia Rostoch. p. 37 seqq. ROLLII Memor. philos. p. 105.

g) Vid. ADAMI Vit. Theol. p. m. 681. REIMANN. Hist. lit. Germ. P. IV. p. 573.

h) Elog. T. IV. p. 402.

i) Supplementum Hist. eccles. imprimis Lutheranae ad dimidium seculum XVI quatuor li-

bris expositae, quibus continetur vita Dauidis Chytraei Hamb. 1728. 8.

j) Praef. Alp. caesarum.

k) Vid. ELSWICH l. c. p. 45.

l) Vitam eius exhibet ADAM. Vit. phil. p. m. 243.

m) IDEM Vit. Medic. p. 311.

n) STÜRMIVS apud ADAM. l. c. p. 443. conf. FECHT Schediasm. p. 488.

quoque, qui de *Motu animalium* differit, dum eruditionem rerumque naturalium scientiam probat, ita doctrinae pulchritudinem commendat, ut artem quoque salutarem tradere iuberetur. Quam ita docuit, ut philosophiam tamen minime negligeret, testeque, cui vitae eius historiam debemus MELCHIORE ADAMO *, *non lacunas putridas, sed limpidos fontes consecraretur, et quae docebat, ex auctoribus optimis, imprimis ex Aristotele depromeret, ratus neminem philosophorum doctiorem nec acutiorem, nec in rebus inveniendis diiudicandisque acriorem esse.* Inde laudes in illum congestae, et fauentissima de Hauenreutero iudicia. Inter quae eminet, quod effigiei eius adscriptum est:

*Orbis amor, morum exemplar, pietatis ocellus,
Alter Aristoteles, alter et Hippocrates †.*

Tanto autem amore philosophiam Peripateticam profecutus est, ut, cum professoris medicinae et poliaari munus nimis viro ob strenuos et continuos labores languenti graue esset, ideoque professionem medicam relinquere, exorari se tamen a conuentu academico passus sit, ut denuo physicam, metaphysicam et logicam explicaret. Metaphysicam tamen professionem accrescente aetate deposuit, physicam ad vitae finem retinuit, quem subiit denatus anno MD C XVIII, anno aetatis septuagesimo. Quantum autem in Peripatetica philosophia vir fuerit, ex scriptis eius philosophicis intelligitur. Nam praeter Zabarellae opera, quae iunctim edi curauit, elucubrauit *Analysin libri primi posteriorum Analyticorum*, et *libri quinti Ethicorum Aristotelis*, tractatum de *Anima*, et *Compendium physices*. Platoniam tamen philosophiam commentando quoque attigit scripta *Explicatione ciuitatis Platonicae ex libro decimo de Republica*. In Ienensi academia praeter alios Aristotelis interpretes Victorinus Strigelius nostras, quem Lipsiae quoque philosophiam docuisse supra innuimus, nomen sibi fecit celeberrimum. Cum enim Graecam linguam satis calleret, et veteri literatura esset instructissimus, Melanchthonis autem παιδείας τρόπον accurate referret, Aristotelem ita consuluit, et iuuentuti philosophiam discendi consulendi auctor fuit, ut ad hunc vnum praeceptorem, interprete tamen Philippo, cuncta referrentur ^a. Quo consilio ipse quoque libros ethicos Aristotelis, interpretatus est, editos a IACOBO MONAVIO ^b, vel potius ^c, quod recte obseruatum B. FABRICIO ^d, paraphrasi illustrauit. Ut vero Peripateticam philosophiam latius propagaret, quam Erfurti quoque docuit, *Philippi dialecticam* et *Ethicam hypomnematis* explicuit. Accepisse Victorinum hunc Aristotelis amorem a praeceptore Ioanne Zinckio, medico et philosopho haud incelebri, cum Friburgi ab eius ore penderet, ab eoque tam alte pectori infixum esse, ut eradicari non potuerit, asserit Cl. REIMMANNVS ^e. Quod facile quidem

Ienae.

*) loc. cit.

†) Ibid.

a) Vid. IAC. MONAVIUS loc. citando.

b) Lips. 1572. 8.

H h 3

c) Id factus est in praefatione editor.

d) Bibl. Graec. Vol. II. p. 154.

e) Hist. lit. German. P. IV. p. 448.

Aldorfi.

Helmstadii.

Regiomonti.

dem concedi potest, multo tamen magis ad commendandum Strigelio Aristotelem contulisse videtur Melanchthonis auctoritas ^f, quae tanta Victorino visa est, ut eius opiniones mordicus tueretur, nec calamitates inde sibi obortas metueret. Nec defunt, qui Aristotelicae philosophiae amorem nimium et praepostorum errores illi syncretisticos persuasisse contendunt, quod an verum sit, in historia viri, in actis seculi XVI ecclesiasticis satis memorabili excutiendum est, nec huc pertinet, videndus autem, qui praeclare de hoc ciue nostro meruit doctissimus HIERONYMVS MERZIVS ^{ff} noster. Illud hic sufficit, certum esse, et testimonio virorum doctorum comprobatum, Strigelium inter nominatissimos Peripateticae philosophiae doctores suo tempore connumeratum fuisse ^g. Eandem Aristoteles fortunam inter Noricos habuit, nutriuit enim Altdorfina academia Peripateticos magnae famae et summae eruditionis, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Ernestum Sonerum, Michaëlem Piccartum. Qui cum primum fere locum inter philosophos Aristotelicos recentiori aetate tuiti sint, paulo curatius infra enarrandi sunt. Id vero hoc loco non praetereundum, ipsam hanc scholam, quae gymnasii formam initio habuit, constitutionem suam, auctoritate magistratus Norimbergensis accepisse a viris summis Ioachimo Camerario, Eobano Hessio et Philippo Melanchthone, translatamque Altdorfium primum rectorem accepisse Valentinum Erythraeum ^h Melanchthonis ⁱ, hocque pacto Melanchthoniana quoque docendi discendique ratione ipsam philosophiam Peripateticam ibi inualuisse. Quin et primus theologiae professor eo in loco Ioannes Piccardus, Michaëlis parens, totus a Melanchthonis ore pependit ^j, quo euenit, ut Philippica methodus in ea schola diu obtineret. Idem in Helmstadiensi accidit, quam Dauid Chytraeus ordinauit; quem Philippi discipulum fuisse supra diximus. Hinc celeberrimi Lycei recentioris doctores nonnulli eo in loco fuere, quos in sequentibus commodiore loco enarrabimus. Nec aliter in Regiomontana academia euenit. Eius enim condendae auctor cum Alberto marchioni Brandenburgico duci Prussiae fuerit Georgius Sabinus ^k, gener Melanchthonis, anno MDXLIV, ipseque per triennium primus ei rector praefuerit, intelligitur inde sine negotio Peripateticismum Melanchthonianum ea in schola praeualuisse. Et haec quidem Aristotelis fortuna fuit in academiis Protestantium, qui inuariatam confessionem sequuntur, rudi penicillo adumbrata. In reformatorum, qui vocantur, scholis idem obtinuit, et Aristoteles, vbique, etiam

f) Innuit id MONAVIVS l. c. scribens de Strigelio: „Quinimo Aristotelica illa, quae de aliorum non contemnendis interpretationibus, alibi didicisset, libenter tamen sese sua sponte obliuioni tradidisse confirmabat, ubi primum Vitebergam venit, et hanc Atticam apiculam, vel potius Musarum lusciniam (Melanchthonem) audire ipsi contigit.
ff) loc. cit.

g) Vid. BAYLE Dict. T. IV. art. Strigelius p. 284. ADAM. Vit. theol. p. 417. TRASSIER. Elog. T. II. p. 315.

h) Vid. SIG. IAC. APINI Vitae prof. philos. Altdorf. init.

i) B. ZELTNERVS Vit. prof. theol. Altdorf. p. 2. et praef.

k) Vid. ALBINVS in Vita Sabini edita iterum et observationibus auctae THEOD. CRVSIO p. 134.

etiam extra Germaniam triumphauit. Exemplo esse potest Geneua, Aristotelicae philosophiae tenacissima; in qua cum nonnemo ex professoribus Derodoni adhaereret, grauissimae inde inter doctores publicos controuersiae exortae sunt ¹. Maxime vero id patuit, postquam ad Geneuenses Ramus peruenit; obtenturus professorium munus, nisi obstitisset Theodorus Beza, qui ea de re ad ipsum Ramum scripsit ^m: *Certum ac constitutum esse Geneuensibus, in ipsis tradendis logicis et in ceteris explicandis disciplinis ab Aristotelis sententia ne tantillum quidem deflectere.* Inde factum, ut Arminio, studiorum causa Geneuae haerenti et philosophiam secundum Ramum, tradenti, facultas legendi ex instigatione cuiusdam Peripatetici adimeretur, teste GER. BRANTIO ⁿ. Inter Anglos, quamuis tempus esset, quo Platonica philosophia apud nonnullos triumphauit, apud plerosque tamen Aristoteles obtinuit, summoque loco est habitus. Relinquimus vero CHRISTOPHORI ARNOLDI fidei ad Georgium Richterum scribentis ^o: *In priuatis collegiorum Oxoniensium disputationibus tantam Aristotelis auctoritatem esse, ut si quis opponendo eam infringere, aut vilipendere sustineat, solidos quinque Anglicanos, hoc est, Philippicum unum soluere omnino teneatur.* Inter Batauos autem quanta Aristotelis existimatio fuerit, Cartesianae controuersiae satis loquuntur, cum non minus aegre tulerint eius regionis philosophi contemni Aristotelem, quam, quod credebant vim inferri scripturae. Immo inter ipsa Remonstrantium certamina ferre non potuere, qui contrarias partes defendebant, contemni ab Arminii sequacibus philosophiam Peripateticam ^p, ipsique infanias multas et impietates imputari.

Geneuae.

In Anglia.

In Hollandia.

§. XXXXIV. Diu durauit inter Protestantes ista Aristotelis veneratio, cuius ratio ut haud vna fuit, ita potissimum ad Melanchthonis methodum referenda causa est, quae effecit, ut qui eum sequebantur, pulchrius et melius philosophari posse neminem, crederent. Illa qualis fuerit, non alienum erit, praeunte IACOBO MONAVIO ^q hoc loco exponere. Nempe ea non inhaerebat singulis verbis, neque immorabatur explicationi omnium argutiarum atque λεπτολογημάτων, quae in Aristotele reperiuntur, sed explicabat res meliores et magis etiam necessarias, quam sunt alicubi Aristotelicae, et quod est potissimum vsum atque fructum illarum artium atque doctrinarum demonstrabat luculenter. His vero adaptatum genus orationis, ut Lucianus nominat, *εὐπρίστον*, hoc est proprium, disertum, planum, perspicuum, significantissimum, ad omnem docendi rationem maxime accommodatum et directum. Accedebat ordo ac via docendi Ariadnaeo filo *μεθοδικώτερος*; tum delectus ex immensis artium atque auctorum cumulis, quo ea solum depascerentur et feligerentur,

Causae Peripateticismi inualescentis methodus Philippica.

1) Conf. ELSWICH l. c. p. 71.

m) Epist. 34 p. 153. ep. 36. p. 156.

n) In Vita Arminii p. 12. Sectabatur autem Arminius Ramum, obseruante Cel. MOSH. ad h. l.

o) Epist. Richter. p. 487.

p) Vid. Epistolae Remonstrantium editae a

LIMBORCHIO p. 959.

q) loc. cit.

tur, quae et maxime essent necessaria, et quae vsum potissimum ad rationem dicendi scribendique et ad formandum mores atque iudicium haberent, reiectis ac repudiatis iis omnibus, quae nec scienti profunt, nec ignorantibus nocent, et in quibus non est, ut ille ait, *κράτιστον παιδεύεσθαι*. Tria haec in scriptis doctrinaeque Philippi omni inueniri, illi, qui eius *γνήσιον πείδευμα* esse cupiebant, conueniebant; ratique ideo sunt, philosophiam, quae est *καθ' ἀλήθειαν*, soli Philippo tribuendam esse, et qui hunc ex alto despicerent, eique nescio qualia praeferrent, illis comparabant, qui inuentis frugibus glandes tamen comedere mallent. Hac vero opinione ducti a Philippo recedere eiusque semitam relinquere piaculum credebant, eiusque scriptis velut coelesti rore cicadae victitare aliquae gaudebant. Et hinc genus illud disciplinae Melanchthonianum ortum est, quod diu floruit, quodque praecipui post Philippum viri docti propagauerunt, qui vna eademque omnes via inceserunt. Et floruisse illa methodus philosophiae Philippica, (hoc enim nomine insigniebatur) diutius, si intra philosophiae limites subsistere, nec ad theologiam nouo labore nouisque opinionibus eam illi transferre maluissent. Ita enim magnam illam inuidiam declinauissent, quae in eorum postea capita conflata est, et tandem disciplinam Melanchthonianam extinxit. Nec filendum, quamuis praeclara multa tradidisse in scientiis philosophicis Melanchthonem, et de philosophia quoque optime meritum esse faterentur, quotquot literas nouerant, illisque pretium statuebant, displicuisse tamen multis hanc Philippicam secundum Aristotelem philosophandi methodum. Licet enim ex affectu fraterno, quo se inuicem excipiebant discipuli Philippi, fieri, ut vnus alterum saepe numero ad verbum exscriberet, censerebant, qui aequius iudicabant, eo quod id commune videbatur reliquisse praeceptor, quod ex eius eruditionis haereditate ad vniuersos peruenisset, quo nomine a plagii crimine forte possunt absolui; recte tamen illis exprobrabatur, nihil ita noui, nihil quod philosophiae studium magnopere iuaret, afferri, et intra compendiorum cancellos nimis angustos et repetita magistri placita et verba consisti, contemni vero et iuuentutis manibus eripi Aristotelem, viamque parari ad eruditionem quandam leuem et superficialiariam. Qua de re acerbe conquestus est, magni nominis theologus POLYCARPVS LYSERVS, cuius verba digna sunt, quae hic legantur *s.* Porro, ita scribit, *ut quoque de Aristotelis philosophorum principis scriptis quid sentiam, scribam, tantum adest, ut illa ex scholis releganda esse statuam, ut nunquam dissimulauerim, me mirari, qui fiat, quod in hac schola nostra (Vitebergae) quae cum reliquarum in Germania academiarum quasi communis mater esse statuatur, tantum com-*

r) Memorabilia sunt, quae de auctoritate, quam dialectica Philippi obtinuit, narrat MATTHESIVS in Vita Lutheri, conc. VII. p. m. 65. Similia de eius ethica traduntur Declamat. T. VI. Quae Hospitalius de ea iudicauerit, recenset

WENDLERVS de Meritis theolog. sec. XVI. §. 21. p. 109.

s) Conf. IAC. THOMAS. de Plagio §. 199. p. 82.

t) Collect. Epist. Lyser. p. 287.

compendia philosophiae studiosae iuventuti praelegantur, Aristotelis autem libri prorsus negligantur. Ego omnino iudico, D. Philippum initio compendia philosophiae saltem pro incipientibus scripsisse, idque non hoc consilio fecisse, ut Aristotelis libros ex manibus discipulorum prorsus excuteret: sed tantum ut eosdem ad legendum ipsum Aristotelem introduceret, et quasi viam sterneret. Iam vero, dum Aristoteles ab aliis negligitur, ego insimulor, quasi eius libros ceu inutiles reiiciam: cum statuiam, ex dignitate academiarum esse, ut in illis iuniores a compendiis ad fontes ipsos ducantur. Recte ratiocinatum esse Lyserum, agnosceret, quisquis Melanchthonis commentationes de studiis instituendis, corrigendis, tradendis, legerit, et imprimis expenderit, quae pro Aristotele dixit in oratione de *Utilitate philosophiae*. Aliter evenisse, mirandum quidem haud est, et facile fuit relictis fontibus Aristotelicis riuulos Melanchthonianos consulere. Illi enim et obscuritate sua et difficultate tum dicendi generis tum argumenti iuvenes, et forte nonnullos professorum deterrebant, hi facilitate sua et discendi compendio valde se commendabant. Quo aliter fieri non potuit, quam ut desertis scriptis Aristotelis sola ista summa consuleretur, quam de praecipuis philosophiae partibus secundum Aristotelem Melanchthon reliquerat.

§. XXXV. Ita vero, quod surrexit et laeta incrementa habuit, Aristotelicae philosophiae studium sua mole impeditum est, et a genuina facie deflexit. Cuius causa partim in infaustas lites, quae Philippi affeclas cum aduersariis diu commiserunt, partim in studium metaphysices Scholasticae, quod exoriente seculo XVII inualefcere coepit, coniicienda est. Et innumeris quidem controuersis Synergisticis, Adiaphoristicis, Crypto-Caluinianis et similibus, cumulatam fuisse Protestantium ecclesiam in Germania nemini ignotum est, qui annales ecclesiasticos huius temporis consuluit. Eae autem cum Philippicae philosophiae praesidio gererentur, valde autem istis dissidiis suspecta fieret et exosa Philippi factio, odium illud in ipsam philosophiam, cuius se custodem iactabat, conuersum, magnaeque inde ipsum Aristotelem inuidia secuta est. De quibus enim disceptabatur, eorum praesidium haud raro petebant ex philosophicis notionibus; quo factum, ut qui Philippi partibus infensi essent, acriter in ipsum Aristotelem, quin immo in ipsam philosophiam inueherentur. Cuius luculentum exemplum adduxit ELSWICHIVS * ex disputatione Vinariensi, in qua de *ἐλπίδες* humanae naturae beneficio vnionis hypostaticae facta inter alia disputabatur. In ea qui, prout vocabant, Crypto-Caluinianismum fouere credebantur, cum ad argutias philosophicas confugissent, ita pars altera in philosophiam Aristotelicam exacerbata est, ut MATTHIAS FLACIVS ILLYRICVS **, Aristotelicam philosophiam inter ista φιλοσοφία.

Causae de-
crescentis Per-
ipateticismi
genuini inter
Protestantes.

Philippica
methodus su-
specta.

t) loc. c. §. 20. p. 52.

u) Clau. Script. P. I. p. 893. v. Philosophia.

σφόμενα referret, a quibus Christiano cauendum esse D. Paulus monuit; isque reuocato in memoriam Lutheri de Aristotele iudicio eum plane insuper habendum esse contenderet, eo feruoris delapsus, ut Dei cognitionem ex philosophia naturae lumine haberi non posse statueret. Taceamus alia, in quae virum cetera doctum, sed praeferuidum et nimis acrem disputatorem praecipitem egit philosophiae, qua ad corrumpendam doctrinae puritatem abuti Philippi sequaces credebat, odium. Alia Flacianae partis loca, digna quae legantur, attulit, laudatus ELSWICHIVS ^v ex quibus constat, metuisse eam, ne eo redeat studium theologicum, ut pro Paulo Aristoteles sit concionaturus, quod antea inter Scholasticos erat factum.

Altera causa corruptae inter Protestantes Peripateticarum philosophiae, metaphysicae Scholastica renouata.

§. XXXVI. Altera, quam inquinati inter Protestantes Peripateticismi genuini causam esse diximus, ratio quaerenda est in studio logicae et metaphysicae, siue ontologiae Scholasticae, quae oriente seculo decimo septimo caput iterum efferre, et ex puluere se attollere coepit. Quamuis enim ipsa doctrinarum theologicarum systemata seculo XVI inter Protestantes, maxime Germanos, edita, inter quae reliqua eruditione, perspicuitate et celebritate facile vincunt PHILIPPI MELANCHTHONIS et MARTINI CHEMNITII *Loci theologici*, non careant disciplinae philosophicae colore atque methodo, simplicitas tamen quaedam utriusque libri, qui in plerisque academiis sacrae doctrinae studiosis praelegebantur, obstitit, quo minus fartago ista Scholastica posset immisceri. Aliter autem factum ineunte seculo XVII. Tum enim citatis pedibus, qui philosophiam ancillari theologiae cupiebant, ad id concurrebant, ut argutias logicae et metaphysicae Scholasticae postliminio reuocarent. Quod quidem non ideo euenit, ac si stramineam hanc sapientiam esse, et recte a reformatoribus et praecipue a Lutero, graui Scholasticae philosophiae aduersario, damnatam eiectamque ignorauissent: ast coegit eos, qui haec suscipiebant, necessitas quaedam, ex seculi, quod tum exoriebatur fatali deriuanda periodo. Nempe illud totum ut in orbe ciuili bellicosum, ita in ecclesia orbeque literario eristicum et contentione plenum fuisse, neminem latet, qui acta ecclesiastica huius aetatis vel per transfennam inspexerit. Cum itaque cum aduersariis congregiendum saepiuscule theologis Protestantium esset, qui Scholasticae philosophiae telis ex logicae et metaphysicae pharetris desumptis acriter pugnabant; ad idem armorum genus descendendum, et ea ipsa Scholastica philosophia ad retundendos hostes frangendamque insultantis suae armaturae praesidio hostis aciem in partes vocanda fuit. Quod non potuit non plerorumque, qui philosophiae studium sibi ad iuuandam theologiam elegerant, diligentiam excitare, ut hanc iterum Venerem deperirent. Cuius infausi fideris, quod philosophiam afflauit occasionem dedisse colloquium Ratisbonense, recte viris doctis obseruatum est ^w. Cum enim in eo auctoritate iussuque principum Pala-

v) loc. cit. p. 53.

w) BVDDEVS *Isagog.* L. I. c. 4. §. 28. p. 244. ELSWICH. l. c. §. 26. p. 75.

Palatinorum inter Iesuitas et Protestantés apud Sueuós theólogos disputa-
tio inita esset, illorumque *πρόμαχοι* Andreas Tannerus, Balthasar Hage-
rus, et qui reliquos eruditione et acumine vincebat Iacobus Gretserus,
cum vim facere aciei Protestantium et aperto Marte eorum phalanges
retundere non possent, ad caligines metaphysicas et Stratagemata philo-
sophiae Scholasticae confugerent; terminis et distinctiunculis ex hoc ar-
mamentario velut telis acutis defunctis hostium copias reprimere conten-
derunt. Id vero magno, si fatendum quod res est, damno cum theolo-
giae, tum philosophiae factum est. Cum enim infaustarum litium exem-
pla vbique iactarentur, theologiae simplicitas, quae satis haecenus casta
floruerat, et in prosterndis aduersariis aliis telis vsa erat, tota corrupta,
ipsaque doctrina diuinior polemica facta, et controuersiarum subtilitatibus
repleta est; sic vt eae fere solae tum in ecclesia personarent. Cum autem
istae lites theologicae cum Neo-Scholasticis reciprocarentur, qui suismet
armis erant aggrediendi, vehementer se commendauit Scholasticae philo-
sophiae, praecipue in rationali et transcendentali parte, studium *. Quod
excolentes et iuuentuti tradentes, qui isto seculo in academiis philoso-
phiae docendae praeerant, in id vires contulere suas, vt Aristotelem a
Scholasticis suum factum suisque acuminibus armatum in cathedris philo-
sophicis explicarent: quo pacto veram Lycei faciem corrumpi, et a natuo
Aristotele recedere oportebat. Et hinc magna illa moles librorum logi-
corum et metaphysicorum orta est, quos seculo decimo septimo protru-
dere academiae Protestantium; in quibus licet nec ingenii acies, nec eru-
ditio desideraretur, Aristotelis nomen autem vbique praefigeretur, vera
tamen Peripateticae philosophiae effigies non apparuit.

§. XXXVII. Nec tamen omnes hoc seculo a veteri Peripati discipuli-
na ita deficiebant, sed passim in cathedris philosophicis personabat doctri-
na virorum eruditissimorum, natuam Aristotelis philosophiam explican-
tium: qui vel peregrinorum Peripateticorum libros iuuentuti exponebant,
vel suas interpretationes ei tradebant. Prius Nunnesii, Vallesii, Caesal-
pini, Riccoboni, Portii aliorumque ex recentiori Lyceo virorum celeberrimorum scriptis accedit, quae apud Germanos eo fine recusa sunt, vt
hermathenae instar iuuentuti literis operam nauanti essent, et praelectioni-
bus philosophorum illustrari possent. Posterius exemplo philosopho-
rum Altdorfinorum, Helmstadiensium, Giesensium, Ienensium, Lipsien-
sium, aliarumque academiarum apud Germanos professorum luce meridia-
na clarius patet. In his enim Musarum sedibus omnibus non deerant viri
acuti, docti, graues qui posthabito Scholastico sterquilinio, puriorem
Aristotelis philosophiam excolerent. Et ex Altdorfina quidem Schola
inter celebriores Peripateticos Scherbium, Taurellum, Sonerum et Pic-
cartum infra nominatim producemus. Laudandumque nobilis Heliconis

*Seruatus ta-
men passim
Peripatetici-
smus purior
seculo XVII.*

Altdorfii

Ii 2 istius

x) Conf. Cel. CHR. MATTHAEVS PFAFFIUS Diff. Anti-Baeliana I.

istius studium, quod iuncta philologiae veteris cura Aristotelem nativum tradere summo opere contendit. Cuius causa potissimum quaerenda est in optimo consilio generosissimorum eius scholae curatorum, qui illustris senatus Norici auctoritate usi, cum ipsi literas essent egregie docti, viros, quos nancisci poterant, eruditissimos illuc, vocarunt, quorum imprimis Graecae linguae et historiae philosophicae nota esset et celebrata cognitio. Quae ansa duae cum sint nativae philosophiae Aristotelicae cognoscendae, mirum non est, talibus professoribus cathedrae philosophicae praefectis iisque statoribus et vindicibus Lycei existentibus philosophiam eius a barbarie, quae recrudescere incipiebat, Scholastica assertam fuisse. Multa quoque ad hunc Lycei florem eo in loco conservandum contulit Philippi Scherbii diligentia, qui cum Rami factioni latissime tum inter Germanos grassanti se opponeret, ad ipsa Stagiritae oracula Graeca confugere, et *κατωφιλία* prurientis seculi veteris literaturae Peripateticae elegantiam opponere coactus est. Cui cum accederet prudentissima illustris reipublicae Norimbergensis constitutio, Musis Altdorfinis data, quae arcto inter se nexu matheseos cum philosophia coniungebat; hoc ipso philosophis eius scholae medium suppeditatum est felicissimum, gnauiter in lectione Aristotelis proficiendi, quae hominem postulat mathematicarum disciplinarum haud imperitum. Quibus causis conspirantibus factum est, ut philosophiae Altdorfinae in Lyceo recentiori non minor fama esset, atque Conimbricensis, Complutensis vel Burgundicae inter Scholasticos, eiusque magna esset inter Aristotelicos huius aetatis *γνώσις* auctoritas. Quae commovit Io. PAULUM FELWINGERUM eius scholae professorem, ut collectionem scriptorum philosophicorum a SCHERBIO, SONERO et PICCARTO editorum, philosophiae Altdorfinae titulo vulgaret. Ex hac vero schola postea, velut ex equo Troiano alii quoque praeter istam trigam, philosophi Peripatetici genuinae notae multaeque eruditionis prodierunt, de quorum meritis et doctrina cum praeclare differuerint, doctissimi viri et praemature fato nostrae amicitiae erepti, G. G. ZELTNERVS² et SIG. IAC. APINVS^{*}, lectorem ad eos, ne nimii hoc loco simus, dimittimus. Quorum ille quoque de hac philosophiae Altdorfinae celebritate ** una cum illustri Io. IAC. BAYERO³, Noricis Musis et orbi medico intolerabili vulnere subtracto est legendus. Duravit hic Peripateticae philosophiae cultus flosque egregius usque ad tempora Cartesii, et discipulorum eius, quibus aliam et iucundiorum planiorumque viam naturalis et rationalis philosophiae ineuntibus philosophia quoque Altdorfina a tramite Peripatetico coepit deflectere, obstetricante in physica parte celeberrimo

y) Titulus libri est: Philosophia Altdorfina, i. e. Phil. Scherbii, Ern. Soneri et Michaelis Piccarti Disputationes philosophicae in unum fasciculum collectae, et ab interitu vindicatae Norimb. 1644. 4. vid. MOHR. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 62. Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. V. p. 509.

2) Vir. Theol. Altdorf. p. 344.

*) Vir. philos. Altdorfens.

**) In Hist. Crypto-Socinismi Altdorf. P. I. §. 10. p. 24 seq.

a) Pec. progr. de Praestantia philosophiae Altdorfinae quod praefixum est APINI Vitis phil. Altdorf.

rino Ioanne Christophoro Sturmio, in logica, Georgio Paulo Roetenbeccio, quorum ille *Physicam eclecticam* hic *Logicam, in qua veterum iuxta ac recentiorum philosophorum utilissima praecepta colliguntur*, edidit^b, eamque philosophantibus viam patefecit, quae hodie ad eclecticae philosophiae cognitionem studiosa iuventus successu ducitur felicissimo.

§. XXXVIII. Post Altdorfinam Iulia potissimum academia, quae Helmstadii floret, operam nauauit diligentissimam, ne Aristotelicae philosophiae decora Scholasticis sordibus iterum conspurcarentur. Viros enim aluit in eo doctrinae genere exercitatos, et de Lyceo praeclare meritos. Inter quos cum singulari fama excelluerint Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius, infra paulo planiorem inter celeberrimos Protestantium Peripateticos eorum dabimus notitiam. Praeter hos non contemnendum in hoc philosophandi genere nomen consecuti sunt Samuel Rachelius, Henricus Iulius Scheurlus, Henningus Arnisaeus, Andreas Froelingius, Henricus Rixnerus RACHELII diligentiam in philosophia veteri probauit praeter *Commentarium in Officia Ciceronis*^c bonae frugis plenum, *Introductio in philosophiam moralem* quam subiunxit libris ARISTOTELIS^d *de Moribus ad Nicomachum* Graece et Latine a se editis. Qui si iudice CLERICO^e paulo minus Aristotelis auctoritati detulisset, vtilissimum iuris naturalis apud veteres interpretem se praestitisset. In eodem morales doctrinae Peripateticae studio cucurrit HENRICVS IVLIVS SCHEURLIVS, cuius *Bibliographia moralis*^f valde laudari solet^g, et historiam ethices literariam haud ineleganter enarrat. Is imprimis ob penitiorem cum Peripateticae tum Stoicae philosophiae notitiam clarissimorum virorum laudes meruit, de quibus praeter eius biographiam quam exhibet HENR. WITTENIVS^h, videndi quos laudat IOANNES FABRICIVSⁱ. HENNINGVM ARNISAEVVM, Halberstadiensem, Francofurtum ad Viadrum primo habuit moralium professorem, tum Iulia academiae medicinae professorem, tandem in aulam Christiani IV, Danorum regis, ad tuendam regis salutem translatus, viuisque ereptum anno MDCXXXV. Is praeter scripta eruditissima; quibus artis salutaris incrementa praeclare adiuuit enarrata MERCKLINO^k et P. BAYLE^l, imprimis de metaphysica et Politica philosophiae Peripateticae parte egregie meruit. Illius specimen est edita ab ARNISAEO *Epitome metaphysicae, in qua fundamenta Aristotelica ordine scientifico explicantur, et postea controuersiae pleraeque suis deciduntur argumentis &c. omnia composita ad mentem Aristotelis, et ex*

li 3

an-

b) Lips. 1709. 8. conf. APINVS l.c. p. 284 sq. qui eius vitam enarrat.

c) Francof. 1668. 8. Amstelod. 1686. 8.

d) Helmstad. 1660. 4.

e) Bibl. vniuers. T. V. p. 266. conf. BVD. I. c.

L. I. c. 4. §. 31. p. 308. STOLLIVS Hist. Lit. P. III. §. 1. §. 38. p. 602.

f) Helmst. 1648. 1686.

g) BVD. I. c. p. 292.

h) Memor. philos. Dec. V. T. II. p. 106.

i) Hist. Bibl. suae T. V. p. 289. conf. REIMM.

Hist. Lit. Germ. P. I. p. 64. 301.

k) Linden. Renou. P. I. p. 390.

l) Dict. T. I. Art. Arnisaeus not. D. p. 349.

antiquitate Graeca ac Latina longe secus, quam ab hodiernis nonnullis nouatoribus fieri solet, deducta ^m: huius, scripta politica plaudentibus viris doctis edita, inter quae eminet *Doctrina politica in genuinam methodum, quae est Aristotelis, reducta, et ex probatissimis quibusque philosophis, oratoribus, iurisconsultis, historicis breuiter comportata et explicata* ⁿ. In quo libro architectonicam partem philosophiae practicae Aristotelis illustrare aggressus multa lectionis copia ex optimis scriptoribus congeffit, quicquid lucem accendere argumento aptum nouerat. Vnde multa in eo libro inueniuntur, quae in alijs ipsoque Aristotele frustra inquiras. Eiusdem commatis sunt tractatus *de Auctoritate principum in populum semper inuiolabili, librique tres de iure maiestatis*, itemque *Relectiones politicae*, de quibus eius laboribus eruditus praeter P. BAYLE ^o consulendus Cl. REIMMANNVS ^p. Ita vero meruit, insigni elogiorum cumulo ornari, quae cum collegerit MAGIRVS ^r ipse adeundus est. Instituto nostro vnus sufficit CONRINGIUS ^r, cui audit *aeternum Iuliae Academiae et incomparabile ornamentum; in quo fuit ingenium capacissimum, industria sine exemplo, iudicium nullo non Aristotelicae philosophiae aliarumque artium genere subactum*. Displicent tamen MORHOFIO ^t controuersiae iuridicae nimis large admixtae, BOECLERO ^uque ^{*} visum, laudandum quidem Arnisaecum, eo quod Aristotelem sequatur: eum tamen antiquos scriptores non satis interdum intellexisse, et contra sensum ipsorum laudasse. Addimus censuris virorum doctorum, nimiam Arnisaecum affectare lectionis copiam et locorum veterum et recentiorum congestione lectorem obruere magis, quam iuuare. Quae licet ita se habeant, fatendum tamen, plurima eum doctissime annotauisse, mereturque veniam, si interdum lapsus fuerit, cum a medicae professionis viro ista scripta sint ^s. Ceterum hoc quoque nomine in historia philosophiae recentioris memorari meretur, quia principiis monarchomachorum se fortiter opposuit, Althusium frigidam iis suffundentem aggressus ^t. In rationali vero parte philosophiam Peripateticam Helmstadii illustrauit ANDREAS FROELINGIUS, Calenbergensis, logices professor et posthaec superintendens generalis. Aristotelis *Organon* enim Graece et Latine cum prolegomenis haud contemnendis edidit, artemque rationalem tractatu *de natura Logicae* explanauit, denatus anno MDCXXXII ^t. Tandem his iungendus quoque est HENRICVS RIXNERVS, Helmstadiensis, philosophus et theologus eius scholae celeberrimus, qui post cathedram metaphysicam et physicam, et dein theologicam Halberstadiensibus ecclesijs praefatus est. De cuius vita videndus HENRIC. PIPPINGIUS ^u

Is

m) REIMM. l. c. P. IV. p. 17.
 n) Saepissime prodit. Viunur editione Francof. 1606. 4. o) loc. cit.
 p) l. c. P. V. p. 153 seqq. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 656.
 q) Eponymol. crit. p. 82.
 r) De C. P. p. 14.

s) Polyhist. T. III. L. I. §. 3. p. 491.
 *) l. c. p. 658.
 f) Conf. BARTHOLINVS de Script. Danor. p. 52. MOLLER ad h. l. p. 233.
 ff) In libro de Auctorit. principum.
 t) Vid. WITTE in Diario ad h. a.
 u) In Memor. theolog. p. 459.

Is hoc loco memorandus est ob tractatum *de Vsu metaphysicae*. Ex eo enim discitur, qua ratione isto tempore metaphysicam ad reliquas scientias diuinas pariter et humanas transferendam esse iudicauerint, qui *γνῶσκος* Peripateticam philosophiam excolere sibi sunt visi. Et hac quidem ratione per integrum fere seculum XVII Aristotelica philosophia in celeberrimo hoc Athenaeo exculta est, donec circa finem eius, et initia seculi XVIII, eclectica philosophia caput extolleret. Cuius initia si non primus excepit, certe insigniter promouit B. IO. ANDREAS SCHMIDIVS, cuius venerabilis theologi memoriam bonis omnibus carissimam debitis laudibus celebravit^w, dignus in eius cathedra successor, illustris IO. LAURENTIVS MOSHEMIVS, in quo habet alma Iulia, quicquid veteris recentiorisque philosophiae mysteriis, quidquid sanctioris disciplinae arcanis recludendis aptum, iuuandisque literis natum est.

§. XXXIX. Non difficilis labor esset, eundo per omnes Germanorum *Gießas.* academias, similem Peripateticorum catalogum colligere, si id ageremus, vt specialem Lycei recentioris historiam conderemus. Verum nec id institutum nostrum postulat, nec dicenda quae restant, permittunt, quae cum innumera adhuc sint, breues nos esse iubent. Damus tantum speciminis loco ex Gießensi schola Christophorum Scheiblerum, ex Leucorea, Iacobum Martini, ex Ienensi Daniele Stahlum et Paulum Sleuogtium. Qui enim Regiomontanam academiam ornauerunt Christianus Dreierus et Melchior Zeidlerus, quique praestantissimo eruditionis cultu Lipsiae eminuit, Iacobum Thomasium, sequenti Peripateticorum inter Protestantes insignium indici seruamus. CHRISTOPHORI SCHEIBLERI vitam ex FREHERO^x, SCHVMACHERO^y, ROLLIO^z, aliisque disces. Waldecciae ciuis fuit Arnfeldiae natus, Gießaeque tanta felicitate studiis innutritus, vt summa anno aetatis XVIII magisterii laurea, anno XXI professioni Graecae linguae, et paulo post metaphysicae logicaeque praeficeretur; addita postea professione physicae extraordinaria et munere paedagogiarcae. Anno MDCXXIV autem Gießa ad Tremonenses vocatus scholae isti et ecclesiae vsque ad mortem, neglectis, quae eum Brunsvicum, Hamburgum Amstelodamum aliaque ad loca inuitabant, vocationibus praefuit, humani corporis vinculis solutus anno MDCLIII^a. Is ea aetate qua philosophiae adhuc elementa alii discere solent, librum *de Anima*, aliumque *sententiarum siue axiomatum* edidit, et plurimis disputationibus, tribus centuriis editis, philosophiam Peripateticam maxima industria illustravit; conscripsit quoque *Synopsin philosophiae*. Praeclarum autem in historia Peripateticismi recentioris nomen meruit

v) Addi his ex Helmstädiensibus potest Ioannes a Felde ICtus, libro de Interpretatione et Commentario in Grotium de I. B. et P. celebris, vid. MAGIRVS I. c. p. 344. STOLLIVS Hist. lit. P. III. c. 2. p. 631.

w) In Oratione in obitum B. abbatis habita.

x) In Theatr. p. 511.

y) In Conspectu Waldecciae literatae.

z) De DD. academicis ad gymnasia vel scholarum gubernacula vocatis.

a) Perperam 1623. ponitur apud REIMM, Hist. lit. Germ. P. IV. p. 23.

Witebergae.

meruit *Opere logico de natura et praedicamentis logicae et de argumentis logicae*; itemque altero *Opere Metaphysico* ^b. Non immunis quidem est a subtilitatibus Scholasticorum, quas explorare eum iubebat temporis genius, quem supra prodidimus. Laudandus autem in eo est, quod ipsum tamen Aristotelem consuluerit, illorumque *παρερμηνείας* ex hoc fonte interdum sanauerit. Inde factum, ut viuus adhuc inter fummos et in toto orbe celeberrimos philosophos numeraretur^c, tantique fierent opera eius philosophica, ut apud Oxonienfes ^d eo adhuc viuo recuderentur. Plura de eius in disciplinam quoque sacram meritis dabit HEN. WITTENIVS ^e. In Witebergenfi schola qualis seculo XVII philosophia Peripatetica fuerit ex IACOBI MARTINI libris disci potest. Is enim non theologicam modo cathedram, sed et philosophicam magna diligentia ornauit. Vitam eius cum exhibeat WITTENIVS ^f, eius enarratione lector detinendus haud est. Sufficit annotasse, studiorum elementa hausisse eum Helmstadii a Daniele Hofmanno, contra cuius tamen partes, de quibus suo loco dicendum, acriter postea dimicauit. Deinde in Leucorea academia Polycarpi Lyseri beneuolentia usum, reportatis honoribus philosophicis Nordam ad gymnasii rectoratum vocatum, cum Iesuitis tanta acrimonia disputasse, ut inuidiae et insidiarum declinandarum causa Frisia excedere et ad Witebergenses cum suis dilabi cogeretur: eo vero loco tribuisse illi diuinam pronocem fatis lauta, et digna eius eruditione munera, nempe logices et metaphysices professionem, et post XXI annos theologiae quoque tradendae vocationem, inque eo axiome summis illius loci honoribus perfunctum anno MDCXLIX fatis concessisse. Ex his enim satis constat, inter fummos illius aetatis viros et doctores suos Leucoreum Pindum eum numerauisse. Quanta vero sedulitate et contentione Peripateticam philosophiam illustrauerit, omnium clarissime ex indice scriptorum eius intelligitur ^g. Ut taceamus enim disputationes, orationes aliasque scriptiones Aristotelicas minores ^h, et *Logicam per dichotomias* explicuit ⁱ, et *Systema logicum Keckermanni* illustrauit ^j, et *Institutiones logicas* edidit ^k; tum *Exercitationes de anima* vulgauit, et *Collegium physicum speciale*, publicauit. ^l Maxime vero metaphysicam, *Exercitationum libris duobus* ^m; *Partitionibus metaphysicis*, *Quaestionibus metaphysicis* ⁿ adiuuit. Nec in his aliisque ad firmanda tantum placita et opiniones Aristotelis respexit, sed reprimere quoque, qui aliter sentirent, statuit. Inde multae illi magnaeque lites cum Rami affleclis, et inter eos praecipue cum Clémente Timplero, Bartholomaeo Kecker-

b) Nassou. 1617. 8. Marburg. 1636. 4.

c) SCHWEPPIUS Lucian. p. 810. REIMM. p. 24. MAGIUS Eponymol. p. 736. d) 1637.

e) in Diario ad a. c. et Mem. theol. p. 1073.

f) Memor. theol. p. 714 seq. FREHER. p. 546. REIMM. p. 49.

g) Apud WITTEN I. c.

h) Prodierunt in collectione, quae titulo Miscellaneorum disputat. Viteb. 1608. 1613. 8. edita est.

i) Witeb. 1613. ea Rami sectatoribus Dichotomias extollentibus opposita est.

j) Praelectionibus extemporaneis. Vit. 1612. 1617. 8.

k) 1614 seqq. saepius recusas.

l) Vit. 1607. 4. 1617. 8.

m) Ibid. 1608. 4.

n) Prodierunt Viteb. et Lipsiae a. 1606. ad 1617.

Keckermanno, aliisque; itemque cum hostibus philosophiae quos Helm-
stadium tulerat, et duce Hofmanno in aciem produxerat. His enim *Specu-
lum rationis*, lingua vernacula, vastum volumen opposuit, rectius caus-
sae optima, iudice Ven. REIMMANNO* consulturus, *si his homini-
bus respondisset breuius, neruosius, grauius, planius, moderatius, et
se a tot citatis prolixissimis, repetitionibus item et petitionibus princi-
pii, ac cauillis et scommatibus abstinuisset*. Ceterum nimiae subtilitatis
affectatae vitio eum infecit seculi genius, vnde factum, vt Aristotele licet
duce, per dumeta Scholasticorum reperet, quo potuit non vera discipli-
na Peripatetica adulterari. Cuius exemplum qui vult, ex *libris* eius du-
obus de *Loco* capere potest. Habuit autem domi quoque aemulum, Io-
annem Scharfium, Vitebergensem philosophum, inter Aristotelicos, Scho-
lasticos et Ramistas non sine aliorum inuidia et contumelia medium tenen-
tem, de quo, ne nimii simus, videfis Cl. REIMMANNVM^o. In Ienenfi
academia inter philosophos Aristotelicos haud ignotum nomen fuit DA-
NIELIS STAHLII Hammelburgo-Franci, qui positus apud Argen-
toratenses, Gieffenses, Ienenses literarum atque philosophiae tyrociniis,
cum se ingenii acumine et perspicuitate commendasset XXXI annos cat-
hedram logicam et metaphysicam ornauit, denatus anno MDCLVI^p.
Variis enim scriptis philosophicis, quibus iudicium in Peripatetica
philosophia haud vulgare probauit, de Aristotelis philosophia meruit.
Inter quae *Institutiones logicae*, et *philosophiae moralis*, itemque
metaphysicae; *Regulae* porro *philosophicae* a IACOBO THO-
MASIO Dilucidationibus illustratae, et *Compendium metaphysicae in
XXIV tabulas redactum* valde isto tempore commendata sunt^q. Acu-
men quoque philosophicum in controuersia, quae eo tempore satis acriter
ventilata est, de origine animae, probauit, pro animae creatione fortiter
pugnans. Eadem in schola vixit et Aristotelicam philosophiam nobilita-
uit PAVLVS SLEVOGTIVS, logices et philosophiae primo pro-
fessor, quem Hebraicae quoque literaturae cognitio praeclare commenda-
uit, laudatum ex merito, qui vitam eius enarrauit Io. ERNESTO GER-
ARDO^r, GOD. GVIL. LEIBNIZIO^s, THEOPHILO SPIZELIO^t aliis-
que, qui, ne lectorem nimis moremur, ipsi videndi. Is hoc nobis loco
memorandus est, propter *Disputationes academicae* cum philosophicas
tum philologicas, quae iunctim post auctoris fata, quae ei anno MDCLV,
LX aetatis annum agenti obtigerunt, editae sunt. In illis elegantissimam
non minus eruditionem quam magnam ingenii acrimoniam prodidit, et
quamuis Scholasticos, vt hoc seculo erat more receptum, in partes vocasset,
eos

*) Cat. Crit. p. 485.

o) loc. c. p. 28.

p) Vitam eius exhibet WITTEN. Mem. phil. T. II. p. 168.

q) Editiones enumerat IDEM l. c.

r) Praefixa est haec Biographia Disputatio-

nibus Eius academicis, insertaque WITTENII Mem. Phil. T. II. p. 244. Inde sua hausit FRE-
HERVS p. 1543.

s) Discursu praelim. ad Theod. p. m. 13.

t) Templ. Honor. referat. p. 373.

eos tamen cum ipso Aristotele diligenter comparauit, lucemque obscurissimis argumentis attulit: in eo potissimum laudandus, quod philosophiae veteris historiam in subsidium haud raro vocauerit, cuius doctum specimen nobis dedit in dissertatione *de Vniuersali antere*^{f)}, in qua controuerfiis Platonis, Aristotelis, Stoicorum, Realium, Nominalium de ideis lucem haud contemnendam attulit: distincte enim et perspicue philosophatus est, licet methodo vsus sit Scholastica, quae minus iucundam eius lectionem facit. Simili ratione complures ex Protestantium coetibus addere liceret Peripateticos, si id institutum posceret: quia vero nimium id videri queat, lectorem ad Cl. REIMANNVM^{g)} remittimus, qui Germanorum de philosophia Peripatetica merita diligenter enarrauit.

*Impedimenta
philosophiae
Peripateticae
ex inualescen-
te factione
Rami.*

§. XL. Nihil vero Peripateticae philosophiae imperium, quod in academiis Protestantium obtinuit, magis debilitauit, quam bellum, quod illi intulit Ramaeae factionis vehementia. Et graues quidem atque diuturnas lites, quas Rami asseclae cum Peripateticis reciprocauerunt, alio loco ad historiam innouatae doctrinae rationalis delati ex instituto enarrabimus: hoc tamen loco id notare series tractationis poscit: commendauisse Ramaeam dialecticam et in contemptum adduxisse disciplinam Peripateticam, perspicuitatem atque ordinem, quem in Ramaea philosophia omnes deprehendebant, cum e contrario grauissimis tenebris tecta videretur philosophia Peripatetica. Ea enim acutum ingenium et veteris literaturae haud ignarum requirebat, et multorum annorum diligentiam haud vulgarem poscebat; quae a paucis poterant expectari. Cui difficultati cum medelam adhibuisset Philippi Melanchthonis et sequacium industria, qui insuper habitis subtilitatibus Aristotelis, summam eius philosophiae perspicuis enarrare verbis contenderant, neglectum tamen studium haud plane contemnendum effecit, vt pristina incommoda redirent. Quibus cum se inutilis subtilitas Scholastica postea iunxisset, et ad pristina metaphysicae dumeta ingenia ducerentur, mirum non est, Ramaeam philosophandi rationem, vt plerumque noua omnia ingeniis se maximopere commendant, prae Peripatetica obtinuisse. Nihil tamen magis ea in re Aristotelicae philosophiae obfuit, quam quod Ramaea dialectica, quae totam artem rationalem ad dicendi copiam et ornatum referebat, multo felicius, quam Aristotelica, scholae, quam vitae aptior, differendi et de rebus quibuscunque claros sermones miscendi artem pandere crederetur. Ita enim in eo seculo, quod sapientiam tantum non omnem ad dicendi differendique de quocunque argumento facultatem referebat, euilescere oportebat philosophiam Peripateticam, quae cum tota metaphysico habitu incederet, a politica ista philosophia ad mores hominum se attemperante, multis in locis victa est, quamuis acerrima contra Ramaeos praelia Peripatetici susciperent, nec sine vulnere dimitterent aduersarios. Docebit autem

f) Ienae 1656. 4.

g) Hist. Liter. Germanorum P. IV. et V.

autem tractatio suo loco plenior danda, actum fuisse de dialectica et metaphysica Peripatetica, nisi earum professores, cum disputationum vehementia victoria, prout sperabant praeoptabantque, potiri haud potuissent, ad summos principes, sub quorum imperio academiae Protestantium vigeant, confugissent, demonstratoque periculo, quod a Ramismo metuendum esse clamabant, eos monuissent, perituras breui artes omnes et philosophiam, et intolerabilem barbariem obtenturam esse, nisi malo gravissimo ipsi principes medicinam adhibeant. Quod cum illi facile crederent, ut solet in aula minima non semper curare praetor, interesse autem videretur academiarum, vigere disciplinam haecenus receptam, sanctionibus feueris et constitutionibus principum Ramaea factio suppressa est, resque Peripateticorum restitutae sunt, quibus tamen paulo post immedicabile vulnus attulit Cartesiana, et totam denique rem perdidit eclectica philosophia, ut suo loco docebimus. Et haec quidem ad rationalem et metaphysicam Peripateticam philosophiae historiam pertinent. Tangenda iam fata sunt, quae physica quoque Peripatetica habuit. Ea multo fortius longeque periculosius convulsa tandemque radicitus eversa et pessundata est, nec vires recolligere potuit. Cum enim seculo hoc XVII, inter Anglos primus fere magnus Verulamius ineptam naturalis philosophiae Aristotelicae conditionem detexisset, et in eadem quoque gente Kenelmus Digbaeus novam physicam meditaretur, quem feliciori conatu et laetiori gressu innumeri postea alii secuti sunt, ut suo loco luculentis demonstrabitur speciminibus: inter Gallos autem Peripateticas nugas nonnulli claram in lucem producerent, ut a Baffono factum, maxime vero Petrus Gasendus contemptis vanitatibus Peripateticis novam de rebus naturalibus philosophandi viam, praeunte Democrito et Epicuro fuisset ingressus, adeo omnium oculos illa lux perstrinxit, ut in ipsa academia Vitembergensi, in qua metropolin olim Peripatetica disciplina obtinuerat, Andreas Sennertus, vir doctissimus, auderet semitam Aristotelicam deferere, et comitius ornatiusque de rebus naturalibus philosophari. Qui cum discipulos haberet plurimos, qui observationibus indies a viris doctis ubique locorum institutis philosophiam naturalem augere studebant, resurgere physica Peripatetica non potuit, immo nec medicina illa vim salutarem habuit, quam attulere, viri quidem acuti, veterem physicam Peripateticam, cum recentiorum observationibus conciliare conantes, quod vir summus GOD. GVIL. LEIBNIZIVS, IO. BAPTISTA DVHAMEL^v aliique conati sunt, alibi enarrandi. Moralis tamen philosophia Aristotelis usque ad Samuelis Pufendorfii tempora obtinuit. Quamvis enim magis frugifera et iucunda dederit magnus Grotius, sui tamen temporis circumstantiis inferuendum ratus, novam iuris naturalis disciplinam Peripatetico

K k 2

cothur-

u) Vid. eius Epistola ad Iac. Thomaf. T. II. Ep. 10. p. 121. collect. Kortholt.

v) In Philos. veteri et nova. Dicitur de his conaminibus infra, ubi de syncretistis et conciliatoribus sectarum agendum.

cothurno, quantumpote adaptavit, hacque ratione meruit, ut ipsi Peripatetici in eius librum commentarentur, sicque noua quasi parte augerent encyclopaediam Aristotelicam. Ast surgente ingenti animo Esaia Pufendorfio, et omni morali doctrinae Peripateticae acerrimum praelium indidente, dici non potest, quantam stragem in academiis Protestantium Aristoteles passus sit. Quamuis enim coelum terramque cieret, et misceret omnia Peripatetica factio, et nec conuitiis, clamoribus, iurgiis, nec exilio, carcere et violentis remediis quibuscunque parceret, deiecta tamen a throno, in quo per duo fere secula inter Protestantes regnauit, resurgere et pedem figere non potuit, ut suo quoque loco docebitur. Id quod extra Germaniam, et imprimis in scholis publicis Batauorum a Cartesiana philosophia factum est, quae licet diu cum Peripatetica disceptauisset, tandem vicit, et sedem tamen fixam tueri potuit. In Anglia vero Platonicae philosophiae amor, qui se animis theologorum Oxoniensium insinuauerat, Aristotelis partibus grauis fuit et exitiosus, ut infra demonstrabitur^w. Donec fauente Numine in libertatem se assereret humanus intellectus, abiectoque omni sectae studio eclecticae philosophiae curam susciperet. Quod quanto molimine, quoque euentu factum sit, infra suis locis enarrabitur. Et hoc quidem pacto fortuna Aristotelis in academiis Protestantium prorsus euerfa est.

*Aliae causae
euerfae phi-
losophiae Pe-
ripateticae
apud Prote-
stantes.*

§. XLI. Fuerunt tamen aliae quoque causae, quae non quidem in se, accidentali tamen euentu Aristotelicae philosophiae obfuerunt, eiusque interitum accelerarunt, hoc loco non plane silentio praetereundae. Inter eas Cocceianorum odium in philosophiam refert ELSWICHIVS^x, ad ANTONIVM HVLSIVM prouocans, qui *Cocceianos et Cartesianos coniungat, ob arcanam necessitudinem, quae inter utrosque intercedat, qua alterum genus alterius causam strenue se agere haud quaquam dissimulet, quod ex communi commercio euidenter liqueat.* Alia quoque addit vir doctus, quibus euincere satagit, Cocceianos non minus inimicos fuisse Aristoteli, quam Cartesianos, pleraque tamen ex obiectionibus aduersariorum desumpta. Nos facile quidem concedimus, Cocceianam factionem aliquid ad contemnendam philosophiam Aristotelicam contulisse; ea enim spineta et aculeos theologiae Scholasticae, quos ex Aristotelis disciplina accersere solebat, valde perosa fuit, et longe alia methodo doctrinam sacram tradidit, qua qui delectabantur, non potuere non contemnere disciplinam Peripateticam, quae nullius illis usus erat, et debuit illis fordescere philosophia, quam corrumpere sacram eruditionem crederent. Ast inuita tamen veritate fieri putamus, si ob Cartesianismum omnibus id imputetur, qui Cocceii partes secuti sunt; ea enim inter Cocceianismum et Cartesianismum societas ad excitandam modo inuidiam illis

a Vo-

^w) Legenda interim THEOPHILI GALEI Praefatio ad Philosophiam generalem.

^x) §. 32. p. 97.

a Voëtio obiecta est 7. Certe ad alios ex hac factione theologos non pertinet, nisi illos, qui de articulis nonnullis theologicis Cartesiana ratiocinia secuti differuerunt. Inter Lutheri vero asseclas Aristotelicae philosophiae multum nocuisse putat ELSWICHIVS = οὐβόηζιν quam nominant, Pietisticam. Monet enim fuisse, „qui studium pietatis, semel iterumque „atque iterum in scripturis diuinioribus commendatum, sed nimis per „omnes, vt rebantur, ordines statusque collapsum restituere volentes, „cum solam diuinarum literarum lectionem sufficere sibi persuaderent, in „contemptum adduxisse philosophiam, eoque dementiae nonnullos prolapsos esse, vt praelectiones logicas et metaphysicas, quas calamo ante „exceperint, igne combusserint. Cuius rei cum exemplum aliquod adduxisset, causam quaerit in theologiae mysticae amore, quam viri isti „boni putauerint quam maxime facere ad promouendam pietatem, eo quod „micantes quasdam inusitatae pietatis stricturas in se contineat. Quae cum „surculus sit philosophiae Platonicae, facile inde rationem apparere putat, „quamobrem Peripatetica sigillatim adeo contemptim sit habita. Eius rei „testem excitat auctorem praefationis ad tabulas hodosophicas (quem B. „Io. IAC. SPENERVM * esse, nemini ignotum est) eo quod ex illa occasione inuehendi pariter in Aristotelem fuisse alii censendi sint. In „illa praefatione haec in Aristotelis philosophiam legi ἐγκλήματα, longe „maiores noxam Aristoteles ecclesiae intulit quam Plato. Peripatetica „non est melior Platonica, sed deterior. Philosophia Aristotelis omni „alia plus nocuit. Satis ex pluribus indiciis apparet, vt ei exsequias „eatur, parum abesse, nec enim quale seculum nostrum est ingeniorum „perspicacium ferax diu amplius ferre potest pristinam seruitutem. „Dici quoque alibi 4: plus boni in philosophia Stoica, Platonica, Pythagorica, quam Aristotelica dari, cum illa propius ad vetustiore Iudaeam accedat, et quaedam eius rudera complectatur“. Ad quae strictim respondet vir doctus, ita tamen, vt nec neget graues habere Peripateticam philosophiam errores, nec huius patrocinium suscipere audeat, nisi vt demonstret, aequae patienter ferri posse Aristotelem, quam Platonem, fanaticismi patronum, &c. Nos de momentis huius disputationis hoc loco non dispiciemus, cum id limites nostros excedat, facile ipse intelliget lector, frustra patrocinium vnius sectae ex comparatione aliarum suscipi, et rectius omnem sectariam reiici philosophiam. Id vero praetermittendum non est, iniuriam fieri viro beato, et immortaliter de ecclesia literisque merito, cum is dicitur Platoniam philosophiam reiecta Peripatetica probauisse, qui luculenter innuit, omnem sectariam philosophiam suspectam esse. Ait enim 5: *Platonicam, Pythagoricam, Epicuream, Stoicam, quod attinet sectas, non solum vniuersam philosophiam ex ista-*

K k 3

rum

y) Vid. ALBERTI Disp. de Cartesianismo et Cocceianismo, Io. OLEAR. Diss. praelim. ad Controu. Cartes. et Cocceian. in Synopsi controu. p. 590.

z) loc. cit.

*) Consil. theol. Lat. P. I. c. 2. art. 1. p. 211.

a) Consil. theol. P. I. c. 2. art. 1. f. 10. p. 410.

b) loc. c. p. 213.

rum placitis frustra quaesiverimus, sed et quae suppetunt, auctores homines olent, adeoque errori obnoxios, quorum nullum tutus sequare. Sed alia mens fuit theologo vere pio prudentique, qui, cum probe nosset Aristotelem a Scholasticis mire deturpatum per tot secula non sine damno in ecclesia regnasse, hoc iugum excuti cupiebat ex animis eorum, qui facris operantur, et ad veram philosophiam grassari eos iubebat. Quod id non vult, nullas esse veritates in Aristotele, sed id tantum commendat, Deo duce et ratione comite sobrie et sine sectae ac auctoritatis praeiudicio philosophandum esse. Hinc prudenter monet et velut σοφὸν φάσμακον luxuriantibus ingeniis haec propinat: Hoc facturi, ac ita sua manu in sapientiae adyta sibi commissos ducturi, ipsi sibi caebunt, ne in magistri vllius verba iurent, sed quae Plato, Aristoteles, Zeno vel quaecunque prisca seu nova nomina sunt, prodidere vera, reiectis assumentis falsis, assumant, non quia illis auctoribus prodita, sed quia vera agnita, quae eclectica methodus omni sectaria longe potior et certior erit, atque adeo doctoribus atque discipulis consultiior. Haec lex si stet, nulla earum scientiarum, quas sub philosophiae nomine complecti solent, fuerit, cui non in gynaeceo theologiae reginae suus concedi locus possit. Quae ut pulchra sunt et egregia, et a nemine contemni possunt, qui, quid reipsa sit philosophari, intelligit, ita satis produnt, virum summum non Platonicae, ut Aristoteli aegre faceret, philosophiae frigidam suffudisse, eamque damnato Stagirita commendasse, sed reiecisse philosophiam sectariam omnem et eclecticum philosophandi genus comprobavisse. Vnde dica, quam ei, nescio qua mente, scripsit Elfwichius, ad eum non pertinet. Fatemur tamen, adeo in damnando exagitandoque Aristotele desipuisse nonnullos, qui ad sinceriores pietatem orbem perduxisse sibi visi sunt, ut non Aristotelicam modo philosophiam, sed omne quoque philosophiae genus condemnarent reiicerentque. Quales homines ineptos eiectionis rationis criterio suis nugis et ferocientis imaginationis somniis praesidium quaerentes ideo philosophiam omnem, cum Aristotelica reicere, ut deliria sua triumphent, intelligent, quicumque eorum querelas altasque, quas de cathedra pronuntiant, voces expendunt. Quorum loca cum more suo diligentissime conquiesuerit GOTTFRIDVS ARNOLDVS^d, apud eum facili negotio legi possunt. Verum de huiusmodi hominibus infra quoque, ubi de hostibus philosophiae agendum, aliquid dicendum est. Ceterum verum fuisse Vaticinium B. Speneri, fore, ut Aristotelicae philosophiae exsequias eatur, euentus comprobavit: ita enim hodierno die in academiis Protestantium euiluit Aristotelis auctoritas, ut non sit, qui vni illi sectario nomine adhaereat, et non malit philosophari eclectice.

§. XLII.

c) Exemplum sume ex Io. FRID. HAYGII Praef. ad Theosophiam pneumaticam.

d) Hist. eccles. et haeret. P. II. L. XVII.

§. XLII. Haec Aristotelis inter Protestantes fortuna fuit, quam rudi haftenus penicillo adumbrauimus. Dicendum etiam aliquid esset, quem locum inter Arminianos et Socinianos habuerit, nisi argumenti prolixitas locum in hac nostra tractatione respueret. Nos *ὡς ἐν παρόδῳ* heic loci monemus, repetendum esse, quod supra iam diximus, noluisse pati Geneuenses, vt Arminius, cum studiorum caussa in ea schola commoraretur, Ramaeam logicam doceret. Addendum istis, quod porro narrat GERARDVS BRANTIVS ^e eius negotii pertaesum Arminium tempore aliquid dandum Geneuamque aliquandiu relinquendam statuisse, sedibus Basileam traductis, ibique summum ingenio et doctrinae eius honorem habitum esse. Quod ideo obtigisse opportune monet cel. MOSEHEMIVS ^f, quia maius Basileenses pretium doctrinae Petri Rami statuerint, apud quos iam antea Io. Thomas Freigius discipulorum Rami non postremus, docuerit, et tum Altdorfio relicto commoratus sit teste MELCH. ADAMO ^g. Immo ipsum Ramum Basileae versatum fuisse ex vita eius a FREIGIO scripta liquet. Idem tamen Arminii biographus in sequentibus narrat, eum Geneuam reuersum comperisse, plerosque eorum, quos defendendis circa philosophiam Petri Rami placitis non ita pridem irritauerat, multum de rigore suo remisisse; Itaque ipsum quoque, ne fautores suos hac via offenderet amplius, de impetu suo remittendum ratum, ita se porro gessisse, vt acutum ipsius excitatumque ingenium summa cum animi moderatione coniunctum quisque suspiceret et miraretur. Ex quo colligimus, Arminium, vel callidum simulatorem palpum Geneuensibus professoribus obtrusisse, vel reuera ex Ramista syncrētistam factum, inter Aristotelem et Ramum conciliatorem egisse, quam viam iniisse Bartolomaeum Keckermannum suo loco dicemus. Inde vero factum esse putamus, vt Arminii sequaces non tantopere ab Aristotele abhorrent, quam ab iis fieri oportebat, qui grauem dicam reformatis scribebant doctoribus. Quamuis enim feruente schismate nonnullos satis acerbe in Aristotelem fuisse inuectos supra ex epistola Caroli Niellii obseruauerimus, fatendum tamen, plerisque satis commode cum Aristotele conuenisse. Cuius luculenta exempla duo existunt ex hac asseclorum Arminii parte magni viri Gerardus Ioannis Voslius ^h et Hugo Grotius. Et ille quidem adeo Aristotelis veneratione captus fuit, vt non erubuerit scribere, postquam laudes eius recitasset: *Quid multis? si non partem aliquam virtutum, sed totum philosophum consideremus, vnus ille ingenii acie ac varietate doctrinae, eorum qui praecesserant lumina tantum praestinxerit, quantum sol lunae et siderum minorum.* Grotium autem in decantatissimo de Iure belli et pacis opere Aristotelica multoties principia secutum fuisse, immo ne a Scholastica quidem philosophia sibi temperauisse, nemo est scriptorum eius lector non incuriosus, qui ignoret, et ipsa

*Aristotelis
fortuna inter
Arminianos.*

^e) In Vita Arminii p. 12.
^f) Ad h. l.

^g) In Vit. Iureconf.

^h) De Sectis philos. c. XVII. §. 5. p. m. 83.

ipsa eruditissimi cetera libri docet inspectio. Cuius rei exemplum esse potest, quod Aristotelis errorem, non dari in morali doctrina certitudinem, non modo ipse errauerit, sed recenti quoque condimento ex eruditionis suae penu defuncto gratiorem reddere et verisimiliorem fateretur. Caussam vero cur Grotius multa Aristotelis dogmata in libro de I. B. et P. retinuerit, cur maximis eum adulationibus super omnes philosophos extulerit, cur Scholasticos a modestia tantopere laudauerit, eorumque placita haud pauca receperit, eam esse vir doctissimus, qui *Grotii Manes vindicatas* eleganti tractatione nobis exhibuitⁱ⁾, putat, quia postquam ex Patavia in Galliam se contulit, variis hominum ingeniis sese accommodare, et ubique locorum inferuire tempori necesse habuerit, si salarium suum factum tectumque retinere, aulae gratiam conseruare, neque ecclesiasticos vrforum circulatores irritare vellet, ac in se concitare. Licet coniciat, hoc ideo quoque euenisse, quod academia Parisiensis, certa quadam ratione anno MDCXI ad Aristotelis doctrinam fuerit adstricta, illudque decretum per parlamentum anno MDCXXIV et XXIX confirmatum sit. Nos facile quidem concedimus, eo lubentius se Aristoteli et Scholasticis Grotium attemperauisse, quo gratius id fore nouisset illis, a quorum gratia eo tempore pendeat. Certi tamen sumus, Grotium, cum praeceptores Aristotelicos habuisset, et in ea philosophia fuisset educatus, isto iuuentutis praeiudicio impeditum, quod eo tempore summos quoque viros fascinebat, non ausum fuisse huius philosophiae principia contemnere, quamuis nouam disciplinam, Peripateticis magnam partem ignotam condere coepisset. Eadem enim ratione aliis quoque inter Remonstrantes idem accidisse, facile ostendi potest. Certe Simonem Episcopium, cum ad penitus eam intelligendam, verba damus PHILIPPI LIMBORCHII^{k)}, totum se addixisset, ac triennium in hoc studio magna cum diligentia impendisset, et postremo, ubi se theologiae applicuit, non tamen omisisset philosophiam, ad quam ingenti, arcana eius penitus rimandi cupiditate subinde redibat, aliam philosophiam, quam Peripateticam, elegisse, nullibi legitur, et ex eo philosophiae genere, quod sub initio seculi XVII Lugduni Batavorum personuit, ipsisque qui tunc docuere eius praeceptoribus, intelligitur, quos Peripateticos fuisse, acta eius academiae literaria testantur. Melius tamen hic quoque postea coetus sapuit, eclectica philosophia recepta, quae plurimum ex eo grege debet Ioanni Clerico. Ceterum nec inter Socinianos Aristoteli defuisse asseclas luculento exemplo comprobauit IOANNES CRELLIVS. Is enim cum Altdorfii praeceptores habuisset Conradum Rittershusium, Scipionem Gentilem, Nicolaum Taurellum, Ernestum Sonerum, Michaëlem Piccartum^{l)}, quorum nominibus nihil celebrius eo tempo-

Inter Socinianos.

i) p. 277.

k) Vita Sim. Episcopii p. 4.

l) Vid. SANDIVS Biblioth. antitrinitar. p. 150.

ARNOLDVS Hist. eccles. P. II. L. XVII. §. 15. p. 538.
SAM. FRID. LAVTERBACH. Ariano-Socinian.
Polon. c. II. n. 37. p. 351.

tempore fuit in orbe Aristotelico, ratio inde intelligi nullo negotio potest, cur Peripatetica ei philosophia tantopere arriserit, illique operam ipse haud vulgarem impenderit? Et ex hoc ipso agro, cum imprimis a Soneri ore penderet, Socinifini semina, in animo sparsa foecunda habuit, ut pulchre observatum Cel. ZELTNERO ^m. Nec deposuit philosophiae Aristotelicae amorem, cum ob doctrinae dissenfum in Poloniam recederet, Racouienfem scholam rectorus, et ministerio sacro postea functurus, in quo munere anno MDCXXXIII, vix tres supra quadraginta, annos natus obiit. Nam licet ecclesiae, cui se addixerat, pomoriis dilatandis, eiusque placitis defendendis esset intentus summopere, scripsit tamen *Ethicam Aristotelicam ad sacrarum literarum normam emendatam, quam ethicae Christianae virtutum et vitiorum subiunxit* ⁿ. Quam Germanico quoque habitu exornatam produsse auctor est SAM. FRID. LAUTERBACHIVS ^o. Cur autem Socinianis Aristotelica philosophia gratiae inimica arriserit, non ignorant, qui horum hominum placita intelligunt.

§. XLIII. Haftenus, quantum licebat, strictim, breuique narratione fata philosophiae Aristotelicae in coetibus eorum, qui a Romanae ecclesiae placitis discefferunt, enarrauimus: liceret iam ad aliarum sectarum Graecanicarum restauratores progredi, ni, quem semel ingressi sumus in condenda Peripateticismi recentioris historia, tramitem deferere fas haud esset, non recensitis prius viris illis celeberrimis, quorum studio Peripatetica philosophia quam maxime seculo XVI et XVII inter Protestantes floruit. Quos licet praetereundo quasi digito tetigimus, tanta tamen fuit nominis eorum claritas, tanta eruditionis existimatio, tanta in Aristotelicam philosophiam puriorem et natiuam meritorum gloria, ut omnino aequum esse censendum sit, ut paulo plenior eorum literaria exponatur historia. Inter eos summo loco ponendum esse Philippum Melancthonem, communem Germaniae praeceptorem, ex iis, quae de meritis eius in philosophia iam tradidimus, satis quidem constat. Quia tamen verus ille primusque philosophiae Aristotelicae elegantioris et natiuae restaurator fuit, eoque duce ipsa philosophia aliam accepit faciem, digna eius vitae historia est, quatenus philosophiae fata respicit, quae accurate exponatur: cum plurima sint in ea occurrentia, quae in historia philosophiae seculi XVI negligi omittique haud possunt. Huic postea subiungemus alios de Lyceo recentiori meriti-
tissimo viros, Simonem Simonium, Iacobum Schegkium, Philippum Scherbium, Nicolaum Taurellum, Ernestum Sonerum, Michaëlem Piccartum, Cornelium Martini, Conradum Horneium, Hermannum Conringium, Christianum Dreierum, Melchiorem Zeidlerum, Iacobum Thomaesium. Quibus nominibus nihil praeclarius fuisse in theatro Peripatetico-

*Celeberrimos
Peripateticos
inter Prote-
stantes.*

m) Hist. Crypto-Socin. Altdorf. §. 10. p. 62.
o) loc. cit. p. 362.

n) Tom. II. Bibl. Vnitar. f. Fratrum, Polon.

ticorum, norunt, qui Annales literarios seculi XVI et XVII paulo curatius euoluerunt.

Fontes histo-
riae litera-
riae Philippi
Melanchthonis.

§. XLIV. Ducem caputque se praebuisset PHILIPPVM MELANCHTHONEM illis, qui relictis fordibus Scholasticis ornatius prudentiusque philosophari cupiebant, ex haecenus dictis est notissimum. Ille itaque velut ὁδηγός viaeque verus auctor ad philosophiam Peripateticam puriorem considerandus, eiusque historia literaria expendenda est. Tantus autem ille vir fuit, tot meritis in ecclesiam et rempublicam literariam illustre sibi nomen comparauit, tantisque nexibus arcte eius historia cum fatis, quae ecclesia seculo XVI habuit, cohaeret, ut integer liber illi scribendus sit, qui plenam immortalis famae viri historiam scribere velit. Quod cum nostrarum paginarum refugiat angustia, respuantque, qui nobis positi sunt cancelli, nihil hoc loco de actis eius meritisque dicemus, quibus indelebilem sibi in ecclesia peperit memoriam. Reperient ea, quae ad tanti viri plenam historiam comparandam facere possunt, qui his delectantur, in annalibus ecclesiasticis, iis praecipue, quos laudabili instituto summaque eruditione et accurate condidit illustris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIUS. Vehementer autem dolemus, interceptisse mortem laborem χαλκντέρη FABRICII, quem vulganda diatriba *de Religione et scriptis Melanchthonis* suscipere promiserat ^p, et pauca tantum collectanea quaedam ad eam superesse ^r. In ea enim demonstraturum se recipit vir in his quoque literis summus, Melanchthonem et literas tum humaniores et philosophiam, tum illas grauiiores quoque ac theologicas insigniter illustrauisse ac promouisse. Hoc itaque interprete dum caremus, illi consulendi sunt, qui summi viri historiam accurate exposuerunt, et quaecumque non modo pro ecclesiae salute suscepit gessitque, sed quae etiam pro artium, et scientiarum incrementis egit, enarrauerunt. Quamuis autem complures sint, qui celeberrimi theologi et philosophi vitam exposuerunt, biga tamen virorum doctissimorum Ioachimi Camerarii, et Viti Winsheimii eo magis ante alios consulenda est, quo magis testes illi sunt de rebus Melanchthonis omni exceptione maiores, qui et scire res eius potuerunt intima illi amicitia et praesentia quoque multorum annorum iuncti, et causam, cur mentiantur, non habuerunt. IOACHIMVS CAMERARIUS enim, qui multorum annorum amicitiam, consuetudinem et commercium literarium cum Melanchthone aluit, et intimas eius rationes atque circumstantias pernoui, vitam eius eleganti scriptione enarrauit, editam hoc titulo: *De Philippi Melanchthonis ortu, totius vitae curriculo, et morte, implicata rerum memorabilium temporis illius hominumque mentione atque indicio, cum expositionis serie cohaerentium, narratio diligens et accurata* ^r. In qua vitae Melanchthonia-

p) Centifol. Lutheran, P. I. p. 436.

q) Vid. Cl. REIMMARI Historia vitae Fabri-
cii p. 210.

r) Lips. 1566. 1592. 8. qua editione nos utimur.
Recusa est, cura FRID. BENED. CARPZOVII
Lips. 1696. 8.

nianae historia res non tantum priuatae, sed et publicae tanguntur, quibus interfuit Philippus, historia autem literaria et philosophica, quantum ad Melanchthonem pertinet, accurate exponitur, vnde calculum viro-
rum doctorum ista biographia meruit, licet sint, quae non iniuste in ea desiderantur. Alteram vitae rerumque Melanchthonis enarrationem debemus VITO WINSHEMIO, theologo et professori Ebraicae linguae in academia Vitebergensi, quam solenni oratione recitauit in exequiis Melanchthonianis, qui cum intima quoque amicitia Philippo iunctus fuerit, quae vero dixit, coram frequentissima pronunciauit auditorum corona, quae res magni viri omnes nouerat, fide quauis dignus est. Ex his duabus biographiis vitam Melanchthonis duplicem confarcinauit MELCH. ADAMVS, eamque inter Vitas theologorum* et philosophorum exhibuit, quibus locis lectoris commodo merita Melanchthonis de disciplinis sacris et profanis simul vno fasce comprehendit. De quibus cum nonnulla collegerint quoque, recentiores historiae literariae scriptores ANTONIVS TEISSIERIVS², PETRVS BAYLE³, THOMAS POPE-BLOUNT⁴, IAC. FRID. REIMMANNVS⁵, illi quoque consuli debent, vt quanta in literis et philosophia fuerit Melanchthonis gloria intelligatur. Commendari quoque deberent, si titulo responderet tractatio, *Collectanea locorum communium, per multos annos ex lectionibus D. Philippi Melanchthonis et aliorum doctissimorum virorum relationibus excerpta* a IOANNE MANLIO⁶. Ex eiusmodi enim libris miscellaneis haud raro de viris doctis et arcanis eorum circumstantiis iudicari feliciter posse, neminem latet, qui literariae historiae fontes intelligit. Ast non immerito fidem in ea collectione desiderant et iudicium amici Melanchthonis, ex his imprimis IOACHIMVS CAMERARIUS⁷, recteque obseruarunt, parum ex inepta hac corraione dictorum Melanchthonis vel lucis vel claritatis accedere ad historiam viri maximi⁸: vnde, etsi in ea nonnulla occurrunt, quae ad Melanchthoniana de philosophia merita pertinent, ad eam tamen non prouocabimus.

§. XLV. Natus est Philippus, dictus Schwarzerd, id enim Graecum Melanchthonis nomen in vernacula nostra vult, Brettiae Palatinatus superioris oppido # XIV Cal. Martii anno MCCCCXCVII, domo et familia honesta, patre Georgio magistro armorum, apud principes Palatinos

Vita Melanchthonis.

L 1 2

Phi-

g) TEISSIER. Elog. T. II. p. 26. SECKEND. Hist. Lutheranism. L. II. §. 57. p. 156. MORHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 19. §. 34. p. 223. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 141.

t) Vid. Casauboniana p. 29. WOLF. ad h. l. CRENIVS de Libris scriptorum optimis p. 205.

u) Extat T. V. Declam. Melanchthonis p. 283 sq.

x) pag. 327. y) pag. 154.

z) loc. cit. T. II. p. 35 seqq.

a) Diſt. T. III. art. Melanchthon p. 369.

b) Cenſ. celebr. auct. p. 615.

c) Hist. lit. Germ. Vol. III. p. 120 seq. addi potest MATTHESII Vita Lutheri, vbi multa quoque de Philippo occurrunt.

d) Basil. 1562. 8.

e) loc. cit. p. 88.

f) Vid. WOLF. l. c. Praef. p. 10. Cat. Reimmann. p. 110.

ff) Conf. Monumenta diem annumque natalem Melanchthonis designantia apud CHR. IVNCKERVM in Memoria Lutheri numismatica, p. 141. ed. Germ.

Philippum et Rupertum : de cuius virtutibus, quibus se ipsi Maximiliano imperatori et viris principibus aliis fecit commendatissimum, multa iucunda et memorabilia narrat CAMERARIUS^g. Ex cuius obseruationibus patet, eum non inter fabrilis artis rudimenta substituisse, sed machinis quoque bellicis assidue fabricandis feliciter insudauisse^h. Is cum plerumque in aulis haereret, gratus ob artis praestantiam apud viros principes, de Philippi educatione pie prospexit auus; qui quoque, cum is patrem anno a Christo nato MDVIII amisisset, senili nostrum prudentia, grauitate et integritate cum auctoritate summa rexit educauitque. Is itaque ut agrum, quem foecundum esse mature intelligebat, sparsis literarum seminibus iusto tempore coleret, nepotem scholae patriae erudiendum commisit, et quamprimum discendis literis aetas apta fuerat, sollicito curauit, ut, quam acceperat, indoles excellentissima iusta cultura exornaretur. Inde vero abductum, quod praeceptor lue venerea infectus esset, domestico magistro formandum tradidit, Ioanni Vngero, quem se grauem annis Phorcae vidisse virumque integerrimum puram euangelii doctrinam praedicantem audiuisse scribit CAMERARIUSⁱ. Huius viri memoriam conseruauisse Philippum ait WINSHEMIVS^k, donec vixit, singulari cum pietate et veneratione; sine dubio quod ad eum literarum optimarum rudimenta referret. Cum autem eam prae se indolem ferret Philippi ingenium, de qua optima quaeque sperari possent, et emineret illa vis animi, qua et celeriter perciperet, atque comprehenderet, quae tradebantur, et fideliter meminisset, et liquido exponere illa sciret, ad eam scholam traductus est, quam non sine laude regebat Portae Hercinae Georgius Simlerus, qui iurisprudentiam postea Tubingae docuit. Quo loco memorari meretur, quod CAMERARIUS^l tradit, cum plurimis in locis, melius iam tum, quam dudum, pueritia institui et doctrina in scholis usurpari polior coepisset, quod et bonorum auctorum scripta in manus fumerentur, et elementa quoque Graecae linguae alicubi proponerentur addiscendum, cum seniorum admiratione maxima, et ardentissima cupiditate iuniorum Simlerum initio doctrinam haud vulgandam aliquantisper arbitratum, Graecarum literarum Scholam explicuisse tantummodo aliquot discipulis suis, quos habuit carissimos, priuatim. His itaque literis dum insatiabili discendi desiderio inuigilat Philippus, linguae Graecae Latinaeque artiumque, quae ab humanitate nomen sortitae sunt elementa feliciter haurit, eaque fundamenta ponit, quibus totum postea elegantissimae eruditionis inaedificauit aedificium. Factum autem est non sine prouidentiae diuinae nutu, quae nostrum reformandis emendandisque literis destinauerat, ut in domo fororis Ioannis Capnionis, cognatione Philippo iunctae degere posset. Quo loco cum haud raro diuerteret Ioannes Reuchlinus, isque puerorum, qui ibi instituebantur, explorare ingenia soleret, facile Philippi

g) l. c. p. 2. WINSHEM. p. 286.

h) Conf. BAYLE l. c. not. A. SECKENDORF. Hist. Lutheranismi L. II. §. 57. p. 156.

i) pag. 5.

k) p. 286. Conf. B. MAII Vita Reuchl. p. 144.

l) pag. 6.

Philippi indoles supra modum alacris bonarumque artium studiis intenta illius in se conuertit oculos. Is itaque attente considerare naturam pueri et ingenii profectus explorare coepit, qui cum omnibus responfionibus praecelleret, miratus Reuchlinus ingenii singularem prorsus et mirificam praestantiam, spe singulari de eo concepta acriter ad prosequendum literarum studium cohortatus est, libellos etiam quosdam ei donauit, inter quos erant plenior Grammaticae Graecae institutio, lexicon Graecum, et bibliorum codex; imposito ei, ut honestam aemulationem accenderet, pileo purpureo, quod doctoratus insigne ipse olim acceperat^m. Et heic quoque nomen eius germanicum in Graecum Melanchthonis conuertit, ut ipse ab Hermolao Barbaro Capnionis nomen pro vernaculo Reuchlini acceperat. Ex quibus constat, errare quidem MORHOFIVMⁿ, qui Reuchlinum inter praeceptores Melanchthonis numerat, ast plurimum tamen apud Melanchthonem adolescentem Capnionis exhortationes valuisse, ut insatiabili desiderio in bonarum literarum stadio currere pergeret. Quo ἐργαζώμεν cum Philippus Latinae Graecaeque literaturae se dedisset, felicissimo conatu illa tum fundamenta iacta sunt, quibus post ea tempora splendidum doctrinae Melanchthonianae superstructum est aedificium. Ita per biennium literarum elementis haustis ad pleniorum ingenii cultum et mercatum doctrinae vberiore Heidelbergam, quae parentis eius patria erat, missus est, anno MDIX, quo vix duodecimum aetatis annum exegerat. Ibi quamuis admodum adolescens ob ingenii rarissimi praestantiam morumque suauitatem atque venustatem adeo carus bonis omnibus fuit, ut cum in domo Pallantis Spangellii theologi versaretur, isque eius integritatem, virtutem et doctrinam mire depraedicaret, comes Ludouicus a Löwenstein eum liberorum suorum praeceptorem deligeret. Meruit itaque inter pueros praecoces a BAILLETO praedicari^o, eo meliori iure, quo maiori eius postea eruditio enituit, nec hanc ei gloriam ringens quidem etiam apud hostes veritatis eripuit inuidia. Plurimum autem ad augendam Philippi eruditionem contulit honesta cum viris doctissimis, qua in domo Pallantis fruebatur, conuersatio, inter quos maxime familiariter vsus est Petro Sturmio Argentoratensi, Iacobi fratre. Cui cum tunc priuatus doctor adesset Iacobus Wimphelingius, vir ut optimus et integerrimus, ita eruditissimus, et tum temporis inter literatissimos suae aetatis homines numeratus^p, eius amicitia ad augendas doctrinae diuitias Melanchthoni iuueni fuit vtilissima. Sed et alios viros doctos amicos habuit, qui cum dicendi fingendique facilitate excellerent, in

Ll 3

vetroque

m) WINSHEM. p. 287. CAMERAR. p. 9. MAEVS l. c. p. 145.

n) Polyhist. T. I. L. I. c. 19. p. 223.

o) De Pueris praecocibus p. 129. Conf. BAYLE l. c. not. B.

p) Iacobus Wimphelingius Sletstadio-Alfatus natus est anno 1449. haustis sacrarum disciplina-

rum iurisque pontificii praeceptis in academiis Friburgensi, Basileensi, Erfordiens ac Heidelbergensi, Spiram ad obeundum ecclesiae munus ob disertissimam concionandi rationem vocatus est anno 1494. seculi tamen pertaesius, deposito munere Heidelbergam profectus, ibique et auctores optimos interpretatus est, et iuuenes formare

utroque orationis genere, haud segniter se exercuit, et utriusque copiam illam sibi comparauit, quam hodiernum in viro summo miramur. Neque tamen seueriores disciplinas neglexit, sed philosophiae studio se quoque tradidit, tanta ingenii, quod acute videbat, et in quaestionum nexus facillime penetrabat, fecilitate, ut narrat WINSHEMIVS ⁷, Melanchtho- nem quaestiones Gordio nodo difficilius explicabiles de propositionibus modalibus, itemque de vniuersalibus realibus, quae multum rixarum inter disputantes pariebant, dissoluisse, et certamina haec cum magna omni- um admiratione sustulisse. Placuisse autem Melanchthoni Nominalium partes, quae in ista schola dominabantur, *praecedenti* iam Tomo docui- mus, et alibi quoque eius rei testes excitauimus. Praeter philosophiam autem Graecae linguae colendae diligentiam suam tribuit, scripsitque eo tempore *Rudimenta Graecae linguae*, quae postea in publicum edita sunt. Ita su- pra aetatis mensuram eruditionis fructibus maturus primam, quam vocant lauream anno MDXI, quatuordecim annos natus acceperat, ipsum magiste- rii philosophici honorem consecuturus, nisi adolescentia obstitisset. Tri- ennio ita apud Heidelbergenses exacto, cum inimica ei esset quotannis in auctumno coeli grauitas, quae febrim concitare solebat, a matre peri- culum metuente in Tubingensem scholam translatus est. In quo litera- rum mercatu cum eo tempore omnis generis disciplinarum doctores prae- stantissimi viuerent ⁸, a quorum ore pendebat iuuentus, campum Philip- pus ingressus est patentissimum, in quo non modo animi diuitias honesta- rum disciplinarum studiis partas mirifice augeret, sed et congestos erudi- tionis thesauros aliis panderet. Itaque audiuit ibi et theologos, et iuris- consultos et medicos, et libros omnium professionum optimos inspexit, et ex omni eruditionis apparatu sibi copias comparauit affluentissimas. Cum autem elegans ingenium nutriret, quod et perspicuitatis esset aman- tissimum, et ad certum vitae humanae fructum omnia referret, valde illi displicuerunt obscurae et spinosae intricataeque quaestiones, quorum nu- gatoria, ut ait CAMERARIUS ⁹, subtilitate exercebantur et defatiga- bantur ingenia. Idem narrat WINSHEMIVS ⁷, testatus, solitum Phi- lippum

formare paedagogumque selectis ingeniis se prae- bere non erubuit. Inter quos adolescentes fue- re optimi, Petrus et Iacobus Sturmii, et comi- tes Leonistenii. Monachorum vero persecutio- nibus molestissimis expugnatus in patriam redux vitam otiosam egit usque ad annum 1528, quo obiit. Vid. Vita eius apud ADAM, Vit. theol. p. 21. et scriptores Hist. lit. ecclesiast. DYPNIVM T. XIV. p. 117. CAVEVM p. 117. add. STRVVI Bibl. antiq. T. I. p. 237. Non imparatum habuiss- se animum a philosophia, ex libris de Conditio- ne boni principis, et de Adolescentia liquet. Vltus est ТРИТЯМЮ familiariter, quem de eo vide de Vir. illustr. Germ. c. 263. et de S. E. c. 925. p. 222. 223. 263.

q) pag. 288.

r) Hist. de Ideis sect. II. §. 4. p. 207.

s) Inter eos amicitia imprimis Philippo inter- cessit cum Henrico Bebelio, et Ioanne Brassica- no, vid. CAMERAR. p. 14. Henricus Bebelius autem Iustingo-Sueuus, historiae peritia tum maxime enitebat, ut ex scriptis eius constat apud SCHARDIVM, GOLDASTVM et FREHERVM in notissimis Collectionibus scriptorum rerum Ger- manicarum. Alia enarrat SIMLERVS ad Gesneri Bibl. conf. FABRIC. Bibl. Lat. med. T. II. p. 492. Hinc Melanchthonis diligentia in studio Histo- rico.

f) pag. 15.

t) p. 289. Valde tum arrisisse Ethicam Aristo- telicam hominibus, mirum haud est, inter coe- cos enim luscus imperabat, et inter nugatores egre-

lippum de his ineptis et inutilibus disputationibus in rebus grauissimis multa ridicula ipsorum deliramenta commemorare. Inter quae hoc quoque fuisse ait: monachum quendam pro concione omiffa euangeliorum doctrina ethicam Aristotelis explicasse, non paruo audientium studio, qui cupidius Aristotelica cognouissent, quam fabulas aniles, quibus implere templa illius barbaricae superstitionis temporibus vsitatum fuerit. Philippus autem, quem non nisi solida delectabant, ingenii aciem potissimum ad sacram scripturam conuertit, quam cum aliquando in templo in manibus tenens legisset, ideo suspectus factus est, adeo diuinioris sapientiae studium eo tempore refrixerat. Post haec veterum potissimum auctorum lectioni se tradidit, et praecipuos in quouis disciplinarum genere scriptores veteres attente legit. Tum viuentium doctorum optimos sibi magistros elegit, et praeter Henricum Bebelium et Ioannem Brassicanum, Franciscum Stadianum in philosophia audiuit, et hunc praecipue coluit et dilexit. Cuius haud obscurum reliquit MELANCHTHONⁿ testimonium hoc loco non omittendum, eo quod ex illo constet, Stadianum ad resuscitandum elegantiorum Peripateticae philosophiae habitum, auctore potissimum et instigatore Melanchthone multum tribuisse. Narrat enim, „Stadianum, eruditione ac vitae genere tali fuisse, vt a bonis doctisque „omnibus certatim diligere mereretur, adeoque eo se vt fratre semper familiarissime vsu esse. Eum Analytica posteriora Sueuicae iuuentuti anno „superiori praelecturum accepisse a se Themistii libellos Latine redditos „ab Hermolao Barbaro. Addidisse se quaedam e Philopono transcripta, „admonuisseque illic ab Aristotele rhetorica doceri. Legisse haec Stadianum, relegisseque, et quo fuerit iudicio, protinus ad scopum aduertisse „animum, ibi re penitus cognita et pro ingenii sui felicitate aucta illustrataque tot notabilibus, acceptionibus, distinctionibus exauctoratis, causam „integram vellet recuperatorio iudicio restituuisse, scholae simpliciter ac candidè summam rei τὸ ἀλφα καὶ ὠμέγα traditurum. Adhaec male precatum „nugis obnixè a se contendisse, Aristoteli purgando socias manus adiicere; conaturum omnia sese pro viribus, vt artium elementa vindicta „barbarorum liberarentur. Primi nominis studia a sordibus recipi non „posse, nisi purgatis adolescentiae rudimentis. Id fere quemque in summis posse, quod in infimis affueuerit. In summa omnia sibi de grandioribus polliceri, si exercendae iuuentae ratio melior iniretur. Placuisse „amici consilium et negotium vna literarium se suscepisse. Ex quo loco

memora-

egregie sapiebat Aristoteles. Vnde factum, vt ipsi Melanchthoni atque Luthero mirifice illa placeret, vt ex testimoniis Aët. phil. Vol. II. p. 589. allatis manifestum est. Non vero Tubingae tantum sed Heidelbergae quoque Aristotelem pro concione explicatum esse obseruat MELCH. ADAMVS, Vit. philof. p. 186. Iucundamque simili de re narrationem ex GASMERI Vita Lampadii recitat ELSWICHIUS de Fortuna Aristotelis in Academ. Prot. §. 12. p. 33. dignam, quae

ibi tota legatur. Lepidum enim fuit, Ioannem Grouium Brunsvigae in concionibus ad Aristotelem saepius prouocantem, cum orationem sacram his verbis incepisset: Sic dicit Aristoteles, excitato per futorem quendam campanae sono ad silentium redactum, exque suggestu sacro ipsaque vrbe cum Aristotele suo expulsus fuisse.

n) Orat. de Studiis corrigendis Declamat. T. I. p. 502.

memorabili clarum est, Stadianum inter primos referendum esse, quibus cum Melanchthone debetur purgati restitutique inter Germanos honoris Peripatetici gloria, inque eo iam tum versatam fuisse Philippi adhuc iuuenis industriam, ut natiuam Aristotelis philosophiam barbariei Scholasticae situ plane obductam ex squalore puluereque resuscitaret, sicque planiorem philosophandi viam restitueret. Praeter philosophiam mathematicarum disciplinarum praecepta Melanchthon a Ioanne Stoefflero * didicit, cuius tunc maxima in hoc eruditionis genere erat fama atque existimatio. Neque vero a solo praeceptorum ore pendendum esse statuit, sed et Graecos scriptores assidue legendos sibi sumisit, in quo labore socium habuit Ioannem Oecolampadium. A quo Rudolphi Agricolae dialecticam dono accepit, quo monstrante laetorem ipse postea viam in dialectica tenuit. Et haec quidem studiorum philosophicorum et philologicorum Philippi tyrocinia fuere, quibus rite positis et absolutis anno aetatis XVII, qui erat a Christo nato decimus tertius supra millesimum trecentesium, magistri philosophiae titulum atque iura suscepit.

Melanchthonis de literis et philosophia merita docendo Tubingae acquisita.

§ XLVI. Hoc axiomate auctus Melanchthon cum indefessa hactenus diligentia animi diuitias congestisset, ad explicandos communicandosque cum aliis thesauros eruditionis animum applicuit. Priuatim vero Virgilium atque Terentium adolescentibus exposuit, eo quod in humaniori disciplina egregie valeret. Quod cum publice innotuisset, lectio illi oratoria demandata est, quod commouit eum, ut Cicero- nem quoque atque Liuium, quos optimos Latinae linguae dicendique auctores nouerat, praelegeret. Et ut ex omni se parte vtilem reipublicae eruditae praestaret, molestam quoque officinarum typographicarum inspectionem non refugit; cumque eo tempore Thomas Anselmus typographus Tubingensis editione librorum eruditione praestantium rem literariam iuuare pro virili constituisset, illi operam Philippus addixit suam. Et tum grande illud historiatarum volumen a N A V C L E R O corrasum magis ineptarumque fabularum farragine corruptum, quam accurate conscriptum, recognouit, infinita, quae vel superuacanea erant, vel fide indigna, resecuit, confusa in ordinem redegit, corrupta emendauit, mutila compleuit, alium-

x) Etiam hic Iustingae in Sueuis natus fuit, Vid. ADAMI Vit. philos. p. 73. BAYLE Dict. T. IV. Art. Stoeffler p. 285. et qui passim eius meminit M. CRYSIVS, in Ann. Sueuicis. Cum naturali inclinatione ad mathecos studium ferretur, pro suae aetatis conditione in eo plurimum profecit. Fatale eius Bibliothecae, chartis instrumentisque mathematicis incendium fuit, quod omnem suppellectilem eius librariam consumpsit. Quia autem Sebastianus Munsterus eius Msc. et quaecunque ille inuenerat, sibi descripserat, hac ratione diligentissimi viri labores conseruati ad posterum sunt, Munstero tamen egregie eo virulo

arante. Obiit octogenarius anno 1533. XIII. Cal. Mart. relictis Ephemeridibus, ratione compositionis astrolabiorum, Comm. in Procli Sphaeram, Tr. de duplici proiectione terrae in planum, aliisque de quibus post GESNERVM videndus VOSSIVS de Scient. mathem. p. 186. Inclauit praedictionibus astrologicis: Diluuium enim in annum 1524. mundi finem in annum 1558. definiebat, in vitroque falsus. Vid. BAYLE l. c. not. B. Si CALVISIO ad ann. 1531. fides, mortis genus ex camerae corruentis vel potius repositorii collapsi conuassatione sibi quoque praedixit. Alii tamen peste extinctum esse referunt.

aliūque prorsus et concinniorē multo vultum libro reddidit, effecitque, ut maiori in posterum vtilitate liber ille legi adhiberique posset, et a multis adpeteretur. Eo vero sexennio, quod in Tubingenſi academia Melanchthon exegit, frequentissima ei multaque fuit occasio, cum Capnione conuerſandi, quae res studia Melanchthonis literaria valde adiuuit. Quotiescunque enim Stutgardia Tubingam diuertebatur Capnio, in Scholaſtico apud Philippum diuerſorolo commorari, quam commodiorem locum deligere maluit. Cumque in eodem cum illo collegio cibum caperet, fauentissima illi occasio inde enata est, ex abundantissimae viri illius celeberrimi doctrinae penu sua horrea locupletandi. Sed et alia illi ratio Capnionem deuinxit. Feruebant enim eo tempore certamina, quae Reuchlino cum monachis quibusdam ex familia Dominici et Colonienſibus theologis Iudaeomastigis intercedebant, de quibus infra in Reuchlini vita plura commemorabimus. Quae cum valde moleſta Reuchlino accidissent, qui crudeliter ab iniquissimo bipedum genere vexabatur, suam pariter atque literarum, maxime philologicarum, quibus exitium parabatur, causam strenue defendit, multaque scripsit, partim Romam, partim ad imperatorem missa. Haec pleraque Philippus ipse manu sua descripsit, causamque bonam quibus potuit rationibus adiuuit. Plurimum tamen eo tempore in philosophiae studiis versata est Melanchthonis diligentia. Quae cum nugis tricisque detestandis ea aetate in academia Tubingenſi mire discinderentur, tantaeque inter Nominales et Reales orirentur controuersiae, ut ad dimicationes quoque et pugnas haud raro partes discederent, concertationibus non tantum pertinacibus verborum, sed manuum quoque violentis; indignatus Philippus, contubernium bonarum artium et philosophiae studiis destinatum, in contentiosam inimicamque factionum acerrime praeliantium arenam conuerti, ad sananda ista dissidia, melioremque philosophiae sensum iuuentuti instillandum animum adiecit. Quod qua ratione fecerit, ita narrat CAMERARIUS: Philippus, qui certam docendi differendique rationem probaret, et Aristotelica in hoc genere primas tenere intelligeret, magnificas et splēdidas et amplas alteras disputationes non amabat. Quamuis autem in verborum contentionibus suam sententiam ita asseveret, ut aduersantes facile refelleret; id tamen eximia humanitate, et parata omnibus, qui uti vellent, opera perfecit, ut sua auctoritate interfectas illas odia restinguerentur, et quamuis studia discreparent, voluntatum tamen maneret coniunctio.

§. XLVII.

y) CAMERARIUS p. 16. WINSHEM. p. 290. ex his BAYLE et BAILLET. II. cc.

z) Videndus ipse MELANCHTHON. Or. de

Capnione T. III. Declam. p. 294. add. MAIUS Vita Reuchlini p. 148.

a) p. 22. 23.

Melanchthonis
Vitebergam
vocati merita
de philosophia.

§. XLVII. Ita confecto per sexennium artium et philosophiae cursu in academia Tubingensi ad aliam literarum sedem munusque amplius Melanchthon vocatus est, cum eius dotibus et doctrina uti diuina prouidentia constituisset. Nempe cum academiam recens Vitebergae fundatam optimis et eruditissimis magistris ornare cuperet Fridericus Saxoniae dux et elector, cui a prudentia sapientis nomen haesit, isque anno MDXVIII in comitiis Augustanis Capnionem et per literas et coram interrogauisset, qua ratione nouae literarum sedi prospici conductis viris doctissimis posset, Melanchthon optimo principi a Capnione vehementer commendatus est, quippe quem ea doctrina illoque literarum cultu praestare nosset, quo non possint non ad scholam recentem magna ornamenta et utilitas haud parua accedere ^b. Quo de consilio Capnionis digna sunt lectu, quae annotauit illustris SECKENDORFIVS ^c. Quamuis autem adhuc iuuenis esset Melanchthon, ita tamen iudicium Reuchlini apud principem valuit, ut postquam de eo conducendo ille cum Philippo egisset, is ad docendam linguam Graecam ab electore vocaretur. Cui vocationi, quae amplissimum Melanchthoni campum aperiebat orbi literato inferuendi, paruit, inque ea vrbe VIII Cal. Septembris, ut obseruatum MELCH. ADAMO ^d appulit. Magnis iam eo tempore successibus vsa erat reformatio doctrinae a Martino Luthero instituta, qui eiectionis indulgentiarum, quas vocant nundinis castiorem euangelii professionem reuocauerat: adeoque in theologiae studio cuncta nitorem spirare coeperant et emendationem prae se ferebant. Ast in philosophia artibusque liberalibus atra nox ingeniis adhuc incumbibat, cunctaque barbarie situque obduxerat. Cuius testem habemus *ἀντίπτην* WINSHEMIVM ^e, narrantem, adeo difficile fuisse huic calamitati mederi, cum omnia foeda barbarie ceu densa caligine obruta iacerent, ut multi barbarico coeno sepulti etsi propter principis auctoritatem palam aduersari minus auderent, tamen clam vel contemnerent, vel obtreffarent, deessent praeterea exempla Graeca, et officinarum typographicarum ministerium, ita ut auditores describere cogenterentur propter exemplorum inopiam, quae explicabantur. Neque haec ad solas literas Graecas et Latinas pertinebant, sed in philosophia quoque melior lux ingeniis non affulserat. Explicabatur enim *expositio magistri PETRI TARTARETI super summulas PETRI HISPANI, cum allegatione passuum Scoti doctoris subtilissimi*, cuius editionem procurauit Martinus Mellerstadius Pollichius, sumtus editionis suppeditauit ipse princeps elector ^f. Ex his de reliquis iudicari et ex hoc vngue leo cognosci potest. Valde haec philosophandi barbaries offendit Lutherum, qui quam male consultum esset

^b) CAMERARIUS p. 24. 25.

^c) Hist. Lutheranismi L. I. §. 33. add. 2. p. 44.

^d) Vir. Theol. p. 330. SECKENDORF. l. c. p.

43. Non itaque hic primus fuit, qui hunc aduentus Philippi diem designauit, quod putauit Co-

LERVS in Epist. ad Cel. HEYMANNUM Ag. phil. Vol. II. p. 604. inserta, qua memoriam huius aduentus vir doctus recoluit.

^e) p. 292.

^f) Vid. ELSWICH. l. c. §. 8. p. 17.

effet ingeniis iuuenum philosophiam affectantibus, vt erat iudicio maximo, probe perpexerat, vt supra luculentis testimoniis demonstratum. Cum ergo Vitebergenfibus Mufis iunctus eſſet Melanchthon, mox amicitiam cum eo iniiit vir magnus, illumque eo permouit, vt emendando quoque artium et philoſophiae curriculo manum admoueret, eiectisque illis purgamentis Parnaffi caſtiorẽ doctrinam et elegantiores libros introduceret. Quod licet innumeris, vt dictum, premeretur difficultatibus, intra paucos tamen annos, teſte iterum, qui tum ſtudioꝝ formandorum cauſſa ab ore Philippi pendeat WINSHEMIO, Philippus eam lucem non tantum linguarum, ſed et ceterarum optimarum diſciplinarum ibi extulit, vt vnus huius viri ingenio et opera haec ſchola facile ceteras in Germania academias celebritate ſuperaret. Ipſe vero Philippus cum manum operi admouiſſet, ad condenda noua et artium, et diſciplinarum philoſophicarum ſyſtemata animum adplicuit, illudque diſciplinæ philoſophicae genus introduxit, quod in antecedentibus accurate delineauimus. Quod cum elegantia, ordine et perſpicuitate ſe egregie commendaret, denſa illa barbariei caligo, quae ingenia obfederat, ſuppreſſa, et doctrinae elegantioris lux reſtituta eſt. Ab eo tempore arctiſſima inter Lutherum illumque interceſſit amicitia, qua communi cura laboreque reſtituendae veritati, proſtigandis erroribus, ordinandae eccleſiae, defendendae euangelii doctrinae, leuandisque, quae ex omni parte coetui puriori imminebant calamitatibus et periculis manus iunxere focias, et cum temperamento gauderent diuerſiſſimo voluntatum tamen conſenſione et mira inter vtrumque concordia maximum illud ſaxum feliciffimo ſucceſſu voluerunt, quod ringente licet inuidia, immortalẽ fecit heroum incomparabilium memoriam. De quibus tamen Philippi conatibus et laboris induſtria, eccleſiam quouis modo iuuant, cum in annalibus eccleſiaſticis dici ſoleat, pleraque etiam accurate proſecutus ſit SECKENDORFIVS, hoc loco, vbi alia agenda ſunt, nihil addimus. Illud tamen ſcriptionis noſtrae ſcopus notare iubet, plurimum Lutheri profunditati et immenſo, quo utebatur, iudicio profuiſſe perſpicuitatem et lucem illam ingenii, qua excellebat Philippus, eiusque elegantiam doctrinae ſoliditati Martini plurimum luminis addidiſſe. Quamuis audiendi non ſint, qui Lutherum nobis barbarum et ab omni humaniori diſciplina imparatum ſiſtunt, contenduntque, Melanchthonem ſolum medicam manum Lutheri ſcriptis admouiſſe, elegantiam et dicendi nitorem addidiſſe, et ita lectori commendauiffe, quod poſt alios inſigni mendacio repetit HADR. BAILLETVS ^{h)}, ipſum enim Lutherum ſuo cortice nauauiffe ſatis euictum eſt atque exploratum. Illud autem verum eſt, Lutherum conſiliis Melanchthonis uſum eſſe, ſi quid fa-

M m 2

cra-

g) Confer. quos laudat FABRICIVS Centiſol. Luther. P. I. p. 436. P. II. p. 823. De hac amicitia extat Georgii Sabini epitaphium Melanchthonis:
*Hic inuicte tuus, collega Lutere, Melanchthon
 Non procul a tumulo conditur ipſe tuo.*

*Vt pia doctrinae concordia iunxerat amboꝝ,
 Sic ſacer amborum iungit hic oſſa locus.*

h) loc. cit. conf. SECKENDORF. l. c. TEISS. Eloges T. II. p. 36.

erarum linguarum meditationi curaeque illius occurrisset, cum Graece doctissimum esse Philippum optime nosset, intelligeretque, quantis artium liberalium praefidiis, quinimmo philosophiae quoque copiis esset instructus. Et haec quoque causa fuit, cur ad thrafonem Eccium in colloquio Lipsiensi aggrediendum oppugnandumque Philippum secum commilitonem adduxerit. In quo congressu cum linguarum et philosophiae auxilio valde Eccium Melanchthon premeret, illi impatienter Philippi doctrinam ferenti has voces expressit: tace tu, Philippe, ac tua studia cura, nec me perturbaⁱ. Ab eo vero tempore promouendae causae Dei, doctrinaeque evangelii tum domi apud iuventutem, tum foris in diuersis ecclesiis diffeminandae confirmandaeque totus insudauit Philippus, et ore pariter ac scriptis pro euangelio stetit, calamumque haud raro, ut in ipsis comitiis Augustanis anno MDXXX factum, commodauit, conuentibus plurimis interfuit, et nihil non cum Luthero egit, quod tanto negotio inseruire posse intelligebat. Quae tamen enarrare omnia, et indefessa tanti viri in rem sacram et ecclesiam studia describere huius loci haud est. Neque tamen magnis rebus intentus, artium et philosophiae curam abiecit, sed quam semel restituere coeperat disciplinarum elegantiam augere, polire, emendareque contendit: Testem damus, iustum eius rei et intelligentem arbitrum IOACH. CAMERARIUM^k, ita de Melanchthone scribentem: *Scholasticorum doctrinam publice priuatimque assiduo exercebat Philippus Melanchthon, optimarum artium studia confirmando, et expoliendo, ordiens ab horum quasi pueritia, et progrediens ad ultimam velut aetatem, id quod annis aliquot perfecit, ut initium cum fine denique coniungeretur et coiret, et omnis ista tractatio orbe vno comprehensa absolueretur, cuius Graecum nomen esse placuit ἐγκυκλοπαιδείαν.* Quod consilium ut exequeretur, et ipse quidem iuventutem in collegiis manu fideliter duxit, et per discipulos quoque, quos in isto stadio feliciter currentes educauerat, duci curauit, et habitis frequenter declamationibus, ab aliis plerumque recitatis, et iunctim postea laudabili consilio editis^l, de disciplinarum et philosophiae studiis pulcherrime disseruit. Quae orationes imprimis illis legendae sunt, qui, quae magni viri de artibus et philosophia et de libris scriptorum veterum optimis, sententia atque iudicium fuerit, intelligere cupiunt. Eleganter enim, et doctissime, magnaque perspicuitate de grauissimis argumentis disseruit, et consilia vbique insperfit luculenta et vtilissima, et eam quoque philosophicae historiae notitiam haud raro exhibuit, ut facile pateat, optimis subsidiis instructum ad philosophiam eum accessisse. Vnde non ineptum laborem suscepit GEORG. RICHTERVS, ecclesiastes Gorlicensis, qui iudicia scholae Melanchthonis^m,

ex

i) WINSHEM. l. c. p. 294.

k) pag. 57.

l) Prodiere quinque tomis Argentorati et Virebergae ab an. 1544. ad an. 1565. editis. Accessere postea Tomus VI et VII 1571. 1586. vid. Ven.

VOGTIVS Cat. libr. rar. p. 385. Bibl. Hamburg. Historica Cent. II. p. 141 seqq. Cent. III. p. 140 seqq.

m) Titulus integer libri infrequentis hic est: Iudicia florentis scholae Melanchthonis de lectione bonorum auctorum, in omni genere discipli-

ex his declamationibus collegit, ex quibus ingenium Melanchthonianum suis facile coloribus discerni, et quantus in his quoque literis vir fuerit, cognosci potest. His vero artium et disciplinarum restituendarum studiis Philippi debemus Compendia philosophica ab eo emissa, *Dialecticae*, *Doctrinae moralis et physicae*, itemque *de Anima*, quorum innumerae fere prostant editiones. In quibus epitomis philosophicis fatetur, *se, includere in artium et methodi septa; nullum fere quoque suorum librorum, praesertim philosophicorum esse integrum ac absolutum; ast se commodum iuuentutis respicere monuit*, idque in scholis quaerere: et quanquam ipse multa in suis desideret, ac deesse agnoscat, ex ingenii sui tarditate, iniuriis fortunae, et aularum quoque debilitate atque otii penuria: tamen minus poenitere laborum, si superiorum annorum cogitet inscitiam. Quam excusationem veram esse et magnopere pro Philippo valere, aequus iudex facile concesserit. Maxime vero inter labores philosophicos curae fuit Melanchthoni, dialecticam perficere, eamque ab inutilibus Scholasticorum trichis et nugatoria subtilitate ad utilitatem scientiarum omnium traducere. Ante Philipppum enim ut ubique fere, ita in academia Vitebergensi quoque tota dialecticae disciplina inanibus strophis et inutilibus cauillationibus absoluebatur. Id quod memorabili WINSHEMII^p loco illustramus, eo quod statum philosophiae eo tempore, quo eius emendationem suscepit Melanchthon clarissima in luce ponant. Ita vero ille: „Extant ab Aristotele scripti in dialectica libri multi, qui communi nomine et titulo inscribuntur, Organon logicum, quorum alii de aliis artis partibus agunt, sed cum in his tantum sit caliginis et tenebrarum, ut superior aetas, quae Aristotelicae doctrinae pene plus, quam verbo Dei, dedita fuit, se inde euoluere non posset, accidit, ut multi huic malo mederi, et his tenebris lucem aliquam afferre conarentur. Hi vero cum linguarum et dicendi artium adminiculo destituerentur, et in barbarico coeno sepulti ac infantes essent, nec scribendi aut dicendi usum ullum haberent, non modo hoc non potuerunt efficere aut consequi, Aristotelicas tenebras ut illustrarent, sed et has ipsas tenebras ipsi maioribus tenebris, et ambagibus inuoluerunt atque obscurarunt. Ita accidit, ut riui fontibus magis turbidi ac limosi essent. Hoc in numero cum alii multi (fuit enim haec praecipua scholarum doctrina eius aetatis) tum et Tartareus recensetur, eum ut praesentem Deum haec schola ante aduentum Philippi coluit, de quo, ut venuste, ita vere lusit quidam:

Tartara quod vincis et coecae nubila mentis

Nomen conueniens ergo libelle tenes.

M m 3

„Reuera

sciplinarum, in quibus infinitae regulae studiorum adolescentiae continentur; collecta ex tomis intimationum, declamationum, epistolarum et praefationum Philippicarum et ex aliis Philipphilipporum didacticis et orthodoxis scriptis in usum iuuentutis scholasticae, Viteb. 1592.

Isleb. 1597. quae editio titulum habet: *Crises Melanchthonianae* vid. de hoc libro STRUVIUS Introd. in Hist. lit. p. 397. WOLF. Praef. ad Casaub. §. 7. p. 10. TEISSIER Elog. T. II. p. 50. n) Epist. L. I. p. 350. ADAM. Vit. theol. p. 361. o) Conf. Praef. Erotem. dialect. p) p. 298.

„Reuera enim densa caligine et tenebris plusquam tartareis intoluti sunt
 „illi commentarii. Accidit igitur in scholis tunc versantibus, quod acci-
 „dere neceffe fuit, vt cum totam vitam in hac pene sola arte consumerent,
 „ad eius tamen cognitionem nunquam peruenirent. Sed in puerilibus et
 „spinosis altercationibus Scholafticis tempus sine fructu terebant. Cum-
 „que proprium fit huius artis officium, has duas virtutes, vt instruat nem-
 „pe, vt iudicium formet, et fontes inuentionis ostendat, ipsa vtraque hac
 „virtute penitus destituebantur. Ad iudicandum enim magis inepti erant,
 „quam vel vlli idiotae, inuentionis autem ne nomen quidem norant.
 „Inanibus tantum rixis inter se certabant. Socratesne an Plato curreret,
 „ita misere tota illis vita labore inani sine fructu consumebatur“. Haete-
 „nus ille; ex quo testimonio patet, satis magna fuisse merita summi viri,
 „quod, vt hoc eiusdem edisseramus verbis, *haec laboriosissima et fidelissima*
 „*apicula peruolauerit per vniuersos doctrinarum campos, atque inde ex*
 „*variis scriptorum flosculis lectissimum et dulcissimum fructum in fauos*
 „*digesserit.* Id enim potissimum respiciebat Melanchthon, vt mislis inu-
 „tilibus nugis et susceptis sine fructu disputationibus dialecticae Peripateti-
 „cae praecepta ad verum, quem in disciplinis reliquis habere possunt vsum
 „transferrentur. Vnde iterum laudatus Philippi Encomiastes, iudicauit,
 „si nullo alio orbem philosophicum beneficio praeceptor affecisset, quam
 „quod vel vnam hanc disciplinam in tam luculentum, discentibus com-
 „modum, et obuium compendium, atque in vnum quasi corpus contu-
 „lerit, et hanc lucem huic reginae ac gubernatrici disciplinae praeberit,
 „quae antea in tenebris plusquam Tartareis, quam alte et secure sedebat;
 „tamen vel ob hoc vnum beneficium ei non posse pro merito gratiam re-
 „ferre totam in aeternum posteritatem. Agnoscere haec multos aliis in
 „locis viros doctos et bonos, proque hoc beneficio, quod Aristotelici
 „pelagi fluctibus erepti sint, Deo gratias agere, et frui hoc beneficio di-
 „uino ea, qua bonos ac pios decet pietate ac gratitudine“. Quae licet
 „nimia forte dicta queant videri, facile tamen ferri et admitti possunt, si
 „eum prioribus et inutilibus dialecticae artis vitiligationibus Melanchtho-
 „nis comparetur dialectica. Quae cum vitae et disciplinarum vsum esset
 „adaptata, vniuersi orbis philosophici plausum meruit. Cuius memora-
 „bile exemplum narrat IOANNES MATHESIVS, qui eo tempore vixit,
 „et ab horum virorum ore pependit: magnum quendam virum, in acade-
 „mia Viennensi libere fassum esse, quamuis saepissime legerit Petrum de
 „Span, nec se tamen nec collegas suos sciuisse, quid sit medius terminus
 „in syllogismo, donec rationem eius ex Philippi dialectica didicissent. Val-
 „de vero Philippo philosophanti profuere disciplinae mathematicae, quas
 „eum a Stoeffelero in Tubingenfi academia didicisse supra memorauimus.
 „Quod cur suscepit, quodque ab artibus mathematicis auxilium philoso-
 „phiae sperandum esse putauerit, cum ipse in Declamatione *de Mathema-*
 „*ticis*

ricis disciplinis r luculenter exposuerit, eum ipsum adire lectorem iubemus. Qua ratione vero hunc in finem academiae studia ornauerit, et imprimis fiderum cognitionem, accersito eam in scholam Caspare Borneo promouere fategerit, apud CAMERARIUM r legi potest. Omnium vero maxime in Melanchthone laudandum esse existimamus, quod philosophiae faciem praetulerit historiam; cuius luculenta passim exhibuit specimina. Cum enim per omnis aetatis scripta apis instar vagando, vtilissima quaequae magno iudicio decerpisset, et in vnum quasi horreum congestisset, ex veris fontibus omnem philosophiae historiam magno collegit digessitque acumine. Nec errabimus magnopere a scopo affirmantes, omnem aetatem Scholasticorum simul sumtam vni Melanchthoni in philosophiae historia concedere debere, nec eius lumina attingere. Cuius si quis exempla cupiat, luculenta iucundaque inter declamationes haud pauca inueniet; vna vero *de Studiis veteris philosophiae* oratio, quam ex calamo Philippi pronunciauit gener foceri eruditione in hoc quoque argumento non indignus Caspar Peucerus, satis demonstrabit, quam egregie Philippi doctrinam adiuuerit veteris philosophiae cognito. Ex his vero, quae pro instituti ratione differuimus, si iis iungantur, quae in antecedentibus de philosophandi methodo Melanchthoniana prolixè attulimus, facile de ipsa Philippi philosophia iudicium formari poterit. Si enim vel ipsam viri summi studiorum rationem, vel docendi, quam adumbrauimus, methodum, vel discipulos intueamur, sole meridiano clarius constabit, non sine vrgente ratione nos Melanchthonem inter Aristotelicos *vnos* tales retulisse, eique primum inter Protestantes locum rectè tribuisse. Non diffitemur, Melanchthonem quidem Heidelbergae Tubingaeque Peripateticam doctrinam edoctum, plurimum sibi satisfecisse visum esse, quod ex Graecis Aristotelis interpretibus pulchriora quaedam centonibus Scholasticis didicisset: cum autem ex Tubingensi academia in Vitebergensem euocatus esset, ibique contracta cum Martino Luthero amicitia, eiusque iudicandi vim admiratus audiuisset, quam strenue ille in Aristotelem Scholasticum inueheretur, similia statuisse, cumque magna, quae ex illa labe in ecclesiam redundauerant detrimenta damnaque intellexisset, satis dure de Aristotele fuisse locutum, ipsamque Lutheri sententiam diserta apologia defendisse r. Id enim *capite huius libri primo* euidenti testimoniorum nube ipsi demonstrauius. Nec id magnopere mirabitur, qui, vel summam, quaiam tum potiebatur Lutherus auctoritatem, ingentemque, quo in emendandam ecclesiae doctrinam ferebatur feruorem cogitauerit, vel expenderit, Melanchthonem vix viginti vnusque annorum aetatem supergressum, et ingenio subtimidum, nouum quoque in istis sedibus hospitem, attemperauisse se eorum moribus, quos vigere eo in loco videbat. Vnde factum, vt in disputatione quadam

r) T. III. p. 239 seqq. vbi Io. Regiomontani vitam enarrat. Laudatur ideo Vossio de Scient.

math. p. III. s) p. 75, 76. ADAM. Vit. phil. p. 197.
t) Conf. BAYLE l. c. not. K.

dam primo isto aduentus sui tempore habita Aristotelem vanissimum philosophum vocare non erubuerit ^a. Ideo inter Aristotelis aduersarios Melanchthonem referre non dubitauit RAPINVS ^x, recte ideo notatus clarissimis viris P. BAYLE ^y et G. STOLLIO ^z. Verum mutauisse cito Melanchthonem animum, vel, quod rectius dicitur, pristinam mentem illi rediisse, omnino, nisi fallimur, dicendum est. Nam ut alia sententia, et diuersa, a Luthero opinione ducebatur, putabatque, non tam ipsum Aristotelem Graecum, quam Scholasticum a Luthero damnari, inique vero ferendum esse recte statuebat, imperium Aristotelem in theologia obtinere, id quod haud contemnendis rationibus contra Didymum Faustinum ipse demonstrat: ita, si haec ab Aristotele separentur, satis ferri eum posse iudicabat, ratus, fore, ut si Aristoteles sibi reddatur, libereturque a seruitute Scholasticorum intraque philosophiae cancellos redactus a liminibus theologiae arceatur, emendentur quoque, quae impia atque profana eius systemati inessent, res omnis in vado sit, nec periculum ecclesiae ab eo metui debeat ^a. Qua opinione semel concepta cum ipsum Aristotelem eiusque interpretes Graecos legisset, non desperandum esse iudicauit, ut ex ipso Aristotele pulchrior restitueretur philosophiae facies. Quamuis autem eclecticam philosophandi methodum melius substituisset, caussis tamen, quas supra enarrauimus impeditus, et praeiudicio sectariae philosophiae quasi compedibus victus, a tramite Peripatetico discedere non potuit. Qua in sententia mire confirmatus est, cum hominum ineptorum, qui Anabaptisticos errores disseminabant, furoribus omnem eiici philosophiam, omnemque accurate ratiocinandi artem pedibus conculcari, inque hoc ignorantiae asylo praesidium detestabili fanaticismo quaeri cerneret. Ex his enim sui temporis circumstantiis recte inferebat vir prouidus et supra modum acutus, opus esse philosophia quae artem ratiocinandi traderet, iustisque limitibus animum coerceret, et prudentem statuendi rationem doceret. Id quod ex illis, quae supra diximus, et ex parte quoque a CAMERARIO ^b tacta sunt, certum est atque indubitatum. Huius vero generis Aristotelicam philosophiam esse, Melanchthon iudicabat, in qua doctrinam de methodo eleganter tradi, eam autem in reliquis sectis negligi censebat, hincque valde Aristotelicam dialecticam commendabat: ut ex *praefatione ad Erotemata dialecticae* liquet ^c. Non quidem ea mentis caligine oppressus Melanchthon putandus est, ut eclecticam philosophandi rationem, quae veritates per sectas dispersas colligit, et in usum vertit contemneret. Alia eum praecepisse, supra iam memorauimus, et notabili loco monet ^d: *Nolo philosophando quenuquam nugari: ita enim fit, ut communis etiam sensus obli-*

u) Vid. Relat. innoc. 1705. p. 659. Aet. philos. Vol. II. p. 594.
x) Reflexions sur la philosophie p. 451.
y) loc. cit. not. (K).
z) Hist. lit. P. II. c. I. p. 394.

a) Conf. SECKENDORF. L. I. p. 108.
b) pag. 47.
c) Falsus id est CARAMVEL Theol. rat. T. II. p. 42.
d) De Studiis corrigendis T. I. Declam. p. 506.

uisicare. Sed ex optimis optima selige, eaque cum ad scientiam naturae tum ad mores formandos attinentia. Ea in sequentibus pluribus commendat, huicque fini obtinendo adhibendam esse eruditionem Graecam suadet, legique theologos, historicos, oratores, poetas cupit, ita tamen, ut rem quisque ipsam adsequatur, non umbram rerum. Huic vero scopo inferuire posse putat, et valere plurimum iudicat Aristotelis moralia, leges Platonis, Homerum fontem omnium disciplinarum, Virgilium ac Horatium. Quae omnia in sequentibus mira eruditione explicat, dignus qui ipse legatur, cum optima consilia suppeditet. Verum non haec ita ad rhombum applicuit Melanchthon, ut sectariam philosophiam omnem deferendam esse statueret; cui et obstabat temperamentum Philippi timidum, placidoque quidem animi motu profluens, at ad concipiendas maiores concitationes mentis, quas philosophiae emendatio poscebat, ineptum; et impediabat consilium exemplum maximorum virorum, qui cum philosophiam a barbariei iugo liberandum suscepissent, in sectaria tamen philosophia perstiterunt. Satis itaque philosophantium coetibus, quin et ipsi ecclesiae consultum esse vir optimus censebat, si collata philosophia, quam ex sectis optimam elegisset, cum scriptura sacra, illius defectum ex huius plenitudine suppleret emendaretque. Id enim disertio testimonio euincunt *Theses publicae* ventilationi a Philippo anno MDXLII expositae, quas ex tenebris iterum protraxit B. IO. CHR. COLERVS^e; inter quas vigesima haec praecipit: *Prodest studiosis erudita collatio philosophiae et doctrinae, quam Deus de sua voluntate et de vita perpetua tradidit ecclesiae.* Quae si cum antecedentibus comparentur, clare demonstrant, supplementa Philippum philosophiae atque emendationem ex reuelatione quaesivisse. Cum itaque certum statutumque esset, Melanchthoni in sectaria via philosophari, delectu inter sectas Graecanicas habito, ad Aristotelicam velut optimam peruenit, cum se illi reliquae non probauissent. Valde vero contemnebat, et velut inimicas Christianae ciuitatis decretis damnabat sectas Epicuream et Stoicam, nec meliora dare incertitudinem Academicorum iudicabat. Ita enim satis luculenter ^f reliquae sectae plenae sunt sophisticae, et absurdarum et falsarum opinionum, quae etiam moribus nocent. Nam illae hyperbolae Stoicorum sunt omnino sophisticae, bonam valetudinem, opes et similia non esse bona. Commentitia est ἀπὸ θεοῦ falsa et perniciofa opinio de fato. Epicurus non philosophatur, sed scurratur, cum affirmat, omnia casu extitisse, tollit primam causam, et dissentit in totum a vera physicorum doctrina. Fugienda est et academia, quae non seruat methodum, et sumit sibi licentiam immoderatam omnia euertendi: quod qui facere student, hos necesse est multa sophisticè colligere. Restabat itaque Pythagoreo-

e) Aet. phil. I, c.

f) De Utilit. phil. T. I. p. 353. conf. T. II. p. 360.

goreo-Platonica et Aristotelica secta. Quamvis autem Platonem tum ob doctrinae vbertatem, tum ob praeclaras de Deo diuinisque sententias magni faceret, eumque a doctis viris diligenter legendum esse contendere, vt ex elegantissima declamatione, qua *Vitam Platonis* descripsit, et obseruationes insperfit prorsus egregias, constat, praefendum tamen Aristotelem esse statuit ob ordinem et methodum. Duobus ea de re locis mentem suam aperuit Philippus, nempe in *Vita Platonis* ^g et in *Vita Aristotelis* ^h. Vterque legendus et comparandus cum altero, vt de vera Melanchthonis mente constet. Dabimus ipsa viri magni verba, vt euoluendi taedio lectorem liberemus, praesertim cum satis rara sint declamationum Philippi volumina, nec vbique, praesertim extra Germaniam occurrant ⁱ. In priori vero ita differit: *Cum eam, quam toties Plato praedicat methodum, non saepe adhibeat, et euagetur aliquando liberius in disputando, quaedam etiam figuris involuat, ac volens occultet, denique cum raro pronuntiet, quid sit sentiendum, assentior adolescentibus potius proponendum esse Aristotelem, qui artes, quas tradit, explicat integras, et methodum simpliciolem, ceu filum ad regendum lectorem adhibet, et quid sit sentiendum plerumque pronuntiat. Haec in docentibus vt requirantur, multae graues causae sunt. Vt enim satis dentibus draconis a Cadmo seges exorta est armatorum, qui inter se ipsi dimicarunt, ita, si quis serat ambiguas opiniones, exoriuntur inde variae ac perniciosae dissensiones. Et post pauca subiicit: Cum asseret lector Aristotelicam methodum, facile quasi intra certas metas includet eas res, quae apud Platonem late dissipatae sunt. Et hanc fuisse Aristoteli causam arbitror, cur methodum adeo exiliter confectaretur, vt ea, quae a Platone acceperat collecta, et quadam oeconomia atque ordine distributa, posteris integre traderet. Etsi quaedam limare etiam ac corrigere voluit, rerum tamen in summa non magna est dissimilitudo. Nec difficile est prudentibus videre, vter in qua parte praeslet. Haec in sequentibus pluribus explicat, et in moralibus potissimum Platonem probat, inque iis Aristotelem illius vitulo arauisse ostendit. Verum in Aristotele laudat, quod dialectica integra sint, et physica sint eruditius inchoata ab ipsis laribus, hoc est, a primis initiis et perducta ad descriptionem naturae animalium; ethica etiam simplicius tradantur. Inde orationem hoc epiphonemate claudit: Amemus igitur vtrumque, et cum in Aristotele mediocriter versati fuerimus, alterum etiam propter politicas materias et propter eloquentiam legamus. Habet suos quosdam locos, propter quos eruditos delectare potest. Disputat enim satis grauiter de immortalitate animorum humanorum et philosophiae finem vbique constituit, agnitionem DEI. Egregie quoque in fine monet, prudentiam adhibendam esse in discernendis doctrinarum generibus, et explodendos esse ineptos illos, qui offundunt caliginem euangelio, immo ob-*

g) T. II. p. 370.

h) T. III. p. 351.

i) Vid. CRENIVS Animadu. philol. P. I. p. 13.

obruunt ac delent euangelium, cum transformant in Platoniam philosophiam. Haec illo loco Melanchthon satis dilucide et erudite. Altero loco, postquam vitam Aristotelis simili eruditione et iudicio enarrauisset, de genere philosophiae se dicturum promittit, cur Aristotelicum maxime nobis in ecclesia vñui esse arbitretur. *Constare putat inter omnes, maxime nobis in ecclesia opus esse dialectica, quae methodus recte informat, quae dextre definit, iuste partitur, apte connectit, iudicat et diuellit monstruosas connexiones. Hanc artem qui non norunt, lacerant materias explicandas, ut catuli panniculos. Huius artis praecepta nusquam tradere Platonem monet. Inde Aristotelicae philosophiae commendationem auspicatus pergit: Carere Aristotelis monumentis non possumus. Stoica non extant, et adparet intricatos labyrinthos et corruptelas artis fuisse, non simplicem differendi viam, utilem explicationi magnarum rerum. Venio ad physica. Haec etsi inchoat in Timaeo Plato, tamen ita inuoluit numeris, et aenigmatibus, ut vaticinari potius, quam docere videatur. Aristoteles artificiose deducit nos ad aspiciendam naturam certo ordine, prima sumens exordia ex geometricis demonstrationibus, quae ostendunt, mundum finitum esse. Hac hypothese constituta, totam rerum molem partitur. Tandem hominis et animalium descriptiones addit: et ut homini proprias actiones attribuet, adiecit ethica, in quibus virtutum causas et ordinem in natura quaerit. Nec ego nego, plurima apud Platonem ethica reperiri sapientissime cogitata. Sed sermones sunt ambigui, multi, diuersis locis sparsi, quidam etiam in speciem absurdi. Minime vero exemplum utile est in ecclesia, ad suafacere ingenia ad hanc disputandi licentiam, ut absurda defendantur, ut labefactentur certa, ut ambiguis opinionibus serantur certamina. Academiam igitur Pyrrhonis relinquamus, ac simpliciore philosophiam amemus, quae non ludit inanibus praestigiis, sed res utiles monstrat, et proprie ac diserte, quod vult, exponit, ac scapham dicit scapham. Adeo luculenter pulchreque mentem suam de Platonis et Aristotelis philosophia, curque hanc illi et ordine et iudicio praeferendam, eam autem non abiiciendam, sed conciliandam cum Aristotele putet, exponit, ut prolixius his inhaerere, et maiori verborum ambitu Philippi ea de re sententiam explicare non sit opus. Ex his vero simul collectis, tandem definiri iusto fundamento licet, cur Aristotelis philosophiam aliis sectis Melanchthon praetulerit. Nempe sectam eligendam esse, credebatur necessarium. Clara enim sunt verba eius ^k: *Mibi ad mores conducere videtur, eligere sectam, quae studium habet non rixandi, sed inquirendae veritatis, deinde quae amat moderatas opiniones. Non ignorabat porro, cuius sectae suos esse errores, eosque emendandos: aut aliam sectam plus, aliam minus errorum habere, et Peripateticam**

N n 2

cam

k) De Vit. philos. T. I. p. 334. Ex his diiudicanda, quae differit Elswich I. c. 5. p. 43.

cam minus, quam ceteras errare sibi persuadebat ¹⁾. Deinde requirebat potissimum in ecclesia talem philosophiam, quae methodum, et ordinem atque perspicuitatem suppeditaret et iuuaret. Eam autem solam Peripateticam esse censebat. Quae autem in Aristotelis philosophia desiderabantur, ea partim ex sacris reuelationis paginis emendari, partim ex Platone vel ex aliis quoque sectis suppleri posse iudicabat: exque his omnibus necessitatem et vtilitatem philosophiae Aristotelicae concludebat, quamvis sobrie in ea versandum esse prudenter statueret. Talia cum de philosophiae studio sentiret, iuuentuti quoque illud sectanti identidem inculcauit, et Aristotelem, reiectis impuris Scholasticorum chartis, ipsum legendum esse monuit. Qua de re laudatae Orationes, et imprimis illae, quae de *Studiis corrigendis*, de *Vtilitate philosophiae*, et de *Veteri philosophia* differunt, legendae sunt. Ita et iudicio proprio formabatur Melanchthonis sententia de doctrina Peripatetica, et exemplo magnorum virorum confirmabatur, et, quod non sine verisimilitudine suspicamur, amicorum, quos celeberrimos et eruditissimos habebat, consilio comprobabatur. Consultit etiam aliquid ad eligendas has partes amor elegantioris literaturae, et humaniorum disciplinarum, quas in philosophia Peripatetica locum aptius et facilius inuenire, quam in ceteris philosophiae generibus, seculum XVI vnanimi fere sententia iudicabat. Nec ipsa quoque animi et temperamenti Melanchthoniani conditio et natura hoc loco praetereunda est. Quo vsum fuisse sanguineo-melancholico facile ex characteribus virtutum et vitiorum, quae illi, vt erat homo, adfuerunt, intelligi potest, et vel sola credulitas, et inclinatio quaedam ad superstitionem, amore astrologiae iudiciariae proditam, item timiditas, et studium se diuersis attemperandi partibus, dicendi porro copia et perspicuitas, cum magna quadam laboris molestiaeque patientia, et quae his sunt similia indicant, passim quoque annotata a CAMERARIO. Temperauisse hanc mixturam animi bonitatem et rectitudinem, vt egregiae inde animi qualitates exurgerent, laudatissimi viri testatur historia, nec ringens inficias ire potest inuidia: fatendum quoque, plurimum eum hac lenitate sua interdum ecclesiae profuisse ^{m)}, quanquam praeter opinionem mala inde haud pauca saepius quoque coorta sunt, vt ab aliis demonstratum ⁿ⁾. Id autem nemo negauerit, qui paulo accuratius intelligit, quo animo quoque temperamento vere heroico oporteat esse illum, qui philosophiam emendare et ad veros atque genuinos reuocare fontes cupiat, aliam prorsus animi indolem, et fortitudinem, atque excelsam quandam et inuictam vim mentis requiri, quam in Melanchthone fuit: qui, si modo vtilitatem publicam detrimentum haud pati intelligeret, facile passus est vetera loco suo non moueri, et concedendum quid

1) Ita in istis Thesis, de quibus supra dictum, Act. Philos. I. c.

m) Vid. WINSEM. I. c.

n) Vid. IO. FRID. MAYERI Diss. de nimia

lenitate Phil. Melanchthonis Gryphsw. 1707. 12. add. quos nominat FABR. Centifol. Luth. P. I. §. 156. p. 437. Ipse tamen Lutherus patienter eam ferebat: Vid. IDEM P. II. p. 826.

quid esse temporis difficultati et hominum opinionibus statuebat. Quae ut quendam animi lentorem et timiditatem, toties Melanchthoni obiectam produnt, ita satis causam produnt, cur non cum doctrina euangelii^o, philosophia quoque a tanto viro, his instructo dotibus naturae ac ingenii emendata sit, et Aristoteles pristinum obtinuerit imperium. Tacemus innumeros labores, quibus non distrahi modo, sed frangi penitus vim ingenii Philippi oportuit. Cum enim domi assidue praelegeret, tot consultationibus interesset, tot itinera fusciperet, post mortem Lutheri vero, qui ingenti spiritu ac vi mentis imbecillitatem Philippi toties sustentavit et erexit, solus cum innumeris aduersariis conflictaretur, et exhaurirentur spiritus controuersis synergisticis, adiaphoristicis et similibus: mirum non est, nec emendandae philosophiae, et nec Aristotelicae quidem perficiendae eum suffecisse, ipsumque fateri debuisse, imperfecta esse, quae in philosophia molitus sit. Quae quidem immortalibus meritis viri summi, cuius merito grata apud posteros esse debet memoria, quod Germaniam nostram barbariei coeno sepultam erexit, et literarum illi lucem restituit, nihil derogant, eo quod multa tamen, si cum prioribus compares, atque egregia praestiterit, nec vnus hominis sit, in omnibus primas tenere: at euincunt etiam, Melanchthonem interpretem magis Aristotelis, quam philosophum, vel philosophiae reformatorem fuisse, nec inter primae magnitudinis stellas in coelo philosophico posse numerari. Qua de re cum acute iudicauerit Cl. HEVMANNVS^p, allatis quoque Lutheri et Scaligeri de Melanchthone censuris, eum adiri ipsum a lectore velimus. Laudandus tamen Melanchthon est, quod barbariem Scholasticam perosus nitidiorem philosophiae vultum restituere conatus sit, et philosophum totum deformem a Scholasticis tricus redditum sibi restituerit, commendandus adhaec magis, quod omiſſis λεπτολογίαι et philosophandi exilitate, quam vbique sectatur Aristoteles, ad communem, quem philosophia in vita ciuili inque disciplinis reliquis praestat vsum respexerit, et praecepta philosophiae, omiſſis disputationibus otiosis, ad solam ingenii gloriam aucupandam comparatis, vitae inferuire coegerit. Quin et in eo quoque laudandus est, quod philosophumena sua eruditionis colore tinxerit, omnisque doctrinae ornatu expolierit, perspicuitatem autem seruare discipulos docuerit: quorum eam imprimis virtutem fuisse in antecedentibus pluribus exposuimus. Quae omnia satis, nisi nos egregie fallimur, euincunt, non exiguam esse Philippi in historia philosophiae gloriam, quamuis cum aliis, qui se heroes praestiterunt, comparari illisque aequiparari non possit. Immitius itaque cum Melanchthone agunt, quanquam diuerso prorsus scopo ducti GODFREDVS ARNOLDVS^q, et CHRISTIANVS THOMASIVS^r, qui acriter in Melanchthonem inuehuntur, quod Aristotelem a Luthero

N n 3

ex

^o) Nempe in ea emendanda strenuum duce[m] habebat Lutherum, in philosophia neminem.
^p) Aet. phil. Vol. I. p. 601. Vol. II. p. 600.

^q) Hist. eccles. et haeret. P. II. L. XVI. c. 10. §. 18. 19. 20. p. 113 seqq.
^r) In Cautelis p. 89.

ex ecclesia eiectionem, per posticam iterum admiserit, et in commendanda philosophia eius tam sedulus fuerit. Nam si concedimus, passum fuisse Philippum ea in re humani aliquid, indignum tamen viro de ecclesia literisque egregie merito tam acerbe et iniuriose ea, cum obliuione amoris et modestiae Christianae obiici: ut taceamus, facilius ferri posse, mutilam et luscam nobis reliquisse Melanchthonem philosophiam, quam nullam, sicque quod tenebriones nonnulli volunt, excoecato utroque mentis oculo passum fuisse, ut insane et emotae mentis somnia pro diuinis eloquiis nobis obtrudantur, quae, ratione face praefereunte, velut ignes erratici diffiliunt et euanescunt. Ceterum vita et Christiana et fere philosophica usus est Melanchthon, cumque corpore valde infirmo sustentaretur, moderatione tamen, temperantia, ordineque vitæ accurato vitae incommoda facile tolerauit, animi vero bonitate, rectitudine et humanitate, beneficentia quoque et *εὐμνησία* se philosophum esse vere ostendit; licet lenitatis et timiditatis culpam non effugerit. Obiit morte vere pia et Christiana anno aetatis climacterico, XIII Cal. Maii A. S. R. MDLX, relicta immortalis pietatis, doctrinaeque fama apud posteros.

Simon Simonius.

§. XLVIII. Haec pro philosophiae Peripateticae incrementis Vitebergae a Melanchthone gesta sunt: idem saxum Lipsiae voluit Ioachim Camerarius, de quo cum iam supra dictum sit, plura hic addere, ne iusto prolixiores simus, haud licet. Post hunc omnis eruditionis veteris primum condum de Peripatetica philosophia Lipsiae praeclarissime meruit SIMON SIMONIUS. Quamquam autem celeberrima eius viri eruditio fuit, vitae autem fata miris vicissitudinibus et ambigua fama valde memorabilia, paucae tamen sunt et disiectae quasi tabulae, quae de eo passim reperiuntur. Fragmenta historiae eius literariae collegit licet imperfecta satis P. BAYLE, quo centone contentos oportet nos esse, donec, qui libros infra nominandos, albisque coruis rariores euoluendi occasionem habent, ampliora suppeditent. Patria fuit Luccensis, quo vero anno, quibus parentibus editus, qua in schola philosophiae artisque salutaris praeceptis imbutus fuerit, ignoramus. Illud vero ex libris eius constat, non modo Graecae et Latinae linguae, sed et philosophiae Aristotelicae atque medicinae mysteria accurate et profundius quam plerique solent, perspexisse. Cum autem vel Peripateticismi apertius profitendi cupiditate, vel dubiis, quae contra Romanae ecclesiae doctrinam fouerat, vel naturali ad mutationes et vicissitudines inclinatione, vel persecutione aduersariorum ob suspectam in religione fidem (veram enim ex his causam definire

s) Vid. ex multis SECHEND. L. I. §. 34. p. 43. POPK-BLOUNT. Cens. cel. auct. p. 615. TRISS. Elog. T. II. p. 25. BAYLE l. c. MAGIUS Eponymol. crit. p. 581. qui iudicia doctorum viro- rum de eo collegerunt.

f) Dict. T. IV. Art. Simon Simonius p. 216.

g) Aliiter quidem de eo iudicat Schegkian et

infantiam in phil. Aristotelica illi obiicit, parum autem fidei esse aduersario conuicia conuictis pensanti, notum est. Certe academia Lipsiensis in progr. fun. Io. Neldelii apud WITTEN. Memor. phil. T. I. p. 57. Virum vocat „exquisiti iudicii, et ob philosophicarum et medicarum rerum cognitionem celebratissimum,

definire deficientibus nobis monumentis non licet) patriam reliquisset, ad Geneuenses peruenit, et doctrinae elegantia atque iudicii acumine ita se commendauit, vt publico docendi muneri admoueretur *. Sed cum alia, quam confitetur ecclesia, dogmata teneret, et ex principio semel posito, ex nihilo nihil fit, instructus rationibus Peripateticis, de essentia Dei ita in libro quodam *ὁδοσκόπων* differeret, posse dici, factum esse filium Dei, adeoque antitrinitariis fauere videretur, vehementer a THEOD. BEZA et theologis Geneuensibus propterea reprehensus est, vt ex BEZAE *Epistolis LIV & LVI* constat, quas ad Simonium pertinere inde obseruauit THOMAS CRENIUS †, quia, quae in iis perstringit Beza, omnia docuerit Simonius in lectione, qua Heidelbergae explicauit principium illud physicum ex nihilo nihil fit, d. XXX Dec. MD LXVII. Ex his vero epistolis constat quoque, Simonium ob sententias heterodoxas et studium conuellendi tranquillitatem ecclesiae, Geneuae bis carceri mancipatum, ecclesiasticae quoque censurae feueritate fuisse coërcitum. Quod si vera sunt, quae ei obiicit Beza, a Geneuensibus ad Heidelbergenses profugus ‡ ausus est asserere: posse se multas rationes asserere, quibus ne Paulus quidem ipse, si viueret, respondere posset. Fatemur tamen, suspectum nobis esse Bezae testimonium, quem satis acerbum fuisse in dissentientes constat, quique inimicum in Simonium fouit animum. Tam impudentis enim et impii oris hominem sibi potuisse conciliare amicitiam et applausum Thomae Erasti, theologi Heidelbergensis, et in academiis Protestantium fuisse commendatissimum, verisimilitudine caret. Verum de hac eius apud Heidelbergenses impietate illi statuent, qui lectionem istam physicam Simonii, ad quam prouocat Crenius, legerunt. Illud certum est, Lipsiam eum ad tradendam philosophiam Aristotelis rationalem, obendamque spartam professoris organi Aristotelici vocatum, apud Augustum Saxoniae electorem valde gratiosum fuisse, et tantam in eius eruditione philosophica fiduciam principem posuisse, vt visitationi et reformationi vniuersitatis adhiberetur. Liberius autem vlcera tangendo inuidiam reliquorum professorum in se excitauisse; cumque impietatis suspicione valde premeretur, a principe fuisse dimissum, quamuis sub auspicia nouae professionis anno MD LXX vxorem Lipsiae duxisset. Haec enim ex VOGELII Annalibus Lipsiensibus excerpta in lucem protulit ὁ πάνυ CHRISTIANVS THOMASIVS *. Ex qua relatione patet, (quamuis viro celeberrimo folius inuidiae et indignationis id opus videatur) suspectam fuisse Simonii in religione sinceritatem, eumque sententiis heterodoxis nominis integritati valde nocuisse. Quam quoque coniecturam crebrae mutationes publicae professionis fidei valde confirmant. Nam a Romana ecclesia ad Reformatam et ab hac ad Lutheranam, ab ea ad Romanam iterum trans-

u) Tum librum scripsit contra SCHEGKII tractatum de Vnione naturali et duabus naturis in Christo. Vid. HENRVS Dedic. Antisimonii.

v) Animad. P. II. p. 91. w) SCHEGKIVS l. c. x) Hist. sap. et stult. Germanice editae P. II. p. 63. 163.

transiit. Teste enim eodem VOGELIO^y in aulam Ferdinandi imperatoris concessit, Pragaque aliquandiu haesit: in qua, miratur, auctor anonymus, infra in partes vocandus, *potuisse eum risum tenere, tamdiu simulando et mentiando, cum in concione illa frequentissima Pragensi declamaret de religionibus, de sacerdotio &c.* Ex quibus patet, errare BAILLETVM^z, qui Lipsia profugum in Silesiam et Morauiam aufugisse dicit, nisi velis eum per has prouincias vagabundum posthaec oberrauisse. Tandem in aulam regis Poloniae Stephani Batori delatus, ibique magno in pretio habitus est. Suspiciamurque eum regi a fanitate tuenda fuisse; rege enim Stephano anno MDLXXXVI viuis erepto, edidit Simonius, *Responsum ad refutationem scripti, de Sanitate, victu, aegritudine et obitu D. Stephani, Polonorum regis*^a, itemque Scopas, quibus verritur *confutatio contra iam dictum scriptum*. Quam apologiam eum opposuisse Nicolao Buccellae, Italo, Chirurgus Anabaptistae, et istas quoque scopas contra eius aduocatos et illam confutationem innumeris mendaciorum, calumniarum, errorumque purgamentis insertum adhibuisse, ex inscriptione libelli patet. Sed et iam ante mortem regis grauem habuisse Simonium in ea aula aduersarium, Squarcialupum quendam Thuscum Plumbinensem, ex apologia ei opposita colligi potest, cui hic titulus praefixus est^b: *Simonius supplex ad incomparabilem virum praeclarisque suis facinoribus de vniuersa republica literaria egregie meritum Marcellum Camillum, quendam Squarcialupum Thuscum Plumbinensem triumphantem, Cracouiae anno MDLXXXV*. His tamen inimicis non obstantibus, et quamuis detestabilis illi impietas, et, (quod non sine verisimilitudine coniicimus) neglecta regis salus obiceretur, ipse quoque quod nos Cl. AVGVSTVS BAYERVS^c docet, vincula effugere non potuerit, eum tamen apud Sigismundum III auctoritatem obtinuisse, ex acerrimi eius aduersarii, cuius mox mentionem faciemus, obiurgatione liquet, qua ei obiicit, illum sibi in aula iustissimi regis non constare; quae scripta sunt anno MDLXXXVIII. Imo seculo XVII in-eunte adhuc non sine auctoritate inter Polonos vixisse, ex libro eius intelligitur, qui *Zamoscii MDCIII*, hoc rubro prodiit: *Simonis Simonidis imagines diaetae Zamoscianae*^d. Quo vero anno obierit, et num in ecclesiae Romanae gremio, ad quod rediit, mortuus sit, nulla haecenus coniectura detegere potuimus. Valde vero eius eruditio commendata est, ob egregiam Peripateticae philosophiae genuinae cognitionem, viris doctis. Commentarium enim in *Librum primum Nicomachorum*, bene et erudite scriptum esse iudicauit GABRIEL NAVDAEVS^e, SAMVELI RACHELIO^f autem ea *Peripateticae philosophiae peritia et doctrina*

con-

y) In Annal. Lipf. loc.cit.

z) Des satyres personnelles f. de Scriptoribus Anti n. 150. quem sequitur BAYLE l. c.

a) Vid. Catal. Biblioth. Vffenbachianae T. IV. p. 253. b) MERCKL. Linden. renou. p. 979.

c) Memor. libr. rar. c. 87. p. 254 sqq.

d) Catal. Bibl. Aug. Ehingerianus p. 852.

e) Bibliograph. polit. p. 21.

f) Introd. in philos. mor. Arist. praemissa libris Nicomach. c. 14. p. 140.

confectus dicitur, ut merito in reliquis idem ab ipso praestitum exoptauerit, quamvis non tantum ipsum praestare, quantum in aliis desiderare iudicet. MORHOIVS^g autem, eum, ait, Academiam Lipsiensem docuisse ἀριστοτελίζεν, ac exemplo suo et praeceptis ad solidiorem philosophiam analyticam viam monstrauisse. Nec minorem famam in re medica consecutus est, et theologia quoque apud Geneuenses attigit, quae tamen res Iacobum Schegkium medicum et Peripateticum apud Tübingenses summi nominis cum eo commisit, nescio vtrum artis salutaris, an Peripateticae philosophiae, an vtriusque laudi illi aemulo: certe indigna ex ea re tantis viris aborta est controuersia. Pertinet ea quidem ad historiam theologiae et medicinae, sed tamen prorsus intacta praetermitti hoc loco non potest, cum historiam Simonii literariam valde illustret. Nempe librum de vnione personali et duabus naturis in Christo Schegkianus ediderat, rogante Io. Brentio, ut philosophiae, quo praestabat acumine calumnias a Sueuicis theologis depelleret. In quo cum pleraque Aristotelice disputauisset Simonius, ut se theologis Geneuensibus probaret, refutationem libri edidit. Qua ratione signum belli satis vehementis datum est. Cui alterum argumentum accessit, medicum. Scilicet nouam febrium malignarum theoriam, cuius tamen principia a Laurentio Iuberto Valentino acceperat, eudere coeperat Simonius, contra Galenum contendens, earum causam non esse putredinem humoris alicuius, sed principalem causam residere in δυσκράσια feruida flauae bilis, cuius feruore inflammatum cor febrem patiat. Hypothesin hanc *Synopsi breuissima nouae theoriae de humoralium febrium natura periodis, signis, et curatione*, exposuit, additis copiosissimis et accuratissimis hypomnematibus, ex disputatione de humorum differentiis atque examine sententiae a Brunone Seidelio contra Iouberti explicationem febrium humoralium allatae^h. Haec cum legisset Schegkianus, veterem Galeni opinionem de humore putri febrium causa defendendam ratus, *Confutationem erroris Simonis Simonii in eo argumento*ⁱ edidit. Hoc itaque classico dato aliquoties vtrunque infestis armis concursus est. Nam cum ea, quae disputabantur, Peripateticis principiis inniterentur, contentionis alea omnis in campo Aristotelico iacta est, diuersis ex vtraque parte libris prodeuntibus, quos qui nosse cupit, eorum inueniet indicem apud MERCKLINVM^k, ADAMVM^l, BAILLETVM^m, alios. Simonius enim cum silendum sibi non esse putaret, *Anti-Schegkianorum librum vnum* edidit, in quo ad obiecta Schegkii respondetur, vetera eiusdem errata nonnulla inculcantur, nouaque complura peiora detegunturⁿ. Huic libro et *Prodromum Anti-Simonii*, et, *Anatomen responsi Simonii*,

g) Polyhist. T. II. L. I. c. II. §. 28 p. 62.

h) Vid. MERCKLINVS l. c.

i) Vid. ADAMVS l. citando. k) loc. cit.

l) Vit. Medicorum p. 300.

m) l. c. vnde sua hausit BAYLE l. c. not. E.

n) Basil. 1570. 8.

nii, mox vero post leuiore velitationes, integras phalanges opposuit edito *Anti-Simonio, in quo plures quam trecenti errores Simonii refelluntur* ^o. In his vero libellis polemicis, qui tantum non, vt fieri solet, penitus euanuerunt ^p, indignis plane se modis viri hi docti exagitarunt, et errores philosophicos obiecit non contenti, grauissimorum quoque errorum theologicorum in articulo de Christo postularunt, cum et Simonius impie docere, et ad Nestorianos declinare, et Schegkii in dogmate de naturis in Christo, et personalitate in diuinis typum fanorum verborum minus seruauisse et Sabellianis fauere crederetur. Videntur tamen hae indignae viris doctis et philosophis lites breui cessauisse, quod Simonius Pragae indeque Cracouiam abiisset, et Schegkii paulo post obiisset. Ille vero cum more suo religionem magis philosophicam, quam dominantem sequeretur, grauioribus in Polonia accusationibus diraque culpa pressus est. Prodiit enim Cracouiae anno MDLXXXVIII libellus exiguus viginti tantum paginarum, hoc titulo: *Simonis Simonii Lucensis primum Romani, tum Calviniani, deinde Lutherani, denuo Romani, semper autem athei summa religio, authore D. M. S. P.* Cuius libri cum maxima sit raritas, nec quisquam de eo inaudiuerit aliquid ante B. THEOPHILVM SPIZELIVM ^q, qui primus quaedam ex eo fati impia et detestanda excerptit, variarum coniecturarum viris doctis occasionem dedit, vnde incerta eius facta est notitia ^r. Nonnulli ad Theodorum Simonium vnitarianum assecclam retulerunt, quod tamen temporum rationes non patiuntur ^s; certi vero quicquam de eo dixit nemo. Nuper vero Cl. AVGVSTVS BAYERVS, cuius curiositati literariae iucundas *Memorias librorum rariorum* ^t debemus, ex ἀποψία nobis libellum descripsit, ita tamen, vt solam ex eo Simonii religionem depingeret. In eo libello *σηλυτευτικῶν* imputatur Simonio, *banc esse eius religionem, nullam statuere inter homines pietatem, et philosophi magni esse religioni bellum indicere. Nempe arridere palato eius dogmata scholae Petri Aretini maledicentissimi ac foedissimi monstri. Symbolum catechismi eius hoc esse: coelum genitoris loco terram matris rerum omnium materiarum venerandam esse; non matricem esse intelligentiam, sed viuificum calorem esse coeli formam et causam perficientem; non se repugnare dicentibus cum Hippocrate: coeli calorem esse vocem illam omnia intelligentem ac scientem praeterita et futura: hanc coeli formam pro Deo habere, sicque in symbolo suo Vilnae diuulgato clarius prodidisse. Docuisse quoque obiciendo Squarcialupo: perfectam esse humanitatem absque*

o) 1573. 4. Tübingae, vbi anno praecedente et Prodomus et Anatome quoque prodierunt.

p) Diu anxie quaesitos tandem reculis nostris literariis adieciimus. Vidimus autem omnem controuersiam ad notiones et regulas Peripateticae philosophiae rediisse, subtiliter et obscure disputatas, vnde libelli hi euanuerunt, non lecti.

q) Scrut. Atheismi II. p. 43. 44. in Infelice li-

teratore commonest. XV. §. 3. p. 354.

r) Varias virorum eruditorum coniecturas enarrat Cl. VOGTIVS Cat. libror. rar. p. 539. 540.

s) Vixit enim Iansenio σύγχρονος 1630. conf. MOLLER. Isagog. ad Histor. Chersonesi Cimbricae P. III. p. 108. BAYLE Dict. T. IV. Art. Theod. Simon p. 207. SANDIVS Biblioth. Antitrinit. f) loc. cit.

que coniugio, monachos et sacerdotes virilitatem suam Deo deuouisse: sine coniugio maiorem futuram esse hominum multitudinem, idque fieri posse maiori cum commodo tum voluptate. &c. Haec impia dogmata in isto libello satyricè refutari, et pertinaciae vsque ad senectutem Simonium accusari idem testatur Bayerus. Difficile vero, et si verum fatendum, impossibile est, ex allatis de impietate Simonii iudicium ferre. Nam ex vna quidem parte valde suspectum faciunt eum, et conspirantibus testimoniis grauiſſimorum errorum, ipsiusque impietatis postulant Beza, Vogelius, Schegkii^{ff} et Anonymus Polonus. Crebra quoque publicae professionis fidei Christianae mutatio animum leuem, defultatorium religionis scenae ex commodo inseruientem prodit: Peripatetica vero philosophia eiusmodi erroribus generandis est aptissima, et imputata physiologia Hippocraticis, et ex parte Peripateticis placitis conformis. Ast ex altera parte, suspectum, fatemur, est, quod accusationes hae omnes ex ore calamoque aduersariorum eius prodierint; et his obiurgationibus et grauiſſimis accusationibus non obstantibus, Simonius Lipsiae professoris munus acceperit, diuque retinuerit, et, licet dura ei et impia obicerentur, attamen in aula electoris gratus fuerit. Tacemus animum aduersariorum, quem demonstrarunt bile et veneno tinctum. Nec scriptum illud Satyricum multum ponderis habere videtur, cum supra iam narratum sit, habuisse Simonium aduersarios in aula Nicolaum Buccellam et Squarcialupum, vtrumque *συνπατριώτην*, nempe Italos, sed fortunae eius insidiantes. Cumque anno post istam satyram editam sequente Olmutii ediderit *Scopas*, quibus innumera mendacia, calumniae errorumque purgamenta, quae aduocati Buccellae emisserant, verruntur, iusta suspicio est, ad obiecta eum crimina ita respondisse, vt, quod supra verisimile fecimus, auctoritatem ad mortem apud Polonos tueri potuerit. Quibus rationibus ex vtraque parte probe ponderatis de religione Simonii aliquid decernere non audemus, donec ex ipsorum Simonii et aduersariorum eius librorum inspectione certiora hauriri queant. Illud tamen nobis nemo parum aequus et attentus non concedet, verisimile esse, Simonium religionem magis Peripateticam, quam Christianam expressisse: talem enim eiusmodi Verumni obseruare solent. Reliquit Simonius eruditionis Peripateticae specimina complura, librum *de Sensuum instrumentis et de his quae sub sensum cadunt**, *Commentarium in libros ARISTOTELIS de memoria et reminiscencia*; et *Commentarium in libros ad Nicomachum: tum libellum de vera nobilitate*“, Ienae^v postea recusum.

ff) Fatendum tamen, in Schegkii eristicis licet acerbissimis in Simonium, nullum ei errorem in religione obici, praeter Nestorianismum,

idque consequentia magis, quam expressa assertionem. t) МЕРНОФ, l. c. u) Lips. 1572. v) 1662. Apud BAYLE 1616. legitur.

*Jacobus
Schegkii.*

§. XLIX. Eodem, quo Simonius Lipsiensis academiam ornauit, tempore in Tubingensi schola magnum Peripatetica philosophia praesidium nata est in IACOBO SCHEGKIO, cuius vitae historiam debemus, Philippo Lieblero ^w, qui in cathedra physica apud Tubingenses ei successit. Natus est Schorndorfii in ducatu Wirtenbergenfi anno MDXI, parentibus plebeiis, sed honestis, et censu satis instructis, ut filio studiorum sumtus suppeditare possent. Patri nomen fuit Bernardi Degen vulgo autem Schegkii dicebatur, quod tanquam notius filius semper postea retinuit. Incidit pueritia Schegkii in extrema tempora Capnionis, ex cuius schola cum nonnulli prodissent, qui linguae Graecae et Hebraicae notitia praestabant, Schegkii quoque a nonnimine eorum, Ioanne Thoma, utriusque linguae praecepta accepit, et ab eo quoque ceteris humanitatis elementis disciplinarumque rudimentis imbutus est. Annos itaque natus XVII, cum fideliter artium semina concepisset, ad augendum colendumque animi fundum, quem a natura foecundum felicemque acceperat, in Tubingensem academiam missus est. In quo studio quoque tanta sedulitate ad metam cucurrit, et philosophiae atque philologiae mysteriis tanta fide initiatus est, ut anno MDXXIX, vix octodecim annos natus, in promotione facultatis philosophicae primo inter candidatos loco lauream magisterii, quam vocant, consequeretur, et anno sequenti vnde viginti annorum iuueni lectio publica, qua bucolica Virgilio et Theognidis sententiae explicabantur, demandaretur: cuius diligentiae et eruditionis maturae specimen edidit versionem Latinam *Gnomologiae Theognideae*. Ita per triennium cum Graecam et Latinam linguam et nonnulla quaedam philosophica docuisset, omnibus ob morum elegantiam et doctrinae veritatem commendatissimus, rector contubernii designatus est, eaque aetate aliis rector datus, qua regi iuuenum animi et solent et debent. Nihil tamen in isto regimine fecit susceperitque prudentia matura indignum, et leuitatis iuuenilis fructus prodens, sed quinquennio isto, quo illi muneri praefuit, iuventuti magna cum laude praefuit. Studiis autem priuatis in theologiam incubuit, et Scholasticorum spinetis abstergeri se passus haud est, ut non duces eorum Thomam et Scotum legeret. Ita iunctis philologiae sacrae diuitiis, eam sibi disciplinarum sacrarum comparauit notitiam, atque eruditionem, ut pro consequenda prima laurea summa cum laude disputare posset. Tum Constantiam petiit, ibique sacris ministerii ecclesiastici initiatus est. Eo enim tempore Constantiam Protestantium symbolis nomen subscripsisse notissimum est. Vnde coniicimus, muneri eum sacro in ista vrbe destinatum fuisse; summos quoque in theologia honores eum meditatam fuisse, biographus eius innuit: causam vero, cur

^w) Ex eius oratione parentali, CRVSII Annalibus et GESNERI Bibliotheca Schegkii vitam enarrauit. MELCH. ADAMVS in Vitis Medico-

rum p. 200 seqq. quem nos quoque sequimur. Ex eo sua quoque hauserunt FREH. p. 1287. et TEISSIER. Elog. T. III. p. 417.

cur sacro se ordini non addixerit, non addit, sed turbulenta tantum tempora, quae tunc inciderunt, in causa fuisse ait. Quae qualia fuerint, historiam belli Smalcaldici, quod ea tempestate exaruit, et Constantiae exitiale fuit, cogitantem latere non potest. Aliam itaque studiorum rationem inuitus, iurisprudentiam sibi elegit, et perseuerauisset in ea via, nisi Guilelmus Bigotius, qui tunc Aristotelicam philosophiam Tubingae profitebatur *, et quo amico intimo Schegkio vtebatur, illi persuasisset,

Oo 3

vt

x) Non ignobile Guilelmi Bigotii inter philosophos seculi XVI nomen est, fata autem vitaeque vicissitudines tales fuisse, vt non prorsus omitti eius memoria in hac nostra tractatione possit. Diligenter in ea resuscitanda versatus est P. BAYLE Dict. T. I. art. Bigot. p. 362. relationibus ab amicis acceptis adiutus, ex cuius narratione de Bigotio haec constant. Natus est mense Iunio anni 1502. in Galliae ducatu Cenomanensi, Lauallii, parente satis Ioanne Bigotio. Miris factorum nexibus cum eum destinasset prouidentia, in ipsa infantia singulares prorsus euentus habuit. Nutricem enim vix inuentam illi esse aiunt, eo quod dentatus ex vtero prodierit. Cumque nutrix cum tota familia peste extingueretur, periturus erat infans Bigotius, nisi in truitio abiectionem parens inuenisset. Educationis porro cura satis fideli et sollicita destitutus, cum prauis sodalitiis irretiretur, fuga sibi apud Andegauenses consulere coactus est. Ita vero calamitatibus ad frugem redire compulsi literarum studiis se totum tradidit, et admodum Graecam linguam, philosophiam, astronomiam, medicinam et disciplinas alias didicit. Solitudinem tamen perosus Galliam relinquere et in Germaniam abire constituit, vsus comitatu oratoris Galli Guil. Bellai Langaei. In Germania vero tanta mox eius eruditionis fuit admiratio, vt organi Aristotelici explicatio ei Tubingae committeretur. Quo loco Schegkio ob studia communia amoremque philosophiae Peripateticae familiaritate summa innotuit. Cum autem displiceret illi methodus Philippica, quam nec satis accurate cum Aristotele conspirare, nec minutias Stagiritae omnes prosequi contende-
bat, multae inde discordiae inter eum ac professores reliquos exortae sunt. Quo euenit, vt munere exutus alias sedes quaerere cogeretur. Basileam itaque abiit. Factum id esse anno 1536, tradit Lancelotus, cui sua debuit Baelius: Ast 1538 adhuc Tubingae haerentem Schegkio persuasisset, vt artem salutarem profiteretur, ex eius vitae historia patet. Basileae aliquantisper commoratus cum fortuna in Germania non arrisisset, ad Gallos rediit, eo quod Guilelmus Badaeus, qui illi fauebat, promississet, impetratum se, vt professoris regii axiomate cohonestaretur. Alium tamen euentum res sortita est, cuius lepidam, si modo fabula vera est, causam ita MELANCHTHON in Responsione contra eorum Coloniensem, et ex eo alii narrant: „Duo sunt“, verba damus, Philippi „in Gallia viri excellenter docti, Castellanus et Bigotius. Et

„quia Castellani disputationes crebro a rege audiuntur, hortatur quispiam ex proceribus, vt Bigotius quoque audiatur. Interrogat rex, in quo doctrinae genere versetur? cumque alii honorifico eum testimonio ornarent, tandem Castellanus, qui augeri eius opinionem nolebat, interpellans, quid, inquit, tantopere praedicatis? est Aristotelicus. Rex interrogat, qualis sit ea descriptio. Dicam, inquit Castellanus, Aristoteles aristocratiam adfirmat meliorem esse statum, quam regnum. Hac voce apud regem sciebat se omnem auctoritatem Aristoteli et eius studiosis detraxisse. Cumque rex interrogaret, an haec senserit Aristoteles? et ceteri id adfirmarent, audiuissetque, defendere Bigotium Aristotelicas sententias, delirare Aristotelem inquit, et negauit se defensorum harum ineptiarum auditorum esse. Facile vicit Castellanus tali iudice“. Conf. Menagiana T. I. p. 173. Negat tamen haec omnia qui Castellani vitam scripsit P. PETRVS GALLANDIUS §. 74. p. 130. et haec Bigotium Castellano obtestantem et ad Melanchthonem scribentem finxisse contendit. Quae aliis quoque rationibus non contemnendis roborat, et falsam esse narrationem contendit BAYLE l. c. not. C. qui videndus. Quaecumque autem causa fuerit, illud certum, publicum docendi munus apud Parisienses Bigotium consequi haud potuisse. Interim ad Patavinam cathedram inuitatus est, illi tamen Nemaufensem praetulit, magno tamen suo malo. Nam et haud bene satis cum collegis illi suis conuenit, et apud Tolosanos, apud quos causam quandam in curia regia agebat, malorum Lernam inuenit. Vxore enim, quae duorum filiorum patrem eum fecerat, in adulterio deprehensa, adulter Abaelardi poena exsectis virilibus affectus est. Quod factum cum ipsi Bigotio ab aduersariis tribueretur, accedentibus aliis accusationibus, grauem ei dicam et atrocem accusationem concitauit. Citatus ad carcerem, ipse quidem, causae suae sisus Bigotius comparuit, sed malo euentu: Diu enim captiuus detentus, haud semel de capite periclitatus est. Tandem vinculis quidem, non vero miseriae ereptus est, exul enim abire, et vitam satis misere tolerare coactus est. Quae ipse ex parte narrat in Praeludio Christianae philosophiae, cum aliorum tum hominis substantiam luculentis exprimentationibus Tolosae 1549. 4. edito. Ceterum hunc pene solum summum ius tueri in re, condita philosophia“, dixit IVL. CAES. SCALIGER Exerc. CCCVII. p. 946.

vt artem potius salutarem eligeret, sine dubio, quod hanc melius conuenire homini philosophanti, et pulchriorem occasionem offerre crederet, de rebus naturalibus secundum principia physiologiae Peripateticae discipuliendi. In ea enim adeo iam tum valebat, vt annos natus XXVII *Disputationibus Acroamaticis in Aristotelem* magnam celebritatem consequeretur. Medicinae ita adyta perreptando, eius artis mysteria tanta celeritate et felicitate didicit, vt summi in ea honores illi plaudente academia Tubingensi tribuerentur. Praxin tamen medicam non exercuit, sed consiliis modo aegros adiuuit, contentus in artis medicae stadio philosophiae cognitionem, quam praestantissimam fouebat, exercuisse. Totum enim se philosophiae dederat, vnde publice quoque Aristotelem, priuatim physicam, ethicam et logicam secundum Peripatetica principia explicuit. Qua ratione cum doctrinae eius praestantia valde in aula principis Wirtembergici commendaretur, anno MDLIII medicinam quoque publice explicare iussus est. In qua cum Galenum sibi ducem elegisset, et Peripateticam ei physiologiam iunxisset, pro vtraque tanquam pro aris et focis pugnavit: cuius specimen esse potest controuersia cum Simonio de febrium natura et causa agitata, quam §. praecedente tetigimus. Quoniam tamen ille omnium optime inter Germanos Aristotelis mentem affecutus esse credebatur, obtinuerat autem in Tubingensi Schola aliquamdiu dialectica Aristotelis, anno MDLXIV eius organon explicare, et rationalem quoque philosophiam tradere iussus est. Quam spartam decennio tanta fide et industria ornauit, vt nimia lectionis contentione oculorum acies hebesceret, tandemque coecitatem illi contraheret. Quam calamitatem animo vere philosophico tulit, cumque nonnemo coecitatem tollere ei sponderet, reiecto ophthalmico respondit: se multa in vita vidisse, quae maluisset non videre: optare ad nonnulla etiam surdum fuisse. In ea autem oculorum caligine mentis acies non hebetata est, quam non piis modo, vt Christianum philosophum decet, meditationibus, sed philosophicis quoque cogitationibus, leuauit, nepotibus, quos ad se receperat, philosophiam explicuit, multa quoque eo coecitatis tempore dictauit et medica, et philosophica, inter quae et eristica illa contra Simonium fuere, et alia quaedam etiam physica, itemque libellus dialecticus de *Syllogismo apatetico*: et haec quidem omnia typis vulgata nonnulla domi asseruata sunt, interque ea libellus de *Modis vnius et entis*. Tandem apoplexia correptus, cum senectutis extremae debilitas viriumque defectio accessisset, valde in literarum curriculo retardatus est, paulisper tamen a genero Hieronymo Bauschio restitutus, vt se otio daret, licet honestissimo, commoueri non potuit: senexque capularis *Tractationum physicarum et medicarum* tomum edidit, et *Commentaria in Topica Aristotelis* longe ante a se conscripta recognouit. Tandem vitae finem appropinquantem sentiens, pie, et vt Christianum decet, praeparatus animam VII idus Mai. an. MDLXXXVII, aetatis septuagesimo septi-

septimo Deo reddidit. Magna fuit Schegkii et viuentis et ad plures abeuntis existimatio, et fama eruditionis admodum praeclara et eximia, cum et moribus viueret inculpatis, et doctrina plerosque antecelleret. Praeter linguas enim Latinam, Graecam, Hebraicam, in historia, eloquentia, et mathematicis disciplinis summa cum laude versatus est, nec in theologia et arte medica locum Musa Schegkiana occupauit infimum. Cuius testes cum nonnullos adduxerit ANT. TEISSIERVS¹⁾, ille ipse, ne longi simus, videndus est. Omnium tamen maxime ob insignem cognitionem philosophicam, quam habebat, commendatus, et Germanorum Peripateticorum princeps sua aetate habitus est. Testem damus Schegkii discipulum NICOLAVM TAVRELLVM²⁾, qui eum tum temporis philosophorum Peripateticorum principem fuisse refert, narratque, non Tubingae modo, verum etiam in aliis omnibus Germaniae scholis Schegkianam philosophiam obseruari atque vigere: quamuis, raro licet, Schegkio interdum visum fuerit ab Aristotele recedere*. Similia de eo praedicat HENRICVS BOECLERVS³⁾. Memorabile autem est, quod de studiis eius philosophicis tradit eius biographus, cum arderet amore philosophiae, nec domi haberet magistros, nec foris quaerere posset, salutari consilio Aristotelis et Platonis lectionem aggressum⁴⁾, utrumque inter se contulisse, tantumque profecisse, ut omnes philosophiae partes in academia Tubingensi immo in tota Germania ante ipsum coeno sophistico misere contaminatas⁵⁾, pristino nitore restitueret, eiusque doctissimis laboribus non Germani solum, sed exterarum etiam nationes magna cum utilitate fruantur, et praeceptorem praecipuum agnoscant et depraedicent. Id quod verum esse, ipsa librorum Schegkianorum docet inspectio, in quibus magna vis Peripateticae doctrinae regnat. Recte itaque de Schegkio pronunciauit nonnemo⁶⁾: *Eum philosophiam Peripateticam, perpetuo tanquam $\xi\gamma\omega\nu$ persecutum, ut e tenebris Scholasticorum iterum erueretur, illiusque usus in omnibus disciplinis incomparabilis toti orbi pateret, legendum inque publicum meditationes suas edendo, vnice operam suam addixisse.* Et tentauit quidem Stoica quoque, et ARRIANI *Dissertationes Epiſteteas* in Latium sermonem transtulit: parum fauente Minerua vero hunc eum laborem suscepisse, passim viris doctis obseruatum est⁷⁾: cuius praecipua causa esse videtur, quod satis quidem feliciter Graecam linguam teneret, verum a Stoicae philosophiae cognitione esset destitutus, sine qua talis labor inutiliter suscipitur. De Peripatetica philosophia autem non accurata tantum praeceptorum Aristotelicorum explicatione, sed acri quoque de-

1) loc. cit.

2) Dedic. Aspium caesarum.

3) Hinc non probauit Taurellum roties ab Aristotele recedere, praedixitque, irritatum iri crabrones.

4) Biblioth. crit. c. 40. p. 605.

5) Vid. quae de studiis suis Aristotelicae et Platonicae philosophiae ipse monet in Peroratione Antifimoniae p. 468.

6) Parum tribuebant Schegkiani Melanchthoni, quod Schegkii sine dubio a Bigotio didicit. Hinc primus restaurator Peripateticae philosophiae inter Germanos a suis habitus est.

7) FECHTIVS Sched. sacr. Ex. II. p. 448. conf. MORHOF. Pol. T. II. p. 60.

8) CASAVBONVS Ep. 599. FABRICIVS Bibl. Graec. Vol. IV.

ensione 'praeclare meruit. Nascenti enim et vires eundo acquirenti philosophiae Petri Rami masculus se opposuit, et cum Ramo ipso congressus est, qua occasione *Hyperaspisten* contra Ramum edidit, ab ADAMO et TEISSIERIO in catalogo librorum Schegkii praetermissum. Cuius scribendi occasionem dedit Ramus quatuor epistolis ad Schegkium datis. Quas ei controuersias autem Genebrardus theologus Parisiensis et theologi Tubingenses mouerint ob librum *de Vnione personali et duabus naturis in Christo*, temeratae puritatis euangelicae eum reum agentes, alio loco exponendum est *f*. Id vero non omittendum, si fides MARTINO CRYSIO *g*, ante mortem edita confessione fidei orthodoxiam eum demonstrauiſſe. Aristotelicas quoque subtilitates consecutus resurrectionem eiusdem numero corporis negauit *h*. Plurima scripsit vir inexhaustae diligentiae, etiam praeter adducta, partim medica, partim physica, partim dialectica, etiam theologica nonnulla et eristica, quorum catalogum habes apud MERCKLINVM *i*, ADAMVM *j*, TEISSIERIVM *k*. Oculorum lumine priuatus cum publicum docendi munus obire amplius haud posset, illi se abdicauit, successoremque, quem sibi exoptauerat, habuit Andream Planerum, Bolzani apud Tirolenses natum, et in Scholis Lindauensi et Tubingensi educatum; qui cum anno MDLXXIX doctoris et paulo post professoris axioma apud Argentoratenses obtinuisset, cathedram Organi Aristotelici et medicinae a Schegkio relictam occupauit anno MDLXXIX, denatus an. MDCVII, aetatis LXVII, ipse quoque de Peripatetica philosophia haud obscure meritis *l*.

Philippus
Scherbius.

§. L. Quod Tubingae Schegkii, id in Altdorfina academia PHILIPPVS SCHERBIVS fuit, qui in scholis Protestantium Germanicis merito inter antesignanos Peripateticorum refertur. Nam et eruditionis philosophicae praestantia, et doctrinae Aristotelicae accuratioris cognitione paucos habuit suae aetatis sibi similes. Dolemus modo, tenuem factis de hoc viro egregie de literis merito esse in actis literariis notitiam, nec praeter ea, quae praeclarum olim Pindi Norici decus, illustris Io. IAC. BAIERVS, cui *Vitas medicorum Altdorfinorum* *m* debemus, qua potuit diligentia congeſſit, et quae hic inde dispersa in scriptis virorum doctorum, qui isto tempore vixerunt, inueniuntur, suppetere nobis alia quibus historia eius literaria iuuari queat. Fuit Philippus Scherbius ex Heluetiis Cellae Episcopi natus *n*, quo vero anno, quibus parentibus, incertum est, et aequè ignotum, quibus potissimum praeceptoribus domitus sit. Illud ex Michaelis Piccarti, qui ab ore eius pependit, *Epistola* quadam

e) Dolendum autem, acerbissimum se aduersarius in hac defensione praestitisse, ut ex Apologeticis eius patet, quae conuictis sciant.

f) Vid. praef. Apologetici contra Genebrardum Antisimonio adiecta.

g) Annal. Sueu. P. III. L. XII. c. 29. p. 353. c. 31. p. 359. ed. recent.

h) REIMMANN. Hist. liter. Germ. P. IV. p. 84.

i) Linden. Renou. p. 493.

j) loc. cit.

k) loc. cit.

l) ADAMI Vit. Medic. p. 405.

m) pag. 15.

n) Ibid. OMERIS Glor. Acad. Altdorf. p. 66. 166.

quadam *ad Hoffmannum*^o, quae inter *Richterianas* legitur, constat, eum in ipsa Italia philosophiae Peripateticae femina concepis-
 se, et imprimis Pellegrinum audiuisse, cuius metaphysicam ex ore docentis exceptam, cum nemine, ut erat invidus, communicaverit, sed tantopere occulta-
 verit, ut Gryphes non ita aurum suum custodiant, ut ille suum Pellegrinum. Paulo vero certiora, quam quae ipsi *BAIERO* innotuere, de Scherbio nobiscum olim communicavit, magni nominis in academia Ba-
 fileensi Polyhistor, orbi erudito nostraeque amicitiae nimis acerbo prae-
 maturoque fato ereptus *CHRISTOPHORVS IACOBVS ISELIVS*, etiam post funera merito desideratissimus. Eo enim, consultis albo chartisque
 academiae, interprete nouimus, Scherbium anno MD LXVII nomen
 ciuitati isti literariae, rectore Martino Hubero, dedisse, et haud segniter in
 literarum stadio cucurrisse, peractoque itinere literario, in quo sine du-
 bio Pellegrinum audiuit, et a Peripateticis Italis natiuam Aristotelis phi-
 losophiam didicit, tantopere doctrinae nobilissimae praestantiam demon-
 strauisse, ut cum Nicolaus Stupanus, professor organi Aristotelici profes-
 sorio munere ad tempus priuaretur, Scherbio eius vices obeundae anno
 MDLXXXII, LXXXIII demandarentur. Thoma Erasto vero ex cathedra
 philosophica ad medicam translato, illi in tradenda philosophia Aristo-
 telis morali anno MDLXXXIV successor datus est, anno quoque sequen-
 te senatui academico adscriptus. Vix autem annum in eo munere exege-
 rat, cum praestantissimae eruditionis Scherbiana fama commoti proceres
 Norici, quibus Altdorfinae ea aetate Scholae cura commissa fuit, eum
 ad hanc academiam vocarent, ut non logicam tantum et metaphysicam,
 sed medicinam quoque studiosae iuuentuti explicaret: id quod factum
 anno MDLXXXVI. Cum autem biennio post; erepto academiae Ba-
 fileensi Zwingero, clarissimi nominis medico, cathedra medica vacaret,
 tanta fuit Scherbiana eruditionis auctoritas, et grata celeberrimi viri
 recordatio, ut ad hoc munus obeundum aucto quoque stipendio inuitare-
 tur. Quam vocationem licet vehementer vrgerent Basileenses, et ero-
 gatos quoque in Scherbii studia sumtus obtenderent, tam charus tamen
 Norimbergensibus proceribus fuit Scherbius, ut interposita auctoritate
 sua precibusque eum apud se retinerent. Ea enim erat iudicii, quo pol-
 lebat Scherbius, admiratio, ea praestantissimae raraeque doctrinae fama,
 ea philosophiae artisque salutaris in illo cognitio, ut et studiosa iuuentus
 summo studio ab eius ore penderet, et senatus academicus et quotquot
 docendi munus obibant, summo eum loco ponerent, et inter praecipua
 scholae suae ornamenta connumerarent. Quam existimationem ei impri-
 mis

o) Epist. Richter. p. 579. Ex quo loco conie-
 ctura Baieri confirmatur.

p) *BAIERVS* I. C. IO. *FABRICIVS* Hist. Bibl.
 suae T. V. p. 510. Fallitur itaque *REIMMAN-*

NVS Hist. lit. Germ. P. V. p. 18. et qui eum se-
 quitur *CEL. STOLLIVS* Intr. in Hist. liter. P. II.
 c. 2. §. 21. p. 439. qui philosophiae professorem
 tantum faciunt.

mis comparauit, tantamque excitauit opinionem profunda, quam possidebat Aristotelicae philosophiae cognitio. Haec enim Philippi Melanchthonis discipuli in ista academia obtinuerant, qui licet magna perspicuitate et simplicitate summa Peripateticae philosophiae capita traderent, ipsa tamen adyta Aristotelis non perreptabant, contenti ea docuisse, quae a praeceptore acceperant, ut supra iam dictum. Scherbius autem ad Altdorfinas Musas translatus non hos riuulos consectabatur, sed ad fontes, ipsaque scripta Aristotelis iuuentutem ducebat, quae obscura alias et difficilia, cum accurate intelligeret, tanta dexteritate et perspicuitate explicuit, intimosque Stagiritae recessus referauit, ut non potuerit non in illo seculo quod totum quoad philosophiam Peripateticum fuit, maxima inde eum fama consequi: praesertim cum ope analyticae methodi solidam pariter et luculentam Aristotelicarum opinionum interpretationem exhiberet. His, quae in doctore summo loco haberi solent virtutibus accessit morum elegantia et iucunditas quaedam, in docendo interdum ad decoros usque sales progressa, qua attentionem auditorum mire conseruauit excitauitque, adeo ut magna esset in phrontisterio Scherbiano iuuenum doctorum frequentia, et applausus maximus. De quo digna sunt, quae legantur professorum Altdorfsiensium CASPARIS HOFFMANNI et IO. PAULI FELWINGERI testimonia ^q. Non vero iuuentutis tantum, literarum studia in isto Athenaeo persequentis hoc iudicium fuisse, sed magnos quoque viros, et Peripateticae philosophiae arcanis accurate innutritos lectis eruditissimis Scherbii lucubrationibus eundem in modum de eo iudicasse, eumque inter nobilissima Lycei fidera retulisse, facile collectis eorum testimoniis demonstrari posset, nisi limites nostrae tractationis obstarent. Vnius H. CONRINGII ^r, at quanti in his literis arbitri! iudicium sufficere potest, cui immortalis vir audit, cui inter Germanos philosophos parem difficulter inuenias, alioque loco ^s magnum eum Aristotelis philosophiae apud Altdorfsinos fidus salutat. Tacemus Valentini Henrici Vogleri, Andreae Libauii, Michaelis Piccarti elogia adducta a B. BAIERO ^t, quibus plura ex recentioribus quoque facile addi possent*, si id ageremus. In id vero quam maxime Scherbius incubuit, ut neglectam haecenus, certe non satis excultam inter Germanos philosophiam Aristotelis sinceram restitueret, et quam apud Italos regnare credebatur felicitatem, suis quoque popularibus impertiret. Quem in finem cum Melanchthoniana displicerent, magnis multisque sumptibus, quos in comparandis aduehendisque ex Italia Peripateticorum scriptis impendit, non pepercit, tanta in excolenda philosophia Aristotelica industria studiorum-
que con-

q) Vid. CASP. HOFMANNI Dedic. Thesum medicarum SCHERBII, FELWINGER. Praef. philos. Altdorf. BAIER. I. c. p. 16.

r) Introd. in artem medicam c. 1. p. 3.

s) Not. ad SCIOFFII Paediam p. 160. de ciu. Prudentia p. 126. 129.

t) loc. c. p. 18. 19.

*) Conf. Epist. Richter. p. 591. THOM. CRENIVS Meth. T. I. p. 424. T. III. p. 375. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 4. p. 62. BVD. Annot. ad H.P. c. 6. §. 5. p. 386. ELSWICH. de Fort. Arist. in Acad. Prot. §. 23. p. 60. 61.

que contentione usus, ut propter laboris intemperantiam amici eius interdum, qua possent ratione, fronte et pudore posito eum auocarent, eo quod vita eius metuerent ^{ff}. Ita vero factum, ut inter celeberrimos philosophiae Peripateticae restauratores referretur, iudicaretque HERM. CONRINGIVS ^z, primum eum fuisse, qui sinceram rationem, secundum Aristotelis principia philosophandi inter Germanos comprehenderit. Tanta animi delectatione, tantaque laboris industria cum in studio Peripatetico versaretur, mirum non est, intolerabile visum esse Scherbio, quod insolita audacia philosophorum principem Petrus Ramus conuelleret, novamque ei philosophandi rationem, quam velut leuem et a veteri disciplina deficientem Peripatetici mire contemnebant, surrogaret. Opposuit itaque philosophiae Ramaeae, valde in academiis Germanis grassanti differtationem ^u *pro philosophia Peripatetica aduersus Ramistas*, veteri eruditione praeclare refertam. In qua licet reprehendat Cel. REIMMANVS ^v, quod nimium affectibus dederit, nec rationum pondera satis trutinauerit, ignoscendum id tamen est, summo, quem Scherbius fuit Peripateticae doctrinae amori, quo summam eam sapientiam continere sibi persuadebat. Non diffitebuntur autem, quicumque veteris disciplinae Peripateticae gnari attente breue scriptum legerint, recte iudicasse MORHOFIVM ^w, adeo breuem, nervosam, elegantem, neque sine flore eloquentiae istam disputationem esse, ut vel vasto libro accuratius aliquid scribi haud possit. Huic autem studio philosophiae Peripateticae immenso sine dubio tribuenda est amicitia, quam Scherbio cum Andrea Caesalpino intercessisse supra in huius vita retulimus, et cuius fructus fuit, quod eius scripta Peripatetica vehementer iuuentuti commendauerit. Inique id tulit, qui eodem loco artem salutarem et philosophiam interpretabatur, Nicolatus Taurellus, quem editis *Alpibus caesis* Caesalpino innumeros errores obiecit suo loco supra diximus, immoderatum autem Peripateticae philosophiae studium ad eclecticam quandam et magis sanam rationem reuocauisse, in sequentibus trademus. Quod licet non inuita Minerua fecerit, Taurellus, acer disputator et strenuus, valde tamen displicuit Scherbio, aegre in collega ferenti, contemni et suspectos reddi Italos Peripateticos amicos suos, quorum vnum Caesalpinum, multis Schegkiis, in qua schola Taurellus educatus erat, praeferebat. Hinc simultas nonnulla inter vtrumque philosophum, et indignatio mutua, quam Scherbius adeo non suppressit, ut in *Praefatione epistolica ad Ernestum Sone- rum*, CAESALPINI libris *de Metallicis Norimbergae* ^x reculis praemissa, eam satis luculenter proderet, iudicaretque, parum in ea pugna

Pp 2

con-

ff) Epist. Richter. p. 538.

t) Praef. ad PICCARTI Isagogen in lectionem Aristotelis, quae extat quoque inter CONRINGII Epistolas p. 323.

u) Inserta quoque est Syllogae philosophiae Altdorfinae.

v) In Calendario logico p. 91. conf. BAIERVS l. c. qui obseruat, ea tamen moderatione fuisse Scherbium, ut ad atroces contumelias Hennin- gi Kennemanni fileret.

w) loc. cit. p. 62.

x) 1602.

contra Caesalpinum Taurellum promouisse. Nec in aliis quoque vtriusque philosophi scriptis huius similitudinis vestigia defunt, praecipue in praefationibus, quae facile detegunt, qui ad has circumstantias arcanas paulo curatius attenderint ^y. Ceterum fama quidem felix, familia infelix fuit Scherbius, filium enim vnicum, noxam habuit, ad incitas et infimam paupertatem tanto parente indignam redactum, ut narrat BAIERVS ^z. Podagrae vero doloribus diu vexatus, cum febris lenta accessisset, consumptis viribus quinquagenariis anno MDCV, V. Id. Iul. decessit, magno academiae luctu et desiderio. Scripsit multa, enarrata diligenter a BAIERO ^{*}, et medica quidem, MERCKLINO ^{**} quoque memorata, ex parte vno fasciculo collegit CASP. HOFMANNVS [†], philosophica nonnulla philosophiae Altdorfinae inseruit IO. PAVLVS FELWINGERVS ^a. Collectae quoque vno fasce sunt dissertationes eius academicae, titulo *Thesum philosophicarum* praefixo; inter quas eminent, quae de *Libris Aristotelis acroamaticis et exotericis*, de *Differentiis analytices et dialectices ex sententia Auerrois de Differentiis rhetorices et dialectices Aristoteleae* agunt, in quibus historiae Peripateticae multa lux accenditur. Valde quoque in his thesibus laudari videas ^b scribendi rationem et ordinem, et τὸ Περιπατητικὸν, etiam in politico argumento expressum. Multa tamen medicorum adaptavit vsibus, forte ita auditoribus consulturus. Praeterea leguntur quoque nostri *Discursus politici in Aristotelis de Republica libros* ^c, opus posthumum, et imperfectum, quod gloriam auctoris quam ex literis retulit non tueri, mirandum haud est, cum vltimam illi manum imponere nequiverit. Vnde non obstat famae Scherbiana iudicium GABR. NAVDAEI ^d, ob illum librum Scherbium inter Deos minorum gentium referentis. Praestat autem lucubrationes eruditorum posthumas at imperfectas abscondere, quam editis in lucem partam meritis obfuscare laudem.

Nicolaus
Taurellus.

§. LI. Eodem, quo Scherbius vixit tempore, Altdorfinum Heliconem eruditione philosophica et medica ornauit NICOLAUS TAURELLVS, cuius vitae doctrinaeque historia omnium certissime ex ipsis eius scriptis hauritur. Eam tamen praeter ADAMVM ^e, et qui hunc exscripsit FREHERVM ^f, tetigerunt quoque P. BAYLE ^g, IO. FR. REIMMANNVS ^h, IO. IAC. BAIERVS ⁱ, et nuper Ven. FEVERLINVS ^k, qui consulendi. Natus est vir acutissimi ingenii, qui si in nostra tempora incidisset, philosophum se praestitisset eclecticum nulli secundum. Cal. Decembr. anno MDXLVII. Montis belligardi, quo in loco pater ciuitatis

y) Ex his lucem capiet Michaelis Virdungi Epigramma apud BAIERVM l.c. p. 21.

z) loc. cit. p. 17.

*) pag. 23.

**) Linden. renou. p. 921.

†) Lips. 1614. 8.

a) Ambergae 1603. 4. Helmst. 1659. 4. cura Andreae Rudolphi.

b) REIMMANN. l.c. p. 20.

c) Francofurt. 1610. conf. BAIER. l.c. REIMMANN. l.c.

d) Bibliograph. polit. p. 124.

e) Vir. medicor. p. 403.

f) Theatr. p. 1220.

g) Dict. T. IV. art. Taurellus p. 327.

h) Hist. liter. German. P. IV. p. 82.

i) Vir. medic. Altdorf. p. 1 seqq.

k) In Diss. Apolog. pro Taurello.

tatis scriba fuit. Qui cum in aula principis graciosus esset, filio ingenii alacritate et acumine laetam studiorum optimorum spem facienti de stipendio ducali prospexit. Quibus subsidiis instructus Taurellus in Tubingensem academiam secessit, in qua ita diligentiam probavit suam, ut stipendium ei a duce Vitenbergico Christophoro augetur. Hac in palæstra Taurellus sexennio in philosophia ab optimis magistris, maxime a Iacobo Schegkio exercitus est ^l. Qui cum ad ipsum Aristotelem discipulos duceret, Taurellus, cui nec iudicii acies, nec ingenii felicitas, nec laboris patientia deerat, adeo feliciter in mysteria Peripateticae philosophiae penetrauit, ut ea non modo omnia recte teneret, sed et pretium illis statuere nosset, et accurate de illis iudicaret. Dignus itaque habitus est, cui honores philosophici decernerentur, anno MDLXV magister philosophiae rite creatus. Sacris vero diuinioris doctrinae disciplinis animum addixerat; at mutare consilium et artem medicam profiteri placuit ^m; sine dubio, quod non omnia in recepta ecclesiae doctrina probarentur. Quae quoque causa fortunam eius in aula ducis impediuit. Confirmatis enim apud Basileenses medicae artis studiis laurea quoque in ea summa ornatus principis Friderici, sanitati tuendae praefectus fuisset, nisi theologorum suspiciones obstitissent. Testem eius rei damus ipsum TAURELLVM ita ad hunc principem scribentem ⁿ: *Cum sesqui anno post (MDLXII) prudenti quorundam consilio constitutum fuerat, ut tuae celsitudini ab ineunte aetate adiungerer, ea diligenter observaturus, quorum ad C. T. Valetudinem ratio esset habenda. Sed irritum hoc infectumque fuit, nescio quo, theologorum, sat scio tamen, inani metu.* Qui metus theologorum quo fundamento nixus fuerit, facile intelligent, qui peculiare nonnullas opiniones, quas de diuinis noster sibi conceperat, quasque infra tangemus, cogitauerit, memineritque, quod nos docet, *Epistola commendatitia Simonis Sulzeri pro Taurello ad Marbachium* ^o scripta, eum Colnario ad Basileenses concedentem sese theologis Basileensibus frequentatione sacrarum concionum et symbolorum usu egregie approbauisse, sancte etiam et religiose pollicitum, se parem vitae rationem deinceps in finem usque seruaturum. Haec enim theologis Wirtenbergicis placere non poterant. Quamuis enim viro laudatissimo qui de religione Taurelli ex instituto disquisiuit, incertum videatur, an Taurellus reformatae religioni an vero Augustanae confessioni non variatae addictus fuerit, cum Voëtius Lutheranum vocet: recte tamen eidem viro doctissimo obseruatum, Ioannem Vitenbogardum testari ^p, theologos Heidelbergenses agnouisse Taurellum professum religionem reformatam. Ex adducto enim Sulzeri testimonio clarissimum est, eum, cum Basileae haereret, sacrorum symbolorum usu, quae tessera esse solet publicae professionis

P p 3

fidei,

l) Vid. Praef. Alp. caesar.

m) Ibid.

n) Ibid.

o) In Epist. theol. ad Marbachium a B. Io.

FICHTIO tit. Supplementi H. E. sec. XVI. editis p. 588.

p) Hist. eccles. *ἀνομιμας* editae P. IV. p. 27.

fidei, testatum esse, transiisse se ad Reformatae ecclesiae coetus. Facile tamen persuaderi nobis patimur, Taurellum cum in Norimbergensi schola muneri publico admoueretur, consensum cum A. C. inuariata fuisse testatum, sine quo vix verisimile videtur, eum cathedrae publicae praefectum fuisse, ut quoque cum Scherbio euenisse coniecimus, et facilius id isto in loco, quam in terra Wirtenbergenfi fieri potuit, eo quod in academia Altdorfina vigeat Philippicum temperamentum, quod medium quasi tenebat inter rigorem theologorum Saxoniorum, et excessus theologorum Reformatorum^a. Certe addictiorem fuisse etiam inter A. C. inuariatam professos Taurellum religioni Calvinianae obseruatum quoque Affelmanno^b. Verum haec de eius religione obiter. Basileae cum legeret, magna eruditionis eius fama et existimatio fuit: quam adeo valuisse putat B. BAIERVS^c, ut professoris medicinae munus illi tribueretur. Id quod inde probat vir celeberrimus, quia decanus facultatis anno MDLXXX, quatuor doctores, inter quos Scherbius fuit, creauerit. Sed fefellit virum doctissimum coniectura, ignorantem morem collegii medici, qui eo tempore apud Basileenses obtinuit. Docente enim nos, cum viueret, Cel. Iselio, non professores modo facultatis medicae illud collegium constituebant, sed recipiebantur quoque et adscribebantur eius albo alii viri docti, qui artis salutaris honores summos atque iura erant consecuti, licet axiomate professorio non aucti. Hi diuersis functionibus collegii illius, et creandis quoque doctoribus eo tempore adhibiti sunt, idque etiam Taurello obtigit, qui hoc nomine bis brabeutae munere functus est. Illud autem ex laudata Sulzeri epistola ad Marbachium constat, Taurellum, qui Isaaci Kelleri et Samuelis Grynaei ex sorore neptem uxorem duxerat, Basileae propter indigenas et ciues eruditione et virtute praestantes publicum munus, ex quo familiam sustentare posset, obtinere non potuisse, licet eruditionem in arte medica, et philosophia toti academiae approbauisset: et vicariam operam Kellero per totum semestre et amplius praestitisset, cum laude et fructu auditorum: et ea propter petiisse a Sulzero, ut Argentoratensibus, apud quos eo tempore professio medica vacabat, commendaretur. Tandem apud Basileenses ethices professionem nactus est, successor datus Theodoro Zwingero. Quam vero reliquit, cum cathedra medica in Altdorfina academia ei anno MDLXXX oblata esset, quam conscendit VIII idus Octobr. id quod ex vniuersitatis chartophylacio obseruatum BAIERO^d; vnde corrigendus ADAMVS, et qui eum sequitur P. BAYLE^e, qui id factum esse III Cal. Iul. anni MDLXXXI, tradunt. Hoc loco positus, omnes in id vires Taurellus contulit, ut spartam, quam nactus erat, ornaret, id quod eo meliori successu ab illo fieri potuit, quo maiori erat instru-

a) Vid. B. G. G. ZELTNER. Praef. Vit. theol. Altdorf.

r) Vid. Jac. Thomaeus apud FEYERL. l. c. p. 33.

s) loc. cit.

t) loc. cit. pag. 2.

u) ll. cc.

instructus eruditione philosophica et medica; quam cum insolita mentis acies, et ingenii elegantia ad usus auditorum orbisque literati transferret, ac industria summa et viva docentis voce et calamo prodesse cunctis con- niteretur, magnus inde applausus ei contigit, adeo, ut multi se iuvenes etiam comites et barones eius disciplinae traderent, et conuictu eius vte- rentur *. Parum tamen diuitiarum inde sibi acquisuisse Taurellum, BAIERO † obseruatum est. Tandem annos natus quinquaginta nouem lue pestifera extinctus est XIV Cal. Oct. anno MDCVI. Corpore sustentabatur mens Taurelli exiguo, sed ingenio utebatur magno ‡, acri, foecundo, et in nexus ratiocinationum facile penetrante; quod magna sui comitabatur fiducia, animusque excelsus, fortis et igneus, qui ipse quoque in scientiarum campo sibi quid tribuebat, et non aliena modo, sed propria ex fundo suo depromere audebat. Vnde factum, ut ab aucto- ritatis praeiudicio facilius pedem retraheret. Quem ingenii Taurelliani characterem scripta eius luculenter produnt, in quibus praeter igneam illam vim animi, qua acerrime iudicabat, et aduersarios valde premebat, illa regnat libertas sentiendi et quaedam confidentia, qua emendare philo- sophiam potuisset, si in alia tempora incidisset. Testes damus verba eius, quibus acerrime in Caesalpinianam philosophiam inuehitur, ita scribens: „Inique tuli, ex Italia superatis Alpibus aliam philosophandi rationem, „nescio quibus excogitatis et assumtis principiorum loco hypothefibus, a „vera et Aristotelica philosophia alienissimis, in omnes Germaniae angu- „los irreplisse. Et eo quidem id mihi magis graue molestumque fuit, „quod Caesalpinianis his paradoxis et falsis opinionibus plurimis in „locis Germana iuuentus magna verae philosophiae iactura imbueretur. „Ut igitur philosophiam veterem et docto Schegkii iudicio miraque indu- „stria excultam ab huiusmodi fordibus repurgarem: acri certe censura et „laboribus assiduis Alpes excidi Caesalpinianas, hoc est noua, et iuuentu- „ti verae philosophiae studiosae noxia dogmata firmissimis oppugnaui ra- „tionibus, et nisi me animus omnino fallit, expugnaui, discussi, et excussi. Ab „hoc etiam opere semel suscepto non destitutus diuina fauente gratia, dum „vuiam: et suum mea mens manusque facient officium. Veteri hos ego „philosophiae et veritati debeo conatus“. Tacemus hederam, quam vel ipse huic operi praefixit, vel suspendi tamen passus est, dum in titulo „vocatur, „scriptum acre, acutum et limatum, philosophiae studiosis ad „enodandas et enucleandas controuersias et disputationes physicas difficilli- „mas admodum utile et necessarium“. Similia passim affert, contra Pic- colomineum aliosque Peripateticos disputans. Talis autem cum animo et ingenio esset, doctrina eius scriptis demonstrata doctissimis, valde viris eru-

x) Maxime Poloni et Lithuani. Vid. Dedic. librorum de Mundo.

y) l. c. p. 10. 11. qui aliquot eius rei specimen exhibet. Non itaque dabat Galenus Taurello opes.

z) Inde lepida nonneminis congratulatio ad Taurellum:

Corpore Taurellus, taurus es ingenio.

eruditio probata est, qui laudis tabulas magnificas ei suspenderunt ^a. Sapiunt enim ubique iudicandi vim summam, et insolitam diligentiam, quam in iis elucubrandis se adhibuisse ipse monet ^b. Maxime vero iudicii acumen in philosophia probavit. Cum enim *Schegkianae philosophiae*, ut ipse fatetur in *Dedicatione Alpii caesarum*, perpetuo fuisset studiosissimus, ad quam se statim ab initio studii sui philosophici assuefecerat: cumque in hac complures annos perstitisset, et discens et docens, occasio illi enata est, Aristotelicae philosophiae intus et in cute, quod aiunt, pernoscentiae. Cumque tam coeca veneratione Aristotelem non extolleret, ut non auderet examini illius placita subiicere, mature, qua erat ingenii acrimonia perspexit, quam graueret erraret in multis philosophia Aristotelis, et quam turpiter se darent, qui vel excusarent errores Stagiritae, vel alienum illis ad declinandam inuidiam sensum affingerent. Vidit quoque et indoluit, multa esse inter dogmata Aristotelis impia sane et Christiano homini non ferenda, atque inimica diuinae reuelationis mysteriis. At haec tantopere coli, pingi, commendari, in hoc saxo voluendo tot viros magnos occupari, ut hostis religionis Christianae si non vincat, impunis tamen dimittatur, aegerrime ferebat, et pro sacris Christianae ciuitatis decretis sancto zelo exardescibat. Digna ea de re sunt, quae adscribantur Taurelli verba, tota pietatem spirantia, et exemplo egregio philosophantibus futura. Ita namque in *Praefatione Methodi medicae praedictionis* differit: *Me totum sibi Christus vindicat, nec Aristoteli quicquam tribuetur, nisi quod Christus ipse concesserit, nec si quid obtulerit Aristoteles, protinus accipiam, nisi quod fuerit Christo acceptissimum. Hoc Christianae mentis exemplar est, quod scholis omnibus et academiis propositum esse debebat.* Similia in *Praefatione Alpii caesarum* monet, hoc loco, ne prolixi simus, non exscribenda, ex quibus patet, id sibi Taurellum constituisse, ut Aristotelicam philosophiam purgaret, et vel reuelationis vel rationis armis ea Aristotelis placita de Deo et mundo conuelleret, quae tela subministrare contra veritatem reuelatam nosset. Ex his vero nullo negotio, quae Taurelli sententia de philosophia Aristotelica fuerit, potest intelligi. Non enim eam totam reiecit, sed salua religione Christiana, et quoad philosophandi viam cum ipse retinuit, tum retinendam quoque esse statuit. Fateturque ipse ^c, se unum Aristotelem pluris facere, quam tot tantorumque eius interpretum nobilem cateruam; neque sibi unquam propositum fuisse, ut, quae firmiter annis stabilita consistunt, euertantur, utpote qui Aristotelica philosophandi ratione mirum in modum oblectetur. Non hic de Aristotelis philosophia, sed de aliquot eius dogmatibus agi, quae multa egent

a) Eorum encomia passim more illius temporis libris eius praefixa sunt. Egrege imprimis eius eruditionem depinxere CONR. RITTERSHVSIVS Carmine Encomiastico emblematicis

eius physico-ethicis praefixo, et ARNOLDVS CLAPMARIVS, iis, qui sunt ante libros de Coelo, iambis.

b) Dedic. libri de Vita et morte. c) l. c. p. 24.

ant emendatione, de quibus etiam graues inter Peripateticos sint controuersiae. Similia alibi quoque suggerit, passim in libris eius occurrentia, quae non cumulamur. Ex his vero, clare, nisi nos fallunt omnia, liquet, Taurellum Peripateticorum choris eximi haud posse, quamuis temperatum sobriumque Aristotelicae philosophiae studium ubique prodat. Ipsae quoque tractationes eius philosophicae, Aristotelicae sunt, si vel methodum, vel rationes respicias, licet interdum a systemate Aristotelico deflectat, et crassos eius errores emendari cupiat; hoc enim nondum sufficit, ut ex Lyceo relegetur. *Ast coeco assensu, quaecunque dixit Aristoteles unius viri auctoritate recipere*, et, ut ipse scribit, *principii loco habere, quicquid ille asserit, in cuius verba iuraueris*, hoc intolerabile vitium est, excelso liberoque Taurelli animo, qui hanc *ἐνδεσν* maiorum nostrorum merito improbauit. Praeclare ea de re passim differit, ut facile intelligas, multum quidem Taurellum Aristotelis ingenio tribuisse, verum aliquid etiam suo. Vnde reiecto, quo eum nonnulli infectabantur Ramistae nomine, quamuis aequius de Ramo iudicabat, *liberum se, ait, probare philosophandi genus, nosse se, etiam, in Aristotele reprehendisse Ramum, quod probandum non fuerat. Ast cum Ramista non sit, ideo non oportere se esse Peripateticum, ut ab Aristotele nulla ex parte recedere liceat. Putandum itaque esse, se cuiusquam mancipium esse non velle; si quod ex Aristotelicis dogma reiiciat, id ex ipsomet Aristotele vel Aristotelica differendi ratione praestitutum, praeceptisque analyticis, quae non raro ipsemet neglexerit Aristoteles &c.* Maxime vero Peripateticorum Italicorum commendatio, quae ex schola Scherbi prodibat, vehementer Taurello displicuit. Cum enim nimia eorum veneratione ductus Scherbius, errores Peripateticos satis crassos, quos illi propinabant, aut negligeret, aut excusaret, Taurellus, qui liberius oculos aperiebat, detectis nefandis nonnullis dogmatibus Peripateticis laruam errori detrahare, et quam impie, quam inepte a veritatis coelestis via deflecterent, grauemque a sacris reuelationis placitis dissenfum ostenderent, demonstrare conatus est. Et hinc bellum illud literarium, quod contra Caesalpinum, Piccolomineum, aliosque suscepit, exortum est, eo quod crederet, philosophiam eos Aristotelicam nouis erroribus adulterasse. Prolixe ea de re commentatur in *Praefatione Alpii caesarum*, quae tamen excubere hoc loco omnia paginae angustia prohibet. Summa eo redit: *Non probari posse capita physiologiae Aristotelicae omnia, esse Aristotelis nonnulla de Deo et mundi aeternitate dogmata, quae ferri excusarique ab homine Christiano haud possint, sed magna opus habeant emendatione. De his acriter quidem inter se disceptare Peripateticos, ast magnorum illorum virorum tantis et tam intricatis*

conten-

d) Dedic. libri de Vita et morte pag. 37.

Hist. philos. Tom. IV.

Qq

contentionibus lectorem non offendi non posse, dum, quod res est, fate-
ri nolint, ne non videantur Aristotelici vel philosophi, mire suis haere-
ant trictis implicati, atque ne latum quidem unguem ab Aristotele rece-
dere vellint: esse vero, qui cum magnum affectent nomen et se velint habe-
ri Peripateticos, ab Aristotelis tamen decretis facebant longissime, et ut
fucum faciant, nescio quae Aristotelis loca perperam intellecta vel stu-
dio in alienos contorta sensus suis applicent nouis et falsis dogmatibus.
Ceterum valde indignabatur Taurellus simulationi Peripateticorum, qui
se talia secundum philosophiam tantum, et supposita doctrina Aristotelis
asserere saluis religionis et ecclesiae decretis inculcabant, sicque Latera-
nensis concilii fulmina declinare satagebant. Nouerat enim, quae secun-
dum reuelationem falsa sint, secundum rationem et philosophiam vera
esse non posse, nec inter se discrepare lumen vtrumque, quod ex aeter-
no Deitatis lumine prodierit. Huic enim praeiudicio euertendo *Trium-
phum philosophiae*, quem iuuenis edidit, destinavit, et his potissimum
armis partim contra Aristotelicos, partim contra ipsum Aristotelem in
aciem processit. Prodiit libellus hoc titulo: *Philosophiae triumphus, hoc
est metaphysica philosophandi methodus, qua diuinitus inditis menti no-
titiis humanae rationes eo deducuntur, ut firmissimis inde constructis
demonstrationibus aperte rei veritas elucescat, et quae diu sepulta fuit
philosophorum auctoritate, philosophia victrix erumpat*^e. Quem librum
ei extorxisse certam illam persuasionem, philosophiam, quae Dei donum
esset, Deo non aduersari, et quae scientia esset, mentiri non posse, adeo-
que errores non philosophiae, sed philosophorum esse, ipse narrat^f.
Quamuis autem istud meletema plerosque offendisset grauiter, et theolo-
gos, quod philosophiae tribuerentur ea, quae solius viderentur esse theo-
logiae, et philosophos, quod veterum philosophia doctorum detecti re-
futarentur errores: plerosque etiam vehementer vellicaret et vreret, ad-
olescentem^g audere talia, qui sacratissimam veterum philosophiam vix
primis degustasset labiis; Taurellus tamen contentis cachinnis pariter at-
que indignationibus, ipsam Aristotelis metaphysicam aggressus est, et
quaecunque ad propositum suum facerent, multo labore collecta, in ordi-
nem redacta et emendata sincere suis vsibus applicuit^h. Ex his autem
intellexit, illis, qui Christianam profitentur philosophiam, et quibus
propositum, vere, pure, et nostrae religioni conuenienter philosophari,
multa veterum dogmata partim esse emendanda, vel tollenda, partim ve-
ro etiam recte intelligenda, et explicanda. Huic itaque fini obtinendo
totum philosophiae suae, cum theticae tum elencticae destinavit studium,
et

e) Basil. 1573. Arnhem. 1617. 8. conf. REIMM.
l. c. et Cat. crit. p. 1103.

f) Praef. Alp. caesar. p. 28.

g) Annum enim tunc agebat decimum octa-
uum aetatis.

h) Inde enata elegantissima eius Synopsis Me-

taphysices Aristotelis, quam ob raritatem re-
tam dedit praestantissimus FEUERLINVS, et do-
ctis Annotationibus auxit Norimb. 1734. 4. mul-
ta in hoc libello abstrusiora metaphysicae Peri-
pateticae capita recluduntur, multa examinan-
tur, noua et singularia nonnulla asseruntur.

et non modo Peripateticam philosophiam ad sobriam rationem reuocare, sed errores quoque Peripateticorum tollere, et sophismata detegere magna diligentia studuit. Quibus eius conatibus cum animi fiducia responderet, magna Piccolominei, Caesalpini, Vallesii, Conimbricensium aliorumque nomina non pertimuit, ut non integris eos controuersiarum libris refutaret, cuius exempla esse possunt *Alpes caesae*ⁱ⁾, Caesalpino, librique *de Coelo*^{k)}, et *de Mundo*^{l)} Francisco Piccolomineo, librique *de Rerum aeternitate*, Piccolomineo, Vallesio, Caesalpino, Conimbricensibus^{m)}, oppositi. Ex adductis vero de indole philosophiae Taurellianae accurate iudicari, et sententia certa pronuntiari potest. Et laudandum quidem omnino Taurellum esse, quod foeditatem praedudicii auctoritatis viderit et detestatus sit, nemo inficias iuerit, qui verae philosophiae indolem naturamque intelligit. Et omnino verisimile est, Taurellum, si in nostra tempora incidisset, quibus proscripita philosophia sectaria triumphauit eclectica, plurimum allaturum fuisse ad incrementa philosophiae. Fruebatur enim iudicio acri, limato, perspicaci, et libertatem sentiendi fouebat cum quadam sui fiducia coniunctam, quae potissimum ad emendandam philosophiam et excutiendum feruitutis iugum requiruntur. Sed obstitit viro docto genius seculi, quod cum sectariae philosophiae amore totum esset occupatum, passum haud est, ad alia prorsus Taurellum deflectere, nouumque doctrinae philosophicae aedificium exstruere. Hinc viam quoque Peripateticam relinquere integram noluit, sed ipsa Lycei methodo, praecipue analytica, ut ipse monet, usus est, ut errores in philosophiae hoc genere demonstraret. Quare quaecunque de rebus logicis, physicis metaphysicis philosophatus est, Peripateticum omnia vultum retinent, eo modo discrimine, ut non contentus docuisse, quid Aristoteles dixerit, examinauerit quoque, cur dixerit, ponderatisque rationibus ab eo allatis ea seruauerit, quae veritati essent consentanea, reiectis iis, in quibus Aristotelem vel sibi ipsi, vel rationi, vel reuelationi non constare iudicabat. Id quod ipse luculenter eruditeque exposuit, ita de hac sua philosophandi methodo scribens: *Nos etiam non valde solliciti sumus, quid quisque dicat. Si de placitis Aristotelis est quaestio, praestat, ipsamet eius scripta consulere; si vero prima sit exquirenda veritas, non minus, quid Iohannes, quam quid Iacobus dicat, est audiendum. Primo inquam. Cum enim rationibus agitur, nulla suspicienda est auctoritas. Quae nulla etiam est, nisi quam rationes ipsae viris ingenio et iudicio praestantibus conciliauerint. Cum itaque ad principia reuocanda sint omnia, ut cuius naturae sint, intelligatur; a D. Thoma, Auerrhoë et Alexandro ad Aristotelem, et ab hoc etiam ipso ad eius rationes est ascendendum. Quidni ergo nos ipsos in Aristotele potius, quam eius interpretibus exerceamus?* Ex his vero definiri nullo negotio potest, utrum Taurell-

Qq 2

i) *Alpes caesae*, hoc est Andreae Caesalpini monstrosa et superba dogmata discussa et excussa Francof. 1595. 8.

k) Ambergae 1603. 8.

l) Ibid.

m) Marburg. 1604. 8.

n) loc. cit.

rellus Peripateticis an eclecticis philosophis adscribendus sit? quorum prius fecit IACOBVS THOMASIVS ^o, qui *Aristotelicae philosophiae peritissimum in paucis virum* appellat; consentiente BAIERO ^p, qui ipsis Taurelli verbis vsus est. Tacemus eos, qui Taurellum inter illos numinis hostes referunt, qui ex Lyceo prodierunt, de quibus in sequentibus dicemus. Posterius ELSWICHIO ^q, REIMMANNO ^r aliisque visum, qui ea loca ex scriptis Taurellianis, collegerunt, ex quibus animus eius eclecticus elucet. Nec diffitemur, certo sensu dici posse. Taurellum philosophum eclecticum. Talem enim illum videri voluisse, clarissima eius verba demonstrant ^s: *Cum nulli sectae sumus addicti, neque nos Auerrhoi, neque Alexandri, neque ipsius etiam Aristotelis mouet auctoritas: ut cuique assentiamur et probemus, id quod a veritate sit alienum.* Et paulo post: *Si toti pendeant ipsi ab vnius Aristotelis sententia: Nos in rebus philosophicis nullius hominis imperium agnoscimus. Omne ius in ratione est positum, ut merito, quantum iuris in veteres fuit Aristoteli, tantum etiam in ipsum eius habeant posteri.* Immo in Epistola dedicatoria librorum de Rerum aeternitate, fatetur, noluisse se Peripateticis adhaerere, quamuis maiori cum quiete et securitate, maiore etiam commodo suo potuisset emergere. Ipsa quoque librorum eius inspectio docet, multa eum in systemate Aristotelis physico et metaphysico reprobasse, vidisseque errores multos, eosque abiectisse, multoque magis se interpretibus Aristotelis, id est Peripateticis genuinis opposuisse, nec in sola Aristotelis auctoritate acquieuisse, sed ad rationum certamina propocasse. Si itaque Peripateticus idem est, ac qui Aristoteli, vel Auerrhoi, vel D. Thomae aliiue cuiquam Peripatetico mordicus addictus, vel fraude vel arte quiduis ad magistri sui praecepta tuetur accommodare, et principii loco habet, quicquid Aristoteles asserit, in id iurandum esse, (quibus verbis Taurellus Peripatetico fugillat ^t) fatendum omnino est, ab hoc Peripateticismo Taurellum vehementer abhorruisse, cui nihil magis detestabile visum fuit, quam; *ut quod tibi propositum est, obtineas, satis esse vnius Aristotelis auctoritatem, et non tam quid, quae ratione, quam a quo sit dictum sibi curae esse.* Ast si eum eclecticum dicamus philosophum, qui contempto sectae omnis studio nullam alteri praefert, sed selectis ex quibuscunque philosophorum factionibus, quaecunque veritati propiora videntur, nouum sibi propria meditatione construit doctrinae aedificium, non videmus, qua ratione talis fuisse Taurellus dici possit, cum nihil horum vnquam susceperit, contentus Peripateticam philosophiam emendauisse. Potiori vero iure eum Peripateticis philosophis adscribi inde colligitur, quod licet, haud pauca Aristotelis placita refellerit, maiorem tamen eorum partem retinuerit, ut vel soli libri de Rerum aeternitate, de Mundo et Coelo et Metaphysica testan-

tur;

o) Orig. Hist. philos. et eccles. p. 11.

p) loc. cit. p. 4.

q) De Fort. Arist. in academ. Protest. §. 23 p. 61.

r) loc. cit.

s) Praef. Alp. caef. p. 37.

t) pag. 23.

tur; quod vnum Aristotelem, quam omnes eius interpretes sequi maluerit; quod Aristotelem saepissime a *παρρησιαίαις* Peripateticorum recentiorum vindicauerit; quod in refutandis ipsius Aristotelis erroribus Peripatetica methodo usus sit, et totius disciplinae Peripateticae typum seruauerit. Vnde si rationibus in vnum collectis sententia nobis de genere philosophiae Taurellianae dicenda est, omnium rectissime nobis illa dici posse videtur Peripatetica reformata. In id enim curam transtulit omnem, ut conculcato auctoritatis praeiudicio, quod nulla in re errasse Aristotelem delirat, ea quae vel Christianae veritati, vel rationi aduersa esse crederet, et rationibus euincere posset, emendaret, sicque purgaret disciplinam Peripateticam. Id quod adeo luculenter prodidit, fassus non agi de Aristotelis philosophia, sed de aliquot eius dogmatibus, quae multa egent emendatione, ut quid dubii superesse nequeat, non videamus. Neque haec magnopere miranda sunt ita euenisse; nam licet Taurello non defuerit ingenium vere eclecticum, et libertas quaedam sentiendi atque philosophandi haud inconcinna, destitutus tamen occasione, fauoreque temporis et circumstantiarum reliquarum, sine quibus eclectica philosophia non gignitur, ad natiuam eius indolem pertingere non potuit. Sed ut ad ipsam philosophiae Taurellianae historiam reuertamur, in haud paucis non Aristotelis modo, sed tritam quoque plerorumque philosophorum et theologorum viam relinquere, nullus dubitauit. Inter quae placita *παράδοξα* eminet illud, quod de prouidentia diuina fouit, et passim in scriptis suis disseminauit, paucis vero in praefatione Alpium caesarum ita complexus est: *Duplex circa prouidentiam diuinam error admittitur, primo quidem si omnis rerum alienarum cura Deo detrabatur: Deinde si absque discrimine rerum quarumvis, et assidua quidem ei cogitatio adscribatur. Quem propterea merito censemus sex dierum spatium naturam condidisse, ne postea τὸ συνεχὲς τῆς νοήσεως καὶ ποιήσεως ἑαυτοῖς molestiam pareret.* Nihil enim haec ad eius felicitatem faciunt, qui fuit ab aeterno, cum nihil ipsorum esset, felicissimus. Male profecto, quisquis rerum creationem ab initio mundi conditi, ad eius usque finem extendit. Si enim voluisset in hisce Deus, occupari perpetuo, quid mediis opus erat naturalibus? Earum itaque rerum curam Deo non adscribimus, quas ipse naturae commisit, iis scilicet munitae viribus, ut eius mandata probe posset exsequi. Non video, quid hic notari possit impietatis, nam et sacris literis consentanea sunt haec et rationi vere philosophicae. - De ceteris vero, quae nulla naturae necessitate, sed libero voluntatis arbitrio geruntur, aliter sentimus. Hic enim ob summam actionum humanarum varietatem diuino opus est regimine et prouidentia. Nolumus addere alia omnia, quibus de diuina omnipotentia, natura, operibus, deque aliis paradoxe sensisse multis sua nostraque aetate

Qq 3

vifus

u) Non hanc nouam esse Taurelli opinionem sed iam adoptatam a Durando a S. Porciano, alibi Amoenit. lit. T. XIII. p. 218. monuimus.

vifus est. Inter quae Ven. REIMMANNVS *, potiffimum refert, quod ftatuerit: res a Deo creatas per fe fubfiftere; peccatum originale nihil aliud effe, quam impotentiam cohibendi naturam; iuftitiam Dei effe mifericordiae fundamentum; tres effe diuinitatis perfonas, agens, actum et actionem; incorporea poffe corrumpi, primam materiam effe τὸ nihil, fubftantiam fubftantiae contrariari, grauitatem et leuitatem non effe qualitates, vnum effe tantummodo fphaerarum coeleftium motum, non plures, desperationem effe finem philofophiae et theologiae initium, fenfum tactus effe etiam in incorporeis &c. IDEM alio loco y plura notauit, nec defunt, quae aliis difplicent, heic vbi fpecialem Taurellianae philofophiae hiftoriam non feribimus, non cumulanda: praecipue cum nobis otia fecerit, qui ex instituto in hoc argumento verfatus eft, Cel. I. W. FEVERLINVS z, qui videndus. Dicit non poteft, quantam Taurello inuidiam excitauerit horum παραδόξων assertio, eo maiore fufpitione onerata, quo concifiori et fubobfcuro is dicendi genere vtitur, et nimium interdum fubtili, vt egregie obferuat Cl. REIMMANNO a. Inde factum, quod in Aristotele quoque obferuat, vt obiectiones faepe afferantur fine addita eius nota, et ex attenta demum et iterata lectione diiudicare lectorem oporteat, vtrum alienam opinionem Taurellus referat, an fuam? tacemus diftinctiones nouas, infolitas, a communi fignificatione abeuntes, quam Taurelli obfcuritatem in cauffa fuiiffe, vt in multis alieni a mente fua fensus ei affingerentur, luculenter demonftrauit Feuerlinus. His accefferunt odium Peripateticorum et arcanae illae fimultates, quae inter Scherbianos et Taurellianos difcipulos vigeant b, cum hi altum, more magiftri, faperent, et Peripateticos velut mutos interpretes Aristotelis contemnerent, illi impietatem et κακοφιλίαν in Taurello mire exagitarant. Ipsi fane Peripatetici pati non potuerunt, fuos ita circulos turbari, neque Schegkivs, qui Taurelli ingenium magni faciebat, probauit iuuenilem impetum, praedixitque fuo illum malo crabrones effe irritaturum. Id quod mature fenfit, editis philofophiae fuae primitiis, *Triumpho philofophiae*, quem, ipfe refert, plerosque offendiffe grauiter, et dicam illi theologos et philofophos fcripiffie, auctoremque inter diuinae omnipotentiae hoftes et impietatis fautores retuliffe. Nec poft fata, quod plerumque alias fieri folet, liuor quieuit, fed inter atheifmi patronos, Epicuri fequaces, et apertos numinis aduerfarios magno confenfu relatus eft, fignum praeferente ZACHARIA VIETORE c, quem poft theologos et philofophos A. C. inuariatae addictos Iacobum Martini, Chriftophorum Scheiblerum, Io. Weinmannum, Arahamum Calouium Andr. Quenstedium, et Cel. Loefcherum, vt alios taceamus, fatis moderate thefes Taurellianas improbant, fecuti funt ex reformatis theologi Heidelber-

x) Cat. crit. p. 1103.

y) Hift. liter. Germ. P. IV. p. 87. z) loc. cit.

a) Cat. crit. I. c. conf. FEVERL. I. c. p. 42.

b) Conf. quae ex epiftola Dürrii ad Thomafium affert BAIERVS I. c. p. 8.

c) In Topica Diff. III. §. 164.

genſes, et Giſbertus Voëtius alique, qui cum locum Taurello inter atheos aſſignare nulli dubitauerint, alios recentiori ætate incitauerunt, vt ſimili modo de Taurello iudicarent. Neque tamen aliis paulo moderatioribus is viſus eſt, qui tam male de religione naturali et reuelata meruerit, quique ab atheiſmi et profanarum opinionum macula abſolui non poſſit, licet non omnia in quibus Taurellus a receptis philoſophorum et theologorum decretis receſſit, probanda eſſe cenſeant. Loca vtriuſque partis cum magno numero adduxerit eruditiffimus FEUERLINVS^d, et omnino mereatur elegantiffima eius *Difſertatio apologetica pro Taurello philoſopho* integra legi, illis finem paginae non oneramus. Ex hac ipſa vero viri celeberrimi apologia luculenter conſtare arbitramur, immitius pleroſque cum Taurello egiſſe, qui tantum abeſt, vt impietati fauerit, vt hunc præcipuum philoſophiae ſcopum ſibi præfixerit, impietati ſe opponere, eamque in ſcriptis Peripateticis teſte propoſitam, denudare, ſuiſque telis confodere. Et ſi fatendum quod res eſt, paradoxa illa Taurello tributa tantis ab eo limitationibus vallata prodierunt, vt facile ſit; meliores ſenſus eruere, certe inhumanum ſit, et res peſſimi exempli, ob eiſmodi aſſerta conſequentiarum machinis atheorum catalogum augere. Quod licet lubens alias faciat P. BAYLE, peruidit tamen, quo erat acumine, iniuriam fieri Taurello, et hanc illi accuſationem concitauiffe odium Peripateticorum, quos in haud paucis libertate uſus ecclèſtica oppugnaverat. Quae omnia latius exponi poſſent, nec iniucunda de placitis Taurellianis de Dei prouidentia ſpeciali eiſque concurſu ad res naturales, de anima et natura hominis, de animis brutorum rationalibus ſed mortalibus, de animis ſeparatis non intelligentibus, et imprimis de attributis Dei &c. tractatio inſtitui, niſi limites inſtituti obſtarent, et omnia occupauerit Cel. Feuerlini eruditio. Illud vnum monemus, abſurde et iniuſte agere, qui ex paradoxis nonnullis metaphyſicis, nouis plerumque terminorum ſignificationibus nixis, atheiſmi patrociniū exſculpunt. Ceterum magni nominis philoſophum, Taurellum fuiſſe, et inter præcipua Germaniae ornamenta referendum, viri ſummi recte iudicarunt. Inter quos MICHAEL PICCARTVS^e eo magis audiendus eſt, quo magis is ex diſciplina Scherbiana Taurello parum fauente prodiit; is *clariffimum et excellentiffimum philoſophum et medicum* vocat: et *ingenii Taurelliani monumenta elogio omni maiora eſſe iudicat, eo quod excitent lectorum animos, et varietate irrepant, acumine penetrent, iudicio cogant, &c.* Similia paſſim a viris doctis de Taurello ſcripta ſunt, quae hic cumulare omnia locus non patitur. Sufficiunt nobis duo viro- rum ſummorum elogia, quibus noſtra ætate nemo fuit in orbe literario auſtoritate ſuperior, PETRI BAYLE, et GOD. GVIL. LEIBNIZII. Ille enim laudato excellenti Taurelli ingenio et ſubtili ratione diſputandi, inter maximos illius ætatis metaphyſicos eum numerare nullus dubi-

d) loc. cit. Sect. I.

e) In Dedic. iteratae editionis librorum TAURELLI de Coelo.

dubitat *f*. Hic autem ingeniosissimum vocat, fateturque, *se eum Scaligerum Germanorum appellare solere, stilo, acumine, ingenio, libertate sentiendi, medicinae professione simillimum f*. Scripsit multa vir diligentia pariter et eruditione summus, partim philosophica, partim medica, enumerata quidem, sed imperfecte a MERCKLINO* et ADAMO†, accurata vero recensione enarrata ab illustri BAIERO^g. Ea quidem vbiuis in Bibliothecis et in bibliopoliis occurrere scripsit vir quidam doctus^h, sed id falsum esse, bibliophilorum curiositati ignotum haud estⁱ. Pleraque enim Taurelli scripta rarius inueniuntur, sine dubio, quod partim ob stilum obscurum difficilemque et reconditos sensus neglecta, partim ob atheismi suspicionem oculis subducta sint. Quae licet requirant lectorem attentum, praedudicio non occupatum, diligentem quoque et laboris patientem, vt relegere aliquoties ea non recuset; exhibeant quoque nonnulla, quibus calculum adiacere prudentes recusauerint, eam tamen iudicii vim, eam eruditionis copiam, eam eruditionis elegantiam produnt, vt in iis aliqua cum cura versari harum deliciarum amanti omnino sit iucundissimum. Certe Taurelli eruditio et philosophia elegans exemplum est, non defuisse Germaniae nostrae ingenia excelsa, quae idem forte perfecissent, quod aliarum regionum viri summi feliciter aggressi sunt, si in alia tempora aliquumque locum incidissent.

Ernestus
Sonerus.

§. LII. Scherbii scholam continuauit et auxit, qui ex eius disciplina prodiit, ERNESTVS SONERVS, vir doctissimus, et in philosophica pariter atque ecclesiastica historia memorabilis. Cuius vitam oratione panegyrica delineauit GEORGIUS RICHTERVS^k, ita tamen, vt fidem non in omnibus mereri visus sit. Erat enim non discipulus modo Soneri, totus praeceptoris admiratione captus, sed in eius quoque partes clanculum disceserat, nec quae dici poterant et debebant, propalare ausus est. Vnde factum, vt diu superiorum auctoritate prohiberetur, hac oratione Sonerum publice laudare. Cuius rei arcanas circumstantias, qui nosse cupit, eas discet a B. ZELTNERO^l. Qui cum *Crypto-Socinismi*, hoc tempore *Aldorsii serpentis* et a Sonero maxime promoti *Historiam* lectu sane dignissimam conderet, huius etiam philosophi atque medici fata, et opiniones mira felicitate et eruditione descripsit^m. Quorum comparanda sunt, quae in *Vitis Medicorum academiae Aldorsinae*ⁿ de Sonero narrauit Io. IACOBVS BAIERVS *von den Ärzten*. Nobis hoc loco ea potissimum enarranda sunt, ex quibus constat, de schola cum Peripatetica eius aetatis in hoc Athenaeo praeclare meruisse. Natus est Sonerus in inclita S. R. I. libera ciuitate Norimbergenfi anno MDLXXII,

f) Dist. Hist. et crit. loc. cit.

ff) In Otto Hennoerano p. 141. add. MARNOR. Polyhist. T. II. p. 61. et quae collegere celeberrimi viri BAIERVS et FEUERL. II. cc.

*) Linden. renou. P. I. p. 844.

†) loc. cit.

g) loc. cit.

h) Obf. Hal. T. X. n. 8. 9. p. 217.

i) Vid. Ven. VOGT. Catal. libror. rarior. p. 562.

k) Ea prodiit Norimbergae 1614. 4. Recusa in WITTENII Memoriis philosoph. dec. I. p. 18 sq.

l) Hist. Crypto-Socinismi Aldorsini §. 17. p. 52.

m) §. 26 seqq. p. 26 seqq.

n) pag. 26.

MDLXXII^o, parente fatus Marco Sonero, mercatore quidem, sed ab imperatore Maximiliano II nobilitatis priuilegiis donato. Cuius cura puer literarum rudimentis in gymnasio patrio ita a praeceptoribus fidei institutus est, vt in Altdorfinam academiam anno aetatis quinto et decimo mitti posset, adscriptus illi adolescentum literarum studiis inuigilantium numero, qui in publico prytaneo senatus Norimbergensis liberalitate sustentantur. Eo in loco scientiarum propaedeuticarum institutione egregie formatus, iudicioque paulo maturior, cum supra spem in literis proficeret, ad philosophiam et medicinam traductus est. In vtraque tunc docuisse Scherbium et Taurellum, magna Pindi Norici ornamenta, hosque Peripateticam sapientiam tradidisse, illum satis sectarie, sed accurate ad mentem Aristotelis, hunc libere, et cum examine, ex antecedentibus constat. Eos itaque duces nactus animum ad Peripateticæ philosophiæ mysteria accuratius pernoſcenda applicuit: artis quoque salutaris praecepta ex ore magistrorum tanta attentione et iudicii vſu percepit, vt et his, et quotquot Sonerum nouerant, egregie se commendaret. Maxime vero ex Scherbii eruditione profecit, studiumque et ingenium ita viro clarissimo probauit, vt publico eum ornaret testimonio, eruditionis Soneriae teste luculentissimo^o. Anno itaque aetatis vigesimo tertio, dignus habitus est, cui docendi auctoritas atque ius publico axiomaſe cohonestato tribueretur. *Cum enim ad percipiendam Aristotelis mentem, (verba damus RICHTERI) non modernorum riuulos, sed ipsos antiquorum fontes, maxime vero Aristotelis scripta diurna nocturnaſe industria conſectaretur, ratus, ſe aliter eruditum fieri non poſſe, niſi concoloretur antiquis; a Scherbio autem ſingulari amore exceptus, multa philoſophiæ arcana reuelata accepiſſet, is vnus e multis ab eo viuo ſibi ſucceſſor delectus eſt, idoneusque habitus, qui Lycei Altdorfini gloriam, praeceptorumque ſamam ſuſtinere atque propagare poſſet.* Magiſterii, quod vocant, honore auctus ad docendum ſe applicuit, et priuatae iuuenum ſtudioſorum coronae phyſicam ſecundum mentem Aristotelis tradidit, idque poſtea in medicina quoque tentauit et cum laude perfecit. Ita vero dum optimis diſciplinis ſe ingurgitat, et eruditione praeclare creſcit, valde quoque augetur eius commendatio. Qua factum, vt duo nobiliſſimi adoleſcentes, patricia gente nati, Chriſtophori Füreri ab Haimendorf duumuiſi et equitis aurati filius, et Chriſtophorus Schlaudersbachius, qui de conſilio parentum et tutorum literarium iter ingrediebantur, eius fidei et curae crederentur. Cum his per Saxoniae inferioris ciuitates atque academias Hamburgum delatus cum nauem conſcendiſſet, Amſtelodamum petiturus, in grauiffimam tempeſtatem incidit, et naufragium vix euitauit. In portum quandam autem egreſſus, eum lue peſtifera infectum

CO-

o) Apud BAIERVM 1573. 1. mendo ſine dubio typographico. p) RICHTER. I.C. BAIER. I.C.

cognouit; quamprimum itaque corpora curassent, relicto loco priculosis-
simo per Frisiam orientalem ad nobilissimam Batauorum quae Lugduni
est, academiam cum comitibus contendit. Ibi non sine nominis claritate
et famae celebritate Soneri eruditio innotuit. Cum enim in publicis lite-
ratorum congressibus, maxime in velitationibus philosophicis inusitatam
doctrinae reconditae magnitudinem multoties demonstrasset, et imprimis
quanta accuratone Aristotelis mysteria pernosset, ostendisset, adeo ut
nouum Belgio exortum esse Aristotelicae sapientiae lumen multi iudica-
rent; magnus inde et iuuentutis literis in eo scientiarum optimarum
mercatu inuigilantis et celeberrimorum quoque virorum applausus et eru-
ditionis Sonerianae celebratio secuta isque habitus est, quem summi
viri, qui dum in ea schola maxima cum laude docebant, vel ad eam di-
uertebantur, Iosephus Scaliger, Ianus Doufa, Philippus Marnixius, Io-
annes Heurnius, Paulus Merula aliique sua amicitia dignarentur. Quam
vero in ista literarum sede famae accessionem fecit in detrimentum illi fi-
dei et religionis ea conuersa est. Nempe Polonorum et Lithuanorum
nobilium quorundam praeceptoribus Andreae Voidouio et Christophoro
Osterodo innotuerat, qui tum cum alumnis suis studiorum causa Lei-
dae haerebant. Hos Socini placita recepisse magnoque acumine defendisse,
ex historia huius sectae est notissimum. Cum his dum amicitiam ne-
dit, (sine dubio quod Polonorum multi iuuenes nobilissimi Altdorfium
studiorum causa concedere solerent) opinionibus Socinianis Sonerus
corrumpitur, ingenii confidens acumini. Illis tamen, cum pestis haec
innotuisset, Lugduno excedere iussis, Sonerus suo se septo continuit, et
opinionem ab ecclesiae doctrina deuiantes exire in publicum passus haud
est. Neque tamen in hoc literarum elegantiorum emporio longius com-
moratus est, sed iuuenes suae fidei traditos in Britanniam deduxit, Oxo-
niensem academiam inuisit, Londini viris summis et eruditissimis innotu-
it. Ex insula in Galliam transfretans, in ea regione vidit, quicquid iu-
uenem summam literarum gloriam affectantem inuitare et admirationem at-
que aemulationem accendere aptum est. Lutetiae Parisiorum, Aureliani,
et Auarici Biturigum cum Musis conuersari earumque alumnis iucundissi-
mum habuit: Lugduno quoque, Auenione, Massilia aliisque nobilioribus
Galliae urbibus visis in Italiam pedem cum focis promouit, adiitque Ge-
nuam, Mediolanum, Ferrariam, Bononiam, Florentiam, Senas, ipsum-
que caput olim orbis, Romam: tum Neapolin, et quae circumiacent
loca vetustatis fama nobilitata. In quibus non peregrinantium volupta-
tem persecutus est, sed eruditionis alimenta quaesivit, innumera antiqui-
tatum rudera examinavit, scholas celebriores inuisit, naturae arcana mi-
raque specimina rimatus est, et ad literarium penum cuncta diligenter re-
tulit: et confecto hunc in modum itinere Italico ad Patauinas Musas con-
cessit, qua in schola eo tempore praeclaris praeceptoribus feruebat medi-
cinae

q) RICHTER. l.c.

r) Vid. SANDIUS Bibl. antitrip. p. 91. 92

cinae studium. Quod tanta felicitate non quidem sine oleo et sudore absoluit, ut ad Germanos redux Basileae Rauracorum summos in arte medica honores atque iura obtinere posset. Ita eruditione et nominis celebritate auctus, at opinionum quoque paradoxarum farragine onustus in patriam reuersus et collegio medico adscriptus est. Ibi excellentissimam eius in medendo fortunam fuisse, multaque ab eius eruditione medica solatia aegros accepisse testatur RICHTERVS, qui ad praesentis auditorii testimonium prouocat, affirmans, nihil fere in medicinae usu positum esse, quod huius viri scientiam effugerit, fidemque summam non probauerit, quam imprimis Taurello grauiter decumbenti usque ad vitae exitum, in morbo pestilenti demonstrauerit. Post mortem Scherbii, cum non alius esset, qui eruditionem tanti viri et philosophicam et medicam melius referret, et gloriam Altdorfsinae academiae eruditione sua tueretur, ad eam scholam translatus et cathedra illi physica atque medica tradita est anno MDCV. Ibi non modo naturalem philosophiam Aristotelis, quod numeris ratio exigebat, explicuit, sed rationalem quoque et imprimis metaphysicam partem excoluit, suisque commentationibus doctae iuuentuti illustrauit. In eo autem cura illius maxima fuit, ut consultis medicorum et philosophorum veterum, maxime Galeni et Aristotelis, scriptis, ad antiquam disciplinam iuuenum studia effingeret, ea a contortis recentiorum nonnullorum interpretationibus vindicaret, obscuris lucem inferret, et quae irreconciliabilia videbantur, explicata in concordiam redigeret. Ita vero et auditorum numerus, et discipulorum applausus mirum in modum illi auctus est, multosque habuit nobiles non modo discipulos, sed et conuictores commensalesque, imprimis Polonos et Lithuanos, quos illi praeter Scherbiana et Taurelliana in hac gente doctrinae famam, arcanam illa, quam caute quidem, sollicitè tamen nutriuit amicitia et conspiratio cum Socinianis comparauerat. Ab iis enim, quotquot illis partibus fauebant, Sonero commendati sunt. Qui ut erat acutissimi ingenii et homo callidus, magna quidem in eo negotio prouidentia usus est, summa tamen industria placita Socini tacite propagare et iuuenum insinuare animis conatus est; multosque in eas partes pertraxit, inter quos imprimis fuit Martinus Ruarus, non ignobile post ista tempora Sociniana factionis nomen. De quibus tamen Soneri placitis, studio, fatis, hoc loco plura dicere nihil attinet, cum ad sacram illam historiam pertineant, explicata summo studio miraque felicitate a B. GEORGIO GVSTAVO ZELTNERO, cuius *Historia arcana Crypto-Socinismi Altdorfsini* attente meretur legi. Non tacendum tamen, eam fuisse tum viuentis ob doctrinam vitaeque innocentiam opinionem, tum fatis erepti famam, ut non dubitauerint viri quidam docti ab hac Socinismi suspicione Sonerum absolvere.

R r 2

vfi

s) Diximus ea de re in §. antecedente, conf. ZELTNER. l. c. p. 36.

t) Vid. RVARI Epistolae Cent. II. ep. 26. p.

511. Edit. Zeltner.

u) FABRIC. Hist. Bibl. suae T. II. p. 511. CRENIVS Animadu. philolog. T. V. p. 246.

vsq[ue] testimonio Iacobi Schopperi, theologi Altdorfini, qui morienti adfuit, pieque eum exspirauisse testatus est. Quos tamen falli, ipsumque, Schopperum pia credulitate deceptum fuisse, desideratissimus Zeltnerus satis verisimiliter ostendit, qui videndus. Maxime vero metaphysica Aristotelica vsus Sonerus est, ad insinuanda iuuenum animis Socini placita. Quamuis enim artem salutarem profiteretur, metaphysicas regulas tamen theologicis exemplis ita illustrauit, vt ex Peripato potissimum *ἐρεγδοζίας* color aduocaretur. Quod si integer et non truncatus mutilatusque comparuisset *Commentarius* eius in *Aristotelis metaphysicam*, editus post fata a Ioanne Paulo Felwingero ^v, luculentius constaret, quo pacto Peripateticis armis subdole Christiana mysteria confodere Sonerus aggressus sit. Ast in hac editione ea, quae offensionem esse poterant, omissa esse, non negat ipse editor: cum tanta suspicionem hanc secuta sit inuidia, vt eam amici Soneriani, inter quos Ruarus et Richterius eminuere ^w, merito pertimuerint. Obiit vir doctissimus in flore aetatis annos natus quadraginta ^x, IV Cal. Oct. anno MDCXII, vlcere maligno extinctus, relicta magna eruditionis haud vulgaris fama. Quam imprimis nobilitauit Peripateticae philosophiae natiuae et sinceræ cognitio, qua Aristotelicae philosophiae in paucis peritissimus audit iusto in hac re arbitro IACOBO THOMASIO ^y, vt similia aliorum iudicia taceamus ^z. Maior autem futura fuisset Sonerianae doctrinae celebritas, si modum acumini philosophiae sectariae ponere nouisset et abstinuisset ab iis opinionibus, quibus sacra Christianae fidei temerasse, et bellum armis Peripateticis ciuitati sacrae intulisse visus est. Cuius exemplum qui vult, sumere illud potest, ex scriptiuncula Soneri satis ingeniosa quidem, sed rarissima, quam titulo *Demonstrationis theologiae et philosophicae, quod aeterna impiorum supplicia non arguant Dei iustitiam sed iniustitiam*, edidit ^{*}. Scripsit pro aetatis annis haud grauis modulo satis multa vir diligentissimus *Disputationes, philosophiae Altdorfinae* ex parte insertas [†], *Paraphrasin in Aristotelis libros de interpretatione* ^a, et medica nonnulla atque theologica, de quibus, cum huius loci non sint, videndi ABR. MERCKLINVS ^b, et G. G. ZELTNERVS ^c, qui de catechismo eius Sociniano albis coruis rariore est videndus. Reliquit etiam *Commentarium in libros VIII Physicorum Aristotelis* haecenus typis non vulgatum, teste OMEISIO ^d et BAIERO ^e.

§. LIII.

v) Ienae 1657. 4. In hac vero editione licet truncata nonnulla occurrere minus probae monetae obseruat Cl. IOACH. FRID. FELLERVS, in Supplem. ad vitam Leibnizii p. II.

w) Vid. RUARVS Epist. cent. II. p. 420. Epistolae Richterianae p. 391. ZELTNER. p. 40.

x) Perperam apud REIMANNVM Hist. lit. Germ. P. IV. p. 9. ponitur annus trigessimus.

y) Orig. Hist. phil. et eccles. p. II.

z) Vid. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 62. REIMM. et FABR. II. cc. ELSWICH. de For-

tuna Aristot. in Acad. Protest. §. 23. p. 61. BVD. DEVS Isagog. L. I. p. 254.

*) Prodiit cum nonnullis libellis Laelii et Faustii Socini Eleutheropoli 1654. 16. vid. Cl. VOGTIUS Cat. libr. rar. p. 545. SANDIVS loc. c. Conf. FELLER. l. c. MOSHEM. Praef. Orat. SS. Vol. I. ZELTNER l. c. p. 50. †) Decem eae sunt.

a) BAIER. loc. cit.

b) Linden. Renou. P. I. p. 263.

c) l. c. add. SANDIVS l. c.

d) Gloria Acad. Altdorf. p. 69. e) loc. cit.

§. LIII. Praeceptorum vestigia magna industria pressit et eruditionis Peripateticae gloriam Heliconi Norico vindicauit MICHAEL PICCARTVS, cuius memoriam post Fridericum Rochsum, Prutenum, cui *Piccartomnema* debemus, recusum ab HENRICO WITTENO ^f, ab obliuione vindicauit B. SIGISMVNDVS IACOBVS APINVS ^g. Natus est Norimbergae III Cal. Octobr. anno MDLXXIV, parentemque habuit Ioannem Piccartum, vel quo pacto ipse nomen exprimere solebat Picardum ^h, qui post ea tempora Altdorfinae ecclesiae praefuit, et theologiam docuit. Cum praeclarae indolis specimina mature ederet, parensque ingenio, quod optimum nactus erat, calcar cohortationibus et exemplo adderet, magnis passibus adhuc adolescens ad literarum gloriam grassatus est, adeo vt annos natus quinque supra decem, gradum baccalaureatus, quem vocant, consequeretur, et praematura referret diligentiae praemia. Quae tantum abest, vt segniores in hoc, quod ingressus erat stadio, absolueno facerent, vt potius summum illi ardorem excitarent, ad maiora et praestantiora contendendi. Vfus itaque in disciplinarum, maxime philosophicarum, studiis prosequendis magistris, quos Altdorfina schola eo tempore alebat optimis et praestantissimis, et imprimis veterum lectioni ex consilio praeceptorum totum se immergens octodecim annorum iuuenis maturos virilis eruditionis fructus tulit, eorumque testimonium luculentum accepit, publica promotione inter philosophiae doctores relatus. Vt itaque iuris optimarum artium studiis sibi acquisiti vsum haberet, philosophiam iuuentutem docere, et disputando quoque ingenii vires explicare coepit, eo successu, vt apud omnes honestissima de eius doctrina opinio esset, et magna expectatio. Quam ita expleuit, vt, licet iuuenis adhuc anno MDXCIX cathedrae logicae, amplissimi scholarcharum collegii iudicio et iussu praeficeretur. Nec melior quoque muneri huic doctor dari poterat. Exemplo enim et institutione magnorum virorum, qui sua doctrina Pindum Noricum illustrauerant, excitatus ad veterum philosophorum, praecipue ad Aristotelis fontes se conuertit, et Peripateticam philosophiam ex ipsis scaturiginibus, contentis impuris interpretum recentiorum riulis hausit, hacque ratione egregiam lucem Peripateticae doctrinae accendit. Quo pacto cum de literis egregie mereretur, et Altdorfinae quoque academiae gloriam indies augeret, ob ingenii acumen et elegantiam, qua in arte quoque poetica excelebat, metaphysica quoque atque poetica professio ei demandata est. Cui spartae ornandae nec dignior nec doctior praefici potuit. Magna enim iudicii acrimonia in arcanas metaphysicae et logicae Aristoteleae rationes penetrauerat, et esotericam Stagiritae disciplinam intime callebat, eam autem summa perspicuitate iuuentuti explicabat. Ingenii amoenitatem autem ele-

Michael Piccartus.

Rr 3

gan-

f) Memor. philos. P. I. p. 181. Inde sua hausere FREHER. in Theatr. p. 1415. REIMM. Hist. lit. P. V. p. 20. FABR. Hist. Bibl. suae T. V. p. 428.

h) In Vitis philos. Altdorf. p. 87 seqq.

g) Vitam eius exhibet ZELTN. Vit. theolog. Altdorf. p. 1 seqq. primus is theologiae professor fuit in Gymnasio Altdorfino.

gantissimae eruditionis copia ita illustravit, ut siue pangendi carminis Latini felicitatem, siue lectionis historicae copiam, siue veteris philosophiae notitiam, siue Graecae linguae facultatem, et totum fere veteris *ἐγκυκλοπαιδείας* campum intuearis, Piccartum ubique virum se praestare solide doctum atque accuratum videas. Quam eruditionis famam ut optimis de literis et philosophia meritis nactus est, ita magno eruditissimorum virorum consensu obtinuit. Testes volumus doctorum virorum iudicia, quibus summis laudibus Piccartum extulerunt, inter quos Isaacus Casaubonus ut accurate, quid valerent eruditi intelligebat, ita nostri scripta impense laudavit, et ut gnauiter in eo cursu pergeret, vehementer cohortatus est ^h. Alios, ne nimis longi simus, in fine paginae nominamus ⁱ, de Piccarti doctrina audiendos. Talis cum esset, adeo gratus acceptusque senatui Norimbergensi fuit, ut singularibus beneuolentiae testimoniis eum ad tuendam hanc scholae suae gloriam excitaret, et stipendium quoque praeter consuetudinem augeret. Mirum itaque videri queat, virum doctissimum per totam vitam cum paupertate colluctatum a libraria suppellectile plane destitutum fuisse, et scriptorum a se editorum numerum librorum acervum superasse ^k. Quamuis autem ista calamitate mire premere-tur, defecit tamen nunquam vel a pietate sanctisque, quibus valde com-mendabatur, moribus, vel ab industria, qua muneris rationes fideliter exsequi, et iuventuti pariter atque orbi literato prodesse studuit. Quibus intentus, in ipso aetatis flore, nondum annum aetatis quadragesimum septimum egressus apoplexia correptus et anno MDCXX, V Non. Iulii extinctus est. Plurima scripsit vir supra modum diligens et eruditus, at-que in philosophia Peripatetica sinceriori exercitissimus; cuius speci-men esse possunt *Dissertationes quinquaginta et una*, insertae philoso-phiae Altdorfinae, in quibus magna regnat philosophiae Aristotelicae co-gnitio. Illi philosophicam historiam felicissimo successu iunxerat, cuius eum accurate peritum fuisse, vel una oratio *de Theologia Aristotelis et Platonis* ^l demonstrat. Eundem quoque in civili historia se praestitit, cuius testes sunt *Orationes eius uno fasciculo editae* ^m. Maxime vero de Aristotelica philosophia meruit, edita *Manuductione in lectionem Ari-stotelis*, quam certatim laudarunt viri doctissimi et accurati in hoc argu-mento arbitri ⁿ. Inter quos imprimis HERMANNVS CONRINGI-v s, qui libro huic epistolam praefixit ^o, legendus est, eo quod maximo in Peripatetica doctrina iudicio utebatur. Is enim, quamuis nonnulla displicerent, in quibus ab eo dissentiebat, iuventuti tamen Aristotelicam phi-
loso-

h) Vid. Epist. Casaubon. DCCXXIX. p. 956.

i) Vid. OMEIS. Glor. Acad. Altdorf. p. 104. 108. Epistolae Richterianae p. 34. 164. RUFERT. Or. Hist. p. 215. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 590. 650. 652. 663. 884. 889. et quos laudant FAER. l. c. et MAGIRVS Eponymolog. crit. p. 661.

k) APINVS l. c. p. 88. 92. causam is, in filios quos noxas habebat et decoctores, conicit.

l) Philosoph. Altd. p. 599. m) Lips. 1614. 8.

n) Vid. BOECLER. Bibl. crit. p. 650. 652. MOR-HOF. Polyhist. T. II. p. 63. BUDD. Hist. phil. c. 6. §. 5. p. 385. 386. I. ALB. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. II. p. 183. STRUVIUS. Bibl. phil. c. 3. §. 17. p. 120. ZELTN. Vit. theol. Altd. p. 362.

o) Extat etiam inter epistolas Conringianas, p. 323.

lofophiam difcere cupienti libellum nocturna, diurnaue manu verſandum vehementer commendauit. Erat enim quod alibi fatetur^p, in ea de Piccarto opinione, eorum, qui Scherbio et Piccarto academiae Altdorſinae quondam primatibus peritia verae Ariſtotelicae philoſophiae paria fecerint, non in Germania duntaxat, ſed etiam alibi, vix ſe quenquam reperiffe. Eandem doctrinae ſoliditatem demonſtrauit in *Commentario in libros politicos Ariſtotelis* bonae frugis pleno, in quo interpretum omnium commodiſſimum ſe exhibuiſſe HENR. BOECLERO^q viſus eſt, vt aliorum laudes^r de hoc libro egregio praetereamus. Sed et omnia eius ſcripta^s testimonia ſuppeditant eruditionis elegantiffimae, et hodie quoque ſamam auctoris pulchre tuentur. De his optime meriti ſunt academiae Altdorſinae ornamenta haud vltima, Ioannes Paulus Felwingerus, qui potiorem diſſertationum Piccartianarum partem^t ab interitu vindicauit, et Ioannes Conradus Durrius^u, qui *Introductionem* Piccarti in *Lectionem Ariſtotelis* recudi fecit^v. Vterque haeres fuit doctrinae Peri-

p) Conringiana p. 39. q) loc. cit. p. 652.

r) Vid. BVND. *Illog.* Hiſt. theol. L. I. c. 4. p. 321. REIMM. l. c. p. 20. MORHOF. l. c. p. 63. 493. STRVV. l. c. p. 138.

s) Catalogum ſcriptorum Piccarti exhibet AFINVS l. c. Prodiit eius Oppianus Amb. 1604. 4. Pericula critica Helmſt. 1663. introd. in Organ. Ariſtotelis Altd. 1625.

t) In Philoſophia Altdorſina. Vitam Felwingeri, qui 1606. natus eſt, 1687. denatus, et logicam, metaphyſicam et politicam Altdorſii docuit, enarrat AFINVS l. c. p. 173. Meruit de philoſophia Peripatetica, tum editis Scherbii, Sone-ri, Piccarti lucubrationibus, tum Collegio logico de Sophiſticis elenchis contra Fauſtum Socinum, Palaestra rationis, ſuae logica Peripatetica, Inſtitutionibus politicis et aliis, quorum indicem exhibet AFINVS l. c.

u) Eleganter doctus fuit Io. Conradus Durrius, et imprimis Peripateticae philoſophiae ap- prime gnerus, de Muſis autem Altdorſinis praec- clare meritis, cuius vitam copioſe enarrauit B. ZELTNERVS in *Vitis theol. Altdorſ.* p. 344 ſeqq. hoc loco non prorsus praetereundam. Natus Norimbergae 1625. VIII Cal. Dec. praec- ceptores in patria habuit Ioannem Vogelium, haud incelebre in hiſtoria Crypto-Sociniſmi Altdorſini nomen, Io. Grauium et Mich. Dillherrum, et Altdorſii Hackſpanium, Koenigium, Weinman- num et Fabricium, Ienae Stahlum, Zeifoldum, Sleugrum, Muſaeum. Quibus magiſtris in Pe- ripateticae philoſophiae cognitione adeo creuit, vt publica eius ſpecimina cum laude edere poſ- ſet. Imprimis Ienam laudauit, tanquam „fide- lem Germanae, hoc eſt, Ariſtotelicae philoſo- phiae nutriculum, atque felicem ſe praedica- uit, quod Ariſtotelis lac *ἀδολαν* fuxerit“. Iena, Helmſtadium translatus ſacram et philoſophicam doctrinam ex inſtitutione celeberrimorum viro- rum Horneii, Cellarii, Calixti Conringii, Scheurlii, Schraderi, qui valde in antiqua lite-

ratura, maxime Peripatetica excellabant, auxit. Lipſiam dein inuiſens domum ad regendos reip. Norimbergensis alumnos vocatus eſt, et rationa- lem atque moralem philoſophiam diligenter ex- coluit. Cum autem Ariſtotele Scholaſticos do- ctiores iunxiſſet, opportune a Iacobo Brunone, praec- ceptore ſuo ad meliores et veterum philoſo- phorum fontes reuocatus eſt, peculiari Episto- la, digna quae ipſa apud ZELTNERVM l. c. p. 351. legatur. Ex ea enim philoſophorum Altdorſi- norum iudicium graue ſane et maturum de phi- loſophiae Scholaſticae pretio nullo plane et ne- gligendo diſci poſſet. Paruit monenti praec- ceptori Durrius, et ſolos veteres imprimis Ariſto- telem ſectatus eſt, cuiusque natiuam mentem philoſophando feliciter expreſſit. Cum autem elegantioris quoque literaturae apparatus poſſi- deret ſatis magnum, moralis philoſophiae et poe- ſeos profeſſio ei demandata eſt; quam magna quoque cum laude et doctrinae praestantiſſimae teſtimonio ſecundum Ariſtotelem excoluit, mul- tamque illi diſciplinæ lucem intulit. Vnde laudauit eum Conringius, „quod ad Graecorum „Ariſtotelis interpretum lectionem animum ap- pulerit, eo quod rarus ſit hodie, qui eos vel „obiter velit ſalutare“. Conf. REIMANNVS *Hiſt. lit. Germ. P. IV. p. 726.* anno 1657. ad ca- thedram theologicam, ſeruata tamen morali pro- feſſione traductus eſt, in quo munere modeſti- am, prudentiam et cum veritate pietatem, man- ſuetudinem animumque mitem eum demonſtra- uiſſe teſtatur Zeltnerus. Obiit 1677. reliſtis di- ſputationibus, orationibus, episto- lis, aliisque opusculis minoribus compluribus, itemque In- ſtitutionibus ethicis, quibus adiecta oratio lectu digniſſima de Recondita philoſophia poetica.

v) Titulus libri eſt: *Illog.* in *Leſt. Ariſt. h. e. Hypotypoſis totius philoſophiae Ariſtotelicae* olim a Mich. Piccarto concinnata, nunciis par- tibus quibus deficiebat aucta, et notis illuſtra- ta 1660. 8.

Peripateticae in hac Musarum sede per integrum seculum eleganter conseruatae.

Cornelius
Martini.

§. LIV. Sororio multoties vinculo, communique studiorum sorte cum Altdorfina cohaesit Helmstadiensis academia, quae post illam primum inter istas scholas locum occupat, in quibus sincerae philosophiae Aristotelicae studium viguit. Id quod viri illi celeberrimi probant, quibus in Germania seculo XVII plurimum debuerunt incrementa philosophiae Peripateticae. Illi etsi plures sunt, suo tamen iure peculiari obseruatione memorari merentur Cornelius Martini, Conradus Horneius et Hermannus Conringius. CORNELIVS MARTINI Antwerpensis fuit, vnde a Swertio, Valerio Andreae aliisque, qui scriptores Belgicos enumerant, tangitur. Natus est anno MDLXVII, et puer adhuc optimis disciplinis innutritus crescentibus ingenii corporisque viribus philologiae, philosophiae Aristotelicae, et theologiae studiis se dicauit, ea sedulitate, eoque acumine, vt cum apud Helmstadienses cathedra philosophiae rationalis vacaret, ille ad hanc obeundam spartam plaudentibus omnibus vocaretur. Ibi et philosophiam Peripateticam, et sacras quoque disciplinas praeter ordinem docendo magnam nominis atque eruditionis famam consecutus est. Eminebat enim illa in disciplina peripatetica, quam tanto acumine omnem comprehendit, vt inter summa Lycei recentioris ornamenta referretur, tantumque eius eruditioni tribueretur, vt dignus iudicatus sit, qui a duce Brunsvicensi Iulio ad colloquium Ratisbonense mitteretur, eo quod philosophicae cognitionis quam alebat profunditate et acuto, quod ex illa referebat, iudicio plurimum valere posse contra sophismata Iesuitica partes Protestantium censerentur. Sensit quoque, qui ex altera parte magna scholasticae subtilitatis confidentia in arenam descendit Iacobus Gretserus, quem in eo virum esset expertus. Hinc indignatus, quod philosophus inter theologos comparuisset, illum rogat: *Quid Saul inter prophetas?* cui apposite Martinus *quaerit*, respondet, *asinam patris sui* ^w. Acerrime enim armis metaphysicis disputabat, quam potissimum disciplinam tanto amore profecutus fuisse Io. Angelo Werdenhagenio ICto Helmstadiensi dicitur, vt contenderit, bonum logicum et metaphysicum vno oculi ictu non solum S. scripturam pernoscere, sed omnem quoque eruditionis campum supra humanae mentis conditionem comprehendere posse. Id quod ad inuidiam Martiniano nomini constandam strenue reprehendit GOD. ARNOLDVS ^x. Fatemur tamen, valde nobis suspectam esse Werdenhagenii narrationem. Illum enim parti Hofmannianae additissimum fuisse, quae philosophiam omnem reprehendebat, quaeque Cornelium Martini acerrimum aduersarium experta erat, infra de hostibus philosophiae dicturi ostendemus: licet a verisimilitudine alienum non sit, plurimum tribuisse eum illorum studiorum generi, in quo omnem fere aetatem

v) Conf. ZELTN. Vir. theol. Altdorf. p. 254.

291. 315. et passim.

w) Conf. B. IOANN. ANDR. SCHMIDT

Diff. Quid Saul inter Prophetas? pag. 20.

x) Hist. eccles. et haeret. P. II. L. XVII. cap. 5.

§. 13. p. 461.

aetatem triuerat. Maxima autem diligentia Peripateticam philosophiam excoluit, eique pertinaciter adhaesit, omnes ingenii neruos intendens, vt Aristotelica doctrina salua maneret atque illibata. Qui zelus pro isto philosophiae genere, eum tum in Rami asseclas armauit, quorum conatibus acerrime resistere, aciem frangere, copias reprimere, et nutantem Peripateticismum denuo erigere omnibus viribus satagit: tum aduersus Danielis Hofmanni, philosophiae vsum plane omnem denegantis partes in campum prouocauit, cuius *Impietati*, vt habet titulus, *malleum*, id est scriptum apologeticum pro philosophiae vfu et auctoritate opposuit: de qua controuersia eius infra plura dicemus. Cum vero telis philosophicis pharetram suam abunde instruxisset, contra Romanorum placitorum *περὶ μαχης*, qui tunc non sine quadam acuminis philosophici laude in arenam descenderunt, maxime contra Bartholdum Nibesium bellum gessit philosophicum et theologicum. Imo cum Vitebergenfibus quoque theologis controuersiarum terram reciprocauit², quae tamen alio loco enarrandae sunt. Obiit quinquaginta et quatuor annos natus anno M D CXXI, relictis scriptis plurimis et polemicis et didacticis, inter quae sunt *Analysis logica* et *Commentarius logicus contra Ramistas*, *Commentarius in librum Aristotelis de Interpretatione*, itemque *Systema philosophiae moralis*, vt et *Metaphysicae*. Tacemus scripta eius theologica, alio loco enarranda ex quibus tamen non tacendum eius *Theologiae compendium*, quod cum HENR. IULII SCHEVRLII *Theologia naturali* prodiit^a, et propter methodi soliditatem et facundiam inusitatam valde ab eius temporis viris doctis^b laudatur. In eo^c vetustissimam opinionem de animae origine ex parte recoxit, statuens *posse efficere Deum, vt ex anima parentum emanet alia, quae iisdem sit qualitatibus cum parentis anima*. Haec enim assertio quamuis in se noua sit, supponit tamen antiquissimam doctrinam, animam ex emanatione spiritali suum ortum habere. Fuit vir longe doctissimus, a nullo doctrinae genere imparatus, cui praeter ingenii et doctrinae praestantiam animus infedit magnus, et fortitudine conspicuus; vnde eum Ioanni Caselio iungit, et inter optimarum literarum et disciplinarum decora et columnas, atque ornamenta vniuersae Germaniae refert GEORGIUS CALIXTVS^d, cui et alibi^e audit *vir summus, animi ingentis et plane heroici, cui prae studio pietatis, virtutis et eruditionis vilia fuerint, quae splendore suo plerorumque oculos solent perstringere*. In quo si quid culpandum, illud fuit, quod vetustiorum senten-

y) Dicemus ea de re infra, in historia Ramismi, interim consuli possunt MORNOR. Polyhist. T. II. L. I. c. II. p. 66. ELSWICH. de Fort. Arist. in Acad. Protest. p. 59. CEL. WALCHIVS Hist. Logices L. II. Parerg. Acad. p. 615.

2) Conf. Io. FABR. Hist. Bibl. suae T. IV. p. 289. T. V. p. 153. T. VI. p. 3.

a) Guelpherbyti 1650.

b) Vid. quos laudat FABRIC. I. c.

c) pag. 205.

d) Appar. theol. p. 57. conf. de Comm. sub vtraque p. 351.

e) In iterata compell. ad Colon. Academiam p. 351.

tentiarum plus iusto interdum tenax fuerit, qua ratione eum, Conringium, quem discipulum habebat formauisse, is ipse testatur ^f. Vnde intelligi potest, quid de aduersariorum eius censura sentiendum sit, qui Epicuri de grege porcum appellarunt, id quod more suo non explorata testium suspectorum fide repetit G. ARNOLDVS ^{ff}. Ea enim tempestate sine acerbitate et contumelia controuersias agitare non licebat, ut ex MEINERII, viri cetera et pietate et morum dulcedine atque iucunditate commendatissimi, *Admonitione de M. Cornelii Martini maledicentia, iniquitate et in logicis legibus suis obseruandis negligentia*, disci potest. Ex his enim similibusque libellis testimonium de viris doctis non suspectum hauriri non potest. Illud certum, nostrum inter maximos philosophos passim numeratum fuisse ^g, eiusque mortem acerbè luxisse viros eruditos. Obscuritatem tamen in eius metaphysica reprehendit HENR. BOECLERVS ^h, quae eius subtilitati et studio veteris disciplinae Peripateticae tribuenda est. Illa enim plerisque ab hoc doctrinae genere imparatis difficilis et subobscura esse solet.

Conradus
Horneius.

§. LV. CONRADVM HORNEIVM, magnum eiusdem academiae Iuliae decus laudauit CHRISTOPH. SCHRADERVS oratione parentali ⁱ, ex qua eius vitae historia disci potest. Eum enim secuti sunt, qui res illius tetigerunt FREHERVS ^k, REIMMANNVS ^l, alii. Natus is VII Cal. Dec. anno MDXC, apud Brunsvicensis, patre pastore ecclesiae, intra primum lapidem ab vrbe Brunsvico distantis. A quo cum disciplinarum elementa hausisset, ad augendas excolendasque ingenii vires et acquirendas doctrinae diuitias in gymnasium vrbis missus est. In eo cum praeter praecceptores alios illi talis contigisset, qui adolescentem sponte currentem addito calcari ad veteris eruditionis Graecae et Latinae fontes duceret, dici non potest, quantum in vtraque lingua et literatura fere omni profecerit. Ita ingenii corporisque viribus maturior riteque praeparatus in academiam Iuliam ablegatus est, in qua magnas eruditionis veteris copias explicabat vir summus Ioannes Caselius. Huius curae, institutioni et conuictui noster summo suo emolumento et eruditionis incremento traditus est, cum eum specimen aliquod Graeci epigrammatis mire commendauisset. In quo viro maximo, utroque licet parente orbus, inuenit, quicquid solatium illi afferre poterat. Valde enim placebat Caselio Horneii Graecae literaturae amor et mira cognitio; qui cum has vnas sibi delicias delegisset, perspexisset autem vim bonae mentis et iudicii, quae ingenio Horneii inerat, plurima de eo sibi pollicitus est, et solidae eruditionis fructus maturos expectauit. Eum itaque omnis humanitatis disciplinis, quibus egregie Caselius praestabat, imbuit, et anagnosten quoque in Graecis et Latinis literis per

f) Conringiana p. 101. vbi eum maximum magistrum vocat.

ff) loc. cit.

g) Vid. quos laudant MAGIRVS Eponymol. crit. p. 571. et FABRIC. l. c.

h) Bibliogr. crit. p. 620. qui tamen eruditionem in ea agnoscit.

i) Extrat in WITTENII Memoriis Theol. p. 728.

k) In Theatro p. 548.

l) Hist. liter. German. P. IV. p. 733.

per integrum triennium adhibuit, libros veteres eosque optimos ex bibliotheca suggessit, et studia eius consiliis integerrimis adiuuit, idque ad mortem usque suam magna illi fidelitate praestitit. Vnde factum, ut pulcherrimis veteris doctrinae ornamentis eniteret Horneius. Ut autem philosophiae quoque mysteria perdisceret, quibus viam feliciter praeparauerant disciplinae elegantiores, Cornelii Martini institutione usus est, sicque Peripateticam philosophiam sinceriores pernouit: id quod eo felicius fieri potuit, quo magis ipsa Aristotelis adire scripta ob Graecae linguae peritiam illi licuit. Ita iactis eruditionis fundamentis et superstructo solido aedificio per quadriennium, docendi ius titulumque more maiorum accepit, et ad instituendam iuventutem se contulit. Cumque in contubernium Cornelii transisset, hospitem nactus, teste SCHRADERO^m, vindicem veritatis, omnium eruditionis partium gnarum, et demerendis denique hominibus genitum, ab eius ore quotidie pependit, eoque monitore iuventutem studiosam docendo, disputando, scribendo exercuit, plurimamque per octennium edidit, ethica, logica, physica, metaphysica, politica, geographica, Hebraicis quoque non neglectis. Sacris autem disciplinis animum adiungens cum diuinis literis veteris ecclesiae monumenta diurna nocturnaque manu versauit. Talis cum esset, et iam diu spectatissima fuisset in academia Iulia eius eruditio, anno seculi decimi septimi vndeicesimo ciuilem de moribus doctrinam publice profiteri iussus est, cui post biennium successit rationalis philosophiae professio, locum ei praebente Cornelio Martini, qui morte decesserat. Quod munus ita diligentia, cura, studio cum insolita eruditione atque veteris philosophiae cognitione iuncto ornauit, ut veterem Lycei Helmstadiensis gloriam iusto tueretur titulo, haud indignus viris summis successor datus. Ob quam eius praestantiam summamque, qua in docendo utebatur dexteritatem anno MDCXXVIII ad cathedram theologicam traductus est, cui quoque summa fide, eaque nominis celebritate praefuit, ut inter praestantissimos sacrae disciplinae doctores referretur. Et in hoc stadio currentem annumque agentem quinquagesimum nonum mors oppressit magno ciuitatis literatae luctu VI Cal. Octobr. anno MDCXLIX, relicto filio, paternae eruditionis haerede, qui primo quidem Rintelensem, deinde Helmstadiensem academiam docendo illustrauit, Graecas literas egregie doctus, et edito METROPHANIS CRITOPVLI *Confessione catholicae et apostolicae in Oriente ecclesiae* "celebris". Maximas autem corrauerat Horneius ingenii diuitias, ex veterum, potissimum Graecorum, scriniis, quibus de antiqua ecclesiae et philosophorum disciplina, imprimis autem de doctrina Peripatetica accurate iudicare nouerat. Quam eius insignem peritiam testantur libri plurimi, tum theologici, tum philosophici argumenti, quorum catalogum exhibet HENNINGVS WITTENVS^p. Inter quos praeter *Disputationes*, et

S s 2

Exer-

m) In Orat. parent.
n) Helmst. 1661.

o) Conf. FREHER. I. C. FABRIC. I. C. T. V.
p) loc. cit.

Exercitationes logicas, Conclusiones metaphysicas, et huius generis alia eminent Disputationes ethicae decem, depromptae ex ethica Aristotelis ad Nicomachum; Compendia dialecticae, et naturalis philosophia, Disputationes de prima philosophia, Institutiones logicae, et philosophia moralis. In his Aristotelem ita sequutus est, ut tamen ad rationis examen cuncta referret, et Scholasticos sic interdum in partes vocaret, ut eos emendaret, atque sic eorum aliquem etiam gustum admisceret. Ita vero magnam nominis famam consecutus est, elegantis philosophi nomine cohonestatus, laudatusque quod philosophiam ultra docentium plebeia subsellia euexerit. Valde vero otia eius turbauerunt controuersiae illi motae ob assertam necessitatem bonorum operum ad salutem, de quibus in recentiori ecclesiae historia agendum, ubi etiam quam locum in litibus syncretisticis habuerit, dispiciendum est. Hos motus cum non satis patienter ferret, eo quod pacis quidem esset amantissimus, at in bilem nimis pronus, salus eius valde periclitari coepit, et fata quoque maturata sunt. Nobis hoc loco propter doctrinam ciuilem de moribus, quam mira perspicuitate et iudicio illustrauit, multaue luce ethicam Aristotelicam perfudit, praeuentibus viris doctis commendandus est.

Hermannus
Conringius.

§. LVI. Nemo autem vel maiori eruditionis omnimodae copia, vel celebriori nominis fama Iuliam academiam illustrauit, honoremque Lycei in scholis Protestantium asseruit, quam HERMANNVS CONRINGIVS. Quo viro, incertum est, vtrum eruditorem isto in seculo habuerit Germania? Cuius vitam scripsit, et *Syntagmati epistolarum* praemisit CASPAR CORBERVS, nuper quoque *Collectioni operum Conringii* nouo labore praefixit illustris Io. GVIL. GOEBELIVS Iureconsultus Helmstadiensis celeberrimus. Nos ex plurimis, quae de viro vere magno, et qui inter prima Germaniae ornamenta referri suo iure meruit, dici poterant, ea tantum seligimus, quae instituto nostro conueniunt, et potissimum celeberrimum polyhistorum, cui nullum fere eruditionis genus disciplina nulla intacta mansit, nobis philosophum sistunt literatissimum multisque nominibus de ciuili prudentia meritum. Natus est in Frisia orientali Nordae anno MDCVI, V Id. Nou. familia vetusta, quam a villa perquam eximia Könring dicta in comitatu Steinfurtenfi, perpetua maiorum suorum sede cognomentum habuisse, ipse refert. Parentem habuit virum doctum, Hermannum Conringium, ministerii sacri munere in ea vrbe functum. Puer admodum lue pestifera tantum non extinctus est, viresque corporis eius ita exhaustae sunt, ut vix eas colligere liceret,

q) BOECLER. Bibliogr. crit. p. 636. Conringiana p. 122.

r) Vid. quos laudant MAGIUS l.c. p. 459. et FABRIC. l.c. BOECLER. l.c. p. 608.

s) Conf. summe Reu. WEISMANN. Hist. eccles. T. II. p. 1198. f) FABRIC. l.c. T. IV. p. 310.

ff) Conringiana p. 130.

i) MORHOF. l.c. T. III. p. 485. BOECLER. l.c.

p. 637. BVDDEVS Isag. p. 301. REIMMANN. l.c. p. 733. STOLLE Hist. lit. P. III. c. I. §. 54. p. 616.

u) Prodiit Helmstadii 1694. 4. Ex hac Biographia sua hausit REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. V. p. 246. Io. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. IV. p. 203. alii.

v) In Conringianis epistolicis, laudabili consilio a CHR. HENR. RITTMEIERO editis, p. 261.

rit, nec ad haurienda literarum rudimenta duci mature potuerit. Sexennis vero cum in ludum literarium mitteretur, paucis diebus apparuit, quam ei munifica natura indolis felicitatem tribuisset: mox enim legere didicit, et nullo fere labore doctrinae Christianae elementa percepit. Neque tamen maiores successus vrgeri poterant, cum vestigia morbi adhuc tenui corpusculo inhaerent, et exiguum spem messis facerent. Septem autem annos natus cum Latinis literis discendis destinaretur, ingenii excellentissimi praestantiam et vim animi tantam demonstravit, ut quos ante se currentes viderat, maturiori aetate et exercitatione subactos breui praeueteret. Nam quamvis valde adolescens esset, historicas tamen narrationes feliciter tenuit, et quatuordecim annos natus, ea pangendi carminis facilitate gauisus est, ut satyram conscribere posset in poetas coronatos elegantissimam. Quae cum in manus Cornelii Martini deuenisset, adeo admiratus est vir doctissimus elegantiam ingenii puerilis supra aetatis modum eminentis, ut praeclara quaeuis de Conringio sibi promitteret, parentesque eius rogaret, ut eum Helmstadium ablegatum, suae fidei crederent, sperare se, fore, ut optimam ex hoc agro messem videant, et excellentissimae eruditionis fructus ex eo redundant. Cui viri optimi desiderio cum anno MDCXX satisfecissent parentes Conringii, admodum puer in disciplinam Martini deuenit ^{w)}, et in contubernium quoque ab eo atque conuictum receptus est, et ad mortem illius in eo perstitit, summa semper praeceptorem veneratione profecutus. Post funera Martini vero ad professorem Graecae linguae Rudolphum Diepholdum concessit, et per biennium illi adhaesit, a parentibus anno MDCXXIV domum reuocatus. Bellicis tamen tumultibus Musarum silentia interstrepentibus diu in laribus paternis manere non potuit, rediitque ad Academiam Iuliam Peripateticae philosophiae et historiae diligentiam curamque suam impendit, et ut cuncta accurate teneret, operam adhibuit. Ut vero ex aliorum quoque virorum celeberrimorum doctrina thesauros suos locupletaret ad Lugdunensem Batauorum scholam anno MDCXXV abiit: in qua cum valde feruerent controuersiae theologicae, Conringius, cuius vis animi totum eruditionis campum complectebatur, ad eas cognoscendas se applicans sacrarum disciplinarum studiis se dedit: *Egypt* tamen, quod maximo ante reliqua omnia studio, vrgeri sibi constituerat, ars salutaris fuit, quod saxum per quinquennium in ea academia voluit, ita tamen, ut omnem scientiarum circulum curiosus explorator tangeret, nec ab vlla abiret, quam non accurate pernouisset. Et hoc pacto fundamenta illa felicissimo conatu posuit, quibus postea admirandae eruditionis aedificium superstructum est. Ex Batauis ad Helmstadienses reuersus est, neglecta, quae se obtulerat, occasione, Parisiensem academiam inuisendi: adeo enim Brunsvicensi duci Friderico Ulrico commendata erat Conringiana eruditio, ut vacante cathedra philosophiae

S s 3

natu-

w) Conringiana p. 101.

naturalis, ille posthabitis aliis isti muneri praeficeretur. Adiecerat inuito aulicus senatus eloquentiae docendae onus, quod quoniam, ut solet esse in academiis, graue nimis ipsi visum, ab eo reiectum est *. In publicas tamen calamitates haec Conringii inciderunt tempora. Adeo enim omnia bello et tumultu feruebant, ut cum aliis ad tempus Helmstadienses Musas relinquere, et Brunsvicum securitatis causa confugere coactus sit. Anno MDCXXXIV tamen summos in arte medica honores, quos dudum omnium iudicio meruerat, consecutus, connubiale foedus cum Ioannis Stuckii, celeberrimi iureconfulti filia iniit, quod multa prole foecundissimum fuit. Nec defuere summae, quam Conringius in omni eruditionis genere demonstravit, doctrinae laudes fauoresque, et iusta quoque atque commerita praemia. Et initio quidem vitae academicae non respondisse votis eius fortunam, haud obscure ipse prodidit, ad amicum scribens: *Philosophicae Laureae nullum video usum, cum ex academica vita mihi omnino videam esse discedendum. Aegre diuellor ab academia, et tamen vitae necessitas prope me compellit illam relinquere. Itaque cogor sprete illa dudum et olim minoris a me aestimata clinicorum officia subire, tantum ut indigentia quadam rudi popello exprimam, quod liberalia studia nequeunt impetrare. Si quae haec culpa est, ferant illi, quorum in manu est situm, haec mutare, meum delictum forte nullum est. Non diu tamen duravit haec rerum Conringii angustia. Quamvis enim, improbaret officiorum publicorum nundinationes, et animo aequo specularetur ludentem fortunam aliorum, paratus ad fortunam vitramque, delecto sibi cynosurae instar illo Horatii:*

Nunc ferar magna an parua, feror vnus et idem 2,

non potuit tamen diu latere, et sine mercede contemni Conringianae eruditionis praestantia. Breui enim tempore ex philosophica cathedra ad medicam, aucto quoque praeter ordinem stipendio, traductus et anno MDCXLIX, cum patrios lares inuiseret, a Frisiae orientalis principe archiatri axiomate ornatus et senatus sanctioris concilio adscriptus est. Ea autem insolitae et rarissimae eruditionis eius non modo medicae, sed politicae quoque atque historicae fama vbique increbuerat, ut ad aures quoque Christianae, quae Suecorum sceptrum gerebat, portingeret. Quae cum viros vndique doctissimos et celeberrimos colligeret, Conringium quoque per legatum suum in illis terrarum partibus Ioannem Adlerum Saluium honestissimis titulis, ut in Sueciam veniret, inuitavit. Abiit is venia a Brunsvicensibus ducibus impetrata, cumque Holmiam peruenisset, tanta a regina clementia exceptus est, tamque carus fuit regni senatoribus, ut omnibus constaret, summo loco haberi Conringianum nomen. Noluit tamen eo in loco sedem figere, sed regia liberalitate tituloque consiliarii et archiatri regii auctus post trimestre domum reuersus est, relicto im-

x) Conringiana p. 123.

y) Ibid. p. 131.

z) Ibid. p. 105.

cto impatienti fui desiderio in animo reginae, quae hoc ornamentum regno suo maximis votis destinauerat. Oblatum itaque denuo illi est lautissimum stipendium: quod tamen magno animo accipere noluit, cum et Musae Iuliae ipsi essent dulcissimae, et serenissimorum ducum munificentia reditus eius augerent, eo quod insigni Conringianae doctrinae ornamento academiam istam carere nollent. Additum quoque munus ciuile doctrinae publice tradendae, quo vinculo omnium optime Conringium retineri posse iudicauerant. Et initio quidem quadam animi difficultate illud munus suscepisse, ex nonnullis eius verbis colligitur, ita ad amicum scribentis *: *Ciuilis philosophiae prouinciam a me suscipi, etsi non abs re forte publica, tamen sine damno familiaris rei non potest. Sero nunc intelligo, quid illud sit πῶς ἂλφῖτα, quamque etiam optimi conatus parum eo faciant. Scilicet laudatur virtus et alget. Praestat itaque in tempore subducere sese incertae et dubiae hominum clementiae, atque ita locare res suas, ut imperitorum auxilium haud magnopere veniat anxie expectandum.* Verum cum et hoc ei commentandi docendique argumentum obtigisset, in quo plurimum valebat, quodque maxime coluerat; et principum clementia rebus eius, teste eius biographo, multoties subuenisset, victas tandem dedit manus, et hanc quoque suscepit prouinciam. Quanquam illa istorum temporum fuit calamitas, ut conqueratur **: *Tristissimum rerum omnium statum, qui eo tempore fuit, integro biennio et amplius praeripuisse omnia stipendia, vererique se, ne et sibi tandem statio ista, utut pergrata, sit deferenda.* Immo fatetur, iam se tum circumspicere subinde, quo se debeat vertere, aulas enim fugere se cane peius. Quod ita in tanta Conringiani nominis nobilitate et exultatione, cum haud dubia esset principum clementia, euenire potuisse, nemo mirabitur, qui illorum temporum infelicitatem in Germania reputauerit. Neque tamen ita animum abiecit Conringius, ut ab officio rite explendo vel latum vnguem discederet, sed prouinciam istam sibi demandatam tanta arte et diligentia ornauit, ut non dubitemus asserere, nunquam doctiorem virum cathedrae ciuile doctrinae praefuisse. Cum enim Peripateticam philosophiam accurate teneret, et contemtis, ut ipse vocat †, quisiuiliis Scholasticis, Aristotelem ipsum magno studio sectaretur, in cuius scriptis politicis magnam latere veteris doctrinae copiam nemini ignotum est: accederet autem in Conringio historiae lux, qua vetera, media, noua omnia complectebatur animo, et iuris omnis publici fontes et origines peruiderat, atque antiquitatis rationem habere poterat optimam; excellentissima euasit ciuile eius eruditio. Inde factum, ut in controuersis principum, multoties in partes vocaretur, et dispulsis vetustatis tenebris in apicem poneret aularum iura et praetensiones: id quod eum apud summos principes fecit gratiosissimum. Hoc pacto anno MDCLII in causa Bremenensi pro Suecorum rege eruditionem suam interposuit,

*) Ibid. p. 130.

a) pag. 212.

b) Ibid. p. 39.

posuit, annoque sequenti Frisiae principi simili ratione inferuivit, maxime vero electori Moguntiae, ius inaugurandi coronandique imperatoris Romani pulcherrima disquisitione vindicauit; anno MDCLVIII in Holstatiam ad Carolum Gustauum Suecorum regem vocatus operam suam simili illi modo locauit. Quo studio ita admiratione eruditionis suae regis animum repleuit, ut regi a consiliis et tuenda sanitate esse iuberetur, et lautissimo stipendio augeretur, inusitatae quoque liberalitatis praemium ei offerretur, si Holmiam ire, ibique cum rege vivere vellet. Eandem doctrinae suae amplissimae praestantiam probauit Carolo Ludouico, electori Palatino, cum inter aulam Palatinam et Bauaricam illustrissima de vicariatu imperii exorta esset controuersia. Maxime vero auctoritas et eruditio eius apud serenissimam gentem Brunsvicensem valuit, et orbi quoque literato fuit exoptatissima. Nostri enim consilio usus est immortalis nominis princeps Augustus, cui tot modis literarum gloria debetur, cum splendidissimum librorum thesaurum, quem hodie doctus quilibet admiratur, Guelpherbyti colligeret. De qua *Bibliotheca Augusta*, cum Conringius ipse eleganti tractatione^d disseruerit, inspersis simul egregiis, quae ad rem bibliothecariam omnem facere possunt, observationibus, nos nihil hoc loco de ea monemus. Neque intra Germaniae fines Conringiani nominis fama contineri potuit: sed cum magnus ingeniorum iudex atque arbiter Colbertus, regi Galliarum Ludouico XIV magnis gratiae documentis quoscunque summae doctrinae viros complectenti Conringium commendasset, ab hoc quoque rege insigne clementiae specimen, lauto stipendio decreto accepit, eoque usque ad belli Belgici initia fructus est. Eandem fortunam in aula Daniae regis expertus est, a consiliis regi esse iussus; et in augustissimi quoque imperatoris aula, maxima de eo fuit opinio, cum summo Germanici imperii moderatori librum *de Finibus imperii* obtulisset. Qui fortunae fauores licet rari sint et insoliti, dicendum tamen, talem fuisse doctrinam Conringii, eamque eruditionis excellentiam, ut iure suo eos Conringio obtigisse fateri debeant, quotquot literis pretium statuere et honorem habere norunt. Polyhistoris enim nomen, veteribus summa in laude positum, et a recentiorum nonnullorum abusu vindicatum, si tribui potest vlli, certe Conringiotribuendum est. Nullum enim erat disciplinae genus, scientia nulla, in qua non regnauit Conringius. Quantus ille vir in sacris literis fuerit, libelli polemici ostendunt, senseruntque, qui contra eum imparibus armis in arenam descenderunt velitarii milites Haunoldus, Valerianus Magnus, Vitus Ebermannus, fratres Walenburchii et Dionysius Werlenfis. In re autem medica ab innumeris praeiudiciis artem laudatissimam sanauit. Qua de re cum magnam ei litem mouisset vir doctissimus, at nimio antiquitatis praeiudicio impeditus Olaus Borrichius, ita *de antiqua veterum Aegyptiorum et recentiori Paracelsicorum medicina* cum eo disceptauit, ut non modo,

qui

c) Ibid. p. 247. 248.

d) Auctam edidit filius HERM. IO. CONRINGIUS, Helmst. 1684: 4.

qui eodem praeiudicio occoecati Borrichio victoriae partes decernebant, Conringianam tamen eruditionem summo loco ponerent: sed et nostra aetate, qua nebulae istae discussae, mentesque ab illo iugo liberatae sunt, causa Conringiana potior fuisse recte iudicata sit. De qua controuersia cum *Tomo primo*^e iam nonnulla attulerimus, ad eum locum lectorem ablegamus. Ceterum eleganti quoque *Introductione in artem medicam*^f cuius auctam editionem^g debemus GVNTHERO CHRISTOPHORO SCHELHAMERO, ostendit, quantus in his quoque literis vir fuerit. Iuris autem publici, praecipue, quod ad Germanicum imperium pertinet, ea viro summo inerat cognitio, ut primus dicendus sit, qui veros et sinceros eius fontes detexerit, eamque sequenti aetati facem praetulerit, cuius lumine hodie in arduo argumento inoffenso progredi pede plerisque licet. Testes volumus libros eius, *de Origine iuris Germanici*, *de Imperio Germanorum Romano*, *de finibus imperii Germanici*, *de pace perpetua inter imperii Germanici ordines religione dissidentes seruanda*, qui pseudonymi prodire IRENAEI EYBVLI nomine, et ad sanandas discordias in consultationibus pacis Westphalicae plurimum profuere, itemque *Exercitationes de republica imperii Germanici*, quaeque de iuribus electorum Moguntini et Palatini commentatus est, de quibus tamen plura hoc loco dicere non licet^h. In his vero tractationibus praeter antiquitatum et historiae lucem philosophia quoque civilis regnat, qua duce arduum argumentum aggressus est. Optimo enim et non satis laudando consilio ubique historiam philosophiae iunxit, cuius cum tot hactenus in hoc opere specimina dederimus, totiesque ad eum prouocauerimus, praesertim in historia philosophiae Aegyptiacae, et medii aevi, quam in libris *de Hermetica medicina* et in *Antiquitatibus academicis*ⁱ, bona fruge plenis luculenter illustrauit, plura otiose non addimus. Neque vero suis tantum lucubrationibus prodesse reipublicae literariae vir summus constituit, sed aliorum quoque scripta luce digna edere, augere, emendare, et sic reddere utilissima satagit. Qua ratione praeter TACITVM *de Moribus Germanorum*, praefatione et notis eruditissimis auctum et Cassandri atque Wicelii Consultationes de concordia religionis et alia, debet ei orbis philosophicus Aristotelis *Politica* cum *Introductione*, et MACHIAVELLI *Principem*, ex Italico Latinum factum, et notis illustratum, NAUDAII *Bibliographiam politicam*, et SCIPIONIS CLARAMONTII librum *de Coniectandis moribus*, quibus omnibus additis ex suo penu plurimis fines philosophiae amplissime dilatauit. Maxime autem de civili doctrina meritis est, quam multis scriptis pulcherrimam eruditionem spirantibus illustrauit. Praeter *Introductionem* enim quam in *Aristotelis politicam* edidit, magno applausu exceperunt viri docti librum eius

e) p. 277. not. i.

f) Helmst. 1654.

g) Ibid. 1687.

h) Conf. REIMMANN. l. c. p. 254.

i) Diximus de iis Tom. III.

de Ciuili prudentia, quo prudentiae politicae cum vniuersalis philosophicae, tum singularis pragmaticae omnis propaedia pragmatice traditur^k; itemque Propolitica, siue Introductionem in ciuilem philosophiam cum adiectis nonnullis aliis^l. In quibus lucubrationibus Aristotelis praecepta de republica ita nostris temporibus adaptauit, vt, quod ob imperii formam apud Graecos plerumque nostris hominibus inutile est, singulari historiae et conditionis imperiorum nostrae aetatis notitia, qua pollebat, ad vtilissimum scopum transtulerit. Magnopere itaque laudandus est illustris GOEBELII labor, qui dispersa Conringii opera, praeter ea, quae ad theologiam et medicinam pertinent, collegit, digessit, ἀνέκδοτα multa in lucem protraxit, et ex vbre eruditionis suae thesauro multa egregia adiecit^m. Et ex his quidem clarissime constat, πολλὴς τοῦ λαοῦ laudem maximo iure Conringio deberi. Cuius pars cum haud exigua philosophia sit, in ea quoque se virum magnum pro conditione aetatis suae praestitit. Et verum quidem est, ab auctoritatis et sectae praeiudicio eum se liberare non satis ausum fuisse; certe maiora, vt erat iudicio summo, et literis eleganter instructus, praestitisset, si sine duce hanc viam fuisset ingressus. Verum obstabat temporis consuetudo, et educatio in disciplina Martini, qui altissime Aristotelis amorem eius ingenerauerat animo, et veterum placitorum tenacissimum fecerat. Id quod ipse candide fatetur his verbisⁿ: *Ex Frisia in hanc academiam admodum puer missus, statim deueni in Cornelii Martini disciplinam. Ea certe magistrorum meorum dignitas, iam ab eo usque tempore vetustiorum sententiarum tenaciorem me fecit, interdum fortassis plus iusto, vt fieri solet.* At cum summa tamen vteretur mentis acrimonia, tantum abest, vt coecum Aristotelis comitem se praestiterit, vt potius agnouerit et fassus sit libere, vbiunque Aristotelem peccasse nosset. Qua de re eleganter prorsus differuit in *Epistola*, quam PICCARTI *Introductioni in lectionem Aristotelis*^o praemisit, quae cum erudita sit et pulcherrima, et de philosophia Conringii luculenter testetur, tota meretur legi. Hoc enim loco ob paginae angustiam apponi tota haud potest. Inter alia vero ita suam hac de re mentem explicat: „Quamuis eorum me haeresis non teneat, „qui vnum Aristotelem sapuisse, vnum nihil ignorasse, vnum nec fallere „nec falli existimant: inter sapientiae tamen magistros hunc familiam du- „cere, hunc prae aliis quam multis sapere, hunc non admodum multa „ignorare, hunc raro falli solere, omnino equidem arbitror. Quamuis „iis etiam nequitiam assentiar, quibus philosophari est nihil aliud, quam „rimari Aristotelicae doctrinae mentem, adeoque ipsa philosophia est ni- „hil aliud, nisi peritia illius, quod Aristoteles docuit, (reapse enim quic- „quid eius est notitiae, opinio siue δόξα est, subnixi auctoritate viri per- „quam

k) Helmst. 1662. vid. CHR. THOMASII *Orationes Acad.* p. 439. BVD. *Isag.* p. 319. STOLL. *Hist. lit. P. III. c. 5. §. 61. p. 727.*
l) Helmst. 1663.

m) Tomis VI. in folio Brunsvigae 1730. vid. A&T. *Erud.* 1732. O&T. A&T. *Erud. Germ. P. CLVI. art. 1.* n) Conringiana p. 101.
o) Extat inter eius *Epistolas* p. 323.

„quam sapientis quidem, hominis tamen, et a quo humani nihil alienum
 „fuit: quod ipsum procul admodum abest, vt a certitudine pariter et ab
 „ipsarummet rerum scientia, quae sola dignitatem philosophici nominis
 „assequitur) quoniam tamen haud temere magis quo alio magistro, quam
 „Aristotele, licet in sapientiae studiis proficere, hunc ante omnes con-
 „sulendum, huiusque scita ediscenda esse sapientiae cultoribus censeo; vt
 „tanto magistro instructus eo citius et certius ad veritatem et rerum scien-
 „tiam peruenias. Qua in re sane haud forte quemquam habeo dissentien-
 „tem, praeter eos, qui Aristotelicae doctrinae sunt imperiti. Nec ve-
 „ro quenquam ita insanire crediderim, vt spemendos sibi omnes magi-
 „stros, etsi illi in promptu sint, opinetur; quamuis haud ignorem, ea
 „nonnullis, praesertim iis, qui pruritu nouandi laborant, insanae *Φιλαντίας*
 „incitamenta ore et calamo excidere, quae in omnis magisterii aspernatio-
 „nem tandem recidunt. Ceterum et is, qui Aristotelicae doctrinae non
 „adeo est gnarus, vt mihi illam vsque adeo laudanti queat assentiri, sal-
 „tim vtique haud negabit, si quidem sapit, ingentis adeo existimationis
 „doctrinam non posse vel debere contemni, sed discendum esse atque ex-
 „plorandum, vtrum tantis laudibus, nec ne, respondeat. Sane interest
 „veritatis studii, neminis temere sapientiam professi sententias non expen-
 „dere, quanto minus eius, qui tot seculis infinitorum hominum doctrinae
 „laude florentium admirationem meruit, qualis est Aristoteles. Etiam
 „igitur illorum, quibus forte suspecta est Aristotelis isthaec passim, quam
 „obtinet, opinio in officio est, si veritatem serio amant, Aristotelicam
 „doctrinam sibi cognitam reddere, atque adeo monumenta ipsius diligen-
 „ter euoluere, vt ex quibus philosophia isthaec maxime sincera queat peti.
 Ex quo loco Conringii mens eius de studio Aristotelicae philosophiae fati-
 tis elucescit, patetque eundem illum fere in modum, quemadmodum Me-
 lanchthon statuerat, pronunciaffe: et hinc Peripateticis sinceris omnino
 quidem adscribendum esse, sed illis tamen, quibus iudicio et delectu vti
 placuit. Id quod virum summum praestitisse, scripta eius maxime ciuilia
 et moralia luculenter probant. Ex iis enim discimus, multa eum in phi-
 losophia practica Aristotelis, praecipue quae ad iuris naturalis praecepta
 pertinent, desiderauisse. Quae ita alicubi summatim complexus est:
*In morali Aristotelis philosophia multa desidero: Omnem enim iuris na-
 turalis prudentiam isthuc censeo pertinere, nec ordo modusque tractan-
 di satis placet, vis etiam argumentorum Aristotelicorum videtur debi-
 lior, idque quoniam nec prouidentiam diuinam, nec animae immortalita-
 tem, aut vitae aliam, quam quae in hoc mundo obtingit felicitatem,
 agnuit. Super quibus tamen tanquam fundamentis, virtus omnis su-
 perstructa est. Nec enim virtus est nisi inanis quaedam animi generosi-
 tas, absque illa fuerit, quae modo dixi.* Hos vero philosophiae Ari-
 stotelicae defectus vt suppleret, aliorum modo apud veteres meditationi-
 bus,

bus, non vero suis, usus est, sectario animi studio impeditus. Ita vero dum veteres nimio prosequitur cultu et admiratione, a pueritia a praeceptoribus ingenua, recentiores emendationes et imprimis Cartesii magnum strepitu philosophiae theatrum replentis conatus ferre non potuit. In quo licet nonnulla probaret, v. g. quod formas substantiales reiecerit, quas Latinam philosophantium scholam contra mentem Aristotelis admisisse credebatur, falsus tamen amicis ^q est, *se prorsus nihil potuisse in eius physiologia inuenire, quod speciem habeat ἀποδείξεως, esse enim omnia Democritea, et non rationi tantum, verum etiam sensibus aduersa.* Immo tanto in eam philosophiam zelo exardescere coepit, ut illi e medio tollendae operam dari velit et vehementer indignetur ^r, *insanum amorem illius sophistices multa adeo florentissimarum prouinciarum ingenia pessime afflixisse.* In ea enim erat vir nimio Aristotelis amore detentus sententia, non inesse illis ingenia philosophica, qui hanc philosophiam recipiant, id quod graui ἐγκλήματι Batauis obiecit ^s. Immo tam amarum in eam philosophiam censuram stringit, et epitaphium Cartesio ponit bile ita tinctum ^t, ut omnino nollemus talia tanto viro excidisse. Verum hominem eum fuisse, cogitandum est, et a pueritia veterum admiratione nimis captum. Quae causa est, cur aliorum quoque conatus, reprobauerit, et Gassendo dicam, parum honorificam scripserit ^u, licet eius illum eruditio caperet. Scribit enim ad amicum: *Petri Gassendi pleraque mirifice me affecterunt, nisi quod mihi visus sit Epicuri potius, quam Christi sectator, quam laudem studiose hodie affectant, qui prae aliis philosophos se iactant, per Italiam et Galliam.* Similia passim de eo iudicat, nec Hobbesio quoque parcat ^x, quem dignum censet, quem odia omnium excipiant. Scholasticos tamen haud minori contemptu reiecit, eorumque nugae fastidiit ^y. Laudauit vero magnopere Hugonis Grotii conatus ^z, cuius nihil non praeclarum esse pronunciauit, et dignum laude, et excellere ait opus de I. B. et P. incomparabile, ob rationem dicendi, breuitatem et perspicuitatem. Scilicet facile ferri ab eo Grotius poterat, qui, ut supra dictum, Aristotelis auctoritatem non contempsit: praecipue cum ius naturae explicauerit, quod aegre ferebat Conringius, ab Aristotele praetermissum fuisse. Et haec sine dubio causa fuit, cur PVFENDORFII *Elementa iuris prudentiae* suam superasse expectationem pronunciauerit ^z. Esse enim videbat librum dictione elegantem, argumento praeclarum tractandi ratione neruofum. Ab his vero parum periculi Peripateticae doctrinae, metuebat, quam huiusmodi φιλοσοφεμένοις suppleri optabat. Ceterum pusillus fuit corpore, id quod ipse monet ^z, falsus, qua erat modestia, non sibi mentis adeo multum esse, ut sufficiat excusando corporis defectui, credatque imaginem hanc suam reuocaturam esse maleuolis in mentem vetustum illud:

Per-

q) Ibid. p. 9. 10.
t) p. 156.

r) p. 49. s) p. 88.
u) p. 48. 60. 277.

x) p. 19. 76. 262.
y) p. 61. 347.

z) p. 36.
y) p. 69. z) p. 105.

Pergula pictorum, veri nihil, omnia falsa.

Et obiecit quoque ei hanc corporis pufilli figuram Iefuita Ebermannus, qui vero suo malo expertus est, magnum in eo tuguriolo habitare spiritum. Maximus enim erat ingenio, et vastiffimae lectionis copia fuffultus, cui cum accederet multorum annorum experientia, dici non potest, ad quod fastigium enixa fit Coringiana eruditio. Diligentia autem, in eo tanta fuit, vt merito dici χαλκέντερος debeat; inter tot enim itinera, libros editos, curata principum negotia, in tanto commercio literario, cum totius fere Europae viris fummis, partim principibus, partim doctrina claris, fuffeciffe vnum virum tot laboribus merito mirandum est, et non diffitente inuidia pronunciandum, inter maxima feculi XVII ingenia eum enituisse. Quamuis enim aduerfariis non caruerit, quos ex parte supra nominauimus, quibus addi possunt Aegidius Strauchius, Ioannes Otto Tabor, et Matthias Wasmuthus, plerorumque tamen virorum doctorum iudicio inter summa aetatis suae ornamenta relatus est. Quorum censurae ex parte praemissae sunt, *Epistolarum Conringianarum Syntagmati*, facile autem innumeris scriptorum locis possunt augeri, id quod tamen priuatae lectoris industriae relinquimus ^a. Occidit Germaniae hoc fidus prid. Id. Dec. anno MDCLXXXII.

§. LVII. Floruit quoque sincerum Peripateticae philosophiae studium in academia Regiomontana, cuius sub auspiciis Philippicam philosophandi secundum Aristotelem methodum obtinuisse a Sabino introductam supra diximus. Eminuit autem feculo XVII in ista schola accuratiori Aristotelicae philosophiae cognitione biga virorum doctiffimorum CHRISTIANI DREIERI et MELCHIORIS ZEIDLERI. Dreierus Stettini Pomeraniae vrbe celebri natus est anno MDCXI, inque Regiomontana academia eum studiorum cursum absoluit, quem ingredi solent, quotquot ad solidam elegantioreque doctrinam adspirant. Neque defuit Dreiero aut natura benigna, egregias ei dotes ingeniumque praeclarum largita, aut pertinax studium, solidam eruditionem consecrandi. Itaque Ornatus variae doctrinae thesauris, a primis philosophiae honoribus, in ista academia ad fummas ecclesiae et Scholae dignitates ascendit, cathedrae praefectus theologiae, eiusque doctor renunciatus, in qua primum tandem locum obtinuit, addito ecclesiae aulici et consistorii Sambienfis assessoris axiomate; quibus muneribus perfunctus totius academiae senior Non. Aug. anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXVIII, rebus mortaliū ereptus est ^b. Laeto flore in eo vixit ingenii foecunditas, quae cum vasta veterum scriptorum ecclesiasticorum pariter atque profanorum lectione fuffulta per omnem eruditionis campum, maxime philosophicum

*Christianus
Dreierus.*

T t 3 et

^a) Consuli tamen possunt, quae collegerunt REIMANNVS I. c. P. I. p. 51. IV. II. V. 246. 289. VI. 120. 423. Io. FABRICIUS Hist. Bibl. suae T. IV. p. 203. BAILLET.

Anti T. II. p. 124. MAGIUS Eponymol. crit. p. 655. 665. 678.

^b) Vid. Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. IV. p. 330. REIMANN. Hist. liter. Germ. P. IV. p. 33.

et ecclesiasticum se diffunderet, et per dimidium fere seculum in sacro atque profano argumento exerceretur, dici non potest, ad quam doctrinae elegantiam tandem euaserit. Maxime vero in veterum scriptis ita eius versata est diligentia, ut maturos ex ea fructus referret. Vnde factum, ut paucos haberet, in Aristotelica disciplina sibi pares. Dolendum autem, virum eleganter doctum cum summis votis vniendis eorum, qui in religionis argumento dissidebant, animis labores suos destinauisset, hincque nonnulla profluxissent asserta, quae rigidioribus theologis non displicere non poterant, syncretisticis controuersis ita implicitum fuisse, ut aliis, quibus ecclesiasticam et philosophicam historiam egregie iuuare potuisset, laboribus eriperetur. De quibus eius litibus consulendi annales ecclesiastici sunt^d; ad hunc enim locum non pertinent. Nobis eo potissimum argumento heic enarrandus est, quoniam in libro, cui *Sapientiae*, id est, *philosophiae primae* nomen praefixit, de Aristotelica philosophia eiusque historia pulcherrime meritus est. Viginti enim dissertationibus, ex praelectionibus suis philosophicis congestis, primo quidem philosophiae ortum et progressum delineauit, dein omnem Aristotelicae philosophiae indolem, naturam et praecepta ex ipsius Stagiritae mente, et secundum genuinos eius apud veteres interpretes exposuit, et ubique accuratam philosophicae historiae cognitionem, sine qua vetus philosophia omnis disci nequit, prodidit^e. Hunc igitur ducem cum sequeretur, mirandum haud est, Cartesii philosophiae ad Germanos tandem delatae eum se mascule opposuisse^f. Eodem in loco vitalem auram primum hausit MELCHIOR ZEIDLERVS anno MDCXXX. Is cum commodum natiuitatis forte locum accepisset, quo ingenii, quod natura nactus erat optimum dotes augere, fundumque, qui in eius animo latebat excolere posset, in inferioribus scholis doctissimos praeceptores, et artium liberalium peritissimos Wicelmannum et Volbrechtum, duces nactus est. Quibus prae-euntibus cum humanitatis studia feliciter absoluisset, Christiani Dreieri disciplinae se tradidit. Eo vero praeceptore non in triuio haerens, sed ad ipsa veteris philosophiae Graecae et doctrinae ecclesiasticae limina progressus, quicquid in utroque genere scire licuit, didicit, et elegantissimam veteris eruditionis copiam sibi comparauit. Ita cognitionis, quam in omni fere disciplinarum parte acquisiuerat praestantia commendatissimus cathedrae philosophicae in academia patria praefectus est, quam postea cum theologica commutauit, adiecto pastoris in templo cathedrali et assessoris consistorii Sambienfis munere. Valde in eo viro excellebat veteris

Melchior
Zeidlerus.

c) Disci id potest ex CALOVII Harmonia Calixtino-Haeretica, et Syncretismo Calixtino.

d) Vid. quos laudat FABRIC. L. c. p. 355 seq. BVDDE. *Isag. Hist. theol.* L. II. c. 3. p. 572. ARNOLD. *Hist. eccl.* P. II, L. XVII. c. 11. §. 14. p. 514. WEISMANN. *Hist. eccl.* P. II. p. 1205. HARTENOCH. *Hist. eccl.* Boruss. L. II. c. 10. p. 602 seqq.

e) Conf. BVDDEVS *Isagog.* L. I. p. 256. *Hist. philos.* c. 6. §. 5. p. 386.

f) Aggressus est principium cognoscendi Cartesianum: Ego cogito, ergo sum, peculiari diff. quae addita est Dialecticae Regiomontanae Eius; quod Compendium topicorum Aristotelis Io. EBERM. BVSMAANNVS Helmstadii edidit, laudatum MOZHOFFIO *Polyhist.* T. II, IV. c. 1. §. 3. p. 477.

ris literaturae peritia, et imprimis rerum ad philosophiam antiquam et ecclesiae fata, ritus, disciplinam et placita spectantium cognitio, quae per omnia eius scripta ita diffunditur, ut iucunda pariter atque utilissima sit antiquitatem scrutantibus, eorum lectio. Quas suas delicias adeo dissimulare non potuit, ut aridam contra Iodocum Keddium disputationis arenam ingressus, iucundissimum tamen lectoribus campum aperuerit, in praefatione de methodo, modo et circumstantiis disputantium, siue de dialectica antiqua ex scriptis veterum, praesertim Peripateticorum praeclare differens, multamque argumento eleganti et difficili lucem accendens, quam ex libri titulo nemo sibi promiserit. Multo magis in scriptis philosophicis antiquitatis notitiam, quam pulcherrimam possidebat, eum in finem adhibuit, ut Peripateticae disciplinae, quam summopere colebat, amplissimum lumen affunderet. Cuius luculenta prorsus exempla, optimae eruditionis genere referta esse possunt, tractatus historico-philologico-philosophicus *de Genuino veterum docendi modo exoterico et acroamatico, id est dialectico et analytico, genuinae dialecticae siue encyclopaediae rationem succincte demonstrans* ^a, in quo historia logicae veterum, praecipue Peripateticorum mire illustratur, itemque *Introductio in Aristotelem* librique tres *de Variis differendi generibus et mediis eo perveniendi, siue Analyti posteriori*. Iunxit huic eruditioni diligentiam, pietatem pacisque studium, quod tamen eum nonnihil suspectum reddidit, et controuersis syncretisticis immiscuit, in quibus suspicacioribus nonnullis, praecipue factioni Calouianae displicuit: de qua re tamen alibi dicendum. Tanta autem contentione studiorum cursum persequutus est, ut laboris nimii assiduitate exhaustus tabem contraheret; quae cum plurimis, ut solet fieri, symptomatibus, stipata valde eum excrucialet, adeo ut umbram hominis magis referret, quam hominem, patientiam illi Christianam et fortem animum opposuit, anima tandem creatori reddita anno MDCLXXXVI, cum quinquagesimum septimum aetatis annum nondum attigisset ^b. Scripsit plurima vir doctissimus et diligentissimus, ab antiquae doctrinae cultoribus summis laudibus commendata, inter quae scripta philosophica de Peripatetica historia et eius generis disciplina omni praeclare meruerunt, non denegantibus hanc Zeidlerio laudem viris doctissimis ^c, inter quos nonnemo ^d eum Nunnesio in Peripateticae philosophiae cognitione praeferre non dubitauit. Vbiq̃ue enim lumina Aristotelica veteris literaturae radiis collustrata in eius scriptis lucent.

§. LVIII. Tandem his, quos hactenus recensuimus, Peripateticae philosophiae sincerae cultoribus in coetibus Protestantium adiiciendus ex academia Lipsiensi eo magis est, IACOBVS THOMASIVS, quo magis

Jacobus Thomasius.

g) Regiomonti 1685.

h) Praefixa est Vita eius cum catalogo scriptorum, notis et animaduersionibus in scrutatorem post eius mortem Helmstädtii 1689. editis.

i) Vid. FABRIC. l. c. T. IV. p. 329. BVDDEVE Annot. Hist. phil. p. 205. 386. BOECLER. Bibliogr. crit. p. 854.

k) Auctor Biblioth. Schraderianae P. II. c. 3.

magis in historia philosophica multum nos illi debere multoties professi sumus. Patre genitus Michaële Thomasio I. V. D. Lipsiae VII Cal. Sept. anno MDCXXII in lucem editus est ¹. Is cum ipse eruditione satis eleganter esset tinctus filium, cui naturam de praeclaris ingenii dotibus propexisse obseruabat, sollicita formare cura artibusque liberalibus instruere, et praeceptoribus quoque optimis tradere non omisit. Quem tamen fortunae cursum nonnihil retardarunt bellicae calamitates in adolescentiam Thomasi incidentes; maxime vero illius studiorum incrementa vehementer impediuit vtriusque parentis mors, quae anno MDCXXXII et sequenti contigit. Ab auia tamen in parentum locum succedente, et curarum partem subeunte cum fratre Ioanne in gymnasium, quod Gerae floret, missus est, in quo scientiarum, quae ab humanitate nomen fortuntur elementa propitia Minerua et non sine eximia ingenii felicitate didicit. Tum iudicio maturiore et encyclopaediae notitia satis instructus anno MDCXL in patriam rediit, et eodem anno in Vitebergensem academiam translatus est, in qua a praestantissimorum virorum ore pendere, veterum et recentiorum libros magna cum cura voluere, et in horrea mentis congerere, quicquid literarum suo scopo inferuire poterat, summo studio connisus est. Idem saxum ad Lipfensem scholam rediens diligenter voluit, tam laeto successu, vt collatis anno MDCXLIII doctoris philosophici iuribus, et humaniores disciplinas, et philosophiam docere iuuentutem cum laude posset. Qua occasione ingenii Thomasiani elegantia et doctrina ita commendata est, vt anno MDCL et sequentibus scholae Nicolaitanae apud Lipfenses collega, tum Conrektor praeficeretur, quae cum tantam eruditionem non caperet, ad cathedram academicam anno MDCLIII traductus et moralem philosophiam, postea vero dialecticam quoque et eloquentiam docere iussus est. Et vt florentissima quoque, quae Lipsiae ab amplissimo senatu fouentur gymnasia ab huius viri eruditione illustrarentur, anno MDCLXX scholae S. Nicolai, et anno MDCLXXVI scholae S. Thomae regendae praefectus est. Tacemus honores academicos et dignitates alias viris literarum meritis celebribus in hac academia laudabili consilio conferri solitas, quas hoc loco enarrare nihil attinet. Quantum autem in eo virum Lipfenses Musae habuerint, quantos doctrinae omnigenae, praecipue veteris thesauros possederit, quam acuto iudicio in dignoscendis omnis aetatis sectarumque opinionibus vsus fuerit, et quam vere veteris literaturae omnis promus condus dici meruerit, nemini ignotum esse existimamus, qui acta literaria superioris seculi vel per transfennam inspexit, et obiter ingenii Thomasiani foetus contemplatus est, adeo vbique summa, qua pollebat, eruditio eius enitescit. Praecipue autem in eo maxima laude prosequendum est, quod philosophiae Graecae historiam hactenus a plerisque neglectam, certe a pau-

1) Vid. Programma Acad. Lips. in eius funere editum, Conf. FR. CASP. HAGEN Memoriae philos. renouatae p. 273.

te a paucis viris doctis accurate excultam ex puluere prouocare suoque nitori restituere magnis conatibus coeperit, tanta in ea re felicitate usus, ut quis illi inter Germanos in hoc doctrinae antiquae genere praeferendus sit, nobis non succurrat. Nam non Peripateticam philosophiam tantummodo secundum Aristotelis mentem accurate tenuit, sed reliquarum etiam sectarum systemata pernouit, et ex ipsis veterum fontibus cuncta hausit, infinita, quae obscura erant, eruditionis suae luce collustravit, sicque de elegantissima literaturae veteris parte immortaliter meruit. Quod eius studium eo magis summis extollendum est laudibus, quo magis ab inepto fyncretismi amore, qui omnem veteris philosophiae historiam foedissime corripuit, erat alienissimus, nec ferre eos poterat, qui inter lucem et tenebras paciscuntur^m. A quo praeiudicio ut ingenia sanaret, sectarum systemata accurate exposuit, et opinionum inter se distantium sensum accurate definiuit, ad id imprimis intentus, ut dogmaticam philosophicae historiae partem exponeret. Neque ita soli curiositati inseruiendum esse ratus est, sed cum nosset, innumeris modis veterem philosophiam cum dogmatibus veteris ecclesiae cohaerere, et errores plerosque ex his fontibus propullulasse, praeclaris quoque obseruationibus ostendit, quid abusus philosophiae Graecanae effecerit, cuius licet specimina plurima ediderit, luculentissimum tamen exemplum est schediasma *de definitione sapientiae*, quod *Originum historiae philosophicae et ecclesiasticae* titulo recudi fecitⁿ, dignus tanto parente filius, illustris CHRISTIANVS THOMASIVS, quem cum fratre Godofredo, Norimbergenfi medico, et polyhistoro celeberrimo, paternae virtutis et eruditionis haeredem reliquerat. In ea enim tractatione, praecipua dogmata quatuor sectarum Graecanicarum celebriorum, item haereseon Simonis Magi, Gnosticorum, Massilianorum, et Pelagianorum, denique theologiae mysticae ac scholasticae summo iudicio enarrauit, fontes eorum detexit, errorum γενήματα notauit. In eo quoque laudandus, quod iuuentuti harum literarum amanti et historiam non tantum philosophorum, sed et philosophiae tractare cupienti impulsor fuerit, ut venas philosophorum, in agros patrum ecclesiae deriuatas persequeretur, et sententias philosophorum Graeciae et antiquae ecclesiae doctorum ex ipsis fontibus eliceret. In quo recte illi applaudebat, qui ex eius disciplina progressus his potissimum alis ad summum eruditionis apicem ascendit. GODOFR. GVIL. LEIBNIZIVS^o. Quod ad ipsum vero philosophiae genus attinet, quod secutus est Thomasius, fatendum quidem est, eum in via sectaria perseuerauisse, et Peripateticam disciplinam ex ipsis Stagiritae, Graecorumque interpretum fontibus haustam illustrare contendisse. Cuius exemplum esse possunt, quae

m) Vid. praef. diff. de Exustione mundi Stoi-
ca, et th. 19. 20. 21. p. 20.

n) Halae 1699. 8.

o) Epist. Leibniz. a Cl. KORTHOLO edita-
rum T. I. ep. 170. p. 270.

quae ex eius museo prodierunt, *Erotemata logica, physica, metaphysica, philosophia practica, tabulis comprehensa, et dilucidationes in partem priorem regularum philosophicarum Danielis Stablii*. Longius enim progredi, et sectarium iugum excutere, nondum in satis erat, et munus eius postulare id modo videbatur, ut Peripateticam sapientiam perspicue solideque doceret, id quod accurate perfecit. Seruabatur vero ea gloria, eiectae ex Germania philosophiae sectariae filio Christiano, de cuius meritis in vltima tractationis nostrae parte accurate differemus. Verum et illud laudis magno acutissimoque viro non denegandum est, in his eum scriptis philosophicis cuncta historiae philosophicae attemperauisse, et re-feratis quae tunc plerisque abdita latebant veteris philosophiae mysteriis, occasionem exhibuisse, de errorum fontibus cogitandi, vetera inter se conferendi, et, quem maximum historiae philosophicae fructum esse prae-clare vidit LEIBNIZIVS ^p, pondus dandi nouis veritatibus, sicque veras philosophiae origines detegendi. Vnde, quae aridam speculationum arenam exhibere videntur, *Meditationes* eius metaphysicae, iucundissi-mum veteris philosophiae campum variae doctrinae floribus conspersum recludunt, ut recte obseruatum filio celeberrimo ^q. Cuius rei exemplum vel vna metaphysicae historia, *Erotematibus metaphysicis* praeposita ex-hibet luculentum. Quae omnia profundo iudicio, et maxima lectionis copia ita firmavit ornauitque, ut facile intelligant omnes, qui disciplina-rum catenam norunt, nihil reconditae doctrinae veteris virum ex omni parte doctissimum latuisse. Quod non negabunt, qui scripta viri celeberrimi attente legerunt, et vel solam elegantissimam diatriben *de Plagio literario* euoluerunt, vel dissertationes *de Exustione mundi Stoica* con-sulerunt, vel *Praefationes et Orationes* eius inspexerunt, vel elegantis-simas obseruationes in partes vocarunt, quas de plurimis historiae literariae et philosophicae veteris capitibus consignauit, et ex parte edidit illu-stris nostri filius ^r. Quas cum toties in partes vocauerimus, et vbique lectorem ad eas dimiserimus, ipsi toties, quod grati fatemur, doctiores ab iis dimissi et haud leuiter in hac nostra tractatione adiuti plura addere de eius meritis nolumus. Subscribimusque sententiae LEIBNITII ^s de hoc praeceptore suo iudicantis, eum non minori felicitate purioris philo-sophiae studia promoturum fuisse, quam a filio factum, si in eius tempo-ra incidisset. Alia virorum doctissimorum elogio, ne nimii simus, non cumulamur ^t.

§. LIX. Et

p) Epist. Tom. I. ep. 170.

q) In Praef. Orig. Hist. phil. et eccles.

r) Passim, in Obseruationibus Halensibus, in Historia sapientiae et stultitiae &c. indicem harum obseruationum subiecit Originibus H. P. filius.

s) Vid. Vita Leibnitii praefixa Versioni Germanicae Theodicaeae p. 839. not. b.

t) Conf. CRENIUS Animadu. P. XVII. p. 6. 48. FABRIC. I. c. T. III. p. 211. REIMM. loc. c. P. IV. n. 107. STOLLIVS Hist. liter. P. II. c. 4. §. 5. p. 523. 599. BORCL. Bibliogr. crit. p. 63. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 4. §. 3. MOSH. ad CUDWORTH. p. 959. et alii plurimi.

§. LIX. Et hi quidem philosophi nobis singulari meritorum de Peripatetica philosophia excellentissimorum enarratione prae aliis digni visi sunt. Quo tamen ipso hanc aliis gloriam non denegamus, qui haud segniter in ista palaestra se exercuerunt, et praeclaris in hoc eruditionis genere speciminibus nomen obliuioni subdlexerunt; quos vero hoc loco enumerare omnes nec iuuat, nec vacat. Fuerunt quoque nonnulli, qui cum ipsos quoque Aristotelis fontes maxima diligentia consulissent, et accuratam Peripateticae doctrinae cognitionem sibi comparauissent, iudicio vfi firmo, animoque instructi forti auctoritatis praeiudicium excusserunt, et naeuos Aristotelis atque philosophiae eius plurimos detexerunt. Qualis imprimis seculo XVI celebratus est, Franciscus Patricius, seculo XVII autem praeter Taurellum, Claudius Berigardus, quibus ex Germanis adiicimus Ioachimum Iungium, cuius *Obseruationes criticae in Aristotelem*, quae in bibliotheca Hannouerana msc. seruantur ^{ff}, ea de re testantur, vt infra suo loco dicendum. Verum cum hi aut ad alias sectas declinauerint, in historia earum enarrandi, aut eclectice philosophari coeperint, merito ex Peripateticorum sincerorum numero eos excludimus. Nobis enim in hac nostra tractatione Peripateticus est, non qui Aristotelis philosophiam intelligit, sed qui vel integram, vel saltem potiore eius partem probat, ipsamque systematis Aristotelici formam recipit. Quales fuisse, quos satis prolixa dissertatione haecenus adduximus, ex dictis constat.

*Peripatetica
doctrina
multis aliis
nota.*

§. LX. Descripsimus haecenus philosophos Peripateticos, qui relictis Scholasticorum quisquiliis, secundum veram puramque Aristotelis mentem philosophati sunt, et qua ratione de ea secta meruerint, exposuimus. Qui cum maximam philosophantium partem a tempore renatarum literarum ad seculi XVIII initia constituerint, magnam simul historiae philosophorum recentiorum partem eadem opera absoluimus. Restat ipsius Peripateticae philosophiae, qualis nempe post reparatam literarum gloriam pulsamque barbariem vixit, consideratio. Ea vero, quae mysteria iactauerit, quibus principiis nixa fuerit, quibus placitis constiterit, hoc loco exponere, eo minus opus esse censemus, quo minus noui quid viri cetera eruditissimi, praestiterunt, sed in explanando Aristotele detegendisque veris eius opinionibus plerique omnem philosophiam suam occupatam esse voluerunt. Quibus vero assertionibus de rationali, naturali et morali philosophiae parte Aristoteles sententiam suam pronunciauerit, *Tomo primo* ^t, quantum tractationis limites et scopus instituti permiscere, accurate prolixque satis est expositum, nec, quae ibi dicta sunt, hoc loco opus est repetere. Ast eadem quoque opera ibi naturam, indolem, proprietates philosophiae Peripateticae deteximus, quas cum recentiori tem-

*Consideratio
Peripateticae
disciplinae
apud recentiores.*

V v 2

pore

^{ff}) Seruauerat eas Martinus Fogelius vid. MORHOFFVS Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 12. p. 217. qui earum edendarum spem fecit.

Ea vero Bibliotheca ad serenissimam domum Hannoueranam translata est, conf. ib. p. 47. ^t) pag. 805 seqq.

pore non deposuerit, ea quoque huc transferenda sunt. Quae autem philosophorum Peripateticorum recentioris aetatis circumstantiae ipsum hoc philosophandi genus tetigerunt, et certum illi modum affinxerunt, plerasque iam annotauimus, eorum vitam describentes. Nihil itaque aliud superest, quam ut observationes quasdam momento non carentes et attentione maxime dignas addamus, ex quibus vultus Peripateticae disciplinae, qualem seculo XV, XVI et XVII effinxit accuratius possit dignosci, et verum firmari de ea iudicium.

*Observationes
generales de
philosophia
Peripatetica
recentiori.
I. Parum
emendata hoc
modo philoso-
phia.*

§. LXI. Potiora vero, quae in censum veniunt, paulo altius rem meditantibus huc redeunt:

I. Refuscitata quidem et renouata ex squalore Peripatetica philosophia, in quem inepta eam detruxit Scholasticorum subtilitas et industria, ortum suum nouamque vitam in Italia renascentibus literis debuit: illique qui laudatissimo operi manus admouerunt, et vindicare pereuntes literas sunt aggressi, praeclare meruisse de humano genere sibi visi sunt, si Aristotelicae doctrinae gloriam, quam Scholasticorum *παρεργασίας* adulterauerant, restituerent, rati nec prudentius et castius philosophiae genus posse eligi, nec scientiis de duce certo et securo melius prospici, quam istis Stagiritae dogmatibus puritati restitutis. Hanc primorum literarum reformatorum mentem fuisse, hanc sententiam probauisse Italiam, Galliam, Germaniam, Angliam, hanc opinionem usque ad finem seculi XVII obtinuisse, tota illa, quam hucusque exhibuimus, dissertatio de fatis philosophiae Peripateticae recentioris loquitur, et certissimis monumentis testatur. Quamuis autem praeclare hoc modo consultum esse veritati inquirendae, ipsiusque philosophiae studio censerent, qui haec consilia agitauerunt, et id saxum voluerunt, fatendum tamen candide, parum salutaris effectus ex ea re vidisse philosophantium ordinem, parum veritatis cognitionem inde fuisse adiutam. Cuius causa potissimum in praeiudicia auctoritatis, sectae et antiquitatis coniicienda est, quibus nuntium illi non miserunt, qui philosophiam a barbarie vindicare ausi sunt. Illi enim et si deformem philosophiae, quae a multis seculis obtinuerat, faciem videbant, eam tamen non philosophandi generi sectario, quod vigeat, sed temporum infelicitati et paupertati ingeniorum adscribebant, rati, punctum se omne laturos, si pristinam sectariae philosophiae elegantiam restituisent. Sectae enim alicuius veteris principem ducem eligendum esse statuebant tantum non omnes, diffusi viribus suis, et nunquam ausi sine cortice nauare, et sine huiusmodi cynosura hoc tentare pelagus. Licet autem Platonem nonnulli sibi auctorem elegissent, parum tamen compta et accommodata ingeniis eius temporis illa philosophandi ratio visa est, et praelatus Aristoteles, quem accuratius et doctius philosophari plerique sibi persuadebant. Id vero magno philosophiae malo euenit. Selectus enim et philosophantibus dux ille datus est, cuius systema philosophicum innumeris

meris difficultatibus obnoxium, multisque tenebris est circumdatum. At hunc in plerisque regiam in inquirenda veritate viam tenuisse, hunc in paucis modo aberrauisse, hunc veritatibus omnibus, etiam sacris, cum fructu adplicari et cum iis conciliari posse, tantum non omnes statuebant; idque praeiudicium ex regno Scholastico ad nouas orbis philosophici ditio- nes translatum mire deperibant. Pauci itaque Peripateticam doctrinam prius examinauere, pauciores de eius veritate dubitauere, paucissimi eam relinquere ausi sunt. Ita factum, vt neglecta, quae se tanta opportunitate offerebat, occasione eclecticam philosophiam introducendi, et ad inqui- rendam sine duce veritatem mentem excitandi, imperium, quo per tot secula iam potita fuerat, conseruaret tuereturque Aristotelica philosophia, et philosophorum maxima pars, magis esset sollicita, quid Aristoteli de praecipuis rerum humanarum diuinarumque causis visum esset, quam quid ratio diceret, postularer rerum conditio, mensque de veritate rei ex eius natura conuicta statueret. Quo pacto ex philosophis interpretes Aristotelis facti sunt, omnisque philosophiae labor eo reductus est, vt remotis, quae scripta et philosophiam Aristotelis premunt, tenebris et difficultatibus, constaret, quid Stagiritae placuerit: ipsa autem vitia et naeui omnes, quos suo loco in Peripatetica philosophia deteximus, ad phi- losophantes insigni veritatis damno transiuerunt. Id quod nemo negabit, qui ea sedula attentione legerit, quae haecenus de auctoritate Aristotelis inter recentiores retulimus, qui in ea opinione fuerant, inter omnium sectarum systemata Aristotelicum proximum esse veritati, nec in vlllo, quod veritatis cardinem tangat, capite errare. Quod quam falsum et ineptum sit, ex iis, quae post multos alios strictim suo loco diximus, adeo luculenter constat, vt inutilis minimeque necessarius nobis labor videatur, ea multis verbis hoc loco repetere. Id autem verum historiae philosophi- cae iudicium interponere cupienti suademus, vt quos ex philosophis Peri- pateticis omnium doctissime philosophantes elegimus, ipse adeat, eorum *Φιλοσοφούμενα* consulat, et quid illi decreuerint, discat. Certi enim sumus, deprehensurum eum parum adesse solidi in rationali philosophiae parte, praeter paucas quasdam regulas interpretationis et methodi, et incertam dialecticae rationem confundendis magis, quam distinguendis veritatis criteriis locisque inseruire; niti naturalem philosophiae partem, principiis vagis, incertis, nihil solidi significantibus, totum vero physio- logiae Aristoteleae systema, non negantibus viris summis in Lyceo re- centiori, impietatem detestabilem comprehendere, et non sine magna emendatione admitti posse; moralem partem vero falsae virtuti et felici- tati ciuili vnice attemperatam vitiorum moderationem et splendida scelera pro veris virtutibus suggerere. Hos enim naeuos ipsi Aristotelicae philo- sophiae maxime sincerae inesse suo loco euictum dedimus, videruntque ex recentioribus Peripateticis illi, qui aut falsi sunt, non conspirare reuela- tionem cum philosophia Aristotelis, aut monuerunt, medicam huic phi-
V v 3
loso-

lofophiae generi admoüendam manum esse ⁴. Quae cum ita se habeant, nobis non monentibus quilibet intelligit, parum ad emendandam philosophiam contulisse reformatores philosophiae Peripateticae, et nec intellectum sanare magnopere, nec voluntatem emendare potuisse. Tacemus, etiamsi supponamus, parum a veritate discessisse Aristotelem, indignum tamen tantorum virorum eruditione videri, quod Aristotelis, multa libertate omnes ante se philosophos reiicientis, et nouum doctrinae aedificium construentis, exemplum sequi recusauerint, maluerintque philosophiam ponere in peritia illius, quod Aristoteli placuit. Qua de re ipsius Conringii verba supra adduximus, quae hoc loco eo magis repetenda sunt, quo magis ab eo philosopho profectae sunt, qui Aristotelem non admodum multa ignorare, hunc raro falli solere, raro falli statuebat.

II. Causae re-
tentae philo-
sophiae Peri-
pateticae.

§. LXII. II. Mirari quis forte possit, qui euenerit, ut contenta, cuius pietas, elegantia, auctoritas, ipsis reformatarum literarum initiis valde enituit philosophia Platonica, Aristotelica sola triumphauerit, et cum vix seruitutis scholasticae vincula abieciisset orbis eruditus, in nouum Aristotelis obsequium iurauerit philosophantium natio? Curatius tamen ad circumstantias temporis istius, quo honos reddi coepit literis, et elegantius philosophari ingenia ausa sunt, attendentibus, causae erunt in propatulo, ex quibus discere licet, aliter vix euenire potuisse. Nempe altissimas radices egerat auctoritatis et antiquitatis praeiudicium, et omnem propemodum orbem inepta occupauerat opinio, Graecanicae sapientiae adiici nihil posse, eaque omnem humanae scientiae circulum absolui, omnem attingi doctrinae apicem. Inter sectas autem Graecorum philosophorum Aristotelem prae reliquis commendauerat opinio eruditionis, soliditatis et nerui demonstrandi, succinctaque philosophandi consuetudo, quam in Platonis dialogis frustra quaerebant. Hunc itaque cum ex iisdem fere causis tot secula coluissent, repudiandum esse eo minus censebant, quo minus esset melior, quem illius in locum sufficerent. Imperium itaque, quod Aristoteles obtinuerat, tot annorum serie altissime radicatam conuellere, tam arduum opus erat, ut etiam qui Platonem Aristoteli praetulerant, illud totum reiicere eiurareque non auderent, sed diuisum inter vtrumque philosophorum Graecorum principem vellent. Nec id aliter euenire potuit, cum Aristotelem parentes, praeceptores, scholarum praesides, et tota eruditorum cohors vehementer commendasset; quae a pueritia animis impressa validissime eiici, tollique nequiere. Quamquam autem videbant, qui barbariem aggredi et purgare Augiae stabulum coeperant, quam amari fructus, inde emerfissent, propagines tamen floremque barbarae philosophiae extinxisse contenti, ipsos tollere furculos, et radices succidere ausi non sunt; id est, sublato fordido philosophandi genere in sectaria tamen via haeserunt, multum se praestitisse rati, si squalorem,

u) Legenda Nic. TAVRELLI Praef. ad Alpes caesas et Conringiana p. 124. vbi multa egregie

monentur, CLAVD. BERIGARDVS Praef. Circ. Pisan. alii.

rem, quo Aristotelicae philosophiae vultus Scholastica gens obduxerat, detergerent, et pristinum illis nitorem restituerent. De qua Peripateticorum elegantiorum mente cum ipsa eorum effata supra aliquoties adduxerimus, ea heic repetere nolumus. Multum tamen Aristotelicae philosophiae auctoritatem confirmavit, magna, quam cum dogmatibus nonnullis in ecclesia receptis fouebat, consensus nexusque talis, ut arcta inter Peripatetica placita et ista ecclesiae decreta intercederet amicitia. Supra enim in historia philosophiae medii aevi demonstratum est, ex Aristotelica philosophia, praesertim ex dialectica et metaphysica parte nonnulla ecclesiae obtrusa fuisse dogmata, totumque tradendarum disciplinarum sacrarum circulum ita Peripateticis nexibus implicatum comparuisse, ut sine Aristotelis disciplina, sanctiores scientiae intelligi tradique nequiverint, nonnulla vero sequiori consilio introducta sine ea corruerent. Haec servari reformatorum philosophiae intererat, nec licebat ea fulcra conuellere, quibus summorum in ecclesia virorum auctoritas, emolumentum et tota ratio constabat: et sine quibus ad splendidos academiarum titulos et munera ipsosque ecclesiae honores ascendere poterat nemo. Saluum igitur esse Aristotelem cum ob dictas causas oporteret, satis fecisse conatibus suis reformatores philosophiae atque literarum credebant, si Aristotelem elegantiae suae restituisent. His et tertia causa addenda est, quam conditio restorationis literarum ipsa subministrat. Eam potissimam partem a Graecis initia accepisse, hosque ingenia nonnulla elegantiora apud Italos, ad quos diuerterant, excitauisse, ut relictis sordibus, quibus docti tantum non omnes se inquinauerant, literarum decus consecrarentur, libro praecedente ex instituto docuimus. Hi cum Graece docerent, non Graecam tantummodo linguam valde discipulis suis commendauerunt, sed Graecam quoque literaturam omnem, et antiquitatis Graecanicae ornamenta, quotquot in literis versabantur, imprimis autem Graecam philosophiam, quam domo attulerant, magnis extulerunt laudibus, hisque opinionibus discipulorum animos totos novae lucis admiratione captos occupauerunt. Qui ubi viam ostensam persequi, et ad hanc ingeniorum culturam animum adicere magno studio coeperunt, Latinas Graecasque literas, quas eo tempore, ubi honos fuit eruditioni, regnasse nouerant, summo studio excoluerunt, quaeque antiquitatis cognitio ad hunc scopum suggerebat, magna diligentia arripuerunt, et consiliis adaptauerunt suis. Quod cum suasu praceptorum philosophiae quoque Graecanicae adplicuissent, philosophi illi selecti sunt, in quorum scriptis eruditionem veterem ubique enitere ex testimonio magistrorum intelligebant. Hos Platonem et Aristotelem esse nemo ignorat, certe quo minus alii vel ex Zenonis porticu, vel ex Epicuri hortis deligerentur, multa praepudicia obstabant. Et Platonem quidem valde commendabat opinio diuiniore scientiae, et consensus quidam cum sacris placitis ecclesiaeque decretis, quem illi Graecorum vrgebant, qui domi Alexandrinae philosophiae innutriti fuerant. Ea autem Platonis ad-
mira-

miratio effecit quidem, ut caput extollentibus literis Platonica quoque philosophia emergeret; Aristotelis fortunae tamen obstare non potuit, quae eam breui suppressit. Displicebat enim ingeniis, quandam methodi *ακριβειαν* sectantibus obscuritas Platonis, philosophandi modus dialogisticus, ambiguus, anfractuosus, incertus sensus systematis Platonici, et imprimis naturalis philosophia in quandam metaphysicam vel theologiam fanaticam conuersa. Ita Aristoteles facile Platoni praelatus est, quem dialectica commendabat, ornabat stricta argumentandi methodus, laudabat aliud prorsus de rebus naturalibus differendi institutum, scientiae modum aptius referens, tota vero eximie insinuabat eruditorum animis systematica philosophiae indoles, quam in Platone frustra requirebant. Qua opinione tam facili Aristotelis philosophia victoria potita est, ut ipsi Platonici, qui in theologico et morali argumento nescio quam diuinitatem Platonicae philosophiae adscribebant, hanc illi gloriam denegare non auderent. Tacemus, plerosque Graecorum, quibus praecipuus renascentium literarum honos debetur, in Peripatetica philosophia fuisse educatos, similique Lycei amori discipulos suos innutruisse, haec enim ex dictis intelligi possunt. Addimus his causam satis singularem, sed quae plurimum Aristotelis imperium fulsisse nobis videtur, Auerroisimum intelligimus, late seculo XIV et XV in Italia regnantem, omnemque physiologiae Peripateticae impietatem fatali quadam elegantiae opinione commendantem philosophantium ingeniis. Quae cum a Christiana pietate, ut erant tum res ecclesiae et doctrina et vita corruptissimae, valde defecissent, eo promptius Aristotelicum rerum metaphysicarum et physicarum systema admiserunt, quo gratius erat negata prouidentia, immortalitate animorum aliisque, quae Peripatetica physiologia Auerroismo incrustata suppeditabat, capitibus frena laxare animi cupiditatibus, ridere efficta eo tempore miracula, triumphare de superstitione, et quod credebant supra vulgus sapere. Id quod Achillini, Pomponatii, Portii et similium consilia, placita et *φιλοσοφώμενα* cogitantibus erit in procliui. Quo pacto dum ineptae superstitioni remedium ex philosophia parauerunt, ipsa medicina morbo fuit deterior. Luculentis nos id testimoniis cum bullae concilii Lateranensis tum Ficini supra demonstrauimus, hoc loco non repetendis, quae tamen cum iis, quae in vita Pomponatii monuimus, consulenda sunt, ut pateat, quam cara esse debuerit his hominibus philosophia Peripatetica.

III. Damna
veritati inde
enata.

§. LXIII. III. Ex dictis autem quilibet, qui paulo attentius Peripateticae philosophiae aedificium considerauerit, nobis non monentibus intelliget, non sine veritatis damno et dispendio hoc sectae genus, haec placita Aristotelis genuina fuisse reuocata, et a Scholasticorum *παρερμηνείαις* vindicata. Gens enim ista, ut erat acutissima, ita falsas et erroneas philosophiae Aristotelicae hypotheses probe perspexerat, eumque

Aristo-

v) Lib. I. cap. 3.

Aristoteli homagium praestitisset, eius placita ita inflexerat emendaueratque, ut propius sacris Christianorum dogmatibus accederent, et cum illis conspirarent. Ita vero probe intelligebant, qui ex stabulo Scholastico ad ipsa Aristotelis adyta proruperant philosophiae restauratores Itali, confundi evertique omnem Lycei doctrinam, et alium nobis fingi Aristotelem, quam se ipsum in scriptis suis exhibuisset. Hunc itaque dum sincera ratione sequendum esse statuebant, pestilentissimos errores recipiebant, quos subministrabat philosophia Peripatetica: esse materiam primam aeternam, et diuinis attributis parem, Deum primum motorem immobilem, primaeque sphaerae affixum, sui tantum intellectiioni intentum esse, adeoque ceterarum sphaerarum incurium esse, nec ob hanc naturam suam et necessarium, qui ex illa sequitur, motum agere aliud aut rebus sublunariibus providere posse: connecti vero sphaerarum motum et intelligentias ipsas quadam necessaria emanatione et influxu, et hac ratione vltimae sphaerae praesidem siue intelligentiam intellectum quendam vnum vniuersalem constituere, ita per humanum genus diffusum, ut ex eo omnes homines participant. Praeter hunc vero externum intellectus diuini appulsum animam omnino mortalem esse dicendam, nec dari praeter has intelligentias daemones alios. Quae dogmata nec Aristotelicae physiologiae a nobis assignari, nec praeter veritatem multis recentiorum Peripateticorum, maxime Italorum, tribui ipsa haec nostra tractatio et exempla allata luculentissima euincunt. Quam graues autem atque pestilentes errores velut mortiferam messem haec seges protulerit, toties monuimus, totque exempla atheismi et impietatis maxime profanae produximus, ut in his diutius morari non sit opus. Oramus modo lectorem, ut ea relegat, quae de Pomponatio, de Caesare Cremonino, de Andrea Caesalpino similibusque adduximus; facili enim labore ex iis colliget, quam pestilens sidus in isto philosophiae Peripateticae sincerioris ortu homines afflauerit, et quam periculoso ausu iugulum diuinarum veritatum, praesertim libertatis diuinae, providentiae, immortalitatis animorum &c. hoc telo petierit impietas. Quae eo maius portendebat periculum, quo maiori confidentia illi, qui intimos Aristotelis sensus rimari credebantur, asserebant, haec asserta, ex ratione et philosophia (istas enim voces Peripateticae doctrinae assignabant) refutari non posse, sed nuda fidei contradictione reiicienda esse. Quod idem fuit, ac si dixissent, infallibilem philosophiae omnis principem atque praesidem inuictas phalanges reuelationi fideique posse obicere.

§. LXIV. IV. Genuisse hoc malum innumera alia, et prauam hanc fementem ingentem loliorum messem produxisse, cum facili ratiocinatione colligitur, tum historia philosophica tristissimis documentis comprobatur. Nempe atheismo, profanisque et impiis opinionibus ingenia optima et maxime acuta certatim repleta sunt, et veneno hoc detestabili summorum virorum

IV. Promotus inde et atheismus.

virorum tincti sunt animi. Id quod circumstantiae temporis in ecclesia, maxime in Italia plurimum promouerunt. Nempe cum abundaret regio ingeniorum optimorum et acerrimorum ferax, viris acutis et perspicacibus, totam autem illi superstitione et falsis ineptisque placitis, et assertis quae nec ratio concoquere poterat, nec reuelatio probare, repletam viderent, et offenderet cordatum quemlibet detestabilis hypocrisis, quae inter summos ecclesiarum praefides et doctores regnabat, ipsum religionis odium et contemptus indignatus est, et cum vitiiis hominum tacite accusata quoque religio. Quamuis autem castiora tradi viderent ab illis, qui emendare ecclesiam aggressi erant, adeo tamen odiis, fulminibus, calumniis, immo igne ferroque premi et extingui partes istae coeperunt, ut horrore tantarum inimicitiarum, cum splendida munera et pingues redditus amittere nollent philosophi, ipsi magis religionis castimoniae vim inferre, quam admissa puriori doctrina solum vertere, intolerabiles persecutiones pati, et incerta fede in exilio vitam miseram agere (quod plurimis ex Italia profugis accidit) maluerint. Quod eo promptius fecerunt, et impietatis detestabilis partes eo facilius secuti sunt, ubi Peripatetica eos philosophia istis telis armauerat, quibus nudum modo pectus religionem obuertere posse credebant, et certo certius sibi persuadebant. Ita semel religionis vinculo soluto, dum cum superstitione et errore diuinae quoque fidei iugum excusserunt, egregie se in libertatem sese vindicauisse gloriati sunt, rati summam sapientiam errore triumphato se attigisse. Haec ipsi, Peripatetica doctrina nixi, sibi quotidie ogganniebant, haec discipulorum auribus infusurrabant, haec in amicorum conuentibus disputabant, in hoc vno cauti, ne pestis huius suspicio ad aures oculosque inquisitorum fidei perueniret, illisque palpus obtruderetur. Nihil nos hic partis studio, nihil suspitioni et incertae coniecturae dare, sed indubitatis haec omnia testimoniis constare, historia Peripateticae scholae apud Italos seculo XV et XVI luculenter probat. Nos hoc loco breuitatis causa ad vnum Petrum Pomponatium iterum prouocamus, quem quam plurimos ex hac secta impietatis patronos *ἐμψύχοις* habuisse FICINVS ^w testis est, omni exceptione maior minimeque suspectus. Causas quoque has regnantis in Italia atheismi adeo luculenter exposcere viri docti laudati a Ven. I. FR. REIMMANNO ^x, qui cuncta ipse strictim persequitur, ut non opus sit, speciale hoc argumentum, quod ad singularem atheismi historiam pertinet, latius exponere. Nos ad vnum testem prouocamus NICOLAVM MACHIAVELLVM ^y, qui ut acutissime sui temporis et regionis mores pernoscebat, ita facile vidit, corruptissimos aulae Romanae mores et hypocrisin summorum in ecclesia virorum ad hanc pestem generandam plurimum attulisse. Idem si id ageremus, de nonnullis dogmatibus dici posset, quae philosophis Aristoteli deuotis necessario contemptum religionis

w) Praef. ad Plotinum.

x) In Hist. Atheismi S. III. c. 4. §. 2. p. 355 seqq.

y) Dissert. in Lium Dec. I. L. I. c. 12. p. 40.

Conf. LA CROZE Entretiens p. 394.

fuggerere debuerunt, cuius exemplum si quis cupiat, eum transubstantiationis doctrinam, miro consilio a Scholasticis rationibus philosophicis incrustatam cum genuina Aristotelis philosophia comparare iubemus, mox intellecturum, quam vehementer eorum philosophorum animos offendere, et contentum religionis ingenerare debuerit, qui Aristotelem velut Deum adorarunt, eiusque philosophiam errore carere philosophico statuerunt.

§. LXV. V. Innumera hoc modo damna animis succreuisse attenta cogitatione rem omnem complexis comprehendere est facillimum. Ex intellectu enim pestilentissimis erroribus infecto infelicissima voluntatis profluxit corruptio, animique sceleribus et moribus nefandis repleti sunt. Quae enim potuit virtutis ratio coli, vel seruari pietatis castimonia, ubi eiecta conculcataque ex animo religione timor Dei, et quae providentiae eius debetur, reuerentia negligitur? et ubi totum religionis negotium pro praecudio simplicis plebeculae et fraude sacrificulorum ad nundinandum excogitata habetur? Quae obtinere possunt vitiorum detestandorum repagula, ubi et iudicis oculus atque cura negatur, et viae gratiaeque diuinae certitudo infringitur, et futurae vitae spesque timorque cum praemiis poenisque exhibentur, quod saluis principiis physiologiae Aristotelicae aliter fieri non potest? Annon *ἀσώτως* regnare, mores corrumpi, castimoniam perdi, scandalisque repleti omnia, rebus ita stantibus oportet? Comprobavit hanc ratiocinationem euentus, teste historia Peripatetica, qua narrante nouimus, adeo turpem egisse vitam Peripateticos plerisque, summi quoque nominis et excellentissimae famae in Italia, ut in eorum vita vestigium non Christianae modo, sed et philosophicae sobrietatis virtutisque inuentum sit nullum, certumque fuerit, honestate morum philosophos ab ipsa plebe longe superari. Quod qui negat, eum non legisse oportet annales literarios, qui obscoenissimorum sermonum, et impietatis nefandae plaustro nobis suggerunt; vel oblitus est verborum ΝΑΥΔΑΕΙ², in vita Niphi iam a nobis adductorum, in quibus huius philosophi Peripatetici obscoenitatum licentiam exemplo Boccatii, Poggii, Aretini, Casae, Castalionis Pacifici Asculani, Iulii Groti, Puccii, Ludouici Centhii, Philelphi, Codri, Septabinae, Mazuccii Franci et id genus aliorum excusat, et per hos impudentiam, malitiam, foeditatem, impietatem, virus suum plenis buccis aut potius pleno iure, siue in Deum, siue in eius ministros, aut publicas priuatasque personas, et in omnem denique honestatem et verecundiam effudisse, fatetur. Plura in re nota addere opus non est, dabit autem, qui industriam in his colligendis adhibuit, plura PETRVS BAYLE^a, qui videndus.

V. Genita
sic morum
corruptio.

§. LVI. Non tacendum tamen, malo non tam gliscenti, quam publicis speciminibus prodeunti et late grassanti medicinam afferre voluisse

XX 2

con-

²) In Vita Aug. Niphi, praemissa eius Opusc. moralibus p. 56.

^a) Dict. T. IV. Art. Vager, not. E. p. 410.

concilii Lateranensis patres, qui anno MDX inualescenti huic impietati Aristotelicae bullam istam opposuerunt, quam supra integram exhibuimus. Fatendum quoque, excitatos fuisse et conductos nonnullos, qui virus tum serpens scriptis quoque reprimerent, et hoc pacto Augustinum Niphum contra Petrum Pomponatium arma philosophica mouisse. Verum parum ista medicina effecit, nec retardari imminuique multo minus tolli eradica-
 rique id malum potuit. Cuius causae diuersae fuere, hoc loco non plane silentio praetereundae. Et initio quidem verisimillimum est, risum mouisse, et cachinnos prouocauisse hanc bullam Peripateticis philosophis, in quos illa fulmen vibrabat, cum viderent, Leonem X, P. M. et Petrum Bembum cardinalem nomen illi subscripsisse, et haec auctoritate pontificia iniungi; cum scirent, vtrumque iustissima suspicione premi, quod in eodem luto haerent; certe illam vitam agerent, quam ad eam, qua vti sint, proteruiam excusandam, nihil fere tueri potest, quam impietas vel Peripatetica, vel Peripateticae tamen similis, omnemque Dei curam prouidentiam, gratiam, iram, coelum et infernum inter commenta sacrificulorum et terriculamenta plebis referens. Nihil nos summis cetera viris affingere, ex ipso ecclesiae Romanae gremio testis est, qui *Florentinam historiam anecdotam*, id est arcanam, nobis dedit ANTONIVS VARILLANVS ^b, ipse de *ἀστωρία* curiae Romanae, sedente Leone X, legendus: vt taceamus, narratiunculas, quibus valde suspectum se impietatis criminis pontifex fecit, quas exhibet P. BAYLE ^c, qui videndus. Nec melior Petro Bembo mens infedit, viro cetera doctissimo, et de literis elegantioribus praeclare merito, vt vel sola eius carmina produnt, hoc loco pluribus non tangenda ^d. Ignotum quoque viris doctis iudicium eruditissimi cardinalis de Philippo Melanchthone haud est cum ex Georgio Sabinno, quo is familiariter utebatur, inter epulas quaesiuisset, quanto stipendio Melanchthon doceret, quam frequenti auditorio, et denique, quid de resurrectione mortuorum et vita aeterna sentiret? Cum enim ad primum respondisset Sabinus, numerari Melanchthoni quotannis trecentos circiter florenos, tum cardinalis, o ingratam, inquit, Germaniam, quae tanti viri tot tantosque labores non pluris aestimet! De auditorum numero cum respondisset Sabinus, habere Melanchthonem vt plurimum mille quingentos auditores, cardinalis, id se non posse credere, ait, quod nullam tota in Europa academiam nosset, vna Parisiorum excepta, in qua vnum tot audirent. Ad tertiam quaestionem respondit Sabinus, ex scriptis Melanchthonianis notam esse ipsius de vtroque religionis capite *πληροφωρίαν*, tum cardinalis, haberem virum prudentiorem, si hoc non crederet ^e. Tales cum fuerint, quorum auctoritate firmata illa bulla fuit, quid quaeso cogitasse putemus Peripateticos, cum ista legerent, et annon bru-

b) Lib. VI. p. 292 seqq. conf. SECKEND. Hist.

Lutheranismi L.I. §. 117. p. 190.

c) Dict. T. VI. Art. Leo X. not. II. p. 83.

d) Conf. IDEM, art. Bembo not. E. p. 516.

e) MELCH. ADAM. Vit. theol. p. m. 360.

Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Melanchthon not. P.

brutum eos fulmen in ludibrium adduxisse et secure contempsisse oporteat? Mirum itaque non est, Bembum Pomponatii patrociniū suscepisse, licet profanam is mentem clarissime demonstraerit. Deinde licet serio impietas haec constitutionibus ecclesiasticis ea de causa sancitis prohiberetur, occasionem tamen fauentissimam ea inuenit, post carecta latendi et oculatorum attentionem eludendi. Non enim radices succidebantur, sed capita tantum summa demetebantur, fomite mali relicto: nempe ignorabant, vel saltem latere se simulabant religionis publicae custodes, ex philosophiae Aristotelicae medulla hoc virus pullulasse; hinc amaros quidem istos fructus et adulterinos foetus virgula censoria notabant, truncum autem venenatae arboris non eradicabant, parentem cum sobole non interimebant, prohibita, ut tamen in medio aevo factum erat, philosophia Aristotelica. Quod auide arripientes huius disciplinae alumni, cum saluam viderent Aristotelicam sapientiam, modo aperto Marte contra veritates religionis Christianae in aciem non procederet, satis callide sibi prospexerunt, ut saluis muneribus et redditibus suis impias hypotheses fouere liceret. Dicis enim causa, et ut puluerem oculis obiicerent, religionis decretis sese totos subiicere fatebantur, tantaque humilitate se ecclesiae dogmata recipere testabantur, ut non obstante inuicta rationum philosophicarum serie, et inuincibili, ut putabant Peripateticae disciplinae acie, manus tamen, etiamsi non victos, se dare simulauerint, multisque id verbis obtestarentur. Cuius luculentissimum exemplum si quis cupit, PETRI POMPONATII peroratio libri *de Incantationibus* affatim suppeditabit, quod lucem toti obseruationi foenerabitur. His laruis indutis facile erat, quodcumque impietatis Peripateticae genus non tegere modo, sed et publice defendere, addita modo cautione, se philosophiae causa eiusmodi theses tantum proponere, esse eas secundum Aristotelem quidem veras, at falsas secundum decreta ecclesiae; his vero sese subiicere, illasque reiicere velut erroneas, eo quod tales esse ecclesia pronunciet, licet, se huius condemnationis causas non perspicere interdum improvide prodiderint. Ita quidem satisfiebat illis, qui censurae ecclesiasticae erant praefecti, eo quod hoc pacto damnum nullum ad ecclesiam redundare crederent: at vaferrimi homines, quibus Aristotelica philosophia omni veritate Christiana potior fuit, post has latebras tuto impia semina spargebant, illi enim, qui crasso sub aere nati haud erant, nullo negotio colligebant, puerilem esse hanc excusationem, et philosophis adeo indignam, ut eos ad declinandam inuidiam talia tantummodo submonere sit euidentissimum. Nec hi magnopere fallebantur. Vbi enim dormiebat oculus inquisitoris, et in amicorum fidorum coronis de his doctrinae capitibus differendi occasio enascebatur, magna audacia diffeminabantur, quaecumque fuggerebat licentia, sumto quod Cremoninus dixisse fertur, symbolo: Intus ut libet, foris ut moris est.

VI. Negle-
ctum remedi-
um proferri
pro Peripate-
tismo ad-
hibendum.

§. LXVII. VI. Melius omnino remedium morbo aptari poterat, ostendique, quam graues errores Aristotelis philosophia sincera gigneret, praesertim cum dudum curia Romana decreuisset, lectionem scriptorum Aristotelis non nisi praeuia emendatione permitti posse. At quo minus id fieret, summa, quam vbique Stagirita obtinuerat, auctoritas obsistit, metueruntque inepti homines, immane malum disciplinis omnibus ipsique doctrinae de Deo diuinisque accidere, si Aristotelicae philosophiae dignitas imminueretur. Inde factum, vt non obstantibus tot grauissimis erroribus, (vt de aliis, quae merito in Peripatetica philosophia reiciuntur, nihil addamus,) nemo tamen mutire contra eam ausus fuerit, vel qui talia conabantur, maxima pressi sint inuidia. Vidit id vir doctissimus CLAUDIUS BERIGARDVS, qui cum ea propter Ionicam physiologiam cum Peripatetica comparauisset, vt huius errores palpandos lectori obtruderet, prudenter monuit f: *Non opus fuit, vt veram vsque doctrinam obicerem Aristoteli, cum et ipse in multis longe desciscat a veritate. Quamobrem clare pronuntio, tam Aristotelis, quam veterum a me propositam opinionem in iis omnibus, quae aduersantur Christianae veritati falsam esse, in aliis vero, de quibus iudicium philosophis relinqui solet, sententiam meam proferre non debeo, ne, cum Aristotelis interpretandi munere tamdiu perfunctus sim, in magistrum despuere, et apolletizare, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus insultare velle videar.* Multo vero magis ipsa academiarum statuta huius mali remediis obstitere. Secundum illa enim iureiurando professores obstringebantur, vt Aristotelem in philosophia ducem sequerentur g. Quo vinculo dum mentes retinentur, ora clauduntur, libertas eripitur, medicina omnis quoque praeciditur, et salua manet, magno cum veritatis detrimento Aristotelis philosophia, etiam erronea, et in haud paucis pestilens. Et hac quidem ratione in scholis ecclesiae Romanae addictis parum felicitatis verae philosophiae ex cultura sinceri Peripateticismi enatum est.

VII. Peripa-
tetica philo-
sophia malo
fidere inter
Protestantes
retenta.

§. LXVIII. VII. Longe felicius fidus philosophiae verae in ecclesia Protestantium ortum erat, cum auctoritatis et antiquitatis praeiudicium forti impetu conculcaretur, et quanti in philosophia Aristotelis errores laterent, ostenderetur. Verum suis bonis vt ingenii non permisit nescio quae temporis infelicitas, qua factum, vt a Melanchthone potissimum susciperetur philosophiae emendatio. Quicum doctrina et iudicio non destitueretur, vt audere quid et noua dare in philosophia posset, animi tamen fortitudine caruit, qua ad excutiendum Aristotelis iugum opus erat, vt supra fuisse demonstratum. Is itaque contentus impia dogmata physiologiae Peripateticae reliquisse, iisque saniora supposuisse, ita vt damnum inde religioni metuendum esset nullum, totam tamen sectariam Aristote-

lis

f) Praef. Circul. Pisan.

g) Conf. Io. CASA in Dial. p. 144. H. C.

AGRIFFA Praef. ad librum de Vanit. scient. HORNIVS Hist. phil. VI. p. 315. LILIENTHAL de Machiau. literar. §. 7. p. 25.

lis philosophiam, praeter ista quae diximus retinuit, ratus egregie orbi erudito consultum esse, si eius placita perspicue exponerentur. Maxime autem vehementer Melanchthoni, cui ingenium obtigerat luculentum et perspicuitatis amans, placuit doctrina de methodo, et ipsa dialectica Aristotelis, qua iuvari commendarique posse disciplinas reliquas iudicabat. Hinc translatae dialecticae regulae ad usum scientiarum aliarum, praecipue sacrarum, quod cum luculenter et eleganter facere nosset, hancque magistri consuetudinem discipuli imitarentur, nouo argumento Aristotelis philosophia commendata est, ut pluribus supra dictum. Cum autem Philippica ista methodus ipsam Aristotelis philosophiam exhaustire omnem, et dignitati Lycei satis conuenire non videretur, iterum ad ipsum Aristotelem tota philosophia reuocata est, lecti philosophi Peripatetici Itali, et latens vlcus non expressum, sed cicatrice obductum, erroresque clandestini excusatione leuiter castigati vel tecti potius simulatique sunt. Studium metaphysicae Scholasticae autem et ipsam philosophiam veram et Peripateticam corripit, et pristinis fordibus ingenia inquinavit. Quae cum omnia late supra exposuerimus, et testimoniis inuictis corroborauerimus, ea hoc loco pluribus non tangemus.

§. LXIX. VIII. Fieri tamen non potuit, ut in moderata sentiendi et examinandi libertate, qua semper ecclesia Protestantium vsa est, ingenia acuta, iudicio pollentia, et paulo erectiora, naui Peripateticae philosophiae omnes laterent, et non passim suspecta fieret doctrina Peripatetica: ita ut inde cogitatio enasci debuerit, de melioribus dispiciendi, et hoc iugum, quod per tot secula philosophantium humeros presserat, excutiendi. Et haec quoque causa est, cur in coetibus Protestantium tanta libertate in Aristotelem inuecti fuerint, grauemque illi dicam viri eruditissimi scripserint. At parum tamen hac ratione, licet multum moueretur, promotum est. Aut enim pauci quidam Aristotelis errores, praesertim in physiologia, in qua maxime peccauit, configebantur, eaque dogmata conuellebantur, quae in veritatem religionis Christianae infurgebant, et nonnulla tantum monebantur, in quibus comitius et accuratius philosophandum esse censebatur, tota vero *παιδεία* Aristotelis salua manebat et intacta, quo pacto Taurellum se ad emendandum Aristotelem accinxisse, supra narrauimus, aut effecit quidem ista Aristotelicorum errorum detectio, ut illius partes derelinquerentur; at sine duce tamen philosophari natumque sine cortice, nemo fere ausus est, sed defecerunt isti *μεταδύμενοι* ad alias sectas, praecipue cum Petrus Ramus et Renatus Cartesius nouum philosophiae sectariae genus orbi literato obtruderent. Nemo itaque id contra Aristotelem ausus est, quod eum ipsum tanta fiducia et audacia fecisse in eius historia ostendimus, nempe ut contemptis veteribus nouum systema sibi propria meditatione, vel saltem prudenti selectu habito conderet, sed sectariam philosophiam excolebat quilibet. Et tamen his quoque conatibus se philosophi, qui in academiis Protestantibus docebant, vehem-

VIII. Emendatio a nonnullis frustra et sine susce-
pta.

vehementer omnibusque viribus opposuerunt, adeo istis nouatoribus pro conseruando Aristotelicae philosophiae honore aduersi, vt principum et magistratum auctoritatem implorare, eorumque mandatis nouitates istas philosophicas proscribere, et constitutionibus seueris principum nomine editis confirmare imperium Aristotelis, quibuscunque possent machinis conarentur. Quas licet nonnulli satis fortiter contemnerint, bellorum tamen philosophicorum certaminibus lassati tandem conquieuerunt, nec euelli ex animis Peripatetica disciplina potuit. Id quod, Rami et Cartesii historiam exploraturi, exemplis illustrandi occasionem habebimus satis luculentam. Alii qui haec magno philosophiae dedecori fieri videbant, cum sectariam Aristotelis philosophiam detestarentur, in contraria currentes omnem philosophiam reiecerunt, et quod hominum et sectae vitium fuit, ipsi philosophiae tribuerunt, quale bellum satis ineptum apud Helmstadienses medio seculo XVII exortum esse, infra trademus. Alii rationem cum reuelatione, hancque cum interna quadam, quam iactabant illuminatione confundentes, obscuram et fanaticam philosophiam excogitarunt, et emotae imaginationis somnia pro theosophia quadam vendiderunt, sicque e Scylla in Charybdin philosophantes coniecerunt, lucem et tenebras, certa et incerta, humana et diuina inter se miscentes, et aptantes quadrata rotundis. Quorum hominum historiam cum infra traditurum, hoc loco nihil de iis mouemus, id modo monentes, ipsum hunc praeposterum philosophiae adiuuandae modum effecisse, vt contemptis somniis istis, quibus sacra et humana omnia facile euerti posse quilibet videbat, in pristina Aristotelis via plerique perseverarent. Patrum itaque nostrorum nostrisque temporibus ea felicitas seruata fuit, vt fracto tandem et abiecto iugo Aristotelico et contempta philosophia sectaria desineret nugari philosophorum cohors, in academiis Protestantium. Quibus cum ducem se praeuisset Sennerti schola, quae prima fere in Germania a placitis Aristotelis naturalibus recedere ausa est, viam autem strauissent certamina Cartesiana, quae naeuos Peripateticos in aperta luce collocarunt, tandem Pufendorfio et Thomasio auctoribus in alia omnia itum, et Lyceum relictum est. Quibus conatibus cum manibus pedibusque reluctarentur alumni Peripateticae philosophiae, ipsa illa bella et contentiones tantum isti doctrinae odium excitauerunt, vt tota tandem abiecta sit. Verum de his omnibus infra ex instituto tractabimus; iam satis diu in hoc campo versati Lyceum recentius relinquimus.

CAPVT IV.

CAPVT QVARTVM.

DE RESTAVRATORIBVS PHILOSOPHIAE PYTHAGOREO-PLATONICO-CABBALISTICAE.

§. I.

Vna cum Peripatetica secta Platoniam simul fuscitatam seculo XV fuisse, cum Alexandrinae scholae placita a Graecis in Italiam delatis academiis occidentis inferrentur, ex iis constat, quae libro primo de eius origine et fortuna diximus. Planum autem eo quoque loco fecimus, non fuisse ausos Platonicos eius temporis, quamvis patrocinio Mediceae gentis fruerentur, Aristotelicam philosophiam totam contemnere, sed ut ipsa Platonicae disciplinae ratio, quam Graeci in occidente inuenerant, quaeque ex Ammonii Plotinique schola origines suas deriuauit, syncrética fuit, ita locum quoque Aristoteli fecisse eiusque peritia in rationali et naturali philosophia agnita et probata, imperium in orbe philosophico inter Platonem et Aristotelem diuissse, contentos, si calumniatores Platonis reprimerent, et auctoritatem eius, quam in argumento diuiniore maximam esse statuebant, tuerentur. Quae Platonicae philosophiae fortuna tam diu durauit, quam diu sub umbra Mediceae domus sectatoribus tutis esse licuit: rebus autem illustrissimae gentis magna postea clade affectis, illorum quoque res propemodum euerfae sunt, ut supra luculenter probatum. Certe ita triumphauit solus Aristoteles, ut ex ipsa hac familia Leo X, P. M. potissimum Peripateticis faueret. Actum itaque erat de schola Platonica tanto studio seculo XV excitata, tantis viribus aucta et corroborata, nisi Aristotelicae philosophiae impietas, quae initio seculi XVI luculentissimis speciminibus se prodere coeperat, inuidiam illi conflasset, et oculos aperuisset ingeniis nonnullis acute videntibus, ut, in quos labyrinthos a Stagirita deducerentur, intelligerent. Ita enim philosophi quidam occasionem nacti sunt, paulo liberius in errores et vitia philosophiae Peripateticae inquirendi, et quam graues causae deferendae Peripateticae doctrinae adestent, demonstrandi. His itaque viam parantibus ausi nonnulli sunt a coepto tramite deflectere, viamque ab omni pene orbe philosophico tritam deferere. Qui si liberati a iugo seruitutis Aristotelicae libertatem suam tueri, suoque, quod egregium et philosophiae aptissimum acceperant, ingenio fidere voluissent, plurimum sane conferre potuissent ad vindicandum verae philosophiae honorem et restituendum orbi literato, eius studium. Verum nescio quae

Occasio huius sectae.

quae animi humilitas et pectoris angustia, proprii thesauri ignara effecit, ut nonnisi sectario modo philosophiam excoli posse crederent, adeoque de alio sibi duce prospicerent, rati ex Graecorum philosophorum principibus sibi aliquem deligendum esse. Inter quos cum post Aristotelem Plato vniuersae antiquitatis iudicio omnium maxime emereret, Platonica philosophia in Italia resuscitari coepta, at tantum non a Peripatetica extincta seculo XVI reuocata est, idque philosophiae genus eo auidius receptum, quo certius sibi persuadebat orbis philosophicus, Pythagorae mytheria, quibus apud certum hominum genus, nihil erat celebrius, diuinius, religioni accommodatius, et, quod maximam illis auctoritatem conciliabat, arcanorum diuinae sapientiae et mirabilium euentuum plenus, in ea secta Platonica, veteri syncretismo Pythagoricae iuncta contineri, et initiatis recudi. Qui error ubi semel radices in animis egit, noua sectae huic firmamenta subministrauit, nouasque vires addidit. Cum enim nemo fere eo tempore dubitaret, quin ab Hebraeis potiora philosophiae suae capita Pythagoras acceperit, et ex sanctioribus fontibus arua sua in itinere orientali irrigauerit, enatum inde, vel resuscitatum potius, quod iam patres ecclesiae certatim arripuerunt, praeiudicium, Pythagorico-Platonica mytheria cum Hebraeorum philosophia arcana arcto cohaerere nexu et sororio inter se conspirare vinculo. Quod si viri boni de Aegyptiaca Iudaeorum philosophia intellexissent, nouissent autem veram eius indolem, tota res fuisset in vado, nec futurum fuisset, ut res sacrae et profanae tantopere miscerentur, ipsaque sectarum placita tam misere confunderentur. Verum error errorem genuit et auxit, falsaque opinione sibi persuaserunt viri docti quidem, at historiae philosophiae veteris non satis periti, nimis quoque credulo animo veterum ecclesiae doctorum praeiudicia amplexi, Cabbalisticam illam philosophiam, arcanamque Iudaeorum doctrinam, quam tamen ipsam parum perspexerant, esse veram illam sapientum Hebraeorum doctrinam, cuius merito summa inter Christianos est auctoritas et veneratio. Quam cum tantopere abscondi probe nosset, ut in tanta librorum Cabbalisticorum raritate, obscuritate et incertitudine sphynxis aenigmata ab Oedipo vix soluenda suppeditari, ipsam autem sapientiam istam Hebraeam intelligi non posse esset manifestissimum, ob praedictum praeiudicium ad philosophiam Pythagorico-Platonicam confugerunt, sperantes, fore, ut hac claue adyta arcanae istius sapientiae, omni humana disciplina sanctioris et angustioris recludere possint. Id quod infra latius probabimus, et ineptam fallamque opinionem in apricum producemus. Ita vero nouum philosophicae sectae genus prodiiit, quod Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticum paradoxo quidem et syncretistico, at vero nomine recte appellamus. Hi enim philosophi cum in Italia a Graecis placita scholae Alexandrinae, syncretismo cuidam vniuersali adaptata didicissent, et haec pro sinceris Pythagorae Platonisque sententiis habuissent, decepti venerandorum virorum, Abrahami, Moysi, Herm-

Hermetis, Zoroastris, Orphei et similium nominibus, quae spuriae philosophiae praetendebantur: Cabbalistica nonnulla incerta et adulterata ab impostoribus, et ex libris suppositis et corruptis hausta, iungentes nouum illud sectae genus condiderunt, illique systema opinionum aliquod attemperarunt, cuius iam historiam porro, qua licet breuitate, enarrabimus.

§. II. Ex dictis intelligitur, sectae Pythagorico-Platonico-Cabbalisticae origines ad seculi XVI initia referendas, et in schola Platonica, quam Colinus Medices condi curauit, quaerendas esse. In ea enim a Graecis exulibus hanc philosophiam Pythagorico-Platonicam didicerant, et pro vera Hermetis et Zoroastris doctrina vendiderant Ficinus, et comilitones eius supra enarrati. Qui licet seculi XVI orientis annos non attigerint, ipsam quoque, quae Mediceam domum vehementer afflixerat, calamitatem experti, eiusque tutela orbati planeque prostrati fuerint, transmiserunt tamen, ut poterant, Platonicam disciplinam isto syncretismo in crustatam ad illud tempus per Franciscum Catanaeum Iaccetium et discipulos Ioannis Pici Mirandulae principis. Ille Florentiae anno MCCCCCLXVI natus, cum in disciplinam Marfilii Ficini transisset, in huius philosophiae mysteriis accurate eruditus est, et cum summum ad ad eam cognoscendam studium ac diligentiam attulisset, praeclare totam illam doctrinam a tanto praeceptore didicit, ita ut inter academiae a Cosmo excitatae et a Ficino insigni industria conseruatae ornamenta summo loco haberetur. Nam Graecas quoque literas et eloquentiam mire callebat, quibus elegantis ista aetate valde commendabantur praeclara ingenia. Dignum itaque habuit, quem sibi successorem Ficinus deligeret, et Mediceae familiae de meliori traderet. Eo itaque in munere positus Platonicam philosophiam illo modo, ut a praeceptore acceperat, propagauit, cuius exemplum esse possunt libri ab eo editi et a Basileensibus vno facie comprehensi, *Paraphrasis in politicum et Theagenem Platonis, in Aristotelem de coelo et meteoris, Enarratio in Platonis symposium, Tractatio de amore*, et alia, in quibus syncretismo Platonico-Peripatetico eum fuisse recte obseruatum est IACOBO THOMASIO^a et IO. FR. BVDDEO^b. Hic cum obiisset anno MDXXII, Platonicam istam sectam in seculum XVI transtulit. Vitam eius eleganter enarrauissse Euphrosynum Lapinum testis est MICHAEL POCCHIANIVS^c, qui cum GHILINO^d et P. BAYLE^e de eo est videndus. Abstinit tamen schola Ficini, quam ille continuauit ab aperto syncretismo Cabbalistico. At hanc labem Platonicae philosophiae intulit, eamque totam deformem reddidit Picus, ut supra demonstratum. Quo loco etiam probauimus tantum strepitum inauditum philosophiae genus per totam fere Europam excitauisse, ut ex Germania quoque optimae indolis iuuenes Flo-

Generalis
diarum
historiae
huius sectae.

Yy 2

rentiam

a) De Syncretismo Peripatetico, Orat. XV. p. 341.

b) Obs. Hal. T. III. obs. 14. p. 265.

c) De Scriptor. Florent. p. 67. 68.

d) Theatr. vir. erud. P. II. p. 88.

e) Dict. T. II. art. Iaccetius p. 828.

rentiam mitterentur, ut eam addiscerent. Inter quos cum Ioannes Capnio fuerit, huic potissimum literarum inter Germanos restauratori philosophiae Pythagorico-Platonico-Cabbalisticae cultura adscribenda est, qui in ea ex pulvere et tenebris protrahenda multum laboris suscepit, ut in sequentibus dicemus. Et ex eodem fonte hauserunt, qui simili ratione de hoc philosophiae genere solliciti fuerunt Petrus Galatinus, Paulus Riccius et Franciscus de Georgiis Venetus, quos cum Pico, et Capnione inter eius primarios cultores numerat HENR. CORNELIVS AGRIPPA ^f, ipse inter eos referendus, qui plurimum illi disciplinae detulerunt, eamque propagare studuerunt. Mature tamen secta haec euiluit: id quod magnopere quidem mirandum haud est. Nam cum esse desissent Maeccenates, Marones quoque defuerunt, et euerso Mediceo patrocinio ipsa philosophia Platonica grauem iacturam passa est, praesertim cum Aristotelica tantopere caput efferret, ut difficilia ista et obscura dogmata ubique contemnerentur. Ipsa vero quam cum Cabbalisticis placitis inieuerunt, vel verius, iactauerunt modo, cultores philosophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticae, concordia eius decrementa et contentum promouit. Nam cum obscurissima aenigmata panderent, ea quae intelligi non poterant, non lecta sed neglecta sunt: cumque a sanitate doctrinae diuinioris deflectere crederentur, magna inde sectae huic conflata est inuidia, et immanes errores obiecti, ut vel ex solo Agrippae exemplo infra enarrando constabit. Ita vero tantopere euiluit huius sectae auctoritas, ut cum illi nomen dedisset Franciscus Patricius, diu oberrare sine sede certa sine munere coactus fuerit, donec eius patronum inuenerit atque promotorem, ius sub umbra Platonice philosophari liceret. Et tamen Protei instar in mille formas se transmutauit, eo quod Aristotelem ex Platonico consortio eiiciens, haud alio pacto odium Peripateticorum effugere posset. Certe, qui Platonicae philosophiae ea aetate in Italia aliquid deferebant, ob ingentem Aristotelicorum numerum et auctoritatem eam cum Peripatetica philosophia iungere coacti sunt, vel Scholasticae quoque eam disciplinae attemperauerunt: cuius exemplum ea dare possunt, quae *capite huius libri primo* de Chrysothomo Iauello diximus, qui Platoniam quoque philosophiam, praeter Aristotelico-Scholasticam illustrauit. Neque tamen hoc quoque pacto fortuna uti haec secta fauente potuit ^g, nec inuentus est, qui Patricii vestigia premeret, licet in castigando Aristotele et exagitanda disciplina Peripatetica strenue eius exemplum imitati sint Sebastianus Bassonus, Petrus Gassendus et huius generis *Ἀριστοτελισ-
τες*

f) Epistol. L. VII. ep. 26. p. 1043.

g) Refert quidem Itineris Cartesii per mundum architectus, quem DANIELEM ex S. I. virum doctissimum esse constat, P. II. p. 73. vsus auctoritate biographi Bellarmini, vix octoginta annos esse, ex quo pontifex Christianorum maximus tantum non iusserit, ut Romae Platonis philosophia loco Aristotelicae doceretur, nec id velle destitisse, nisi persuasum ab illustri Bel-

larmino. Id vero scriptoris vitae Bellarmini fidei relinquitur. Certe isto tempore grauem dicam Platoni, velut haereticorum condimentario scripsit, eamque coram facie pontificis Gregorii XIV Romae edidit IOANNES BAPTISTA CRISPVS, valde exagitato et reprehenso Strecho, Panfa et similibus Platonis fautoribus. Vix facturus si Platoni tantopere fauisset pontifex maximus.

yes alii. In Germania autem licet maxima de Reuchlino esset opinio, odium monachorum tamen, quod in se defensis literaturae Hebraicae partibus concitauerat, nouum hoc philosophiae genus ab eo excultum suspectum mox reddidit. Cumque vbique, qui ex eius cohortationibus ad restituendum philosophiae nitorem animum sumferat Philippi Melancthonis disciplina valeret, et Aristotelica doctrina ab eo tradita reciperetur, cum Capnione philosophia Pythagorico-Platonico-Cabbalistica orta est et interijt. Nec in Gallia quoque meliori fortuna vsa est, quamuis ex Iacobi Fabri schola prodiens Carolus Bouillus illi frigidam suffunderet, et in haud paucis eam sequeretur. Adeo obscuris et paradoxis assertionibus enim scripta sua repleuit, vt arridere isti tempori minime potuerint, quo Aristotelicae philosophiae iureiurando quoque obstricta fuit academia Parisiorum. Intercidisset itaque secta ista, nisi immane, quod in Peripateticam philosophiam conceperant, odium viris nonnullis doctissimis in Britannia Platoniam philosophiam commendasset. Huic enim fauori acceptum referre debet, quod in albo suo legat nomina clarissimorum virorum Theophili Galei eiusque filii Thomae, Samuelis Parckeri, Radulphi Cudworthi aliorumque, quos postea nominabimus. Inter quos tamen nemo fuit, qui Cabbalistica cum Pythagoreo-Platonicis coniunxerit, praeter Henricum Morum, qui vt acumine pollebat, ita has partes, qua potuit, arte et eruditione ornare aggressus est. Tacemus theosophicos nonnullos suo loco, peculiari capite, enarrandos, qui haud raro ad Platonem diuerterunt, ita tamen, vt nonnulla tantum eius dogmata suis somniis adaptarent, et nescio quam philosophiam Cabbalisticam, a Iudaeorum doctrina arcana longe remotam creparent. Quo in saxo voluendo magnas nugas egit Iulius Sperberus, suo loco delineandas. Et haec quidem generalis historiae sectae huius paradoxae *διὰ τὴν πᾶσιν* est. Iam vt paulo curatius ea noscatur, celebriorum ex illa virorum res literarias enucleate trademus, et vbicumque licebit, ipsorum placitorum faciem ita depingemus, vt in qua opinione versati hi philosophi sint, attento lectori pateat.

§. III. Philosophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticam primum fere propagauisse IOANNEM REUCHLINVM, modo diximus. Ille itaque in hoc capite eo magis considerandus est, quo maiora eius fuerunt in reparam literarum gloriam apud Germanos merita, et nominis eius celebritas. Qui cum inter primos eruditionis vindices haud postremum locum obtinuerit, a plurimis, qui vel ecclesiae historiam, vel philologiae linguaeque sanctae, vel rerum quoque Iudaicarum fata enarrarunt passim tactus est, quorum tamen loca consulere et afferre ob instituti rationem non licet. Optime vero tanti viri historia cum ex scriptis eius et praefixis ab illo praefationibus discitur, tum ex epistolis ab eo, et ad eum scriptis, et vno fasce editis^b. Praecipue autem attentionem lectoris mere-

Ioannes
Reuchlinus.

Yy 3

tur,

b) Vtimur nos editione Tigurina, 1558. 8. edita.

tur, *Vita Ioannis Capnionis*, a PHILIPPO MELANCHTHONE scripta; ille enim, ut supra observatum, res magni viri, cui amicitia iunctus erat, et qui familiariter aliquando cum Philippo vixerat, omnium optime nosse poterat, nec dubitandum, quin more suo accuratorem et diligentiam in ea exponenda adhibuerit. Hos fontes, velut purissimos consuluerunt, et ex iis hauserunt, qui Reuchlini historiae lucem haud contemnendam accenderunt IAC. BASNAGIUS^k HERM. VON DER HARDT^l, IO. FR. BVDDEVS^m, alique, qui historiam literariam scriptorum ecclesiasticorum condiderunt. Omnium tamen diligentissime, et non sine elegantis eruditionis laude in hoc campo versatus est B. IO. HENRICVS MAIVS, theologus Giesensis multis nominibus de ecclesia literisque praecipue philologicis meritis, qui cum historiam Reuchlini accurate illustrandam suscepisset, quicquid res ecclesiae orbisque literati in ea tangit, multa simul luce erudite perfuditⁿ. Tacemus literariae historiae scriptores alios, alibi^o a nobis notatos, et CRYSIVM passim in *Annalibus Sueviae* hoc patriae nostrae ornamentum memorantem, qui tamen interdum emendatione opus habet. Nos quantum licet ipsos more nostro fontes consulemus, et ad ea potissimum respiciemus, quae scopus descriptionis nostrae memorabilia hoc loco esse significabit.

Reuchlini
vita.

§. IV. Haussit primitus vitalem auram Ioannes Reuchlinus, Pforzhemii, oppido Sueviae, in Badensi ditione sito, V. Cal. Ian. anno MCCCCLV, nam qui annum ei natalem adscribunt MCCCCXLV^p, vel MCCCCCLIV^q, falluntur. Ipse enim Reuchlinus in epistola ad Ioannem Cuspinianum^r natalem suum fuisse annum Christi MCCCCLV prodit. Parentibus ibi editus est honestis, patre Georgio, matre Elissa Erina. Qui cum essent amantes virtutis et doctrinae nostrum cum fratre Dionysio Scholaisticae institutioni tradiderunt: cumque voce valeret, elementa musicae ei discenda commendarunt, in qua cum egregie proficeret, et reliquarum artium rudimenta, quae pueris explicari solent, fideliter didicisset, fortunae vitae futurae hoc pacto prospexit. In aulam enim Badensem inter symphoniacos accitus principi mox gratissimus extitit; et cum haud poenitentes in grammatica profectus fecisset, Friderico Marchioni Badensi adolescenti ob studiorum similitudinem adiunctus est^s. In cuius comitatu etiam Lutetiam missus occasionem maturam habuit in ea Musarum sede studiorum cursum prosequendi. Ita vero, quod in academiis Germaniae ob regnantem adhuc barbariem obtinere desperabat, adhibita pertinaci industria facile consecutus est, ut ex auscultatione summorum et literatissi-

morum

i) Declamat. T. III. p. 280. Quam fere totam repetit MELCH. ADAMVS in *Vitis philosoph.* p. m. 37 seqq. et consuluerunt quoque IAC. ALTINGIUS in *Historia Palatin.* et SECKENDORF. *Hist. Lutheranismi* L. I. p. 103.

k) *Hist. Iudaic.* L. IX. c. 33. §. 10 seqq. p. 924. seqq. edit. recentiss.

l) In *Hist.* literaria reformationis P. II.

m) *Introd. in Hist. philos. Hebraeor.* §. 34.

n) *Francof.* 1687. 8.

o) In *Germanico* H. P. opere T. VI. p. 553.

p) *CRYSIVS* l. c. P. III. L. VII. c. II. p. 402.

q) *ADAM.* l. c. WHART. *App. ad Cauep.* 143.

r) pag. m. 64.

s) *MELANCHTHON.* l. c. p. 233. *MAIVS* l. c. pag. 152.

morum virorum, ex librorum optimorum lectione, interposita meditatione studioque indefesso, eruditionis thesauros conquireret non contemnendos. Maxime vero opportunitatem ibi nactus est discendae linguae Graecae, cuius notitia illi viam postea ad reliquas eruditionis partes aperuit. Paulo ante istam aetatem enim Graecam linguam ante ignotam et neglectam Lutetiae, publico conductus stipendio docere coepit Georgius Tiphernas¹. Cui cum successisset Gregorius Hermonymus² Spartiates, isque eam linguam publice doceret, noster summa attentione eum audiuit, et non modo rudimenta istius linguae comprehendit, sed et venuste ab eo pingere literarum figuras ductusque didicit. Ita vero duplici nomine crescebat Reuchlini fortuna. Ista enim pingendarum literarum Graecarum felicitate eo tempore, ubi typis exarati libri Graeci nondum prostabant, multis viris doctis innotuit, quibus libros Graecos describebat; sicque peculium sibi parauit. In literis Graecis autem adeo profecit, ut paulo post idem ille eius praeceptor honestissimo eum testimonio ornaret, et ut porro operam daret libris Graecis, ingenio praeditus et ex ἀπαλῶν ὀνύχων optimis disciplinis atque artibus institutus, eum cohortaretur. Simili tamen industria Latinam linguam pernoscere, et in philosophiae maxime rationalis, mysteria duce Aristotele penetrare studuit. Contentis enim, quae iam tunc viris doctis sordere coeperant, Scholasticae philosophiae lacunis, puriores scriptorum Aristotelicorum fontes ipse adiit, et sectae eius conditorem Graece loquentem audire in deliciis habuit. Tanto vero labore rem aggressus est, eamque tam feliciter absoluit, ut senex etiam, teste MELANCHTHONE³ ad verbum longas Aristotelis sententias recitare posset. In theologia autem celeberrimum eius temporis theologum Ioannem a Lapide praeceptorem habuit, quod quamvis incertum sibi esse dicat IACOBVS BASNAGIVS⁴, patet tamen ex ipsa Reuchlini relatione⁵, dubitandum de eo minime esse. In rhetorica autem Guilhelmum Iardinum et Robertum Gaguinum audiuit, quorum haud incelebris ea aetate in eloquentiae studio fama extitit⁶. Et hac quidem ratione disciplinarum praestantissimarum praecepta a doctissimis viris hauriendo, et attentionem atque meditationem iungendo annos vix natus viginti ille euasit, qui cum doctissimis comparari posset. Innotuit quoque viris eruditissimis, quos eo tempore Lutetia alebat, et ex quorum consuetudine doctrinae eius magna facta est accessio. Ita vero animo elegantissimis literis excul-

to, in

1) Vid. MELANCHTHON, loc. c. p. 283. et de Tiphernate Iovivs Bleg. c. 117. BAYLE Dict. T. IV. p. 377. art. Tiphernas. Addi is debet AL- LATII Georgii, et FABRICII Supplemento Vol. X. Bibl. Graec. p. 818 sq.

u) Vid. REUCHLINI Praef. Rudim. Hebraic. et NAVDARVS Addit. ad Hist. Ludou. XI. c. 7. MEL. l. c. ipsa Georgii epistola ad nostrum, luculentum diligentiae eius specimen extat inter Epp. Reuchlini p. m. 4. De Georgio videtis AL- LATIVM l. c. §. 56. p. 393. et FABR. l. c. p. 758.

x) loc. cit. y) loc. cit. pag. 924.

z) In Epistola ad Iac. Fabrum Stapulensem. conf. MAIVS l. c. p. 152.

a) Vid. de Gaguino TRITHEM. Cat. S. E. c. 914. POPE-BLOUNT. Cens. cel. Aut. Voss. de Hist. Lat. p. 663. et quos plures nominat FABRICIVS Bibl. Lat. med. T. III. p. 5. Fuit Belga, doctor decretorum, et ordinis matorum minister generalis. De Io. a Lapide a nobis dictum Tomo antecedente inter Scholasticos. Ex his WHARTONVS l. c. supplendus.

to, in Germaniam redux haud contemnendas ingenii opes attulit. Quas ut explicaret, et aliis quoque impertiretur, Basileam concessit. Ibi quae egerit, malumus MELANCHTHONIS verbis explicare, quam nostris. Ita vero vir magnus: *Basileae magisterii philosophici gradu ornatus, docere ibi linguam Latinam et Graecam coepit, habuitque studia seniorum et iuniorum non vulgaria. Eodem tempore venit Basileam vir doctissimus Wesselus Frisius pulsus Lutetia, propterea, quod errores quosdam theologorum taxasset. Eius viri ingenium, eruditionem et gravitatem valde praedicabat Capnio, quem quidem recte de eo iudicasse, nunc editis Wesseli scriptis melius intelligi potest - - Colebat autem adolescens Capnio senem Wesselum, eo maiore reuerentia, quia eum antea Lutetiae, nouerat, et cum ei familiaris esset, elementa linguae Hebraeae ab eo didicit. Narrabat autem ipse Capnio, Wesselum hortatorem sibi fuisse, ut adolescens in Graeca lingua diutius se exerceret. Eius rei facultas Basileae erat, quia ibi Graecos libros, quos synodi tempore eo afferri curauit Nicolaus Cusanus inspicere et describere poterat. Haecenus Melanchthon, in cuius tamen narratione, licet ea fidem inuenire videatur, quoniam res Reuchlini accurate scire potuit, nonnulla desiderat, quem olim ea de re consulueramus, magnum Basileae suae orbisque literati ornamentum Christophorus Iacobus Iselius. Qui cum a nobis rogatus acta academiae inspexisset, in literis narravit: in matricula, quam vocant, vniuersitatis inueniri quidem inscriptum nomen *Ioannis Roechlin de Pforzen*, addito anno MCCCCLXXIV, nullum autem se vestigium alibi neque ante id tempus, neque post id reperisse, quod Wesselus vnquam Basileae fuerit, vel quod vlla ratione ad eum possit referri. Ita silentibus monumentis publicis, quae eius nomen reticere minime poterant, si in ista academia Wesselus vixisset, valde sibi suspectam esse Melanchthonis narrationem, viderique sibi confudisse virum optimum loca, et quod a Wesselo Lutetiae consilium Reuchlinus accepisset, eum ad Basileensem scholam perperam retulisse, cum hunc in illa studiorum cursum continuasse diceret. Falsum quoque esse, quod de codicibus Graecis a Capnione in vsus suos adhibitis affert, eos Nicolaum Cusanum illuc afferri curauisse. Confudisse enim Melanchthonem Nicolaum Cusanum cum Nicolao de Ragusio, cardinali, qui ab aduersa parte in synodo steterit. Non extare autem vel vnum codicem a Cusano Basileam translatum in bibliotheca academica, sed multos eosque nobilissimos in illam deportatos esse ex bibliotheca Dominicanorum, cui illos legaue- rat cardinalis de Ragusio, qui cum Graecas literas domi didicisset, a pontifice legatus Constantinopolin a Felice V missus est, ut Graecos ab amplectendis Eugenii IV partibus deterreret, et ad synodum Basileensem inuitaret. Falsum quoque esse, nec vilo indicio vero constare, quod professionem extraordinariam sibi demandatam accepisset. Hoc itaque viro doctissimo et domesticis testimoniis instructo praeunte, nulli dubitamus, narra-*

narrationem Melanchthonis, cui post MAIVM aliosque ipsi olim subscripsimus nuntium mittere, et CASIMIRO OVDINO ^b adstipulari, moram Wesseli apud Basileenses neganti. Sed ut in viam redeamus, Basileam delatum Capnionem ibi Graecam et Latinam linguam docere coepisse facile asserenti Melanchthoni credimus, paulo enim post id tempus, quo ad Musas Basileenses se Capnio conuerterat, Andronicus Contoblacas ^c, Graecus, vir doctus, quo quoque praeceptore usus is erat ^d, nostrum literis hortatus est, ut alios Graecas literas edoceret, eo quod speraret, non solum ipsi id muneris profuturum, sed audientibus etiam honori fore ^e. Cum autem non scholae sed vitae se destinauisset Reuchlinus, relicta post quadriennii moram Basilea, in qua *Onomasticon Latinum* fratribus Amerbachii excudendum reliquerat, in Galliam denuo concessit, eo quod iurisprudentiae studia ibi laetius florere, quam in Germania, nosset. Aureliam itaque profectus est, et quae iuris ciuilibus pariter atque canonici discendi momenta sibi deesse nouerat, perfecit, literas tamen elegantiores; non abiecit, sed hortator fuit nobili iuuentuti, eius consilia et institutionem ibi sequenti, ut linguam Latinam recte disceret, quo fine Ciceronis epistolas ei enarrauit, interdum et Graece docuit, et *Grammaticae Graecae elementa* conscripsit, quae in Pictaui anno sequente auditoribus explicuit. Hac vero ratione de rebus, ex quibus viueret, liberaliter sibi prospexit, sumtusque inde habuit studiorum copiosos ^f. Anno MCCCCLXXXI in Pi-

b) De Script. eccles. T. III. p. 2707.

c) p. 4. conf. CRYSTVS I. c. c. 12.

d) Vid. Dedic. Rudimentorum et Lex. Hebraici.

e) Latius itaque sumenda sunt verba Reuchlini in Dedicatione libri de Accentibus, asserentis, se extra ordinem inter professores docuisse, et intelligendum fuisse. Reuchlinum, magistrum nostrum, priuata habuisse discentium collegia, ut solet in academiis fieri. Totum vero locum adscribemus, tum quod liber ille rarus est, tum quod egregie ratio studiorum Reuchlinianorum, etiam philosophicorum, in illo describitur. Ita vero ille: „Quondam adulescens ego dum asperam et rudem seculi superioris philosophiam apud Kauraeos meditator, statim ad cultum et aequabile genus orationis latinae, siue solutam, siue modis vinctam, adieci animum. Interque primos professores ut esset aliquis, etiam usus mei in restituendis literis, extra ordinem utriusque generis authores publice docui. Atque id primum studio magis ut grammatici, quam elegantes haberemur. Quid enim requireres amplius ab hominibus, qui annos iam supra trecentos aliud nihil moliebantur, quam ut barbari essent? Vnde cum loquendi vitio amor etiam et voluptas quaedam balbutiendi infederat, sed prospere cessit. Magnae rei non frustra admoliti manum sumus, tamen strenue refragarentur initio istius gene-

„tis magistri, quos hodie scilicet hostes patimur, quibus corruptissimo iudicio et admirabili „*Philosophia* tumentibus nihil praeter faeces suas „recte probatur. Iam vsu res exsplendescerebat, „fiebaturque, ut purius et scriberet et diceret iuuentus Germanica, idque me auspice. Deinde accessit Graecarum literarum studium, sine „quibus nemo sat politus censeri potest. Hisce „ad philosophiam reuocabamur Aristotelicam, „quae non nisi a Graecis hominibus proprie ac „rite tradi solet. Huc aspirabant, si qui bonis „ingeniis non corrupta ista et perturbata disciplina infecti erant sensum pueriles scholarum „nugae deserebantur. Ibi vero superciliosa tollentes veteris philosophiae, mirum, ut ridiculi „aiebant, literarum genus a nobis tractari, alienum a Romana pietate Graecos schismaticos „esse; interdidas eorum disciplinas contra ecclesiae decreta nobis magistris prodi. Videntur „quanti ratio mihi primorum studiorum confiteri, per quae rerum discrimina quid passus a „sophistis effecerim, ut respiceret Germania „vel tandem. Sero enim sapiunt Phryges. Haec „sunt primae iuuentutis merita, quam intelligis „omnem in discendis iuuandisque literis actam.

f) Hos studiorum suorum successus ipse REUCHLINVS quoque enarrat in Ep. dedic. Rudim. et Lexici Hebr.

In Pictavis licentia honores in iurisprudencia summos consequendi rite ornatus^g, in Germaniam rediit, inuitatusque patriae vicinitate et recentis academiae fama et aulae celebritate, Tubingam concessit, in qua academia et aula eruditorum et bonorum virorum magnam tum fuisse frequentiam, eorumque aliquos in Galliis Capnioni familiares fuisse. MELANCHTHON refert. Nec diu in hac luce delitescere potuit Capnionis eruditio, quae et summos iuris titulos atque honores illi conciliauit, et viam ei ad ampliora parauit. Cum enim Eberhardus Barbatus, qui et Probus dicitur, Wirtembergiae dux Romanum iter meditaretur, pontificem summum suis precibus coram veniam petiturus aedificandi monasterii, doctissimos in terris suis viros comites sibi adsciscendos esse statuit. Cumque ea aetate fama eruditionis emerent Ioannes Nauclerus, Petrus Arlunensis, et Gabriel Biel, hi cum hero suo urbem adire iussi sunt. Illi vero cum non ignorassent, perhorrescere delicatas Italarum aures incommam et duriusculam pronunciandi Latina verba rationem, quae tum in Germania obtinebat^h, domino suo auctores fuerunt, ut Reuchlinum assumeret; eum enim, cum diu in Gallia esset versatus, suauius eam pronunciare, et iucundius eius sermonem auribus illabi, satis nouerant. Neque euentu praeuiso rem caruisse, ex Melancthonis ore refert Io. MANLIUSⁱ; cum enim ex consiliariis ducis non nemo vir satis doctus, sed pronuntiatione rudis ex mandato ducis orationem haberet ad pontificem et cardinales, et ob pronuntiationis inconcinnitatem ab iis non intelligeretur, Capnionem dux dicere iussit, qui non sine iucunditate ab iis auditus est. Felicissimo autem fidere hoc iter suscepit Capnio. Cum enim ea aetate magna in urbe copia virorum doctissimorum viueret, eorum amicitiam noster honeste ambiit, illaque eo facilius potitus est, quo magis mirabantur Itali, ex Germania, ob barbariem late regnantem Romanis valde contempta, aduenisse hominem, cum quolibet Italarum eruditionis nomine facile comparandum. Breui itaque et ianuae virorum summorum, quorum spectatissima tum fuerat doctrina virtusque, et ipsa quoque pectora Reucholino patebant. Qui et nostri candorem amabant et Graecae atque Latinae literaturae, ac philosophiae peritiam extollebant, et ad prosequendum in via tam honesta iter calcaria addebant. Inter quos nobis hoc loco praecipue notandi sunt, Demetrius Chalcondylas, Christophorus Landinus, Marsilius Ficinus, Angelus Politianus, et qui primo loco nominandi erant Laurentius Medices et Ioannes Picus Mirandulanus^k; quorum potissimum consuetudine factum est, ut ad philosophiam Pythagorico-Platonice animam adiceret, cum prius in Aristotelis castris militasset. Et tum quoque factum, ut cum Hermolai Barbari amicitia vteretur, is offensus Germanico Reuchlini nomine, illud more aetatis istius in Graecum Capnionis

g) Extant Vniuersitatis Pictauensis ea de re Literae inter Epistolas p. m. 73 seqq.

h) MELANCHTH. l. c. p. 171. Conf. quae ex Wimphelingio, de Sueuorum pronuntiatione La-

tini sermonis barbara habet MANIVS p. 171.

i) Collect. p. 547.

k) Disce id potest ex Collectione Epistolarum Reuchlinianarum.

nis conuerteret; id quod ita obtinuit, ut inter externos, hac praecipue appellatione notus sit. Ceterum cum ex voto domini sui rem omnem gessisset, in patriam redux vitam aulicam sequi iussus est, principi enim admodum grata erat eius industria, et placebat valde, quod eius oratio libenter audiretur a viris summis. Non multum post reditum, cum magna principis in eo esset fiducia, legatus ad imperatorem Fridericum missus est, felicissimis sane auspiciis. In ea enim aula cum magno tum honore viveret Iudaeus quidam, Iacob Iehiel Loans, qui inter medicos imperatoris erat¹⁾, Reuchlinus occasionem nactus de Hebraea lingua differendi, audum se illi demonstravit, eorum accuratius discendorum, quorum rudimenta a Wesselo percepisset. Egregie placuit Iudaeo huius linguae studium rarum eo tempore, et a plerisque neglectum Capnionem itaque in familiaritatem admissum eo legationis tempore linguam Hebraeam diligenter docuit, tanto Capnionis gaudio, ut cum tempore legationis cum laude peracto ab imperatore nobilitatis iuribus et axiomate comitis Palatini ornaretur²⁾, et, ut moris erat, de munere oratori dando deliberatum esset, Capnio eruditionis cultui omnem honorem postponens, per hunc suum praeceptorem effecerit, ut donaretur codice Hebraeo eleganter scripto, quo hodie superbit serenissimi principis Badensis bibliotheca, quae Durlaci asseruatur³⁾, probante imperatore sene et sapiente atque literarum amante studium hominis tantum pretium diuinis oraculis linguaeque sanctae tribuentis. Haec igitur folia quantum aulae concedebant tempora, diligenter voluit, sicque consultis diuinae veritatis fontibus in plerisque doctrinae coelestis capitibus desipere desinit⁴⁾. Et hactenus quidem secunda fortuna usus erat Capnio: at cum morte Eberhardi primi ducis Wirtembergici valde ea commutata est. Cum enim filio Ulrico adolescenti terras suas reliquisset, in testamento tutores ei assignauerat et gubernatores. At contra eius voluntatem successerat alius, Eberhardo non probatus; qui cum ista prouincia sibi credita abuteretur, intelligebat id agi apud imperatorem Maximilianum, ut ab ista dignitate munereque remoueretur. Inestus itaque omnibus, per quos res ista agebatur, maxime Capnionem suspicatus est id saxum voluere, decreuitque eum in carcerem abducere⁵⁾. At ille monitus fuga sibi consuluit, et in aulam Palatinam dilapsus est, in qua amicos habebat summos viros, et cum eruditione excellentissimos, tum doctorum amantissimos, omnisque literaturae tunc in Germania exorientis statores vindicesque. Inter quos nominari merentur praeter Rodolphum Agricolum et Vigilium, Plinius electoris cancellarius, id est vero nomine Theodoricus Phenningerus, et Ioannes Camerarius Dal-

Z z 2

bur-

1) Vid. REUCHLINI Praef. Rud. Hebr. linguae. De ipso hoc Iudaeo, archiatro imperatoris et equite aurato vid. WOLF. Bibl. Hebr. P. I. p. 597 sq. P. III. p. 469. R. SIMON Epist. Select. T. III. p. 169. Extat ad eum Epistola Reuchlini p. m. 68.

m) Diploma legitur in Epistolis p. m. 74.

n) Eum describit accurate MAIUS p. 529. quocum conferendus WOLF. Bibl. Hebraeae P. II. f. III. p. 295.

o) MELANCHTHON. l. c.

p) IDEM p. 287. Has mutationes aulae Wirtembergicae scriptores historiae Sueuicae silere obseruat MAIUS l. c. p. 186.

burgius, Vangionum episcopus, quorum supra iam mentio facta in vita Agricolae ^q. Hoc itaque loco licet exularet Capnio, tantis tamen viris parariis, et commendante eruditione praestantissima, asylum inuenit in aula florente et spectata principis Philippi virtute exoptatissimum. In ea enim multos ait MELANCHTHON viros doctos simul fuisse versatos, quorum singuli magnas academias ornare potuissent. Hos amicos habebat Capnio, horum commendatione innotescebat optimo principi; in horum amicitia et consuetudine exilii solatium inueniebat spe omni votoque dulcius. Cum autem viri eruditissimi magno animo barbariem, quae tunc temporis apud clerum adhuc regnabat, contemnerent, et exagitant, noster, ut erat festiuo ingenio et eleganti, comoediam scripsit plenam nigri falis et acerbitalis, ut in ignorantiam monachorum in genere, ita in eum praecipue monachum Augustinianum, qui in aula Wirtenbergenfi eius capiti infidatus erat. Eam cum legisset Dalburgius, ut erat prouidus futuri, editionem et actionem dissuasit, ne crabrones irritaret. Quod quidem consilium secutus Capnio comoediam occultauit, impedire vero non potuit, ut non tandem vulgaretur ^r. Ex quo fonte capitales illae inimicitiae monachorum profluxerunt, quibus eum accedente postea caussae literarum Hebraicarum patrocínio ad vitae finem persecutum est genus bipedum nequissimum. Creuit autem indies in aula electoris Capnionis existimatio, cum et rerum gerendarum prudentia non destitueretur, et doctrinae elegantia valde commendaretur ^s. Inde cum ad curiam pontificis partim propter nuptias Ruperti principis cum filia Georgii ducis Bauariae partem propter litem electori a monachis Weissenburgensibus intentatam legationem elector mittendam decreuisset, noster potissimum delectus est, cui id muneris committeretur ^t. Quod negotium cum suscepisset, Romae, ubi diutius anno haerebat, otium et facultates ad id nactus iterum animi diuitias explicuit auxitque, ad id celeberrimorum in omni disciplinae genere virorum conuersatione usus, ut et famam, quam ei eruditio comparauerat, confirmaret, et literarum thesauros amplificaret. Maxime vero Graecae et Hebraicae linguae studium valde hoc loco vrgebat, eo quod opportuna se ei obtulisset occasio, in vtriusque cognitione egregie proficiendi. Docebat enim eo tempore Romae Graecas literas Ioannes Argyropulus, cuius lectiones, cum ob celebritatem viri audire constituisset Capnio, linguam pariter atque philosophiam Graecam ex eius

q) Conf. MANLIUS Collect. p. 572. CRYSIVS l. c. p. III. LIX. c. 8. MAIVS l. c. p. 190. et imprimis eius Epistolae ad Reuchlinum scriptae.

r) Pforzhemii anno 1507. Cum Comment. Georgii Simleri, ex officina typographica Thomae Anshelmi. Plura ex scenis Capnionis exercitationibus dabit MAIVS p. 290 seqq.

s) Id vel ex foliis Agricolae tum apud Dalburgium viuentis literis ad nostrum intelligi potest, quae plenae sunt laudibus eruditionis eius vid. p. m. 55. b.

t) Vid. MELANCHTHON. I. c. p. 106. collata Oratione Reuchlini ad pontificem, ab Aldo edita, quam totam exhibet MAIVS p. 195. Ceterum minus accurate BASNAGIVS l. c. p. 924. Reuchlinum a Bauariae duce Romam esse missum scribit. Quamuis enim elector Palatinus in ista Oratione Bauariae dux S. R. I. princeps elector vocetur, conf. Epist. Reuchlini. p. 586. addendum tamen erat electoris nomen, ne cum duce Bauariae confunderetur.

eius ore percepturus, eum audiit, et Thucydidem enarrantem inuenit. Salutato itaque philosopho, cum se Graecarum literarum studio incensum sibi eam occasionem illius audiendi gratulari profiteretur, delectatus oratione Capnionis homo Graecus, cum operam suam benigne pollicitus esset, interrogat, an attigisset Graecas literas. Tum Capnioni se Basileae earum elementa audiuisse fatenti, Thucydidem exhibet ac iubet legere, et deinde etiam interpretari. Quod cum vtrumque eleganter Capnio faceret, miratus homo Graecus ad auditores se conuertit, et exclamans, ecce inquit Graecia nostro exilio transuolauit Alpes. Nam iam tum suauiter pronuntiasse, vitato sono agresti, et sententias Graecas recte et bonis verbis Latinas reddidisse Capnionem, MELANCHTHON^v testis est. Cum autem Hebraicae linguae notitiam plenam sibi praeoptaret, cuius elementa a Wesselo et in aula imperatoris a Iudaeo didicerat, vsus est institutione Iudaei cuiusdam docti, Obadiae Ben Iacob Sporno, cui solutis pro singulis horis singulos aureos, tantum in ea lingua profecit, ut eam postea recte ad alios propagare posset. Post reditum in Germaniam tranquillam inuenit aulam Wirtebergensem, tradita terrarum istarum gubernatione duci Vlrico adolescenti iussu imperatoris; qui sapientes viros, et inter hos Nauclerum illi adiunxerat. Horum consilio Reuchlinus domum ex aula Palatina, inuito electore, reuocatus est, abiitque et domesticorum suorum cura tactus, et otium quaerens ad propagandam, quam tantis sumptibus atque laboribus didicerat linguam Hebraicam, quod in aularum strepitu frustra expeti nouerat. Ibi tanta de nostro fuit opinio, ut non modo principis consiliis diligenter adhiberetur, sed et celebre illud Sueuorum foedus, quod a S. Georgii tutela sibi nomen sumsit, ob singularem iuris peritiam eum triumvirum Sueviae deligeret, id est, controuersiarum inter status arbitrum: quo insigni axiomate ornatus, hoc vno munere contentus fuit, et reliquo, quod ab eo supererat, tempore in studia se abdidit. Quater enim quotannis foederis istius iudices tantummodo Tubingae conuenire solebant. Otium itaque ex voto nactus totum se pristinis delitiis, nimirum Ling. Hebr., et philosophiae Pythagorico-Cabbalisticae tradidit, Hebraeos, Graecos, Latinos scriptores legit et examinavit, linguae vtriusque notitiam ad alios propagauit, adolescentum ingenia ad prosequendum in literarum studio cursum consiliis optimis adiuuit, ut supra de Melanchthone dictum, et aulae quoque desiderii principisque negotiis rogatus nunquam defuit. Et plura forte diligentiae et eruditionis Reuchlinianae monumenta legeret orbis literatus, nisi monachos iam olim a Capnione offensos in eum armauisset superstitio et ignorantia. Rem ad hunc locum non pertinentem,

Z z 3

et in

u) MELANCHTHON. l. c. p. 290. MANLIUS p. 828.

v) loc. cit.

x) Dedic. Rudim. et Lex. Hebr. Videndi de hoc Iudaeo WOLF. l. c. P. I. p. 939. P. III. p. 866. P. IV. p. 939. MAIUS p. 211. Minus recte BASNA-

gio loc. cit. p. 925. dicitur Ben Iacob Sporn.

y) Vid. Dedic. libri de Accent. et Orthographia Hebr. ling. De ipso hoc foedere in Compendio legendus MAIUS p. 228. et scriptores Historiae Sueuicae passim, et Io. STRAVCHIVS Dissert. exor. Iur. publ. X.

er in Hebraicae literaturae historia pluribus enarrandam exponere integram non licet, neque tamen indicta praetermittenda est, ne manca sit tanti viri historia. Paucis itaque et *ὡς ἐν συνόψει* totam litem a SLEIDANO primum, et post hunc ab aliis plurimis expositam et describemus. Originem controuersiae dedit Ex-Iudaeus quidam Ioannes Pfefferkornius, qui Coloniae simulata Christianae religionis professione Iacobo Hochstrato ceterisque haereticae prauitatis inquisitoribus persuaserat, eo conniterentur, ut edicto imperatoris Iudaeorum libri omnes, blasphemiarum in Christum pleni comburi iuberentur. Recte monuit MELANCHTHON, ostendisse hac ratione vasserimum impostorem inquisitoribus, magnam pecuniam honesta specie et sine magno negotio Iudaeis, libros suos redempturis eripi posse. Monachorum et theologorum Colonienfium negotio cum facile religionis praetextu res in aula Maximiliani I. conficeretur, editur edictum, et Pfefferkornii diligentia Iudaeorum libri, praeter biblia, omnes in curia Francofurti congeruntur. Quod cum aegerrime ferret Iudaeorum gens, in aula imperatoris amicos adeunt, et eo rem adducunt, ut iudicia eruditorum in his literis virorum explorari imperator iuberet. Cum autem nemo eo tempore Reuchlinum in eo doctrinae genere superare crederetur, eum sententiam suam dicere imperator per electorem Moguntinum, cui rem commiserat, iubet. Qui ut pravae superstitionis loligine animum minime tinxerat, ita sententiam longe mitiorem pronuntiat; libros distinguendos esse, scripta de consilii sui rationibus ad electorem Moguntinum epistola iubet, libros contra Christum blasphemos aboleri suadet, eosque suis titulis nominat, seruari cupit Grammaticos, medicos, historicos, et aliarum honestarum artium libros, ne lingua ecclesiae vtilissima tota pereat. Quae sententia Capnionis cum aequissima videretur, redditu imperatoris auctoritate libri Iudaeis sunt; id quod in rabiem et furorem egit et impostorem Pfefferkornium et eius causae socios, elusa fraude, ut corui hiantes, discedentes. Illi itaque furiis exagitati, et atro felle animati calamum in Reuchlinum stringunt, et ipse quidem Pfefferkornius edito *Speculo manuali* omne calumniarum genus in Reuchlinum produxit, cuius tamen virulentam dicacitatem ille edito *Speculo oculari* mox repressit. Colonienfes autem theologi, Iacobus Hogstratus, Arnoldus de Tungari et Ortuinus Gratius vehementer ista re exacerbati nulli non violentiae pepercerunt, ut Reuchlinum deprimerent. Potiores enim academias in partes pertractas contra eum animauerunt, ita ut Moguntiae apologia Capnionis igne vindice deleretur, et in curia Moguntina is ipse damnaretur. Quamvis autem luculentam ad imperatorem orationem edidisset Capnio, monachorum tamen

2) Paucis historiam praeter MELANCHTHONEM l.c. enarrat Io. SLEIDANVS de Statu religionis sub Carolo I. P. II. p. m. 34. Editionis omnium primae Argent. 1555. 8. editae. Hos multi secuti sunt, quos enarrandi otium nobis

fecit WOLFIVS Bibl. Hebr. P. I. vid. Ioannes Pfefferkorn p. 985. P. II. p. 935. P. III. p. 940. P. IV. p. 946. et scriptores historiae Reuchlini fere omnes, maxime MAIVS l.c. p. 250 seqq. qui rem omnem accurate exponit.

tamen infidiis in eius aula Reuchlinus circumuentus est: unde prouocatione ad pontificem interposita, tantisper otium sibi parare quo respirare posset, coactus est. Pontifex delegatis episcopo Spirensi partibus suis, rem examinare iubet; non comparentibus autem furentibus Capnionis hostibus, sed durante lite Coloniae eius librum publice comburentibus, res per theologos decisa et Capnio absolutus est. Id quod aduersariorum turbam coëgit ad pontificem prouocare, et Parisiensem quoque Scholam in partes vocare, fatis in Reuchlini causam iniquam. In curia Romana autem cum potentes amicos Capnio haberet, et iudicio praeesset cardinalis Grinanus, Venetus, vir literas Graecas, Latinas et Hebraicas eleganter doctus, ille autem in consilium adhiberet Petrum Galatinum, in his literis eo tempore facile principem, causam quoque Reuchlini commendarent Iacobus Questenbergius, vir summus, et Erasmus, facile vicit Reuchlinus, et confusa est ignorantia atque superstitio. Quam cum sale satyrico amare eo nomine perfudisset Huttenus cum Sodalitio, conscriptis famosis *Epistolis obscurorum virorum*, dici quidem non potest, quantum viris doctis risum, praecipue in Italia mouerit ea satyra, cuius testis esse potest PAVLVS IOVIVS ^a: at in furorem quoque et rabiem egit monachos, quae ne hodie quidem exspirauit ^b: donec exortis nouis Lutheri controuersis, istae lites obliuioni darentur. Sed non literarii modo tumultus, verum etiam ciuiles Capnionem valde inquietarunt: cum enim foederis Sueuici socii arma contra Ulricum Wirtembergiae ducem ob captam Reutlingam mouissent, eumque vniuersis ditionibus suis exuissent, noster quoque in eo bello captus est, et facultates cum familia fisco addictae sunt. Ipse Angelopolin abductus cum ducis Bauariae, Guilelmi, qui foederis copiis praeerat, nomine in ea academia Graecas Hebraicasque literas annuo stipendio ducentorum florenorum, redditus quoque facultatibus, docere iuberetur, munus accepit, et cum rerum necessitatem suam leuauit ut potuit ^c. Valde haec Reuchlini mora inter Musas Ingolstadienses displicet IACOBO GRETSERO ^d Iesuitae, qui nouae doctrinae semina eum sparsisse, nescio quibus fundamentis, certe non sine calumniis in tantum virum iactis, suspicatur. Diu vero eo in munere manere non potuit: pestis enim saeuitia istam scholam relinquere coactus, Turingam concessit, postquam facultates suas librosque pacata patria, receperat. Nam quamuis Ingolstadii frequenti auditorio vteretur, famem tamen vix effugere potuit, de quo ipse in epistola ad Pirckhaimerum acerbe

^a) Elog. c. 143. p. 285.

^b) Testis esse potest NIC. WEISLINGERI Huttenus deliratus, in quo inaudita acerbitate historiam huius satyrae persequitur. Nos nec Hutteni causam, nec argumentum omne et imprimis nonnulla, profana istarum epistolarum probamus: Dolemus autem in nostro seculo moribus politico et eruditione ornato adhuc inueni-

ri Hogstratos, Tungacos, Ortuinos, et his similes, quos barbaries morum et linguae inquinauit.

^c) Conf. qui haec ex Epistolis Reuchlini ad Bilibaldum Pirckhaimerum illustrat MAIVS p. 513.

^d) In Suppetiis Luthero academico missis, cuius verba huc pertinentia excerptit SACKENB. Hist. Luther. L. I. p. 105.

acerbe conqueritur. Francisci Sicani f. a Sickingen studio autem sopitae lites cum monachis sunt, soluta expensarum summa, quam iudex Spirensis auctoritate pontificis definiuerat ^e. Tubingae literas Graecas et Hebraicas publice docere coepit, quamvis animo a puerilibus imparis disciplinae studiis paulo abhorrente; ex quo, primum inter professores Tubingenses Reuchlinum fuisse, coniicit MART. CRVSIVS ^f. Fungi autem eo munere, et deliciis suis iuuenum animos pascere, diu non licuit: lento enim morbo, quem ictericum vocant, correptus, Stutgardiam deportari se iussit, ibique languens paulatim domi suae III Cal. Aug. A. S. R. MD XXII, annos natus LXVII, decessit. Falsumque est, quod MELANCHTHON ^g asserit, iam egressum septuagesimum annum morbo correptum et languens Stutgardiae anno MD XXI obiisse. Aliud enim testantur publica monumenta, quorum fidem aduocauit B. MAIVS ^h. Moriens testamento bibliothecam collegio patrio legauit, ea conditione, vt ab omnibus publice inspicere possent. De cuius *κρηλεις* lectu digna nonnulla collegit MAIVS, quae apud ipsum quaerenda sunt. Magnum autem apud bonos omnes sui desiderium reliquit Reuchlinus, maxime apud eos, qui pretium statuere literis nouerant. Cuius luculentum testimonium esse potest, *Apotheosis*, quam Capnioni scripsit ERASMVVS ⁱ, quo dialogo mirum in modum demortui laudes decantauit. Neque frustra eas illi fuisse tributas et in indignum collatas, quilibet fatebitur, qui considerauerit, adfuisse Reuchlino ingenium et naturae felicitate et disciplinae industria acutum, politum, et multifaria eruditione refertum, animo autem illum enituisse pietate, iustitia, humanitate, temperantia commendatissimo, prouidentia vero inter iactationes aulae et mutabilem fortunam vsum esse singulari, prudentiae virilis teste pulcherrimo. Multos quoque errores in ecclesiae doctrina vidit, et detestatus est, quamvis secessum a Romana ecclesia non fecerit, eo quod prima tantum reformationis tentamina viuendo attigisset. Nihil autem ea aetate celebrius fuit, et ad nostram quoque aetatem famam summis literarum, meritis partam conseruauit, quam Reuchliniana eruditio. Quam carus enim sui temporis viris literatissimis, magnumque nomen in orbe literario adeptis fuerit, epistolae ad eum scriptae luculentissimis testantur specimenibus, quae plenae sunt laudum, quas certatim illi tribuerunt viri celeberrimi. Inter quas ita ad eum scripsit RVDOLPHVS AGRICOLA ^k:
Haud temere mihi videor committere debere, vt iudicium tuum subeam, hominis tam multiplicibus disciplinarum literarumque ornamentis expoliti. Gaudeo, ita me Deus amet, vicem tuam, et quum animi naturaeque tuae felicitati, tum vero imprimis fortunis Germaniae nostrae gratulor, quam si vnquam, nunc aliquando expergesceri oportebit, et ab hac barbarie, qua tot iam seculis velut stupido sopore, vel potius

λη-

e) MAIVS l.c. p. 509.
 f) l.c. P. III. L. X. c. II.
 g) loc. cit.
 h) pag. 519. 520.

i) Colloq. familiar. p. m. 121. His addi potest carmen HVTTENI, quod inscripsit Triumphus doctoris Reuchlini, et integrum legitur apud MAIVM p. 480 seqq. k) pag. 54.

ἀντιθέσει τῇ ὀππρῆσσι τενετὺρ ἐξοιτῆρι. Non vero Graecarum tantum et Hebraicarum literarum notitiam in eo admirabantur viri eruditionis celebritate summi, eo quod rarissima inter Germanos auis esset, qui ista tangeret, rarior, qui ea mysteria assequeretur, sed philosophiae quoque cognitionem, in eo stupebant. Sane Conradus Leontorius, Monachus Maulbrunnensis inter alia, se inquit¹⁾, eum vnum admirari, quod virumque munus splendidissime soleat obire, et hinc quidem publici muneris oratorem se ita exhibeat, ut paucos; philosophiam vero adeo eleganter, subtiliter, profunde indagare, elucidareque coepisse, ut nullos cum eo hac tempestate conferre nec ausit nec possit. Similia ad eum scripsit Petrus Mosellanus: Tu es ille Capnio, in quo vetustus ille Pythagoras reuixit, in quo Plato reuiguit, in quo diuus Hieronymus resloruit. Breuiter, quicquid usquam gentium philosophiae olim erat in pretio, in te velut renatum miratur mundus. Plura his addi ex collectione epistolica Reuchliniana possent²⁾, nisi breuitati inseruiendum esset. Verum iuuabit Lectorem ipsam illam epistolarum farraginem consulere³⁾, ex qua multa lux accendi historiae literariae seculi XV exspirantis et XVI ineuntis potest. Magna enim iucunditate in ea leguntur epistolae virorum summorum, quibus inter eruditos eius aetatis nihil fuit celebrius, Andronici Cantoblacae, Marfilii Ficini, Io. Straehleri, Io. Francisci Pici Mirandulani, Pet. Bonomi, Adolphi Occonis I. Ioannis Kayfersbergii, Conradi Peutingeri, Henrici Bebelii, Sebastiani Brantii, Nicolai Ellenbogii, Ioannis Stoeffleri, Beati Rhenani, Rudolphi Agricolae, Ioannis Camerarii Dalburgii, Aldi Manutii, Bilibaldi Pirckaymeri, Ioannis Cuspiniani, Ioachimi Vadiani, Iacobi Questenbergii, Simonis Lazii, Georgii Spalatini aliorumque, quorum hodie quoque ob doctrinae praestantiam et summa literarum merita, veneranda est memoria. Quos omnes tantis nostrum laudibus ornasse mirum non est, inter primos enim literaturae elegantioris restauratores, et imprimis Graecarum atque Latinarum vindices omnium iudicio primum ille locum iure suo occupat. Quae tamen omnia latius hoc loco persequi non licet, et in singulari historia resuscitarum literarum elegantiorum, qualem adhuc desideramus, debent enarrari. Nobis instituti memoribus ob excultam modo philosophiam Pythagorico-Platonico-Cabbalisticam enarrandus est, quam primus, nisi fallimur, post Picum scriptis explicuit. Edidit enim opera de hoc argumento duo, lucernam olentia, nempe *de Arte Cabbalistica*, et *de Verbo mirifico*. Et posteriorem quidem tractationem *de Verbo mirifico* ante priorem edidit, qui epistolam praefixit Conradus Leon-

1) pag. 43.

m) Addendus tamen TRITHEMIUS de S. E.

c. 920. p. 221.

n) Bas ipse collegit et edendas tradidit Ioanni Hildebranto Reuchlinus, editionem procura-

uit Philippus Melanchthon, vterque praefatus est. Vidit prima editio lucem vivente Reuchlino Hagenaë 1519. 8. repetita Tiguri 1558. quam primam esse perperam tradit Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae P. I. p. 100.

Leontorius ad Iacobum Wimphelingium; ex qua discimus, Capnionem, ut Hebraeorum secreta dogmata penetraret, multis annis enixissime laborauisse, atque omnem eorum bibliothecam euoluisse; hac ingenii et doctrinae felicitate et uertute inductum ad scribendum dialogum se contulisse, in cuius libro primo omnia secreta philosophiae explicet, in secundo Baruchiam Iudaeum omnia illa secreta nomina et portentifica et alia multa Hebraeorum enodantem consingat, in tertio fidem Christianam ex praescriptis duobus approbans et demonstrans omnia uerba mirifica, ad nomen IESV ita applicet, ut illud ineffabile tetragrammaton iam effabile factum esse demonstret. Non enarrabimus prolixius argumentum, quod, qui librum ipsum consulere detrectant, facile ex MATI^o vel Io. FR. BVDDEI^p recensione haurient, sed id modo monemus, in eo totum esse in isto libro Reuchlinum, ut doctrinam Cabbalisticam de nominibus diuinis, imprimis de tetragrammato, de Sephiroth et similibus, ad Christum Iesum, applicet, et praecipue in hoc argumento tractando uti Cabbala uerba, siue exegetica, quae ex literularum significatione, transpositione et huius generis aliis ratiocinia nescit. Hoc praeludio praemisso ipsam artem, quam vocabat, Cabbalisticam aggressus est, et libris tribus adhibita itidem methodo dialogistica explicare tentauit, dedicauitque opus Leoni X, P. M. ut causam illi suam commendaret^q. Nouerat enim, quod ipse in dedicatione tangit, Pythagoricam philosophiam a Mediceis, feliciter restitutam, et semina eius a Laurentio facta esse; haec, ait, sub Leone filio in culmos surgere, ut spicas illius metere in omnibus linguis liceat, et sibi quoque spicilegium relictum esse, conandumque, quid in eo studiorum genere posset. Ipsi autem uerba hoc loco maxime notanda sunt: Italiae Marsilius Platonem edidit, Galliis Aristotelem Faber Stapulensis restaurauit. Implebo numerum et Capnion ego, et Germanis per me renascentem Pythagoram tuo nomine dicatum exhibebo. Id tamen absque Hebraeorum Cabbala fieri non potuit, eo quod Pythagorae philosophia de Chaldaeorum praeceptis initia duxit, quae patrum memoria discedens e magna Graecia rursus in Cabbalistarum volumina^r incubuit. Eruenda igitur inde fuerunt fere omnia. Quare de arte Cabbalistica, quae symbolica philosophia est, scripsi, ut Pythagoreorum dogmata studiosis fierent notiora. Ex quibus eius uerbis, quo consilio ad philosophiam accesserit, satis luculenter patet, id quod paulo accuratius explicari tractatio nostra postulat. Et initio quidem cum in Gallia haereret, et apud Basileenses quoque uiueret, Aristotelicae philosophiae se tradidisse Capnionem, ex supra dictis notum est; ipsos autem Stagiritae libros eum euoluisse, et hoc pacto barbariem scholasticae philosophiae perosum meliora et elegantiora quaesiuisset, ex narratione eius, quam de

c) In vita Reuchl. pag. 431.

p) Introd. in Hist. phil. Hebr. §. 34. p. 251 seqq.

q) Prodiit Hagenoae 1717: fol. saepius recusus, etiam cum PETRI GALATINI libro de Arca-

nis catholicae ueritatis, et in PISTORII Coll. script. Cabbal.

r) Viderur respicere libros Cabbalisticos a Pico redemptos.

de studiis suis iuuenilibus dedit, nosque supra integram adduximus, constat. Vt autem ab Aristotele ad Pythagoram transfret, duplex eum commouebat ratio. Et primo quidem studium gloriae, vt se velut literarum omnium vindicem, ac philosophiae quoque veteris reformatorem orbi erudito demonstraret, illum ad has partes amplectendas commouisse, eo minus dubitandum videtur, quo luculentius verba modo adducta ex dedicatione librorum de arte Cabbalistica hoc eius consilium produnt. At iam occupauerant Aristotelicam philosophiam in Italia viri summi, in Gallia Iacobus Faber, cuius libri cum Basileae edi coepissent, probe vidit, fore, vt Germania breui ad natiuam Aristotelis philosophiam sine suo labore transfret. Cum autem Platonica partim a Ficino et societate Mediceo-Platonica, cui ille praeerat, excoli coepissent, partim cum Pythagoricis fatis arcte cohaerent, huic se sectae destinare voluit, vt nouum se philosophiae reformatorem Germanis sisteret. Deinde ad has ipsas partes amplectendas commouit eum notitia Ficini, et Pici, inquam occasione Itineris Italici cum duce suo venerat. Ipso enim in epistola ad Leonem X. refert, *Laurentium Medicem, cum intellexisset, Eberhardum principem sibi colloquium cum eo exoptare, protinus peregrini dexteram perquam humaniter apprehendisse, omnesque quos secum habebat, domum suam duxisse, ac singula visu digna ostendisse, et inter ea bibliothecam instructissimam.* In conuictu autem et contubernio Laurentii cum essent viri doctissimi, et reliqui, qui Florentiae viuebant, has aedes velut Musarum aliquod sacrum frequentarent, Capnio in notitiam et amicitiam Demetrii Chalcondylae, Marfilii Ficini, Georgii Vespucii, Christophori Landini, Philippi Valoris, Angeli Politiani, Ioannis Pici Mirandulani venit: quos partim honestissimis stipendiis ad iuuandas literas et philosophiam Platonice restaurandam Laurentium conduxisse, partim auctoritate, consilio, precibus et exemplo quoque adduxisse, primo libro manifestum fecimus. Horum itaque amicitia inductus, cum Hebraicae quoque literaturae se addixisset, Pico imprimis quem Platonica cum Cabbalisticis iungere nouerat, vsus esset, si Florentiae cum eo longius conuersari licuisset. Quo cum coram frui diu non posset, vt ex Pici epistola ad Reuchlinum constat, libri Pici Reuchlino commendati sunt, ipso Pico per Ioannem Strachlerum, quem cum fratre Dionysio aliisque iuuenibus Germanis Florentiam ad excolendas literas miserat, Reuchlini amicitiam exoptante. Hos cum legisset, vidissetque Picum librorum Cabbalisticorum, licet vel spuriorum, vel saltem misere interpolatorum auxilio, miram veteris, quod sibi per-

A a a 2

suade-

s) Scribit enim Pico ad Capnionem, anno 1505. „se incensum diu fuisse animo cognoscendi eius, eumque in Germania conueniendi. Ex quibus verbis pater, Picum eum non vidisse. At in Epistola Strachleri ad Reuchlinum 1491. scripta narratur, Picum cum is Reuchlinum illi commendasset, statim dixisse: „Estne is, qui superioris anno penes me fuit, aliqua de Orpheo

„interrogans, si recte memini“. Quae aut plane sibi non constant, aut dicendum, Reuchlinum diu vti Pici conuersatione non potuisse, huncque illius postea ita oblitum fuisse, vt eum de facie amplius non nouerit, adeoque in Germania eius inuifendi desiderio flagrauerit, quod in eodem philosophiae genere occuparetur.

suadebat, philosophiae Hebraicae cum Pythagorico-Platonica concordiam detexisse, cum quadam vehementia ad huius philosophiae studium raptus est. Id quod verum esse deprehendit, qui libros eius supra laudatos cum cura et attentione inspiciunt. Ita vero nouum philosophiae genus se resuscitare posse sperabat. Philosophia enim Pythagorico-Platonica, quam academia Laurentiana Florentiae reuocauerat, cum Cabbalistica commixta haud fuit, quem syncretismum Picus primus instituit, ut *Tomo tertio* dictum. Non abludit tamen prorsus a verisimilitudine, Wesfeli conuersationem et praecepta, quibus Lutetiae gauisus erat Capnio, primos amoris huius philosophiae Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticae igniculos in eo accendisse. Eum enim contempta scholastica philosophia, Platoniam elegisse, Hebraicaeque linguae peritum fuisse, in eius vita ostendimus. Verum autem, Cabbalisticae philosophiae primam notitiam certam Reuchlinum ex Pici scriptis hausisse, Pythagoream in Italia ideo deperiisse, quod ad eius studii amorem in itinere inflammaretur. Id quod vel inde constat, quia per amicos, praecipue Straehlerum suum, libros Pythagoricos et Platonicos ex Italia magnis sumptibus sibi apportari curauit; quibus postea Cabbalisticos nonnullos, quos legere ob Linguae Hebraicae peritiam ipse potuit, adiunxit. Ex his vero, quae ipsa scriptorum Reuchlini philosophicorum lectio satis luculenter confirmat, iudicium de hoc, quod inter Germanos resuscitatum iuit, philosophiae genere fieri facili negotio potest. Nempe Graecos quidem philosophorum fontes Reuchlinus legerat, accensus ad id studium cohortatione Graecorum, quos praeceptores habuerat. Cum autem in Italiam esset delatus, et contemptis Aristotelicis ob rationes adductas, aliam sectam veterem haecenus sepultam reuocare in vitam statuisset, ad Pythagoream aduertit animum, cuius haecenus mysteria nemo in apricum produserat. Ita vero sectam elegit, cuius nulla sapientiae suae monumenta extabant, sed cuius opinioniones apud alios exquirendae et quasi exsculpendae erant. Has itaque dum venari cupit, cum legisset, Pythagoram sua a barbaris accepisse, philosophiam Chaldaicam, Aegyptiacam, Thracicam, id est Zoroastream, Hermeticam, Orphicam, et quam harum parentem esse credidit, Hebraicam consulendam sibi esse credidit. Hoc praecudicio occupatus Florentiae, Picum Ficinumque conuenit, atque de hoc philosophiae genere, cum illis sermonem miscuit. Straehlerus enim, cum Reuchlinum Pico commendasset, ad illum scribit, statim Picum quaesuisse, an is esset, qui superiori anno (scripta haec sunt anno MCCCC XCI,) penes ipsum hic fuisset, aliqua de Orpheo interrogans? Cumque ex Italia ad patrios lares rediisset, libros Plotini, Platonis, Ficini et Pici sibi per Straehlerum coemi curauit. Ita vero dum apud Florentinos nouam electae sectae philosophiam quaerit, ab eis in easdem syrtes inducitur, in quas ipsi incauti ceciderant. Suo enim loco inuictis rationibus demonstratum est,

t) Epp. p. 45.

est, Cosmum Medicen et filios, captos elegantia et suauitate philosophiae Platonicae, quam Graeci monachi nonnulli in Italiam aduexerant, eam miro studio propagauisse, excitataque schola Platonica viros doctos, maxime Ficinum, excolere iussisse. Nemini autem, qui historiam Platonismi Graeci post C. N. a nobis *Tomo secundo* fufe expositam attente legerit, ignotum esse potest, eam philosophiam a veteri Pythagorica et Platonica mire defecisse, et in innumerabilium opinionum toto inter se coelo diuersarum syncretismum coaluisse, maxime vero ab Orientali et Aegyptiaca philosophia, qualis circa tempora nati seruatoris floruit, misere corruptam fuisse. Eam autem cum in Aegypto caput primitus extulisset, a Iudaeis quoque receptam patriisque et domesticis traditionibus inepta conciliatione, vel corruptione potius attemperatam fuisse, hacque ratione arcanam illam Cabbalisticam philosophiam genuisse. Tum Ammonium, Plotinum, et reliquam Alexandrinae Scholae cateruam nouo sectae habitu ornatam ad Christianos per Origenem transtulisse, a quo eam monachi illi egregie fauentes didicerint. Ita vero dum haec philosophia syncretistica et spuria in Italiam allata est, fumum ea vendidit iactando, se veterem Zoroastream, Hermeticam, Orphicam philosophiam esse. Et hanc Florentiae doceri, de ea scripta Platoniorum in academia Medicea viuientium tractare noster audiuerat: haec itaque legit, et sic Pythagoricam se philosophiam didicisse credidit. Cum autem Picum Cabbalistica mytheria ex libris magnis sumtibus coemtis hausisse percepisset, auide in eius scriptorum lectionem incurrit, ratus, ita se, quae ex Platoniciis desumi non possent, a Cabbalisticis recte petere posse, eo quod ab Hebraeis sua mytheria didicisse Pythagoram plerique statuerent. Itaque Cabbalistica philosophia velut clauē vsus est, ad ea referenda, quae a Platoniciis de Pythagora tradi credebatur, imitatus exemplum Pici, quem in Linguae Hebraicae cognitione antecellebat, et cuius libris hodegi instar utebatur. Ita vero nouo praeiudicio corruptus, nouo errore Reuchlinus infectus est. Picus enim cum nec verum Platonici systematis, quale Alexandriae Athenisque, a seculo III viguit, sensum attingeret, nec Cabbalistarum opinionem sinceram percepisset, deceptus libris spuriis et ad Christiana placita stulta temeritate inflexis; ea pro Pythagoricis, immo Zoroastreis quoque, Hermeticis et Orphicis habuit, quae syncretistarum istorum ingenia nugiuendula excogitauerant. Cum his vero ubi Cabbalistica sua comparauisset, magnam inde inter Christiana mytheria et placita Pythagorico-Cabbalistica concordiam se detexisse gloriatus est, reuera deceptus et decipiens; nam nec Pythagoream, nec veterem barbaricam, multo minus veterum Hebraeorum sapientiam pro thesauro custodiebat, sed Alexandrinorum recentiorum somnia, mire hac quoque ratione adulterata, quia exegeticam Cabbalam cum philosophica confuderat, et lusus ingenii ex literulis nescio quae mytheria exsculpentis cum systemate Iudaeorum Aegyptiaco miscuerat. His dum vestigiis insistit Capnio, dum Cab-

balistas interpretes facit Pythagoreae philosophiae, dum Cabbalistica placita cum exegeticis Cabbalistarum nugis confundit, dum ineptam inter Christiana dogmata et Pythagoreo-Platonico-Cabbalistica concordiam asserit, miscet quadrata rotundis, et nec Pythagoream, nec Platoniam, nec Cabbalisticam philosophiam, nec Christiana mysteria pura tradidit. Fatemur itaque, Reuchlinum, cui in restaurando philologiae sacrae studio primas concedendas esse, lubenter concedimus, praeclare quidem hoc nomine deliteris, et nostra quoque Germania meruisse, at parum attulisse ad philosophiae incrementa, sed eam potius isto inepto syncretismo corrupisse. Videturque Reuchlinus de successu optato ipse desperauisse, praeter libros enim de verbo mirifico et arte Cabbalistica, qui prodromi instar esse debebant, et viam parare ad philosophiam Pythagoricam, nihil eius argumenti amplius in vulgus edidit. Quamuis verisimile quoque sit, lites monachorum et theologorum ipsi intentatas in causa fuisse, ut ab hoc studiorum genere se contineret, quod suspicio *eretodoxias* ex obscuro et aenigmatico philosophiae genere facile posset augeri. Certe, qui eum sectaretur, si paucos excipias, qui tamen ipsi ex aliis quoque fontibus biberunt, habuit neminem: quamuis vix negandum esse videatur, eius atque Pici exemplum excitauisse nonnullos, ut philosophiam quandam Pythagorico-Platonico-Cabbalisticam comminiscerentur, licet hypothesibus a Capnione diuersi. Tales enim fuerunt Franciscus Georgius Venetus et Henr. Cornelius Agrippa, qui decedente Capnione in hoc theatro comparuerunt, de quibus iam porro agendum.

Franciscus
Georgius
Venetus.

§. V. Eiusdem commatis philosophiam excolendam sibi delegit, sine dubio Pici et Reuchlini exemplo excitatus FRANCISCUS GEORGIVS VENETVS. Qui obscurus mansisset, nisi paradoxis assertis ex hac philosophia desumptis reprehensionem virorum doctissimorum incurrisset. Pauca de eius vita sunt, quae adduci solent; obscurum enim vitae genus delegit, Franciscanorum ordini regularis obseruantiae addictum, unde eius memoriam recoluit LVCAS WADDINGVS, qui de eius vitae circumstantiis pluribus videndus. Id nos hoc loco monendum existimamus, falli plerosque MOLANVM in *Bibliotheca ecclesiastica* msc. cuius verba repetiit AVB. MIRAEVS, POSSEVINVM, WHARTONVM^w, OLEARIVM^x aliosque, qui obiisse Georgium, siue de Georgiis, ut nonnullis vocatur, anno MDX dicunt. Vixisse enim adhuc an. MDXXXII, ex epistola amici ad H. CORN. AGRIPPAM^y constat, in qua his verbis mentio fit Georgii: *Hoc amplius nolo te ignorare, me in itinere meo Italico Patavii conuenisse P.F. Georgium Venetum, qui librum de Harmonia mundi conscripsit, qui cum iturus esset Venetias, conferre eumque alloqui breuissimo colloquio mihi licuit. Qui quidem postquam de te et de nostris* stu-

u) De Script. Ord. minor. p. 119. conf. HENR. WILLOTI Athenae Francisc. p. 127. 138.
v) Auctar. de S. E. c. 497. p. 92.

w) Ad Cau. Hist. lit. S. E. p. 151.
x) De S. E. p. 259.
y) L. VII. T. II. Oper. p. 1030.

studiis mentionem fecissem, mirum in modum ingenio tuo gauisus est, mihi pollicitus est, quicquid posset, in rem meam facturum libentissime, seque mea hac causa me Venetiis septem menses expectaturum. Illud et quidem mihi affirmavit, eos Hebraeos libros, quos tu et ego tantopere et cupimus et perquirimus, apud se esse, neque eos mihi negaturum, verum legendos non autem exscribendos, cum id praecipue causaretur, rem nimis longam et difficilem fore². Sed et anno MDXXXVI adhuc superfuisse, ex dedicatione *Problematum* ad Paulum III, P. M. patet; ille enim anno MDXXXIV pontificium diadema suscepit, et liber biennio post prodiit. Fuit vir portentosi subtilisque ingenii, at quod euagantis magis imaginationis somnia notum fecere, quam iudicii accuratio; ceterum lectione gaudebat vasta, et cum in Platoniorum, tum in Cabbalistarum et Rabbinorum scriptis exercitata. Verum cum inepto Pici praeiudicio seductus, in his libris veterem Hebraeorum sapientiam latere crederet, neque tamen veras systematum horum rationes intelligeret, mire omnia peruertit et confudit, et sui ingenii commenta aliis supposuit. Quae cum venerandam priscae sapientiae doctrinam ipsi referre viderentur ad explicanda dogmata Christiana, multa quidem sed inepta diligentia has nugae retulit, hocque nomine passim viris doctis vapulavit. Ita enim de eo SIXTVS SENENSIS ^a: *Fr. Georgius Venetus ordinis Minorum regularis observantiae, cuius extat insigne opus de harmonia mundi, vir Platonicae philosophiae cultor, sacrarum literarum studiosissimus, et varia multorum auctorum lectione imbutus, edidit in selectiores quosdam locos totius diuinae scripturae problematum libros octo, eruditos quidem, sed ob Platonicas et Talmudicas quasdam opiniones, quibus hinc inde respersi sunt, censura graui ac diligenti dignos.* Quam censuram exercuit quoque in hunc Georgii librum *Index expurgatorius* ^b, qui loca a veritate deuiare visa obelo confixit. Duplici vero labore, praeter alios, de quibus alibi dicendum ^c, in hoc philosophiae genere eminere cupiens, reprehensionem magis virorum doctorum incurrit, quam laudem meruit, nempe *Harmonia mundi* et *Problematum in scripturam sacram, tomis sex*. Et prius quidem scriptum, *de Harmonia mundi totius Venetiis* primo prodiit anno MDXXV, Clementi VII inscriptum, et a Parisiensibus recusum est ^d; posterius itidem *Venetiis* MDXXXVI lucem vidit, repetita postea apud Parisienses editione ^e. Quod cum toties offendere in veritatem catholicam videretur, pars ea, quae ad Genesin spectat, a MARINNO MERSENNO subtili doctoque commentario excussa et confutata est.

²) Fuisse hos libros Cabbalisticos, ex fine Epistolae pater, ubi mentio fit Cabbalae Samuelis.

^a) In Biblioth. S. conf. COLOMES. Ital. Orient. p. 39 seq. AGRIPPA Epist. L. VII. ep. 26. ubi eum commendatissimae doctrinae virum salutatur.

^b) Vid. Index Hispanicus p. 406-421.

^c) Scripta Georgii enumerant WADDINGS l. c. FABR. Bibl. Lat. mediae T. III. p. 101. ubi enarratis addi debet GEORGII Promptuarium rerum theologicarum Paris 1564. editum, vid. Cat. Biblioth. Vffenbach. P. I. p. 761.

^d) An. 1543. Vid. ibid.

^e) 1574. 1621. 4.

est f. Qui recte monet, opus hoc Platoniorum et Cabbalistarum placitis plane abundare. Hoc enim philosophiae genus sequendum sibi Georgius statuit, unde recte inter Cabbalisticos philosophos numeratus est a D. G. MORHOFIO ^{ff}, licet et theosophicis annumerari potuisset, ut ex dicendis constabit, eo quod diuiniorum quandam philosophiam incrustare voluit, non inepte, ideo a P. POIRETO ^g inter praecursores Iacobi Boehmii relatus. Et in dedicatione quidem *Canticorum de Harmonia mundi* Aristotelicam se sequi philosophiam in naturalibus proficitur, verum hoc ideo tantum Georgium ad pontificem caussatum fuisse, ne eum paradoxis assertis adeo offenderet, ex totius libri lectione intelligitur, in quo Peripatetica male cum Platonice et Cabbalisticis cohaerent. Qui cum rarissimus sit, exemplum autem luculentum exhibeat, quo vultu hoc philosophiae paradoxae genus sub initio seculi XVI in vulgus exierit, ea quae reliquis extantiora sunt, in gratiam Lectoris more nostro strictim exhibebimus ^h. Ita vero Georgius statuit:

I. Numeris omnia disposita sunt, nam cognati superis ad coelestia familiariter conscendunt, rursusque, cum sensibilibus domesticis agunt, et inde diuersos modos diuersasque naturas innuunt ⁱ. Ita Georgius *κρυπτον δόξαν* huius sectae explicans, luculenter prodit, systema emanatum, quo suprema infimis connectuntur, et combinantur, cardinem caputque philosophiae suae esse; nec id alienum est a philosophia Orientali, Aegyptiaca, et Alexandrinorum Platonica siue eclectica, quae hoc principium multis rationibus sibi vindicauit, ut *Tomo secundo* dictum et ex IAMBLYCHO constat. Inde, qua ratione Georgius Platonicos sequutus sit, definiri potest, ipsum enim Platonem hanc emanationem ad sola intelligibilia retulisse, nec ad sensibilia extendisse, ex iis, quae de eius physiologia suo loco diximus, manifestum est.

II. A sanctis viris diuino lumine collustratis de Deo discere possumus, quae de mundo tractanda. Viri autem sancti, qui in diuino et humano instrumento circa penetralia personuere concordantes, Hebraei sunt, et quidem ex iis, qui verum Messiam secuti sunt Paulus Ioannes, Dionysius Origenes, ex externis Pythagoras, Plato &c. ^k Satis clare hoc asserto Georgius prodit, quibus auctoribus sapientiam suam debeat, et quas sectae suae origines adscribendas esse putet? Nempe veteri praeiudicio corruptus ab Hebraeis ad Platonicos omnem philosophiam defluxisse statuit, adeoque ex Pythagorico-Platonice et Iudaicis scriptis eam optime hauriri posse sibi persuadet. Qua ratione ostendit quoque, cur hanc sectam Platonico-Cabbalisticam plerique appellari voluerint.

III. Deum

f) Adiectum hoc examen Problematum Georgii Commentario eius in Genesin longe rarissimo, qui prodit Paris 1623. fol.

ff) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 7. p. 165.

g) De Principiis et characteribus mysticorum

p. 173. conf. Io. Fr. BVDDEVS Isag. in Hist. theol. L. II. c. 4. p. 690.

h) Summam libri exhibent quoque Obseru. Hal. Lat. T. II. obs. 16.

i) p. 340. Proem. Cantici I.

k) Cant. I. Tono II. c. 7.

III. Deum esse certo scimus; et ratio quoque cognoscit, ex rerum quarumvis foecunditate, Deum esse foecundissimum¹. Huic potissimum argumento emanationis siue evolutionis systema, quo tota Cabbalistica quinimmo Alexandrina quoque philosophia nititur, inaedificasse videtur; sumit enim Deum non vt causam modo efficientem foecunditatis, sed etiam vt subiectiuam immo formalem quoque. Inde Deum, asserit mirandum in modum concinnum esse, quod per Pana significare voluerint ethnici: esse enim vnum. Quibus vnum illud Cabbalisticum Ensoph, siue infinitum fontem omnium emanationum, et Platoniorum sequiorum Deum primo-priorem et ἀπάρτατος satis clare innuit.

IV. Deus vnus ad intra semet intelligendo produxit filium, ex quo amor producit vtrumque eum colligans; et mundus extra se, qui ita comparatus est, vt philosophi non habeant, vnde eum productum non esse probent². Viden³, vt emanationem filii, siue Adam-Kadmon, et λόγος Platonici cum mundi productione emanatio coniungat? Hanc tamen creationem vocat⁴.

V. Dogmatum metaphoris et aenigmatibus occultandi contegendi-que ratio inualuit propter paucitatem hominum purorum ac sanctorum⁵. Ita patrocinium emendicandum erat ineptis allegoriis Cabbalistarum, Orphicorum, Hermeticorum et similium nugatorum Alexandrinorum, quos praeceptores Georgius habuit.

VI. Ad concordiam perducere possunt philosophi dissonantes, si cognoscant et colant vnicum mundi auctorem eundemque liberum⁶.

VII. Conueniunt sapientes in assignando geniturae mundi spatio, quod puncto temporis circumscribitur ob Dei infinitam potentiam: numerus autem senarius fabricae et septimus dies requiei addictus est, quia iste est primus numerus perfectus, quippe qui resultat ex partibus aliquot combinatis, nempe 1.2.3. quarum quaelibet combinata senarium constituit, v.g. sexies vnum, ter duo, bis tria; et quia optimus est ad mundi fabricam, constatque ex proportionem dupla, quae diapason facit. Huic numero nil deest, nec superest, vt nec quicquam Deo et mundo: immo idem eidem mundi fabricae ex figura trigona quoque competit. Nam is est a tribus, qui tendunt in vnum finem, quod fit per binarium, nempe materiam; quae in vnum reduci cupit per formam, ternarii imaginem⁷. Mutuum accepisse hanc numerorum ad mundi origines explicandas doctrinam Georgium a Platoniciis ex *Theologumenis Arithmeticiis* et IAMBBLICHI *Introductione in NICOMACHI GERASENI Arithmetica* constare potest. Sed cum ad faciendum fucum Aristotelica nonnulla admiscere vellet, totum illud dogma corripit, et doctrinam de forma et materia inepte applicuit. Longe enim aliud volunt ista Peripatetica, ad quorum tamen consensum prouocat⁸.

VIII.

1) c. 4. m) c. 6. 7. n) c. 11. o) c. 8. p) c. 9. q) c. 10. r) c. 14.

Hist. philos. Tom. IV.

Bbb

VIII. Vnum per viginti septem distenditur unitatis harmonia, quae in multitudine reperitur. Nam sunt septem et viginti prima rerum productarum genera, in tres nouenarios distincta, supercoelestem videlicet, coelicum, et elementarem, in quos descendit Deus, unde ex vna enneade ad aliam ordinatis gradibus conscendendum est ad archetypum omnis consonantis parentem ^s.

IX. A Deo trino, tanquam ternario simplicissimo distributae sunt ternario quadrato seu superficiali tres enneades, ut sint nouem intelligentiarum ordines, nouem coeli, nouemque genera generabilium et corruptibilium: ternario autem cubo complentur omnes simul enneades ^f.

X. Angeli quoque per nouenarium simplici ternario correspondentem distribuuntur, ita ut Deo proximi, ternarii simplicissimi imaginem maxime gerant, sequentes duplato et vltimi terciato concludantur. Per hunc tripartitum angelorum ordinem Deus ad nos descendit, et nos vicissim ad Deum ascendere possumus. Inferiora enim perficiuntur et illuminantur a superioribus intelligentiis, adeo, ut nos angelis primum stipati expurgemur, expurgati archangelicae tradimur curae et principes euadamus, quibus adest terror diuinus a principatibus adipiscendus, virtutum decus a virtutibus praefidium contra potestates aëreas a potestatibus, dominium affectuum a dominationibus: donec ad Deum conuersi ipsi soli vacemus, quod fit memoriam supra coelestium per thronos retinendo, contemplandoque ea, illustratione Cherubica amoreque Seraphico ^g. Vestigia haec clarissima sunt καθάρσις in Orientali philosophia contra potestates malas per angelorum circulos et emanationes successiuas ascendendo consequendae, quam postea Alexandrini quoque receperunt, ex quorum scholis post Origenem Christianae doctrinae hanc labem intulit Pseudo-Dionysius, quem potissimum auctorem secutus est Georgius.

XI. Planetae inferioribus suppeditant bona et mala, ea tamen lege, ut mala proveniant, non ex influentium malitia, sed recipientium dispositione praua ^h.

XII. Secundo ternario quadrato Deus coelos nouem, tertio quatuor elementa produxit, quae quaternario numero distributa sunt, quia is est omnium numerorum radix et exordium, continetque omnem musicam consonantiam ⁱ.

XIII. Haec elementa reperiuntur in omnibus mundanis membris, lapidibus, metallis, plantis, animalibus, immo et in coelesti, supercoelesti et archetypo ^j.

XIV. Per elementa in Deo intelliguntur seminaria rerum et producendorum ideae et origines: in angelis distributae potestates, in coelo virtutes quaedam, in natura rerum semina, in mundo hoc inferiore crassiores formae ^k.

XV. Principes angeli a Deo tantummodo destinantur, et aliis delegant sua munia, ut primum mobile a primo motore tantum circumuoluitur.

s) Ton. III. c. 1. f) c. 2. ff) c. 3. t) c. 7. 8. u) c. 6. 12. v) c. 14. 15. w) c. 16.

ultur. Sequitur in angelorum classibus muneribusque designandis Pseudo-Dionysium, ita tamen, ut Aristotelicarum intelligentiarum systema simul intrudat, id quod satis prodit, quam inepto cuncta syncretismo misceat. Licet enim emanationem quandam illud inuoluat, id tamen respectu magis sit causarum finalium, quam efficientium et effectorum: et non plures quoque sunt intelligentiae, quam sunt sphaerae, quibus praesident: quo omnis daemonologia et pneumatologia Georgii evertitur. Aut itaque verum systematum diuersissimorum sensum non assecutus est, aut dicis tantum causa, et ut videretur *ἐξ ὁδοῦ ἄνω* Peripatetica Platonis et Cabbalistis immiscuit.

XVI. Omnes enneades in suo decimo conueniunt. Enneas rerum corruptibilium in hominem, coelorum in empyreum; angelorum in Christum tendit *.

XVII. Heptachordum Platonicum animae conuenit ideo, quia, etsi in se sit vnicum, multiplex tamen euadat descendens ad inferiora, iterumque ad se reuersa quasi componatur et reuniatur *.

XVIII. Identitas omnium rerum existentium in opifice musica proportionem declaratur: alteritas rerum productarum, arithmetica, alteritatum vnio geometrica *.

XIX. Geometrica proportio substantiarum comprehendit multitudinem, harmonica est ratio vnionis: Arithmetica alteritates primas, medias, et vltimas in vnum complicat.

XX. Septem limitibus mundi et animae negotium constat: primus notat animae praerogatiuam, quippe eandem cum opifice continentis vnitatem, aut quia in intellectu primo suum caput collocat. Secundus limes progressum innuit animae a Deo; tertius egressum ad eundem, quartus egressum ex se ipsa, quintus retrocessionem ad se, ita ut processus a se ipsa annectatur progressui quem facit ab eo, qui eandem praecedat: et regressus ad se ipsam a regressu sui ipsius ad praecedentem ipsam opificem dependeat: vltimi limites, qui ex solidis constituuntur, conuersionem docent corporum, quibus annectitur ipsa anima *.

XXI. In principio vnā ex vniuerso accepit opifex portionem: quam duplauit, dum materiam informari iussit: ad quam lemmatis proportionem habebat: quadruplicauit autem, dum in elementa distincta effudit, quae octuplatur composita profundens et viuificans: sed hoc per vim foemineam. Ex imparibus autem, tanquam ex vi masculina, omnia eadem serie replet, usque ad suum cubum, perfectam videlicet harmoniam. Replet autem interualla diapente, ad diuina genera respiciens, diatessaro ad daemonum genera et particulares animas, quibus sphaeras plenas esse dicunt. Tonis vero replet, ad brutales animas deueniens: quae comparatio est tertii ternarii ad cubum dualitatis: lemma autem ad corporale et vegetatum attendens usque ad metalla, lapides et infima quaeque genera *.

Bbb 2

XXII.

x) Ton. IV. c. 33.

y) Ton. V. c. 9.

z) 6. 11.

*) c. 9.

a) Ineptam allegoriam a monochordi diuisione desumptam prosequitur c. 13 seq.

XXII. Deus vita tota omnium secundum quandam portionem se communicat, vni quidem in proportionem sesquialtera, alii in proportionem sesquitercia, alii in sesquioctaua, alii in sesquifexta decima; vnde diapente, diateffaron, tonus et lemma resultant ^b.

XXIII. Per numerum autem intelliguntur formae rerum specificae, seu medium arithmeticum: per mensuram vires vnicuique rei praestitae, seu medium geometricum: per pondera graua elementa aut rerum inclinationes in bonum et malum, seu medium musicum ^c.

XXIV. Omnes isti tres nouenarii continentur in supremo nomine Dei et ab eo emanant ^d. Totum hoc Cabbalisticum et Alexandrinum quoque est, et fontem emanationis indicat, quam clauem totius systematis Pythagorico-Platonico-Cabbalisticae ipsa haec Georgii verba suppeditant.

XXV. In homine congeſta ſunt incredibili et miro artificio omnia, quae a Deo emanarunt in totum mundum ^e.

XXVI. Homo vinculum est rerum omnium, quarum circulus apertus fuit, vsque dum Christus assumeret humanam naturam: habetque proportionem mensurarum, vt mundus sesquioctauam, sesquiterciam, duplam, ex quibus toni diateffaron, diapente, diapason resultant.

XXVII. Omnia includuntur in homine, nam et elementa in eo multo, quam alibi elegantius et concinnius ordinata reperiuntur, vtpote donato vita meliore et diuina: respondent autem elementis eius partes viuaciores v. c. oculus igni, aures aëri, olfactus et gustus aquae, tactus terrae; ex compositis conueniunt ossa eius lapidibus, humores metallis, intestina mineralibus, caro et sanguis plantis, sensus, imaginatio, affectus &c. animalium virtutibus. Ex his veterum mens de transmigratione potest intelligi ^f.

XXVIII. Etiam qualitates in corpore humano conueniunt cum planetis et octauo coelis, e. g. atra bilis Saturni, sanguis Iouis, ignei impetus Martis, rubea colera solis, aëreus calor Veneris expressam satis gerunt imaginem. Cor quoque respondet primo mobili, et libertas animi ibi refidens ^g. Haec ad minimas ineptias explicat Georgius, et quae singulis stellis competant membra hominis, qui morbi, quae affectiones praeternaturales, quae temperamenta vitia et virtutes inde consequantur, quae figurae externae imprimantur, et similia ex nugacissimis astrologorum commentationibus prosequitur.

XXIX. Omnia fabricata praeeſiſtunt in artifice, et omnia habent in archetypo aliquid, cui respondeant ^h.

XXX. Materia primo actui, Deo summo, respondet, foecundissimo omnium ex elementis aqua filio; ardor Spiritui S. congruit et aër, quia connectit patrem et filium. Tanta haec omnia explicat allegoriarum abfur-

b) c. 15.

c) c. 16.

d) c. 18.

e) Ton. VI. c. 1.

f) c. 5. 6. 7. 8. 9.

g) c. 20. 21.

h) Ton. VII. 1.

furditate et ineptientis ingenii leuitate, vt hoc loco recenferi amplius cum taedio lectoris non mereantur.

XXXI. Deus omnia complet flatu et vita fuauiffima, licet ea harmonia mente expurgata tantum percipiatur. Cooritur ea plenitudo ab vno, a quo omnia profecta sunt, nempe a Deo ⁱ.

XXXII. In Deum omnia tendunt: omnia enim eo abeunt, vnde nata sunt, idque fit vel naturali vel libero, vel supernaturali et diuino appetitu, qualis in homine est, ab illa portione superiori ortum ducens ^k. *Δόγμα χαρακτηριστικόν* hoc esse systematis emanatiui, ex quamplurimis exemplis ex omni philosophorum orbe hactenus collectis explicatisque notum est; adeoque ex illo quoque de Georgii philosophia iudicandum.

XXXIII. Per numeros senarios exiuius ex Deo reuertimurque in Deum ^l. Haec inepta et frigida allegoria ad sex opera et dies creationis applicat, et septima nos quiescere in Christo docet. Sex quoque mundi aetates inde exsculpit, quas hic prolixius persequi, operae pretium haud est.

XXXIV. Coeli quoque in sua reuolutione diapason perfecte efficiunt, dum redeunt ad punctum, vnde processerunt ^m.

XXXV. Concentus coelorum tam ex distantia, quam ex consonantia motuum cooritur ⁿ.

XXXVI. Idoneae intelligentiae singulis coelis praepositae sunt, et quia omnia ab vno influxum recipiunt, omnia velut gradatim in eundem quoque deducuntur ^o. Genuinus hic systematis emanatiui ordo est, quem ab Alexandrinis Platonice et Cabbalistis didicit Georgius. Et haec quidem in cantico primo expofuit philosophus *παράδοξος*; in secundo sequentia occurrunt:

XXXVII. Christus et Messias est Dei sapientia et verbum omnia ratione ideali continens, et homo existens omnia inferiora actu completens ^p. Thesi hac satis accurate *λόγον* Platonice et Adamkadmon Cabbalistarum Christianae doctrinae inepte affricum exprimit. Hic enim filius Dei medium emanatiuum est, per quod inferiora omnia, quae actu comprehendit ex supremo Deitatis fonte deriuantur. Ex quo vno asserto clarissime patescit, quam misere Christianum mysterium *ὁμολογούμενος μέγας* Georgius peruerterit: qui tamen Cabbalisticos, Theosophicos et huius furfuris philosophastros alios sibi habet consentientes. Quae attento lectori et Cabbalistici atque Orientalis itemque Alexandrini systematis suo loco in clara luce positi gnaro prodere possunt, ex quo fonte profluxerint.

XXXVIII. Omnia diuini quid habent, imprimis homines, et inter hos redemptor, quippe cum quo se communicare maxime Deo libuit: cum vero Deus tanto magis quem reddat Deum, quanto eum magis secum vnit, mirum non est, Messiam dici posse Deum, cum ei se ea plenitudine prae-

B b b 3

bue-

i) Ton. VIII. c. I.
o) c. 20. 21.

k) c. 3.
p) Ton. I.

l) c. 8.

m) c. 14.

n) c. 15.

buerit ^q. Nihil hoc a filio Dei Cabbalistico, plurimum vero a Christiano differt. Clarissimis enim verbis, quam ei diuinitatem tribuat, ita eloquitur: *Vt honorificentissimo liberatori deberent redempti, angeli et homines, omnia quae in ipsis contenta, conueniens fuit, vt liberator, cui omnia manciparentur, omnium esset excellentissimus: quod fieri nequit, nisi per magis participatam diuinitatem.*

XXXIX. In hoc verbo continebantur omnia, antequam in proprias formas explicarentur, et quidem omnia etiam in numero, pondere et mensura, nempe in ideis ^r.

XL. Sunt autem ideae, formae, species, exemplariaque rerum aeterna in mente diuina semper existentia, et antequam res fierent, vt ab eis tanquam a propriis sigillis vnumquodque subiectum imprimeretur ^s. Ex his habemus formam et esse specificum, pondus et mensuram ^t.

XLI. Rerum itaque omnium harmonia a verbo procedit; istae vero ideae intelliguntur per solam collustrationem diuinam, resque omnes et omne esse necessario ab illis dependet. Probe hoc de ideis dogma apud Georgium obseruandum est. Eas enim non exemplares tantum vult rerum causas esse, sed formales, quae naturam et essentiam ex sua communicatione largiuntur, statuit, ex quo sequitur, ipsas quoque rerum formas in intellectu diuino, id est, vt vult Georgius, in Christo comprehendi et suis characteribus atque essentiis differentes extare. Quod quam Christianum sit, quam philosophicum, Lectori iudicandum relinquimus.

XLII. Christus est vita et sustentaculum omnia viuificans et omnia ad se trahens ^u.

XLIII. Mundus velut animal quoddam immensum et immane est, quod quasi ab vna anima virtute Dei et ratione tenetur ^x.

XLIV. In Christo radix est Deitas, truncus verbum, rami sunt attributa communicata cum Christo, folia ideae rerum irrationabilium, flores intellectualium, fructus sunt regulae et charismata ^y. Comparanda haec sunt cum homine Cabbalistarum primogenito, qui eadem ab illis allegoria explicatur: inde enim constabit, Christum Georgii a Deo patre distare, vt truncum a radice, primum emanatum a fonte primo-primo.

XLV. Viuunt omnia in Christo, ea arbore, vita creatrice et naturali, homo autem etiam quadam vita spiritus. Et itaque sustentaculum omnium, mundanamque machinam velut columna sustinet ^z.

XLVI. Cum Deus in omnibus mundani corporis membris operetur, putarunt gentiles plures esse virtutes et numina ^a.

XLVII. Qualitatibus tandem contrariis compositis variisque influxibus diuerse disponentibus corpora, diuersitate item regionum, ciborum conuersationumque remota in se Christus reducet res omnes, omnesque attrahendos trahet ^b.

XLVIII.

q) c. 1.
a) c. 13.

r) c. 4.

s) c. 5. 6.
b) c. 18.

t) c. 10.

u) Ton. II.

x) c. 1.

y) c. 4.

z) c. 7.

XLVIII. Deus est pater omnium, dum in ipso sunt omnia ideata ^e.

XLIX. Christus maxime in cruce docuit nos omnia ab elementis melioris et mysticae grammaticae incipiens, et deducens nos ad summos apices profundissimae theologiae, nullam doctrinam intermediam relinquens intactam ^d. Omnes sub hoc allegoriae velo disciplinas satis pueriliter huc aduocat Georgius, et inter eas philosophiam quoque, quam, ait, docere abstrahere intellectualia a sensibilibus, dum docuerit haec contemnere illa appetere.

L. Christus est cunctarum rerum causa, omnia diuinitate sua replens; nec tamen est pars aut totum, et tamen totum et pars. Est enim Deitas Christi perfecta in imperfectis, in perfectis supra perfecta et praepfecta, forma super omnes formas, est substantia omnibus substantiis superueniens, et tamen segregata, ordinat omnia, et ipsa tamen super omnem ordinem &c. ^e Obscurissima licet haec sint, clarissima tamen luce fulgebunt, si proprietates et attributa, quae a Cabbalistis primogenito, a Platonis sequioribus λόγῳ tribuuntur, cum istis comparentur. Idem enim dicere voluit Georgius, quod illi dixerunt: unde similia quoque apud Pseudo-Dionysium, et, qui primus inter Latinos haec somnia disseminauit Ioannem Scotum Erigenam deprehenduntur. Inde hoc quoque fluxit:

LI. Christus est mediator, per quem omnibus datur transitus, ut in finem suum deueniant ^f.

LII. Symmetria humani corporis ea est, ut ad eius exemplar architecti se conforment in arte sua ^g.

LIII. Quando omnis in corpore dissonantia vel ex humorum abundantia, vel defectu alterationibusque aliis intrinsicis vel extrinsecis vel ab animo oriuntur, corpus est temperandum per herbas, radices, lapides, verba; ut hinc spiritus virtutesque concinnum fortiantur ordinem.

LIV. Quaerentibus rerum agendarum faustum omen, omni diligentia obseruandum est; ut audiamus, quid in nobis loquatur Deus, aut in scriptura sua sancta et lege, quid bonus suadeat custos, quid suggerat spiritus, et ad quid fidus faueat, quo ducat locus ^h.

LV. Ne fixus in eodem loco aut opere semper permanes, sed variis te motibus exerce, gyros quosdam circumduces instar coelestium, a quibus fauorem quaeris ⁱ. Paria praecepisse Orientales, et inter Arabes Thophailum, *Tomo tertio* demonstraui, et quo fine id commendauerint, velut medium ecstasibus aptum, explicui. Ex his fere scaturiginibus sua hausit Georgius in scriptis Orientalibus valde versatus.

LVI. Anima se ipsa contenta est, aut philosophia nutriatur, virtutum delectu sanetur et oblectetur, quae quidem omnes congruunt cum anima, quisque tamen ei virtuti vacet, ad quam fidus, genius, natura, Deus

e) Ton. V. c. 1.
h) c. 8.

d) c. 10.
i) c. 8.

e) Ton. VI. c. 1. 2.

f) Ton. VIII. 1.

g) Cantic. III. Ton. I. c. 1.

Deus ducit: ita ut a virtute politica conscendatur ad purgatoriam diapasonica harmonia: a purgatoriis vero ad heroicas, itidem diapasonica ^k.

LVII. Anima respectu rerum, quas intelligit, est quaedam diuina substantia a diuinis fontibus emanans, ducens secum numerum rationalem, quo cum omnibus proportionem habens omnia intelligere possit ^l.

LVIII. Omnes animae aequales creatae a Deo non sunt, differunt enim accidentibus et gradibus ^m.

LIX. Conueniunt angeli et homines dispositione naturali, sunt enim participes rationis, intelligentiae capaces in eundemque finem tendunt ⁿ.

LX. Ut fidelibus singulis custos angelus adiunctus est, ita impiis malus angelus.

LXI. Homo a coelis accipit lucem, motum, generationem, virtutem quamlibet: coeli virtutem suam nacti sunt ab angelis ^o.

LXII. Conuenientia quaedam occulta est inter res mundi, et quae sic conspirant, in homine facilius connectuntur. Vnde et homo vaticinatur nonnunquam, euentusque fidem facit ^p.

LXIII. Spiritus est quidam nexus ligans et nectens duo extrema simul, ipsa viuificans et corroborans pro conditione spiritus vniuersalis.

LXIV. Hominis spiritus nexus quidam est et medium sapiens naturam intellectiuam et corpoream ligans, et connectens animam animalem et crassiorem cum intellectiua virtute, quae dicitur portio superior. Corporeus quidem est spiritus, sed corpus illud subtilissimum est, et facile vniuersale cum mente superiore, quae est in nobis ^q.

LXV. Spiritus est vel naturalis, vel daemonicus, vel humanus, vel angelicus, vel diuinus.

LXVI. Spiritus noster, qui forte est anima rationalis et media assentitur et supremo illi atque diuino in homine, quod nunquam peccat, nec olim cum damnando in infernum detrudetur, et infimo illi semper propendenti in peccatum ^r.

LXVII. Spiritus diabolicus intrat in impij corpus, cum miscentur duo spiritus humanus, et mali daemonis.

LXVIII. Ideo anima in corpore, tanquam in fusorio vase purganda collocata est, antequam reuertatur in Deum, a quo venit, ut purget et purgetur ^s.

LXIX. Homo exercitiis pietatis ad contemplationem perductus introducit ad penetralia, in quibus perspicere licet illa spectacula aeterna, tandem is amore vniuersatur, ecstasi transmutabitur, et corpus quidem in spiritum, spiritus in Deum.

LXX. Pii in resurrectione conflagrantur igne Dei, qui est spiritus igneus intellectualis, non habens formam, sed transformans in se quodcumque voluerit, et coequans se vniuersis, et vniuersa sibi ^t.

LXXI.

k) c. 10.
p) Ton. V.

l) Ton. II. c. 1.
q) c. 1.

m) c. 2.
r) c. 2.

n) Ton. III. c. 1.
s) c. 3.

o) Ton. IV.
t) c. 13.

LXXI. Lux beatitatis est spiritus splendidus aut splendor spiritalis, seu diuinus ignis omnia collustrans, et omnia viuificans. Sed visibilis haec lux est spiritalis quaedam subita et latissima sine detrimento effundentis emanatio impartiens rebus inferioribus ea beneficia: quae a suprema luce perficitur.

LXXII. Suprema felicitas alterius vitae, silentium, nam cum deuenimus ad primum et summum, quiescendum est, nec ultra progrediendum, cum nihil ultra summum dari possit. Nam qui transformatus est in Deum omnium exteriorum oblitus atque ab omnibus aliis seiunctus, nullum habet, cum quo loqui possit, conuersans solummodo cum illo, apud quem sermo non exquiritur, cum omnia intueatur, nec non quia ea prospicit, et his oblectatur, quae si vellet etiam exprimere, non posset. Nihil in his ultimis assertis affirmat Georgius, quod non necessaria consequentia ex systemate emanatiuo fluit, et multoties a nobis in philosophia Orientali, Aegyptiaca, Platonica, Arabica, Cabbalistica, notatum est: ex quibus satis euidenter colligi potest, ex quibus scaturigibus sua arua irrigauerit.

Et haec quidem in libro *de Harmonia Mundi* Georgius differuit; qui cum mire hoc philosophiae genus deperiisset, omnem disciplinam sacram his ineptiis repleuit. Mirum itaque non est, problemata, ab eo in totam scripturam scripta, eodem illum colore tinxisse. Cum enim tria millia eorum exhibere vellet, sex distributa domis, in quatuor prioribus historiam sacram ad hanc methodum exegit, in quinto septem sapientum doctrinam vitamque ad hanc normam examinavit, nempe Salomonis, Iobi, Hermetis Trismegisti, Platonis, Orphei, Pythagorae Zoroastris, eo quod hos omnes ex vno fonte sapientiae latices hausisse communi veterum praeiudicio, ut videtur, seductus crederet. Sed ut ad res quoque philosophicas, ingenii portentosi et exorbitantis commenta adhiberet, tomo sexto, de Deo, de coelis, homineque eiusque viribus, moribus, euentibus; de bonis malisque angelis, de animalibus, de mundo et proprietate naturae, operationibus ac virtutibus, de quibusdam occultis operationibus naturae et artis, et similibus agere aggressus est. Quae qualia sint, ex adductis facile intelligere est. Afferit e. c. Deum initio creasse hominem in vniuersali, velut molem quandam virtutis masculinae et foemininae, unde omnis mas et foemina formam et vitam susciperet, vnusquisque videlicet pro dispositione corporis: huius hominis esse sempiternas et vniuersales veritates: participatione hominis omnes homines esse vnum hominem, particularem factum corpore induto. Luce a Deo inspirata hominem Deum intelligere et bonum operari. In principio geminum creatum esse hominem, marem et foeminam, coniunctos per dorsum, postea sectos, ut e regione coniungerentur ad prolem generandam, idque edoctum

u) Ton. VIII. c. 6. x) c. 19. y) T. I. pr. 27.

ctum esse diuinitus Platonem a Mose, idque probare librum Sohar², Christum esse arborem scientiae boni et mali, quia in ipso sint aeternae regulae, quibus conformiter viuere debemus³, &c. Huius generis nugis scatent ista problemata, in quibus, omnibus paginis regnant liber Sohar, Elkana, Bahir, Plato, Pythagoras, Plotinus, Porphyrius similesque. Ex his vero nullo negotio intelligi potest, qualis philosophia fuerit, quam sequendam elegit Georgius, homo entusiasmo fouendo natus, ingenioque fanatico. Nempe illam sibi doctrinam adamandam esse statuit, quam genuit post Zoroastrea tempora Oriens, cum Platonico-Pythagoreis commiscuit Aegyptus, sacris dogmatibus inepte attemperauit philosophia Iudaeorum mystica, nouo aedificio ordinauit Alexandria, in ecclesiam introduxit Origenes, ad maturitatem perfecit Pseudo-Dionysius, in Occidente disseminauit Scotus Erigena, resuscitauerunt Graeci exules, promouerunt Platonici Florentini, et ad extremam ineptiarum speciem transtulit Georgius. Ille enim hoc chao miserabilique confusorum dogmatum vultu non contentus, Peripatetica quoque nonnulla, sed corrupta et a sincera mente ad alienos sensus rapta admiscuit. Id quod tantum abest, vt neget, vt potius in prooemio *Harmoniae mundi* ad Clementem VII. P. M. gloriatur, *antiqua se noue tradere, cognita diuinitus vere sapientibus et sanctis: despectis humanis rationibus, quae utpote compositae nec opificis naturam attingant, nec ob causarum ignorantiam, et sensuum fallaciam naturam rerum quarumcunque. Minus gnaros tamen rerum diuinarum se docturum vocatis in subsidium quoad sensui res patentes, dogmatibus Peripateticorum, quoad coelestia, astronomorum, quoad rerum naturalium concordiam, secretiorum philosophorum, quoad siderum varietatem et ex diuersis adspectibus motibusque concentum, musicorum, quoad supremas intelligentias et arcana diuina, prophetarum ac sanctorum.* Quem syncrētismum mira eum confusione, ineptis et nihil significantibus notionibus, audacissimisque allegoriis fouisse et obtorto rapuisse collo, quicquid imaginationi furenti occurrebat, ipsa librorum nulla alia re, quam raritate sua commendabilium docet inspectio. Qui tamen luculentum specimen dare possunt, qua potissimum ratione secta haec Pythagoreismum et Platonismum Cabbalisticae doctrinae assuerit, et quid portentofo philosophorum generi placuerit.

H. C. Agrippae historia
vnde discenda?

§. VI. Elegantiori eruditionis ornatu hanc sectam philosophicam produxit, et nomen ita sibi celeberrimum comparauit HENRICVS CORNELIVS AGRIPPA. Cuius vitae valde singularis et desultoriae historia ex eius epistolis^b omnium rectissime discitur. Cum enim ad familiares scriptae sint, in quorum sinum animi sensa, et querelas de fortunae vicissitudine exonerauit, nec illae vnquam ab eo editioni destinatae fuerint, manifestum inde est, libere illum et vere, quaecunque ad eum

perti-

2) Prob. 29.
3) Prob. 34.

b) Constituunt magnam partem Tomi I. Opp. Agrippae, p. 593-1071.

pertinebant, amicorum fidei tradidisse. Ipse quoque Agrippa, in *Epistola ad Mariam, Hungariae et Bohemiae reginam, ac inferioris Gallo-Germaniae proregem* ^c vitae suae fata strictim enarrauit, quae epistola fundamenti loco in exponenda vitae eius historia iacienda est. Hos fontes in delineanda biographia Agrippae consuluit quidem MELCHIOR ADAMVS ^d, quem more suo exscripsit PAVLVS FREHERVS ^e, ita tamen, vt diligentiam et accuratorem merito desideres. Tacemus NAVDAEVM ^f, TEISSIERIVM ^g aliosque, scopas modo dissolutas ad hoc argumentum afferentes. Dignam itaque eruditione et ἀνεισβεία sua operam praestitit PETRVS BAYLE ^h, quod famigeratissimi viri vitam critico oculo perlustrauerit, eamque paulo curatius retulerit, confixis obelo erroribus scriptorum, qui plerique falsa de Agrippa narrarunt. Cum autem omnia nec viderit, nec adduxerit Baylii diligentia, non ingratum orbi erudito laborem se praestitutum recte credidit, eruditissimus SCHELHORNIVS ⁱ, si ea ex abundantissima, quem seruat, historiae literariae penu depromeret, quae Agrippae historiam illustrare possunt. Non negligemus nos haec virorum celeberrimorum lumina, ad ipsa tamen Agrippae scripta recurremus, fontesque indubitatos historiae eius Lectoris aperiemus curiositati et industriae.

§. VII. Natus est Henricus Cornelius Agrippa a Nettesheym Coloniae Agrippinae; hanc enim patriam suam esse ipse in *Epistola ad senatum Colonensem* innuit ^k; scribens: *Sum enim et ego, si forte nescitis, ciuitate vestra oriundus, et prima pueritia apud vos educatus.* Recte itaque P. BAYLE ^l Teissierium notauit, Netteshemium in agro Coloniensi patriam Agrippae esse tradentem, qui quoque errorem in editione recentissima correxerat. Non tacendum tamen, Agrippam in *Epistola ad Maximilianum Transsylvanum* praefixa libello *de Nobilitate et praecellentia foeminei sexus* ^m, quam Antuerpiae scripsit, hanc quoque urbem patriam vocare, quam et alibi hac appellatione cohonestauit ⁿ. Ex quo colligi debet, aut maiores, parentesque Agrippae Antuerpia oriundos fuisse, aut ipsum Agrippam fere puerum Colonia Antuerpiam translatus, eo in loco fuisse educatum. Vtraque enim significatio patriae nomen interdum apud scriptores historiae literariae tuetur ^o. Editus autem est in lucem anno MCCCCLXXXVI, XVIII Cal. Octobr. id quod ex *Expostulatione* eius *contra Catilinetum* ^p recte colligitur, in qua anno MDIX adhuc adolescentem nondum annos natum tres supra viginti

Agrippae
vita.

C c c 2

se Do-

c) L. VII. ep. 21. p. 1020.

d) In *Vitis Medicor.* p. 16.

e) In *Theatro* p. 1221.

f) *Apolog. magiae suspect.* c. 15. p. m. 285.

g) *Elog.* T. III. p. 487.

h) *Dict. T. I. art. Agrippa* p. 103.

i) *Amoenit. liter.* T. II. p. 553. add. NICERONIVS *Memor.* T. XIX. XX.

k) L. VII. ep. 26. p. 1047. Vbi vero annus natiuitatis non exprimitur; ad quem tamen locum BAYLE l. c. prouocat.

l) l. c. not. B.

m) pag. 500.

n) *Conf. L. V. ep. 15.* p. 375.

o) Prius placet SCHELHORNIO l. c. p. 554.

p) pag. 499.

se Dolae in Burgundia docuisse refert. Maiores habuit nobiles, eosque ab auis et atavis Austriacis principibus, ut ipse scribit ^q, addictos, qui virtutum suarum praeclara insignia fortunasque reportarunt. Horum nixus vestigiis, et ad eorum exemplum intuendo, cum a natura praeclaras ingenii dotes accepisset, iis se disciplinis totum dedit, quae in aularum ministeriis in usum vocari solent: hacque ratione praeparatus, cum ab aulica vita non abhorreret, Maximiliano I. imperatori a prima aetate destinatus, aliquandiu a minoribus secretis fuit, deinde valde adolescens septennio eius stipendio in Italicis castris militavit ^r. Fatemur tamen, hanc, quam ipsis Agrippae verbis damus narrationem, nobis valde suspectam esse. Cum enim ex adductis constet, anno MDIX Agrippam viginti trium annorum iuuenem fuisse, et ante id tempus in Hispania vixisse, militasse autem integro septennio, sequitur inde, Agrippam puerum quatuordecim annorum castra iam secutum, et ante id tempus duodecennem puerum secretis minoribus imperatoris (Secretarium hodie barbare vocant,) adhibitum fuisse. Quod utrum verisimile et asseueranti Agrippae credendum sit, Lectori iudicandum relinquimus: id monentes, virum hunc doctum quidem, sed supra modum arrogantem et iactantius se efferentem, passim de se ipso ita loqui, ut fidem attenti facile desiderent, et mendacii eum coarguant. Sequimur tamen filum narrationis eius, sine quo in eius vita historia inexplicabiles labyrinthi superari nequeunt, adhibebit Lector cautionem, et iudicium, subinde tamen monendus. Ut autem in viam redeamus, si laudatori sui fides habenda, *postea varia legatione functus nunc literis nunc militia, diuerso conditionis habitu geminam utriusque laudem aequauit, pericula quoque varia superauit, nunc miserrimis, nunc felicissimis par habitus, utriusque fortunae mensuram impleuit, inter auratos equites numeratus, quem se ordinem non precario se redemisse, non a transmarina peregrinatione mutuassee, non in regum inthronisatione impudenti insolentia surripuisse, sed in publicis praeliis media acie bellica virtute commeruisse ad Mariam Austriacam^s gloriatur: et in Supplicatione ad priuatum Caesaris consilium^t, iactat, se non solum ingenuum, sed et spectabilem genere, nec tantum clarum imaginibus auitis, sed et propriis titulis militia doctrinaque partis, nec modo scholasticis tiaris, sed etiam militaribus insignibus decoratum sub diuersorum regum imperatoribus militiae praefectum nitido coruscantem aere strenua edidisse facinora, unde et ad summorum pontificum, caesarum regumque et potentatum (quae ipsius verba sunt) clara testimonia prouocat. Mirum itaque videri queat, hominem armis natum et in iis educatum, ea literarum incrementa habuisse, ut non modo cum laude in iis versari, sed et publicum docendi munus affectare potuerit. Verum ut magnum et foecundum Agrippae obtigerat ingenium, ita animi inclinatio-*

one

q) L. VII. ep. 21. p. 102. L. VI. ep. 10. p. 957.
r) Ibid.

s) loc. cit. p. 1022.
t) L. VI. ep. 22. p. 966.

one varius et a se ipso saepissime diuersus, desultoriam vitam supra modum amauit, fortunae suae hoc pacto miser sane multoties faber et infelix factorum artifex. Et hinc itinera quoque per omnem fere vitam suscepta deriuanda sunt, quae ut variis eum conditionibus vitae affixerunt, ita dura multa pati coegerunt. Anno MDVII enim ex Gallia eum iam rediisse oportet Coloniam, ex qua sibi in Galliam redeundum esse ad Landulphum eo anno scripsit ^{ff}, vitae suae felicem statum praedicans, et *expectare se*, narrans, *commissionem mandatumque magni cuiusdam Iouis*. Cuius clauem nobis suppeditat, quae de Hispanico itinere suo ex Grangiae palatio anno MDVIII scripsit ^t. Acerbe enim in ista epistola conqueritur, *principes et reges, quicquid de miraculis suis credere coeperint, mox factis comprobari cupere: et talibus precibus postulare, quae blandis aspera permixta habent*. Hinc in sequentibus inter pollicitationum mella fel se periculorum probe dignoscere fatetur, doletque, plura de eo et grandiora promississe amicos regi, quam praestari queant, sic ut insigni periculo cogatur illorum promissioni fidem facere, et ineuitabili discriminis necessitate districtum, si res secus euenerit, rem, famam et fidem perpetuo perdere: Ait tamen, se vitam aut mortem fortiter praestaturum esse; se vero amici fide et sodalis auxilio iam manibus tenere, aureum arboris aureae ramum: adeoque eum, qui in hunc labyrinthum dux fuerit, in reducendo restituendoque operam praestare debere. Similia ad eundem amicum scribit, plena timoris et desperationis, conquestus *fucofis dignitatum nominibus videri se libertatem vendidisse, honorisque atque officii praetextu destinari vltima ad pericula*. Tacemus reliqua, quae apud ipsum legi debent, ex quibus intelligitur, iactantiam Agrippae et amicorum, maximis et principibus viris palpum obtrufisse, et artis alchemisticae praesidio aureos montes promississe, indeque fortunam quidem et titulos illi comparauisse, sed ob fraudes et fallaciam extrema quoque pericula fuisse minatam. Magnas enim iam tum bullas ferocientem et iactabundum adolescentem proiecisse, et omnium eruditionis partium thesauros se possidere gloriatum fuisse, postquam iuris et medicinae doctor renunciatus est, ex supra laudata eius *Epistola ad Mariam Austriacam* patet, ubi se praeter multimodam etiam abstrusarum rerum cognitionem, peritiam et cyclicam eruditionem, vtriusque iuris et medicinarum doctorem euasisse, ait. Qui cum mutandorum metallorum spe os principibus oblineret, mirum non est, et dura eum inter summam fortunae spem expertum et carceris et insidiarum pericula vix euitasse, ut ex *decem Epistolis libri primi prioribus* intelligitur. Immenso tamen sodalium gaudio iis creptus longaque et molesta terra marique peregrinatione ^u Hispaniae faucibus subductus in Galliam euasit, et sumtuum tenuitate coactus Auenione, *instructa solita sua*, ut ipse ait, *chrysotoci officina*

Ccc 3

^{ff}) L. I. ep. 1. p. 594. Perperam in Germanico Hist. phil. opere T. VI. p. 600. pro Colonia po-

sita Lutetia.

^t) Lib. I. ep. 4. p. 596.

^u) Eam describit Lib. I. ep. 10. p. 610.

cina tantisper mansit, et in hoc opere perseueravit, quoad usque longioris itineris fomenta noua excubisset. Ex qua narratione, quam Agrippae verbis exhibuimus, manifestum est, impostorem eum in iuuentute egisse, et nugiuendularum artium promissis egregie viros principes delusisse. Possentque plura ex eius epistolis loca adduci, ex quibus, sole meridiano clarius constat, Agrippam *χευτοποιήσιν* exercuisse, cum fociis foedere sibi iunctis, ob eam autem causam libertatis iacturam ferme haud semel fuisse passum, nisi eam prolixitatem nostri recusarent limites, eaque iam collegisset doctissimi SCHELHORNII * diligentia, qui videndus. Ast decepisse Agrippam fautores artis vanissimae, ipse alio loco ² luculenter prodidit, fassus se spiritum ex auro secernere potuisse, qui rite segregatus et extractus, si postea cuiusvis eiusdem generis materiae, hoc est cuius metallorum adhibeatur, aurum statim conficiat: ast non plus auri fabricare se potuisse, nisi quantum erat illud auri pondus, de quo spiritum extraxerit. Id quod ipse probe pernouit impostor callidus et malignus, qui amaro risu simplicium insaniam traduxit; scribit enim loco quodam ³: Virum quendam gentilitium, sibi a multis annis amicum, auri semina ad se detulisse, eaque in oblongi colli cucurbitula in forniculam suam, caeparum in agris instar plantauisse, ignicologue ceu phoebeo calore atque ut gallinae solent oua incubantes se utrumque fouere, expectareque propediem nascituros ingentes foetus aureos, qui si rite excludantur, Midam ipsum vel auro se superaturos vel saltem auriculis; seque vel auratissimum vel auriculatissimum futurum. Et his quidem artibus primam iuuentutem nobilitauit. Tandem cum praematura eruditione polleret, homo vagus et *χευτοποιήτης* Dolae in Burgundia anno MDIX pulpito donatus, et sacras literas docere iussus est, ibique librum Reuchlini de Verbo mirifico praelegit ⁴. Id quod lectura sibi ordinaria, cum regentia et stipendiis obtigisse, in Expostulatione contra Catilinetum asserit, alibi tamen ⁵ gratis se docuisse tradit, quod tantum ad istas de verbo mirifico praelectiones, in honorem principis Margaritae habitas restringendum est, quos se gratis habuisse, at iis meruisse, ut in collegium professorum cum stipendio reciperetur, asserit ⁶. Tanta autem eo in loco de Agrippa fuit opinio, ut summi quoque viri eum audirent, inter quos praecipue Simonem Vernerium Dolanae ecclesiae decanum et gymnasii procancellarium laudat ⁷, qui nullam eius lectionem omisit: ad audientes quoque senatorii ordinis in curia prouinciali patres prouocat. Cum autem et inusitatum philosophiae genus profiteretur, et suspectissima esset Cabbalisticae doctrinae denominatio, quae qualis esset, clerus non intelligebat, eos vero acrius nonnunquam, quam ferre poterant, Agrippa morderet, grauem sibi conflauit inuidiam, durasque monachorum criminationes passus

x) loc. cit. pag. 562.

y) De Phil. occult. L. I. c. 14. p. m. 23.

z) L. IV. ep. 56. p. 840.

a) pag. 499.

b) pag. 594.

c) Ita contradictio tollitur, quam se deprehendisse P. BAYLE l. c. not. E. putauit, et nos quoque olim obseruauisse credidimus.

d) loc. cit.

sus est, facem praeferente, Ioanne Catilineti, fratrum Franciscanorum per Burgundiam prouinciali ministro, qui ob explicationem libri Reuchliniani *de Verbo mirifico* in publica concione Gandauii coram principe Margarita, heterodoxiae suspectum reddiderat, et si vera sunt, quae in *Expostulatione contra eum*^e Agrippa conqueritur, congestis multis mendaciis non erat veritus, immo maxime conatus erat, in eum odium concitare, et indignissima sermonis acerbitate calumniari, ita vero et principis et aulicorum animum ab eo velut Iudaica somnia Christianis veritatibus praeferente abalienare. Cui cum apologiam anno sequente opposuerit Londini in Anglia scriptam, in qua se, testatur et Christianum esse, et Christianos doctores omnibus praeferre, tamen Iudaeorum Rabbinos non contemnere, nec iudaizare intendere, damnatas prohibitasque artes, non docere, et ne discere quidem velle, sacras scripturas non detorquere, artes haereticas Iudaeorumque errores non docere, &c. non tantum accusationis capita ex ea intelliguntur, sed recte quoque infertur, tantas hanc calumniam radices in animis plerorumque egisse, ut abeundum ex Burgundia Agrippa haereseos suspecto fuerit. Londinum itaque concessit. Parentibus autem, qui adhuc eo tempore vivebant, flagitantibus^f et amicis rogantibus Coloniam concessit, et theologiam docuit, ab amicis vero ad prosequendam artem mutandorum metallorum vehementer excitatus est^g. Quibus tamen utrum morem gesserit, dicere non possumus, de gestis Agrippae enim hoc biennio tacent eius scripta et epistolae. Illud ex epistola ad Landulphum suum, huius furfuris hominem, magnas spes ex ista arte deuorantem scripta^h liquet, diffidere illi arti Agrippam cepisse, monet enim eum, *caueret, ne incertum pro certo sequatur*, promittit tamen, *uenturum se Mediolanum, et verum ad gloriam iter monstraturum*ⁱ. In Italiam itaque anno MDXI abiit, et Veronam ad Georgium Tridentinum episcopum, tum Ticinum, concessit, ubi mirabilem eum de se opinionem ob singularem virtutem et ingenii acrimoniam reliquisse, amicus quidam eius testatur^k. Tum Mediolanum concessit, ubi munus aliquod sed frustra ambiit. In castris quoque Maximiani militasse, donec a cardinale de S. Cruce, ut secum ad concilium Pisanum abiret, inuitaretur, P. BAYLE^l, non adducto, quo fidem faceret, testimonio, asserit. Disseminasse Agrippam eo tempore philosophiam suam Cabbalisticam, ex epistola ad Chrysostomum quendam monachum, quem Chrysostomum lauellum esse suspicamur, patet^m, cui philosophiam istam *artemque hanc, totam sanctam atque diuinam, atque sine dubio efficacem*, miris modis commendat, at impostorum more, tantum mysterium intra secreta religiosi pectoris penetralia silentio tegere, et constanti taciturnitate filere iubet. Ex epistolis amicorum autem an. MDXII ad

e) pag. 494.

f) L. I. ep. 22. p. 620.

g) pag. 624.

h) L. I. ep. 29. p. 626.

i) L. I. ep. 26. p. 625.

k) L. I. ep. 30. p. 627.

l) loc. cit.

m) L. I. ep. 31. p. 627.

ad Agrippam scriptis colligitur, eum ab Heluetiis captum, et rursus sine magno incommodo liberum dimissum fuisse. Videtur autem eo tempore aliud in fronte prae se tulisse, aliud gestasse in pectore: qui enim suspectum philosophiae et theologiae genus amicis, quorum tutam fidem esse nouerat, tradidit, is anno MDXIII a Leone X singulari epistolaⁿ⁾, commendatione Ennii episcopi Verulani adiutus meruit, ob deuotionem in sedem apostolicam et libertatis atque incolumitatis tuendae studium et diligentiam maximopere laudari, quod non factum esset, si istud studium summus pontifex intellexisset. Quamuis autem militiam sequeretur, eruditi tamen personam non deposuit: sed Papiæ *Natione barbarus* (ita Itolorum auribus se accommodando humili adulatione patriam Germaniam calumniatur) *Exercitio haecenus miles, habitu exotico* cathedram conscendit, et Hermetem Trismegistum *de Potestate et sapientia* praelegit, more suo iactabundus in oratione, qua eam lectionem auspicatus est^{o)}, gloriatus, *ab ineunte aetate multiuigis literis eruditus coelestium influxu, diuinoque genio ab ingenio naturali corroboratum, rerum secretissimarum naturam, ipsiusque naturae ordinem spectaculum omnium amoenissimum contemplatum esse, nihilque magis ad se pertinere arbitrari, quam ut sacrosanctam hanc amplexus philosophiam, ducem se praestet illis, qui ea maxime eruditione sunt digni, ut in Ticinensi gymnasio optimi quique adolescentes suo munere atque opera depromptis ex suis thesauris nouis atque veteribus sacrae illius philosophiae fructus intellectuque consequantur.* Ex quibus eius verbis clarissime constat, quem ipse eo in loco philosophum effingere cupiuerit. Valde tamen res eius Papiæ calamitate affectae sunt. Scribit enim^{p)}: *Relicta Papiæ domo ac suppellectili, rebusque omnibus, paucis saluis, una cum uxore filiaque ac familia quo confugissem? - - Recogitavi perditam familiam, expensam pecuniam, amissum stipendium, onus familiae, aes alienum, redditus nullos carissimam omnium rerum.* Ad amicos itaque recurrit et literas, ac Cafalis delitescens, anno MDXVI libellum *de Triplici ratione cognoscendi Dei* Guilelmo Palaeologo, Marchioni Montis ferrati dedicauit^{q)}, sicque penuriam, ut poterat, lenire contendit, implorata amicorum commendatione et opera. Qui cum maximam de eo opinionem fouerent, Hannibali cardinali eum ita tradiderunt, ut eum in familiam, cum ducentorum ducatorum, quos vocant stipendio reciperet, quam conditionem quoque eum accepisse, ex *Epistola quinquagesima sexta libri primi* colligitur. Sed mutasse celeriter animum oportet Agrippam, Vertumni instar in horas mutabilem; quamuis enim amicus de habitatione commoda et conuenienti illi prospexisset; nam initio anni M D XVII adhuc Cafalis haesit, et eo tempore amicorum diligentia in eo fuit, ut ipsi in Gallia locum aliquem deligerent; scribit etiam amicus Lugduno ad eum,

n) L. I. ep. 38. p. 631.
o) pag. 1091.

p) L. I. ep. 49. p. 638.
q) p. 452 seqq. conf. L. I. ep. 50. 51. 52. p. 639 seqq.

eum^{r)}, inuitari eum ad seruitium legati Auenionensis cum stipendiis bonis. Sed et Metensis syndici munus ei oblatum est, quod licet amici illi proponendum esse iudicarent, ipse tamen hanc provinciam suscepit, et eam ingressus, ipse se more solito^{s)} *ob progeniem non ignobilem, familiam non pudendam, domum non sordidam, mores inculpatores, vitam sine crimine, famam apud probatissimos viros sine maculis, fidem inuentam apud imperatorem et ecclesiasticos viros ipsumque pontificem, et praeclara gratiae et amicitiae specimina*, laudauit. Ne vero in tanto aularum fauore ipsi obiceretur, suspectum esse, quod urbanum munus aliquod suscipiat, se, ait, *postquam uxorem duxisset^{t)}, a publicis negotiis principumque ultra sortem suam familiaritate, ut quae longe plus ambitionis habeat atque periculi, quam tranquillitatis, abstinere proposuisse, et propria deinceps industria vixisse, suisque se angustiis continuisse sorte sua contentum, variasque fortunae ambages infracto animo pertulisse, nemini onerosum, expetitum tamen ad oratoris Metensis munus, preces has noluisse reiicere, sed spretis omnibus aliis commoditatibus ac magnificis titulis, quorum plures tunc apud Allobroges sibi proponerentur, se illis firma deliberatione dedicauisse.* Vixisset sine dubio et maiori tranquillitate et laetiori animo ea in vrbe Agrippa, quam in aulis, si fortuna sua uti et prudenter scenae inferuire sciisset. Ast cum cleri praeiudiciis esset infensissimus, libertate autem vteretur oris atque calami maiori quam ferre poterat genus irritabile vatum, crabrones in se ita concitauit, ut male eum punirent, et grauissima odia atque persecutiones in eum molirentur. Cum enim haereticorum inquisitor, conuentus praedicatorum sodalis mulierem quandam contra ius et fas, contra Christianam conscientiam et fraternam charitatem, contra formam legum et canonum, in suam carnificinam traxisset dolo malo cruciandam, et enormibus tormentis exposuisset^{u)}: ipse mulierculae innocenti patrocínio adfuit, eamque faucibus leonis eripuit, quam historiam totam ipse *Epistola XL libri secundi* narrat: id quod acrem ei apud sanguinolentos homines hos concitauit inuidiam. Maioris autem indignationis materiam subministravit, cum Iacobi Fabri Stapulensis, tres D. Annae maritos fuisse negantis causam tueretur, et monachos ex suggestu vehementer eum calumniantes mire depexos daret^{x)}. Ita enim eorum furor contra Agrippam exarsit, ut eum haereseos accusarent, et quibuscunque possent machinis fortunam eius euertere conarentur. Quod valde afflixit Agrippam, cuius animum taedium quoque ob neglectas contentasque apud Metenses literas ab hac vrbe ita alienauit, ut ad amicum scriberet^{y)}: *Nunquam alicubi locorum se fuisse, vnde abiret*

r) L. II. ep. 9. p. 651.

s) pag. IIII.

t) De coniugio Agrippae vid. BAUTER I. c. not. H. et L. II. ep. 19. Tres vero uxores duxit.

u) L. II. ep. 39. 40. p. 637.

x) Lib. II. ep. 25. p. 673. ep. 35. 36. p. 682. f. ep. 38. p. 685.

y) L. II. epist. 33. ep. 681.

iret libentius, quam ab hac omnium bonarum literarum virtutumque nouerca ciuitate Metensi. Licet autem se nescio quo clauo defixum haerere, dicat, vt neque quomodo maneat, quomodoque abeat, cogitare valeat; relinquendam tamen inuisam urbem anno MDXX statuit, et Coloniam rediit, execratus inuidiam et persecutiones fratrum cucullatorum. Quorum tamen furorem in patria quoque euitare non potuit, sine dubio, quod horum hominum anilem superstitionem et hypocrisin acerbè rodere pergeret, sic vt, quam initio felicem Coloniam² appellasset, amaram postea et ingratam expertus sit³. Inde nouae calumniae et contumeliae, „quas tamen Ioannis Campani, insigni doctrina et virtute viri, ex scholis „seclusi, Petri item Rauennatis, celeberrimi iuris doctoris vrbe eieci, „Hermannii comitis Nuenarii, eruditissimi viri, nequissimis calumniis in „tergo proficisci, Erasmi Roterodami, viri et vita et doctrina omnium ex- „ceptione maioris; Iacobi Fabri Stapulensis, vnici Peripateticae philoso- „phiae reparatoris, insuper mathematicarum humanarumque quarumcun- „que et diuinarum literarum eruditissimi, istis sordibus aspersi: et Ioannis „Capnionis, iuris consulti clarissimi, et arcanarum literarum variarum- „que linguarum peritissimi, pertinaciter a Coloniensibus oppugnati, ex- „emplis leuauit, cogitans, omnem eorum doctrinam, fidem, famam, „auctoritatem simul perpetuum naufragium fecisse, cum vulgatissima per „vniuersum orbem eorum inscitiae, ignominiae, perfidiae, falsitatisque „infamia facta esset, et honori reputans sibi a Coloniensibus magistris no- „stris persecutionem pati“. Anno itaque sequenti, ad Geneuenfes disces- sit sedemque inter Allobroges, post multos mari terraque emensos labo- res fessus elegit, et aerumnis superioris studii habitum tranquillioris vitae meditatione mutare decreuit, ratus, ibi se vitam ab externis ne- gottiis procul transactae eruditionis usu omnium securissimam ducere pos- se, si arti saluari vacaret⁴. Sperabat etiam a Sabaudiae principe sti- pendium, sed frustra; conqueritur enim⁵, ad biennium promissis confi- sum hanc rem se non sine magno suo incommodo magnoque dispendio, ac aeris alieni onere pecuniarumque iactura expectare, haecenus praeter mollia verba nihil affecutum. Anno MDXXIII itaque Geneuam reli- quit, et Friburgum Heluetiorum (quam cum Brisgouiae Friburgo con- fundit ADAMVS⁶) abiit, medicinam facturus. Mature tamen loci ruditate offensus est, sic, vt circa auspicia anni MDXXIV eum omni- um scientiarum cultu desertum ac destitutum vocaret⁷. Sedem ergo iterum mutauit, et amicorum, quos Lugduni apud Gallos habebat, opera, domicilium sibi parauit, regis liberalitate intercedente. Ipse vero in epi- stola ad Mariam principem ait, se victum aliquot principum virorum mul- tis admodum literis et precibus, in Lugdunensem Galliam concessisse, ubi inter

2) Ep. 43. p. 693. Commoratus autem est apud parentes, ep. 53. p. 709.

a) Lib. II. ep. 60. p. 717.

b) L. III. ep. 12. p. 728. coll. ep. 7. p. 724.

c) L. III. ep. 24. p. 736.

d) loc. cit.

e) L. III. ep. 37. p. 761.

inter cetera munera regiae matris physicus f. aliquot annis extiterit. Non diu tamen, ut ipsa fortuna Agrippae moribus eius mutationibus crebris obnoxiiis respondebat, durare potuit haec felicitas. Nam et stipendium a rege decretum ipsi solutum haud est, et regiae matris gratia prorsus excidit. Quod Epistola sexagesima secunda libri quarti e ipse prolixè narrat, conquestus mite et tractabile principis ingenium subita indignatione ita correptum fuisse, ut subita indignatione, tanquam furore percita, nullo animo suo deliberandi dato spatio, se, qui ad calamitatem usque eius secutus sit fidem, tam repente abdicaret stipendio; culpam vero hanc partim esse, quod admonuerit, ut diuinæ prouidentiae patiens astrologicas perniciosas nugæ relinqueret, nec suum ingenium honestarum artium disciplinis praeditum hac superstitiosa professione pateretur corrumpi; partim, quod retulerit, comperisse se in Borbonii natalitiis reuolutionibus illum frustratis regis exercitibus etiam in istum annum victorem fore. Coniicimus autem ex ea epistola astrologum eum conductum fuisse, dolet enim, sibi, quod ars illa dictat, monendi dicendique ius relictum haud esse. Ab eo tempore plane desperatae conclamataeque res Agrippae fuerunt, cuius desperabundianimi signa plurima in epistolis ad amicos passim ab eo tempore dedit ^b. Nam et cum inopia colluctari cogebatur, et literas publicae fidei testes accipere non poterat: ut posset discedere, quam rem aegerrime tulit indignatus principi suae ⁱ, quod abusa quondam opera sua in astrologicis nugis, supra ingens damnum his ipsum titulis decorauerit. Tandem accepta publicae securitatis tessera, in Belgium euasit, et anno MDXXXVIII Antuerpiae pedem fixit, relicta vxore grauida Lutetiae, quam Antuerpianam anno sequente delatam, enixamque filium acerbo sibi fato ereptam amaris questibus deplorauit ^k. Iterum tamen melior fortuna Agrippae affulsit inter medios luctus, quos ei familiae calamitas, epidemicae luis infectione excitauerat. Eo enim anno a rege Angliae magnis conditionibus vocatus et in aula imperatoris magnum ei fastigium promissum est. Marchio quidam in Italia, summis eum pollicitationibus ad se cum tota familia reuocauit; et in aula Margaritae principis honesta ei conditio oblata est. Quamuis autem mallet in libertate viuere, quam se seruituti ingerere, quia tamen filiorum utilitati prospiciendum esse videbat, ultimam conditionem, cum titulo historiographi Caesarei accepit. Verum in ea quoque aula aduersantem sibi fortunam et iratam Iunonem inuenit. Cum enim more suo Cynicam libertatem contra monachos exercuisset, adeo inuisus aulae factus est, ut stipendium illi non numeraretur, cogereturque, ut ipse acerbe conqueritur ^l, egregie esurire; apud principem enim muliebriter religiosam cuculliones praeualuerant, eumque monachalis maiestatis sacraeque cucullae reum,

D d d 2

f) Rectius Astrologus, ut ex dicendis constabit.

g) pag. 843.

h) Conf. BAYLE not. K. L.

i) L. V. ep. 30. p. 894.

k) L. V. epist. 51. p. 909 seq.

l) L. VI. ep. 15. p. 955.

tanquam in religionem Christianam impium traduxerant. Quas perfectiones cum aegerrime ferret, totus vindicta ardens, famosam illam declamationem, siue satyram Cynicam de *Vanitate scientiarum* edidit, non tam artibus et scientiis ignominiam inustus, quam bilem et indignationem in aduersarios effusus. Factum id anno MDXXX, quo prima libelli doctissimi editio prodit ^m. Quod autem in praefatione praedixit: *Videre se probe, quam cruenta pugna hic ipsi cominus ineunda sit, atque plenum periculo bellum, cum sit tam potentissimorum hostium valatus exercitu*, quodque sibi satyrico dicendi genere vaticinatus est certamen, supra expectationem celerius expertus est, suoque sibi malum iumento accersuit. Quamuis enim ipse moneret ⁿ, scripsisse se Cynicam illam dissertationem, ut *segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitaret, et monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferret*, vidit tamen, omnes communem, ut queritur, *hostilitatem ipsi indixisse, iamque audiebat, passim a suggestis, a pulpitis in publicis concionibus apud promiscuam plebem magnis vociferationibus, aduersus illum clamari, omne impietatis, haereseos, contumeliae probrum in ipsum transferri.* In patria quoque Agrippae, haereticae prauitatis inquisitor edicto caueri curauerat, ne liber venderetur, et atro quoque lapillo liber publice iugulatus, et postea ab indice librorum prohibitorum obelo confossus est. Adeo vero infandae impietatis suspicionem hoc libro Agrippa fouit auxitque, ut ipsum imperatoris Caroli V. animum a se auerteret. „Ipse enim „alio loco conqueritur“, sibi aduentantem Caesarem integrum annum „maximo suo incommodo et alieni aeris dispendio secuto, quum virtute „venerationem, et praestito obsequio laborum mercedem meruisset, illum improborum impulsu pro veneratione persecutionem, pro praemio „poenam prope irrogauisse: iamque tanquam in Cyclopiis antro illud pulcherrimum literaturae donum in praemium benignitatis exitio proprio „sibi fuisse compensandum, nisi apostolicae sedis legatus Laurentius Campegius, et Leodiensium antistes Erhardus a Marca, maiestatem illius „ad meliorem sensum reuocassent“. Immo tantae illi calamitates enatae sunt, ut scribat“, „si inflictae sibi apud Caesarem calumnias numeret, si „laceratae famae atrocitatem referat, et quomodo Caesareus indicarius ad „insolentis stipatoris plenum ignominiae ludibrium redactus fuerit, si „captiuitatis iniustae ignominiam, et permixtam ludibrio aulicorum insolentiam, atque inter tot acerbissimos casus etiam metuendi Caesaris odium „et negatam sibi a Caesareis iustitiariis iustitiam recensere velit, vix ingenti „volumine complecti posse“. Ita miseria ubique pressus, cum graue aes alienum contraxisset, summum a creditoribus suis passus est periculum, et non obstante imperatoris epistola, qua ab eorum persecutione securus esse iubeba-

m) L. VI. epist. 8. p. 946.
n) L. VII. epist. 35. p. 1060.

o) L. VII. epist. 21. p. 1023.

iubebatur, Bruxellis in carcerem anno MDXXXI coniectus ^p, magna-
que inopia pressus est. Paulo tamen meliorem illi vultum aduertit fortuna,
cum ex his laqueis pedem subducere licuisset. Scripserat enim librum *de*
Occulta Philosophia ante captiuitatem ^q, et Hermanno archiepiscopo Co-
loniensi dedicauerat: qui cum eum in Coloniensi patria oriundum tanto-
pere literis eruditum intellexisset, fauorem et gratiam ei obtulit ^r, et eum
ad aulam suam inuitauit. Quam commodam elabendi rimam esse conspi-
ciens Agrippa, persecutorum irae se subduxit, et eius anni mense Martio ^s
iam Coloniae adfuit ^t. Inuitis enim, qui eum detinebant, creditori-
bus cum familia et bibliotheca se furripuisse, Agrippa ipse professus est ^u.
Ibi beneuole ab electore exceptus satis commode vixisset, nisi monacho-
rum et theologorum acerbiteriam noua editione librorum *de Occulta Phi-*
losophia in se armauisset. Nempe ipsum illud opus praemisso examine a
nonnullis eximiae dignitatis et eruditionis viris ecclesiasticis iussu impera-
toris suscepto priuilegio Caesaris munitum Antuerpiae prodierat ^x, et vt
ipse Agrippa scribit; *apud Parisios quoque sine contradictione impressum*
et publice venditum ac distractum erat. Huic vero editioni libri aliquot
deerant, quos se suppleturum esse, si annuerit archiepiscopus, ad eum per-
scripsit ^y. Illo vero non renuente, quo minus ederetur, librum integrum
Ioanni Soteri typographo excudendum tradidit. Quod cum comperisset
prauitatis haereticae inquisitor, ad senatum detulit, libros hos de occulta
philosophia vehementer esse de haeresi suspectos, proinde haudquaquam
ferendum vt in hac ciuitate typis excudantur. Quo ita senatum
exacerbauit, vt vocatus Soter iussus sit afferre, quod excusum erat,
idque traditum inquisitori, vt censuram suam adhibeat, num editio
libri permitti debeat? ipsi quoque archiepiscopi officiales et fiscalis maxi-
ma censura prohibuerunt, ne quid ederet typographus, nisi examinato
prius ab illis exemplari. Quod cum ex literis typographi comperisset
Agrippa, apologiam scripsit ad Coloniensem senatum indignationis ira-
rumque plenissimam ^z, quod libri Caesarea censura et priuilegio probati
munitique, alii eruditionis suae penitus ignaris, velut Mineruae sues susti-
neant, et accusatores esse et iudices. Qua quoque epistola grauem dicam
scripsit monacho illi sycophantae, et in ipsum monachorum ordinem
grauem satyram effudit, quae omnino ab iis legi meretur, qui historiam
literariam seculi XVI intelligere, et arcanas circumstantias nosse cupiunt,
nobis enim in his esse prolixis ob instituti rationem non licet. Id modo,
scopi nostri memores, monemus, Agrippam in hac apologia non modo
infensissimum in Peripateticos demonstrare animum, et Aristotelem pesti-
lentem vocare, sed et graui querela deplorare, quod sacrosanctam Cab-
ba-

D d d 3

ba-

p) L. VI. ep. 23. 24. 25. p. 970. 971. Auctor ca-
ptiuitatis erat Alexius Falco ib. ep. 26. p. 973.

q) L. VII. epist. 27. p. 1052.

r) L. VII. epist. 1. p. 996.

s) L. VII. epist. 5. p. 999.

t) L. VII. epist. 15. p. 1014.

u) Ibid.

x) L. VII. epist. 26. p. 1037.

y) ib. epist. 4. p. 998. conf. NAUDAUS I. c.

z) p. 1037 seqq.

balam pro Iudaismo traducant, astrologiam et ceteras mathematicas disciplinas fortilegiorum probris allatrent, ac abrogatis et mutatis legibus damnent. Tuetur se quoque exemplo summorum virorum, et quos auctores in hac philosophia secutus sit exponit, scribens: „Cum me accusare et damnare praetendunt, Ioannem Picum Mirandulanum, Marfilium Ficinum Florentinum, Ioannem Capnionem Phorcensem, Petrum Galatinum Romanum, Paulum Ricium Papiensem, Franciscum de Georgiis Venetum et Minoritarum nostra aetate commendatissimae doctrinae virum, tum suum Thomam et Albertum, et Baconem, et Guilelmum Parisiensem, et Petrum de Alliaco, et Arnoldum de Villanova, et ex remotiore antiquitate Pfellum, Chalcidium, Prudentium, et alios innumeros Christianos doctores, qui in ethnica philosophia defudantes Aristotelem, Platonem, Lucretium, Plinium, Iamblichum, Porphyrium, Proclum, Synesium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Alchindum et alios plures commentati sunt, damnant“, &c. Sed ad ipsum quoque archiepiscopum literas dedit supplices^a, et ut imperii princeps et elector Caesarem privilegium tueatur, enixe rogavit. Qui cum literas istas ad officiales misisset^b, illique non responderent, rem vehementer vrfit, caussatus, ista tergiuersatione et mora se nudinis Francofurtanis fraudari et in irreparabile damnum adduci; ex quo suspicamur, ipsum Agrippam editionis sumtus suppeditasse. Tandem cum censuram archiepiscopo censes submisissent, ad eam iterum Agrippa respondit^c, multisque laboribus et non sine magna indignatione eo rem tandem perduxit, ut liber Coloniae anno MDXXXIII prodiret^d. Cum autem vehementer Agrippae animum fauciasent monachi „apertas cum illis inimicitias gerendas esse ratus, cum vniuersa hac improborum sopherarum et cuculionum colluie aeternum bellum suscipere, et quicquid hactenus cum illis nebulonibus sibi negotium fuisset, postliminio refuscitare, illosque suis coloribus depictos sub diuo palam oculis exponere“ decreuit^e, eumque in finem Apologiam pro D. Annae monogamia amaro sale respersam recudi fecit. Ita vero dum hos homines pungit, eorum aculeos experire detrectans, locum iterum mutare, et Lugdunum magno suo malo iterum abire statuit. Cum enim indignissima illi verba contra regis Galliarum matrem excidissent, aula iniuriarum memor eum captiuum detineri iussit, rationem redditurum de acerbitate verborum. Amicorum tamen intercessione aegre liberatus Gratianopolin ad amicum abiit^f, vxore enim Mechliniensi, quam tertiis votis duxerat, eo, quo Coloniae discessit anno MDXXXV repudiata^g, familiam non alebat. Ibi post paucos menses placide, teste IOANNE WIERO^h, qui frequens cum eo fuit, et

a) L. VII. ep. 27. p. 1052.

b) pag. 1054.

f) WIERVS de Praestig. Daemon. L. II. c. 5.

c) Ep. 34. p. 1059.

p. III. NAVDARVS l. c. BAYLE l. c.

d) Praemissum est privilegium Caesareum.

g) WIERVS l. c. et ex eo ADAM l. c. p. 18.

e) L. VII. epist. 35. p. 1061.

h) loc. c.

et studiorum communium familiaritatem aluit, obdormiuit, quem tamen vitae finem eius PAULVS IOVIVS ⁱ more suo insulsa fabula commaculauit, ita de obitu Agrippae scribens: „Excessit e vita nondum senex „apud Lugdunum, ignobili et tenebroso in diuerforio, multis eum tan- „quam necromantiae suspicione infamem execrantibus, quod, cacodaemo- „nem nigri canis specie circumduceret, ita vt cum propinqua morte ad poe- „nitentiam vrgeretur, cani collare loreum magicis per clauorum emble- „mata inscriptum notis exsoluerit, in haec suprema verba irate erum- „pens: abi perdita bestia, quae me totum perdidisti. Nec vnquam fa- „miliaris ille canis ac assiduus itinerum omnium comes, et tum morientis „domini defertor, postea conspectus est, cum praecipiti fugae saltu in „Ararim se immerlisse, nec enataste ab his, qui vidisse asseriebant, existi- „metur“. Cuius fabellae insulfitatem postea, vbi de suspicione magiae, in quam Agrippa incurrit, dicemus, Wierii explodemus testimonio. Obiit Agrippa anno MDXXXV, quo Bonna discefferat, vt ex WIERO ^k constat, vnde falsus est ADAMVS ^l, qui licet ipse Wieri verba adduxisset, tamen anno MDXXXIV fatis concessisse tradit. Mansit autem in ecclesiae Romanae communione, nec publice ex eius gremio discessit, quamuis multa in ea minus probaret, et reuera eclecticam religionem sequeretur. Et verum quidem est, valde illi placuisse Lutherum, qui isto tempore monachorum auctoritatem indulgentiarum nundinatione prostitutam magno animo conculcabat. Passim quoque magnis eum elogiis extollit ^m, et in epistola ad Melanchthonem anno MDXXXII scripta ⁿ, *salutari iubet inuictum illum haereticum Martinum Lutherum, qui, vt in Actibus ait Paulus, seruit Deo secundum sectam, quam haeresin vocant.* Verum, licet iucundissimae essent Agrippae Lutheri digladiationes contra monachos, aduersus quos irreconciliabile bellum gerebat, ita tamen ex aularum obsequio suam sibi fortunam fingere posse sperabat, vt Romanam ecclesiam relinquere, sicque commoda sua deferere non auderet ^o: ratus sufficere, si more Iacobi Fabri, Desiderii Erasmi Roterodami aliorumque superstitionem rideret, insulsa reiiceret, meliora seligeret, et crederet, quae sacris literis probari posse nossent, diuortio tamen publice ab ecclesia, in qua natus erat, et viuebat, non facto. Hos enim dumuiros Agrippam prae ceteris amplecti et sequi constituisse, ex epistola quadam ^p clarum est. Nec magnopere hoc in Agrippa mirandum est, cuius ingenio valde iste mos conuenit. Vidit vir acer et praeiudiciorum contemptor innumera in istius coetus doctrina ^q, quae tum omnium oculis demonstrata erectioribus animis plane fordebant; et a cucullatis fratribus fortuna eius multoties euerfa in rabiem fere con-

i) Elog. c. 101. p. 237.

k) loc. cit.

l) loc. cit.

m) Apolog. c. 19.

n) L. VII. ep. 13. p. 1012.

o) Scripsit ad Erasmus anno 1535. „Sed et

illud te admonitum volo, me de his quae ad

religionem attinent, nequaquam secus sentire,

quam sentit ecclesia catholica L. VI. ep. 36. p. 991.

p) L. II. epist. 24. p. 672.

q) L. IV. epist. 44. p. 821.

contra illos actus est, et quamcunque posset vindictae occasionem est meditatus. At obstabat, quo minus eos sequeretur, qui puriorem doctrinam restituere coeperant, et eclectica credendi statuendique consuetudo, et timor, ne quos iam acerrimos expertus erat theologos, in suum caput irritaret, et silentii melius tutiusque praemium esse statuit. Id quod haud obscure prodidit, ad amicum scribens: „Reliquum vero, quod admones, transferendum aliqui de Christianismo ad Christianissimum regem, res haec non modicam considerationem requirit, maturaque deliberatione pensanda est: vtrum conueniat magis, vel aliena traducere, vel propria meditata proferre, adhuc haesito: honestum est propriis armis decertare, at tutius forte sub alieno clypeo delitescere: tutissimum autem, tacere. Nam hodie, vt vides, Christiana veritas nullo securiori modo colitur, quam stupore et silentio, ne forte corripiamur a Praedicatorum haereticorum inquisitoribus, ac Sorbonicis illis in lege, non quidem Mosaica, nec itidem Christiana, sed Aristotelica, doctissimis scribis et phariseis, qui nos fasciculorum metu cogant ad palinodias“. Obstabant praeterea Agrippae amici quos summos in istius ecclesiae communione habebat, inter quos Campegius, et episcopus Leodiensis, cardinales, itemque elector Colonienfis erant, quorum beneuolentia et auxilio res suas saepenumero ad desperationem inclinantem erigi posse sperabat. Sententia vero inter Romam et Vitebergam medius, nihil decernebat, et irarum tantum et indignationis frena animo in monachos laxabat. Vt autem mutabile Agrippae obtigit ingenium, quod in extrema haud raro, desperatione duce, currebat, ita tantum non conclamatis rebus suis, cum Colonienfis archiepiscopi tutela delinere videretur, et furor hostium vndique eum cingeret, ab aula vero Caroli V nec stipendia illi debita soluerentur, nec vlllo ex loco auxilium subnasceretur, transitum eum ad Lutheri partes molitum fuisse, modo respirandi resque suas emendandi spes vel commodi muneris conditio adfuisset, nobis ex epistola Agrippae ad Melanchthonem scripta verisimile est, in qua hoc eius consilium his verbis haud obscure prodidit: „Te scire conuenit, aeternum bellum mihi susceptum esse, cum Louanienfis theologistis, in quod certamen me protraxit audens veritas. Sed eo sub iudice dimicare haecenus compellor, qui est hostis omnis veritatis, peritque mihi et virtus, et gloria, et res, et fides irato tyranno, cuius pertinacem indignationem et ingratitudinem erga magnitudinem seruitiorum meorum inauditam in biennium pertuli, et magna patientiae constantia propemodum vici, nisi noua veritas continuo nouum mihi adderet odium. Vtinam hic Nabuchodonosor aliquando ex bestia rediret in hominem, aut ego relinquere possem istud Vr Chaldaeorum“. Quibus verbis asperissimis, Carolum V, eius declamationi Cynicae de Vanitate scientiarum vehementer indignantem eum pungere, nemo non videt. Quae acerbitas cum Melan-

g) loco supra cit.

Melanchthonis ingenio, mitissimo et consilia vehementia improbanti displiceret, non respondisse, nec consilium elabendi suppeditasse videtur, et ita quidem mansit in pristina ecclesiae Romanae communione intercedente Colonienfis archiepiscopi gratia Agrippa. Perperam itaque agunt, qui inuidiae causa Agrippam Lutheri asseclis adiiciunt, vel suspensi haerent, cui professioni fidei publicae addictus fuerit.

§. VIII. Ex hac vitae, quam magnam partem ipsis Agrippae et amicorum eius verbis descripsimus, historia de celeberrimo hoc philosopho iudicandum, et quo usus fuerit ingenio, qua eruditione, quibus virtutibus vitiisque memorabilis sit, quale philosophiae genus sectatus fuerit, definiendum est. Ipsum si audimus, nihil ei defuit, quod in viro πολυτροπος laude celebri mirari solemus; non ingenium praecox, acutum, non ingenium elegans, non lectionis copia supra modum vasta, non linguarum plurimarum notitia, non philosophiae arcanae et doctrinae paucissimis cognitae thesauri. Passim haec iactat non ad amicos, modo, sed ad consilium quoque Caesareum, et ad Mariam Hungariae et Bohemiae reginam, in qua epistola se vocat *octo linguarum mediocriter doctum, sed illarum sex adeo peritum, ut in singulis non loqui modo et intelligere, sed et eleganter orare, dictare et transferre nouerit*; gloriatur quoque *praeter multimodam abstrusarum rerum cognitionem, peritiam et cyclicam eruditionem, utriusque iuris et medicinarum doctorem euasisse*. Similia cum iam supra adduxerimus, et quae ingenii virtutisque facinora edidisset, buccinantem audierimus hoc loco, ubi domestica testimonia suspecta sunt, et propriis oculis iudicandum est, alia non coaceruamus. Et viro quidem quem et vita et fortuna et philosophia singularem plane atque celeberrimum fecere, ingenii supra modum felices gloriam omnino concedimus; quam cum praecoci eruditione ornasset, et in tanta fortunae mutabilitate et iactatione insolitam sibi lectionis copiam acquisiuisset, mirum non est, eum inter tot itinera, militiae incommoda, munerum vicissitudines, rei familiaris incrementa et decrementa; et quod magis insolens videri potest, in tanto affectuum tumultu, inter tot inimicos et lites, depressum etiam, captiuium, fame tantum non enecatam, et desperatione plenum, tot scripta potuisse elucubrare, lucernam olentia, et difficillimum argumentum explicantia, tamque frequenti literarum commercio cum literatissimis viris suffecisse. His intellectus virtutibus accessit inexhausta diligentia, improbique laboris patientia, et animus magnus, excelsus, praecudiciorum contemtor, audax et ad relinquendam tritam viam valde pronus, perosus quoque super-

Iudicium de Agrippa.

r) L. IV. ep. 44 p. 966.

s) p. 1061.

t) „Inter chartas eum continuo delituisse, nec toto octiduo vix semel prodiisse, atque in museo

„inter supellectilem chartaceam, certo insignem „perpetuum fuisse“, WIERVS *αὐτοπτικῆ* testatur L. II. c. 5. p. III.

stitutionem, hypocrisin, paedantismum et barbariem. Quem ubique deprehendent, qui scripta eius vno fasce Lugduni a Beringis fratribus editaⁿ⁾, maxime vero epistolas eius legerit. Quae quoque causa est, cur summis laudibus eius eruditionem viri docti passim extulerint, hoc loco ne nimii simus, non adducendis^{x)}. At has summas ingenii animique virtutes dispar prorsus voluntatis male affectae conditio corrumpit, eumque ita in transuersum egit, ut vitiis, quam virtutibus illustriorem recte dixeris. Cum enim satis acute iudicaret, et magno quoque animo praeiudicia contemneret, inepto tamen singularis et arcae disciplinae amore, ex gloria, quam inde sperabat, cupiditate enato ad fanaticum doctrinae genus delapsus est, eamque philosophiam elegit, quam nemo recti virilisque iudicii probauerit. Et quamvis huius quoque disciplinae ineptias perentisceret, et eam quoque animo vera sitienti non satisfacere intelligeret, ut in declamatione *de Vanitate scientiarum*^{y)} ipse monuit, infelicitate tamen animi in horas mutabilis ad certam metam cursum scientiae dirigere, euitareque syrtis, quas praeuidit, non potuit, sic ut Vertumni instar eum non mutasse quidem mentem, fluctuasse tamen, et nihil accurate et certo fundamento tenuisse sit manifestissimum. His accessit animi conditio atque indoles a verae philosophiae praeceptis prorsus deflectens. Totus enim affectuum imperio occupatus, et tumultu atque rabie passionis plerumque ita exagitatus est, ut ad infelicissima eum fata traxerit cupiditatum, quas insanas alebat, ferocia. Inter eas summam animi inconstantiam, partim ex immoderato gloriae studio, nulla re contento et mensuram implenti, partim ex impatienti desiderio vota sua explendi exortam primo loco recte ponimus. Hanc enim ab ineunte aetate ad mortem usque prodidit; haec optimis quoque et felicissimis satis eum uti prohibuit; haec ab amplissima eum fortuna deiecit, haec in carcerem detruxit, et in exilium eiecit, totamque vitae eius scenam miserabilem instruxit. Qua forte labe caruisset, nisi ambitio animum eius occupasset immodica, quam tantam expertus est, ut positis pudoris et modestiae repagulis ubique, maiorum nobilitatem, generis claritatem, ingenii excellentiam, facinorum gloriam, principum fauores, et similia iactaret, et buccinator propriae laudis ad viros summos ad inuidiam et nauseam usque se omnibus praeferret, ipsi quoque imperatori infelicia quaeque vaticinatus, quod tantae doctrinae et tot modis utilissimum virum neglexisset. Ex hoc porro fonte irarum vehementia et vindictae profluxit cupiditas. Laesus enim vel vulneratus fama fortunaue, dici non potest, quam acerbum se aduersariis praestiterit, quam

vehe-

n) Duas praesentes habemus Lugdunenses editiones, vnam priorem, luculentis typis formae editam, alteram, ut in titulo est recusatam, et artius expressam. Illam recenset Io. FABRICIUS Hist. Bibl. suae T. VI. p. 270. Do-lemus autem, in his Lugdunensibus nonnulla malo consilio esse rescissa. De *ἀντιδόταις* Agrippae autem consulendus doctissimus SCHL-

HORNIVS l. c. Neutri editioni Lugdunensi annus editionis praefixus est.

x) Collegerunt eas THOM. POPE-BLOUNT. Cens. cel. auctor p. 550. TEISSIER l. c. p. 437. WOLF. ad Casauboniana p. 201. Io. FABR. l. c. quibus multa aliorum loca addi possent, si id ageremus. Multos notauimus in Germanico H. P. Opere T. VI. p. 620. nota (22) qui consulendi. y) cap. 48.

vehementem conuictorum torrentem in eos effuderit, et in desperatis quoque rerum suarum circumstantiis, ubi deprecationibus, et mollibus verbis opus erat, virus omne non in priuatae tantum conditionis homines, sed in summos quoque imperantes, ipsumque Carolum V imperatorem et Franciscum I, eiusque matrem eructauerit. Cuius specimina qui cupit, eum vel solas eius literas supplices legere oportet, indignationis et contumeliarum plenas, et viro, cui philosophia pectus munivit, prorsus indignas. His vero insignibus vitiis malitiosam quoque leuitatem animi iunxit, qua viri boni characterem prorsus perdidit. Cuius luculentum prorsus et memorabile exemplum est, quod in iuuentute societatis nugiuendulorum impostorum qui χρυσοποιήσεως laudem et aucupia quaerebant, caput esse, et licet ipse parum illi arti tribueret, reges tamen principesque viros decipere magno suo malo ausus; adulta vero aetate se reginae astrologum conduci passus sit, vt supra iam narratum. Ex hac vero scaturigine magicae, Cabbalisticaeque philosophiae amor nulli dubitamus, quin profluxerit. Cum enim vidisset vir callidus et ad mores hominum valde attentus, Pici, Georgii Veneti, Ricci, Reuchlinique scripta summam illis admirationem peperisse, cum ignota et latentia plerumque humanis maiora et praestantiora credantur esse, non eidem modo doctrinae generi adhaesit, et omnis aetatis libros arcanos curiose rimatus est, sed magnos quoque fumos vendidit, et abstrusos rerum supra vires humanas se extollentium thesauros promisit, arcana naturae, et ignota mysteria coruis hiantibus promittens. Id quod libros de occulta philosophia per transfennam inspicienti erit longe manifestissimum. Vnde nostro quidem iudicio inter impostores philosophicos locum omnino meretur; in quem numerum referendos esse, quotquot vel arcanas artes promittunt, vel ignotas et latentes disciplinas prae se ferunt, intelligunt omnes, qui quid eruditio sit, quid sapientia, norunt. Neque hoc nostrum modo de Agrippa iudicium est, sed vidit quoque varium et diuersum a semet ipso hunc animi characterem, qui hanc in eum ludit epigraphen, editioni operum Lugdunenfi iam praefixam:

*Inter diuos nullos non carpit Momus,
Inter heroas monstra quaeque insectatur Hercules,
Inter daemones rex Herebi Pluton irascitur omnibus umbris
Inter philosophos ridet omnia Democritus,
Contra deslet cuncta Heraclitus.
Nescit quaeque Pyrrhias, (Pyrrho)
Et scire se putat omnia Aristoteles,
Contemnit cuncta Diogenes.
Nullis hic parcat Agrippa
Contemnit, scit, nescit, flet, ridet,
Irascitur, insectatur, carpit omnia,
Ipse philosophus, daemon, heros, Deus et omnia.*

Eee 2

Haec

Haec cum ita se habeant, mirandum non est, propriae calamitatis architectum sibi Agrippam fuisse meliori fortuna dignum, si ingenii praeclari opibus uti, et ad modestiam et philosophiae praecepta animum componere nouisset. Cum enim superstitionem, hypocrisin, fraudesque cleri et intelligeret, et Vatiniano prosequeretur odio, artesque multorum nefarias perspexisset, satyra usus amarissimo eos sale perfricuit, et acerbitate mira ineptias, barbariem, stultitiam et malitiam horum hominum traduxit. Eius exemplum vel sola *Supplicatio ad senatum Coloniensem* exhibet valde memorabile, cuius lectione mirum non est, totam eum in se sophistarum et cucullionum cohortem irritasse, ut in eius perniciem coniurarent. Et tamen acerbiora meditatus est, pollicitus eo in loco, *enumeraturum se in libro de fratrum Praedicatorum sceleribus et haeresibus infecta saepius veneno sacramenta, ementita saepissime miracula, interemtos veneno reges et principes, proditas vrbes et respublicas, seductos populos, assertasque haereses*. Et haec quidem non ad solos istos ardeliones, non ad Hogstratum vel Conradum quendam inquisitores, sed praecipitato quoque consilio in declamatione de *Vanitate scientiarum* ad ipsas artes et disciplinas retulit, et omnis generis homines virosque doctos canina dicacitate momordit, unde Cynicae declamationis satyraeue nomine libellum insigniuit. Ia vero telum, quo peti evertique posset, hostibus tanta acerbitate totque contumeliis in rabiem actis, ipse porrexit. Hi enim in aulis regum principumque Senatu Agrippam, velut omnis pietatis, honestatis et eruditionis hostem atque euerforem depingebant, et quantum possent calumniabantur: cumque non sufficeret libellus de vanitate scientiarum, librum quoque de philosophia occulta suspecto magiae nomine famosum in subsidium vocatum, malarum artium et vetiti cum cacodaemone commercii reum egerunt. Quam calumniam licet acerbissimis contestationibus Agrippa refelleret, et sibi vim fieri clamaret, valde tamen ea locum apud principes inuenit. Qui cum Agrippae infensiores ita facti essent, tantum abest, ut eorum indignationem lenire verbis mollioribus tentauerit, ut potius acerbis apologiis eam mirum in modum exasperauerit. Vbi enim semel laesus esset, iniuriam concoquere non poterat, et cum factis non posset, verbis amaris vlciscebatur. Inde tam inuisus factus est, in aula Gallica, cui astrologicis praedictionibus fumos vendiderat, ut cum literas fidei publicae testes peteret, diu negatas et tandem obtinendas disruperit totas princeps Vandemiensis, inquit, se nequaquam signaturum in fauorem diuinatoris ^{a)}. Qua re meruit bonus ille princeps inter stultos, praepostere religiosos, et ingenio inertes, qui nihil sapiunt, nisi in patinis et calicibus, et qui stultitiae venia digni sunt, ab Agrippa numerari. Similem rationem in aula Caroli V tenuit, neque dubitandum, quin in aula Coloniensis electoris pari cynismo praefulis supra modum ei fauentis gratiam, exasperatus censura Coloniensi, conculcauerit; alias

²⁾ Exemplum esse potest prologus galeatus illius declamationis. ^{a)} L. V. epist. 30. p. 894.

alias Bonna non abiisset, et Lugdunum cum praesenti libertatis vitaeque periculo confugisset. Cum autem per totam fere vitam stipendiis principum nutriretur, vel ex munerum collatorum redditibus viueret, praxeos medicae vero emolumenta, vti verisimile, exigua essent, priuatus istis commodis et vita honeste transigendae subsidiis eo quod patronos mire dicacitate suae offendisset, ad aes alienum confugere neceffe habuit, quod cum exsoluere non posset, Lerna malorum inde illi exorta est, qua periisset, nisi amicorum beneuolentia sustentatus senectutem ne attingeret, diuina prouidentia definiuisset. Diligenter matureque eum monuere ea de re amici, parcendum esse viris principibus, et non irritandos apud clerum crabrones: et candide amicus Heluetius perscripsit ^b: *Quod tibi suasi, rursus suadeo, vt si commode possis, extrices te ab ista contentione; sit tibi exemplo Ludouicus Barguinus, quem nihil aliud perdidit, quam in monachos et theologos simplex libertas. &c.* At furdo haec canebatur fabula, animo Agrippae istis vulneribus ita saucio, vt totus vindicta arderet, et ad sua ipse fata rueret.

§. IX. Inter grauissima, quae Agrippae obiecta fuere crimina, magna est, et impurum cum spiritibus malignis commercium. Quam cum viuo obiecissent aduersarii, post mortem ita vulgata est, vt haud pauci de veritate rei persuasi inter impiarum artium cultores eum referrent, cuius testimonia qui cupit, illi PAVLVVS IOVIVS ^c, THEVETIVS ^d, DELRIO ^e, NATALIS COMES ^f, et post hos alii adeundi sunt, qui fabulam recoxerunt. Quam ex instituto quidem excutere loci angustia non patitur, non indicta tamen causa in Agrippae historia nobis dimittenda, sed ab opprobrio hoc philosophia liberanda est. Occasionem autem istius criminationis cudendae ipse subministravit Agrippa. Is enim cum in adolescentia in libros Cabbalisticos, magicos, et huius furfuris alios incidisset, et arcanum hoc philosophiae, quam illi promittebant, genus miram apud imperitos opinionem excitare posse intelligeret, re ipsa quidem illud doctrinae aedificium sibi struxit, quod in sequentibus delineabimus, quodque, Picus, Ricius, Reuchlinus, Galatinus alique mire commendauerant, cum autem Cabbalae nomine, literalis quoque illa doctrinae Iudaicae pars, quam suo loco exegeticam vocabimus, designaretur, videretque callidus homo, eiusmodi aenigmata in admirationem lectorem ignorantem rapere, tales characteres suo quod sibi condere coepit rerum naturalium systemati adplicuit; et ita ad similitudinem Cabbalisticae doctrinae valde iuuenis librum *de occulta Philosophia, siue de Magia*, composuit; coniciimusque non sine verisimilitudine, eum, vt erat thrafonticae iactantiae mirus cultor, insolita et supernaturalia apud imperitos haud raro crepuisse. Cum enim metalla se mutare, et ex siderum positu diui-

Agrippa an
magus fue-
rit?

E e 3

natio-

b) L. VII. epist. 40. p. 1066.

c) loc. cit.

d) Elog. des hommes illustres T. VII. p. 221.

e) Disquis. magic. L. II. q. 12. n. 10.

f) Mytholog. L. III. c. 17. p. 257.

g) Exempla luculenta habet L. II. de O. P.

nationes construere posse, dicere auderet, dubium non est, quin in reliquis artibus arcanis similes fumos vendiderit. Maxime vero suspicionem hanc auxit, quod passim amicos monuerit^b, se clauem istius libri totiusque negotii sibi et amicis referuasse. Quo abusus nebulo quidam lucifuga, post Agrippae fata, eam clauem, edidit, *librumque quartum de O. P. cum Elementis magicis* PETRI DE ABANO vulgavitⁱ anno MDLXV, qui cum magiam practicam exponat, et spirituum adiurationes doceat, veterem accusationem confirmauit. Sed et apologia pro muliere veneficii accusata, istam calumniam meruit, quam cum ex inquisitorum faucibus liberasset, eiusdem criminis suspicio illi obiecta est. Tandem et accessit fabula illa de cane nigro assiduo eius comite, quam supra ex Iouio narrauimus. Quibus fulcris cum satis firmiter niti videretur magiae crimen Agrippae obiectum, fabulis fabulae postea auctae sunt, ut in magicis fieri solet. Verum enimvero quam ficulnea haec omnia sint, et inepta paulo altius rem rimantibus ignotum esse non potest. Quod cum satis luculenter demonstrauerit GABRIEL NAVDAEVS^k, qui doctam pro Agrippa apologiam scripsit, moram in his longam non nectimus, sed paucis ea tangimus, quae ad absoluendum ab hac suspicionem Agrippam sufficere putamus. Et fatemur quidem, Agrippam nobis non satis a suspicionem purgari, quod arcanas et supernaturales vel diuiniore arte apud nonnullos imperitiores iactauerit. Sane in philosophiae occultae opere talia occurrunt, quorum ipse excusationem petit^l, venia a iuuentutis curiositate petita. Scribit enim in praefatione: *Qua propter iterum nunc quaeso te, candide lector, ne de praesenti tempore editionis ista liberes; sed veniam des curiosae iuuentuti, si quid forte secus, quam placeat, in istis deprehendes.* At haec solius curiosi ludibria ingenii fuisse, et magnas tantum Agrippam ad decipiendos nasoque ducendos incautos bullas proiecis- se, ac in sinu eorum infantiam risisse, in epistolis passim prodidit. Ipsi vero de philosophia occulta libri, non sunt institutiones magicae, sed historia potius philosophica de arte magiae, in quam non sine multa lectionis copia et varia eruditione Agrippa congeffit, quicquid de magia apud barbaros, Graecos, Iudaeosque philosophos legerat: non itaque artem experientia edoctam professus est, sed aliorum de ea opiniones enarrauit. Id quod ipse prouidus in praefatione monuit, lectores ita allocutus: *Quod si quae repereritis, quae vobis non placeant, mittite illa, nec utimini. Nam et ego vobis illa non probo, sed narro. Fateor praeterea, magiam ipsam multa superuacanea, et ad ostentationem curiosa docere prodigia, simul haec ut vana, relinquit.* Itaque iniquum est, ob hunc librum Agrippam magiae infimulare. Libellum autem quarti libri nomen gerentem Agrippae impostorem supposuisse, WIERVS discipulus, et arcanorum

b) L. III. epist. 56. p. 759.

i) Locum editionis lucifuga non adscripsit.

k) Apolog. magiae accusator. l. c. p. 285. add.

BAYLE L. C. WEBSTER de Magia c. 4. §. 31. THOMASII Acta magica T. I. p. 565. 571.

l) In Praef. editionis Colon. 1533, fol.

norum Agrippae conscius, testis est ^m, et ipse partus supposititius et infusus prodit. Dictio enim ab Agrippae scribendi genere mire distat, et tota barbara est, atque adeo inuenusta, ut impossibile sit, ab Agrippa eum librum produisse. Sunt quoque nonnullae in eo hypotheses, quae systemati magico, quod Agrippa proposuit, e diametro repugnant, et falsitatem infusae scriptiunculae luculenter produnt. Cuius generis est, quod suprema intelligentia anima mundi dicitur ⁿ, cum Agrippa eam animam mediam ponat inter intelligentias et res sublunares. Nec clavis illa occulta valde ad tuendam hanc suspensionem urgeri potest: quamvis enim incertum sit, quid per eam intellexerit, ipseque ad Aurelium ab Aquapendente scribens, haud obscure prodat, internam quandam illuminationem et lucis supernae illapsum in animam ad ea intelligenda requiri, nec, ut ipse ait, *haec committi literis nec scribi calamo, sed spiritu spiritui paucis sacrisque verbis infundi*; certum tamen est, non aliam quam Platonicam eum illuminationem clauemque, a Goëtia valde diuersam requisivisse. Quod satis clarum ex his verbis eius ^o ad eundem Augustinianum monachum est: *Quod ad postulata philosophiam, te scire volo, quod omnium rerum cognoscere opificem ipsum Deum, et in illum tota similitudinis imagine seu essentiali quodam contactu suae vinculo transire, quo ipse transformeris, efficiareque Deus, ea demum vera solidaque philosophia sit, quemadmodum de Moyse ait Dominus: ecce ego constitui te Deum Pharaonis. Haec est illa vera et summa mirabilium operum occultissima philosophia. Clavis eius intellectus est, quanto enim altiora intelligimus, tanto sublimiores induimus virtutes, tantoque maiora et facilius et efficacius operamur. Verum intellectus noster carni inclusus corruptibili, nisi viam carnis superauerit, fueritque propriam naturam sortitus, diuinis illis virtutibus non poterit vniri, ac peruidendis illis occultissimis DEI et naturae secretis omnino inefficax est. Ex quo loco satis patet, longe aliam clauem, quam quae ab illo nugatore exponitur, quaeque tota adiurationibus, literarum elementis, nominum diuinorum et angelicorum combinatione et similibus ex Cabbala Iudaeorum practica desumptis absolvitur, Agrippam intellexisse, et nihil aliud innuisse, quam quod Platonicos sequiores, quorum vestigia legerat, postularunt. Quod cum solius imaginationis suae aliquod somnium sit, non a verisimilitudine discedit N A V D A E I coniectura, Agrippam mera ostentatione hanc clauem iactasse, ut admirationem et desiderium eius amicis iniiceret, eosque naso duceret, nec aliam eum habuisse, quae haec adyta referauerit. Reliqua, quae pro magiae suspensione contra Agrippam vrgentur, leuia sunt, et facile refutari possunt. Nam cur mulieris veneficii accusatae patrocini-um suscepit, ipse luculenter prodidit, nempe quod aduocatus ciuitatis Metensis constitutus pati non potuerit, quod contra ius fasque inquisi-*

^m) De Praestig. daemon. L. V. c. 4.
ⁿ) pag. 5.

^o) L. V. epist. 14. p. 873 seq.
^p) pag. 879.

tor innocentem mulierculam sola instigatione nebulonum rusticorum cum violatione iuris ciuitatis ad tribunal suum traxerit : ipsa quoque acta in sublimiori tribunali recognita et mulierculam et Agrippam liberos pronunciarunt, multaue irrogata persecutoribus est. Licet autem vbique locorum magiae infimulatus sit Agrippa, a monachis, virisque ecclesiasticis, in tanta tamen irarum et indignationum, quae inter eos et Agrippam intercessere, magnitudine nemo non videt, rem omnem ad calumniam redire. Quod vleus tam fortiter in epistola ad senatum Coloniensem tetigit, vt mirum non sint, dolores illos tantos eis clamores excitauisse. Ridicula autem est fabula de cane nigro, quem canem naturalem fuisse, pueriliter ab Agrippa amatum, adeo vt et in mensa et in lectulo ei adesset, WIERVS ⁹ testatur, qui vbi Agrippam sectaretur, non raro loro eum duxit. Et opportune is quoque monet, cum Agrippa, licet inter chartas librosque suos totus delitesceret, nec toto octiduo vix semel prodiret, quicquid tamen in diuersis regionibus ageretur, fere nosset, ex epistolis amicorum quamplurimorum, quos vbique habebat, imprudentiores huic cani, vt daemioni acceptum tulisse. Tacemus, si istas artes magicas sciuiisset, et effecisset Agrippa, eum in tantam inopiam se redigi non passurum fuisse, vt carceri manciparetur, et fame tantum non enecaretur. Quibus omnibus inter se comparatis, ne vmbra quidem verisimilitudinis in hac accusatione magiae comparet, recteque haec fabula eliminatur ex historia philosophica.

Philosophia
occulta
Agrippae.

§. X. Ex dictis intelligitur, cuius generis philosophiam Agrippa excoluerit, nempe Pythagorico-Platonico Cabbalisticam. Cum enim ob causas supra adductas philosophiam magicam, id est occultam sibi excolendam sumsit, qua prae aliis philosophiae generibus admirationem mereri se posse autumabat, hoc potissimum doctrinae genus eligere debuit, quod omnium optime ad illam disciplinam quadrat : quamuis Peripatetica quoque philosophiae magicae elementa suppeditare, Petri Pomponatii et Ioannis Baptistae Portae Philosophi Neapolitani ⁹ exemplis constat. Eam vero Platoniam philosophiam intelligimus, quae reformata, mutata et in peregrinos habitus transformata atque ex Ammonii Plotinique schola totum Orientem late peruagata in Italia tandem consedit, et praecipue Pici studio Cabbalisticae philosophiae sociata est. Non negat id Agrippa, candide in *Praefatione librorum de Occulta philosophia* fassus, multa se *Platonicorum ceterorumque philosophorum gentilium placita secutum esse.* Et su-

⁹ De Praestig. Daem. L. V. c. 5.

¹⁰ Natus is est anno 1545. et Cardanum praceptorum habuit; rerum naturalium studiis deditissimus, quod ei occasionem dedit academiam secretorum domi suae excitandi, quae in occulta naturae opera inquireret. Plurimum etiam ad academiam otiosorum contulit, magnaeque eruditionis, praesertim physicae, astrologicae, physiognomicae laude illustris, anno 1615. Obi-

it, relictis libris IV. Magiae naturalis, siue de rerum naturalium miraculis. Quos Aristotelis principiis de formis substantialibus inaedificauit, ita tamen, vt Platonica haud raro in concordiam vocaret. Prodiit libellus eruditus Antuerpiae apud Plantinum 1585. 12. et tum saepius videndi de Porta GHILINI, CRASSO IMPERIALIS, FRAHERVS libris notissimis.

Et supra quoque verba eius iam adduximus, quibus ait, Platonem, Iamblichum, Porphyrium, Proclum, Synesium, Ammonium, Hermetem, Hipparchum, Plinium sibi in philosophia auctores fuisse: prouocat etiam ad Picum, Reuchlinum, Ficinum, Galatinum, Ricium, Georgium Venetum^{s)}, quos philosophiae Platonico-Cabbalisticae antesignanos fuisse, ex supra dictis constat. Cui philosophiae genericum TRITHEMIUS quoque faueret, ab eo in hac disciplina valde confirmatus est, ut ex eius epistolis ad Agrippam constat, unde a nonnemine, qui Trithemii iam defuncti manes contra accusationem artis magicae defendi ab Agrippa cupiebat, eius auditor et discipulus vocatur^{t)}, qui eo usus sit familiariter, et illius philosophandi modum attigerit. Fuisse autem theologiam Platoniorum Alexandrinorum magicam, certe hoc caput prae reliquis excoluisse, huic reliqua diligenter attexuisse, et ad id pleaque retulisse, ex iis, quae de secta et doctrina Alexandrina *Tomo secundo* diximus, notum est. Mire se haec disciplina ingenio Agrippae, paradoxa et peregrina affectanti, atque ad ostentationem curiosis prodigiis, ut ipse in praefatione scribit, propenso commendauit, vel quod thesauros exhibere crederet, vel quod acquirendae mirabilis eruditionis famae inferuire posse speraret. Quo pacto non potuere non plurima luxuriantis ingenii et ineptientis antiquitatis somnia ab Agrippa adhiberi, nugae interdum venales obtrudi, principia fanatica commendari, et chaos opinionum ex diuersis sectis collectarum construi, ex quo difficulter sanum aliquod et cohaerens systema eruas. Hanc vero doctrinae partem ad amicos velut diuinam iactabat, huius se diuinam clauem, contactu diuino adeptum esse mentiebatur, hanc reliquis non sine insigni aliorum contentu praeferebat, et tamen, ubi essent, qui paulo acutius eum probare cuperent, fassus est^{u)}, *diuina se passum haud esse, sed humanis et carnalibus vinculis alligatum, totumque a carne, a mundo, a domesticis curis transuersum actum, tam sublimia Deorum dona, non esse affectum, sed se accipi velle velut indicem, qui ipse semper prae foribus manens, aliis, quod iter ingrediendum sit, ostendat.* Paulo vero vehementius iactatus cum sentiret, quantum ipsi insolitum philosophiae genus odium conflauerit, publicam huius philosophiae professionem deposuit, cumque libros de occulta philosophia recognitos, emendatos et insigniter auctos Coloniae edidisset, multus in *Praefatione* in eo fuit, ut moneret, *se non omnia probare, multa velut superuacanea reicere, et ut vana relinquenda, dixisse, cumque in libro de vanitate ac incertitudine artium hunc librum magna ex parte retractauerit, curiosae iuuentuti veniam dandam esse, si quid deprehendatur, minus forte placiturum.* Quae conue-

s) p. 1043. L. VII. epist. 23. p. 1030.

t) L. III. epist. 33. p. 743.

u) L. V. epist. 19. p. 881.

conuenienter illis dicta sunt, quae de *Vanitate scientiarum* tractans professus est *: de *Magicis* scripsisse se iuuenem adhuc libros tres, am-
 plo satis volumine, quos de occulta philosophia nuncupauerit, in quibus
 quicquid tunc per curiosam adolescentiam erratum sit, nunc se cautio-
 rem hac palinodia recantatum velle, permultum enim temporis et rerum
 his vanitatibus olim se contriuisse: tandem hoc profecisse, quod sciat,
 quem iis rationibus oporteat alios ab hac pernicie debortari. Inde fa-
 ctum, vt cum plenior eum librum ederet, eum tantum instar historiae
 doctrinae magicæ considerari iuberet. Quod vtrum feria eius mens et
 vera opinio fuerit, an dicis tantum causa, et ad declinandam inuidiam cau-
 satus sit, dicere non habemus, cum epistolarum series, post annum vlti-
 mae editionis librorum de P. O. deficiat, eo captiuitate et morte rebus li-
 terariis erepto; ex quo tamen fonte vno de vera eius sententia iudicium
 fieri posse arbitramur. Illud ex Wieri discipuli et amici relatione constat,
 a plerisque eum circa vitae finem, pro mago fuisse habitum: ex quo ta-
 men vulgi iudicio inferri non potest, eum hanc philosophiam vsque ad
 cineres excoluisse: vnde nihil de ea re definimus. Qualis autem illa phi-
 losophia magica, siue theologia naturalis et diuina arcanior fuerit, operae
 pretium esset, ex libro rarius occurrente paulo plenius exponere, et curi-
 osum *ματαιολογίας* humanae caput illustrare, nisi argumenti prolixitas, et
 limitum nostrorum angustia obstaret. Sufficient igitur: paucae quaedam
 assertiones, vt ex vngue leo cognosci et sententia haud incerta de Agrip-
 pae philosophia fieri possit. His vero dogmatibus totum fere artis istius
 aedificium nititur.

I. Triplex est mundus, elementaris, coelestis et intellectualis *.

II. Quisque mundus inferior a superiori regitur, ac suarum virium
 suscipit influxum, ita vt ipse archetypus et summus opifex per angelos,
 coelos, stellas, elementa, animalia, plantas, metalla, lapides suae omnipot-
 entiae virtutes exinde in nos transfundat, in quorum ministerium haec
 omnia condidit, atque creauit.

III. Non irrationabile itaque est, per magiam nos per eosdem gra-
 dus, per singulos mundos ad eundem ipsum archetypum mundum, omni-
 um opificem, et primam causam, a qua sunt omnia, et per quam sunt
 omnia, posse conscendere, et non solum his viribus, quae in rebus no-
 bilioribus praeexistunt, frui posse, sed alias praeterea nouas desuper posse
 attrahere.

IV. Magia profundissimam rerum secretissimarum contemplationem
 naturam, potentiam, qualitatem, substantiam et virtutem, totiusque
 naturae cognitionem complectitur, et quomodo res inter se differunt, et
 quomodo conueniunt, nos instruit: hinc mirabiles effectus suos produ-
 cens, vniendo virtutes rerum per applicationem earum ad inuicem, et ad
 sua passa congruentia inferiora, superiorum dotibus ac virtutibus passim
 copu-

x) cap. 48.

y) L. I. cap. 1.

copulans atque maritans. Hanc artem excoluerunt Zoroaster, Zamolxis, Abaris, Charmondas, Damigeron, Eudoxus, Hermippus, Trismegistus Mercurius, Porphyrius, Iamblichus, Plotinus, Proclus, Dardanus, Orpheus, Apollonius Tyaneus, Osthane, Democritus, Pythagoras, Empedocles, Plato et plures nobilissimorum philosophorum ^z.

V. Quatuor sunt elementa, et primaria fundamenta rerum omnium corporalium, ignis, aër, aqua, terra: ex quibus omnia elementata componuntur, non per modum coaceruationis, sed secundum transmutationem et unionem ^a.

VI. Singula, sunt triplicia, ut sic quaternarius compleat duodenarium, et per septenarium in denarium progrediens, ad supremam unitatem, unde omnis virtus et mirabilis operatio dependet, fiat progressus ^b.

VII. Ad omnium mirabilium operationem sufficiunt ignis et terra, haec est patiens, ille agens.

VIII. Ignis, quando per se ipsum est, non accedente materia, in qua propriam manifestet actionem, immensus est, et inuisibilis, per se ipsum potens ad actionem propriam, mobilis, tradens se ipsum omnibus quodammodo proximantibus, renouatius, naturae custodia illuminatiuus &c. Ideo mali daemones fugiunt lucem, boni, siue angeli lucis incrementa ab eo suscipiunt, non solum a diuina, solari et coelesti, sed etiam eius, qui apud nos est ignis. Hinc usus ignis et lucis in sacris ceremoniis ^c.

IX. Omnium elementorum basis et fundamentum terra est, ipsa enim est obiectum, subiectum et receptaculum omnium radiorum influxuumque coelestium, ipsa in se continet omnium rerum semina feminalesque virtutes; et coelestibus ideo viribus foecundatur.

X. In aqua feminaria omnium rerum virtus animalium est. Hinc tot ex aquis miracula.

XI. Aër spiritus est vitalis, cuncta permeans entia, omnibus vitam et consistentiam praebens, ligans, mouens et implens omnia. Ipse proxime coelestium omnium influxus in se recipit, et aliis cum elementis communicat.

XII. Idola quaedam non modo spiritualia, sed etiam naturalia a rebus effluunt, ut puta per influxum quendam corporum a corporibus, atque si in aëre conualescant, tum per lumen, tum per motum, tum ad visum, tum ad alios quoque sensus sese nobis offerunt, et ostendunt, et in nos mirabilia quandoque agunt.

XIII. Hoc pacto si pictis certo artificio imaginibus scriptisque literis quis nocte serena plenae lunae radiis opponat, earum simulacris in aëre multiplicatis sursumque raptis, et una cum lunae radiis reflexis, alius quispian rei conscius, per longam distantiam videt, legit, et agnoscit in ipso disco lunae.

Fff 2

XIV.

z) cap. 2.

a) c. 3.

b) c. 4.

c) c. 5.

XIV. Vt in archetypo mundo omnia sunt in omnibus, ita etiam in hoc corporeo mundo, modis tamen diuersis; pro natura videlicet recipientium ^d.

XV. In inferioribus elementa sunt crassae quaedam formae, immaniaeque materiae, in coelo autem sunt per eorum naturas et vires modo coelesti, et excellentiori quam infra lunam. Ita quoque in intelligentiis sunt virtutes distributae, et in archetypo ideae producendorum.

XVI. Sunt rebus ultra elementales qualitates, quas cognoscimus, innatae quaedam aliae virtutes, et ita a natura concreatae, quas admiramur, ac saepe stupefcimus, nobis ignotas, vel nusquam vel raro conspectas. Hae virtutes rerum occultae ^e.

XVII. Virtutes occultae infunduntur rerum speciebus ab ideis, quae Deo insunt vna forma, in anima mundi vero, vt multae, et ponuntur in sequentibus mentibus siue corpori coniunctis, siue a corpore separatis, participatione quadam et gradatim iam magis magisque distincta ^f.

XVIII. Ideaе sunt non modo causae efficiendi alicuius speciei, sed etiam sunt causae cuiuscunque virtutis, quae tamen infunditur, secundum merita materiae.

XIX. Deus omnium virtutum finis et origo sigillum idearum ministris suis praestat intelligentiis: qui tanquam fideles executores, res quasque sibi creditas ideali virtute consignant, coelis atque stellis, tanquam instrumenta, materiam interim disponentibus ad suscipiendum formas istas, quae in maiestate diuina per astra deducenda resident, easque dator formarum distribuit per ministerium intelligentiarum, quas super opera sua constituit rectrices et custodes, quibus ea facultas in rebus sibi commissis credita est ^g.

XX. Prouenit itaque forma et virtus primo ab ideis, deinde ab intelligentiis praesidentibus et regentibus: postea a coelorum aspectibus disponentibus, porro ab elementorum dispositis complexionibus correspondentibus coelorum influxibus, a quibus ipsa elementa disponuntur.

XXI. Nulla res est tam praestantibus viribus, quae viduata diuino auxilio sui natura contenta sit ^h.

XXII. Vt virtutes superiores extendantur ad inferiora, opus est anima, scilicet spiritu mundi, quae est essentia quinta.

XXIII. Nihil reperitur in toto mundo, quod eius spiritus virtutis scintilla careat, magis tamen ac maxime infunditur his, qui huiusmodi spiritus plurimum hauserint.

XXIV. Omnes res habent inter se amicitiam et inimicitiam. Hinc innumerae inclinationes et auersiones occultae.

XXV. Res in quibus minus mergitur idea materiae, in his adhuc, postquam mortuae sunt, et defunctae fuerint, id quod immortale est, mirabilia operari non cessat ⁱ.

XXVI.

d) c. 8. e) c. 10. f) c. 11. g) c. 13. h) c. 14. i) c. 21.

XXVI. Res inferiores subsunt corporibus coelestibus et humanum corpus ipsaque hominum exercitia et mores stellis atque signis distribuuntur ^k.

XXVII. Totus sublunaris mundus, et quae in eo sunt, planetis distribuitur; similis ratio est signorum et stellarum fixarum ^l.

XXVIII. Omnes stellae suas proprias habent naturas, proprietates, condiciones, quorum signacula et characteres per suos radios etiam inferioribus producant ^m.

XXIX. Dantur virtutum et influxuum commixtiones, quarum quaedam partibus suis insitae sunt, quaedam per artificiosam multarum rerum inter se secundum certas proportionem confusionem efficiuntur, quando sequentes virtutes antecedentibus gradatim correspondent ⁿ.

XXX. Ea est colligantia et continuitas materiae ad animam mundi, quae quotidie influit super naturalia et super omnia, quae natura praeparavit, ut impossibile sit praeparata materia non influi vitam aut nobiliorum quandam formam ^o.

XXXI. Ab inferioribus ad fidera, ab illis ad eorum intelligentias, et inde archetypum vnaquaeque res apte reduci potest, e quarum serie tota magia et omnis occultior philosophia emanat: omnis enim virtus superior per singula inferiora longa et continua serie radios suos dispertiendo usque ad ultima fluit, et inferiora per singula sua superiora ad suprema perveniunt: ut chorda tensa extremo vno tacta tota subito tremit, et tactus ad alterum usque extremum resonat ^p.

XXXII. Daemones mali malis artibus, angeli boni pura mente, mysticis orationibus, deuotis suppliciis et similibus nobis conciliantur; adeoque certis quibusdam mundi materiis mundana quoque numina allici possunt ^q.

XXXIII. Suffumigationes quaedam ad stellas accommodatae plurimum possunt, quatenus aërem spiritumque vehementer afficiunt ad dotes coelestes opportune sub stellarum radiis capeffendas. Spiritus enim noster ab huiusmodi vaporibus plurimum transmutatur, siquidem vterque sit vapor quidam alterius similis ^r. Similis ratio est collyriorum, vinctio-
num, philtorum, alligationum, suspensionum, annulorum et similibus ^s.

XXXIV. Lumen qualitas multum formalis et simplex actus intelligentiae est, et imago primo a diuina mente in omnia diffusa; sed in ipso Deo patre prima lux est, deinde in filio illius illustrans splendor, in spiritu sancto ardens fulgor, in angelis diffusa splendens intelligentia; deinde descendit in coelestia, ubi fit copia vitae et efficax propagatio, etiam visibilis splendor: in igne vero naturalis quidam vigor a coelestibus insitus: in hominibus denique lucidus rationis discursus, et rerum diuinarum cognitio, totaque rationalis. Transiit inde ad phantasiam, et ad

Fff 3 sensum

k) c. 22. l) c. 30-31. m) c. 33. n) c. 35. o) c. 37.
p) c. 37. q) c. 38. r) c. 43. s) c. 44-45.

fenfum maxime oculorum, in eo fit visibilis claritas, porrigiturque alternis perspicuis corporibus, in quibus fit color et pulchritudo renitens, in opacis autem virtus quaedam benefica, et generans, penetratque vsque ad centrum, vbi radiis eius in angustum collectis fit caliginosus calor crucians et exaestuans ^r.

XXXV. Passiones animae, quae phantasiam sequuntur, quando vehementissimae sunt, non solum possunt immutare corpus proprium, verum etiam possunt transcendere ad operandum in corpus alienum, ita vt admirabiles quaedam impressiones inde producantur in elementis, et rebus extrinsecis, atque morbos etiam quosdam animi siue corporis sic possint auferre vel inferre. Potentissimae autem fiunt, si cum coelo consentiunt vel naturali pacto vel libero arbitrio ^a.

XXXVI. Animus humanus, quando per suas passiones et effectus ad opus aliquod attentissimus fuerit; coniungitur ipse cum stellarum animis, etiam cum intelligentiis, et ita quoque coniuncta causa est, vt mirabilis quaedam virtus operibus ac rebus nostris infundatur ^x.

XXXVII. Inest hominum animis virtus quaedam immutandi, attrahendi, impediendi et ligandi res et homines ad id quod desiderat, et omnes res obediunt illi, quando fertur in magnum excessum, alicuius passionis vel virtutis, in tantum, vt superet eos quos ligat ^y.

XXXVIII. Non minor inest verbis rerumque nominibus virtus maxima praeterea in sermonibus ^z. Propria autem nomina magicis operationibus plurimum necessaria sunt; sunt enim quidam rerum radii vbique praesentes semper rerumque vim seruantes, quatenus essentia rei signatae in ipsis dominatur et discernitur. Eadem ratio est inuocationum, adiuurationum &c. ^a

XXXIX. Omnia, quaecunque a primaeua rerum natura constructa sunt, numerorum videntur ratione formata. Loquimur autem de numero formali, non materiali ^b.

XL. In numeris miranda latet efficacia et virtus tam ad bonum, quam ad malum.

XLI. Vnum omnium rerum principium est et finis, neque ipsum principium aut finem habens.

XLII. Binarius numerus malus est, dualitas daemon, malus in quo materialis est multitudo.

XLIII. Ternarius idealibus formis deputatus magis est Oromafis, Mitris, Araminis, id est, Deus, mens, et spiritus.

XLIV. Quaternio fundamentum et radix est omnium aliorum numerorum.

XLV. Quinarius vim magnam habet in expiationibus sacris, pellit malos daemones, et venena. Est nexus omnia ligans.

XLVI.

^r) c. 49. Eleganter hoc loco emanatio lucis Cabbalistica exponitur.

^u) c. 65. 66.
^z) c. 69.

^x) c. 67.
^a) c. 70.

^y) c. 68.
^b) L. II. c. 1.

XLVI. Septenarius et in bono et in malo omnium est potentissimus ^e.

XLVII. Deus ipsa prima monas priusquam sese inferioribus commu-
nicet, primo se in primum numerorum, ternarium videlicet diffundit :
dehinc in denarium, tanquam in decem ideas et mensuras omnium nume-
rorum, et rerum omnium faciendarum ^d.

XLVIII. Ipsa literarum elementa certos quosdam diuinosque possi-
dent numeros, per quos ex propriis rerum nominibus in summam colle-
ctos de rebus occultis futurisque elicimus sententiam ^e.

XLIX. Musicalis harmonia cum corpora coelestia opportune inse-
quitur, coelestem influxum mire prouocat ^f.

L. Homo omnes numeros, mensuras, pondera, motus et elementa
ceteraque omnia illum componentia in se continet et sustinet.

LI. Sortis causa quaedam sublimis et latens et occulta est, non per
accidens, estque in substantiis immaterialibus et incorporeis, quae reue-
ra sortem administrant, et ad veritatis indicium dispensant ^g.

LII. Habet mundus, habent coeli, habent stellae, habent elementa
animam, cum qua causant animam in istis inferioribus atque mistis. Ha-
bent etiam spiritum, qui mediante anima sua adest corpori. Viuit itaque
mundus, habetque animam et sensum ^h.

LIII. Anima mundi ac coelestes animae sunt rationales ac mentem
participantes diuinam ⁱ.

LIV. Humanae imprecationes naturaliter imprimunt suas vires in
res exteriores ^k.

LV. Quia partes mundi naturaliter se trahunt, inuicem, et in se
mutuo agunt, idcirco magus inuocans per verba operatur per vires natu-
rae aptas.

LVI. Sacra haec dogmata intra secreta religiosi pectoris condenda
sunt ^l.

LVII. Facultas magica requirit intellectum, qui cum fuerit nimio
carnis demersus commercio, et circa sensibilem corporis animam occu-
patus, nullum meretur diuinarum substantiarum imperium. Deferendi
itaque affectus carnales et sensuum passiones materiales : confici hoc pot-
est religiosis ceremoniis, expiationibus, consecrationibus et similibus ^m.

LVIII. Sunt tamen tres religionis primi duces, amor, spes, fides, qui-
bus animus veritatem attrahit, omnesque rerum tam naturalium quam
immortalium status, causas, rationes, et scientias in ipsa veritate diuina,
tanquam in quodam aeternitatis speculo intuetur, subitoque compre-
hendit ⁿ.

LIX. Deus ipse licet in trinitate personarum vnitissimae essentiae sit,
sunt tamen in eo multa quaedam numina, veluti radii ex eo emanantes,
quos gentium philosophi Deos, Hebraeorum magistri numerationes (Se-
phiroth) nos attributa vocamus ^o.

LX.

c) c. 3. ad 10. d) c. 13. e) c. 20. f) c. 24. g) c. 54. h) c. 56. i) c. 57.
k) c. 60. l) L. III. c. 2. m) c. 3. n) c. 5. 6. o) c. 10.

LX. Nomina Dei diuersa non diuersas eius essentias exponunt, sed quasdam proprietates ab eo emanantes, per quae nomina in nos, et ea quae creata sunt, multa beneficia et diuersa munera velut per canales quosdam distillant ^p.

LXI. Summus creator et prima causa etfi omnia regit et disponit, curam tamen exequendi variis ministris distribuit, beneficis et maleficis. Idem etiam facit per coelos et stellas, tanquam per instrumenta ^q.

LXII. Vestimenta et ornatus Dei sunt tanquam viae quaedam seu relationes siue emanationes vel canales, per quas se diffundit ^r.

LXIII. Intelligentia est substantia intelligibilis libera ab omni crassi putrescibilisque corporis mole immortalis, insensibilis, cunctis assistens, cunctis influens ^s.

LXIV. Daemonum tria genera sunt, supercoelestes atque mentes a corpore penitus seiunctae et quasi intellectuales sphaerae Deum ipsum tanquam ipsorum firmissimam stabilissimamque vnitatem, siue centrum colentes; qui propter participationem dii vocantur. Hi nec mundi corporibus praesunt, nec inferiorum administrationi adaptantur, sed susceptum a Deo lumen inferioribus ordinibus influunt, singulisque singula officia distribuunt.

LXV. His secundo ordine proximi sunt coelestes intelligentiae, quos vocant daemones mundanos, scilicet ultra diuinum cultum mundi sphaeris accommodatos, unicuique coelorum et stellarum praesidentes.

LXVI. Tertio sunt quasi ministri, ad ea quae sunt inferioribus disponenda, qui quoque negotia nostra dirigunt. Hi vel aquei, vel ignei, vel aërii, vel terrei sunt: habent enim corpus, subiectum passioni, et sensibile, licet spiritale ^t.

LXVII. Natura genii tutelariorum cuiusque ex sideribus et influxu eorum, eorundemque aspectibus, qui in genesi cuiusque versantur, cognosci debet ^u.

LXVIII. Triplex unicuique homini daemon bonus est proprius custos, vnus quidem sacer, alter geniturae, tertius professionis. Primus a Deo descendenti animae rationali assignatur, secundus a mundi dispositione siderumque circuitibus, qui in generatione versantur descendit; tertius datur a sideribus, quibus ea professio vel secta subiicitur ^x.

LXIX. Characteres ac sigilla spirituum sunt ignorabiles quaedam litterae aut scripturae sacrae deorum et spirituum nomina a prophanorum vfu lectioneque custodientes ^y.

LXX. Vincula quibus alligantur spiritus obtestanturque vel exterminantur, sumuntur vel ex mundo elementalibus, vel ex coelesti, vel ex intellectuali et diuino ^z.

LXXI. Sequitur beatorum spirituum choros ordo animasticus, siue heroum et femideorum, tum deorum mortalium, et terrenorum ^a.

LXXII.

p) c. 11. q) c. 12. r) c. 13. Satis commode in his assertis Cabalistarum mentem affectus est Agrippa. s) c. 16. t) c. 19. u) c. 21. x) c. 22. y) c. 29. z) c. 33. a) c. 34. 35.

LXXII. Spiritus rationalis hominis quodammodo corporeus est, sed corpore subtilissimo et facile vnibili cum mente, nempe illo diuino, quod est in nobis ^b.

LXXIII. Mala omnia, et quicquid in inferioribus discors et dissonum reperitur, non ex influentiae malitia, sed ex mala dispositione recipientis prouenit ^c.

LXXIV. Anima hominis immunda, quae in hac vita nimium habitum contraxerit ad corpora, intimo quodam elementalis corporis affectu aliud sibi post fata corpus ex elementorum vaporibus contexit, ex materia facili, cui tanquam carceri mancipata in illo dolores patitur ^d.

LXXV. Nonnunquam animae illae non haec figuralia tantum corpora inhabitant, sed nimio corporis sanguinisque affectu etiam in animalia se praecipitant, et reptilium brutorumque corpora, cuiuscunque speciei ingressa, daemonum instar illa obfidentes corripunt.

LXXVI. Oberrant hae animae circa cadauera relictorum corporum, tanquam circa cognatum, possuntque cognatis iis, quibus olim corporibus iungebantur, mediis per consimiles vapores, liquores, nidores, facile euocari et allici. Hinc necromantia ^e.

LXXVII. Anima humana constat mente, ratione et idolo; mens illuminat rationem, ratio fluit in idolum, omnia vna est anima. Ratio nisi a mente illuminetur, ab errore non est immunis ^f.

LXXVIII. Mens quia a Deo est, siue a mundo intelligibili, idcirco immortalis est et aeterna, ratio autem coelestis a coelo suae originis beneficio longaeua est, idolum vero, quia ex materiae gremio ac sublunari natura dependet, interitui atque corruptioni subiicitur ^g.

LXXIX. Oracula petiturum oportet vacare munditiae, abstinentiae, ieiuniis, castitati, solitudini, animi tranquillitati atque ascensui. Potior autem purgationis pars est poenitentia et eleemosyna ^h.

Haec ex innumeris fere, quae ex immensa veterum scriptorum lectione congestit Agrippa elegimus, ut quibus fundamentis constet, quibus dogmatibus primariis se efferat philosophia magica, pateat. Non denegamus Agrippae multiugam eruditionem, et praesertim Platonico-Alexandrinae et Cabbalisticae disciplinae notitiam haud vulgarem, fatemurque, passim ostendisse Agrippam, se magis historiae causa, quam institutionis gratia haec scripsisse. Licet verisimile quoque sit, quod in praefatione fatetur, iuuenilem curiositatem multa ei persuasisse, quae aetate et iudicio paulo maturior ipse improbat. Suspiciamus autem, emanationis systema, quod haec philosophia supponit, Agrippam ad mortem vsque non dimisisse. De ipso vero hoc nugatoriae philosophiae genere nihil iudicamus, cum facile Lectori sit arbitrium interponere. Nobis datae delineationis

b) c. 36. c) c. 39. d) c. 41. e) c. 42. f) c. 43. g) c. 44. h) c. 45.

Hist. philos. Tom. IV.

G g g

tionis vsus haud contemnendus visus est, si, quod ipse Agrippa dixit, hoc inde proficiamus, vt sciamus, quibus rationibus oporteat alios ab hac perniciē dehortari.

Agrippa Lulliana.

§. XI. Ne vero vllam mirabilem artem omisisse videatur Agrippa vanitati scientiarum, quam postea disertissima satyra tam fortiter iugulauit, in iuuentute deditissimus, rationalem quoque philosophiam attigit, et partem eam, quae de inuentione agit, illustrare fategit. Quod cum ad miraculum vsque feliciter fieri posse artis Lullianae beneficio crederet, in eam commentarium scripsitⁱ, si non alio, certe hoc nomine laudandum, quod obscurissimam artem magna perspicuitate docuerit. Didicit eam ab Andrea Canterio Trifone, quem cum fratribus Petro et Iacobo huius artis beneficio, licet pueros decennes in omni disciplinarum genere egregie differuisse, et non modo Germaniae et Galliae, sed totius pene Italiae ipsiusque Romae admirationem meruisse in *Praefatione* ait. Quae tota laudibus artis istius scatet, eique tantam dignitatem ac praecellentiam tribuit, eam generalitatem ac certitudinem sinesse ait, „vt se sola sufficiente, „nulla alia scientia praesupposita, non vlllo indigens forinfeco iuuamine, „infallibiliter cum omni securitate ac certitudine, errore omni semoto, „de omni re scibili veritatem ac scientiam sine difficultate et labore inuenire nos faciat“. In quibus verbis multum ostentationis, parum autem vel nihil veritatis esse, ex iis, quae *libro Primo* huius tomi diximus, liquet: et ingenium Agrippae fumis vendendis aptissimum luculenter prodit. Retractauit tamen haec omnia AGRIPPA et solide atque accurate de arte Lulliana iudicauit in declamatione *de Vanitate scientiarum*^k, quod eius iudicium eo minus piget hic adducere, quo minus dubitandum, quin omnium optime de ea arte iudicare potuerit. Ita vero vir acerrimi sensus et liberrimi oris: „Inuenit Raymundus Lullus recentioribus temporibus dialecticae haud absimilem prodigiosam artem, per quam, tanquam „olim Gorgias Leontinus (qui primus in conuentu literatorum hominum „poscere ausus est, qua de re quisque audire vellet) de quouis subiecto „sermone abunde quis valeat differere, atque inuenire quadam artificiosa „nominum ac verborum perturbatione, atque in vtramque partem de „omni sermone curioso hoc plusquam eleganti artificio garrula loquacitatis ostentatione disputare, neque vllum vincendi locum aliis relinquere, „et res minutissimas et pusillas in immensum dilatare. Sed haec altius repetere non est necesse, nos ampla satis commentaria in hanc artem dedimus alibi: verum nolo haec alicui fucum faciant, in artificio admodum „leui: quod etsi eisdem extollere visi sumus, tamen res ipsa palam se facit, vt opus non sit, circa hanc magnopere depugnare. Hoc autem admonere vos oportet, hanc artem ad pompam ingenii et doctrinae ostentationem potius, quam ad comparandam eruditionem valere, ac longe „plus

i) Extat T. II. Opp. p. 315 seqq.

k) cap. 9. pag. 39.

„plus habere audaciae quam efficaciae. Esse praeterea totam ineruditam „et barbaram, nisi elegantiore quadam literatura adornetur“. Quo nihil dici potuit verius, nihil accuratius pulchriusque.

§. XII. Huiusmodi autem censuris, quas vt in omnem eruditionem exercuit, ita in proprias quoque disciplinas seuerissime fecit, cum et iudicio esset maturior, et innumeris aduersitatibus animus magis esset subactus, atque pseudo-doctorum persecutionibus in omne doctrinae genus armaretur, meruit, vt ob librum *de Vanitate scientiarum* inter scepticismi fautores referretur, credereturque artis nihil sciendi institutiones in ea declamatione dedisse. Haec ratio permouit celeberrimum REIMANNUM¹⁾, de patriae nostrae historia literata meritissimum, vt Agrippam inter Scepticismi cultores Germanos referret. Neque vero hodie demum illa opinio enata est, sed vbi vix liber prodiiisset, Agrippae haec inuidiae conflandae caussa obiecta sunt, vt supra ipsis eius verbis relatum, cum historiam nascentis libelli exponeremus. Viderunt tamen passim viri docti, qui de eius pretio iudicarunt, et eruditionis elegantiam ingenii copiam, vimque quandam doctrinae iure quodam in eo extulerunt laudibus²⁾, feriam mentem non fuisse Agrippae, vt quod pagina prae se fert omnes scientias contemneret. Nobis illi omnium tutissime iudicare videntur, qui ad historiam nascentis declamationis, causasque attendunt, quae Agrippam impulerunt, vt mordacissimam satyram ederet. Nempe, vt supra ex Agrippae supplicationibus et epistolis clarissime demonstratum, calamitatibus vndique tum oppressus et tantum non enecatus est. Spe enim sua frustratus, cum in aula imperatoris munere indicarii id est historiographi et archiuarii esset auctus, stipendium autem promissum non numeraretur, priuilegioque Caesareo auctoritas et effectus esset nullus, ipsi autem Caesaris ministri naso eum ducerent, speque inani lactarent, vehementibus angustiis, aerisque alieni, inopiae, famisque aerumnis pressus est. Quas cum ex contemptu literarum literatorumque exortas crederet, vt suam libertatem, et, quae insigniter extollebat, merita, neglecta et contempta vlcisceretur, hanc commentationem vulgandam statuit. Eam iam in Gallia similem ob causam conceperat, totus eius tractationis admiratione captus, vt ex epistola ad amicum³⁾ constat. Ast suppressam, ne crabrones irritaret, extorsit illi indignatio et miseria, ratus, ita et hostes posse in ruborem dari, et cum omnem eruditionis amplissimae apparatus in eam transfulisset, posse ex ea Caesarem intelligere, in quot et quantis illi vsui esse posset⁴⁾. Hunc scopum fuisse Agrippae in eo libro edendo, ipse ad amicum quem habebat optimum Cantuunculam scripsit⁵⁾: „Tandem cum nuper edidissem declamationem illam de Vanitate scientiarum, rum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, partim vt

Agrippa an
scepticus?

G g g 2

„segnio-

1) Hist. liter. Germ. P. III. p. 168 seqq.
m) Vid. praeter supra laudatos SORRELLIUS
de Perfect. hominis p. in. 342 seq.

n) L. IV. epist. 44. p. 821.
o) L. VII. epist. 21. p. 1024.
p) L. VII. epist. 35. p. 1060.

„segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, partim vt monachis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem, illi beneficium hoc meum ingrato pensantes animo, pariter omnes hostilitatem mihi indixerunt“. Palpauerunt quoque mox amici, quibus editum libellum trans-miserat, scriptum eum esse, non ad contemnendas disciplinas ipsas, sed ad exagitandam castigandamque barbariem, quae tum late in Flandria regnabat, vt ex quadam amici epistola ad Agrippam ^{q)}, hac occasione scripta discimus. Ideo autem, cum acerbissimam esse medicinam viderent, monuerunt eum, vt caute ageret, ne eam, quam in praefatione aculeata, quam prologi galeati instar praemisit, sibi praedixerat inuidiam incurreret. Vnde nonnemo ad eum scripsit ^{r)}: „Placuit in libro de V. S. *deuotio* et co-
pia, nec video cur tantopere indignentur monachi. Vituperas malos, ita laudas bonos, sed illi tantum amant laudari. Quod tum tibi suasi, rursus suadeo, vti commodè possis, extrices te ab ista contentione“. Rectum itaque iudicium est, quod de hoc libello tulere doctissimi viri PETRVS DE VILLEMANDY ^{s)}, et IO. FR. BVDDEVS ^{t)}, esse eum satyram, qua superbiam pseudo-eruditorum tumoremque sophistarum dogmaticorum deprimere voluerit. Ipsique ERASMO ^{u)}, quamuis maiori copia, quam delectu ac dictione tumultuosa verius quam composita elaboratus liber visus sit, iudicatum tamen, in omni genere rerum eum vituperare mala, laudare bona. Ex his vero nullo negotio intelligi potest, satyram hanc Cynicam, (ita enim ipse appellauit) non ita iniuriam in philosophiam esse, vt Agrippa inter eius hostes referendus sit, licet non magnopere repugnare velimus CLAVDIO MINOI ^{x)}, iudicanti: *Agrippam cum in literas declamauerit, videre voluisse egregie literatum, quanquam tamen non minus apud sanos videatur aucupio vanitatis delectatus, quam otiose solers in vanitate artium insectanda*. Hoc enim non praeter rem Agrippae vitio verti, ex ipso eius de libello iudicio ^{y)} constare potest. At quaecunque eius animi conditio eo, cum haec scriberet, tempore fuerit, certum tamen est, eum non philosophiam ipsam sed modo sectariam seruitutem; abususque ex philosophantium prauitate obortos iugulasse, et praecipue aduersariorum suorum inanes artes, strepitusque vacuos, ipsamque barbariem depexa dedisse, licet eum in finem argumentis Scepticorum vsus sit, et religionis obtentu atque verbi diuini extollendi praetextu in ipsas artes et scientias inuectus sit. Quam dicendi licentiam apud Erasmus ita excusauit, vt eum moneret, esse declamationem ^{z)}. Quod iudicium ipsius libelli lectio abunde Lectori confirmabit, et innumeris eum docebit exemplis. Nam, vt vnum alterumque adiiciamus,

ita

q) L. VI. epist. 9. p. 946.
r) L. VII. epist. 40. p. 1066.
s) Scepticism. de bell. c. 4. p. 28.
t) Obseru. ad Hist. phil. c. 1. §. 10. p. 27.

u) Apud POPE-BLOUNT l. c. p. 530.
x) In Obseru. ad ALCIATI Emblemata p. 63.
y) L. IV. epist. 44. p. 821.
z) L. VI. epist. 36. p. 994.

ita dialecticam culpat ^a, vt improbet, Peripateticos, opinantes nihil stare aut sciri posse, nisi quod syllogizando probetur per demonstrationem, eam videlicet, quam depingit Aristoteles, qui tamen nunquam eam in dogmatibus suis obseruauit, cum omnes suas argumentationes ex prae-suppositis ab eo deducantur, quem secuti omnes isti scientiarum pollicitatores, haecenus nullas aut paucissimas veras demonstrationes dederint, nedum in naturalibus, sed omnes deduxerint eas ex praeacceptis aut ab suo Aristotele, aut abs alio, qui illa prior dixerit, quorum auctoritatem seruent sibi pro principio demonstrationis. Capite vero sequente sophisticam reprehensus, totum Scholasticarum nugarum vultum viuis depingit coloribus, sic vt manibus palpes, eum aculeum in monachorum ventris et capitibus infixisse. Sanam quoque de Cabbala ^b tractationem instituit, satisque manifestum facit, accuratius se illius rationes pernouisse quam Picum, Reuchlinum, Georgium, Ricium similesque. Distinctione enim facta inter Cabbalam philosophicam siue cosmologicam et inter practicam, illam concedit, et a magia naturali nihil differre monet: hanc symbolicam theologiam esse notans, totam reiicit, fassus, se hanc artem multo labore aliquando scrutatum esse, at non nisi meram superstitionis rhapsodiam ac theurgicam quandam magiam agnouisse. Et simili ratione in aliis quoque philosophiae generibus et partibus versatur, et vbique sectas aggreditur. Vti autem eum argumentis Scepticorum ex comparatione Capituli quinquagesimi de Principiis rerum naturalium cum SEXTI EMPIRICI libro tertio, Pyrrh. hyp. ^c et libro nono aduersus Mathematicos ^d constare potest. Maxime vero nullibi Aristoteli parcat, quoniam non modo eius philosophiam minime probabat, sed et norat, ita altissimum vulnus in aduersariorum pectora posse adigi. Cuius si quis luculentum exemplum cupiat, illi caput quinquagesimum quartum, quod de philosophia morali agit, legendum est: vbi postquam vitia Aristoteli obici solita recensuisset, addit: Dignissimus profecto hodie Latinorum gymnasiolorum doctor, et quem Colonienses mei theologi etiam diuis adnumerarent, librumque sub praelo euulgatum ederent, cui titulum facerent de salute Aristotelis, sed et alium versu et metro de vita et morte Aristotelis, quem theologica insuper glossa illustrarent, in cuius calce concedunt, Aristotelem sic fuisse Christi praecursorem in naturalibus, quem admodum Ioannes Baptista in gratuitis ^e. Plura in re clara cumulanda non sunt, ex his enim dicta amplissimam lucem capiunt, et, quae mens fuerit Agrippae in eo libro scribendo dispalescit. Vnde optamus, vt qui nouam libelli editionem meditantur ^f, non modo integram exhibeant (malo enim consilio editores ^g Lugdunenses nonnulla acerbiora expunxerunt, quos secutae sunt editiones aliae) sed et obseruationibus adiectis lucem nouam affundant, sicque librum reddant vtilissimum. Verum de Agrippa satis superque. Iam ad alios properandum est.

G g g 3

§. XIII.

^a) esp. 7.^b) c. 47.^c) S. 30. p. 135.^d) S. 359. p. 619.^e) Vid. quae diximus Tomo I.^f) Prodiit, nisi fallimur, vltima Stettini 1714.^g) Vid. SCHELHORN. l. c.

Franciscus
Patricius.

§. XIII. Adeo suspectum et inuisum ab eo tempore fuit Cabbalae nomen, quod Platonismo restituto assutum fuerat, ut vix cultorem ea philosophia inueniret. Aliter itaque rem aggressus FRANCISCUS PATRICIUS, ineptas nugas Iudaeis reliquit, et Platoniam philosophiam ex Graecis scriptoribus renouare constituit, cuius viri tanta fuit eruditionis claritas, ut eius memoria in hac nostra tractatione merito renouanda sit. Natus est Clissae, Illyrici vrbe, teste THVANO^g, vnde Venetus audit IANO NICIO ERYTHRAEO^h, qui eum elogio decorauit. Editum esse in lucem anno MDXXIX, ex subscriptione imaginis eius adiecta colligimus, in qua anno salutis MDLXXX. aetatis quinquagesimum primum attigisse diciturⁱ. Puer adhuc ita optimarum artium disciplinarumque elementis imbutus est, ut iudicio paulo maturior in Graecae Latinaeque literaturae studio inque philosophicis disciplinis supra modum proficeret. Sufflaminasset autem eius cursum aduersi fati iniquitas, nisi impedimenta omnia ingenii excellentissimi felicitas superauisset. Ipso enim auctore^k constat, *fati vim quandam eum nouem annorum puerum ad virilem usque aetatem peregrinationibus continuis terra marique exercuisse, atque per Dalmatiam, quae ipsi patria fuit, per Graeciam, per Asiam, ac demum per Hispaniam atque Galliam iactasse*. Nec cum integram aetatem attigisset, tranquillius Musis vacare illi licuit: qua de re acerbè conqueritur, „se Cypri optimam aetatis „suae partem philosophiaeque studiis aptissimam alienis commodis infu- „dando, suis abutendo plusquam septennio misere contriuisse: assidue „enim fatigatum fuisse, ut opibus alienis fabrefaciendis incumberet, res „suas omnes praetermitteret, philosophiae studia, delicias suas penitus „omitteret, non semel vitae periculum subiret“. Quam fortunarum suarum euerfionem et fati iniquitatem alibi quoque^l deplorat, testatus „se pessum Cyprico bello datum, pessimorumque hominum ingrati- „dine, fraudibus, insidiisque agitatam, perque multos annos fortunae „aduersissimae fluctibus actam, pauperie quoque pressam, et dum aliena „commoda curaret, sua non curaret, continuis itineribus terra marique „exercitum Cyprica clade oppressum, atque ingratis hominum pessimo- „rumque hominum fraudibus insidiisque circumuentum fuisse“. Et fuc- cubuisset forte fortunae aduersae persecutionibus, nisi errantem et lu- ctantem reuocasset, et Venetias velut in portum reduxisset Philippus Mocenigus, Cypriorum archiepiscopus, vir omni doctrinarum virtutum- que genere ornatissimus^m. Ex eo enim tempore paulo tranquillius Mu- sis vacare, et ingenii diuitias explicare potuit. Cum eodem vero Moce- nigo Patauium profectus est, exoptatissimo consilio et laetissimo euentu. Narrat enim ipse, „Ibi se ad vetera sua studia se reuocauisse, illis totum „se reddidisse, veteres cogitationes resumisse: cum Zacharia Mocenigo „studia

g) Histor. L. CXIX. p. 817.

h) Pinacothec. I. p. 203.

i) Conf. BAYLE Dict. T. III. art. Patrice p. 621.

k) Dedic. Tom. I et IV. Discuss. Peripatet.

l) Dedic. T. II. D. P.

m) loc. cit. Tom. I.

„studia philosophiae in gymnasio Patauino prosequenti de iis multoties
 „contulisse, eaque adiuisse, quaeque is a Federico Pendasio et Octauio
 „Amaltheo audiisset, ex suo penu auxisse, et Aristotelicae philosophiae
 „culturam exarata in Aristotelicae philosophiae historiam introductione
 „promouisse; abreptum autem in Hispanias, consumto semestri. Ve-
 „netias reuersum coeptam operam continuasse, telamque, quam exorsus
 „erat, resumisse“. Ex quibus eius verbis manifestum est, errare ERY-
 THRAEVMⁿ et CRASSVM^o, qui in Patauino gymnasio publica
 auctoritate Patricium docuisse contendunt, negante id P. BAYLE^p,
 priuata enim docendi licentia tantum fuisse gauisum ex dictis constat.
 Neque vero sic quoque fati aduersitatem effugere, et fortunae iram emol-
 lire potuit, vbique enim se calamitatibus vexatum fuisse conqueritur. Tan-
 dem ad amicos veteres Mutinenses confugit, et in eorum aedibus asy-
 lum aliquod inuenit^q. Laudat inter eos Alexandrum Baranzonum, ac
 Tarquiniam Molziam, singularem totius seculi foeminam, apud quos
 primum resederat, postquam ex marinis et fortunae fluctibus in hunc
 portum esset deuectus. Eo in loco studiis suis se reddidit, et scripta a se
 iam olim quaedam in manus resumit, quantumque potuit poliuuit. Ma-
 xime vero in exornando philosophia animo laudatae foeminae tempus
 terendo, iucundissimam otia fallendi recteque collocandi occasionem
 nactus est. Valde hanc mulierem extollit Patricius^r, eo quod non modo
 Hetruscam linguam, sed Latinam et Graecam optime calleat, et tum
 historicos atque oratores, tum philosophos, Platonemque ipsum, quin
 et Pindarum et poetas quoslibet, sine haesitatione vlla et legat, et intel-
 ligat, idque ipso praelegente tribus mensibus didicerit. Testatur quo-
 que eam logicas spinas omnes demetisse, moralem philosophiam Plu-
 tarchicam, Aristotelicam, Platoniam ebibisse, magnos profectus in phy-
 siologia fecisse, theologiam catholicam toto pectore hausisse; musicam
 omnis generis ad stuporem artificum quoque tenere &c. Eo itaque loco
 fortuna, quae tergum haecenus verterat, vultum ostendere fauentiorem
 coepit: ob eruditionem enim, quam elegantissimam demonstrabat, ab
 Antonio Montecatino, celeberrimi nominis philosopho duci Atestino
 Alphonso II. commendatus est, eo euentu, vt in gymnasio Ferrariensi
 Platoniam philosophiam publice profiteri iuberetur^s. Quod Peripate-
 ticum philosophum sua commendatione promouisse effecisseque, magno-
 pere mirandum non est. Eo enim tempore syncretisimum, interque Pla-
 tonem et Aristotelem concordiam meditabantur multi philosophi in Ita-
 lia viuentes, quam cum se promouere posse prae se ferret Patricius, vt
 ex *Dedicatione romi secundi Discussionum Peripateticarum* discimus,
 non potuit non Montecatino gratissima esse Patricii eruditio. Ab eo
 tempore vbique inclaruit eius doctrina, ipseque viris summis maximopere
 com-

n) loc. cit. p. 205.

o) Elog. viror. doct. T. I. p. 62. p) loc. cit.

q) Vid. Dedic. T. III. et IV. Disc. Perip.

r) loc. cit.

s) Docuit autem Patricius philosophiam in
 gymnasio Ferrariensi annos septendecim.

commendatus est. Inter quos cum Clemens VIII, P. M. eius opera, antequam fedi Romanae esset admotus, usus esset, tiara pontificali redimitus eum ob singularem eruditionem Romam vocavit, et insigni stipendio auctum publice philosophiam docere iussit ^f. Neque defuit opinioni atque expectationi summi pontificis Patricii diligentia atque studiorum excellentia; vix enim Romae pedem fixerat, cum editis *Parallelis militaribus* ostenderet, quantis doctrinae opibus polleret, quaeque ab eo expectanda essent. Quae postea quoque editis immortalis famae operibus luculenter confirmavit. In qua statione laborantem et commoda orbis literarii promouentem mors oppressit anno MDXCVII, VIII id. Febr. aetatis LXVII. Statura corporis brevis neque ita venusta cum ei a natura contigisset ^g, animi magis et virtutis doctrinaeque mole, quam corporis illustri et honoratus extitit. Maxima enim illi inerat vis ingenii, et insolita iudicandi acies, incredibilis lectionis copia suffulta, dicendique ornatu commendata, ita ut meruerit inter summos Italiae viros, doctrina illustres numerari; ut ex locis eruditissimorum virorum constat, quae collegerunt THOM. POPE-BLOUNT ⁱ, ANTONIVS TEISSIERIVS ^j, et IO. FABRICIVS ^k, quibus L. CRASSVS ^l, HYAC. GIMMA ^m, et RICH. SIMONIVS ⁿ, addi possunt, quorum verba breuitatis causa praetermittimus. VNUS ERYTHRAEVS sufficiet, qui, licet haud patienter ferre potuerit, quod Aristotelem Patricius dictis lacerauerit, eiusque philosophiam contemserit, quanta tamen eius eruditio et ingenii acumen fuerint, magnificis verbis depraedicauit. Testis tamen omnium optimus et fide dignissimus erit, scriptorum Patricii lectio, in quibus dubium est, utrum magis extollenda sit iudicandi acies, in detegendis innumeris aliorum, veterum pariter et recentiorum, erroribus demonstrata, an ingenii foecunditas, quae tot nouis cogitationibus fouendis, poliendis, apteque et eleganter vniendis, ut in veterum locum surrogari possent, suffecit, an lectio infinita per omnis aetatis scriptores, maxime Graecos diffusa; an laboris patientia, in difficillimo argumento nullis difficultatibus exhausta, an animus fortis erectus, magnusque praeiudicii auctoritatis contemtor? quae omnia in eius scriptis, non ex turbidis lacunis, sed ex ipsis veterum fontibus deriuata, diligens lector deprehendet. At haec omnia nostro quidem iudicio superat, et admirationem merito meretur, quod in tam vario et depresso vitae genere, quo diu iactatus est, inter tot itinera, et negotia a studiis aliena, inter tot calamitates, aerumnas, paupertatem, et persecutiones totus quotidie distractus, disiectus, et quassatus, ad eum tamen doctrinae apicem pertingere, et tot veritatibus detegendis, tot nouis excogitandis, poli-

f) THYANVS l.c. male Clemens II. vocatur in IO. FABRICII Hist. Bibl. suae T.V. p. 497.

g) ERYTHRAEVS l.c.

i) Censur. celebr. auctor. p. 797.

l) Elog. T. IV. p. 218.

v) loc. cit.

w) loc. cit.

x) Idea della Storia letterata d'Italia T. II.

c. 39. art. 4. §. 7.

y) Bibliotheque choisie p. 166.

poliendis, ornandis, tot veteribus magna eruditionis copia configendis suffecerit. Dolendum autem ingenio excellentissimo doctrinaeque elegantia illustri parem animi rectitudinem, voluntatisque bonitatem non respondisse. Cum enim sua bona nosset, et intelligeret, multos se doctrina superare atque ingenio, exorta inde ambitio, quae acerbum contradicendi et ab omnium opinionibus, interdum praeter rem discedendi studium peperit. Quae cum in eius animo altas radices egissent, inuidia et aemulatio virum doctissimum in aduersum egere, patique is aliorum, quam ex eruditionis meritis capiebant, gloriam non potuit; unde tot contradicentis lites, tot cum viris doctis reciprocae controuersiae exortae, tot illi inimici atque aduersarii excitati sunt. Perpetuas enim teste ERYTHRAEO²⁾ habuit cum Theodoro Angelutio, philosopho ac medico Patauino, de naturali philosophia, et cum Iacobo Mazzano, de ea, quae est de moribus, controuersias, ut ex libris apparet, quibus tanquam armis inter se decertarunt. Tantum autem propriarum hypothesis assertionem odium incurrit, ut coactus fuerit paulo ante mortem nonnullas retractare. Quibus tamen non obstantibus fatendum est, habitasse in brevis staturae corpore ingentem spiritum, et ingenii alacritatem summam cum eruditione insolita coniunctam, inter praestantissimos suae aetatis scriptores locum illi fuisse. Licet autem a philosophis Peripateticis fortunae fluctibus ereptus et in tuto collocatus esset, et initio quoque syncretisum Platonico-Aristotelicum finxisset, totus tamen postea alius et diuersus Vatiniano profectus est Aristotelem odio, quaeque ad simulandam inter Platonem et Aristotelem concordiam congefferat, et scripserat, ad eum euertendum conuertit. Nihil nos Patricio tribuere, et falsitatem hanc animi non ex mera suspitione reprehendere, *Discussionum Peripateticarum* opus egregium, doctum, varium, luculentum, sed inuidia odioque in Aristotelem plenum satis superque probat. Eius initia suscepit ad iuuandum philosophiae Aristotelicae studium, in gratiam Zachariae Mocenigi, et in hunc finem *Tomo primo* ea omnia congefferat, quae ad historiam Aristotelicae philosophiae pertinebant, et Stagiritae vitam, mores, libros, auditores, sectatores, expositores, interpretes, sectas, philosophandi rationem illustrare poterant. *Tomo autem secundo*, tum edito, cum Antonii Montecatini commendatione gymnasio Ferrariensi doctor esset datus, et se ab eo Aristotelica dogmata viua voce docente veluti ab oraculo profecta et suscipere et suspicere profiteretur, Aristotelis et veterum philosophorum concordiam demonstrare magno molimine satagebat. Id studium serium sibi esse in *Dedicatione ad Montecatini* asseueravit, iactans, *post Concordiam inter Platonem et Aristotelem a Porphyrio, Simplicio, Boethio, et nuper a Pico et Francisco Vi-*

2) l. c. Displicuit quoque multis censura acrior in Tarquinii Tassonis Hierosolymas, vid. *TEIS-*

SER. l. c. p. 320. *MENAGE* Obseru. sur l'A-
mintas p. 189.

Vicomercato frustra vel promissam vel tentatam susceptamque, se ad banc rem incubuisse, et Aristotelem non solum cum Platone, sed etiam cum vetustiorum multis, quantum fieri potuerit, concordem esse ostendisse. Ast fefellisse Patricium hac larua Peripateticos, et reapse nihil aliud simulata ista concordiae demonstratione agere voluisse, quam ut Aristotelem plagiarium et insanum veterum exscriptorem atque confarcinatorem sisteret, et ipsa huius *Tomi secundi* lectio, et *terti* argumentum clarissime prodit. In eo enim totus est, ut demonstret, quaecunque bene recteque, immo nonnunquam perperam ab Aristotele dicta sint, ea illum a veteribus accepisse, e. g. praedicamentorum denarium debere Archytae &c. In hoc autem, cum fortuna eius altiores radices egisset, totus eius vultus mutatus est, proluxa tractatione enim Aristotelis et veterum philosophorum discordiam demonstrare connixus, ostendit, Stagiritam a quatuor theologis Xenophane, Parmenide, Zenone et Melisso recessisse, idem diuortium fecisse ab Empedocle, Anaxagora, Democrito, et imprimis Pythagoreis Platonique se opposuisse, magnamque esse inter Platoniam et Aristotelicam dialecticam discordiam, quod ex dogmate illo decantatissimo in schola Platonis, de ideis erudita commentatione demonstrat. Quae omnia ita excutit, ut non modo dissensum luculenter ostendat, sed et partes philosophorum contra Aristotelem magna doctrina et callido consilio tueatur. Et ne villo pacto Aristoteli pepercisse, vel simulato isto syncretismo eius partes adiuuuisse videretur, *Tomo quarto* acerrimam censuram adhibuit, in philosophiam naturalem Aristotelis, eamque miris modis depexam dedit. In qua tractatione, quae, cum seorsim singuli tomi prodissent, a Basileensibus laudabili consilio iunctim edita est†, fatemur egregiam enitere Patricii doctrinam, ingenii elegantiam prorsus admirabilem, et, quod primo loco ponendum est, insolitam veteris philosophiae cognitionem, cuius ope nos Peripateticae disciplinae historiae multoties lucem attulisse, grati suis locis professi sumus. Ast displicuisse eam non modo Aristotelis cultoribus et sectatoribus, et grauem inuidiam suo auctori concitasse, id quod indignatio ERYTHRAEI*, IONSII^a aliorumque ex hoc genere scriptorum testatur, sed scriptoris quoque boni et accurati et a partium studio alieni officium, eum non impleuisse, fides assertionum et testimonia veterum saepe numero aut deprauata aut falso adducta, et scopum non ferientia demonstrant, id quod tot exemplis in historia Aristotelis planum fecimus, ut nouis hoc loco opus haud sit. Incaute itaque egerunt et praecipitanter, qui, ut quoduis contumeliae genus in Aristotelem coaceruarent, Patricium sine examine exscripserunt. Et haec quoque causa est, cur HERM. CONRINGIVS^b, Patricio multae quidem lectionis et doctrinae variae laudem concesserit, at exquisitam tamen iudicii acrimoniam dene-

†) 1581. fol.

*) loc. cit.

a) De Script. Hist. phil. L. III. c. 20. p. 311. add. MORHOF. Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 14. §. 1. p.

839 seq. L. I. c. 8. §. 3. p. 45. cuius verba Ionsio substituit nouus eius editor DORNIVS.

b) De Hermetica medicina c. 14. p. m. 155.

denegauerit: quod tamen minus videtur in culpa fuisse, quam contradi-
cendi studium, quod eum coëgit, Aristotelicam philosophiam tam indignis
modis proscribere. Iudicio enim valuisse, scripta eius satis produnt, at
præiudiciis occupatus, rectum ubique verumque videre non potuit. Vn-
de attentione in eius lectione vtendum, qua si quis accesserit, vtilissimi
esse possunt Patricii labores in philosophiae historia. Neque tamen im-
pedire se passus est odium, quod in Peripateticam philosophiam fouebat,
quo minus *Commentarium Graecum* Philoponi in *Metaphysicam Aristoteli*
e tenebris erueret, et in *Latinum a se conuersum* emitteret; forte,
quod Philoponum, vt tota eclectica schola Aristotelicam theologiam ha-
bitu Platonico comississe crederet. Ipsam enim, quae in Lyceo perfonuit,
disciplinam adeo perosus detestabatur, vt, cum nouam suam de vniuersis
philosophiam Gregorio XIV, P. M. nuncuparet, summum ecclesiae Roma-
nae praefulem cohortaretur, vt proscripta ex omnibus ditionis suae et
Romae praefertim ac reliquis Christiani orbis gymnasiis coenobiisque Ari-
stotelica philosophia velut impia et profana, Platoniam praelegi iuberet.
Cuius rei specimen ipsum, valde memorabile exhibet Io. LAVNOIVS^d, qui
videndus. Quantum autem Aristotelicam philosophiam decessit, tantum
Platoniam extulit, cuius vtriusque rationem dedit in libello, cui titulum
fecit: *Aristoteles exotericus*, in quo latissime demonstrare sategit, quam
aduersa sit Christianae pietati et doctrinae Aristotelis philosophia exoteri-
ca, amica vero et conueniens mystica, quam ex ore Platonis hausit, quo-
niam haud multum a fide Catholica discrepet. Quod vt probet, XLIII
capita adducit, in quibus Platonem amice cum sacris reuelationis doctri-
nis conspirare, Aristotelem dissonare, et impie dissentire contendit. Me-
rentur ea integra legi, quoniam ex iis satis luculenter discitur, qualem
sibi philosophiam Platoniam praeposuerit excolendam: at hic adduci ob
instituti rationem non possunt. Integra adduxit Io. LAVNOIVS^e, qui
legendus. Elegisse autem sibi non philosophiam Platoniam veterem Pa-
triciam, sed eam, quae Alexandriae recocta, mutata et adulterata est, ex
Decimo capite patet, quo Platoni tribuit: Deum mundum fecisse ex ni-
hilo, quia ex nulla materia praecedente, quam et ipse creauerit; Et si
enim ad Timaeum prouocat, notum tamen ex iis, quae suo loco dixi-
mus, nihil tale, sed contrarium in Timaeo Platonis asseri, hancque de-
um mentem Alexandrinos Platonicos magistro affinxisse, vt propius ad
religionis Christianae placita accederet. Immo eo vsque progreditur vir
doctus, et qui ea, qua pollebat, eruditione et iudicio instructus, rectiora
videre potuisset, nisi Platoniorum auctoritas eum in transuersum rapu-
isset, vt credat, a Platone Christum praedictum, et resurrectionem mor-
tuum assertam esse &c. Quae luculenter testantur, quantum Patricius
Platoniam Alexandrinae scholae philosophiam deperierit. Valde vero
inepta, quae virum eruditissimum fascinavit, opinio Platonem cum sacris
H h h 2 valde

c) ERYTHRAEVS l. c.

d) De Fortuna Aristotelis c. XIV. p. 281.

e) loc. cit. pag. 283.

valde concordare, in perquirenda vera Platonis mente illi obfuit. Ea enim occupatus persuaderi sibi passus est, foetus adulterinos, quos Hermeti Trismegisto, Orpheo, Zoroastri, ipsique Aristoteli supposuit audax impostorum Alexandrinae Scholae cohors, esse genuina vetustatis monumenta; vnde magno labore *λέψανα* oraculorum Zoroastri ex scriptis Platoniorum recentiorum collegit, vnoque fasce edidit, et, quae Hermeti Trismegisto tribuuntur, *Poemandrum*, *sermonem sacrum*, *clauem*, *sermonem ad filium*, *sermonem ad Asclepium*, *Mineruam mundi* et alia huius generis vulgavit ^f, de quibus cum *Tomo primo*, quantum satis est, dixerimus, ad eum locum Lectorem breuitatis causa remittimus ^g. Sed et Aristotelis *Philosophiam mysticam* siue *Aegyptiacam*, eiusdem fursuris scriptum ideo publicauit, vt ostenderet, arcanam Aristotelis philosophiam cum ista philosophia Platonica ipsaque Christiana concordare. Neque tamen istas veterum lacinias ex tenebris protraxisse contentus, nouam ipse philosophiam Platonice instructam principiis meditatus est, eamque auctam istis, quos recensuimus libellis Platonice edidit Ferrariae ^h. Dabimus integrum libri satis magni titulum, cum adeo rarus sit et carus, vt SORELLVS ⁱ scribat, eius pretio bibliothecam quandam paruam posse coëmi. Est vero hic: „Noua de vniuersis philosophia, libris L. comprehensa, in qua Aristotelica methodo non per motum sed per lucem et lumina ad primam causam ascenditur; deinde noua quadam ac peculiari methodo Platonica rerum vniuersitas a Deo deducitur. Auctore Francisco Patricio, philosopho eminentissimo, et in celeberrimo Romano gymnasio summa cum laude eandem philosophiam publice interpretante. Quibus postremo sunt adiecta Zoroastri oracula CCCXX, ex Platonice collecta, Hermetis Trismegisti libelli et fragmenta, quocunque reperiuntur, ordine scientifico disposita; Asclepii discipuli tres libelli, mystica Aegyptiorum a Platone dictata, ab Aristotele excepta et perscripta philosophia. Platoniorum dialogorum nouus penitus a Francisco Patricio inuentus ordo scientificus: capita demum multa, in quibus Plato concors, Aristoteles vero catholicae fidei aduersarius ostenditur“. Noua in hoc opere nonnulla attulit Patricius, sed mutuum sumpta a Bernardino Telefio. Is enim cum eodem tempore Parmenidea principia reuocasset, nouumque illis de rebus naturalibus doctrinae systema inaedificasset, adeo eius philosophia Patricio placuit, vt nullus cunctaretur, eam veterum doctrinae praeferre. Multa tamen cum monenda haberet, ea parario amico quodam communi cum Telefio communicauit, qui ea occasione suam philosophiam emendauit, illustrauit et auxit ^k. Patricius autem luminibus Telefianis vsus nouum systema suum ita instruxit, vt positus

f) Subiuncta sunt haec scripta Philosophiae de vniuersis, quae cum 1591. prodierat, falsum est, quod in editione Hamburgi 1593. 12. a Ranzouio edita dicitur, primo ea tunc comparuisse.

g) Conf. FABRIC. Bibl. Graec. Vol. I. p. 48. Vol. II. p. 168.

h) 1591. repetita editio Venet. 1593.

i) De Perfect. hominis p. m. 517.

k) Vid. B. Io. G. LOTTERI vita Telefii p. 56. 57. 61.

positis cum illo calore et frigore rerum omnium materialium principiis, tria illis alia adderet, lucem, spatium et fluorem, velut principia oberrantia, Platonica vero Parmenideis miscendo, nouaque veteribus assuendo multa confunderet, et verius obscuraret, quam illustraret. Multa ibi opposita Aristoteli, negata coeli rotunditas et orbes, eorumque densitas et tenuitas, explosus ignis sublunaris et quatuor corporum qualitates. Dum autem audacius in vetera inuehitur, et tamen ad eorum consensum prouocat, sua magis, recte iudicante MORHOFIO¹, intricauit dogmata, quam ipse Telesius, et nebulas aliquas Platonicas potius captauit, quam rei veritatem sectatus est. Prolixe itaque eius philosophiae summam describere, haud opus est, cum ex dictis satis constet, parum, quod eruditione sua dignum nouumque sit, praeter Telesiana, quae in sequenti capite delineabimus, et Platonica eum attulisse. Elegantem vero naturalis disciplinae secundum Patricium delineationem desideranti faciet satis SORELLI diligentia^m. Paucissima nos, ne plane ἀσύμμεστοι abeamus, hic exhibemus, eo redeuntia; nihil esse ante vnum, et ex vno omnia progredi habereque ortum: illud esse vnicum et perfecte bonum, nempe Deum, rerum omnium principium ipsumque bonum. Porro a primis monadibus reliquas oriri, a monadibus essentias, ab essentis vitas, a vitis intellectus, ab intellectibus spiritus, a spiritibus diuersas naturas, a naturis proprietates, a proprietatibus species, a speciebus corpora. Quam rerum oriundarum seriem a Pythagoreis et Platoniceis desumfit, et ita principiis Parmenideo-Telesianis attemperauit, vt diceret, res omnes esse in spatio, calore et luce. Sed et reliqua quoque, quae passim occurrunt, a Platoniceis et Telesio transumpta sunt: esse ascensum et reditum ad Deum finem philosophiae, initia cognitionis sumenda esse a sensibus, imprimis a luce, mediante luce coelesti, quae DEI imago sit, ascendere nos ad lucem primigeniam; lucem omnibus misceri, omnia viuificare et formare; hincque lucidis corporibus suam esse claritatem, qua obscura careant, quia lux ad fundum penetrare nequeat. Esse praeter et ante solem aliam lucem incorpoream, solique et astris inesse calorem, non vero coelis, quae corpora sint simplicia, omnem ignem natura sua lucere, nec ignem sine luce esse, esse coelum aethereum fluorem, a quo reliqua dependeant. Recte de his omnibus pronunciauit SORELLVS, res vel vulgares, vel a Platoniceis desumptas et Telesianis luminibus illustratas, nouis vero vocabulis vestitas pro nouis veritatibus Patricium vendere, et obscuris verbis mysteria sine causa crepare, miscere ea quae rebus tantum accidunt, non vero principia sunt; et obscuris nominibus, v.g. panarchia, pancosmia, panaugia, panpsychia, tractationi praefixis fumos vendere: Dignum tamen esse, qui legatur, eo quod multos errores veterum haud infeliciter refutauerit. Ex his vero, quae strictim paucisque de naturali philosophia Patricii diximus, iudicari potest, vtrum verum sit, quod nonnullis visumⁿ, praecursores Gassendi et Cartesii

H h h 3

tesii

1) I. c. T. II. L. I. c. 14. p. 239.

m) loc. cit. p. m. 421.

n) CRASSVS I. c. TEISSIER. I. c.

tesii Patricium fuisse? ab vtriusque enim systemate Patricii physica longe abest, nec praestare volumus, quod V. C. NIC. COMNENVS PAPADOPOLI^o contendit, Gassendum tela in Aristotelicos ex pharetra Patricii vibrasse; licet hoc plerique fuerint, qui post Patricium in Aristotelem, etiam nostro tempore, insurrexerunt. In reliquis, quas diligenter excoluit vir eruditissimus disciplinis nouatorem egit^s, nouam enim geometriam, rhetoricam et poëticam condidit, viris doctis passim valde probatas^r. Quemadmodum *Parallela militaria* eius ob eximiam veteris literaturae copiam tantopere placuerunt, vt a multis exscriberentur^r, id quod dudum obseruatum Scaligero, *alios, qui hoc studium tractarunt, ad verbum eum sequi, tamen eius nomen ne semel quidem memorare*. Quibus verbis pungere videtur Iustum Lipsium, in eodem stadio currentem^s. Tacemus libellum eius *de scribenda Historia*, et *Commentarium in Polybium*, testes eruditionis eius. Non confundendus noster cum Francisco Patricio, episcopo Caietano, Senensi, libris *de Regno et regis institutione*, et *de optima Reipublicae gubernatione* claro^s. Is enim integro seculo vetustior anno MCCCCXLVII Senis capite plexus est^r. Verisimile tamen nostrum ex eadem familia progenitum fuisse, nam ad Senenses origines suas retulit.

Platonici se-
culo XVII.

§. XIV. Non tam laeta Platonicae philosophiae fortuna seculo XVII fuit: in eo enim coeperunt passim viri docti imaginaria principia, quibus naturalis philosophia a plerisque sectariis philosophis haecenus repleta erat abiicere, et metaphysicis speculationibus physica experimenta deductasque ex naturali fonte regulas substituere. Celebritas Platonis tamen nonnullis persuasit, vt in eius castris militarent, ita tamen, vt eius systema integrum non reciperent, sed vel cum Aristotele suisque placitis coniungerent, vel ad doctrinam ecclesiae effingerent. Vnus Henricus Morus Platonico-Pythagoream philosophiam cum Cabbalistica copulauit et tradidit, cum huius facies paulo melius, quam ante id tempus, innotuisset. Verum dicemus de eo in sequentibus ex instituto. Inter Germanos dogma de ideis, quod esse caput atque cardinem Platonicae philosophiae *Tomo primo* demonstrauius, a Platone mutuatus est, illique comto, ornato et cum Aristotelicis formis in concordiam ire iusso nouum doctrinae naturalis systema inaedificauit IOANNES MARCVS MARCI a KRONLAND philosophiae ac medicinae doctor, eiusdemque facultatis medicae in vniuersitate Pragensi professor senior, ac physicus regni Bohemiae, vir doctus et subtilis, et praeter philosophiae notitiam, linguas quoque Hebraicam, Syriacam, Graecam doctus, qui humanae natu-

Ioannes
Marcus
Marci.

o) Hist. gymnaf. Patauini T. II. L. II. c. 35. n. 212. p. 258.

p) Vid. Obf. Hal. T. VI. Obf. 15.

q) TEISSIER l. c. MORHOF. l. c. T. I. L. VI. c. 1. §. 12. p. 947.

r) ERYTHRAEVS l. c. TEISSIER p. 323.

s) Conf. Lex. Hist. vniu. T. III. art. Patricius p. 817. edit. Basil.

t) Vid. BAYLE l. c. not. A.

ff) Confuderunt vtrumque KOENIG. in Bibl. DORNIVS ad Iensium L. III. c. 25. §. 1. p. 138. Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae l. c.

naturae debitum perfoluit anno salutis MDCLXVII, aetatis LXXII. Is cum naturalem philosophiam qualitatuum occultarum principiis nec claris nec certis fluctuare magis et incertissimam reddi, quam ad legitimam metam deduci cerneret, clariora et paulo verifimiliora illis substituere, et quid per istas qualitates occultas intelligendum sit, quid de specificis et totius substantiae qualitatibus statuendum, declarare constituit. Totam tamen earum cateruam explicare cum prolixius opus esset, quam ipse sibi definiuerat, eam tantum partem sibi illustrandam sumfit, quae in virtutem plasticam, seu feminalem, inquit. Quam ut luce illustriori donaret, ad idearum hypothesein confugit, earumque ad formandas res naturales ad materiam concursum peculiari libro explicuit, hoc inscripto titulo: *Idearum operatricium idea, siue detectio et hypothesis illius occultae virtutis, quae semina foecunda et ex iisdem corpora organica producit* ^t. Hoc philosophiae nouae specimen, cum multos ideae nomine inusitato in scholis physicorum offenderet, et idearum Platoniarum hypothesis cum iis commisceretur, suas lunones suosque angues sensit. Ipse sane auctor conqueritur ^u, multos cum legerent, obirectionem pro fine habuisse, aut per saltum ea, quae carpere possent, more canum ex Nilo lambisse; alios quamuis bene affecti legerent, assequi non valuisse. Placuisse tamen viris summis illam hypothesein ipse testimoniis nonnullis roborat. Nouo itaque commentario eam illustrare aggressus, dum de eo cogitat, prodiit Helmontius, miro euentu Aristotelica et Galenica physicorum dogmata proculcans. Cuius philosophiam cum nouam, crudam, et insolentem esse cerneret Marcus, eam, a principe quodam viro examinare iussus, ubi ideas quoque feminales et operatrices introductas vidit, necessarium tandem aliquando esse putauit, suam de his ideis, quam Hippocraticis et Aristotelicis placitis viciniorem iudicabat, opinionem latius explicare, et qua ratione mediantibus istis ideis feminalibus mundus ex chao euolui coeperit, quemque partes singulares in ea euolutione ordinem, nexum mutuumque consensum habeant, exponere. Edidit itaque philosophiam veterem restitutam, in qua de mutationibus, quae in vniuerso sunt, de partium vniuersi constitutione, de statu hominis secundum naturam, et praeter naturam, et de curatione morborum libris quinque agit ^v; qui liber post auctoris fata ob exemplaria distracta, denuo recusatus est ^w. Non patiuntur limites tractationis nostrae, ut totum philosophiae huius naturalis typum hic sistamus, paucis tamen summam eius indicabimus, ut constet, quid a Platone acceperit, quid Aristoteli formas siue ideas materiae immerfas statuenti concesserit, in quibus cum Helmontio senserit. Multa enim in eo libro sunt, quibus Aristotelicorum et Scholasticorum placita oppugnavit, et imprimis Arriagae systema refutauit. Nempe explosa materia prima Peripateticorum et Scholasticorum, vnum tantum principium cum Parmenide et Melisso assumit, nempe quoad essentiam, et en-

^t) Pragae 1635. 4.^u) In Praef. libri laudandi.^v) Pragae 1662. 4.^w) Francof. 1671. 4.

et entitatem, quod et causa sit accidentium, et subiectum quod recipiat, idque materiae primae surrogat. Quamuis autem hoc meram hypothesein sapiat, non reiiciendum tamen putat, eo quod doctrina ex hypothesi non mereatur reprehensionem, si ea quae huic nituntur, sibi cohaereant. Formam vero substantialem esse fassus, actum eam esse definit compositi physici seu corporis naturalis, prout per animam idem constituitur in esse corporis magis perfecti, hoc est, organici potestate vitam habentis: has formas substantiales esse, ait, vnam entitatem simplicem, differre tamen a se per eam species; nihil vero anima destitui, neque aliquid de nouo fieri, sed omnia ab illa entitate, quae nihil est actu eorum, quae sunt, potestate vero omnia, prouenire. His principiis generalissimis, quae, quo pacto in homine locum habeant acute contra Arriagam ostendit atque tuetur, partium vniuersi constitutionem inaedificat; et postquam monuerat, esse differentiam inter ideas feminales et species imaginatiuas, ita de rerum omnium ortu statuit: Chaos prima euolutione idearum distingui coepisse in mundum coelestem et sublunarem, potuisse tamen ex hoc ideas coelestes, ex illo terrenas euolui, eo quod cognatio inter vtrumque mundum sit: euolutionem idearum per lucem coepisse, terram, animalia et reliqua ex idea propria suam figuram et constitutionem obtinere, omnes vero mundi partes ex chao ortum cepisse, neque alia vi, quam seminali suam perfectionem adeptas esse: posse autem ideas feminales ex vna serie excitare ideas in alia serie euolutas. Porro, coelum, contendit, influere in haec inferiora, fierique actiones stellarum per lucem aut non absque luce, et pro diuerso situ et aspectu vires earum et influxum variare. Non tamen coelestes influxus ad solum, lumen tanquam sui vehiculum, neque ad magnetismum planetarum limitari, sed esse mutationes ideales, stellasque per sui generis ideas in se continere effectus sublunares, euocari vero ideas in planetis latentes per lumen varie illapsam. Per has ideas subiecto materiali impressas, non posse fieri communionem inter stellas et res sublunares. Quibus postea astrologorum praecepta hypothetice assumpta applicat, ut ostendat, quinam effectus proueniant a stellis. Tum ad res sublunares progressus, principia actionum in brutis fieri per ideas feminilibus ideis connexas, statuit, et ideas, ait imaginatiuas ideis seminalibus connexas ad haeredes quandoque transire, et alias impressiones causare. Archeum autem esse systema idearum, et non solum ad fabricam corporis, sed etiam illius usum et actiones secundas determinare. Ita constitutione partium vniuersi generali explicata, haec ad specialem applicat, et quid coelum, quid aer, quid lumen faciat, exponit, quae vero huc apponere locus non patitur. Maxime vero parte tertia operosus est, in illustrando statu hominis secundum naturam, in qua tractatione ideae vtramque paginam faciunt. Fatendum, in his *Φιλοσοφεμένοις* magnam eum ostendisse ingenii subtilitatem; eam autem magna quoque obscuritate laborare, et precariis niti suppositis fatebuntur, quicumque librum cum attentione legerint.

gerint. Quod si enim ideas has, ex Platonicis ideis, Aristotelicisque formis fabrefactas ab archeo Helmontiano simpliciter neges, tota corrumpitur physiologia Marci; eaque omnia recte illi obiciuntur, quae ideis Platonicis opponuntur, esse eas *τερετισματα*, et imaginationis lusus, nec eas ullibi existere, nisi in cerebro Marci, cui tamen mirifice placuerunt: unde exiguus, si quid iudicamus, philosophiae naturalis damno, parte libri speciali, de ideis operatricibus actura, caret orbis eruditus, auctore morte praeuento. Quamuis autem auctor ideas suas a Platonicis valde distinguat, fatendum tamen, ex eadem eas officina prodiisse: has enim formas substantiales non minus ac Plato a Deo deriuat, ita creatas, ut etiam extra materiam et subiectum suum existere possint, immo adeo tenaciter adhaereant subiecto, ut quanquam corpus organicum turbatum omnino sit, ipso tamen puluisculo uniantur, et iunctae impressaeque chaos essentiam formamque largiantur. Pone vero, has ideas aeternas esse in Deo, quod vnum negavit Marcus, sed creatas dixit, et habebis ideas Platonicas, sed miro connubio cum rationibus feminalibus Stoicorum confusas. Quae an principia explicant, sensus implentia et pectus saturantia, merito cum MORHOFIO *, ambigimus.

§. XV. Posset quidem in hunc quoque censum referri illud philosophorum genus, quod contempta humanae sapientiae dignitate diuiniorum doctrinam iactauit, et theosophicam eruditionem crepare ausum est; illud enim nec Platonica ista, nec Cabbalistica contempsit, sed cum somniis suis mira audacia copulauit. Verum adeo singularis indolis est ista philosophia, et proprium characterem seruat, ut seorsim considerari mereatur, dicemus ergo de ea infra peculiari capite. Nulla tamen in gente Plato fauentiores sibi viros doctos expertus est, quam in Britannia. In ea quidem, ut ingeniorum acutissimorum ferax est, non defuere, qui Platoniam philosophiam valde deprimerent, et de naevis quoque in ea conspicuis doctos viros monerent. Id quod praecipue in Oxoniensi academia factum esse, ex viri perspicacissimi SAMVELIS PARCKERI *Censura philosophiae Platonicae* †, libro pererudito et ingenioso, et ad intelligendum Angliae Platonismum, qui tum caput efferre coeperat, utilissimo, discitur. At magnos tamen viros, et eruditione illustres, praecipue theologos Cantabrigieneses in diuersum abiisse, et plerosque veterem philosophiam excoluisse, nulli autem sectae, excepta Platoniorum disciplina adhaesisse, testis est vir clarissimus GVIL. WOTTONVS ‡, GILB. BVRNETVS * autem haud obscure prodidit, Hobbessii philosophiam, quae

*Platonismus
in Britan-
nia florens.*

* Polyhist. T. II. L. II. P. II. c. 1. §. 8. p. 276. conf. L. I. c. 7. §. 18. p. 41.

† Prodiit lingua Anglica Oxon. 1666. 4.

‡ In elogio Thomae Burnetii, quod Actis

philosoph. Vol. III. p. 435. inseruit praestantissimus HAYMANNVS.

*) Hist. temp. sui 1661. T. II. p. 187 seqq.

quae eo tempore magnum inter Britannos strepitum excitauit, et ob impietatem, quam nutrire credebatur, imprimis theologis vehementer inuisa fuit, viris doctis persuasisse, ut Platoniam philosophiam sectarentur: quae cum Hobbesianis placitis in plerisque e diametro aduersa sit, exulta, emendata et ad primos Hebraeorum, ex quibus fluxisse credebant, fontes reuocata, plurimum resistere posse impietati hominis ad aulae plausum gentisque suae propensionem philosophiam attemperantis videbatur. Certe in Cantabrigienfium theologorum scriptis tela, quae innumera in Hobbesium vibrabant, pleraque ex Platonica pharetra defuncta esse, rerum intelligens Lector sine labore deprehendet. Inter hos maxime Platoni fauerunt Witchotus, Wilkinfius, Whortingthonus, Widdringthonus, Morus, quique ex horum disciplina prodierat, Thomas Burnetius. Quamuis enim viri isti doctissimi et iudicii acumine non destituti faterentur †, in naturali philosophia parum claruisse Platonis ingenium; quem notionibus metaphysicis circulos physicos turbauisse probe videbant: non tamen prorsus contemnenda eius scripta physiologica esse iudicabant, et insignem ex illis usum in refellendis impietatis patronis sibi promittebant, eo quod Plato, ut non nemo eorum scribit *, *cum diu versatus esset in Aegypto, retulerit archaeologias haud paucas, et hinc prisco sapientiae prisci mundi vestigia in Timaeo, Politico, Phaedone, aliisque dissertationibus impresserit, defuncta ex ipsis Hermetis columnis.* Ast in theologia et disciplina morali merito diuinum nuncupandum esse statuebant, unde Witchotum philosophiae studiosis Platonem Plotinumque nocturna diurnaue versandum manu commendauisse, testis est, GILB. BURNETVS. Nemo tamen eorum tantum Platonem Platonicosque extulit, et ad omnem sapientiam diuinam pariter et humanam explicandam aduocauit, quam Theophilus Galeus, Radulphus Cudworthus, et Henricus Morus, de quibus iam porro paulo curatius agendum, et qua ratione Platonem secuti sint dispiciendum est.

Theophilus
Galeus.

§. XVI. THEOPHILVS GALEVS Deuonienfis fuit, ecclesiae, quae partes presbyterianorum sequitur, minister, denatus anno MDCLXXVII. Vir doctus, et in scriptis veterum versatissimus, quod copia lectionis in eius lucubrationibus obuia satis ostendit. Vnde clarum inter suos nomen adeptus est, quod tamen melius adhuc illustrauit, qui parentem eruditione, praecipue Platonica, vicit, filius Thomas Galeus, cui elegantissimam IAMBlichi *de Mysteriis Aegyptiorum* editionem et alia nonnulla ^a, ad veteris literaturae et philosophiae historiam apprime facientia debemus. Valde hunc virum eruditum, sed meliorem theologum quam philosophum offenderat ^b noua philosophia, quae, duce Cartesio, aput efferre coeperat, et inter Britannos nonnullis se commendaue-
rat,

†) BURNET. Archaeol. c. 13. p. 438.

*) loc. cit.

a) Sylloges Scriptorum mythologicorum et ethicorum suo loco inter scripta de Pythagora

recensuimus. Edidit etiam Rhetores selectos, Historiae poeticae scriptores antiquos, Collectionem Historiae Britannicae.

b) Narrat haec ipse in Praef. philos. generalis.

rat, magna autem ostentatione a transmarinis extollebatur, theologis reformatis inter Batauos e contrario omnia suspicionibus et querelis contra eam mouentibus. Displicebat viro docto, totam philosophiam moralem missam facere recentiores philosophos, mordebatque eius animum, quod sibi persuasisset, quosdam inter eos bellum toti indicere Euangelio; iudicabat enim, ex criterio: quicquid clare et distincte percipio, illud verum est, et ex primo principio: de omnibus dubitandum, innumera nouarum opinionum monstra eos comminisci, exindeque plurimis peregrinis monstrosisque erroribus in theologia animos eorum inolescere, eosque tandem omni diuinitatis sensu denudatos irridere mysteria fidei, et philosophico fastu temere insolentes, Dei spoliis suam ornare rationem, ac ne sine ratione desipere videantur, eam fidei regulam ac mensuram constituere. Quam pestem religionis cum ferri non posse iudicaret, indignareturque, obrui orbem turba philosophorum, qui nimis fidunt ratiociniis suis, ad reformandam philosophiam animum adiecit, hoc sibi, vt habent eius verba, proponens: *Philosophiam ad suum originarium exemplar, primaeuamque ideam reducere, vt genuina philosophia a simulata ementiatque ac verus philosophiae vsus ab abusu discriminetur.* Statuebat autem, primaeuam istam ideam philosophicam esse verbum Dei, variis modis variisque ecclesiae curriculum reuelatum. Ab hac prima philosophia, barbaricam et Graecanicam suam originem vitalemque spiritum traduxisse: hanc esse illam perantiquam philosophiam a Timaeo Locro et Platone commendatam. Quod cum semel certum atque fixum sibi posuisset, ita in gentilium philosophorum scriptis, caute versandum esse iudicabat, vt theologia non ad philosophiam exigatur, sed philosophia aequa theologiae siue primaeuae veritatis lance trutinetur, sicque ex ethnicorum philosophematis reportetur, quod nobis proprium est, et veritati affine, reliquis abiectis. Commendabat autem selectum, ex optimis quibuscunque factum, eademque ex caussa valde extollebat sectam eclecticam, a viris praestantissimis, nimirum a Potamone Plutarcho, Ammonio magno, Platino, et ceteris aureae successionis viris vsurpatam, et a Clemente Alexandrino summis laudibus elatam. Quem scopum sibi constitutum vt exsequeretur, ducemque se praerberet iuuenibus ad meliorem philosophiam, magno vt ipse ait, molimini manus admouit, et perdifficile opus atque spinosam rem aggressus est. Nempe congeitis ex omni veteri literatura testimoniis *Philosophiam generalem* edidit, in duas partes determinatam, vnam de ortu et progressu philosophiae, eiusque traductione e sacris fontibus, quam cum ad Platonem recta serie peruenisse crederet, fusissime tractauit de philosophia Platonica; alteram, in qua historia est de minorum gentium philosophis praemissa disputauit de nouem habitibus intellectualibus, de philosophiae obiecto, subiecto, finibus, adiunctis, discrimine a theologia, praestantia, effectis, corruptione, recto vsu, partibus, nec

non philosophorum characteribus et officiis. In hoc magnae molis libro eclecticum quidem philosophiae vultum fingit, et prae se fert, reuera autem id agit, vt demonstrata successione philosophiae Hebraeae ad Platonem vsque pertingente, hanc ante reliquas omnes velut optimam commendaret. Licet enim protestatione interposita, fateatur, „se Platonis „errorum, qui varii et magni sunt, nequaquam patronum esse velle, sed „in hominis ethnici tenebris quasdam veritatis primaeque philosophiae „scintillas inuestigare sibi proposuisse, non errorem, sed veritatem com- „mendare, et verum a falso discernere moliri, omnes Platonis opiniones, „quae ab orthodoxa fidei et sacrae philosophiae amussi deflectunt, toto „pectore detestari“: fatendum tamen, falsum praeiudicium, cui satis confidenter fidem habet, Platonem de rebus moralibus atque diuinis prae- ter ceteros omnes accuratius et sublimius philosophatum diuini nomen recte meruisse, virum doctum in transuersum egisse, vt et pro Platonis haberet, quae ab ipso Platone profecta haud sunt, et ad sacros sensus Platoniorum sequiorum dicta, ipsiusque Platonis effata inepte obtorto collo raperet, et frigidis ratiunculis sine vlla veri specie, vbique Hebraeorum sapientiam creparet. Non recensimus librum, maioris molis, quam vt locum in hac pagina eius summa inueniat; faciet desiderantibus eam satis praestantissimi HEVMANNI diligentia^d: illud modo instituti nostri memores monemus, quod attento rerumque gnaro Lectori sponte in mentem venire credimus, Galeum virum pium et doctum, et vt mos erat theologorum eo tempore in Anglia viuentium, insanum immodicumque pretium antiquitati ecclesiasticae statuentem, seductum vetusto isto PP. ecclesiae praeiudicio, ab Hebraeis ad gentiles et imprimis ad Platonem priscae et primaeuae veritatis traditionem peruenisse, habereque hunc philosophum, multo plus, quam alios philosophos, quae diuinae veritati vindicanda et Christianis asserenda sint, quadrata miscuisse rotundis, sacra cum profanis confudisse, et nec fidei historicae regulis, confarcinatis, quaecunque poterat, sine examine testium fatis, quod est, fecisse, nec veram Platonis mentem fuisse assecutum, et imprimis recentioris Platonismi Alexandriae formati larua, quam ab ἐκλέγας philosophica petiit, deceptum, ea sana putauisse, quae morbidum philosophiae corruptae corpus offerunt. Maxime vero origines historiae philosophicae inepta ista PP. hypothesi vehementer corrumpit; quo factum est, vt librum istum, alias ob infinitam veteris literaturae copiam, quam vbique sparfit, saltem in philosophiae historia non contemnendum, in vsum adhibere nemo secure possit, qui non contra inepta praeiudicia ista rite armatus est, et iudicium vbique interponere nouit. Reliqua autem, quae de aliis philosophis habet, ex Laërtio desumpta sunt omnia, et sine crisi accurata descripta, neque tamen ab hoc naeuo immunia. Cuius exemplum esse potest, quod Aristotelicam philosophiam, in puram et impuram diuidendo, istam

d) Aët. philos. Vol. III. p. 793.

istam mediante Platonis canali Stagiritam a Mose accepisse, nescio ineptius, an falsius asserit. Eadem vero lyra cum in altero quoque opere, oberrauerit Galeus, cuius summam exhibet IAC. BASNAGIVS^f, quid de eo statuendum sit, nobis non monentibus quilibet intelligit.

§. XVII. Accuratori meditatione, maiorque iudicii usu Platoniam philosophiam examinavit, et ad refutandos impietatis patronos in partes vocavit RADVLPHVS CVDWORTHVS. Cuius viri longe doctissimi immortale *Systematis intellectualis* opus toties in partes vocauimus, excussimus, emendauimus, ut vel solo hoc nomine non indictus nobis omittendus sit. Is quamuis, ut temporis illius, quo vivebat, circumstantiae postulabant, caute prudenterque in Platonismo in partes vocando versatus sit, quod, teste BVRNETO^{ff}, aduersariis eius occasionem subministravit, versutiae et dissimulationis eum accusandi, non tamen ita occultare eum, quo in Platoniam disciplinam ferebatur, amorem potuit, ut non satis luculentis vestigiis se proderet. Vitam viri praestantissimi enarravit, et praeclarissime non de Cudwortho tantum, eiusque excellenti opere, sed et de ipsa disciplina sacra et philosophica meruit, celeberrimus operis interpret magnus MOSHEMIVS, ex cuius narratione^g, strictim Cudworthi biographiam sistimus. Lucem aspexit Cudworthus Allerae in comitatu Somersettenfi anno MDCXVII, patre genitus theologo elegantis doctrinae et celebris nominis. Quo mature orbat a vitrico, tanta fide educatus est, ut scientiarum elementis artiumque initiis prudenter matureque initiaretur. Cumque puero inesset indoles excellentissima, ingenique acumen magnum, et insolitus discendi ardor, inter praecocis eruditionis pueros referri meruit. Tredecim enim annos natus, in collegium S. Immanuelis apud Cantabrigienses receptus et biennio post ciuibus academiae adscriptus est. In quo stadio tanta alacritate et ingenii felicitate cucurrit, ut ob magnos, quos in philosophia fecerat, profectus magistri artium titulo iureque donaretur, et inter socios collegii S. Immanuelis anno MDCXXXIX reciperetur. Quo in loco positus tantum eruditionis rarae et insolitae fulgorem ubique sparfit, ut ante alios praestantissimi adolescentes eius curae et institutioni committerentur. Accessit pastoris primarii, siue rectoris munus, in vico vicino stipendio lautissimo pingue. Post haec praefectus aulae Clarenfis apud Cantabrigienses constitutus est, creatus anno MDCXLV regius linguae Hebraeae professor, cum in ea lingua et antiquitatibus Hebraeorum plurimum valeret, qua propter munere sacro se abdicavit, totumque se academicae vitae et institutioni summa cum laude tradidit, eruditionemque probavit omnibus. Sumtis vero honoribus theologiae summis, tandem anno

Radulphus
Cudworthus.

Iii 3

MDCLIV

*) Court of the gentiles 1672.

f) Hist. des Juifs T. III. c. 4. p. 421.

ff) Hist. sui temporis T. II. 1661. p. 187.

g) Eam ex actis academiae Cantabrigiensis et chartis Cudworthianis aliisque fide dignissimis memoriis ex Britannia missis magna accuratio-
ne conscripsit illustris editor.

MDCLIV collegio Christi praefectus datus et sacras literas docere iussus est. Cui muneri tanta fide et dexteritate, tanta doctrinae copia praefuit, usque ad vitae finem, quem anno MDCLXXXVIII, aetatis LXXI, habuit, ut maxima omnium de eo esset opinio, isque inter summa scholae illius totiusque Angliae ornamenta, calculum adicientibus bonis quibuscunque numeraretur. Quantus autem vir fuerit, quanta usus sit iudicii acrimonia, qua ingenii felicitate, qua eruditionis ubertate, scripta eius testes sunt omni exceptione maiores. Cum enim profundis meditationibus metaphysicis iudicandi acies affatim sufficeret, lectio autem vastissima, ex abundantissimo veteris et recentioris literaturae penu innumera suppeditaret, et memoria ille gauderet plane insolita, mirum non est, φιλοσοφούμενα sua subtilitate difficillima et profundissima perspicue tamen et eleganter ornata literisque humanioribus commendata eum protulisse. His accessit animus pius, magnoque pro causa Dei feruore accensus, cui immortale *intellectualis Systematis* opus debemus, atheismi fautoribus oppositum, de quo cum iam saepius mentionem fecerimus, plura non cumulumus, praecipue cum incomparabilis MOSHEMII versione Latina, emendationibus et illustrationibus auctum iam in omnium manibus sit, qui veteris philosophiae cognitionem solidam amant et sectantur. In eo autem opere satis prodidit, quas sibi in philosophia partes sequendas proposuerit. Nempe in doctrina naturali atomisticum systema sequitur, ita tamen, ut deserto Democrito et Epicuro, quos primarios impietatis patronos esse iudicabat, naturas iis medias, quas plasticas vocabat, adiungeret; quas cum hypothesi gratia P. Baylio, Manichaeorum systema κατ' ἀνθρώπων defendenti opponeret Ioannes Clericus, longa inde disputandi series et magna utrique viro celeberrimo fabula enata est ^b. In metaphysicis autem et theologia naturali, sui temporis morem apud Cantabrigienfes inualefcentem secutus, Platoniam philosophiam Alexandrino habitu indutam magnopere adamauit, cumque Platoniorum recentiorum ex Ammonii schola libros magna diligentia legisset, multoties in eorum castra transiit, et imprimis Plotinum studiose secutus est. Quo factum, ut non modo horum hominum rationem philosophandi imitaretur, sed et nimis illi philosophiae tribueret, ratus vetustissimae Hebraeorum sapientiae vestigia in illa satis luculenta deprehendi: quae occasio illi fuit in quibusdam offendendi, eorumque errores, maxime de diuinis principiis excusandi palliandique ⁱ. Quos tamen viri cetera summi lapsus, ex nimio Platonismi amore enatos cum post eruditissimum interpretem nos in historia Platonicae doctrinae, et scholae eclecticae diligenter notauerimus, ea hoc loco, quae ibi dicta sunt, non repetimus.

§. XVIII.

h) Historiam controuersiae narrat MOSHEM. in Praef. libri laudati.

i) Paruit id in doctrina de Trinitate, putabat enim vir celeberrimus, veram de tribus in Deo

naturis doctrinam ab Hebraeis ad Platonem, et ab hoc ad iuniores eius discipulos peruenisse, ideoque Platoniorum tres archicas hypostases a Christianorum trinitate non nisi vocabulo differre.

§. XVIII. Nemo vero seculo XVII philosophi Platonico-Cabbalisticum nomen vel meliori iure meruit, vel maiori eruditione tueri fategit, quam HENRICVS MORVS, amicus et collega Cudworthi, in academia Cantabrigienfi. Is vitae historiam, quatenus ad hanc nostram tractationem pertinet, ipse descripsit^k. Editus in lucem est anno MDCXIV, literisque ab ineunte pueritia a parentibus destinatus, cum ingenium illi acre contigisset, haud poenitendos profectus nactus est. Cui agro natura foecundo cum inspergerentur disciplinarum semina, iis artibus quibus ad praeclara quaevis adollescens erudiri solent, ita innutritus est, ut in Cantabrigiensem scholam transferri potuerit, ad absolendam, quam texere feliciter coeperat, studiorum telam. Quam in palaestram delatus non modo optimorum, praecipue veterum scriptorum lectione animum satiandi, sed et rerum veritatem philosophia duce altius, quam vulgo fieri solet, inspicendi desiderio totus flagrans in philosophicarum scientiarum cognitionem omnem suam diligentiam conuertit, idque in studium, ut ipse ait, totum se ingurgitavit. Vfus autem est Aristotele, Cardano, Iulio Caesare Scaligero, aliisque celeberrimi nominis philosophis, quorum scripta diligenter evoluebat. Multorum enim, qui sola Aristotelis lectione se exsatiari non patiebantur, eo tempore opinio fuit, fatisfecisse se desiderio suo, eclecticam quandam philosophiam excolendi, si ea legissent, de quibus aduersis inter se signis concurrerunt Cardanus et Scaliger. Nec negat Morus, in quaedam se subinde incidisse satis argute, et aliquando solide dicta, fatetur autem, pleraque aut tum falsa sibi visa esse, aut incerta, aut triuialia denique et obuia, ut plane operam se luisse in istiusmodi scriptoribus legendis apud se reputaret. Nec a Scholasticis meliora haurire poterat, quorum speculationibus nimis subtilibus in periculosos aliquando errores incidit. Cum enim spinosam, quae inter Thomistas et Scotistas agitur, quaestionem de principio indiuiduationis^l abstrusiore aliquando meditatione esset rimatus, in eam opinionem incidit, se non vnum aliquod esse indiuiduum distinctum et completum, sed membrum ingentis cuiusdam vel immensi potius indiuidui intelligentis, ut pollex membrum est hominis, cui foli datum sit, quis ipse sit plane intelligere. Nec tacet, ambiguus Scholasticorum disputationibus factum esse, ut ex horum philosophorum lectione incertior semper discefferit, etiam in illis rebus, de quibus cognitionem certam apud eos quaerebat, sic ut in merum tandem scepticif-

Henricus
Morus.

k) In Praef. Opp. philosoph. Londini 1676. fol. 2. Voll. editorum. Conf. BVDDEVS Introd. in Hist. phil. Hebraeor. §. 35.

l) Doctam subtilisque meditationis plenam dissertationem de Principio Indiuiduationis dedit sub IACOBI THOMASTI Praesidio illustris G. G. LEIBNITIVS, anno 1663. Qua occasione historiam famosae controuersiae enarravit THOMASIVS, inter Praefationes eius XLIII. p. 246. occurrentem. Non potuit non autem ista dubitatio Mori ex hac Scholasticorum controuersia

oriri, cum plerique materiam pro principio indiuiduationis, ab Aristotele seducti haberent. Ex eo enim necessario sequitur, res omnes ipsis hominibus non exceptis, specie quidem non distinctas, sed numero, eandem habere essentiam, esseque particulas eius licet numero differentes. Et tamen Thomas Aquinas is fuit, qui materiam signatam indiuiduationis principium diceret, cui haecceitatem suam opposuit Scotus, entitatem Occam.

scepticismum philosophia abierit. Relicto itaque Lyceo, totaque disciplina Peripatetica ad Platonicos conuersus, Ficini commentationes, eoque duce ipsum Plotinum, Mercurium Trismegistum huiusque generis alios legere coepit, quibus theologiam Germanicam adiecit. In quibus licet nonnulla tristioris temperamenti vestigia et lapsus quosdam animaduerneret, vehementer tamen illi arrisit commendata *καθ'αυγής* et lumen a Deo solo quaesitum, eo quod satis clare videret, illam, quam hucusque sectatus erat scientiam veri sitientem animum non explere, nec ad eius felicitatem quicquam conferre posse; sentiretque, nihil rationi suae intimaeque conscientiae connatum magis et consentaneum esse, quam ut voluntatem propriam penitus exuat, nec sibi viuat, sed Deo soli, eiusque instinctu peragat omnia. Quem conscientiae stimulum adarripiendam veram philosophandi rationem cum sequi constituisset, magnum inde, ait, conflictum luctamque exortam esse inter diuinum hoc principium, naturamque animalem, cum nulla iam tergiuersandi relictā esset opportunitas, repugnaret autem voluntatis propriae pertinacia subinde recurrens. Frequentiori vero certamine victoria potitum id se consecutum esse asserit, ut reliqua studia prae numinis amore vilescerent sibi atque sorderent, et temperata illa rerum sciendarum cupiditas atque sitis exstingeretur. Quam philosophandi viam ingressus, totusque desiderio plenioris unionis cum diuino coelestique hoc principio ardens, ubi inordinatum illud multa sciendi desiderium refrixisset, et ad solam ille hanc animi simplicitatem puritatemque anhelaret, maiorem, narrat, sibi Indies, quam expectare potuerit, etiam earum rerum, quarum sciendi maxima eum olim cupiditas inceserat, certitudinem illuxisse, ita ut intra paucos annos in laetissimum lucidissimumque animi statum emergeret, et plane ineffabilem. Haec de studio suo philosophico ipse Morus. Quam narrationem sine fuco esse facile viro acutissimo pietatisque studioso largimur, utrum autem eo philosophiae genere, quod postea sectatus est; quodque Pythagorico-Platonico-Cabbalistica dogmata supeditat, illum diuinae lucis illapsum acceperit, et annon inter optime cogitata nonnunquam imaginationis, quam foecundissimam alebat, lusu deceptus sit, Lectori ad philosophiam eius, praecipue metaphysicam attendenti, cogitandum relinquimus. Illud certum, virum longe eruditissimum ab eo tempore a philosophia ad sacras literas transgressum, eam sanctioris disciplinae notitiam sibi acquisiuisse, ut inter praestantissimos Angliae theologos numeraretur^m. Summis itaque sacrae theologiae honoribus auctus per varios gradus ad publici diuinorum literarum professoris munus in academia Cantabrigiensi ascendit, in collegium Christi cooptatus. Quo loco positus cum ad amplificandos veritatis diuinae limites operam laboremque conferret omnem, mors eum oppressit anno MDCLXXXVII, relictā laude magni celeberrimique theologi. Maxime autem in laudabili consilio cum collegis, praecipue Cudwortho conspirauit, impietati inter
ciues

m) BARNET. Hist. sui temp. loc. c.

ciues suos obtentu philosophiae grassanti fortes lacertos obuertendi, eneruandi rationum speciosarum insultus, licentiae nec modum nec colorem impudentiae ponenti metam figendi et obicem, hypocrisin fanaticorum denudandi, schismati doctorum virorum discordiisque in ecclesia natis occurrendi, et hoc pacto infelicitate sui temporis, sacrarum disciplinarum praesidio inculcata diuini numinis reuerentia et pietate ex parte medendi. Cui fini obtinendo nihil melius inferuire posse sperabat, quam si certas et demonstratas de Dei existentia naturaue rerum spiritualium notiones literarum studiosis ingeneraret. Vt autem ad hanc metam pertingeret, philosophiam Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticam adhibuit. Nam et hunc occupauerat opinio late tunc in schola Cantabrigienfi regnans, vetustissimam Hebraeorum sapientiam ad Pythagoram et ab eo ad Platonem et sequaces peruenisse, et ex eorum scriptis, reiectis alienigenis primaeuæ et arcanæ veritatis rudera erui posse. Cum autem Cabbalistarum philosophiam ex eodem fonte promanasse crederet, sibi que persuaderet, summa illa mysteria ab his magistris recludi, quibus ad verae diuinaeque sapientiae radios contuendos grassari licet, totum se isti philosophiae generi excolendo dedit, ita tamen, vt rationem liberam quoque in subsidium vocaret, vnde tria philosophiae suae fundamenta constituit, scripturam, Platonismum, et rationem liberam. Quibus totum philosophiae suae aedificium superstruxit, eamque libris profundam meditationem prae se ferentibus explicuit, et contra aliorum obiectiones defendit. Id quod ita fecit, vt Cabbalisticam philosophiam esse veram illam et antiquam sapientiam ostendere, et quae inter Pythagorae et Cabbalistarum dogmata intercedat concordia, exponere, ac in quibus Cabbalistsae recentiores a veteri sapientia defecissent, explicare conaretur. Inde scripta eius philosophica enata sunt, quae hunc characterem prae se ferunt, nempe, *Coniectura Cabbalistica in tria prima capita Geneseos, s. Tentamen coniecturale interpretandi mentem Moysi in tribus illis Geneseos capitibus, secundum, triplicem Cabbalam, literalem, philosophicam et mysticam, siue diuino-moralem. Defensio Cabbalae triplicis*, quam quoque scripta apologia contra SAM. ANDREAE Examen generale Cabbalae philosophicae defendit. Tum trium tabularum Cabbalisticarum decem Sephiroth siue numerationes exhibentium descriptio, in qua consensum Pythagoricae et Cabbalisticae philosophiae demonstrare voluit. Porro, *Quaestiones et considerationes in tractatum primum libri Druschim, expositio Mercauae Ezechielis ex principiis philosophiae Pythagoricae praecipuisque theosophiae Iudaicae reliquiis concinnata. Catechismus Cabbalisticus siue Mercauaeus, fundamenta philosophiae siue Cabbalae Aeropaedomelissae*, quibus inepta recentiorum Cabbalistarum philosophemata euertere fategit.

n) Conf. Cabbal. denudat. T. I. P. H. p. 14 seqq.

o) Pleraque haec scripta Mori Cabbalistica Tomo I. Cabbalae denudatae inseruit KNORRIVS.

git. Qualem autem Cabbalisticae philosophiae faciem Morus depinxerit, quibus eam fundamentis niti, in quibus capitibus cum Pythagorea disciplina conspirare crediderit, operae pretium esset, hoc loco paulo plenius exponere, nisi *Tomo secundo* eodem labore iam essemus defuncti, ubi Mori et Helmontii, principia Cabbalistica explicuimus. Quare Lectorem ad eum locum amandamus, nec ibi dicta otiose repetimus. Cum autem praeiudicio isto, Pythagoreo-Platonica cum sacris Hebraeorum placitis conspirare, totus esset occupatus, haud pauca ex ea disciplina recepit, ita tamen, ut miro connubio cum Cartesianis nonnullis coniungeret: quo factum, ut a receptis opinionibus non sine invidia et obrectatione multoties abiret, et *παράδοξοφιλήν* proderet. Cuius specimen esse potest eius *Enchiridion metaphysicum, in quo agitur de existentia et natura rerum incorporearum, et quamplurima mundi phaenomena ad leges Cartesii mechanice obiter expenduntur, illiusque philosophiae et aliorum omnino omnium, qui mundana phaenomena in causas pure mechanicas solui posse supponunt, veritas falsitasque detegitur* ^p. In hoc enim libro, ut in tractatione de *Immortalitate animae*, inter alia his paradoxis subscripsit: naturam spiritus habere extensionem, quamvis corpore careat, Deum et spatium siue extensionem coincidere, esse enim attributum eius, dari spiritum quendam naturae, siue principium hylarchicum, a Pythagora, Platone, Aristotele naturae nomine insignitum, praexistere animas et similia, ex Platonismo desumpta; quibus acrem nonnullorum censuram meruit, vehementer improbantium, quod a simplicitate et puritate diuinae veritatis interdum recessisset ^q. Mirandum autem, cum Morus Platonica et Cabbalistica tanto studio secutus sit, potuisse ei Cartesiana quaedam adeo placere, ut cosmogoniam Mosaicam secundum principia Pythagorica, Cabbalistica et Cartesiana explicare susceperet. Id enim in *Cabbala triplici eiusque defensione* fecit, ratus physiologiam Cartesianam clauem exhibere ad Cosmologiam Pythagorico-Cabbalisticam et hanc ad Mosaicam, id quod recte, nisi fallimur, viris doctis improbatum est ^r, et a tanti iudicii viro fieri potuisse, ut gryphes equis iungeret, mirandum esset, nisi innumeris exemplis constaret, ad quae absurda perducatur syncretismi studium. Quamvis autem in naturarum explicanda Cartesium prae aliis sapuisse censeret, tantum tamen abest, ut omnem eius philosophiam probauerit, ut potius candide moneret, quae in ea sibi displicuissent. Id quod factum in *Epistola, quae apologiam complectitur pro Cartesio, quaeque introductionis loco esse poterit ad vniuersam philosophiam Cartesianam* ^s, in qua Cartesium quidem laudat et aduersus ineptos censores defendit, reprehendi tamen iure quodam posse

p) Prodiit Londini 1674. 4. et T. I. Opp. philosoph. p. 133 seqq.

q) Conf. BVDDEVS Isagog. Hist. theol. L. I. p. 136. 269. 283. MOHRHOF. Polyhist. T. II. p. 186. MOSHEIM ad Cudworth. p. 1007.

r) L. ODHELIVS in Synag. bifronte p. 93. BVDDEVS Introd. in phil. Hebr. l. c.

s) Opp. phil. T. I. p. 107. conf. MOHRHOF. l. c. pag. 260.

dam posse contendit, et inaduertentiam quandam, et nimium prudentiae siue honestae astutiae studium, et enormem quandam mathematicae certitudinis ac necessitatis in singulis suis conclusionibus affectationem. Quae ita deducit, et speciosis argumentis instruit, ut quid magnopere cum veri specie reponendum sit, Cartesii affectae vix habuerint, certe, quod non nemini [†] opportune obseruatum, nihil illi ad has dubitationes Mori regesserint. Ex his vero, nobis non monentibus, intelligit Lector, singularem prorsus esse philosophiae Mori faciem, nec eam totam cum cultu Pythagoreo-Platonico, nec cum Cabbalistico concordare. Illustrauit vir doctissimus praeter naturalem, et pneumaticam philosophiae partem, moralem quoque, edito *Enchirido ethico praecipua philosophiae moralis rudimenta complectente, illustrato ut plurimum veterum monumentis, et ad probitatem vitae, perpetuo accommodato*, quod in Germania [‡] recusum est, multaque continet bonae frugis plena [¶]. Ceterum teste GILB. BURNETO ^w mentis sinceritas cum pietate in eo certauit, et laudabile illum occupauit studium, philosophiam ad eum finem adhibendi, ut animos contra atheismi pestem praemuniret. Vnde acerbius, quam merebatur, de eo iudicauit IACOBVS THOMASIVS ^x, qui, cum ferre non posset, asseri a Moro animarum praeeexistentiam, gentilismum ei obiecit, et naturalismum quandam ac latitudinariam religionem, atheismo frigidam suffundentem exprobrauit. Non negamus tamen, Morum inter eos esse, quos Latitudinarios rigidiores inter Anglos vocant, quique narrante BURNETO ^y, id ante omnia agebant, ut accuratius, quam fieri solet, in rerum naturam inquirerent, et ex utraque parte superstitioni pariter atque enthusiasmo resisterent. Probata autem forma regiminis ecclesiastici legibus introducta, moderationem inter partes dissidentes maiorem desiderabant, et amicitiam eorum non detrectabant, qui ceteroquin de variis rebus diuersas partes sequebantur; suis autem libertatem satis magnam, cum in theologia, tum in philosophia concedeabant, eo autem meditationes suas dirigebant, ut rerum causas accuratius explorarent. Has enim partes Morum esse secutum, idem testatur et scripta eius loquuntur. Ast immerito inter Libertinos eum retulit Antonius Collinus, recte vero laudauit ven. REIMANNVS ^z.

§. XIX. Satis luculenter, nisi nos omnia fallunt, characterem philosophiae Pythagorico-Platonico-Cabbalisticae descripsimus, causasque delineauimus, quae viros doctos impulerunt, ut has potissimum partes sequerentur. Relinqui itaque cetera Lectoris meditationi poterant, nisi tractationis methodo aliquid esset dandum, eaque vno fasce comprehendenda essent,

Observationes criticae de hac secta.

Kkk 2

t) BAYLE Nouvelles de la rep. de lettr. 1684. p. 301. STOLLIVS Introd. in Hist. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.
u) Norimb. 1668. 8.
v) Conf. BVDDIVS Isagog. L. I. p. 301.

w) loc. cit.
x) In Epistola cuius fragmenta extant in STRY-
VIT Actis literar. fasc. VII. p. 9.
y) loc. cit. p. 188.
z) In Catalog. crit. T. I. p. 980.

sent, et simul exponenda, quae de hoc philosophiae genere nobis statuenda esse videntur. Ea, si quae in antecedentibus diximus, comparata cum historia Pythagoreismi, Platonismi et Cabbalismi suis locis tradita, attente explorentur, huc potissimum redeunt:

I. Decepisse se ipsos viros, quos in scenam produximus, doctissimos, dum Pythagoream philosophiam affecuti esse sibi videbantur, Lectori ignotum esse nequit ea recolenti, quae *Tomo primo* de Pythagora diximus. Eo enim loco indubitatis testimoniis euicimus, nihil, quod genuinum sit, ex scriptis Pythagorae, aut extitisse vnquam, aut ad posteros dimanasse, scripto nihil eum discipulos docuisse, cuncta arcana methodo celasse, et adeo sacri silentii sacramento suppressisse doctrinae suae notitiam, vt in vulgus emanari, praeter exoterica nonnulla et vulgaria, non potuerit. Mature quoque interiisse sectam Pythagoricam, innumeraque, ex vago rumore illi esse, maxime a Platonis, supposita. Pauca porro, quae ad nos peruenerunt, et a Platone, Aristotele, Xenocrate aliisque, quibus Pythagoreorum meletemata innotuerunt, ad posteros transmissa sunt, partim dubia, manca et imperfecta esse, partim adulterata et ad proprias sententias reficta. Quibus circumstantiis philosophiae Pythagorae probe consideratis, certissimum apparebit, spe sua delusos philosophos hos pro Iunone nebulam fuisse amplexos, proque Pythagorica philosophia philosophemata peregrina et adulterata habuisse, certe ad vera Pythagorae placita adspirare nequiuisse. Quod vt omni dubitatione caret, ita demonstrat quoque, defuisse illis clauem tantopere depraedicatam ad referenda veteris philosophiae Hebraeorum adyta, etiam si concedamus, Pythagoram sua ab Hebraeis accepisse.

II. Verum id falsissimum esse, et tum veterum testimoniis fide dignis repugnare, tum cum dogmatibus Hebraeorum conuenire non posse, eodem loco luculenter demonstrauius, confecimusque incertissimum et insuperabilibus difficultatibus expositum esse iactatum Pythagorae iter ad Orientales et imprimis Babylonios, certissimum autem esse, quod nunquam ad Iudaeos Pythagoras accesserit, multo magis, quod cum eorum doctoribus et prophetis conuersatus sit. Ast hoc praecipue fundamento nititur secta, Pythagorico-Cabbalistica, quae recentiori aetate resuscitata est a Pico, Reuchlino, Riccio, Georgio, Agrippa, aliisque. Hoc canali ad Pythagoram, et ab eo ad Platonem, ab eius affectis vero ad nostra tempora dimanauisse sapientiam veterem, omnes huius sectae fautores, ne recentioribus quidem exceptis, sibi persuadebant, et de vetustissima sibi veritate gratulabantur, licet purpurae huic humanarum nugarum panniculos affutos crederent, viderentque. Quos cum a veris et genuinis veteris sapientiae Hebraeae placitis distinguere nec nossent nec possent, nescio quae mysteria sibi inuenisse visi sunt, vbi nihil praeter somnia imaginaria acceperunt, quae nec Hebraica nec Pythagorea dici poterant et debebant. Ita vero duplici ratione peccatum est. Nam non solum falsas sibi de originibus

ginibus veteris veraeque philosophiae opiniones fingebant, sed et doctrinas malefanas et hoc nomine plane indignas, quales multas continet ista Pythagorica disciplina, pro sanctissimis habuerunt veritatibus. Quas cum hostibus Christianae religionis, velut *σοφὸν φάρμακον* contra impietatem opposuissent, mirum non est, nocuisse eos plus veritatis diuinae amplificationi, quam profuisse. Cuius exempla esse possunt satis luculenta quae Picus, Reuchlinus, Ricius, Georgius de sacris Christianae religionis placitis aduersus atheos et *ἐμπαικτας* scripsere, ab his fannis magis et contemptu excepta, quam cum admiratione lecta et admissa.

III. Neque ex Cabbalistica philosophia medicina allata, sed electum philosophiae genus multo magis confusum est. Id quod historiam eius *Tomo secundo* accurate expolitam intuenti et ad hanc sectam applicanti erit longe manifestissimum. Ex ea enim certissimis indiciis patet, omnem illam Cabbalisticam philosophiam nec ab Hebraeis, quod quidem prae se ferebat, ortam esse, nec puram Pythagorae disciplinam pro parente agnoscere, sed esse chaos quoddam ex placitis orientalibus, Platonicis et Aegyptiacis enatum, ad demonstrandas rerum omnium ex vno fonte emanationes, per varios gradus ad hunc vsque mundum sublunarem ipsosque infelices spiritus pertingentes, quod a veteris disciplinae Hebraicae praeceptis praeter nomen et ineptas quasdam dictorum sacrae scripturae accommodationes, prorsus nihil habet veritatis diuinae Hebraeis patefactae, et errores fouet longe periculosissimos sanctissimaque reuelationi e diametro contrarios. Ast hanc tamen ex illa defendere, sicque arcana diuina recludere satagebant. Quod quam infelicitate fieri potuerit, rerum intelligens nobis non monentibus comprehendit. Exemplo esse possunt ea, quae Henricus Morus, ceteris multo doctior et acutior, hunc in modum est commentatus. Tacemus innumera huic Cabbalisticae doctrinae successiua immutatione fuisse assuta, ita vt ne quidem de primis eius dogmatibus certi esse possimus, vt in eius historia demonstratum. Quo fieri debuit, vt velut in alto sine cynosura, sine clauo, sine rectore fluctuarent viri boni et docti, sed originum philosophicarum aut ignari, aut ad eas non satis attendentes easque ex P. P. ecclesiae somniis repetentes.

IV. Ipsa vero incertitudo Cabbalisticorum scriptorum hos philosophos multoties decepit. Cum enim longe rarissima essent, et innumeris modis aut supposita aut adulterata, arripuerunt tamen, quodcunque in manum venerat, velut thesaurum latentem, et peregrinorum atque obscurorum admiratione capti illis, furtiuis et corruptis monumentis fidem habuerunt, immo pecunia quoque pro iis erogata, nimia credulitate se emungi passi sunt, quod Pico imprimis obtigisse suo loco narrauimus; et accidisse quoque Georgio Veneto, Agrippae et similibus, qui hos libros infano studio venabantur, valde est verisimile.

V. Quamuis autem nonnulla Cabbalistarum scripta nacti essent genuina, qualia vidisse eos, Reuchlini et Agrippae exempla docent, qui libros

quosdam Soharicos, librum Iezirah fimilesque inspexerunt, valde tamen iis obfuit, quod accuratum inter Cabbalam exegeticam siue literalem, philosophicam siue doctrinalem et metaphysicam, et inter practicam atque magicam discrimen vel ignorauerint, vel neglexerint. Inde enim euenit, vt exegeticos Iudaeorum lusus, quibus velut corticibus arcanus sensus subest, cum ipsis dogmatibus confuderint, et hoc argumentandi genere otioso et ludico nimium quantum tribuentes, quodcunque vellent, inuitis etiam Cabbalistis exculperent, ita vero se velitariis his armis religionem Christianam summopere defendisse somniarent. Id quod Pici et Reuchlini libros, vel Riccii quoque et Angeli Burgonouensis commentationes consulenti est clarissimum. Hac ratione vero Iudaica, Christiana, Platonica et propria cogitata facile erat in vnum confundere et pulchre miscere, quae ita attemperata sonos dabant mirificos, sensum fere nullum, sane minime genuinum, exhibebant. Paulo distinctius id discrimen obseruauit Agrippa, vir acer et attentus, ast cum magiam esse vetustissimam philosophiam miro sibi somnio persuasisset, ex Cabbala practica ea ad philosophiam retulit, quae naturam eius totam confundunt. Vnde nec Cabbalisticam philosophiam nec Pythagoricam ex eo discere licet. Morus autem φιλοσοφώτερος dum sua tradit, non aliena, nobis multoties peregrino imposuit nomine.

VI. Vt vero error errorem gignit, ita quoque in hac secta accidit. Semel enim occupatis praeiudicio auctoritatis animis, quodcunque antiquitatis veneratione enitebat, ad hanc philosophiam obtorto tractum est collo. Cum enim eius sectatores firmissime sibi persuasisset, ad barbaras gentes ab Hebraeis sapientiam quandam arcanam atque mysticam descendisse, Zoroastrem, Hermetem, Orpheum aliosque veteris orbis philosophos principes in hunc censum retulerunt, eosque Pythagorae praeceptores si non voce, scriptis tamen fuisse crediderunt. Qua opinione semel radices agente, dici non potest, quam faciles fuerint in fide danda descriptionibus istis, quae venerandorum horum nominum titulis superbiebant, et quam diligentiam adhibuerint, vt has commentationes in aprium producerent, suisque lucubrationibus illustrarent, exque iis vetus illud sapientiae genus, quod sperabant, restituerent. Quem morem in Italiam ex Graecia transtulerunt Graeci exules, maxime Pletho et Bessarion, fouerunt Ficinus et Picus, ad Cabbalisticam adplicuerunt Georgius Venetus et Reuchlinus, magicis adhibuit Agrippa, editis autem collectisque vno fasce huius furfuris scriptiunculis, in iustum quoddam compendium coegit Patricius, cuius eruditio quam plurimos minorum gentium philosophos seduxit, vt in eadem deuia delaberentur. Quam erronea enim haec opinio fuerit, et quam noxia ad corrumpendam tum philosophiam omnem, tum origines eius vitiandas, ex iis, quae *Tomo primo* de his scriptis υποβολιμαίως late disseruimus, adeo notum est, vt ea repetere hoc loco non sit opus.

VII. Dimiserunt, quod fatemur, nonnulli Cabbalisticam philosophiam, et Platoniam pure sequendam esse statuerunt, eo quod legi hodie Platonis opera possint, et haud exiguus doctissimorum eius interpretum superfit numerus. Verum si dicendum, quod res est, parum feliciter. Platonem enim valde obscurauerat syncretistica philosophia, quam in Italiam delatam Ficinus, Picus, et sequaces resuscitauerant, quae quam inepte academica dogmata corruerit, et aliena immiscuerit, proluxa demonstratione exemplisque luculentis clarissimum *Tomo secundo* fecimus. Inde vero omnis naeuus originem habuit, et quam inutile fuerit resuscitatae philosophiae Pythagoreo Platonicae studium, haud obscure proditum est. Ex his enim propaginibus omnes illi furculi proreperunt, qui fructibus malae indolis hanc philosophiam repleuerunt. Nam ab his philosophis, syncretistica illa placita et vana dogmatum paradoxorum somnia orta sunt, quibus commentationes suas recentiores repleuerunt. Ab his magistris didicerunt sequioris aetatis commenta Mosi, Hermeti, Zoroastri, Orpheo tribuere; his auctoribus Cabbalistica ipsa in his officinis cusa reici non poterant: verbo omnis philosophia Ammonio, Plotino, Porphyrio, Iamblichio, Hierocle, Proclo, Simplicio, et ex Christianis Origene, Pseudo-Dionysio, Synesio, Psello, innixa est: hos classicos auctores iactare Picus, Ficinus, Reuchlinus, Georgius, Agrippa, et qui magis sobrie philosophari videri voluit Patricius. Ad hunc lapidem offenderunt Galeus, Morus, Cudworthus, in quorum scriptis adeo regnat philosophiae Platonico-Alexandrinae auctoritas, ut cum damno veritatis diuinæ eius placita, quinimmo haud raro verba phrasæque receperint. Exemplum qui volet, illa quæ de Georgio Veneto, Agrippa et Patricio ex sec. XVI, de Cudwortho et Moro ex seculo XVII diximus, ea affatim suppeditabunt.

VIII. Cum autem in merum Syncretismum hæc philosophia abierit, maleque confarcinata exhibuerit, quaecunque speciem antiquitatis mentiebantur, facile inde colligere est, quam ineptam atque falsam philosophandi rationem illa obtulerit. Et ferri tamen potuisset, concedique ut suo abundarent sensu isti philosophi, nisi detestabile praeiudicium eos intransuersum egisset, ex hac pseudo-philosophia posse diuinam veritatem erui, et antiquissimam sapientiam restitui, eo quod hanc esse illius parentem crederent. Ita enim nobis totum emanationis systema obtrusum, dogmata autem aliena et falsa veritatis diuinæ obtentu commendata sunt, et corrupta sanctioris disciplinae simplicitas. In qua frustra animam mundi, influxus angelorum, arcanas operationes hominum in coelestia, subordinationem naturarum in diuinis, praeexistentiam animarum, spiritum naturæ et similia quaeras, nisi eo ipso inepto praeiudicio magistro et interprete utaris.

IX. Quod si in se sectam istam, posthabito hoc respectu ad alias intueamur, ne tamen hoc quoque nomine se commendare, nomenque Platonicae tueri potest. Miris enim modis a Platone discedit, et eius opinionem

nionem peruertit. Ad quod, praeter dicta duplex quoque caussa concurrat. Nempe vel Aristoteles more scholae Alexandrinae in partes pertractus est, quo pacto genuinus Platonismus perit: vel eius odio nimis ornatus, excusatusque Plato est, ut invidia Stagiritae cumlaretur et Platoni postponeretur. Quae maxime ratio coegit Patricium, Platonis doctrinam miris modis pingere et Parmenideis vel potius Telefianis meditationibus reddere *Φιλοσοφικώτερον*, magisque disciplinae naturali attemperatam. Tacemus adeo ineptiisse nonnullos, ut desumpto externo quodam veteris Pythagoricae et Platonicae doctrinae habitu, suisque naeniis et lasciuientis ingenii somniis adaptato, crederent, Pythagoream Platoniceamque se sapientiam tradidisse. Quod memorabili Georgii Veneti exemplo illustrari potest, qui doctrina philosophica de musica Pythagorea hoc modo miro legentium fastidio usus est. Ex quibus omnibus inductione in vnum collectis recte concludimus, veram philosophiam ab hac secta parum fuisse adiutam, licet nonnulli passim acute, et in nonnullis verisimiliter philosopharentur.

CAPVT V.

DE RESTAURATIONE PHILOSOPHIAE
PARMENIDEAE.

§. I.

*Occasio re-
suscitatae
philosophiae
Parmeni-
dae.*

Parmenideae philosophiae ex puluere et obliuione, in qua tot seculis abscondita et depressa iacuit, resuscitandae occasionem dedit philosophia naturalis Aristotelis. Haec cum magna quidem et multa promitteret, pauca autem reapse exhiberet, quibus de rebus naturalibus certa et clara superstrui explicatio posset, principia autem in cerebro magis Stagiritae enata, quam rebus naturalibus insita notionesque vagae, incertae et metaphysicis quibusdam praecisionibus abyssum naturalium mysteriorum non exhaurientes magno verum sitientes fastidio onerarent; excitati tandem sunt viri nonnulli docti, ingenio acres et animo satis fortes ad contemnendum abiiciendumque auctoritatis Peripateticae praecudicium, ut physiologiam Aristotelicam examinarent, examinatamque et improbatam expellendam esse ex physicis philosophorum circulis statuerent, et meliora surrogare auderent. Cuius egregii facinoris gloria primo, nisi fallimur, in argumento naturali debetur BERNARDINO TELESIO. Is enim excitatus fortean Platoniorum nonnullorum disputationibus, cum Platonica quoque de rebus naturalibus disputatio minime satisfaceret animo, explosa illa atque Peripatetica philosophia, nouam dare phy-

physicae partis explicationem constituit. Quam cum Parmenideis tuto inaedificari posse principiis crederet, sepulta reuocauit in vitam, iisque nouum atque elegans superstruxit doctrinae naturalis aedificium, quo meruit, vt a nonnullis^a inter eclecticicos nouaeque philosophiae conditores referretur. Quam ei laudem non prorsus quidem denegamus, cum ipsius systematis nexum atque rationem suo debuerit ingenio. Quia vero id proprie fategit, vt Parmenidem nobis de rebus naturalibus accurate philosophantem sisteret^b, hoc capite eius philosophiam enarrandam constituimus, ostensuri, qua ratione Parmenidea placita ordinauerit, eiusque principiis ad physiologiam explicandam vsus sit. Miramur autem, virum suo iure in hoc eruditionis genere summum a plerisque, qui philosophiae historiam scripserunt, aut intactum mansisse, aut leuiter tactum esse, eosque qui historiam eruditam seculi XVI exposuerunt, huius viri mentionem satis accuratam plenamque non fecisse. Id quod ex inspectione eorum disci potest, quae NICOLAUS TOPPIVS^c, et LEONARDVS NICODEMVS, IMPERIALIS, TEISSIERIVS^d, NIC. COMNENVS PAPADOPOLVS^e et ex his alii de eo retulerunt. Egregie itaque de hac historiae philosophicae particula meruit, eruditissimus Io. GEORGIUS LOTTERVS noster, professor Petropolitanus, nimis acerbo praematuraque fato elegantioribus literis nostraeque amicitiae ereptus, qui de *Vita et philosophia Bernardini Telesii* luculentum atque doctissimum nobis dedit commentarium^f, inque eo non res modo et philosophiam Telesii, sed vniuersam quoque seculi XVI historiam literariam luculenter illustrauit. Quem duce eo magis sequimur, quo accuratior eius est tractatio, isque fere nulum in hoc argumento post ipsum scripturis reliquit spicilegium. Consulatis itaque fontibus hunc commentarium inspicere Lectorem iubemus, prolixius copiosiusque ea explicaturum, quae strictim exponere instituti ratio limitesque poscunt.

§. II. Tulit elegantissimum BERNARDINI TELESII ingenium Italia, edidit Consentia, Neapolitani regni vrbs satis celebris et virorum clarorum ferax^g. Natus est anno MDVIII, ex familia et generis nobilitate, atque sanguinis gloria et literarum virtutisque laude inclyta, teste Io. IMPERIALE^h, et, qui Telesianae gentis decora pluribus enarrauit, ELIA DE AMATOⁱ. Cum natura feruidum illi atque acre ingenium contigisset, et sui animi inclinatione et parentum amicorumque consiliis atque exemplis fere puer literarum studiis se tradidit. Maxime vero patru

Vita Telesii.

a) VERVLAMIVS Hist. ventor. praef. T. II. Opp. et passim. TOPPIVS Bibl. Neap. p. 344. IACOB ECHARD, Bibl. Domin. T. II. p. 506.

b) VERVLAMIVS de Cupidinis fabula, Vol. III. p. 238.

c) loc. cit.

d) Elog. T. III. p. 449.

e) Hist. gymn. Patav. P. II. c. 32. n. 146. p. 278.

f) Lipl. 1733. 4.

g) Sexaginta duos Consentinos, eruditione claros laudat TOPPIVS libro cit.

h) In Museo Hist. p. 78.

i) In Pantapologia Calabria, Neapoli 1715, edita p. 126. vid. Act. Erud. Suppl. T. X. f. 7. p. 289 sq.

tonii Telefii exemplum et institutio illi adolescenti plurimum profuit. Magna inerat viro huic literarum tum humaniorum tum seueriorum cognitio, qua meruit a Carolo V, Caesare, vocari, vt Philippum II, filium literis instrueret, testibus libris eius doctissimis, quibus virorum doctorum elogia meruit^k. Sane celebris philosophi laude dignum censuit THYANVS^l. Hic eum, priuato quidem studio^m rectae mentis atque eruditionis cupidae iuuentuti apud Mediolanenſes bonarum artium scholas aperuiſſet, noſter ad eum vix ex ephebis egreſſus miſſus eſt, vt et contubernio eius et institutione frueretur. Qui cum parentis curam atque diligentiam in educando formandoque adoleſcentis ingenio adhiberet, et eius animum ſponte currentem addito calcari ad honeſta eruditionis praemia conſequenda magnopere accenderet, dici non poteſt, quantum Bernardinus in illis diſciplinis profecerit, quibus ad maiora capeſſenda iuuentus erudiri ſolet. Inde facultas, Latine eleganter ſcribendi in ſcriptis Telefii poſtea prodita, viresque eloquentiae, quae accedente iudicio paulo maturiore ſe vehementer commendarunt. Acceſſit, more iſtius aetatis, praeter facultatem poetica, quam ei tribuit TOPPIVSⁿ, Graecae linguae ſtudio, quo velut clauē vſus eſt ad referenda Graecae philoſophiae, in ſcriptis veterum latentis adyta. Dein patruo Antonio ad Romanum gymnaſium vocato anno MDXXV, vt in illuſtri hoc theatro literas manſuetiores doceret, Bernardinus cum eo illuc abiit, et quicquid alimentorum ſtudiis ſuis vrbs vel doctiſſimorum virorum praeceptis, vel hominum erudiſſimorum exemplis magna copia ſuppeditabat, ad doctrinam ſuam amplificandam retulit: biennio vero poſt a latere auunculi Conſentiam ad beneficium ſacerdotale adeundum redeuntis auuſus dum Romae manet, cum reliquis incolis fatalem annum MDXXVII expertus eſt, quo Borbonio principe duce vrbs capta et direpta eſt. Triſtiſſimo et infeliſſimo id noſtri fato euenit. Ipſe enim licet ſilentes et tranquillas Muſas nemini grauis ſequeretur, facultatibus omnibus tamen a milite ſpoliatus et in carcerem inſons detrufus eſt. Et liberatus forte ex eius ſqualore non fuiſſet, niſi Bernardini Martiriani, ciuis ſui, qui laudato duci tum ab epiſtolis ſecretioribus fuit, et idem poſtea munus apud Carolum V imperatorem ſubiit^o, interceſſione in libertatem fuiſſet vindicatus. Romam ita tantae cladis memoria perhorreſcens ad Patauinas Muſas conceſſit, ſeueriori ſe diſciplinæ traditurus, et philoſophiae atque mathematicarum ſcientiarum myſteriis initiandus. Illam tum Hieronymus Amalthaeus^p docebat, has Fridericus Delphinus^q magno applauſu tradebat. Illum itaque

k) Vid. Iovivs in Elog. c. 122. p. 264. Teiſſ. Elog. T. III. p. 449. IMPERIALIS l. c. LOTTERVS l. c. p. 7. not. d. et quos laudat.

l) Apud TEIſſIER l. c.

m) Vid. COSTER. l. c. not. c. p. 2.

n) pag. 344. Nihil tamen poematum Telefii hodie extat.

o) TOPPIVS l. c. p. 46. DE AMATO l. c. p. 108. LOTTER p. 9. not. l.

p) Vid. TEIſſIER T. III. p. 22. PAPADOPOL. T. I. p. 228.

q) Vid. PAPADOPOL. l. c. T. I. l. III. c. 10. n. 51. p. 305. Qui reſert, tanta felicitate Venetiis medicinam ſeciſſe, vt ſuſpectus cucullatis fratribus tantum non in carcerem raperetur.

itaque moralem philosophiam explicantem audiuit, huic totum se tradidit, tantaque felicitate in artium mathematicarum secreta penetrauit, vt teste IMPERIALE * proprio ingenio noua, inexcogitata, imperscrutabilia prope quam plurima detegeret in doctrina optica. Quibus praefidiis munitus cum ad naturalem philosophiam accederet, mirum non est, vulgarem eius explicationem, quae tum obtinebat, illi non placuisse, nec arrisisse iuueni mathematicam ἀνελκισσάτω et perspicuitatem sectanti vel Aristotelis libros phycicos, quos Graece legerat et examinauerat; vel metaphrasticarum Latinorum et Graecorum explicationes quas consuluerat, existimans vt ipse scribit †, *feri non posse, vt tot praestantissimi viri tot nationes, utque adeo humanum genus vniuersum tot iam secula Aristotelem coluerit, in tot errantem tantisque.* Vt itaque certio rem planioremque sibi viam pararet, ipse sibi sufficiens de fundamentis proprii aedificii in naturali disciplina iaciendis cogitauit, eorumque primas sibi lineas formauit, damnatis Peripateticorum dogmatibus, quae minime sufficere in rerum naturalium φαινόμενοις causis explicandis pulchre videbat. Ita quod gnauiter ingressus erat philosophiae curriculum Patauī feliciter absoluit, et summis in eo dignitatibus acquisitis coronauit, cumque deleta fere esset pristinae calamitatis, quam apud Romanos passus erat, memoria, in urbem rediit, ingenii diuitias aucturus et expliciturus. Cuius occasionem egregiam nactus est, cum felicitas illi obtigisset, vt virorum doctissimorum consuetudine frueretur, colloquiis eorum pascere, luminibusque praeclaris illustraretur. Inter quos cum magno eum fauore atque beneuolentia prosequerentur Vbaldinus Bandinellus et Ioannes della Casa, quorum ille Graecarum literarum erat intelligentissimus †, hic vero carminis gloria excellebat ‡, vterque autem iudicii acumine praestabat, libere cum tantis viris pro familiaritate amicitiae, quam cum illis contraxerat, cogitata sua de philosophia naturali communicauit; qui, cum egregie cuncta ipsis placerent, ad pertexendam, quam inceperat telam Telefium vehementer excitarunt. Ita philosophica eruditione praeclare ornatus summis passim viris innotuit, qui in aula Romana versabantur, cumque sanctiorem illi disciplinam iungeret, et maxima esset animi candoris morumque probitatis eius in curia Romani pontificis existimatio, ita carus omnibus fiebat, vt, quod auctore THVANO * scimus, Paulus IV, qui tum rerum sacrarum summae praeerat, illi vltro archiepiscopi Consentini dignitatem offerret, quam tamen, studiis aliis delectatus modeste recusauit, et episcopali tiara fratrem Thomam ornari passus est. In qua tamen Thuani narratione temporum rationes non nihil impeditae sunt †. Illud certum,

LII 2

Tele-

r) loc. cit. pag. 78.

s) In Praef. Lib. de Rerum natura edit. Rom. 1565. Inde magna inerat Telefio Peripateticae philosophiae notitia, qua meruit vir Peripateticis rationibus potens et instructus vocari VERV-
LAMIUS de Fab. Cupidinis Vol. III. Opp. p. 238.

t) Vid. LOTTER. l. c. p. 14. not. u.

u) Notissimum Casae in Hist. lit. recentiori nomen et merita opera eius recudi fecit NIC. HIER. GYNDLING. Halae 1709. 8.

x) loc. cit.

y) Thomam Telefium summi apud Consentinos antistitis dignitate fuisse ornatum anno MDLXV, ex VGHILLI Italia sacra T. IX. p. 350.

Telefium, post moram Romanam patria Consentia repetita vxorem duxisse, Dianam Serfali nobili inter Consentinis genere editam, quae cum trium eum liberorum patrem fecisset, praematura eum morte summa affecit tristitia, nec exiguo familiae damno decessit, studiorum philosophicorum non item. Quod enim non nemo poetarum recentiorum cecinit:

- - rara libris cura, ubi foeminae
 Quicta turbant tecta philosophi,
 Diesque ac noctes cor mariti
 Per stimulos agitant acerbos.

id Telefio quoque vxoris compedibus vincto euenisse narrant, qui res eius descripserunt ^a. Non enim ipse modo fatetur ^b, *post studia iuuenilia scribendi munus se longo tempore intermisisse*, sed et alii referunt, cohortationes Bandinelli atque Casae a matrimonii curis, et administratione domestica Telefii fuisse impeditas. Ab his autem vinculis et vxoris morte, et filii, quem vnicum superstitem habebat, diligentia, cum is res domesticas regendas suscepisset, liberatus, ad otia philosophica rediit, et vt ferentiori mente diuini ingenii foetus eniteretur, secessum literarium meditatus, in praedium aliquod suum, sacris nemoris silentiis et ruris amoenitate ad philosophiam inuitans abiit, totumque se in literas ingurgitauit. In quo tamen otio ita negotiosus fuit, vt cum ab vrbano strepitu et familiae interpellatione liber esset, veterum philosophorum scripta diligenti manu euolueret, et imprimis repetito studio Aristotelis libros relegeret et examinaret, plurimum autem temporis perficiendo, quod Parmenideis principiis inaedificare coeperat aedificio doctrinae naturalis tribueret, et congestis digestisque omnibus *duos de natura libros iuxta propria principia* componeret, inque illis Peripateticam super rebus naturalibus disciplinam euerteret. Suo tamen iudicio diffusus, meletemata sua cum amicis communicauit, quibus mentem inesse rectam sobriosque de philosophia sensus nouerat, et imprimis cum Ioanne Mario Madio Brixiano, rerum philosophicarum peritissimo viro ^c. Cuius calculum cum meruisset, excudendos eos de natura libros Romam misit, vbi anno MDLXV typis exierunt. Cum autem totus a natura ad detegenda explicandaque secreta sua opera factus esset, in isto labore perrexerit, et de singularibus quoque ex disciplina naturali argumentis commentarios composuit, typisque ex parte vulgauit, nonnullos posteris edendos reliquit. Vix vero typographi carceribus liberata prodiit Telefiana

constat. Ast eo tempore iam in matrimonio vivebat Bernardinus, Paulus IV, P. R. quinquennio prius morte decesserat. Si itaque Thuanus scriptor coaeuus deferendus non est, intelligenda haec sunt de consilio Papae, post ista demum tempora euentum fortitro. conf. LOTTER. l. c. p. 16.

z) CONR. CELTES Lib. III. Odar. XXIII.

a) PAPADOP. J. c. b) loc. cit.

c) PAPADOP. l. c. T. I. L. II. c. 36. n. 167. p. 261. Fauebat Madiorum, vel Magiorum, familia Aristoteli, vnde ex ea Vincentius quoque Magius de ea philosophia, editis Simplicii et Alexandri Commentariorum versionibus meruit. Placide tamen Madium legisse, nec improbauisse suas meditationes in Praefatione testatur Telefius,

fiana physica, cum insperato quidem, ast laeto magnoque plausu exciperetur tum a viris doctis, tum a gymnasii Neapolitani ciuibus, qui licet totam aetatem suam in Aristotele consumsissent, laetabantur tamen, esse ipsis ducem, quo ad insitam naturam libertatem philosophandi spem suam erigere possent. Ita nempe quae apud alios inuidiam parere solet, Telefio gloriam laudemque peperit dogmatum nouitas. Instigare itaque Telefium, rogare, instare, vt secessum relinqueret, solitudini vrbis frequentiam praeferret, et Neapolin ad docendam nouam philosophiam concederet. Vincique se passus est Telefius, atque in eam urbem concessit, in qua tantum abest, vt de rebus naturalibus dicentis praesentia famam minueret, vt indies maior esset eruditionis eius et eloquentiae admiratio. Neque ea adolescentium tantum fuit, sed viri quoque maturo iudicio praediti, magnopere doctrinam Telefianam suspexere, et ab eo accendi se passi sunt ad scrutanda diligentius, quam a Peripateticis fieri solebat, naturae arcana, et colendam physicam. Quod studium auctore Telefio occasionem dedit societatis eruditae ineundae, quae iunctis inter se viribus diuisisque laboribus ad iuuandam rerum naturalium cognitionem et conculcandam Stagiritae auctoritatem in physicis conspirabat. Quam academiam, (ita laudabile institutum vocare more a Platonicis desumpto placuit,) vel omnium primam, vel inter primas fuisse et exemplum dedisse, quod maximo philosophiae emolumento posterius sequerentur, annales literarii testantur ^d. Huic academiae Telefianae nomen a conditore haesit, quamuis et ab eius patria Consentina dici soleat ^e. In hoc igitur vitae suae otio satis negotioso cum diligentissime naturae scientiam excoleret, ita carus factus est omnibus, vt principibus quoque viris maximopere probaretur, eumque vt liberalius philosophiae operam dare posset, Ferdinandus Carafa, Nuceriae dux in familiam suam adscisceret, et, quod ipse Telefius praedicat ^f, non in minore honore haberet, quam Alexander Aristotelem. Quae vero tot virorum cordatorum illi amicitiam paraue- rat libertas philosophandi, tandem vitae interitum attulit. Valde enim vrebatur fratres cucullatos, contemni Aristotelis auctoritatem, cuius philosophiae gloria tuebant: more itaque scholarum, hac superstitione captarum in Telefianam philosophiam insurgere, eamque atque academiam Telefianam iurgiis laceessere coeperunt: quae cum nimis impatienter ferret Telefius, contracto ex atra bile morbo, senex viribus vehementer prostratus est ^g. Patriae vero dulcedine tractus, desiderioque istis furoribus et vexationibus sese subducendi Consentiam a filio transuectus est. Ibi per octodecim fere menses exstatico similis non tam vixit, quam spiritum aegre duxit; deposuitque tandem grauem mortalitatis farcinam octogenario proximus anno MDLXXXVIII, sepultus in tumulo fratris

LII 3

Thomae

d) Conf. GIMMA Idea Hist. lit. Ital. T. II. c. 38. §. 2. p. 476. IMPERIALIS I. C. LOTTER. I. c. p. 25. not. (c)

e) Philosophia aliis praestabant ex focis Ser-

torius Quatrimani, Io. Paulus de Aquino, Iulius Caualcanti, et Fabius Cicala.

f) In Dedic. editionis Neapolitanae.

g) PAPADOPOUL. I. c.

Thomae archiepiscopi. Quam beneuole autem viri literati, quique rerum naturalium cognitione luculentiori, quam in scholis pandi solebat, delectabantur, Telefii conatus exceperint, ex repetitis librorum *de Natura rerum iuxta propria principia* editionibus intelligi potest. Primus enim et secundus liber post Romanam editionem Neapoli quinquennio post anno MDLXX prodiit, integrum autem *librorum nouem* opus, ad *illustrissimum et excellentissimum D. Ferdinandum Carafam Nuceriae* duces lucem, eo viuo, vidit Neapoli anno MDLXXXVI. Repetierunt biennio post Geneuenses eam editionem, adiectis PHILIPPI MOCENICI, *Veneri vniuersalium Institutionum ad hominum perfectionem, quatenus industria parari potest, contemplationibus V. et ANDREAE CAESALPINI Quaestionum Peripateticarum libris V.* Libellos autem, *de his, quae in aëre fiunt, et de mari*, quos viuis ediderat Telefius, adiunctis aliis, quos *de Cometis et lacteo circulo, de iride, quod animal vniuersum ab unica animae substantia gubernetur^b, de Vsu respirationis, de Coloribus, de Somno* scriptos Telefius reliquerat, vulgavit ANTONIVS PERSIVS, Telefio in vita amicitia coniunctissimus, Venetiis MDXC. Quamuis autem et Romae et Neapoli viuo Telefio patienter audiretur eius noua de naturalibus philosophia, post fata tamen indici expurgatorio libri isti adscripti, et donec expurgarentur, prohibiti sunt, quod fatum editiones apud Italos cufas rariores fecit. Neque tamen, non obstante hoc fulmine amici ei sectatoresque defuerunt, et morte quoque erepti laudes non reticuit academia Consentina, inter quos, quem modo nominauimus, Antonius Persius libros eius edendo SERTORIUS QVATRIMANI autem, *Compendium philosophiae Telefianae* lingua vernacula exarando praeclare de Telefio meruerunt. Patricium autem Telefiana nonnulla in suum, quod molitus est systema naturalis philosophiae transtulisse, supra iam memorauimus. Praecipue autem Telefii partes secutus est Thomas Campanellaⁱ, de cuius tamen philosophia, cum omnes eius partes innouauerit, parte sequente dicetur. Aduersarios autem non cuculliones modo expertus est, vt supra dictum, sed viros quoque doctos. IAC. ANTONIVS MARTA enim Neapolitanus, iuris ciuilis et canonici publicus in gymnasio Patauino interpres, in vndecim annorum opere, quod *Pugnaculum Aristotelis* inscripsit, Peripateticam doctrinam contra Telefium defendere suscepit: sequutus hunc est, ANDREAS CHIOCCVS medicus atque philosophus Veronensis, qui Telefii sententiam de venis, neruis atque arteriis impugnauit. Vtrumque refellit, et pro Telefio respondit CAMPANELLA^k. IANVM CAECILIUM FREY

^b) Perperam illud adscriptum ANDR. CHIOCCO in German. Hist. phil. opere T. VI. p. 696. quod delendum.

ⁱ) Defensionem Telefii CAMPANELLA suscepit in Philosophia sensibus demonstrata, vbi quoque Iacobo Antonio Martae respondit.

Vid. de Libris propriis Lib. I. cap. 1.

^k) Diligenter de his Telefii aduersariis, eorumque eruditione, meritis, scriptis et refutatione egit B. LOTTER. l. c. §. 11. p. 84 seqq. ad quem lectorem, ne nimis prolixi simus, remittimus.

FREY quoque in *Cribo philosophorum* Telefium examinasse, testis est CLAVD. SORELLVS ¹.

§. III. Qua vero via in explicandis rerum naturalium principiis in-
cesserit Telefius, ex laudatis eius libris *de Principiis rerum naturalium*
discendum est. Non sine vtilitate tamen comparare cum scripto Telefia-
no licet BACONIS DE VERVLAMIO libellum *de Principiis atque origi-
nibus secundum fabulas Cupidinis et Coeli, siue de Parmenidis et Te-
lesii et praecipue Democriti philosophia tractata in fabula de Cupidine*^m.
In qua scriptione, vt erat Verulamius acumine insolito praeditus et pro-
funde meditabatur, subtilissimam et ingeniosam eius fabulae explicationem
physicam dedit, et ad Parmenidis, Democriti et Telesii physiologiam ap-
plicuit, nec contentus, eorum ex hac fabula principia exponere, osten-
dit quoque, quo pacto, positis istis principiis porro philosophandum sit,
etiam in illis capitibus, quae illi non attigerunt, declarauit quoque quae
inter Parmenidem, Democritum et Telefium sententiarum atque placito-
rum intercedat affinitas, suumque de hoc philosophiae naturalis genere iu-
diciu interposuit. Ex hac Verulamii tractatione breuem Telefianae
physiologiae delineationem, addita *ἐπιμεινται*, adumbravit MORHOFIVSⁿ,
et nisi fallimur, ideam Telefianae philosophiae generalem inde quoque
haufit SORELLVS^o. Cl. LOTTERVS^p, autem ex ipso Telefiano opere
elegans doctrinae physicae dedit compendium, laudabili consilio, cum
non tantum dulcius ex ipso fonte bibantur aquae, sed comparationes
dogmatum quoque haud raro alieno sensu ea corrumpant, certe obscu-
rent et incertiora reddant. Ipse itaque Telefius audiendus est, qui, cur
ad nouam de naturalibus doctrinam descenderit, ex supra dictis satis con-
stat. Scilicet probe videbat vir Peripateticorum *φιλοσοφούμενων* accurate
gnarus, non Scholasticos modo pueriliter in rebus naturalibus explican-
dis ineptire, sed Aristotelem quoque coruos, quod aiunt, deludere hi-
antes, et principiis incertis, vagis, ac clari definitique nihil significanti-
bus inanes dimittere lectores. Quod vt demonstraret, et quot modis
vel laboretur prorsus, vel nutaret tamen et ambiguo pede fluctuaret Sta-
girita, magnam operis sui partem impendit, quod non modo *διδασκτικόν*
est, sed *ἐλεγχτικόν* quoque, et in euerendis Lycei principiis physicis plu-
rimum occupatum. Maxime autem offendit Telefium, virum fani iudi-
cii et pseudo-philosophiae spectris valde inimicum, quod principiorum
loco, quae sensus implere et naturae respondere possint, metaphysicas
speculationes, notionesque solis mentis praecisionibus nixas, et ex Ari-
stotelis cerebro tantum enatas, veri sitienti philosopho vendiderit^q. Ita-
que fabulosas et imaginarias Stagiritae semitas, quas tot argumentis euer-
tebat,

*Philosophia
Parmenidea
Telesii.*

1) loc. cit. Hic sobrie quoque de Telefio iudica-
uit, cui addendus VERVLAMIVS l. c.

m) T. III. Opp. ed. Elzeu. p. 208 seqq.

n) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 13. p. 231 seqq.

o) De Perfect. hominis, P. III. p. 413 seq. vers.

Germanicae.

p) loc. cit. c. 2. p. 35.

q) Legendum TELESII Prooemium, editioni
postremae praemissum, quod exhibet quoque
Ven. E. SAL. CYPRIANVS in Vita Campanel-
lae, p. II seqq. et LOTTER. l. c. p. 40 seq.

tebat, relinquens, de principiis, quae sensuum fide niterentur, adeoque a nemine reiici possent, dispexit. Ea apud Parmenidem se deprehendisse ratus, qui ex calore et frigore rerum omnium naturam, ortum, qualitates et mutationes naturales deriuabat, in his duobus principiis perstitit, quodque Parmenides *κατά τι*, ita poscente systemate Eleatico, affirmauerat, simpliciter recipiens rerum naturalium phaenomena illis conuenienter explicuit, et quae paucis Parmenides dixerat, latius exposuit, vnde recte eum Parmenidis interpolatorem vocauit B. I. CHR. WOLFIVS ^r. Nec a verisimilitudine discedit coniectura VERVLAMII ^s, occasionem systematis sui exstruendi captasse Telesium ex PLVTARCHI libello *de primo Frigido* ^t, quem ex aliquo tractatu antiquo, qui tunc temporis extabat, interiit autem, postea descriptum et desumptum esse ex eo suspicatur, quia haud pauca habet et auctiora et firmiora, quam solent esse auctoris ipsius, qui ea vulgauit. Ex quibus patet, errare non neminem ^u, qui Telesium philosophiam Pythagorae recoxisse asseruit.

§. IV. Ita vero, vt summam physicae Telesianae exhibeamus, de naturalibus praecepit Consentinus philosophus:

I. Tria omnium, quae exstant, rerum principia sunt, agentes naturae duae incorporeae, et quae illas suscipit, corporea. Illae calor et frigus sunt, haec materia. Desumpsisse haec naturalium rerum principia Telesium a Parmenide, laudatum Plutarchi libellum legenti erit manifestissimum. In eo enim summa Telesiani systematis capita iam deprehenduntur. Huc enim pleraque redeunt 1. frigus non esse priuationem, sed principium actiuum et efficiens: 2. Inter frigida non minus, quam calida gradus esse, vt aliud alio magis minusque, hoc admodum, illud non adeo, vnum remissius, aliud intentius dicatur frigidum calidumue: 3. Manere tamen haud raro calida admixta frigidis, eamque commixtionem plurimum ad rerum naturam conferre: 4. Aduersarum harum facultatum oppositionem cum tempestiue a creatore instituta sit, non perimere, sed res potius constituere, eo quod consonantiam creator fecerit, eaque ita gubernet, vt et coeant et discessum faciant moderate, et nimia vtriusque vehementia adempta in rectum modum componat. 5. Calorem corporis tepore et laxitate, frigus eiusdem concretione atque densatione sentiri: 6. Vtriusque autem suum esse peculiare principium. 7. Frigus calori vt substantiam substantiae repugnare. 8. Exinde quatuor rerum naturalium principia resultare, calorem, frigus, siccitatem, humiditatem, iisque omnium elementorum motiones absolui. 9. Ignem calidum et splendidum esse, naturam oppositam frigidam et tenebrosam &c. Ex his, quae in sequentibus satis luculenter ad rerum naturalium causas Plutarchus applicat, euidenter constat, occasionem sumxisse ab iis Telesium, nouum

^r) Ad ORIGEN. Philosophum. p. 87.

^s) loc. cit.

^t) T. V. Opp. p. m. 496. seqq.

^u) Io. CONR. ARNOLD. diss. de Nouitate philosophandi §. II. p. 17. §. 26. p. 39.

nouum systema physicum incrustandi. Addidit tamen duobus Parmenidis principiis tertium, materiam, quod ex Peripatetica illi philosophia haesisse Verulamius coniicit, MORHOIVS necessitate adactum iudicat, vt subiectum poneret, in quod operetur frigus et calor. Nobis, si coniecturae locus est, a Parmenide non tantopere discessisse Telefius videtur. Notum enim ex iis, quae de physica Parmenidea *Tomo primo p. 1163.* disputauimus, frigidum calidumue Parmenidem posuisse in rebus sensibilibus, et ita vnius Eleatici modificationes et affectiones sensibiles explicando, illud velut subiectum aliquod supposuisse, et ipsam quoque materiam hoc pacto agnouisse, quam tamen distincte in principiis numerauit Telefius, in hoc vno clarius ac Parmenides locutus. Certe, qui eum sequebantur, in rerum naturalium mutationibus exponendis materiam opponendo, frigoris et caloris qualitates illi induxisse, ex his Plutarchi verbis est manifestissimum: materia enim alias vehementius, aliasque languidius affecta, a contrariis facultatibus, alia aliis magis calida frigidaue exhibet. Ex hoc vero principio Parmenideo ita porro disputat Telefius:

II. Calor sua natura mobilis, immo ipsi motui tempore, natura ac dignitate praeit, eiusque causa est.

III. Frigus immobile est.

IV. A frigore terra, et quaecunque illi insunt, facultates; a calore sol constitutus est et stellae coelumque.

V. Agentia duo principia incorporea, corporea opus habent mole, qua sustineantur, ea est materia.

VI. Materia neque augetur, neque minuitur vnquam in vniuerso.

VII. Omnis porro actionis expers est, et sua natura inuisibilis ac nigra, de cetero autem vtriusque principii operationibus suscipiendis apta.

VIII. Duae istae naturae agentes facultate pollent non tantum se affidue multiplicandi et quaquaversum effundendi; sed et perpetuo sese inuicem oppugnandi, propriisque ex sedibus expellendi; actiones itidem atque passionem et alterius principii oppositi et proprias percipiendi sentiendique.

IX. Ex his principiis mutuo sibi oppositis duo mundi corpora primaria coelum atque terra ortum ducunt, reliqua secunda, ex terra omnia a sole diuersis modis immutata sunt efficta.

X. Ex terra mare eductum, et continuo adhuc quotidie educitur.

XI. Diuersae, quibus res gaudere, et abs se inuicem secerni, videmus, naturae atque dispositiones diuersis, quibus calor operatur, viribus locorumque intervallis tribuendae sunt, cuius quippe actionem frigus subinde solet intercipere.

XII. Satis distincte tamen istae caloris differentiae vt et materiae percipi accurateque determinari nequeunt.

XIII. Ca-

Hist. Philos. Tom. IV.

M m m

XIII. Calor adeo in coelo propriam atque fixam sibi constituit sedem, ut in securo heic collocatus, ab omni frigoris, contrarii principii, insultu liber existat atque immunis.

XIV. Similiter frigus, quae natura opposita est, locum in terra, purissima illa, et infra maris abyssos depressa, suum occupat, quo coelestis ille calor penetrare prorsus non potest.

XV. Terra quatuor affectionibus primariis frigiditate, opacitate, densitate ac quiete instructa est.

XVI. Duo haec principia in intimis suae regionis partibus tranquilla, in extimis continua bella gerunt.

XVII. Oriuntur ex illo conflictu, nullis unquam induciis finiendo, qui in intercapedine coeli et terrae peragitur, corpora, quae tellus habet ac alit uniuersa.

XVIII. Corpora haec magis minusue siue calida siue frigida gignuntur atque dispositionem adipiscuntur, prouti iam de imbelliori principio triumphos egerit validius.

XIX. Coelum corporaque coelestia ex summo calore materiaque subtilissima fabricata sunt.

XX. Motum coelum stellaeque habent proprium, qui tamen subinde variat, neque ad eum opus est intelligentiis motricibus.

XXI. Coelum natura sua lucidum est, veluti et stellae, licet hae variis modis a se discrepent.

XXII. Plantarum corpori anima quaedam inest, spiritu illo, qui animalibus inest paulo crassior.

XXIII. Animalia vel perfectiora sunt, vel imperfectiora.

XXIV. Anima a deo in singulos homines, dum generantur immissa, et corporis uniuersi forma, incorporea item atque immortalis est.

XXV. Sensus omnes tactus sunt, vno auditu excepto.

XXVI. Animalia quoque reliqua praeter hominem ratiocinationis expertia haud sunt.

Summa haec sunt physicae Telestianae capita, quae partim ipse latius, licet, haud raro confusa et inordinata tractatione deducit, partim prolixius explicuit Verulamius, ipse ne nimii sumus legendus. Cuius ut exemplum afferamus, ex posito principio vtriusque nisu vincendi alterum sibi-que simile reddendi, et conatu terrae, solem conuertendi, et solis terram, impedito tamen ne fiat, sicque principium tollatur, causas operationum variarum caloris deriuat Telestius. Fieri enim statuit istam operationem vel per vim caloris, vel per dispositionem materiae, vel per modum subactionis, velut concausas inter se concurrentes. Prout itaque calores variant, ita etiam ex mente Telestii operantur. Differt enim calor vi, copia, mora, medio, successione; successio variatur accedentia, recedentia, intentione, remissione, saltu, gradu, reditu, vel repetitione, per maiora aut minora intervalla. Ipsi quoque calores inter se pro-

ut

ut gradu differunt, maiores minores absorbent, qui aliquid cum frigore commune habere videntur, aut cum ipso conspirare. Caloris vero successio per motum solis, tot generationum causa est. Per eam enim corpus solis se omnibus terrae partibus accommodat, et vicissitudine sua efficit, ut nulla eius pars calore careat. Ita de calore disputat, frigus tamen simili modo delineare, gradusque et mutationum atque operationum causas definire omisit, quare hunc defectum supplevit Verulamius, cuius cogitationes *αὐτὸς ἐν συνόψει* repetiit Morhofius, qui cum in omnium manibus sint, et sua placita Telestianis philosophematis tantum accommodauerit, ea huc non transcribimus. Simili ratione materiam a principiis actiuis subactam considerans, prout ad constitutionem vniuersi concurrat, ei vim tribuit actionem caloris promouendi, impediendi, mutandi, et differentias constituit quadruplices, nempe calore vel praeinexistente, vel non praeinexistente; ita ut calor, qui corporibus inest, ab adventitio calore excitetur ad agendum. Ex copia materiae vel eius paucitate; ex subactione materiae, secundum gradus suos, nempe lentoris, mollitiei, viscositatis vel tenacitatis, floris, vaporis, halitus, aeris. Porro ex clausura vel apertura corporis subacti &c. Quibus principiis subordinatis reliqua omnia attemperat, modumque separationis, qualitatum primarum connaturalium, coloris, lucis, tenuitatis et mobilitatis, et quae his opponuntur, velut accidentium explicat. Et de subactione quoque pari modo disputat, quae omnia fere ad victoriam principii actiui praevalentis, licet non aequali potentia, redeunt. Quae tamen heic loci curatius persequi instituti ratio finesque non patiuntur, et vel apud ipsum Telestium, vel apud Verulamium, cuncta eleganter enarrantem quaerenda sunt. Inesse systemati huic Telestiano multa non sine ingenio dicta, omnino fatendum est, nec enim sine hoc fulcro aedificium simile constitui potest. At inesse ei multa male cohaerentia et inexplicabilia, ipse Telestius fassus est, libere pronuncians: *Qui calor vel quantus, hoc est, quod caloris robur, et quae eius copia, quam terram, et quae entia in qualia inuertat, minime inquirendum esse, ut quod homini nulla innotescere queat ratione.* Praeterea recte observatum magno VERULAMIO p. 269. Telestium non minus ac Platonem et Aristotelem ex non entibus entia constituere, principia abstracta ponere, agentium principiorum bellum mirum et iniquum introducere, cum terra puncti instar sit, coeli spatia et regiones immensae: absurdum esse, terrae vires usque ad solem peruenire, et frigidum eius eo adspirare posse. Addit his alia, v.g. dari actiones in rebus et effectus, quae ad colorem et frigus referri nequeant, esse res, in quibus calor et frigus in primo esse eorum indantur et generentur, ita ut principii ratio in iis ex utraque parte deficiat, et quae his similia sunt, quibus immorari diutius scopus tractationis non patitur. Quibus tamen non obstantibus viro summo lubentes subscribimus, bene

de Teleſio ſentienti, atque eum vt amantem veritatis et ſcientiis vtilem, et nonnullorum placitorum emendatorem et nouorum hominum primum agnoſcentem. Maxime vero laudandum exiſtimamus Teleſium, quod Ariſtotelis principia conuellere auſus ſit, quae res ei melius ſucceſſit, quam noui doctrinae naturalis aedificii exſtructio: quamuis dum attributa materiae in principia incorporalia mutat, ſuis telis, quibus contra Ariſtotelem pugnavit, confodi poteſt. Hoc vero licet in cauſa fuiſſe videatur, cur paucis arriſerit Teleſiana philoſophia, eaque paulo poſt parentis ſui fata exſpirauerit; ille tamen exemplum fuit nobile, et ad excitandos viros magni ingenii maxime vtile, vt maiori fiducia deſertis aridis Peripateticae phyſicae deſertis amoeniores campos quaerent, et proſcriptis expulſisque ſpectris lemuriſque, veriora et ſenſus implentia principia quaerent. Quibus ſe ducem praeuiſſe, et animum addidiſſe, ſatis gloriae eſt Teleſio.

CAPVT SEXTVM

DE

REſVSCITATIONE PHILOſOPHIAE

IONICAE.

§. I.

Ionica ſecta cur depreſſa manſerit?

Inter omnes, quas Graecia tulit, ſectas philoſophicas nullam eſſe, quae iniquiori fortuna uſa eſt, quam Ionicam, nemo hithoriae philoſophicae ignarus eſt, vt id neſciat. Quamuis enim ſummos et ingenio admirabiles viros Thaletem, Anaximenem, Anaximandrum, Anaxagoram, Diogenem, Archelaum protulerit, quorum memoria vel hoc vno nomine venerabilis eſſe debet, quod ſepultum ſuperſtitionis tenebris orbem philoſophicum a praeiudiciis liberauerint, et rebus naturalibus primi omnium lucem aliquam accenderint; mature tamen deſiit, et inter Graecos neminem inuenit, qui laudabile inſtitutum continuaret, lumina tantorum virorum augeret, et quod in aliis ſectis factum, perfectiorem eam redderet et illuſtrioriorem. Quanquam enim in Clementis Alexandrini vitae hithoria traditur, habuiſſe eum Ionicum quendam praeceptorem; in *antecedenti* tamen Tomo obſeruatum eſt, fruſtra hoc nomen ad ſectam Ionicam referri. Et PLVTARCHVM quidem cum in libello *de Placitis philoſophorum*, tum alibi, et poſt eum Pſeudo-ORIGENEM, quorum veſtigiiſ ex recentioribus inſtitere ſcIPiO AQVILIANVS et THOMAS STANLEIVS, philoſophum *ἰωνῶν* Ioni-

Ionicorum διατύπωσιν nobis dedisse, ex iis, quae *Tomo primo p. 464.* de hac secta diximus, notum est. Verum hi Ionicam physiologiam narrando tantum exposuerunt, nec ad philosophiam ipsam, sed eius historiam modo referendi sunt. Et mirari quis forte possit, qui euenerit, ut philosophica haec secta, nec adeo mala in se, nec curiositate philosophorum indigna, inter Graecos pariter et recentiores neminem inuenit, qui isti philosophandi viae insistere, et Ionicorum philosophorum placita incrustare, vel emendare quoque, et ex parte excolere conatus sit, cum aliae tamen Graecorum sectae hac fortuna usae sint, quae in rerum naturalium inuestigatione longe infra dignitatem et acumen Ionicae sunt; e. g. Pythagorica, quae pneumaticam et metaphysicam partem physicae miscendo multo deterius philosophata est de rerum naturalium causis, quam Ionica. Verum historiam philosophiae huius et temporum istorum, quibus intercidit, consulenti res omnis erit apertissima. Nempe, ut taceamus, ipsam regionem peregrinam, et Athenis nimis distantem, in causa fuisse, ut citius negligetur, praesertim ubi Anaxagoras vrbe eiectus est, duae potissimum causae concurrere videntur, cur omisum et suppressum fuerit philosophiae Ionicae studium. Vna in suspitione atheismi quaerenda est, qua valde pressa est secta Ionica. Cum enim causam efficientem vel omitteret, vel plane obliuisceretur, et materialem tantum considerare naturae studiosos iuberet; impietas illi obiecta est. Quam licet tollere videretur Anaxagoras mentem rerum omnium fabricae adiungendo, non potuit tamen suspensionem eam omnem ex animis eiicere, praecipue cum ob impietatem obiectam Athenis esset pulsus. Adeo vero periculosum erat Athenis sine numine philosophari, et res ipsa capitis periculo non carebat, ut merito inuisa et neglecta manserit philosophia Ionica. Quod praeiudicium recentiora tempora non exuisse, ex circumspectione constabit, qua usum esse Berigardum in ea philosophia in partes vocanda infra dicemus. Altera causa in scholae Socraticae studio et incrementis quaerenda est. Socrates enim, ut suo loco probatum, tametsi ex Archelai Ionici schola prodierat, philosophiam a coelo in terram deduxerat, neglectaque rerum naturalium consideratione ad moralem disciplinam et emendandum animum cuncta reuocauerat, quae res cum ob tanti viri existimationem valde probaretur, finem fecit scholae Ionicae. Quae vero ex Socratica schola emerferunt sectae academica, Peripatetica, Cynica, Stoica, (reliqui enim Socratici de naturalibus philosophati haud sunt,) ita suis philosophematis, nouitatis gratiam aucupantibus Graeciam occupauerunt, ut Ionicae nullus posset esse locus nulla memoria. Accessit conditorum istorum sectarum inuidia, qua veteres cumulabant, ut sua commendarent. Quamuis enim Ionicorum scrinia haud raro compilarent, ut laterent tamen plagia, Ionica philosophumena falso relata et corrupta refutare, quam quo

decebat modo explicare emendareque maluerunt, ut noui systematis ipsos solos maneret gloria. Id quod imprimis Aristotelem fecisse, eleganter recteque obseruatum est FRANCISCO PATRICIO ^a. Accessit his ex altero Graecanicae philosophiae fonte, qui ex magna Graecia auctore Pythagora scaturiuit, noua causa, suppressae physiologiae Ionicae. Ex eo enim promanans philosophia Eleatica, cum auctore Leucippo et Democrito nouum et naturae magis conueniens de rebus naturalibus philosophandi genus introduxisset, illatum ab Epicuro Graeciae, ipsisque Athenis, et populariter magis differere de *φαινομένων* naturae visum effecit, ut neglecta maneret physica Ionica. Exoriente vero monarchia Romana cum non aliae de causis physicis sectae philosopharentur, quam Platonica, Peripatetica, Epicurea et Stoica, Ionica fortuna noua uti non potuit, ipsorumque Romanorum imperatorum legibus non aliud philosophandi genus permissum est, qui vero priuata industria philosophabantur, Academicam potius incertitudinem eligeabant, vel de rebus naturalibus plane non erant solliciti, ut a Cynicis factum: quae uero postea caput extulit Ammonii schola, cum omnes sectas supprimeret, et sola imperio potiretur, Ionicam quoque in puluere iacentem retinuit, ne surgeret. Quod fieri quoque non potuit, cum in uniuersum philosophorum orbem tyrannidem exerceret Aristoteles. Recentiori uero aetate cum reflorescere inciperent literae, et philosophia Graecanica resuscitaretur, vigentes et in memoria conseruatae sectae, quales Platonica et Aristotelica fuere, tantum applausum nactae sunt, ut ex his scaturiginibus plerique sua arua irrigarent. Nec dubitandum, quin Ionicorum scriptorum inopia in causa fuerit, cur recentiores eam neglexerint, et atheismi suspicio eam exosam reddiderit. Quae adeo inualuit et tam altas radices egit, ut cum Ionicae physiologiae renouatione Aristotelem debellare constituisset Claudius Berigardus, id adeo circumspecte, cauteque suscepit, ut nemo haecenus consilium hoc eius inspexerit, sed omnes eum inter Peripateticos numerauerint, adeo Aristoteli deuotos, ut impiis quoque eius dogmatibus frigidam suffunderet. Ast iniuriam illi fieri, et reuera resuscitasse illum Ionicorum physicorum placita, et, si non alio scopo, certe κατ' ἀνθρώπων uelut meliora et tolerabiliora Aristoteli opposuisse, sequens tractatio faciet manifestissimum. Quamquam cum tam occulte et ambiguo dialogicae methodi sensu id fecerit, inde euenerit, ut neminem haberet, qui uestigia eius premeret, immo ipse eius liber in quo hoc institutum persecutus est, fieret rarissimus, paucisque innotesceret, et a plerisque qui historiam philosophicam recentiore tetigerunt, vel negligeretur, vel inter interpretes Aristotelis relatus, solo impietatis Peripateticae nomine recenseretur, et oppido pauca essent, quae de eo dicerentur. Diligenter itaque, quantum nobis licebit, uiri doctissimi magnoque acumine in hac philosophiae parte uersati historiam enarrabimus.

§. II. Vitae

a) Disc. Peripatet. T. III. BERIGARDVS Praef. Circul. Pif. I.

§. II. Vitae CLAUDII BERIGARDI historia valde haecenus manca fuit, vt vel ex paucis illis videre est, quae de eo congerere potuit P. BAYLE ^b. Quaedam nobis de eo, licet nec certa fatis, nec digesta narrauit *Naudaeorum* collector ^c, ex quibus comparatis cum ipsis Berigardi scriptis alio loco ^d, qualem licuit, Berigardi biographiam conscripsimus. Interea temporis autem cum elegantis eruditionis viri, PETRI NICERONII *Memoriae virorum literis illustrium* comparuissent ^e, et is a nonnemine ex posteris Berigardi ^f paulo pluscula de eo accepisset, vberiore dare Berigardi notitiam conatus est. Et tamen optandum, vt et plura essent, et certiora. Depingemus itaque eius scenam, vt possumus. Verum nomen philosophi praestantissimi fuit, Claudii Guillermet domini de Berigardo; patre is natus fuit Petro, philosophiae et medicinae doctore Molinenfi. Natum fuisse anno MDXCII, olim tum ex indicio aetatis adscripto imagini Berigardi editioni Circulorum eius Pisanorum, quae anno MDCXLIII prodiit, praefixo collegimus, vbi LI annorum vir dicitur, tum ex *Supplementis Naudaeanis adiectis* ^g colligi posse monuimus, vbi anno MDCLIII annum aetatis LXII attigisse Berigardus dicitur: nihil autem pro certo definiuimus. Niceronio autem auctore constat, natum eum esse anno MDLXXVIII, XVIII Cal. Sept. Quod vbi verum est, nonagesimum aetatis annum attigisse Berigardum oportet. Ex epistola enim G. HIER. WELSCHII nostri ad Io. Andream Bosium XI Id. Nou. anno MDCLXVII scripta ^h certissimum est, non vixisse modo eo tempore Berigardum, sed iis quoque viribus floruisse, vt potuerit conferre codices Graecos, et amicis isto labore lubenter inferuire: quod vtrum de viro nonagenario verisimile sit, et an sine contrarii metu fidentum natali, quem designat Niceronius, Lectori expendendum relinquimus. Eo vero auctore quoque discimus, post studiorum diligenter magnaeque cum laude absolutum cursum, cum et philosophiae et artis salutaris praecepta, et humanitatis literas, Graecamque linguam et *μαθήματα* accurate didicisset, in academia, quae Aquis Sextiis floret, philosophiae et medicinae laurea fuisse redimitum, anno MDCL. Haesisse tamen eum quoque diu oportet Parisiis aut discendi aut docendi causa, ex ipsius indicio liquet, ait, enim ⁱ, se ex Parisiensi academia in Pisanam accitum esse. Quacunque autem in schola studiorum fundamenta iecerit, illud ex ipsis Berigardi scriptis manifestissimum est, philosophiae, cum veteris, tum recentioris, quae experientia observationum rerum naturalium causas inuestigare eo tempore coeperat, itemque historiae veteris literaturae, et quod WELSCHIVS in eo magnopere laudat, Graecae linguae atque eruditionis itemque matheos fuisse peritissimum. Quae doctrinae copia

Claudii Berigardi vita.

b) Dict. T. I. art. Berigardus.

c) p. 110 seqq. Additions p. 227 seqq.

d) In Germanico Hist. phil. opere T. VI. p. 714.

e) Tom. XXXI. p. 123 seqq.

f) Comite Nicolao Berigardo, a quo accepit Naudaeorum collector, et ab eo Niceronius.

g) pag. 227.

h) In Epistolis Reinesianis et Bosianis, p. 470.

i) Praef. Circ. Pis. II.

illum Catharinae, Lotharingiae principi, quae magno Hetruriae duci nupserat, ita commendauit, ut sibi a secretioribus epistolis Berigardum esse iuberet ^k, suspicamur quoque, cum artem salutarem profiteretur, valetudini principis curandae simul praefectum fuisse. Ei vero magnam de Berigardi doctrina opinionem fouenti, occasio inde enata est, Berigardum Mediceae domui commendandi. Id quod eo fecit successu, ut, cum in Pisana Academia cathedra philosophica vacaret, inter plures viros doctos, qui Parisiensem academiam eo tempore ornabant, vnus Berigardus ad subeundam hanc spartam anno MDCXXVIII euocaretur, demandata simul professionis mathematicae, et botanicae prouincia. In hac palaestra duodecim annis exercitatum se esse, ipse in *Dedicatione Circ. Pis.* ad Ferdinandum II, magnum Hetruriae ducem ^l scribit: idque factum esse magna nominis celebritate, et insigni Hetruriae principum gratia et fauore, ipse in omnibus, quas ad huius gentis viros summos, Ioannem Carolum, cardinalem, Matthiam, Leopoldum, Laurentium, et Carolum cardinalem scripsit, dedicationibus fassus est. Cum vero doctrinae eius fama vndique esset celebratissima, a senatu Veneto ad amplissimum doctoris publici munus in academia Patauina anno MDCXL vocatus est, insigni octingentorum aureorum stipendio. Quam spartam tanta eruditionis copia ornauit, tantumque sui desiderium amoremque apud reipublicae Venetae proceres excitauit, ut cum in patriam redeundis pes affulgeret, illi an. MDCXLVI stipendium ad M. aur. summam augetur, idque, cum an. MDCLIII primarii professoris locum Fortunio Liceto fatis functo occuparet, ducentis adhuc aureis redderetur pinguius. Et in hac quidem studiorum palaestra vsque ad mortem perdurauit, a paschate tamen, cum cathedrae vacare incipiunt, Florentiam se cum familia conferre, atque ibidem aestiuare solitus est ^m, ut in frequentissima vrbe apud veteres patronos, eo lautiora haberet et commodiora studiorum priuatorum rite excolendorum otia. Id quod senio ingrauescenti eo iucundius accidit, cum filium haberet, paternae eruditionis haeredem, quem ob morum humanitatem et inseruiendi promptitudinem valde extollit WELSCHIVS. Obiisse tamen oportet filium ante parentem, nec hunc alios habuisse liberos, si verum est, quod relatum NICERONIO, fratrem Ioannem Berigardum eius haeredem fuisse: at habuisse Berigardum nepotem Petrum, qui *Hippocratis Aphorismos* versibus leoninis comprehendit, testis est Naudaeorum auctor ⁿ. Obiit Patauii, si eidem viro docto fides est anno MDCLXIII, ex hernia vmbilicali, aetatis LXXXV anno. Ast quadriennio post, anno MDCLXVII, adhuc eum in viuis fuisse, ex WELSCHII, qui tum Patauii studiorum causa vixit, epistola constat, falsum fuisse Niceronium oportet ab eo, qui has illi memorias suppeditauit: id quod facilius viro cetera diligentissimo et accurato incerta narrantium fide accidisse, eius commentarios examinanti erit manifestum, sciuntque, qui huma-

nissimum

k) NICERON. l. c.

l) Circ. I.

m) WELSCHIVS l. c.

n) loc. c. p. 227.

nissimum virum inter viuos norant. Vnde suspicamur, si viuendo annum MDLXVIII attigit, paulo serius eum natum fuisse, quam supra dictum. Quanta autem eruditionis Berigardianae existimatio fuerit, societas eruditorum academiae disfuntorum nomine nota, suo probauit iudicio, quae eum, vt ex GAUDENTII relatione scimus, albo suo adscripsit, et virorum, quorum summa est in republica literaria auctoritas, elogia satis ostendunt. Et inter Italos quidem summa eum in opinione fuisse, ipse nobis Berigardus, quamuis esset modestissimus, prodidit ^o, laudato enim Laelii Mancini professoris iuris primarii, Paganini Gaudentii, professoris philosophiae, et Ioannis Baptistae Soncini atque Io. Baptistae Ruschii medicorum Pisanorum consilio, hos se, ait, praecipue viros cordatos permouisse, ne opus hoc exile suum in libros de coelo diutius in tenebris, quibus illud damnauerat, latere fineret, monuisseque, videri satis ingenuo scriptori, si placuerit tribus aut quatuor viris egregiis. Nec omittendae hic sunt censurae libris Berigardi praefixae, quamuis enim forsan a viris obscuris possint videri profectae, testantur tamen, quid de eo illi iudicauerint, quorum perspicaciae et fidei purioris doctrinae custodia fuit commissa. Inter quos Franciscus Bettotus, theologus primae sedis in academia Patauina logicus, circulum eius primum, *delineatum*, iudicauit, *peruenusta sapientiae arcana complectentem, ac tanquam solem radios orbi porrigentem, in quo nil impuri sit, immo qui ignorantiam pellat, Peripateticas veritates ab errorum caligine vindicet, noui veris delicias orbi praegeminet*. Similia habent censurae reliquae, plenae laudum doctrinae Berigardi, quibus eius in doctrina puritas et elegantia magnis encomiis extollitur. Quae si non id euincunt, quod Niceronius putat, perfecta illis Berigardum apologia purgari ab obiecto impietatis crimine, quod aliis et melioribus rationibus conficiendum est, ostendunt tamen, inter summos Italiae philosophos Berigardum fuisse numeratum. Nec minori admiratione apud externos fuit Berigardi eruditio, quam hoc disticho eius imagini apposito laudauit Ioannes Iacobus Scharundaeus Solodoriensis:

Ellipsi minima physici sollertis imago

Clauditur, aethereo mens nequit orbe capi.

Maius pondus habet iudicium quod P. BAYLE ^p tulit, cui acutissimus philosophus, subtilitatis laude nulli secundus audit. Addimus his ex Germanis MORHOFIVM ^q, qui profundissimum in eo ingenium et iudicium agnoscit, et Circulos eius valde extollit. Neque his eius laudibus illorum magnopere obstant censurae, qui atheismo Peripatetico frigidam suffudisse Berigardum conquesti sunt: Vt taceamus enim, non denegare illos laudem ingenii et acuminis Berigardo, illud res ipsa, et locorum, quibus ista

^o) Circ. III. Prooem. ^p) l. c. et Tom. III. art. Rufin. n. C. p. 101.

^q) Polyhist. Tom. II. p. 154.

ista agunt accusatores Berigardi, inspectio docet, paucos vidisse, legisse-
que Circulos eius, pauciores ad scopum scriptionis eius attendisse, paucis-
simos veram eius mentem fuisse assecutos. Edidit anno MDCXXXII
ficto GALILAEI LYNCEI nomine *Dubitationes in dialogos Galilaei pro
terrae immobilitate*, P. BAYLE et P. NICERONIO laudatas, quas ta-
men non vidimus. Maxime tamen nomen eius apud aetatis suae homines
nobilitarunt, apud posteros autem impietatis suspicione obfuscarunt *Cir-
culi* eius *Pisani*, liber inter rarissimos numeratus ^r, in quo disputationes
eius circulares Pisus in libros physicos Aristotelis habitae exhibentur, et
commentarius in eo suppeditatur longe doctissimus. Eum Pisus adhuc
docens consignauerat, diuque tenebris amandatum suppresserat, sine du-
bio timens, ne trifulcum in caput suum fulmen prouocaret. Amicorum
tamen, maxime collegarum Pisanorum exhortationibus permoueri se pas-
sus est, ut has meditationes suas Vtini superiorum permisso censurisque
munitas anno MDCXLIII ederet. Inscrisit ab instituto et occasione
scribendi: *Circulos Pisanos de veteri et Peripatetica philosophia, in
quibus parte prima libros Physicorum priores, Vtini MDCXLIII par-
te secunda, anno locoque eodem edita, octo reliquos libros Physicorum,
parte tertia, MDCXLVII vulgata, libros de Coelo, parte quarta
MDCXLIII librum de Ortu et interitu, parte quinta MDCXLVII
libros Meteorologicos, parte sexta libros de Anima MDCXLIII mira
subtilitate et elegantia illustravit. Vidimus, praeter hanc primam editio-
nem, quam inter reculas nostras seruamus, alteram quoque Patauii anno
MDCLXI editam ^s, et chartae typorumque nitore atque elegantia prio-
ri editioni Vtinenfi multum cedentem. Quas cum comparare inter se
non licuerit, dicere non possumus, vtrum recentiori editioni vel additum
aliquid sit, vel detractum: non dissimulamus tamen, suspectum nobis fu-
isse, quod in titulo auctor, qui tum in viuis adhuc supererat, hanc edi-
tionem *auctiorem et retractatiorem* vocauerit. Quis enim non videt,
mutationem fuisse hunc librum in editione altera passum, et retractasse
eius conditorem nonnulla, quae inuidiam illi creauerant. Primam ergo
editionem in consilium partesque vocantes, quid de Aristotelica philoso-
phia, quid de Ionica Berigardo fuerit visum, iam porro explicabimus.*

*Berigardi
consilium
philosophiam
naturalem
excolendi
quale fuerit?*

§. III. Recte vero de mente Berigardi circa vtrumque philosophiae
genus disputaturis praefationes et introductiones auctoris ipsae, quas in
Circulos Pisanos scripsit legendae sunt, quod qui vel facere nequeunt li-
bro isto destituti, vel id laboris refugiunt, eos inepte et praeter rem de hac
re differere, minime mirandum, et vera causa dicenda est, cur aliam,
quam fuit, opinionem viri docti Berigardo affinxerint, eumque inter
detestandos atheismi Peripatetici incrustatores praeter rem meritumque
eius retulerint, parcius ista obiecturi viro philosophiae laude clarissimo,
ficias

^r) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. T. I. p. 763. Cat.
libr. rar. Io. LVD. BYNEMANNI p. 107. Ven.

VOGTIVS Catal. libr. rar. pag. 78.
^s) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach. l. o.

fi eas introductiones, et totum librum, cum attentione et repetita, quam poscit, diligentia perlegissent, et ad circumstantias eius paulo curiosius respexissent. Ne itaque et nos offendamus, rem ex fontibus hauriemus suis. Et ante omnia quidem ex antecedentibus in memoriam reuocandum est, vixisse, et quod ex ipsius verbis collegimus, docuisse Berigardum exoriente seculo XVII Parisiis, quo tempore euilescebat phylicae Aristotelicae pretium, virique docti passim audebant Aristoteli per pulpita publica adhuc strepenti liberius obloqui. Quod ut luculenter explicemus, et vna fidelia duos dealbando parietes philosophicam historiam academiae Parisiensis ab initio seculi XVII ad id tempus, quo ad Pisanam cathedram Berigardus vocatus est, paulisper illustremus, memorandum hoc loco ducimus, sub auspiciis huius seculi, cum scholae reformatio esset suscepta, regia auctoritate mandatum quidem fuisse, ut libri logici et ethici Aristotelis praelegerentur iuuentuti, metaphysici autem et physici emendarentur. Inter regulas enim quas singulis facultatibus praescriptas fuisse ex tabulario academiae refert Io. LAVNOIVS^{f)}, hae quoque sunt, ut „primo anno interpretentur libros Aristotelis Logicos; secundo eius Physicam mane; post meridiem Metaphysicam; ut vero Aristotelis Disputationes aduersus veteres physicos, in quibus ingenii summa subtilitas „elucet, accurate examinentur, reiectis inanibus quaestiunculis, quas „olim barbari inuexerant, et ab humaniore politioreque seculo explosas „asperius durique homines non ita pridem reintegrare sint conati“. Haec eo tempore sancita sunt, quo certum ex supra dictis est, Berigardum iam doctorem philosophiae et medicinae renunciatum Parisiis haesisse aut docendi aut discendi causa. Quodcunque eligamus, licet prius magis cum verbis eius conueniat, necessario inde fluit, illum, cum se ob professionis medicae rationem naturae scrutandae dedisset, ad hoc examen librorum physicorum delatum occasionem habuisse veterum physicorum placita cum Peripateticis comparandi, et vtriusque partis systemata explorandi. Subministravit hoc viris multis eruditissimis ansam adiecitque animum, ut, in cuius verba hactenus iurauerant, Aristotelem de rebus naturalibus examinare, rationes ad trutinam exigere, de principiorum et conclusionum veritate disquirere, sicque paulo accuratius ad fundamenta physicae Peripateticae attendere auderent. Testem damus, qui eo tempore vixit SEBASTIANVM BASSONEM, qui in *Praefatione Philosophiae naturalis* lectu dignissima *, testatur, laborauisse plurimos, ut veritatem quasi sepul-

N n n 2

f) De Fortuna Aristot. in Acad. Paris. c. 15. p. 296.

ff) Prodiit liber elegantis doctrinae hoc titulo: Philosophiae naturalis aduersus Aristotelem libri XII, in quibus abstrusa veterum physiologia restauratur, et Aristotelis errores solidis rationibus refelluntur, a SEBASTIANO BASSONE doctore medico, cum indice locupletissimo. Amicus Plato, amicus Socrates, sed magis amica

veritas. Esse librum ex rarioribus obseruarunt viri literatissimi, C. A. HEVMANNVS in Conspectu Hist. liter. optimae frugis libro p. 315. et Act. phil. Vol. III. p. 939 seqq. ubi eius recensionem sistit, et Cl. Io. VOGTIVS in Cat. libr. rar. p. 75. id tamen praecipue de Geneuensi editione intelligendum, Elzeuiriana frequentius occurrit.

*) Totam fere exhibet LAVNOIVS l. c.

sepultam eruerent, ingentia saxa, quae viam praepediebant, vel submouisse, vel certe crebris disputationum ictibus valde concussisse, ut non difficile esset, ea remouere, atque via facili ad veritatem peruenire. Immo fuisse plures eorum, quibus complures Aristotelicae doctrinae falsitates paterent, easque non dissimulasse. Quia tamen Peripatetica philosophia publico senatus decreto iniuncta, regis auctoritate firmata, academiae Parisiensis consensu recepta fuit, nemo fere fuit, qui, quae inter amicos differebat, aut apud iuuenes disceptabat, publice proloqui auderet, donec anno MDCXXI, laudatus Sebastianus Basso, vir, ut iudicat LAVNOIVS *acerrimi iudicii et scientiae maximae*, in libro modo adducto signum quasi tolleret, classicumque ad debellandam Aristotelis philosophiam naturalem caneret. Et tamen verisimile est, cum Parisiis id ausum non esse, liber enim iste non in Gallia, sed apud *Geneuenses* anno MDCXXI. 8. ^t prodiit, postea in *Belgio* ^u ob insignem eruditionem recusatus. Quo libro prodeunte oculos haecenus coecutientes aperuit, quicquid de veritate rerum naturalium cogitare aptum erat, et imprimis artis salutaris quam ipse quoque Basso profitebatur alumni, aut curiosi spectatores erant pugnae ab acuto eruditoque viro inter Hippocratem, Democritum, Platonem, Anaxagoram, Empedoclem et inter Aristotelem institutae, aut acres iudices. Inter quos Berigardum fuisse, et professionis ratio, et studiorum similitudo, et scriptionis, quod postea expressit genus dubitare nos non sinunt, et patefaciunt, qua in parte Berigardus, qui vsque ad annum MDCXXVIII magna eruditionis fama Parisiis vixit, fuisse censendus sit. Neque dubium, honestam virum doctum aemulationem ad similia audenda accendisse, cum videret Bassonis exemplum excitasse nonnullos apud Parisienses, ut Aristotelicae philosophiae bellum indicerent. Id quod paulo post, nempe anno MDCXXIV factum est, quo Ioannes Bitaudus, Antonius de Villon et Stephanus de Claues publicas theses Paracelsicis, Cabbalisticis, et Peripateticis dogmatibus physicis oppositas ^v, ediderunt, quorum quidem impetum et facultatis theologiae censura, retardauit, et senatusconsultum Parisiense compescuit, ut allatis documentis publicis fuisse narrat LAVNOIVS ^w, impedire tamen non potuit, quo minus quibus aes circa pectus triplex erat, intrepida pugna Aristotelis philosophiam aggredi auderent. Quod tamen qui aperto Marte fecerunt, impune vix ferre poterant, saltem a certamine ab inuidia quae inde exoriebatur, deterrebantur: id quod memorabili Petri Gassendi exemplo nouimus, qui cum eodem anno *Exercitationes paradoxicas aduersus Aristoteleos* edidisset, vulgata disputatione secunda telam, quam exorsus fuerat, abrumpere, remque alia et cautiore via vrgere coactus est. Qui itaque apertum cum Peripateticis philosophis bellum

^t) Hac editione inter reculas nostras literarias nos vrimur.

^u) Amstelod. 1649. conf. de hoc libro SORREL. de Perfect. hom. P. III. p. 484. ed. Germ.

^v) Quales illae fuerint, ex SORELLI indicio l. c. p. 501. constare potest, qui eas accurate recenset. Quem exscribere institutum nostrum haud patitur.

^w) loc. cit. pag. 320.

lum detrectabant, et tamen meliora videbant, prouidentia vti statuentes non in fronte bello aggrediebantur Aristotelem, sed infidiis quasi dispositis lateri tela intentabant, simulantesque cum eo concordiam dolosa simulatione ei plagas inferebant: nonnulli paulo mitius agentes, ab Aristotele laudato et commendato in naturali doctrina discedebant, quoties experientia, tot iam tum virorum doctorum obseruationibus stabilita id iuberet. Qua via ex philosophis Gallis Honoratum Fabri circa illud tempus incepisse, alibi narrauimus. Et illis quidem partibus se adiunxisse Berigardum eo minus dubitandum est, quo certioribus indiciis ex Circulis eius constat, vidisse eum naeuos physiologiae Peripateticae, eosque candide detexisse, et illis non directa quidem acie, obliqua tamen pugna se opposuisse, vt ex dicendis constabit. Et verisimile admodum est, Berigardum inter nouatores, physicosque eclecticos haud obscurum nomen consecuturum fuisse, si apud Gallos mansisset. Quamuis enim valde refragabantur innouationi huiusmodi professores veteres, parum tamen eos effecisse, et eo tempore, quo Berigardus fatis concessit, iam in pulcherrima luce viguisse philosophiam naturalem apud Gallos, historia innumeris exemplis testatur, et vel vnus Gassendi et sequacium conatus et scripta euincunt*. Neque a vero valde abit coniectura, Berigardum, qui licet senex de reditu in patriam cogitauit^y, eo potissimum argumento excitatum fuisse, ad deferendum, si fieri possit, pingue munus, vt liberius, quam in Italia fieri licet, philosophari liceret, nec istis amplius laruis, quibus ad decipiendos Italarum oculos vsus erat, opus esset. His vero philosophiae naturalis fatis inualescentibus, cum adhuc apud Parisienses viveret Berigardus, et excellentissimae eruditionis copia, atque lectionis vastitate, praesertim in scriptis philosophorum Graecorum, vetera et recentiora omnia componere et conferre inter se nosset, otio insuper satis liberali in eo, quo apud principem Lotharingiae fungebatur, munere frueretur, mirum non est, eam illum philosophiae veteris notitiam sibi comparauisse, quae in eius scriptis regnat. Non enim coeco assensum legebat, sed attentus iudicabat, et praeiudicia exuebat, cuius exemplum luculentum et laudabile mox in limine Circuli primi^z suppeditauit. Haec molitus, et hoc pacto in consideratione philosophiae naturali versatus Berigardus lauta conditione ab magno Hetruriae duce ad docendam philosophiam Peripateticam, medicinam et artes mathematicas in Pisanam academiam vocatus, ea vero vocatione tota eruditionis eius scena mutata

N n n 3

est.

*) Conf. Menagiana T. II. p. 9 seqq.

y) Praef. Circ. II.

z) Ibi reiecta origine philosophiae Pythagoricae ex Iudaica, recte obseruat, fabulam eam Iosepho deberi, vt accomoderet ad aures vulgi sacras paginas, non verenti compluribus locis sensum pervertere. Recte quoque et contra praeiudicium sui temporis monet, Graecorum inuentione philosophiam nos habere, barbaros

habuisse aliquam philosophiam, sed valde rudem et inconditam, moralem praecipue, naturalem enim fuisse obscuriorem, vt ex his pateat, quae ab Hebraeis accepimus. Missos faciendos esse illos, qui philosophiam ab Adamo traditam putent, et Iosephi superstitionem Sethianas columnas memorantis &c. Quae satis ostendunt, quo iudicio sobrio in legendis veterum scriptis Berigardus vsus sit.

est. Viuebat enim in Italia, in qualicet magna nonnulla ingenia caput erigere, et physicae Peripateticae explosae meliora, saltem noua et inaudita surrogare ausa erant; male tamen illis res cesserat, nec pati potuit ob rationes supra dictas curia ecclesiastica, vt Aristotelis auctoritas euilefceret; ex quo studio Peripateticae disciplinae mordicus tuendae euenit, vt Telesio, Patricio, Galilaeo, similibusque, qui a tramite Peripatetico declinauerant, grauis ignominiae nota inureretur, et retractationes, non omissa carceris vi, iniungerentur, libri autem nigro stigmate in indice expurgatorio notarentur. Quibus exemplis discere poterat Berigardus, quanto pretio constaret, Aristotelis imperium laceessere, et hac quoque via cleri praeiudicia conuellere*. Neque vero hoc solum timendum erat philosopho Gallo, ex libera gente ad magna libertatis vincula translato, sed cum magno stipendio ad professionem philosophiae Peripateticae vocatus esset, et summa spe gratiae principum Hetruriae aleretur, speciali quoque ratione Peripateticae philosophiae professorem effingere cogebatur, nisi hac vellet gratia excidere, et nouatoris suspicione a pingui munere et fauore Moecenatum depelli. Neque id difficile fuit Berigardo, viro et iudicii acumine et lectionis diligentissimae in veterum scriptis vsu Graecae philosophiae omnis, et imprimis Aristotelicae peritissimo: qui cum ineptum conciliationis Peripateticarum doctrinarum cum sanioribus reuelationis placitis praeiudicium exuisset, melius et accuratius, quam alii ista opinione praeconcepta impediti, in veros sensus Stagiritae penetrare poterat. Cum autem otiosum et sterile commentandi genus, Aristotelicis solenne perhorresceret, nolletque inanibus vacuisque vero sensu sonis philosophiam naturalem replere, ita praeceptis Peripateticis, quae muneris ratio et conditiones vocationis iniungebant, vsus est, vt et veteris philosophiae Graecanicae lumina in partes vocaret, et recentiorum obseruationes et experientiam toties admitteret, quoties id caute instituta patiebatur tractatio. Quam suae philosophiae methodum ipse prodidit, scribens: *Conabor ex veterum et neotericorum obseruationibus ea proferre, quae sunt ingeniosius excogitata, velut hypotheses quaedam, ad diuinum opus supremi artificis adumbrandum, quemadmodum feci in aliis partibus philosophiae.* Nec hac eum laude destitui recte obseruatum MORHOFIO †, lectione libri eius abunde rem confirmante. Igitur si quis Berigardum ob publicae professionis notam Peripateticis velit aggregare, minime repugnamus, qui alio eum sensu ex hoc numero eximimus, et ad delectum ab eo philosophiae genus respicimus, quo testis cautaque via Peripateticam arcem euertere studuit. Ast non ita stupidum fuisse Berigardum, vt quae publica docentium vox tradebat, et imprimis hominum ecclesiasticorum auctoritas, quae in Italia maxima esse solet, profiteri iuebat, ea omnia crederet, sed multa in sinu risisse, et frigidis excusationibus prodidisse, aliam sibi de rebus naturalibus mentem inesse, facile cauto

et

*) Prooem. Circ. III.

†) loc. c. pag. 165.

et attento Lectori ex dictis subolebit, et monuit quoque auctor Naudaeorum, Berigardum totam Italiae religionem contempsisse. Quod licet maxima providentia in scholis Italicis fieri debebat, non tamen omisit prode, ubi simplicioribus fumum vendere osque oblinere posset. Quod ne partis studio vel invidiae causa attulisse videamur, vno alteroque exemplo ob libri raritatem faciemus manifestissimum. Tractaturus de vi argumenti, quod ad stabiliendam scripturae sacrae auctoritatem a miraculis petitur, Aristaeum (quo nomine ipsum Berigardum intelligi postea ostendemus) ita loquentem inducit *: *Necessarius est Dei contactus ad vera miracula discernenda, ut ad supremi unius creatoris cognitionem assurgamus, nec simul colatur sanctus Mandalius, sancta Xynoris sanctus Vermius, sicut olim a Pictonibus occasione veteris epitaphii, quod vix legebatur: Vermibus hic ponor &c. unde iam factum erat, ut mulierculis lapidem hunc ad vermes enecandos deradentibus, locus ille fictis miraculis celebraretur. Si tollis afflatum divinum, et res, ut sunt, consideras tantum naturaliter, laborat intellectus, ut veros auctores distinguat ab iis, qui fidem quaerunt falsis prodigiis.* Quae postea ita deducit, ut miraculorum recentiori aetate longa serie in ecclesia, cui adscriptus erat, enarrari solitorum incredendas circumstantias, concussam veterum fidem, et ipsa *ἀνίσταται* e. g. crucem Domini clavosque multoties repetitos ostendi, ita palandas exhibeat, ut vel mediocriter attento suspicio subnascatur, risisse eum suorum hominum, ne Iesuitarum quidem miraculis apud Sinas et Iaponenses editis exceptis, superstitionem: certe hoc omnia canone comprehendit, *haec prodigia, quantumvis illustria, nihil aut parum nos mouerent, sine fide quam habemus sanctae ecclesiae.* Quod quo fine dixerit acerrimi iudicii philosophus, Lectoris iudicio definiendum relinquimus, nostri enim hoc loco non est, disceptare de religione Berigardi, quibus sufficit demonstrare virum doctissimum, ea non probasse omnia, quae publica professio probare iubebat. Maxime vero id fecit, ubi naturalis philosophiae causa agenda erat; in qua hoc sibi statuebat *: *Non teneri nos assentiri sanctis patribus in rebus physicis, ut illi dicunt, parum esse curandum, quid sentiant philosophi in rebus divinis.* Alia loca, licet non minus luculenta, ob paginae angustiam praetermittimus: haec enim ad ea probanda sufficiunt, quae ad detegendam veram Berigardianam philosophandi methodum attulimus; et lectori facilem laborem reddunt in lectione *Circularum Pisanorum* ad veram Berigardi sententiam respiciendi, modo teneat in dialogi ambiguitate Aristaei responsiones esse Berigardianas. Talis cum esset Berigardus, qui provida simulatione philosophiam apud gentem Italiam melius iuvare, quam aperta professione, nouerat, Peripateticam quidem philosophiam, ut erat iussus, accurate docuit, ita vero, ut parum cautum esse oporteat eum, qui non palpauerit, ad obliniendum simplicioribus et incautis os et ad fallendam inquisitorum vigilan-

*) Circ. III. pag. 25.

a) p. 53.

lantiam et perspicaciam virum callidissimum id fecisse, et ita instituisse, vt attento dubium non sit, quin Peripateticae philosophiae euertendae causa ad veteres physicos maxime Ionicos perfugerit, eorumque arma dudum sepulta contra Aristotelem resuscitauerit. Non hic fidem nobis asserentibus poscimus, sed ipsum Berigardum luculentissimum testem damus, et omni exceptione maiorem. Vidit accurate si quis vnquam, vir acerrimi ingenii enormes naeuos philosophiae Peripateticae, vidit, detestatus eos et publice professus est, plena impietatis horrea a physiologia Aristotelica aperiri, inesse illi systemati et ipsis quidem principiis physiologicis multa absurda, et periculosa, et id tam aperte protulit, vt satis mirari non possemus, tot viros doctos Peripateticae impietatis Berigardum in tanta verborum eius claritate accusasse, nisi sciremus, paucissimis visos et cum cura atque attentione lectos esse Berigardi *Circulos Pisanos*. Dabimus autem eius verba, vt ipse interponere suum Lector queat iudicium. Ita enim scribit ^b: „Atque vt apertius euadat, quid in Aristotele et antiquis sit reiiciendum, quid vero relinquendum eorum disputationi, quibus Deus mundum dicitur tradidisse, illud imprimis occurrit reprehendendum, quod Aristoteles posuit, mundum eiusque materiam primam aeternam, primum motorem supremam modo sphaerae medio circulo insistentem, libertatis expertem, nihil aliud aptum intelligere, nisi se ipsum, nec aliud efficere, quam motum aeternum, proinde nec mundum nec aliud quicquam, ex nihilo creare posse; itemque de reliquis intelligentiis, quarum infimam videtur facere intellectum agentem, et animam vnā communem toti speciei humanae, vnde confurgit innumerabilium errorum seges“. Quae cum damnanda esse asserat, quis quaeso sanae mentis affirmauerit, Berigardum inter Peripateticos numerandum esse, qui summa physiologiae Peripateticae capita atheismi accusat. Non diffitemur, asserere Berigardum in sequentibus: „His reiectis retinere nos posse Aristotelis principia ad normam sacrae theologiae castigata“. Ast voluisse Berigardum oculis inquisitorum et censorum tantopere pro Aristotelis auctoritate vigilantium puluerem obicere, nemo non intelligit, qui considerauerit, explosis his principiis et fundamentis totum euertere physicae Peripateticae aedificium. Id quod tantum abest vt in sequentibus neget, vt potius ad THOMAE CAMPANELLAE ^c effatum prouocet, ita de Aristotele statuentis: „Is mundum aeternum docet, Deum non esse factorem mundi, neque hominum, neque doctorem, qui communicet nobiscum vel in somnio vel in vigilia, nec beatorum, ante et post mortem, quippe nobiscum nec habere potest commercium, nec curat, nec intelligit inferiora. Item animas humanas esse corporum formas corruptibiles, vnā vero vniuersalem semper viuere, quia non est actus corporis. Praeterea idem Aristoteles negat poenas et praemia post mortem, vnde Auerroës scripsit contra tres leges, Chri-

stum,

b) Praef. Circ. I.

c) De Reduct. Relig. c. 2. n. 19.

„stum, Mosem, et Mahometum, deditque materiam scriptori impio de „tribus impostoribus. Praeterea Aristoteles tradit, religionem esse inuen- „tionem politicam, non autem natura constare: amplius negat, extare „daemones et angelos, nisi eos, qui affixi coelo mouent orbes“. Quae cum ex Campanella recensuisset Berigardus, his addit: „Ac ne quis pu- „tet, hoc illi tribui non a Campanella, sed ab impiis, respondet in his „omnibus Aristotelis philosophiam esse sophisticam, paruique faciendam „eius auctoritatem, cum habeamus sanctos patres et D. Thomam inge- „niosiores, et doctiores, nec philosophiam contradicere theologiae sed „Aristotelem et Aueroem, adeoque errare illos, qui dicunt, theologiam „in Aristotele fundari, quae in diuinarum reuelationum notis inhaeret“. His cum subscribat Berigardus, et horum se auctoritate tueatur, hocque a S. Officio Romae approbatum in Campanellae libro contendat, quis quaeso Berigardum inter Peripateticae philosophiae patronos retulerit? Ast non offendit modo Berigardum Aristoteles in diuinis et metaphysicis, sed et reliqua, quae ad physicam pertinebant magnopere illi displicuere, inde innumerus obiectionum acruus ab Aristaeo contra ficulneas Charilai excusationes allatus, et fortissimis arietibus intentatus atque egregiis recentiorum obseruationibus munitus est. Dolebat porro viro eruditissimo euertisse Aristotelem veterum mentem haud semel, et melioribus tacite suppressis infirmas rationes tantum attulisse. Adeo vero eclecticae philosophiae fauebat, vt in tanto eam profitendi periculo, scribere tamen ausus sit: „Vtrum ex Aristotelis vel antiquorum principiis philosophemur, iis „exemtis, quae vt dixi, fidei repugnant, nihil refert, quare LIBERVM „OMNIBVS RELINQVI POTEST, vt de vtraque parte iudicium ferant“. Id quod ad abiiciendum conculcandumque Aristotelis iugum eum retulisse, ex his eius verbis, nisi nos omnia fallunt, est apertissimum: „Acclama- „tiones et plausus illis relinquo, qui syllabatim Aristotelis expendunt ver- „ba et artificium, nec ei contrarium quicquam inueniunt, nisi vt illud sta- „tim amoliantur, et velut ἀνδράποδα καλὰ καὶ ἀγαθὰ vnus placitis domi- „nentur“. Haec vtrum is scribere possit, cuius vna fides et religio est in Aristotele, quod Berigardo affingit auctor *Naudaeorum*, prudentis Lectoris esto iudicium.

§. IV. Satis, nisi egregie nos oculi sensusque decipiunt, haec omnia probant, Berigardum Aristoteli ex animo non fauisse, sed eum inter impietatis patronos relatum oppugnare, et ab eius tyrannide animos philosophantium liberare voluisse. Ast hoc opus, hic labor fuit, inuidia plenus, id quod probe praevидit Berigardus, vnde in *Praefatione totius operis* fatetur, cum apud se tacitus meditaretur, visum sibi esse in limine operis audire *sophiam ipsam*, huius rei difficultates summas, quibus ad cumulum accederet odium, atque inuidia, exaggerantem. Cautē itaque

Modus quo Berigardus contra Aristotelem pugnavit.

itaque incedendum erat, ne vel monachos exasperaret, vel patronos offenderet, vel innumeras sibi persecutiones, quae tot viris doctis exitiales fuerunt, concitaret. Verum ut erat providentissimus, et simulationem in Italia didicerat, ita rem sic aggressus est, ut ab incautis inter summos Peripateticismi defensores posset referri. Nempe methodo utebatur dialogistica, quam posse ita adhiberi, ut vera mens auctoris tutius lateret, et non nisi acerrimi lectores, veram eius sententiam possent deprehendere, a Platone didicerat. Id pulchre prodit scribens: „Methodum hanc elegi, velut tutiorem, quia more Platónico dum in utramque partem disputatur, non caditur in offensionem eorum, quibus integrum relinquitur, ut ipsi statuunt, quod consentaneum est veritati“. Duos autem collocutores introducit, Charilaum et Aristaeum, quorum ille placita Peripatetica, hic veterum opinionem tuetur. In quibus nominibus effingendis ita delectum auctor habuit, ut Peripateticorum causam tuendam traderet Charilao, *gratiam* apud *vulgus* philosophorum captanti, Aristaeo veteres tuendos commendaret, quod *optimas partes* elegisset. Ex qua nominum impositione cautus Lector sine negotio intelliget, quam meliorem esse philosophiam Berigardus putauerit, Peripateticam an veterum physicorum? Opposuit autem Aristoteli non suas obiectiones, ut Basso fecit in liberiori aura viuens, sed Ionicum systema, quod Aristoteles subdole peruertendo refutare aggressus erat. „Non verò quenquam“, ut scribit ipse, „antiquorum opposuit Aristoteli, non Empedoclem, non Anaxagoram, non Democritum, quoniam singuli quid habent, quod argumentis suis Aristoteles facile auertit, maxime si sententias eorum accipiamus, ut ipse refert; quin potius ex omnibus, quae ab antiquis praeclare dicta videri possunt, maluit seligere placita inter se magis cohaerentia, unde doctrina conficeretur, quam Aristoteles non facile suis machinis labefacteret, et quae vicissim arcem Peripateticam aggredere-
tur: ex Anaximandro tamen et Anaxagora plura depromsit“. Ita non inepte scopum se attingere posse credebat vir callidus, ita ut periculum effugeret. Nam ita dici non poterat, eum partem quandam contra Aristotelem fuisse secutum, cum lectori liberum reliquerit, partes eas eligere, quas velit, vel consentaneas veritati putet: suam enim se opinionem mentemque non declarare, ipse aliquoties monet. At sub hac larua liberum erat pestilentissima physiologiae Peripateticae dogmata suis depingere coloribus, et denudata pigmento, quod inepti conciliatores illeuerant, nudam ostendere eius turpitudinem. Id quod tanta eruditione, et demonstrata Peripateticae physiologiae cognitione fecit, ut rectissime iudicauerint, qui pronunciarunt, omne Aristotelicae physicae venenum apertissime in iis dialogis fuisse appositum, licet in eo errauerint, quod credant, hanc impietatem Berigardum probare. Contrarium ipse monet, scribens: „Quando in his Circulis quispiam defendi videbit, errores Aristotelis, id fieri non alia mente sibi persuadeat, quam eam esse eius doctrinam licet
„emen-

„ementientem atque mendosam, quae veterum placitis inanioribus oppo-
 „nitur“. Ita commissos inter se, Ionicos veteres et Aristotelem dum
 pugnantes introducit, occasionem nactus est egregiam, multoties Ionica
 systemata, licet manca, quod non negat, et imperfecta, Peripatetico prae-
 ferendi, huiusque nuditatem falsitatemque detegendi. Ita vero rem ag-
 gressus est, ut dum ordinem librorum physicorum Aristotelis sequeretur,
 eiusque mentem a Charilao expositam et, quantum liceret, demonstratam
 daret, Aristaeo, Ionicorum systema Peripatetico opponenti id muneris
 daret, ut ostenderet, planius certiusque de rebus naturalibus philosophari
 quem posse, si vagis, ineptis impiisque principiis Aristotelicis hypothetice
 „surrogentur corpora aeterna, prima et infinita, mutua consensione ac
 „repugnantia temperata, illis autem adiungeretur et praefigeretur mens
 „velut causa efficiens, hac enim ratione appariturum, quantum Aristote-
 „lis motor primus infra hanc naturalem doctrinam sit“. Dabimus ipsa
 Berigardi verba, tum ob libri raritatem, tum ut clare appareat, quo sen-
 su Ionicum systema Berigardus reuocauerit. Ita vero ille: „Aristoteli
 „materiam aeternam et res abstractas a materia longe aliter quam sint, fal-
 „so asserenti, opponere decuit antiquos, qui omnia corporea esse statue-
 „rent, et primum motorem ab universo non distinguerent, ut palam fie-
 „ret, quinam propius abessent a veritate, et quorum principia, DEM-
 „PTIS ERRORIBVS, retineri possent, ad rerum naturalium declaratio-
 „nem. Nec dubium, quin Aristoteles in iis, quae ad animam et Deum
 „attinent, partes obtineat potiores, si spectetur tantum eorum sententia,
 „qui nihil esse putarunt, quod non esset corpus. Sed quoniam Aristaeus
 „hoc intuens dixit corporibus infinitis et aeternis posse adlici mentem
 „Athenagorae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor
 „Aristotelis, hypothese sic reconcinnata, difficile est“ (forte dicendum
 ex mente Berigardi, facile,) „statuere, grauiioresne sint errores Aristo-
 „telis an antiquiorum. Hi tamen perinde atque ille sunt reprehendendi,
 „quod substantias simplices corporeas aeternas esse docuerunt, quantum-
 „uis mentem vnam aut plures posuerint universi gubernatricem. Quare
 „superest, ut eorum erroribus amputatis videant philosophi, an princi-
 „pia rerum naturalium possint esse CORPVSCVLA TENVIA A DEO
 „CREATA, QVORVM SOLA CONGREGATIONE ET SECRETIONE
 „omnium ortus et obitus, ut plerique ex SS. Patribus censuerunt perficia-
 „tur, et an ille corporum consensus atque dissensus, NIHIL REPV-
 „GNANS DOCTRINAE SACRAE PRAESTABILIOR SIT QVAM
 „MATERIA PRIMA ARISTOTELIS“. Aut coecutimus nos prorsus
 et nihil videmus, aut ita perspicua haec verba sunt, ut satis clare appareat,
 Berigardum reiecta inepta et impia physiologia Aristotelis Ionicum parti-
 cularum systema Democriticis rationibus incrustatum ad atomisticum sen-
 sum ita reuocasse, ut loco principiorum nuda mentis praecisione effecto-
 rum ad minima corporum descenderet, et ita rerum naturam non ex ima-

ginariis, sed veris principiis explicaret; abiectis tamen iis, quae cum reuelata veritate consistere nequeunt, qualia sunt causa efficiens vel omnia plane, vel corpusculis aeternis tantum sociata. Hoc systema Berigardum habuisse pio verisimili, proque eo, quod doctrinae sacrae non repugnet, et consensu antiquitatis ecclesiasticae se tueri posset, adeoque multis nominibus Aristotelico praeferendum sit velut longe verius et praestabilius, adeo manifestum ex hoc loco est, ut mirari satis non possimus, qui fieri potuerit, ut viri docti et alias accurati Berigardo contrariam mentem affinxerint, et ita attentionem, quam poscit ambigua Berigardi oratio, desiderari passi sint. Neque id vno loco monuit Patavinus philosophus, sed passim lectoris aurem vellicauit, innuens, *erroribus* quos in Ionico quoque systemate satis graues et detestandos nouerat, et ingenue fatebatur ^d, *reiectis, eo nitendum esse, ut palam fiat, expurgatae doctrinae praesidio mundi constitutionem non aliam esse, quam Christiana veritas doceat.* Quam ut corroboraret, et ne videretur cum Ionicis ex solo particularum mediante lite et amicitia concursu earumque coalitione et secretionem mundum effinxisse, multus non sine ingenio et doctrina fuit, in demonstranda veritate cosmogoniae Mosaicae, cui praecipue locum fecit in commentatione *Circuli tertii in librum de coelo.* Cum enim de mundi origine tractationem suscepisset, duabus digressionibus reuelatae doctrinae veritatem probare conatus est, quarum prior literarum sacrarum auctoritatem circa mundi originem asserit, posterior de origine mundi ex sacris literis differit. Nec contemnenda omnia sunt, quae in his digressionibus assert, euertendae impietati satis accommodata. Et initio quidem recte monet, *etsi dogma fidei nostrae de origine et fine mundi indigeat rationis vilius adminiculo, permittere tamen ea considerari, quae theologi vocant motiua credendi, ut ex iis naturaliter videri possit, quam longo intervallo doctrinas omnes profanas post se relinquat.* Potissimam autem demonstrationis partem in Mosis auctoritate euincenda ponit κατ' ἀνθρώπων contra philosophos disputaturus, qui cum sibi credendum esse postulent, maiori id iure sacram poscere historiam, cum ob antiquitatem, tum ob scriptoris sanctimoniam. Vtramque argumentis, quae vocant non intrinsecis, sed extrinsecis quoque probat, et ad testimonia veterum philosophorum prouocat, quibus constare putat, Mosen et antiquissimum et sanctissimum scriptorem ipsis gentilibus visum esse. Respondet etiam ad crimen goëthiae Mosis miraculis obiectum, ita tamen, ut valde laboret in saluandis miraculis in ecclesia cui addictus erat iactari solitis, quae quo loco habeat, ex supra dictis intelligere licet. Recte autem monet, imposturae vel sceleris nulla verisimilitudine reum agi Mosen posse, et *δυσόλητα* in oraculis sacris non a scribentis sed legentis vitio ortum suum ducere. Quae omnia non sine eruditione late diducit, ita tamen, ut studeat sui coetus hominibus placere, unde assertum profluxit, quod ab homine

d) Circ. III. Prooem.

e) pag. 39.

homine Gallo non nisi in Italia viuentē expectaueris: „Fieri, vt si fin-
 „guli fideles seorsim accepti aliquo errore teneantur, non possit tamen a
 „pontifice et concilio legitime congregato decerni quicquam alienum a
 „veritate“. Et haec *προσωποληψία* candore philosophi indigna
 ad nonnullas eum hypotheses digredi coëgit, minime probandas ^f
 v. g. „nihil officere veritati, si quis scriptores sanctos dicat saepe me-
 „moria lapsos, eo quod lapsus memoriae non sit mendacium, et dum
 „ad sensum duntaxat attendunt, non ita exacte res referant. Tempore
 „calamitatis Iudaicae sub Ptolemaeis et Antiochis multa in sacra scriptura
 „esse deprauata“. Haec et similia prauī commatis eo se fine scripsisse ait,
 vt demonstraret, „in summa rerum perturbatione, nisi recurramus ad
 „ecclesiae auctoritatem, facile esset suspicari, multa in iis corrumpi potu-
 „isse“. Quae et alia nonnulla laudem eam minuunt, quam huic tracta-
 tionī tribuit MORHOFIVS ^g. Sed vt in viam ad ipsum Berigardi insti-
 tutum redeamus, cum in vtroque tamen systemate physiologico graues
 occurrere difficultates agnosceret et fateretur, ad sobrium quendam scepti-
 cismum confugit, eo gratiorem suae regionis hominibus futurum, quo
 aptiorem credebat ad firmandam necessitatem auctoritatis ecclesiae in do-
 ctrina fidei. Ipsa et hoc loco eius verba audienda sunt, quibus ita prae-
 cipit ^h: „Vt demus, haud aliud haberi ex naturalium rerum indagatio-
 „ne, quam dubitationem: est tamen viri sapientis, prudenter de iis du-
 „bitare, ad quorum intuitum natura erexit hominem, atque, vt ait Ari-
 „stoteles, satis est, ad hypothesin possibilem ea reducere, et rationis ali-
 „quod simulacrum adornare. Sic Diogenes ipsi, quaerenti, cur nihil
 „sciens ipse philosopharetur, si philosophiam, inquit simulo, hoc ipsum
 „est philosophari“. Et alibi apertius scribit ⁱ: „Cum ex nostris dispu-
 „tationibus quas sperabam frugiferas, non aliam hactenus, quam multa-
 „rum disputationum messem confecerimus, vix aliam ex hac vltima par-
 „te sperare possum, quam vt videamus, non modo nos nihil scire, sed
 „etiam nihil scire posse, quamdiu erimus inclusi compagibus huius cadu-
 „cae mortalitatis“. Quae vt clara sunt, et locum Berigardo inter Sce-
 pticos recentiores faciunt, ita in viro sectariam philosophiam sequenti
 miranda non sunt, praesertim cum in Italia viueret, cuius regionis cir-
 cumstantiae eo tempore tales erant, vt non posset non Berigardus in Sce-
 pticismum incidere. Neque tamen ita scopo suo Berigardus excidit, sed
 cum argumenta argumentis opponeret, multo valentiores esse partes Io-
 nicorum, quam Peripateticorum, demonstrauit haud infeliciter: et vbi
 illae deficiebant a Platone, Democrito aliisque veterum suppetias acciuit.
 Cumque vtramque partem sibi non satisfacere concederet, et imprimis
 fateretur, se ab Aristotele quod sedaret famem vel sitim non accepisse;
 iucunda similitudine perorans, quem scriptionis scopum habuerit prodit.
 Ait enim ^j: „Nobis accedisse videtur, vt duobus parasitis qui cum ien-

O o o 3

„tacu-

f) p. 35. ff) l. c. p. 165. g) Circ. V. in Prooem. h) Circ. VI, Dial. II. p. 2. i) Circ. VII. p. 141.

„taculo condixissent ea lege, vt alter potulenta, alter esculenta secum
 „afferret, spe fretus vterque, se focii copiolis genio facturum satis, post-
 „quam hic pulmentum alterius occupasset, et vicissim ille lagenam, haec
 „quidem inanis reperta est, illud vero pictura simulatum, vnde necesse
 „fuit, vt aliunde sibi cupedias prouiderent. Ita nos defraudato vicissim
 „genio ad locupletiores cellas penuarias non fictis, sed veris cibis in-
 „structam, nempe moralem philosophiam, exemplo Socratis diuertamus.

*Berigardus
 contra im-
 pietatis su-
 spicionem se
 munit.*

§. V. Hac ratione cum Peripateticae philosophiae clandestinum in-
 ferre bellum tentans alienis armis vteretur Berigardus, facili coniectura
 intellexit, multis hanc rem expositam esse periculis, nec caute satis ita
 muniri posse, vt non maleuoli ansam arripiant perfecto scopo suo, tam
 callide dissimulato ad impietatis et haereseos accusationem abutendi. Vt
 itaque heterodoxiae philosophicae suspensionem praeuenteret, cautelas ad-
 hibuit, quas poterat inuenire, tutissimas. Non contentus censorum, qui
 lyncei plerumque solent esse, approbatione, qua scriptiones eius velut
 orthodoxas et ad amplificanda Peripateticae philosophiae mysteria pluri-
 mum luminis afferentes extollebant, protestatione quoque se mu-
 niendum Lectoremque de mente sua monendum esse censuit. „In-
 „de clare se, ait*, et ingenue profiteri, se nulli doctrinae, nisi Christiana-
 „nae veritati esse addictum, proinde quae citra praeuaricationem tam
 „pro Aristotele, quam pro antiquis in medium proferat, non proponere
 „se, vt vera, sed quid in iis sit veritatis, sacris theologis ac philosophis
 „doctioribus examinanda ac iudicanda. Et ne frigidam hanc quis excusa-
 tionem esse contendat, et accipiat sinistra, quod ipse dextra porrige-
 bat, clarissime quid de pestiferis veterum erroribus, et praecipue de ma-
 xima labe physiologiae Aristotelicae sentiat, iis verbis quae supra attuli-
 mus, exposuit. Promittit etiam „si obscurius loquutus fuerit, se etiam
 „illis consulturum, qui vel minus philosophice sciunt, vel minus Latine,
 „et pro virili parte se explanaturum, et si minus ad sacrae doctrinae line-
 „am aequari potuerint, emendaturum. Malle enim se cum Augusto, vt
 „suus Ajax in spongiam incumbat, quam vt inconsiderate porcos Epi-
 „cureos persequendo misera prolapsione in profundam erroris alicuius fo-
 „ueam incidat“. Et ne sic quidem sibi prospexisse contentus, pro veri-
 tate religionis naturalis, quam a Peripateticis valde labefactari demonstra-
 uerat, pugnare, eamque iis rationibus confirmare aggressus est, quibus
 constare posse putabat, veritatem religionis Christianam, etiam semoto
 peculiari contactu diuino, et auctoritate ecclesiae esse verisimillimam.
 Qua ratione longe se cautius philosophari credebat, et lectores quoque
 monebat, quam Zabarellam, impietatis culpa tamen nunquam exosum,
 qui ex motu aeterno motorem primum demonstrari non posse asseruisset.
 Ita enim praefatur: „Denique vt constet, ea quae dicuntur in nostris
 „Cir-

*) Circ. I. Prooem.

„Circulis permiffa iam fuiffe a facro officio, libet pauca subiicere, maxime
 „ne cui durum videatur, quod introduco Ariftaeum defendentem fenten-
 „tiam Iacobi Zabarella, viri in hoc lyceo celeberrimi. Haec fententia
 „libro de inuentione aeterni motoris approbato faepius a S. officio docet,
 „unicum medium philofopho naturali ad demonftrandum: dari primum
 „motorem a materia abiunctum effe motus aeternitatem, quae quia non
 „datur, vt fide diuina certi fumus, fequitur, primum motorem demon-
 „ftrari non poffe naturaliter, fed ad hoc opus effe Dei contactu peculiari.
 „Neque propterea Zabarella putat, eam, quam vocat, demonftrationem
 „primi motoris ex motu aeterno effe veram demonftrationem, vtpote cu-
 „ius medium falum eft; fed loquitur ex falis principiis Ariftotelis, nem-
 „pe fi verus effet motus aeternus, inde folum oftendi poffe primum mo-
 „torem. Hanc Zabarella opinionem iam permiffam, fi tuerer, id for-
 „tasse tuto facere poffem, verum contrariam exiftimo magis effe confen-
 „taneam pietati, propterea illi oppono Charilaum^k, qui contendit, Deum
 „verum cognofci poffe naturaliter, et licet rationes illae feorfum acceptae
 „non videantur fufficere ad conuincendos pertinaces Epicureos, vt con-
 „cludit vltimis verbis, omnibus tamen fimul inftitutis ait intellectum recte
 „difpofitum poffe eleuari ad hanc cognitionem naturaliter, fed absque
 „merito gratiae et gloriae, vt fic inexcufabiles vere dicantur, a diuo Pau-
 „lo, qui contentis his rationibus ad falas et irreligiofas opiniones dela-
 „pfi funt“. Monet porro: „non difputari a Charilao et Ariftaeo, an
 „detur Deus, quam quaefitionem impiam vocant, neque an expers fit li-
 „bertatis; et an mundus fit aeternus, an ex nihilo creatus, fed hoc ab iis
 „quaeri, an melius de hoc fenferit Ariftoteles, an philofophi vetuftio-
 „res, et quae fit eorum fententia licet impia. Verum ad eorum opiniones
 „declarandas interdum, vt fit in dialogis, afferre fe, non pro philofopho
 „naturali, fed pro theologo rationes antiquis ignotas exercitationis tan-
 „tum et vberioris doctrinae cauffa, idque fibi perinde ac aliis condonari
 „poffe“. Ex quibus eius verbis, qui praepudicio occupatus non eft, facili
 „attentione aflequi lector poteft, quae mens Berigardi de demonftratione
 „DEI ex lumine naturae fuerit, et quaecunque ille differit, hypothetice
 „tantum, et prout ex fyftemate vel Peripatetico vel Ionico fluunt, attuliffe:
 „reipfa tamen quibus potuerit rationibus contra impietatis fufpicionem fe
 „muniuiffe.

§. VI. Obtinuit hac fua prouidentia Berigardus, quod quaerebat,
 dum in viuis erat. Quippe prodierunt eius Circuli inquisitoribus non fu-
 fpecti, et multa orthodoxiae laude ornati, praecipue cum crederentur
 Peripateticae veritates in illis ab errorum caligine vindicari. Aft quod
 viuo non accidit, fato functus euitare non potuit, fed ob hunc ipfum li-
 brum, in quo haud perfunctorie fe pro cauffa DEI patefacta impietate
 Peripatetica pugnaffe fibi vifus eft, inter clandestinos Numinis hostes nu-
 meratus

*Berigardus
 atheismi fu-
 fpectus.*

k) Fallitur itaque P. BAYLE, qui l. c. Art. Rufin. not. C. p. 161. Zabarella opinionem ei tribuit.

meratus est. Cuius opinionis de Berigardo primus, quantum recordamur, auctor fuit SAMUEL PARCKERVS ¹⁾, vir et iudicii acumine et eloquentiae laude et eruditionis copia celeberrimus, et praecipue ob insignem DEI causam aduersus atheismum tuendi feruorem omni encomio dignissimus; at in inurenda impietatis macula nonnunquam magis quam decebat praeceps, et paulo quam par est, interdum suspicacior. Huic enim doctissimo praefuli ficta ista pugna Berigardi visa est, suspectusque is, quod ideo impia systemata denudauerit, ut hoc venenum eo fortius lectorum animis insinuaret. Sane graue ἔγκλημα est, quod in Berigardum coniicit, his verbis: „Caesalpinum eadem impietatis via et ratione non modo secutus est, sed superauit Claudius Berigardus Molinensis, qui vna cum „impia Aristotelis disciplina obsoletam istam quoque veterum Ionicorum „(quemadmodum de iis ipse censuit ac plerique alii censuerunt) reuocauit. Cum enim disputationes suas dialogorum consuetudine scripsit, sermonem in duas personas Charilaum et Aristaeum distribuit, quorum „alter Aristotelem, qui praeter materiam, quendam primum motorem, „prouidentiae tamen expertem posuit, alter antiquos illos defendit, quos „omnia corporea esse velle, nullumque primum motorem ab vniuerso „corporeo distinxisse putauit. Atque adeo vno eodemque opere diuerfas „cum Epicureae tum Peripateticae impietatis rationes, adornauit, quam „Aristotelis disciplinam fufius et ardentius excoluit, atque eam potissimum, quam libro physicorum octauo librisque de coelo et rerum „generatione tradidit, quibus vniuersam mundi fabricam sine prouidentia „architectrice extruxisse se putat philosophus. Neque nefaria sua dogmata „vno aut altero capite, ut Caesalpinus, insinuauit, sed aperte omnem „Peripateticae impietatis rationem secutus est, neque numinis prouidentiam, ut ille, e rerum natura tollere, satis habuit, nisi et false dictis „(qualia vir non admodum facetus potuit) increparet. Tantum tamen „abest, ut in quam reprehensionem incurrat, ut laudem et auctoritatem „a S. inquisitorum officio obtinuerit. Quod scilicet, quae in Aristotele „reprehendenda sint, omnia callide praefatus fuisset“. His cum verba Berigardi supra adducta de erroribus physiologiae Peripateticae subiecisset, addit: „Quanquam prima et praecipua ista sint Aristotelicae philosophiae „effata, et quaecunque praeterea dogmata habeat, istorum gratia, aut „quod confirmarent, aut quod admodum cum iis conuenirent, docuit; „ut tota quidem ipsius disciplina iis solis innitatur, eorumque praesidio „inferuiat, neque hic quosuis Aristotelis libros excoluit, nisi qui eiusmodi „decreta praecipue continerent. Atqui tamen tantum praeeiudicata opinio „poterat, ut quicquid cum Aristotelis disciplina conueniret, sola illius „auctoritate pium sanctumque existimarent, quanquam cum ea nihil conuenire poterat, nisi quod omnes impietatis radices ipsasque radicum „fibras euellat“. Haec Parckerus, qui ipse audiendus fuit, eo quod plerique

1) Disput. I. de Deo f. 24. p. 67.

rique tantae existimationis viro crediderint, et eius fide Berigardum inter numinis hostes retulerint. Sane illius maxime auctoritate inductus locum Berigardo inter atheos fecit B. IO. FRANC. BVDDEVS ^m. Paulo aliter accusationis colorem induxit illustris LEIBNITIVS ⁿ, illi enim ob Auerroismum incrustatum vapulat, valdeque impietatis suspectus est. Quorum vestigiis ita insistant viri summae eruditionis, MAT. VEIS. LA CROZE ^o, et IAC. FRID. REIMMANNVS ^p, vt non contenti morologiae Peripateticae errores Berigardo tribuisse, illum systemati Spinozistico, quod ab Aristotelico valde differt, praelusisse contendunt. Aliter hanc dicam Berigardo scribit PETRVS DE VILLEMANDY ^q, illi enim ideo suspecta est admodum religio et fides Berigardi, quod, „dum res „omnes physicas, immo et diuinas plerasque ex principiis Aristotelis ita „declarat adstruitque, vt easdem illas ex oppositis Anaximandri hypothe- „sibus, purum atheismum redolentibus, continue impugnet ac euertat, „nihil in rebus physicis stabile et immotum reliquerit, et contra perpetua „sua illa libratione cunctas suspenderit, nec alio tendere illam assumtam „Anaximandri hypothesein credas, quam Berigardus Aristotelicae longe „praeferat, nisi eo vt in supremi Numinis eiusque prouidentiae locum in- „finitam quandam materiam infinitis corporibus dissimilaribus, ex se ipsis „mobilibus conflata, hoc est, in veri Dei locum caecam naturam substi- „tuat“. Quas accusationes et virorum a quibus profectae sunt magnitu- dine, et caput, quibus constant, grauitate, acerbissimas esse, sum- mumque momentum habere, quilibet fatebitur. Non indignum itaque nostro labore erit, rem paulo curatius inspicere, et audita vtraque parte lectorem, quid de Berigardi religione statuendum sit, quoue loco eius *Φιλοσοφούμενα* habenda, accurate edocere. Id quod eo facilius fieri pote- rit, quia in antecedentibus loca illa omnia adducta sunt, quorum effatis statque caditque Berigardiana pietas. Ex his enim iudicandum, illa intu- enda, et scopus auctoris diligenter expendendus est. Quod qui negli- gunt, et vel librum ob raritatem legere non possunt, vel oscitanter tan- tum legunt, cum magnam attentionem postulet anfractuosa dialogorum methodus, eos decipi in definienda causae iustitia vel iniustitia, oportet: id quod in inurenda atheismi macula fieri non debet.

§. VII. Parum quidem nostra refert, referendusne Berigardus sit inter numinis hostes nec ne? magna quoque est virorum summorum, quos adduximus, auctoritas. Veritatis tamen historicae interest, rem hanc sine examine non dimittere, quodque immerenti hanc affricuerint igno- miniam,

*Iudicium de
atheismo Be-
rigardo ob-
iecto.*

m) Thef. de Atheismo c. I. §. 24. p. 130.

n) Dissert. praelim. ad Theodiceam §. II. p. m. II.

o) Entretiens p. 348. add. Naudaeana p. 110.

p) Hist. Atheismi f. III. c. 5. §. 19. p. 409.

q) In Scepticismo debellato p. II. Nihil defi- nit BAYLE l. c. ex quo suspicamur, eum librum Berigardi non vidisse.

miniam, ostendere. Neque enim ab hoc officio tractationis nostrae scopus alienus est. Quod si ea considerentur, quae supra de Berigardi intentione, modo sineque scribendi fuisse ex ipsius libro cum cura et attentione perlecto disseruimus, facile putamus esse, apologiam pro Berigardo scribere, et ab hac contumelia inuictis eum argumentationibus absolvere. Qua quidem opera ita leui brachio perfungi liceret, ut ostendatur, ipsos sibi accusatores contradicere, nec una stare posse accusationes omnes. Quod si enim verum est, quod inuidiosius, quam par erat, illi obiecit Parckerus, in Peripatetico atheismo eum haesisse, qui potuit Epicuream impietatem commendare, quae a Peripatetica physiologia toto coelo differt, et ab illa tota eueritur? Si Auerroismus illi obiciendus est, cur Numinis alicuius prouidentiam negasse dicitur, cum intellectum agentem vniuersalem Auerrois hypothesis innuat? Si primum motorem sphaerae supremae affixit, et e rerum natura sustulit, qui potuit mundum habere cum Spinoza pro Deo modificato? Si Scepticam impietatem introduxit, qui potuit caecam naturam affirmando falsa numina vero substituere? Et annon hoc sufficit, ut intelligatur, male totam accusationem cohaerere, nec satis attente et cum cura viros doctos Berigardi librum legisse? Verum ut tota causa manifesta Lectori sistatur, curatius paulo ad obiectiones respondendum est. Quod ut rite faciamus et Lectorem conuincamus, ex supra allatis verbis Berigardi ipsissimis supponimus: 1. Verum quidem esse, impietatem Peripateticam neminem clarius demonstrauiisse, quam Berigardum, et totam eius turpitudinem demonstrauiisse, ac contra Peripateticos, colorem et excusationem praetendentes ad oculum quasi euicisse: ast longum hunc et difficilem laborem ideo Berigardum subiisse, ut Peripateticos, quos aperte aggredi non audebat, clandestinis tectisque vulneribus confoderet, et impietatem atque absurditatem Aristotelicae philosophiae in luce clarissima ponendo, verisimiliora ei opponeret. Adeo luculenter hoc a nobis supra probatum esse confidimus, ut prorsus satisfacere posse Lectori veri cupido sumus persuasissimi. 2. Ex supra dictis repetimus quoque, Berigardum Ionico systemati non nisi *ὀποδαιτικός* subseripuisse, idque non eo fine elegisse, quod crederet indubitatas rerum naturalium circumstantias in eo recludi, sed quod vetera opponendo veteribus putaret, ita longe felicius a simplici philosophandi genere Aristotelica dogmata euertere posse. Immo 3. hoc quoque ex antecedentibus constat, eum non nudum brutumque Anaximandri systema elegisse, sed materiae aeternitate demta, ex particulis minimis, mediante mente secundum placita Anaxagorae formationem mundi tradidisse. 4. Obseruatum autem simul est, candide agnouisse, et fassum esse Berigardum, non tantum Peripateticum systema cum veritate diuina et naturali stare non posse, sed inesse quoque Ionico nonnulla erronea, et magnopere emendanda. Ast praetulisse tamen illud Aristotelico, eo quod demtis erroribus corrigi melius inque concordiam aliquam redigi possit cum fide Christiana aliunde

unde certissima, et id voluisse Patauinum philosophum, ita hac philosophia praeparandum animum, vt a supranaturali lumine plenissime conuinci queat, hocque pacto illud Aristotelico longe praestare censuisse, quod emendari nequeat, nisi summa eius capita decidantur, et fundamenta evertantur primaria. Haec verba Berigardi supra adducta clarissime docent, eo tota eius tractatio collineat, hanc disputationibus suis metam praefecit. Quae cum ita se habeant, non videmus, quo vel leui praetextu coloreque atheismi vel Peripatetici, vel Ionici, vel Epicurei queat Berigardus accusari. Vt enim taceamus, disputari posse, vtrum inter atheos directos Peripatetici, Ionici, Epicurei referri queant, quod ex illis iudicandum est, quae *Tomo primo* prolixè de his sectis docuimus; vbi etiam id concedimus, valde impietati esse affinia ista systemata, non tamen inde exculpi posse putamus, quod contendunt Parckerus, Buddeus, Leibnizius, Crofaeus, Reimmannus, Villemandaeus. Nam quod ad accusationem atheismi Peripatetici attinet, quam potissimum Parckerus vrget, ipse praeful eruditissimus fassus est, candide monere Berigardum summa et prima Aristotelicae physicae capita peccare in veritatem et religionem, et amputanda esse nec tolerari posse. Quibus nihil habet, quod obiiciat, nisi omnem Aristotelicae morologiae insaniam eum tamen latissime in suis disputationibus explicuisse, et hoc eo fine, vt illam hominibus commendaret. Id quod vellemus viro magno non excidisse. Quamuis enim verum sit, denudatam eum exhibuisse physiologiam Aristotelicam, manifestum tamen ex dictis est, id fecisse ideo, vt eius falsitatem ostenderet, et derelinquendam esse in rerum naturalium explicatione insusurraret quasi in aurem et cauto modo instillaret. Contra aperta verba vero nuda suspitione aliquem nefandi criminis reum agere, durum nimis est, et ab humanitate alienum, et eo minus Berigardo faciendum, quo minus facile reperire est, qui Aristotelis physicam doctius in ruborem dederit. Ast obiiciet nonnemo: cur non directa oratione Aristotelis impietatem detectatus est? cur non veneno apposuit antidotum? cur tam tecte mussitauit, vt consentire videatur? Respondebit ad haec ipse Berigardus: „Sententiam meam proferre non debeo, ne cum Aristotelis interpretandi munere tandiu perfunctus sim, IN MAGISTRUM DESPVERE, ET „APOLACTIZARE, vt ait Plautus, aut antiquorum cineribus insultare „velle videar“. Quibus verbis vel caecutientes deprehendunt, innui, si sententiam suam Berigardus protulisset, futurum fuisse, vt pro eo haberetur, qui in magistrum despueret, id est, eius philosophiam contemneret et reiiceret. Quae si paulo attentius considerasset Parckerus, ab odio et inimicitia, qua in Aristotelem, laudabili quidem pro causa Dei feruore, sed interdum paulo ardentius, quam inquirenda veritas patiebatur, accensus est, abripi se passus non esset, ad minuendam Berigardi famam notamque atheismi inurendam. Quod vero ad Auerroisimi accusationem

P p p 2

attinet,

r) Praef. Circ. I.

attinet, aut non vidit vir summus, a quo ea profecta est, Berigardi librum, et ab aliorum relatione deceptus est, aut non totum, ut innumeris laboribus distringebatur, cum cura euoluere potuit. Tantum enim abest, ut Auerroisum Berigardus incrustet, ut disertissimis eum verbis reiiciat. Scribit enim: „Intellectus agens est mens seu intelligentia quaedam immortalis, tamen non omnium prima, ut putauit Alexander, AVERROES, Zabarella. Nam cum illa sit Deus, non diceretur recte mens humana“. Et paulo post: „Nos vero credimus, esse spiritum immortalem singulis hominibus in ipso exortu eodem puncto temporis a Deo creatum et infusum, et si Aristoteles ita sensisset, fidentius poterat assequerare, patientem intellectum nihil aliud esse, quam phantasmam, siquidem in homine satis est reperiri animam unam immortalem, quae intelligat et velit efficienter, licet actus illi non recipiantur in ipsa, sed in phantasia“. Quae verba ab omni Auerroismi suspicione Berigardum amplissime liberant. Nec firmiori talo stat Villemandaei accusatio, cui frigidam quoque suffundit Parckerus, temerarium corpusculorum aeternorum systema sine mente et Deo Berigardum in Numinis locum substituisse. Parckero enim Parckerum opponimus late disputantem Ionicis Phycis ob neglectum in systemate Deum atheismum obiici non posse, eo quod illum non negauerint, vel a rerum conditarum fabrica excluderint, sed supposuerint, contenti, ut phycis par erat, de rerum naturalium principiis materialibus differuisse. Hoc systema emendatum et abiecta aeternitate corpusculorum correctum qui sequitur, is iudice Parckero atheus non est. Quod pro Berigardo non minus militat, quam pro Anaxagora vel Anaximandro. Villemandaei criminationi autem verba obstant Berigardi, momentis, „corporibus infinitis et aeternis posse adiici mentem Anaxagorae, quae melius refert Dei naturam, quam primus motor Aristotelis: et tamen Ionicos reprehendendos esse, quod substantias simplices aeternas esse docuerint, quantumvis mentem posuerint vniuersi gubernatricem. Superesse ergo, ut amputatis erroribus ponantur principia rerum naturalia CORPUSCULA TENVIA A DEO CREATA, quorum sola congregatione et secretionem omnis ortus et obitus perficiatur, et hunc consensum atque dissensum corporum nihil repugnare scripturae sacrae, et praestabiliorem esse quam materiam primam Aristotelis“. In qua explicatione, dum atomisticum systema sequendum esse monet, tam differte Deum illi conditorem et gubernatorem praeficit, ut tota accusatio vno ictu corruat. Quod si vero haec concidunt, non videmus, qui Spinozismus queat Berigardo obiici: quem nec Peripateticum nec Ionicum systema, etiam mendosum et capitalibus erroribus suis refertum admittit. Berigardus autem inter materiam et Deum accurate distinguit, nec materiam patitur cum Deo confundi. Meliori veritatis colore scepticismus phycus Berigardo obicitur, quem negari non posse, ex propria eius con-

confessione supra adducta constat. Ad declinandam tamen, qua Berigardum Villemandaeus cumulat inuidiam obseruamus, scopum scepticismi huius a Patauino doctore admissi considerandum esse. Id enim vult, vt clarissima eius verba euincunt: omnem sectariam philosophiam Graecorum verifitienti animo in naturali doctrina non facere satis, adeoque eam relinquendam esse ob innumera dubia. Ita euertit quidem haud illaudabili consilio sectariam philosophiam, non autem naturalem cognitionem omnem. Deinde scepticismo hoc vtendum esse, putauit ad auctoritatem fidei et ecclesiae extollendam eiusque necessitatem demonstrandam. Quo animo id fecerit Berigardus, nos, qui corda non scrutamur, non definimus, et dubium relinquimus, vtrum pia mente an ad obtrudendum sacerdotibus palpum id scripserit: sufficit, impietatis notam ex scepticismo hunc in finem adhibito exculpi non posse, et fuisse alios quoque v.g. Heruetum, Huetium, &c. in eadem haeresi, quos in numinis reuerentiam iniurios fuisse nemo dixerit. Ex his vero plenis cyathis iam allatis luculenter, nisi nos omnia fallunt, et sensus oculique destituunt, constat, iniquos esse in Berigardum, qui librum eius theatrum Spinozisticum et atheisticum esse clamitant, et agnoscendam esse eius in hoc quidem argumento innocentiam. Quod ad reliqua autem attinet, non negamus, Berigardum singulares nonnunquam opiniones fouisse, sine obelo non praetermittendas, at difficulter ob methodi dialogisticae ambiguitatem et quae sitas studiose latebras detegendas: ipsa vero Circulorum Pisanorum, licet docte pariter atque subtiliter scriptorum editione non admodum praeclare de orbe philosophico multoque minus de republica Christiana meruisse. Quamuis enim vlcera Peripatetica fortissime tetigerit, et detestabiles errores Aristotelis manifestos fecerit, adeo tecte tamen ne suis commodis et auctoritati ex Aristotelica philosophia acquisitae obstaret, id fecit, vt qui innumeras disputationis anfractuosa et multis diuerticulis impeditae difficultate magna patientia superare non contendit, facile in eam opinionem concedat, commendare eum Peripatetica, ex quo caecus sequi potest eorum assensus, qui has subtilitates assequi examinareque haud valent. Et licet, quae in Ionico systemate laudanda, quae reprehendenda sint, ostenderit, peccauit tamen in eo, quod ineptis, vt ipse fatetur hypothesebus meliores non surrogauerit, et contentus ostendisse tolerabiliorem esse Ionicam physiologiam, quam Peripateticam, veram de natura rerum philosophandi viam non ostenderit. Quod facere potuisset, explicato, quod probabat, systemate corpusculari, si metum exuere, et receptis opinionibus se opponere fuisset ausus. Ita vero dum falsa falsioribus opponit, et vtrumque ancipiti argumentationis genere infirmat, magna incertitudine fluctuantem relinquit Lectoris animum, nescium ad quas partes se vertere debeat. Cui malo vtrum auctoritas ecclesiae, vt ille vult, medeatur, et vtrum talis medicina a philosopho commendari possit, prudenti Lectori expendendum, et quam inde impietas occasionemumat

sacris et naturalibus veritatibus illudendi cogitandum relinquimus. Non-
strum enim non est, de auctoritate ecclesiae in rebus naturalibus et veri-
tatibus religionis naturalis definiendis disputare. Non inuiti itaque fate-
mur, quamuis liber cetera elegans multaque et varia eruditione refertus
atheismi crimine careat, institutum tamen eius, ipsamque tractationis
indolem et rationem eam esse, ut incautis variis nominibus nocere queat.

Vnde ab iis tantum legendus est, qui animum habent sobria phi-
losophiae, eiusque historiae cognitione probe
subactum.

C A P V T VII.

DE RESTAURATIONE PHILOSOPHIAE STOICAE.

§. I.

*Occasio re-
staurandae
philos. Stoi-
cae.*

Vt Parmenideae et Ionicae sectae ex puluere resuscitandae occasio-
nem dedit physicae Peripateticae exilitas, ita Stoicae sectae re-
nouandae consilium inspirauit, moralis philosophiae, qualis in
Aristotelis schola personuit sterilitas atque leuitas. Ea enim cum ciuiliū
virtutum quarundam umbram modo exhiberet, et nec satisfaceret animo,
nec ad eum emendandum quicquam conferret, apud Stoicos, moralis
disciplinae laude apud veteres inclytos meliores, quibus fatiari mens pos-
sit dapes se deprehensurum ratus est IVSTVS LIPSIVS, magnum
olim inter criticos seculi XVI nomen. Is enim ingenti studio et eleganti,
qua pollebat, eruditione Stoicam ethicam resuscitare conatus est. Quae
cum intelligi sine physiologiae Stoicae explicatione non possit, laudabili
diligentia et praestantissima eruditione eam quoque explicuit. Is cum
elegantem tradiderit, quo scopo ad renouandam philosophiam Stoicam ac-
cesserit, omnino ipse audiendus est ^a. Vbi enim sibi a puero deamatam
fuisse philosophiam dixisset, ita pergit: „Nec id ea via, qua hic philoso-
phantium vulgus feci, qui in spinis argutiarum aut laqueis quaestionum
„male dediti non aliud quam subtili quodam disceptationum filo texunt
„eas et retexunt. Haerent in verbis aut captiunculis: et aetatem totam
„in aditu philosophiae versantur, adyta enim nunquam vident. Habent
„eam ut oblectamentum, non ut remedium et instrumentum vitae maxi-
„me serium vertunt in ludum quendam nugarum. Quis eorum mihi de
„moribus quaerit? quis affectus temperat? quis timori, quis spei metam
„ponit aut modum? quin adeo ad sapientiam spectare haec non arbitran-
„tur, ut aliud aut nihil agere eos censeant, qui id agunt. Itaque vitam
„eorum, siue iudicia vides, nihil vel in ipso vulgo reperiās, quod ad
„illam

^a) Praef. ad librum de Constantia.

„illam attinet, spurcius, stultius, quod ad ista. Scilicet vt vinum quo nil
„salubrius, quibusdam in venenum est, sic istis philosophia, qua abutuntur.
„At mihi alia mens: qui nauim semper auertens ab illis argutiarum sale-
„bris, velificationem omnem direxi ad vnum tranquillae mentis portum“.
Quo loco memorabili quos potissimum Lipsius pungat, sequens, quam tra-
demus, disciplinae eius puerilis et vitae historia satis prodest; ita vero ma-
nifestum quoque facit ineptam inutilemque, quae in scholis regnabat cauil-
landi artem a sophistis iuuentuti magno damno traditam mentique ad tran-
quillitatem, et felicitatem consequendam nulla in re vtilem, virum erudi-
tissimum coëgisse, vt ad Stoicos confugeret. Quod qua ratione fecerit,
iam latius enarrandum est.

§. II. Adeo variis eruditionis elegantissimae meritis celebrata est in *Lipsii Lipsii*
republica literaria IVSTI LIPSII fama, vt pauci sint, qui res litera- *vita*
rias seculi XVI intelligunt, quibus ignota est praestantissimi critici hi-
storia. Eam post illa, quae ipse consignata reliquit^b, accurate perscripsit
AVBERTVS MIRAEVS^c, qui eius inter viuos agentis amicitia diu
vius fuerat. Inde sua hauserunt biographi, HENR. ROLLIVS^d,
MELCH. ADAMVS^e, PAVLVS FREHERVS^f,
FR. SWEERTIVS^g, IANVS NICIVS ERYTHRAEVS^h,
ANT. TEISSIERIVSⁱ, P. BAYLE^k, alique, qui in hac
palaestra defudarunt. Et ex hoc quoque fonte, cum actis literariis illius tem-
poris comparato hauriemus, quantum ad noscenda Lipsii fata, eruditio-
nem, et consilium emendandae philosophiae opus est. Natus est Anno
c1610 XLVII, XV Cal. Nouembr. Isci, oppido tertio milliari a Bruxellis et
Louanio distante. Inter cuius maiores non ignobile est Martini Lipsii
nomen, quod cum Iusto confudit LVD. ELL. DUPINIVS. Is enim
Erasmi amicitia inclaruit, eique socias iunxit manus in edendis nonnullis
scriptoribus ecclesiasticis, denatus, anno c1610 LV^l. A cuius fratre Ni-
colao genitus, Aegidius, Iusti parens. Qui cum parentum haereditate vil-
lam, agros, domum in Iscano municipio haberet, quamuis Bruxellensis
esset, nostrum eo loco genuit, et aliquot annis in isto praedio educavit.
Vbi bis vitae certissimum expertus est periculum, semel niuis copia fere
suffocatus, et dein ex alto delapsus; utroque tamen tempore diuinae pro-
uidentiae tutela saluus euasit. Annos sex natus Bruxellas cum parentibus
migrans, literarum studiis initiatus est. In ludo autem istius vrbs mature
patuit, quam promptum et alacre ei contigisset ingenium, cuius instinctu
tam impigre in studiorum stadio currere coepit, vt praeceptor paruulum
geni-

b) Cent. III. ad Belg. Ep. 87.

c) Antwerp. 1608. 8. praemissa quoque est
eius Operibus.

d) Memor. Philosoph. Dec. II. p. 111. 112. seq.

e) Vit. Philos. p. m. 465. seqq.

f) Theatr. p. 1501.

g) App. ad Flores ex I. Lipsii Operibus excer-
ptos p. 359.

h) Pinacoth. III. c. 1. Addi his alii biographi
possunt Crasso, Ghilini, Hoffmannus, Buddae-
us &c.

i) Elogior. T. IV. p. 524.

k) Dict. T. III. Art. Lipse p. 125. seqq.

l) Videndus de eo MIRAEVS de Script. sec.
XVI. c. 67. p. 158.

genibus impositum, ad accendendam condiscipulorum aemulationem, illis exemplum futurum commendaret. Ibi felicissimo labore Grammaticam didicit, in aquis autem vitae periculum adiit; et submersus periisset, nisi pronoeae auxilio mirabili fuisset ereptus. Anno aetatis decimo Athum Hannoniae ablegatus est, denuo grammaticalibus praeceptionibus instituendus. In qua pistrina se biennium detentum esse postea deplorauit^{m)}: ibi poëticam quoque facultatem attigit; anno tertio ad Iesuitarum collegium Coloniam Vbiorum missus et ab iis more recepto Graecis, rhetoricis, et philosophia imbutus est Scholastica, quod qua ratione factum sit, ex loco supra adducto discimus. Ibi tanto se studio in philosophiam incubuisse scribitⁿ⁾, *ut peccare iuuenili quodam ardore videretur, et freno atque inhibitione fuerit coercendus ita, ut velut per vim libri illi omnes e manibus et scripti etiam commentarii eriperentur, quos laboriose confecerat. ex omni interpretum fece.* Id quod haud infeliciter factum est, cum nugis sophisticis animus eius sitiens veri pascereetur. In eloquentiae studium autem tanto ardore et ingenii praestantia incubuit, ut haud malo successu, Ciceronis eloquentiam imitaretur: eiusque specimen in orationibus iuuenilibus daret. Quam tamen et animo mutatus, et Taciti atque Senecae lectione, quam vehementer vrgebat, instigatus postea deseruit, et breuem illam, concisam, acutamque dicendi rationem sibi formauit, quae licet ingenii amoenissimi et feliciter audacis foetus videri queat, attamen a veterum scribendi modo, sobrio et iusto multis modis abiit. Qua re in Scioppii et Henrici Stephani reprehensionem incurrit, valde indignantium masculam eloquentiam eum corrupisse^{o)}. Id quod longe iustiori *κακοζήλως* culpa illis obiectum est, qui stilum Lipsianum imitati, a vera dicendi ratione mire deflexerunt^{p)}. De qua re tamen hic plura dicere nihil attinet, sufficit hic adduxisse sanam illustis H V E T I I^{q)} censuram, iudicantis: „Intercisum illum sermonem, et vibrantes sententias indoctorum adolescentium, vel imperitae forte multitudinis approbationem commouere „posse, sanis vero auribus et verae ac Tullianae eloquentiae vsu subactis „placere non posse.“ Non substitit tamen in verbis insatiabili discendi desiderio flagrans Lipsii animus, sed cum pectus satiare philosophia cuperet, et Scholasticae tricae illud non explerent, ad moralem et civilem eius partem conuersus a veteribus discere satagit, quod a recentioribus haurire non posset. Legit itaque diligenti attentione Epictetum et Senecam propter doctrinam moralem, et Tacitum propter civilem prudentiam. Quem amorem quoque in hos scriptores, quoad viuebat non deposuit. Hac vero re excitatus est ad cognoscendas antiquitates et accuratius exquirendum studium

m) Cent. I. Misc. ep. 94. conf. qui vilia nonnulla admiscet monita B A I L L E T. de Pueris praecocibus p. 184.

n) Praef. de Const.

o) Vid. ipse L I P S I U S Cent. II. ad Belgas ep. 87. Cent. III. ep. 82. Aliorum iudicia vide apud Thom. P O P E - B L O V N T. Cens. cel. Auct.

p. 840. T E I S S I E R. I. C. B A Y L E I. C. not. M. M O R H O F Polyhist. T. I. L. I. C. 24. §. 63. P. 298.

p) Conf. praeter laudatos C L E R I C U S Bibl. sel. T. I. p. 316. I A C. T H O M A S I U S Praef. ad Manutii Epistolas.

q) De clar. Interpret. p. 282.

dium criticum, colendasque humanitatis disciplinas, sine quibus praefidiis veteres libri intelligi haud possunt. Totus autem deuotione flagrans patribus Societatis Iesu aggregari voluit; quod cum parentibus displicuisset, eum sedecim annos natum Louanium transtulerunt. Ibi et veteris literaturae et iurisprudentiae studiis se totum mancipauit, duce in illis Cornelio Valerio, viro humaniorum literarum peritissimo^r, sub quo praeceptore in his studiis cum Lipsio militiam literariam ingressi sunt Martinus Delrius, Victor Giselinus, Ianus Lernutius, Andreas Schottus haud vulgaria postea in republica literaria nomina, quibus ex asse amicis Lipsius tum vsus est. Eo tempore patrem et breui post matrem quoque amisit relicto exiguo, quod pater valde attriuerat, patrimonio. Quod coëgit Lipsium ad animi diuitias, quas largas a natura acceperat, respicere, eisque augendis et amplificandis omnem suam industriam tribuere. Quam viam ingressus ita impiger cucurrit, vt anno cłoDLXVII *Variarum lectionum* libros, nouendecim annorum iuuenis edere posset, quo libro fundamentum eum gloriae illius iecisse, ad quam postea conscendit recte obseruatum HADR. BAILLETO^s. Hunc cum inscripisset Antonio Perenotto cardinali Granuellano, occasio illi inde enata est tanto viro innotescendi. Qui Lipsium in Italico itinere Romam delatum omnibus humanitatis officiis profecutus est, adituque in suam domum parato, auctor illi et hortator ad prosequenda alacriter studia extitit; tandem eum sibi a Latinis epistolis esse iussit. Quo munere cum non magnopere labore distineretur, otium nactus est, insatiabile desiderium, quo antiquitatem noscere ardebat, explendi, et animi thesauros pulchre amplificandi. Nam et lapides veteres et exesa vetustate monumenta curioso perlustrabat oculo, et rudera collapsa diligenter perreptabat, et aditu parato ad bibliothecam Vaticanam ope patroni ex hoc animorum *largelo* magnas eruditionis accessiones faciebat. Quin ex virorum quoque eruditione summorum, Pauli Manutii, Fuluii Vrsini, Latini Latini, Hieronymi Mercurialis, M. Antonii Mureti consuetudine plurimum alimentorum doctrinae sibi comparabat. Quae vero ad excolendos ingenii fundos amplissime illi profuerat Italia, plurimum eius moribus obfuit, animumque corripit. Redux enim cum eruditionis elegantia vitae licentiam Louanium attulit, et quas diligere iam tunc coeperat Epicteti praecepta vita non expressit, sed sine parente, sine tutore, qui monitorem illi se praeberet, totum se voluptatibus tradidit, sodalitiis, ludis, aliisque ineptientis iuuentutis erroribus tempus sefellit. Neque tamen diu ita oberrare eum passa est diuina prouidentia. Delatus enim ad Carolum Cangium, canonicum Leodiensem, eius colloquiis languens ad virtutum cultum vehementer accensus est animo, eiusque amicitia Lipsio plurimum ad declinandas voluptatis semitas profuit. Erat is, teste AVB. MIRAE-

^r) Vid. AVB. MIRAEI Elogia Belgarum p. 155. ^s) l. c.
Hist. philos. Tom. IV.

MIRAEUS, non modo summus aevi sui Criticus, et veterem literaturam omnem animo complectebatur suo, sed et virtutis erat cultor, qui posthabito tumultu hominum, inter libros latebat, aut hortorum se sepibus claudebat, cum florum et hortorum cultura impense delectaretur. Praeterea vir fuit omnino prudens et humanus, et quo radii solis meliorem nullum illuxere alterum. Huic cum in Eburonum vrbe ^a innotuisset, is vt ipse narrat Lipsius ^z, eum hospitio excepit, et vtili quoque sermonum maxime salutarium genere emendauit, oculosque aperuit deterfa vulgarium opinionum nube, viam ostendens, qua sine ambage ad sapientiae templa peruenire possit, nempe emendato et ad tranquillum constantemque statum perducto animo. Quae omnia latius exsequitur, et qua ratione de constantia philosophandi sibi inde ansa data sit, in tractationis *de Constantia prooemio*, explicat. Qua medicina animi restitutus, tumultusque bellicos, et despectenda recta via occasiones euitaturus peregrinationem in aulam Caesaris Viennam suscepit, prius Dola Sequanorum lustrata, in qua parum abfuit, quin febris perderetur. Reconciliatus tamen cum valetudine Viennam perrexit, ibique Augerium Busbequium, Ioannem Sambucum, Ioannem Cratonem, Stephanum Pighium viros celeberrimos et eruditissimos amicos nactus est. Noluit tamen, quod illi praeoptabant munere aliquo detineri illisque terris alligari, sed patriam meditatus iter, Bohemiae, Saxoniae et Thuringiae regiones iniit. Ibi cum audiret acerbissimis bellorum fluctibus Belgium concuti, patrimonium valde militari furore afflictum esse, nec tutum esse in patriam reditum, lenae Thuringiae oppido, Musarum domicilio celeberrimo haerere aliquantisper statuit. Vbi cum praeclara eruditione valde commendaretur, professoris munus suscepit, fidei professione ea facta, quae inter A. C. inuariatae addictos ibi viget. Quod licet studiose celauerit Lipsius, ipse tamen hanc spartam negare non potuit ^a, nec MIRAEVS eius biographus inficiatus, ERYTHRAEVS autem, candide fassus est, *integumentis dissimulationis eum re necessaria cogente tectum fuisse*. Id quod notante CRENIO ^b, Lipsio aliquando „coram exprobrauit Conradus Schlusfelburgius, qui, vbi narraffet „Lipsium „olim collegam suum et professorem oratoriae facultatis in vniuersitate „lenensi, magnum amatorem Lutheranae religionis egisse, et iureiurando „confirmauisse, se doctrinam Lutheri vt vnam, aeternam & diuinam veritatem agnoscere, Romanique antichristi idololatriam & blasphemiam damnare, *his subiungit*, se Antuerpia reducem cum Leidae illum inuississet, „et ex illo quaereret, qui rationem reddere posset defectionis suae a vera „religione, respondisse, se Christum non abnegauisse, nec deseruisse, nullam enim et omnem religionem sibi pari pasu ambulare.“ Quae si vera sunt, vt ad conscientiae et testis fidem protocat Schlusfelburgius, satis docent, vbi etiam concesserimus, haec non de Christiana religione vniuersa,

r) l. c. p. 162.

u) Leodii.

z) Initio libri de Constantia.

a) Vid. Instit. Epist. c. ult.

b) Animaduers. philol. P. VII. p. 54-55.

uerfa, fed de feñtis coetibusue intellexisse Lipfium, quibus Chriftiani inter fe diffident, philosophiae praeceptis eum ad eleuandam religionis auctoritatem abufum, simulationis et diffimulationis egregium fuisse artificem, indignumque stoica feueritate et sanctitate facinus admiffisse. Verum de his plura dare nec loci huius est, nec paginae. Suppeditabunt ea viri docti, qui passim de religione Lipsii disputarunt^c. Sane neceffitate coactum religionis professionem, cui Lutheri sequaces adhaerent, fecisse, mutatio post annum & quod excurrit, secuta satis prodidit. Relicto enim munere, quod orationibus & disputatione memorabile fecerat^d, Coloniam abiit, vxoremque duxit Annam Calstriam, patricia Louanii familia genitam, quam et superstitione et morum morositate marito fuisse grauem, annalium literariorum scriptores referunt^e. Ipse concorditer se vixisse ait, licet prodiderit, habere se coniugium suum pro nassa, qua fatali Deorum decreto custodiatur. Liberos autem cum ea non genuit. Coloniae nouem menses cum subfisteret, *Antiquas Lectiones* conscripsit, quibus veterum auctorum, & potissimum Plauti locis multis desperatis medicinam attulit^f. In ea quoque mora Tacitum primo correxit, et annotationibus suis instruxit. Inde in Ifcanum suum commigrauit, ruris silentia vrbium tumultibus praeferens, ratus, eo in loco tranquille se viuere, solisque libris legendis scribendisque immorari, et cum Musis congredi posse. Verum haec spes eum fefellit. Cum enim infestum rus fecisset armorum strepitus, Louanium secedere, et securitatem quieti praeferre coactus est. Quo loco ut in ciuitate conspicuus esset, vtilisque reipublicae appareret, amicorum consiliis monitus, legum notitiae paulo accuratius diligentiusque se tradidit, accepta quoque anno 1606 LXXVI iuris doctoris dignitate tituloque. Neque tamen vel foro seruire, vel rempublicam procurare studiorum, quae supra modum diligebat, conditio passa est: contentusque et voce et calamo quibuscunque posset, prodesse, nullius seruitutem subire voluit: ratus melius se toti reipublicae eruditae, quam vni ciuitati inferuire posse. Discipulis itaque leges regias et decemvirales interpretatus est, vt et Liuii quaedam, et *Epistolicas Quaestiones* edidit. Quae cum in portu tranquillo ageret, ex improviso coorta tempeftas, quae Belgium misere conuassauit, et cuncta caede, sanguine, rapinis, incendiis miscuit, Lipfium velut fractam ventis carinam adeo iactauit, vt sine certis sedibus discurreret. Tandem anno 1606 LXXIX a Belgii confoederati statibus receptus et Lugdunensi apud Batauos academiae publicus doctor datus est, quod munus cum inter Protestantes suscepit, nouam dedit occasionem, eum inconstantiae in religione accusandi, strenue hanc culpam depellentibus ab eo amicis. In quam hoc loco inquirere, quia res a nostrae tractationis instituto aliena est,

Qqq 2

non

c) BAYLE l. c. not. A. et quos laudat SAGITTARIUS in Lipfio Proteo.

d) Cal. Mart. 1574. clam se subduxisse refert HADR. BAYERS in Syllabo Rectorum et Pro-

fessorum Ienensium, p. 987. conf. ZEVMERI Vitae Profess. Ienens. p. 24.

e) Vid. PATTIN Lettres T. II. Lettr. 294 p. 565.

BAYLE l. c. not. F. et quos laudat.

f) Cent. ad Germ. ep. 72. p. 705.

non licet: lector quoque eius academiae mores et consuetudinem edoctus facile intelliget, quibus partibus se addictum esse simulauerit. Hunc in locum velut in tutum portum euasisse tum sibi videbatur Lipsius: cum enim magna eius esset in literis gloria, et praeclare de rebus ad antiquitatem spectantibus ad iuuenes differeret, libris autem eruditissimis facem omni literaturae veteri praeferret amplissimam, carus factus est non modo iuuentuti literarum studia in isto Athenaeo sectanti, sed et ipsis academiae patribus, et summis viris, in quorum tutela tum erat celeberrimum gymnasium. Verum ne hoc quoque loco, ubi tredecim annos humanitatis disciplinas publico stipendio conductus docuit, halcyonia diu durauerunt, ipso Lipsio materiam fortunae subministrante, ut in illum saeuiret. Nempe cum politicam disciplinam et voce et scripto tradidisset, eius generis principia iuuentuti commendauit, quae in Belgio foederato nuper demum in libertatem vindicato placere non poterant. Inter praecepta politica enim, quae libro quoque consignauerat, de religione in imperio fouenda disputans, in hanc sententiam concessit. *Vnam religionem in vno regno seruandam esse*, cumque porro quaereret, vtrum ferendi dissentientes, an puniendi sint? distinctione facta inter eos, qui et ipsi male de Deo receptisque sacris sentiunt, atque alios ad sentiendum impellunt, et inter illos, qui pariter male sentiunt sed sibi; respondit, *illos puniendos esse; melius enim esse, ut pereat vnus, quam ut pereat vnitas, nec clementiae locum hic esse, sed vrendum, secandum, ut membrorum potius aliquod quam totum corpus intereat*^g. Dicit non potest, quantam verba haec inuidiam Lipsio concitauerint, adeo ut in notis postea additis ad ista verba: vre, seca adscriberet: *O verba nata in turbas! periissent illa et calamus, cum haec scripsi*. Nempe aperte fauere Hispanorum crudelitati videbatur Lipsius, obtentu religionis incredibili saeuitia in dissentientes grassanti. Intolerabilia haec videbantur in professore in ea academia viuente, cuius proceres pro conscientiae animorumque libertate cuncta mouissent tolerauissentque. Signum itaque contra Lipsium sustulit Theodorus Volcardus Coornhaert, Harlemensi reipublicae a secretis epistolis, vir acer et acerbus et suis potissimum opinionibus, quodam fanaticismo incrustatis vehementer indulgens, eo quod nulla ex receptis religionum formulis illi placebat: Vnde multae illi lites exortae sunt, in annalibus ecclesiasticis enarrandae^h. Huic cum infanda Lipsii sententia perhorrescenda videretur, edito *Processu contra haereticidum*, itemque *Quaestione conscientiarum* dicam illi scripsit grauissimam. Defendit sua et commode magis explicuit Lipsius peculiari tractatione *de Vna Religione*, ubi se illa de vera religione intelligere declarabat. Verum ne sic quoque mitigari poterant exacerbati in

g) Politic. L. IV. c. 3.

h) Memoria viri huius in recentiori ecclesiae historia notatu digna est, ob singulares, quas fuit, et contra ministros ecclesiarum Batavarum defendit hypotheses, quas enarratas habes apud

G. ARNOLDVM Hist. eccl. T. II. p. 59. quocum conferendi P. BAYLE Dict. T. III. art. Kornhaert. p. 13. seqq. HORNBECK Summa controvers. L. VI. p. m. 420. COLOMIES Melange de Lit. Opp. p. 831.

in Lipsium animi, suspectum de vera circa Protestantium dogmata sententia, eo quod statuisset, *domi quiescentem et silentem quemuis esse posse, licet aliud prae se ferret in publica religione.* Tanta enim acie aggressus est Lipsium Koornhaertius edita *Defensione Processus de non occidendis haereticis contra tria capita libri quarti Politicorum Lipsii*, ut fugam meditari coactus, quo se verteret, nesciret. Sedata tamen procerum providentia ista tempestas est, cum ob eruditionis gloriam parcendum Lipsio esset: qui tamen ab eo tempore Batavis diffidere coepit, adeoque, cum emendatis nonnullis duriusculis suspicionem tamen non tolli videret, de mutando loco cogitare coepit. Sunt quoque, qui tradantⁱ, mulierem Lipsii supersticiosam et imperiosam tamdiu molestam viro fuisse, donec de loco et religione mutanda consilium coepisset. Maxime vero pollicitationes Iesuitarum ambitiosum Lipsii animum permouisse videntur, ut cum nullam sectam et omnem sectam aequali loco haberet, tandem ad pristinam fidei tesseram reuerteretur, quam se clam seruauisse postea videri voluit. Nec a veri similitudine discedit, quod GROTIUS^k obseruat, metum quoque publicum praeter priuatam iniuriam ad mutandas partes eum impulisse. Timidus enim erat, et foederatorum viribus diffidebat, metuens ne inferiores illorum partes essent, sibi que hac ratione Hispanorum victoria male eueniret. Dolo itaque, bono et pio, si SWEERTIO^l credendum, clam inde ac furtim, teste ERYTHRAEO^m se subduxit. Simulato enim hepatico morbo ad Spadae aquas salubres iter suscipiens, Leodii Spadaeque per biennium fere haesit, et ad Colonienfes digressus a Iesuitis in gremium Romanae ecclesiae receptus est, eam tamen mutationem clam aliquandiu habuit. Ita ad societatis obsequium totus praeparatus ab eorum nutibus totus pependit, et imprimis Leonardum Lessium et Delrium auctores rerum suarum habuit. Facileque SCALIGEROⁿ credimus, asseueranti, libellos eum de Virgine deipara Sichemensi et Hallensi, Societatis iussu scripsisse, ut illis se probaret, et hac ratione commendationem eorum mereretur. Qui cum valde potentes in aulis esse soleant, passim Lipsius eorum laudibus viris principibus traditus, in academiam Ingolstadtensem, Salisburgensem, Herbipolensem, Pisanam, Patauina, Romam quoque et in Galliam expetitus est. Quamvis vix credibile putet SCALIGER^o, eum MCC aureorum stipendio Patauium vocatum, pingue munus recusasse, quemadmodum vero simile vix est, eum ad curandam Henrici IV bibliothecam fuisse designatum, praelatum autem esse illi Scaligerum. Sed Lipsius, cum patriam omnibus praeferret, reliquis vocationibus neglectis a Brabantiae statibus anno MDXCII ad obeundum professoris munus in scholam Louanensem vocari se passus est^p. Quam spartam et viua

Qq q 3

voce

i) SCALIGER L. II. epist. 120. apud TEISSIER l. c. p. 528.

k) Hist. Belg. L. V. p. 378. l) loc. cit.

m) loc. cit. pag. 5.

n) Lib. II. ep. 106.

o) Scaligerana secunda p. m. 142.

p) Vid. TEISSIER p. 535.

voce et libris eruditissimis, quibus historiam et literaturam veterem illustravit, ab eo tempore egregie ornauit, tantaque inde opinio de eo secuta est, ut cum anno MDXCIX Albertus archidux Austriae et Isabella Clara Eugenia Louanii inaugurarentur, et Athenaeum Louanienſe inuidentes Lipſium aliquid ſubitaneum dicere iuberent, ille autem ex *SENECA de Clementia* pulcherrime differeret^{q)}, multa eum principes gratia complecterentur, et ita in aula regis commendarent, ut ſtipendio DCCC aureorum, quod ei ſtatus Brabantiae ſoluebant, M aureorum ſumma ei ſingulis annis a rege Hispaniarum adiiceretur. Qua in aula cum plurimum valeret eius eruditio tandem regi a conſiliis et historia ſcribenda eſſe iuſſus, et a profeſſorio munere liberatus eſt. Nunquam tamen aut conſilia dare politica aut rebus ciuilibus immiſcere ſe auſus eſt, homo priuatus et cum libris atque veterum imprimis ſcriptis magis conuerſatus, quam res ciuiles et publicas rationes recentioris aetatis edoſtus. Ut vero hanc, quam in aula Hispanica commendatione Societatis ſibi parauerat, beneuolentiam tueretur, religionem quoque et pietatem ſingularem publice demonſtrare ſategit, et ſe ex animo eccleſiae Romanae addictum eſſe probare voluit, conſcriptis *Laudibus diuae Virginis Halenſis* et *diuae Sichemienſis* ſive *Aſpricollenſis*, qui vltimi Lipſii foetus fuere. Valde extollunt hanc eius pietatem in diuam virginem Miraeus, Sweertius et huius generis alii, culpauerunt autem animum leuem, et ex religionis publicae neglectu ad hanc ſuperſtitionem tranſilientem, plerique viri docti, acriter autem ſcripta iſta, Lipſiano ingenio et eruditione indigna reprehenderunt DENAISI-VS^{r)} et THOMSONVS^{s)}. Dabimus ex Italia teſtem ERYTHRAEVM^{t)}, ita de his eius ſcriptiunculis et anathematis, quae miraculoſis iſtis imaginibus dedicauerat, ſcribentem: „Sed totius ſcribendi curſus quaſi me-
„ta fuit Lipſio, Deiparae virginis Sichemenſis et Hallenſis res nouae at-
„que admirabiles; cui virgini Hallenſi, moriens lacernam ſuam pelliceam
„teſtamento legauit: in quo non potuit, quin facetorum hominum vrba-
„nitatem incurreret; qui quidem ridicule, ſed non admodum religioſe,
„ideo lacernam pelliceam Virgini illi relictam aiebant, quod eius miracu-
„la, quae tantopere in coelum laudibus efferebat, frigerent ad populum“. Idem de penna argentea, quam diuae Virgini ſuſpenderit iudicauit auctor epigrammatis, quem Scaligerum fuiſſe notum eſt:

*Post opus explicitum, quod tot miracula narrat,
Pennam Lipſiades hanc tibi, Virgo, dicat.
Non potuit leuius penna tibi Virgo, dicare,
Ni forte eſt leuius, quod tibi ſcripſit opus.*

Qui

q) Prodiit haec lectio poſtea, eo, quo habita eſt, tenore adiuncto PLINII Panegyrico in Traianum.

r) In libro de idolo Halenſi.
s) De idolo Aſpricollenſi.
t) loc. cit. pag. 6.

Qui lufus adeo noſtra aetate viris emunctae naris non diſplicuit, vt in amoeniſſimis *Colleſtaneis dictorum acutorum AEGIDII MENAGII* quoque compareret, hosque verſus Graecos quoque redderet Cel. MONETA ^x. Certe iudicii laudem et acuminis gloriam in eo ſcripto deſiderarunt etiam Lipſianae doctrinae admiratores ^y. Tandem corpus longa valetudine domeſtica fere exhaustum, deſtillantis cerebri fluxionibus ineunte vere anni MDCVI conſumtum eſt, et diſparente colore, calore, viribusque, exſpiravit Lipſius X Cal. April. natus annos LVIII, meſes V. Bibliothecam non tam numero quam praeſtantia delectuque librorum optimorum ſpectabilem ſcripta item ſua Guilelmo Greuio Bruxellenſi, e ſore nepoti legauit, et cum XIII annorum adoleſcens eſſet, apud Ioannem Wowerium contubernalem, donec adultior ipſe ea frui poſſet, deponi curauit. Humanitatis exuuiae depoſitae in Franciſcanorum aede ſacra, ad D. Virginis aram, vt quam viuus coluerat, mortuus quoque honorare videretur. Ingenium obtigit Lipſio magnum, viuidum, et ad elegantiam literarum factum, omniumque artium capax, praeter muſicam quam, vt ipſe fatetur ^z, aſpernabatur. Iudicium ſatis acutum, limatum, penetrans, vbi prauiudicia non obſtarent. Quibus et imprimis rationibus eius domeſticis adſcribendum eſt, quod iudicii laudem negligere, quam ineptis frigidisque ſcriptionibus mancipium ſe monachorum nonnullorum paulo ante finem vitae non demonſtrare maluerit. Reliqua enim iudicandi acrimonia, quicquid etiam videatur SCALIGERO ^a, non deſtituuntur. In dicendo autem quamuis ſtriſta illa et arguta breuitas, plerisque diſpliceret, laudandum tamen eſt, quod tenebras vitauerit, ſatisque perſpicue ſcripſerit. Suntque illi dictioni Lipſianae ſuae Veneres, quae lectorem trahunt, et inuitant; et vel aculeum relinquunt, vel mel in legentis animo ^b. Quae laudari ſuo modo vel excuſari tamen in Lipſio poſſunt, imitanda autem proponi non debent, multosque in deuiā deduxerunt. Singulare autem eſt, quod de vi memoriae, qua fruebatur Lipſius, narrat ERYTHRAEVS ^c, cum eſſet apud quendam principem virum, ac die quodam iniiceretur mentio de Tacito, gloriantem Lipſium dixiſſe, ſe illud aureum volumen adeo memoria comprehenſum habere, vt nihil ex ea vnquam exciderit, ſtatuendumque eſſe aliquem cum pugione, qui iugulum petat, ſi vnum verbum peccauerit. Hac memoriae fidelitate adiuſtus, cum lectione gauderet vaſta et exercitata in ſcriptis veterum, mirum haud eſt, magnam eum ſibi comparuiſſe artis criticae, antiquitatum, totiusque literaturae veteris cognitionem, et inter primaria ingenia ſaeculi XVI eſſe numeratum ^d. Laudant etiam, qui eo viuo uſi ſunt, morum modeſtiam, in ſermone, cultu, geſtu

u) T. II. p. 382.

x) T. IV. p. 136.

lyhiſt. T. I. L. I. c. 24. §. 65. p. 299.

y) Conf. PATIN Lettres T. I. Let. 26.

c) loc. cit.

z) Cent. III. Epiſt. miſc. 87. Similia de Malherbio et Menagio narrantur, vid. Menagiana T. III. p. 187.

d) Videnda elogia doctorum apud TH. PORREBLOUNT. Cenſ. Cel. auct. p. 840. MIRAEVM.

Elog. Belgar. p. 134. MAGIA. Eponymol. Crit. p.

518. BAILLET. Iugemens T. II. P. II. p. 306.

a) Scaligerana ſec. p. 143.

TEISSIER I. c. FABRICIUM I. c.

b) Faſtus id eſt Heiniſius. Vid. MORHOF. Po-

gestu adeo modicam, ut qui eum audituri aduenissent, Lipsium fama magnum se videre vix crederent. Praeterea facilis erat et humanus, et binas fere horas a prandio adolescentibus concedebat, qui eum conuenirent, exteris autem semper patentes erant eius ianuae. Taceamus, quae de pietate eius cultuque D. Mariae supra modum ingenti iactant eius biographi Miraeus et Sweertius. Indè factum, ut per omnem fere Europam summorum in republica literaria virorum laudes consequeretur. Sunt tamen, quae in eo non praeter rem culpauere viri docti. Et imprimis merito plerisque displicuit, quod publicam religionis professionem secundum vtilitatem magis quam conscientiam sibi effinxerit, et a leuitate animi, quam Vertumni instar in iuuentute demonstrauit in virili, aetate ad anilem superstitionem transierit; unde factum, ut pessime audiret; religio et pietas Lipsiana. Ideo visus^e in re theologica aut quocunque modo ad religionem pertinente lubricus, anceps, vagus, in omnes formas mutabilis, qui modo aliquid largiri, modo adimere rursus cupiat, id quod necesse est accidere homini vera religione serio nunquam imbuto, sacrarumque literarum penitus experti. Quod iudicium non illubens subscribet, quisquis *caput quartum et quintum libri quarti Politicorum* attente legerit^f. Recte quoque in eo reprehenditur immensa ambitio, quae vitae variis mutationibus et calamitatibus iactatae regula fuit et principium, ac eum haud raro in praeceptis egit. Hinc iactantia illa, quam passim in scriptis, praesertim in praefationibus prodit, quamque in epigrammate, quo pennam D. Virgini dedicauit, tam inepte ostentauit, ut nil supra. Quis enim in philosophiae Stoicae sectatore hanc ferat inscriptionem?

*Hanc Diua, pennam, interpretem mentis meae
Per alta spatia quae voluit aetheris
Per ima quae volauit et terrae et maris:
Scientiae, prudentiae, sapientiae
Operata semper, ausa quae constantiam
Describere et vulgare quae ciuilia,
Quae militaria atque poliorcetica
Quae, Roma, magnitudinem adstruxit, tuam:
Variaque luce scripta prisca seculi
Affecit et persudit, hanc pennam tibi
Nunc diua merito consecraui Lipsius &c.*

Quae iactantia eo magis est ingloria, quo magis alienis plumis se ornasse deprehensus est Lipsius, et plagii crimen ei non praeter rem haud semel obiectum est^g. Quamuis autem vbique Graecas voces et sententias cre-

e) HENR. BOECLER. *diff. de Politic. Lips.*
p. 55. et T. III. *Diff. acad.* p. 352 seqq.
f) Conf. BAYLE l.c. Scaligerana l.c. ARNOLD.
l.c. P. II. L. 17. c. l. §. 4. p. 450.

g) Scaligerana l. c. THOMASIVS de Plagio
lit. n. 487 seqq. p. 217 seqq. CRENIVS de Furi-
bus librar. Animad. phil. P. IV. COLOMESIVS
Gall. Orient. p. 131.

creparet, obseruatum tamen viris doctis ^b, fatis ieiunam eius linguae fuisse in Lipsio notitiam, et magnum quem sibi in antiquitatibus Latii acquisiuerat apparatus eruditionis non condigna ratione sequentem. Reprehensus etiam a nonnullis est ⁱ, nimius catellorum florumque amor, in quem sumtus quoque fecit haud exiguos. Plurima scripsit vir doctissimus et supra modum diligens, quae tamen pleraque cum vel veteres auctores emendent, vel rituum antiquorum morumque vetustorum historiam exponant, vel historiam veteris aevi explanent, alio loco enarranda sunt ^k. Aliquot voluminibus comprehensa prodire Antuerpiae an. MDCXXXVI. Nobis illi modo ingenii Lipsiani foetus enarrandi sunt, quibus veteris Stoeae philosophiam refuscitare, et seuerius atque succulentius sapientiae genus, quam quod exhibet philosophia Scholastica restituere voluit. Nempe vt supra iam ex parte narratum, cum communibus patriae procellis iactaretur Lipsius, nec satiaret placaretque animum sophistica illa ars, quam philosophiae nomine in scholis didicerat, videret autem frustra in tanta fortunae tempestate, quae plerosque eo tempore misere concutiebat, portum tranquillitatis quaeri, nisi animus ab affectuum tumultu liberatus, ad veram fortitudinem iis bonis nixam duceretur, quae eripi a fortuna non possunt: ad alios fontes diuertere, et meliores praeceptores quaerere coepit. Legerat autem ante omnes veteres diligentissime Tacitum et Senecam, quorum ille virtutis Stoicae exempla nonnulla depingit valde illustria, et a nulla fortunae saeuitia expugnata; hic praeceptis ex Porticu petitis formare animum et instruere contendit. His ducibus in Stoicae philosophiae amplexus ruit, et Virtutis Stoicae atque sanctissimae sectae admiratione captus, hanc sibi in philosophia viam elegit, et de constantia in aduersis seruanda philosophari, Stoica tamen praecepta Christianis attemperare studuit. Quod facili quoque fauenteque Minerua executus est, vnde G. NAVDAEI ^l iudicium: *Lipsium in libello de Constantia tanquam in Darii scrinio, res ipsas quas habebat pretiosissimas, elegantiam videlicet, et omnes ingenii sui ac iudicii gemmas artificiose conclusisse.* Displicuit tamen plerisque doctrina de fato, quam libri primi capite decimo septimo et sequentibus fusc explicuit. Quamuis enim haud indiligenter fatum hoc suum a Stoico distingueret, et qua ratione nec in libertatem voluntatis, nec in Dei sanctitatem atque bonitatem peccet et iniurium sit, multis ostenderet, impedire tamen non potuit, quin a multis eam ob rem notaretur. Quod praeuidit, ideoque veniam Lectoris exorauit, sicubi forte lapsus esset, cum locos illos altiores scanderet de proui-

h) CASAVBON. ep. 21. apud BLOUNT. l. c. Huetius de Clar. interpr. P. II. p. 287. TEISSIER. l. c. p. 538.

i) MIRAEVS l. c. TEISSIER p. 530. LIPS. Cent. I. ad Belg. ep. 44.

k) Catalogum exhibent MIRAEVS, SWER-

TIVS, ADAMVS, TEISSIER. VALER. ANDREAS in notissimis libris.

l) In Bibliographia politica p. m. 24. Conf. quae affert TEISSIER l. c. p. 530. 543. et Cel. STOLLIVS Hist. lit. P. II. c. I. p. 639. vbi duae quoque versiones Germanicae memorantur.

prouidentia, iustitia, fato. Nec negari potest, Lipsium Stoicis notionibus impeditum claram et distinctam sibi fati definitionem non finxisse, eo quod Stoica emendare, et ad sensum Christianum traducere vellet, quod tamen fieri non potest, nisi ipsum tollas fatum Stoicum. Quod non recte agnouit Lipsius, et decipi se passus est a magniloquentia Stoica et simulatione saniorum verborum, ut crederet, Germanos verosque Stoicos aperta fronte nunquam talia, qualia Chrysippus, fuisse professos, et si improuidi quid in huiusmodi dictis inest, nihil tamen inesse impii. Quam cantilenam in dissertationibus de physiologia Stoica, ubi cuncta accuratius exponere conatus est, repetiit. Quae omnia tamen quam falsa sint, et a vera Stoicorum mente abeant, *Tomo primo* adeo luculenter, nisi fallimur, ostendimus, ut ea hoc loco repetere non sit necessarium. Loquanium delatus, quam texere coeperat telam absoluit, et philosophiam Stoicam omnem tum in *Manuductione ad philosophiam Stoicam* tum in *Dissertationibus de physiologia Stoica*, quibus tertiam de *Morali doctrina* addere volebat, morte tamen praeuentus, non edidit, complexus est. De quibus eius libris, quos introductionis loco in Senecae scripta vulgauerat, cum *Tomo primo* nostram iam exposuerimus sententiam, eo lectorem ablegamus^{m)}. Ita via praeparata ipsam Senecae operum editionem breuibus at utilissimis annotationibus curauit, quam *Tomo* quoque *secundo* iam enarrauimus. Quo ex labore haud exiguum eruditionis famam merito retulit, omnium enim optime de hoc philosopho eiusque scriptis meruit. Nec deneganda Lipsio laus ista est, omnium eum praeclarissime in explicandis philosophiae Stoicae praeceptis sua aetate fuisse versatum, eamque Porticus placitis lucem accendisse, qualem nemo forte post eam extinctam attulit: sic ut carere Lipfianis his foetibus nemo possit, qui tristes hos philosophos accurate noscere cupuerit. Quin hoc quoque fatendum, vidisse eum et deposuisse nonnulla praeiudicia, quae historiam huius sectae totiusque philosophiae veteris valde commaculauerant. Ast cum hanc ex omni antiquitate sectam omnium tutissime sequendam esse ad veram sapientiam adipiscendam statueret, et nimia prudentiae opinione de ea occupatus ad eam accederet, fieri aliter non potuit, quin multa sana putaret, quae in ipsis fundamentis morbida sunt, et admitti non possunt. Et hinc plurima pro sacris religionis Christianae dogmatibus consentaneis habuit, quae immane quantum distant. Quod cum viris doctisⁿ⁾ passim obseruatum, a nobis autem in historia philosophiae Stoicae multoties annotatum sit, heic prolixè probari non debet. Vna dedicatio dissertationum de physiologia Stoica legenda est, ut intelligamus, quam grauiter aberret Lipsii de philosophia Stoica iudicium. Rectissime quoque reprehensum in eo ab H. BOECLERO^{o)}, quod Stoicorum cauillationes vocabulorum, arrogantiam et affectationem perfectionis maioris,

m) Conf. Act. phil. Vol. I. p. 747.

n) Ex multis vide THOMAS. de Exust. mundi Stoica diss. XIII. p. 166. Orig. hist. phil. p. 6.

BYDDERM Anal. hist. phil. c. 4. p. 256. c. 6. p. 300.
MORHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 4. §. 2.
o) loc. cit.

maioris, quam materia capit, non obseruauerit, immo, quod merito addimus, imitatus sit. Quare non sine delectu et examine libelli vtilissimi adhiberi possunt. Eclecticum vero agere constituit Lipsius in *Politico- rum siue ciuilibus doctrinae libris sex*, qui ad principatum maxime spectant, post primam Lugdunensem editionem saepius, omnium tamen optime a Io. FREINSHEMIO ^p vulgatis. In quibus licet ad solum imperium et statum reipublicae monarchicum respexerit, multa tamen monuit, quae omnino placere possunt et debent, vnde enatum iudicium BOECLERI, qui peculiari dissertatione de *Politiciis* I. LIPSIJ tractauit, *neminem accuratius naturae, rationis, disciplinae fontes, quatenus huc pertingunt reclusisse Aristotele; nec Lipsio alium esse potiore, qui in veram actionis humanae palaestram agendorumque penetralia historiarum ambitu conclusa rite perduceret* ^r. Sane et ordo concinnus, et delectus sententiarum veterum, et communita ciuilibus prudentiae fundamenta, et meta semper in oculis habita, omnino laudem merentur. Verum nec suis corpus elegans naevis caret. Vt taceamus enim, frigidam esse religionis in eo opere curam, quod in homine, per omnem vitam in scriptis gentilium volutato et insigni religionis simulatione vtente minime miramur, cum totum se in eo argumento ambiguum ostenderit; κακο- πρεσβυμοσύνη quaedam et consilia suspecta, maxime vero arcana dominationis iniusta recte in eo reprehenduntur, et in causa fuerunt, cur liber cetera elegans et doctissimis atque prudentibus viris vehementer displiceret. In nonnullis quoque, vt ipse ciuilem prudentiam ex libris veterum magis collegerat, quam ex usu didicerat, ea quae actione et experientia tantum discuntur, ad subtilitatem contemplationum exigi posse opinatus est, quo pacto imaginaria cum Platone ciuitas extrui solet. Quae etiam de *Obseruationibus* eius in *Tacitum* suo modo valent, in quibus, quod ad cetera attinet, praestantissimam doctrinam demonstrauit. Vnde optimum hunc inter Lipsiani ingenii foetus esse, iudicauit Scaliger ^r. Pertinent huc quoque eius *Monita et exempla politica*: in quibus omnibus facile Lector agnoscet Lipsium, qualem haecenus descripsimus.

§. III. Lipsii vestigia qui legerent, et Stoicam philosophiam re- querent, pauci fuere, et vix vnus GASPAS SCIOPPIVS nomina- ri potest, qui coeptam a Lipsio telam pertexere constituit, et tamen non absoluit. Vitam famigeratissimi viri, et τῶν εὐφραδῶν καὶ δυσφραδῶν in annalibus literariis notissimi, hoc loco enarrare, ab instituto nostro alienum est, et praeterea, ob aduersariorum obiectiones, quibus famam eius admodum conspurcarunt, et strenuam, quam illis opposuit, nega- tionem, incertum, et maius atque prolixius examen postulat, quam hoc loco dari potest: praesertim cum critici, quam philosophi personam su- scipere maluerit. Lectoris itaque harum rerum curiosi diligentiae relin-

Rrr 2

qui-

p) Arg. 1641. 12. Addita in fine BOECLERI
Dissertatio laudata de Politiciis Lipsianis.

q) Conf. quae collegere REIMM. Hist. lit.

Germ. P. V. p. 94. STOLLIVS I. c. p. 722.
ARNDIVS Bibl. herald. polit. p. 86. BVDDEVS
Magoge p. 322.

r) Scaligerana I. c.

Restaurato-
res philoso-
phiae Stoi-
cae alii.
Gaspar Sci-
oppius.

quimus, ex libello, qui *Vitam et parentes Gasparis Scioppii* satyrico sale adperso enarrat ^s, et Scioppii responsione, quam titulo: *OPORINI GRUBINII Amphotides Scioppianae*, emisit in lucem, eiusque *Paedia humanarum et diuinarum literarum*, inter se comparatis adhibita attentione et iudicio ea seligere, quae ad res eius noscendas et a falsis distinguendas pertinent, facem praeferebat P. BAYLE ^t, qui consulendus, donec accurata et critica viri tot diuersis doctorum virorum sententiis famosi historia, quam non nemo promisit ^u, prodeat. Nobis hoc loco ideo in conspectum lectoris producendus est, quia saxum, quod Lipsius voluere coeperat, et ipse aggredi et maiori cura ac felicitate absolvere constituit. Teste enim, auctore *Vitae Pauli Sarpis* ^x, cuius quoque verba exhibet P. BAYLE, cum celeberrimo hoc libertatis Venetae assertore Venetiis transiens, collocutus multa more suo magnifice iactauit, de doctrina veterum Stoicorum, eorumque placita ex tenebris, quibus sepulta iacere dicebat, se protracturum in lucem esse promittebat. Parum tamen tanto hiatu dignum praestitit promissor, infinitis animi varii, mordacis et acerbis motibus ad alios labores et arrodendos viros doctos distractus. Nihil enim lucem vidit ^y praeter *Elementa philosophiae Stoicae moralis, quae in Senecam, Ciceronem, Plutarchum aliosque scriptores commentarii loco esse possunt* ^z. Neque in hoc libello, rarius hodie occurrente, inuenies, quod magnam in hoc argumento gloriam auctori suo pariat. Exigua enim et perbreuis est tractatio, et, quod Cel. STOLLIVS ^a apposite monuit, pars tantum maioris operis, cuius capita aliquot a LXX ad CLIII exhibet. Nec in hac scheda nouum quid audax attulit criticus, sed Lipsium exscripsit, vel, si honestiori vocabulo utendum, in compendium misit ^b. Parum ergo fundi philosophia Stoica hoc labore sibi acquisiuit. Eleganter porro in hoc campo versatus est, et Stoicam ethicam omnibus praetulit, eamque philosophantibus viam commendauit, DANIEL HEINSIVS, cuius, pulchra extat oratio *de Philosophia Stoica*. Verum nec a tanto, qualis ille fuit, viro quicquam lucis amplioris ad colendam hanc philosophiam allatum est, et pleraque expressa verbis tantum elegantibus ex Lipsio, breuia quoque cuncta, et ad dicendi magis apparatus, quam ad doctrinae paediam relata, vnde parum inde promouit sapientia Stoica. Plus ad eam illustrandam commendandamque attulit THOMAE GATAKERI diligentia ^c, quo incertum, an quisquam recentiorum maiorem eruditionis copiam ad hoc argumentum adhibuerit. Cum enim vir doctissimus, omnem fere veterem literaturam animo esset

Daniel Heinsius.

Thomas Gatakerus.

s) Prodiit cum Confutatione fabulae Burdonum, Leidae 1609. 8.

t) Dict. T. IV. Art. Scioppius p. 172. add. REIMM. Hist. lit. Germ. P. V. p. 188.

u) V. C. Carolus Henricus Langius.

x) pag. 191.

y) In causam eius rei inquirat REIMM. I. c. P. IV. p. 676.

z) Mogunt. 1608. 8.

a) Hist. lit. P. III. c. 4. §. 14. p. 672.

b) MORHOF. Polyhist. T. II. c. 4. p. 23. BVD-DEVS Annor. ad Hist. phil. c. 6. p. 380. Itag. p. 298.

c) Vitam celeberrimi viri praefixit editor Eius Aduersariis miscellaneis posthumis inter Opera eius critica Trai. ad Rhen. 1698. fol. editis. Natus est Londini 1574. denatus 1654. Cantabrigiae, ubi praefectura Collegii SS. Trinitatis functus est.

esset complexus, et lectis plerisque scriptis veterum philosophorum, oratorum et poetarum, imprimis Graecorum, amplissimum doctrinae antiquae thesaurum sibi comparauisset, quo in artis criticae et antiquitatis studio incomparabilis euasit, Graecam autem linguam egregie esset doctus, et iudicio vteretur acri, lectionem autem stupendam diligentia insolita acquisiuisset, quo pacto laudes summorum virorum meruit^{d)}: Stoicam philosophiam noua luce donare, et imprimis eius moralem partem commendare annisus est. Quem in finem ANTONINI imperatoris librum *περὶ ἑαυτοῦ* commentario illustrandum, et praemissa dissertatione Stoicam philosophiam commendandam sibi sumsit, vt iam *Tomo secundo* annotatum. Et in commentario quidem, omnino fatendum est, magnam Gatakerum eruditionem demonstrauisse, et ex incredibili, quam possidebat, lectionis copia attulisse, quicquid apud veteres, cum philosophos tum scriptores alios lucem foenerari potest philosophiae Stoicae, et praecipue morali eius parti, vnde factum, vt obscuris Antonini aphorismis clarissimum multoties lumen accenderet. Subscribimusque MORHOFIO^{e)} pronuntianti, *Promptuarium veteris doctrinae moralis* eum non immerito vocari posse, eo quod diligentissime sententias Antonini e Stoicorum scriniis desumas cum ceteris philosophis contulerit, non quidem vt longas de iis disputationes institueret, sed breuiter tantum testimonia adduceret. Verum quoque, quod addit: *Commentarium hunc mirifice prodesse posse hunc fundum occupaturo*. Eum enim cum MENAGII *Commentario in Laërtium*, et STANLEII *Historia philosophica* instar pandectarum veteris philosophiae Graecanicae haberi posse, experti nouimus. Dolendum autem virum cetera eruditissimum et recti pectoris, sine praeiudicio ad hoc opus aggrediendum non accessisse. Cum enim falsa Stoicae philosophiae admiratione esset occupatus, qua omnia sibi sana fingeat, non potuit non in perspicendis veris sensibus philosophiae Stoicae coecutire, et germanam porticus mentem in multis ignorare, atque perperam interpretari. Inde euenit, vt abominabiles non nunquam Stoicae philosophiae errores pro sanis dogmatibus haberet, et ad eos illustrandos illa veterum testimonia cumularet, quae si verus eorum sensus consideretur, longe aliud dicunt, et a Stoicis immensum distant. Id quod imprimis in comparandis oraculorum sacrorum effatis cum Stoicorum praeceptis viro doctissimo non accidisse vellemus, qui splendidis Stoicorum verbis deceptus ipsum D. Paulum in Stoa multoties reperit. Idem opus in praemissa dissertatione siue praeloquio de disciplina Stoica simili ratione modoque vrget. Comparatis enim veteris Graeciae sectis cum Stoica, hanc aliis praeferre nullus dubitat, eiusque sanctissima, vt putat, decreta, multis verbis commendat. Maxime vero, cum graues inter Epicuri hortum et Zenonis porticum lites iam olim intercessissent, huius partes contra illum suscipiens non modo grauis atque vehemens in

Rrr 3

Epi-

d) Vid. MAGIR. Eponymol. crit. p. 378. COLOMES. Opusc. p. 297. 652. IO. FABRICIUS Hist.

bibl. suae P. II. p. 452. et quos laudat. BVDDEVS Hist. phil. c. IV. p. 248. *) l. c.

Epicurum est, et veteres obtreptiones magno animo recoquit; sed et ethicam Stoicam iis pigmentis ornat, quibus elegantissimum vultum, et pietatem singularem ostendit. Quod accurate se executum esse credidit, cum omnia *ἀντολεξεί* ex Stoicorum monumentis afferret. Verum deceptum fuisse virum eruditissimum partis studio, nec ad germanas Stoicorum hypothesas accurate satis et sine praeiudicio attendisse, plurimum autem dedisse affectui odioque, quo Epicuri philosophiam persequatur, ipsumque Gassendum, pro Epicuro doctissime pugnantem tacite petebat, ex iis quae supra locis suis iam diximus, adeo clarum esse putamus, ut iis prolixiora adiacere non sit opus. Ipsum potius Lectorem rogamus, ut hanc Gatakeri dissertationem cum systemate Stoico, quale suo loco descripsimus, conferat, et ea quoque in partes vocet, quae doctissimi viri IACOBUS THOMASIVS^e et Io. FRANCISCUS BVDDEVS^f falso isto praeiudicio non impediti de philosophiae moralis et naturalis apud Stoicos sensu vero et germano disseruerunt, vel si tanti videbuntur, ea cum Gatakerianis comparet, quae alibi *de Stoicis subdolis Christianorum imitatoribus* scripsimus. Ex iis enim, nisi nos omnia fallunt, *πρῶτον ψεύδος* illud clarissime conspicietur, quod Gatakerum in transuersum egit, illique persuasit, ut sana esse putaret, et velut optima commendaret, in quibus virus latet merito pertimescendum. Hoc vero cum tantae doctrinae tamque accurati iudicii viro acciderit, mirandum haud est, alios, qui tantum doctrinae et acuminis ad commendandam philosophiam Stoicam non attulerunt, ad eundem lapidem offendisse, et deceptos splendidis Stoicorum mendaciis inter tenebras et lucem, ita pacisci conatos fuisse, ut ipsam Christianae veritatis sanctitatem ad Stoicam impietatem inepta comparatione traducerent. Id quod imprimis ANDREAE DACIERIO accidit, qui et ipse Antonini librum annotationibus illustravit, et sanam esse philosophiam Stoicam somnauit. Qui si ab inepto conciliandae gentilis philosophiae cum scripturae sacrae et religionis Christianae decretis studio abstinuisset, si maiorem ad perspicendum verum systematis Stoici nexum attentionem attulisset, si parcius eloquentiam ad comendos fucandosque Stoicorum errores adhibuisset, non meruisset acerbam reprehensionem FRANCISCI BALTI^g, viri historiae veteris philosophiae non satis quidem periti, at qui naeuos tamen Stoicos acutius vidit et damnauit candidiore pectore, quam Dacierius. Alios quos huc adducamus non habemus. Quamuis enim multi recentiorum fuerint, qui Stoicam disciplinam illustrauerunt, quos suo loco potiores nominauimus, illi tamen inter restauratores huius sectae numerandi non sunt, cum hanc nobis doctrinam imitandam non commendauerint, adeoque falsis nominibus pagina nostra replenda non est. Ad quem lapidem offendisse nonnullos, qui historiam philosophicam attigerunt, heic *ὡς ἐν παρῶν* monere non abs re erit, concinente, qui

familia attulit, B. Io. FR. BVDDEO^h.

CA-

e) De Exult. mundi Stoica. f) De erroribus Stoicorum inter Analecta Hist. philos.
g) Tempe Helu. T. III. p. 260.

h) Jugement de SS. Peres sur la morale des payens, passim.
i) Annor. ad Hist. phil. c. VI. §. 3. p. 380.

CAPVT VIII.

DE RESTAVRATIONE PHILOSOPHIAE

DEMOCRITO-EPICVREAE.

§. I.

Philosophiae Democriti atque Epicuri, et imprimis quo ea tota niti-
 tur systematis atomistici reuocandi ex puluere, in quo abiectum
 et neglectum iacuerat, ea ipsa occasio extitit, quae Ionicam et
 Parmenideam philosophiam resuscitauit, nempe physicae Peripateticae
 contemptus. Cum enim secundum Aristotelem de rebus naturalibus pa-
 rum feliciter se disserere posse viri acuti doctique cernerent, eo quod prin-
 cipia incerta, vaga, obscura, et praecisione mentis tantum precario ex-
 cogitata naturalium rerum adyta referare non posse crederent, de huius-
 modi principiis cogitantes, quae in ipsa rerum natura existerent, et quibus
 velut primis rerum omnium initiis ad conditarum rerum indolem perno-
 scendam aditus pararetur, tandem ad atomos Democriti peruenerunt.
 Quas cum physiologiae fundamenti loco substernerent, reliquas quoque
 philosophiae partes, quae cum naturali cohaerent, quasque Epicurus ex-
 coluerat, eo filo aggressi sunt. Et hoc quidem pelagus, mature seculo
 XVII tentauit DANIEL SENNERTVS, qui inter Germanos in naturali
 philosophia primus desipere coepit. Is enim singulari capite in *Hypomne-
 matis physicis*^a de atomis et mistione differens systema atomisticum in
 scholam suam recepit, eo quod illud antiquissimam doctrinam sistere cre-
 debat, et Mocho^b Phoenicio tribuendum esse putabat, qui ante Troiae
 excidium floruerit, communem autem fuisse omnium philosophorum ante
 Aristotelem sententiam, ex ipso ARISTOTELE^c patere contendebat,
 quem primum ab hac sententia recessisse dicebat, statuentem, corpora illa
 minima non solum in mistione vniri, sed et per mutuam actionem et pas-
 sionem inter se ita alterari et affici, vt definant esse id, quod ante mistio-
 nem erant. Hinc licet non ignoraret, doctrinam de atomis et corporibus
 indiuisibilibus satis odiose vulgo proponi, tamen si recte explicetur, absur-
 dam non esse pronunciauit, rationesque, quae pro hac sententia afferun-
 tur, tales esse, quae cogant et vrgeant, et quae haud facile solui possint,
 agnouit. Fatendum tamen, confudisse Sennertum atomos Democriti
 cum corpusculis minimis, quas physici veteres adhibuerunt, cum sufficere
 putaret, si statuantur *σώματα ἀδιάσπιστα*, eo quod in natura in resolutione
 vltra ea ad minora progressus non fiat, et contra, quia ab iis corpora natu-
 ralia suum exordium habent, licet longe a Democriti mente in iis defini-
 endis

*Occasio resus-
 citatae phi-
 losophiae De-
 mocrito-E-
 picureae.*

a) Hypomnem. III. c. i. p. 86. seqq.

b) Male in editione anni 1636. legitur, Mo-

nacho cuiusdam Phoenicio.

c) De Gener. et cor-

rupt. L. VIII.

endis abeat, singulis elementis propria minima physica huius generis vindicans. Vnde atomi vox apud eum non sensu speciali, sed generali, quo corpuscula in natura minima denotat, sumenda est, secundum quem simplicia quaedam corpora sui generis sunt, ex quibus composita generantur, quae valde ab atomis Democriti et Epicuri differunt.

Io Chrysostomus
Magne-
nus.

§. II. Occasionem hoc dedit IOANNI CHRYSOSTOMO MAGNE-
NO philosophiam Democriti, a nemine hactenus explicatam in scenam reuocandi, et nouam de naturalibus rebus philosophiam explicandi. De quo philosopho, quid dicamus, non habemus, nisi quod ipse innuit, fuisse Burgundo Luxouensem Patricium, philosophum, medicum, et in vniuersitate Ticinensi regium medicinae professorem, in emeritorum vero subsellia euectum, honorario fuisse auctum. Cuius quoque viri docti memoria in historia medicinae literaria haud obscura est. Commendantur enim a medicorum filiis eius exercitationes, *de Manna Calabrina*, et *de Tabaco*, in quibus praeter eius historiam virtutes et vitia vsus et abusus ostenditur^d, quae iunctim apud Batauos^e prodierunt. Tribuit ei quoque librum *de Atomis et particulis* MORHOEIVS^f, qui tamen a libro citando diuersus haud est. Is itaque, quem diximus, cum derelictam crederet doctrinam atomisticam, (quae enim circa id tempus de restituenda philosophia Epicuri scripserat Petrus Gassendus, ignorauisse videtur) *primogenitam inter omnes sapientum sectas atomorum philosophiam restituere designauit, eiusque opinionis famam mille calumniis obsoletam vindicare constituit*. Quod tamen non eo fine se facere ait, *ut alius secum e philosophis cathedram ascendat regiam, praeterquam Aristoteles, eo quod in publicis praelectionibus iuuentutis institutioni non autem genio nouitatis sit indulgendum: sed se id suscepisse, dicit veritatis desiderio ingenique exercendi causa, praesertim cum in philosophicis nulla possit esse praescriptio, et ob hanc rationem non abs re fore duxisse, in integrum restituere sententias, quae primo viguerunt*. Et hunc ut scopum obtineret edidit: *Democritum reuiuiscen-tem, siue de vita et philosophia Democriti Ticini anno cdo ccc XLVI*, quem postea librum Bataui iterata editione recusum dederunt^g, quem tamen rariorem fecit vel neglectus libri, cum Gassendiana longe praestantiora et luculentiora suppeterent, vel paucitas eorum, qui his literis librisque delectantur. Illi prolegomena praemisit, in quibus quae de Democriti vita, scriptis, laudibus, doctrina, et inuentio- nibus apud veteres dispersa passim extant diligenter, iudicio suo interdum interposito collegit, de quo eius labore cum *Tomo primo*^h iam dixerimus, ea repetere hoc loco otiose nolumus. In ipsa vero tractatione de atomis secundum Democriti mentem, id imprimis sibi inuestigandum statuit, ex quo omnium in rebus naturalibus explicandis difficultatum fontem repe-
tendum

d) Vid. MERCKLIN. Linden. renou. p. 554.
Морхоф. Polyhist. T. II. L. II. P. II. c. 27. p. 395.

e) Post Papiensem editionem lucem viderunt
Hagae Comit. 1658. Amstelod. 1669. 12.

f) L. c. c. 3. p. 284.

g) Lugd. Bat. 1648. Hag. Com. 1658. 12.

h) p. 1175.

tendum esse credebat, vt in materiae primae originem inquireret. Naturam enim materiae sequi et formam et accidentia obseruabat, idque imprimis in Peripateticis desiderabat, quod ineptam materiae considerationem instituisent. Telam itaque exorsus, eamque methodo mathematica per-texturus, ad tria potissimum capita disputationem reuocauit, ostensurus primo iuxta Democritum, nullam dari materiam primam, diuersam ab elementis; secundo atomos eam constituere, et haec, tertio frustra obiectionibus eneruari. Quae vt necessaria demonstrationis catena firmet, praemissis definitionibus verbalibus et realibus, his principiis totum demonstrationis suae aedificium instruit ¹:

I. Ex nihilo nihil fit, hoc est, agentia naturalia exigunt subiectum vt agant, et materiam circa quam versentur.

II. Mundus destrui non potest, per causas naturales, vi propria et naturaliter applicatas, secus, si virtute diuina applicentur passio.

III. Agentium naturalium actio iuuatur ab extensione, dummodo sit ea absque dispersione virtutis: pariter et resistentia passii iuuatur ab extensione, virtuti suae actiuae proportionata.

IV. Sublata parte essentiali, perit totum, siue pars illa se habeat ex parte materiae, efficientis, formae finisue; nihil enim absque hisce causis esse potest in natura.

V. Quinque sunt mundi partes principes et essentielles, terra, aqua, aer, ignis, se habentes ex parte materiae, et coelum formae.

VI. Vbi contrarietas datur inter agens et passum, ibi necessario est alteratio successiua, praecedens passii destructionem substantialem.

VII. Natura semper intendit, quod perfectissimum est.

VIII. Non potest introduci forma sine praeuiis dispositionibus, et vbi sunt dispositiones omnes, ibi est forma.

IX. Causa principalis debet continere effectum suum vel formaliter vel eminenter.

X. Idem est finis actionum et essentiae, nam esse est propter operari.

XI. In iis, quae sub sensum cadunt, posita experientia, oportet philosophari, sensibilia enim per sensus iudicanda sunt.

XII. Existencia rei dignosci potest a tribus: primo ex causae necessariae, aut effectus necessarij existentia, secundo ex proportionem et reciprocactionem actionum, et connexionem cum alio externo, existente: rerum enim non existentium nulla est actio. Tertio cum est ad totius vniuersi bonum.

XIII. Magis et minus non faciunt differre essentialiter.

His principiis, vel potius, axiomatibus totam quam in sequentibus exhibet demonstrationis seriem innectit, probaturus ², elementa esse primum

¹) pag. 54 seqq.

²) pag. 60.

num vnus cuiusque corporibus subiectum siue materiam, eo quod attributa habeant, subiecto primo conuenientia: esse autem elementa, ait ^l, seminarium primum atomorum simpliciter figuratarum et vnigenarum, secundum quarum variationem et vnitionem diuersam mixta quaeuis generantur, et in quae omnia ultimo resoluuntur. Hoc elementum, contendit ^m non componi ex materia et forma, eo quod ingenerabile sit et incorruptibile. Esse autem, monet ⁿ, in quouis elemento tria primario considerata, primo molem substantialem corpoream, secundo, qualitatem primam, tertio appetentiam mixtionis. Secundario autem elementa contemplanda esse, vt partes vniuersi et vt mobilia localiter. Vnde patet quoque, Magnenum qualitates atomis tribuisse, quam veram quoque mentem Democriti fuisse putat, repudiata Lucretii explicatione, quem in Empedoclis castra transiisse contendit. Numerum autem quatuor elementorum oppugnat ^o, et tria tantum ponit ^p, excluso aëre, quem magno nisu ex elementorum numero eicit, eo quod careat qualitatibus primis, iisque rationibus essentialibus, quae elementis necessario insunt, sed aërem organum vel machinam omnium, per quam omnia fiunt esse affirmat ^q, et sic terram, aquam, ignem tantum inter elementa relinquit. Primas autem qualitates caloris, frigoris, humiditatis, siccitatis, alias, quam Aristoteles exhibet, et tactiles eas esse definit ^r, quibus corpora vel vniuntur, vel disiunguntur et vincula modificantur, vt facilius difficiliusue coeant. Et hac ratione materialis principio corporum explicato et ab obiectionibus vindicato compositionem rerum ex atomis explicat, ostendendo ^s continuum non constare ex punctis mathematicis, nec ex partibus et punctis simul; sed componi omnia constareque ex atomis siue corpusculis finitis numero adaequate inter se distinctis, certae et determinatae areae. Atomum autem dicit ^t esse materialis physicaeque extensionis radicem et initium, eas autem ponit vel substantiales, vel igneas, vel aqueas, vel terreas, vel aëreas, vel viuentium. His proprietates tribuit ^u communes mobilitatem, sympathiam, quantitatem; singulis autem suam inesse dicit qualitatem, figuram, ordinem, qui spectat ad intentionem, quae secundum singula atomorum genera fuisse explicat, et qualis figura, sit atomorum ignearum, terrearum, aquearum, aërearum, describit. Mixtionem et dissolutionem atomorum autem ita delineat, vt supposito, quod toti negotio praesideret, principio sempiterno, primam dicat concretionem factam esse, exterioris mundi partis, siue inuolucris omnium, quae in inanis immensitate coaluere ex atomis, id est coeli extimi, et tum atomos in aëre conclusas affirmat ^v variis cieri motibus tum localibus, tum etiam ad figuram, cumque includerentur vastissimo illo carcere, seque mutuo quaeritarent ad generationes, in centro mundi euitata circumferentiae vastitate, sibi inuicem consensisse, et primum solem coaluisse: hocque adminiculo influente vertiginem ipsam coeli

foli-

l) p. 87.

r) p. 122.

m) p. 88.

s) p. 174.

n) p. 91.

f) p. 189.

o) p. 96.

ff) p. 93.

p) p. 110.

t) p. 272.

q) p. 111.

solidiorem factam ceterosque planetas efformatos esse, et tum stellas fixas, illos a centro mundi ad sphaeras suas delatos, has in orbis centro circinatas. Factis, porro ait, sideribus, veluti vniuerso mundi seminario, ceteram atomorum multitudinem crassa Minerua inuicem permixtam in centro orbis remansisse, vt generationibus animalium subseruiret, hinc terrae globum aqua et terra coaluisse. Incertus tamen et parum fidens huic rerum γένεσις, alium quoque modum explicat ^u, quo ex atomis primigeniis compactae sunt atomi secundae, seu minima naturalia, quae amicitiae et inimicitiae stimulis sese quaeritantia in medio aëre velut commisso praelio solaria corpuscula solaribus, lunaria lunaribus conuenerint, cunctisque in suum locum delatis superiorum cum inferioribus consensio extiterit. Quam tamen esse Anaxagorae ὁμοιομερίαν ipse agnouit, a Democriti atomis diuersissimam. Vnde incertus quid de mundi fabrica exactius statuendum sit, ampliorem quaestionis tractationem praetermittit, et modum agendi atomorum triplicem commemorat ^v, primum, per intrusionem sui in poros, secundum per propagationem qualitatis in spatio libero, tertium per inhibitionem qualitatis contrariae. Quo pacto vt mixtio atomorum efficiatur, tria requiri statuit ^w, materiam, atomos sc. aqueas, terreas, igneas, instrumenta, quae sunt qualitates primae atomorum, et siderum influxus, et tandem formam nondum existentem, afflatum intentionalem, idealem directuumque operis. Opus enim naturae, opus esse intelligentiae, supponit magis, quam ex mente Democriti probat, licet ad ARISTOTELEM alibi ^x prouocet, Democrito principium aliquod sempiternum et indemonstrabile tribuentem ^y. Istis vero mixtionum generibus suppositis gradus quoque earum explicat, prout ad perfectiora seriatim positae atomi ordinantur, hoc potissimum axioma vsus ^z, quo perfectior est forma, eo elaboratiores eam admittere dispositiones, quas ad temperiem, synthesin, spiritum calidum et humidum radicale reuocat. Et simili modo dissolutionem mixti ex principiis Democriti sibi explicandam sumit ^a, aduocatis formis admissionalibus et subductoribus, supposita regula, omnia reuocare se ad natium statum, quantum quidem possunt, quare si illum deperdant, vi extrinsecus adhibitae tribuendum esse. Inde enim concludit: statim ac extrinsecum quidpiam in mixti penetralibus refunditur, et ad formae partiumque sibi vnitarum exigentiam figuratas atomos proritat, eas auxiliariis illis copiis motas, contempto formae imperio nativae primaeque libertatis cupidas figuram recuperare primam, quae cum sit sphaerica et vnionis cum cubo incapax, statim eas exilire, et cum sint valde mobiles, erumpere ex vinculis, hincque dissolutionem continuatis huiuscemodi defectionibus consequi. Et ex his quidem demonstrationibus non naturalium tantum operationum, sed et praeternaturalium causas explicare aggreditur, quae tamen enarrare huius loci non est.

S s s 2

His

u) p. 277.
 z) p. 292.

v) p. 278.
 *) p. 298.

w) p. 284.

x) p. 272.

y) De Gener. L. II. c. 4.

His responsiones ad obiectiones subiungit, et imprimis mathematicorum illationes reiicit, monens †, actiones phyficas non esse expendendas regulis geometricis, quas dum explicat, praecipua tangit, quae ad rerum mensurabilium theoriam pertinent. Disputatione tertia autem motum localem, rarefactionem et alterationem, itemque colores iuxta Democritum explicare nititur. Quibus quasdam definitiones et principia, siue axiomata praemittit*, v.g. Motum localem esse actum entis in potentia, prout in potentia, in ordine ad locum vel spatium. Omne agens debere continere effectum suum vel formaliter vel eminenter: non dari vacuum in rerum natura, totum hoc vniuersum a Deo creatum esse plenum, eaque instructum quantitate, quae toti singulisque partibus sufficit: dari colores reales non autem apparentes tantum. Negat^a autem successionem perfectam, quia alioqui motus esset diuisibilis in infinitum. Et ex his concludit^b: non dari grauitatem neque leuitatem stricte sic dictam; motum localem esse entitatem permanentem, totam simul in natura, et successiuam in connotatione, cuius causa productrix sit solus impetus. Omnem porro^c rarefactionem improprie dictam esse, fierique per intrusionem atomorum, condensationem per extrusionem, quoniam non detur vacuum. Potissimam corporum alterationem^d fieri per meatus sensibiles, intensiorem per ordinem et positionem multiplicem atomorum, remissionem per solutionem ordinis. Vbi tamen obstare sibi vidit νόμον καὶ ἐρεῖν Democriti, quibus omnia fieri censuit. Ex his enim clarum esse, quod qualitates reiecerit Democritus, *Tomo primo*^e demonstrauius, et GALENVM^f id iam obseruauisse, *atomos omni qualitate carere, sed ex illarum synodo omnes oriri et agitari atomos per omnem aeternitatem*, ipse Magnenus monet. Quae cum explicationi suae obstare videat, valde se torquet, ratus^g illam differentiam sensationum, quas atomi excitant, inde provenire, non quod sola opinione constent, sed quod reuera inter agens et passum debeat intercedere proportio, si illa desit, non sequatur effectus; at primas elementorum qualitates non voluisse proportionem probari, neque dixisse νόμον ignem esse calidum. Tandem capite ultimo theoriam colorum ex mente Democriti pandit^h, demonstrareque conatur, colorem esse lumen internum corporum ab atomis igneis diffusum, et per alias atomos refractum, suppositis axiomatibus, elementa carere omni colore, cum sint defaecata, et ab omni mixtione immunia, et ex mixtione perspicui et opaci varios enasci colores, nempe transeuntes. Quae omnia ita roborat, vt diuersitatem qualitatum in atomis elementorum supponat, indeque ex atomis ignis, terrae aquaeque particulas subeuntibus, easque perspicuas reddentibus rem omnem explicet.

§. III. Val-

†) p. 317.

*) p. 376.

a) p. 378.

b) p. 385 seqq.

c) p. 415.

d) p. 419.

e) p. 1195.

f) De Element. L. I. c. 2.

ff) p. 437.

g) p. 433. 440.

§. III. Valde sibi ista explicatione physicae Democriteae Magnenus placuit; nec deneganda ei est ingenii subtilitas, et imprimis geometriae peritia, quam haud infeliciter interdum in partes vocavit. Ast quod ad cardinem rei pertinet, inuito eum Democrito, inuita veritate ita philosophatum fuisse, raro veros Democriti sensus affecutum, fatebitur, quisquis historiam systematis Democritici, a nobis *Tomo primo* ex veterum narratione delineatam, cum hac physiologia Magneniana comparauerit. Non vrgebimus lapsus nonnullos historicos, passim a viris doctis notatos^b, sed ipsa principia a Magneno in partes vocata et admissa testamur, quae adeo a Democriti mente distant, ut plane illius systema alterent. Nempe Peripateticis notionibus, quas publice tradere iuuentuti solebat Magnenus impeditus, mira confusione Aristotelem cum Democrito miscuit. Inde enim et formae, quibus tantum tribuit, et omnes formarum actiones in materiam siue atomos desumptae sunt, nec qualitates elementares inter se diuersas alia, quam Peripatetica philosophia Magneno subministravit. Quas si tollis, cunctae eius explicationes corruunt, si admittis, totum Democriticae physiologiae aedificium subuertitur. Teste enim LAERTIO^c, Δημόκριτος τὰς ποιότητας ἐκβαλὼν, ἵνα Φησὶ νόμῳ ψυχρὸν, νόμῳ θερμὸν, αὐτῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν. *Democritus qualitates eiecit, dicit enim, dispositione calidum et frigidum, vere et realiter autem atomi et vacuum.* Quae verba adeo manifeste Magneni explicationem systematis physici Democriti euertunt, ut vel mediocriter attendenti pateat, parum feliciter in hac eum arena defudasse. Nam et qualitates prorsus omnes, etiam elementares negantur, et vacuum ponitur, quod sui oblitus negat Magnenus, Peripateticae physicae hac quoque in parte velificans. Adeo difficile est, veterum doctrinas perspicere, si oculus accedat alieno colore iam tinctus. Ceterum nec axiomata, quae ponit, omnia principiorum naturam habent, et talia supponuntur, quae non nisi Peripateticus sine contradictione admiserit: propositionum autem demonstratio hiulca haud raro est et ἀνακόλυστος. Tacemus obscuritatem ex nimiae subtilitatis affectatione enatam, et notiones incertas, nihilque clari et perspicui significantes, atque praecisione mentis magis, quam rerum natura nitentes. Quae vitia auctori ex Scholasticae et Peripateticae philosophiae contaminatione haesisse videntur. Quam tantum abest, ut odio habuerit, ut scribere potius cunctatus non sit^k: „Grauissimo omnium „pene populorum consensu sanctam et inuiolabilem esse in academiis Peripateticorum principis maiestatem, ut maiori diligentia illi studeat iuuentus, quem a veteranis quibusque vident scrupulosissime coli“. Vnde promittit, haec priuata tantum fore placita, neque alium secum e philosophis cathedram ascensurum regiam praeterquam Aristotelem. Quae condonari forte possunt, in ea regione philosophanti, ubi sacrosanctum erat Aristotelis philosophia, at abiici tamen et seponi debebant

*Iudicium de
Magneni
philos. De-
mocritica.*

S s s 3

in

h) Vid. MENAG. ad LAERT. L. IX. f. 37.

i) L. IX. f. 72.

k) p. 84.

in explicatione systematis Democritei, quod ab Aristotelico est diuersissimum.

Petrus Gassendus.

§. IV. Meliori successu et feliciori fidere, Democritico Epicuream philosophiam resuscitauit, et propitio genio comtiorem atque commendatorem exhibuit, magnum superioris seculi in republica philosophica et literaria lumen PETRVS GASSENDVS. Cuius tanta sunt cum de literis in genere, tum de philosophia, praesertim naturali merita, ea autem eruditionis elegantia, et melioris philosophiae sensus, ut inter praecipua recentissimae aetatis ornamenta, quae philosophando nominis immortalitatem consecuta sunt, suo iure mereatur referri. Cuius vitae historiam, eo, quo tantum decet virum, cui tot nominibus respublica literata honorem debet, ornatu et accuratone, qua ipse Peirescii, Ioannis Regiomontani, Tychoonis Brahei aliorumque vitas delineauit, conscriptam nondum esse, merito dolemus. Et multa quidem, quae ad celeberrimi philosophi historiam pertinent, in eius epistolis occurrunt, quae *Tomum sextum operum* eius complent: dedit nonnulla, NICOLAUS TAXIL in *Oratione parentali* in antecessorem hunc suum in praepositura habita: potiora autem tetigit, qui intimo amicitiae nexu cum Gassendo vixit SAMUEL SORBIERVS¹⁾, cuius dissertatio *de vita et moribus Petri Gassendi, ad virum illustrem Henricum Ludouicum Habertum Monmorium, libellorum supplicum magistrum*, quae et *Operibus* philosophi, et *Syntagmati de philosophia Epicuri* praefixa est, et a WITTENIO^{*} repetita vice edita, velut certissimus fons historiae Gassendianae consuli debet^{m)}. Tacemus alia passim a viris doctis de Gassendo data, qualia sunt, quae de eo scripsit vitae Cartesii architectus HADRIANVS BAILLETVSⁿ⁾, quaeque in *Praefatione Compendii philosophiae Gassendianae* attulit FRANC. BERNIERVS. Et nuper quidem, qui celebriorum, qui in Prouincia Galliae nati sunt, virorum historiam meditatus est BVGERELVS Oratorii presbyter *Vitam Petri Gassendi* noua enarratione descripsit^{o)}, et quae passim dispersa iacebant, collegit, characterem animi expresse, scriptorum catalogum et physicae Gassendianae Analyfin breuem subiecit. Qui licet non sine ingenii amoenitate in hoc argumento fuerit versatus, multa tamen perperam attulit, in haud paucis verum non vidit,

1) SAMUEL SORBIERVS dignus Gassendo discipulus de philosophia literisque praecipue collectione operum Gassendi meruit. Vitam eius descripsit GRAVEROLVS, quae praemittitur Sorberianis. Natus est in dioecesi Vticensi XIII. Cal. Martii anno 1615. educatus a Samuele Petito, cuius ductu in coetu Protestantium vixit. Artis salutaris praeceptis apud Parisenses haustis, Londinum abiit, ibique artem medicam exercuit, in Galliam autem redux apud Arausianenses collegio medico praefectus est. Tum transitu ad Romanae ecclesiae castra facto a clero Gallicano stipendium meruit. Nannerum autem in exilium missus, quod aulam Danicam in itinere a se edito laesisset, Romam

postea abiit, cumque nec in vrbe faustum illi fidus illuxisset, Lutetiam reuersus ex hydrope anno 1670. obiit. Vir eruditus et tum rerum medicarum tum physicarum haud imperitus, testibus scriptis, quae edidit, quorum nonnulla sunt pseudonyma. De Sorberianis autem vid. WOLFIVS ad Casauboniana, praef. §. 15. p. 22.

*) Mem. philos. T. II. Dec. 4. p. 201.

m) Ipse se testem vocat „oculatum, amicum, fidum, discipulum veterem“ l. c.

n) Tangemus infra illa, quae de Gassendo habet BAILLETVS in Vita Cartesii L. VI. c. 5.

o) Paris 1737. 12. vid. Journ. des Savans, 1737. Iul. art. 3.

vidit, non praeter rem ideo ab ANONYMO in peculiari *Epistola critica et historica* reprehensus. Alios, qui acta literaria aevi recentioris exposuerunt, et Gassendi res tetigerunt omittimus, satis enim noti sunt, et in omnium manibus, facileque consuli possunt. Nobis Sorberii fides reliquis potior est, qui cum Gassendo familiariter vixit, et res eius nosse potuit: quem ita sequemur, ut cum eius narratione, reliqua, quae nobis apud alios occurrebant memoratu digna, comparemus, et ea afferamus, quae instituti nostri ratio postulat.

§. V. Patriam habuit PETRVS GASSENDVS Campotercerium agri Diniensis oppidulum, ubi parente Antonio satus, in lucem editus est anno MDXCII, IX Cal. Ianuarii. Parentibus, pietate et morum suauitate commendatis cum gauderet, puer adhuc ad similes mores formatus est. Laudandumque in eo, quod a teneris vnguiculis, cum vix voces edere posset, sublatis in coelum oculis iunctisque manibus in precibus fundendis diligens, pietatem probauerit, eumque morem ita seruauerit, ut diuino cultui supra modum deditus, firmato vix gressu in publicum prodiens inter coetaneos concionatorem imitaretur, vel solus in multam noctem sereno coelo fideribus contemplandis immoraretur, non sine metu parentum puerum astrologum in tenebris interdum anxie quaerentium. Paulo adultior autem cum corporis et ingenii vires incrementa coepissent, a parentibus Diniam missus est, traditusque disciplinae Godefridi Wendelini, qui, teste VALERIO ANDREA DISSELIO, cum Romam adisset, peragratamque Italiae parte per Massiliensem Galliae prouinciam iter domum versus instituisset. Diniæ aliquantisper substiterat, et iuuentutem formando tempus terebat. Qui cum praeter linguas eruditas in eloquentiae studio et arte mathematica valeret, Gassendum, qui ingenium elegantissimum attulerat, et praematuram spem foecundissimae messis in literarum studio prae se ferebat, ita literis Latinis, Graecis, rhetorica item instituit, ut quis esset futurus rerum intelligentibus statim pateret. Id quod affinem Gassendi commouit, ut eum cum filiis suis Aquas Sextias mitteret, ad discendam philosophiam, quam ibi Fesaius Minorita magna

Vita Gassendi.

p) Lettre critique et historique a l'auteur de la vie de P. Gassendi. Paris 1737. 12.

q) Enumerant eos Io. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. V. p. 264. DORNIVS ad IONIVM de S. H. P. p. 179. conf. Act. erud. 1718. p. 519.

r) In Bibl. Belg. quo cum conferendus MARNÆVS de Script. seculi XVI. c. 237. Bibl. Eccl. Fabr. p. 325. Natus est in dioecesi Leodiensi anno 1580. pr. non. Iun. praecceptorem nactus Henricum Alenium, magna praecocis ingenii prodidit specimina, tredecim enim annorum iuuenis carminis Latini facilitate et elegantia et linguarum Hebraicae, Graecae et Latinae pericia alios vincebat. Tum Pragae aditurus Norimbergae a dysenteria correptus subleuit, patriamque restituta sanitate repetens in Louaniensi schola literis humanioribus et philosophiae operam dedit.

Dein Lugduni aliquantisper corrigendis typographorum libris inuigilauit. Ineunte seculo XVII Romam ad celebritates seculares accurrit, indeque per Galliam itinere facto apud Massilienses et Dinienses iuuentutem literas docuit, et hoc loco Gassendum discipulum habuit. Patriam deinde reuiscens cum nouum iter meditaretur, Luteriam abiit, et in domo Andreae Arnaldi octennium haesit. Anno 1612 ad Belgas reuersus, ecclesiae ministerio se addixit, et nonnulla munera ecclesiastica nactus est. Adeo vero in scientiis mathematicis excelluit, ut summis laudibus eueheretur, inter quas minima haud est, quod sui aevi Ptolemaeus dici meruerit. vid. Voss. de Scient. math. c. 66. §. 18. p. 392. Notandum nobis quoque ob diss. de Tetracty Pythagorica.

nominis celebritate docebat. Quod licet pater aegre ferret, qui agro magis quam ingenio colendo, filium destinauerat, consensit tamen ea conditione, ut patriae filius post biennium redderetur, scilicet, ut de futurae vitae conditione illi prospicere posset, ratus, praestare inter Cereris operas fatiari, quam in Musarum choris esurire. Exacto itaque biennio cum egregie in philosophiae studio profecisset, ad patrem rediit, ast a vili opera abhorrens, cum animum quam terram colere mallet, ducente diuina prouidentia Diniam sedecim annorum adolescens vocatus est, ut rhetoricam doceret. Cumque triennio post ad plures abiisset Fesaius, imberbis iuuenis celebri viro in philosophia docenda successor datus est. Quam spartam ita ornauit, ut iudicii acumine et ingenii elegantia praeceptoris lumina obfuscaret isque videretur, qui in senatu philosophico, etiam iuuenis locum tueri posset. Quamuis autem tum temporis vnus in Gallicanis scholis Aristoteles regnaret, ut supra iam probatum, impossibile tamen fuit, iudicii acrimoniam, qua pollebat Gassendus a spinis scholae suffocari, et incerta vagaque Stagiritae philosophia fatiari eius animum. Id quod illum excitauit, ut et alteram partem audiendam esse statueret, et quid contra Aristotelem monerent viri docti, quibusque rationibus Lycei philosophiam reprehendissent, accurato examine excuteret. Oppugnauerant autem Peripateticam disciplinam ante Gassendi tempora Ludouicus Viues, et Petrus Ramus, secessum quoque fecerant Picus Mirandulanus et Petrus Charondas, cuius celeberrima tunc fama inter eruditos percrebuerat, ob librum *de Sapientia*. Hos dum legit, dumque argumen-

torum

s) Monet nos celeberrimi viri nomen, ut indidum eum in historia recentioris philosophiae non patiamur, in qua non ignobilem famam meruit. Vitam eius libro de Sapientia praefixit editor Parisiensis editionis 1607. prolixè quoque enarrauit et obseruationibus more suo illustrauit P. BAYLE, Dict. T. II. art. Charron p. 142. Natus est Petrus Charondas, (Charron) Lutetiae anno 1541, animumque literarum studiis adiiciens, humanitatis scientias, philosophiam et iurisprudentiam in schola Aurelianensi didicit. Summos autem iuris honores nactus in curia Parisiensi causas publice egit. Pertaeus tamen caussidicorum technas, ad theologiae studium conuersus est, tanto successu, ut inter oratores sacros omnium maxime eniteret. Id quod commouit episcopos multos, ut oblaris muneribus ecclesiasticis satis pinguibus eum sibi vindicare cuperent, vnde passim ecclesiasticae munus obiit. Anno 1588. Lutetiam Parisiorum reuersus Cartesianorum Sodalitio, et his recusantibus Coelestinorum familiae nomen dare constituit, sed ob annorum numerum, quo disciplinae rigidi-ori sustinendae impar credebatur, admissus haud est. Ergo inter clericos seculares subsistens, ad oppugnandam scriptis infidelium et haereticorum aciem se conuertit, quo studio meruit a Cadurcorum episcopo generalis vicarius, quem

vocant, constitui, promotus postea in ecclesia cathedrali Cadomeni ad cantoris munus. Parisienses anno 1601. adiit, ut iteratam editionem libri de Sapientia curaret, vix autem initio editionis factò, in publica via XVII. Cal. Dec. 1603. exanimis corruit. Famam autem, licet satis ambiguum et difficilem sibi comparauit, editis libris duobus, quorum vnus hoc gaudet titulo: *Trois veritez contre tous athées idololâtres, Juifs, Mahometans, heretiques et schismatiques*, Paris 1595. 1611. 4. 1625. 8. In quo haec tria sibi demonstranda sumit: esse Deum, esse vnã modò veram religionem, et hanc vnã esse illam, quam profitetur Romana ecclesia. Quem librum recudi fecit, et examini subiecit FRANC. IVNIVS Lugd. Bat. 1599. 4. conf. IO. ALB. FABRICIVS in Syllabo Script. de V. R. C. c. 21. p. 470. Bibl. Graec. Vol. VI. p. 116. BAYLE Dict. I. c. not. C. Alter famosum illud de Sapientia scriptum est, quod Gallica lingua prima vice Paris 1601. prodit saepe postea recusum, ast in nonnullis editionibus mutilatum, vid. Cat. Bibl. Reimmann. p. 1119. 1120 STOLLIVS Hist. liter. P. III. c. 1. §. 55. p. 619. In ea tractatione nonnullam Charondam amici sui, Michaelis Montani vitulo arauisse, obseruat SORRELIO Bibl. Franc. c. 5. p. 52. et P. BAYLE I. c. not. O. In ea atheis et Latitudinariis aliisque impietatis patris

torum pondera excutit, adeo capitur taedio philosophiae Peripateticae, vt totus arderet desiderio, eius nuditatis detegendae. Quod cum eodem fere tempore praeunte Sebastiano Bassono ^{ff} simili modo tentassent Antonius Villonius, Io. Bitaudus et Stephanus Clavius, vt supra in vita Claudii Berigardi dictum, mirum non est Gassendum, in hoc consilio vehementer fuisse confirmatum. Lectis eum quoque FRANCISCI PATRICII *Discussionibus Peripateticis*, ex huius pharetra tela aduersus Peripateticos depromissee auctor est RICHARDVS SIMONIVS^t, sed exigua verisimilitudine, cum Gassendus, licet iam in arenam contra Aristotelem descendisset, totam tamen pugnam deferuerit, quod eo labore satis esse defunctum Patricium comperisset. Quoscunque autem vel auctores vel exempla in ea re Gassendus secutus fuerit, illud certum plus vidisse vnum iuuenem, viginti quatuor annorum, quam multa secula, pleraque, quae alii sparsim monuerant, collegisse, et inuictam Peripateticis paralogismis argumentorum aciem opposuisse. Quod tamen vt caute faceret, professionis, quam tuebatur, publicae ratio monebat, qua iniunctum illi erat, vt philosophiam doceret Aristotelicam. Vt itaque inuidiam declinaret, ita per sexennium, quo philosophiam Aquis Sextiis docuit, lectionum suarum cursum distribuit, vt in duas eas partes diuideret, vnaque Scholasticorum Aristotelem sequentium opiniones et placita explicaret, et quibus modis illa possent defendi exponeret: altera autem illud obiectionum agmen illis opponeret, quo non posset non tota Scholasticae et Peripateticae philosophiae acies euerti. Quod licet molestum esse Aristotelis adulatoribus probe videret, odium tamen ita euitare fategit, vt haec paradoxa se non pro veritatibus certissimis, sed pro problematibus habere affirmam-

nis aliis dum rimam obstruere saragit, ipse inter atheismi fautores haud leui suspitione numeratur, eo quod nefandi hominum generis obiectiones, qua, posset, vi et robore instructas enarrauerit. Cuius accusationis primarius auctor fuit, ex Soc. Iesu theologus Garassius, quem alii secuti sunt multi. Displicuit tamen temeraria accusatio viris aliis cordatis indigne ferebantur, alienam Charondae mentem saepe affingi. Vnde qui GARASSII Doctrinam curiosam adhibita Censura examinavit OGIERIVS vindicias in eo iudicio pro Charonda scripsit, quod et ipsum eius biographus, et post eum P. BAYLE l. c. et Ven. REIMANNVS Hist. atheismi S. III. c. 5. §. 16. p. 405 seq. et Cat. crit. l. c. fecerunt. Sunt tamen nonnulla in eo libro, magno cetera acumine et humanae mentis notitia, referta, quae viris doctis non immerito displicuerunt. Inter quos multa contra eum monuit PETR. MOLTINAEVS in libro de Pace animae, Conf. CLER. Bibl. anc. et mod. T. XVII. p. 301. 322. Journal des Savans 1704. p. 303. alii.

^t) Haec ipse narrat in praef. Exerc. paradoxi g. adu. Aristoteles.

^{ff}) De Bassono supra, quantum satis dictum. Hoc loco iis adiciamus, referre THOM. CAMPANELLAM de Libris propriis c. 2. art. 5. p. m. 392. Bassonem inter eos, qui nuperrime philosophiam Epicuri explicare, aut potius instaurare conati sunt. Id quod falsum esse, ipsa libri Bassoni lectio demonstrat, et admissa ab eo principia euincunt. Basso enim minima naturalia siue atomos pro materia quidem rerum naturalium habuit, ideoque veteres hoc nomine laudauit, vid. Phil. nat. L. I. art. 3. p. m. 8 seqq. est ita, vt ex Anaxagorae, Democriti, Platonis aliorumque hypothesebus propriam fingeret, et istos inter se conciliarios ad certas atomorum elementarium classes reuocaret: Democritum tamen se sequi professus. Loco vacui autem dum spiritum aliquem mundi creatum ponit p. 333. manifeste totum systema Democriteum euertit. Non tamen omni verisimilitudine caret, Bassonis librum Gassendo cogitandi de Epicuro occasionem subministrasse.

^t) Biblioth. crit. P. IV. p. 100. conf. Cl. STOLIVS Hist. lit. P. II. c. 2. §. 48. p. 462.

Hist. Philos. Tom. IV.

T t t

firmaret, et sese totum ecclesiae censurae atque iudicio submitteret. Ita et philosophiae et iuventuti et famae suae atque tranquillitati consultum fore credebat. Vt vero non soli iuventuti literis vacanti operam commodaret suam, sed orbi quoque erudito studium probaret suum, animadversiones in philosophiam Peripatetico-Scholasticam *Gratianopoli* typis vulgavit, hoc titulo praefixo: *Exercitationum paradoxicarum aduersus Aristoteleos libri septem, in quibus praecipua totius Peripateticae doctrinae fundamenta excutiuntur, opiniones vero aut nouae aut ex vetustioribus obsoletae stabiliuntur.* Antequam autem infidum vulgi pelagus ista editione tentaret, virorum summorum quorum iudicio et eruditioni plurimum tribuebat, sententiam explorandam sibi esse statuit. Ostendit itaque librum, curiae, quae Aquis Sextiis est, praefidi et magno literarum literatorumque Mecoenati Nicolao Fabricio Peirescio, itemque Iosepho Gatterio priori Valettae. Qui cum animum Gassendi excelsum, iudicium acre et limatum, et eruditionem profundam essent mirati, extrahendum eum scholae altercationibus statuerunt, et vitae ecclesiasticae tradendum, vt et otio frueretur securiori, et tranquillitate ad philosophandum vberiori, et auctoritate aduersus eos, quos mordebant eius exercitationes, ampliore. Sacris itaque ordinibus admotus, et canonicatu Diniensi donatus est, postquam doctoris insignia accepisset: et secuta quoque est praepositura eiusdem ecclesiae, de cuius tamen possessione Gassendo cum canonicis acriter postea fuit dimicandum. Huius ita axiomatis clypeo quasi tectus, librum, vti dictum, anno MDCXXIV edidit, quem Bataui sequenti tempore ob eximiam eruditionis praestantiam bis * recusum dederunt. Neque inuidia Aristotelicorum et Scholasticorum detereri se a continuatione laboris huius passus est, sed edidit *alterum* quoque *Exercitationum paradoxicarum aduersus Aristoteleos* volumen, euerrendae logicae Peripateticae destinatum. Et simili quoque consilio quinque partes alias meditabatur, quibus omnis Aristotelis et Scholasticorum philosophia confutaretur, eas autem aut non absoluit aut non edidit, vel quod Patricium pleraque occupasse cerneret, vel vt tela aduersariorum declinaret, graui bello in eum exsurgentium. Praeuidit enim ipse Gassendus et praedixit v crabrones se irritaturum, et haud leuem conciliaturum sibi esse horum hominum inimicitiam. Qui cum eo adhuc tempore in aula et curia Parisiensi satis auctoritatis haberent, vt Aristotelomastigas vi repellere et coercere possent, vt ex iis clarum est, quae de machinationibus Peripateticorum contra Villonium, Bitaudum et Clauium narrat Io. LAVNOIVS w, dubium non est, quin Gassendum metus quidam et pro-

*) Amstelod. 1649. 8. Hag. Comit. 1656. 8. Recensionem primae editionis exhibet HEVMANN. Act. phil. l. c. secundam auctores Memotiarum de bibliotheca Thomasia, tertiam STOLLIVS. l. c. p. 461.

v) Dubitat, vtum editum sit ELSEWICHIVS

ad LAVNOIVM de Fort. Arist. p. 325. sed prodisse testes sunt STOLL. l. c. MORH. l. c. HEVMANN. l. c. rarius autem occurrit.

v) Exercit. V. §. 12.

w) De Fort. Arist. c. 17. p. 310 seqq.

et providentia, consilia quoque amicorum * impulerint, ut argumentum invidia plenum defereret, quaeque dicenda restabant, alio loco, tempore, habitu produceret: id quod ab eo in aliis eius tractationibus factum esse, recte Cel. HEVMANNO ⁷ observatum est. Certe maiori se hoc commendat veri specie, quam quod Honoratus Fabri coniicit, et calculo suo probat MORHOFIVS ⁸, Gassendum iuuenili inductum audacia et causa quoque quadam priuata permotum, istam viam instituisse, qua ad famam perueniret, at senem poenitentia eius rei ductum fuisse. Quamuis enim annis grauior placatiorem vultum in scriptionibus suis Gassendus exprimeret, semper tamen ab Aristotelica philosophia abhorruit, et Epicurum Stagiritae praetulit, id non facturum, si belli contra Lyceum suscepti eum poenituisset. Illud autem verum, vix intolerabilius Peripateticis vulnus visum esse illo, quod tela Gassendiana infixerunt: unde varii contra eum sublatis clamores, et retundi tentata arma, quibus tam fortiter ἀντιπολιιν Peripateticam oppugnauit. Id quod ex vno Io. IONSH ⁹ * viri doctissimi exemplo disci potest, qui cum aequae ferret, Epicurum a Gassendo laudari, eiusque philosophiam illustrari, concoquere non potuit, quod in istis exercitationibus Aristotelem aggressus sit, iudicauitque exigua verisimilitudine, „Gassendum in illis Ramistam ¹⁰ agere, et acerrimum se Aristotelis „calumniatorem prodere, quanquam nihil minus se facturum in praefatione, ne polliceatur. Sed puduisse eum coepti insolentis, ut libros reliquos „tenebris aeternis damnauerit, et cum Aristotelem vituperare sine dedecore non posset, ad alterum extremum delaberetur, Epicurum laudaturus meliori iure et successu“. Tacemus alios Aristotelicorum conatus, quibus respondere Gassendo et calumniam depellere ab Aristotele conmissi sunt. Qua ratione de Stagirita bene mereri studuerunt MICHAEL WATSONIVS ¹¹, Kiloniensis, HENRICVS VFFELMANNVS ¹², Helmstadiensis, HENRICVS ASCANIVS ENGELKE ¹³, Rostochiensis professor. Nos non diffitemur quidem, iuuenilem ardorem et quandam ferociam in his exercitationibus se prodere, et potuisse Gassendum nonnulla parcius et modestius obiiicere: quam in viro maximi ingenii virtutem merito miramur, ubi iuuenilis ille impetus deferbuit: absque partis autem studio pronuntiandum quoque esse existimamus, plurima acute doctaeque monuisse Gassendum, et vlcera Peripatetica fortissime tetigisse, hacque ratione de philosophia praeclare meruisse: sane, hodegi instar esse posse in lectione Aristotelis, ut discatur, quid examinandum sit. Probamusque iudicium Io. HENR. BOECLERI, monentis ¹⁴, „Gassendi parado-

T t t 2

„xi-

x) Idem observatum HONOR. FABRI Epist. L. II. p. 74. et ELSWICHIO l. c. p. 325.

y) loc. cit.

z) loc. cit. p. 67.

*) De Script. hist. phil. L. V. c. 2 p. 313. edit. vet. p. 177. ed. Dorn.

a) Quamuis Rami exemplo se excitatum esse ad examinandam Peripateticam philosophiam

Gassendus in Praefatione fateatur, non tamen ideo Ramista est, quia Rami dialecticam nunquam probauit.

b) In Apolog. pro Aristotele, teste MORH. l. c. ἀντιπολιιν.

c) In Oratione aduersus Gassendum.

d) Aliquot dissertt. Rostochii 1698. editis.

e) Bibliograph. crit. p. 591.

„xias exercitationes aduersus Aristoteleos licet non per omnia serio
„agant, legi tamen ad iudicium informandum, ne plus ultra aut citra
„eatur, mereri.

*Labores phi-
losophici
Gassendi re-
liqui.*

§. VI. Strata hunc in modum via, remotisque, quae in philosophiae studio obstabant dumetis Peripatetico-Scholasticis alacriori pede ad sapientiae magis sobriae et prudentis adyta progredi Gassendus constituit. Quod eo promptius facere licebat, quo liberiori fruebatur otio, et Lutetiam Parisiorum delatus, ut praepositurae, quam nactus erat, possessionem confirmaret, occasionem habebat fauentissimam, praeter μαθήματα, quae supra modum diligebat, omnem philosophiae campum perlustrandi, et iis auxiliis utendi, sine quibus in hoc oceano natari potest nemo. Et tum ad Epicuri systema delatus est, de quo infra dicemus. Non vero contentus, mortuos consuluisse, postquam veterum et recentiorum lectione se ita ingurgitauerat, ut vastissima inde enasceretur omnis literaturae, maxime veteris, copia, viuos quoque in partes vocauit, cum eruditissimo quocunque amicitiam iniit, anno quoque huius seculi vigesimo octauo cum Francisco Tuillero rationum apud Parisinos magistro in Belgium peregrinationem suscepit: in qua cum viris doctissimis vbique innotuisset, magna fuit Gassendi apud eos doctrinae existimatio, cum et eruditione polleret, et moribus ornaretur humanissimis. In Italiam autem appulisse, et Romae cum Athanasio Kirchero aliisque viris doctis de rebus ad philosophiam spectantibus contulisse, quod nonnulli perhibent, negat Sorbierius. In eo itinere otiosus non fuit Gassendus, sed ad euertenda Roberti Fluddi somnia, quibus theosophicam quandam philosophicam comminiscendo magnos fumos vendidit, ut in sequentibus docebimus, operam suam conuertit. Cuius illi occasionem subministrauit Marinus Mersennus, vir doctissimus, et Gassendo amicissimus, qui, cum in *Quaestionibus in Genesin* Fluddi παραρρηματίας in *philosophia Mosaisca* admissas, detexisset, ad responsiones Fluddi plura excipere, et contentionis ferram, a qua abhorrebat, reciprocare noluit, sed amico suo, ut id laboris fusciperet, persuasit. Et fatendum omnino est, meliori successu Gassendum, quam Mersennum, cum Fluddo disputauisse. Diffusa enim lectionis et scriptio- nis copia se ipso interdum Mersennus est inferior, id quod candide fatebuntur, qui *Q. q. in Genesin* longe rarissimas paucisque vifas, cum cura euoluendi examinandique occasionem habuerunt, nosque multoties in viro cetera eruditissimo experti sumus. At Gassendus ut assuetus erat notionibus claris, distinctis, perspicuis, et argumentum, quod tractabat, omne animo accurate et ordine erat complexus, ita magno lumine disputationes suas replebat, νεκλεις δόξας mira ἀσχηλοντα detegebat, erroresque suis haud raro telis confodiebat. Cuius specimen in *Examine philosophiae Fluddanae* dedit prorsus egregium, in quo Fluddi systema ex propriis prin-

f) Recte id in Mersenno reprehendit SORBIERIVS l. c.

principiis evertit, et methodo vsus Socratica, quam feliciter adhibere no-
uerat, omnem Fluddanae ratiocinationis neruum succidit. Narratque
Sorbierius, in ea arte prorsus mirum fuisse Gassendum, „seque, ait, fae-
„pius audiuisse, laceffitum a sophistis nullam aliam responfionem adhibere,
„praeter eam, quam ipsi sibi aduersarii fecissent: quippe nudare solitum
„fuisse perplexa et inuoluta verborum cortice sophismata, probaturum,
„an auctorum mentem assequeretur. Quod ubi concessissent, rogasse,
„vt iam efferrent ratiocinia sua verbis istis eius captui magis accomodatis:
„et sic iucundum fuisse videre bonos istos viros, quos ratiocinii sui sup-
„puderet, eo quod durum esset reliqua retexere, quae tunc apparerent
„ineptissima“. Quae luculento testimonio sunt, Gassendum in arte ratio-
cinandi admodum valuisse, et perspicuitatis beneficio ratiocinationum vim
omnem accurate perspexisse. Quibus accedebat, quod, teste iterum Sor-
bierio, ad ironiam esset natura sua propensior, sine qua friget methodus
Socratica. In hoc autem, de quo diximus itinere Batauico supra modum
viris eruditissimis placuit ingenii Gassendiani elegantia, et iudicii acumen,
quo factum, vt magnos in republica literaria heroës, et quoscunque vi-
ros conuenerat eruditione illustres, sibi amicos et doctrinae suae admira-
tores conciliaret, adeo, vt non deessent, qui Gassendianam philosophi-
am Cartesiana, valde tunc inter Batauos caput efferrenti, praefer-
rent, et imprimis in disceptatione illa, quam cum Cartesio Gassendus
iniit, quamque infra tangemus, eius partibus velut melioribus et fortiori-
bus accederent ^g. Talis cum esset Gassendus, non potuit non eruditio
tanti viri atque virtus summis quoque viris esse commendatissima. Vnde
factum, vt, licet lucri et honorum minime esset appetens, et ob eam
causam omnem munerum dignitatem et emolumenta refugeret, attamen
archiepiscopi Lugdunensis, cardinalis Alphonsi Plessei, Armandi Riche-
lii fratris consilio immo iussu inuitus cogeretur regiam apud Parisienses
matheos professionem anno MDCXLV suscipere: quamuis, quod mi-
randum, ipsi Richelio cardinali nulla Gassendi cura fuisset ^h. In vrbe
autem cum iam ante istud munus collatum magna esset de Gassendo opi-
nio, dici non potest, quanta expectatione ad eius lectiones accurrerint
iuvenes, matheos mysteria discere cupientes, quam egregie illi non
responderit tantum doctrina et diligentia Gassendiana, sed eam quoque
multis modis superauerit, et quam frequens fuerit ob istam causam eius
auditorium, quod non studiosa modo iuuentus tyronesque replebant, sed
et viri ornabant grandaeui et rude donati, ab hoc Varrone, quo nomine
recte eum cohonestat Sorbierius, ea audituri percepturique, quae sine eo
ignorauissent. Quanquam autem magna ex hoc labore Gassendi emolu-
menta in literas redundabant, summa tamen, qua ad explendas muneris
partes utebatur contentio valde damnosa Gassendo extitit. Cum enim

T t t 3

pulmo

g) Inter eos Adrianum Heerebordum et Hen-
ricum Bornium nominat Sorbierius.

h) Frigide id, nisi fallimur, excusat Sor-
bierius.

pulmo debilis vim istam vocis satis ferre non posset, tussis inde et pulmonis secuta est inflammatio. Vt itaque natalis aëris spiritu reficeretur patriam repetiit, et in Prouinciā abiit, Diniæ aliquantisper commoratus. Ibi Valeſio proregi carissimus semper aſſe, et tum morum iucunditate eum pascere, tum consiliis iuuare ſuis iuſſus eſt. Diniæ commoratus vsque ad annum MDCLIII, Lutetiam repetiit, cum Franciſco Bernierio Andegaueniſi medico, quem ex lectiſſimis Gaſſendi diſcipulis fuiſſe infra dicemus. In hac vrbiſ regiae frequentia nec amicis Gaſſendus deſuit, nec philoſophiae et literis. Publicata enim vitae ſummorum aſtronomorum Tychoſis Brahei et Copernici hiſtoria, in adornando philoſophiae ſuae ſyſtemate totus fuit. Quod qui cum attentione expendunt, fatebuntur, virile iudicii robur, et quandam maturitatem cum ingenii late ſe in eo explicantiſ ſobrietate eo tempore in Gaſſendo quam maxime floruiſſe. Verum nimia laborum aſſiduitate exhaustum corpusculum par amplius tantae animi contentioni eſſe non potuit, et in morbum ſatis iam grauem anno MDCLIV incidit. Quo leuatus quidem ſtudiorum intermiſſione facta et eduſta ex ſenili corpore ſat magna ſanguinis copia, vires tamen recuperare non potuit, adeo vt nec ambulationes in horto, quibus delectabatur, nec amicorum confabulationes, quibus mire recreabatur, diu ſuſtinere poſſet. Id quod praeter peſtoris debilitatem, nimiae ſanguinis miſſioni adſcribendum eſſe videtur, quam ideo recte improbat PETRVS BORELLVS ⁱ. Certe ab eo tempore miſerabilem vitae conditionem fuiſſe expertum, et ſubinde febriculis et ventris profluuiio, pulmonis labi valde inimico fatigatum et exhaustum fuiſſe, teſtis eſt GVIDO PATINVS ^k. Confluebat tamen ad tantae celebritatis virum, quicquid literis pretium ſtatuerre nouerat, nec medicorum frequentia deerat, quae tamen optimum virum perdidit. Anni enim ſequentis auctumno in morbum lethalem incidit, quem cum nouem ſanguinis miſſionibus leuare conarentur medici, vidit ipſe Gaſſendus, immoderatae phlebotomiae tolerandae ſe imparem futurum eſſe. Noluit tamen medicis in eius perniciem diſſentientibus deſeſſe, forte quod ſpem nullam ſuperereſſe videret recuperandae valetudinis firmæ, pellendique morbi ipſa morte grauioris, et quo ſpiritum vix trahere licebat. Exhaustis itaque viribus omnibus, cum extremam imminere horam ſentiret, animo magno vereque philoſophico ad ſubeunda vltima fata ſe praeparauit: ſacriſque animae remediis adhibitis, menteque ad vnum Deum conuerſa, ſacris tantum meditationibus imperatoris vocem ſtatione decedere iubentem expectauit, tanta animi praefentia, vt manum ſubinde peſtori admoueret, ad notandum titubantem greſſum et deficientem vigorem vitalis laticis. Tandem omnem philoſophiam ſuam digna tanto philoſopho, voce, quae vltima fuit, ad Poterium ſuum emiſſa: *Vides, quid ſit hominis vita?* abſoluendo IX Cal. Nou. anni MDCLV placide obdormiuit, anno aetatis ἀνδρακλασῆ, nempe LXIII, quem a no-

uem

i) Obſeruat. medico-phyſic. Cent. III. obſ. 11.

k) Epist. ſelect. L. p. m. 167.

uem iam mensibus exegerat. Quantum autem virum amiserit ciuitas literaria vniuersalis luctus, quo eum amissum totus fere doctus orbis deplorabat, fatis comprobauit. Maxime Ludouicus Habertus Mommorius, libellum supplicum magister, qui vt omnes viros doctos fouebat, ita Gassendum in aedibus suis nutriebat, eiusque sermonibus animum philosophiae vehementer addictum ¹ nutriebat, funus ipse duxit, cadauer splendide extulit, et sepulchro maiorum suorum iuxta Guilelmum Budaeum deposuit, vt qui viuus eruditorum societatem ornauerat, in morte quoque celeberrimo viro cuidam iungeretur. Ornatus quoque in Mommoriorum sacello statua marmorea, et epitaphio magnifico ^m. Demortuum laudauit, vt supra dictum Nicolaus Taxilius ⁿ in praepositura successor, quae eius laudatio non sine amaris largisque ciuium fletibus et maximo omnis aetatis hominum concursu audita est.

§. VII. Meruisse honores hos omnes Gassendum, vniuersae reipublicae literariae consensus probat et iudicium, quo inter maximos suae aetatis viros refertur. Inerat enim illi iudicandi vis summa et acerrima, qua errores eorumque fontes accurate perspiciebat, et qua ratione ex principiis primis et simplicissimis veritas omnis esset deducenda, pulchre videbat. Ingenii autem elegantiam et perspicuitatem possidebat prorsus mirabilem, qua et apte atque ordinate cuncta necebat, et miro artificio ita delineabat, vt inuitum quasi lectorem in partes raperet, totumque sui admiratione occuparet. Quantae autem memoriae vires fuerint, vasta illa lectionis copia, qua omnem veterem literaturam animo comprehendit, satis comprobatur. Et sacras quidem disciplinas exacte tenebat, in philosophia autem principatum suo tempore fere obtinebat, certe non erat, qui eum perspicacia et meditationis soliditate vinceret. Ita vero in errorum fontes, nexus, et praeiudicia penetrabat, vt quid reponi posset, vix inueniretur. Cum autem nouum systema condidisset, illud ita ornauit, et verisimilitudine tanta atque elegantia commendauit, vt etiam aduersariorum admirationem mereretur. Incomparabilis etiam in arte mathematica, et quam singulari studio excollerat, in astronomia extitit. Quamuis enim, fatente Sorbierio, desiderarent nonnulli in eo matheseos profundioris, quae in geometriae et arithmeticae mysteriis sublimioribus versatur, in qua eo tempore excellebant Car-

*Character
animi et
eruditionis
Gassendi.*

1) Epitaphium Gassendo scriptum a Mommorio et aliud ab amicis erectum adest THOMAS POPE. Blovnt. Cens. celebr. auctor. p. 965 seq. m) Dignus est, qui de Mommorii studio in philosophiam et philosophos legatur locus HERTZII de rebus ad eum pertinentibus L. III. p. 68. quo narrat, „apud virum hunc omnis doctrinae et sublimioris et humanioris amantissimum, certo per singulas hebdomadas die certa hora conuenisse magnum doctorum hominum coetum, habitasque inter eos fuisse vires et eruditae de Rebus physicis dissertationes. Huic col-

legio magno fuisse decori Petrum Gassendum, inter primos aetatis huius philosophos merito suo reponendum. Cui quamuis esset cum Mommorio hospitium et domesticus usus, hic vero videretur sectam eius persequi et Epicuri doctrinam probare, occulte tamen fauuisse Cartesio, cui palam aduersaretur Gassendus, nec aliam ob causam creditum fuisse conuentum hunc philosophorum apud se instituisse Mommorium, quam vt eorum animos Cartesianis dogmatis assuefaceret, et in hanc sectam sensum pertraheret. n) Prodiit 1656. 4.

Cartesius, Roberuallius et nonnulli alii; obseruatum tamen laudato viro „docto: „discere Gassendum ea neglexisse, quae nullius vsus esse nouerat, „impensae vero, hoc est temporis in acquirendo sat longi. Nimirum satis „esse duxit vitae humanae breuitatem aduertentem et angustiam mentis „nostrae dimetientem necessaria tantum comparare, et ea, sine quibus ad „philosophiam se accingere non posset; non inuidentem aliis, qui toti geo- „metriae vel algebrae incumbere, subtilissimarum inuentionum gloriam. „Prae oculis semper habuisse vltimum philosophandi scopum, felicitatem, „et ex vniuerso scientiarum ambitu ea tantum collegisse, quae praecipue „ad institutum suum facere viderentur; haud imitatum imprudentem via- „torem, qui ad loca quaeque amoena deflectit immemor patriae vel ter- „mini peregrinationibus suis praefixi“. Sed et reliqua legenda sunt, quae pleraque sobrie monet Sorbierius. Quantus autem in astronomiae studio viris summis illa aetate visus sit, vnius GER. IO. VOSSII^o testimonio confici potest, qui se, ait, *eius singularem et multiugam eruditionem non potuisse non mirari, cum Belgicam terram lustrans, se non semel salutatione et alloquio suauissimo esset dignatus.* Et meruit ideo Gassendus, vt ab ISAACO BARROVIO^p, inter summos aevi nostri mathematicos, acumine similes antiquis et prope pares referretur, et iungere- tur Galilaeo, Gilberto, Cartesio. Maxime vero vastissimam lectionis copiam in Gassendo miramur, quae omnes fere antiquae doctrinae fontes exhaustit, nihil non vidit, nihil non in horrea sua reposuit. Quae tamen non, vt fieri plerumque solet, confusum aliquod chaos, et vastam inconditamque aliquam molem constituunt, qua semper fere suffocari solet iudicandi vis atque acrimonia, sed nihil congeffit, quod non ordinate digessit, miroque acumine ad veros vsus adhibuit. Testem damus *Commentarium eius in Librum X. DIOGENIS LAERTII*, in quo coaceruauit mira diligentia et felicitate, quicquid apud veteres ad illustrandam Epicuri philosophiam inuenire poterat. Sic vt praeter exilia quaedam, et nonnullas emendationes criticas neque Menagio neque Meibomio, viris eruditissimis spicilegium reliquerit. Superauit tamen haec omnia cogitandi ars, quae illi inerat, summa, qua et perspicue et ordinate de rebus omnibus iudicabat, et ratiocinandi leges accurate obseruabat, et errores luculenter detegebat. Quibus cum accederet vbertas ingenii affluentissima, qua mira elegantia et perspicuitate, quaecunque dicere vellet, ob oculos poterat ponere, et viuis quasi imaginibus commendare lectoribus, mirum non est, inter maxima seculi sui ornamenta vnanimi eruditorum sententia Gassendum fuisse numeratum. Cuius quamplurima adducere possemus testimonia, si id ageremus, et hanc ante nos prouinciam non suscepissent viri nonnulli docti^q, qui laudes eius colligerunt: quibus ta- men

o) De Scient. mathemat. c. 66. §. 10. p. 389.

p) In Opusc. p. 87.

q) POPE-BLOUNT. Cens. cel. auct. p. 964 seq.

MAGIRVS Eponymol. crit. p. 377. BAILLET Jugemens des sçavans T. I. p. 339. IO. FABRIC. Hist. Bibl. suae T. V. p. 264.

men multa addere in procliui esset. Nos ex multis duo tantum damus, ne aduersarii quidem Gassendiani nominis contemnenda. P. BAYLIJ, cui maximo elogio Gassendus audit, *philosophorum literatissimus, et litteratorum maxime philosophus*, et PETRI SYLVANI REGII, ita de Gassendo scribentis: „Multa praeclara eruditissimaque opera de rebus ad philosophiam pertinentibus composuit, in quibus admiranda perspicuitate omnes praeceptorum philosophorum opiniones ab ipso vel refellendas vel admittendas exponit, ita ut pro certo dici possit, nullum philosophum, praeter ipsum, tam vehementer veritatis studio unquam operam dedisse“. Non ignoramus quidem, displicuisse nonnullis Gassendum, quod Epicurea nimium amauerit: inde infanum in absurdissimam totius gentilisismi haeresin amorem ei exprobrat IAC. THOMASIVS, et HERM. CONRINGIVS, qui pleraque eius se mirifice affecisse fatetur, obiicit, videri eum Epicuri potius, quam Christi sectatorem: unde alibi eum minime Christianum esse dicit, sed de grege Epicuri, eaque quae in Aristotelem scripsit, nullius visa sibi esse pretii, ait. Quae excidisse quidem nollemus viris eruditissimis, sed ob Epicuri partes a Gassendo defensas contra eum odio et sinistra opinione occupatis, qui vero aliter pronuntiassent, si animo reputauissent, Gassendum illos errores, qui infensam illis merito fecerunt physiologiam Epicuream reprobauisse, adeoque nihil contra pietatem doctrinae Christianae machinatum fuisse. Verum haec ἐγκλήματα meruit Gassendus, ob proscriptum et notatum Aristotelem, cui valde fauebant Conringius et Thomasius. Quod patrocinium Epicuri ipsum quoque SAMVELEM PARCKERVM permouit, ut cum eum, non eruditione, quam aut iudicio aut candore nobiliorem iudicaret, suspicaretur tamen, eum ex affectu animi Epicureae causae defensionem scripsisse, quae apertum bellum omni religioni indicat. Similes enim censurae partium studio, quo aegre toto liberantur viri docti, condonandae sunt, et haud levis gloria Gassendi est, fateri eos vberissimam illius doctrinam et iudicium haud contemnendum. Animi autem virtutes eum aluisse optimas et ab omni impietate remotas vno ore testantur, qui candidissimae mentis virum nouerunt. Magnificis enim verbis et inuidendis elogiis extollunt non fucatam, qua aduersus Deum usus est, pietatem, multis speciminibus demonstratam. Quae tanta fuit, ut deserere Epicurum, licet sibi deamatum, quam causae Dei deesse, et capitales Epicuri errores non refutare mallet. Temperantiae autem illud statuisse pretium amici affirmant, ut supra modum sobrietatem coleret, et anachoretae similis, abstemius sua

r) Conf. ALLATIUS in Apibus urban. p. 92.
Io. WILLISIVS de Anima brut. P. I. c. I. p. 6.
FACCIOLAT. de Enthymem. p. 17. DANIEL
Itin. Cartesii per mundum, p. m. 101. MOSHEIM.
ad Cudw. p. 970. alii.

s) Dict. T. II. art. Catus p. 102. not. E.

t) Discurs. Hist. philos. p. 176.
u) De Exult. mundi Stoica p. 6.
x) Conringiana p. 49.
y) p. 60. z) p. 277.
a) De Deo disp. I. Sect. 12. p. 39.

sua sponte viueret, p^{ri}stina tepida pulmoni refrigerium quaerens ^b. Nihil autem magis Gassendum ornasse censendum est, quam modestiam in tanto eruditionis famaeque fastigio prorsus singularem. Cuius specimina digna sunt, quae apud Sorbierium legenda Lectori semel iterumque commendemus. Solebat enim pauca de se suisque studiis differere, iactare nihil, et affectum magis amoremque eruditionis prae se ferre, quam doctrinae speciem, humani autem animi angustiam limitesque in quaestionibus enodandis praefari, et tarditatem ingenii sui excusare, quae autem doctissime diserebat, velut somnia quaedam contemnere, et paucis multa dicere, ita ut, ubi minimum sibi placere videbatur, omnibus maxime placeret. Quae omnia, ut characterem veri philosophi exprimunt, ita apud laudatum virum ipsa legenda et repetenda sunt. Et philosophandi quoque rationem intra modestiae limites coërcuit. Saepe numero enim difficultatem quaestionum confessus, nihil adinuenisse se dixit, quod sibi, nedum sagacioribus satisfacere posset. Vnde saepe audiebatur conquestus de humanae mentis caligine, per quam non licet longum iter in inuestiganda natura rerum instituere ^c. Id quod virum vere philosophum ita ad moderandam animi sententiam adigebat, ut nemini sua obruderet, et contradicentes facile ferret, et silentii praemium haud contemnendum reputaret. Et eandem quoque rationem, eosdem mores in controuersis scriptis agitatis tenuit, cuius exemplum luculentum esse possunt *instantiae aduersus meditationes Cartesii*. Fallitur tamen P. BAYLE, qui ob hanc, quam in Gassendo laudauimus, modestiam Pyrrhoniis eum accenset, quod tota illius systematis indoles refugit, quod sibi Gassendus delegit. Coronauit hunc virtutum singularium chorum studium indefessum et pertinax, de scientiis bene merendi, et veritatis cognitionem, qua felicitas humana promoueri potest, omnibus viribus iuuandi. Cui cum par accederet eruditionis vis et praestantia, vtilissimus fane reipublicae eruditae euasit. Et debemus huic contentioni maturos Gassendianae doctrinae fructus *Opera* eius a SORBIERIO sex voluminibus post eius fata iunctim edita ^d, et apud Florentinos nuper recusa. Quae omnibus fere paginis loquuntur, quantus vir in republica literaria Gassendus fuerit. Nobis vero hoc loco potissimum memorandus est, ob resuscitatam philosophiam Epicuream. Quod utrum aliis sectis pari felicitate recentiori aevo vnquam contigerit, merito ambigimus. Iis enim praesidiis instructus ad hoc opus accessit, et praeter veteris literaturae notitiam animum praeiudiciis liberum, iudicium acre, imaginationis vim magnam viuamque, et calamum scribendo exercitatissimum attulit, ut non potuerit non labor susceptus euentum fortiri exoptatissimum. Maxime vero ea mente ad hoc opus accessit, qua, dum carebant alii, in hoc negotio a recta via non aberrare non potuerunt. Nempe euitato pestilenti syncretismi et ineptae conciliationis amore, ita in hoc argumento versatus est, ut nec aliarum sectarum plausum precariis hypo-

Scripta Gassendi.

b) Conf. PATIN. Lettr. XV, p. 51.

c) Lettr. T. I. p. m. 5.

d) Lugd. 1658. fol.

hypothefibus emendicaret, nec errores reticeret, quos tolerari in Epicuro non patitur diuina veritas. Quo confilio capto Epicuri φιλοσοφούμενα abiecta et neglecta haftenus restituere constituit, cum multo elegantius ea atque luculentius differere videret, quam Peripatetica et Stoica: systema atomisticum autem recte explicatum ingens lumen repandere in tota philosophia naturali crederet. Quod tamen antequam aggressus est, vindicandam esse Epicuri famam ab ignominia, qua tot seculis pressa fuit, pulchre vidit, sine quibus vindiciis probe intelligebat, philosophiam Epicuri odio et inuidia detestabilem factam non admissum iri. Ea itaque, qua gaudebat, amplissima philosophicae historiae cognitione et lectionis copia adiutus, cum ad illustrandum *DIAGENIS LAERTII Librum decimum*, cui praecipuam de Epicuro notitiam debemus, congefisset, quicquid de Gargettio philosopho apud veteres occurrebat, vitam Epicuri liberiori et veraciori penicillo depingendam constituit. Occasionem operis edendi ipse in *Dedicatione* ad Franciscum Luillerium, Parisinum, rationum magistrum enarrauit. Nempe cum amicitia intimiori is Gassendo iunctus esset, inque priuatis secessibus, multa de philosophis veteribus ex Gassendo audiisset, vidisset autem commentarios de Epicuro, valde iis affectus est, quae praeter suam expectationem de huius viri continentia disciplinae edisseruerat. Visus enim illi erat merito non suo diffamatus, et delectauit eum, eximi illum posse ab istis, quibus oppressus est, calumniis, posseque eius non modo vitam ab omni labe repurgari, sed philosophiam quoque, expunctis, vt circa Aristoteleam, erroribus quibusdam paucis tum de natura solertissime, tum de moribus sapientissime dogmata tradentem ostendi. Instabat itaque vt saltem ea, quae spectant ad vitam moresque, conscriberet, cetera enim, quae ad doctrinam placitaque attinent, longioris operae cum sint, patientius deinceps expectatum iri. Ipse quoque pro rara illa, quam possidebat, Graecae linguae cognitione et eruditione in multis locis lucem illi faciebat. Quo amico ἐργαδιώκτην permotus ad edendum opus se persuaderi passus est. Quamquam autem non contendeat Epicurum aut nihil peccasse, aut vnum inuenisse verum, conuictus tamen de veritate, demonstrare conatus est, iniuria fabulam vulgi fieri, quod sectatores aliarum partium vt olim inuidia et auctoritate ita iam despectu et multitudine illum obruant: cum tamen, si non ex ipsa fronte iudicetur, sed monente Seneca, interius penetretur, causa plenius cognita ea fuisse probari possit vitae innocentia, puritate, austeritate, qua philosophorum alius nemo fuerit, ea ingenii perspicacia iudicii que maturitate, qua non facile ceteris concedat. Monet quoque, se eum esse, quem humanitatis officia delectent, cum non indigne ferre non possit opprimi a turba, quem virum reputet esse innocentem, et suauem se habere, si quas illi, tenues licet, suppetias ferat. Nam si persuasus foret, fuisse Epicurum luxui deditum ac sese proluisse obscenis voluptatibus, tum sane diris eum deuoturum, ac faces et saxa cum tota factione non postremum

coniecturum. In id autem se incumbere semper, ait, ut innuat, quid verisimilius ex Epicuri mente appareat; si forte vero id non ferendum vel minus probandum videatur, ipse primum exauctoraturum, et censura omnium seuerissima nigrum quasi theta praefixurum esse. Quod ad dogmata vero religionis attinet, non ita inficias, quin placita Epicuri quaedam e diametro cum illis stent, ut quae sunt praesertim circa providentiam animorumque immortalitatem. Sed cum ferendos et expungendos quidem errores, non vero totum reiiciendum Epicurum esse exemplo Aristotelis docuisset, promittit, quoties ad grauiora illa capita peruenerit, vel quoties quidpiam occurrerit, quod videri possit vel quam minimum fidei sacrae dissentaneum, in Epicurum neruos contendere, ac eius sententiam conuellere velle. Nam licet, confecta vitae Epicuri apologia doctrinae quoque explicationem aggressurus subinde sit, non propterea tamen se illi nomen dare, ait, neque placitorum vadem se aut sponsores praestare. Quin etiam ut in aliis rebus rationem solam audiat, neque nisi illam admittat magis ipsum moueat Epicurus, quam quiuus alius philosophorum sic in religione se ecclesiam catholicam sequi &c. Quae, etsi longiuscula, haec enarranda fuerunt, ut Lectori pateat, iniuriam fecisse viros doctos optimo philosopho, imputantes, aut ad ostentandum tantummodo ingenium ea scripsisse, aut Epicurum Christo praetulisse: id quod utrumque falsum esse, ex dictis intelligitur, et lectio ipsa libri probat. Prodiit ille *de Vita et moribus* (de doctrina enim nihil habet) *Epicuri commentarius libris VIII* constans *Lugduni*, non Batauorum ^f, sed Galliae, typis admodum luculentis et forma augusta anno MDXLVII, recusus in Belgio MDCLVI ^g, et diuersa eruditorum iudicia expertus est; quae tamen haec enarrare, cum alibi tetigerimus, non vacat. Nemo tamen fuit, etiam si moleste illam infamis philosophi apologiam tulerit, qui non admiratus sit doctrinae vbertatem in eo argumenti ambigui tractatione diffusam. Non enarrabimus eius compendium, nec iudicium interponemus nostrum, cum, quantum satis est, in *primo Tomo* ^h iam dixerimus, quo, nisi graue est, Lectorem remittimus. Illud modo affirmamus, ita explicuisse in eo libro Gassendum Epicuri historiam, ut quid veritas possit, quid calumnia, sit apertissimum, nosque, examinatis cum cura omnibus non poenituisset, hunc nos ducem in Epicuri historia fuisse secutum ⁱ. Cum autem ingentem veteris literaturae farraginem ad Epicuri historiam congeffisset, eam inuidere harum lautitiarum cupidus noluit, sed instigante AEGIDIO MENAGIO, cuncta in ordinem coegit, et ad illustrandum *Librum X. DIOGENIS LAERTII* conuersus, quicquid lectio veterum scriptorum, quicquid Graecae linguae notitia, quicquid ars critica, quicquid philosophia suppeditabat, in com-

e) Ita tamen titulus libri adducitur Aët. phil. Vol. II. p. 644.

f) Id quod apud STOLL. Hist. lit. P. II. c. I. §. 47. p. 364. emendandum.

g) Hagae Comit.

h) p. 1228 seqq.

i) Conf. STRUVII Bibl. philos. c. 2. §. 7. p. 37. f. CHE. THOMASIVS Cautel, c. XIII, §. 10. Acta philos. I. c. p. 325.

commentarium contulit, et totam Epicuream historiam insigni luce collustravit ^k. Qui quo loco haberi debeat, ex MENAGII iudicio discendum est, ita de eo differentis ^l: „Decimum hunc Laërtii librum hoc est vitam Epicuri, mei causa Latine vertit, et notis accuratis et commentariis luculentis illustravit Petrus Gassendus, vir omnium sectarum, Epicureae imprimis, peritissimus. Eo breuior ero in huius libri expositione. „Quid enim de Epicuri decretis quisquam proferre possit, quod Gassendus non viderit? post quem tacere modestissimum foret, nisi quaedam in textus Laërtiani enarratione vir mihi amicissimus non tam omisisset, quam mihi reliquisset“. Cui iudicio subscribent, quotquot artis criticae et philosophicae historiae gnari commentarios Gassendianos in usus adhibebunt suos. Neque hoc humanitatis et diligentiae officium digno rependere proemio Menagius oblitus est. Eius enim cura satis magna pecuniae summa Gassendo soluta est ^m. Vt autem philosophica doctrina Epicuri suo quoque lumine luceret, cuncta in accuratum systema contulit, idque titulo *Syntagmatis philos. Epicuri* edidit ⁿ. In quo tanta perspicuitate, tanta ordinis concinnitate, tanta tractationis elegantia et dicendi copia Epicuri placita exposuit, confusa digessit, obscura illustravit, quaeque deficiebant, eius principiis conuenienter enarrauit, ut ipsius Epicuri calculum, si videre illi licuisset, meruisset. Quem filum cum nos non sine iusta grauique causa in delineanda philosophia Epicuri secuti fuerimus, Lectorem plura sciendi auidum ad eum locum ablegamus. Quamuis autem Gassendus atomos qualitate destitutas atque vacuum cum Epicuro pro rerum naturalium principiis admitteret, voluptatem autem stantem, siue indolentiam in morali doctrina finem sibi omnis, quae de moribus animique felicitate agit, scientiae posuisset, tantum tamen abest, ut vel sine numine mundi natales depingeret, vel ad foedae voluptatis sensum lectorem seduceret, ut potius virtutis studium illius voluptatis, animo humano natura sua desiderabilis, matrem esse luculenter ostenderet, errores physicos Epicuri vero eleganter et accurate refutaret. Ideo syntagmati laudato insertae sunt animaduersiones luculentae: I. Annon mundus hic vnicus pro vniuerso sit habendus? II. Esse Deum auctorem seu causam productricem mundi. III. Esse rectorem seu causam gubernatricem mundi. IV. Cuiusmodi sint, quas in Deo intelligimus, perfectiones? V. Dari inter causas vnam omnium primam, id est Deum. VI. Esse usum partium in animalibus intentum a causa efficiente. VII. Regere Deum speciali cura humanum genus, VIII. quid sit, et qua necessitate materiale principium materiae prima exigatur. IX. Quid sentiendum de diuinatione seu praesensione rerum futurarum mere fortuitarum. Non haec sterili commentatione Gassendus persequitur, sed cum rationibus fortissimis pestilentes physiologiae

V v v 3

Epicu-

k) Lugdun. 1649. fol. et Opp. T. V.

l) Comm. ad Laërt. L. X. f. 1.

m) Vid. Menagiana T. I. p. 1.

n) Hagae Com. 1659. Amstelod. 1684. 4.

Londinensem 1668. 12. memorat STOLLIVS loc. cit. P. II. c. 1. §. 47. p. 364. quae cum duodecim tantum plagulis conficit, non nisi epitome esse potest.

Epicureae errores profligaret, ex abundantissimae eruditionis penu et lectionis copia observationes attulit elegantissimas, et historiae luce cuncta perfudit. Ita vero explicato toto philosophiae Epicureae ambitu cum principia Epicurea emendata, purgata, aucta et ornata selegisset, iis fundamentis proprii systematis philosophici satis prolixi aedificium superstruxit, historiam philosophicam, in qua paucos pares habebat, in partes vocavit, et praecipue in naturali doctrina cuncta ad recentissimam philosophorum experientiam et observationes reuocavit, hacque ratione inter nostrae aetatis physicos magnum sibi nomen locumque haud contemnendum comparavit. Subscribimusque lubentes I. O. HENRICO BOECLERO ^o incomparabile opus ^p vocanti. In eo, praecipue, quod ad physicam pertinet, a Cartesio, cuius philosophia eo tempore Parisiis, ipso Momorio fauente et obstetricante, emergebat, multoties dissentit, unde non ineptam operam ad intelligendam philosophiae naturalis seculi XVII historiam suscipient, qui utramque philosophandi rationem inter se comparabunt ^r. Praeter ista non sine philosophantium commodo leguntur quoque descriptae a Gassendo *vitae Tychoonis de Brabæ, Nicolai Copernici, Georgii Purbachii, Ioannis Regiomontani et Nicolai Fabricii Peirescii*, quae exemplo esse possunt, quae ratione biographiae conscribendae sint, ut usum legentibus verum praestent. Non contentus enim tantorum virorum, quibus nihil nobilius suo tempore habuit ciuitas literata et imprimis artes mathematicae fideralisque scientia, res exposuisse, ipsarum artium et scientiarum historiam in partes aduocavit, et in digressionibus iucundissimis quam plurima attulit, quae suo iure virorum doctissimorum calculum laudesque meruerunt ^r. Ceterum non in Epicureae tantum philosophiae historia magnum nomen Gassendus consecutus est, sed Cartesiana quoque historia eum sibi vindicat, cum in controuersiis, quae cum Cartesio agitatae sunt, haud postrema Gassendus pars fuerit. Rem omnem fuisse quidem exponit, qui enarranda Cartesii historia ingens volumen repleuit HADRIANVS BAILLETVS ^s ita, vero in eo argumento versatus est, ut nonnihil partium studio dederit, Gassendum sic describendo, ut constaret, inuidia et indignatione commotum eum aduersus Cartesium calamum arripuisse, eo quod mentionem sui nullam in scriptis suis Cartesius fecisset. Qui tamen cum humanitatem Gassendi laudat, satis prodit, extorsisse philosophum moribus longe aliis ornatum sibi inuito veritatem. Ut itaque sine praeiudicio et partis studio haec, quae inter maximi nominis philosophos intercessit controuersia intelligatur, consulenda quoque GERARDI DE VRIES *Dissertatiuncula historico-philosophica de Renati Cartesii meditationibus a Gassendo impugnatis* ^t. Ita enim audita altera parte, nisi fallimur, haud

o) Bibliograph. Crit. p. 615.

p) Opp. T. I. et II. conf. STOLLIVS l. c. c. 4. §. 38 p. 553.

q) Conf. THOMASIVS Caurel. c. 13. §. 10. p. 301.

r) Vid. BOECLER. l. c. p. 449. I. O. FABR. Hist. Bibl. suae T. V. p. 263. et quos laudat, MORHOF. Polyhist. T. I. L. I. c. 19. §. 17. 18. p. 220.

s) L. V. c. 5. t) Trai. ad Rhen. 1691. 8.

haud obscure patebit, Cartesium contradictionis a Gassendo factae impatientiorem fuisse, quam prae se ferebat. Non enarrabimus prolixè rei historiam, quam pagina nostra non capit, sed paucis rei summam comprehendemus. Vtebantur eo tempore amico communi Gassendus et Cartesius Marino Merfeno ordinis Minimorum S. Francisci de Paula presbyteri, qui et rerum mathematicarum erat peritissimus, et de philosophia sobrie iudicabat, nec recentiorum observationes contemnebat, modo causam Dei et ecclesiae non perderent. Qui cum, teste Sorbierio, dum vixit Lutetiae Parisiorum tersius philosophantium commune centrum esset, et imprimis magna amicitiae familiaritate Gassendo esset coniunctissimus, meditationum philosophicarum exemplum msc. quod Merfeno Cartesius submiserat, ut virorum doctorum iudicia de iis exploraret, cum amico hoc suo communicavit, eumque, ut sententiam ferret, rogavit. Quamvis autem a dictatoria ambitione procul abesset Gassendi animus, nihil tamen vel Merfeno, vel Cartesio, quem et ipsum amicum habebat, denegandum esse ratus, ratiocinia Cartesiana examinavit, et obiectiones suas cum Merfeno communicavit. Quae quales sint omnium quidem optime electione earum intelligitur, et quanta vis animi et perspicacia in Gassendo fuerit, deprehenditur, non omittendum tamen hoc loco, quod Sorbierius tradit, Thomam Hobbesium, cui cum Gassendo amicitiae quoque vinculum intercesserat, *opusculum hoc tereti filo et eximia sagacitate intra paucos dies ad umbilicum perductum, non satis mirari potuisse, et Gassendum nusquam maiorem apparere pronuntiasse, quam in retundendis larvis, tenues in auras tam facile diffugientibus, gladio imperuiis nec ictum clavae excipientibus.* Has obiectiones siue disquisitiones metaphysicas, quae inter Obiectiones ad meditationes Cartesii quintum ordine locum occupare debent, ad Cartesium Merfennus misit. Qui ut impatientis erat contradictionis, cum responsione sua Gassendianam disquisitionem typis vulgavit. Indigne id tulit Gassendus, qui non ea fini scripsit, ut contentionis ferram cum amico reciprocaret: ut tamen ostenderet, quibus momentis nondum satisfacisset Cartesius, *Instantias* delineavit ad *Responsiones Cartesii*. Is aegre id se ferre non dissimulavit communi amico Sorbierio, quo rogante tandem ad ipsum Cartesium instantias suas Gassendus submisit, quo pacto hae quoque typis comparuerunt. Quibus ut responderet, et tela Gassendiana retunderet, vehementer quidem Cartesium amici impulerunt, officium tamen illo refugiente, cum et haud facile retundi possent, et interea temporis Cartesio ad Parisinos delato intercedenteque Caesare Estraeo, postea episcopo Laudunensi inter utrumque pax esset inita et renouatum in praesentia Launoii, Roberualii, Merfenni aliorumque magni nominis virorum amicitiae vinculum. Satis acerbe in hac controuersia in Gassendum inuectus erat Cartesius, adeo, ut carneum diceret, et verbis aliis duris haud parceret: summa animi lenitate et moderatione responderat Gassendus, et praeteritorum obliuionem pacti

pacti erant amici. Attamen Cartesius, cui res acta manebat alta mente reposita, indignationem postea omnem dimittere non potuit. Cum enim noua editione meditationes suas recudi faceret, omisit obiectiones et instantias Gassendi, eumque in locum suffecit epistolam ^u, in qua ad eius monita nonnihil respondit, ita tamen, ut viri docti ^x non inepte iudicauerint, nihil solidi regerere potuisse Cartesium, nec noui aliquid protulisse. Ex his vero, quae carptim ex multis, quae de summo viro dici poterant, selegimus, constat, summo eum loco habuisse viros non modo in republica literaria primarios, sed et in aula atque ciuitate principes, et amicitia eius gauisum esse, quicquid inter nationes literis cultas magno viro innotuerat. Quos amicos fautoresque Gassendi longa serie enarrat Sorbierius, ipse, si quis eos nosse cupit, videndus. Non tacendum tamen, astronomorum totius fere Europae amicitia commercioque literario frui Gassendo licuisse, ut ex epistolis constat inter opera eius a Sorbierio editis. Sed et praeter matheseos studium philosophiae amor illi viros summos iunxerat: inter quos praecipue memorari merentur Thomas Hobbesius, Ismaël Bulialdus, Franciscus Mottaues Vayerius, Michael Neuraeus, Gassendi contra Io. Baptistam Morinum *ὑπερασπιστής*, Kenelmus Digbaeus, Marinus Curaeus Cambraeus, quem Sorbierius ait primum Aristoteleam philosophiam et Platonica ratiocinia cultiori habitu in aulam deduxisse. Tum Ioannes Riolanus, Ioannes Pecquetus, cui demonstrationem circulationis sanguinis et exsuctionis chyli per venas lacteas Afellianas debuit Gassendus, prius de ea re incertus et prorsus dubius. Hugo Grotius quoque, Honoratus Fabri, Iacobus Gaffarellus, Petrus Fermatius, et magna cohors aliorum, quorum doctrinae praestantia in reliquis scientiarum partibus excelluit, hoc loco non enumerandorum. Neque tamen ut nihil est ab omni parte beatum, et virtus non est sine allatrante inuidia, aduersariis quoque Gassendus caruit. Inter quos reliquos acerbitate facile vicit Ioannes Baptista Morinus, professor regius mathematicum, de cuius vitae circumstantiis P. BAYLE ^y legendus est. Is cum magnam *τῆς μαθημῆς* peritiam iactaret, et ex fiderum positu de futuris multa praedicere confidenter auderet, pro astrologiae dignitate autem manibus calcibusque pugnaret, ferre non potuit Gassendum vanissimae artis incertitudinem rationibus euertentem euidentissimis, et occasionem quaesivit, indignationem iramque in Gassendum demonstrandi. Quam nactus esse sibi videbatur, cum Gassendus duabus epistolis ad Petrum Puteanum, *de Motu impresso a motore translato* obiectionibus, quibus Copernici systema motusque terrae assertus impeti solet, respondisset. Publice enim tum Gassendum, editis *Alis telluris confractis* adortus est. Non tacuit quidem in tanta causae bonitate Gassendus, sed nonnulla reposuit ^z, edere tamen

^u) T. I. Opp. p. m. 122.

^x) Conf. STOLLIVS l. c. c. 2. §. 23. p. 411. BVD-
DEVS IIagog. L. I. p. 245.

^y) Diff. T. III. Art. Io. Bapt. Morin. pag.
424 seqq.

^z) Inserta est haec responsio T. III. Opp.

tamen istam responfionem noluit, cum litem amici diremiffent. Cum autem infcio et inuito Gaffendo eam anno MDCXLIX edidiffet Neuraeus, culpam licet a fe non admiſſam deprecante Gaffendo, in furias actus Morinus ad epistolam eam acerbiffimam responfionem edidit, et peculiari differtatione quoque *de Atomis et vacuo* MDCL systema Gaffendi euertere conatus est. Noluit tamen litigare cum impotentis animi viro Gaffendus, cuius virtus a contentioſis moribus valde abhorrebat. Succeſſerunt in locum amici Gaffendi Bernierius et Neuraeus, quorum ille vulgata *Anatomia ridiculi muris*, et *Fauilla ridiculi muris*, ſale nigro Morinum adſperſit, tanta illius ira et indignatione, vt cum alia non haberet, conuicia reponeret, edita *Vincentii Banurgi* nomine epistola *de Tribus impoſitoribus*, nempe, Gaffendo, Bernierio, Neuraeo *. Quam controuerſiam, indignis modis agitatam moleſte tulit Gaffendus, quem doluiſſe, quidquam repositum fuiſſe ab amicis teſtatur Sorbierius. Neque tamen ita imminuta eſt Gaffendi fama et auctoritas, quae viros acutos permouit, vt systema principiis Democriti et Epicuri inaedificatum a Gaffendo reciperent, et ſecundum illud vel totum vel ex parte maxime de natura rerum philoſopharentur. Et hinc Gaffendiſtarum nomen in orbe philoſophico auditum, licet nihil minus vir ſummus cupiuerit, quam ſectam aliquam condere ^a. Quanquam, quod hic obiter monemus, eo quoque nomine, haud raro illi appellantur, qui systema atomiſticum admiſſo vacuo ſecuti de rebus naturalibus philoſophati ſunt, et Cartefianae imprimis philoſophiae ſe ex parte oppoſuerunt ^b, quamuis non eam quam Gaffendus tenuit, viam inſtituerent. Quo pacto Radulphum Cudworthum, magnum Verulamium, imitatum Franciſcum Bayle, Franc. Lami ^c, Robertum Boylium, Kenelmum Digbaeum aliosque philoſophari coepiſſe, in hiſtoria philoſophiae naturalis ſpeciali exponi ſolet, et peculiari tractatione enarrauit HENRICVS MAIVS ^d. Hos hoc loco non curamus, ſed eos tantum adducemus, qui preſſo pede Gaffendum ſecuti ſunt.

§. VIII. Inter eos primum merito locum occupant FRANCISCVS BERNIERIVS et MICHAEL NEVRAEVVS, quem vtrumque, cum in viuis eſſet, Gaffendum praeceptorem habuiſſe, eique conſtanter adhaeſiſſe in antecedentibus diximus. Et ille quidem, quem itinera in Aſiae partes nonnullas, et comparata in iis exquiſita rerum naturalium et medicarum experientia celeberrimum fecere, cum artem ſalutarem Montis-

*Sectatores
Gaffendi.*

* Vid. SORBIER. et BAYL. II. ce.

a) Conferri merentur quae de Gaffendi aſſeclis et imitatoribus attulit cel. MOSHEMIVS Hiſt. Chriſt. recent. ſec. XVII. c. 4. §. 20. p. 402 ſq.

b) Nonnullos confundere Cartefianos cum Gaffendianis, obſeruatum DANIELI Itin. Cart. per mundum P. III. p. 184.

c) Vid. STOLL. I. c. p. 593. BYDD. Annot. hiſt. phil. p. 379. Iſag. p. 668. STRVVIVS Bibl. phil. c. 5. §. 5. p. 150 ſeqq.

d) In phyſicae veteris nouiter adornatae ad principia Democriti a Gaffendo, Verulamio, Boylio, Derodone, Digbaeo aliisque redintegratae Syn. Franc. 1689. conf. Bibl. Vniuerſ. T. XIII. p. 226.

tispeffulani docuisset, adeo humanitate, doctrina et philosophia Gassendi captus est, ut ab eo non discederet, sed Tolonam, Diniam et Lutetiam, Parisiorum cum sequeretur, et moribundo quoque oculos clauderet ^e. Offendit tamen Bernierius atomisticae doctrinae adoptione Iesuitam Valesium, eo quod ista hypothesei transubstantiationis dogma euertere crederet. Quam suspicionem ut a se, et a philosophia Gassendiana depelleret, Apologiam de ea re scripsit, quam P. BAYLE ^f *Collectione scriptorum ad Cartesianam philosophiam spectantium* inseruit, quo cum conferendus Biographiae Baelianae scriptor Cl. DES MAIZEAUX ^g. Debemus Bernierio *Compendium philosophiae Gassendianae*, lingua Gallica, bis ^h, nisi fallimur, editum, in quo virum se magno iudicio animique perspicuitate praeditum demonstrauisse, iudicauit PETRVS SILVANVS REGIVS ⁱ, qui addit, in ea epitoma multa perrara contineri inuenta a tempore Gassendi, tam ad physicam, quam ad astronomiam pertinentia excogitata, quaedam autem huic etiam operi inseruisse dubia sibi facta de Quaestionibus huius philosophiae difficillimis ^k, quibus moderationem ingeniumque suum acerrimum demonstrauerit. Non tacendum quoque, quod illustri LEIBNIZIO ^l obseruatum est, negasse Bernierium concursum Dei specialem, id quod a Gassendi quidem placitis recedit, in homine vero atomisticum systema pressio pede sequente non est magnopere mirandum. Michaëlem Neuraeum, philosophiae et astronomiae notitia singularis Gassendo commendauit, quem acerrimum eius defensorem fuisse, quotiescunque dentata opus fuerit charta amico propugnando, tradit Sorbierius, quemque unum ait posse vitam praeceptoris immortalibus suis coloribus repraesentare. Narrat de eo HVETIVS ^m, cui Cadomi innotuit, principum Longauillanorum adhuc puerorum regendis studiis praefectum nomina Michaëlis et Neuraei non natia habuisse, sed adscita et commentitia. Cognoscere enim licere ex miscellaneis Cheuraei, qui popularis eius et condiscipulus fuerit, natum hunc esse Iulioduni in Pictonibus, Laurentium Mesinam vero nomine dictum, Carthusiano ordini solemnibus votis adstrictum totos triginta annos apud Burdigalenses egisse: et vitae tandem huius ac germani nominis pertaesum aliam induisse personam, ac Lutetiae demum Michaëlem Neuraeum factum, nouoque cultu ornatum produsse. Praeter hos Gallos Gassendianam philosophiam in Anglia recepit, amplificauit illustrauitque GVALTERVS CHARLETONVS. Illi enim debemus *Physiologiam Epicuro-Gassendo-Charletonianam, suae fabricae scientiae naturalis ex hypothesei atomorum reparatae*,

e) SORBIER. l. c.

f) Recueil de quelques pièces curieuses concernant la philosophie de Mr. de Cartes 1684.

g) pag. 29. edit. fol.

h) 1678. 8. conf. STOLLIVS l. c. P. II. c. i. §. 84. p. 397. BVDDEVS Hist. phil. p. 376. MORR. Polyhist. T. II. p. 273. STRVV. l. c.

i) Discurs. hist. phil. p. 177.

k) Doutes sur quelques uns des principaux chapitres de son abrégé de la philosophie de Gassendi Paris 1682. 12. conf. MOLLER. Hypomnem. p. 520.

l) Theodicee §. 27. p. 90. Fecit id in libro, de Libero et voluntario, Gallica lingua Amstelod. 1684. 8. edito.

m) Comm. de rebus ad eum pertinent. L. III. p. m. 70.

tae, Londini MDLIV lingua Anglica editamⁿ⁾, cuius tamen pars specialis non prodiit, sed generalis solummodo Epicuream physiologiam, qualis a Gassendo restaurata est, ordine systematico delineat. Similes conatus suscepit G.B. DE SANCTO ROMANO medicinae D. Parisiensis, in *Physica a scholasticis tricus liberata*^{o)}. Is enim ad atomos quoque in enarrandis rerum naturalium arcanis recurrit, et ad atomos emancipatas pleraque reuocat, quas venena esse et solutas a corporibus, noxio in hominem effectu agere contendit, cum sint corpuscula valde acuta, acumina, et terebellorum ferrarumque exiguarum instar figurata, quae partes vitales transfigant, scindant, diuidant, et hac actione spirituum vitam largientium motum interrompant. Hinc et antidota atomos istas emancipatas motu suo impedire, efficereque, ut oppignoratae et quietae remaneant, non secus ac ante emancipationem suam erant, statuit. Et ex hac hypothese atomistica omnium fere morborum causas soluere tentat, quas in eiusmodi solutione atomorum, quae in corporum corruptione aut totali aut partiali fit, consistere, putat: et remedium quoque vniuersale commendat, nempe euacuationem quotidie factam motu et vellicatione corpusculorum acutorum. Quae tamen omnia haec latius enarrare, et quo pacto atomisticum dogma ad res omnes tum extra hominem tum in homine explicandas adhibeat, exponere, huius loci haud est. Haurient, qui plura cupiunt, et libellum ipsum non habent, ex Ephimeridibus Lipsiensibus *Acta Eruditorum*^{p)} describentibus, quantum satis ad cognoscendum, qua ratione Gassendi asseclis visum sit, systema Democrito-Gassendianum ad argumentum transferre medicum. Addimus his WOLFERDV M SENGVERDV M, is enim *Philosophiam naturalem, Lugduni Bataurorum*^{q)} editam simili pacto atomistico systemati inaedificauit. Quod adhibuit quoque DE STAIR^{r)} ita tamen, ut inter Gassendum et Cartesium medium teneret. Sunt quoque nonnulli, qui inter asseclas Gassendi Hobbesium referunt^{s)}, quem principiis corporeis omnia tribuisse infra suo loco docebimus. Et negari quidem nequit, amicitia Hobbessii gauisum fuisse Gassendum, huic autem librum illius de *Corpore*, teste SORBIERIO^{t)}, mire placuisse. Ast ipsum tamen vtriusque doctrinae aedificium ita diuersum est, ut confundi inter se non debeant. Sed et alios huc referri videas, Rondellum, de Cotoures aliosque, qui pro Epicuro scripserunt. Qui tamen cum philosophiam resque Epicuri historico tantum filo deduxerint, huc non pertinent. Sunt qui inter restauratores physiologiae Epicureae Iordanum Brunum Nolanum referant^{u)}, at eum locum magis inter eclecticicos mereri, ex illis constabit, quae infra de eo satis copiose dicemus.

X x x 2

§. IX. Qua

n) Conf. MORHOF. l. c. T. II. p. 183. PASCH. Introd. in phil. mor. vet. p. 688. BYDDEVS l. c. p. 376. STOLLE l. c. p. 553.
o) Lugd. Batau. 1684, 12.
p) 1684. p. 364.

q) 1681. 4.
r) STRVVIVS et STOLLIVS II. cc.
s) GENTZKE Hist. phil. P. III. m. l. c. 2. p. 154.
t) loc. cit.
u) BYDDEVS l. c. p. 367.

Observatio-
nes de restau-
ratione phi-
losophiae De-
mocrito-Epi-
cureae.

§. IX. Qua ratione Gassendus eiusque sequaces, supposito systemate atomistico philosophati sint, id hoc loco delineari non potest, eo quod ad specialem philosophiae naturalis historiam pertinet. Pleraque tamen ex illis intelligi possunt, quae de physica Epicurea Gassendum ducem secuti suo loco diximus. Restat solummodo, ut pauca quaedam de resuscitata philosophia Democrito-Epicurea, et praecipue de naturali eius parte dicamus, quae allatis lucem quandam conciliabunt.

Et I. quidem philosophiam corpuscularem, id est, illam de rerum naturalium principiis causisque ratiocinationem, quae corpuscula minima et individua supponit, non cum Democrito natam, sed antiquiorem esse, ex historia philosophiae *Tomo primo* fuisse enarrata est manifestissimum. Quamvis enim non satis tuta certaque fide eos niti demonstraverimus ^x, qui vel Moschum Phoenicium eius auctorem dicunt, vel in Sanchuniathonis physiologia eam vident ^y, qua ratione nimis perspicax fuit RADVLPHVS CVDWORTHVS ^z, antiquitatis philosophiae corpuscularis defensor acerrimus et eruditissimus; non ignorant tamen, qui systemata veterum philosophorum, maxime Graecorum nobiscum explorarunt, nec Pythagoram, et qui ex eius schola prodire, maxime Empedoclem, nec Heraclitum, nec Anaxagoram, similem de rebus naturalibus philosophandi modum refugisse. Et hoc quidem sensu non solam Democriti et Epicuri philosophiam, sed canam vetustatis traditionem resuscitasse viros doctos, quos in hoc capite in scenam produximus, dicendum esset. Verum recordari simul Lectorem ea iubemus, quae *Tomo primo* ^a accurate, nisi fallimur, disputauimus, veterum, qui particulas minimas, simplices, individuas pro principiis posuerunt opinionem verum systema atomisticum non receperisse, sed a Democriti et Epicuri statutis longe differre: eo quod particulas istas, siue minima naturalia variis modis qualitatibus induerint, et solis litis et amicitiae modificationibus sine vacuo admisso cuncta fieri traderint. Quod licet parum momenti habere videatur, omnino tamen hoc loco animo reputandum est, nec diuersae inter se opiniones confundantur et focus aptetur cothurno, quadrata misceantur rotundis. Id quod in ipsa quoque recentiorum, qui atomos sibi selegerunt, philosophorum historia tenendum est, qui non omnes in Gassendi via, quae Democrito-Epicurea fuit, haeserunt, sed prout sibi videbantur ad scopum peruenire potuisse, quem praeoptabant, atomorum hypothese vti sunt. Id quod ex Cartesii physiologia illustrari luculenter potest, qui licet minima illa corpuscula ad explicanda rerum naturalium *φαινόμενα* adhibuisset, vacuum tamen proscripsit, quo exulante totum corruit Democriteae et Epicureae physicae aedificium, tria autem istorum corpusculorum siue elementorum ex quibus omnia fiunt, genera comminiscens, aliam longe, quam Gassendus, physiologiae rationem iniit. Nec hic solus fuit, qui ea hypothese ad constituendum systema singulare adhiberet, sed nostra aetate plurimi fuere, qui ut quis fuit ingenio promptior et alacrior, ita meliorem rerum

x) T. I. p. 231.

y) Ibid. p. 241.

z) Syst. Intell. c. I. §. 9. p. 14.

a) p. 232.

rerum naturalium originem se hoc filo adhibito descripsisse credidit. Cuius rei exempla in historia philosophiae naturalis speciali quaerenda sunt. Specimen vero hoc loco qui postulat, cum REGNAULTII *Dialogos inter Aristaeum et Eudoxum* ^b adire iubemus, ubi mediam inter Gassendum et Cartesium hypothesein reperiet, dogmati atomistico inaedificatam.

II. Porro de ipso philosophandi modo Gassendiano recte statuendum est. Quem non primum inter recentiores adhibuisse Gassendum, nec solum, ex iis, quae hoc capite iam tetigimus, constare attento lectori potest, et recentioris philosophiae historia testatur. Praeter Gassendum enim non Magnenus modo hypothesei de atomis usus est, sed et magnus VERVLAMIUS ^c ut erat animo maximo et acuto, eam vehementer commendavit, et praeclare Democritum atomos siue semina, atque eorum virtutem nullius rei similia quae sub sensum cadere posset, asseruisse iudicavit. Egregie quoque observat, vim et formam atomorum non graue quiddam esse aut leue, aut calidum aut frigidum, aut densum aut rarum, aut durum aut molle, qualia in corporibus grandioribus inveniuntur, cum istae virtutes et reliquae id genus compositae sint et conflatae. Similia de motu atomorum motui corporum grandiorum dissimili notat, recte addens, nihilominus et in corpore atomi elementa omnium corporum et in motu et virtute atomi initia omnium motuum et virtutum inesse. Sed et supra initio capitis huius diximus, Andream Sennertum atomorum hypothesein iam in medium adduxisse, qui ad Franciscum Aquilonium prouocat, necessitatem huius hypotheseis ad explicanda rerum naturalium mysteria ante se agnoscentem. Tacemus quae supra de Sebastiano Bassono attulimus, Democriteam de atomis doctrinam valde commendante. Sic ut vno eodemque fere tempore Sennertus, Verulamius et Bassio de atomistico systemate restituendo philosophos monerent. At debetur tamen Gassendo gloria, quod vnus fuerit, qui illi hypothesei iustum doctrinae naturalis aedificium superstruxit, et physicam corpuscularem animauit iustoque instruxit habitu. Qui tamen licet Democritum vel Epicurum potius sibi sequendum elegisset, non tamen sectario ad id animo accessit, sed ut a feruili istius philosophiae iugo abhorrebat, quod fatentem supra audiimus, ita Epicureis hypotheseibus non aliter usus est, quam ut ea seligeret, quae veritati conuenire reputabat, repudiatis illis, quae falsa esse et erronea in systemate Epicureo iudicabat. Inde factum, ut cum praeter atomos et inane nihil pro principio rerum naturalium Epicurus admitteret, Gassendus deserto Gargettio sene Deum toti materiae moli praefecerit, et contempto fortiterque expulso praedicio Epicureo: refragari beatae naturae diuinae rerum naturalium operationi praeesse, ab eo motus atomorum initium deriuauerit, nec prouidentiam diuinam ex mundo proscripserit. Nec contentus errores pestilentes eiecisse innumera ex suo penore addidit, recentiorum physicorum observationibus cuncta illustravit, hocque pacto no-

X x x 3

uum

b) REGNAULT Entretien d'Ariste et Eudoxe, vid. A.G. Erud. nou. T. I. sect. III. art. 5. p. 109.

c) De Principiis atque originibus secundum fabulas Cupidinis et Caeli T. III. Opp. p. 213 seq.

uum philosophiae systema condidit. Vnde non magnopere errant, qui Gassendum inter eclecticicos philosophos referunt: licet primum totius disciplinae naturalis fundamentum quo sua inaedificauit omnia, ab Epicuro transfusus sit ^d.

III. Ex his vero sua sponte fluit, Epicuream philosophiam puram et nulla ratione mutata neque apud Gassendum, neque apud alios, qui eius vestigia prefferunt, quaerendam esse. Tantum enim abest, ut id sibi proposuerit Gassendus, licet in eo totus esset, ut nativam Epicuri philosophiae faciem a tot seculis deturpatam et corruptam redderet, ut potius in dedicatione librorum *de vita Epicuri* contrarium diserte testatus sit. Ostendimus etiam supra, in quibus dogmatibus *κνελας δόξας* Epicuri deseruerit, easque accurate refutauerit. Qua ratione quidem verus, purusque Epicureismus a Gassendo restitutus haud est, qui suo talo constare non potest, nisi eiectione rerum naturalium circulis et in intermundia relegato Deo, tota materiae formatio et coalitio fortuito atomorum concursui in vacuo siue inani facto permittatur; ita vero exitialis ille atque pestilens vultus, quo Epicurea philosophia terruit, quotquot religionem Deumque amarunt, procul esse iussus sublatumque venenum est, quod tantopere pertimuerunt plerique, qui Epicuream philosophiam reprehenderunt. Sobrie itaque et modeste de hac Epicureae philosophiae restauratione iudicandum est, nec impietatis contemptaeque religionis nota viro maximo et pietatem sponte sectanti inurenda est, qua ratione praecipitanter satis de Gassendo iudicauisse Conringium, Thomassium, Parckerum supra iam memorauimus.

IV. Magnam et patentem naturae arcana rimaturis ianuam hac hypothese compta, ornata, et recte explicata Gassendum et sequaces aperuisse, non diffitebuntur, qui inuidia non ducuntur, et ipsam hypothesein, quaeque ex ea consequuntur, rite intelligunt. Fatemurque lubentes, ad eclecticam philosophiam vix aliquem stratum magis viam parauisse, quam Gassendum. Verum ut omnis philosophia hypothetica suis premitur difficultatibus, et ea quoque est humanae mentis angustia, ut in omnia naturae adyta penetrare non possit, ita negari quoque non potest, esse in hac ipsa philosophia atomistica, qualem Gassendus resuscitauit formauitque, quae summorum virorum obiectiones haud leues experta sunt, quaeque facilius oppugnari quam defendi possunt. Quod prolixo hoc loco dissertatione explicare institutum quidem nostrum haud patitur, vna tamen, quae de vacuo post Gassendum, qui illud ex exilio quasi reuocauit exorta est disputatio satis demonstrat, non defuisse viris ingenio et eruditione magnis, quae non sine acumine et verisimilitudine sat magna Gassendianis *φιλοσοφαιμένοις* obicerent. Inter quos imprimis Renatus Cartesius, Gassendo aemulus, naturalem philosophiam suam ita instruxit, ut pateret, vacuum omnino eiiciendum esse. Quod systemati atomistico aduersari nemo non videt, cum sine inani Epicureo atomis locus non sit, in quo moueantur. Vnde Galilaeum, Toricellum aliosque, qui vacuum ad explicanda rerum natu-

d) Comparari hunc in finem LARTEI liber X. cum systemate Gassendiano debet.

naturalium phaenomena adhibuerunt, secutus Gassendus vacuum more Epicureo corpusculis illis indiuiduis opposuit, et spatium siue vacuum pro re habuit, quae nec corpus esset, nec substantia, nec accidens substantiae, sed res media. Id quod non potuit non offendere Cartesium, qui cum rerum omnium naturam in cogitationem et extensionem diuississet, et in illa spiritus essentiam in hac corporis posuisset, spatii vel vacui ideam contradictoriam esse obiecit, eo quod, quamcunque spatii notionem sequare dimensiones corporum tamen, adeoque extensionem ab ea separare non liceat, quo pacto spatium vacuumue corpori opponi non potest. Quae res longae et his nostris temporibus nondum finitae controuersiae ferrae recipiendae occasionem Gassendistis et Cartesianis suppeditauit. Cum enim Cartesii sequaces naturam corporis, et extensionis indolem vehementer vrgerent, Gassendi assaeclae, motus naturam illis opposuerunt, quem verum non dari contenderunt, nisi corpora in spatio vacuo mouerentur, eo quod vnum corpus aliud penetrare non potest. Qua ratione ex vtraque parte ita dimicatum est, vt iudicari dum videatur, victoriam semper fuisse agredientium, et facilius esse inuictas argumentorum phalanges obicere, quam aduersarum rationum vim frangere. Ita tamen spatii vacuique causam egerunt Gassendi assaeclae, vt viri summi et magna rerum naturalium cognitione illustres ab eo recipiendo admittendoque non abhorruerint. Quo modo Christianus Hugenius ad demonstrandam causam grauitatis illud iam adhibuit, nostra autem aetate magnus in philosophia naturali et mathesi sublimiori heros Isaacus Neutonius, fortissimam pro spatio infinito aciem instruxit, quam suis adiuuerunt copiis maximi viri cultores et assaeclae Fatius, Clarkius, aliique haud pauci, quibus Cartesiana hypothesi spatio inimica neque cum natura motus, neque cum grauitatis causis consistere posse iudicata est. Vbi tamen, vt nihil est humanae rationis perfectum, et Cartesiana factio grauem Neutonianis dogmatibus de spatio vacuo dicam scripsit, et illustris Leibnizius, quique eius philosophandi rationem sequuntur, vt erat ingenio maximo, insuperabiles difficultates illis opposuit, qui spatium pro ente reali absolutoque habent, cum ad solam corporum relationem eam notionem referret. De quibus tamen omnibus prolixius heic differere, paginae angustia et limites nobis positi obstant. Nobis licet iniquus in hoc argumento iudex videatur P. BAYLE^e, qui ad incrustandum Pyrrhonismum ambigua hac controuersia callide vsus est, fatemur tamen, vix alio exemplo luculentius constare, quam arcti sint intellectus humani limites, et quam necessarium sit, non de rebus modo naturalibus, sed notionibus quoque metaphysicis modeste disputare, modumque seruando et humanae mentis conditionem recordando prudenter sapere.

* * *

LIBER

e) Conf. CUDWORTH. Syst. intell. p. 970.
BAYLE Lettres T. III. p. 829.

f) Vid. Recueil de Diuerfes pieces de Philoso-

phie T. I. p. 20. seq. et quae nuper ea de re disputata sunt inter Voltairium et Kahlum VV. CC.

g) Dict. T. III. art. Leucippe not. G.

LIBER TERTIVS.
DE PHILOSOPHIS, NOVAM PHILOSOPH-
PHANDI VIAM TENTANTIBVS.

CAPVT I.
DE SCEPTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

*Ratio eorum
qui a secta-
ria philoso-
phia disces-
serunt.*

Omnem fere philosophantium orbem sectaria philosophia, et qui-
dem, quod ad plerosque attinet Peripatetica, occupatum fuisse
post renatas literas, proluxa haecenus commentatione demon-
strauimus. Prodit id quidem vel paupertatem quandam ingeniorum, sibi
nihil, veteribus omnia, tribuentium, vel ignauum animi consilium, nihil
nouum audendi, et in veteribus consensescendi, vel praeiudicia omni veri-
tate superiora, quibus creditum, adeo perfectam esse Graecorum sapien-
tiam, ut addi nil possit. Quae tamen momenta, cum reuera dedecus ali-
quod humano generi inferant, facile refelli et ineptae opiniones exui
possunt cogitantibus, eadem et intellectus luce et animi libertate nos uti,
qua veteris Graeciae philosophi, et praecipue conditores sectarum vsi
sunt, et eandem viam eo felicius laetiorique successu tentare nos posse,
quam illi tentarunt, quo luculentioribus exemplis deuia nobis, quae eui-
tanda sunt, innotuerunt. Quae cogitationes adeo rectae sunt, ut impossi-
bile fuerit, omnem philosophantium nationem in philosophia sectaria hae-
rere, sed ad praeclara magis et pulchra adspiranda se conuerterint excel-
sa nonnulla ingenia. Ast cum laudabili instituto adiecto seruili iugo meli-
ora quaerere viri docti coepissent, nonnulli quidem ad eclecticam philo-
sophiam delati sunt, quos parte huius tomi altera enarrabimus: multi au-
tem, ut nihil est ab omni parte in humana vita beatum, in deuia abripi
se passi sunt, et vel veterum Academicorum et Pyrrhonorum instituta
probantes, omnem humano intellectui veri cognitionem, saltem certam
et ad ipsa veritatis limina ducentem scientiam denegarunt: vel cum ratio-
nis a Deo humano intellectui inditae lumini diffiderent, et incertum ex eo
sibi in inquirenda veritate auxilium promitterent, abiecta ista regula, im-
mo posthabita quoque scripturae S. interpretatione rationali, diuinum ali-
quod lumen mentibus illabens commenti sunt, quod ubi se hominum ani-
mis insinuasset, recluderet rerum diuinarum humanarumque mysteria, et
concatenatae elementorum rerumque omnium feriei arcana panderet, hac-
que ratione theosophiam quandam suppeditaret, artis chemicae beneficio
ad

ad miraculosos effectus transferendam. Fuere nonnulli, qui cum eclecti-
cam philosophiam laudatam inuenissent, audiuiſſentque, nullam eſſe ſe-
ctam, quae non aliquid viderit ex vero, eam cum ſyncretiſmo, et inepta
ſententiarum dogmatumque toto coelo diuerſorum conciliatione confun-
dentes, impurum philoſophiae genus, doctrinis heterogeneis maleque
confarcinatis plenum excogitarunt. Immo inuenti ſunt, qui omnem
omnino philoſophiam reiicerent. De quibus iam in ſequentibus paulo
plenius tractandum eſt.

§. II. Mirabitur forte quiſpiam, qui factum ſit, vt, cum ſectariae
philoſophiae abſurditas ingeniis nonnullis excitatis acutisque ſe prodiderit,
non auſa ſint eclectice philoſophari, ſuoque lumine ita vt, vt his demum,
quae recta veraque detexiſſent, ea adicerent, quae veritati aſſinia apud
alios inueniſſent. Verum ad ingeniorum ipſorum conditionem, ad pro-
pentiones animi, ad temperamentum rationem, ad educationis praeiudicia,
aliasque cauſas ſimiles reſpicientes, mirari hanc αβλεψίαν humani animi
definent *. Ita enim plerumque via inſtituitur, vt his ducibus placet.
Prima tamen eius mali cauſa fuit, aut nimia erga vires intellectus homini
connatas diſſidentia, aut nimia ſui fiducia. His enim extremis compre-
hendi putamus, quicquid ea in re recentiori aetate in deuia abreptum eſt.
Et nimiam quidem ſui fiduciam, ambitionis matrem, quam omnium diſſi-
cillime homines exuunt, incertitudinis illius, quam recentiores Sceptici
excolunt, verum fontem fuiſſe, nemo negauerit, qui cogitauerit, hos
homines, qui Pyrrhoniſmum noſtra aetate inruſtant, tanta de ſui inge-
nii acie, eruditione, et viribus opinione occupatos eſſe, vt credant, ni-
hil ad eas obiectiones, quas foecunda ſuggerit imaginatio, auget inſanum
contradicendi ſtudium, poſſe reponi, ſibi vero egregie placeant, quod
certiſſimis omnis humanae eruditionis decretis innumeras obiectiones que-
ant reponere. Alii non minus ſuperbia inflati, cum communem humani
ingenii ſortem ſaſtidentes, maiora et excelsiora appellerent, ad extraor-
dinaria, diuina, theophica delapſi ſunt, et obſcuras difficilesque nugae
veritatibus ſimplicibus praetulerunt. Sed et nimia erga ſe ipſum diſſiden-
tia horum deuiorum cauſa eſſe potuit. Cum enim nonnulli, animi ſui
paupertate deterriſi veritatem inuenire, leuare difficultates expedire ſe
perplexis, et eruere ſapientiam ſe poſſe desperarent, rationem, cuius
parcum uſum habebant, accuſantes, ſupernaturale, diuinum, extraordina-
rium principium excogitarunt, et ignotam viris ſanctis, diuino Numine
aſſatis theophiam commenti ſunt. Alii, ignauiae ſeducti perſuaſione
cum imaginationis viucae et foecundae, at iudicii vi non in ordinem reda-
ctae beneficio ad excogitandas obiectiones quam plurimas eſſent apti et
procliuſ, nulli autem argumento diu inhaerent, nexumque veritatum
operoſa

*Cauſae, cur
abiecto ſe-
ctario ſtu-
dio eclectica
philoſophia
non trium-
phauerit.*

*) Conf. quae acute monet Cel. MOSHEMVS Ethic. Chriſt. T. I. c. 1. §. 23. p. 407 ſeq.

operosa meditatione perspicere refugerent, commodum sibi esse rati sunt, si Scepticismi patrocinio ingratum laborem euitarent. Immo et atra bile referti cum feruerent imaginationis extra orbitam decurrentis, ardore, et nescio quae profunda mysteria sibi fingerent, diuinam huiusmodi sapientiam, paucis nosse datam somniarunt. Tacemus similes causas alias, facile ab illis detegendas, qui ad interiores humanae mentis recessus accurate attendere solent. Haec vero tangere, ad haec respicere hoc loco eo magis opus est, qua magis ad emendandum animum, euitandos errores, et interponendum sanum de his conatibus iudicium sine his nemo facile peruenerit.

*Scepticismi
varia condi-
tio.*

§. III. Infelicem fuisse fructum huius mali ex intemperie animorum vel nimis sibi tribuentium, vel minus quam poterant et decebat, exorti, Scepticismum, norunt, qui res literarias recentioris temporis cum cura contemplati sunt, et annales eruditos attente euoluerunt. Qualis vero ille Pyrrhonismus fuerit, quas causas habuerit, quibus mediis ad maturitatem quandam peruenerit, quo artificio se animis supra vulgi conditionem sapere sibi visis insinuauerit, et quo pacto mox omnem humanae cognitionem euerterit, mox reuelationi infidias struere tentauerit, interdum etiam vel rationis vel naturae, vel morum disciplinam in incertitudinem adduxerit; quibus vel pietatis et modestiae, vel subtilitatis metaphysicae coloribus se pinxerit, quem finem scopumque saepe diuersum mireque artibus humani ingenii callidis et dolosis attemperatum respicere iussus sit, hoc loco exponere, esset extra oleas vagari, et a recto, quem haecenus tenuimus, cursu deflectere. Dabunt his plura, qui haec plena nosse cupiunt, ut omnino a veritate cupidis rite explorari cognoscique debent illi, qui de Scepticismo philosophico, theologico, logico, physico, morali dissertationes conscripserunt, labemque humanae mentis istam accurate delinearunt, quorum syllabum exhibet B. IO. ALB. FABRICII ^a, diligentia: inter quos post PETRUM DE VILLEMANDY ^b et MARINUM MERSENNUM ^c, enituit celeberrimorum virorum IO. FRANC. BVDDEI ^d et IO. PETRI DE CROVSANZ ^e diligentia. Id tamen hoc loco monendum est, varii generis et conditionis fuisse Scepticos recentiores, nec omnes in una classe esse collocandos. Nonnulli enim ipsam humani intellectus arcem, ratiocinandique principia modumque inuadentes, cum academia media et Pyrrhonis schola facere visi sunt, ideoque utramque sectam suis commentariis valde commendarunt ^f. Id quod Vayerium, Foucherium, Huetium fecisse, ex dicendis constabit. Adiciunt
his

^a) Syllab. Script. de V. R. C. c. 23. p. 486.

^b) In Scepticismo debellato Lugd. Bat. 1697. 4. vid. Hist. des ouvrages des savans 1697. p. 240.

^c) De Scepticismo.

^d) Diff. de Scepticismo morali, Anal. Hist. phil. p. 205.

^e) Logic. T. III. P. II. c. 4. p. m. 999. Examen du traité de la liberté de penser, et imprimis

examen du Pyrrhonisme ancienne et moderne, vid. Bibl. Germanique T. XXVII. p. 14 seqq.

^f) Idem institutum tenuit anonymus, qui SEPTI EMPIRICI Hypotyposes Gallice vertit, et Scepticismum in praefatione commendauit. Vid. Hist. lit. d'Europe 1726. Juil. art. 5. Act. erud. 1726. Dec. art. 6.

his nonnulli & ex Scholasticis recentioribus Rodericum Arriagam et Ioan-
nem Lalemandetum; nec diffidendum est, totam Scholasticorum scholam
recentiorem ambiguis disputationibus Pyrrhonismo frigidam suffudisse.
Alii in naturali disciplina de cohibendo assensu et retinenda definitione phi-
losophandum esse statuerunt, cum viderent, multa in ea esse adyta, nobis
hactenus non reclusa, multa disputare viros doctos ex incertis et pre-
cariis hypothefibus assumtis, pleraque ad fallaces *φαινόμενα*, quae passim
obseruarunt viri docti, explicationes, redire, et tot inter se opinionibus
digladiari mysteriorum naturalium interpretes, vt manifestum sit, incerta
eos sede in hac disciplina vagari. Quae licet nonnulli viri eruditi et mo-
desti moderatis tantum sobriisque limitibus includerent, conclusione ex
his deducta, de ignotis non temere statuendum, hypothetica non pro cer-
tis et indubitatis veritatibus amplectenda, et ex cognitis ad ignotorum de-
tectionem progrediendum esse, quo scopo *sceptin scientificam aduersus
dogmaticorum vanitates* ^b adhibuit IOSEPHVS GLANVIL; alii tamen,
cum in systematibus physiologicis philosophorum nihil certi cernerent, ad
contemnendam omnem doctrinam naturalem, ea *σκέψαι* abusi sunt, cuius
generis exemplum qui desiderat, illi Berigardi historia supra enarrata con-
sulenda est: quem hunc in modum ad Scepticismum physicum inclinasse,
eo loco demonstraui. Addit his Petrum Gassendum et sectatores P.
DE VILLEMANDY ⁱ et P. BAYLE ^k, vt supra dictum exigua verifimili-
tudine, et Sebastianum Bassonem Io. FR. BVDDEVS ^l, quem tamen facile
ab hac culpa liberamus, licet innumeras veteribus, et imprimis Aristoteli
difficultates obiecerit, eo quod lubens concesserit, et non sine doctrinae
demonstratione manifestum fecerit ^m, „priscorum sententias, quae in
„scholis exhibantur non modo nulla ferre incommoda, sed sane intelle-
„ctus ducem habere experientiam rationibus stipatam inuictis, quaeque
„vel ab inuitis consensum extorqueant, ex quo omnia clara, facilia, na-
„turae consentanea peti queant, vt veritati liceat suffragari“. Haec enim
in Scepticismi naturalis fautorem non cadunt. Sed Cartesio quoque at-
que sequacibus et imprimis Mallebranchio Scepticismum hunc obiectum
esse, suo loco dicemus, et quo iure quae iniuria id factum sit, explora-
bimus. Neque morum doctrina ab hac labe immunis mansit, repertique
sunt, qui actionum humanarum normam vel fluxam ponerent, et varia-
bilem assererent, vel soli reuelationi scientiam et sapientiam in argumen-
to morali vindicarent. Quo nomine Michaëli Montano in hunc modum
passim in *Tentaminibus moralibus* ⁿ disputanti Scepticismum obiecerunt
magni viri, AVCTOR *Artis cogitandi* ^o, AEG. MENAGIVS ^p et PETR.
BAYLE ^q, et discipulus eius Charondas eiusdem culpaе accusatus est, vt,
Y y 2 supra

g) VILLEMANDY l. c. c. 4. p. 32. BVDDEVS
loc. cit. §. 4. p. 212. BAYLE Dict. T. I. art. Ar-
riaga p. 322.

h) Londin. 1665. 4. conf. MORHOF. Polyhist.
T. II. p. 31.

i) l. c. c. 4. p. 29.

k) T. I. ep. p. m. 5.

m) Praefat. phil. nat. adu. Aristotelem.

n) Vid. L. II. c. 12.

o) P. III. c. 20. p. 412.

p) Ad Laërt. L. IX. f. 68.

l) loc. cit.

q) loc. cit.

supra monuimus. Neque tamen formidolosior Scepticorum classis est, et philosophorum nomine indignior illa, quae incertitudine ad debellandam veritatem reuelatam et incrustandas profanas opiniones immo viam quoque impietati parandam vtitur. Quibus humani generis carcinomatibus vtinam hodiernum non abundaret ciuitas Christiana et literata! vtinam non tot dissoluti ingenii et vagantis licentiae homines inuenirentur, qui vbi omnia corraferunt, quibus fundamenta Christianae rei euertere se posse sibi persuadent, innumeras obiectiones diuinis veritatibus struunt, impudentique ore ogganniunt, supra vulgus se sapere, ratione vti fortiori, iudicioque pollere se acutiori somniant, licet nec sibi nec rationis ipsius regulis consent. Qua ratione, Scepticismo vsum fuisse praeter Ioannem Tolandum, et Antonium Collinum, inficeti et audacis animi et mediocris doctrinae viros, Antonium Ashley Cooper comitem Shaftsburiū, praeclara ingenii elegantia et dicendi iucunditate gratum at periculofum scriptorem, vel vna, quam de *Enthusiasmo* scripsit epistola satis superque prodit, et quod his se potissimum armis contra religionem munierit, comprobatur, egregie hoc nomine reprehensus a magno LEIBNIZIO. Tacemus alios multos, nostro, quae infelicitas huius aevi est, tempore, prodeuntes, quibus nihil carius Scepticismo est, ad evertendas veritates illas, quae diuino numine dictante repagula ponunt licentiae opinionum et morum, quos enumerare omnes, loci huius non est, consulendus autem Io. ALB. FABRICIVS, qui eos quoque nominat, qui huic veneno parauerunt antidotum. Praeterimus nonnullos alios, meliori intentione, quam consilio instructos, qui vt reuelationis vocem audiendam esse demonstrarent, in rationis imbecillitatem supra modum declamarunt, vel, vt ecclesiae testimonium sine examine admittatur, omnem rationis certitudinem eripiendam nobis esse censuerunt. De quibus tamen diuersis Scepticismi viis, et varia, quae inde oritur, facie cum in fine capitis huius adhuc agendum sit, plura hoc loco non cumulamur. Ex his vero, nisi nos omnia fallunt, clarissimum esse putamus, prolixum admodum campum Scepticismum recentiori aetate inualescentem occupare, et tantopere connecti cum reliquarum disciplinarum historia, vt sine ea enarrari nequeat. Quod cum limitum nobis positorum angustia refugiat, illis relinquendum est, qui ex instituto Pyrrhonismi recentioris historiam condere in animo habent. Nobis, qui vniuersalem philosophiae historiam et generales annales scribimus sufficit, eos viros doctos enarrauissse, qui pro Scepticismo publice verba fecerunt, eumque velut tutissimam viam commendauerunt. Quò nomine celeberrimi in orbe philosophico sunt

r) Conf. CROVSZ Exam. du traité de la liberté de penser p. 426. conf. quos laudat FABRICIVS in Syllabo script. de V. R. C. c. 23. p. 488.

s) Conf. MOSHEIMVS Hist. Christ. recent. p. 377.

t) Vid. Pièces diuerset sur la philosophie par

MAIZEAUX, T. II. p. 245. Conf. FABRICIVS l. c. c. 6. p. 284.

u) Tales sunt Auctor Cogitationum liberiorum de religione et ecclesia, Auctor tr. de eo quod essentiale est in religione, Auctor Principum Malabaricarum similesque nugatores,

x) loc. cit.

sunt Francisci Sanchez, Hieronymi Hirnhaym, Francisci Mottaeci Vayerri, Petri Danielis Huetii et Petri Baylii nomina. Reliquos enim, qui in diuino et humano argumento Pyrrhonismo fauerunt, eiusque telis vfi sunt, vt dignoscamus, obseruationes nonnullae generales in fine capituli adiiciendae satis materiae suppeditabunt.

§. IV. FRANCISCVM SANCHEZ, cuius vitam eius discipulus RAYMVNDVS DELASSVS concinnauit ¹⁾, a quo sua hauserunt NIC. ANTONIVS ²⁾ et PETRVS BAYLE ³⁾, Bracara, haud ignobilis prouinciae Interamnenfis apud Lusitanos vrbs edidit. Natus est, parentibus, vt ferunt ⁴⁾ Iudaicis, patre medico haud obscurae famae anno MDLXII. Puer ad Burdegalenses translatus est, vt literarum et disciplinarum semina a praeceptoribus doctis fideque conciperet. Inde in Italiam missus, celebriores eius regionis scholas adiit, et imprimis in Vrbe commoratus, quicquid augendis animi diuitiis aptum cognouerat, in mentis horrea congeffit, et philosophiam atque artem salutarem indefesso studio ex viuientium ore et mortuorum praeceptis feliciter hausit. In Galliam reuersus Montispeffulani diligentiae studiorumque praemium, collatis summis in medica arte honoribus anno MDLXXXVI accepit. Bellorum tumultibus autem, quae tum omnia replebant, impeditus, vt studiorum impedimenta euitaret, ad Tolosanum abiit. Quo in loco tantopere eius eruditio valuit, vt publico docendi muneri praeficeretur. Quod cum iudicio et lectionis copia instructus valde ornaret, philosophiam annos viginti quinque, artem salutarem octodecim annos magna cum laude docuit, denatus anno MDCXXXII, aetatis septuagesimo. Admodum commendauit Sanchezium medica eruditio, quam compluribus demonstrauit libris lucernam olentibus, quorum indicem habet ABR. MERCKLINVS ⁵⁾. Eos vno fasce comprehensos post auctoris vltima fata ediderunt Tolosani anno MDCXXXVI, additis nonnullis eius lucubrationibus philosophicis ⁶⁾, ex quibus patet, Peripateticam eum semitam in lectionibus philosophicis more aetatis suae, quae hanc publicis philosophiae professoribus legem imperabat, calcasse. Quantus autem vir fuerit in mathematicis scientiis, in controuersia, quam cum Christophoro Clauio, inter primos artium istarum professores eo tempore excellenti aluit, demonstrauit. Ita enim obiectionibus virum acutissimum pressit, vt, quod apte regeret, non haberet. Quamuis autem ad docendam philosophiam Aristotelicam esset conductus, eamque in Italia a praestantissimis philosophis didicisset, non potuit tamen viro acuto et supra vulgi praeiudicia sapienti placere philosophiae genus ineptis notionibus et incerta doctrina animum replens, et in veritate indaganda mole-

Franciscus Sanchez.

Yyy 3

lestum

y) Praefixa est eius operibus.

z) Bibl. Hisp. nou. T. I. p. 262 seqq.

a) Dict. T. IV. art. Sanchez p. 133.

b) Patiniana p. 72. 73.

c) In Lindenio renouato p. 297.

d) De Longitudine et breuitate vitae, Comm. in Aristotelis libr. physiognomon. et de Diuinatione per somnum: adiectus in fine liber, Quod nihil scitur.

e) BAYLE I. c.

lestum magis, quam proficuum. Ast cum prima vice in philosophia vires tentaret, et ad scribendum se accingeret, quod anno MDLXXXI factum esse auctor est cel. STOLLIVS ^f, valde potentes in Gallia erant Aristotelici, et recenti victoria qua de Petro Ramo potiti erant supra modum feroces, regiis quoque edictis cautum erat, ne quis contra Stagiritam publice insurgere auderet. Tristi itaque fato Rami, quem misere interentum tum dolebant amici, monitus, cautius agere constituit, et ne hanc pupillam suo malo tetigisse videretur, crabronesque Peripateticos, valde tum furentes irritaret, ipsi dogmaticae philosophiae tela intentare sua, omnemque, quae afferendo scientias tradit, disciplinam oppugnare constituit, improbens ea a dogmaticis in philosophia supponi et pro certis indubitatisque principiis haberi, quorum incerta fides esset, et quam maxime dubia veritas. Et hanc quidem disceptationis arenam ingressus est, edito libro: *De multum nobili et prima vniuersali scientia, quod nihil scitur*, qui post primam Lugdunensem editionem aliquoties ^g recusatus est, addita quoque anno MDCLXV DANIELIS HARTNACCII refutatione, hoc titulo: *Sanchez aliquid sciens, additae sunt textui notae refutatoriae et praemissa est historia breuiuscula Scepticismi veteris et recentis*, quae tamen tractatio ieiuna est, et longe infra Sanchezii eruditionem et acumen iudicii. Quamquam autem ex circumstantiis allatis satis manifestum esse putamus, petiisse illis telis Sanchezium iugulum philosophiae Aristotelico-Scholasticae, quae nulla fere ratione fortius euertere potest, quam negando vel in dubium vocando ea principia, quae repugnante rerum natura sola mentis excogitauit subtilitas, et sine claritate, sine certitudine in scientias intrusit philosophantium audacia, fatendum tamen, ipsam sciendi certitudinem, et quae illa nititur scientiarum constitutionem vulnus ex hoc conflictu accepisse, licet alte illud non penetrauerit. Causam ideo scientiarum agere contra Sanchezii insultus nonnullis visum ^h, ipse inter primae notae Pyrrhonios a P. BAYLIO ⁱ relatus est. Ceterum non confundendus est cum Francisco Sanchezio, vel quo nomine Latino innotuit, Sanctio, Brocensi, in Salmanticensi academia primario rhetorices et Graecae linguae doctore, quem artis criticae peritia et imprimis praeclarum de grammatica arte opus quod *Mineruum* inscripsit, fecit celeberrimum. Quem *ὁς ἐν παρῳδῳ* hoc loco nominamus, eo quod inter scriptores quoque philosophicos haud ignobilis ei locus debetur. Scripsit enim *Organum dialecticum*, librumque *de Porphyrii aliorumque erroribus in dialectica*, et Epicteti quoque *Enchiridium* Hispanico sermone legendum dedit. De quibus eius laboribus videfis NIC. ANTONIVM ^k.

§. V. Alio

f) Hist. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398. hoc vero anno liber ille Lugduni apud Gryphum primum prodit.

g) Francof. 1618. adiecto MATTH. SIMONII tr. de Literis pereuntibus, Roterod. 1649. 12.

h) Praeter Hartnaccium contra Sanchezium disputauit Io. VLAICVS WILDIVS Diss. quod aliquid sciatur Lips. 1664.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

§. V. Alio fine Scepticismum commendauit HIERONYMVS HIRNHAYM, canonicus ordinis Praemonstratensis ecclesiae B. V. Praegae in monte Sihon, vulgo Strahow, abbas, per Bohemiam, Austriam, Morauiam et Silesiam uisitor, ac vicarius generalis, SS. theologiae doctor, qui vixit superioris seculi anno septuagesimo quarto et sequentibus. Vir doctus et disertus, et ab iis disciplinis non imparatus, quibus elegantia ingenii acquiri solet. Edidit is librum non vbiuis occurrentem, ob quem meruit inter recentiores Scepticismi patronos referri. Eius eni titulum: *De Typhogeneris humani, siue scientiarum humanarum inani ac ventoso tumore, difficultate, labilitate, falsitate, iactantia, praesumptione, incommodis et periculis tractatus breuis, in quo etiam vera sapientia a falsa discernitur, et simplicitas mundo contempta extollitur: Idiotis in solatium, doctis in cautelam conscriptus*¹⁾, in quo libro nihil quidem minus sibi cordi esse auctor profitetur, quam scientias deprimere, sed id potissimum sibi agendum constituit, vt a vano earum tumore animos praemuniat, easque scientias persequatur, *de quibus inanis stultusque mundus insolentissime gloriatur, tumidam illam pseudo-philosophiam, qua inflati hodie multi fastuose super alios extolluntur, magnum se arbitantes praestare obsequium ecclesiae, magnum Deo, deridentes simplicitatem iusti, tanquam illi soli essent homines, et cum ipsis moritura sapientia.* Ex quibus auctoris verbis satis apparet, quod etiam in sequentibus non celat, ad commendandam vitam asceticam, et sapientiam eam, quam Norbertus suis iniunxit, eum potissimum respexisse, eumque in finem humiliare quasi, et ostensa vanitate et incertitudine scientiarum profanarum, deprimere eruditionem humanam diuinae sapientiae inimicam voluisse. Nec negandum, multa auctorem acute monuisse, et humani animi inania haud raro studia prudenter fugillasse, attulisse quoque non pauca, quibus pietas et diuinioris sapientiae cupido accendi potest. Verum vt in delicato eiusmodi argumento difficile est, medium recte tenere, ita factum quoque, vt dum vanitatem animi per scientias humanas ad ambitionem inanem grassantis, et ex doctrinae pulchritudine spiritus sibi fumentis vult corrigere, quae hominum vitia sunt, ipsis scientiis imputaret, et quo ad euertendam humanae mentis arrogantiam ex disciplinarum gloria acquisitam, validis vteretur machinis, eas rationes adhiberet, quibus Scepticismus commendatur, viresque solet acquirere. Quod vt paulo plenius cognoscatur, et pius hic Scepticismus, (quo singulari charactere Hirnhaymianus philosophandi modus ab aliis Pyrrhonismi sectatoribus distinguitur) in aperta ponatur luce, intelligatque Lector, etiam pietatis studio interdum decipi homines, si rationem eiurent, vt ad peruersa et falsa delabantur, paulo distinctius auctoris non omnibus noti cogitationes explanabimus. Valde vero mox in limine timet auctor, ne ob argumenti vicinitatem in Agrippae vanitatem scientiarum exagitantis consortio videatur

Hieronymus
Hirnhaym.

1) Praegae 1676 4.

atur haefisse, quare coniectis in eum, quotquot vetus magiae fabula supeditabat et Iouius commodabat, conuitiis, operose hanc a se amoliri suspicionem fatagit. Qua in re licet facile concedamus monacho, alio longe fine, quam Agrippam, eum scripsisse, prodit tamen libri lectio, non inutilem illi praestitisse Agrippam operam, nec ab iis telis abstinuisset Praemonstratensem abbatem, quae in pharetra sua Agrippa reposuit. Ipsum argumentum excussurus postquam nimium sciendi desiderium mortalium delineauit, temporalia scientiarum nocumenta et fluxam earundem conditionem demonstranda sibi sumit, docens, nimiam scientiarum affectationem studiumque corpus affligere, creare molestias, excitare morbos, conciliare atram bilem et corporis affectum subtristem, impedire coniugii fecunditatem, conflare inuidiam, adeoque suspectam esse debere mortalibus. Verum autem demonstrationis suae fundamentum positurus, scientiam non dari, cum academicis negat, Pythagora, Anaxagora, Socrate, Democrito in partes vocatis. In quo campo tam aperte Pyrrhoniis velificatur, ut non erubescat scribere: „Si de rigorosa illa scientia sit sermo, ad quam metaphysica certitudo et euidencia a philosophis requiritur, seu talis, quae neque diuinitus falli possit, facile induisse, ut talem cum Socrate et Academicis omnino neget“. Rationem inde desumit, quod certitudo intellectus a fallibilibus et incertis sensuum experimentis dependeat, cum nihil sit in intellectu, quod non fuerit in sensu prius. Quae tam certa visa est incertitudinis demonstratio monacho, ut scientiae assertores somniantibus esse similes iudicet, qui dum dormientes se certa videre credunt, expergefacti se ludificatos esse sentiunt. Fatetur quoque „induci se non posse, ut credat, vllum etiam ex certissimis philosophorum axiomatibus, ea certitudine qua ipsi, credat esse infallibile“: quod inde probat, „quia in creatione falsificatum est illud axioma: Ex nihilo nihil fit, et in mysterio eucharistiae illud: Accidens non potest vlllo modo esse sine subiecto, vel illud in mysterio trinitatis: Non posse eadem tria esse vni tertio, nec tamen eadem inter se“. Immo, quod mireris, et inde viri scopum et ingenium noscas, non diffitetur, „se illud principium principiorum: implicat idem simul esse et non esse, et, omne est, aut non est, omne totum est maius sua parte, et alia huiusmodi, etsi non credat falsificari posse, eam tamen se illis fidem nunquam tribuere suo iudicio fretum, ut etiam diuinitus infallibiles esse pro certo contendat, et infinitam Dei potentiam velit humano captu circumscribere“. Vnde et in sequentibus sensuum testimonium in percipienda reuelationis diuinae veritate eiusque criteriis occasionale tantum esse dicit, cunctaque ad gratiae habitum supernaturalem et auxilium diuinum reuocat. Quae an dici possint a Sceptico magis *πυρρηνικός* et an aliquid magis faciat ad euertendum omnem rationis usum, Lectori expendendum relinquimus; quamuis eandem fabulam, licet prudentius, luserint alii quoque

quoque ex Romana ecclesia viri docti. Quos tamen, imprudentia dicam an impudentia vincit auctor, dum, quod ne Pyrrhoni quidem vel Arcefilao in mentem venit, sensuum criteria eludit, contendens, „Apostolos, qui Christum viderunt, et cum eo comederunt, „vocemque eius audierunt, fuisse de his certos non certitudine physica sensus, quae absolute falli possit, quam certitudine fidei“. Quod ex ipsis Scepticorum decretis inficetum est et insipidum, omnemque humanae naturae sensum eiicere aptum. Vidit auctor, vt palpari enormes errores possunt, ita omnem cognitionem eiusque criteria perire. Vt itaque hoc se labyrintho extricet, ad diuinum criterium confugit, idque esse lumen, statuit, humanae menti insitum, immo congenitum, siue concreatum, ad veritates cognoscendas et diiudicandas; quod lumen, vt a ratione diuersum esse statuit, ita a Deo nobis infusum magis vel minus hominem illuminare, ait, prout magis vel minus se ad illud intuendum conuertit, quantoque magis vel minus purum adhibet mentis oculum: quae ratione dum ad gratiae operationem et illuminationem omne veri cognoscendi principium restringit, omnem veri regulam, quatenus intellectui naturaliter inest, eludit. Et tamen adeo incertitudini intellectus humani etiam per gratiam infusam illuminati fauet, vt asserat, etiam hoc pacto scire nos non posse euidenter, quando in iudiciis nostris huic infuso luminis, et quando naturali potentiae innitamur, sic vt non habeat homo, cur ex hoc etiam capite suam hic et nunc iactare vnquam possit scientiam. Quae annon omni Scepticismo impudentiora et imprudentiora sint, ipse cautus rerumque intelligens lector dispiciet. Neque obiectionem vulgatissimam, id tamen sciri, quod scientia non detur, aliter reprimat, quam vt Scepticos secutus dicat, videri id modo probabilissimum, et ita affirmari posse, vt falsum tamen subesse timeatur, quamdiu rationi humanae iudicium infistit. Criterium veritatis autem, quod recte illi opponi videbat, ita eludit, vt ad Pythagoreum *αὐτὸς ἐφα* confugiendo, illud sibi firmiter certoque credendum esse statuatur, quod ecclesia proponit, certius longe sibi futurum, quam si ex quibuscunque Dialecticorum praemissis deduceretur. Ex quibus quasi praeclare labore defunctus concludit, scientiam nullam in eo sensu, quo a philosophis quaeritur, dabilem aut humano studio comparabilem esse. Verum recte ingeminamus heic illud Horatii:

Quid dignum praestet tanto promissor hiatu?

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Qui enim scientiarum difficultatem et falsitatem magnis bullis proiectis se demonstraturum pollicetur, gaudens sibi hostem non deesse, quem telorum suorum acie configat, is declamatorio dicendi genere, corrahis sententiosis obtorto collo in partes raptis, perpetuoque circulo, quem vocant,

n) cap. 4. p. 50.

Hist. philos. Tom. IV.

Z z z

cant, et elenchi ignoratione, miscet quadrata rotundis, et cum spectris ac lemuribus pugnat, rationesque affert nullas, sollicite sibi cauens, ne accurate ratiocinando aliquam intellectus recte adhibendi scientiam dari suo exemplo comprobet. Quae vero speciem philosophiae ex auctoris mente habere debent, cuncta ex Scholastica philosophia desumpta sunt, qua ratione steriles metaphysicae Scholasticae nugae et regulas veritatum maxime formalibus, ut vocant, principiis, nescio ineptius an insulsius opponit, et ex problematibus physicorum Scholasticorum quibus magnis rixis de magnetismo, de sympathia et antipathia aliisque occultis naturae operationibus diuersa et fluctuante opinione disputant, ipsam sciendi certitudinem euertere ingenti nisu satagit. Qua occasione, ut forduerunt monacho pietatem cum scientiarum interitu promouere cupienti disciplinae naturales, ideas et archaeum Helmontii atque Marci, quae principia eo tempore in schola Pragenfi magnam existimationem nacta erant, hancque concitasse bilem auctori videntur, iugulat, systema atomisticum explodit, et quam graua inde animae damna oriantur, more declamatorum suggerit, ratus *millies salubrius esse homini in sola deuotione et oratione commorari, et, ne a quo studio impediatur, literas velut pestes fugere*. Et heic amplissimum campum inuenit Praemonstratenfis praeful vitia eruditorum insectandi, et prolixum eorum naeuorum indicem contexendi, quibus contaminatae sunt a multis literae et scientiae. Probat enim, excusare plerumque doctos peccata, licet in ipsis grauiora et ceteris detestabiliora; exoriri steriles euangelii praedicationes, saluberrima suggerentium, nihil eorum praestantium, et mortuam quandam, id est, sine fructu et effectu se efferentem eruditionem iactantium, quae dum alia scire putat omnia, se suamque ignorat miseriam et infelicitatem. Vanum quoque libros conscribendi studium fugillat, doctorum indocilitatem ac pertinaciam liberatorum exagitat, contentiosas et cauillatorias disputationes depingit, vanam in scrutandis rebus altis curiositatem deplorat, et quo pacto, humilitas istis naeuis proscribatur, foueatur exitialis multorum et funesta infelicitas, fides autem Deo displicitura sine merito euadat, graphice delineat. Quae omnia, haud ingrata lectionis copia et dicendi genere non inficeto allata si ad emendandos animos, ad pellendos pseudo-eruditorum morbos, ad restituendum scientiis honorem verum, et ad limites ponendos inani mentis humanae iactationi attulisset, non haberemus magnopere, quod in auctore reprehenderemus. Verum dum docentium et discipulorum vitia, et pseudo-eruditionis infaustos et bonis quibuscunque detestabiles fructus ipsi eruditioni imputat, dum, quae voluntatis male affectae fructus sunt, ipsis artibus et disciplinis adscribit, aperte prodit, aut stupenda ignoratione ea, de quibus sibi disputandum esse censuerit, ipsum latuisse, aut maligna mente et iniusta ratiocinatione infantes literas maleuolis calumniis onerasse. Praeuidit Auctor, fore plurimos, qui stupidae simplicitatis aduocatum eum agere velle, suspicentur. Quam maculam viro docto, qui

qui omnia passim ad argumentum suum ornandum corraferat, quae literae suppeditabant, indignam vt a se depelleret, scientiae laudem et necessitatem per partes eundo operose demonstrare, sugillare et acute configere ineptam ignorantiam, constituit ^p, tacite indignatus ordini suo, quod primordiorum suorum consuetudinem diuersas scientiarum facultates profitendi non retinuisset ^q. Verum caue secularem intelligas scientiam, hanc enim seruo Dei noxiam esse et prohibitam denuo repetit, sed hanc vnum esse scripturae studium, collectis veterum ascetarum effatis contendit, his seruatis et studiose consultis paginis, facile carere nos posse omnibus libris et a gentilibus et a secularibus viris scriptis putat. Quod vt demonstret indolem sapientiae verae, qualis Christi discipulis Spiritus Sancti collustratione confertur, quaeque animum vere emendat, et ad diuinos vultus reuocat, multis depingit, et omnem in commendanda pietate et virtute Christiana laborem consumit. Qua ratione vtilissima multa et ad excitandum pietatis sensum apprime facientia auctorem attulisse, minime negamus, quae vero et scopae dissolutae sunt, et ad exterminandas scientias nihil valent, et id modo probant, sanandum esse diuini spiritus operatione animum ab ambitione et vanitate, quibus vel per falsam eruditionis speciem iactatur, vel veris et commendandis scientiis abutitur. Quae vt recta sunt et a bono quolibet vtroque pollice probanda, ita ad Scepticismum incrustandum, et ad inferendum non literis modo honestioribus, sed et ipsi ratiocinandi facultati homini a patre luminum concessae inepte prorsus transferuntur, apta quoque sunt, ad subministranda profanis animis tela, quibus confoditur pietas et in contemptum atque sordidae ignorantiae suspicionem adducitur. Ex quibus parca manu datis, satis, nisi fallimur, constat, auctorem, cui plus pietatis, quam iudicii, plus lectionis quam accuratae meditationis inesse, adducta monstrant, Scepticismi patrocinio, sacris literis, pietati et imprimis ecclesiae auctoritati consulere voluisse. Quod quam peruerso et noxio modo fecerit, et veritates suo loco et genere optimas ad malum finem, ipsi forte non praeuifum, adhibuerit, ex dictis est manifestissimum.

§. VI. Elegantius Scepticismi causam ornauit, eamque philosophantium ingeniis commendauit FRANCISCVS MOTTAEVS VAYERIVS, inter literatissimos suae aetatis viros apud Gallos numeratus, cuius res post P. PELLISSONIVM ^r tetigit P. BAYLE ^s. Is ad Cenomanenses origines retulit ^t, a patre autem Felice Mottaeco Vayerio Lutetiae anno MDLXXXVI genitus est ^u. Qui cum praeclaras animi dotes in filio obseruauisset, nihil omisit eorum, quibus felici institutione ad elegantiam morum et eruditionis animi adolescentium formari solent.

*Franciscus
Mottaecus
Vayerius.*

ZZZ 2

Mature

^p) c. 30. p. 315.
^q) p. 325. Hac confessione probatur querela CAS. OVDINI in Praef. comm. de S. E. supinam ignorantiam huic ordini obicienti.
^r) Histoire de l'academie Francoise p. m. 234.

^s) Dict. T. IV. art. le Vayer, p. 408 seqq.

^t) MARVILLE Melanges de literature T. II. p. 328. edit. recentissimae.

^u) CROIX DU MAINE Bibl. de France p. 84.

Mature itaque humanitatis literis et veterum scriptorum deliciis innutritus, incrementa cepit spe omni laetiora. Quibus animi dotibus et eruditionis praefidiis instructus cum firmato iudicio mascula vis animi et acies quaedam insolita accederet, bonis omnibus doctisque viris euasit commendatissimus. Ita vero aulae quoque gratus factus est, ut non modo inter status consiliarios legeretur, sed et Andegauensi duci, a rege fratre praeceptor praeficeretur, cuius institutione ad egregia quaeuis regii sanguinis adolescens effingi posset. Sed et ipsum regni haeredem institutione sua formauisse PELLISSONIVS testis est *, quod munus grauissimum anno MDC LII suscepit. Quo teste si standum est, falsus est NAVDAEVS †, qui cum obseruasset, magnam in aulae regis fuisse Vayerii exstimationem ob librum, quem *de Institutione regia Delphini* conscripserat, et ea commendatione fuisse ad id munus delectum, addit, impediuisse consilium reginam a viro coniugii nexibus implicato abhorrentem. Sed et hoc falsum esse inde intelligitur, quod nonnulli tradunt, reiectum esse Vayerium metu, ne pravae doctrinae veneno, quod in dialogis suis sparserat, tenebrum regii principis animum corrumperet. Tanta autem literarum in eo viro fuit cognitio, et fama ex iis ingens, ut, qui supremum rerum Gallicarum clauum moderabantur, cardinalibus Richelio et Mazarino esset commendatissimus, et in oculis eum haberent inter eruditos, quotquot literis pretium statuere nouerant. Coniugio tamen, non admodum laeto fuisse gauisum Vayerium ex inuectiuis in foeminas, quas passim scriptis suis insperfit, conicit Baylius ‡, incerto tamen nisi fallimur, argumento usus. Certe filio, quem vnicum habebat, anno MDCLXIV orbatus §, ita animo afflictum se sensit, ut doloris mitigandi causa, senex licet ad secunda vota transiret ¶. Hunc filium, vitae ecclesiasticae addictum, parentem ad Pyrrhonica placita effinxisse, facile nobis ex eleganti, quae illi inscripta est satyra †, BOILAVII persuademus. Totus enim in eo est poeta ingeniosissimus, ut scientiam humano generi deneget, et inter stolidos connumeret omnes, stultitiae licet gradu et ridenda absurditate diuersos. Certe ita placere voluisse Vayerio poetam, et a deamata illi secta occasionem sumfisse suae aetatis homines magno strepitu eruditionem affectantes, nigro sale defricandi est verisimillimum. Ereptus est rebus mortalium Vayerius valde senex, cum LXXXVI aetatis annum attigisset, anno redempti humani generis MDC LXXII. Qualis autem quantusque inter eruditos illius aetatis fuerit, cum censurae atque iudicia eorum probant §, tum scripta illius loquuntur. Sane valde commendat Vayerium sententia, quam P. BAYLE ¶ dixit, dignus in hac re iudicanda arbiter, cuius satis notum

* Hist. de l'Acad. Franc. loc. c.

† Mascarat. p. 375.

‡ loc. cit. not. H. quam obseruationem sine lectoris damno laudabilius omisisset Baylius.

§ Ibid. not. G.

b) PATIN, T. II. Lettr. 326. p. 656. MARVILLE loc. cit.

c) Satyr. IV. p. m. 25.

d) Vid. BAILLET. Jugemens des Savans T. I, P. II. c. 9. et citati.

e) loc. cit. not. K.

notum est accuratum limatumque de meritis virorum doctorum in rem literariam iudicium. Is enim comparando Vayerium cum Plutarcho, cuius lectionis copiam et ingenii amoenitatem prope attigit, multum emolumentum, ait, redundare ex lectione scriptoris optimi. Multa enim cogitasse eum eleganter, multa accurate et solide definiuisse, aequisque inter se passibus in eius scriptis ambulare iudicandi aciem et eruditionis praestantiam, ita tamen, ut a lectione vasta, ingenti laudatorum locorum veterum cumulo se prodente illa nonnihil deprimatur. Maxime vero felicem fuisse Vayerium pronuntiat, in aliorum meditationibus ad novas cogitationes eleganter adhibendis. Cui Bayliano iudicio subscribent, quotquot Vayerii labores literarios cum cura legerunt. Non ignoramus quidem Balzaci ^f et personati MARVILLII ^g censuras, quibus tot congesta veterum loca, et coaceruata antiquitatis testimonia valde displicuerunt, et corrafor magis sententiarum veterum, quam scriptor iustus et accuratus Vayerius visus est: nec negamus, dissonum esse id a moribus huius gentis hodiernis, ex qua ortus erat, et in qua vivebat; interdum etiam nimium genio hac in re suo illum indulgisse. Verum ut in eo veterum magis consuetudinem, qua mire delectabatur, expressit, quam tantum abest ut reiciant reprehendantque qui de rebus eruditionis antiquae sobrie iudicant, ut potius in laude πολυμαθείαν istam veterum ponant, qua ratione Plutarchus omnium calculum meruit: ita iudicium simul adhibuit, nec sola veterum loca repetiit, sed et sententiam dixit suam; illis gratus futurus, qui antiquorum scriptorum lectione gaudent, licet delicati et ignavi seculi mores ista fugiant. Id nos meliori iure in viro vastae lectionis dolemus, suffocasse nonnunquam ingentem illum veteris doctrinae apparatus iudicandi vim et obstitisse, quo minus foecundissimo, quod alebat, ingenio satis uti posset ^h. Ipsam autem scribendi rationem displicuisse elegantiarum Gallici sermonis iudicibus, qui academiam laudatissimam constituunt ⁱ, et quorum pars ipse fuit Vayerius, in eam societatem anno MDCXXXIX receptus ^k non mirabuntur, qui cogitant, antiquorum magis morem quam recentiorum eum sibi imitandum proposuisse. Ceterum adolescentiam eius a disciplinae severitate paulisper recessisse, ex eius *Hexamero rustico* ^l colligas; viri autem atque senis ea fuit viuendi sobrietas, ea morum probitas et constantia inter aulae luxum et voluptates, ut similem non haberet. Toto enim animi habitu Stoicum philosophum expressit, honores et diuitias contemnentem, et voluptatibus omnibus longe superiorem, adeo ut non tantum eam solicite vitaret viuendi licentiam, qua ad luxum et proteruiam plerique, qui in aula viuunt, abutuntur, sed et ab iis oblectamentis abhorreret, quibus honesta recreatione refici solet animus. Totus museo addictus, et inter libros tantum non sepultus, eam modo voluptatem sectatus est, quam ex lectione optimorum scriptorum, et ex

f) Vid. Menagiana T. I. p. 328.

g) loc. cit.

h) Vid. Leibniziana p. 165.

ZZZ 3

i) Menagiana Tom. II. p. 250. MARVILLE, BAYLE II. cc.

k) PELLISSON. I. c. p. 153. l) p. 97. 98.

lucubrationibus cum cura et eruditione conficiendis viri docti capiunt. Fecit tamen ille veteris eruditionis amor et affectatio, ut mores eius a seculi istius, satis accurati et elegantiae iam tum supra modum studiosi consuetudine abhorrent, et nonnihil ambitionis et austeritatis, quae paedagogis tribui solet, in eo notaretur; quo factum, ut imaginem eius PATINVS^m et MARVILLIVSⁿ depinxerint, illi, quam in orbe literario meruit famae non respondentem. Patinus enim ut eum noscamus Stoicum, nos animo fingere iubet hominem, laudis alienae admodum cupidum, et suae opinionis atque consuetudinis supra modum tenacem, impietatis autem Diagorae Melio et Protagorae obiectae plerisque reum visum. Nec abludit Maruillii narratio, qui licet non neget, inter optimos academiae quae patrii sermonis curam habet scriptores Vayerium ea aetate fuisse relatū, ait tamen, plerisque displicuisse mores viri phantasticos et Scepticum philosophum externo quoque habitu referentes. Ipso enim vultu et vestitu insolens quid et seculi consuetudini dissimile prae se tulisse, oculisque ad coelum elatis et in aedificiorum cacumina intentis ambulanti sibi magis visum esse astrologum vel chemicum, lapidi philosophorum quaerendo intentum, quam philosophum. Quae ubi legimus, succurrebat nobis imago Pyrrhonis simili fere modo per vicos ambulantis, qualem descripsit Antigonus Carystius: unde suspicio nobis enata est, Vayerium, suae aetatis mores prae veteribus valde contemnenti studiose eiusmodi personam effinxisse, ut veteres Pyrrhonios imitaretur. Certe nec aulae plausum curabat Vayerius, nec probari cupiebat aetati suae, molliores mores sectanti, quam ferre poterat vir, qui omnem fere aetatem in legendis scriptoribus antiquis consumserat, omnemque diligentiam, quae illi maxima inerat, adhibebat, ut thesauros veteris aevi colligeret, et in usus suos referret. Cuius specimina edidit luculenta vulgatis libris multis iisque fauente Minerua eleganter doctaeque conscriptis^o, quos quanta cupiditate et plausu legerit orbis literatus, iteratae editiones comprobant. Eo vero adhuc viuo, curante filio magnae spei iuvene, vno fasce comprehensi comparuere^p, quae editio aliquoties repetita et aucta est^q. Inter hos ingenii Vayeriani foetus eruditorum iudicio eminent, quos *de Institutione ad regium principem*, et *de Philosophia gentilium*^r scripsit. Nobis autem hoc potissimum loco enarrandus fuit ob Pyrrhonismum, quem fouere, in crustare, et quibus posset viribus commendare conatus est. Unde occasionem haud facile dimisit, scientiarum certitudinem labefactandi, et dubitationibus, ut erat ingenio foecundus omnia complendi. Praecipuum tamen Pyrrhonismi patrocinium suscepit *in quinque dialogis*, quos veteres, maxime Ciceronem imitatus ascito *Oratii Tiberonis* nomine vulgavit, inque iis philo-

m) T. I. Lettr. 22. p. 97. 98.

n) loc. cit.

o) Catalogum eorum habes apud PELLISS. l.c.

p) 1653.

q) Tomis tribus, fol. 1662. Sex tomis 1669. in

qua editione sunt libri a Vayerio annis 1667. 1668. 1669. scripti.

r) Vid. Sorberiana p. 223. PERRAULT Eloges T. II. p. 129. Patiniana p. 100. Memoires de Literature T. I. p. 187. BAYLE l.c. not. K. p. 413.

philosophiam Scepticam, conuiuium Pyrrhonicum vitam priuatam et similia more Sceptico laudare constituit^s. Quibus postea addidit quatuor alios, doctam ignorantiam, opinionis pertinaciam, artem ciuilem et matrimonium considerantes. In his vero adeo aperte Scepticismo fauet, et omnem tum sciendi tum viuendi certitudinem omnibus neruis spoliatur, vt periculosus multis veritatis hostis visus sit: quare arma contra eum praeter alios arripuit ARNOLDVS WESENFELDIVS, V. C. et laudati ab eo Scepticismi absurditatem luculenter demonstrauit^t. Multo vero magis viris doctis piisque displicuit, quod ad religionem, quae in orbe viget, disparitatem *σκέψιν* suam extenderit, et indigna tanto viro leuitate animi in eo argumento fuerit versatus. Quae causa fuit, cur in Atheismi suspicionem inciderit, profanaeque mentis accusationem ista scepticismi laudatione meruerit^u. Ipse vero ad extollendam reuelationis necessitatem et firmandam ecclesiae auctoritatem velut *προπαίδευμα* aliquod ad Christianam fidem Scepticismo vtendum esse contendit^x. Ad has vero syrtes naufragium fecit fama viri cetera summi et inter maxima Galliae lumina sua aetate numerati, qui et *Hexamero rustico*, lubrico et indecoro scribendi et lasciuiendi genere confecto canos suos contaminasse visus est^y; certe a viro Stoicam grauitatem prae se ferente edi non debuit. Inter discipulos eius Sorbierium^z quoque referri videas, certe is, quamuis ex disciplina Gassendi prodiiisset, partem tamen quandam *Institutionum Scepticarum* SEXTI EMPIRICI Gallice vertit, et haud obscure prodidit, a Scepticismo se non admodum abhorrere; supra quoque obseruatum, fuisse nonnullos, quibus visum, systema atomisticum quale Gassendus construxit, viam ad Pyrrhonismum struere: quod vtrum verum sit, et quo sensu dici possit, alio loco dispiciendum est. Sed et FOVCHERIVM^a canonicum Diuionensem, edita historia philosophiae Academicae celebrem, Vayerii vestigiis instituisse, ex iis notum est, quae

Tomo

s) Nouam editionem 1716. recensent auctores Belgae Reipubl. literar. 1717. Sept. conf. STOLL. Hist. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398.

t) Exercit. Francof. T. I. Sect. II. vbi agitur de Absurditate Scepticismi denudata, atque Vayerii laudes scepticos excutuntur, additur quoque Historia Scepticae dubitationis.

u) Vid. REIMANNVS Hist. atheismi p. 408. et quos laudat.

x) Vid. Dialog. I. c. p. 275.

y) MARVILLE l. c. Leibniziana l. c. BAYLE l. c. not. D.

z) Lettres de Sorbiere p. 148. STOLL l. c. p. 400.

a) Sobrie Foucherius in commendanda et in luce ampliori ponenda philosophia Academica versatus est, et iudicium pariter atque doctrinam in eo argumento probauit, edita Historia Academicorum, quae incomparabile opus, auctori suo magnae gloriae futurum audit Menagio Menagianor. T. II. p. 387. Non enim ad inuidiam

humani generis Scepticismi commendationem adhibuit, sed tolerabiliorem faciem illi esse, et meliores vultus demonstrare voluit, eam Pyrrhonis scholae operam praestiturus, quam Lipsius Stoicae, Gassendus Epicurae praestiterat, recte id obseruante illustri LEIBNIZIO Theodiceae §. 353. p. 355. De quo non dubitabunt, qui Librum II. dissertationum de Inquirenda veritate legerint, vel solum caput 13. cum cura euoluerint. Non enim is viro eruditissimo animus erat, vt in Scepticismo velut fine suo acquiescat intellectus, sed, quod monitore Leibnizio dicerat, vt eo parante viam, ad perspicuitatem et euidenciam perducatur cogitatio: id quod in laudatis dissertationibus de I. V. magnopere vrget. Intelligi hoc etiam potest ex occasione excusatae historiae et philosophiae Scepticae, quam libris MALLEBRANCHII de Inquirenda veritate, et Cartesianismo opposuit, vt in ipso Dissert. de I. V. limine fatetur.

Tomo primo ^b de eius lucubrationibus diximus. Is enim inter laudatissimos philosophandi modos academicam disceptandi rationem retulit.

Petrus Daniel Huetius.

§. VII. Nemo autem vel diligentior in Scepticismo defendendo commendandoque fuit, vel in stuporem magis et admirationem rempublicam eruditam ea re conuertit, vel concinnior fuit in argumentis enumerandis, quae pro Scepticismo adduci solent PETRO DANIELE HVETIO. Qui ut inter summos Galliae literatae viros per dimidium, et quod excurrit, seculum, iure suo emineat, ita in historia philosophiae quoque eum locum occupat, ut eius memoriam omittere nefas sit. De eius vero vita fatisque *rebusque ad eum pertinentibus*, ipse illustris scriptor commentarium conscripsit, et quo pollebat sermonis Latini nitore et castigatae dictionis copia non res modo suas, sed et amicorum, et orbis literati, quoad suam aetatem, iucunda narratione exposuit, qui liber eo adhuc viuo. Hagae Comitum ^c lucem vidit, et a Lipsiensibus recusus est. Hac narratione ceterisque Huetii chartis usus est, amicus eius OLIVERTVS, qui biographiam eius libello *de Imbecillitate intellectus humani* praefixit. Tacemus ephemerides literatas ^d, passim vitae eius historiam strictim enarrantes. Nos institutum nostrum sequentes, ad ea potissimum respiciemus, quibus, ut in orbe literato immortale nomen Huetius consecutus est, ita de philosophia eiusque historia praeclare meruit, Scepticam autem philosophandi viam si non feliciter planeque, erudite tamen stravit. Natus est Petrus Daniel Huetius, Cadomi parentibus nobilibus et illustri genere fatis, anno salutis recuperatae MDCXXX, VI. Id. Febr. ^e. Patrem habuit Daniele Huetium, qui inclinatis reformatae ecclesiae partibus ad Romanae ecclesiae castra transfugerat. Cum in ipsa pueritia ingenii subtilitatem, et iudicandi vires supra aetatem magnas, elegantiam autem imaginandi facultatis, et indolem ad humanitatem compositam ostenderet, studiis idoneus iudicatus est, a patre tamen ad ea colenda duci non potuit, quem in prima pueritia amisit. Matre vero educationis curam subeunte, quinquenni maior primae literaturae rudimentis a praeceptore domestico initiatus est. Vix autem triennium elapsum erat, in quo spem dederat puer Huetius haud vulgarem, profectuum laetissimorum, cum ipsam segetem laete efflorescentem in prima herba suffocaret mors matris immatura, qua domum suam valde, ait, afflictam esse, adeo ut non multum abesse augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis eversa esset. Et successerat quidem tutoris nomine in partem curae de illo educando Aegidius Macaeus, exquisita mathematicarum disciplinarum et fide-
ralis imprimis scientiae cognitione percelebris ^f, cuius postea supellex ma-
thema-

b) pag. 1334.

c) 1718. et ad calcem Qq. Alnetan. Lips. 1719. 4. qua editione utimur, vid. Bibl. ancienne et moderne T. X. art. 7. Act. erud. 1719. Febr. Europe sauante 1719. Jan. art. 5.

d) Memoires de Trevoux 1721. Avr. NICKER.

Memoires T. I. Noua liter. Germ. 1720. p. 105. 1722. p. 148.

e) Diem natalem, nescio quo fato omisit ipse, indicat OLIVERTVS l. c. Imaginem eleganti Wolfgangi manu aere depictam habes ante ultimam editionem Lipsiensem Demonstrationis Evangelicae.

f) loc. cit. p. 5.

thematica haereditatis iure ad Huetium peruenit. Verum cum is tempus fere omne artis fideralis studio tribueret, exiguam officii curam habuit, eique se subtraxit. Puer autem Huetius interim monacho cuidam crucigero puerilibus literis instituendus traditus est, qui tametsi homo mitis erat, ita tamen supercilio atque voce sua puerulum inter matris amplexus tenerime educatum terruit, vt aetate quoque grandior ad aeris Campani forum ad scholam vocantem cohorresceret. Quibus accessit contubernium adolescentium sanguine iunctorum, qui toti abhorrebant a literarum studiis. Quae tamen impedimenta superauit et indolis ad egregia quaeuis adspirantis bonitas, et Iesuitarum Cadomensium, quorum disciplinae postea traditus est, cura et cohortatio, praemiis quoque et munusculis suffulta, qua factum, vt, qui tantum non extinctus erat, amor literarum rediret. Qui cum in adolescente fauentissima naturae muneribus amplissime instructo accenderetur, mature in flammam erupit, eo insatiabili scientiarum addiscendarum desiderio, quod per omnem postea vitam non deposuit, flagrante. Id quod vehementer quidem praeceptoribus eius placuit calcar currenti addentibus, et noua indies ardori, quo in disciplinarum studia ferebatur, alimenta subiicientibus: commilitonum autem, quos post se relinquebat, inuidiam, et insidias illi contraxit. Abhorrebat tamen, quod mireris, a lingua Graeca, diuina vero ingenii vi quadam raram pangendi carminis facilitatem et felicitatem expressit, eamque simplicitatem et maiestatem fuci adscititii nesciam affecutus est, vt inter primos aetatis illius poetas numerari potuisset fere puer, si exempla veterum magis, quam recentiorum illi magistri imitanda proposuissent. Emenso politioris humanitatis curriculo, cum iam hauriendis philosophiae mysteriis videretur maturus, in Antonii Hallaei professoris regii conuictum et disciplinam transiit, quem virum impense doctum magnam sibi eo tempore praeter geographiam facultatis poeticae famam acquisiuisse, praeter HVETIVM^g testis est PETRVS BAYLE^h. Huius autem et praelectionibus publicis et priuata Institutione harum quoque rerum notitia imbutus, et domestica eius consuetudine egregiis doctrinae incrementis auctus, ad philosophiae artiumque mathematicarum studia totum se conuertit, inque illis ducem nactus est Petrum Mambrunum e Societate Iesu, qui postquam Lutetiae rhetoricam magna cum laude traderat, Cadomum venit, ibi philosophiam explanaturus, post ista vero tempora in Flexienfi collegio philosophiam et theologiam ad vitae finem professus est. Is cum a Platone aliisque antiquitatis magistris didicisset, parum feliciter in philosophia versatum iri, qui ansas eius, artes mathematicas non prius didicisset, Huetium ea de re monuit, auctorque illi extitit, vt Geometriae principia prius delibaret. Quod consilium dum adolescens insolito discendi ardore disciplinas quascunque complexus, exfe-

g) p. 12. 134. h) Dict. T. II. art. Hallé p. 687. i) Obiit 1661.

quitur, adeo cupiditate illius scientiae accurate discendae occupatus est, ut noctes atque dies in ea excolenda consumeret, et iam pene aspernaretur ea studia, quorum amore haecenus erat accensus. Id tamen magister egit, ut cum extinguere hunc Geometriae amorem non posset, in ordinem eum redigeret, et ad percipienda philosophiae praecepta ardentem disciplinarum studio adolescentem perduceret. Ipse cum paulisper aetate maturesceret, non sine literarum suarum damno intellexit, istud sibi nimium geometriae studium noxium accidisse, neglecta philosophia, quod optimum hominibus bonum datum esse intelligebat. Et suo itaque instinctu et Mambruno auctore philosophiae studia renouauit arctiusque complexus est, sepositoque geometrico et astronomico choragio, philosophiam coepit haud fegniter capeffere, ita tamen, ut leges geometrarum ad meditationes philosophicas apte feliciterque transferret. Emiserat per illud tempus Cartesius principia nouae philosophiae suae; quem cognoscendorum cum iam triennium in philosophiae curriculo absoluisset, magna eum cupido incesferat. Fateturque ipse ^{k)} *Dicere non facile se posse, quantam admirabilitatem fecerit noua philosophandi ratio in animo iuuenili, et veterum sectarum rudi, cum ex simplicissimis et facillimis principiis deprompta videret speciosa miracula, et velut sponte exortam mundi huius compagem, totamque rerum naturam.* Addit his, per multos certe annos arctissime deuinctum se tenuisse Cartesianae factionis studium, tum praecipue, cum per Hollandiam et Germaniam viros graues atque doctos velut fascinatione quadam tenaciter Cartesio videret addictos, diuque insipientis huius sapientiae consultum errauisse, donec maturescante aetate, totoque hoc doctrinae apparatu a fundamentis perspecto vela dare retrorsum et cursum iterare coactus esset, cum inanibus structuris niti eam totamque ab imo solo vacillare certissima ratione deprehendisset. Quod quo pacto fecerit, et in aduersariorum Cartesii partes transiuerit, in sequentibus enarrabimus. Sane Iesuitas, quibus ob notissimas causas vehementer inuisa fuit Cartesianae philosophia, ut suo loco infra tradetur, quique plurimum apud Huetium poterant, ad mutationem hanc plurimum contulisse, est verisimillimum. Eo vero iam tempore quamuis sedecim demum annorum adolescens esset, praeclarissimi ingeni Huetiani eminuit praecocitas, cuius ex omni artium mathematicarum circulo specimen publica disputatione in vrbe Cadomeni, stupentibus rei nouitatem cunctis, edidit, cum Eduardum Billium ex S. I. sodalitis virum doctum in iis artibus studiorum moderatorem habuisset. Absoluto philosophiae et τῶν μαθημάτων cursu ad scientiam iuris accedere mos eum iubebat vulgo receptus: quamuis vero legum veterum notitia haud parum illi cordi esset, amoenitas tamen literarum philologicarum et antiquitatis eum retraxit, cum eas ex SAMVELIS BOCHARTI *Geographia sacra* diligere coepisset. Indignatus autem sibi est, cum se Hebraicarum Graecarumque literarum prorsus rudem et ab his praesidiis

k) p. 15.

iner-

inermem videret, sine quibus antiquissimarum rerum cognitio acquiri non potest. Quod effecit, vt cum viui praeceptores in eo doctrinae genere ipsi deessent, nullo alio magistro, nisi se ipso, vsus, breui tempore vtriusque linguae indolem, regulasque perdisceret, et felicissima ingenii excitati et prompti indole nixus sacra oracula multoties ^l legere, scriptores autem Graecos et poetas non sine fructu euoluere posset. Quod minime in eo mirandum, licet singulare prorsus esset, cum praeter florentem iuuentutis vigorem, ac inusitatam mentis alacritatem, ingenio praestantissimo suffultam et viuudum corporis robur accepisset, et nulla vnquam assiduitate laborum, vel lectionis pertinacia et vitae sedentariae desidia expugnaretur, sed vegetus semper et alacris non minus a libris et studiorum contentione discederet, quam accessisset. Plurimum autem illi profuit Bocharti amicitia, cuius *Geographiam sacram* cum inexhaustam eruditionis sacrae et profanae congeriem esse videret, cupido ipsum incessit, ipsum auctorem adeundi, vt eius consiliis et amicitia frueretur. Quae spes eum non fefellit, ab eo enim tempore arctissima inter vtrumque consuetudo coaluit, quae plurimos annos durauit, et ad augendam firmandamque doctrinam Huetio plurimum profuit. Valde tamen in his profanae eruditionis studiis refrixisse pietatis ardorem ipse candide fatetur ^m, quo factum, vt aequalium suorum exempla secutus, commodaque et oblectamenta vitae quaerens circulis hominum, et multo magis etiam mulierum, frequens adestet, et tum cultum corporis et vestimentorum elegantiam, tum reliqua quibus placere sequiori sexu iuuenes solent, cum cura coleret, exercitationibus autem corpus studiose perficeret. Ita exacto vitae iuuenilis tempore, ineunte anno vicefimo primo sui iuris factus e potestate tutorum exiit, qui fatis duriter et illiberaliter eum habuerant. Suis vero facultatibus potitus in re iam lautiori ad alia consilia animum conuertit, et Lutetiae adeundae desiderio flagrans, studiorum nutrimenta in vrbis frequentia quaesivit. Ibi vero cum ingentem artium et scientiarum augendarum apparatus inueniret, totum se illis immerfit, et cum praestantissimis cuiuscunque generis libris conquirendis facultates suas impendit, et tantum non exhaustit, tum virorum eruditionis claritate excellentissimorum amicitiam sibi comparauit, inter quos imprimis fuere ex Societate Iesu celeberrimi viri Dionysius Petauus, Philippus Labbeus, Gabriel Cossartius, Franciscus Vauassor, et Renatus Rapinus, quorum amicitia factum est, vt ad vitae finem singulari studio societatem prosequeretur. Nec tamen omittendum hoc loco est, quod de Petauo, cuius *Dogmata Theologica*, ipsi ob insignem auctoris doctrinam commendatissima fuere, ipse narrat Huetius ⁿ: „Se cum et auctorem nosset, et amaret, „et faceret plurimi, ea et materiae dignitate et nitore dictionis, et passim „diffusa eruditione totas noctes attentum tenuisse et affixum. Verum ad „hibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus suis

A a a 2

„exa-

l) pag. 17.

m) pag. 23.

n) pag. 29.

„examinanti sibi, si quod visum esset infirmius, vacillasse tum quoque
 „apud se dogmatis, quod eo nitebatur, fidem, cum nihil ad eius defen-
 „sionem certius afferri posse putaret, quam quae a tanto viro perpen-
 „sa re fuissent prolata. Hanc vero temerariam opinionem, iuuenili leuitate
 „susceptam, pristinam suam de sacrosanctae nostrae religionis capitibus
 „sententiam, praestitamque iis haecenus a se reuerentiam contagione sua
 „labefecisse. Nec ante conualuisse ex hoc morbo, quam clarioribus de
 „coelo radiis collustrata mente sua offusae discuterentur tenebrae, firmio-
 „ribusque ac profundioribus radicibus sua fides insisteret“. Haec enim
 sincera Huetii confessio apertum facit, qua occasione ad Scepticismum ea
 ratione fouendum, vt infra trademus, primo peruenerit. Nempe iudicii
 vi minus, quam ingenio, valebat, et praeter ea naturalem iudicandi aci-
 em nimia lectionis copia, et imprimis disciplinarum philologicarum cul-
 tura exquisitiori suffocauerat. Cum itaque quadam intellectus sui imbe-
 cillitate in argumento difficili et ancipiti haereret, et exitum non inueniret,
 in eam incidit cogitationem, non suo, sed naturae humanae vitio incerti-
 tudinem istam enasci. Quod vbi semel conceperat, facile fuit illis, quo-
 rum auctoritas apud eum summa erat, persuadere Huetio, aliunde, nempe
 ex ecclesiae testimonio diuinitus collustrato, de rebus maximi momenti
 certum esse illum posse, qui obsequio pronas aures commodet. Verum
 de hac eius circa Scepticismum mente infra plura dicemus. Iam vt vitae
 eius et studiorum historiam porro persequamur, non viuos tantum audi-
 uit et consuluit, sed mortuorum quoque chartis dies noctesque impalluit:
 eamque sibi librorum supellectilem collegit, quae hominis priuati condi-
 tionem paene superaret, et inter splendidissimos thesauros literarios Gal-
 liae referretur. Quam non splendori et ostentationi seruire iussit, sed
 vsui, ita vt elegantiam librorum parum curans, margini allineret, quae-
 cunque vel meditatio vel lectio vasta et memoria fidissima suggessisset. In-
 numeris quoque exemplis per scripta eius sparsis demonstrauit, nihil fere
 eum vel diuinae vel humanae doctrinae, maxime veteris, latuisse, innu-
 mera in horrea sua congeisse, omnes veterum thesauros eruditionis ex-
 pilasse: quae vt admirationi merito sunt inter doctos, ita dolendum, pa-
 rem iudicandi vim isti lectioni non respondisse. Et hac quidem ratione
 tum Parisiis, tum Cadomi, quo Lutetia se iterum conuerterat, plauden-
 tibus cunctis totum se eruditioni et literis tradidit.

*Peregrinatio-
 nes Huetii.*

§. VIII. Haec in Gallia molitus est Huetius. Quem cum exteras quo-
 que regiones inuisendi cupido incessisset, eo tempore, quo iter Italicum me-
 ditabatur, fauentissima peregrinationis literariae occasio ei se obtulit.
 Magno ea aetate studio et ingentibus sumptibus regiaque munificentia viros
 doctissimos et eruditionis excellentia celeberrimos in Sueciam inuitabat
 Christina, magni Gustavi Adolphi filia, imperio clarissima et literis. Huic
 Bochartum vehementer commendauerat Isaacus Vossius, quod is vnus,
 in

in antiquitatis Orientalis omnisque disciplinae veteris notitia et philologia regnaret. Qui cum pollicitationibus reginae esset victus, abitumque Holmiam pararet, vt erat Huetio amicitia coniunctissimus, illi persuasit, vt itineris sibi comes adesset, nec occasionem negligeret in longo per tot regiones et vrbes itinere, viros celeberrimae famae et praestantissimae eruditionis conueniendi. Paruit monenti Bocharto Huetius, et cum discedentem morbo quodam impeditus comitari non posset, abeuntem secutus est, vbi cum sanitate in gratiam rediisset. In Belgium delatus Lugdunensem scholam inuifit, viros doctos adiit, et imprimis Salmasium facilem et beneuolum expertus est. Amstelodami vero Bocharto iunctus, amicitiam Vossii sibi conciliauit, Traiectique pristino malo depressus, Henrici Regii, quem et medica ars commendauerat, et Cartesiana philosophia eo tempore nobilissimum fecerat, consilio et opera sanitati restitutus est. Ex Hollandia vero in Daniam traiciens, vidit Hafniae Olai Wormii thesauros ex omni vel naturae vel artis opere raro et singulari collectos, et Huenam insulam rudibus domiciliis Tychonis Brahei, maximi inter fideralis scientiae cultores, viri illustrem. Holmiam autem delatus multis quidem clementiae fauorisque signis cum Bocharto a regina exceptus est: Non respondit tamen spei atque expectationi euentus, cum reginae animum paulum a virorum doctorum consecratione et literis Burdelotius, quo medico utebatur, alienasset. Vt tamen ex difficili et longinquo itinere literarios, quos quaerebat, fructus Huetius referret, optimis bibliothecae regiae libris, etiam nondum typis vulgatis ita vsus est, vt non contemnendam opum literarum accessionem faceret. Tum commentaria nonnulla Origenis ex codicibus msc. descripsit, quae postea edidit, et praestantissima dissertatione, qua res et dogmata Origenis luculenter exposuit, egregie illustrauit. Grata tamen reginae fuit hominis ad aulicorum morum elegantiam compositi conuersatio, quae causa fuit, cur abitum meditantem inuita dimitteret. Borealibus itaque niuibz relictis in patriam tendens, Gottorpii Adamum Olearium, Hamburgi Petrum Lambecium, viros doctissimos conuenit, et apud Batauos cum summis viris, quorum spectatissima virtus et celeberrima eruditio erat, amicitiam iniit, inter quos valde commendat Alexandri Mori et Davidis Blondelli beneuolentiam. Cadomum redux, nouam interea temporis virorum doctorum societatem inuenit, colendis naturalis disciplinae studiis destinata, cui nomen quoque dedit. Plurimum autem temporis in digerendis perficiendisque Origenis commentariis, consumpsit, hocque saxum graue et molestum diu non sine cura voluit. Vt tamen aliarum quoque disciplinarum oblectamenta tangeret, *Dialogum de Interpretatione et claris interpretibus* scripsit, hocque libro primo tentauit, qua forte et orbis eruditi plausu inter scriptores bonos referri posset. Nec defuit expectationi euentus: cum enim scribendi genere vsus esset plano et perspicuo, multumque luminis scriptioni inesset, lectio autem probata, et sobria de viris

doctis iudicia vbique elucerent, magna eruditorum consensione exceptus, saepiusque recusus est^o, valdeque D. G. MORHOFIO^p laudatur, „quod in argumento, de quo nihil hactenus erat praeceptum, se tamen „per omnes disciplinas diffuderit, et quidem in singulis, qua cura quid con- „uersum sit disquisiuerit, addito vbique limatissimo iudicio“. Iniquior tamen illi videtur in Germanos, quod quidem hominis Galli moribus condonari posset, re ipsa vero falsum est. Aequitatem enim in iudicandis Germanorum circa interpretationem scriptorum veterum meritis omnino seruauit, Germanos vocans^q, „homines ad artium omnium tractationem „a natura satis quidem factos, sed iis etiam quae a natura habent non val- „de magna, diuturno vsu et constanti meditatione excolendis et augendis „gnauos prae ceteris atque industrios, qui, postquam studium interpretandi „arripuit Germania, tam pertinaciter in eo se exercuerint, vix vt vlla gens „meliorem, nulla certe vberiore interpretum foetum tulerit“. Ceterum praeter istos, quos diximus labores in antiquitatibus eruendis diligentiam posuit suam, et ipsos, quod necessarium esse videbat, fontes sectatus est. Cumque ob editionem *Origenianorum* frequenter adiret Lutetiam, doctissimis porro viris innotescere fategit. Inter quos Capellanus fuit, cuius poema epicum, inuitis viris doctis probauit^r. Capellano vero intercedente, ad conuentus quoque eruditorum in aedibus Momorianis pertractus est, inque illa summorum virorum, de literis praeclare differentium sodalitate eruditionis specimina dedit luculenta, eius autem fructus retulit vberimos. Sed cum vitae ecclesiasticae desiderio diu iam flagrasset, in Flexiensi Societatis Iesu collegio sacrae militiae nomen dare constituit, dissuadente tamen id consilium Mambruno, cui obtemperauit, et ad Cadomenses suos reuersus est, eruditorum, quos illa vrbs, et schola, quae ibi alebatur, haud incelebris suppeditabat, consuetudine, commercioque literario cum principibus inter eruditos Europae, viris inito studiis suis alimenta praebens. Nec inuitationem reginae Sueciae, quae circa ista tempora nuntiabatur, sequi voluit, cuius inconstantiam in ipsa Suecia satis perspexerat^s. Ipse cum Cadomum, patriam suam, sedem studiorum tranquillissimam sibi delegisset, eaque aetate inter Gallos, Batavos atque Anglos naturalis doctrinae, obseruationibus et experientia virorum doctissimorum aucta et suffulta laeta incrementa illustribus societatibus constitutis cepisset, similem cum amicis nonnullis rerum physicarum peritissimis laborem singulis hebdomadibus suscepit, et academiam in aedibus suis instituit, in qua praeter rerum naturalium scientiam anatomiae et astronomiae ratio haberetur. In quo laudabili consilio consenserunt et ad amplificanda philosophiae latifundia operam suam contulerunt viri quidam doctrinae laude celeberrimi et philosophiae peritissimi: Inter quos etiam

Petrus

o) Primum prodijt Lutetiae 1661. 4. dein Stadae 1680. Hagae Comitum, et Lipsiae 1683. 8.
p) Polyhist. liter. T. III. L.V. c. 1. §. 14. p. 536.

q) pag. 273.

r) p. 67. Mem. de Trevoux 1722. Aug. art. I.

s) pag. 86.

Petrus Callifus fuit, in Academia Cadomenfi philosophiae professor, qui erudito commentario BOETHII libros *de Consolatione philosophiae* illustravit, et deserto, cui prius adhaeserat Lyceo, ad Cartesianam factionem, cui tunc adhuc nomen dabat Huetius, descivit, eiusque praecepta, indignantibus Romanae ecclesiae theologis ad explicandam transubstantiationis, quam vocant, doctrinam adhibuit. Adeo vero placuit recens institutum augendis philosophiae incrementis, duce et auctore Huetio destinatum Colberto, qui tunc disciplinas omnes regia auctoritate magno studio iuuabat, ut regis nomine pecunias numerari iuberet ad faciendos liberaliter sumtus, et toleranda experimentorum impendia. His autem exercitationibus dum totus inuigilat Huetius, noua ei suppeditata occasio est, Pyrrhonium philosophandi genus diligentius perquirendi et amorem inde eius concipiendi, quem non nisi cum vita deposuit. Nempe regis indignatione et fortunae resstantis inuidia pulsus ab aula, et in Cadomensem urbem relegatus erat Cormisus, senatus Aquensis praefes, in quo viro literarum peritiam et imprimis veteris philosophiae cognitionem haud vulgarem laudat Huetius. Cui cum ille admodum esset commendatus, ut afflicti res consilio, ut posset, et solatio iuuaret, eius virtute et eruditione commotus, frequens illi adsuit, et singulis fere diebus eruditus cum eo colloquiis tempus terendo, multum de rebus antiquorum et praecipue de veterum philosophorum sectis sermonem habuit. Eum autem ait, cum omnium egregie sciens esset, illa potissimum accurate tenuisse, quae animum iubent ab omni assensu sustinere. Is autem sumopere comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione sua, ut cum vix nomine prius auctor ille notus fuisset Huetio, eum diligenter magnaque cum cura euolueret, et familiarem sibi deligeret, summaque, ut ipse fatetur, illius apud eum esset commendatio. Et tum quidem Huetium fundamenta Pyrrhoniae philosophiae posuisse, cum ut supra obseruatum iam prius animo fluctuasset, nec sibi in philosophematis suis ubique satisfaceret, ex praefatione libri *de Imbecillitate intellectus humani*, patet, in qua suppressio quidem Cormisii nomine, hunc quem iisdem paene verbis ob insignem veteris philosophiae peritiam, et Pyrrhonismi amorem commendat, ad sequendas has partes sibi auctorem hortatoremque fuisse longa narratione exponit, sic ut fictum illud exordium, licet Patauii habitam illam disputationem diceret, videri non debeat. Sane ab eo tempore plurimum Scepticismi fauisse, sequens vitae eius testabitur historia.

§. IX. Valde cum eruditione multiplici, quam istis mediis atque laboribus comparauerat, creuit fama Huetii atque existimatio, adeo ut regia liberalitate recrearetur. Colberto enim auctore cum Ludouicus XIV ad excitanda honestissimarum disciplinarum studia viris per Europam doctissimis annua stipendia regia munificentia decerneret, Huetius quoque inter eos iudicatus est, qui gratificatione ista regis exornandi essent, eaque beneficentia

Labores eruditi Huetii.

ficentia per multos annos frui potuit. Praeterea senatui Aqueñsi adscribendus erat, nisi splendido muneri tranquilla Musarum otia praetulisset. Narrat „ipse quoque“, et post eum, OLIVETVS *, „legatum Tottium a rege Sueciae missum Capellanum adiisse, Huetio veteri necessitudine addictum, dixisseque, habere se in mandatis a Suecici regni proceribus, denuntiaret ipsi, vniuersis illorum suffragiis delectum eum esse, cui regis sui in literis instituendi cura traderetur, qua propter maturandam esse „profectionem in Sueciam; at se Suecici coeli inclementiam expertum „gentisque asperitatem, et mores a Gallica vrbantate adeo alienos, oblatum munus modeste repudiavisse“. Quod tamen falsum esse, Auctores *Actorum literariorum Sueciae* † inuictis rationibus demonstrauerunt, et ex ipsis regni actis atque tabularii fide euicerunt, Carolum Gustauum regem anno MDCLX ineunte instituendi filii principis in literis curam Figrelino Griepenhelmio tradidisse, consentientibus, qui ei has partes assignauere, regni proceribus et tutoribus regii iuuenis; qui alienissimo a religione Romanensi fuerint animo, ita vt ne quidem Christinae, reginae suae, Stockholmiam ad exequias Caroli Gustauici celebrandas reduci publicum concefferint religionis exercitium; ipsum vero regium paedagogum iurisiurandi fide obstringi petierint, vt regiam sobolem secundum doctrinam Augustanae Confessionis inuariatae cultu Dei imbueret. Omnium applausu quoque studia regia moderatum esse Griepenhelmum, nec in instructione legati comitis Tottii, anno MDCLXI, neque in literis ad eum vllis vel senatus regii vel cancellariae, quam vocant, teste archiuario regni quicquam de Huetio legi. Quae vt omnino fide publica stant et certissima sunt, ita probant, vel Huetium paulo iactantius ea ex rumusculo incerto falsoque protulisse, vel, quod nobis verisimilius videtur, Capellanum, vt Huetio, strenue eius partes contra obtrectatores tuenti, palpum obtruderet, ex solo legati Suecici testimonio, spectatam apud Suecos esse Huetii eruditionem, talia confinxisse, et ad Huetium, fidem amico dantem perscripisse. Valde eo tempore vrgebat Huetius *opus Origenianum*, quod tandem commendatissima editione anno MDCLXXXVII prodiit ‡, et in quo praeter antiquitatis ecclesiasticae notitiam plane singularem, ostendit quoque elegantissimis, quas historiae Origenianae insperfit, obseruationibus, quam egregie in veteris philosophiae historia fuerit versatus. De quo tamen eius labore hoc loco plura dicere nihil attinet, dabit alia B. I. O. ALB. FABRICII § diligentia. Amisit eo tempore, quo hoc saxum maxime voluebat amicum veteranum Bochartum, cui plurimum eruditio Huetii debuit, qui tamen, cum de loco quodam Origenis circa sanctum corporis Christi sacramentum cultumque angelorum cum eo disputaret ardentius, nonnihil amicitiam refrige-

u) p. 96. factum id esse, ait, anno 1661.

x) pag. 19.

y) 1723. Trimestri IV. Art. 2. p. 466.

z) Apud Rothomagenfes.

a) Bibl. Graec. Vol. V. p. 216. et quae nos supra temo tertio diximus.

frigescere passus est ^b. Circa id quoque tempus elegantem vtilissimamque tractationem *de Fabulis Romanensibus* plaudente republica erudita edidit ^c, quae aliquoties postea recusa est ^d, quaeque non nostri modo temporis res literarias illustrat, sed et veteri literaturae maxime philosophicae lucem amplam foeneratur, et ad cognoscendas origines philosophicas plurimum conferre potest. Occasione enim istarum fabularum de philosophia veterum mythologica, et orientalium methodo allegorica observationes iucundas et praestantissimas attulit, et hanc antiquae doctrinae partem multa luce perfudit. Biennio post summos in vtroque iure honores in academia patria obtinuit, et in illustre quoque honorariorum iuris doctorum collegium Parisiensis academia eum adsciuit. Tanta autem eius existimatio et doctrinae celebritas extitit, ut cum Delphini adolescentiae regendae praepositus fuisset Montausierus, Huetius potissimum ab eo regi commendaretur, qui ad formandos congressus literarios apud regium principem circa illum esset, eiusque animum literis istis, quibus principes iuvenes formari solent, imbueret. Qua ratione Cadomo Lutetiam cum Huetio sedes eius literaria et supellex libraria amplissima translata est. Quod grauissimum munus vna cum Bossueto dum exsequitur, et Galliae futurum regem optimis artibus instruit, priuata industria opus illud celebre, quod *Demonstrationem Euangelicam* inscripsit, et in quod, velut in horreum, praestantissimae et abundantissimae eruditionis suae copias contulit, confecit, in quo veritatem religionis Christianae secundum geometrarum leges demonstrare suscepit. Non patiuntur quidem tractationis nostrae institutum et limites, ut huius operis extra Galliam magis, quam inter Huetii συμπατριώτας celebris historiam exponamus, sed consulendi sunt viri docti, qui eius res tetigerunt ^e. Non tamen indictum hoc loco praetereundum est, historiam veteris philosophiae, praecipue barbaricae et mythicae, ad probandam veritatem reuelationis diuinae in sacris literis patefactae Huetium multoties in partes vocauisse. Fecisse id virum summum infinitae lectionis copia, et vi ingenii tanta, ut admirationem iure mereatur, non negamus, optamus autem, ut in huius generis scriptione, quam ad seueras geometrarum leges se exacturum promiserat, ad certiora animum intendisset, inepta, quae haud raro sequitur praepiudicia, omisisset, et imprimis omnis antiquitatis barbaricae Graecaeque origines ad Hebraeos referendo, causam quam tuebatur, optimam impietati non prodidisset, et a temerariis coniecturis, quibus omnes veteres philosophos ad patriarchas Hebraeorum, praesertim ad Moysen, obtorto collo trahit, abstinuisset. Ita enim nec origines sacras, nec philosophicas corrupisset, et certiori talo

b) pag. 99.

c) Paris 1670. 8.

d) Amstelod. 1679. 1716. Belgice, 1672. Anglice, ex Gallico Latina saepius prodiit.

e) Act. Erud. 1692. p. 282. Io. FABRICIUS Hist. Bibl. suae P. IV. p. 30. Io. ALB. FABRICIUS Syllog. Script. de V. R. C. c. 27. p. 516. BVDDEVS Itag. Hist. theol. L. II. c. 1. p. 431. seqq.

confisteret eius demonstratio, ut suo loco ^f multis a nobis exemplis est euictum. Iudicio itaque sobrio et accurata veterum religionum et philosophiae notitia opus est, si quis istum librum ad vsus egregios adhiberi velit. Ceterum cum iam circa ista tempora Huetium Scepticismo vehementer fauisse, ex supra adductis sit certissimum, merito mirati sunt multi, virum summum ausum tamen esse Demonstrationem Euangelicam scribere, quam suppositis iis, quae in tractatu de *Imbecillitate intellectus humani* fulcit, axiomatibus conuellere est facillimum. Abstinemus tamen a iudicio de scopo Huetii ferendo, illudque Lectori sagaci et ad Huetii circumstantias attendenti relinquimus, id modo monentes, cautis aliquam istius, quod auctorem ad scribendum commouit, consilii rationem, subolere posse ex praefatione nouae editioni praemissa, in qua se hanc Demonstrationem traditioni inaedificasse fatetur. Eam vero Pyrrhonismo non aduersari, sed hunc ad eam viam munire tum temporis iam credebat Huetius, ut ex *Q. g. Alnetanis* est manifestissimum. Immo in ipso illo demonstrationis Euangelicae limine hunc scopum suum, illamque de hoc argumento mentem non prorsus abscondere potuit. Prolixe enim in *Operis Prologo* ^g demonstrare nititur, „ad faciendam fidem inanem esse, sine gratia Dei omnem argumentationem, viam cognitionis, quae per sensum ac rationem sit, obscuram esse, ancipitem et fallacem, ad veri notitiam malefidam et intutam infinitis obseptam philosophorum tricis, et quaestionibus; fidem vero claram esse et apertam, constantem, prae-lucentemque animo, ancipites motus et fluctuationes admissio coelesti lumine componentem, quam si cui Deus largitus sit, eum probationes non requirere; quae si desit, nullam illi sufficere demonstrationem“. Immo eo usque progreditur, ut asserat: „Idcirco non perspicacis et certae, sed coecae et hebetis rationis vsum nobis Deum concessisse, ne manifestam sacrorum mysteriorum notitiam ratione adepti, fidem aspernaremur“. Fatetur quoque, „ita Christianismo longe minus aduersari videri, quam existimetur vulgo, eas philosophorum disciplinas, quae incertum habent ac dubium, quicquid sensuum et rationis ope cognoscimus, quaeque sustinent se ab omni assensu. Sic enim praeiudiciis expurgatos animos ac opinionibus liberos Deo regendos, et fidei diuinae moderandos facile se permittere“. Quae ubi Augustini (in Academicorum castris olim militantis) testimoniis illustrasset, addit: „Extitisse subinde viros ingenio ac eruditione praestantes, qui ut viam munirent doctrinae Christianae prius ex hominum animis eradicandam censuerint philosophiam, et Scepticis ad id argumentis commode ac feliciter vfi sint; atque eo tutius, quod scirent, et aperte praedicarent, irrita fore eadem vim, quae omnem amissura, si aduersus Christianam disciplinam torquerentur, quippe cuius principia non ab hominibus rebusue humanis, sed a Deo ipso ducerentur“. Non tam obefae naris fuit Huetius, ut non intellige-

ret,

f) Tomo primo, passim.

g) pag. m. 5. edit. recentiss.

ref, obiici posse: *Quorsum igitur ista demonstratio?* Sed respondet: „Nempe ad parandam et confirmandam fidem, quam per scientiam gigni „in nobis, nutrir, defendi, ac roborari sciscit Augustinus; non quasi per „propriam et praecipuam causam, sed vt per extraneum et ascititium ad- „miniculum, quo in obsequium Christi debitaeque Christo fidei mens no- „stra sensim flectitur“. Non exigemus hoc demonstrationis genus eius- que vsum ad leges ratiocinandi, quas dubias esse et incertas iam tum sta- tuebat Huetius, nec quo pacto hunc se finem sibi propositum rite obtinu- erit perquiremus; faciet id sine nobis Lectoris industria; id modo mone- mus, animo Scepticismo plene imbuto ad hoc opus scribendum se accinxis- se Huetium, et alia prorsus respexisse, quam incautus ad haec eius monita credebatur orbis literarius, adeoque frustra egisse, qui ob illum librum, dis- sertationem *de Imbecillitate intellectus humani* illi abiudicarunt. Cete- rum eo tempore consilium auctorum Latinorum, quos classicos vocant, in vsum Delphini illustrandorum, inter primos concepit^b, ipse Manilium hac ratione notis suis illustrauit. De qua re praeter historiae criticae La- tinae linguae scriptores videsis Io. ALB. FABRICIVMⁱ.

§. X. Haecenus inter aulae obsequia vixerat Huetius, vitae tamen ecclesiasticae semper appetentior. Anno autem aetatis quadragesimo sex- to, postquam huic se consilio paulatim attemperauisset, ordines ecclesia- sticos suscepit: cumque paulo post splendidae societati, quae Academiae Francicae nomen gerit esset adscriptus, vacanti apud Alnetanos abbatiae a rege praefectus est, eam tamen non nisi anno M D C LXXX, quo de nuptiis Delphini cogitatum est, et studiorum eius curriculum desinit, adire licuit. Transacto igitur in aula toto decennio Cadomum primum, ac deinde Alnetum venit, qui locus cum amoenitate sua Tempe quaedam videretur Huetio, Musas eius ita prouocauit, vt non modo loci iucundissi- mum aspectum suis celebraret carminibus, sed et eum sibi secessum exopta- tissimum eligeret, in quem singulis annis redeunte vere exspatiaretur, totas- que aetates in tranquillissimo degens otio, noctes diesque in rerum huma- narum diuinarumque meditatione transigeret. In hac ergo quieta studio- rum sede, quam diu meditatus erat, Scepticae philosophiae commenda- tionem suscepit^k, conscriptis editisque *Quaestionibus Alnetanis*^l, in qui- bus de rationibus et fidei concordia tractationem exorsus demonstrare vo- luit, quae essent partes rationis in suscipienda fide, vsque quo pertinere debeat in rationem fidei imperium; docere etiam, nihil tam alienum a sensu communi proponi nobis a religione, quorum dogmatum et praecep- torum non consimilia vel etiam a fide moribusque hominum magis alie- na, gentes optimis institutis temperatae vel non crediderint, vel in vsum consuetudinemque non receperint, proptereaque nullam superesse causam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Quanquam autem totam eam

Vita ecclesiastica Huetii, et scripta tum edita.

B b b b 2

dispu-

h) pag. 119 seq.

i) Bibl. Lat. Tom. I. pag. 294.

k) pag. 143.

l) Cadomi 1690. 4. Lipsiae 1693. 1719. 4.

disputationem satis longam et prolixam, variaque doctrina mirifice exultam eo fine auctor adhibuit, ut religionis Christianae veritatem impiis persuaderet: fatendum tamen, reuelationis eum assertionem rationis euerfione inaedificasse. Facit id quidem occultius, nec ut ipsa rationis principia videatur eiurasse; attamen id hoc pacto agit, ut pateat, frustra esse rationis laborem omnem, nisi cum se sentiat inanes in veritate detegenda conatus suscipere, eo ducat, ut certiores ex reuelatione veritatem quaeramus. Fundamentum toti hypothesei sternit, fluctuans animi iudicium, quod dum incertum haeret, quam ratione mentis ideae cum rebus externis congruant, exque hac consensione veritas oriatur, cum videat, species internas et ideas rebus externis applicare se non posse, neque ad eas conferre, ac proinde veritatem firme attingere; inde intelligit, per rationem cerni clare viam non posse, qua eatur ad veritatem. Quo pacto dum viae incerta ratio suspensa haereat, in ea incertitudine non acquiescendum, sed alium ducem eligendum esse statuit, qui certius tutiusque iter ingrediendum ostendat, nempe fidem: huncque in modum egregie se putat Scepticismi, in incertitudine non haerentis modo sed acquiescentis insaniam sanauisse, et qua ratione adhaerendum sit philosophis, qui dubitationis artem profitentur, docuisse. Et hac ratione quidem ita occulte rem suam agit Huetius, ut licet satis manifeste pro Pyrrhonismo causam in eo libro perorauerit, fere nemini tamen Scepticismi suspectus factus sit, donec post eius fata decantata illa incertitudinis Pyrrhonicae apologia prodiiisset. Neque tamen magnopere mirandum, ad hanc potissimum Scepticismi viam Huetium confugisse. Cum enim et intellectus, rerum copia impediti praegrauatique, imbecillitate quadam laboraret, quem eius morbum in pulcherrimis ingenii, quod elegantissimum et viuum habebat, foetibus passim deprehendere licet, et ista infirmitate debilitatus rationibus e contraria parte inter se concurrentibus satisfacere non posset, innumeram autem opinionum late disseminatarum turbam animo comprehenderet, non potuit non ad philosophiam illam incertam, et dubitationis artem deficere, in qua eum a doctis nonnullis viris contentionum philosophicarum pertaesis confirmatum fuisse, ipse candide fatetur. His vero accesserunt momenta duo, ex his quaestionibus Alnetanis paulo attentius eas legentibus facile colligenda: Quorum vnum ad philosophiam pertinet, alterum ad religionem. Et philosophiam quidem initio amplexus erat Huetius Peripatetico-Scholasticam, cuius vanitatem cum intellexisset, ad Cartesianam desciiuit, eamque miro amore diu complexus est. At cum vel Iesuitarum instinctu, qui plurimum apud eum auctoritatis habebant, vel ipsorum ratiociniorum infirmitate dubitare admodum et aliis eam factionem armis aggredi coepisset, ut ex eius *Censura philosophiae Cartesianae* constat, quam paulo post ex Alnetano secessu prodiiisse dicemus, non potuit non ad Pyrrhonias partes deflectere, cum meliora haud nosset. Quod vero ad religionem attinet, notum ex actis ecclesiasticis superioris seculi, exoriente Cartesiana philo-

sophia

sophia illos viros doctos, qui extra Romanam ecclesiam viuebant, telis ex Cartesianis pharetris defunctis vehementer Romanam aciem pressisse, et imprimis transubstantiationis dogmati immedicabile vulnus infixisse. Qui itaque philosophiae et rationis ope succurrere laboranti aciei non poterant, ad alia auxilia properarunt, contentaque rationis auctoritate ad fidei, et quod illius fundamentum statuebant, traditionis siue ecclesiae vocem confugerunt. Cuius rei testes nouarum artium, siue methodorum architectos aduocamus, et ad eas disputationes prouocamus, quae inter Gallos de via examinis et auctoritatis magna animorum contentione agitatae sunt. Et postremis his partibus accessisse Huetium, ob causas supra adductas nemo mirari debet, rerum in ecclesia eo tempore gestarum memor. Has enim *Quaestiones Alnetanas* eo illum fine scripsisse, vt auctoritatem traditionis contra rationis imperium stabiliret, ipse candide fatetur. Verum eum in modum id praestitit Huetius, vt parum praesidii in eius dimicatione magnis licet doctrinae copiis suffulta ponere illis liceat, qui viam examinis reiiciunt. Imbecillia enim pleraque sunt, quae affert, confusa et ad accuratae ratiocinationis leges haud exacta, quae vero ex omnium religionum sylua congeffit, et ad demonstrandam veritatem R. C. attulit, ita deprauata a domestica significatione et proprio ac genuino sensu sunt, vt plane indigna Huetiana fama ea tractatio videri queat. Maxime vero vehementer veterum philosophorum systemata corrumpit, et perditissimos errores inducto fuco ita pinxit, vt concordare cum sacris dogmatibus videri queant. Quae ratio est, cur valde hic labor viris doctis displicuerit, et innumeros in eo naeuos illi detexerint^m. Sane nec a veritate nec a iudicio destituitur acutissimi HEVMANNI censuraⁿ, qui vbi periculosum eum librum atque infidiarum plenum esse obseruasset, id maximopere notandum esse monet, ad eiurandam contemnendamque philosophiam omnem eum vbique collineare, nec aliud quaesuisse Huetium, quam vt omisissis disputationibus desperatoque rationis auxilio, qui in Gallia a Romana ecclesia defecerunt, coecum Romanae auctoritati obsequium praestarent. Quod tamen tantum abest, vt obtinuisse credendum sit, vt potius aduersae, quam tacite aggrediendam ratus est parti tela improuidus subministraverit. Id quod tamen operose demonstrare huius loci haud est^o. Non multo feliciori quoque pugnae genere decertasse visus est Huetius, cum *Censuram philosophiae Cartesianae* in ea mora Alnetana conscriberet, quae apud Parisienses edita^p et aliquoties recusa est^q. Quamuis enim nonnulla Cartesianae philosophiae vulnera infixis-

B b b b 3

set,

m) Vid. MOSHEIM. ad Cudworth. p. 960. 973. 996. 1050. 716. 1004. BVDDEVS Isagog. L. I. c. 4. §. 23. pag. 235.

n) Act. philos. Vol. I. p. 313.

o) Exemplum esse potest, dum L. II. c. 4. p. m. 101. Cultum Angelorum ex philosophia Alexandrina deriuat, verissimo quidem argumento, cuius veritatem nuper quoque perpe-

xit eruditissimus Anonymus, qui Adifidaemonis Philoromaei nomine elegantissimas vindicias aduersus sycophantas Iuuauenses Veneriis edidit. c. 2. p. 43. Sed exitiali illis, qui hunc angelorum cultum ex turbidis his lacunis exortum, pro orthodoxo commendant. p) 1689.

q) Curante M. MEIBOMIO Helmstadii et Franequae 1609. 4. Paris. 1694. 12.

fer, telum tamen in intima viscera non adegit, facileque inuenerunt Cartesii affeculae, quid reponerent. Processerunt enim contra eum in hanc arenam Ioannes Eberhardus Schwelingius, Ioannes Schottanus, Petrus Syluanus Regis, et Andreas Petermannus, de quorum scriptis contra Huetii censuram consulendus Cl. STOLLIVS^{r)}. Valde hos quidem aduersarios velut leuis armaturae milites contemnit Huetius^{s)}, maxime vero se huius sectae vanitatem tam certis documentis patefecisse gloriatur, vt cum nuperus ille factionis huius propugnator Petrus Syluanus Regisius refellere eum instituisset, non aliter expedire se potuerit, quam postquam verba Huetii falsa interpretatione adulterasset; adeo vt argumentationi eius responsum opponere simulans, sibi ipsi dolo malo sed inani calliditate responderit. Aliter tamen visum P. Baylio, acutiori quam Huetius fuit, in hoc argumento iudici, qui Regisii hanc animaduersionem exemplo aliis commendare non cunctatus est^{t)}, vt discant, qua ratione in hac re verandum sit. Certe inaequalia heic arma Huetii et

impar congressus Achillei.

Ex his vero intelligi quoque potest, quid de consilio Huetii conscribendae historiae philosophicae iudicandum sit. Nempe cum ab adolescentia primisque literarum studiis existimatio veteris philosophiae eius animo infedisset, ad cognoscendas sectas veteris philosophiae antistitem a Laërtio explicatas plurimum laboris atque diligentiae contulit, et ex veterum lectione promtuarium aliquod ad Diogenem Laërtium collegit, ex quo ea depromsit, quae in *Demonstratione Euangelica* et in *Quaestionibus Alnetanis* de hoc argumento dixerat. Cumque MENAGII *Commentarium in Laërtium* recognoscendum ab auctore accepisset, ex quo magna illi succreuit veteris sapientiae notitia, adeo huius studii amore captus est, vt nullum iter fusciperet, nullo subcisiuo frueretur tempore, quo non Laërtium secum habuerit, et veteri philosophiae illustrandae partem temporis consecrauerit. Quo pacto in magnam molem excreuit opus, quod in partes secandum edendumque decreuit, nihil tamen ex eo profectum prodiit, praeter *Quaestiones Alnetanas* et *Censuram philosophiae Cartesianae*: ex quibus, si a partium studio seponendus est animus, iudicandum, plus ad congerendum quam digerendum illustrem auctorem habuisse virum, nec illi ea auxilia adfuisse, quae ad condendam philosophiae veteris historiam requiruntur, licet materiam habuerit ita amplam et abundantem, vt nemo fere eo tempore illius diuitias literarias aequauerit. Quam sententiam vere dictam esse, vel hoc vno argumento constat, quod ex copiosissima vastaque illa veteris sapientiae collectione haud alium, quam Scepticismum, fructum retulerit. Id quod tantum abest, vt neget, vt potius „hunc sibi egregium vsum enatum gloriatur, „quod, cum philosophia „nul-

r) Hist. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.

s) loc. cit. p. 142. 162.

t) FONTENELLE Hist. de Renouell. de l'Aca-

demie Franc. p. 184. LE CLERC Bibl. vniuers. Tom. XV. p. 330.

u) pag. 142.

„nullis contineatur finibus, et vltra mundi ipsius atque aeui metas euage-
 „tur in immensum, mens autem humana in angustum coacta, et humi
 „depressa densisque obducta tenebris in claram lucem crepere, arduosque
 „veritatis apices ratione sua subnixa conetur apprehendere, quaerendum
 „sibi proposuerit, quousque viribus illa suis sese possit attollere, quae-
 „nam illi petendae essent a fide suppetiae“. Cuius meditationis fructum
 cum *Quaestiones Alnetanas* fuisse dicat, apparet inde, immensam illam
 farraginem veteris philosophiae, cui iudicio interposito subigendae impar
 fuit Huetianum ingenium fluctuans atque ambiguum, Scepticismum apud
 eum genuisse. Ceterum ex hoc abbatae Alnetanae secessu alia quoque
 eius scripta prodierunt, quibus admodum nominis sui celebritatem auxit;
 inter quae libellus *de Nauigationibus Salomonis* magno eruditorum plau-
 su exceptus est. Eo quoque tempore cum Nicolao Boelaeo (Boileau) Pra-
 tellio, de sublimi in verbis Mosis cosmogoniam describentis disputauit;
 quam disputationem cum post multos annos Ioannes Clericus edidisset,
 valde ea re irritata est poëtae satyrici, et pungentis non modo, sed inter-
 dum quoque latrantis rabies. Creuit istis laboribus Huetianae eruditionis
 celebritas, et meritorum cumulus tantus visus est, vt anno MDCLXXXV.
 a rege Episcopus Sueffionensis designaretur; ob notissimas autem lites,
 quae aulae Gallicae cum curia Romana intercedebant, non nisi elapso se-
 ptennio confirmationem pontificis maximi, et possessionem muneris istius
 nancisci potuit. Interim insula Sueffionensi cum Abrincensi commutata
 anno MDCXCII diploma Romanum satis magno, vt conqueritur, pre-
 tio redemptum accepit. Neque in eius ecclesiae administratione illas deli-
 cias inuenit, quibus in Alnetana abbazia frui poterat. Adeo enim colla-
 pta erat disciplina ecclesiastica, corrupti cleri mores, perditae incolarum
 consuetudines, vt non sine graui molestia habita synodo et statutis condi-
 tis * feueris in ordinem deuiantes cogere posset. Quod cum aegre fer-
 ret Huetius, otio literario totus fere innutritus, et aquae insalubritas eo
 loco inimica esset eius sanitati, ingrauesceret autem aetas prouectior, et
 augerentur senectutis incommoda, consentiente rege episcopatu se abdi-
 cauit, a rege autem Fontanetenfi abbatae praefectus est, ne rei familiaris
 angustiis obscurata eius dignitas fordesceret. Fontanetum autem cum
 Cadomo vicinum esset, valde hoc senii sui portu gauisus est Huetius, ae-
 desque abbatis exornari et supellectile eleganter instrui curauit. Ast quam
 tranquillitatis sedem sibi fore sperauerat, molestiarum et indignationis
 campum expertus est. Nam et vicinorum neglectum aegre tulit et litibus
 excitatis Francisci Casaei (de la Chaise) Iesuitae inclementia maxima re-
 bus eius illata est calamitas: et a fraudulentis hominibus, qui reditus ex
 praediis eius prouenientes conduxerant circumuentus est. Quae taedia ta-
 men consuetis literarum studiis et imprimis veteris philosophiae disciplina
 leuauit, vt potuit, animi vero molestiam auxerunt Ioannes Schottanus et
 Petrus

* Prodiere Statuta Synodalia Cadomi 1693.

Petrus Callius, pro Cartesio vehementer in Huetium insurgentes. Quam Cartesianorum maledicentiam ut vindicaret, cum a litibus istis se indignis valde abhorreret, seuera autem studia impedirent oculorum debilitas et epiphorae, ad ludicrum scribendi genus conuersus, fabula Milesia Cartesianos exagitandos esse statuit. Edidit itaque *nouas memorias ad iuuantdam* ^y *Cartesianismi historiam* aliquoties *ἀνοήτως* editas, nomine suo ita clam habito, ut diu Huetium auctorem esse viri docti ignorarent. In ea scriptiuncula Regisio dicata multo sale satyrico Cartesianos aspergit, fictione usus, Cartesium falsa mortis imagine delusus Suecis ad Lappones clam discessisse, et inter eos nouam scholam excitauisse. Neque Batauorum ingeniis parcat, quae ob frigus aliquod aptiora iudicat ^z ad Cartesianae philosophiae mysteria percipienda, quam feruidos Gallorum spiritus; non recordatus, inter suos Mommorium, Rohaltium, Bosluetum aliosque inter Cartesianos, ipso narrante, militauisse. Tandem secessus Fontanetani, et molestiarum pertaesus Lutetiam reuersus est, ut inter literarum dulcedines, et conuersationis eruditae delicias vitam clauderet. Cumque in aedibus Iesuitarum sibi domicilium delegisset, ibi corpusculum senectutis morbis fractum et grauatum reficere, animum autem virorum doctissimorum colloquiis et veterum studiorum reminiscencia pascere constituit: bibliothecam quoque suam ne post mortem dispergeretur, illuc transtulit, et Iesuitarum societati testamento legauit, ita tamen, ut in publicos eruditorum usus certis legibus ab eo scriptis ^a prostaret. Et hoc quidem pacto senectutis incommoda leuauit, et post grauissimum morbum, restituta sanitate *Commentarium de rebus ad eum pertinentibus* conscripsit. Cumque memoriae vires valde decrescerent, et grandaeuus senex maioris molis operibus scribendis amplius non sufficeret, morbis autem et corporis infirmitate animi quoque vigor sensim exhauriretur ^b, *breuibus Dissertationibus* ^c conscribendis animum adplicuit. In quibus licet multa saluberrima congefferit, fatendum tamen exhaustos senectutis valde prouectae incommodis spiritus, eas subinde prodere, nec amplius eas scriptiunculas Huetiano respondere ingenio. Pietati vero vltimos dies litaturus dum Vulgatam annotationibus illustrare contendit, tandem nonagenario maior anno MDCCXXI, VII. Cal. Febr. rebus mortalium eripitur.

§. XI. Clan-

y) Nouveaux memoires pour servir a l'Histoire du Cartesianisme par Mr. G. de l'A. Paris 1692. 12. Traiecti ad Rhen. 1693. 12. z) p. 50.

a) Extant Amoenit. literar. T. V. art. 7. p. 164. collapsas vero aedes illi Bibliothecae destinatas refecerunt Iesuitae.

b) Talem inuenit Cl. MAICHELIUS, vid. diff. de Bibliothec. Parisiensibus P. I. c. 5. §. 7. p. 96. ob hanc infirmitatem excusat Oliuetus confusionem quandam in Comm. de sua vita occurrentem.

c) Dissertatiunculas istas abbas TILLADETVS Collectione dissertationum ad religionem et philosophiam spectantium Paris 1712. 12. inseruit, eo enim amico utebatur Huetius. Cogitationes autem miscellaneas Huetianorum nomine vulgavit OLIVETVS Paris 1722. 4. in quibus frigus senile subinde deprehendes. Conf. Act. Erud. 1722. Sept. art. 12. Journ. des Savans 1721. Aug. art. 6. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. art. 3. Memoires Hist. et crit. 1721. Iun. art. 1.

§. XI. Clanculum haecenus, quoad viuebat, Scepticismi semina spar-
serat Huetius, probe gnarus, quanta nomen huius factionis inuidia sequi
soleat: quare aliud quasi agendo, vti dictum, Pyrrhonismum commenda-
uit, nunquam tamen videri voluit, ac si totam philosophiam dogmati-
cam euertere in animo habuisset: contentus ostendisse, necessarium esse,
vt ob rationis imbecillitatem et innumeras, quae in inquirenda veritate oc-
currunt, difficultates fidei potiores credantur partes esse, quam rationis.
Verum, quod cautus, dum viuebat, facere omiserat, illo fati erepto com-
paruit, edito ab amico Huetii, OLIVETO, dissertatione eius de *Imbecillitate intellectus humani*, quam vernacula quidem, in qua edita est ^d,
conscripta, in Latinam vero conuersam simul reliquit. Eam diu ante
fata illustrem virum consarcinauisse, ex libri prooemio, si cum reliqua
vitae eius historia comparatur, qualem ipse enarrauit, cautus lector facile
deprehendet. Fatetur enim eo in loco, amicum quendam ingenii excel-
lentissimi magnorumque meritorum, cum inimicorum inuidia et potentia
esset patria pulsus Academicam philosophandi methodum autem omnibus
praeferret, ipsi illius amorem inspirauisse. Quem fuisse Cormisium, sena-
tus Aquensis praesidem, ex iis, quae supra diximus, constat. Cum autem
has institutiones Pyrrhonias viuis suppressisset, licet illis inaedificauerit
Quaestiones Alnetanas, post mortem a laudato abbate in lucem protra-
ctae sunt. Quae editio quantam rei insolentis admirationem in republica
erudita concitauerit, dici vix potest. Fidem sane multi suis vix oculis
habuere, legentes talia scripsisse virum in demonstranda veritate Euange-
lica geometrarum legibus obsecundantem, quae omni religioni et vsui hu-
mani intellectus euertendis essent accommodata, et latens aliquod periculum
tegerent. Nemo enim haecenus satis luculenta illa loca in *Demonstrati-
one Evangelica* et *Quaestionibus Alnetanis* notauerat, quibus Pyrrhonis-
mo velificari conatus erat. Sui itaque officii, et imprimis gratiae, quam
Huetio ob innumera beneficia in societatem collata debebant mentis esse
iudicarunt Iesuitae, vt hanc ignominiam a manibus Huetianis depellerent,
et tantam impietatem, quantam libellus ille fouere videbatur, ab illo non
prouenisse, negarent. Vehementer igitur succensuere in *Ephimeridibus
Triuoltiensibus* Oliveto, quod illustri viro, pietate et singularibus in
ecclesiam meritis conspicuo supponere hunc librum fuisset ausus. Quod
cum satis acerbis illi Iesuitae obiecissent, qui insignia impietatis specimina
in eo libro detexisse sibi videbantur, atroque carbone illum notauerant,
calumniam a se ita abbas depulit, vt ostenderet, personatum illud, quod
tractationi in msc. praefixum est, nomen, satis luculenter Huetium pro-
dere, *Dominum de la Roche* enim, Petrum innuere, *Theocritum* Danie-
lem, et *Pluignac* idem dicere, quod Graeca vult significatio Huetii:
prouo-

d) Amstelod. 1723. 12.

e) 1725. Iuin.

prouocaret autem ad auctoris *αὐτογάφον*, ipsosque Iesuitas Ruacum et Martinum testes, excitaret, et imprimis academiam Francicam in partes vocaret, quae Boiuium et Monetam, viros clarissimos deputauerat, ut veritatem rei explorarent, qui manus Huetianae gnari editum libellum cum *αὐτογάφῳ* Huetii conspirare testatum fecere. Quae omnia prolixè enarrat, totiusque rei causam perorat OLIVETVS in *Apologia Ephimeridibus Triuoltiensibus opposita* f, quae plura desiderantibus consulenda est. Recte vero editor monuit, non abhorreere has institutiones Scepticas a scopo Huetii dudum in *Quaestionibus Alnetanis* prodito, qui fuerit, imbecillitate intellectus humani demonstrata frenum iniicere luxurianti seculo, quo athei et profani quilibet audeant, metaphysici acuminis obtentu sacra omnia euertere, ipsisque religionis Christianae mysteriis apertum bellum indicere. Id quod agnouit FRANC. BALTVS, ipse quoque ex Societate Iesu theologus, in *Epistola ad Oliuetum* g, qui hoc Pyrrhoniae philosophiae compendium non contemnendum, nec inutile ecclesiae esse iudicat. Recte enim illi obseruatum, eum Eusebium imitatum post scriptam Demonstrationem Euangelicam, edita quoque Praeparatione Euangelica animos ita instruere voluisse, ut deuicta humana intellectus ambitione, eiectisque praeiudiciis, definant nimium sibi suoque iudicio fidere, et faciliiori obsequio fidei pareant. Quam veram mentem Huetii fuisse verba eius supra adducta ex *Demonstratione Euangelica* et *Quaestionibus Alnetanis* satis comprobant. Verum an hanc rerum Christianarum vtilitatem reuera isto libello promouerit Huetius, vel mediocri attentione vsus Lector satis palpabit. Libellum enim totum legenti, vel eius modo summam passim a viris doctis enarratam h, animo comprehendenti palam erit, nihil aliud egisse Huetium, quam ut SEXTI EMPIRICI *Hypotyposes Scepticas* ordine concinno exhiberet, eaque ex philosophica historia congere-ret, quae Pyrrhonium philosophandi genus commendare, et pro optimo cogitandi et sapiendi modo venditare apta sunt, ita vero humano intellectui vim rationis omnem eripiunt, ut his saluis non habeat, quibus in veritate inquirenda discernendaue amplius nitatur. Huc enim omnia tendunt, quae lectionis vastissimae et eloquentiae satis nitidae viribus vsus auctor illustris attulit: Non habere humanum intellectum cognitionis certitudinem, quam et reuelatio ei deneget, et ipsa intellectus humani conditio. Incertum enim esse, valdeque dubium, vtrum vel obiectorum imagines cum ideis nostris conueniant, vel recte se habeat medium, per quod transeunt ad intellectum hominis; praesertim cum et sensus fallaces sint, et infideles nerui spiritusque animales; ipsum quoque cerebrum sua indole et constitutione incertitudinis rationes praebeat, animus autem suspectus vel ideo iudex sit, quod suam ipsam naturam ignoret. Urget porro, ut hanc rerum omnium incertitudinem quoad cognitionem humanam euin-

f) Paris, 1726. g. conf. Histoire littéraire de l'Europe 1726. Aout art. 3.

g) Continuat. des Memoires de Literature

et d'Histoire Tom. II. P. I.

h) Vid. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. p. 455. Aët. Erud. Germ. P. LXXXVI. p. 77.

euincat, latere eam rerum omnium essentias, obistereque in momenta mutabilem rerum indolem, vt, quid de iis certo statuendum sit, cognoscatur. Adeo vero inter se iudiciis, temperamentis, opinionibus differre homines, vt contrariae haud raro de vna eademque re sequantur sententiae; multo minus in causas rerum penetrare posse rationem hominis infirmam, cum et infinitae sint, et certa regula haud prodest, secundum quam latens iudicari eruique veritas possit. Adeo vero has partes profectus Huetius, vt non dormientium tantummodo et infanientium imagines falsas et confictas euidentiae sani hominis irridendae obiciat, et Cartesium in partes vocet, statuentem, ignorare nos, annon Deus eiusmodi naturam nobis dederit, quae falli quotidie possit, sed et vrgeat vitiosum probationis genus esse, si rationis certitudo probetur argumentis a ratione petitis, praesertim cum incertissimis inter se ratiociniis homines dissentiant, ipsorumque dogmaticorum discordia, qua suas inter se opiniones iugulant, id clarissime euincat. Longum autem sapientium omnis aetatis catalogum necesse est, qui reiecta omni rationis certitudine assensum cohibendum esse monuerunt, et non Academiam modo secundam et tertiam eiusque affectus huc aduocat, sed et Anacharsin, Pherecydem, Pythagoram, Empedoclem, Gorgiam Leontinum, Xenophanem, Epicharmum, Parmenidem, Xeniam, Zenonem Eleatem, Heraclitum, Anaxagoram, Democritum, Protagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem, Metrodorum. Anaxarchum in his partibus collocat, et academicos cum Pyrrhonis sequacibus satis amice conuenire, licet inuisum fuerit Pyrrhoniorum nomen, demonstrare fatagit. Nec post nati Saluatoris tempora defuisse hanc, quam putat sapientiam Celsi, Fauorini, Sexti Empirici, methodicorumque et empiricorum sectae, Luciani, Vraniique exemplis comprobatur. Immo inter ipsos dogmaticos Porphyrium, Aristippum, Herillum Carthaginensem, Menedemum Eretriensem, totamque scholam Megaricam, Monimum porro Cynicum in hanc partem inclinasse contendit: et inter exoticas nationes Magos, Brachmanas, Turcas, Essenos, Seboraeos, Maimonidem, sectamque apud Arabes Loquentium Pyrrhoniam philosophiam suo modo fuisse professos. Ex quibus omnibus colligit, dubitationem et *εποχήν* solum esse verum et sufficiens remedium euitandorum errorum, solos esse Scepticos philosophorum nomine dignos, indignos autem dogmaticos, quorum temeritas infinitorum errorum mater fuerit. Vidit probe illustris auctor, Scepticae philosophiae inuidiam molestam suae scriptioni futuram esse, obicique illi posse, quod oculos homini eruat, omnemque viuendi et felicitate fruendi usum mediumque eripiat. Quod vt declinet, ad eas potissimum, latebras confugit, quibus dogmaticorum tela euitare satagebant Pyrrhonii. Nempe fidem ait, rationis incertitudini succurrere, et certa illa facere, quae ambigua sint, et fluxa, si rationem solam audias. Sequendam autem in vitae usu verisimilitudinem rerum, discendumque ex hac arte dubitandi esse, qua ratio-

C c c c 2

ne

ne error, pertinacia, et arrogantia rationis et praeiudicia efficienda, animus autem ad humilitatem obsequii fidei praestandi adducendus sit. Praestantissimum autem eius fructum in illo situm esse, ut auctoritatem nullius hominis reuerentur, ex sectis omnibus verisimiliora seligamus, nihil vero fidei contrarium admittamus, sed eclecticos imitemur, viros magnos et celeberrimos, adeoque nec Academicam, nec Scepticam, nec eclecticam sectam teneamus, sed propriam nobis seligamus, fiamusque *ἰδιογνώμονες*. Non tam ignarus rerum in ciuitate philosophica gestarum censendus est Huetius, ut non praeuiderit, obiectionum esse lectorem, ita omnem vitae statum, naturaeque ordinem, omne agendi principium euerti. Hanc itaque inuidiam ut declinet, obiectionibus quoque dogmaticorum satisfacere fatagit. Neque tamen alia affert, quam quae dudum Sextus Empiricus et Sceptici alii attulere: nempe, quamuis scientia nulla detur, viuere tamen Scepticos non ut philosophos, sed ut homines reliquos, adeoque more astronomorum ex hypothesi agere, contentos ita finem vitae actionumque humanarum assequi. Non erueret hanc philosophiam oculos, sed eorum tantum lippitudinem manifestam facere et arrogantiam hominis detegere, quae scire omnia, de omnibus iudicare, arbitriumque inter litigantium partes interponere audeat. Falsum autem esse, quod ex admixta probabilitate concludi possit, dari veritatis *κετήριον*, cum ea non sit certitudo sed apparentia externa, quae falsa interdum esse possit, inepteque misceri certitudinem cum verosimili, et quod errori obnoxium haud est, cum eo, quod fallere potest. Quamuis autem nihil comprehendendi posse dicant Sceptici, hoc tamen eos comprehendere, quod incerta et incomprehensibilia sint omnia, neque tamen id affirmando, sed dubitando. Deum autem, licet intellectus fallax sit, sufficiens dedisse remedium, ne decipiamur, nempe fidem, adeoque accusari non posse, quod ad errores hominem condiderit. Huic fidei si ratio submittatur salua esse omnia, diuino enim lumine collustrari animum, ut, quid faciendum sit, quid omittendum intelligatur, et eo quoque duce summam primamque illam veritatem certo cognosci: esse Deum. Et haec quidem noua illa Sceptica philosophia est, quam dudum sepultam resuscitare ausus est Huetius vir summus. Qui si id partis studium, quod iugulat Pyrrhonis philosophia, deposuisset, si inter principia, quae vocant, formalia et materialia discrimen accuratius posuisset, si contentus fuisset, immoderate humani animi ambitioni et iactantiae modum posuisse, si Sextum examinare sine praeconcepata opinione quam describere maluisset, si a petitionibus principii abstinuisset, si ineptum studium auctoritatem ecclesiae in tribunali rationis veritatem diiudicantis collocandi abiecisset, si ad verum quaestionis statum accuratius attendisset, si philosophorum veterum, quos inter Scepticismi patronos numerat, opiniones melius distinxisset, dignior sane illustri auctoris sui fama liber in vulgus exiisset, nec nocuisset causae illi, propter quam tantos labores suscepit, quam nihil magis optare,

optare, nisi vt rationis iudicium effugiat, ista seriptione satis prodidit. Verum haec aliis expendenda relinquimus: adireque eos iubemus, qui libri censuram instituerunt.

§. XII. Ex hac, quam *αἰς ἐν συνόψει* dedimus Huetii historia, imago eius facili negotio potest depingi. Magnum enim inter suae aetatis eruditos virum fuisse, et haud exiguum orbis literati ornamentum, ignauus sit vel inuidus, qui temere negauerit. Inerant illi eae animi dotes, eoque fruebatur naturae fauore, sine quibus mediis ad gloriae culmina in ciuitate erudita grassari haud licet. Maxime vero illi, quam a natura praestantissimam acceperat, indoli summam iunxit diligentiam, laborisque improbi patientiam prorsus inexpugnabilem, eamque studiorum contentionem, vt nec inter edendum, nec inter quiescendum a studiis sibi temperaret. Cumque facultatibus afflueret, et natiuitatis praerogatiua facile summis vbique viris commendaretur, non potuit industriae eius amplissima deesse materies, suppeditatis iis auxiliis, quibus immensa lectionis copia parari solet. Ita enim et splendido bibliothecae apparatu fruebatur, et ad viro- rum eruditione fumorum colloquia facile admittebatur, qua pacto eru- ditio illi vasta et insolita enata est. Maxime vero ingenium nactus erat supra modum elegans, foecundum, viuum, et vi quadam imaginationis concinna suffultum: Ex qua penu et eloquentiam illam, et felicem faci- lemque poeticae facultatis vsum, et artem quandam insolita et parum verisimilia comendi ornandique depromsit. Nec memoriae defuit fide- litas, ea largissime suggerens, quae ex multorum annorum lectione infinita in commentarios retulerat. Quibus cum accederet longus vitae ad sum- mam senectutem vigentis vsus, et exercitatio, mirum non est, illum in- ter summos viros et praeclara aetatis suae lumina excelluisse. Verum quas affluentissimas possidebat, eruditionis diuitiis parem iudicandi aciem non adfuisse merito dolendum est. Cum enim natura ingenio, quam iu- dicio polleret, vastissima illa, in qua se ingurgitauit lectione naturalem ani- mi acrimoniam suffocauit: quibus cum accederent praeiudicia nonnulla, ex vitae circumstantiis oriunda, quae obstiterunt, quo minus perspicacibus oculis vteretur, vis illa mentis, qua verum a falso distinguitur, eminere in eo non potuit. Cuius si non aliud extaret testimonium, sola ista, quam exposuimus Scepticismi commendatio exemplo esse potest luculentissimo. Sed in aliis quoque eius seriptionibus, praecipue in *Quaestionibus Alne- tanis*, quin in ipso praeclaro ceteroquin *Demonstrationis Euangelicae* opere iudicandi aciem desiderari dudum viris doctis obseruatum est, et vel sola inepta hypothesi, quoscunque cana antiquitas in coelum extulit viros summos ad Hebraeorum sapientes reuocandi satis superque compro- bat. Aut vehementer autem fallimur, aut ratiocinandi artem, quam in Iesuitarum scholis Aristotelico-Scholasticam didicerat, exacte non tenuit Huetius, quam si recte consulisset, facile vidisset, fidei, vel quam eo

*Character
animi Hue-
tii.*

nomine callide tegit, auctoritati ecclesiae locum esse non posse, eiurato veritatis criterio, nisi coeci duci magis velut bruta animalia, quam videntes incedere, velut homines velimus. Ceteras vero animi virtutes virum magnum egregie ornavisse omnino fatendum est. In aulae enim luxu et vitae commoditatibus admodum affluentibus sobrie vixit, theae potu mirifice, ut ipse scribitⁱ viribus recreatus, unde licet variis morbis tentaretur, nonagesimum tamen annum viuendo superavit. Solas autem vitae delicias ex literarum studiis et conuersatione virorum eruditorum captavit, quibus, licet religionis professione dissentirent, humanum se, comem et inferuendi cupidum praebuit. Pietatem autem eius generis coluit, quam in philosopho raro offendas. Maxime eam ob causam Societati Iesu addictissimum semper seruauit animum, quod studium in nonnullas vitae eius circumstantias, maxime in odium, quo Cartesianos persecutus est, influxum habuit. Nec defuerunt, qui inde colligerent, plus in ea re voluntatem quam iudicium valuisse, de quo tamen, cum arcana mentis sensa hominibus non pateant, non iudicamus. Illud autem sine temeritatis nota pronuntiamus, omnem eum, quem pro Christianae religionis auctoritate atque veritate suscepit laborem, maiorem iudicii aciem, et minorem lectionis atque eruditionis abundantiam requisivisse, quam adhibuit. Quae, saluis cetera viri summi meritis, quae ex aequo depraedicamus, cuiuncunt, inter primae notae philosophos Huetium non esse reponendum; licet boni quilibet facile concefferint, inter viros doctos seculi XVII locum satis amplum eius praestantissimam eruditionem meruisse, dignumque esse, cuius memoria cum laude conseruetur in republica literaria.

P. Bayle.

§. XIII. Non minori eruditionis, veteris pariter atque recentioris apparatu, maiori autem iudicii vi et acrimonia ad causam Scepticismi iuuantem animum applicuit PETRVS BAYLE, inter maxima nostri temporis ornamenta ex merito numeratus. Cuius toties iam a nobis facta mentio, toties in partes ille vocatus, in philosophiae recentioris annalibus autem tam illustre eius nomen et celebris fama est, ut ideo indictus a nobis non praetermittendus sit. Ita vero pro retinendo assensu cuncta difficultatibus dubiisque repleuit, ut inter fortissimos, qui pro Pyrrhonismo steterunt, bellatores nostra aetate relatus sit, unde omnino locum in hac theatri philosophici scena postulat. Cuius vitae historiam, et laborum literariorum fata omnium optime ex *Epistolis* eius discimus, quamvis in eristicis quoque, quos aduersariis opposuit, libellis, nonnulla occurrant, quae lucem rebus eius noscendis afferre possunt, praesertim in illa scriptuncula, quam *Cabbalae chimericae* titulo Iuriei aggressionibus opposuit. Defunctum autem nonnulli viri docti laudarunt, et moderate quidem id fecit SAMVEL HENRICVS BASNAGIVS, in cuius *Historia Aëtorum eruditorum*^k elogium Baylii legitur, quod iterata editione

Colle-

i) p. 126. vbi extat elegans elegia in hoc positionis genus.

k) Hist. des Ouvrages des Savans 1706. pag. 545 seqq.

Collectioni Epistolarum Bayliarum praemisit PROSPER MARCHANDIVS. Tacemus biographiam eius *Memoriis Triuoltiensibus*¹ a Iesuitis insertam, aliamque praefixam Anglicae versioni Cogitationum eius de cometis. Vitae quoque Baylianae enarrationem *Dictionary* eius apud *Geneuenses edito* praemisit anno MDCCXV, abbas REVESTIVS, *emendatam et Observationibus auctam*^m cel. MONETA, vnde ad hunc potissimum auctorem a nonnullis perperam relata est. Quam cum nec plenam fatis nec accuratam esse iudicarent viri docti, eam castigandam sumisit anonymus quidam, quem IO. MASSONVM esse nonnulli volunt, a quo edita, *Historia P. Baylii et scriptorum eius, accurate recognita et additionibus atque correctionibus aucta, qua nonnulla singularia et auctora ex scriptis eius et vita Anglice vulgata afferuntur*ⁿ, qui tamen labor ob acerbum scribendi genus et contumelias in viros doctos iactas merito plerisque displicuit, qui reprehenderunt, a nonnullis diiudicandis eum abstinuisse, quae tamen iudicium postulabant, nonnulla falso et perperam attulisse, in quibusdam ad molestas digressiones diuertisse. Et tamen cum meliora non suppetere, hae quoque animaduersiones *Supplemento Dictionary Bayliani* a Geneuensibus anno MDCCXXII adiectae sunt^o. Inseruit quoque *Ephemeridibus eruditis*^p quae apud Parisienses prodeunt, auctiores autem apud Batauos recusae eduntur, cl. H. P. LIMIERIVS *Specimen bibliothecae miscellanae, Latino sermone edendae*^q, quod vitam Baylii exhibet. Et ex his quoque fontibus sua hausit, qui inter *Memorias ad illustrationem historiae literariae scriptorum celeberrimorum in republica literaria facientes* Baylianam quoque vitam enarrauit NICERONIVS^r. Nihil tamen perfectum et accuratum cum in his omnibus de vita viri summi reperiretur, meliora et pleniora dare constituit CL. DES MAIZEAUX. Is viuum Baylium nouerat, et amicitiae vinculo illi iunctus multa sciebat, quae alios fugiebant. Vt igitur de amico fatis sibi erepto pulchre mereret, nec tanti viri memoriam intercidere pateretur, ad plenam Baylianae vitae historiam enarrandam animum adiecit. In quo consilio confirmauit eum illustrissimus Shaftsburyus, qui similem ab eo laborem poposcerat. Quem tamen priusquam aggrediretur, a Bagnagio multa accepit singularia Baylii historiam concernentia; sicque materiam scribendi satis amplam nactus est, qua tamen non contentus, amicos Baylii adiit, et imprimis, quem is haeredem scripserat, Bruguierium, qui ex chartis Baylii sibi relictis ea congeffit, quae ad noscenda viri celeberrimi fata facere aliquid poterant: Ea suis annotationibus auxere atque illustrauere Maraefius, alique viri docti,

1) Memoires pour l'Histoire des sciences 1707. Avr. art. 47. p. 693.

m) Londini 1708. Ex ea potiora repetunt Acta Erudit. 1711. p. 103.

n) Exacte revuë de l'Histoire de Mr. Bayle et de ses ouvrages, contenant des additions et des corrections, avec diverses particularitez ou anecdotes ou tirées de ses écrits et de la vie publiée en Anglois.

o) Journal des Savans 1715. Mai art. 10.

p) 1718. Juil. art. 16.

q) Essais d'une Bibliothèque mêlée en Latin, que l'on se propose de donner au public sous ce titre: Specimen Bibliothecae miscellanae. r) T. VI.

docti, quibus cum Baylio viuo familiaritas intercesserat, vel qui commercium literarium cum eo aluerant. Quae omnia cum scriptis et epistolis Baylianis collata et cum rerum suarum indice, quem ipse Baylius construxerat, et a patria *Calendarium Carlanum*^{s)} inscripserat, comparata in ordinem redegit, et ex hac amplissima rerum ad historiam magni viri pertinentium sylua egregios commentarios conscripsit, in quibus vitam, fata, mores, scripta, controuersias Baylii accurate exposuit, nihilque eorum omisit, quae ad noscendum virum celeberrimum facere poterant. In quo viri doctissimi labore cum nec accuratio desideranda sit, nec eruditio, cuncta autem eleganter pleneque enarrauerit, hunc nos quoque ducem sequemur, eaque ex amplissima et prolixa Baylianae vitae historia excerpemus, quae ad scopum nostrum faciunt: ita tamen, ut ad epistolas et scripta magni viri subinde respiciamus, quibus scilicet omnium tutissime fides adhiberi potest, et ea quoque adiiciamus, quae passim viri docti obseruauerunt; idque agamus potissimum, ut ad iudicium ferendum instruat Lector, et utilitate sua huius quoque philosophi vitae se commendat enarratio.

Vita Baylii.

§. XIV. Natus est PETRVS BAYLE Carlae, quod castellum est comitatus Fuxiensis, Apamienfibus et Riuiensibus vicinum, IV Id. Nou. anno salutis restitutae MDCXLVII, parente Ioanne Bayle, reformatae, quae ibi colligebatur, ecclesiae ministro, honestissima familia oriundo^{x)}. Puer indolem praecocem eamque egregiam prodidit, cui nec ingenii subtilitas, nec imaginationis foecundae vigor, nec memoria fida deesset, quibus cum accessisset a pueritia insatiabilis discendi ardor sciendique cupiditas, in agro natura fertili facile erat sparsis scientiarum seminibus largissimam messem polliceri. Parens ergo, quem filium hunc suum istis naturae muneribus ornatum videret, nihil eorum omisit, quae ad formandum literisque optimis imbuendum pueri animum facere posse noverat. Ipse vero elementa Graecae et Latinae linguae, et humanitatis disciplinarum illi usque ad annum MDCLXVI tradidit; cumque paulo firmiores in hoc stadio gressus facere posset, ad academica studia ablegauit. Ibi non pessimo seculi nostri more ignauiae, luxui voluptatibus se tradidit adolescens optimus, sed cum insatiabili scientiarum addiscendarum desiderio flagraret, ut hunc ardorem restingeret, disciplinas exhaurire omnes constituit, et quo plus didicit, eo vehementius scire plura et perspicere penitus cupiit. Qua nimia studiorum contentione factum est, cum dies noctesque libris impalesceret, ut graui morbo corriperetur, cogereturque vacantibus cathedris scholasticis ad patrios lares reuerti, et per sesquiannum corpus exhaustum nimioque labore debilitatum reficere.

Quam-

s) Perperam inter scripta de Charletaneria retulit Cel. MENCKENIUS in lepida Oratione de isto eruditorum vicio. Nomen enim habet a Carla, patria Baylii.

t) Amstelod. 1730. 12. et in limine Di&io-

narii editionis Amstelod. 1730. qua nos vtimur.

u) Adhibemus autem editionem MARCHANDII Rotterodami 1714. vulgatam, quam praesentem habemus.

x) Lettr. XXXI. p. 146.

Quamuis autem cum fanitate in gratiam rediisset, et ad salubriorem locum missus aëris mutandi causa a studiorum intemperie auocaretur, ignea tamen vis animi cohiberi non potuit, ut non pristinum laborem resumeret, et maiori contentione, quam ferre poterat imbecille et attenuatum corpusculum ad literarum gloriam curreret, quo pacto malum recrudit et atrox febris secuta est. Neque tamen extinguere ista infirmitate inextinguibile discendi studium potuit: quamprimum enim vires restitutas esse sensit iuuenis Baylius, ad consuetas literas reuersus lectione librorum omnis generis, ne eristicis quidem exceptis, se ingurgitauit. Maxime autem inter veteres Plutarchus, inter recentiores Michael Montanus nostrum mirifice delectarunt, cum et iucunda lectionis varietas eius ingenium pasceret, et vterque sobrie et moderate philosophari videretur. Nec magnopere aberrabimus a vero, si affirmauerimus, lectione vtriusque scriptoris primos Scepticismi igniculos et semina quaedam hausisse Baylium, cum et Plutarchus haud raro academicis faueat, ut suo locum probatum, et Montano Pyrrhoniam libertas et modestia vbique sit commendatissima. Videruntque dudum viri docti, disciplinam Montani ad hunc Scepticismi amorem, quem fouit Baylius, aliquid contulisse. Sane Renaudotius abbas, cum de Dictionario Bayliano sententiam diceret, Montani licentiam Pyrrhoniā, et temeritatem quandam etiam certissima in dubium vocandi in eo libro vtramque paginam facere, censuit. Quod tantum abest, ut inficias iuerit Baylius, cum isti censurae suas cogitationes opponeret, ut potius ab Montano exemplum impunitatis peteret, ea statuendi, quae in conspectu et cum approbatione aulae et Sorbonae iste ausus esset. Quae molimina Montani Scepticismo frigidam suffudisse, non ignorabat Baylius, qui alio loco y inter apertos Pyrrhonismi patronos Montanum numerat. Iudicii vero viribus paulo maturior, cum aetatis annum vigesimum primum attigisset, arti ratiocinandi discendae se tradidit, quod tam sero se fecisse postea deplorauit. Cum autem nimis angusta illa schola esset, in qua literarum tyrocinia haecenus posuerat, quam ut vastum, quod alebat, ingenium capere nutrireque posset, ad Tolosanum abiit, inque ista academia apud Iesuitas philosophiae praecepta discere coepit, animum autem attulit, cum innumeris, quae ex lectione scriptorum eristicorum collegerat, dubiis, obiectionibus, et responsionibus plenum, tum ad incertitudinem et fluctuationem inter ambiguam rationum fidem sponte inclinantem. Qui cum annorum iuuenilium, nondum ad maturitatem iudicii pertinentium, leuitate in diuersas partes agigaretur, callide hac incertitudine usus est sacerdos quidam Romano coetui addictus, qui in vno cum eo contubernio vivebat, ad demonstrandum, in tantis rationum ambiguarum fluctibus cum, ubi pedem figat, non habeat intellectus, audiendam esse ecclesiae

vocem,

y) Lettr. I. pag. 5. Neque tamen in Dictionario de Montano articulum habet, licet

ad eum prouocet in illustrationibus pag. m. 616.

vocem, et iudicem quendam quaerendum, cuius sententia inniti queat animus. Quae retia cum vitare non nosset iuuenis animus, insidiarum istiusmodi inficiens nec satis prouidus, in casses eas incidit, et ad Romanae ecclesiae fidem publica professione recipiendam magno suorum dolore et consternatione adductus est. Qua in re praecipitanter egisse Baylium, omnino iudicandum est, etiam ubi a sectae partisque studio abstinemus, si vera sunt, quae narrat eius biographus: Iuuenem infinita animo complexum plurimorum diuersorumque librorum lectione se inebriasse antequam artis rationalis praecepta didicisset. Ita enim necessarium erat obrui intellectum nondum exercitatum, et ad expendenda rationum momenta non satis idoneum, ut cum exitum labyrinthi, et solutionem difficultatum non videret, istis persuasionibus vincisse, et extricari quasi ex ista incertitudine at nouis illaqueari retibus pateretur. Ita vero ad sacra Romanensium traductus Baylius cum ab episcopo Riuiensi ad faciendos studiorum sumtus necessaria accepisset, magna gloria publica disputatione ingenii alacritatem demonstrauit, magnamque spem excitauit, fore, ut hoc duce alii quoque ad gremium matris reuerterentur. Certe et fratrem et necessarios alios ad easdem partes amplectendas perducere studiose eo tempore conatus est. Alium tamen euentum res habuit. Fratris enim viri docti et acuti, qui ministerio ecclesiastico quoque inter reformatos fungebatur, colloquiis ad resipiscendum adductus et amici cuiusdam demonstrationibus luculentis conuictus est, ut fateretur, praecipitanter se egisse, nec rationibus satis munitum hoc consilium suscepisse. Maxime vero inter dogmata Romanae ecclesiae propria, tot tantosque nodos deprehendebat, vel Gordio ense insecabiles, ut veritatem in hoc coetu vnicam esse credere amplius haud posset. Redire itaque ad Protestantium coetus relictis castris Pontificiis statuit. Quod tamen cum capitale esset in Gallia, clanculum factum, relictaque Tolosa anno MDCLXX ad Geneuenses amicos translatus est. Ibi cum Cartesiana eo tempore philosophia caput extollere coepisset, Baylius, qui in scholis Iesuitarum Aristotelico-Scholasticam sapientiam didicerat, excitatus est, ut quo erat animi sublimis et acutissimi robore, ad comparandum inter se vtrumque philosophiae genus iudiciumque interponendum suum animum transferret. Id quod tanta accuratione et iudicii, quo pollebat, acumine fecit, ut Scholasticae philosophiae spinas tricasque pertaesum eam totam abiiceret et Cartesium sequi constitueret. Id vero magna ingenii vi et felicitate ab eo tempore praestitit, et Cartesianae philosophiae mysteria accurate didicit: Ita vero indolem egregiam et animum literis pulcherrime cultum demonstrauit, ut dignum

z) Prolixè haec narrat DES MAIZEAUX p. 17. 18.

a) Transsubstantiationis dogma et cultum imaginum se concoquere non potuisse ipse narrat, Cabbal. Chimaericae Demonstratae p. 139. quanto autem acumine dictum dogma oppugnauerit, ex Diſt. art. Pyrrhon, pater.

b) Falsum itaque est, quod a nonneme relatum Ven. REIMANN. Hist. atheismi Sect. III. cap. 5. pag. 426. triennium integrum apud Iesuitas Tolosanos Baylium Pontificiis sacris addictum vixisse.

dignum iudicaret Normandius, ciuitatis Geneuensis Syndicus, quem liberorum institutioni praeficeret. Cui labori ita inuigilauit Baylius, vt fidem quidem et dexteritatem egregie probaret, nihil vero eorum omitteret, quae ad perficiendum ingenium, doctrinaeque copiam augendam quouis modo facere possent. Quo scopo a virorum celeberrimorum Picteti, Turretini, Minutoli aliorumque, qui in academia Geneuensi magna cum laude docebant ore pependit. Atque sic factum est, vt spectatissima vbi-que esset et commendatissima Bayliana eruditio. Quae cum comiti Dohnenfi innotuisset, cuius praedia nonnulla Geneuae vicina erant, commotus ille est, vt filiorum literis imbuendorum curam illi traderet. Quamquam autem Geneuensem Musarum sedem relinquere cogebatur, amicorum tamen desiderium, commercio literario cum iis instituto leniebat, et frequentes imprimis ad Minutolum et Constantium literas mittebat. Ex quibus satis luculenter patet, Baylium, licet Cartesianam factionem sequi videretur, multo tamen magis iam tum ad Pyrrhonorum partes inclinasse. In epistola enim Copeto anno MDCLXXIII ad Minutolum Geneuam scripta ^c valde Scepticorum causam extollit, Dogmaticorum de-primat, et multa ex illorum parte electa commoda oriri statuit, qua vero ratione facile vinci isto disputandi genere Dogmatici possint, explicet; sibi autem potissimum Horatium commendatissimum esse dicit, qui cum omnium sectarum exploratorem egisset, in nulla secta certus haesit. Bienenium hoc pacto transegit, solitudinis autem pertaesus et conuersationis literariae appetens anno MDC LXXIV istam provinciam deseruit, et ad Rothomagenses abiit, vbi amici de necessariis illi apud mercatorem quandam prospexerant, cuius filium informandum literis accepit, nec tamen ob rusticationes frequentes, studiis inimicas diu eo in loco mansit, Lutetiae vero visendae magna cupiditate fragrauit. Illuc amicorum intercessione, qua fratrum Beringorum ^d studiis moderandis praefectus est, anno MDCLXXV delatus, fauentissimam occasionem nactus est, ea animo literis insatiabili desiderio inhianti alimenta praebeendi, quibus ad virilem quandam maturitatem assurgere, et excellentissimam doctrinam consequi posset. Nam et virorum eruditionis praestantia celeberrimorum colloquiis ac consuetudine, et bibliothecarum publicarum priuatarumque apparatu et commercio literario cum maximae eruditionis viris instituto innumeras literarum diuitias corrasit; amicis autem illis vsus est, quas et fides commendaret, et spectata carissimos redderet rerum diuinarum humanarumque cognitio. Inter quos amicitiae pignore cum Baylio prae aliis certauit Samuel Henricus Basnagius, a quo Iurieu, Sedanensi theologo commendatus est, viro docto multaeque lectionis, sed ambitione paulo elatiori, eosque pati nescio, quos impetus retardare suos vel officere consiliis et auctoritati suae nouerat *. Per hunc enim sperabat Bas-

D d d d 2

nagius

c) Lettr. I. d) Fratrem illi habebant senatorem curiae regiae Parisiensis.

*) Vid. DES MAIZEAUX p. 22.

nagius Baylium ad cathedram philosophicam, quae anno MDCLXXVI in ista academia vacabat, promotum iri, cum illi potissimum Spartae orandae abunde sufficeret. Non abnuitt Iurieu, cui candidati reliqui displicebant. Paruit amici consiliis Bayliu, licet timidu, eo quod editum regis contra eos, qui ad Romanam ecclesiam digressi eam iterum reliquissent, quosque relapsos vocant ^e, curam iniiceret, metuenti ne dignosceretur. Venit itaque Sedanum, et ita vtrique, quae tunc in diuersum sententiam discefferat parti se commendauit, publica disputatione autem tam luculentum excellentissimae doctrinae specimen edidit, vt disiectis eorum qui in contrarium nitebantur, technis professoris philosophiae munus ei plaudente academia Sedanensi conferretur, et ipse Iurieu valde eum amaret, viri autem docti, quos illae Athenae nutriebant, certatim eius amicitiam ambirent. Inter quos singularibus amoris et beneuolentiae testimoniis nostrum sibi coniunctissimum habuit Iacobus Rondellus, eloquentiae professor Sedanensis, qui post disiectam regis auctoritate academiam ad Batauos abiit, et elegantiores literas Traiecti ad Mosam publico stipendio docuit, vir veteris doctrinae peritissimus, et rerum quoque nostra aetate in orbe literato gestarum callentissimus ^f, quem suo loco ob vitam Epicuri descriptam, et elegantem de choenice Pythagorae dissertationem aliaque, quae edidit scripta commendauimus. Qui cum Graece esset doctissimus et vetera folia accurate euoluisset, multoties Baylio instar oraculi fuit, quod in locis veterum difficilibus et obscuris confuleret, suisque cogitationibus exoptatissimam haud raro lucem inferret. Vbi vero cathedram, munus nouum auspicatus, occupauisset, philosophiae systema intra biennium suorum auditorum vñbus destinatum conscripsit, et rogante quoque Ancillonio, qui Metensis ecclesiae tum ministerio fungebatur, PETRI POIRETI *Cogitationes rationales de Deo, anima et malo* examinauit, et obiectiones atque dubia sua illo mediante ad Poiretum misit, qui ad ea respondit, et nouae editioni libri sui ipsam hanc controuersiam inseruit. Qua occasione longa inde lis Baylio cum Poireto enata est, quae ad finem properante pugnantium vita valde acerbata euasit. Et initio quidem, cum anno MDCLXXIX nouam *Cogitationum rationalium* editionem curaret Poiretus, tum Cartesianus adhuc, intra modestiae et humanitatis limites controuersia substitit. Quamuis enim editioni huic Poiretus obiectiones Baylianas cum censura et responsionibus suis adiecisset, laudauit ^g tamen in aduersario *legentis iudicium, obseruantis circumspectionem, impugnantis viuacitatem, beneuolentissimique animi blandam erga se propensionem; ingenii quoque penetrationem, quam vocat, et soliditatem agnoscit.* Cum autem iterata editione anno MDCCXV Cogitationes istas Poiretus vulgaret, tum dimisso Cartesianismo totus factus mysticus et theosophicus, tam acerbè famam Baylianam

e) Vid. Histor. edicti Nannetensis Tom. III. p. 428. 520. 582. et passim.

f) Conf. Lettr. CLVIII. p. 611.

ff) In Epist. ad Ancillonium p. 734. edit. vlt.

nam profcidit, vt *Dissertationem* praemitteret *nouam*, in qua de *simulato* Petri Baylii contra Spinozae atheismum certamine egit, et in album impiorum Baylium referre nullus dubitauit. Licet autem detestabili impietate ad arrodendam ista ignominiae nota famam Baylii, se commotum esse dicat, prodidit tamen aliam longe caussam animum suum, qui antea Baylianas contradictiones aequae patienterque ferebat, contra illum exasperasse, indigne in ista dissertatione ferens, quod Baylius, ceteros, praeter se, omnes, qui Spinozam oppugnauerant, (inter quos haud postremum locum sibi Poiretus vindicabat) debiles aduersarios appellasset. Causa autem arcana in eo latebat: descripserat Baylius in *Dictionario* suo vitam fanaticae virginis Burignoniae, eamque allatis nonnullis rumusculis ita depinxerat, vt parum conuenire ista imago characteri, quem effingere cupierat, iudicaretur, et in contemptum eam adducere videretur. Ast ad Burignoniae partes deserto munere ecclesiastico et castris Cartesianorum transierat Poiretus, et theosophiam foeminae cum ratione infanientis velut diuiniae sapientiae mytheria vbique commendauerat, vt infra in eius vita dicemus. Suas itaque partes a Baylio arrodi credens Poiretus, et hoc sibi per aliud latus intentari telum suspicans, cum aegerrime ferret, inter infanientes mulieres, Burignoniam a Baylio numerari, odio vehementer in eum accensus est. Quod haud parum auxit, cum suspicius forte, quam re vera fuit, coniiceret, ad excitandam magistratum seueritatem in Burignoniae factionem, ista Baylium scripsisse. Accedebat autem his, quod in alio *Dictionarii* loco responsiones et apologiam Poireti amaro sale Baylius conspersisset. Ita vero in rabiem actus theosophus, et istis locis Baylii non sine dicacitate respondit, et propudiosa atheismi macula infamem Baylium declarauit, fatisque prodidit, quae eum causa ita armauerit, vt in ea satyra *falsa, calumniosa, infideliter truncata, maligne, scurriliter, ludice expressa* eo dictionis genere obiiceret^{b)}, quod in mystico philosopho et theologo theosophico nemo aequus facile tolerauerit. Verum ea post illa tempora, Baylio inter Batauos versante, acta sunt, et in tantam animorum disiunctionem enata res est: tum autem, cum Sedani philosophiam doceret Baylius, ab ista quidem parte tranquilla fuere omnia, et controuersia ista amica extitit. Disputauit quoque paulo post anno MDCLXXX, contra Valesium, societatis Iesu theologumⁱ⁾, vsusque Cartesiano axiomate: extensionem naturam essentiamque corporis absoluere, transubstantiationis dogma acutissimis ratiociniis oppugnauit; de qua eius controuersia infra plura dicendi aptior nobis erit occasio. Cum autem anno MDCLXXXI insolitae magnitudinis cometa inter sidera apparuisset, et diuersis ille hominum iudiciis agigaretur, suam quoque sententiam dixit, et *Cogitationes de Cometis* multa eruditione referatas anonymus conscripsit, eo quod speraret, priuilegio regio munitas Lutetiae

D d d d 3

tetiae

g) Art. Roi not. C.

h) Conf. Vol. II. libri de Eruditione tripli-

ci, p. 574. Edit. rec. Bibl. myst. pag. 247. 312.

i) Viuebat ille tum in collegio Cadomensi.

tetiae proditurae esse, si a Romanae ecclesiae ciue conscriptae viderentur. Et hac quidem ratione muneris dignitatem tueri, et philosophiae suis prod-esse laboribus, inter Gallos Baylius gnauiter perrexit.

*Vita Baylii
inter Belgas.*

§. XV. Hunc vero in modum de philosophia optime merentem gra-uis illa procella obruit, quae res reformatae ecclesiae in Gallia prorsus prostrauit. Rex enim omni illius professionis fidei exercitium in regno suo sublaturus, scholas primo omnes reformatorum soluere decreuerat. Ita professorio, quo haecenus gauisus erat Baylius munere euerso, res quoque eius attritae sunt ^k. Factum tamen, cum in contubernio suo Sedani iuuenem aluisset Batauum, quem philosophiae praeceptis imbuerat, ut is praeceptorem de se optime merentem sibi que carissimum, Roterodamen- sis reipublicae consiliario, quem pensionarium vocant, Paetfio, quibus posset, verbis traderet, et cum in literis, tum domum reuerfus, coram ita eum commendaret, ut maxima inde Baylianae doctrinae enasceretur existimatio, isque esse iudicaretur, cuius eruditione gymnasium Roterodamense egregie ornari iuuarique posset. Illo itaque viro consulti-ssimo reipublicae proceribus suadente noua historiarum atque philosophiae professio cum stipendio honesto ^l excitata est, cui Baylius praefici posset. Inuitatusque ad eam Spartam obeundam eo laetior Baylius obtemperauit, quo exoptatior illi locus videbatur, libertate philosophandi, quam mire deperibat, gaudendi. Igitur omisso itinere Anglico, quod meditabatur, in Belgium foederatum abiit, eumque paulo post Iurieu secutus est, quem theologiae professorem eruditio haud vulgaris acceptum fecerat. His igitur exulibus Gallis scholam istam nouam et illustrem sua doctrina ornandam et amplificandam Roterodamen- sis reipublicae curatores tradiderunt. Ibi primum rarae vastaeque eruditionis specimen edidit, vulgatis *Cogitationibus de Cometis*, quibus priuilegium regium Lutetiae obtinere non potuerat. Lectionis multiplicis variaque literarum cognitione refertae copiam in eo argumento tractando demonstrauit Baylius. Qui tamen si dissertatione epistolari tantum, ephemeridibus publicis ^m inferenda ostendere suscepisset, si malo omine cometae appareant, quae vulgata est opinio, sequi inde fecisse Deum miracula, ut superstitionem confirmaret; tanta tamen rerum copia scribenti se obtulit, ut iustae molis librum tractatio referret. Quam licet laruato nomine conscriptam simulasset, offendit tamen argumentum et cogitationum libertas censores Parisienses, ut editio impediretur, remittereturque liber auctori, qui ad Belgas delatus, ob eam ipsam causam librum edidit *ἀνόνυμον*. Ex msco tamen, quod Baylii manum referebat, breui apparuit, eum harum cogitationum auctorem esse ⁿ, qui fons illi postea multarum molestiarum fuit. Quamuis enim praestantissimam illa scriptio eruditionem spiraret, accensus tamen illius gloria Iuriei animus odio

k) Lettr. XXXI. pag. 142.

l) Lettr. XXXII. p. 138. LXXIV. p. 260. Gaudebat autem Stipendio 500. florenorum.

m) Mercure galant.

n) Vid. Lettr. XXXII. pag. 149. XXXVII. pag. 158.

odio et inuidia est, vnde amara contentionum et calamitatum scaturigo Baylio postea enata est. Auxit quoque isto tempore hanc de ingenio eius et natura excellentissimo, et literis supra modum culto atque eleganti opinionem, edita *Disquisitione critica in Historiam Calvinismi* ^o, quam magno conatu parturierat Maimburgius Ex-leuita. Qui cum dolosis artibus satis callide res Reformatae ecclesiae euertere, et calumniis onerare eas partes velle videretur, ad vindicandam eius famam duarum hebdomadarum spatio hanc disquisitionem generalem Baylius conscripsit, utque erat literis apprimè versatus, et acumine iudicii atque ingenii festiuitate ornatus, tanto lepore, et tractationis iucunditate, eaque subtilitate ratiociniis generalibus tantum Maimburgii copias euertit, ut in fugam primo ex congressu hostis daretur, magna laus vero Baylium sequeretur, immo ipse Condaeus princeps eius libelli lectione delectaretur ^r: narraretque MENAGIUS ^q, adeo egregium istum librum visum esse Maimburgio, ut laudare eum coactus sit; ipse doctissimus vir autem elegantiam ingenii et viuum iudicandi scribendique genus commendaret. Nec maior forte inuictis Baylii ratiociniis laus enasci potuit, quam quod tantum irarum inde enatum esset aduersario, ut cum rationibus refutare non posset, non quiesceret, donec regis edicto et flammis vltimicibus prohiberetur ^r. Nec hic furor libri plausum, apud aequos lectores ipsamque ciuitatem literariam impediuit, quae tanta auiditate et legit et coëmit, ut eodem anno auctam emendatamque editionem iterum vulgare auctor cogeretur. Cuius tamen, quod mireris diu verum nomen latuit, vnde factum, ut diuersis viris doctis liber ille tribueretur. Elegantia tamen, et perspicuitas tractationis, multis luminibus refertae, et doctrinae varietate abundantis tandem Baylium, cui in hoc quidem scribendi genere haud par alter fuit, prodidit. Responderat ad eandem historiam Calvinismi Iurieu quoque, instituta *Caluinismi et Papismi historica comparatione*, inque ea *Apologiam pro reformatione et reformatis* dederat ^s. At cum obruere multitudine rerum, quam accurate vestigia aduersarii reprimere maluisset, longe inferior Baylio in ea arena pugnauisse iudicatus est ^t, id quod nouos inuidiae morfus excitauit, cum praeferrì sibi Baylium Iurieu pati haud posset. Tanta autem literarum delectatione capiebatur Baylius, tanta contentione augendis et amplificandis orbis literarii limitibus inuigilabat, ut cum satis optima et fauentissima illi nubendi conditio eo tempore offerretur, caelebs tamen viuere mallet, omnemque aetatem in literis consumere reipublicae eruditae autem et amicis se totum deuouere statueret. Qua sententia in animo eius firmata, nouam editionem *Cogitationum de Cometis* an. MDCLXXXIII cura-

o) Critique generale de l'Histoire du Calvinisme.

p) DES MAIZEAUX l. c. p. 27.

q) Menagian. T. II. p. 22. 23.

r) Adiecit Biographiae Baylianae regium

mandatum ea de re DES MAIZEAUX, qui loc. c. proluxe rem omnem exponit.

s) L'Histoire du Calvinisme et celle du Papisme, mise en parallele, ou Apologie pour les reformateurs, pour la reformation et les reformez.

t) Vid. Menagiana l. c.

curauit, et nonnullis, quae amici quidam contra Brueysium *μεταθεμενον*, eiusque librum apologeticum conscripserant, fauentem Lucinam conciliauit: ipse *Collectionem tractationum aliquot ad Cartesianam philosophiam pertinentium* instituit, illique ea adiecit, quae contra Valesum Iesuitam disputauerat; quae collectio Amstelodami MDCLXXXV prodiiit*. Vt vero liberio rem paten-

*) Titulum praefixit Baylius hunc: „Recueil „de quelques pieces curieuses, concernant la philosophie de Mr. de Cartes. Non enarrabimus contenta libri, id modo obseruantes, Scholasticorum theologiae euerendae Baylium in ea collectione animum intendisse. Maxime vero transubstantiationis dogma Cartesianae cui tum fauebat philosophiae praesidio subruere in ea dissertatione sategit, quam contra Valesum scriptam huic collectioni inseruit. Pomum eridos autem istud dogma, quod semper philosophantium ingenio et acumini inuisum fuit, nascente potissimum Cartesianismo visum esse, nemo rerum nostra aetate in ecclesia et ciuitate literaria, gestarum adeo ignarus est, ut id nesciat. Cum enim nouo philosophandi genere Cartesius substantias omnes in cogitantes et extensas diuississet, illas spiritus naturam absolueret, has corporum statuere, et vtriusque attributa haec essentialia esse dicebat, ut ex Principiorum philos. P. I. §. 53. 54. p. m. 12. constat. Id quod repugnare doctrinae Romanae ecclesiae de sacrosanctis altaris mysteriis editis mox Meditationibus Cartesii vidit et obiecit ANT. ARNALDVS, monens, secundum hoc dogma, sifoluas, non manere hanc doctrinam posse, cum fide credat ecclesia ablata a pane eucharistico panis substantia, sola illic accidentia remanere, ea autem esse extensionem, figuram colorem, odorem, saporem, aliasque qualitates sensiles. Quibus valde pressus Cartesius in Respons. quart. p. 118. in omnes formas se torquet, ut argumenti vim eludar, falsusque est, ut se istis Romanae ecclesiae decretis addictum demonstraret, in pane eucharistico nihil plane aliud esse, quo sensus nostri afficiantur, praeter solam istam superficiem, quae sit terminus dimensionum eius corporis quod sentitur; et in qua sola superficie fiat contactus; notandum autem esse monuit, istam superficiem non ex sola corporum externa figura esse aestimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, quae inter puluisculos farinae, ex quibus panis confectus est, et inter particulas, ex quibus vinum constat, reperiuntur. Ea spatiola alia materia subtili repleti, nec tamen ad eius substantiam pertinere, adeoque eius superficiem non externam tantum esse, sed eam, quae interne singulis particulis immediate sit circumposita. Supponit porro hanc superficiem etiam moueri ex parte, cum aliquae panis particulae ab aere aliisque corporibus eius poros ingredientibus agitentur: sic ut ex horum motu perpetuo, intelligatur superficies perpetuo in motu quodam esse: immo et hoc sibi concedendum postulat, per superficiem panis non hic intelligi partem vllam substantiae,

nec quantitatis eiusdem corporis, sed tantum terminum illum, qui medius esse concipitur inter singulas eius particulas, et corpora ipsas ambientia, quique nullam habet entitatem, nisi modalem. Quibus suppositis concludit: cum in hoc solo termino contactus fiat, et nihil nisi per contactum sentiat, manifestum esse, quod, corpus dicatur in aliud ita mutari, ut haec noua substantia in eodem praecise loco existat, in quo prius corpus v. g. panis existeret, necessarium sit, nouam illam substantiam eodem plane modo sensus omnes nostros afficere debere, quo panis et vinum illos afficerent, si nulla transubstantiatio facta esset. Speciem enim illam externam remanentem esse illam superficiem mediam inter singulas particulas et corpora illa ambientia. Valde placuit hic pullus tum Cartesio, iactanti melius se mysterium hoc explicuisse, quam Scholasticos accidentia realia *κρυπτατα* comminiscens; tum affectis eius, inter quos biographus eius HADR. BAILLETVS, L. VIII. c. 9. ita mentem Cartesii explicuit, manere quidem eandem corporis extensionem, sed mutari panis extensionem, in extensionem corporis Christi, ut cibus in homine in succum et sanguinem conuertitur. Immo haec tam plana esse et euidentia putat, ut hac explicatione iactet quamplurimos reformatorum ad amplectenda dogmata Romanae ecclesiae commotos esse. Valde vero grauis fuit Cartesii scholae aduersa Scholasticorum factio, cui facile fuit ostendere, hac explicatione Cartesianam mentem Concilii Tridentini de hoc dogmate plane eueri, ipsi quoque sibi Cartesio contradicere, cum quae sola extensione cognoscantur accidentia, reipsa essentiam corporis ex eius mente ingrediantur. Vt itaque huic se labyrintho extricent, in varios, anfractus dilapsi sunt et hypotheses excogitarunt suas magis opiniones, quam mentem concilii exhibentes. Quidam enim, et inter eos imprimis FRANCISCVS DES GABEZ in Philosophia Eucharistica Gallice edita, FRANC. LAMM in Epistolis philosophicis, et quem supra nominauimus, PETERVS CALLVS in Durando illustrato cum modis siue attributa ista a substantia corporis Cartesianae saluis eius hypothesebus, separari hac non euerfa minime posse, cernebant, assumptionem quandam hypostaticam et informationem commenti sunt, affirmantes diuinam Christi naturam animamque ita per transubstantiationem corpus et sanguinem assumere, atque informare, ut eadem ratione sit corpus et sanguis Christi, quam illa quae in coelis sunt. Vehementer autem ista explicatio illis displicuit, qui succensebant Cartesianis, quod puritatem doctrinae

patentiorēque campum nancisceretur, in eruditionis latifundia exspatiandi, vtque multis modis orbem sibi eruditum deuinciret, cum varietate doctrinae

doctrinae ecclesiae labefactarent: vnde supra narrauimus, Callyum ob eam hypothesin valde Huetio vapulasse, eo quod nihil minus ista explicatio referat, quam transsubstantiationem. Cautius itaque mercaturus Emanuel Maignanus, ex Minimorum ordine celeberrimus philosophus et mathematicus, (cuius vitam post P. SAGVENVM enarrauit P. BAYLE Dict. T. III. art. Maignan p. 20.) simpliciorē rei adumbrationem commentus est. Quamuis enim medius inter Gassendum et Cartesium incederet, formas tamen substantiales et accidentia realia improbabat. Huic visum, desinere quidem panem et vinum adesse in sacramento et existere, verum eandem tamen in sensus incurfionem impressionem, conferuare Deum, quae ante transsubstantiationem fuerat. Quae licet simplicius quidem difficultatem leuare videantur, compertum tamen mox est, ita duplex poni miraculum, cum hoc pacto Deus ordinem sensuum et impressionis atque sensationum mutare tollereque necesse habeat. Vnde Maignani quoque hypothesin oppugnarunt reieceruntque Nicolaus Maria Gennarus, et Augustinus de Guiditiis, ipse quoque Maignanus ob hanc assertionem in capitulo generali ordinis sui reprehensus est, recte DANIELE in Itiner. Cartesii p. 197. Indignam philosopho hanc hypothesin esse, quae miraculum miraculo explicat, Deumque ex machina prouocat, recte vidit, ROHALTIVS, celeberrimum inter Cartesianos nomen, qui vt propius ad mentem magistri accederet, alium modum excogitauit, statuendo, corpus I. C. in sacramento post consecrationem ita locum panis occupare, vt eadem spatia et interualla, quae panis occupauerat, illud iam occupet, et eandem extensionem seruet, quam habuit panis, vid. Entretiens sur la philosophie p. 48. Verum prorsus ita euerit mentem Tridentini concilii recte ab aduersariis Cartesianae factionis responsum est: eo quod isto modo sequatur, quod corpus Christi mutetur, cum essentiam panis, quae in dispositione et modificatione extensionis a Cartesio ponitur, suam faciat, et essentiales eius modos recipiat; quae de re acute nonnulla monuit P. BAYLE Dict. l. c. not. A. Longum esset lites hoc de argumento omnes enumerare, quas cum Scholasticae philosophiae affectis Cartesiani fouerunt, asserereque mira ista somnia, quae ad explicandum hoc mysterium Platonis numeris incomprehensibilibus et obscurius ex hac turba attulerunt Clercelierius, Mallebranchius, eiusque *ὑπεραστυς* Mironius, quaeque Franciscus Bernierius, Io. Baptista du Hamel alique, qui media inter vtramque partem via inceserunt, excogitarunt. Alium ista locum, aliam tractationem postulant. Nobis ad praesentem Baylianae vitae historiam illustrandam attentis, monuisse

sufficit, difficultates insuperabiles, quas contra hoc dogma struit Cartesianae philosophia, aduersariis Romanae ecclesiae haud leue triumphum argumentum, Cartesianorum inimicis autem fauentissimam occasionem exhibuisse, illi factioni obrectandi. Maxime Societas Iesu cum haud exigua sibi impedimenta obiecit Cartesianismum cerneret, magnis animis in eam factionem insurrexit, et heterodoxiae accusatione aduersarios confundere fategit. Non prouocabimus ad celebre illud concordatum, vt vocant, inter Iesuitas et patres Oratorii de non tradenda iuuentuti Scholasticae Cartesianae philosophia, nec ea adducemus, quae contra Mallebranchium eiusque affectum Mironium vehementer vrgere coepit eius *ὑπεραστυς* P. Du Tertre, de cuius obiectionibus vid. Europe sauante, T. III. P. II. art. 5. p. 296. T. IV. P. I. art. 7. p. 129. sed ad Cadomensem Iesuitam, Valesium prouocamus, qui data opera in hoc argumento Cartesianas phalanges adortus est, edito libro, personato nomine, LOVIS DE LA VILLE, lingua Gallica: *Opposition de principes de Mr. des Cartes avec la foi del'eglise Romaine, touchant la transsubstantiation, et leur conformité avec le Calvinisme*. In quo tam luculenter ostendit, Cartesii principia philosophica cum hoc dogmate consistere non posse, sed illud totum euertere, vt non modo inuincibile esse agmen Valesii iudicauerit BAYLIUS, vid. Lettr. XXIX. p. 336. sed et Cartesiani inter Gallos, pontifici Romano addicti haud parum animo deiicerentur, et Regius, qui Cartesianos conuentus Parisiis instituerat, metu coactus eos solueret. Non vero solos Cartesianos sed et Gassendistas inter eos numerauerat Valesius, qui irreconciliabilem philosophia sua inimicitiam contra hoc dogma conceperat, eoque nomine dicam scripserat Bernierio. Qui cum deuiasse ab ecclesiae doctrina videri noller, in Illustrationibus ad librum personati VILLEI suspicionem a se istam amoliri conatus est. Idem fecit quem simili accusatione aggressus erat Mallebranchius, proque Cartesii vel sua potius hypothesi verba fecit, quibus tamen apologiis docta ista natio philosophica prohibere non potuit, vt non iterata vice prodiret nonnemo, et dissertatione Gallice scripta ostenderet, Philosophiam Cartesianam, fidei ecclesiae catholicae repugnare, Bernierium autem denuo refelleret. Tacemus Mallebranchii aduersarium du Tertre, Antonium Arnaldum, aliosque, qui Mallebranchium a recta via declinauisse contenderunt. Intelligi autem nobis non monentibus potest, eos, qui ex Protestantium coetibus telis suis illius dogmatis iugulum petiuerunt, otiosos in illa domestica Romanensium pugna non confedissee, sed proprium enssem in eius viscera adegisse. Id quod praeter J. LA

PLA-

Hist. philos. Tom. IV.

Eeee

doctrinae et elegantia ingenii lectores mirifice delectare posset, ad edendas ephemerides literarias, quod scriptionis genus recens tum exortum mirifice plerosque ceperat, hortatu Iuriei animum adiecit, et Calendis Martiis anni MDCLXXXIV Gallico sermone *noua ex republica literaria* * edidit, libros optimaе notae accurate recensuit, literariam historiam mira luce perfudit, nec sterilem enarrationem exhibuisse contentus, iudicium suum interposuit, observationibusque selectis argumenta librorum haud raro illustrauit. Qui labor adeo feliciter cessit Baylio, ut inter ephemerides literarias, quae ob doctrinae varietatem et iucunditatem maximi fiunt, summo fere loco habitus sit, certe nulli huius generis lucubrationi cesserit. Cum autem ob materiae diuersitatem varia et multiplex in eo opere eniteret Bayliana eruditio, eaque raro exemplo in omni fere argumento regnaret, dici non potest, quam commendatae istae ephemerides viris doctis fuerint, qui certatim eas summopere laudarunt. Auctor autem, cum indies magis literarum praestantia inclaresceret, dignus visus est, quem Frisiae occidentalis Status ad adeundam cathedram publicam in academia Franequerana C. M. florenorum stipendio inuitarent. Sua tamen sorte contentus Baylius, cum paucis viueret, opimam Spartam recusauit, foecundissimum autem calamum porro ad amplificandas literas adhibuit. Nouae enim editioni *criticae Disquisitionis in Historiam Calvinismi continuationem* * addidit, quae tamen, licet ingenii eius amoenitatem tota faperet, cauillandi ansam nonnullis suppeditauit, cum quaedam ridendo et iocando dixisset. Valde eo tempore contentionis ferram reciprocauere magna Galliae lumina Arnaldus et Mallebranchius, quorum controuersiam miris animorum motibus agitatam cum attigisset in nouis literariis * Baylius, istis quoque litibus implicitus est. Nempe praeter alia

PLACETTE, qui auctoritatem sensuum contra transubstantiationem peculiari schediasmate vindicauit, fecit quoque Petrus Baylius, qui cum Cartesianae se sectae addixisset, apud Sedanenses, ut supra narratum dissertationem Valesio opposuit, in qua vindicantur a Peripateticorum objectionibus rationes, quibus aliqui Cartesiani probarunt, essentiam corporis sitam esse in extensione. In hac dissertatione, non negat Baylius, extensionis rationem et imprimis impenetrabilitatem materiae cum transubstantiatione constare non posse: vera autem esse et naturae conformia ista principia acriter defendit, et offendere ideo doctrinam Romanam principia rationis prima, clarissima et certissima, statuit. Et haec quidem summa est istius collectionis, curiositate Lectoris non indignae, quam edidit Baylius, comprehenduntur enim in ea praeter Concordatum Iesuitarum cum patribus Oratorii, observationibus illustratum, Bernierii annotationes, Mallebranchii responsio, refutatio noua Bernierii, et dissertatio laudata Baylii, una cum meditationibus ad metaphysicam abbatis DE LANION, editaque ista collectio est Amsteloda-

mi 1684. 4. Plura de re ipsa dare huius loci non est. Nobis haec enarranda fuere, ut qualis hoc de argumento Baylio controuersia intercesserit, Lector intelligat: quo pacto tamen simul quandam historiae Cartesianae, suo loco latius enarrandae particulam tangere licuit. Plura qui sciret, ei assatim dabunt scriptores laudati praestantissimae doctrinae theologo D. CHR. MATTH. PFAFFIO Cancellario Tubingensi, in Diff. Anti-Roger. p. 26. 48. et diff. Anti-Baeliana II. p. 28.

t) Nouvelles de la Republique des Lettres.

u) Vid. Aët. Erud. 1685. p. 511. Hist. des Ouvrages des sçavans 1706. Dec. p. 545. STRUVIUS Introd. in Hist. lit. c. VI. §. 43. p. 296. et qui supplementa dedere, ACKERVS, COLERVS, LOTTERVS, IVNCKERVS de Ephemerid. erudit. p. 170. FABRIC. Praef. ad MORHOFII Polyhist. alii.

v) Nouvelles Lettres de l'Auteur de Critique generale de l'Histoire du Calvinisme de Maimburg.

w) DE MAIZEAUX L. c. p. 32.

x) 1685. Août art. 3. p. 876.

alia ad logicam et metaphysicam pertinentia, quae infra suo loco enarrabimus, etiam de morali quaestione inter viros istos doctissimos disputatum est. Cum enim nouum sibi systema philosophicum et theologicum Mallebranchius effinxisset, idque ad doctrinam de gratia, valde tunc theologorum dissensionibus agitatum transtulisset, inter alia axiomatis loco posuit: omnem voluptatem esse bonam, et illum felicem reddere, qui ea fruatur. Quam assertionem, metaphysica subtilitate praecisioneque mentis formatam acriter quoque defendit; non minori autem contentionis alacritate oppugnauit Arnaldus, ratus, ita omnem honestatis virtutisque faciem conspurcari, et foedae quoque voluptatis causam agi posse. Quam Arnaldi obiectionem cum enarrauisset Baylius, vt accurate distinguere, partibusque idearum de quibus disceptatur, omnibus enumeratis, verborum pugnas miro artificio soluere nouerat, Mallebranchii assertum esse verissimum, pronuntiavit: eo ipso momento, quo quis voluptate fruitur, hominem felicem esse, neque tamen ita foedissimarum voluptatum causam defendi, quas omnino fugiendas esse, sanus rerumque intelligens lubens concefferit. Nempe distinguendum esse inter causam voluptatis formalem et efficientem; illam vero heic solam a Mallebranchio intelligi, non vero hanc, quae nisi bona et iusta sit, voluptatis rationem reiiciendam esse postulet. Quamuis autem et verissima diceret Baylius, et ab aliis quoque, maxime a Gassendo, dudum pronuntiata, valde tamen vrebat Arnaldum, quod scripsisset, mirari se, nolle aduersarios Mallebranchii ad veram eius mentem advertere animum, vel non posse eam intelligere. Vnde grauem ei dicam scripsit ^z, et cum ille non sileret, nec causae suae deesset ^y, vt erat acer disputator et vehemens, istam disceptationem nouis obiectionibus continuauit ^{*}, quam totam de verbis pugnam fuisse, Lector prudens facile comprehendet nobis quoque non monentibus. Tetigit quoque argumentum de tolerantia, edita de ea epistola Hadriani Paetii, quo is Moecenae utebatur: quo tamen nomine illis displicebat, qui rigidas partes sequebantur [†]. Anno MDCLXXXVI breui sed eleganti commentariolo, inquisiturus in causas, quo modo ad ecclesiae Romae gremium tota Gallia perducta sit, artes seueras, adhibitas iniurias, quas Reformati pertulerunt, delineauit ^{*}. Maxime vero ipsam sacram violentiae, quae in conuertendis hominibus adhibetur, anchoram conuellere, et quam necessaria et cum naturalibus legibus tum praeceptis Christi et regulis Christianae ciuitatis conueniens tolerantia sit, ostendere constituit, edito *Commentario philosophico, in verba Iesu Christi, compelle eos intrare: in quo rationibus quam plurimis iisque euidentissimis probatur,*

E e e e 2

nihil

^y) Avis à l'Auteur des Nouvelles de la République des Lettres.

^z) Rotterdam 1686.

^{*}) Dissertation sur le prétendu bonheur des sages.

[†]) Nempe improbabat Auctor motus Bri-

tanniae sub Iacobo II. et damnabat, non aliam in Britannia religionem tolerari quam Protestantium. Quod cum partibus Guilelmo regi addictis placere non posset, etiam interpretem inuisum Britannis fecit.

^{*}) Ce que ce que toute la France Catholique.

nihil esse abominabilius, conuersionibus, quae vi et coactione efficiuntur, refutantur quoque sophismata eorum, qui hac ratione agunt, et ad ea quoque respondetur, quae S. Augustinus pro excusandis persecutionibus protulit^a. Praeuidit Baylius, qui in hoc libro ad tolerantiam stabiliendam commendandamque vim eloquentiae et eruditionis omnem adhibuerat, displiciturum esse hunc commentarium etiam inter Protestantium theologos illis, qui rigidiori zelo pro causa ecclesiae orthodoxae vigilare se et pugnare sibi viderentur. Quod genus hominum cum irritabile esse nosset, ne crabrones excitaret, Anglum auctorem Ioannem Foxium de Bruggs commentus est, et prodiisse hanc ex Anglico versionem apud Londinenses simulauit, quae ab ipso Gallico idiomate ἀρχαῖος Amstelodami vulgata erat^b, latere tamen diu non potuit, quamuis constanter hunc foetum abnegasset. Inde vero haud parum in suspicionem adducta est Baylii religio, quod tamen latius heic enarrare non licet, cuncta eleganter exponit eius biographus DES MAIZEAUX, qui consulendus. Grauiori afflictione, eo ipso tempore turbabatur Baylii animus, cum in nouis eius literariis nonnulla Christinam Sueciae reginam offendissent, cuius tamen indignationem mitigauit iramque placuit Baylii prudentia^c. Ast quam illi sollicitudinem ea res excitauerat, haud parum leuauit academiarum regiarum, Francicae et Londinensis beneuolentia, quae datis ad Baylium, literis testatae sunt, quo loco praestantissimam eius eruditionem haberent. Valde vero paulo post turbauere circulos eius insultus quidam febriles, ita, ut corpore animoque languens cogeretur ephimeridum edendarum curam Basnagio Bellouallensi, amico suo tradere, quo auctore mutata inscriptio, et noua haec literaria titulo *Historiae aetorum eruditorum*^d vulgata sunt. Admodum ab hoc tempore non vires tantum corporis Baylii, continuata febris pertinacia attenuatae sunt, sed et animi tranquillitas, et ingenii quoque alacritas vehementer turbata est. Sub cinere enim gliscentem inuidiae ignem haecenus contra Baylium aluerat Iurieu, in quo et gloriae aemulatio inuidiam excitauerat, et zelus pro doctrinae puritate suspicionem accenderat, dolosum eius hostem Baylium esse. Qui cum commentarium, *Compelle eos intrare* edidisset, et tolerantiae fines late extendisset, ira et indignatione aestuans Iurieu, pro commodis ecclesiae et doctrinae purioris conseruatione contra latitudinaria Baylii principia apertum bellum suscipere constituit. Erat in eo Baylius, ut tertiam illius commentarii partem ederet, cum in arenam contra eum Iurieu descenderet, irreconciliabilem ab eo tempore inimicitiam innumeris offensionibus testatus. Quae lites indecorae inter collegas funestae quoque fuere reipublicae literariae, cum vis illa ignea et elegancia, qua supra modum excelebat ingenium Baylianum,

a) Commentaires philosophique sur les paroles de I. C. contrain les entrer &c.

b) 1686. prolixo libri huius Historiam enarrat DES MAIZEAUX l. c. p. 35. quocum conferendae Epistolae Baylianae.

c) Ibid. p. 37. Quaestio versabatur circa quasdam Christinae Reginae epistolas a Baylio vulgatas addito iudicio suo paulo liberiori.

d) Histoire des Ouvrages des Savans, vid. citati not. (u)

Baylianum, valde istis molestiis et aegritudine debilitarentur, sanitatique eius valde afflictæ obstarent, quo minus ex voto restitui in integrum posset: qua ratione non potuit non viuax ille, qui in Baylio regnauerat animus deprimi eneruarique. Id quod senserunt non sine animi dolore amici, qui ab isto tempore Baylium veterem imaginem non amplius retulisse, sibi que similem vix fuisse obseruauerunt. Ipse Aquisgranum profectus haustis aquis salutaribus nonnihil leuaminis sensit, emergere tamen ex animi luctu et moerore non potuit, praecipue cum mors illi Moecenatem, Paetsium eripuisset, et in rabiem et furorem actus Iurieuus vehementi eum persecutione premere pergeret. Deferendum itaque Rotterodamum ratus, Berolinum sibi animo delegit, vbi exulibus Gallis exoptatissimum asyllum electoris gratia parauerat. A quo statore vindiceque literarum, cuius immortalis eo quoque nomine fuit gloria, cum viris ex hac natione doctis stadium aperiretur, ad eruditionis gloriam propositis praemiis impigre currendi, amicorum, maxime Ancillonii, Abbadii et Lenfantii, virorum celeberrimorum precibus Schombergio, qui copiis Brandenburgicis summus dux praeerat, et ab eo electori commendatus est. Neque effectu destituta esset ista commendatio, cum et magna esset doctrinae Baylianae fama, et plurimum amici in aula possent, nisi mors electoris intercessisset, quo pacto res euentu caruit. Reprimendas autem Iuriei iniurias et calumnias ratus *Supplementum ad Commentarium de Tolerantia* edidit, et aduersario respondit, separataque scriptione eius impudentiam laruatus retudit.

§. XVI. Haecenus primae tantum velitationes belli istius literarii inter Iurieuum et Baylium intercesserant, iam grauius bellum exarduit, et cruenta facta pugna est, quam et gloriae aemulatio succendere, et si fides nonnemini, domestica quoque causa quaedam^{e)} augere coeperat. Nempe prodiiit anno MDCXC famosus libellus, qui *maximi momenti informationem exulibus Galliae reformatis de instanti eorum in patriam reditu*^{f)} (quem vaticiniis quibusdam apocalypticis nixus suis vicinum praedixerat Iurieuus) titulo promittebat. In quo libello res attritae ecclesiae reformatae Gallicanae, quae in exilio vivebat acriter exagitantur, et ad excusandam palliandamque aulae persecutionem, omnis causa in seditiosa axiomata et consilia exulum conuicitur, aculeato vero dicendi genere contumeliis innumeris miseri cumulantur. Qui libellus cum pseudonymus prodiiisset, dici non potest, quantam indignationem Protestantium, maxime inter Britannos Batauosque meruerit, non sine graui causa querentium, bonam ita causam inauditis calumniis opprimi, et ex ipso Protestantium sinu, id quod scribendi genus abunde declarabat, progredi ausum esse,

Controuer-
siae Bayli-
anae.

E e e e 3

qui

e) BASNAGIUS in Elogio Bayliano, Hist. des Ouvr. des Savans 1706. p. 547. depuis ce tems la ce n'est plus Mr. Bayle.

f) Supplement du commentaire philosophique sur les paroles: contrain les entrer, 1688.

ff) Vid. Journal des Savans Mai 1716. p. 596 seqq. recte vero narratiunculam in dubium vocarunt auctores Biblioth. Germ. P. XLVI. p. 90.

g) Avis important aux refugiez sur leur retour prochain en France 1690.

quitelum in fratrum viscera adigeret, et atrocem persecutionem iis coloribus pingeret, quibus detestabiles ecclesiae reformatae vultus viderentur. Cum autem non sine acumine et sale scriptus esset, causamque non exulum modo, sed omnis Protestantium ecclesiae iugulare velle censeretur, maxima de libelli *σηλιδευτικῆς* auctore detegendo cura fuit. Et Iurieu quidem Baylio illum tribuere nullus cunctabatur: nec id a vero valde alienum videbatur aliis viris doctis, qui luculentos characteres ingenii Bayliani, ab aliis imitatione haud facile exprimendos sibi detexisse videbantur. Vnde in grauissimam suspicionem Baylius adductus est, voluisse eum non sine exitio ecclesiae Reformatae aulae Gallicae blandiri, eiusque gratiam captare. Iurieu autem, ut invidia aduersarium cumularet, publico scripto eum aggressus, ad expellendum hominem tam infando crimine rebus Reformatae ecclesiae noxium ex Belgio foederato magistratus cohortatus est. Quae procella cum omnem Baylii fortunam euertere videretur, pugnis calcibusque is pugnavit, ut ostenderet, iniuriam sibi fieri, nec a se unquam libellum istum fuisse profectum. Quod et semper amicis affirmavit, et ad vitae finem constanter defendit, se illius foetus parentem non fuisse. Sic ut ad haec nostra usque tempora de auctore libri incerta sententia viri docti disputauerint^h. Inde vero atrocissimum contra Baylium ex parte Iuriei bellum exortum est. Is enim illum velut proditorem ecclesiae, et clandestinum hostem accusare, et ut ex foederato Belgio eiiceretur, sollicitare magistratus non dubitabat. Vim igitur vi repellere coactus telis tela opposuit et libellis sale acri refertis, quibus titulum *Cabbalae Chimaericae, Chimaerae demonstratae, et Ianuae Coelorum*

h) De auctore famosi libri valde Baylio et viuo et vitis erepto disputatum est, quam tamen disputationem prolixè heic referre instituti ratio prohibet. Pauca tantum delibamus. Et viuente quidem Baylio maxima verisimilitudinis nota ad eum libellum referri posse iudicatum a viris doctis est, cum et ingenium Baylianum mire referret, et qui librum imprimi curauerat, bibliopola se a Baylio eum accepisse testaretur, manum autem Baylii msc. retulisse diceret, qui emendandis operarum erroribus praefuerat. Constanter vero id negabat Baylius, ut ex *Cabbala chimaerica* demonstrata patet, et ad mortem usque velut alienum foetum reiciebat. Quod tamen non obstitit, quominus ipsi Baylii amici, et inter eos Basnagius et Des Maizeaux dubii haerent, an non ad Baylium auctorem liber referendus esset. Post fata Baylii vltima eandem sortem ista disceptatio habuit. Nonnulli Paulum Pellissonium hunc foetum genuisse suspicabantur, at si publice se parentem esse negabat: alii Larroquano filium a Reformatis ad Romanas partes transgressum hunc partum exclusisse, et Baylio amico transmisisse contendebant, ut editionem procuraret: Baylium autem inuisi libelli editioni fauisse causabantur, quod visionum et vaticiniorum Iurieu

exagitandorum facilem occasionem inuenisset. Id amici nonnulli, et inter eos Cel. Crotaeus ipsius Baylii fide referebant: nuper autem OLIVERTVS abbas, in Epistola ad Buhierium senatus praesidem, quae extat *Journal des Savans* l.c. et *Bibl. German.* T. XLVI. Art. 5. p. 84 seqq. ex ipsius Larroquani ore se centies audivisse narravit, eum verum eius foetus parentem esse. Quamvis ephemeridum auctor hoc tamen non obstante rationem ostenderet, quae persuaderet, Baylium opitulatrices Larroquano manus in excludendo hoc foetu porrexisse. Tandem nonnemo in *Bibl. Germ.* P. XLVII. art. 9 p. 130 seq. qui personata Prioris de Nefuille appellatione nomen verum abscondidit, inuidis, si verae sunt, ad quas provocat, memoriae, rationibus demonstravit, Baylium hunc librum tum conscripsisse, cum inter Barauros omnia in eius perniciem coniurassent. De reditu enim in patriam et recuperanda aulae gratia, cum stipendium 4000. librarum ei promississet, qui regi a confessionibus fuit, Franciscus Cafaes (la Chaize) ea conditione ut Romanam fidem amplecteretur, cogitantem, fidei suae et sinceritatis hunc esse prodromum voluisse. Et euentum hunc in aula habuisse, ut Larroquano apud Iesuitam, et hoc apud regem intercedente stipen-

Coelorum referatae indiditⁱ, Iurium vehementer repressit et ita depexum dedit, vt in contemptum apud omnes adduceretur, et longa inde lis enasceretur; cuius tamen fata reliqua et euentum heic loci enarrare non licet, sed in actis ecclesiasticis huius temporis exponenda sunt. Parum vtilitatis ex atroci hoc bello literario ciuitas erudita habuit. Vt itaque alia ratione literis prodesset, ad scribendum *Dictionary Historico-Criticum* animum adiecit, eiusque specimen ad Iacobum Rondellum edidit, ex quo constabat, similes eum labores literatos sub examen vocaturum, erroresque literarios emendaturum esse; vnde vno tantum volumine obseruationes suas comprehendi posse iudicabat^k. Verum et hoc institutum valde nouis Baylii calamitatibus retardatum est; quibus factum, vt tandem munere professorio exueretur. Cum enim nonnulla de pace vniuersali restituenda consilia ab amico secum communicata typis vulgasset, Iurieuus autem magnos de iis clamores sustulisset, quod latentem in angue herbam prodere ipsi viderentur; suspectus factus est Baylius, quod rebus Britannorum, quales sub Guilelmo rege magnam mutationem passae erant, infensior esse animo, aduersamque aulae partem Gallosque consiliis suis iuuisset; qua re magna inuidia inter Britannos cumulatus est. Qui licet his se artibus nihil tribuere, infontemque esse edita ea, quam diximus apologia demonstraret, fidem tamen non inuenit. Vnde Britannorum monitis sollicitati reipublicae proceres eum loco mouendum stipendioque priuandum esse censuerunt, caussati, in meditationibus *de Cometis* talia eum affirmauisse, quae in viro publici doctoris axiomate ornato ferri haud possent^l. Equidem non sibi defuit Baylius, et iniuriam sibi fieri demonstrata assertionum suarum innocentia, conquestus est, cum autem arcanam veramque huius calamitatis causam ignoraret, frustra verba fecit. Quoniam autem hunc fulminis ictum vitare haud poterat, patienter quod mutare nequibat, pertulit, contentus, Iuriei calumnias edita apologia luculenter confutasse. Cumque nec diuitiis inhiaret, nec honoribus, paucis autem contentus viveret, in ipsa afflictione ista inuenit solatium, laetus ita sibi otia suppetere, cum Musis et amicis pro lubitu congregiendi tempusque omne tribuendi literis, libris vero scribendis largius indulgendi. Ita ab omni muneris vinculo liber, cogitationes omnes ad *Dictionary Historico-Criticum* conuertit, cuius aliam iam sibi faciem finxerat, et campum delegerat paulo amplio-rem. Quod saxum postquam dies noctesque impiger voluisset, tandem volumen primum et secundum anno MDCXCVII, praefixo contra morem suum nomine edidit. In id autem velut in horreum Baylius contulit, quicquid iudicii acies vel naeuorum apud scriptores, vel caussarum arca-

narum

stipendium numeratum iri promitteretur, quamprimum in locum Romanae ecclesiae addictum se recepisset. Cum autem tota res ad exitum non perduceretur, magnique inde motus in Belgio essent contra Baylium exorti, Larroquannum rem secreto tenuisse, et post Baylii mortem demum prodidisse.

i) Consulendus hic, qui fusc omnia enarrat DES MAIZEAUX l. c. et conferendae epistolae Baylianae, p. 313. 318. 320. 326. 348. 365. 458 seqq.

k) Extat illa dissertatio T. IV. *Dictionary* p. 606. ed. rec.

l) Rem omnem exponit DES MAIZEAUX pag. 68. seqq.

narum in historia omnis aevi detexerat, quicquid splendidum atque elegans viuisque coloribus depictum sistere poterat ingenium, quicquid memoria fuggerebat vasta lectionis copia suffulta. Vnde factum, vt certatim opus nouum et insolitum extolleretur, laudarentque viri docti Baylianae eruditionis praestantiam tot ingenii praeclaris luminibus referant. Quae cum in vulgus nota sint, et aliquoties iteratis auctisque et emendatis editionibus opus amplum splendidumque prodierit, et in omnium manibus sit, sententias eruditorum de eo colligere nolumus. Nobis hoc loco eo potissimum nomine in partes vocandum est Dictionarium Baylianum, quia innumeris locis veteris et recentioris philosophiae historia in eo tangitur, veterum philosophorum dogmata critico examine, quod pauci haecenus fecerant, subiiciuntur, et de rebus grauissimi argumenti et quaestionibus philosophicis satis arduis disceptatio instituitur. Verum vt haud parum eruditionis Baylianae gloria isto opere aucta est, ita famae quoque auctoris apud plurimos lectores cautos haud leuem maculam affricuit. Cum enim oculi accessissent lyncei, et ad latentia dogmata, quae passim insperfit, attenti, multis in locis visus est talia attulisse, quae vel naturali religioni vel Christianae essent inimica, et corrumpendis quoque moribus apta, scriptorisque animum proderent, nulla religionis seueritate tinctum, sed ad impietatis patrocinium valde inclinantem, certe causam Dei subdolo argumentandi genere euerterent, et quod omnium maxime displicebat, Pyrrhonismum satis periculosa methodo ipsis veritatis diuinae mysteriis inferrent. Quam accusationem exemplis confirmarunt luculentis, quibus perditissimo scepticismi generi frigidam suffuderit, narratiunculis leuibus, ludicris et lubricis castas aures laeserit, atheorum systemata, quibus posset coloribus ornauerit et rationibus firmauerit, et quaecunque sacra et profana ipsi displicuissent satyrico sale perfricuerit, caninoque dente arrosuerit. Quae examinare omnia et quo merito Baylio obiiciantur, dispicere eo minus opus est, quo saepius loca *Dictionarii* quamplurima in partes vocandi, et sententiam de iis nostram dicendi occasio haecenus in hac nostra tractatione suppeditata est. Maxime vero Renaudotius virgulam censoriam in hunc librum exercuit, prohibuitque ne in Gallia recuderetur, vel regio priuilegio munitus prodiret, peculiari scheda smate conquestus, nec veteris literaturae, nec religionis, nec accuratae tractationis quicquam in eo deprehendi, sed regnare vbique apertam Pelagianismi et Pyrrhonismi impietatem. Quod auide arripuit Iurieu, quem toties in Dictionario traduxit Baylius, recudique istud Renaudotii scheda smata curauit, vt hoc pacto contumeliam vlceretur. Verum nec Baylius siluit, sed editis considerationibus in illud vtrumque vehementer depexum dedit. Partes quoque Baylii tuendas suscepit SantEuermontius, inter cuius opuscula haec quoque scheda extat. Intercefferunt tamen amici, ne inter vtrumque

virum

m) Conf. Cel. PFAFF. Diff. Anti-Baeliana I. p. 5. Ven. WEISMANN. Hist. eccl. T. II. p. 973. STOLLIVS Hist. liter. P. I. c. 6. §. 9. p. 253.

n) Etiam hae scheda adiectae sunt editioni Baratae Dictionarii, anni 1729. T. IV. p. 655 seqq. o) A Cl. DES MAIZEAUX edita.

virum celeberrimum indecora inde et indigna vtriusque eruditione et famalis exoriretur. Eandem cum Renaudotio sententiam de isto libro dixit Renatus Massuetus ^p, nec aliis veteris literaturae peritis valde placuit, cum in ea minus Baylius valeret, quam in recentiori, et multa attulerit ex veterum fontibus nec fideliter satis et accurate, nec plene hausta et accurate digesta. Mirum itaque haud est, Iurium ad omnes occasiones, quibus grauis esse aduersario posset, attentum, inuenisse in isto opere, de quibus in senatu Gallorum ecclesiastico acerbè conquereretur. Nec defuerunt censurae *ἑρεσολογισμῶν* ^q, qui praecipue haec desiderabant, obloque censorio configebant; esse quamplurima loca castis auribus offediculo, et honestatem laedere; leuitatem animi prodere et contemptum scripturae sacrae, quae de Dauide rege scripta essent; systema Manichaeorum dualisticum ita ornari, confirmarique, vt ipso auctore fatente et pronuntiante inuincibile videatur: Pyrrhonismum autem, praecipue in Pyrrhonis vita ad euertenda religionis fundamenta adhiberi, vbique autem atheorum hostiumque reuelatae veritatis doctrinaeque Christianae causam agi. Respondit ad has censuras Baylius, et nec male doloseque se egisse cum religione, nec virtuti inimicum se demonstrauisse, non sine ingenio et eloquentia ostendere editis illustrationibus conatus est. Quamuis enim vitam atheorum non sine virtutis specie actam laudasset, non tamen se ait, ipsa venenata eorum placita probauisse, sed haud vno loco fuisse detestatum; et si recte obseruationes allatae adhibeantur, ad accendendum verae pietatis studium plurimum posse conferre: Manichaeorum obiectiones autem eo se fine vrlisse contendit, vt appareat, systema aperta absurditate ridiculum tantas tamen rationi difficultates obicere, vt ex iis quilibet paulo attentior colligere possit, eam in religionis negotio prorsus non esse audiendam, sed recipiendam reuelationis diuinae fidem humili sanctoque obsequio. Idem de Pyrrhonismo fassus est, nempe omnia eo tendere, vt constet, Christianam doctrinam supra rationis ordinem esse positam, et ad auctoritatem diuinam cuncta in ea referenda; non enim ideo Deum nobis illius mysteria reuelasse, vt ea comprehendamus, sed vt illa fide humili et obsequio credamus, quibus infiniti entis decreta sine contradictione et murmure recipi debent. Licet autem historicae narrationis veritate coactus nonnulla scriptorum loca testimonii loco adduxerit, quae lasciuos mores nutrire posse videantur: functum se tamen historici munere, non tantum ab iis probandis commendandisque abstinuisse, sed et horrorem abominabilis sceleris Lectorum animis occasione ferente multoties ingenerasse. Quae omnia non rationibus tantum, vt erat ingenio foecundus, quamplurimis ornauit, sed exemplis quoque

ex

p) In pentade epistolarum ad Cl. Pezium, quam inferi curauimus Amoenit. liter. Cel.

SCHLHORNII T. XIII. p. 278 seqq.

q) Acta subiuncta sunt Dictionarii T. IV. p. 665.

ex omni historiae eruditae ambitu diligenter collectis illustravit. Neque tamen hac quoque declaratione et apologia satisfecit senatus ecclesiastici iudicibus, quorum sententia Baylius iussus est, loca illa, quae offendiculo esse possunt, tollere, et prudentiori in posterum atque cautiore calamo vti. Obtemperavit Baylius senatui sacro, et in secunda editione, quae anno MD CXC VIII parabatur, multa mutavit, ad plura respondit, et de reliquis ita ad senatum ecclesiae retulit, ut ille tandem acquiesceret. Ast qui publico iudicio ita satis fecerat, iam priuatorum obiectionibus impetiebatur. Anno sequente enim IOANNES CLERICVS, vir doctissimus qui *Parrhasianorum* nomine *Cogitationes miscellaneas* edere coeperat, ea aggressus est, quae pro roborando Manichaeorum systemate Baylius attulerat, et nodos insolubiles structos esse iactauerat. Demonstrandum autem sibi fuit, facile istas difficultates solui posse, modo admittatur systema Origenis emanatium, quod faciles responsiones exhibeat ad ea, quae Manichaeorum patroni contra iustitiam Dei, naturam et necessitatem mali et similia obiiciant. Quo signo dato nouum Baylio bellum enatum et longa controuersiae series structa est, de argumento grauissimo, quod ab incunabilis philosophiae maximorum philosophorum ingenia torfit, nempe de systemate dualistico, et quod illi oppositum est, emanatiuo, in quas duas partes omnes veteres philosophos barbaros atque Graecos discessisse, ex iis, quae *Tomo primo* multis locis diximus, est manifestissimum. Reciprocarunt autem duumviri celeberrimi hanc contentionis ferram non sine animorum commotione usque ad mortem Baylii, qua demum silentium partibus impositum est. Interim, quam per quadriennium magno studio molitus erat, secunda *Dictionary Historico-Critici* editio anno MDCCII prodit, multo castigatior et emendatior, et altera quoque parte auctior, cui illustrationes quoque et apologiam eorum adiecit, quae in isto opere reprehendebantur, et auctori inuidiam conflauerant. In ea editione quoque, Origenis historiam enarrans ad Clerici obiectiones respondit. Magno ea applausu excepta est, adeo, ut Britannorum nonnulli consilium caperent, in Anglicum sermonem versum vulgandi. Quod tamen diu euentum non habuit, cum imparibus ad hoc saxum satis grande voluendum lacertis auctores accessissent. Cura tamen laboris ad celeberrimum *Memoriarum literarum*, quae Anglica lingua editae sunt, auctorem, P. DE LA ROCHE delata, Anglicano tandem habitu ornatum opus anno MDCCIX prodit, quod tamen non, ex asse satisfecit Cl. BERNARDO, qui videndus. Cum autem prolixo et difficili Dictionary opere ingenii vires lassari sensisset, ad alia non minus vtilia quidem, at minus molesta et difficilia animum conuertit, et

Obfer-

r) Conf. Lettr. CLXIII. p. 623 seqq. vbi ipse rem accurate enarrat.

s) Vid. Lettr. CXCV. p. 743. CCVII. p. 791. CCVIII. p. 800.

f) Memoires of Literature.

ff) Londini 1700. fol. IV. Vol. Insigne vero augmentum nuper accessisse, adiectis articulis quamplurimis, ex Actis literariis nostri temporis lectorem non latet. t) Nouvelles de la rep. des Lettres 1709. Nov. p. 596.

Observationum Historico-Criticarum et literarum itemque philosophicarum syllogen edere hocque labore non doctis tantum lectoribus, sed et illis prodesse voluit, qui disciplinarum cognitione non satis essent tincti. Celare tamen more suo nomen constituit, et ficto titulo anno MDCCIV *Responsiones ad provincialem quendam* edidit, emendationes quoque ad TEISSIERII elogia virorum doctorum vulgavit, quibus auctor in noua editione ^v non sine lectoris commodo usus est. Sed et *Meditationes suas de Cometis* continuando ^w non obiectionibus modo virorum doctorum satisfacere, sed et alia inspergere studuit, quae in controuersiam venerant, et praecipue quam magna diligentia assertum iuerat, thesin istam; minus malum esse atheismum, quam superstitionem. Ex hoc autem nouo opere, noua quoque litium et contentionum philosophicarum seges Baylio effloruit, quae eum cum Clerico aliisque viris doctis vsque ad vitae finem commisit. Rem a Baylianae vitae enarratore fufe expositam ^x et celeberrimo MOSHEMIO ^y quoque tactam paucis sic habet: Reprehenderat Baylius *ὡς ἐν παρρησίᾳ*, cum de rationibus demonstrandi Dei existentiam ageret, hypothesein celeberrimorum virorum Radulphi Cudworthi et Nehemiae Grew, dari naturas plasticas siue genetrices, id est naturas immateriales, at brutas actionumque suarum inscias, quae rebus formandis generandisque praefectae sint; et hanc assertionem rationem omnium optimam et euidentissimam demonstrandi Dei, auctoribus licet nec opinantibus nec ad id attendentibus euertere, monuerat, cum quod ab admirabili vniuersi structura ad concludendam inde sapientiae diuinae necessitatem deducitur argumentum ita eneruetur, et atheis hylozoicis, qualem Stratonem Lampfacenum esse Cudworthus magno conatu euincere voluit, tela subministrantur, quibus in bonam Dei causam faeuiant. Sequi enim inde, formationem rerum omnium, licet optimam et elegantissimam, posse tamen a causa irrationali proficisci, mundumque ipsum coecam aliquam causam parentem agnoscere. Placere sibi hypothesein naturarum plasticarum significauerat Clericus, cum in *Bibliotheca selecta* compendium systematis intellectualis Cudworthiani dedisset. Suam ergo rem in ea controuersia verti, et se a Baylio impeti ratus, atque maligne suspectam reddi virorum summorum Cudworthi et Grewi religionem indignatus, ad obiectiones Baylii respondit, et corrumpi eorum hypothesein ac falso referri conquestus est, monens, nihil ab his naturis plasticis causae atheorum accedere, cum eae a Deo conditae istisque viribus instructae supponantur, quae maxime rationalem et sapientissimam causam, rerumque omnium architectum euincant; cum autem illis velut instrumentis tantum vti innuant, adeoque rem omnem tamen pro causa Dei in vado esse. Non tacuit Baylius, sed confessus, nihil se virorum laudatissimo-

Ffff 2

rum

u) Reponse aux questions d'un Prouincial. Vid. Lettr. CCX. p. 808. CCXXI. p. 851.

v) 1715. Multas tamen reprehensiones carere fundamento Teissierius contendit, ad quod re-

spondit Baylius Hist. des Ouvrages des Savans 1704. Mai. p. 200 seqq.

w) 1705.

x) p. 86 seqq.

y) Ad Syst. intellect. Cudworth. p. 150. et in praefatione.

rum orthodoxiae detrahere, cum haec ipsis hypothesi non propria sit, sed omnibus fere philosophis, exceptis Cartesians, communis; vrgere vero se hoc potissimum, ait, quod nexus ratiocinii, quod a structura rerum rationaliter et sapienter ordinata ad euincendam causae summe rationalis et sapientis necessitatem ducitur, desideretur, sequi enim contrarium ex ista hypothesi, nempe non esse inter effectum istum et causam nexum necessarium, sed dari posse naturas quamuis brutas et irracionales, licet ab ente maxime rationali productas, quarum naturae conueniens sit, effectus rationales producere. Non detinebimus Lectorem enarratione controuersiae totius, quae mutuis exceptionibus et responsionibus diu agitata est, cum longius ea a nostro instituto recedat, monemus tantum, Clericum conquestum esse, non recte comprehendisse Baylium mentem Cudworthi, qui has naturas a causae rationalis et diuinæ fonte, influxu et regimine non separauerit; Baylium autem Clerico obiecisse, mutari saepiuscule statum controuersiae, nec ad id satis attendi, de quo inter eos lis ista intercedebat. Tandem edita *Tertia parte Responsionum ad Quaestiones prouincialis cuiusdam*^z, obiectiones omnes vno fasce comprehendit, et Clerici phalangi opposuit Baylius. Nec ab hac pugna intacti mansere alii viri docti, nam difficultatibus a Baylio excitatis respondere quoque sategit illustrissimus Dublinensium archiepiscopus KINGIUS, cui acutissimam tractationem *de Origine mali* debemus. Alios quoque eo tempore antagonistas Baylius expertus est. Vir enim clarissimus I. BERNARDVS, cui *Noua literaria*^a debemus, displicere sibi ea prodidit, quae de argumento pro existentia DEI demonstranda a consensu gentium petito scripserat Baylius. Doctissimus LAQUELOTIVS quoque, cuius dissertationem *de Existentia Dei* reprehenderat Baylius, obiectionibus eius satisfacere conatus est, edita tractatione Gallice scripta *de Concordia fidei et rationis*^b. His vero, qui in aciem processerant omnibus in ista *Continuatione responsionum ad quaestiones prouincialis cuiusdam*, suas copias opposuit, et reprimere eorum impetum studuit. Pugnae tamen genere mutato, hypothesin Origenianam dimisit Clericus, et recta fronte Baylium adortus est^c, qui cum ne sic quidem cederet, et ad academiæ cuiusdam arbitrium prouocaret, alienum ab ea voluntate animum Clerici deprehendit, postulantem, vt orthodoxiae testimonium ab academiæ alicuius doctoribus proferret. Non lassatus est ista pertinaci pugna Baylius, sed confictis *inter Maximum et Themistium dialogis*^d, Clerico nouas rationes obiecit, quarta vero *Responsionum ad Quaestiones Prouincialis cuiusdam* parte Bernardo satisfecit. In dialogis istis autem Iurleo quoque et Iaquelotio ita respondit, vt quam alias seruare nouerat animi moderationem fere amitteret, et videretur aculeis paulo armatior^e. Et hac quidem

z) 1705.

a) Nouvelles de la republique des Lettres.

b) Conformité de la foi avec la raison.

c) DES MAIZEAUX p. 90. WOLF. de Mani-

chaeismo sect. III. p. 348. FABR. Syll. script. de

V. R. C. c. 15. p. 383. STOLL, Intr. in Hist. liter. P.

II. c. 3 §. 31. p. 490 sqq.

Maxime et Themiste.

d) Entretiens de

e) BASNAGE l. c.

quidem ratione vltimis vitae temporibus Baylio cum aduersariis doctis et grauibz concertandum fuit, sensitque eorum, iudice Basnagio, fortissimos laquelotium et Clericum. Cum autem omnium maxime ferueret bellum illud philosophicum, et incerta adhuc victoria esset, quod neutra pars pedem referret, inopinata mors dimicantem et strenue aduersarios repellentem Baylium oppressit. Et semestri quidem ante vltima fata pectus sensit praegrauatum, et tussi impetum, quam sequebatur febris lenta, vires corpusculi laboribus et dimicationibus quoque attenuati sensim comminuens atterensque, nihil tamen inexpugnabilis diligentiae vir verique χαλκέντερος illud sanitatis dispendium sibi officere passus est, nec remedia malo serpenti opposuit, cum haereditarium et insanabile esse crederet. Ita scribens et laborans IV Cal. Ian. anni MDCCVI aetatis LIX, subitanea morte rebus mortalium litibusque omnibus subtractus est. Nec defuerunt, qui Clerico crederent, caussanti *f*, eum refutationi sui et laquelotii intentum adeo ira commotum exarduisse, vt nimia corpusculi teneris et febris insultibus fracti commotione rupto vase pectoris quodam perierit, aliter vero mortis eius circumstantias philosopho digniores narrant Basnagius et Des Maizeaux, qui videndi. Quemadmodum autem viuus ἐυφημίας et δυσφημίας Baylius inclaruerat, ita diuersis quoque et valde contrariis sententiis de obitu eius iudicatum est. Nonnulli enim viri docti pii-que *f* valde doluerunt, subito auocatum fuisse ad tribunal aeternitatis Baylium, cum mente et calamo occupatus fuisset in defendenda causa pessima, atque prosequenda rixa amarulentissima, neglecto memorabili paroxismo antecedente, quo de instantibus fati vltimis monitus sit. Illustis autem LEIBNIZIVS *g* allatis Lutheri verbis de reseruato academiae coelesti praedestinationis mysterio, ob voluntatis bonitatem Baylium lumine isto aeterno collustrari iam atque circumdari, more suo, vt erat aequissimus et bene sperabat, professus est, saltem humaniter et moderate cum Baylii manibus agendum esse censuit *h*. Inter quos limites vtinam constitisset, leuitatis pudendae laudator, qui *viros magnos* nobis enarrauit, *qui iocando ludendoque vltima fata subierunt* *i*, et hoc pacto maximam animi leuitatem contra mortis horrorem commendare voluit: is enim inter illos heroës, quibus futurae vitae cura nulla fuit, Baylium quoque referre non erubuit, ratus, iungi illum Pyrrhoni posse, qui simile institutum per totam vitam gnauiter vrserat. Quo pacto suspicionem obitus parum Christiani, contra Baylium haud leuiter auxit. Nobis a definienda sententia eo magis abstinendum esse videtur, quo magis contra caritatis et modestiae Christianae regulas est, de exitu vitae hominis iudicare, cuius circumstantias non ipsi attente examinauimus. Monendus autem lector est, vt ab iis sibi syrtibus caueat, quibus plerumque naufragium patiuntur, qui

F f f f 3 ad

f) Biblioth. Choise T. XII. p. 200.

h) Vid. WEISMANNVS Hist. eccl. T. II. p. 975.

g) Theodiceae dissert. praelim. §. vlt.

h) Hunc scopum Leibnizii fuisse coniecit STOLLIVS l. c. p. 493.

i) Reflexions sur les grands hommes, qui sont morts en plaisantant p. 38 seqq.

ad deūa se humanae eruditionis, quamvis magnae et acuminis laude celebratissimae, abusu seduci patiuntur. Ereptum sibi autem Baylium acerbe luxit orbis literarius, non sine desiderio scriptorum eius. Id quod occasionem dedit et *Λεψανα* tanti viri colligendi, et opera eius omnia recusa vulgandi ^k. Imprimis de amico suo bene se merere posse et eruditae gratam simul praestare operam censuerunt amici, si epistolas eius magnarum ad literas spectantium copia refertas edidissent. Duplex huiusmodi epistolarum Bayliarum collectio extat. Primam debemus PROSPERO MARCHANDIO, qui annotationes adiecit, et indice vtili auxit, Roterdami MDCCXII ^l. Acceperat has epistolas Baylianas Marchandius a Petro des Maizeaux, qui mutatas, truncatas et levis generis notis oneratas magis quam ornatas esse, multa quoque iniuriose dicta infarta conquirebatur ^m, ideoque nouam editionem vulgabat editam Amstelodami MDCCXXIX. Respondit tamen ad obiecta Marchandius, et nihil se sine illius voluntate omisisse, pleraque illius autem suis obseruationibus ex sua penu subministratis deberi testatus, priuatam tantum indignationem, ob non totum aere redemptum exemplar msc. eum in suam editionem armauisse, professus est ⁿ.

*Character
Baylii.*

§. XVII. Breuis haec Baylianae vitae historia, ex prolixis virorum doctorum commentariis ipsisque eius scriptis collecta, imaginem Bayliani ingenii animique depingere et characteres virtutum vitiorumque eius describere, qualemque philosophum egerit, docere sine negotio potest, praesertim si illi quoque consulantur, qui animum illi infensum non fouerunt. Iurium enim, Clericum, Poiretum, Iaquelotium aliosque eius aduersarios iniquo eum penicillo adumbrantes non audiendos esse, aequitas postulat, quae ea in re praeferendos esse praeter biographum, Basnagium, Leibnizium fimilesque recte dicitat. Habuisse autem Baylium, si naturae munera animo abundantissime concessa consideres, paucos sibi similes, superiorem fere neminem, aequus rerum arbiter lubens pronuntiauerit. Vtebatur enim iudicio acerrimo, tanta acrimonia in nexus rerum et ratiociniorum fundamenta penetrante, tanta perspicacia principiorum et conclusionum inter se cohaerentium vincula contemplante, ut quo vel robore vel infirmitate cuncta stent cadantque, promte accurateque intelligeret. Eandem vero vim iudicandi demonstrauit, ubi vel ipse ratiocinando aliquid confirmare, vel obiectionibus conuellere constituisset, in quo miram viri docti acrimoniam merito miramur. His vero imaginationis ea virtus accessit, quae ut miris omnia coloribus pingere, et insolita felicitate apte connectere nouerat, adeo ut viuas imagines lectori plerumque offerret, ita imprimis in inueniendis rationibus, praesertim si difficultatibus obliciendis se accinxisset, miram foecunditatem referebat. Inde factum,

k) IV. Vol. fol. Hagae Com. 1725-1731. Vid. Aët. Erud. Germ. P. CVI. art. 2.
l) Vid. Aët. Erud. 1714. p. 441. Memoires de

Treyoux 1715. Fevr. art. 3.

m) Vita Baylii p. 100.

n) Journal littéraire T. XII. P. II. art. 12.

etum, vt cum mille dubia ex dubiis necceret, cuncta tamen non ordine tantum enumeraret, sed eo quoque loco poneret, istisque circumstantiis vestiret, quibus lector facile irretiri, et non nisi cautissimus quisque istis retibus se extricare posset. Innumeras vero elegantias cogitationum mire cohaerentium et sermonis delicatam quandam verborum seriem seruantis suppeditabat ingenii Bayliani amoenitas, sic vt miris illecebris et vi quadam in lectoris animum mox irruente mox illabente et cum suauitate quadam se insinuante scripta celeberrimi viri vniuerso orbi literario, et illiteratis quoque se commendauerint. Cuius-luculentum testimonium est, quod *Dictionary Historico-Criticum* rara operum ingentium et carissimorum felicitate aliquoties editum sit^o, et lectores repererit innumeros. Praeter istas vero naturae dotes magna quoque Baylio inerat doctrinae copia, per omnes fere disciplinarum partes diffusa, et imprimis philosophiae, tum Aristotelico-Scholasticae, tum recentioris peritissima, porro lectionis vastissimae copia, qua ex omni scriptorum genere, maxime recentiorum (veteres enim parcius attigerat^p), magno iudicio et felicissima memoriae fidelitate collegit, digessit, et in vsus suos adhibuit, quicquid elegantiarum, quicquid obseruationum memoratu dignarum, quicquid circumstantiarum singularium paucisque notarum deprehenderat. Quibus omnibus cum inexpugnabilis improbi laboris patientia, et constantia accessisset, mirum non est, Baylium inter summa seculi nostri ornamenta fuisse relatum. Quod ad animi virtutes attinet, valde extollunt, qui eum intus nouerunt honestatem animi, inseruiendi promptitudinem, temperantiam, ambitionis et iactantiae fugam, eamque recti amantissimam indolem, quae ab auaritia, calumniarum, morumque paedagogicorum fordibus plane immunis fuerit, et amicitiae dulcedine et sinceritate, amicis, quibuscunque autem posset, ne aduersariis quidem exceptis, aequitate se probaret. Quae vt omni laude digna sunt, ita maximopere optandum, vt in tanto viro ea reprehendi non possent, quae memoriam eius tot meritis coruscantem non immerito obscurasse censentur. Totam enim eius vitae historiam accurate perpendenti, et scripta eius quoque attente et cum cura legenti patebit, virum summum, cum timorem et reuerentiam Numinis, qui cardo actionum omnium viri sapientis et philosophi esse debet, neglexisset; et animi sui tot dotibus instructi magnitudini nimium tribuisset, sibi suisque viribus relictum in periculosos labyrinthos multoties deuiasse. Non disquiremus prolixè, vtrum verum sit, quod ἐγκωμιασάι Baylii perhibent, in tota eum vita sua honestatem et virtutem expressisse, et nulla in

o) Editiones viuo Baylio excusas iam memorauimus. Et Roterodamensem et Amstelodamensem commendant elegantia et nitor. De his vero editionibus inter Massonium et Marchandium, quorum ille huic interpolationem obicit, litigatum est. Vid. Journ. lit. T. VIII. P. I. art. 9. Innocentem autem esse Marchandium agnouerunt CLERICVS Bibl. anc. et mod. T. VI. P. I.

art. 2. et BERNARD. Nouv. de la R. L. 1716. Sept. art. 4.

p) Eius specimina complura in nostra tractatione attigimus. Sed in Historia Literaria recentiori quoque eum saepe lapsum esse Cel. REIMANN. in Disq. Critica Halae 1711. vernacula edita, demonstrat.

in re a rationis et prudentiae vel temperantiae regulis recessisse, ita vero vixisse, ut ne locus quidem suspicioni datus sit, principiorum et axiomatum detestabilium virus eum clanculum aluisse. Concedemus haec viris doctis et amicorum eius fidei tantum tribuimus, ut hos eum characteres externos retulisse satis certe dici queat. Nos autem, qui ex scriptis eum tantum novimus, eo tutius iudicari posse ex hoc indice persuasissimum sumus, quo luculentius scriptorum indoles inclinationes animi latentes prodere solet. Haec autem intuentibus, nisi nos omnis fallit attentio, manifestum est, in id omnes contulisse virum acutissimum ingenii atque eruditionis vires, ut omnia incertitudine replet, et certissima humani intellectus fundamenta, non corrasis, ut Sceptici alii solent, miseris ratiunculis et levis notae sophismatibus, sed ratiociniis vim ingenii summam prodentibus conuelleret, et sic Pyrrhonismum summo, quod illi conciliari potest, robore suffultum in aciem produceret, ut cuncta, quae ipsi displicebant, euerteret. Quae ferri minore dolore possent, si intra humanarum rerum limites subitissent; at tantum virum in id omnia Scepticismi tela conuertisse, et in eo ingeniosissimum fuisse, ut insuperabiles nodos contra diuinas veritates neckeret, eaque dubiorum retia tenderet, quae non nisi cautissimi et exercitatissimi euadunt, animis vero ad peruersas inclinationes firmandas, excusandas augendas pronis arma subministrasse, quibus aggredi pietatis moenia impietas solet, id non satis deplorari posse existimamus. Et fatemur quidem, ut aequo iudicio in historia Baylii versemur, nimios esse, qui inter atheos Baylium referunt, id quod praeter Iurium, Clericum, Jaquelotium aliosque, qui inimicis signis in Baylium insurrexerunt, peculiari dissertatione sibi demonstrandum fuit PETRVS POIRETVS, caussatus, dicis gratia tantum Baylium Spinozae impietatem refutasse, et magis confirmauisse, quam destruxisse; mysteria religionis Christianae autem pernicioso Scepticismo prorsus eneruasse. Quamquam enim hoc negari non potest, falso tamen illud Baylio imputatur, qui et fassus est amicis, et haud vno loco Dictionarii prodidit, se nullatenus de hoc primo omnium axioma dubitare: esse Deum. Neque ea, quae contra Spinozam disputauit, ita comparata sunt, ut simulatam pugnam referant, sed satis fortiter tela Spinozistica retundunt, licet cum principiis Poiretianis toto coelo diuersis non conspirent. Verum valde dubitamus, an certam dogmatum Christianorum fidem Baylius habuerit, qui in pueritia lectis innumeris eristicorum scriptorum disceptationibus illud fluctuationis mare ingressus est, in quo pedem figere non posset. Sane sine hac animi incertitudine vix nobis persuademus fieri potuisse, ut ad Romanensium castra iterata vice transitum meditaretur, et maligno illo libello rebus afflictis ecclesiae, cuius publicam fidei professionem sequebatur,

q) Conf. BVDDEVS Thef. de Atheismo c. 1. §. 24. p. 156. REIMM. Hist. atheism. Sect. III. c. 5. §. 28. p. 426. WEISMANN. Hist. eccl. T. II. p. 1352.
r) Loco supra citato.

s) Vid. Art. Maldonat. not. ult. art. Zabarella not. F. conf. Memoires litteraires de la grande Bretagne T. II. art. 5. p. 485. Bibl. Angloise T. VII. p. 477.

tur, acerbè illuderet. Nec diffitemur, quamvis atheismum ipse non professus sit, frigidam tamen impiae genti suffudisse. Cuius, nisi fallimur, luculentum exemplum dedit, contendendo obiectiones Manichaeorum, licet a priori absurdas esse constet, a posteriori tamen, vt loqui amant, refutari haud posse. Maxime vero atro lapillo philosophus Roterodamensis notandus est, quod machinis Scepticis ipsa veritatis Christianae propugnacula et adoranda mysteria, quibus nihil sanctius et inuiolabilius homini Christiano esse debet, adortus sit, eaque dubia obiecerit, quae non satis confirmatis veritatem sanctissimae religionis nostrae in dubium vocare aptissima sunt. Non id exemplis demonstrabimus, cum in *Dictionary* multis ea locis occurrant, et ad hanc nostram tractationem non pertineant, viri autem docti nefandam Baylii audaciam in apricum protulerint, et qui eleganter in hoc argumento versatus est, celeberrimus PFAFFIUS cuncta mira eruditione illustrauerit, suisque denudata praesidiis euerterit. Id vero tangendum est, hanc potissimum excusationem attulisse Baylium, non se mysteria reuelata euertere cupere, quorum certa fides ex reuelantis auctoritate constet, sed ostendere tantum velle, incomprehensibilia ea rationi esse, eiusque principiis et axiomatibus prorsus contraria, adeoque captiuandam rationem nimis angustam, incertam, ambiguum sub obsequium fidei. Quod etsi definire nolumus, vtrum serio statuerit Baylius, quod soli καρδιολογία notum est: certum tamen est, Baylium hac incertitudine, ea ipsa principia confellere aggressum fuisse, quibus omnis reuelationis et diuinæ fidei certitudo nititur, vel saltem quibus aduersus impiorum cohortes ea potest defendi. Deinde dolendum quoque haud parum est, tot obscenis narratiunculis, nefandos in lectorum, maxime iuuenum incautorum, animis igniculos et impuras flammās accendere aptis, dictis falsis et iucundis at modestiae Christianae seueritatem ex mente eiicientibus et philosophum Christi disciplinam profitentem minime decentibus scripta sua, et praecipue, quod in omnium manibus est, *Dictionary* suum contaminasse. Legimus diligenter et sine partis studio, quae pro hac licentia scribendi excusanda pingendaque magna eloquentiae contentione attulit Baylius, at fatemur, Baylium nos acutum videntem desiderauisse, et vix fidem habuisse oculis nostris, virum tanti acuminis tam friuolas ratiunculas, et inanes aranearum telas ad hanc nuditatem suam tegendam adhibuisse, quae vel a mediocriter moralis sapientiae perito detegi possunt. Quis enim in tam accuratae eruditionis viro ferat, detestabilem diligentiam veterum et recentiorum lasciuiam et petulantiam colligendi, et verbis mellitis ac iucundissimis incautis lectoribus propinandi, exemplis veterum nouorumque scriptorum incaute in ea parte versatorum excusari? quasi nesciuisset Baylius, qua erat perspicacia, verborum

f) Vnum art. Pyrrh. legenti res erit manifesta.

g) Tribus dissertationibus Anti-Baelianis.

t) In Illustrationibus, vbi pec. capite de obiecto sibi Pyrrhonismo agit.

borum obscenitatem nihil ad veritatem conferre, eamque nudam quoque esse castissimam. Quae omnia satis probant, caruisse virum eruditissimum vera Numinis reuerentia, sine qua friget animus incontinens, et ad erraticos ignes diuertitur. Ceterum facile credimus amicis eius fidem nobis facientibus caste et continenter eum, licet coelibem, vixisse, nec illubenter in eam sententiam concedimus, fabulam sapere satis popularem, quod nonnemo tradidit, inimicitiae inter Baylium et Iurium tot annis flagrantis flammam ignes Baylianos thoro theologi molestos accendisse. At si continenter vixit, quo quaeso scopo a modestia scriptoris Christiani homo si non Christianus, certe philosophus, isque magnae existimationis discedere maluit?

Scepticismus
Baylii.

§. XVIII. Ex dictis sole meridiano clarius patere existimamus, iure suo Petrum Baylium inter Scepticos recentiores relatum, et summum in hac philosophorum cohorte locum illi tributum esse. Id enim in ipsa iam adolescentia egisse, huius semina ex horreis Michaëlis Montani accepisse, iis fluctibus iactatum ad alienos coetus defecisse, has partes iuuenem velut optimas commendasse, ad hanc metam viri omni iudicii robore instructi studium collineasse, et hanc Venerem illi innumera dubia suggessisse larga manu ubique dispersa, in antecedentibus dignis fide testimoniis docuimus. Et id tota disputandi et in innumeros anfractus lectores seducendi consuetudo et ratio, quae ubique in scriptis eius elucet, comprobatur. Non alio testimonio opus est, quam ipsius Baylii, qui haud vno loco omnem philosophiam et rationis usum condemnat. Scribit enim: „Nemo est, qui dum ratione utitur, peculiari Dei auxilio et contactu non opus habeat: sine eo enim illa seductrix magis, quam dux est, compararique philosophia potest cum medicaminibus corrosiuis, quae ubi vulneris putredinem consumserunt, sanam quoque carnem arrodunt, et ad ossa usque depascunt. Nam refutat philosophia quidem errores, verum nisi hic pedem figamus, ipsas veritates aggreditur, et si illi obtemperatur, ut genio indulgere possit suo, ita in praeceps abripitur, ut, quo loco sit ipsa nesciat, et quibus fidem habere possit, non inueniat. Id quod imbecillitati intellectus humani tribuendum est, et viribus iactatis vanissime at male adhibitis. Bonum autem, vel potius prouidentiae diuinae decretis sapientissimis tribuendum, quod pauci homines in has syrtes incidere, (nempe ob defectum iudicii et ignorantiam) valeant“. Quibus an atrocior in philosophiam iniuria excogitari et impudentior pro Scepticismo apologia scribi possit, dubii haeremus. Et similia quidem passim suggerit, ac ne leui suspitione ea dixisse videatur, ipse exemplum praeuendo, rationem ubi potest rationi opponit, et in eos lectorem labyrinthos deducit, ex quibus ne filo quidem Ariadneo eluctare plerisque licet. Nempe Penelopes telis similem rationem putat tela ea noctu soluentis,

u) Vid. not. (H).

v) Dict. art. Acoſta, not. F.

uentis, quae texere interdiu coeperat, et erroneos ignes suggerere statuit, quibus seducitur incautum genus mortaliū. Probe vidit Baylius, detestabilem hunc esse Pyrrhonismi vultum et deformitatem suam nimis prodere. Vt itaque eum pingeret, alio duce opus esse statuit, nempe reuelationis lumine, et hac ratione magnifice iactat, quam vtilitatem ex Scepticismo religio capiat. Nec is solus est, qui ita praecipit, similia enim Vayerium et Huetium monuisse supra dictum est. Ast quod hi ecclesiae suae auctoritati velificantes dixerunt, eodem scopo scripsisse Baylium nemo facile crediderit, qui hominum fidem et auctoritatem toties in religionis negotio derisit. Vtrum vero oraculorum sacrorum definitionibus sine contradictione, et non obstantibus rationis et philosophiae obiectionibus acquiescendum, et coeco obsequio parendum esse ex animo statuerit, prudenti lectori, quibus machinis in incertos sensus sacrarum paginarum effata haud raro detorqueat, consideranti expendendum relinquimus. Certe valde suspectum facit Baylium, si verum est, quod Cel. Pfaffio ^w narrauit Basnagius, inter defuncti schedas repertas esse obiectiones consignatas contra diuinam prouidentiam. Sed ponamus, hunc rationis humiliandae scopum intendisse Baylium, an ferendum in viro philosophiae praeceptis accurate imbuto, ipsa formalia rationis principia, sine quibus nihil vel diuini vel humani cognosci potest, lubricis dubiis euertere? et annon periculi plena alea est, a tanti ingenii et acuminis viro, qui in arte dubitandi parem non habuit, ipsi rationi apertum bellum indici? Quae omnia vno facile collectae ubi comprehendimus et accurate meditatione expendimus, lubentes fidem damus, S. Reu. PFAFFII narrationi, Baylium de Scepticismo suo ipsum incertum fuisse, ratum, nimis multa se scire, quam ut illi nomen dare totus possit, et nimis pauca scire, ut ex his fluctibus possit emergere. Itaque recte fecisse censendi sunt viri docti, qui Pyrrhonismi eum accusarunt, laudandaque diligentia celeberrimi CROVSAZII, qui ad hunc Baylii Scepticismum euerendum eruditionis et iudicii, quo pollet, vires adhibuit *. Nec illi frustra egisse, sed causae optimaegregie inferuisse censendi sunt, qui subdola tela viri cetera eruditissimi accurata responsione etiam post mortem retulerunt: Inter quos eminet illustris LEIBNIZIVS, qui in celebratissimo *Theodicae* opere obiectionibus Baylii ex Manichaeorum schola petitis noua hypothefi vsus respondit. Quod pari ratione fecerunt Perogierius, Gaudinus, Iacobus Saurinus, Durandus, Blackmoriū, Naudaeus, Clarkius, Hauteuillaeus, Buddeus, Pfaffius, Bulfingerus, alii. Et haec quidem Baylianae philosophiae facies est, hic foetus viri inter maxima aetatis nostrae ornamenta et portenta ingeniorum numerati. Cuius imagini, parum feliciter effictae hoc subiecit elogium Cl. Moneta:

*Baylius hic ille est, cuius dum scripta vigeant,
Lis erit, oblectent erudiantue magis?*

G g g g 2

§. XIX.

w) Diff. Antibaelliana I. p. 5.

x) In Examine Pyrrhonismi, Gallica lingua edito.

*Observatio-
nes criticae
de Sceptici-
simo recentio-
rum.*

§. XIX. Quid de hac Scepticorum schola sentiendum sit, qua indole gaudeat, quibus se characteribus prodat, quibus ex causis exorta sit, unde incrementa desumerit, quem euentum sortita sit, quibus incommodis philosophiam prefferit, et quae alia quamplurima sunt, quae de Scepticismo tractantibus occurrere solent, si accurate persequi vellemus, magna nobis amplissima dissertationis succresceret materia, nec inutilis nec iniucunda, et quae observationibus haud contemnendis posset illustrari. Verum haec quamuis utilissima a scopo et instituto nostro remota sunt, et ad artis rationalis praecepta, quae hostibus rationis opponuntur, pertinent, a viris doctis autem, ad quos supra ex parte prouocauimus, accurate ita tradita sunt, ut hic intellectus humani morbus satis dignosci possit. Nobis intra limites historiae subsistentibus sufficiat, paucas quasdam more nostro observationes ad formandum rectum de hoc philosophandi genere, iudicium adducere, quae ex ipsa horum philosophorum historia nobis enatae sunt, ea vero consulere simul iubemus, quae initio huius capitis, de Scepticismo eiusque variis generibus diximus. Et quidem

I. Varias Scepticorum classes esse, supra iam obseruauimus, et ex enarratione Scepticismi recentioris est manifestissimum. Ut taceamus enim, non exiguum esse discrimen ratione disciplinarum philosophicarum, quibus dubitandi artem inducit humani ingenii peruersitas, ut supra satis luculenter demonstratum: ipse potissimum scopus Scepticorum, causaque, quae commouit viros doctos, ut ad hoc dubitationis et incertitudinis asylum confugerent, diuersissimos nobis Pyrrhonismi vultus confinxit: quae res, operae pretium est, ut paulo accuratius explicetur. Nempe fuere inter viros eruditos nonnulli, nec mente adeo mala corrupti, nec prauis animi praeiudiciis in praeceptis ita acti, ut in perniciem rationis, et simul omnis honestatis, pietatis et religionis coniurarent: at qui vel tantas intellectus vires non possidebant, quibus hostium religionis arma retundere possent, vel experti nouerant, illud ecclesiae, cuius decretis affixi detinebantur, patrocinium, artis ratiocinandi vel philosophiae auxilio acquiri non posse, quod extra teli iactum illas partes poneret, et victoriam promitteret indubitam. Viam itaque certissimam et breuissimam esse rati sunt, si confirmata et assumpta rationis humanae infirmitate, et innumeris eius dubiis, atque fluctuantis opinionis ambagibus productis in medium et, quantum possent, exaggeratis, totam aduersariorum pharetram confringerent, et spicula formidolosorum istorum telorum deiicerent. Nempe sibi persuadebant, fore, ut qui rationibus ante fortissimis pugnauissent, et opiniones suas erroneas roborauissent, ita non haberent, ex quo arma contra dogmata ecclesiae desumerent. Coactum enim iri, ab oppugnatione terrae alienae ad defendenda propria latifundia recurrere, et ecclesiae propugnatores liberos dimittere. Nec hoc vnum emolumentum esse putabant, sed credebant quoque, demonstrata humanae rationis incertitudine et intellectus imbecillitate, conuictum iri dissentientes aduersarios, alium iudicem, aliud-

aliudque certitudinis fundamentum necessarium esse, nempe reuelationis fidem; et, cum ea nullo intellectus humani criterio possit dignosci, audiendam esse ecclesiae vocem, et obsequium illi sine examine praemisso esse praestandum, adeoque ad amplectenda eius decreta animum aduertendum, illum autem iudicem agnoscendum, qui ecclesiae nomine definiendi sibi ius arrogauerit. Diu est, ex quo iam hanc Scepticismi viam ingressi sunt, theologi nonnulli Romanae ecclesiae addictissimi. Certe hanc potissimum rationem ad vertendum SEPTIMI EMPIRICI opus *aduersus mathematicos* se commouisse iactat GENTIANVS HERVETVS, in *Dedicatione ad Carolum cardinalem Lotharingum* scribens: „Mihi „persuasum, hunc vel maxime ex eo fructum esse capiendum, quod cum „aperte ostendat, nullam esse apud homines adeo recte constitutam „disciplinam, quae non labefactari, nullam adeo certam scientiam, „quae constare possit, si rationum et argumentorum oppugnetur machinis, futurum sit, vt humanas leuiter praeteruecti scientias, „quae inflant, non aedificant, nos ad Christianorum propriam conferamus disciplinam ac scientiam, nempe vt fidem habentes a Christo nobis factae reuelationi, et promissorum bonorum spe innitentes, „Deique praeceptis parentes charitatem semper teneamus et amplexemur“. Et vt recte id intelligatur, et non ad gentiles modo philosophos, quorum „errores diu desierunt vigere vtile esse credatur, addit: „Hoc cum ad „gentiles et externos philosophos confutandos nobis sit adiumenti plurimum adlaturum, non paruam quoque suppeditabit copiam argumentorum aduersus nostri temporis haereticos, qui, quae sunt supra naturam „naturalibus metientes rationibus, quae sola fide percipi et apprehendi „possunt, non intelligunt, quia non credunt. Nam cum quae sunt mere „naturalia, adeo sint ad percipiendum difficilia, vt quaecunque de iis dixeris aut cogitaris, facile euertantur: quid mirum, si quae sunt supernaturalia ingenii humani captum superant? Hoc certe, si nihil aliud Caluistis nostris deberet persuadere, vt simplici verbo Dei credentes, quomodo quod ab eo dicitur, fieri possit, Capharnaitarum instar minime „inuestigarent. Quod si facerent, non se praecipites darent, in tantum „impietatis barathrum, vt cum ipso Christo temere pugnarent, dum eius „verbis suam derogant dignitatem et efficaciam“. Ex quibus Herueti, ardenti zelo aliis quoque scriptis contra haereticos insurgentis, verbis clarissimum est, haud leuem auxilii spem harum partium *πρωμάχες* contra haereticos posuisse in Scepticismo diligenter adhibito et confirmato. Idem recentiori aetate factum, sed maiori artificio, ne inuisum Scepticismi nomen offenderet. Nempe cum de nouis artibus reuocandi haereticos superiori seculo maxime inter Gallos et Germanos esset actum, inter alias quoque methodos, (qua voce nouum pugnae genus insignire placuit) ea quoque nonnullis viris doctis ex coetu Romanensium valde commendata est, quae ostendere conatur, impossibilem esse viam examinis, et vnam

auctoritatis semitam in eligenda inter Christianos dissentientes sententia sequendam esse. Qua de re quae a Nicolio et Pellissonio, quibus nemo acutius contra Protestantes in aciem processit, disputata sint Claudio et Iurio illis acriter se opponentibus, in annalibus ecclesiasticis enarrari solet. Cum autem non modo verisimilitudine careat, sed ipsam rationem hominis offendat ista assertio, quae oculorum usum mortalibus eripit, omnino pingenda, ornanda, confirmanda erat: nec aliud auxilium supererat, nisi Scepticismus; quo in philosophiae adyta admissio, prona consequentia fluere videbant astuti thraones, ereptis armis nuda pectora obuere debere hostes, ut vno auctoritatis ecclesiae telo iugularentur. Id quod tantum abest, ut celauerit Pellissonius, ut potius postquam ipse abiecta ratione eiusque sententia ad ecclesiae auctoritatem transfugisset, contenderet, aduersarios Romanae ecclesiae aut Scepticismum vniuersalem admittere debere, aut traditioni atque, quae ea nititur, auctoritati ecclesiae collum submittere. Et hunc quoque scopum fuisse Vayerii et imprimis Huëtii, supra adeo luculentis rationibus demonstratum est, ut dicta repetere et nouis rationibus confirmare non sit opus. Has autem voces imitatus est nuperus *Historiae Criticae Philosophiae* auctor, declamatorio dicendi genere more suo, superficialiam de Pyrrhonismo veteri tractationem hoc quasi „epiphonemate obsignans: „Ars haec dubitandi maxime ingenua et sincera confessio est, imbecillitatis intellectus nostri, et profundae, cui toti immergi sumus ignorantiae. Et quid quaeso vtilius efficaciusque ad ingenerandam nobis erga nostrae mentis lumina dissidentiam? Quid aptius nobis ad religionis partes amplectendas commouendis? Illa enim sola non decipit, et fallere quoque potest neminem“. Quae quo scopo ab auctore dicta sint, nemo non intelligit.

II. Ut autem nihil est inter homines, quod non ad diuersos et saepe ad contrarios usus adhibere potest humani ingenii audacia: ita cum Scepticismo quoque factum; aliud enim hominum genus extitit, quod cum pati non posset, luxurianti et ad pessima quaeuis degeneranti animo frena a Christianae legis seueritate iniici, et a reuelata religione in ordinem cogi; occasione mysteriorum rationis angustias superantium ad Scepticismum confugit, ut his machinis religionis reuelatae moenia deiiceret. Ita enim satis commode et tuto impietati velificare licebat. Quae cum aperto Marte sacris religionis reuelatae mysteriis bellum indicere non auderet, eo quod legum metus obstaret: per latus confodiendam esse religionem statuebat, et aptissimum ei pugnae generi telum in Scepticismo inueniebat. Eo enim adhibito non opus erat, veneranda doctrinae capita puniendi audacia arroderi, sed sufficebat ea contra illa dubia afferre, hancque incertitudinis

y) Recte vero obseruatum P. BAYLIO Diſſ. T. III. art. Nicolée not. C. p. 502. viam auctoritatis non esse remedium contra Scepticismum, sed eius parentem, cum longe maioribus dubiis sit exposita

quam via examinis. conf. Bibl. vniuers. T. IX. p. 105. LA PLACETTE de Scepticismo ecclesiae Romanae.

z) T. II. p. 363. conf. p. 400 seq.

dinis arenam ingredi, qua euinci posset, nihil esse in ratione, eiusque principiis, quod non reuelationis assertiones euerteret omnemque mysteriorum rationem eneruaret. Ast vt non obstante maximo, quod ex hac aggressione religioni metuendum est, periculo sine metu in insidiis latent, induendus erat Scepticismus colore pio; ideo professi sunt vaferri mi homines, prorsus ineptam esse rationem, quaeque ex recto eius vsu enascitur philosophiam ad agnoscendas istas veritates, vbique eam coecutire, nec habere, vnde certa esse de diuinis istis veritatibus possit. Obsequium itaque fidei sine rationis vsu praestandum esse, et eam triumphos agere debere captiua ducta subiugataque intellectus humani iudicandi acie. Nihil ita causae suae nocuit gens impia, licet incautis persuaderet, maxime ipsos pro causa et gloria DEI et religionis pugnare. Probe enim videbant, plurimum victoriae iam se adeptos esse, si euicissent, esse in dogmatibus Christianae religionis *ἀόυστατα*, nulla rationis ope sananda, et destitui hominem criteriis illis, quibus veritas reuelationis dignosci debet. Nam hac ratione facile erat, de his semel persuasos eo adducere, vt credant, omnem plane reuelationem esse velut falsam et apertis absurditatibus refertam reiiciendam. Non legisse oportet eum Collini, Tolandi, et similia nugae, qui ignorat, has insidias Scepticismum religioni struxisse *. Et huic quoque, si plerosque audis, classi Scepticorum adnumerandus est Petrus Baylius.

III. Caue vero credas, Lector, vel pietatem Scepticismum dictitasse, et reuerentiam reuelationi debitam, vel animi modestiam eum praecepisse. Ab hac enim meta tota ista hominum improborum natio aberrat longissime, quae ita iudicandi aciem, rationis excellentissimum vsum, praeiudiciorum agnitionem et inspectionem, et vt verbo absoluamus, maximam intellectus vim et perfectionem se possidere solam autumat, vt sibi vni fortitudinis gloriam in debellandis vulgi opinionibus vindicet, alios reuelationi pretium, quod par est, tribuentes, inter vulgaria et exilia ingenia referat. Sed loquendum ita erat, ne in leges publicas, quae a contemptu sanctissimam religionem vindicant, peccasse viderentur, haberent autem, quibus a seuera ista, quae immoderatis prauis animi affectibus extirpandis tota destinata est, doctrina liberarentur. Nam abiecto hunc in modum religionis iugo, quod in sinu deridebant, velut ineptum, contradictionibus et vulgi praeiudiciis refertum, et a magnis huiusmodi viris non ferendum; rationis quoque et conscientiae stimulis velut incertis et nullo vero fundamento nixis, eiectionis et eiuratis facile erat, sine labore, angore metue corrupti animi per innumera deuia ad cupiditates ineptas malasque grassantis inclinationem sequi, et ita contra religionem, contra conscientiam, et ipsam honestatem ambitiosum et ignauum munire animum. Quo fructu Scepticismi nihil potest esse pestilentius.

IV. Non

*) Conf. DE CROVSZ de la liberté de penser p. 68.

IV. Non tamen omnes, qui Scepticismo nostra aetate adhaeserunt, tam venenatos huius mali fontes fouisse, ut credamus, aequitas postulat. Nempe inuenti sunt quidam, qui cum voluntate satis recta instigarentur, intellectus tamen vires illi pares et sufficientes nacti haud sunt. Cum enim vel natura hebetiores in soluendis difficultatibus, quae in inquirenda veritate occurrunt, essent, vel neglecta animi cultura matura sobriam ratiocinandi artem non recte didicissent, nec nossent vera a falsis, certa ab incertis et verosimilia iuxta gradus fidei discernere, sicque cognitioni humani intellectus modum ponere, non potuere non fieri tandem incertissimi, quo pacto omnino in huiusmodi conflictibus cum Pyrrhonismo ipsis erat succumbendum dandaque manus victae. Et hac quidem ratione Scepticismum de Huetio primo triumphasse, supra obseruauimus.

V. Alii rationis quidem acerrime iudicantis viribus destituti haud fuere, ast ambitio animi suis dotibus se efferentis effecit, ut, cum plurimum illi ingenii excellentiae tribuerent, ubicunque possent, excogitatis innumeris dubiis et ratiociniis veritatibus euidentissimis obiectis demonstrare cuperent, quanta ingenii vi pollerent, et supra alios emerent. Quod ubi semel iterumque factum erat, et plausum imperitorum laudesque acuminis insoliti comparauerat, ita honoris cupidos inflammavit, ut in hac potissimum arte se exercerent: quam, cum ingenium supra modo felix nacti mire didicissent, usu et exercitatione quotidiana euenit, ut consuetudo haec in naturam transfret, et semper occurreret intellectui ad neccendas et excogitandas difficultates assueto, de quo dubitaret. Quam Scepticismi Bayliani praecipuam causam fuisse, etiam illi forte fatebuntur, qui omnium mitissime de celeberrimo viro iudicant.

VI. Fuit quoque vnus et alter, qui, cum satis uti iudicio recto non nossent, audissetque a summis viris veteribus pariter atque recentioribus ἐποχὴν commendatam, humanae mentis imbecillitatem deploratam, modestiam sentiendi summis laudibus elatam esse, videretque porro, quantis difficultatibus in inquirenda veritate saepissime humanus sepiatur animus: superet autem tot virorum summorum lapsus et ἀβλεψίαν, ipse denique viam in multis tentatam frustra esset expertus, ad Scepticismum declinauit, ratus eum a viris istis summis non sine ratione fuisse commendatam. In quo boni isti viri vehementer decepti sunt. Qui si ista monita, et quae obseruauerunt humanae imbecillitatis exempla se excitare passi fuissent, ut seruata mentis modestia intra certos limites intellectus consisteret, nec quae certo tantum gradu cognosci possunt, ad summam euidentiam exigerentur: si ad prouidum cautumque examen rationum ista transfuissent, si certa ab incertis et verisimilibus distinguere didicissent, si ad abiicienda praeiudicia ista imbecillitatis humanae agnitione fuissent vsi, si dissentientes tolerare inde

inde voluissent, et si tandem calcar animo addidissent, ad ea inquirenda et exploranda, quae dubia, et incerta videntur, maximum ex hoc morbo intellectus vsum et emolumentum habuissent, nec in Scepticismo perstitissent, sed eum scientiae et veritatis parentem habuissent. Dubitationem enim et ἐποχὴν σοφὸν φάρμακον philosophantibus esse nemo prudens negauerit.

VII. Ex his vero strictim enarratis, iudicium haud difficulter Lector ferre potest, vtrum Scepticismo recentiores philosophi, philosophiam vlla ratione adiuuerint? Id quod magnificis quidem verbis iactant Pyrrhoniae istius sapientiae sectatores, immo vnam hanc philosophiam veram esse, mira ostentatione exclamant: re ipsa autem examinata, contrarium pronuntiandum esse, certo certius videbitur. Omnis enim Scepticismus, quaecunque eum causa genuerit, hunc sibi finem proponit, vt rationis vsum destruat, cognitionis omnis principia inter se committat, criteria veritatis, sine quibus nulla datur vel diuinarum vel humanarum rerum notitia, tollantur, et ita iuris diuini et humani regulae atque fundamenta vel omnia, vel quaedam tamen, et quidem praestantiora, concutiantur, evertanturque. Quibus si adicias, et intellectum suis viribus atque robore destitutum insignem in Scepticismo morbum prodere, et voluntatem male affectam plerumque ancipitis mali causam esse, nobis non monentibus Lector intelliget, non modo nihil ad iuuandam philosophiam Scepticismum recentiori aetate contulisse, sed ne nomine quidem philosophiae, quae contrariam potius scientiam veri et boni innuit, esse dignum. Quod non partis studio nos, sed dictante veritate dicere, mali Scepticorum mores, dictatoria ambitio, tantum non omnes inter vulgi feces referens, risus amarus et cauillatio eorum, quae aliis sacro sancta sunt et fide dignissima, exemplum auctoritatis ineptissimum, et quae alia se voluntatis vitia prodere solent, luculenter euincunt. Cui hominum generi sua quidem felicitas non inuidenda est, ex orbe autem philosophico in intermundia Epicuri ablegandi sunt, vt suo genio sine philosophantium detrimento, sine cura et labore ibi queant indulgere.

CAPVT II.
DE PHILOSOPHIS MOSAICIS
ET CHRISTIANIS.

§. I.

*Philosophia
Mosaica et
Christiana
quomodo
nata?*

Non Scyllam modo esse philosophantibus, quae incautos perdat, sed Charybdin quoque, in quam deuiantes incidere queant, nisi accurate medium teneant, viamque tutam sequantur, secta haec comprobatur. Recte illa vidit, erroribus illaqueari illos, qui sectariam Graecorum philosophiam sequuntur, cum nulla secta ab errore immunis sit, et regiam ad veritatem viam sine labyrintho pandat, nec ignorauit stultitiam magis, quam sapientiam promittere Scepticismum, oculosque humanae menti erueret. Haec vitanda esse, nec ad hoc saxum offendendum philosophantibus, aequissima sententia statuit. Quae si abiecto iugo sectario, proprias intellectus vires adhibuisset, veritatis studium suo Marte coluisset et selectis ex omni philosophantium circulo illis, quae probari et admitti possunt, iter nouum ad cognoscendas rerum omnium causas et euentus suscepisset, certa vero ab incertis, et verisimilia iuxta euidetiae gradus distinxisset, modumque intellectui humano posuisset, recta sane via ad philosophiae verae portum peruenisset. Verum in alterum extremum prolapsa, cum nec sectarios nec Scepticos rectum tenere cursum obseruauisset, iudicaret autem vitium in rationis humanae impotentia haerere, et non satis eam sufficere ad eruendam veritatem, ad reuelationem recurrit, et ex sacris, quae ad salutem animi consequendam Deus humano generi patefecit, oraculis desumenda esse illa principia credidit, quibus certius scientiae naturalis et moralis aedificium inaedicari possit. Quae ratione dum intellectum suo lumine gaudere non finit, duo cognitionis principia, ab vno quidem auctore profecta, at suis tamen limitibus distincta, et diuersis finibus destinata confundit. Duplici vero modo hunc cursum tenuere hi philosophi. Quidam literam scripturae sequentes, quae de cosmogonia rebusque naturalibus sacri scriptores tetigerunt magis, quam enarrarunt, ad construendam nouam physicam sacram adhibuerunt, et decalogi praecepta moralis doctrinae compendium esse differunt: qui cum vel Mosen auctorem sibi delegissent, quem omnem sapientiam, etiam humanam summo gradu affectum esse contendebant, vel vniuersum Christianae doctrinae complexum considerandum esse statuerent, Mosaici et Christiani philosophi inde dicti sunt. Alii depressa intellectus luce connata, lumen aliud et diuinum longe maius et perfectius ex coelesti reuelatione fundamentum esse debere philosophiae clamarunt, adeoque neglecta scriptu-

scripturae litera, mediante allegoriae machina, internum aliquod lumen a Deo inspiratum et humanis mentibus infusum, dictis oraculorum diuinorum adaptantes, in hoc fundo excitandum esse philosophiae aedificium censuerunt: quae autem humana conferre possit ratio ex refferatis ignis beneficio naturae adytis inspectaque chemicae artis ope rerum indole et arcanis, desumenda esse dixerunt. Quod genus philosophorum cum reliquos omnes despiceret, theosophicum se et dici passum est, et ipsum appellauit. Priorem hominum philosophantium classem hoc capite considerabimus, posteriorem in sequenti contemplabimur.

§. II. Esse hoc philosophiae genus non hodie natum, vel resuscitata demum literarum gloria excogitatum, sed iam olim in has syrtes incidisse luxuriantium ingeniorum audaciam, ea quae de philosophia Iudaeorum *Tomo secundo* diximus, quaeque de Christianorum veterum philosophia *Tomo tertio* attulimus, euidentissimis exemplis comprobant. Tota enim Cabbalistica Iudaeorum philosophia Mosaicae titulum nomenque sibi vindicauit, et ad illustrem gentis suae doctorem atque ducem suas nugas retulit, ea Mosi affingens, quae ex impuris gentilium somniorum lacunis apud Aegyptios hauserat. Qua ratione praeter alios Philonem fuisse nugatum Mosensque nobis atque Mosaicam philosophiam ex Platonica, vel potius ex Aegyptiaca philosophia exsculpsisse, suo loco ita demonstratum est, ut dubium superesse nullum possit. Nec alia ratio fuit philosophiae Alexandrinae in ecclesiam admissae, et sacris ciuitatis Christianae dogmatibus attemperatae: ea enim Mosensibi aliosque summos Hebraeorum viros velut principes et auctores doctrinae suae vindicauit, et ad nostra usque tempora istam ambitionem continuauit, unde, si, quis paulo latius huius capitis titulum extendere velit, non repugnabimus, si philosophi Pythagoreo-Platonico-Cabbalistici, quos in *superiori Libro* in scenam produximus huc referantur. Nobis tamen, ut distincte in recentiori philosophiae historia versetur, illi modo hoc loco considerandi veniunt, qui neglectis humanarum sectarum praeceptis, vel ex reuelatione mediata, vel ex immediata et interna nouum sibi philosophiae genus exsculperunt atque fabricati sunt.

Mosaicae sectae antiquitas.

§. III. Distincte autem in hoc argumento versandum est, ne in hunc censum referantur, qui ad eum non pertinent. Fuere enim quamplurimi, qui cum scripturae philosophiam coniunxerunt, sed alio longe fine, alio modo, et hac moderatione, ut distinctos tamen vtriusque luminis, rationis et reuelationis, limites seruarent. Quem in numerum omnes illi referendi sunt, qui philosophiam, qualem habere poterant, quaeque apud plerosque sectaria fuit, suis cancellis retentam, suisque finibus circumscriptam ita ad doctrinam sacram, quae in diuinis paginis traditur transtulerunt, ut ostenderent, quem usum philosophia, vel in interpretanda scriptorum sacrorum mente et explicandis verbis, vel in illustrandis, quae

Varia genera secundum scripturam S. philosophantium.

H h h h 2

ab iis

ab iis proposita sunt, dogmatibus habere possit. Quod genus virorum doctorum interdum leuem quidem, at haud raro egregiam quoque operam disciplinis sacris praestitit. Huc itaque referendi sunt, qui logicas sacras, et theologicas scripserunt, enumerati a praestantissimo FEVERLINO ^a, inter quos post ALSTEDIVM ^b, B. SAL. GLASSII ^c et PHILIPPI ZEISOLDI ^d diligentia eminet. Tum, qui ad explicandas res naturales, quae in vtriusque foederis voluminibus occurrunt, haud contemnendam eruditionem attulerunt. Quorum cum satis magnus numerus sit, illi a nobis hoc loco enarrari omnes non possunt, contentis monuisse, plerisque in hoc argumento se probasse FRANCISCI VALESII diligentiam, cui *sacram philosophiam, siue de iis quae scripta sunt physice in libris sacris* debemus, de quo tamen celeberrimi huius philosophi opere supra iam inter Peripateticos recentiores nonnulla diximus. Tacemus magni BOCHARTI ^e, IO. HENRICI MAII ^f, IO. HENRICI VRSINI ^g et similibus ea in re diligentiam: quos tamen non aequis modo passibus secutus est, sed suo quoque modo superavit celeberrimi viri IO. IACOBI SCHEVCHZERI eruditio, qui illustre splendidumque opus *Physicae sacrae* condidit, et quicquid naturalis scientia recentissimorum philosophorum observationibus aucta, quicquid disciplinae mathematicae arsque salutaris, quicquid experientia virorum summorum continet egregii ad illustrandos oraculorum sacrorum sensus mira doctrina et felicitate transtulit. Qui cum indicem scriptorum, qui in hac arena defudarunt amplissimo operi praefixerit, illis, qui plures ex hac classe scriptores nosse cupiunt, omnino adeundus est ^h. Eandem virorum doctorum industriam metaphysica Aristotelico-Scholastica experta est, maxime ex quo seculo XVII ea inter Protestantes in scholas theologorum iterum inuenta est et sacra dogmata isto habitu vestita in scenam producta sunt, quae tamen hoc loco enumerare nihil attinet ⁱ, recensita autem dabit, IO. FR. BVDDEVS ^k, qui consulendus. Simili instituto qui moralem doctrinam a philosophis traditam ad sacrarum literarum praecepta transtulerunt, haud pauci sunt, infra ex parte nominandi. Quorum scopus et scribendi tractandique modus ex GEORGII GRABOVII *Ethica Christiana*, IO. PIKERI *Aretologia Christiana* similibusque laboribus facile intelligi potest. Nec civilis doctrina hac in parte ad sacras disciplinas sua conferre distulit. Huc enim eorum opera respexit, qui politicas biblicas scripserunt, enumerati a celeberrimorum virorum BVRG. GOTTH. STRVVI et LVDOVICI MARTINI KAHLLII diligentia ^l, quibus merito ob illustre scriptoris nomen IACOBYM

a) In Progr. de Logicis paradigmaticis, theologicis, medicis.

b) Eius extat Logica theologica.

c) Adiecta est Logica S. sed non absoluta ab auctore et perfecta incomparabili philologiae sacrae operi.

d) In Logica N. T.

e) In Hierozoico.

f) In Historia animalium in sacro codice memoratorum.

g) In Arboreto Biblico.

h) Alios dabit BVDDEVS Ifagog. P. I. c. 4. p. 276 LE LONG. Bibl. S. T. II. art. 9. p. 1045.

i) Commendari solet ABR. CALOVII Metaphysica diuina, inter eius opera philosophica occurrens et FR. ALB. AEPINI Compendium metaphysicae ad theologiam applicatae.

k) l. c. p. 256.

l) Biblioth. philos. c. 7. §. 7.

COBVM BENIGNVM BOSSVETVM^m adiicimusⁿ. Maxime vero illi in hunc censum referendi sunt, qui theologiam naturalem cum reuelata coniungendo, eo respicere diligentiam suam iusserunt, vt quae in sacris voluminibus instillatur Dei notitia ex naturae operibus illustretur, et quae in maximi momenti argumento harmonia inter rationis et reuelationis lumen sit, acutis demonstrationibus pateat. Cuius generis scriptores praeter BVDDEVVM^o fuisse enumerauit IO. ALB. FABRICIVS^p, qui videntur. Nec alius scopus fuit virorum doctissimorum, qui vel physicas diuinas scripserunt, quales nobis dedere Clarissimi viri RVDIGERVS et WVCHERERVS, vel rerum naturalium effectus et fines ad hunc scopum collineare demonstrarunt, in quo argumento eminuit illustris CHRISTIANI WOLFFII eruditio^q. Hi, quos strictim recensuimus, omnes ad hanc nostram tractationem non pertinent, eo quod philosophiam suis circulis circumscriptam relinquentes, eius modo vsum in illustrandis diuinae doctrinae capitibus ostendere sunt aggressi. Fuit et aliud philosophorum genus, quod si capitis huius inscriptionem respicias, huc referri posse videtur: illi scilicet, qui vbi semel sectae cuidam adhaesissent, eiusque decreta pro vera philosophia habuissent, ostendere conati sunt, consentire ea cum scripturae diuinae placitis, inque illis manifesta suae sectae vestigia deprehendi, nihilque esse in religione, quod non amice cum suis opinionibus conspiraret. Qua ratione nec Aristoteli, nec Cartesio, nec aliis apologia defuit^r. Cum autem horum philosophorum mens non fuerit, ex sacris voluminibus nouam philosophiam exsculpere, sed id modo faterentur, vt concordiam inter sacros scriptores et suae sectae conditores ostenderent; eos magis commode, ordini consulturi in sequentibus explicabimus, vbi de Syncretismo philosophico trademus. Et haec ordinis atque perspicuitatis ratio quoque est, cur de theosophis capite peculiari dicere constituerimus, quamuis hi quoque allegoricae explicationis auxilio sacras literas ad comenda commendandaque ingenii sui somnia, reuelationi internae adscripta, et male inter se cohaerentia adhibuerint, et venerandum Mosis nomen haud raro suis nugis praefixerint, qua ratione ROBERTVM FLVDDVM siue a FLVCTIVS *Philosophiam Mosaicam* vulgasse in sequenti capite ex instituto exponemus. Itaque illi modo restant, qui cum ex rationis humano intellectui connatae luce, veram de rebus naturalibus et moralibus sententiam assequi posse desperarent, ad sacrorum oraculorum, et praecipue ad Mosis narrationem confugerunt, et praeunte sacrae reuelationis dictamine nouum philosophiae systema conde-

H h h h 3

re ag-

m) Politique tirée de l'écriture sainte Bruxel. 1710. 8. et Germanice Argent. 1712. 8.

n) Similem Aristopolitiam Biblicam ex libris regum constructam et nondum editam reliquit GEORGIVS REMVS ICTus Norimbergensis, de quo eius instituto, si placet, videnda dissertatio epistolica a nobis ad B. Sig. Iac. Apinum scripta.

o) loc. cit. pag. 289.

p) In Syllabo scriptorum de V. R. C. c. 7. p. 287.

q) Vid. Catalogus scriptorum illustris viri, quem in Pinacotheca scriptorum nostrae aetatis illustrum decade prima exhibuimus.

r) Exemplum dabit ZEISOLDI tr. de consensu Aristotelis cum Scr. S. et AMERFORDII Cartesius Mosaicans.

re aggressi sunt. Horum autem, qui in hac palæstra se exercuerunt, et in hunc censum referri possunt, haud exiguus numerus est, quorum omnium recensere nomina eo minus opus est, quo magis plerorumque in hac re obscura sunt et incerta merita, potiores autem viri docti enumeraverint, qui hanc eruditae historiae partem absoluerunt, BVDDEVS^s, GENZKIVS^t, STRVVIVS^u, STOLLIVS^x, alii^y. Nobis celeberrimos et non sine eruditionis praefidiis hoc pelagus tentantes in lucem produxisse pro instituti ratione sufficit, inter quos omnes antevertunt Io. Amos Comenius et Ioannes Bayerus.

Philosophi
qui hoc phi-
losophiae ge-
nus tenta-
runt.
Guil. Bigo-
tius.

Libertus
Fromondus.

Otto Casmann-
nius.

§. IV. Primus Christianam huius generis philosophiam dedit GVIL-ELMVS BIGOTIVS, cuius supra iam facta est mentio, si fides P. BAYLIO^z, hunc eius librum laudanti: „Christianae philosophiae praeludium opus cum aliorum, tum hominis substantiam luculentis expromens rationibus Tolosae MDXCIV. 4. Adeo vero rari sunt libri Bigotii, ut hunc librum saepius quaesitum inuenire non potuerimus. Vtrum igitur, et quo nomine in hunc censum referendus sit philosophus ille, partes Aristotelicas strenue secutus, non inspecto libro, dicere non possumus. Cl. REIMMANNVS^a autem inter primos, qui philosophiam Mosaicam et Christianam commenti sunt LIBERTVM FROMONDVM refert, Haccurianum Eburonem, qui Antwerpiae ad S. Michaëlem, teste AVB. MIRAE^b, triennio philosophiam docuit, totis vero XIV annis Louanii, dein regius sacrarum literarum interpret Cornelio Ianfenio ad cathedram Iprensensem promotus, suffectus est, cuius ingenii amoenitatem doctrinamque politissimam, omnifariae lectionis copia ornatam libri cum critici et ad explanandas res veterum pertinentes, partim mathematici, et imprimis *Anti-Aristarchus sive de Orbe terrae immobili contra Phil. Landsbergium*^c, partim philosophici, inter quos tractatus *de Anima* et *Quaestiones meteorologicae* eminent, comprobant^d. Valde autem veremur, ne philosophia Mosaiica et Christiana, quam ille meditatus esse dicitur, cum syncretistico studio sectariam, et imprimis Aristotelicam, philosophiam cum sacris dogmatibus conciliandi confundatur. Sed Casparem Manzium quoque huc refert CHR. THOMASIVS^e, cuius tamen nihil, quod huc pertineat, vidimus. Maxime autem OTTO CASMANNVS huic classi aggregandus est, qui cum Lyceo Stadenfi diu praefuisset, anno MDCVII fati functus est. Is enim magno studio, et quamplurimis libris huius generis philosophiam confirmare et orbi philosophico obtrudere conatus est. Testamur libros eius, cum

in

s) Hist. phil. c. 6. §. 6. p. 376 seq.

t) Hist. phil. p. 239 seqq.

u) Bibl. philosoph. c. 5. §. 9.

x) Hist. Liter. P. II. c. 4. §. 29. p. 541.

y) STEPH. KAZAVERI Dissertationes duas de philosophia Christiana, et de Scripturibus philosophiae Christianae promissas utrum viderit orbis eruditus ignoramus.

z) Dict. T. I. art. Bigot. not. D. p. 363.

a) Hist. Liter. Germ. P. III. p. 201.

b) De Script. Sec. XVI. c. 220. p. 311.

c) Conf. VOSSIVS de Script. mathem. c. 66.

§. 7. p. 388.

d) Conf. VALER. ANDREAE Bibliotheca Belgica.

e) Introd. in phil. aulic. c. 2. §. 58. p. 66.

in finem editos: *Biographiam triplicem, naturalem, moralem et oeconomicam, indeque deductam ethicam et oeconomicam theosophicam: psychologiam: anthropologiam: systema doctrinae et vitae politicae: nucleum mysteriorum naturae: angelographiam, vranographiam et similes.* Immo, cum a nonnullis hoc eius consilium reprehenderetur, apologia dicta defendere aggressus est, edita *modesta assertione philosophiae et Christianae et verae aduersus insanos hostium eius et nonnullorum hierophantarum morsus et calumnias* f. Quamuis autem Casmannus ab inspectis philosophiae Aristotelicae naeuis et sophismatibus esset instigatus, ad condendum nouum philosophiae genus, quod in *physicorum theorematum*, vt ipse scribit, *consideratione potius sacrarum literarum decretis, sicubi haberi possunt, quam paganorum philosophorum antiquis etiam placitis staret; negaret etiam, de rebus physicis scripturae testimonia ad receptas Aristotelicae philosophiae regulas esse interpretanda, multa quoque praeclare cordateque contra Aristotelicae tyrannidis iugum moneret, et in quibusdam a decretis Lycei recederet, recte tamen obseruatum B. BVDDEO* g, cum ad rem ipsam atque caput causae veniat, eum a recepta scholae sententia se dimoueri non pati. Cuius exemplum ex *Cosmopoeia* eius vir laudatus affert, quo loco Peripateticos animam mundi contra Platonicos negantes acriter defendit. Quam autem sibi philosophiam Mosaicam et Christianam conceperit, inde colligi potest, quod Christianam grammaticam, rhetoricam, logicam, arithmeticam, geometriam, opticam, musicam &c. promiserit h. Quo pacto misceri et confundi omnia, et iungi gryphes equis, rerum huiusmodi non ignarus, nobis non monentibus, manibus palpabit. Casmanno iungimus HENRICVM ALSTEDIUM, virum singulari diligentia commendatum i, quem inter artis Lullianae commentatores *initio huius Tomi* laudauimus. Is eum praeter sacras literas, quas diu Herbornae Nassouiorum, tandemque Albae Iuliae docuit, in id quoque curam suam conuerteret, vt iuuentuti humanitatis literas et seueriores disciplinas traderet, quem in finem praeter *Commentationem in artem Lullianam* suo loco enarratam, *Encyclopaediam* quoque conscripsit, et praeter industriae laudem eruditionis quoque et haud contemnendae lectionis testimonium retulit k, ad sacrorum quoque librorum normam philosophiam conformandam esse censuit. Edidit eum in finem: *Triumphum Biblicum, siue Encyclopaediam Biblicam, exhibentem triumphum philosophiae, iurisprudentiae et medicinae sacrae itemque sacrae theologiae, quantum illarum fundamenta ex scriptoribus sacris veteris et noui testamenti colliguntur* l: in cuius libri praefatione eos quoque tangit, qui simile institutum secuti sunt. Quamuis autem hoc scripto et voluntatem et industriam probasset suam, recte tamen censue-

runt

f) Francofurti 1601. 8.

g) Intr. ad Hist. phil. Hebraeor. §. 36.

h) In Assertione phil. Christ. c. 16.

i) Inde Anagramma, Alstedius, Sedulius.

k) Vid. GATAKER. Praef. Cinni, BAILLET Jugemens des Savans T. II. n. 269. p. 328. REIMM. Hist. lit. Germ. P. III. p. 183.

l) Francofurti 1625. 8.

runt viri docti ^m, cum deesset auctori iudicandi virtus, ut recte obseruatum MORHOFIO ⁿ, infelicitate eum in hoc campo fuisse versatum, et iudicium rectum atque prudentiam in eo argumento non probauisse. Unde cladem magis quam triumphum biblicum librum istum vocandum esse Ven. REIMMANNVS ^o pronuntiauit. Hoc enim tramite si incedere licet, triumphabit quoque de omnibus scientiis vel Hippocrates, vel Tribonianus, vel Scriptor quilibet, qui admotis machinis in omnes figuras mutatur. Sane idem Alstedio de sacris paginis cogitanti accidit, quod veteri Graeciae, in Homero omnium omnino disciplinarum, et sectarum quoque praecepta quaerenti, nempe dum omnia inuestigantur, nihil prorsus inuenitur. Et eandem quoque censuram meruit PFEIFFER *Pansophia Mosaica* ^r.

*Philosophia
Mosaica spe-
cialis.*

§. V. Quod per omnes philosophiae partes tentauit laudatorum virorum diligentia, id in singulis nonnulli perficere conati sunt. Et artis quidem rationalis praecepta ex sacris haurire fontibus instituit Io. BAYERVS, cuius in sequentibus mentio facienda est, edito *Filo labyrinthi, vel cynosura seu luce mentium vniuersali, cognoscendis, expendendis et communicandis vniuersis rebus accensa* ^q. Excitatus auctor Verulamii monitis ad contemnendam, quae in scholis vigeat logicam illuc traducendam esse statuit, ut non speculationum inutilium parens esset, sed rebus praeclaris inueniendis inseruiret: id quod omnium optime istius philosophiae ductu obtineri posse credebat. Maxime vero hac cynosura duce profundum doctrinae naturalis pelagus tentarunt viri nonnulli doctissimi. Cum enim sectaria Graecanae philosophiae principia parum satisfacerent eorum ingeniis, physicam quandam Mosaicam et Christianam commenti sunt, et *ἑξάμωρον* Mosaicum fundamentum iacentes nouum rerum naturalium Systema illi inaedificarunt. Inter quos praeter Comenium et Bayerum infra pluribus commemorandos et Casmannum, de quo dictum, id magno studio egit CONRADVS ASLACHVS Bergensis Noruegus ^r, vir non indoctus, qui cum Hafniae beneficentia capituli, quod vocant, studiorum cursum iniisset, per triennium, quo in familia Tychonis Brahei fuit, occasionem habuit fauentissimam naturae artisque miracula, et praecipue fideralem scientiam praeclare discendi: regio autem stipendio auctus, cum Germaniae, Italiae, Galliae, Britanniae vrbes inuississet, virosque summos et doctrina illustres adiisset, innumeras autem doctrinae accessiones in isto itinere literario fecisset, in academia Hafniensi ab initio seculi XVII philosophiam et linguas docuit, et cathedrae tandem theologicae admotus inter theologos Danos eminuit, denatus anno MDCXXIV, ut ex ERASMI VINDINGI *Academia Hafniensi* discimus ^s. Is enim non moralem tantummodo disciplinam Christianis placitis conformem tradere

*Conradus
Aslachus.*

m) Vid. BAYLE Dict. T. I. art. Alsted. p. 166.
n) Polyhist. T. II. L. II. c. 7. §. 74. p. 400. add.
GUNDLING. Hist. phil. moral. c. 7. p. 65.
o) loc. cit. p. 494. a.

p) Lipsiae 1685. 8.
q) Cassouiae 1663.
r) Natus est 1564.
s) Conf. FRENERI Theatrum p. 419 seqq.

dere, sed et physica praecepta Christiano habitu refingere, edita *Physica et Ethica Christiana* conatus est. Eadem chorda oberravit LAMBERTVS DANA EVS, Aurelianensis, vir inter reformatae ecclesiae theologos celeberrimus; qui cum iuris disciplinae se in iuuentute tradidisset, praeceptoris pro religionis fide martyrium suscipientis constantia ad theologiae capeffendum studium permotus est; et ab anno MDLX, quo hoc stadium apud Geneuenses iniit, tanta alacritate in eo cucurrit, vt non ministerio tantum Geneuensi adiceretur, sed et cathedrae publicae praeficeretur. Quam tanta cum laude tenuit, vt praeclara doctrinae eius fama passim diffeminaretur, qua factum, vt ad Lugdunensem apud Batavos cathedram, et deinde Gandauum, tandemque Castrum Languedociae vocaretur, quo loco anno MDLXVI, aetatis LXVI, obiit, relicta praeclarae eruditionis laude, et libris insignia eius specimina edentibus. Inter eos autem praeter *Ethicam et Politicam Christianam*, de quibus in sequentibus dicendum, *Physica Christiana*, quoque est*, in qua rationis principiis reuelationis mysteria admisit.

Lambertus
Danaeus.

§. VI. Diuersum ab his philosophorum genus est, verum in hanc quoque Mosaicorum philosophorum classem referendum, quod cosmogoniam, siue mundi origines iuxta ductum Mosaicarum narrationis explicare aggressum est. Inter quos familiam ducunt ex Anglorum gente viri doctissimi EDMUNDVS DICKINSONVS, medicinae doctor, et THOMAS BURNETIVS. Et prior quidem ingens hoc faxum voluit edita *Physica veteri et vera, siue tractatu de naturali veritate hexaëmeri Mosaici, per quem probatur in historia creationis, tum generationis vniuersae methodum atque modum, tum verae philosophiae principia strictim atque breuiter a Mose tradi*. Supponit in hoc libro lucernam olente auctor, Mosaicam genesin non esse vniuersi, sed materialis huius mundi tantum, quem intuemur creationem. Duos enim mundos factos esse statuit, superiorem immaterialem, quem Moses appellat coelum coelorum, beatum spatium, quod Deus assignauit angelis atque spiritibus ministrantibus, et inferiorem hunc mundum, in quo degimus, cuius fabrica materialis est, quem Moses vocat coelum et terram, nempe totam molem istius materiae, quam veteres Graeci chaos dixere. Huius mundi inferioris origines Mosaicarum explanaturus, philosophiam corpuscularem assumit, eiusque antiquitatem exponendo hoc potissimum rerum *γενεσις* fundamentum ponit, ita tamen, vt atomorum concursioni summam rerum omnium causam efficientem et dirigentem praeficiat. Ast hanc philosophiam antiquissimam esse, et has Mosaicarum archaeologias rerumque omni-

Cosmogo-
niae Mosai-
cae commen-
tatores.

Edm. Di-
ckinsonus.

r) Hanouiae 1613. 8.

u) Plura de eius vita dabunt MELCH. ADAM, in vitis theol. ext. p. 177. FREHERVS p. 298. et vitarum scriptores, Crassus, Verdierius alique li-

bris notissimis.

y) Londini 1702. 4. Roterod. 1703. 4. Hamburgi 1705. 8.

x) Genetae 1588. 8.

um principia totamque philosophiam ab Adamo ad posteros Heberi et Abrahamum, et ab eo ad Mosen propagatam fuisse, adeoque vetustissimam philosophiam esse contendit. Quae omnia in sequentibus vrget, et huc omnes veterum theogoniarum, (quas cosmogonias adumbras, suo loco docuimus) traditiones refert, ostensurus, vniuersitatem materiae creatae per chaos veterum designatam in cosmologia Mosaica supponi, adeoque esse amplissimam, nec vnus tantum materiae particulae opus esse creationem. Quam materiam curiose peruestigando, miram, ait, quandam particularum omnigenarum congeriem indispositam, immotam, laxam tamen atque vacuolis vndeque sparsis interpunctam fuisse. Cuius formationem ita factam esse coniicit, vt materiam hanc particulis quidem, sed non vere atomis, constantem duplici motionis genere agitatam esse dicat, vno leni et transuerso, quod particulas inter se committebat, vnde factae sint moleculae igneae, aëreae, aquae, terreae, et ex illis posthaec elementa: altero circulari, quo tota moles abyssi gyraueratur. Et hinc extitisse coelum empyreum statuit, et igneam regionem, ex particulis rotundis subtilissimis constantem, a quibus separata corpuscula etiam rotunda, sed maiora, aquas empyreas, siue superiores (quas magna diligentia vindicare conatur) constituerint. Et sic reliqua quoque creationis Mosaicae opera et dies profectur, et curiose explicat, qua ratione ex aliis particulis longulis per gyrationem totius separatis circa centra sua semper rotatis coelum inferius siue expansum Mosis factum sit, licet ita dies nondum serena facta sit. Has vero particulas longulas sufficere posse putat, ad demonstranda cuncta, quae in aëre fiunt. Qua occasione expansi naturam, per quam terram et maria, solem ac lunam ac omnia sidera continet, explicare nititur. Ex inferioris porro coeli motu expansiuo aquas congregatas et terram fundatam cum maribus, planitie et montibus deriuat, et fluminum fontiumque mechanicam rationem a fluuio quodam maximo a polo arctico ad antarcticum transeunte per terrae viscera deriuat, ex quo rami exeant: vt vero in visceribus terrae generata explicet, ignem centralem quendam in partes vocat: et plantarum ex feminibus germinantium incrementa aduocat. Vt autem calorem sufficientem Deus mundo se condito largiretur, particulas igneas per expansum dispersas in vnā massam nempe solem, collegisse statuit, cuius corpus constet particulis irrequietis, facies vero sit mutabilis; quod ne dissipetur, crassam, qua cingitur, materiam et adspirationes corporum coelestium atque terrestrium impedire affirmat; eumque ideo per coelos rotari Deum iussisse contendit, vt lumen, calorem et vires omnibus impertiret. Et hac quoque ratione reliquorum siderum generationes explicat; et eorum constellationibus ab initio et nomen et vires Deum dedisse asserit. Tum ad animalium originem progressus, eorum feminibus a Deo impressum esse typum rei generandae supponit, et brutorum animas ex terra factas et corporeas esse affirmat, adeoque per generationem quoque speciem multiplicari posse, ait.

ait. Brutorum autem animas esse intelligentis naturae largitur, ita tamen, ut ab intellectu et ratione hominis immane quantum differant. Non repugnare enim, credit, res corporeas per Dei potentiam fieri sensitivas, intelligentes atque dociles; aut impossibilia esse animantia spontanea. Longius autem in explicando ortu et natura hominis Mosaica occupatur auctor. Quem in finem post originem corporis ex argilla selecta et eleganti, naturam mechanicam, et animae vim plasticam in scenam producit, et animatum semen omnia peragere absque matris ope, animam humanam autem de coelo venire contendit. Qua occasione seminis vim plasticam, et necessitatem in utroque sexu, generationis humanae rationem ab anima rationali ad vegetativam et sensitivam progredientem, membrorum configurationes et connexiones explicat, et speciei propagandae opus coniecturis definit, et hac occasione generationem ex ovo explodit, Deum autem putat species ideales foetui imprimere, et membra prima delineare, calore vero aethereo uti animam in generationis opere, in quo semen per inflammationem fiat idoneum receptaculum animae. Ex quo patet, auctorem, ut hominis imaginem Mosaicam exprimeret, ad generationem requirere, et semen ex duabus mixtum personis, et spiritum a Deo immisum, qui generationis opus vi coelestis et aetherei caloris obeat sapientissime, quamvis interim nesciat ipse, quid agat. Animae porro duplicem vitam esse dicit, inesseque homini vegetabilem atque metallicam naturam; itemque lucidam et igneam essentiam, quae et phosphori et pyropi naturam auream referat. Et haec longa illa fabula est, quam Mosi supponere, et pro vetustissima sapientia et archaeologiis Hebraeorum venditare Dickinsonus non erubuit. Quem meris postulatis, coniecturis, hypothesebus incertis, petitionibus principii suam cosmogoniae Mosaicæ explicationem superstruxisse, ex vero pronuntiavit Ven. REIMANNVS². Tacemus ita adhibuisse systema corpusculare auctorem, ut qualem illi vultum fingere debeat, nescivisse ipse putandus sit, nam ab atomis ea corpuscula fecernit, et tamen ex iis coaluisse omnia dicit, unde nec Anaxagorae, neque Empedocli, nec Democrito; et inter recentiores nec Gassendo, nec Cartesio iungi potest. Quae luculento exemplo esse possunt, quam mire deliret ingenium humanum, ubi antiquissimi temporis sapientibus sua somnia ausum est supponere. Quae si omnia, prout sibi illa finxit Dickinsonus comprehendantur, ipsis febricitantium deliriis absurdiora videbuntur. Recte itaque acerrimi iudicii philosophus NIC. HIER. GÜNDLINGIUS^a de Dickinsoni conatibus pronuntiavit, eum, qui haec omnia capere et intelligere clare possit, imaginationis vim plusquam humanam adsecutum videri: ita ineptire hominum corruptum genium; his nugis delectari animum nova parturientem et inaudita: ea incommoda, recte monet, necessario propullulare, dum

Iiii 2

dum

²) Cat. Bibl. theol. P. I. p. 1108.

^a) Hist. phil. moral. c. 7. p. 67. HEYMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 26. 30. 31.

dum primos homines, patriarchas, Israëlitas eadem decempeda, qua se, metiantur, et potentiam Dei secundum motus leges a se inuentas et exco- gitatas aestiment. Idem aliorum quoque virorum sobria mente praedito- rum de huius scriptoris philosophia Mosaica est iudicium ^b, quod non ex- scribimus.

Thomas
Burnetius.

§. VII. Elegantius multo comtiusque hoc argumentum ornauit, suaeque hypothesi adaptauit THOMAS BURNETIVS, vir veteris pa- riter atque recentioris philosophiae consultissimus. Qui quanta perspicua veterum systemata expendit in *Archaeologiis* luculenter demonstra- tum dedit. Quo nomine toties eum in partes vocauimus, vt hoc loco, quo inter Mosaicos philosophos iure suo primum fere gradum meruit, eius res strictim enarrare omnino fas sit. Quamuis autem vir doctus im- bratilem et priuatam vitam plerumque egisset, et a negotiis publicis absti- nendo cum mortuis magis, quam viuis, consuescere soleret, quo factum est, vt pauca de eius vita innotuerint; curiositati tamen Cel. HEV- MANNI plenioris eius notitiam debemus, V. C. GVILELMVM WOTTONVM exorantis, vt biographiam Burnetii fide dignam con- signaret. Quam cum ab humanissimo viro accepisset, rem fecit, recen- tioris historiae philosophicae studiosis gratissimam, quod eam *Actis phi- losophorum*, elegantissimo et iucundo operi, inferuerit ^c. Hoc auctore scimus, ortum habuisse Burnetium ex generosa stirpe, natum autem esse A. S. R. MDCXXXII, in pago Richmondensi. Iactis domi literarum rudimentis ad Cantabrigiensem Musarum sedem conuolauit, vbi more in Anglia recepto in collegio Christi inter sodales cooptatus, cum egre- giis naturae dotibus esset ornatus, tanta diligentia et felicitate in opti- marum literarum studia incubuit, vt cum diu in eo stadio curreret, praestantissimam eruditionem sibi acquireret. Praeerant tum scholae Cantabrigieni viri omnis doctrinae laude inclyti, Radulphus Cudwor- thus, Henricus Widdringtonus, Ioannes Sharpus alique, de quibus supra inter Platonicos recentiores actum, et quanta diligentia veterum, imprimis Platoniorum lectionem iuuentuti studiosae commendauerint, dictum est. Hos cum duces studiorum suorum haberet Burnetius, ma- ture ad fontes veteris philosophiae, maxime Platonicae, traductus est: quos praeceptores suos strenue secutus Burnetius, nihil veteris philoso- phiae intactum reliquit: sed iudicium tamen vbique interposuit, nec se magistrorum auctoritate fascinari passus est, vt non naeuos veterum phi- losophorum candide agnosceret, et maturum sobriumque de iis iudicium interponeret. Inde factum est, vt cum miris modis Platonismo adhae- rerent Cudworthus, Morus, Widdringtonus, reliquique Cantabrigien- sis scholae doctores, Burnetius Platonem, quem in morali et theologico argumento plurimum valere fatebatur, in physiologicis et cosmologicis con-

b) Vid. BVDN. Hist. eccles. V. T. Tom. I. p. 174.

c) Act. philos. Vol. III. p. 434 seqq.

contemneret ^d. Ipse cum se totum philosophiae studio dedisset, in nul-
lam magnopere sectam iurabat, veteribus tamen, quam recentioribus,
addictior, et eclectica libertate mire gaudens: quam ne quidem in sacra
Christianorum doctrina declaranda deposuit. Corrasis hunc in modum
per annos complures, quibus in isto collegio libris antiquorum et recen-
tiorum impalluit, eruditionis diuitiis, iter literarium ingressus est, et
magnam Italiae, Galliae, Belgii et Germaniae partem in comitatu du-
cum Ormondiae et Boltonae, quorum vterque dignis eruditionem eius
praemiis remunerabantur peragravit. Et in eo itinere ad id potissimum
respexit, ut quam meditabatur, veteris terrae imaginem ex ruderibus in
praesenti relictis colligeret. Certe in ea peregrinatione literaria illum
foetum animo concepit, quem domum redux anno MDCLXXX exclu-
sit edita *Theoriae sacrae telluris parte prima*, Latino sermone perspicue
elegantisque conscripta, in qua systematis mundani, qualem secundum
Mosis narrationem conceperat faciem luculenter delineavit. In quo
libro cum noua quamplurima et inaudita protulisset, eo autem omnia di-
ctionis nitore, et sententiarum luminibus exposuisset, quae non poterant
non librum eiusque auctorem commendare, tantus istam tractationem
plausus secutus est, ut inter praestantissimae eruditionis cultores referre-
tur, ipse Rex Carolus II autem, quem elegantiarum summum iudicem
appellat Wottonus, tanti eum ob illum librum faceret, ut eius hortatu
atque voluntate Burnetius hospitio Carthusiensi anno MDCLXXXIV
praeficeretur. In quo splendido et opimo munere constitutus Burnetius,
otium nactus est largissimum totum se literis inebriandi, et elegantissi-
mum ingenium praestantissimis singularis doctrinae speciminibus demon-
strandi. Inter quae tum eminuit *Theoriae pars altera*, quam cum
Guilermo III, Britannorum regi, dicasset, adeo elegans foetus principi pla-
cuit, ut auctore et parario viro illustri Ioanne Tillotsono archiepiscopo
Cantuariensi inter facellanos regis, siue interioris admissionis clericos
regios cooptaretur. Neque tamen aulae strepitum tolerare diu potuit vir
Musarum silentiis addictus, sed post Tillotsoni mortem aula valere iussa
intra hospitii sui claustra et libros se abdidit, et prodesse orbi literario
lucubrationibus suis perrexit. Inter quas tum prodierunt *Archaeologiae
philosophicae*, magno iudicio et veteris philosophiae notitia instructae, quas
theoriae telluris ideo iunxit, ut constaret, eam, quam sibi de Mosaica
cosmogonia conceperat, sententiam ad gentes peruagatam ubique vestigia
reliquisse. Et fatendum omnino est, multa in veterum theogoniarum
scriptoribus, et in physiologia philosophorum vetustissimorum vidisse
Burnetium, quae alios latuerunt: multa cum praeclare atque erudite mo-
nuisse. Ast cum singulares de ortu et interitu mundi, de historia crea-
tionis et lapsus protoplastorum, de serpente seductore, de diluuio et simi-
libus

I i i 3

d) Vid. Archaeolog. philos. Lib. I. cap. 13. pag. 440.

libus hypothesen^e, quibus posset coloribus pingeret commendaretque, et libere satis parumque caute opiniones suas spargeret, suspectus factus est theologis, et graues sibi passim inimicitias contraxit; quibus longae et molestae controuersiae implicitus est, ex qua ad vitae finem extricare se non potuit. Summi enim viri, qui reuelationi librisque sacris inimicum eum fouere animum suspicabantur, contra eum in arenam descenderunt, inter quos eminere Herbertus Crostius et Erasmus Warren, quemadmodum de eodem quoque argumento cum Io. Wisthono et Io. Keilio contentiois ferram satis aspere reciprocauit: ut alios taceamus, qui extra insulam nouam eius theoriam confutarunt, alibi *f* enumerandos. Et non defuit quidem causae suae Burnetius, sed scripta apologia contra aduersariorum insultus se defendit; at noua tela a Warrio aliisque expertus est: quo factum, ut iniqua foetus huius ingenii sui fortuna territus a vulgandis in posterum libris abstinere, sibi et hospitio suo uiueret, denatus valde senex annum agens octogesimum sextum, Carthusiae an. MDCCXV. Tantus vero factorum iniquitate et litium theologiarum atque philosophicarum, quibus impetitus erat, molestia metus Burnetium inuaserat, ut quae alia scripta in scriniis affecta habebat, flammis ante mortem deleteret, exceptis libellis *de Statu mortuorum et resurgentium*, et *de Fide et officiis Christianorum*, quorum pauca quaedam exemplaria amicis tantum distribuenda typis imprimi curauerat, eo quod a recepta Anglicanae totiusque Protestantium ecclesiae in multis libere satis in iis recessisset.

*Hypothesis
Burnetiana.*

§. VIII. Singularis prorsus hypothesis est, quam de Cosmogonia Mosaica sibi finxit Burnetius, et quam a philosopho quodam Habessiniae, FRANCISCO PATRICIO^g memorato, eum accepisse, non sine plagii infimulatione nonnulli contenderunt^h. Huc autem potiora redeunt: inter initium finemque mundi plures esse posse periodos intermedias, siue naturae mutationes generales, quibus mutata terrae totius facie nouus rerum ordo emergat: et non nisi decursis his stadiis secuturam rerum consummationem, ideoque has potissimum catastrophas explorandas esse. Eas autem ad hunc mundum sublunarem tantum restringit Burnetius, et huius tantum vnius planetae, quae tellus dicitur, theoriam se quaerere affirmat, mutationes eas detecturus, quas vel iam subiit, vel olim subitura fit, quarum illa paradisi est et diluuium, haec conflagratio futura. Harum mutationum theoriam ex scripturis diuinis monumentisque sacris de-

finien-

e) Eas strictim enarrat Ven. REIMMANNVS Catal. Bibl. T. I. p. 691.

f) Scriptores hos enumerandi labore nos liberavit Cel. FABRICII diligentia Syll. Script. de V. R. C. c. 13. p. 363. qui omnes huc pertinentes affert, et loca ephemeridum nominat, in quibus foetus hic Burnetianus in compendio exponitur.

g) Dial. I. de Rhetor.
h) A I. B. Helmontio Burnetium prima femi-

na accepisse, et multa debere Ios. ANT. GONSALEZ DE SALAS Dissertationi paradoxicae, de duplici viuientium terra, Lugd. 1650. editae contendit REIMMANNVS loc. cit. SLOANE Voyage to the Islands, of Madera, &c. vid. Bibl. Angloise T. XIII. P. II. art. 3. ROBERT SAINT CLAIR The Abyssinian philosophy confuted London 1697. vid. Act. Erud. 1698. p. 219.

finiendam esse monet, quia par sit, credere, post sacrationa fidei mysteria in iis conseruari memoriam rerum et temporum longinquorum; cum his demum comparanda esse, quae apud profanos auctores passim occurrunt. Quae ubi praemonuisset, et diluuii Noachitici vniuersalitatem demonstrauisset, haec sibi potissimum exponenda esse statuit: tellurem primaeuam, siue quae primo emerfit ex chao, alterius compagis et formae fuisse ab hodierna; eamque fuisse talem, et quae dissolutioni obnoxia esset, et ex cuius dissolutione necessario oriretur vniuersale diluuium; hodiernae autem telluris faciem et formam, montibus, oceano locisque subterraneis conspicuam euincere, regionem exteriorem terrae esse reipsa disruptam et dissolutam. Quae omnia late et luculenter prosequitur, et quibus poterat, rationum demonstrationibus confirmare aggreditur. Nempe supposito D. Petri testimonio id ex apostoli verbis clare constare putat, discrimen intercedere inter formam naturalem veteris et noui mundi; quorum ille ita constitutus fuerit, vt diluuium posset esse obnoxius; hic, vt conflagrationi locus esse possit. Et haec ratione quoque constare contendit, quae dicitur, scriptura et traditione vetustissima concinente, omnia ex quodam chao originem traxisse, id est, ex massa materiae exsoluta, indifcreta, et fluida, multifariis partibus maioribus, minoribus, omne genus referta et composita. Ex hac vero massa fluida non potuisse exoriri orbem habitabilem, qualis iam est tellus nostra, id est globus terraqueus et montosus; eo quod fluidorum ea sit natura, vt partes eorum superficiales se teneant aequaliter remotae a centro, vnde superficies emergat laeuis et aequalis, non congesta in cumulos aut depressa in lacunas et voragines. Quae prolixè roborat ex modo consistentiae, quam terrae globus ab aqua coopertus in prima origine accepit, qua necessario compages terrae plana, continua, solida, aequaliter strata, superficiei vniformis et sibi similis euadere debuerit. Ingenium autem, quod supra modum foecundum habebat Burnetius, in eo exercet, vt varias facies successiuas chaos, et sub qua tandem forma in orbem habitabilem cesserit, exponat. Supponit ergo, in chao partes maxime crassas et solidas, subito deorsum delatas compressasque et indurescentes terrae interiora constituisse: ceteram massam leuiorem et supernatantem, et liquidum et volatile, id est, aquam et aërem constituisse; hanc ex partibus tenuissimis et leuissimis, illam ex minus tenuibus, languidioribus motu et leuitate mediocribus. Sed et alteram separationem concipit, qua liquores macri siue tenues a pinguibus discreti sint; et his irretiti puluisculi ex aëre subsidentes, pinguem quendam limum siue terram limosam constituerint, faciem abyssi obuoluentem. Et hoc quidem pacto terram consolidatam primigeniam atque primum orbem habitabilem constitutum esse sibi persuadet Burnetius, et talem formam eius prodiisse atque temperiem, quam recens mundus postulare videretur. Omnia vero eo redeunt: primam concretionem externam atque formam stabilem et permanentem prouenisse in superficie aquarum seu massae liquidae, ex limo quodam siue

vda

vda et molli materia ibidem collectam, leuioris terrae particulis et liquoris intermixti composita, cuius partes progressu temporis magis magisque coaluerint, atque ita tandem calore solis et spirantibus auris totam massam induruisse et plane cessasse in regionem terrae firmae et habitabilis, schema autem nouae telluris fuisse ouo simile. Et ex his iam magnis moliminibus suppositis et diluuii rationem et causam, et paradisi felicitatem, et nostrae telluris conditionem deriuat. Nempe statuit: terram exteriorem solis ardoribus continue expositam progressu temporis exsuccam aridamque factam esse, et deglutinantibus inde partibus hiasse, nec potuisse redimpleri ab hyeme, quae tunc nulla esset, sed currentibus annis telluris compagem magis labefactatam, vaporibusque auctis infra terram et maiori vi se dilatantibus tellurem tandem ruptam diffiluisse, molibus illis in abyssum subiectam vario situ delabentibus. Qua ratione non potuerint non aquae abyssi in terras irrumpere, et diluuiio tellus eueri. Non enarrabimus, quibus haec omnia rationibus Burnetius muniat: nec qua ratione hodiernae telluris formam et phaenomena isti hypothese conuenire putet, prolixiora enim sunt, quam ut hic locum capiant. Id notasse sufficit, ostendere philosophum, et montium iuga, et cavitates subterraneas, et voraginis marinae et insularum origines inde repetendas esse, verbo omnem ex eo telluris inaequalitatem esse deriuandam, quae in facie globi nostri reperitur. Ita vero diluuii causis et telluris hodiernae origine delineatis, felicem illam terrae primigeniae faciem et paradysum coniecturis assequi *Libro secundo* contendit; cuius temperie et salubritate ex scriptoribus sacris et profanis descripta, eam nostrae quam hodie incolimus, telluri conuenire non posse, ob situm hodiernum coeli et terrae putat, sed obtinere debuisse contendit maximam coeli clementiam, aequalemque et temperatam actionem aëris in tellurem. Eam autem aequabilem et felicem primigeniae telluris conditionem prouenisse putat, ab eius situ recto in ecliptica; cum ex eo situ felicissima illa temperies exoriatur, illaque vniformis constitutio, qua omnia incrementa sumere potuerint laetissima, et tempora nascenti mundo fuerint placida ac vniuersae naturae silentium. Quae omnia in sequentibus cum veterum cosmogoniarum traditionibus comparat, et vbique hanc suam theoriam nouam se deprehendere sibi videtur. Et hoc pacto quidem nouam se Mosaicae cosmogoniae lucem accendisse Burnetius eo magis sibi persuasit, quo magis, ut erat ingenio mire fecundo, aptissime omnia composuit et verisimilitudinis rationem vbique habuit. Similia de mundi conflagratione comminiscitur, eamque ex causis naturalibus necessario non tamen sine Dei prouidentia, euenire statuit. Quae tamen cum huius loci non sint, illis non immoramur: nec quae de nouo mundo post conflagrationem exoriente differit, huc adducimus. Lepidam et ingeniosam Burnetium fabulam nascentis et pereuntis mundi nobis enarrauisse, quis est, qui non fateatur? At fabulam tamen esse, tot hypo-

hypotheses precario assumtae tot machinae historiae Mosaicae admotae, ut illis respondeat, tot frustra in partes vocata paginarum diuinarum loca comprobant. Ut taceamus aliam nobis terrae primigeniae faciem illas depingere, quam delineauit Burnetius. Quae de re tamen, cum ad nostros limites iudicium illud non pertineat, plura non adducimus, videndi autem quae viri docti passim in hoc systemate Mosaico desideraruntⁱ. Quod tamen maiorem verisimilitudinem habere, quam Cartesianum, iudicauit B. BVD-DEVS^k, quo iure? alii dispiciant. Maxime vero cum ea mundani systematis explicatione comparanda est Theoria telluris, quam illi opposuit GVIL. WHISTONVS^l, edita noua *Theoria originis et consummationis rerum omnium*^l. Is enim non Burnetiana tantummodo refellere, sed Mosaicam quoque cosmogoniam secundum literam philosophiae principis conuenientissimam esse demonstrandum sibi sumsit. Quae tamen generationis et natalium mundi explicatio IOANNI KEILI^m displicuit, et theologi inuenerunt, quod in ea reprehenderentⁿ; quam arenam praecipue ingressi sunt Io. EDVARDVS^o et DANIEL WHITBY^p, ut alios taceamus. Whistonianis autem placitis *Geologiam siue Philosophemata de Genesi ac structura Globi terreni*, lingua Germanica edita^q, superstruxit DE THLEVS CLVERIVS: qui tamen Bentleii quoque, Nicolii, Newtoni aliorumque naturae interpretum obseruationibus vsus est. Qui cum etiam a narrationis Mosaicae litera recesserit, sine censura quoque dimissus haud est^r. Plures adducere, qui cosmologiam Mosaicam philosophice explicauerunt^s, institutum vetat^t.

§. IX. Si-

i) Vid. laudati FABRICIO l. c. p. 363. REIMMANN. l. c. SPANH. H. E. V. T. T. I. Opp. p. 283.

k) Elem. phil. theor. T. I. p. 74. 105. 170. 190.

l) A new theory of earth from its Original to the consummation of all things, Lond. 1698. 8. vid. Act. Erud. 1697. p. 535. Germanice vertit, sed parum feliciter MICH. SVENIVS, Francof. 1713. 4.

m) Edidit is lingua Anglica examen theoriae sacrae telluris Burnetii et animaduersiones in theoriam Whistoni. Ox. 1698. 8. ad quas in Apologia respondit Whistonus 1700. 8. conf. Hist. des Ouvrages des Savans 1698. pag. 326. 1699. p. 131.

n) Whistonum theoriam Burnetianam emendaturum eam reddidisse deteriore, illique sexcentas maculas addidisse, Burnetio paradoxorum monstruositate superiore, dicendi facultate et doctrina inferiore, iudicat REIMMANNVS Car. crit. T. I. p. 693.

o) In Demonstr. exist. et prou. diu. T. I. p. 147.

p) In tentamine defensionis historiae Mosis de Creatione mundi Lond. 1705. 8. idiomate Anglico.

q) Hamb. 1700. 4.

r) Atheismi eum postulauit ZACH. GRAPIVS pec. Diff. illi opposita, conf. REIMMANN. l. c.

s) Pertinet huc THEODORI BARINI mundus natus, siue creatio mundi ex principiis simplicissimis et historiae Mosaicae consentaneis demonstrata, Trai. 1686. lingua Gall. vid. Act. Erud. 1686. p. 199. ubi Mallebranchium sequi auctorem, obseruatur. Sed referri huc etiam debent tentamina physica probata ex experientia et Scriptura S. Paris 1684. 8. vid. Act. Erud. 1685. p. 496. itemque Moyses illustratus, itidem lingua Gallica, Amst. 1707. 12. vid. Act. Erud. Germ. T. VII. p. 361. Quin et Io. ESPAGNETI Physicae restructae compendium huc referri potest, nam et is Mosaica principia Aristotelicis opposuit, reiectaque materia prima aquam et terram principia prima fuisse asseruit, haecque elementa commutari non posse statuit. Ignem autem mundanum in sole ponit, huncque creatoris oculum vocat. Quae omnia Mosaica esse prolixius probare voluit, in arcano opere Hermeticae philosophiae conf. SORIL. de Perf. hominis P. III. p. 481. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 168. STOLL. Hist. liter. P. II. c. 4. p. 541. BAYLE Dict. T. II. art. Espagnet.

t) Pertinent huc suo modo omnes, quos nominat FABRICIVS Syll. Scriptor. de V. R. C. c. 13. p. 361 seqq.

Ethicae Christianae conditores.

§. IX. Simile philosophiae moralis, ex scripturae sacrae praeceptis emendandae perficiendaeque consilium, institutumque ethicam quandam Christianam exhibendi multis viris doctis arrisit, ratis, ita exaltato rationis lumine et perfecto, accuratiores corrigendi animi felicitatisque acquirendae institutiones dari posse. Qua ratione illustris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS emendanda esse academicae iuuentutis studia censuit^{u)}, idem iam ante eum monente IO. HENR. BOECLERO^{x)}, aliisque viris piis et vitae emendationem vrgentibus, quorum monita exhibet IO. GEORGIUS PASCHIVS^{y)}, qui consulendus. Quibus se paruisse videri vult ARNOLDVS GEVLINGSIVS, qui *Ethicam* suam, post fata auctoris a Philareto editam *Tubo Batauico*, id est, *verbo Dei acceptam retulit, quia eius ope viderit, et non nisi ope eius vidisset, quae se iam eo seposito aliquantisper videre, immo quaedam talia tam perfecte cernere, ac si illo instructus esset*, asserit. Eandem viam praeter BECKMANNVM^{z)}, V. C. ARNOLDVS WESENFELDIUS in *Consilio emendandae inter Christianos ethicae*, vernacula edito^{a)}, commendauit; putat enim vir doctissimus, supponenda nonnulla dogmata Christianorum ad fundamentum religionis pertinentia, et ita rationis aciem augendam, firmandam et ad sanctos vsus transferendam esse, vt quod inter naturam et gratiam discriminis intercedat, constet, et ita ad veram mentis emendationem, felicitatis omnis parentem, via paretur. Quod qua ratione praestari possit, tum in eo libello, tum in dissertatione *de necessitate Philosophiam ex Scriptura S. inter Christianos emendandi* pluribus docuit, quod huc transcribi non potest. Et laudandum omnino esse virorum optimorum consilium, ille modo negauerit, cui pietatis sensus nullus inest; at limites tamen inter reuelationis et rationis praecepta ponendos esse, nec confundenda, quae sua natura distinguuntur, ipsi, qua sunt perspicacia, facile concedent, viri eruditissimi, qui theologiam quandam moralem loco ethicae philosophicae nobis commendare videntur. Sane, vbi non omnia rite inter se discernuntur, non potest non obscurum et incertum tractationis moralis chaos exsurgere. Id quod hanc arenam ingressis multoties accidit, quorum aliqui reuelationis et rationis principia inter se miscuerunt, nonnulli honesti, iusti et decori rationem et discrimen perturbarunt, quidam Aristotelem ipsum sacris Christianorum praeceptis immiscuerunt, et pessimum pseudo-virtutum genus sanctimoniae Christianae attexentes, purpurae diuinae veritatis turpissimos morologiae Peripateticae panniculos infelici conatu assuerunt: nonnulli insidias sacris dogmatibus ita struentes gratiae diuinae telum intentare dolose impieque conati sunt. Cuius exemplum qui volet, luculentum ex SAMVELIS CRELLII *Ethica Christiana* capiet. Vnde caute legendi sunt, qui in hac

u) In Statu Christianismi Lib. III. cap. 8. §. 6. pag. 55.

x) In Praef. ad AMBROSIVM de Officiis.

y) De Variis modis tradendi moralia c. 6. pag. 481.

z) In praecognitis moralium.

a) Francof. ad Oder, 1721. 8.

hac palæstra se exercuerunt. Quos hoc loco nominandi otium nobis fecit, celeberrimorum virorum Io. FR. BVDDEI^b, et B. G. STRV-VII^c diligentia. Illi vero praecipue hoc loco notandi sunt, qui philosophiam moralem secundum regulas decalogi exposuerunt: illi enim manifesto indicio sunt, quam turpiter inter se commisceantur non sine animi periculo ratio et reuelatio. Specimen eius rei dabunt LAMBERTI DANAEI „Ethicae Christianae libri tres, in quibus de veris actionum „humanarum principiis agitur, atque etiam legis diuinae, siue decalogi, „explicatio, illiusque cum scriptis Scholasticorum, iure naturali siue philosophico, ciuili Romanorum et canonico collatio continetur, praeterea „virtutum et vitiorum, quae passim vel in Scriptura S. vel alibi occurrunt, quaeque ad singula legis diuinae praecepta reuocantur, variae definitiones“^d. Tanta enim in hoc libro regnat principiorum tum cognoscendi, tum agendi confusio, vt quid Christiano fas sit, quid philosopho, nemo facile Danaeanis istis institutionibus vsus dixerit.

§. X. In ciuili doctrina, et viuendi imperandique prudentia, quamuis ea connatum homini lumen manifeste teltetur, ex Christianae tamen sapientiae praeceptis haud parum proficiendum esse, immo ipsa illa consilia regulasque prudentiae et architectonicae et politicae ex Christianae ciuitatis constitutione deriuandas esse multis placuit, quorum nomina atque libros designat Cel. STRVVIUS^e. Inter eos haud postremum nomen consecutus est, CAROLVS SCRIBANIVS edito *Politico Christiano f*. Ast diuersissimam ciuitatis sacrae et profanae indolem esse, nec tuto satis eas misceri confundique posse, ad naturam vtriusque paulo attentius respicienti erit manifestissimum. Fuerunt etiam, qui architectonicam ciuilis doctrinae partem ex consideratione theocratiae Israëliticae deriuandam esse censuerunt, et reipublicae recte constitutae indolem ex illa ciuitate prorsus peculiari forma vigente nosci posse dicerent; quos quia triumvirorum celeberrimorum, BVDDEI^f, FABRICII^g, PFAFFII^h, diligentia pene omnes enumerauit, malumus Lectorem ad hos fontes ablegare, quam aridis eius sitim eludere riuulis. Qua vero felicitate id fieri possit, factumque sit a viris doctis, qui in hoc stadio cucurrerunt, Lectori, singularem prorsus reipublicae Israëliticae indolem consideranti expendum relinquimus. Iuris autem naturalis praecepta haud felicius cognosci posse, quam si statu integritatis ex reuelatione supposito ad eum officiorum regulae, et quae in statu corruptionis mutationem passa sunt, exigantur, non sine ingenio demonstrare aggressus est, VALENTINVS ALBERTI, sacrarum literarum et philosophiae rationalis atque transcenden-

*Politicae
Christianae
auctores.*

K k k k 2

den-

b) Introd. in Philos. Hebraeor. §. 53. et Hist. phil. c. 6. p. 388.

c) Bibl. philos. c. 6. §. 23. cum add. VV.CC. Akeri, Lotteri, Kahlil.

d) Geneuae 1582. 8.

e) loc. cit. esp. 7. §. 7. f) Osnabrug. 1625. 8.

g) loc. cit. §. 54.

h) Bibliograph. Antiquar. p. 477 seqq.

i) Praef. ad SPENCERYM de LL. Hebraeorum ritualibus.

dentalis publicus apud Lipsienses doctor, de sacris literis praeclare meritus. Is enim *Compendium iuris naturae orthodoxae theologiae conformatum Lipsiae MDCLXXVI* edidit, et fundamentum omnis iuris naturalis, ex natura hominis integra, atque labe nondum infecta deriuauit, et conuenientiam actionum cum statu integritatis et disconuenientiam ab eodem moralitati actionum antecederet ad legem, quam barbara Scholasticorum natio assererat, supponendam esse censuit, hancque philosophiam Christianam praestantiorē esse vulgari praedicauit. Quam tractationem cum iuri naturali, quod urgente et docente Samuele Pufendorffo prodierat, quodque tum quidem temporis valde commendabat Christianus Thomafius, opposuisset, idque variis modis iugulare contendisset, grauis inde lis illi enata ^k, hocque ius naturale Christianum a Thomasio valde exagitatū est, cuius tamen litis historiam hic omittimus, cum commodo magis loco in historia illustri aduersarii ea queat enarrari.

Io. Amos Comenius.

§. XI. Haecenus per lancem quasi saturam Mosaicos et Christianos philosophos adduximus. Enarrandi iam paulo plenius Comenii et Bayeri conatus sunt, eo quod prae aliis in hoc philosophiae genere exornando commendandoque industriam posuerunt suam. Et memorabilem quidem, ut in ecclesia, ita in orbe literario personam effinxit IOANNES AMOS COMENIVS. De cuius vitae circumstantiis certissima notitia hauriri potest ex *Praefatione operibus eius didacticis* praefixa. Et egit quoque de Comenii fatis SAMUEL MARESIVS, *Capite primo antirhetici suae defensionis aduersus Comenium*, qui vero cum atra loligine calumum tinxerit, nemo non intelligit, caute satis eius narrationi fidem esse dandam. Ex his vero fontibus sua hausit, qui res eius quoque enarravit PETRVS BAYLE ^l, qui tamen, cum fanaticum eius ingenium et vaticinia inani spe deludentia amaro risu prosequatur, prodidit, non sine affectu parum aequo ad conscribendam se Comenii historiam accinxisse, cum iniuriarum Iuriei, istiusmodi vaticiniis languentes suorum animos erigere cupientis, memor infensum in huius generis homines animum seruaret. Quemadmodum ex altera quoque parte, pietatis specie, quam magnopere prae se tulit Comenius, seducti viri nonnulli docti, magis praeclara et laudanda in eo viro viderunt ^m, quam re vera deprehendit Lector a partis studio vacuus. Nos sine ira, sine amore res celeberrimi viri enarrabimus, et ubi licet, sententiam nostram adiiciemus. Natus est Comenius Prenouiae in Morauia V Cal. April. anno MDXCII, ingenio ditatus a natura felicissimo, in scholis, et praecipue in gymnasio quod Herbornae Nassouiorum floret, humanitatis et philosophiae disciplinas magna felicitate didicit. In patriam anno MDCXIV reuersus scholae prae-

k) Consulendi, qui iuris naturalis historiam enarrarunt, LUDOVICI §. 65. p. 41. THOMAS. c. 6 §. 23. 31. 34. add. REIMM. Hist. lit. Germanor. P. III. p. 53 seqq.

l) Dict. T. II. art. Comenius p. 202.

m) B. BYDDERS l. c. §. 36. et qui praefationem et vitam Comenii eius vni necessario praefixit Editor Halensis.

praefectus, et biennio post Fulneccensi ecclesiae doctor datus est, ita tamen, ut scholae quoque, quae ibi excitabatur, curam gerere iuberetur. Scholasticis itaque laboribus occupatus, dum de promouendis iuuentutis Scholasticae commodis cogitat, et methodi usitatae vitia perpendit, ad nouam et faciliorem felicioremque delabitur, cuius specimen eo anno edidit. Disiecerunt tamen cogitationes eius tumultus bellici, qui eo tempore Bohemiam, et paulo post Germaniam omnem repleuere, et sanguine, rapinis, igne miscuerunt et euerterunt omnia. Furori bellico enim Comenius quoque non sine magno malo suo cedere, et in direptione istius oppidi, quod solo aequauit militum Hispanicorum furor, supellectilem librariam cum fortunis suis amittere coactus est, qua calamitate simul, quas in chartam coniecerat, meditationum suarum exemplum perdidit. Auctum est malum malo, cum edicto Caesareo anno MDCXXIV ministri ecclesiarum Protestantium omnes terris istis excedere iuberentur. Asylum tamen aliquantisper apud Georgium Sadowsky de Slaupna inuenit, apud quem in montanis Bohemiae delitescens, ut filiis Maecenatis gratificaretur, consilia sua scholastica et methodica recoxit, diu tamen ista securitas durare non potuit, anno MDCXXVIII enim cum aliis, qui in Bohemia delituerunt, regno excedere coactus est. Ita patria exul ad Polonos confugit, et Lesnae confedit, ubi Latinam linguam docuit. Cuius faciliorem et commodiorem methodum explanaturus, anno MDCXXXI *Ianuam linguarum reformatam* edidit. Dicitur non potest, quanto plausu et approbatione liber exceptus sit, famaque Comenii ex eo incrementa cepit. Adeo enim consilium eius ubique locorum probatum fuit, ut, quod ipse tradit, libellus in Latina, Graeca, Bohemica, Polonica, Suedica, Belgica, Anglica, Gallica, Hispanica, Italica, Hungarica, quin et in Arabica, Turcica, Persica lingua prodiret, isque ab eo tempore iudicaretur esse Comenius, cuius in emendanda re scholastica iudicium et consilium plurimum esset sequendum. Quem plausum utrum reuera foetus hic Comenianus meruerit, hoc loco dispicere non licet, consulendus autem est D. G. MORHOEVSⁿ. Non contentus autem humaniores literas suis consiliis adiuuasse, ipsam quoque philosophiam noua luce colustrare statuit. Edidit itaque anno MDCXXXII apud Amstelodamenses *Synopsin physicae ad lumen diuinum reformatae*, plenius an. MDCLXIII recusam^o, et initio decurrentis seculi a Cel. Io. IOACHIMO LANGIO thesibus^p comprehensam, in qua naturalem philosophiam ad reuelationis traditionem exigere et emendare, reiecta physica Peripatetica, conatus est, quo scopo etiam *Prodromum Philosophiae* edidit, emendandae philosophiae initium isto libro facturum. Cum autem maxima esset peritiae eius in doctrina scholastica existimatio, ad externos quoque vocatus, et in Sueciam atque Angliam ad emendandam rem scholasticam anno

K k k k 3

MDCXXXVIII

n) Polyhist. liter. T. II. L. I. c. 15. §. 18. p. 120.
o) Habet haec editio appendicem et addenda.

p) Theses physicae Comenianae ad lumen diuinum reformatae. Berolini 1702. 8.

MDCXXXVIII inuitatus est. Reiecto itinere Suecico, licet illuc confilia sua misisset, in Angliam abiit; ubi cum sua non probari intellexisset, quod regni motus obstarent, reuersus ad Suecos, ubi magna de eo erat expectatio, proceribus regni, inter quos summa tunc auctoritate potiebatur Cancellarius regni Alexius Oxenstierna, ita methodum, quam parturiuerat Scholasticam commendauit, ut stipendio auctus veniam nancisceretur, quae animo conceperat, accuratori studio elaborata in lucem tandem proferendi. Eum in finem Elbingam se contulit, et post quadriennium exactum, quae conscripserat in Sueciam allatis probatisque, redux ultimam manum imponere constituit. Intercessere tamen huic quoque consilio fata aduersa, quae ad Polonos eum reuerti coegerunt. Tum anno MDCXLVIII ad Transyluaniae principem Sigismundum Ragozum profectus est, qui eius opem ad emendandam in terris suis rem scholasticam implorauerat. Cui cum et diligentiam et doctrinam probauisset, re confecta anno MDCLVI Lesnam, non sine malo omine, rediit. Polonorum enim militibus urbem incendio delentibus, (quam in Comenium culpam transfert MARSHVS^{q)}) facultatum pene omnium, et imprimis suppellectilis librariae, atque eorum, quae de meditationibus suis in chartam coniecerat, iacturam fecit: erepta sunt flammis pauca pansophica et apocalyptica, humi defossa. Ita sede sua orbatus et exul, incertam vitam agere coactus est, et primo apud Silesios, tum in Brandenburgicis ditionibus, imprimis Francofurti ad Oderam, et ob pestis metum eo loco relicto Hamburgi cum familia vixit, tandemque Amstelodamum translatus est. Ibi inter viros primariae dignitatis, et facultatibus affluentes inuenit haud paucos, qui ei bene cuperent. Praecipue autem in Ludouico de Geer, diuitiis opibusque florentissimo Moecenatem expertus est exoptatissimum. Is enim, cum in miseros exulesque quorum spectata esset pietas et eruditio, maxima beneuolentia ferretur, Comenium autem sciret parenti suo fuisse commendatissimum, quippe qui eum in Sueciam inuitauerat, non hospitium modo illi liberaliter praebuit, sed sumtus quoque ingentes ad excudendos conatus Comenii philosophicos et pansophicos fecit. Quo patrono obstetricante pars eorum, *Operum didacticorum* titulo anno MDCLVII *Amstelodami* prodiit, nec tamen omnes lucem viderunt. Et his quidem circulis occupatus Comenius, maxima exultatione eo tempore gauisus est. Cum autem maiora affectaret, et apocalypticarum visionum interpretatione securus, nescio quas maximas regnorum conuersiones, et afflictæ ecclesiae mutationem gloriosam persentiscere crederet, sibi ipsi malum accersuit. Nempe splendida eo tempore vaticinia iactabant Christophorus Kotterus, Silesius, Christina Poniatouia, Bohema, et Nicolaus Brabitus, Morauus. Quorum somnia cum probaret, et maximam inde orbi rerum commutationem promitteret, ea vulganda esse censuit, *Lucisque in tenebris* titulo anno MDCLI edidit, quibus postea anno MDCLIX *Historia reuelatio-*

nis

q) loc. cit.

nis horum hominum accessit ²⁾: qui libellus vterque inter rarissimos hodie numeratur ³⁾. His vero conatibus innumeras sibi molestias et aduersitates concitauit imprudens et πολυπράγμων Comenius. Cum enim Austriacae genti infelicia quaeuis minarentur ista vaticinia, et seditionum semina spargere crederentur, eius auctoritate pleraque exemplaria suppressa sunt. In arenam autem contra has visiones descenderunt Samuel Marefius, et Nicolaus Arnoldus, qui famam Comenii miris conuiciis prosciderunt, et superbiam, αίσχροκερδῆαν, artes fordidas, inconstantiam, et Quackeriorum atque Fanaticorum ac Enthusiastarum insaniam quamlibet atroci accusatione illi obiecerunt: quo fundamento, qua veritate? hoc loco dispicere non licet. Comenius autem, quem spes instantis regni millenarii lactabat, quod anno MDCLXXII, vel sequenti aduenturum ex computatione apocalyptica definiuerat, isto se tuebatur solatio; et opportune anno MDCLXXI, XVII Cal. Iul. mors eum rebus humanis, dolorique et pudori de frustrata spe sua atque vaticiniis Amstelodami anno aetatis LXXXI, eripuit. Maior futurus, si his se nugis decipi passus haud esset, et intra didacticorum suorum limites substitisset, quae licet nostris se temporibus non probent, ea tamen aetate maximam prudentiae scholasticae opinionem meruerunt. Verum de his eius conatibus in praesentia dicendi locus haud est. Commemorandus autem nobis est, quia inter philosophos Mosaicos primam fere sedem occupat. Nempe cum erudiendae iuuentuti scholasticae operam tribuisset suam, et philosophiam quoque illi tradere suscepisset, minime satiatus spinis scholasticis in LVDOVICI VIVIS libros *de Tradendis disciplinis* incidit. In quibus cum maxima luce perditissimae philosophiae errores naeuosque perfusos videret, illam quidem vehementer perhorruit, at, quod melius sequendum sit a Viue demonstratum non inuenit. Incidit autem, dum haec animo meditabatur, in eius manus *Prodromus Philosophiae instaurandae* a THOMAE CAMPANELLA conscriptus, qui cum mire illi placeret, *realem* quoque *philosophiam epilogisticam* eius atque libros *de Sensu Rerum* euoluere cum cura constituit. Et placuit quidem Comenio libertas philosophandi, displicebat autem, ea principia poni, quae Mosaicae narrationi, triada principiorum innuenti, contradicerent, et sibi non satis apte cohaerent. Magni Verulamii libros autem et consilia licet magnopere probaret, clauem tamen monstrari, non vero adyta naturae recludi, vidit. Proprio itaque Marte pelagus hoc tentandum ratus, vt ad certiores rerum naturalium cognitionem perueniret, Peripateticam philosophiam velut multis in partibus deficientem, intricatam, ambagibus diffluentem, et erroneam adeoque Christianis inutilem et noxiam deferendam esse statuit, assumtisque philosophandi fontibus, sensu, ratione et Scriptura, philosophiam ita reformare ac perficere constituit, vt omnia, quae sunt et fiunt, ad sensum, rationem et Scripturam harmonice

reuo-

²⁾ Euse Historiam horum vaticiniorum enarrauit G. ARNOLDVS F. III. et IV. Hist. eccl.

³⁾ Vid. VOGT. Cat. libr. rar. p. 364.

reuocentur, et ea euidencia feruetur, vt sparsam vbique veritatem palpare cuius mortalium liceat. Non enim veritatem detegi posse credebat, nisi tria ista cognitionis principia coniungantur, cum et soli sensus ineptas opiniones gignant, et ratio sola in mera phantasmata abripiatur, et, Scriptura sine ratione peruertatur. Hanc tamen velut certissimum philosophiae fontem commendat, laudatque philosophos Christianos, Vallesium, Danaeum, Lemnium, Lydyatum, Aslacum, Casmannum, quod nouae philosophiae semina in SS. Bibliorum codice quaesuerint. Et his quidem principiis innixus *Physicam illam ad lumen diuinum reformatam* construxit, cuius principia ex dicendis constabunt. Valde placuere conatus Comenii viris nonnullis doctis, quos studium pietatis, quod prae se ferebat, ceperat, vnde bene de eo iudicarunt THEOPHILVS SPIZELIVS^r, GODOFREDVS ARNOLDVS^u et IO. FRANCISCVS BVDDEVS^x, tum quidem, cum, Mosaicae et Hebraicae philosophiae magnum adhuc pretium statueret. Aliter tamen aliis visum, qui ferre non potuerunt humana diuinis misceri et confundi omnia, coruosque deludihiantes. Vnde acerrimus harum rerum et peritus arbiter NIC. HIERONYMVS GUNDLINGIVS^y, physicam hanc oleam et operam non commeruisse, iudicat, quemadmodum Comenium operibus didacticis patronos pecunia emunxisse, sibiue tempus melius collocandum eripuisse censet, et vaticinia infana affectuumque vehementiam in eo improbat. Quae an vel excusari vel negari possint, Lectori Comenii scripta euoluenti diiudicandum relinquimus. Illi autem subscribimus, quod addit Gundlingius: *Iuraturum se, Mosem non agniturum esse, quae ipsi dogmata ab istis hominibus attribuantur.* Nam inferre sua somnia et intrudere in historiam Mosis viros bonos sed iudicio philosophico destitutos vel lippus potest cernere.

Ioannes
Bayerus.

§. XII. Eandem viam calcavit IOANNES BAYERVS, obscurum cetera nomen. Natus is est, teste DAVIDE CZWITTINGERO^z, apud Eperientes, et senatus stipendio auctus in academia Leucorea philosophiam, sacrasque literas et artes mathematicas tanta industria et eruditionis laude didicit, vt facultatis philosophicae doctoribus adiungeretur, iuuentutemque academicam cum laude docere posset. Tum in patriam vocatus est ad scholam regendam et dein Neoselium ad obeundum munus ecclesiasticum, quo Varallii quoque functus est. Edidit is praeter filum labyrinthi, siue lucem mentium supra memoratam, *osium vel atrium naturae ichnographice delineatum, id est, fundamenta interpretationis et administrationis generalia, ex mundo, mente et scripturis iacta*, Cassouiae anno MDCLXII. Multa in hoc systemate physico innouauit Bayerus,

r) In Literato felice p. 1051.

u) Hist. eccles. T. II. p. 197.

x) loc. cit. Add. biographus eius Hallensis.

y) Hist. phil. moral. c. 7. p. 65.

z) In specimine Hungariae literatae pag. 44 seqq.

Bayerus, Aristotelicae philosophiae valde infensus, *quo si standum sit, nunquam ad certam metam philosophos peruenire posse, sed de singulis disputaturos esse in infinitum censuit.* Secutus autem est in principiis rerum naturalium explicandis Comenium, ita tamen, vt multa innouaret, et proprium sibi doctrinae naturalis aedificium construeret. Tria scilicet principia Mosaica cum Comenio assumit, materiam, spiritum et lucem. Et materiam quidem, vt Peripateticum vocabulum vitaret, massam Mosaicam vocauit, eamque in duplici statu posuit, nempe creationis primae, vnde vniuersalis est, et creationis secundae, quo particularis illi dicitur. Illum statum diem modo primum durauisse, hodieque nullum esse asserit. Alterum in constitutione massae sub peculiaribus formarum distinctarum characteribus, posterioribus creationis diebus introductis ponit, eumque hodie durare, et pro certis rerum generibus distingui affirmat. Hinc distinctio illi orta, inter massam corporum primordiale vel seminale, natium vel aduentitiam, permanentem vel fluxam. Vt vero rerum omnium genesis explicaret, hoc praecipue axioma assumit: massam in vnione spiritus et lucis constituere corpus. Massam autem licet informem fingat, et instar fumi vel vaporis discontinuam; porosam tamen et partibus suis cohaerentem statuit, quae consistere simul non posse recte monuit MORHOEIVS^{a)}. Post massam mundi naturam fabricantem inter principia retulit, et hac voce ambigue, non Deum modo, sed et spiritum vitalem, Mosaicum plasmatores, et extrinsecos patratores comprehendit, horumque mira imaginationis foecunditate indiuiduis quibusuis in specie certa tributorum alium comminiscitur solitarium, alium totalem, qui sine concursu alterius concausae sufficiens sit ad semet ipsum seminaliter per nouorum indiuiduorum generationem propagandum et multiplicandum; alium socium siue partialem, qui cum aliis sociis manus iungit. Spiritus vitalis origines ex Spiritu S. massae Mosaicae incubante deriuat, eumque agens et finitum creatum ab illo dicit, vt naturas corporeas secundum assignatas ideas efformet. Eam autem naturam fabricantem id est spiritum vitalem, vel internam et immediatam, vel externam et mediatam esse vult; eamque dicit esse auram illam vitalem, seu spiritum vitae, intelligentem et sapientem, actuosum et penetrantem, qui omnia exequatur in formandis corporibus, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc licet a rerum formatione plasticum esse dicat, illi tamen patratores externos addit. Non enumerabimus diuisiones illius spiritus, quem vel vniuersalem vel particularem, vel natium vel aduentitium, vel supra-coelestem, vel sidereum, vel elementarem, substantificum et modificatum, &c. facit, prout illi vel originem adscripsit, vel subiectum, in quod operetur tribuit: his enim difficilibus nugis Lectoris patientia abuti nolumus,

a) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 5. p. 161. vbi de toto systemate Bayeriano iudicat.

mus, sed monebimus tantum, huic naturae plasticae, siue spiritui vitali in tot particulas dissecto, fermentationem Bayerum potissimum tribuere, qua potior pars operationum eius absoluitur. Binis his principiis passiuo et actiuo, instrumentale quoque addit et ministrans, nempe lucem, quam mediae, dicit, esse naturae inter massam et spiritum, et necessariam esse ait ad operationes huius in illam perficiendas. Quam ubi in primogeniam siue vniuersalem, et ortam siue characterisatam distinxisset, eius ministerium ponit in motu, agitatione et vibratione, hancque vel ad peripheriam vel ad centrum fieri contendit, hincque caloris et frigoris notiones deriuat. Ratione subiecti autem multis iterum modis hanc lucem distinguit, et nominibus compellat suis, hoc loco non enumerandis. Similis est in reliquis enucleandis, ubi singulis fere capitibus noua entia producit, v. g. naturam dirigentem, siue ideam, dotes naturarum fabricantem, naturam sigillatam, seu characterem corporum discretiuum ac determinatiuum, quo corpora naturalia configurentur. Quam formam siue oriri siue deriuari tamen putat ex configuratione massae, concentratione spirituum, et temperamento lucis, in vnione ac penetratione mutua. Et tamen huius iterum proprietates distinguit, et formam partiales, subordinatas, graduales, ascendentes, secundarias et similes comminiscitur. Plerasque enim proprietates et affectiones in principia commutat; vnde constitutiones facultatesque tum receptiuas tum impressiuas naturas dicit esse ornantes ac instruantes. Hae affectiones vel proprietates sunt extensio, terminus, figura, continuïtas, contiguitas, situs, quibus singulis suas facultates receptiuas tribuit, cum omnis actio sit vel a spiritu vel a luce, vel ab vtrisque. Sed et proprietates a Spiritu, principio altero, prouenientes, adducit, vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nisum siue conatum, operationem, de quibus multa minuta differit. Has vero proprietates a spiritu corporibus induci putat, vnde sequitur, corpora vita, cognitione, conatu, cupiditate, operatione gaudere, id est habere intellectum et voluntatem: in quo Campanella corporibus sensum tribuente multo est intolerabilior. Porro principiis quoque inter se iunctis nouas affectiones tribuit, entitatem, subsistentiam, numerum, locum, similesque: et naturis quoque stimulantibus siue mouentibus, nempe amor, auersationi, cupiditatibus et fugae, itemque naturis consociatis siue conspirationibus et hostilitatibus natura similia attribuit, et innumeras λεπτολογίας sequitur. Ex quo breui physicae huius Mosaicae Bayerianae conspectu Lector vel mediocriter iudicio instructus comprehendit, non magis eam Mosaicam doctrinam referre, quam refert physica Peripatetica, in multis sibi auctorem non constare et contradicere: et imprimis tum entia innumera nullibi, quam in imaginatione cerebri sui extantia comminisci, quam ideis obscuris, vagis, incertis, et nihil significantibus in principiorum naturalium locum suffectis loco theatri naturae, nobis campum aperire spectrorum atque lemorum, et quod rectissime obseruatum MORHOFIO^b, nihil

b) loc. c. T. II. p. 120.

praeter

praeter terminos, et nomina, sed plane noua, quibus nihil subest demonstrationis, exhibere: reliqua enim, si verum dicendum, a Scholasticis, eiusmodi entibus physicam doctrinam replentibus, mutua accepit, et noua veste donata in scenam produxit. Tacemus innumera male cohaerentia et ἀσύντακτα, quae acute notauit MORHOFIVS^c, qui videndus. Certe Mosen hic in Mose, etiam Democriti lucerna accensa frustra quaeras. Mirum itaque haud est, exigua fortuna hanc naturalem philosophiam vsam esse. Quamuis enim ineunte seculo, quo viuimus, viri quidam docti in Halensi academia hanc physicam Mosaicam restituere conarentur, quod imprimis fecisse Christianum Thomafium, ad illustris viri historiam delati fuisse docebimus: euentu tamen res ista caruit, ipsique viri isti doctissimi hunc conatum haecque consilia abiecerunt, cum intelligerent, coruos ita deludi hiantes, nec nostris temporibus, principia quaerentibus, quae pectus saturant, et sensus implent, ipsamque naturam ducem exhibent, istis commentitiis principiis satis, quod est, praestari posse.

§. XIII. Parum promouisse naturalem philosophiam ex hoc virorum piorum quidem et laudabili consilio inflammatorum, at naturae rerum non satis intentorum conatu Mosaicam philosophiam restituendi, ex dictis est manifestissimum. Sole meridiano enim clarius est, eos, cum sectariam philosophiam euitare voluissent, in alterum extremum prolapsos omnem philosophiam cum reuelatione confudisse, et huic quoque sui ingenii somnia, perobscura et difficilia subornasse, hac vero ratione dum Charyb-
din euitare voluerunt, in Scyllam incidisse. Paucis id, more nostro obseruationibus, ad monendum Lectorem comparatis, ostendemus.

*Observatio-
nes genera-
les de secta
et philoso-
phia Mosai-
corum.*

I. Posuisse viros eos doctos, quorum φιλοσοφούμενα in hoc capite adduximus, pro indubitato axiomate: sacras paginas, quaeque in illis reuelata est homini, sapientiam non modo ea recludere, quae ad obtinendam animae salutem sunt necessaria, sed humanarum quoque rerum naturam ita exponere, vt certissima inde scientia gignatur, si rationis ministerio in scientiae formam redigantur, ex ipsorum effatis in antecedentibus adductis est certissimum, et tota philosophiae huius Mosaicæ et Christianae constitutio atque indoles comprobat. Qua in re haud vno modo peccatum ab illis est. Quamuis enim extra dubitationis aleam constitutum sit, non repugnare sibi inuicem, quae ab vno patre luminum profecta sunt, principia ista duo, quae intellectum nostrum illuminant, rationem puta, et reuelationem, nec veram ostendi posse contradictionem, ita vt quod vnum ponit, euertat alterum; manifestum tamen, tum ex cognoscendi principio, quod vocant, quodque vtrumque diuersum ponit, tum ex fine, quem vtrumque respicit, valde ea differre, nec inter se esse committenda. Ea vero quae ad naturam hominis rerumque naturalium cognoscendam pertinent, cum illis, quibus salus hominum innititur aeterna, quaeque al-

L1112

tioris

c) loc. cit. pag. 162 seqq.

tioris sunt indaginis, et alium nobis orbem recludunt, non esse confunden-
da, sed suis limitibus distincta ad certam normam certosque fines esse
exigenda. Quo tamen asserto non negamus, ex reuelatione in sacris ora-
culis comprehensa posse perfectionis atque augmenti aliquid ad rationis
disciplinam, quae philosophia dicitur, accedere, ut ex morali eius parte
satis luculenter demonstrari posset, si id ageremus. At miseri cogno-
scendi principia, et ex reuelatione ea axiomata desumi, quibus philoso-
phicum systema inaedificari possit, id non *ἀναξίαν* modo, sed et ipsam re-
rum confusionem innuit: longe vero alius rei usus est, quae in compa-
ratione utriusque luminis in argumento philosophico versatur. Quamuis
enim positis semel rationis (at non praeiudiciis sectae et auctoritatis vel
aliis praeconceptis opinionibus in praecepta actae) regulis et definitionibus,
si cum sacris paginis comparentur, possit intelligi, in quo naturalis cog-
nitio deficiat, in quo supplementum quoddam suppeditare possit reuelatio,
quid cognosci non possit, et intra angustos humani intellectus limites se-
peliendum quasi et lubenter ignorandum sit: nisi tamen caute in eo ne-
gotio verferis, in deum mox abripi animum a recta via aberrantem neces-
se est. Nempe id potissimum cauendum est, ne, quod suppeditat velut
supplementum quoddam atque auxilium reuelationis doctrina, habeatur
pro philosophico, et rationi innotescente, licet vel calculum ratio adii-
ciat, vel negare tamen illud non ausit, sed id sacrae inspirationi a Deo
factae acceptum referatur, quo pacto quae ad doctrinam moralem augen-
dam et perficiendam commodant sacrae paginae, non ad ethicam philoso-
phicam, sed ad theologiam moralem referenda sunt: et scopus porro scri-
pturae sacrae nunquam ex oculis dimittendus est, sed cogitandum, fontes
reuelationis diuinos ad eripiendos hominum animos ex connata miseria, ad
emendationem mentis et reconciliationem mortalium cum Deo, et ad
obtinendam aeternam felicitatem ex diuinae sapientiae oceano scaturiuisse.
Quae ubi accurate obseruantur, ducet quidem moralis doctrina ad morum
emendationem, quam diuiniore paginae docent, at diuersis tamen cir-
cumscribitur limitibus: naturalis autem doctrinae studiosus cum longe
alia tradat reuelatio, hos sibi cognitionis fontes non fuisse datos clare in-
telliget, nec recurrendum esse ad sacras paginas in rerum *γενέσας* adum-
branda statuet, eo quod hunc sibi finem Deus in aperiendis humano ge-
neri mysteriis suis non proposuit, ut de natura rerum edocerentur. Ve-
rum utramque hanc cautelam satis negligenter obliti sunt, philosophi hi,
quos descripsimus Mosaici et Christiani. Non enim reiecta quod recte
factum erat, philosophia sectaria, id sibi proposuere, ut sine auctoritatis,
antiquitatis &c. praeiudicio, naturam rerum vel moralem vel physicam
accurate attenteque intuerentur, et detectis principiis teste connato ra-
tionis lumine, veris, et euidentibus, ea quae sua sponte consequuntur,
inde deducerent, et notionibus vbi perspicuis certisque et propriis, quid
ratio definiat, stabiliarent: et haec demum cum reuelatione compararent,
cum

cum quibus conueniant, in quibus discrepent, intelligerent. Hoc sane si fecissent, non magnopere haberemus, quod reprehenderemus. Sed ad longe alia hisque contraria dilapsa sunt, et vtrumque cognitionis lumen misere turbauerunt, et temere omnia miscuerunt, sic vt obscurum inde chaos non potuerit non emergere, ex quo quid naturae lux definiat, qui lumen coelitus collatum manifestatumque tradat, nemo facile potest intelligere. Et haec quidem vera caussa est, cur ita philosophia Mosaica tot principia, terminos, assertiones habeat, quae non tantum claram nobis et distinctam rerum, de quibus praecipunt, notitiam non suppeditant, sed et sibi ipsis haud raro contradicunt, nec cohaerent, et inuicem consequuntur, multoties autem se ipsa euertunt. Quod, nisi fallimur, satis manifestum indicium esse potest, caruisse hos philosophos arte ratiocinandi, qua qui destituuntur, in philosophiae campo parum promouent. Maxime vero in eo porro aberratum ab his viris bonis est, quod ita ad Scripturam in condenda noua philosophia, praesertim ea, quae de rerum natura agit, recurrerint, vt ipsum reuelationis diuinae oraculorumque sacrorum finem euerterint. Id quod manibus palpabit, qui paginarum diuinarum causas, cur nobis traditae sint, paulo penitius explorauerit. Non enim ineffabilem Numinis benignitatem commouit ea ratio, vt de rebus ad hunc mundum pertinentibus curiosius instruerentur homines, sed vt agnita deplorataque, qua tota mortalium natio depressa iacet miseria, verum, quod cum irato iudice supremo homines reconciliat, momentum mediumque diuina luce collustrati intelligerent, hocque beneficio emendatae mentis et vitiorum tyrannidi ereptae ita liberarentur, vt reuocatae diuinae, ad quam condita est natura humana, imaginis elegantia, et innumeris coelestis fauoris muneribus illis collatis incipiant vera in hac vita felicitate frui, aeternis et infinitis post eam bonis cumulandae, si paratio Dei filio ad hanc felicitatem progressae, rectam semitam non deseruerint. Quem scopum cum diuina sibi constituisset beneuolentia, et felicitati huic omnes, quorum miseriam leuare et infelicitati succurrere decreuerat, destinasset, reuelanda haec fuere omnibus, eo quidem modo, vt nemo esset, vel iudicio hebetior, vel aetate viribusque infirmior, qui non ex his oraculis istud consilium Dei discere idque sequi posset. Quae vt ipsis sacris paginis conformia sunt, a nemine negari possunt, qui diuinae traditionis summam in istis voluminibus comprehensam pro diuina recipit; ita clarissime euincunt, mysteria quidem maxima, incomprehensibilia, et nostrae intellectionis sphaeram longe transcendentia, in iis reuelari, ipsam tamen eorum enarrationem simplici et aperto modo factam esse, et hac ratione ostendere, nihil quod artificiosum systema, quodque reclusa naturae adyta prae se ferat, in sacris literis esse quaerendum. Ad hunc vero scopum viri isti boni non attenderunt, sed cum sacras paginas a sapientiae fonte profectas esse scirent, omnis quoque cognitionis humanae fundamenta in iis recludi iudicarunt. Qua in re optandum

dum esset, ut voluntati in se bonae et laudandae, iudicii accuratio respondisset, nec ex institutionibus diuinis de salute hominum systemata pansophica, Christianamque et Mosaicam philosophiam effinxissent. Quod quam noxium sit, et ad deridenda sacra mysteria apud profanas mentes aptum, non ignorant, qui seculi nostri proteruiam attento considerauerint oculo. Viderunt id viri docti, hosque naeuos philosophiae Mosaicae cordate reprehendere non neglexerunt, quorum verba et observationes, ne nimii simus, legi velimus apud MORHOEIVM^d, GASSENDVM^e et nuperum AVCTOREM Gallum *Historiae Criticae Philosophorum* f: pulchra enim nonnulla hac de re monent, et Lectoris attentione dignissima. Non celandum tamen, ad hanc nostram censuram, quam praeuiderat, respondisse COMENIVM^g. Scribit enim „fateor, scripturam diuinitus inspiratam ad docendum, arguendum, corrigendum, et erudiendum in iustitia datam esse: fateor, hunc esse scripturae „vltimum finem. Quis tamen nescit, vnus rei plerumque plures esse fines etiam in humanis, nedum in diuinis, vbi totam se vix peruestigabili „nobis artificio complicauit adorandi Dei nostri sapientia? profecto si per „totam naturam id artificii deprehendimus (ita autem est) ut quaelibet creatura „summae sapientiae characterem detrahamus codici, non video“. Pro- uocat etiam ad dicta scripturae, quibus omnem sapientiam ex lege haurire iubemur. At mire ignorance elenchi, quam vocant, fallitur atque fallit Comenius. Non enim de fine Scripturae S. aut vno aut multis quaestio est, sed vtrum ad addiscendam philosophiam praecipue naturalem ea reuelata sit? Et longe alia fuit, et a pansophia Comeniana toto coelo diuersa sapientia, quam discere iubebantur Israelitae, nempe legis diuinae et mysteriorum diuinorum. His vero arenosis fundamentis euerfis, tota corruiat philosophia ista Mosaica.

II. Valde hanc censuram philosophiae Mosaicae et Christianae confirmat ipsa eius natura et indoles, tota, quanta quanta est, philosophiae nomine indigna. Cum enim ob diuersam ab hoc consilio sacrorum oraculorum conditionem, ne principia quidem certa, vniuersalia, adaequata ex iis de humanis sapientiae disciplinis illius sectatores haberent, vellent tamen noua dicere, et ornatus philosophari, necessario ad fingendi imaginandique facultatem, in his hominibus supra modum foecundam recurrere, necessum habuerunt. Ita vero audaciores facti, dum diuinioris sapientiae titulo mire sibi placent, exorbitantis ingenii somnia sacris scriptoribus tribuere, et genuinis adulterina supponere ausi sunt: Cum vero vel ex pristino sectae studio quaedam retinuissent, vel nouum doctrinae aedificium extruere tentassent, suas cogitationes, lepido praeiudicio seducti, ita sacris scriptoribus tribuere non erubuerunt, ut admotis machinis, renitentibus rectae interpretationis legibus, obnitente sensu verborum, reclamante

textus

d) loc. cit. pag. 158 seqq. e) Exam. Phil. Fludd, P. II. c. 4. f) T. I. p. 169. g) In Praef.

textus connexione, contradicente omni euidencia eorum verba in partes suas obtorto collo raperent, quadrata rotundis miscerent, et inutiles, obscuras, parumque vel nihil significantes gerras sacris dogmatibus affricarent. Quae audacia, licet pietatis nomine cohonestata, dici non potest, quantum apud homines profanos detrimenti sacrorum librorum auctoritati attulerit.

III. Mirandum ob dictas causas non est, euidenciam tantopere ex his systematibus exulare, ut Cimmeriis cuncta tenebris obsepta atraque nocte cincta compareant. Qui enim ideis vagis, notionibus nihil significantibus, entibus imaginariis vsi, inanibusque distinctionibus capti sunt, ut magnos exercitus larvarum, velut nouae philosophiae principia, axiomata, regulas viderent; eos nec se intellexisse ipsos, nec alios eorum mentem capere, magna admiratione dignum haud est. Ita enim euenire necesse est, ubi quid dicendum sit, intellectus non capit distincteque comprehendit; voluntatis autem sese efferentis ambitio et κακοφιλία tamen melius quid dare, et elegantiora asferre affectat. Non enim certis et distinctis, quas vel ratio suppeditabat, vel reuelatio exhibebat, notionibus, principiisque sua luce radiantibus hi homines vsi sunt, sed ex sacrorum voluminum narratione ea excerptes, quibus commenta sua inaedificari posse iudicarent, obscuros atque peregrinos sensus illis affuerunt. Quod non potuit non densas illas nebulas in hac philosophia gignere, per quas clare videre, quid hi homines velint, multo vero magis, quid verum sit, minime liquet. Qua ratione vero et omne philosophiae incrementum suffocatur, et difficilibus istis nugis Siculisque gerris deterrentur homines, ut magno intellectus humani detrimento philosophari definant. Vnius Bayeri *Atrium* his spectris et laruis plenum rem satis illustrat; plura qui desiderauerit, ei sequens caput Robertum Fluddum sistet: simili insania circa Mosaicam philosophiam delirantem.

IV. Sed et aliud malum hoc philosophandi genus secutum est. Nempe plerique eorum, qui hanc veritatis inquirendae viam ingressi sunt, in ea retia inciderunt, quae nimis caute euitare cupiebant. Cum enim a pueritia sectariae, et praecipue Aristotelico-Scholasticae philosophiae essent innutriti, illa vero minime satiati et animo expleti, tandem odio eius ducerentur, ad noua quidem et meliora in sacris tabulis quaerenda se accinxerunt; cum autem istius, quam iam eiurare coeperant, philosophiae notionibus, terminis, axiomatibus, methodoque philosophandi memoriam repleuissent, nec in scripturae diuinioris foliis talia inuenirent, quae his surrogari possent, eo quod diuersissima traderent; illa quibus dudum assueti erant, et quae dimisisse credebant, ignari in sacram historiam intulerunt, et inaudita ex ea mysteria exsculpentes, dum verba innouant, terminosque alios parturiunt, veteribus fordibus philosophiam non liberant, sed cumulant, sacram doctrinam autem inquinant. Cuius summa et diuina maiestas, simplicissimo verborum sensu demonstrata ita istis luxuri-

xuriantis ingenii nugis eneruata est, ut occasio inde impietati enasceretur, ipsam simul reuelationem cum ista philosophia sanctiore deridendi.

V. Neque illi multum praestitisse iudicandi sunt, qui cosmogoniam Mosaicam hypothefibus suis inter se diuersissimis explicare sunt aggressi, eo quod ad Mosaicæ narrationis scopum indolemque praeiudiciis suis occupati non attenderunt. Tametsi enim indubitatum est atque certissimum, veram vnicamque cosmogoniae narrationem Mosen scriptam reliquisse, nihilque in ea est, quod, si recte reputes, illam non reliquis theogoniis et cosmogoniis omnibus mille modis praeferendam esse euincat. Non tamen ista scriptoris sacri mens fuit, ut nobis origines mundi philosophica explicatione panderentur, sed is eam maximi argumenti narrationem eo fine suscepit, ut cum in omnium hominum gratiam scriberet, ab omnibus posset intelligi, nossetque humanum genus, cui erudiendo sacram historiam destinauit, non se et mundum aeternum fuisse, sed habuisse initia, et originem accepisse, a maximo coelorum terraeque rege, huncque suam tantopere in creationis opere sapientiam, potentiam et maiestatis gloriam ideo demonstrauiſſe, ut necessario ad hunc fontem suum colendum celebrandumque homo adduceretur. Qui Moſis ſcopus, ut toti ſyſtemati diuino eſt conuenientiſſimus, et diſertis ſacrorum librorum teſtimoniis confirmatur, ita luculenter docet, eum non tam ad cauſſam creationis formalem, quam vocant, atque ad modum eius explicandum, quam ad creatoris potentiam, ſapientiam, beneuolentiam demonſtrandam reſpexiſſe, nec internas leges, ordinemque, ſecundum quem omnia creator condidit, curioſe explicare voluiſſe. Ut taceamus, cum vna iubentis oris voce omnia potentiſſimum Numen creauerit, nondum euictum eſſe, vel determinari quoque poſſe, vtrum eodem modo iſdemque legibus in condendo mundo verſatum ſit, quibus hodie in conſeruanda rerum vniuerſitate vtitur, et a quibus occaſionem cosmogoniarum Mosaicarum ſcriptores ſumunt ſua philoſophemata inſcruiſſe. Quae cum ita ſe habeant, maniſeſtum inde eſt, temeritatis culpam illos non effugere, qui ex iis, quas in rerum mundanarum conſeruatione obtinere vident, putantue legibus ordineque concludunt, ita quoque rem a principio obtigſſe, quique inde noua ſibi principia vel ipſi configunt, vel ab aliis allata adſumunt, ut philoſophiam et cosmogoniam quandam Mosaicam exſculperent. Cuius haud obſcurum indicium praebent hypothefes precario excogitatae et inter ſe adeo diuerſae, ut vna alteram iugulet; recte enim, niſi nos omnia fallunt, concludimus, maleſanam philoſophorum curioſitatem veram ea de re ſententiam modumque, quo in condendo mundo Deus verſatus ſit, non inueniſſe, et has hominum magis coniecturas eſſe otioſas et vanas, quam philoſophiam Mosaicam. Quam tamen ubi reiicimus, non culpamus laudabilem virorum doctorum diligentiam conſiliumque, ex operibus naturae ſtupendis, et creationis modo, ſcopo atque fine contra impietatis patronos veritatem, ſapientiam, pulchritudinem, bonitatem ſupremi creatoris demonſtrandi.

Haec

Haec enim ut fierent, ipse nobis D. PAVLVS ^b auctor extitit. At humani ingenii modiolis immensa diuinæ potentiae opera non metiri modo, sed denudata humani intellectus circulis comprehendere velle, illud nimis audax et ineptum merito illis censetur, qui modestiam in philosophando amant. Placet nobis celeberrimi SCHEVCHZERI ^c moderatio, qui cum Cartesii cosmogoniam, suo loco infra explicandam, vana potius imaginatione nixam, quam solida demonstratione iudicasset, sibi haec mysteria introspicere non datum esse candide fatetur.

VII. Ex his autem omnibus strictim enarratis iudicium, quod de hac secta dedimus, abunde probatur. Quis enim verae philosophiae characteres ibi inueniri dixerit, ubi cognoscendi principia inter se confunduntur, vagis, incertisque notionibus et terminis ac sine mente sonis omnia replentur, ipsa axiomata male cohaerent, et natura adeo non recluditur, ut potius mera aenigmata enarrentur; multa vero sibi contradicunt: nec satiare potest aliquid animum in recessus naturae inspicere gestientem? Quae, nisi plane coecutimus, satis euincunt, inter peruersos philosophandi modos hunc quoque esse numerandum.

§. XIV. Possunt haec ad noscendam naturam, indolem modumque huius generis philosophiae sufficere. Poscit tamen methodus, quam hactenus seruauimus, ut ipsius systematis Mosaici delineationem exhibeamus. At hic labor, hoc opus est. Non enim, qui huic se sectae addixerunt, eodem omnes modo philosophati iisdemque principiis uti sunt, sed in diuersa abeuntes, contrarias haud raro fouerunt sententias; ita ut impossibile sit, vna imagine totam huius philosophiae faciem exprimere. Satis autem facere nos posse putamus instituto nostro, si potissimum Comenium audiamus, physicam diuinam his potissimum, quas ex multis selegimus, assertionibus comprehendentem, quas cum Bayerianis comparauimus, exemplum praecedente B. IO. FRANC. BVDDEO ^k. Ita vero haec physica Mosaica secundum istos philosophos statuit:

Διατύπωση
physicae
Μοσαϊcae.

I. Tria sunt rerum omnium principia, materia, spiritus et lux.

II. Materia substantia corpulenta est, per se bruta et tenebrosa, quae corpora constituit.

III. Huius materiae tantam Deus massam produxit, quanta ad explendam creatam abyssum sufficeret.

IV. Licet eadem sit inuisibilis atque tenebrosa et plane informis, extendi tamen, contrahi, diuidi, uniri et omnem suscipere formam atque figuram, apta fuit.

V. Mate-

h) Rom. I, 19, 20.

i) Physic. S. Tom. I. p. 2. ed. Lat.

k) Introd. in Phil. Hebraeor. §. 48. seqq.

V. Materia haec duratione aeterna et per omnes formas, ne quicquam eius perire possit, indissolubiliter quoque cohaeret, ut nulla parte discontinuari et vacuum relinqui spatium, patiatur.

VI. Spiritus substantia subtilis est, per se viua, inuisibilis et insensibilis, corpora inhabitans et vegetans.

VII. Spiritus hic massae rudi ac mortuae primitus incubatione spiritus diuini per omnes sui partes infusus est ad eam inhabitandum, permeandum, vegetandum, et iuxta ideas inditas et assignatas particularia corpora lucis ministerio efformandum, facultatibus instruendum, propagandum, et sapienter operandum.

VIII. Spiritus hic vitalis plasticus est vel vniuersalis vel particularis, prout nempe in subiecta diffunditur, itemque ratione corporis cui inditur, vel natiuus vel aduentitiuus, vel perennis vel fluxus:

IX. Est porro ratione ortus sui vel primordialis, isque tum supra-coelestis, tum fidereus, tum elementaris, et hic partim substantificus, partim modificatiuus: vel est seminalis, et hic porro ratione concentrationis suae generalis, vel mineralis vel animalis, ratione concentrationis specialis auri, marmoris &c.

X. Item distinguitur ille spiritus vitalis ratione muneris et potestatis in totalem seu principalem et regnantem, et partialem, subordinatum et parentem.

XI. Est quoque ratione conditionis suae vel solutus ac liber, vel constrictus, et quidem vel consopitus, vel in fermentum redactus, vel emissus, vel detentus, &c.

XII. Spiritus huius officia sunt inhabitare materiam, mouere se per eam et agitare, custodire ideas rerum particulares et formare sibi ad futuras operationes subeundas corpora.

XIII. Lux substantia est media, per se visibilis et mobilis, lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis spiritibus praeparans, atque ita corpora efformans.

XIV. Lux haec in creatione a Deo materiae indita est eo fine, ut esset instrumentum vniuersale, ad omnes spiritus operationes massae inducendas, et caractere vario insigniendas pro vsu naturae vario.

XV. Lux haec vel vniuersalis et primigenia est, vel orta et caracterizata.

XVI. Huius pars maxima stellis cessit dispositis in coelo ad vsus omnigenos naturae.

XVII. Reliqua corpora tantum eius perceperunt, quantum ad futuros vsus requiritur.

XVIII. Lux sua munia absoluit per motum seu agitationem et vibrationem.

XIX. Ea vibratio vel a centro ad extrema fertur, vel a peripheria ad centrum.

XX. Lucis

XX. Lucis euibratio caussa est caloris et ignis in sublunaribus, eiusque fons in sole positus est.

XXI. Lucis retrouibratio effectum frigus habet, sedem vero in luna.

XXII. Vtraque lux mox dispersa est, mox vnita, iam in dominio, iam in freno; prout autem corpori inest, est vel natiua et originalis, vel aduentitia et occasionalis, et hinc pariter vel permanens vel fluxa.

XXIII. Tria haec principia, quae ita inter se differunt, vt materia sit primum ens, spiritus primum viuens, lux primum mouens, determinari debent per formam superuenientem.

XXIV. Forma est dispositio vel characterisatio certae portionis trium principiorum, qua massa configuratur, spiritus concentratur, lux temperatur in vnione et penetratione mutua, prout fini corporis cuiusuis a Deo praescripto est conueniens.

XXV. Qui vt obtineri finis queat, impressit Deus indiuiduis sapientiae suae vestigia, caussis extrinsecus agentibus modos generandi ostendendo, et delineando in spiritibus ideas, formas et exemplaria, rationes et simulacra corporis efformandi, cum cognitione viae, processuum ac mediorum, profiguratione et temperatione cuiusuis, prout Deus iuxta ideas sapientiae suae aeternas figurauit et temperauit.

XXVI. Dedit etiam vim indiuiduis primis vel in eo statu formae suo permanendi, vel sibi similem generandi, ipsique ideas et ceteras dotes imprimendi et propagandi.

XXVII. Elementa nihil aliud sunt, quam materiae mundanae certae species, raritatis ac densitatis gradu potissimum differentes.

XXVIII. Ignis inter elementa locum non habet, est enim effectus lucis.

XXIX. Ex principiis istis tribus oriuntur principia Chemicorum, nempe ex materia spiritui iuncta Mercurius, hoc est, aquositas corporum, ex spiritus cum luce connubio, sal siue corporum consistentia, ex materiae coniunctione cum igne seu luce, sulphur. Nempe in primo maxima portio materiae, in secundo spiritus, in tertio lucis deprehenditur.

XXX. Homo ex tribus partibus componitur, corpore, spiritu et anima. Corpus est ex elementis, spiritus ex spiritu mundi, mens siue anima ex Deo.

XXXI. Corpus mortale est, spiritus dissipabilis, anima immortalis.

XXXII. Spiritus est organum et habitaculum animae, corpus spiritus.

XXXIII. Anima formata est ex praeeistente spiritu mundi, et hic mentalis spiritus a vitali gradu puritatis et perfectionis differt.

Et haec istius physicae Mosaicae summa capita sunt: Ethicae Mosaicae delineationem nemo desiderauerit, qui ex supra dictis recordatur, decalogi praeceptis officia omnia eos philosophos inclusisse.

CAPVT III.

DE THEOSOPHICIS.

§. I.

*Theosophici
quales philo-
sophi?*

Mosaicos excipiunt theosophici, mirum philosophorum genus, et a reliquis longe diuersum, ipsisque Mosaicis insanientis philosophiae studio longe deterius. Non his hominibus ratio a Deo intellectui humano indita luxque diuinitus concessa placuit, sed hanc deceptricem esse et tenebris obseptam clamantes lumen aliquod diuinum, supernaturale, internum principium sibi omnis veritatis, et cognoscendae philosophiae diuinioris medium delegerunt; contemptaque, si verum dicendum, certe neglecta et ad peregrinos sensus distorta scripturae reuelatione, ea quae ab internis diuinitusque immixtis et in anima latentibus igniculis prodire et quasi scaturire iactabant, mysteria in imaginationis mire foecundae, iudicii vero moderatione non castigatae enata, formata et mire aucta pro theosophia quadam commendauerunt. Arcanam hi crepauerunt, hodieque crepant sapientiam, paucis et dilectis quibusdam Numinis amicis notam et manifestatam, qua et diuina et humana omnia, intimique et diuinae naturae, et rerum omnium aditus patefiant, nec tam sacrosanctum quicquam, tamque sublime est, vt non ipsa eius adyta et recessus referentur. Neque tamen ita huic hominum generi euiluit philosophiae nomen, vt non crederent, naturae penetralia ipsis longe melius patere, quam aliis: quo fine artis chemicae opera eius mysteria ita perspicere tentarunt, vt ad ipsas rerum naturalium essentias pernoscendas peruenirent, quo factum est, vt haut leuem in ea arte excolenda diligentiam adhiberent, et stupenda naturae miracula illius beneficio non nosse tantum, sed praestare quoque posse ostentarent. Quae caussa fuit, vt se philosophos per ignem dicerent, et haec ex singulari diuinae beneuolentiae manifestatione sibi obtigisse orbi persuaderent. Cum autem ignis examini non omnia possint subiici, et ingentia praeter terram coelorum pateant spatia, coelestes incolas naturasque illas medias, earumque cum humanis concentum et concordiam ita se detexisse gloriati sunt, vt magiae, astrologiae et similium artium ministerio, spiritualia quaecunque sibi patere et obsequi dicerent: et hanc vetustissimam Hebraeorum sapientiam esse, hanc ob orbe condito doctrinam arcanam traditionis vsu ad ipsos peruenisse, vindicato suae philosophiae Cabbalae nomine affirmarent. Et in his quidem characteribus tota illa consentit theosophicorum natio: in ipso doctrinae systemate, quo quis est ingenio promptior, imaginatione vero foecundior, et audacior in recedendo a trita via, eo singularius sibi construit doctrinae aedificium, quod cum incerto commentorum cerebri humani fun-

fundamento nitatur, mirum non est, ipsam hanc gentem inter se non concordare. Id tamen ad vnum omnes acriter tuiti sunt, deferendam esse philosophiam humanam, ideo omnes vehementer sui temporis philosophiam, quae Peripatetica fuit, aggressi inque eam acerbe inuecti sunt: id omnes iactarunt, diuinam sibi sapientiam omni humana superiorem obtigisse. Ideo commune theosophicorum nomen ab illis assertum, et vt ab aliis distinguerentur, in philosophiae et ciuitatis Christianae historia tributum quoque est. Quos hoc nomine tuto quidem nec sine ratione liceret ex hac historia proscribere, cum non philosophiam, sed theosophiam iactauerint, et humanum intellectum non nisi diuino eoque extraordinario lumine collustratum commendauerint, omnem vero rationis vsum in cognoscenda rerum natura damnauerint. Quia vero sui tamen generis doctrinam philosophicam commenti sunt, eorum res, quanta licet breuitate, tangemus, et quae ad philosophiam spectant considerabimus, reliqua diuiniore sapientiae doctoribus examinanda relicturi. Aequum enim est, vt hos audiamus hoc loco, qui licet rationem proscribant, summum tamen rationis apicem se consecutos esse somniant. Hinc multoties ratio ab iis laudata et commendata, quam, caue, philosophiae vsum putes, ex naturalibus cognoscendi principiis, rectisque ratiocinandi legibus conuenienter deductum. Ratio enim istis theosophis principium illud diuinitus immisum est, lux illa interna et diuina, quae cum ex infinitae lucis oceano in intimum animae fundum effluxisset, scintillam diuinitatis quandam in anima deposuit. Cui principio interno et latenti igniculo omnia tribuunt, quotquot in hac palaestra se exercuerunt. Quod ne sine teste dixisse censeamur, audi, Lector, profitentem, qui coryphaeus in hoc agmine habetur, IACOBVM BOEHMIVM^{a)}: „Quemadmodum a patre et filio procedit Spiritus Sanctus, et tamen est „persona per se subsistens in diuinitate, et in patre scaturit emanatque: ita „ex facultatibus cordis, cerebri, venarum tuarum scaturit emanatque vis „illa, quae totum corpus scaturiundo occupat, nempe ex tuo lumine „procedit illa facultas, ratio, intellectus, ars et sapientia, qua totum „corpus regitur, et discernuntur omnia, quae extra corpus sunt. Et haec „duo quidem in animi tui imperio vnum sunt, nempe spiritus tuus, qui „indicat Spiritum Sanctum, nam Spiritus Sanctus, qui ex Deo est, in eo „Spiritu in te imperat, modo sis filius luminis, non vero tenebrarum“. Quae ne ab homine idiota, literisque minime tincto imprudentius dicta

M m m m 3

putes,

a) In Aurora c. 3. pag. 38 39. Dabimus verba Germanica, cum eam scribendi rationem auctor tenuerit, vt difficile sit, alia lingua accurate fatis eius verba referre: „Gleichwie vom Vater und Sohne ausgehet der Heil. Geist, und ist eine selbständige Person in der Gottheit, und waltet in dem ganzen Vater: also gehet auch aus den Kräften deines Herzens, Adern und Hirns aus die Kraft, die in deinem ganzen Leibe waltet und aus deinem Licht gehet

„aus in dieselbe Kraft, Vernunft, Verstand, „Kunst und Weisheit den ganzen Leib zu regieren, und auch alles, was aufser dem Leib ist, zu unterscheiden. Und dieses beydes ist in deinem Regiment des Gemüths ein Ding, nemlich dein Geist, und das bedeutet Gott den Heil. Geist, und der Heil. Geist aus Gott herrschet auch in diesem Geiste aus dir. Bis aber ein Kind des Lichts, und nicht der Finsternis.

putes, (quamvis ille quoque philosophi Germani nomen κατ' ἐξοχήν in hac natione meruerit) legendus est PETRVS POIRETVS, quo nemo φιλοσοφώτερος hoc doctrinae genus proposuit, et in noua editione *Cogitationum rationalium de Deo, animo et malo*^b, et in *Oeconomia diuina*^c, atque in libro *de Eruditione triplici*^d, cohaerentem aliquam huius theosophiae ideam exhibere conatus est. Is licet ideas rerum umbratiles, et eruditionem superficialiariam homini relinquat, et rationem humanam totam eiurasse videri nolit, omne tamen verae rationis et eruditionis fundamentum ponit „in mentis substantialissima atque essentialissima portione vel dote, siue naturae reconditissima radice et substantia, quae sit fundus vel recessus quidam immensus, siue intima nonnulla capacitas, aptitudoue quaedam immensa et infinita, quae ipsam aeternitatem siue Deum aeternum, vnito quodam modo atque simultaneo, et indistincto viuide et plane mirabiliter sine vlla successione et pluralitatis distinctione, et successiua duratione admittere, percipere et possidere valeat“. Huic fundo inesse ait „intellectum immensum, siue capacitatem immensam ac passiuam recipiendi intellectionem siue lucem, siue summum verbum, imaginemque Dei luminosam“. Quae satis manifestum faciunt, alia prorsus significatione vocem rationis adhibere hos homines, quorum maximus labor in eo vertitur, vt rationem humanam abiiciant. Qua de re videtis, quae acute differuit CHRISTIANVS THOMASIVS^e. Valde vero foecunda haec gens fuit, et vario quidem agmine, at iunctis tamen viribus se philosophis opposuit, recensere vero omnes nec possibile nec opere pretium est. Satis erit instituto nostro, eos enarrare, qui principes in ea habiti sunt. Eminent autem Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus cum discipulis, Valentinus Weigelius, Robertus Fluddus, Iacobus Boehmijus, Helmontius vterque et Petrus Poiretus.

Notitia Theophrasti Paracelsi unde haurienda?

§. II. Maximam inter philosophos qui hoc philosophiae genus excoluerunt, et imprimis ignis ope ad intimos naturae recessus inspiciendos peruenisse creduntur, famam nactus est PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, vir portentosi ingenii, cui non parum debet ars chemica, at qui nouo philosophandi genere, quantum abfuerit a vera philosophia, satis prodidit. Cuius vitam a nemine haecenus accurate perscriptam fuisse, merito miramur. Quae enim MELCHIOR ADAMVS^f collegit, manca sunt et imperfecta, et quae ab HERMANNO CONRINGIO^g tacta sunt, nec omnia enarrant, nec ab eo profecta sunt, qui ab omni odio immunem erga Theophrastum seruauit animum. Quemadmodum ex altera parte, qui nulli se seruire promisit, GODOFREDVS ARNOLDVS^h, promissi immemor, suspectam fidem suam in enarrandis Theophrasti Paracelsi rebus fecit. Alios, qui historiam eius

b) L. III. c. 16.

c) L. I. c. 8. §. 25.

f) In Viris Medicorum p. m. 28.

d) L. I. P. I. §. 4. p. 257.

ff) De Medicina Hermetica L. II. p. m. 338 seqq.

e) Praef. ad nouam edit. libri de Erud. triplici.

g) Hist. eccles. et haeret. P. II. p. 308 seqq.

eius exposuerunt, quales sunt FREHERVS ^b, TEISSIERIVS ⁱ, ANONYMVS ^k, similesque, cum satis noti sint, non moramur, quamvis enim haud pauca attulerint de rebus eius, multa tamen intacta, reliquerunt, et quod praecipuum debebat esse, accuratum et a partis studio alienum iudicium non interposuerunt. Tacemus eos, qui historiam medicinae, fanaticorum et enthusiastarum, et huius generis alia enarrarunt, qui raro Paracelsum sicco pede praeterierunt. Nec diffitemur, difficile opus esse, accuratam Paracelsi historiam scribere: quae enim in eius scriptis occurrunt, pauca sunt, et iudicio insuper opus habent: reliqua vel amicorum vel inimicorum eius narrationibus constant, et adeo sibi contradicunt, ut apertissimum sit, multum eos amoris odioque dedisse, nec tuto fidem eorum nos sequi posse. Licet autem ea ratione in hoc argumento versari, ut plena Paracelsi historia sistatur, nobis non liceat, instituti legibus cohibitis, dabimus tamen operam, ne quid eorum omittamus, ex quibus, qualis ille vir fuerit, et quam personam in philosophiae theatro effinixerit, cognoscere possimus, ita vero fidei historicae legibus obtemperabimus, ut ab omni partis studio semoti in expendenda verisimilitudine et fide narrationum iudicium adhibeamus et attentionem, sine quibus et friget et errat historia.

§. III. PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, qui et Bombastus ab Hohenheim dicitur, in Eremitio Helvetiorum anno MCCCCXCIII natus est. Sunt qui annum illi natalem alium assignant. Quidam enim apud TEISSIERIVM ⁱ, annum MCCCCXLIII, vel MCCCCXLIX ponunt, alii apud ADAMVM ^m MCCCCCLXXXIII. Fidem tamen non merentur; cum ex subscriptione imaginis eius, quae operibus eius omnibus praefigitur, constet, annos eum tantum XLVII viuendo attigisse, obierit autem, Epitaphio eius teste anno MDXLI, ex quo sequitur, anno demum MCCCCXCIII lucem illum primum aspexisse. De nomine, genere, ortuque eius incerta lis est, nec inter se narrationes scriptorum satis conciliari possunt. Et ipse quidem in fine *Dedicationum* librorum suorum nomen subscripsit, Aureolus Theophrastus ab Hohenheim, utriusque medicinae doctor; nec dubium est, nomen Paracelsi et ab Hohenheim synonymum esse, et more illius aetatis ex Germanico patronymico factam fuisse Paracelsi appellationem partim Graecam, partim Latinam. Scriptorum enim titulus id nos docet, in quo eius nomen ita exprimitur: Philippus Theophrastus Bombastus ab Hohenheim, dictus Paracelsus. Theophrasti nomen accepisse se in sacro lauamine, ipse testatur; Aureoli nomen autem unde acceperit, incertum est. Sunt qui hoc sibi adsciuisse nomen volunt, quod apud HIERONYMVM ⁿ legisset: *Extat Aureolus Theophrasti liber*. Verum nec haec quidem

*Natales et
nomen Pa-
racelsi.*

b) In Theatro p. 1132.

i) Elogior. Tom. III. p. 133 seqq.

k) Gelehrter Criticus P. III. c. 68. p. 997 seqq.
add. REIMMANNI Hist. lit. Germ. P. VI. p. 550 sq.

l) T. II. p. 140.

m) loc. cit.

n) Opp. T. II. p. 149. edit. primae.

o) Fragm. Med. T. V. Opp. p. 134.

p) REIMM, l. c. p. 154. Acta philos. Vol. I. p. 7.

q) L. I. contra Iouianum.

quidem coniectura verisimilitudine se satis commendat. Nam et veteres vehementer contempsit Theophrastus, et tam exiguum eorum notitiam lectionemque habuit, ut credibile non sit, Hieronymum, a studiis suis alienum eum legisse, qui artis suae auctores veteres fere ignorauerat. Nisi dicamus, ab alio laudatum Hieronymi locum illi obiter innotuisse. Illi autem, qui vel Aurelium^r vel Antonium^s vocant, a memoria decepti videntur. Semper enim in scriptis suis vocatur Philippus Aureolus Theophrastus. Bombasti ab Hohenheim nomen autem gentilitium est, et nobilem familiam denotat, ad quam Paracelsus, originem suam retulit. Qualem familiam equestri dignitate conspicuam ab Hohenheim et Bombast ex Sueuis oriundam in Alsatia consedisse testis est CONRINGIVS^s. Quae causa est, cur in inscriptione singulis scriptorum tomis praefixa vocetur: *Philippus Theophrastus Bombast Hohenheimensis Sueuorum, ex panagyris nobilium Arpinas, ex confederatorum Eremita Eremita*, in qua appellatione prius ad gentem, ex qua ortum deriuabat, posterius ad patriam, in qua genitus editusque in lucem referendum est. Et hinc lucem illi scriptores capiunt, qui Sueuum fuisse Paracelsum dicunt^t. Hoc enim non ratione patriae, sed originis intelligendum est. Negauit autem THOMAS ERASTVS^r, qui inter praecipuos eius aduersarios fuit, Heluetium eum esse, *certe non reperiri unum aliquem in tota Heluetia, qui vel affinitate vel necessitudine alia illi coniunctus fuerit. Vocare se Eremitam, et nobilem velle videri; at in Eremito Heluetiorum nullos esse Paracelsos, nullos Hohenheimios, nullos Bombastos, nullos denique vel nobiles vel ignobiles, qui eum ut sanguine iunctum agnoscant.* Quod testimonium pondus habere censetur CONRINGIO^s eo quod domesticum sit, Erastus enim patria fuit Aquensis Heluetius; nobis autem parum fidei vel roboris habere videtur, si pro vero assumatur, quod biographi Paracelsi fere omnes, testantur, et HELMONTIVS^x pater quoque pro vero tradit, patrem nostri Guilelmum, a magistro quodam equitum Teutonicorum, huius nominis ex illegitimo concubitu fuisse genitum. Quod ubi admittitur, ut sua constat verisimilitudine, facile fieri potuit, ut pater Paracelsi per aliquod tempus in Eremito medicinam faceret, huncque filium aduena generaret. Hunc vero patrem suum, ipse THEOPHRASTVS scribit^y, duos supra viginti annos in Carinthia vixisse, et Status eius regionis beneuolentiam usque ad mortem quamplurimam illi fuisse testatos. Mors vero Guilelmi ante MDXXV accidere non potuit, si verum est, filium eum Theophrastum apud Eremitas suscepisse.

§. IV.

r) ADAM l. c.

s) IO. FABRIC. Hist. Bibl. suae P. V. p. 32.

f) loc. cit.

ff) COLBERG. in Christianismo Platonico-Hermet. P. I. c. 5. p. 180. 192.

t) Contra Paracels. P. I. p. 237.

u) loc. cit. p. 340.

x) In Histor. Tartari Opp. T. I. p. 143. Conf. Asta Testamento Paracelsi adiecta a MICH. TOXITA, ex quibus constat, affines Paracelsum apud Eremitas habuisse, et ex Hohenheimensi familia oriundum esse. Conf. CLERIC. Hist. medic. p. 797.

y) In Dedic. ad Status Carinthiae Tom. III. Opp. p. 143.

§. IV. Puero exfectos fuisse a milite testes, cum anseres in Carinthia pasceret, fide ERASTI* constat, qui hoc sibi narratum esse scribit, HELMONTIVS*, triuium sus castrauisse, ait: vtrumque valde suspectum, et prudenter a CONRINGIO in medio relictum est, cum traditionis istius testis ex aduersariorum numero sit, qui, quot poterant opprobriis et contumeliis Theophrasti vitam commaculauerunt. Nec a verisimilitudine abit, fabulam ideo excogitatam fuisse, quia Paracelsus fuit *μισόγυνος*, nec in vita licet dissoluta Veneri litasse compertum est, vt ex scriptis eius, et amanuensis, Oporini, testimonio liquet^a: in coelibatu etiam vsque ad mortem vixit, cuius tamen in vita vaga et transultoria alia quoque caussa esse potuit. A patre ipso humanitatis literis imbutus, et imprimis medicae artis mysteriis initiatus est, qui cum bibliothecam insignem haberet, filius autem ingenio praestantissimo, memoriaque stupenda floreret, mature doctrina ab eo haud vulgaris comparata est. Certe memoria adeo felici fuisse testatur ADAMVS^b, vt integra Galeni loca memoriter et expedite recitaret. Quod si verum est, mentitus esse videtur Paracelsus, qui neminem veterum scriptorum se legisse affirmavit. Quamuis autem Galenum, et qui eum sequuntur, inspexisse ob dictas causas sit verisimile, tantum tamen abest, vt Galenicam medendi methodum probaret, vt potius contenta arte vulgari totus ad referenda naturae arcana inclinarer, hocque fine arti chemicae, aliisque quae ad hos circulos pertinent, scientiis totum se traderet. Cumque immensum discendi desiderium et curiositatem animi in abditos naturae recessus penetrandi patriae eruditionis fundi non satis pascere, itinere longo, multiplici et vario, multisque periculis cincto, quicquid naturae artisque a cuiuscunque generis hominibus noscere posset, discendum sibi esse statuit. Certe Europae, Asiae, Africaeque folia se volutasse, ipse THEOPHRASTVS scribit^c, qui alio loco calamitates sibi obiectas esse ait^d, carcerem ter experto, militiae labores, rixas et verbera toleranti &c. Curiosus autem peruestigator Germaniam, Italiam, Hispaniam, Daniam, Hungariam, Moscouiam peragravit, et, fato licet aduerso, inde in Asiam translatus est. Narrante enim Io. BAPT. HELMONTIO^e, „sub annum vigesimum varias minerarum Germaniae fodinas in-„quirens in Moscouiam tandem venit, in cuius finitimis a Tartaris captus „ad Chamum deductus est, inde cum principe Chami filio Constantinopo-„lin ablegatus“. Dubitat tamen de itinere Aegyptiaco et Arabico, in quo toto decennio eum haesisse nonnulli volunt, CONRINGIVS^f, cum eius ipse Paracelsus, licet rerum suarum gloriosissimus, non meminerit, constetque nec in Arabia nec in Aegypto medicinam aliqua eximia in laude fuisse: quae tamen rationes nondum euincunt, fictitia ista Asiae itinera fuisse,

*Educatio es
itinera
Theophrasti.*

2) loc. cit. CONRING. l. c.

*) loc. cit.

a) Conf. Opp. T. IV. p. 110. T. V. p. 319.

b) l. c. Sua vero is haucit ex Pantaleone et

Erasmio, quibus Theophrastus Basileae innotuit.

c) De morbis Tartar. c. 2. Opp. T. II. p. 253.

d) Praef. libri de Morbis Podagricis Tom. IV. Opp. p. 289.

e) l. c. p. 144.

f) l. c. p. 341.

cum diferte THEOPHRASTVS ff testetur, se Asiae et Africae angulos perreptauiſſe; nulla autem tam vilis regio, tam contemptus illi locus fuerit, in quo non arcana naturae diſcendi occaſionem captauerit. Facile tamen concedimus Conringio, contendenti, plura iactauiſſe Paracelſum de itinere ſuis, quam reuera fuit; oſtentatorem enim ſatis impudentem fuiſſe, nonnunquam tamen ita ſui oblitum, vt mendacium proderet, negari non poteſt. Nemo autem fuit adeo contemptae fortis et abiectae conditionis, quem medicinam vel experientia facientem vel artis tentamine, non conſuleret; locus nullus, vbi minerarum curam eſſe nouerat, quem non adiret, bibliotheca monaſteriorum nulla, in qua non libros chemicorum arcanos exquireret. Maxime vero celeberrimos artis et naturae interpretes adiit, libellos Lullii, Villanouani aliorumque *χρυσοποιήσεως* laude celeberrimum perquiſiuit, immo nec balneatores, Iudaeos, agyrtas, cerdones, anus et quoscuque myſterium aliquod iactare nouerat, vitauit, curioſus explorator eorum, quorum arcana ſe poſſidere gloriabantur. Praecipue inter eos, ex quibus ſe profeciſſe fatetur, praeter parentem Wilhelmum ab Hohenheim, laudat g Scheytium, epiſcopum Seccouienſem, Erhartum epiſcopum Lauantinum, Nicolaum epiſcopum Hipponenſem, Matthaeum Schachtium ſuffraganeum Friſingenſem, Trithemium abbatem Sponhemſem, et abbates doctoresque alios; item artis metallurgicae peritiſſimos viros, inter quos extollit Sigismundum Fuggerum, qui eo tempore fodinas Schwarzenſes in Tyrolenſi comitatu poſſidebat, quo loco Theophrastum aliquantiſper conſediſſe, eſt veriſimile. Non tacebimus tamen, in hac Paracelſi narratione dubium occurrere et narrantis fidem ſubleſtam videri. Seccouienſis enim epiſcopus, quem nominat, anno MDIII, Lauantinus MDX viuere deſiit, quo tempore Paracelſus vix nuceſ reliquerat. Aut itaque iactantius, quam verius, iſtis nominibus gloriatus eſt, aut, quod ſuſpicamur, de praeceptoribus mortuis quoque intelligendus eſt, ex quorum ſcriptis arcanis et tentaminibus profecit; id quod eo magis nobis perſuaderi patimur, quia iſto loco etiam epiſcopi Lauantini anteceſſores inter eos refert, ex quibus profecit. Vnde coniicimus, patrem noſtri, quem in arte chemica plurimum valuiſſe ex filii teſtimonio conſtat, cum in Carinthia viueret, cum laudatis illius regionis epiſcopis familiariter viſiſſe, et in naturae operibus mirandis eorum opibus et auxilio ſuffultum multa detexiſſe, quae cum filio poſtea communicauerit. Quod autem cum vulgi ſece conuerſari et agyrtam atque circumforaneum quemcunque curioſe explorare conſtituerit, ne vagantibus quidem Scholaſticis, Cingaribus et huius furfuris hominibus aliis exceptis, non magnopere in eo culpandum eſt. Non enim alio id fine ſuſcepit, quam vt eorum experientiam examinaret, et quae ab illis annotata erant, ſelecta a quiſquiliis nugisque in vſus ſuos vocaret: oppoſuitque hos potiſſimum praeceptores ſuos profeſſoribus medicis, quibus atrox cum Paracelſo bellum intercedeſt, oſtenſurus

ff) Vid. not. (c)

g) Praef. Chirurgiae magnae Tom. II. conf. CONRING. l. c.

furus arcaniora se interdum a contemptis homunculis didicisse, quam tunc quidem sciebat tota schola Galenica. Neque tamen a veterum lectione eum totum abstinuisse, ex antecedentibus constat, et ipse quoque fatetur, monet autem, se mature eos abieciisse, ob magnos errores, et exiguum, quam ex illis ceperit, vtilitatem. Id quod facile quidem credimus, at nec diuturnam, nec accuratam eam lectionem fuisse, ex eo concludimus, quod valde iuuenis itineribus obeundis se accinxerit, Graece et Latine vero parum doctus fuerit^b. Vnde facile illi, si de veteribus rei medicae scriptoribus intelligatur, credimus, asseueranti^c, intra decennium, ne paginam quidem vnam se legisse, et totam bibliothecam suam ne sex quidem folia comprehendere, sed omnia ingenium suppeditare. Et hinc magnus ille veterum medicorum contemptus ortus est, quos ubique fere fugillat, ridet, exagitat, et omnibus pene paginis exhibilat: quamuis ita quoque illius temporis professores et medicos in iram et rabiem aduersus se actos mordere, et aegre illis facere voluerit. Nec alia forte causa fuit, cur Auicennae opera Basileae publice cremauerit^d. In quo thraconisimum quendam inepte se effequentem rei peritus manibus palpabit. Et hinc iudicari potest, quo sensu verum sit, quod multoties iactabat, se *αὐτοδίδακτος* nulloque academico ductore instructum ad intima naturae penetralia peruenisse. Quod vero de iuuentutis eius disciplina ERASTVS^e habet: „Adultiorem factum in „Hispaniam abiisse, ibique magicis prius initiatum chemica didicisse, a qua „cum operam et oleum se perdere in ea exercenda animaduertisset, ad me- „dicinam transierit“, id velut ab aduersario profectum, et nullo teste nixum merito explodimus.

§. V. Miram hoc pacto tum in inspiciendis naturae mysteriis, tum in arte salutari addiscenda felicitatem Theophrastus expertus est: qui cum ea, quae tot vigiliis, laboribus, molestiis didicerat, in vsum transferret, et ad artem medicam exercendam animum adiceret, dici non potest, quanta hominem nullis, quae eum magnopere ornare poterant, eruditionis academicae decoribus conspicuum fama secuta sit. Nempe reiectis longi tacedii methodeo et medicaminibus, quae Galenica schola adhibebat, ad artis chemicae arcana recurrebat, quaeque eius ductu parauerat medicamenta noua tum et inaudita, saltem paucissimis cognita, aegris suppeditabat: cumque experientia haud vulgari niteretur, deploratae salutis restitutione et quidem breuiori plerumque tempore aegros haud raro recreabat. Quae res ei immortalem gloriam peperit, et velut miraculum multos in stuporem dedit, tandemque ad cathedram medicam apud Basileenses promouit, licet ab iis artibus esset minime instructus, quae in publico doctore requiruntur. Nempe grauissimo dolore circa talum dextri pedis cruciabatur Ioannes Frobenius, cui artis typographicae praestantia immortalem famam peperit; quem cum mirum in modum augerent medicorum remedia, et

*Theophrasti
in medendo
felicitas et
collata idco
professio me-
dica.*

N n n n 2

eo

h) T. IV. Opp. p. 372. T. V. p. 309.
i) loc. cit. p. 133.

k) T. IV. Opp. pag. 374.
l) loc. cit.

eo usque nonnulli procederent, vt refecandum pedem esse statuerent, Paracelsus aduocatus, non dolorem modo sedauit, vt et tolerabilis esset, et somni cibique sumendi permitteret facultatem: sed et ita aegrum confirmauit, vt bis equo proficisceretur Francofurtum, malo in dextri pedis digitos relegato, quos solos flectere non poterat, teste, qui haec in *Frobenii Vita* narrat MELCH. ADAMO^m. Quae tamen curatio valde postea reprehensa est, cum exacto anno Frobenius apoplexia correptus interiret, cuius funus ipse Paracelsus iuuentuti studiosae indicauitⁿ. Sane Erasius^o, „Erasmum euentum docuisse, *scribit*, quam periculoso curationis genere „usus fuerit, pharmacis adhibitis illis viribus praeditis, quae magna violentia „cogunt naturam vitiosos humores exturbare: sed ita interim vires debili- „tant ac prosternunt, tamque maligna post se venenatae suae conditionis „vestigia relinquunt, vt nec illa sese recolligere, nec impressas veneni reli- „quias abstergere possit“. Quod vtrum ita se habeat, medicorum filiis expendendum relinquimus, id obseruantes, hanc vt alias quoque, cura- tionem praestitisse Paracelsum Laudano suo; cuius virtutem sedatiuam, at euentus quoque haud raro tristes, nisi cautissime adhibeatur, exempla quam plurima docuerunt, dudumque monitum est a^p praestantissimis medicis. Nec tacendum, quod ADAMVS refert, Frobenium medico monenti vt a frigore sibi caueret, non obsecutum se ipsum nouo periculo obiecisse. Quodcun- que autem curationis Paracelsicae pretium fuerit, eo certe tempore tanta eius fama fuit, vt innumeri ad eum aegri conuolarent^p, quos vel dolo- rum cruciatus in desperationem egerant, vel medicorum incertitia sine so- latio reliquerat. Quorum plurimis magna felicitate sanitatem restituit, ita „vt audeat HELMONTIVS^q scribere, „eum grauiorum morborum „myriades passim velut falce demetendo, Herculis claua trucidauisse“, et „quamuis eius apologum agere recuset, fateatur tamen, „illum potuisse „per remedia ad vnitatis symbolum adscendentia sanare lepram, asthma, „tabem, paralyfin, epilepsiam, calculum, hydropem, podagram, can- „crum atque eiusmodi vulgo incurabiles morbos, licet eius medicamina „arcana non respexisse vitam longam, qui ipse in aetatis flore obiit, sed „sanam, moneat“. Sed vt ex diuerticulo in viam redeamus, isto artis spe- cimine meruit, vt ad obeundum physicae professionis atque poliatri mu- nus a proceribus Basileensibus vocaretur, quam vocationem quoque sus- cepit. Eo enim anno MDXXVI, quo obitum Frobenii, vulgato pro- grammate indicauit, hoc nomen subscripsit: *Theophrastus ex Hobenheim vtriusque medicinae doctor et physicus Basileensis*. Insertum quoque programma illud Paracelsi operibus est^r, quo nouum munus est auspica- tus, quod tamen cum Latine scriptum sit, emendationem ab alio passum vi- detur. Munere suscepto, et amicos sibi nonnullos comparauit, atque inter

m) Vit. Philosoph. pag. 69.

n) T. VII. Opp. in limine.

o) P. III. p. 211.

p) Conf. T. V. Opp. p. 134. Non tamen omnes morbos se sanare posse fateatur, p. 177. 181. 182.

q) loc. cit.

r) Tom. VII. pag. 5.

inter eos Nicolaum Clauserum, praestantis famae medicum^{s)}; et iuuentutem arti salutarī inuigilantem magno studio ab ore suo vidit pendentem. Narratque ADAMVS, magna primum cum admiratione et numerosa sectatorum, etiam eorum, qui sapientiae et eruditionis medica in arte eximiae laude celebres fuissent, esse professum. Docebat autem inusitato, isto quidem tempore, modo, lingua vernacula, ita tamen, ut Latina nonnulla immisceret, ut ex eius scriptis quoque passim disci potest. Parum enim Latine doctus erat, fuitque eius oratio more illius aetatis, qua pauci adhuc vivebant Erasmi et Rhenani, barbara et squalore infecta. Et licet ex libro *de Morbis ex Tartaro*, quem Latino sermone dictauit^{f)}, constet, non prorsus ignarum eius linguae fuisse, et interdum in ea quoque docuisse, verisimile tamen est, ea quae Latine conceperat, a famulo, Oporino, fuisse emendata. Nec magnopere mirandum, Paracelsum ab his humanitatis ornamentis valde imparatum fuisse, eos enim vitae annos, quibus ista lingua disci solet, itineribus consumserat; multa quoque tradebat noua, et partim veteribus ignota, partim studiose barbaris nominibus ab eo celata, quae Latii nitorem omnia respuebant^{g)}. Ipse magis ad chemicae artis peritiam, et curationum felicitatem, quam ad theoriam medicam respiciebat, licet postea eam quoque attigerit. Hinc factum, ut arcana nonnulla medicamina artis chemicae opera detecta in vsus adhiberet, quibus stupenda sanandi specimina praestitisse, eius cultores volunt. Inter ea Laudanum est, quo non celebrius in schola Paracelsi φάρμακον est, quo eum desperatissimos morbos paucarum horarum intervallo expulisse adductis exemplis, quorum nonnulla collegit ADAMVS, eius sectatores comprobant^{h)}. Sed et aliud vniuersale medicamentum aegris exhibuit, Azoth ab eo dictum, quem esse lapidem philosophorum medicinalem iactare solebat. Vnde inter scripta eius quoque vnum occurrit, cui nomen *Azoth seu de ligno et linea vitae* inscripsitⁱ⁾: Paracelsi discipuli autem magnifice de hoc mysterio sentiunt, eumque lapidem philosophicum medicinalem in

Nnn 3

veram

s) Vid. Dedic. tr. de Gradibus et compositionibus receptorum et naturalium, T. VII. Opp.

f) T. III. Opp. p. 207.

g) Vid. ADAMI l. c. REIMM. l. c. p. 583. not. 3. conf. T. II. Opp. p. 108.

h) Laudanum Paracelsi quid sit, valde olim disputatum est, coniecerunt tamen nonnulli, esse opium, quam tamen opinionem falsam esse ait ADAMVS l. c. p. 33. Verum compertum postea est, recte illos coniecisse. Ex OSWALDI CROZ-
ZII, (quo vix doctiore affecit Paracelsus habuit,) Basilica Chymica enim p. 173 seq. patet, parari hoc famosissimum φάρμακον ex Opio Thebaico, succo hyoscyami, speciebus diambrae et diamoschi, mumia trasmarina, sale perlarum et coralliorum, liquore succini albi, osse de corde cerui, lapide Bezoardico, vnicornu animali et genuino auro potabili, vel in eius defectu, oleis nonnullis aromaticis. Ex qua laudatissimi

medicaminis descriptione constar, praeter confortantia et bezoardica, opium et hyoscyami succum propter virtutem sedatiuam primum vsu praestare. Cum autem ob sulphur narcoticum et naturae inimicissimum valde periculosum sit, defaecandum et purificandum esse vtrumque succum serio monent. Quod vtrum sufficiat, ut hos miraculosos effectus, quos Paracelsus praestitisse dicitur efficiat, nostrum non est discipere. Sed conferendi sunt viri summi, qui de Opio commentati sunt. Vnde vero Laudani nomen Paracelsus desumserit, vtrum a laudando, quod satis laudari nequeat, an a Ladano, vnguento Arabum veterum, de quo vid. ESCHENBACH. de Vnguent. gent. c. i. Disp. Acad. p. 376. THEVENOT. Itinerar. P. I. p. 142. dici non potest. Mire enim in eiusmodi excogitandis nominibus ingenio indulgit Paracelsus.

i) Tom. X. Opp.

veram tincturam corporis humani gratia diuina in his vltimis temporibus nobis donatum esse contendunt: id quod peculiari tractatu demonstrare conatus est ELIAS IOANNES HESSLINGIUS *. Quae autem miracula illius medicaminis ope effecerit, hoc loco enarrare nimis longum est *, quae an vera sint, Lectori ad singulas circumstantias attento iudicandum relinquimus.

*Paracelsi
vita vaga et
obitus.*

§. VI. Exoptatissimum Basileae nidum inuenerat Paracelsus, locumque opportunum artis singularis specimina non sine magna laude et lucro edendi. Verum cum ferre medicos ceteros non posset, et acerbe in eos inueheretur, atque inscitiam, defidiam, et quaecunque probra occurrerant, illis obiiceret, nec ulli homini, etiam magno et meritis illustri parceret **, omnes fere reipublicae illius literariae ciues in se armauit, qui vt par pari referrent, magna contentione Theophrastum aggressi sunt **. Id quod vehementer viri acris et iniuriae impatientis animum vulnerauit, qui, quo magis alios velut stupidos et ignauos prae se despiciebat, eo minus se ab illis contemni ferre potuit. Maxime tamen mordebat eum, quod lucrum tantum, quantum curationum suarum felicitas promittere videbatur, ex arte sua non caperet, essentque ingrati multi, quicum paucorum medicaminum vsu, intra dies haud ita multos se sanitati restitutos cernerent, magnam ei ob breuem operam praestitam mercedem se non debere conferent. Quod cum virum ambitione elatum et magnifice de se sentientem mire exacerbasset, tandem occasionem suppeditauit, amplissimum quo apud Basileensesungebatur, munus deferendi. Rem ita enarrat ADAMVS: „Erat Basileae, quidam canonicus nobilis Cornelius a Lichtenfels deploratae valetudinis. Eum Theophrastus, pactus pretium centum florenorum, quos vltro offerens numeraturum se canonicus pollicebatur, tribus pilulis Laudani sui, medicamenti genere, quo in extrema tantum necessitate utebatur, salua subacti, feliciter restituit. Canonicus tam breui spatio, et quidem re, vt videbatur, exili sanatus, pactis stare noluit. In ius igitur Theophrastus ambulat, vbi cum solita et a magistratu ordinata solutio decerneretur, Theophrastus tam vile pretium suae arti statui aegre ferens, importunius in praetorem est inuectus, ita vt laesi magistratus poena metueretur. A quibusdam igitur magnae auctoritatis viris, qui honori ipsius studebant, monitus Theophrastus, vt se subduceret, in Alsatiam descendit, relictis Ioanni Oporino, quo quasi promo-condo utebatur, vasis chymicis“. In Alsatiam cum se subduxisset, Oporinum illuc aduocauit **, quo ministro in parandis medi-

x) Edidit hic pastor ecclesiae Vracensis in agro Wirtembergico Theophrastum rediniuum, i. e. vsu practicum Azothi, Francof. 1660. 4. vbi miracula huius medicaminis ope praestita mirifice extollit.

y) Vide quae narrantur in dem gelehrten Critico P. III. p. 1002 seq.

z) Exempli passim in eius libris inueniuntur, vid. T. V. Opp. p. 133 seq.

a) Valde de his iniuriis conqueritur I. c.

b) Conferenda cum his vita Oporini breuiter ab ADAMO in Vitis Philos. p. 243, conscripta, prolixius ab ANDR. LOCISCO enarrata, quam Vitis Selectis inseruit CHRIST. GRYPHIUS, p. 615 seqq. Hoc ammannuensi utebatur, et discipulo fidissimo, conf. WURSTEISEN Chron. Basileens. L. VII. c. 19. p. 1527.

medicamentis arcanis carere non poterat. Ibi medicinam faciendo cum haud paucos satis feliciter sanasset, magnam apud nobiles et alios homines opibus conspicuos opinionem famamque consecutus est, et haud parum nummorum corrasit. Verum ut fieri solet, vita dissoluta mores, quod infra probabimus, corruptit. Ex Alsatia, in qua biennium fere, inter nobiles aliosque opibus et facultatibus conspicuos commoratus est, in Helvetiam abiisse, et per illius regionis tractus vagabundum discursisse, inde constat, quod eo tempore nonnullos Helvetiorum theologos, maxime Henricum Bullingerum, conuenerit. Quibus autem terrarum locis ab anno MDXXX ad annum MDXLI commoratus sit, dicere non possumus, et dubitandum non est, quin animi mutabilis et morae vno in loco impatientis impulsu passim discurrerit. Ex quibusdam subscriptionibus librorum intelligitur, diu eum in Moravia atque Carinthia confedisse; quemadmodum ex variis scriptorum eius locis constat, eum in Austria, Bavaria, et Suevia fuisse, et medicinae faciendae causa ad Angelopolitanos, Landsbergenfes, aliosque inuitatum fuisse. Quam vitam vagam non negat ipse, sed excusat, causando^d, indolem animi sui et officium medici eam requirere, quem deceat in omni terra naturae librum euoluere. Tametsi autem exercendae arti salutaris praecipue industriam suam isto tempore tribuit, ita, ubi poterat, peculiarem, quam sibi confinxerat, doctrinam disseminare conatus est, conquerentibus multis, clanculum eum et in angulo doctoris munus affectare, et nouam quam commentus erat, theologiam tradere. Tandem anno MDXLI Iuuauii confedit^e, cum archi-episcopus ei praeclare faueret. Quo loco et itinerum et vitae metam posuit, in Xenodochio S. Sebastiani, quod Salisburgi est, viuis ereptus, et in eo coemeterio sepultus. Quo loco epitaphium hoc ei positum hodie legitur^f: *Conditur hic Philippus Theophrastus, insignis medicinae doctor, qui dira illa vulnera lepram, podagram, hydropisim, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit: ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque erogauit. Anno MDXLI, die XXIV Septembris vitam cum morte commutauit. Laus Deo, pax viuis, requies aeterna sepultis.*

§. VII. Diuersissimis virorum doctissimorum iudiciis iactata est Theophrasti fama. Qui enim ab his in coelum extollitur, et inter naturae miracula numeratur; ab illis adeo deprimitur, ut nec vita nec doctrina mereatur inter doctos probosque viros referri. Et fatendum omnino est, superba esse elogia laudesque prorsus inuidendas, quas in Paracelsum illi cumulant, qui vel partibus eius adhaeserunt, vel doctrinam eius probant. Quas hoc loco coaceruare ideo minus opus est, quoniam vbique

*Laudes
Theophrasti.*

c) Oporinus Ep. ad Wierum de Moribus praeceptoris.

d) Opp. T. V. p. 320. Clericus l. c. p. 795.

e) Conf. Colberg. l. c. p. 180.

f) Opp. T. V. p. 107. 109.

ff) Additum est eius Operibus, vnde plerique

repetunt, qui de Theophrasto agunt. Scriptum esse a monacho vel sacrificulo quodam parumque ponderis habere iudicat Clericus Hist. medic. 802. Ex hoc Epitaphio liquet, errare eos, qui 48. annos natum obiisse dicunt, Reusnerus, Bailletus, Mollerus conf. Reimm. l. c. p. 551.

fere apud scriptores seculi XVI occurrunt, et haud indiligentem in eo operam posuerunt THOMAS POPE BLOVNTIVS^g, EHREGOTT DANIEL COLBERGIVS, GOD. ^hARNOLDVSⁱ, IOAN. FABR. ^k, alique qui res literarias, medicas, ecclesiasticas seculi XVI attigerunt, quos adire illos oportet, qui plenis cyathis haurire cupiunt. Nos ad fidem dictis faciendam vno alteroque contenti, patientia Lectoris non abutemur. Primo vero loco inter elogia Theophrasti Paracelsi illud ponimus, quod imagini eius plerisque operum tomis praefixae adiectum legitur, in quo dicitur *Philosophus paradoxus, mysteriarcha, artium magister, medicinarum professor, Musarum mechanicarum Trismegistus Germanus*. Adduntur singulis tomis more illius temporis carmina varia laudum Theophrasti plena, quae tamen eo loco euolui, quam heic legi, malumus. Singulare autem elogi genus est, quod a sectatoribus nonnullis Lutheri partes sequentibus alter Lutherus appellatus est, eo quod arti salutari illud praestitisset, quod Lutherus doctrinae ecclesiae praestiterat. Ipse vero Paracelsus parum aequo hanc comparisonem tulit animo. Licet enim de Luthero pronunciauerit, neminem eum inuidia odioque prosequi, nisi cui culinam perdidit, quique fanaticus sit^l: abhorruit tamen a communione Lutheri^m, eo quod non obstante peculiari, quod sibi finxerat theologiae systemate, ab ecclesia Romana secessum non fecisset, maxime vero quod crederet, insipidos esse reformatores ecclesiae, seque eos prudentia et rerum cognitione longe superare, et si idem saxum voluere voluisset, longe felicius in eo stadio cursurum fuisse. Indignabatur etiam, quod, qui ferre eum non poterant, et transuersis oculis intuebantur, ista appellatione apud hostes Lutheri inuidiam illi conflare videbantur. Sane impotenter „satis ob hanc comparisonem ita stomachatur“: „Putatisne, me solum „esse Lutherum? qui praeter Christiani hominis officia, munera gero supra Apostolum exsurgentia, nempe medicinae, philosophiae, astronomiae, alchymiae? et ita me in Lutheri conditionem detruditis? Ego „sane et illi et vobis ea proponam, ad quae frustra responderitis. Probe „nostis, mihi non esse rem cum Luthero? ille sibi causam suam agat, „mihi ne corrigias quidem calceorum soluet. Cur itaque istis me oneratis? Nempe, quia speratis cum Luthero Theophrastum quoque rogo „esse addicendum“. Verum quod inuidiae declinandae causa in vita ferre Theophrastus noluit, post mortem affectae nonnulli inter maximas eius laudes retulerunt, quo iure, quae iniuria? hoc loco dispicere non licet. Nihil vero famam Paracelsi magis ad astra extulit, quam constans, sectatorum eius traditio, fuisse eum lapide *χρυσόποιν* potitum, cum vigesimum octauum aetatis annum egisset, eiusque beneficio pro lubitu metalla mutauisseⁿ.

Cuius

g) Conf. Cel. Anst. p. 598. h) l. c. p. 179.
 i) Hist. eccles. et Haer. P. II. p. 309.
 k) Hist. Biblioth. suae T. V. p. 33.
 l) Opp. T. V. p. 184.
 m) Paracelsum Helueticorum doctrinam secutum fuisse, cum inter eos viueret, tum ex mu-

nere Basileensi, tum ex testimonio Bullingeri, conquerentis, nunquam se eum sacris publicis intus vidisse, colligit CLERICVS l. c. verum eum nullam prorsus externae professionis notam curamque prae se tulisse, rectius inde concludimus. n) T. V. Opp. p. 165. o) l. c.

Cuius rei exempla aliquot adducunt, qui rebus eius fauent, et ad testimonia fide digna prouocant. Inter quae Oporini eminent, qui narrat: *Pecuniae adeo prodigum profusorem fuisse, ut ea saepe destitutus ne obolus quidem superesset, crastino statim mane rursus crumenam bene instruetam se habere ostendisse, ita ut non raro admiratus fuerit, unde ei fuisset suppeditata.* Haec enim aliter fieri non potuisse, nisi istius artis beneficio, eius sectatores colligunt. Clarius pro Theophrasto militat epistola Francisci cuiusdam, quam Germanice suae *Geographiae* MICHAEL NEANDER adiecit, Latinam *Defensioni alchemiae transmutatoriae* inseruit ANDREAS LIBAVIVS ^p. Ille Franciscus enim testimonio suo affirmavit, vidisse se Paracelsum Basileae prope libram integram argenti viui in aurum commutasse. Similem narrationem exhibet auctor *Vitae Io. Bapt. Morini*, a TEISSIERIO ^q adductam, Neoselii apud Hungaros Theophrastum cuprum in aurum transmutauisse, et notissima ibi fama constare, cum ad Transylvanos abitum pararet, hospiti aurifabro debitum isto auro soluisse, huncque rei memoriam picta in pariete domus suae imagine Theophrasti conseruauisse. Et similia quoque alia afferuntur, ex quibus, qui ista probant, concludunt, reuera istam artem *χρυσοποιητικὴν* Paracelsum exercuisse, quale est, quod singulis mensibus nouam vestem sibi confici curauerit, veteri proximo cuius donata, etc. Quae omnia ita quidem eludit CONRINGIVS ^r, ut deceptum esse istum Franciscum, dicat, contendat autem, potuisse ab alio eiusmodi puluerem *χρυσοποιόν* habuisse Theophrastum, forsitan genio aliquo nonnunquam eum suppeditante. Quod vtrum vim testimoniorum frangere satis valeat, aliis expendendum relinquimus. Non diffitemur tamen, veritatem rei nondum istis exemplis et testimoniis probari, cum sola traditione vnus hominis, qui et falli potuit et fallere, nitantur, nec iis requisitis gaudeant, quae ad fidem certam, vel verisimilitudinem, necessaria sunt, praecipue cum haud vna ratione suspicandum sit, Theophrastum, in vendendis fumis et proiciendis iactantiae bullis mire foecundum, hisce artibus gloriatum fuisse, ut de se opinionem hominis admirandi augeret: quid enim de transmutatione metallorum senserit, in libris suis, maxime de *Tinctura physicorum* ^s prodidit, ex quo patet, quam gloriose de his thesauris suis dicere consueuerit. Meliori forte iure inter chemicarum artis principes refertur, quam ei laudem ne aduersarii quidem denegant, sectatores autem, stupenda curationum exempla medicamentorum chemicorum opera ostendisse, vno ore clamitant, et desperatos atque incurabiles morbos sustulisse affirmant: maxime tincturam quandam vniuersalem ei tribuunt. Imo illi potissimum acceptum referendum esse contendunt, quod medentium multitu-

p) L. II. p. 153.

q) Elog. T. III. p. 139.

Hist. philos. Tom. IV.

r) l. c. p. 357. conf. BVDDEVS Diff. an alchymistae in republica sint tolerandi? §. 17.

s) T. VI. Opp. p. 364.

multitudo infinito aegrorum damno hactenus infaniens nugari defierit. Id quod ipse Theophrastus ambitiose multoties iactauit /, et cum munus professoris apud Basileenses auspicaretur, similia ostentando inuidiam multorum meruit: neque male ideo mulctatus ab ea iactantia destitit, indignatus aduersariis suis, quod eos sapere docuerit. Singularem quoque laudem spirat, quod sectatores eius valde extollunt //, signaturas rerum naturalium, de quibus peculiarem libellum conscripsit *, eum ita inspexisse, siue humanae sint, siue archeum respiciant, siue astrales dicantur, ut ex iis primo intuitu de viribus rerum naturalium earumque essentis accurate certeque iudicare potuerit. Quae omnia ita artis salutaris et mysteriorum naturalium peritum nobis Theophrastum sistunt, ut par alter in mundo inuentus haud sit. His castitatem morum ab omni impuritate illibatam, liberalitatem, facilitatem et inseruiendi promptitudinem nonnulli addunt, ut animo quoque commendetur, qui ingenio existeret maximus.

Reprehensio-
nes Paracelsi.

§. VIII. Summas esse has laudes et encomia immortalitate digna omnino fatendum est. Verum non reticendum quoque, haud pauciora habere eius aduersarios, quae in eo vituperent. Parum eos mouent adducta exempla curationum mirificarum, quarum fidem valde eleuant, contententes, testes eos produci, qui vel ab eo decepti sint, vel ob commoda sua atque emolumentum, ex iactata arte Paracelsica hauriendum Graeca fide talia consinxerint. Cuius rei fidem ut faciant, ad tristes eventus earum curationum prouocant, quibus Paracelsus admirationem sui temporis meruit **. Talia enim pharmaca aegris propinasse, aiunt, quibus tandem subitanea et inopinata mors illis accelerata fuerit. Multus in eo argumento demonstrando est THOMAS ERASTVS x, qui licet per biennium in Theophrasti disciplina fuisset, integro tamen libro has eius imposturas detegere, orbemque medicum ab hac contumelia vindicare aggressus est. Testatus quoque est Ioannes Crato in *Epistola ad Zwingerum*, Paracelsum in Bohemiam vocatum leuiter aegrotantes suis medicaminibus ita corrupisse, ut epilepsia, coecitate, paralyti postea enecarentur: in aula Caesarea autem, ubi cum Iudaeis ex vilissimis hominibus ei semper negotium fuerit, ita fidem decoxisse, ut eum imperator mendacissimum et impudentissimum impostorem, qui cum doctis hominibus nunquam conuersari voluerit, nominauerit. Alia ab Erasto ex epistolis celeberrimorum medicorum adducta praeterimus. Ex his vero non sine verisimilitudine colligunt, Theophrastum inter agyrtas magis et circumforaneos

f) Vid. Opp. T. V. p. 134. add. ADAMVS l. c. p. 34.

ff) Vid. ADAM. l. c.

g) Est is inter Libros nouem de rerum natura nonus, T. VI. opp. p. 329. Tres signaturas has eo loco ponit, vnam hominis, secundam archei, tertiam spiritus astralis, hancque in chiromantia et physiognomia quaerit. Felicius in signaturis rerum mineralium versatur, eas enim accurate

nouerat. Hinc tincturam rubram et albam p. 353. laudat, in quam astra solis et lunae se conclusisse gloriatur. De arcano eius steganographico ex sanguine humano confecto, vide MORHOVIUM Polyhist. T. I. L. I. c. II. §. 15. p. 100.

u) Vid. TEISSIER l. c. p. 138. et quos laudat.

x) l. c. eum sequitur CONRINGIUS l. c.

neos artibus illicitis, mendaciis, et audacissimo medendi genere, aucupium quaerentes, quam inter medicos et philosophos esse referendum, hancque viri mali notam in tota vita sua probasse. Id quod ipsi Theophrasto obiectum esse ex *Apologia*, quam de vita sua *erratica* y scripsit, constat; in qua recte se agere contendit, quod vagabundus per varias terras oberret, cum et naturam suam ista vita deceat, et hoc pacto ea didicerit, quibus virum se praestare possit: non enim quemquam euadere posse cosmographum, astronomum, philosophum, nisi multas regiones peragrandocoeli distributionem, firmamenti inclinationem, terrae thesauros et affectiones et similia didicerit. Quod quam ficulneum sit et ineptum, Lector nobis non monentibus intelligit. Augent haec opprobria, quibus Paracelsi famam onerant aduersarii, eum ex eruditorum albo delendo, et doctrinam omnem illi denegando, adeo ut ne Graece quidem vel Latine quicquam nosset, nec auderet in praesentia virorum doctorum verbum vllum Latinum edere. Id quod non negat HELMONTIVS z, doletque eum iusto nimis computationibus indulgentem coepisse spernere carbedram, immo Latinitatem, vnde poene exciderit ratus, veritatem duntaxat Germanice loqui debere: indeque licet ingenio raro natum tamen dono Azoth, quam indagatione theoriae feliciorum fuisse. Auget hanc obiectam ignorantiam Germanicae linguae, quae tamen illi vernacula fuit, infcitia, quam in scriptis suis ita prodidit, ut manu aliena emendari opus haberent. Nec hos valde mouent illa, quae de inuentionibus Theophrasti magnifice iactantur ab eius affectis. Pauca enim illa, quae bonae frugis sint, aliis surripuisse contendunt, et turpissimi eum plagii accusant. Quam dicam viuio Paracelfo scriptam esse, ipse fassus est a, acerbè de hac contumelia conquestus, et aduersarios prouocans, ut vel vnam inuentionum suarum demonstrarent medico vel philosopho alicui surreptam. Qui tamen facili negotio eorum catalogum contexuerunt, quorum vitulo ingratus arauerit, in quo Ioannis Isaaci Hollandi, Arnoldi de Villa noua, Raymundi Lullii, Ioannis de Rupefcissa, Ioannis Trithemii, Basilii Valentini aliorumque, etiam anonymorum b, comparent nomina. Quamuis autem a plagii crimine ita se liberaret, ut se nihil legere, omnia vero ex ingenio deprompta dictare affirmaret, obiecerunt tamen eius obtrectatores, pleraque obscurum chaos esse, barbara nomina, et abyssi tenebras, non lectoribus modo lucem nullam accendentes, sed et satis prodentes, ex confuso et ordine atque claritate vacuo cerebro omnia promanasse. Neque leuioris ponderis sunt vitia animi, quae in Paracelfo reprehenduntur. Inter quae primo loco eminet intolerabilis et stulta arrogantia, omnes etiam eruditissimos et meritissimos viros infra se despiciens, et inaudito fastu, atque rustica

Ooo o 2

plane

y) T. II. Opp. p. 173.

z) I. c. CONRING. I. c. p. 353.

a) T. V. Opp. p. 133.

b) Conf. quae ipse scripsit in Praef. Chirurgiae magnae. Add. SENNERTVS de Chymicorum

cum Aristotelicis et Galenicis consensu atque consensu p. 93. THOMASIVS de Plagio §. 514. p. 229. 230. CRENIVS de Furibus librorum p. 118. alique. Ipse tamen ad libros nonnunquam prouocauit, conf. REIMANN. I. c. p. 555. not. f.

plane iactantia et dicacitate se aliis praeferens. Cuius si quis luculentum exemplum legerè cupiat, licet omnes fere paginae hanc ferocientis animi intemperiem prodant, illi *Praefatio* libri legenda est, quem *Paragranum* ^c inscripsit, qua nihil potuit scribi vel arrogantius, vel sordidius. Mirum itaque non est, implacabile odium erga veteres Theophrastum fuisse testatum, quos ideo contempsisse aiunt, qui eum culpant, quod eos legere et intelligere satis haud posset. Grauiora sunt *ἐγκλήματα*, quae a vita eius defumunt, quam omni pietate et reuerentia Dei vacuam fuisse haud contemnendis rationibus probant, et quam negligens fuerit cultus publici, quamque procul a religione abfuerit, multis exemplis docent ^d. Quo pertinet, quod a MELCH. ADAMO ^e narratur, cum Basileae doceret, de incantationibus quoque et exorcismis morborum magicis agere coepisse: eam rem aegre ferentibus viris doctis atque piis in verba prorupisse: Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo ^f. Neque mirum parcum pietatis cultorem visum esse, qui totos dies noctesque ita crapulae deditus erat, vt raro sobrius videretur, si vera sunt, quae de eo Oporinus narrat, assiduus eius eo tempore, quo in Alsatia apud nobiles et rusticos oberrauit, comes et minister. Ille enim in *Epistola ad Ioannem Wierum et Reinerum Solenandrum de vita et moribus magistri sui* haec scribit: „Adeo erat totis diebus et noctibus, dum ego ipsi familiariter per biennium fere conuixi, ebrietati et crapulae deditus, vt vix vnā atque alteram horam sobrium eum reperire licuerit: maxime postquam Basilea discedens, in Alsatia inter nobiles rusticos, et rusticos nobiles, velut alter Aesculapius omnibus admirationi fuit. Atque interea tum, cum maxime esset ebrius, domum reuersus dictare mihi aliquid suae philosophiae solebat.“ Et paulo post: „Noctu toto quo ipsi conuixi tempore, nunquam se exiit, pletumque enim non nisi ebrius ad extremam noctem ibat cubitum, atque ita vt erat indutus adiuncto sibi gladio, quem carnificis cuiusdam fuisse iactitabat, in stratum se coniciebat, ac saepe media nocte surgens per cubiculum nudo gladio ita insaniebat, ita crebris ictibus et pauimentum et parietes impetebat, vt ego non semel caput amputatum iri metuerem.“ Hoc autem spiritu ebrio dictante cum philosophia eius genita sit, quid de illa dicendum iudicandumque sit, omnibus constare aduersarii eius clamant. Huic alios testes iungit CONRINGIVS ^{ff}, qui hanc vitae dissolutae turpitudinem *αυτοπτως* testati sunt, qui tamen de eo tempore tantum intelligi debent, quo Basilea se subduxit, nam ad vigesimum nonum aetatis annum vixit abstemius. His, quae in Theophrastum cumulantur opprobriis commoti viri docti eum inter Numinis hostes referunt, eumque vel plane Deum negasse, vel cultum tamen ei et religionem denegasse censent, eaque exemplis

c) Opp. T. II. p. 10.

d) ERASTVS, CONRINGIVS II. cc. Ille ad Bullingerum prouocat, testantem, sordidum fuisse per omnia et spurcum, raro aut nunquam

ingressum coetus sacros, visum esse Deum et res diuinas leuiter curare.

e) loc. cit.

f) *Hilft Gott nicht, so helfe der Teufel.*

ff) l. c. p. 346.

exemplis probant, quae si vera sunt, impudentissimi oris et impii prorsus animi hominem Paracelsum fuisse euincunt *s.* Neque hoc de moribus tantum impiis, quos expressit, iudicatum est, sed visus quoque est HENRICO MORO *b* systematis, quod sibi construxit, scopo ad deismum et entusiasmum lectores ducere. Ex altera vero parte graue illi crimen magiae obiiiciunt, qui eum carpunt, eo quod tum perditissimam disciplinam in scriptis suis defenderit, et media magica commendauerit *i*, tum cum infernali genio commercium detestabile aluerit, et quoties ebrius esset, eo vrgente et instigante pessima dogmata in chartam coniicienda dictauerit, et post multos conflictus tandem mercedem infelicissimam ab eo reportauerit. Theologi vero quot et quanta in eo desiderauerint, vt hic prolixè dicamus, nec pagina sufficit, nec instituti nostri leges patiuntur, in annalibus ecclesiasticis autem pluribus enarrandum est *k*. Paucis eo cuncta redeunt, quae graui querela in illo reprehenderunt viri docti et pii, fanaticum eius ingenium ad subuertenda illum sacrae doctrinae capita totumque theologiae aedificium corrumperendum compulisse, ita vt rationem et reuelationem confunderet, dogmata fundamentalia conuelleret, et innumera damna ciuitati Christianae inferret: nihil esse sanum, nihil, quod non ipsam doctrinae diuinae indolem laedat, et quae his sunt similia.

§. IX. Grauiissima haec licet sint, et non sine verisimilitudine, et *Excusatio* fine testibus obiecta, habent tamen, qui Theophrasto patrocinantur, quod *Paracelsi.* ad has obtrectiones respondeant: qui vt audiantur, aequitas postulat *l*. Hi ad testes omni exceptione maiores et fide dignissimos prouocant, ad regum principumque testimonia, ad honores et praemia aularum, et quae alia fuerint publica, licet inuisa aduersariis suis testimonia, quibus certissime constet, inaudita eum curationum exempla edidisse. Ipse *m* omnium terrarum medicos, librosque testes prouocat, qui ea praestare nequiuissent, quae eum se praestitisse, principum testimonia et laudes illos conuicerint, adeo in rabiem actos, vt ea diaboli auxilio effecisse calumniari auderent. Inscitiam vero illi obiiici ob linguae Graecae et Latinae ignorantiam non posse monent, cum arti chemicae, et medicaminibus generosioribus intentus, et naturae arcanis discendis occupatus, veteres Graecos et Latinos, inutilem ad hoc opus sarcinam, contemnere debuerit, sicque has linguas tandem dedidicerit: et gloriosum esse Theophrasto, quod suo ingenio illa debeat, quae in omnibus veterum libris frustra quaeruntur. Vernaculae autem inconditam rationem ex patriae et temporis illius indole facile excusari posse putant. Obscurum porro et vix intelligibilem docendi scribendique modum eo minus culpandum esse contendunt, quo minus

O o o o 3 obscuro

g) Vid. quos nemiunt ARNOLDVS l. c. p. 311. COLBERG, l. c. p. 183. REIMMANN. Hist. theismi Sect. III. c. 10. §. 5. p. 499. seqq.

h) De Enthusiasmo §. 45. seq. Opp. philos. T. II. p. 209.

i) Loca collegit CLERICVS Hist. medic. p. 794. qui videndus.

k) Conf. quos laudat COLBERG l. c. OLEARIUS Synops. Controu. P. V.

l) Ipsius Paracelsi Apologia extat T. II. Opp. ad Status Carinthiae.

m) T. V. Opp. p. 134.

obscuritatis causam in Theophrasto haerere putant, sed in lectore mysteriorum chemicorum imperito; nec passam esse rerum nouitatem ante inauditam, ut veteribus cuncta designaret vocabulis, nec decuisse artis praestantissimae nobilitatem, ut nuda vulgaretur, et a quouis prostitui posset. Plagii autem conuinci non posse pertinaciter pugnant, et ut eius specimina ostendantur postulant. Quae autem ambitiose dicta videntur, ita excusant, ut in medicorum acerbissime in artis chemicae culturam satis imperito ore debacchantium iniurias culpam referant, causantes, duro nodo durum quaerendum esse cuneum. Quam excusationem ipse attulitⁿ, et acerbis inuectivas ita culpa liberauit, ut diceret, *se patria Heluetum, non delicatule educatum, sed agresti more formatum esse, adeoque ea se humana satis, et ciuilia habere, quae aliis in gynaeceis formatis videantur rustica. Nec sibi verborum curam esse, sed rerum, blanditiis autem ineptum se esse, nec didicisse, se ardelionem quemlibet in sinu gestare. Male vero sibi seruos fugitiuos de sua acerbitate conquerentes obii-ci, quos perfidia domo sua et familia eiecerit* etc. Porro pietati inimicum seruauisse animum iis potissimum locis negant Theophrasti cultores, quibus satis pie et reuerenter de Deo diuinisque rebus locutus est^o, et quae impietatis specimina narrari solent, inter fabulas referunt, quas genuit inuidia aduersariorum, nutriuit credulitas, amplexa est simplicitas, verum a falso distinguere nescia. Nec ebrietatem ei obii-ci posse credunt, cum hoc vitium toties magno zelo culpauerit, ita vero pietatem commendauerit, ut hanc primarium fundamentum et columnam artis salutaris esse profiteretur^p. Magiae autem suspicionem ridet, eamque superstitionem et ignorantiam genuisse affirmant^q. Paracelsum vero cum magiae imaginem in nonnullis scriptis suis referat, id ideo fecisse dicunt, ut ars ab ignorantium contemptu secunda lateret. Et hanc ob causam, essentias, tincturas, pulueres suos chemicos spirituum nomine insigniuisse volunt, ut stupidos naso duceret, et ab his adytis arceret.

*Iudicium de
Theophrasto
Paracelso.*

§. X. In tanto scientiarum et opinionum de Theophrasto Paracelso diuortio admodum difficile est, arbitri partes sibi sumere, et iudicium interponere rectum. Nec diffitemur, circumstantias historiae Paracelsi non ita omnes patere, ut quod satis faciat legibus fidei historicae statui queat. Dicemus tamen, ita postulante operis nostri indole et conditione, quid nobis, attente et diligenter inter se comparata narratione illa, quam supra dedimus, videatur verissimiliter de Paracelso tenendum esse, si abiecto partium studio et adhibitis ratiocinandi regulis iudicandum sit. Et hanc quidem Theophrasto Paracelso laudem concedendam esse, quod artis

n) T. II. p. 183. ubi patriae rusticitatem accusat, quam tamen nostrorum temporum elegantiae, etiam apud Helueticos caue imputes.

o) Huc pertinet L. IV. Paragrani, qui agit de requisitis medici.

p) ARNOLD. I. c. et Vol. II. p. 421.

q) Vid. NAVDAEVS Apolog. magiae accusat. c. 15. p. m. 280. BORRICHIVS de Chemia c. 6. ARNOLD. I. c. Vol. I. p. 311. Vol. II. p. 420. MORHOF. Pol. T. II. p. 118. BVDDEVS Itag. P. I. p. 265. REIMANN. I. c. p. 567.

tis chemicae peritissimus fuerit, eamque si non penitus ignotam, certe neglectam, et in forulis bibliothecarum, ubi scripti nonnulli de ea arte libelli nec lecti nec intellecti, conseruati sunt, cum tineis blattisque colluctantem, aut ab empiricorum, vulgique manibus versatam ruditer, protaxerit in lucem, in artis formam redegerit, et nouum therapeuticae genus illi inaedificauerit, ne aduersarii quidem eius pertinaciter negabunt, certe tanta veritatis luce radiat, vt contra solem loqui censendus sit, qui id inficias iuerit. Et profecto elogio debito priuandum non est, quod artem hanc incertis antea coniecturis fluctuantem ad certa principia reuocauerit, et experientia velut clauē vsus in naturae arcana ita penetrauerit, vt quos venae terrae, quos fodinae, quos montium abyssi thesauros contineant, apertum fieret, et qua ratione ad hominis conseruationem adhiberi possent constaret. Neque magnopere haeremus, affirmaturi, singularia prorsus et eo tempore insolita curationum felicissimarum et incredibilium exempla edidisse Paracelsum, ubi illi licuit eiusmodi aegrorum subiecta attingere, quibus medicamina sua chemica applicari tuto potuerunt. Haec enim omnia negare velle, idem esset, ac fidem testimoniorum omnem relinere, et Pyrrhonismo historico vniuersali frigidam suffundere. Quamuis enim Erasus, Conringius alique, qui in Paracelsum insurrexerunt, negationem illis narrationibus simplicem opposuerint, et omnem fidem eas superare, confictasque videri clamauerint, intelligit tamen Lector artis ratiocinandi peritus, id non sufficere, cum viri testes sint Theophrasto, qui et arti huic partibusque illius dediti haud fuerunt, et extra assentationis suspicionem positi sunt, qualis est Erasmus Roterodamus. Ipse Theophrastus cum publica voce aduersarios prouocaret, viros quoque principes nominauit, quibus a medicis relictis mirabili felicitate sanitatem restituit, quos impune mendaciis excitare et in scenam quasi producere ausus haud esset. Ipsa quoque pharmaca ab eo inuenta et in vsus hodiernos traducta, rem hanc extra dubitationem ponunt, et euidenti testimonio comprobant, plurimum Theophrastum in isto medendi genere modoque valuisse. Id quod viderunt tandem Erasus et Conringius, fassi in sanandis vlceribus malignis eius peritiam medicam comparuisse. Verum vt omnes se morbos desperatos sanare posse ipse negauit, ita facile nobis persuaderi patimur, haut raro artem Theophrastum deseruisse, et aggressum quidem multa in haut paucis fuisse destitutum. Quod etsi humanae imbecillitati tribui potest, nec tantae artis medicus est, qui non multoties expertus sit, interdum plus docta valere arte malum, verisimile tamen est, causam quoque in nimiam, quam arti suae et medicaminibus tribuebat, fiduciam esse referendam: qua cum noua *Φάρμακα*, et quidem chemica, nisi dextere et magno iudicio applicentur, magnum damnum aegris conciliantia, audacius adhiberet, multoties euentus parum laetos habuit. Hanc enim eiusmodi medicamentorum, qualia Theophrasto in vsu fuerunt, indolem esse,

vt

7) Opp. T. V. p. 177, 181, 182.

vt aut cito auxilium afferant, aut cito iugulent, satis notum est. In qua coniectura eo magis confirmamur, quia Paracelsus, teste Oporino, qui stupenda sanationum miracula eum edidisse ait, aegrotis diaetam non praescripsit, sed vt erat vinosus; laute cum iis vixit, et totas noctes et illos et se vino ingurgitauit. Quod etsi sibi laudi duxit, gloriatus pleno ventre eos cum sanitate in gratiam rediisse, rerum intelligentes tamen conuincere potest, multos ista licentia morbo succubuisse. Nec forte a veritate multum aberrat nostra coniectura, Theophrastum ad tollenda magis morborum atrocium symptomata, quam ad extirpandam internam mali radicem respexisse, hincque factum esse, vt recidiuos haut raro morbos aegri paterentur, vel subitanea quoque morte corruerent. Quam suspicionem confirmare videtur Oporini narratio: internorum affectuum curationem ita administrauisse Theophrastum, vt nullo in loco vltra anni spatium haerere potuerit; quod ipse dicere solitus sit: anno amplius non posse suas artes in vno loco durare. His accedit, quod ex lectione scriptorum eius constat, fuisse eum audacissimum ostentatorem, non alios modo omnes prae se contemnentem, sed et multa iactantius affirmantem, quorum fidem non probauit. Quod qui negant, eos legere iubemus *Praefationem* libri, cui barbaram *Paragrani* appellationem indidit, quo an ineptius, an thrasone impudenti dignius scribi quicquam possit, merito dubitamus. Et hunc thrasonismum, quo ad consequendam opinionem et auctoritatem apud aegrotos opus esse medico censuit Patinus^{s)}, Paracelso plurimum existimationis peperisse, vt insanabiles morbos quoscunque tollere posse crederetur, nobis est verisimillimum. Excusanda tamen quodammodo Paracelsi iactantia videtur, si cogitauerimus, medicos eius temporis Galenica methodo innutritos et chemicæ infensissimos suis in Theophrastum inuectiuis viro natura arroganti et iniuriae impatienti, quique probe noverat, altius se naturae mysteria inspexisse, occasionem dedisse, ita se effe-
rendi, et ad hanc insaniam eum prouocauisse. Porro scribendi genus et dictionem Theophrasti totam insulsam, inficetam, et plane viro docto indignam esse, obscuritate autem ineluctabili laborare, omnes librorum eius paginae loquuntur, et plebem, quacum auctor conuersari solebat, ubique spirant. Ita enim verborum ordinem et loquendi modum inuertit saepe, abrumpit, confundit, vt hariolandum sit, quid sibi velit. Cuius causas partim in educationem et disciplinam Paracelsi, partim in viuendi morem licet conicere^{f)}. Cum enim eo tempore esset natus et in Heluetia educatus, quo nulla prorsus cura sermonis vigeat, patria magis lacticio quam Musis vacante, mirum non est, ruditatem hanc cum ipso adoleuisse. Nec eam itinera mitigabant, sed augebant. Cum enim inter tot nationes linguis, moribus, consuetudinibus diuersas adolescens et iuuenis versaretur, et cum fece vulgi conuersari haud dedignaretur, ratus vetulam, balneatorem, agyrtam, ludaeum similesque furfuris homines interdum ea

s) Vid. MENKEN. de Charlatan. erud. init.

f) Conf. HYSERVS Praef. Tomi I. Opp.

experientia didicisse, quae academiæ doctores ignorant, mores horum hominum atque linguam eum induisse, mirum haud est. Cum autem relicta professione medica inter rusticos vixerit, et vita sequentis temporis circulatoria et vaga fuerit, impossibile fuit, istos naeuos emendari, qui hoc pacto mirum in modum aucti sunt. Accedit, quod Oporino teste supra retulimus, eum plerosque libros suos ebrium dictasse, quod adeo verum esse lectio eorum comprobatur, ut nonnulli ebrii capitis confusionem spirent: quamvis verisimile sit, amicos eius nonnulla emendauisse. Obscuritatem vero et artis chemicae conditio, quae a vulgi captu semota verbis communem usum seruantibus exprimi describique non potest, et studium Paracelsi occultandi sua, ne ab indignis in abusum vertatur, excusat. Ita enim ipse in *Dedicatione ad Status Carinthiae* §: *Stilum esse difficilem, itemque nomina, vocabula et ordinem formularum. Non hoc se ob de-
cipiendum lectorem vel affectandam artem fecisse; sed methodum medi-
sam id poscere, addidisse tamen obscurorum illustrationem, sed eam sibi
ceruare non inuidiae causa, sed ne agyrtarum malitiae et abusui pate-
ret.* Et simili quoque ratione noua vocabula defendit; patebitque legen-
tibus, voces barbaras paraganum, iliadum, iliafter, domor, cagastrum,
idechtrum, pagoycum, relolleus, cherionius, euester, ylech, trames,
turban, lessas, stannar, perenda, zenda, dualech, azoth, laudanum, et
complura alia eum in finem illum confinxisse. Quae adiecto quidem di-
ctionario in fine operum non nemo explicuit, verum ita, ut nouo Oedi-
po opus habeat. Par ratio est eorum, quorum nomina quidem satis nota
sunt, at noua ex Theophrasti ingenio accessit significatio. Neque tamen
iniuriam facere videntur Paracelsi illi, qui eam quoque ob causam ob-
scuritatem inuincibilem illum affectasse dicunt, ut ignotorum et peregrini-
orum maior esset admiratio:

*Omnia enim solidi magis admirantur amantque
Inuersis quae sub verbis latitantia cernant.*

Multa inuenisse Paracelsum, nemo forte negauerit, qui a partis studio alie-
num habet animum, noua enim haud pauca eius scripta ostendunt, et
usus probauit, cum antea non innotuissent: verum, vni ingenio suo eum
debere omnia, illis demum persuadebitur, qui, quae ante eum scripta et
arcana custodita sequens tempus in apicem protulit, ignorant. Haec enim
cum Theophrasti *εὐρήματα* comparantibus patere, multa eum a scriptoribus
se prioribus accepisse, experientia edoctus testatur SENNERTVS: unde
a plagii nota eum totum liberare non audemus. Quo concessio, fatendum
quoque est, ambitiosam ostentationem eius bonum virum dedecentem non
posse excusari, cum suis se circulis continere, et suo pede metiri debuisset.
Nihil vero philosophi moribus magis dissimile est in Paracelsi, quam con-
uiciorum acerbissimorum in quoscunque, qui displicuissent iactorum in-
solentia. Quam tantum abest ut negare vel excusare contendat, ut potius
in

ff) Opp. T. II. p. 148.
Hist. philos. Tom. IV.

t) loc. cit.
Ppp p

in *Dedicatione ad Status Carinthiae* * affirmet, aequum esse ut pseudo-medicis par pari referatur, asseratque sibi legem Christi de tolerandis proximi iniuriis latam haud esse, quae ad alium scopum referenda sit, sibi vero concessum esse, dona, quae a Deo acceperit, tueri. Quae si cum amarulentis, quas in aduersarios effudit inuectiuis comparentur, patebit, frustra esse Godofredum Arnoldum, alias in detegendis naevis et vitiis aliorum lynceum, qui haec negat, et noluisse detestabilem Paracelsi consuetudinem agnoscere, cum ex omni fere parte eum absolueret constituisset. Quae quoque ratio eum commouit, ut inuitis testimoniis minime suspectis ab ebrietatis crimine eum liberaret, caussatus, ab isto eum vitio fuisse dehortatum. Alia enim nobis Oporinus minime suspectus testis refert, alia viri docti, qui cum eo congressi sunt, quod adeo certum visum HELMONTIO *, ut cum laudare Theophrastum constituisset, doleret, quod iusto nimis computationibus fuerit deditus. Feliciori conatu ab atheismi macula liberari potest, si vox ista de aperto Numinis hoste intelligitur. Nam credidisse Paracelsum, esse Deum, eumque colendum statuisse, ex *Paragrano* eius est manifestissimum. Requirit enim in medico sinceram veramque fidem in Deum, quae totum animum et cogitationes atque sensus omnes ita occupat, ut amore et fiducia in eum homo plenus sit. Et hanc fidem atque amorem effecturum, ait, ut veritatis manifestationem Deus illi non inuideat, sed totum opus diuinum tandem pateat, intelligantque omnes, quomodo illa se erga Deum fides habeat. Quae ut ab impietatis crimine Theophrastum liberant, ita produnt eos, qui atheismum ei obiecerunt, aut de practica quadam vitae impietate loqui, aut more illius temporis ob nouam doctrinam eum in hunc censum retulisse. Interim non negamus, periculosa fouisse Paracelsum dogmata, et ad impietatem viam paratura, si ingenium accedat *ἐπερώδιον*, nec magnopere aduersabimur Moro, enthusiasmum ei ob assertiones nonnullas obiicienti. Ea vero nondum sufficiunt, ut in atheorum, hostiumque Diuinitatis album queat referri. Paulo plus attentionis postulat inlimulatum magiae crimen: cuius accusationis fundamenta vel in doctrina eius vel in vita sita sunt. Et quod ad primum quidem attinet, fatendum est, scripsisse Theophrastum librum de magia, quam *Philosophiam sagacem* vocat, qui *Tomum X Operum* constituit. In eo de vnione hominis cum sideribus agit, et ex illa multas oriri scientias statuit, hucque refert magiam, cabbalisticam, necromantiam, astrologiam, chiromantiam, physiognomiam, substantinam, geomantiam, pyromantiam, hydromantiam, medicinam adeptam, philosophiam adeptam, et mathematicam adeptam, quae omnia tanta confusione et obscuritate explicat, ut Lectori sponte subnascatur suspicio, Paracelsum hunc librum ebrium dictitasse, nec intellexisse, quae in chartam referri iusserit. Multa vero inepta, superstitione plena, et vetulis, quam philosophis digniora in eo tractatu offenduntur y. Tacemus loca alia, in quibus magiam pro arte occulta et suprema omnium scientiarum venditare non erubuit.

Extat

u) T. II. p. 145.

x) loc. cit.

y) Conf. cum his CLERICVS Hist. medic. p. 795.

Extat etiam in *Appendice decimi Tomi Operum* tractatio, quam more suo obscuro titulo: *Archidoxis magica* insigniuisse dicitur, quae tota curationes magicas per amuleta, figilla et similia explicat. Verum ut de hoc libro ipse editor dubitavit, utrum genuinus Theophrasti foetus sit; ita quae de magia tradidit, recte intelligenda sunt, et ex propriis eius hypothesebus explicanda. Quae si rite considerentur, facile est, Paracelsum a magiae crimine absolvere. Nempe mundi superioris et coelestis concentum, influxum et operationem in inferiorem statuit, et invisibilem magnam vim esse in visibilia, et coelestium in sublunaria asserit: quod dogma cum plurimis aliis commune habuit. Quodsi admittatur, facillimum fuit, de operationibus spirituum in res inferiores, vel de mutuo influxu virtutum coelestium in corpora elementaria multa ad excitandam apud rei ignaros admirationem garrere, licet a magia, commercioque cum spiritibus malis auctor immunis fuerit. Eodem enim principio nixi, Pomponatius, Petrus Aponensis, Agrippa alique eiusmodi magiam naturalem commenti sunt. Accedit Theophrasti ingenium paradoxum et peregrinis somniis excogitandis aptissimum, quod philosophiae nomen sua dignitate non constare, credidit, nisi talia traderentur, quae ab hominum fide et vulgi opinione essent remotissima, et admirationem apud rerum ignorantes excitare apta. Hinc de sylphis et gnomis, de salamandris, nymphis aliisque elementorum incolis multa ineptit et mira tradit, quae inaudita sunt, et fidem omnem superant. Et haec quidem ingenium prodere paradoxum, visionibus indulgens, et somniis atque chimaeris Lectorem pascens, minime disitemur, et vel ex hoc vno dogmate constare putamus, quam longe a vera philosophia Paracelsus abfuerit: at magiam tamen non magis demonstrant, quam astrologorum prognostica futurorum praescientiam, sed fructus sunt animi stolidi et vani, iudicii autem corrupti, et imaginationis insanientis furore correpti. Neque inuiti eorum subscribimus sententiae, qui coniiciunt Paracelsum *παράδοξοφιλας* inductum talia sibi selegisse, vel ideo ignota, et insolita crepuisse, ut more suo fumos venderet, et aliis persuadendo, plura et maiora humanis se viribus praestare posse, venerationem atque auctoritatem consequeretur. Quae coniectura valde inde augetur, quod Paracelsus hos libros magicam artem prae se ferentes apud amicos, qui his nugis delectabantur, non scripserit ipse, sed illis dictauerit; hoc enim argumento est, voluisse eum istorum curiositatem talibus gerris otiose pascere, seculum enim XVI philosophiae huius occultae, vel ut noster vocat, sagacis amantissimum fuisse, ex iis, quae supra de Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticis diximus, est manifestissimum. Vtrum autem per magicas formulas, figuras et signa, tincturas, essentias, spiritus aliaque praeparata chemica designauerit, quod *NAVDAEVS* contendit, in medio relinquimus. Talismanes enim, amuleta et similia principiis Paracelsicis omnino conformia sunt, magiam autem practicam, eo sensu, quo Theophrasto tribui solet, non euincunt, sed thrasonem et

Ppp p 2

impo-

2) Apol. Magiae accusat. loc. cit.

impostorem demonstrant. Quae vero ex vitae eius circumstantiis afferuntur, v. g. quod discipulis, famulisque malos, qui ipsi seruiuerint, spiritus ostendere promiserit, quod noctu cum illis digladiatus sit, et quae huius generis alia sunt, prius probanda sunt, vtrum vera sint, et ab aduersariis non conficta, aut ad decipiendos discipulos vanissimis verbis a Paracelfo iactata? vel inter rusticos ebrios ad ludendam imperitam plebeculam ab agyrta ostentata? Similes enim nugas circulatorum excogitare solere, nemo est, qui ignoret. Ceterum valde adulterasse Theophrastum doctrinae diuini castimoniam, adeo non inficias imus, vt potius censeamus, valde suae famae consulturum fuisse Paracelsum, si theologorum pulpita non tetigisset. At cum reformatorem agere constituisset, et se plura vidisse crederet, quam viros illos doctos, qui in emendanda ecclesiae doctrina eo tempore desudabant, cum famae suae dispendio noua quoque in doctrina Christiana dare ausus est. Quae res adeo infelicitate ei cessit, cum iis omnibus destitueretur, quae ad verum rectumque interpretem diuinorum dogmatum requiruntur, vt inde grauissimum consequeretur odium, et inuisus illis quoque redderetur, qui alias chemicae artis peritiam in eo admirabantur. Quae omnia satis prolixè deducta iam designant, quo loco inter philosophos Theophrastus sit habendus.

*Scripta
Theophrasti.*

§. XI. Multa scripsit, vel potiore partem noctu amanuensi dictauit Paracelsus, et quidem, si fides Oporino, haud raro ebrius, ex quo constat, ornatum et elaborationem eius scriptis deesse, nec vbiq; inter se conspirare. Ea vero non edidit ipse Paracelsus, maiorem forte diligentiam in id collaturus, vt emaculate prodirent. Diligentiam autem in tam vago vitae genere merito miramur: Si enim VALENTINO ANTRAPASSO SILO RANO credendum ^a, libros philosophicos CCXXXV, medicos LIII conscripsit, vt theologicos fileamus. Plerique autem adhuc in forulis curiosorum latent; quamquam enim viuus adhuc edere nonnullos constituerat, aduersariorum artibus tamen impeditus est, vt ipse conqueritur ^b. Id quod eum commouit, vt carceribus infc. includeret, ex quibus tamen eo infcio famulorum prodicione nonnulli rapti sunt ^c, qui vbi inuenti sint, editor in fronte indicauit. Et ex his foetuum Paracelsicorum reliquiis IOANNES HVSERVS, electori Colonienfi a consiliis et tuenda valetudine, quotquot reperire potuit, vno fasce comprehensa XI. Voluminibus anno clō Io LXXXV, Basileae edidit ^d. Ex cuius collectionis dedicatione ab editore ad Ernestum electorem patet, multos habuisse disciplinam Paracelsicam admiratores et sectatores, et complures viros doctos, immo principes quoque scriptis Theophrasti fauisse,

a) In Prologo ad Tract. de Morbis ex tartaro T. IV. Opp. p. 10.

b) T. II. p. 147.

c) VAL. ANTIPRASSYS SILO RANVS l. c. p. II.

d) Titulus editionis rarissimae est: Bücher und Schrifften des edlen, hochgelehrten und bewehrten Philosophi und Medici Philippi Theophrasti Bom-

bast von Hohenheim, ietzt aufs neue mit den Originalen und Theophrasti eigener Handschrift, so viel deren zu bekommen gewesen, aufs treulichst und fleißigst an Tag gegeben durch Ioannem Huserum Brisgoum, Churfürstl. Cölnischen Rath und Medicum, Basel, gedruckt durch Conrad Waldkirch, 1589. 4.

fauisse, illisque plurimum tribuisse. Praeter electorem enim, comitem Palatinum Rheni Philippum Ludouicum, Status Carinthiae, et inter medicos D. Ioannem Scultetum Montanum physicum Hirschbergensem, D. Io. Homeium Secundum physicum ducatus Stiriae, D. Eliam Roeslinum physicum Hagenoensem, D. Lucam Bathodium archiatrum Palatinum, D. Ioannem Hillerum archiatrum Brandenburgicum Onolsbacensem, D. Melchiorum Wielum, physicum Soloduranum, M. Barth. Scultetum, mathematicum et senatorem Gorlicensem, Franciscum Kretschmayerum medicum Saganensem, Laurentium Dehnum ciuem Augustanum, et Hartmannum Ammanum patricium Bernensem secum, auctor ait, communicasse scripta Theophrasti, et ita aptum reddidisse, vt reiectis corruptis et adulteratis atque suppositis editionibus, veros eius labores inter se collatos edere posset. Ex qua editoris narratione recte colligitur, incertum esse, vtrum omnes illi libri, qui in hac sylloge inueniuntur, ipsi Theophrasto tribuendi sint, eumque parentem agnoscant, nec ne? Errant etiam ARNOLDVS ^e et REIMMANNVS ^f, qui editionem Argentoratensem anni 1606 ^g primam fuisse dicunt. Eam enim, quam indicauimus, nos manibus nostris terimus, aliam Francofurti 1603 editam recenset, et libros in ea comprehensos enumerat ABRAHAMVS MERCKLINVS ^h. Geneuenses autem totam syllogen anno 1608 ⁱ recusam dederunt. Cum autem fama Paracelsi per omnem Europam longe lateque disseminaretur, et scripta eius mysteria inaudita prae se ferrent, ad explendam exterorum sitim nonnullos eius tractatus Latinos fecit Adamus Bodensteinius, medicus Basileensis, in sequentibus commemorandus, totam collectionem autem Latinam edidit FRIDERICVS BITISCVS ^k. Tradit etiam, quem supra allegauimus Valentinus Antrapassus Siloranus, Cyperinum Haenum scripta Theophrasti Italis Gallisque vernacula, Bebeum Ramdum Graece legenda dedisse. Verum nec hos interpretes, nec has versiones vllibi commemorari, recte monuit Ven. REIMMANNVS ^l. Neque commentator obscuris Theophrasti commentationibus defuit, qui lucem his tenebris accenderet. Edidit enim PETRVS SEVERINVS archiater regis Daniae et canonicus Roskildienfis: *Ideam medicinae philosophicae, fundamenta continentem totius doctrinae Paracelsicae, Hippocraticae et Galenicae* ^m, cui in editionibus Belgarum ⁿ adiectus est commentarius GVILEMI DAVIDSONI ^o. Idem SEVERINVS *Epistolam* scripsit, *in qua ratio ordinis et nominum, adeoque totius philosophiae adeptae methodus compendiose et erudite ostenditur*; et his scriptionibus tantum plausum meruit, atque philosophiae Paracelsicae eam ex estimationem comparauit, vt noua pene secta Seueriniana, teste SENNERTO ^p ex ea exurgeret. Diuersi autem generis et argumen-

Ppp p 3

gumen-

e) loc. cit.

f) l. c. p. 571.

g) II. Vol. fol.

h) In Lindenio renouato p. 101.

i) 1658. III. Vol. fol.

k) Eam exhibet editio Geneuensis,

l) l. c. p. 574.

m) Basil. 1571. 4. Erford. 1616. 8.

n) Hagae comit. 1660. 8. Roterod. 1668. 4.

o) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 906.

p) De Consensu et dissensu chemicorum et Galenic. c. 3. p. 58.

gumentum sunt scripta Theophrasti, ad nostrum vero forum, *Tomus operum octauus, nonus et decimus* pertinent. Hi enim, ut ab editore monitum, philosophici argumenti sunt, agitque primus *de generationibus et fructibus quatuor elementorum*, secundus *de arcanis naturae eorumque origine, causis, indole et affectionibus*, tertius *de philosophia sagace siue astronomia magna*. Caue tamen putes, distinctam atque claram systematis Paracelsici notitiam ex iis hauriri posse, cuncta enim inextricabili obscuritate laborant, et ita male cohaerent, ut Aethiopem lauare censendus sit, qui systema aliquod philosophicum apte connexum ex illis libris eruere conatus fuerit. Maxime vero contaminant eos contradictiones, quibus, quae alibi dicta sunt, euertuntur. Nullo vero in argumento Cimmeriis sua philosophemata tenebris magis texit, quam ubi de spiritibus agit. Tot enim ignota nomina, classes, naturas, ordines fingit, ut clare pateat, aut ebrio istas nugae in mentem venisse, aut data opera lectorem istis laruis et lemuribus ludere voluisse. Igitur non expectabit a nobis Lector, ut more nostro ex ipso Theophrasto ideam systematis Paracelsici afferamus; hoc enim nobis quidem, ob dictas causas impossibile videtur: adeo quoque confuso et inordinato dicendi genere, licet Germanice scriberet, usus est, ut qua ratione accurate eius verba Latinis vocabulis explicanda sint, nec ipsi sciamus, nec ab interpretibus discere potuerimus. Germanica tamen potiora alibi ^q dedimus, quae, si tanti videbuntur, consuli possunt. Relicta vero discipulis et sectatoribus eius gloria est, ut systema eius emendarent, et ut viri docti erant, apte connecterent. Vnde eorum potius filum sequentes, qualis philosophiae Paracelsicae facies sit, infra exponemus.

Discipuli et
sectatores
Paracelsi.

§. XII. Plurimorum discipulorum cateruam post se reliquit Paracelsus; ex quo enim ille ignis opera rerum naturalium adyta reclusisse visus est, plerique, qui steriles Aristotelicorum, ubique tum dominantium, campos reliquerunt, ad hoc philosophiae genus discesserunt. Quae causa fuit cel. MOSHEMIO ^r, ut omnem philosophorum nationem recentiore in Peripateticos et Chemicos distingueret. Qui licet Robertum Fluddum his potissimum ducem se praeuisse statuit, patet tamen ex fortuna scholae Paracelsicae, seculo iam XVI plurimos philosophos fuisse, qui hanc viam ingrederentur. Multa ad hanc factionem augendam confirmandamque, non obstante graui; qua premebatur, inuidia concurrisset, fatendum est. Nempe noua, insolita, stupenda ostenderat Paracelsus, et vix oculis suis fidem habebant viri docti, cum viderent ignis beneficio ea recludi, quae tot secula ignorauissent. Praeterea magna, quam Theophrastus consecutus erat, nominis gloria multos in admirationem rapuerat, et illustria, quae medendo edidisse dicebatur, miracula ita animos fascinauerant, ut vehementer cuperent arcanas eorum causas cognoscere. Ipsa quoque aemulantium aduersariorum inuidia et calumnia apud multos effecit, ut illud philosophiae genus explorarent, quod tantos in animis fluctus

q) In Germanico hist. phil. opere T. VI. p. 1118. seqq. excerpta ex Philosophia ad Athenienses T. VIII. Opp. p. 1.

r) Hist. Christian. recent. Sec. XVII. c. I, §. 27.

p. 396. Hoc tamen certo tantum sensu valet. Patet enim ex haecenus dictis, ad alia quoque philosophandi genera aliquos deflexisse.

fluctus commouisset. Inde factum, ut viuo adhuc Paracelfo multi discipuli adhaerent, quae tamen schola non semper magistro suo laeta fuit eiusque partes commendauit. Cum enim obscura fatis et difficilis Paracelfi disciplina esset, haut pauci, qui ab eius ore pendebant, eius mentem nec assequi satis, nec iusta notione exprimere poterant, id quod Pseudo-Paracelfistas genuit, quos sibi ignominiae et dedecori esse ipse Theophrastus conquestus est^{s)}. Nonnulli per tempus aliquod satis studiose eum sectati sunt, blanditiisque eius sibi beneuolentiam conciliarunt: cum autem multa essent expiscati, eum deseruerunt, et arcanorum Paracelficorum notitiam iactantes in aegrorum non crumenas modo, sed et corpora inuolarunt: qui cum magnam stragem ederent, eo quod medicaminum chemicorum vim, et usum cautum non satis intellexissent, ipsam Paracelfi famam calumniis onerarunt. Quae res dici non potest, quantam molestiam et aegritudinem Paracelfo concitauerit, qui ideo multis verbis, ut ab iis homines sibi cauerent, monuit. Scribit inter alia: *Cauendos esse discipulos suos Basileenses, qui licet omni blanditiarum genere ipsi placere studuerint, impostores sint, a quorum venenatis consiliis sibi sit cauendum. Non enim expectauisse, donec rite praeparati instructique dimitterentur, sed furis instar dilapsos ante tempus esse.* Alio quoque loco contestatur: „Omnis generis homines, empiricos, chirurgos, balneatores, „alchemistas ad ipsum concurrisse, ea promittentes, quae non potuerint „non sibi esse gratissima, et doctrinam maximam promiserint: at ne vnum „quidem, licet probissimum, ultra trimestre perstitisse, sed exploratis arcanis „suis, abiisse, et aegros ab eo auocando sibi conciliaffe: multo vero minus „rem cum doctoribus in disciplinam admissis successisse: ne vnum quidem „fidum se collegam habuisse, qui non et ipsum et aegros decepisset, eo quod „totam disciplinam non hauserint, sed immaturam deseruerint. Cauendos „ergo esse eos, *inculcabat*, qui se esse discipulos suos dicerent.“ Mirandum itaque haud est, quod alibi narrat, ex Hungaria duos tantum ex Polonia tres, ex Saxonia duos, ex Sclauonia vnum, ex Belgio vnum tantum in magno ceterorum, qui aduolauerint numero veros et genuinos disciplinae suae alumnos censendos esse; eo quod omnes placita et methodum eius suis coniecturis infeliciter attemperauerint.

§. XIII. Inter eos vero, qui sinceram Paracelfi doctrinam assecuti esse visi *Io. Oporinus*, sunt, certe magistro se probauerunt, vel disciplinam eius auxerunt, emendauerunt, et horridam atque squalentem elegantiori mundo induxerunt, haud obscura sunt virorum doctorum nomina. Et Ioannem quidem Oporinum, amanuensum eius fuisse, supra iam diximus, eumque inter fidissimos discipulos retulit, atque per biennium vitae factorumque socium habuit. Et hunc tamen magistri vitam moresque ita depinxisse, ut probari illa nemini posset, ex antecedentibus notum est. Cuius tamen eum poenituisse, dicit, qui Latinam scripto-

s) Valde in hos spurios et adulterinos Theophrastacos insurgit quoque OTTO CROLLIUS Praef. Basilicae chymicae p. 7.

t) T. II. Opp. p. 169.
u) p. 311.

*Adamus a
Bodenstein*

scriptorum Theophrasti versionem edidit *BITISCVS* *, quod eius fidei relinquimus. Primus autem, qui Paracelsicam philosophiam et medicinam in cathedra academica tradidit *ADAMVS A BODENSTEIN* fuit, quem et parens *Andreas Bodenstein Carolostadius* in annalibus seculi XVII ecclesiasticis famosissimus, et vita magistri Paracelsi exemplo haud indigna notissimum fecit. Natus anno *clo 1527* y, admodum adolescens patrem amisit, affinium tamen et cognatorum cura ad literas traductus haud infeliciter arti salutari operam dedit, eo euentu, ut cathedrae Basileensi posset praefici. In qua primus, post praeceptorem Paracelsum eius disciplinam et ore et calamo professus est. Cuius exemplo excitatus vitam vagam, et, quod nonnulli addunt, intemperantem amplexus, tandem apud Basileenses anno *clo 1597* aetatis *XLIX* viuere desiit, magistro parum annosior, cum pestis eum extinxisset, licet praemunire se theriaca chemice parata posse hominem iactaret. Qui quam scite magistrum retulerit, quosque in eius disciplina mores tenuerit, omnium optime ex epitaphio intelligi potest, quod amici illi posuerunt. Quod hoc loco legere, non iniucundum erit Lectori.

HYGIAE AET.
ADAMVS A BODENSTEIN
THEOPHRASTI PARACELSI
VT PRIMVS
SIC FIDVS SCITVSQVE ET
OPERE ET ORE
INTERPRES
PALMAM VICTORIAE SVAE
REGI TRIUMPHANTI
OBLATVRVS
MORTALITATIS EXVVIAS
NEC METVENS, NEC
OPTANS
SOLO HOC COELOQVE LIBERO
HOMO LIBER
FIDE DEPOSUIT BONA
QVAS
SPE BONA OLIM
REPETAT.
AN. SAS. *clo 1597*.
AETAT. HEBDOMADE
SEPTIMA.

Nec omnia, nec omnes mihi

Placuerunt: quinam ego omnibus?

Non omnibus Cuius senex

Non eremita Spagirus z.

Num tu viator omnibus.

Deo placere cura. Abi.

Ceterum

x) Conf. *TEISSIER* Elog. T. III. p. 140.

y) Debemus haec *MELCH. ADAMO* in *Vitis medic.* p. 321. Conf. *THUANVS* et *TEISSIER*.

l. c. p. 135. *FRERER* Theatr. p. 1273. *MERCKLIN.* Lind. renou. p. 7.

z) Id est Theophrastus, spagirica arte famigeratissimus.

Ceterum de Paracelfo hoc quoque nomine meruit, quod libros eius Germanice, & Latine versos in publicum edidit, et praefationibus commendauit. Ipse pro alchymia in *Epistola ad Fuggeros* acriter dimicauit, eamque artem verissimam esse, lapidem quem vere inuentum, demonstrare conatus est. Eruiit quoque ex tenebris ARNOLDI DE VILLA NOVA *Rosarium chymicum*, idque *Isagoge paraphrastica* illustrauit, vt taceamus alia ab eo edita, enumerata ab ABR. MERCKLINO *. In Gallia Paracelsicam disciplinam primus, teste NAVDAEO, disseminauit IACO-
BVS GOHORY, professor mathematicum regius, in academia Parisien-
si, dictus Solitarius, et, quo nomine interdum latuit, Leo Suauius. Cuius Paracelsicae eruditionis specimina hodie legimus, librum *de Vsu et mysteriis notarum* et *Commentarium in librum IV. PARACELSI de vita longa*. Obiit cło 16 LXXVI. Is inprimis eo nomine notandus est, quod totam magiam ad chemiam retulit ratus spirituum nomina et commercia parabolice esse intelligenda. Post hos principes magna subito ceterua Paracelsicorum exorta est, quorum historiam hoc loco enarrare, institutum vetat, et in speciali chemicae historia faciendum est. Plerosque quos aut nominis fama, aut artis chemicae peritia, aut medendi felicitas extulit, VLRICVS BOLLINGERVS in *Elegia de vera antiqua philosophica medicina ad Oswaldum Crollium* ^z enumerauit, quae elegia ad illustrandam historiam scholae Paracelsicae, digna esset, quae hic tota legeretur (rarius enim liber occurrit ^a, cui adiecta est) nisi paginarum id nostrarum angustia vetaret. Nam & summam Paracelsicae philosophiae eleganter enarrat, et quos in arte chemica excelluisse nouerat, enumerat. Inter quos

Primus diuinus Paracelsus in arte monarcha est,

Secula cui similem nulla tulere virum.

huic socios et sectatores iungit Korndoserum, Phaedronem, Laideccerum, Montanum, Winzium, Mollerum, Bergerum, Vigelium, Muffetum, Ioannem Dee, Tornerum, Ioannem Portam, Scerbetium, Cragium, Gramanum, Arragosium, Platerum, Zwingerum, Gesnerum, Siderocratem, Perietum, Petrum Seuerinum Huferum, Linccium, Dornaeum, Balduinum, Hartmannum, Mosanum, Bodensteinium, Andernacum, Dario-
tum, Hornerum, Hillerum, Cretschmerum, Hessum, Maium, Rulandum, Toxiten, Suchtenium, Crollium. De quibus tamen omnibus historiae literariae medicinae scriptores, et de scriptis eorum MERCKLINVS, consulendi sunt. Nos ex illis celeberrimos modo nonnullos feligimus, vt quales isti sectatores Paracelsi fuerint, intelligatur.

XIV. Inter celeberrimos Paracelsicae doctrinae interpretes GERARDVS DORNEVS numerandus est: longus enim scriptorum index est, quem

x) Lindenio renou. loc. cit.

y) NAVDAEVS Apologia magiae accusat. p. m. 259.

z) Suffixa est Tract. de Signaturis rerum,

a) Vid. Obs. Hal. Lat. T. VI. p. 188.

quem dedit ABR. MERCKLINVS^b, quibus Paracelsicam medendi methodum, & imprimis processus chemicos explicuit. Neque tamen medicina & chemia Paracelsica contentus, ad philosophiam quoque Theophrasti commentariis suis illustrandam se conuertit. Edidit enim *Compendium astronomiae magnae Theophrasti Paracelsi, de naturalium et supernaturalium arcanorum, mysteriorum, Dei quoque magnalium ad artes et scientias adeptas consequendum optima consideratione*, itemque *de luce naturae physica ex Genesi desumpta, iuxta sententiam Theophrasti Paracelsi*, porro commentarios tres *de summis naturae mysteriis, nempe de spiritibus planetarum, de occulta philosophia, et de medicina coelesti, siue de signis zodiaci et mysteriis illorum*. *Dictionary quoque Theophrasti edito, quo obscuriorum vocabulorum, quibus in suis scriptis passim utitur definitiones traduntur*^c, praeclare de magistro suo meruit. Sed et inter polemicos Paracelsi sectatores pertinet. Thomam Erastum enim, quem Theophrastum mire conuiciis proscidisse, supra diximus, reprehendit, edita *Admonitione modesta ad Thomam Erastum, Germanum etiam philosophum ac medicum, de retractandis calumniis et conuitiis in Paracelsum ac suos perperam ac immerito datis in lucem per quatuor tomos de noua medicina*. Quin et contra Gohoryum in arenam descendit, qui Paracelsistas Germanos redarguere et emendare conatus erat, edita *apologetica retorsione veneni, quod Leo, nescio quis, Suauius in Theophrasticos euomere conatur, in proprium pectus eius, quae Gohorii Compendio medicinae vtriusque Theophrasti Paracelsi adiecta est*. Ex quo intelligimus, scholam Paracelsi in partes mature scissam inter se fuisse satis acerbè digladiatam. Dornaeo MICHAELEM TOXITEN iungimus, praeclarum in coelo Paracelsico fidus^d. Qui ex Rhaetis Storingae oriundus Dillingae in familia Ioannis a Stadion, praefecti urbis, haesit, a quo et Christophoro Stadione, antistite Augustano, et post hunc a cardinale Ottone, qui insulam quoque Augustanam gestauit, liberaliter adiutus est, ut metam studiorum arti salutari dicatorem feliciter attingere posset. In Italiam profectus, postquam optimarum literarum, maxime medicarum, fundamenta iecisset, redux in patriam a Hagenoënsi ciuitate poliater constitutus est, creatus post ista a Carolo V comes palatinus caesareus. Tanta vero felicitate in facienda medicina usus est, ut a desperatis morbis quales sunt epilepsia atque calculus, haud paucos liberaret. Adhaesit et is Paracelsi, ea tamen moderatione, ut neque in Galenum, neque in eius sectatores inueheretur, sed consilia aperiret sua, qua ratione citra veritatis praeiudicium inter vtramque sectam concordia iniri posset et tolli diffidium. Meruit is de Paracelsica disciplina praeter alia, *Onomastico Theophrasti Paracelsi*, hoc est, earum vocum, quarum in scriptis eius solet esse usus, explicatione. Stribium quoque eiusque praeparationes chemicas

Michaël Toxites.

b) loc. cit. p. 356. conf. Cat. Bibl. Bodlei. p. 213.
c) Francof. 1582.

d) M. ADAM, Vit. medic. p. 195.

micas contra adspargines Lucae Stenglini^e vindicauit. His suo merito subiungimus OSWALDVM CROLLIVM virum doctissimum, et cui plurimum debet schola Paracelsica, quippe qui confusam ante et fluctuantem disciplinam in certum systema coëgit, et imprimis inuentiones chemicas mira luce perfudit. Is auctore VLIRICO BOLLINGERO^f, qui *Encomium Wetterae Athenarum Hassiae* scripsit, virosque eruditos Veteranos eleganti carmine laudauit, post absolutum studiorum academico- rum cursum, per Italiam, et Galliam, Germaniam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam & integro septennio iter literarium fecit, virosque medicae artis excellentissimos adiit, naturam rerum vbique explorauit. Redux Papen- hemio comiti vitae morumque magister datus, hincque a Christiano An- haltinorum principe in aulam ad tuendam valetudinem vocatus est. Me- ruit is praeclare de philosophia et medicina Paracelsica, edita *Basilica chymica continente philosophicam propria laborum experientia confirma- tam descriptionem et vsum remediorum chymicorum selectissimorum, e lu- mine gratiae et naturae desumptorum*; cui in fine additus est tractatus nouus de signaturis rerum internis. Quem librum post iteratas ali- quot editiones^h pluribus selectis et secretissimis propria manuali expe- rientia approbatis descriptionibus et vsum remediorum auxit IOANNES HARTMANNVSⁱ. Bonae frugis plenus liber recte viris doctis visus est, non modo ob artis chemicae, quae in ea satis luculenter explicatur, peri- tiam, sed et ob praefationem admonitoriam ad lectorem candidum, in qua iuxta medicinae chymicae comprobata praestantiam, et hominis microcosmi excellentem dignitatem a paucissimis obseruatam de vtrius- que philosophiae gratiae scilicet et naturae mysteriis profundissimis ac reconditissimis agitur. Quamquam enim vix sanioris philosophiae peri- to illa se philosophia probabit, quam in hac tractatione Crollius statumi- nat; laudandus tamen magnopere est, quod confusa Paracelsi et sequacium *Φιλοσοφούμενα* in ordinem redegit, obscura illustrauit, et concinna lucu- lentaque explicatione proposuit. Quare, qui methodo philosophica Pa- racelsicam philosophiam descriptam cupiunt, ex his fontibus omnino fi- tim suam restringere possunt. Crollio ex academia Lipsienfi iungimus HENRICVM KVNDRATH, in ea professorem medicinae publicum, *Henricus Kun- rath*. qui ineunte seculo XVII floruit, et a G. ARNOLDO^k inter celeberrimos Theosophicos numeratus est. Edidit is librum vernacula conscriptum: *Vom hylealischen, das ist primaterialischen catholischen oder allgemei- nen chaos der naturgemaessen Alchimie und Alchimisten wiederholte, vermehrte und verneuerte naturgemaesse alchimisch und rechtlebrende philosophische Confession*^l; itemque *Amphitheatrum sapientiae aeternae solius*

e) Vid. Historia nostra ad Occonum, diss. prae- lim. §. 12. p. 22.

f) loc. cit.

g) Vid. Praef. Bas. chymicae.

h) Prima satis luculento charactere prodit Francos. 1606. 4. qua nos utimur.

i) Vid. MERCKLIN. l. c. p. 859.

k) Hist. eccl. et haer. Vol. II. p. 11, seqq.

l) Magdeb. 1598.

solius verae Christiano-Cabbalisticum, nec non physico-chymicum, trium catholicum^m, ex cuius utriusque libri titulo satis superque lector intelliget, cur in hac classe Auctor reponendus sit. Addi his posset, si Alchemistarum historiam scriberemus, IOSEPHVS FRANCISCVS BVRRHVS, non in annalibus modo medicae artis literariis, sed in ecclesiasticis quoque notissimus, de cuius vitae historia post *relationem fidei actionum, et vitae Burrianae*ⁿ, aliaque, quae res eius ex instituto delinearunt scripta^o, videndus P. BAYLE^p, quocum conferendus, qui paulo mitius de eo iudicavit G. ARNOLDVS^q: ut alios taceamus, qui res eius tetigerunt, quos nominat, et multa ad eius historiam facientia doctissime cumulat Cl. SCHELHORNIVS^r. Verum cum haec nimis prolixa sint, et ab instituto nostro longius abeant, iis non immoramur. Id modo monemus, in doctrina de spiritibus deque metallorum transmutatione, ut in vita vaga et circulatoria aliisque circumstantiis Burrium Paracelsianum haud raro ingenium retulisse. Qua de re videsis, qui placita eius nonnulla tetigit DAN. GEORG. MORHOEFIVM^s.

*Delineatio
philosophiae
Paracelsicae.*

§. XV. Postulant ordo et leges tractationis, ut his systematis Paracelsici delineationem adiiciamus. Verum candide fatemur, nobis hunc laborem videri impossibilem. Quemadmodum enim ipse Theophrastus sibi ipsi non semper constitit, et haud raro vno in loco asseruit, quod in alio iterum evertit, ita tantopere obscurissimarum vocum, cerebrinorum principiorum, et nugarum similium cumulis sua repleuit, ut satis appareat, ipsum nesciuisse, quid de omnibus statuendum sit, et claras distinctasque notiones suae philosophiae non habuisse. Quod quibus durius pronuntiatum esse de tanto viro videbitur, eos rogamus, ut vel vnum dogma de mysterio magno, omnibus mysteriis *μυστικώτερον* considerent, quod in *Philosophia ad Athenienses* proponit, et claris nobis verbis atque notionibus enuntient, quid sit illud mysterium, quod nec comprehendi potest, nec figuram, formam, colorem habuit, quod increatum est, et a summo artifice praeparatum, cui nec simile quicquam est, vel erit, quod mater quidem est, creaturarum omnium sensitiuarum & insensitiuarum, quod tamen vegetabilia et animalia in se omnia formata non habuit, ita ut singulis essentiis sua mysteria sint ad formam suam inclinantia: et tamen res omnes materiales ex hoc mysterio increato ortae sint, quia a conditore in hoc increato res omnes creatae sint, non formaliter, essentialiter, vel secundum qualitates, sed velut imago quaedam ligno impressa: ex cuius mysterii magni separatione deinde formae ortae sint innumerae, quibus res quaelibet in peculiarem suam substantiam recesserit, et ita substantialis materia apparuerit; ut compacta sint omnia, quae compingi potuerunt, reliqua autem vacua manserint. Nempe accedente magy, id est, separationis

m) Hanon. 1609. 1654. Cedro dignum opus audit CROLLIO l. c. p. 33.

n) 1670.

o) La chiave del cabinetto, de cavagliere Giuseppe Francesco Borri, Milanese Col. 1681. 12. Act.

erudit. 1682. p. 40. Item, Vita de cav. Borri, aliaque,

p) Dict. T. I. art. Borri p. 615.

q) l. c. p. 185. seq.

r) Amoenit. lit. T. V. p. 141.

s) Polyhist. lit. T. II. p. 39.

rationis principio, cuius beneficio rebus omnibus accessit particula aeternitatis, ut destrui non possit, usque ad consummationem seculi: quibus verbis rerum omnium materialium principia et origines describit Theophrastus. Quanquam enim non sine veri similitudine coniici possit, Paracelsum aliquid de materia prima Peripateticorum audiuisse, indeque hoc principium magnum, ex quo sunt omnia, sibi confinxisse, patet tamen ex proprietatibus et attributis quae illi inesse dicit, ita materiam primam ab eo asseri, ut constare sibi minime possit: quo pertinet, quod formas cum materia commiscendo materiae vniuersali, materias separatas singularum substantiarum opponit, quod formas et rationes feminales inter se confundit, et soli separationi formarum inductionem tribuit. Ipse autem cum fateatur, ignorare se, quid sit magy, id est principium separatiuum, nec posse se dicere, qua ratione rerum formae coaluerint, factis prodidit, confusissimas horum omnium notiones se in cerebro confinxisse. Sed ponamus, habuisse Theophrastum in animo distinctum accuratumque doctrinae suae systema, et cuncta iusto ordine comprehendisse, fatebuntur tamen ipsi eius discipuli, tam obscura aenigmata eum exposuisse, ut Oedipo in iis soluendis opus sit. Inde factum ut in diuersa abiret schola Paracelsica, et quilibet, ut erat ingenio promptior, et imaginatione foecundior, propria sibi principia, et quod illis inaedificauit, aedificium construeret. Quae omnia in concordiam redigere, esset laterem lauare, et dealbare Aethiopem. Non negamus quidem esse nonnulla dogmata, huic scholae propria et quasi characteristica, in quibus plerique consenserunt, qui Paracelsicam philosophiam professi sunt, qualia sunt: esse mundorum trium, coelestis, sublunaris, et humani miram inter se concordiam, eamque consensionem certis signaturis posse detegi; ad tria principia chemica, ignis virtute resoluenda, sal, sulphur et Mercurium omnia reduci, inesse ex regno siue mundo astrali quendam rebus omnibus spiritum mundanum vniuersalem, regendae naturae destinatum, quem nonnulli archaëum vocant: omnibus elementis, et imprimis aëri sua inesse principia viua, spiritualia; sed bruta, quae ad recludenda naturae mysteria possunt suo modo adhiberi, et quae sunt similia. At haec intestino sensu luminisque diuini illapsu et imaginationis diuinitus excitatae et illuminatae ministerio dum se cognoscere putarunt, in diuersissimas opiniones descenderunt, quas qui in concordiam redigere conatur, gryphes iungit equis. Attamen fuerunt ex hac schola nonnulli viri docti, qui cum clare et ordinate cogitationes suas delineare didicissent, luculentiorum aliquam Paracelsicae doctrinae faciem adumbrare conati sunt. Inter quos cum OSWALDO CROLLIO merito primus locus debeat, ut supra dictum, ex eius introductione, siue praefatione admoni-

Qqqq 3

toria,

t) Conferendus hoc loco MORHOFFVS, Polyhist. T. II, L. II, P. I. c. 16. p. 250. ubi peculiari capite de Paracelso eiusque sectae principiis multa scitu digna pulchre obseruat. Quem tu-

rius legendum commendari posse putamus, quam CONRINGIUM in libro de Paracelsica & Hermetica medicina, satis impotenter in eam inuentem.

toria, *Basilicae chymicae* praemissa, notatu dignissima huc afferemus, ut habeat Lector, unde sibi huius philosophiae imaginem quandam philosophicam animo concipiat. Cuncta vero, nisi fallimur, huc redeunt:

I. Vera philosophia et medicina, non ab ethnicis, non a creaturis discitur, sed ex Deo, solo arcanorum conditore discenda est, qui proprietates creato cuique indidit.

II. Nasci ergo debet medicus, e lumine naturae et gratiae ab interno et inuisibili homine, interno angelo, luce naturae, quae instar veri doctoris homines instruit, et exercendo confirmatur et in lucem produci-
tur Dei et naturae institutione.

III. Philosophia haec et medicina fundata est non super figmenta humana, sed supra naturam, quam Deus sanctus suo digito sublunaribus, praecipue metallis perfectis impressit, ideo verum eius fundamentum Deus est.

IV. Haec vero medicina seu mumia naturalis et naturae nucleus in sulphure continetur, totius naturae thesauro, et fundatur in balsamo vegetabilium, cui omnium actionum in natura principium acceptum referendum est; cuius quoque potestate vnica omnes omnium morborum curationes possunt absolui.

V. Fundamentum huius scientiae est, quantum minor mundus, id est homo, cum maiore et externo conueniat mundo.

VI. Ad hanc itaque medicinam opus est astronomia et philosophia; haec enim docet vires et proprietates aquae et terrae, illa firmamenti et aëris.

VII. Philosophia et astronomia faciunt internum et perfectum philosophum non solum in macrocosmo, verum etiam in microcosmo.

VIII. Neceffe igitur macrocosmi tanquam parentis dispositionem microcosmo filio, scilicet homini, accommodare.

IX. Exterior mundus est speculum in quo minor mundus, id est, homo videtur. Conueniunt autem non forma externa, aut corporali substantia, sed in omnibus viribus et virtutibus. Sunt enim vnum et idem in essentia et interna forma, forma saltem externa differunt.

X. Naturae lumen nihil aliud est, quam illius mundi visibilis cum corpore microcosmico diuina quaedam analogia.

XI. Externus mundus est figura hominis, et homo est mundus absconditus, quia visibilia in eo sunt inuisibilia, et ubi fiunt visibilia, tunc morbi sunt, non sanitates.

XII. Quia hominis materia est extractum quatuor elementorum, oportet, ut in se habeat familiaritatem cum omnibus elementis et suis fructibus: imo absque illis viuere non potest.

XIII. Deus creauit in omnibus quatuor elementis ad euitandum vacuum creaturas viuas, inanimatas, (videlicet sine anima intellectuali) quadrupli-

druplices scilicet elementorum incolas, ab hominibus ad imaginem Dei creatis, intellectu, sapientia, artibus, operationibus et mansionibus discrepantes.

XIV. Aquae sunt nymphae, vndinae, melosynae, et harum monstra, seu spuriae, firenes aquae innatantes.

XV. Terrae sunt gnomi, lemures, sylphes, montani, zonnetti, quorum monstra sunt pygmaei.

XVI. Aëris, seu nostri mundi aërei sunt umbratiles, syluestres, fatyri, horum monstra sunt gigantes.

XVII. Ignis seu firmamenti sunt vulcanales, pennates, salamandrae, superi, quorum monstra sunt Zundel.

XVIII. Similiter cor macrocosmicum quadruplex est, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

XIX. Coelestis astronomia inferioris est quasi parens et magistra, quandoquidem utrisque est suum coelum, suus sol, sua luna, sui alii planetae et suae stellae, ita tamen, ut astrologia rerum superiorum, chymologia rerum inferiorum curam habeat.

XX. Providentia et bonitate creatoris factum est, ut inuisibilia reliquorum elementorum astra in supremo elemento visibili specie repraesentarentur, motuumque leges et temporum praedestinationes clare explicarent.

XXI. Coelum duplex est, externum, ut omnia corpora in coelo firmamenti, et internum, quod est astrum seu corpus inuisibile ac insensibile in omnibus coeli stellis. Istud corpus est spiritus mundi seu naturae, Paracelso dictus Hylech, diffusus in omnia astra, seu potius est ipse omnia astra.

XXII. Quemadmodum omnia ab intra scaturiunt, et procedunt ab inuisibilibus et occultis, sic etiam visibiles corporales substantiae veniunt ex incorporalibus, spiritualibus, ex astris, et sunt corpora astrorum, et manent in astris, vnum in alio.

XXIII. Hinc sequitur, quod non solum omnia viuentia sed etiam omnia crescentia, et quaecunque in vniuersa rerum natura existunt, spiritu fidero sunt praedita, qui vocatur, coelum seu astrum, faber occultus, a quo omnis rerum procedit formatio, figura et color. Is ens feminis et virtutis Paracelso dicitur.

XXIV. Id autem non est intelligendum de corpore visibili vel inuisibili astrorum in firmamento, sed de cuiuslibet rei proprio astro. Hoc solum in eam influit, non vero illa.

XXV. Astra itaque externa nec inclinant, nec necessitant hominem, sed homo potius astra inclinatur, et sua magica imaginatione inficit. Vtriusque coeli cursus liber est, nec ab altero regitur.

XXVI. Nihilominus fructus astrorum, seu feminum coelestium, aëreorum, terrestrium, aquae, in vnam rempublicam conspirant, eiusdem anatomiae

tomiae ciues: quare societate et actionum grata vicissitudine se inuicem mutuo fouent: hic est annulus Platonis et catena homerica, nempe series rerum diuinae deferuiens prouidentiae, rerum gradaria et concatenata sympathia.

XXVII. Tria sunt rerum omnium principia, quae in omni composito inueniuntur, nempe, Mercurius seu liquor, sulphur, seu oleum, et sal.

XXVIII. Sancta triunitas, per suum triumphum prolatum verbum, fiat, omnia creauit triuna, analysi spagyrica teste.

XXIX. Deus per verbum fiat produxit materiam primam, quae ratione trium principiorum contentorum primo triplex est, et post hae tres species separatae sunt in quatuor diuersa corpora, seu elementa.

XXX. Vera elementa spiritualia custodes sunt, nutrices, loca, minerae, matrices, et receptacula totius creaturae, immo essentia, existentia, vita et actio entium vniuersorum.

XXXI. Distributa sunt in globos duos superiorem, ignem seu firmamentum et aërem, albumini et testae oui comparandum: inferiorem, aquam et terram vitello oui similem.

XXXII. In his quatuor naturis incorporeis, inanibus, vacuis, lucem et feminales rerum omnium rationes benedictione diuina semel impletas nec in aeternum defecturas, imposuit creator virtute verbi explicantis vnitam multitudinem, et spiritus ille, qui super aquas ferebatur, principia corporum adiungens, quibus ceu vestimentis et domiciliis induerentur, in mundanam hanc scenam progressura.

XXXIII. In elementorum thesauris, tanquam in abyssu delitescunt femina et astra rerum vincula, ab initio creationis collocata visibilia inuisibilibus, summa infimis coniungentia, et destinatis temporibus progredientia, quorum beneficio elementa conspirant, ac totius naturae sympathia custoditur, illorumque ministerio mundana prouincia administratur, et noua suffeccionem aeternitatem aemulantur.

XXXIV. Semina et principia rerum generationis et multiplicationis vim acceperunt a verbo.

XXXV. Nec femina ab elementis, nec corporum principia ab illis naturae legibus separari possunt.

XXXVI. Minima quaeque femina mundanam oeconomiam aemulantur, et adumbratam elementorum ac principiorum analogiam ostendunt, atque hoc pacto rebus omnibus elementa insunt, eaque miscentur atque conseruantur beneficio balsami et radicalis tincturae.

XXXVII. Ex elementis formatae sunt omnes creaturae; aëri attribuuntur animantia, terrae vegetabilia, aquae mineralia: ignis unicuique dat vitam.

XXXVIII. Corpus elementorum est res mortua et tenebricosa; spiritus est vita, et diuisus est in astra, quae suas crescentias et fructus de se dant: et ut anima suum corpus a se separat, et in illo habitat, ita etiam haec

haec elementa spiritualia in separationē rerum omnium excreuerunt a se corpora visibilia per separationem.

XXXIX. Ita ex corpore igneo emicuerunt astra visibilia, ex corpore aquae crescunt metalla, salia mineralia; ex corpore terrae crescunt arbores et herbae.

XL. Terra est duplex, externa visibilis, quae est corpus elementi, et est sulphur, mercurius salis; interna inuisibilis, quae est elementum, estque vita et spiritus, in quo astra terrae iacent, quae per corpus terrae producunt omnia crescentia: ideo terra in se continet omnium rerum semina feminalesque virtutes.

XLI. Similiter de reliquis elementis pronuntiandum est, quae vel corpus sunt, tribus istis principiis constans, vel elementum, vita et spiritus in qua astra continentur, quae instar matris e sua abyssō proferunt fructus elementorum.

XLII. Ignis noster non est elementum, cum instar mortis omnia consumat; sed quartum et primum elementum reliqua omnia in se continens, quemadmodum testa ouum, est coelum.

XLIII. Nullum elementum altero carere potest, sed semper commixtio elementorum in generatione omnium rerum reperitur.

XLIV. Quatuor dictorum elementorum astra sunt semina in quatuor matricibus, semperque duo sunt simul et vna, utpote corpus et astrum, visibile et inuisibile, corporale crescit e spiritali, manetque in eo, ac ita propagantur virtutes inuisibiles, semina, astra per corporale visibile in multa millena millia.

XLV. Quamprimum vbi semen vel astrum moritur, et putrescit in sua matrice, tunc astrum progreditur in nouum corpus et multiplicat se. Corruptio enim est causa nouae generationis.

XLVI. Hinc ratio patet, cur chymici opus habeant putrefactione et regeneratione, in qua tria prima se cum suis arcanis viribus manifestant.

XLVII. In quocunque corpore tria prima per vnionem conueniunt, illud sanum iudicari potest, sanitas enim in temperatura consistit: in quo vero non, morbum et mortis primam radicem intrasse statuendum est.

XLVIII. Morbi alii sunt elementares, e semine vel astris producti, alii sunt astrales seu firmamentales, quia oriuntur e firmamento hominis.

XLIX. Homo habet duplicem magnetem ratione corporis, partim enim astra ad se trahit, et ex illis cibum exfugit, sapientiam videlicet mundanam, sensus, cogitationes; partim vero sua vi attractiua ab elementis allicit quotidianum nutrimentum carnis et sanguinis sui.

L. Nempe firmamentum est lumen naturae, quod homini naturaliter influit.

LI. Astra seu elementa, quae spiritus sunt, sunt sine qualitate, sed producta ex ipsis sunt qualitate praedita.

LII. Morbi non curantur per contraria, ac si elementa ex homine essent

Hist. philos. Tom. IV.

Rrr r

expel-

expellenda, verum per arcana vel astra, quae medicus beneficio chymiae ex materia vltima in primam reducere potest: eaque nec calida nec frigida sunt actu.

LIII. In medio nostrorum cordium Dei spiritus habitat.

LIV. Nulla cognitio manebit in anima perpetuo, nisi sola illa, quae in abdito intellectu essentiali cognitione intrinsecus recepta est: ea vero non est, ex carne et sanguine, libris, lectione, ratione, sed in ipsa passione diuinorum, non in discendo, sed in patiando diuina hominis mens perficitur.

LV. Omnia bona naturalia et supernaturalia antea sunt in homine, verum vt per peccatum obtenebratur in nobis diuinus ille character, sic expurgato et expiato peccato rursus ille magis magisque illucescit.

LVI. Concreata est nobis rerum omnium notio, et in meditullio spiritus latent cuncta, saltem opus est excitatione a stertore peccati.

LVII. Humanus intellectus priusquam corpori iungatur, omnium scientiarum plenus est, qui corpore oppressus latet, sed excitatus splendet.

LVIII. Nobis ipsis probe cognitis secundum spiritum et naturam, tunc ostium cordis pulsanti Deo aperuimus.

LIX. Ex hac sui cognitione oritur immediate Dei cognitio.

LX. Nemo recte cognoscere poterit mundi machinam, nisi doctus a Deo. Hinc ethnicorum scripta de Deo plerumque falsa sunt, quibus philosophia deprauata est.

LXI. Omnis ergo vera philosophia e sacris literis fundari debet, et redire in Deum: et ad perfectionem omnium artium requiritur renascentia, et soli Christiani semen ex Deo ad philosophiam beneficio regenerationis habent.

LXII. Qui cognoscit se ipsum, fundamentaliter in se cognoscit omnia, supra se Deum, iuxta se angelos aeuiteros, infra se mundum visibilem et omnes creaturas.

LXIII. Homo mundi copula e limo terrae, seu totius mundi machina visibili e coelo seu coelestibus sphaeris et terra compacta, videlicet e subtilissima essentia totius machinae mundi in vnum corpus concentrata extractus et formatus est a summo spagyro in formam corporalem.

LXIV. Gerit autem homo ex parte corporis imaginem macrocosmi sensibilis et temporalis; ex parte animae imaginem archetypi: ideo in illum ingrediebantur omnes animalium, vegetabilium et mineralium proprietates, et inspirata insuper anima est.

LXV. Sicut Deus est circulus et centrum omnium a se productorum, a quo omnia manant, quod omnia penetrat, quod complectitur omnia: ita et homo ad creatoris imitationem est centrum et circulus creaturarum omnium, ad quem omnes respiciunt et vires suas in eum effundunt.

LXVI. Igitur homo omnes creaturas continet, et omnia ex summo bono manant.

manantia tecum reducitur ad fontem aeternitatis, ex quo originaliter singula fluxerunt et emanarunt.

LXVII. Sunt in homine duo spiritus, vnus e firmamento, fidereus, alius venit e spiraculo vitae, et ore altissimi est anima intellectualis a Deo inspirata.

LXVIII. Habet itaque homo tres partes, corpus mortale cum fidereo spiritu, et animam aeuiaeternam quae est domicilium imaginis Dei vel spiritus sancti in homine.

LXIX. Homo habet duplicem patrem, aeternum, et mortalem, ille spiritus Dei est, hic mundus totus cum creaturis omnibus.

LXX. In homine non est membrum, quod non respondeat alicui elemento, alicui planetae, alicui intelligentiae, et alicui mensurae ac numerationi in archetypo.

LXXI. Corpus visibile animae indumentum ac domicilium homo ab elementis habet, corpus inuisibile seu animae currum et vehiculum, quo anima intellectualis cum corpore velut vinculo connectitur, fidereum, aethereum et astrale a coelo seu firmamento possidet.

LXXII. Per hoc aethereum corpusculum anima intellectualis iussu Dei executione intelligentiarum in punctum cordis medium primum infunditur, exinde per vniuersas sui corporis partes membraque diffunditur.

LXXIII. Quia hoc corpus aethereum a coelo participat, eundem etiam cursum tenet cum cursu firmamenti, cuius vires vi quadam magnetica attrahit. Hinc sidera cum suis proprietatibus hominem penetrant, et ex fiderali spiritu possumus omnia naturalia discere.

LXXIV. Vt itaque Deus triunus est, ita et homo vnus in persona, triunus in essentia distincta, anima a Deo inspirata, spiritu aethereo et corpore.

LXXV. Tres quoque in homine mundi seu coeli reperiuntur, et a tribus mundis geritur, vel potius omnis mundi exploratissimum exemplar est.

LXXVI. Porro cum triplici mundo homo ob eam causam communicat, cum archetypo seu deali, intelligibili seu angelico, sensibili seu elementali.

LXXVII. Per communicationem cum Deo seu mente diuina anima intellectualis diuinae animae quaedam particula est, qua Deus mentis suae semina in nobis expressit; hinc nihil est in homine, in quo non fulgeat aliquid diuinitatis.

LXXVIII. Cum angelis homo symbolum habet ratione corporis inuisibilis et animae rationalis, cuius beneficio operatur et conuersatur cum ipsis.

LXXIX. Cum elementis communicat homo, quia accepit corpus physicum terrestre, mortale, ideoque etiam imaginatio spirituum elementarium sunt in homine, sed a ratione hominis velut catena ligantur, vt cum

Rrrr 2

sua

sua imaginatione quiescant. Et ob eam quoque causam, naturam animalium vegetabilium, mineralium omnium in se continet.

LXXX. Sidereum corpus est hominis genius, lar domesticus, daemon bonus, internus Paracelsi Adech, Euestrum praeficiens et propheticum.

LXXXI. Vt omne astrum, siue corpus insensibile, vel spiritus viuus licet ratione carens imaginando et formando operatur, ita et in homine.

LXXXII. Hinc imaginatio licet incorporea ac inuisibilis exaltata tamen et firmissimae fidel naturalis seu ingenitae coniuncta fons est et initium omnium magicarum operationum, et absque astralis spiritus detrimento potestatem habet gignendi et producendi corpora visibilia, et operationes quascunque mirabiles praefens, absens, supra humanae rationis captum proferre potest. Et hinc tota magia naturalis oritur, quae tamen artis adiumentum habet, et omnia inuisibiliter facere potest, quae natura facit visibiliter.

LXXXIII. Cum homo sit maioris mundi quintum esse, sequitur etiam, hominem non solum imitari posse coelum, sed illud quoque regere suo nutu atque eidem domnari, si vult. Omnes enim res habent de necessitate motum et efficaciam ad id, quod desiderat anima, magno excessu, attracta virtute ab ipso archetypo nostrorum operum, ad quem cum ascendimus, necesse est, creaturam nobis obedire totumque nos sequi coelestium chorum.

LXXXIV. Per fidem naturalem ingenitam, qua ipsis spiritibus parificamur, omnes magicae operationes atque omnia mirabilia efficiuntur, imaginatione accedente; quae in homine operatur instar solis, et omnia attrahit.

LXXXV. Efficax autem non est imaginatio, nisi prius rem conceptam attrahat per vim imaginationis attractiuam, ut ex se quasi spiritum natium imaginationis architectum procreet, postea imaginatio quasi ingrauidata imprimit. Haec est ars Gabalistica.

LXXXVI. Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hoc idem imaginatio potest producere per veram Gabaliam.

LXXXVII. Haec magiae pars, quae Gabalistica dicitur, tribus columnis nititur, primo, veris precibus, quibus Deus et spiritus creatus uniantur; secundo fide naturali seu sapientia in creatione omnibus hominibus aequaliter ingenita, et imaginatione fortiter exaltata, quae corpus quoque alienum transmutare potest *.

LXXXVIII. Qui vero imaginatione tristi et diffidentia occupantur causam praebent, ut a spiritu immundo tententur vel prorsus regantur.

LXXXIX. Mens purificata precibus et fide fulminis instar penetralia rerum attingit, superatis umbris.

XC. Vera

u) Lepidam in has nugas Paracelsicas satyram scripsit VILLARSIVS abbas im Comite Gabalis, de cuius libri historia vid. MAEUVILLE Me-

lange de literat. T. I. p. 336. ed. recentiss. ex quo emendari potest MORHOFIVS l. c. ne titulum quidem libri recte afferens.

XC. Vera et specifica medicina morborum materialium est virtus in ipsis feminibus delitescens, cuique rei crescenti in creatione insita, vi verbi; adeoque nec a stellis est, nec ab atomorum congressu, nec a mixtione corporum et forma.

XCI. Tota natura inferior in tres diuiditur partes principales, vegetabilem, mineralem et animale, in quouis regno inexhausta remediorum suppellex est.

Haec ex multis, quae mira breuitate cumulat Crollius, σύναψις placitorum Paracelsicorum, pro nostro instituto sufficet, noscere cupientibus, quid in obscurissimis Paracelsi aenigmatibus lateat. Adplicuit haec omnia ad artem salutarem Paracelsicam, et qua ratione instituenda sit, et imprimis ignis beneficio paranda docet Crollius. Quae tamen cum sphaeram nostram non attingant, non adducimus, Lectoris patientiae taedium ineptis speculationibus non excitaturi. Cuncta enim istis principiis Theophrastaeis inaedificantur, et ad harmoniam macrocosmi et microcosmi reuocantur. Quae omnia tanta magistri admiratione Crollius prosequitur, vt non erubescat asserere, sic scripsisse, vt nobis spem omnem imitationis abstulerit, in theologicis eius scriptis veritatis pietatisque perfectae e libro gratiae et naturae desumptum inuictissimum fundamentum ingrato et indigno mundo frustra manifestare conatum esse, nempe vt mens nostra ad Deum eleuetur, et oculi nostri ad veritatem erigantur acquirendam, ac per regenerationem ad beatitudinis futurae desiderium. Sine philosophia enim summe pium esse ἀδύνατον, nec philosophari quem summe posse, nisi pium. Quod vtrum verum sit, Lectori inquirendum explorandumque relinquimus.

§. XVI. Est aliud Paracelsicorum philosophorum genus, hoc loco *Alii Paracel.* non praetermittendum, quod supposita physica philosophiae parte mora- *sici theolo.* lem potissimum et theologicam secundum Theophrasti principia excoluit, *giae theoso-* et theosophiam sensu strictissimo restituisse sibi visum est. Potest id qui- *phicae culto-* dem in nostra tractatione plane omitti, eo quod eius historia in annali- *res.* bus ecclesiasticis solet enarrari. Ast cum multa tamen tetigerit, quae mere philosophica sunt, vnus itemque alter in scenam producendus est, qui in hoc stadio cucurrit, vt ex iis de reliquis iudicium fieri queat. Omnes vero in hac secta nominis celebritate et παρειδοξοφιλία superauere

AEGIDIUS GVTHMANNVS et IVLIVS SPERBERVS. *Aegidius*

Et illum quidem Sueuia nostra genuit *, ex obscuris autem latebris pro- *Guthmannus.* traxit liber famosissimus, in quo rerum omnium origines secundum principia Paracelsica explicare constituit. Prodiit liber rarissimus, et vt solet fieri, carissimus † hoc titulo: *Reuelatio diuinae maiestatis, qua explicatur, quo pacto in principio omnibus se Deus creaturis suis et ver-*

Rrr r 3

bo

*) Vid. COLBERG. Platon. Christ. P. I. c. 6. p. 288.

†) Vid. quos laudat Cl. VOGT. Cat. libr. rar. p. 432. seq.

bo et facto manifestauerit, et qua ratione opera sua omnia eorumque virtutem attributa et operationes scripto breui eleganter comprehendere, atque primo homini, ad suam imaginem ab ipso condito, tradiderit, anno cło 1519 exaratus Hanouiae cło 1519, et abditae arcanaeque sapientiae, praesertim, quae ad transmutationem metallorum pertinet, tantos thesauros comprehendere visus est, vt referat EHREGOTT. DAN. COLBERGIUS ^a, ducem quendam Würtembergicum, aliquot millium numorum impendio sibi hunc librum manu descriptum acquisiuisse, et velut pretiosissimam gazam arcanum custodiuisse. Certe tantae raritatis fuit, vt vel quinquaginta immo centum Ioachimicorum pretio venderetur, testibus viris rerum literariarum peritissimis STRVIO ^b et REIMMANNO ^c. Et tollere quidem hanc raritatis causam librumque ob eximiae sapientiae opinionem vulgatiorem facere studuit, Henricus Ammersbachius, pastor Halberstadiensis, anno cło 1519, qui eodem quo prior editio prodiit, habitu eum recudi fecit. Cum autem omnia exemplaria paucissimis exceptis, quae carcerem euaserant, publica auctoritate suppresserentur, raritas libri non imminuta, isque triginta thalerorum pretio venditus est. Nouimus autem ex cel. CHR. THOMASII ^d relatione, ministerium Tripolitanum, edito contra illud opus scripto, impetrasse, vt fisco addiceretur; fato tamen incerto tandem factum esse, vt exemplaria haecenus vinculis detenta libere distraherentur. Valde conspirant Guthmannus et Paracelsus, vt recte obseruatum viris doctis, qui de hoc libro egerunt: nam totus auctoris scopus est, historiam creationis Mosaicam ad Paracelsica mysteria ita applicare, vt theosophiae principia et effectus mirabiles inde cognoscantur. Ait enim in dedicatione: *Docere se in eo libro velle veram philosophiam, qua discimus, omnia in vno illo centro, ex quo emanarunt, quaerenda et inuenienda esse; itemque tradere se ea media cupere, quibus non solum specifica medicina, astronomia, signaturae rerum, et his similia, sed et tinctura vniuersalis et dona praeclara Spiritus Sancti, ad pernoscentas creaturas omnes et imprimis maiestatem Dei, percipi possint.*

Julius Sperberus.

§. XVII. Alter IULIVS SPERBERVS est, medicinae Doctor et principi Anhaltino a consiliis, vir portentosi ingenii, et praecipue Cabbalae Paracelsicae mirus cultor. Multa is scripsit ad hanc theosophiae partem pertinentia, quae post eius mortem pleraque edita sunt, recensita a GODOF. ARNOLDO ^e: quocum tamen comparandus COLBERGIUS

2) Offenbarung göttlicher Mächtigkeits, darinnen angezeigt wird, wie Gott der Herr sich anfanglich allen seinen Geschöpfen mit Worten und Werken geoffenbahret, und wie er alle seine Werke, derselbigen Art, Kraft, Eigenschaft und Würkung in kurzer Schrift artlich verfaßet, und solcher aller dem ersten Menschen, den er selbst nach seinem Bilde geschaffen, überreicht. Conf. ARNOLD. Hist. haer. et eccl. P. III, c. 1. Vol. II, p. 1, seqq.

a) loc. cit.

b) Introd. in hist. lit. p. 455.

c) Cat. Bibl. theol. p. 682. vbi obseruatur, p. 79. non obscura circulationis sanguinis velligia comparere, conf. Hist. Lit. Germ. P. III. p. 415.

d) Cautel. circa Praecognita Iuris Eccles. p. 41 seqq.

e) loc. cit. Voll. II. p. 13.

BERGIVS *f*, qui assertiones eius theologicas recensuit. Vixit is oriente seculo XVII, et enatae paulo post fabulae Rosacruzianorum pars quoque aliqua fuit. Qualis autem mens auctoris de hac diuina philosophia fuerit, ex libris eius, oppido raris et paucis obuiis intelligendum est. Aperuit eam in *Isagoge in veram triunius Dei et naturae cognitionem* *g*, in qua totius Cabbalisticae sapientiae fundamentum posuit in filio Dei, sapientia Dei Patris, in quam pater ex se progenerando transtulit non solum omnem suam diuinam naturam, nulla circumscriptione determinatam, sed etiam totius mundi veram et viuam ideam, siue viuens exemplar cum omnibus viribus, virtutibus, proprietatibus et pulchritudinibus, non mundano ac corporali; sed diuino, spirituali ac intellectuali modo ideas vniuersorum ac singulorum angelorum, ideam expansionis, seu firmamenti, ideas vniuersarum stellarum, elementorum, etc. et rerum omnium per circumferentias ac meditullium ad centrum vsque in mundo postea producendarum et fiendarum (Sperberius haec verba sunt) ideas omnium hominum. Quem cum archetypum omnium entium statueret, in quo omnium rerum ideae substantiales laterent, ad ideas illas cognoscendas sapientiam humanam traducere constituit. Has ideas esse dicit mentales seu intellectuales ac voluntariae seu liberrimae spontis substantias, naturam, vitam, motum, ignem, lucem, virtutem, facultatem, potestatem, proprietatem & perfectionem omnium ac singularum rerum in mundo creatarum; inuisibilesque formas essentiales, quae omnibus ac singulis rebus suum dant esse, sine quibus e creaturarum numero eximuntur, vt nihil sint. Praeter hunc autem Filium, Patrem, ait produxisse mediante Spiritu Sancto mundum, secundum ideam in Filio praeeistentem, et in hunc finem materiam primordiale, siue chaos tenebrosam condidisse, rudem et indigestam molem. Cum autem essentiales Dei proprietates sint ἀμείωτοι, ideo contendit Spiritum S. architectum, Filio loquente, i. e. mysteria idearum reuelare volente, formauisse viuas imagines, viua simulacra, et exemplaria archetypi similitudinem referentia, eaque postmodum materiae primordiali impressisse, inque varia genera et species dispersisse: atque ita chaos mortuum animasse vacuum repleuisse, tenebrosam illuminasse, confusam distinxisse, et ordinasse, crudum calore maturauisse. Et hanc idearum processionem et impressionem, vocat processionem Spiritus Sancti a Patre & Filio in mundum. Factam autem porro contendit hanc impressionem idearum per lucem, quam igneam flumen ac spirituale typum omnium et singularum idearum in archetypo retrusarum a Spiritu S. formaliter effigiatum et in vnum glomeramen coagmentatum nominat, quod ambitu suo per omnem conuexitatem circumfundit. Et ex hac luce ignea, vitam, intellectum, voluntatem, motum, actionem, vegetationem deriuat, eamque animam mundi catholicam, vel naturam vniuersalem appellat, „et

f) loc. cit. P. I. c. 6. p. 286, c. 2. p. 122.

g) Prodiit diu post fata auctoris Hamb. 1675. 8.

„et cum fluuio Eden comparat, ex quo quadruplex anima, rationalis, sensitua, vegetatiua et mineralis emanauerint. Hanc tetractyn Pythagoream esse, inque ea ita temperamenta elementorum apparere putat, vt „prima ignem, altera, ignem et aërem, tertia, ignem, aërem et aquam, „quarta, ignem, aërem, aquam et terram, et hae simul sumtae, denarium „constituant. Has animas, in multas scintillas Spiritum S. iuxta ideas „Filii et in radios multiplices diuisile ait, easque per totum chaos dispersisse, et hinc pro diuersitate radiorum et scintillarum, diuersa rerum genera species et indiuidua extitisse.“ Et hoc pacto animae notiones Pythagoricas et Peripateticas, numeri siue motus, naturae, perpetui, et *ἐντελεχείας* attemperat. Longum esset totam, quam hoc modo exorsus est auctor fabulam pertexere, ostendereque, qua ratione animarum haec quatuor genera pro sex dierum creatione discriminet, et singula suis partibus enumeret. Omnia enim ita cohaerent, vt nihil harum nugarum liceat omittere, si reliqua intelligi debeant, quod patientia Lectoris esset abuti. Sufficit annotasse, facere auctorem angelos et homines ex vno fonte ortos, deriuare, ex influxu astrorum animam sensituiam, quae sit fluuius firmamentalis, et origo animalis seu carnalis sapientiae ac scientiae, quam in brutis particulariter, in homine vniuersaliter congregatam statuit, et bruta ideo particulariter scire dicit, idque post lapsum hominibus quoque accidisse affirmat. Quartum autem fluuium, siue animam mineralem, dicit esse centrum quatuor animarum, in quo virtutes illarum omnes concurrant, et conglomerentur. Indeque concludit, quicumque centri naturam probe cognitam habet, eum nihil eorum, quae in terra coeloque sunt latere, eo quod circumferentia nihil aliud sit, quam centrum euolutum et in omnes partes expansum. In hoc centro, si hunc audias, latet materia lapidis philosophorum. Eius tres partes essentielles statuit, spiritum siue mercurium, animam siue sulphur, corpus siue sal, illique animam catholicam indit, et huic mysterio alchemiam, magiam et cabbalam inaedificat, eamque aurum philosophorum esse dicit, fixatum, mediante spiritu in terra candida. Ex quo largissima seges enascitur auctori foecundissimae imaginationis, vsum lapidis philosophorum multiplicem in referenda natura explicandi, et cabbalam hanc ita illustrandi, vt audacissimis allegoriis verba Mosis obtorto ad scopum suum collo rapiat: et vbique thesauros, tincturas, naturarum centra et similia vocabula spargit, in quibus omnibus longi esse nolumus. Quia autem scientiam huius mysterii, veram illam Cabbalam esse putat, qua naturae arcana referantur, credit autem, per essentialia Dei nomina, attributa et, quae his innituntur deprecationes et inuocationes flecti certissime Deum posse, ideo *Cabbalisticas preces*^b edidit, folis Scripturae S. formulis constantes, quorum vsum mirificum se in *Introductorio ad magiam coelestem seu diuinam sapientiam* explicaturum esse indicat, adiectis magicarum benedictionum

et

h) Prodiit Magdeburgi 1600. 8.

et maledictionum exemplis miris et efficacissimis. Hac enim arte futura praevidere, secreta inuestigare, veris diuitiis ditari, aegrotos curare, miracula edere, visiones accipere, immo ad ipsum Deum ascendere, eo vniri, et adeste, eius gaudio frui hominem posse contendit. Similia in *Mysterio magno*ⁱ differit, quae cuncta eo tendunt: Deum esse lucem, inque hoc lucis oceano trinitatem esse, et in luce habitare; ex hac luce progressum esse in mundum Filium Dei velut lucem, et ex huius luce animam protoplasti, quae et ipsa lux fit, et lucis instar propagetur, in morte vero carbonis instar extingatur etc. Quibus multa theologica prorsus *παράδοξα καὶ ἑτερόδοξα* addit, quae heic congerere non licet. Quae omnia rerum intelligentem facile conuincunt, ex Alexandrinae et Cabbalisticae philosophiae riuulis nonnulla auctorem hausisse, et cum Paracelsicis, ad effingendum theologiae corpus nouum et theosophicum coniunxisse: eo, nisi nos ratio destituit, effectu, vt febricitantium somnia videatur enarrasse.

§. XVIII. Post Paracelsum magnos motus seculo XVII Theosophiae cuiusdam assertione excitauerunt scripta VALENTINI WEIGELII. *Valentinus Weigelius.* Is ad theologiam quidem emendandam animum applicuit, et supposito latente igniculo siue scintilla diuinae sapientiae in centro hominis, diuina reuelatione excitata et inflammata, doctrinam genuinam restituere conatus est, ita vero ad philosophiam quandam theosophicam respexit, vt licet memoria eius in annalibus ecclesiasticis soleat plerumque haud parce recoli eiusque historia enarrari^k, nobis tamen ob nomen, quod factioni cuidam theosophicae dedit, indictus hoc loco non dimittendus sit. Natus est Valentinus Weigelius apud Haynenses, vt ex epitaphio eius constat^l, anno clo lxxx, errantque, qui Arterensem faciunt, et hoc fundamento nixi multis fabulis Weigelii historiam corrumpunt. Illi enim Valentinum Vigeliū, Mansfeldiensem, cuius memoria non apud omnes ob vitae singularis circumstantias, bene audit, cum Valentino Weigelio confundunt. Quod quamuis negent, et Arterae in comitatu Mansfeldensi, editum esse contra epitaphii Weigeliani fidem nonnulli^m contendunt, indubitatis tamen testimoniisⁿ constat, reuera Haynensem fuisse, adeoque a Vigelio esse distinguendum. Is tredecim annos litterarum studiis, more et methodo eo tempore in academiis recepta inuigilauit, et philoso-

i) Amstelod. 1675. 8.

k) Multos huc pertinentes laudant MART. LIPENIVS Bibl. Theolog. P. II. p. 937. PFÄFFIVS Hist. Theol. Liter. P. II. p. 363. BYDREVS Isagog. Hist. Theol. T. II. c. 7. p. 1366. seqq. maxime huc pertinet Chronicon Weigelianum, quod eius res secundum annorum seriem exponit, in Relat. Innoc. 1714. p. 22.

l) Integrum exhibet ARNOLDVS Hist. Eccl. P. II. L. XVII. c. 17. Vol. I. p. 589.

Hist. philos. Tom. IV.

m) His exemplum praeiit Io. SCHELHAMMERVS ministerii Hamburgici senior, qui secum eo anno 1590. Neostadii scholam frequentasse scripsit, in Refut. Postillae mysticae. Pro hac traditione pugnant Auctores Relat. Innoc. l. c.

n) Vid. Summe Reu. ERN. SAL. CYPRIANI Catal. Codd. MSC. Bibl. Goth. p. 112. ZELTNER. Proleg. ad Hist. Enthusiastici §. 19. p. 19. Quorum testimonio conuicti auctores Rel. Innoc. p. 1075. tandem priorem sententiam dimiserunt.

philosophiae quoque honores accepit. Tandem anno cło cło lxxvii Tschopauensi gregi pascendo praefectus, et Chemnicensi simul ephoriae adiunctus est. Nec quoad vixit, aut in doctrina suspectus aut vitae minus Christianae actae vnquam accusatus est, immo subscripsit Formulae Concordiae, siue tum cum ea consenserit, siue peculiare opinionem suas constare, illa salua, posse, sicque pacem et tranquillitatem seruari crediderit. Vnde factum, vt simulatorem eum fuisse quidam illi obiecerint. Illud certum, ad vitae finem, qui Id. Iun. anno cło cło lxxxviii contigit, in munere ecclesiastico mansisse, errareque eos, qui eo exutum ante mortem contendunt. Qui vero viuus tranquille vixerat, sane nemini suspectus erat, post mortem scriptis suis tandem in lucem protractis magnos motus concitauit. Descripserat ea Christophorus Weickartus, cantor Tschopauensis, et post pastorem sui obitum eiderat. In quibus cum a typo doctrinae, in ecclesiis Protestantium sonantis mire deflecteret, dici non potest, quantae inde lites inter theologos enatae sint. Quas tamen hoc loco enarrare, et opiniones eius singulares et paradoxas adducere non licet, sed in recentiori ciuitatis Christianae historia exponendum est. Id tamen narrationis gratia non tacendum, iustum suspicionis locum esse, multa fuisse post Weigelii mortem eius nomini supposita, nec tam mala illum doctrinae ecclesiasticae vulnera inflixisse, qualia scripta eius nomen gerentia faciunt. Hoc vero capite ideo nobis tangendus est, quia multa a Paracelso hausit, vt ipse non negat, licet a Lautensackio quoque et Schwencckfeldio, famosissimis ista aetate hominibus, nonnulla acceperit. His praeceptoribus praeantibus nouam theosophiam reiecta naturali rationis cognitione et philosophia commentus est, quae ex interna luminis diuini reuelatione discenda sit, quam diuinam quandam magiam esse contendit. Multum axiomata *παράδοξα* et falsa eleuat et excusat more suo G. ARNOLDVS, ita tamen, vt extra culpam erroris Weigelium ponere totum vix audeat. Nobis opiniones eius ad theologiam spectantes, et toties examini subiectae curae hoc loco non sunt, sed ea tantum asserta notamus, quae ad praesentem tractationem pertinent. Inter ea vero haec eminent: non extrinsecus in hominem descendere scientias artesque, sed earum semina et formas ita in eo latere, vt ab externo principio eas peti necesse haud sit, exque suo illas fundo homo excitare prouocareque possit. Tres esse partes hominis, corpus constans ex aqua et terra, anima ex igne et aëre, spiritum ex astrali

o) Conf. ARNOLD, l. c. p. 610;

p) Rel. Innoe. l. c.

q) Testes sunt scripta Gerhards, Himmels, Hunnii, Calouii, aliorumque laudat a Jo. OLEARIO in Synopsi Controu. P. V. p. 443. seqq. add. COLBERG, Christianism. Plat. P. I. p. 257. Ven. WALCH, Introd. in Controuers. relig. P. I. p. 633.

r) Dabunt, quod satis ARNOLDVS et COLBERGIVS II. cc. inter se comparati.

s) DIECMANN, Praef. ad ARNDIVM de vero Christianismo.

t) Postill. P. I. p. 195. P. II. p. 257. 266. Guldner Griff. p. 48. 49. ARNOLD, l. c. p. 592. ideo impense laudatur CROLLIO Praef. Bal. Chym. p. 65.

u) loc. cit.

astrali principio compositum, ideoque hominem microcosmum elementa macrocosmi, huncque totum in se comprehendere. Subesse cuiuslibet hominis natiuitatem certo planetae, et ab eius influxu atque constellatione, vitae eius, temperamenti ac actionum rationes pendere. Cognoscens cum cognito, intelligens cum intelligibili essentialiter vniri: duo contradictoria combinari posse in lumine reuelationis, licet id ratio respuat. Maxime vero inuisum eius nomen fuit, quod disciplinas artesque humanas omnes, quae ab interna luminis reuelatione non essent profectae, multis rationibus reiecerit; quod *κρυπτον δόγμα*, in *Philosophia mystica*, in *Arcano aureo res omnes sine errore cognoscendi* *, in *Studio vniuersali*, in *Theologia astrologizata*, aliisque multis, (modo eius foetus genuini sint) disseminauit. Neque id magnopere mirandum est, cum Paracelsica hypothese infectus, ex interno sapientiae diuinae fonte in hominem ex Deo emanante, omnem veram scientiam oriri, et ipsas essentias cognosci statueret. Id enim systema emanatum, quod veras nobis theosophicae sectae origines pandit, postulat. Quae causa fuit, cur illustris LEIBNITIVS †, Weigelio, cui magnum ingenium tribuit, aliquid ex Spinozisticis hypothefibus adhaesisse iudicauerit. Quod tamen, si accurate dicendum, falsum est, effluxus enim siue emanatio essentiarum ex Deo a Spinozismo valde differt. Habuit plurimos affectas haec disciplina Weigeli, inter quos Ezechiel Meth, Elaias Stifelius, similesque famosi sunt. Horum vero historia alibi quaerenda est.

§. XIX. Quod Paracelsus in hoc agmine seculo XVI fuit, id fuit seculo XVII ROBERTVS FLVDDVS siue a FLVCTIBVS, *Robertus Fluddus.* armiger et medicinae Doctor apud Britannos, de cuius vitae historia videndus ANTONIVS WOODIVS ‡. Natus est in prouincia Cantii anno cło lxxiiv, patre Thoma Fluddo, rationum magistro, imperante Elisabetha. Anno cło lxxci in academiam Oxoniensem missus est †, ad perficiendas seueriores literas, qua in palaestra literaria et sacram doctrinam didicit, et philosophiae operam impendit: Maxime vero salutarem artem impiger excoluit, et quodcunque arcanum et abstrusum vetus pariter atque recens aetas recondidit, perquirere studiose coepit. Academicorum studiorum curriculo finito iter literarium ingressus est, et Galliam, Germaniam, Italiam totum sexennium peragrans, quicquid natura singulare seruabat, quicquid mysteriorum ars ostentabat, quicquid sapientiae apud viros eruditissimos latebat, expiscaturus nullo labori pepercit nullisque sumptibus. Ita viris summis innotuit, commendatusque est, quorum nonnulli eius institutione vti sunt. Redux anno cło lccv, summos in
Sss s 2 medi-

u) Conf. Cl. GENTZKE Histor. philos. pag. 250.

x) *Guldner Griff alle Dinge ohne Irrthum zu erkennen.*

y) Diss. praelim. Theodiceae §. 9. p. m. 9.

z) Athen. Oxon. Vol. p. 610. Hist. Antiq. Acad. Oxon. L. II. p. 390. seqq.

a) In iuuentute armigeri dignitatem in bello meruisse scribit MERCLINVS Linden, renou. p. 94.

medicina honores apud Oxonienses suscepit, cumque artis chemicae peritia maxime excelleret, facile obtinuit, ut collegio medico apud Londinenses aggregaretur. Quo loco positus multorum admirationem et plausum meruit, cum et singularis, quam affectabat, pietas, eum commendaret, et meditationes obscurae et Cimmeriis tenebris obductae summa mysteria, licet intelligi non possent, promitterent, et arcanorum chemicorum notitia multos illi adduceret, qui capitis sui tutelam ei tradebant; unde magnus aegrotorum ad eum concursus factus est. Obiit anno aetatis climacterico anno *MDCCXXVII*, VI. Id. Sept. in vrbe Londinensi. Dicitur non potest, quam mirum Fluddus ingenium habuerit, nihil enim tam peregrinum, vel a ratione alienum fuit, quod non animo complecteretur, nihil, quod vel cana antiquitas mysterii instar commendabat, vel recentior aetas velut abditam sapientiam extollebat, quod non in sua horrea colligeret. Nactus enim imaginationis vim prorsus extra orbitam vagantem et, si verum dicendum, ex arte insanientem, quodcumque absonum et incomprehensibile nouerat, arripuit, et somnia Paracelsicae, Cabbalisticae, Magicaeque factionis confundendo in vnum, nouam theosophiam explicare aggressus est. Maxime vero, cum arti saluari et praecipue chemicae se totum tradidisset, nouum physicae genus commentus est, singulare prorsus, et non destitutum quidem eruditione et rerum naturalium experientia, at portentosis hypothesibus refertum, et nugis Rabbinarum, Cabbalistarum, Paracelsistarum, & imprimis magicis somniis ita deprauatum, ut dignosci bona vix possint. Duo ponit^b principia vniuersalia, quibus totam rerum naturalium explicationem inaedificauit; virtutem septentrionalem siue condensantem, et virtutem australem, siue rarefacientem. Quibus nihil noui dixisse, sed principia sectae Methodicorum apud veteres medicos, qui adstrictum et fluens principium posuerunt^c, recoxisse videri poterat, quemadmodum post eum *KENELMVS DIGBAEVS*^d fecit, nisi totam physicam suam intelligentiis, spiritibus, geniis repleuisset, et quae mechanica sunt, in principia pneumatica commutauisset. Cuilibet enim morbo daemonem morbificum assignat, et genium auerruncum opponit, immo totas horum spectrorum familias a quatuor ventis cardinalibus arcessit, et iis nescio quas laruas tribuit, quae argumento sunt, febricitantium affectionem eius imaginationem fuisse passam. Ut vero condensationis et rarefactionis signa dignoscantur, thermometerum adhibendum esse statuit, quod vitrum calendarium vocat, et spiritum in eo tubo vitreo comprehensum cum machina mundi accurate conspirare statuit. Id quod nititur principio Paracelsico, a Fluddo quoque admissio, macrocosmi et microcosmi siue hominis arctissimam esse conspirationem et con-

b) Conf. *MORHOF*. Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 15. §. 5. p. 246.

c) Vid. *CELSUS* de Re medica Praef.

SEXT. EMPIRIC. Pyrrh. hyp. L. II. c. 34. p. 238.

d) Institut. Peripat. L. I.

concordiam, et vniuersae naturae typum homini esse impressum. Hinc suae inuentioni, quam ex veteri codice D. annorum accepisse iactat, tantum tribuit, vt thermometri scalas vrinarias describat, et alias boreales, alias australes vrinarias in eo dignosci dicat: quae, quo loco philosophia naturalis Fluddana habenda sit, satis produnt. Naturae limitibus enim non contentus in alienas terras vbique diuagatur, et spirituum atque coelorum prouincias, coelum scilicet et terram, miscet, qua ratione hoc hominum genus plerumque philosophari solet, ratum, rerum naturam non posse explicari, nisi vbique magica perforant principia. At hoc pacto confusam et obscuram tractationem exurgere vel puer intelligit. Non magnopere quidem contradicendum esse putamus MORHOFIO^e, ingenium illi profundum et mathematicum, praesertim mechanicae, notitiam singularem tribuenti: verum nullo iudicandi acumine, nullis ordinis et ratiocinandi legibus castigatam imaginationis delirantis ferociam omnem eius eruditionem corripisse, et ad artes vanissimas portentosum ingenium seduxisse, omnes eius libri clamant, eorumque soli tituli demonstrant, qui vbique fere Cabbalam, Alchymiam, Magiam, prae se ferunt. Quo fieri non potuit, vt non mille ineptiae inter bona quaedam illi enascerentur, quae cerebrum parum sanum solent prodere. Mirum itaque non est, viros acutos, et accurata philosophandi methodo instructos Fluddum acriter reprehendisse, inter quos praeter Ioannem Keplerum, et pseudonymum Eusebium de S. Iusto, fuere Marinus Mersennus et Petrus Gassendus. Quorum ille cum infaniae Fluddanae adeo irascetur, vt eum *cacomagum foetidae et horrendae magiae doctorem* appellaret, Fluddum ita prouocauit, vt par pari relaturus illi *Certamen sophiae cum moria* opponeret, in quo lapis Lydius a falso structore Marino Mersenno monacho reprobatus, celeberrima voluminis sui *Babylonici in Genesin figmenta accurate examinatus*. Mersennus autem cum contentionis ferram reciprocare cum homine dilirantis ingenii nollet, Gassendum exorauit, vt eum castigaret, quem ideo *Examen philosophiae Fluddanae* edidisse in eius vita monuimus. Quod ab iis legendum est, qui sanum de Fluddo et theosophicis omnibus iudicium cupiunt. Hoc vero nouae physicae saxum non vno opere voluit, sed plurima eius generis scripta edidit, ex quorum titulis satis iam philosophiae Fluddanae vultus conspici potest. Edidit enim *Vtriusque cosmi historiam; veritatis proscenium; anatomiae amphitheatrum; monochordium mundi symphoniacum Io. Keplero oppositum; medicinam catholicam cum integro morborum mysterio et pulsus noua ratione; clauem philosophiae et alchymiae; philosophiam sacram et vere Christianam, seu meteorologiam cosmicam* f, et alia, quae ob inauditas, et profanas haut raro opinionones inter libros vetitos sunt relata, et caro pretio vendita s id quod

Sss s 3

impri-

e) Polyhistor, loc. cit.

f) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach, T. I. p. 683.

g) Vid. VOGT. Cat. librorum rariorum p. 255. et quos laudat.

imprimis de illis intelligendum, quae magiae praecepta tangunt ^b. Non vero contentus philosophiam nouis istis laruis induisse, ipsam quoque Mosaicam cosmogoniam suis somniis corruptit, edita *Philosophia Moysaica, in qua sapientia et scientia creationis et creaturarum sacra veraque Christiana, utpote cuius basis, siue fundamentum est unicus ille lapis angularis Iesus Christus, ad amussim et enucleate explicatur* ⁱ. In quo libro ad explicandam cosmogoniam Mosaicam machinam suam experimentalem siue calendarium vitreum, nempe thermometrum in subsidium vocat, et distinctione inter veram et falsam sapientiam allata, rerum omnium principia, cum primaria, tenebras siue materiam primam, aquam seu materiam secundam, et lucem diuinam, quae sit essentia illa centralissima omnia creans, informans, viuificans, mouens, tum secundaria et actiua, frigiditatem et caliditatem, et passiuam, humiditatem et siccitatem explicat, et veram plenitudinis et vacuitatis rationem dare nititur, quaeque condensationis et rarefactionis causa mystica sit, exponit: et tum generationis et corruptionis ortum atque etiam regenerationis atque resurrectionis mysterium detegit: et denique, de ventis, nubibus et pluuiis, niue, fontibus, fulgure et tonitru more suo agit. In qua tractatione tota ita ineluctabilis obscuritas regnat, ut diu lector haereat, quid sibi Fluddus velit: accedit scribendi ratio circumducta, periodi praelongae, et confusae; notiones incertae, indeterminatae, vagae, nihil significantes ^k, disputatio vbiue contra philosophos suscepta, et similia, quae omnia labyrinthum construunt, ex quo sine errore nemo facile exierit. Pleraque tamen, quantum nos quidem in his tenebris palpamus, ad emanatum systema redeunt: *Libro enim secundo*, sympathiae et antipathiae cosmicae indolem et principia explanaturus, supponit, Deum esse puram, simplicissimam et catholicam illam unitatem, quae multitudinem et numerum omnem in se comprehendit, adeoque omnia in Deo complicitate et idealiter fuisse, priusquam explicite aliquid compareret aut factum esset. Ex hoc vero fonte statuit amabilem et splendidum amoris catholici et viuifici spiritum effulsisse, tenebrasque litigiosas atque odiosas ab obscuro chaos siue abyssi deformis throno remouisse, ut exinde mundus ex nihilo actuali crearetur. Et ob eam causam mundi animam a Stoicis, Pythagoreis, Platonicis transmutat, et in ea omnes animas esse, exque ea procedere, et suas in ea multiplicationes habere dicit: hisque demum contrarietatem tenebrarum et lucis inaedificat, et antipathiae huius rationem inter coelum et terram etc. ostendere satagit. Quae omnia licet obseruationibus, praesertim magnetis roborare nititur, satis luculenter tamen prodidit, Cabbalistarum et Alexandrinorum scrinia se expilasse; nec ad clara principia, sed obscuras nugae omnia reuocasse. Magnetismi vim enim ab irradiationibus angelorum, quis quaeque philosophus lumen et claritatem in philosophando sectans, deriuat

^b) Monet autem MORHÆFVS l.c. T. II. p. 248. primas editiones esse optimas, in posterioribus autem multa esse omisa.

ⁱ) Goudae 1638. fol.

^k) Exemplum esse potest, quando inter voluntatem et voluntatem patris p. 66. distinguit.

deriuauerit? Talis autem cum fuerit Fluddus, mirum non est, fabulae Rosenkrucianae, quae eo tempore ex obscuro et incerto angelo laruata in scenam prodit actorem eum fuisse. Debemus enim ei, *Apologiam compendiarum, fraternitatem de rosea cruce suspicionis et infamiae maculis aspersam veritatis quasi fluctibus abluentem, et abstergentem*: itemque *Tractatum apologeticum, integritatem societatis de Rosea cruce defendentem, in qua probatur contra D. Libauii et aliorum eiusdem farinae calumnias, quod mirabilia nobis a F. R. C. oblata sine improba magia impostura, aut diaboli illusionibus et praestigiis praestari possint*. Quae ut reliqua auctoris *Φιλοσοφύμενα* omnia an talia sint, ut suo merito a diuinæ sapientiae cultoribus extollantur, Lectori pio et acuto iudicandum, et quid de hoc G. ARNOLDI¹ iudicio dicendum sit, expendendum relinquimus. Semper enim labra fuerunt, quae similis lactuca delectauit. Id nemo forte negabit, a philosophiae hortis ea lolia esse arcenda.

§. XX. Nemo autem ex hac secta vel maiorem strepitum edidit, vel ^{Jacobus} celebriorem inter huius sapientiae cultores famam consecutus est, quam ^{Boehmius.} IACOBVS BOEHMIVS, famosissimus ille Germanus philosophus, eo minus a nobis praetereundus, quia hoc potissimum auctore schola theosophica in certam formam coaluisse visa est. Vitam eius amico et sectatori Abrahamo de Franckenberg, equiti Silesio debemus, qui, quae ex consuetudine cum Boehmio cognouerat, et ab aliis fide digna acceperat, collegit, et digessit, soletque haec biographia et operibus Boehmii et nonnullis eius tractatibus praefigi^m. Praeter hunc et anonymumⁿ cl. REIMMANNO^o laudatum, IUSTVS WESSELVS RVMPAEVS^p et Io. ADAMVS CALO^r de Boehmii vita rebusque integris dissertationibus egerunt; ut taceamus, qui vel historiam fanaticorum, rerumque ecclesiasticarum seculi XVII tetigerunt^r, laudati CASP. SAGITTARIO^s, vel dogmata a fide ecclesiae orthodoxae aliena proscripserunt, et Boehmii deliramenta examinarunt, qui tum consulendi sunt, quando Boehmii de sacris dogmatibus opiniones, et contentiones describuntur. Nobis hoc loco sufficit, philosophi personam in Boehmio contueri, quod nomen illi non sectatores modo κατ' ἐξοχήν tribuunt, sed non inuiderunt quoque antagonistae nonnulli, interque eos Henricus Morus. Sequemur autem Franckenbergii narrationem, cuius fidem tamen, ipse Lector ut examinet, monemus.

§. XXI.

l) Hist. Eccles. I. c.
m) Comparere in limine Viae ad Christum, et Mysterii magni tradit REIMMANNS Hist. liter. Germ. P. III. p. 419. In prioris tamen tractatus editione Amstelodamensi 1704. qua nos utimur, non legitur.
n) In Historia Iacobi Boehmii ex propriis eius verbis concinnata, quae vernacula prodit Hamburgi 1698. 8.

o) I. c.
p) Susati 1714.
q) Wittebergae 1707. 1715.
r) ARNOEDVS Hist. eccl. et haer. P. II. L. XVII. c. 10. p. 618. IAGER. Hist. eccl. et polit. Sec. XVII. T. I. L. I. c. 6. p. 15.
s) Introd. in Hist. eccl. c. 133. f. 19. p. 899.

*Vita I. Boeh-
mii.*

§. XXI. Edidit portentosum hoc ingenium Germania, anno c^{lo} Io LXXV. Natus enim est Iacobus Boehmius in Lusatia superiori, Palaeo-Seidenburgi, qui pagus est Gorlitz vicinus, parentibus editus rusticis, iisque adeo egenis, ut filium gregi custodiendo adhiberent. Maiori tamen operi eum destinavit providentia diuina, si eius laudatores, et imprimis Franckenbergium audias. Contemptum rerum humanarum enim, detecto in spelunca quadam et neglecto magno numerorum aceruo, eum demonstrauisse, et ob ingenii praestantiam a parentibus in scholam missum praematueros ostendisse futurae flammae igniculos, narrant. Cum autem praeter rudimenta pietatis et literarum puerilium maioribus eum non destinasset parentum cura, Gorlitzii futuri instituendus traditus est. In cuius disciplina cum haereret, nonnemo, ipsi ignotus, de futura quidem famae illius magnitudine, at multis aerumnis, miseriis atque persecutionibus stipata vaticinium edidisse dicitur. Quae et alia his similia ab eius sectatoribus velut oracula tradita credet, qui volet ^t. Nobis enim ea examinare nec opus esse videtur, nec magnopere Lectori acuto et attento iucundum. Anno c^{lo} Io XCV magistri iura in ista tribu apud Gorlicenses obtinuit, et matrimonium quoque iniit cum Ianonis cuiusdam filia, quacum triginta annos concorditer vixit, filiosque genuit quatuor, quos et ipsos opificio exercendo destinavit. Licet autem in arte fellularia totam fere vitam transegisset, factum tamen, ut eius nomen omni opinione latius spargeretur, signumque quasi existeret, ad quod contrariae inter se factiones concurrerent, et inimicis inter se telis digladiarentur. Rem ita accidisse eius narrant biographi. Cum valde sub finem seculi XVI controuersis Crypto-Caluinianis exagitaretur Saxonia, multique, quid statuendum et recipiendum esset, ignorarent, ipse quoque, animo vehementer fluctuans ad preces confugit, et diuinum lumen ad capiendam rectam semitam a Deo ardentem petiit. Cuius, ipso narrante ^u, is effectus fuit, ut extra se per septem dies raptus sacrum sabbathi silentium experiretur, et ad diuinam intuitionem admitteretur. Quod licet multis incredibile videatur, temperamenti tamen Boehmiani indolem viresque imaginationis ardentis et extra se raptae consideranti, non vero videbitur abfimile, ecstasin quandam Boehmum fuisse passum. Talem enim Plotinum quoque, Iamblichum, Porphyriumque habuisse, et intuitivae istius felicitatis gaudia iactauisse, ex iis, quae *Tomo secundo* narrauimus constat, et in huius commatis hominibus, quamcunque etiam religionem sequantur, insolens haud est: unde autem iste status animi oriatur, et quare ratione anima suo imperio spoliata, commoueatur, et ad inaudita rapiatur, norunt, qui conditionem humani cerebri intelligunt. Confirmantur haec secunda eius ecstasi, quam sibi exoriente seculo XVII obtigisse, ipse quoque

^t) Conf. Io. CHR. HOLZHAVSEN Capit-
stratus Böhmico-larum tabula p. 72. Ven. WEIS-
MANNVS Hist. eccl. N. T. T. II. p. 1234.

^u) In Aurora c. 19. §. 4. seqq. T. I. Opp. p. 230.
seqq.

quoque narrat. Nam ex aspectu vasis cuiusdam stannei subitaneo, spiritum suum astralem, ait, per irradiationes Iouiales ad centrum naturae intimum raptum, et a lumine diuino introductum esse, ita, vt ex figuris, lineamentis et coloribus creaturarum externis in ipsos essentiae naturaeque illarum recessus penetrare, et quae vnus cuiusque indoles sit, intelligere potuerit. Nemini tamen hunc infusum philosophiae habitum patefecit, sed suo opificio vacauit. Donec anno cło lo c x tertiam diuini luminis collustrationem pateretur, quanta sibi mysteria de rerum omnium origine, natura, et constitutione, deque ipsis principiis diuinis naturisque intellectualibus manifestata esse, dicit, vt profundissime iis immergeretur. Quae ne angustae memoriae diffluerent, tandem anno cło lo c xii in chartam coniecit, et systema hoc Θεόπνευστον, quo omnis sapientia diuina et humana comprehendebatur, concinnauit, quem librum *Aurorae* titulo insigniuit. Et hic primus quidem ingenii Boehmiani foetus est, qui cum a rerum imperito, vt ferunt, conscriberetur, non potuit non Cimmeriis tenebris fieri obscurior. Cum enim noua sibi principia, nouas notiones, novos terminos et vocabula selegisset, quorum forte ipse distinctam notitiam clarosque sensus ignorabat, non potuit lumen vllum huic scriptioni inesse. Id quod ipsum librum legere, et meditationes eius in ordinem redigere tentaturus manibus palpabit. Nec audemus nos, ea, quam scopus noster postulat, perspicuitate, eo ordine, qui argumentum philosophicum decet, principia Boehmiana ex hoc libro enarrare, cum insuperabili nobis obscuritate latere videantur. Rogamus tamen Lectorem, vt quae in hoc libro, qui symbolicus quasi est theosophiae Boehmianae, dicuntur, praecipue de concentu et connexionem macrocosmi et microcosmi, cum Paracelsicis comaret, et sanum ipse iudicium adhibeat. Illud tamen silentio non praetereundum est, rationis lumen Boehmum ad addiscendam hanc philosophiam tum plane eiurasse, frustra esse, qui ad eius regulas et axiomata Boehmiana philosophemata exigunt. Monet enim * : *Philosopho et physiolologo futuro, Deique essentiam in rerum natura scrutaturo exorandum esse a Deo Spiritus S. immediatam illuminationem. Esse enim haec mysteria carni atque sanguini incomprehensibilia, et obscura atque δυσινετα manere, etiamsi verba legantur. Eum autem, in quo est spiritus sanctus, qui et Deo inest, et toti naturae, ex quo facta sint omnia, scrutari et penetrare posse, in totum corpus diuinum, quod natura constituit, immo in ipsam SS. Trinitatem.* Hac itaque ratione cum hoc sibi conflasset systema theosophicum, sibi quidem soli sapere constituit, in vulgus tamen res exiit, ipsumque librum pastor gregis Goricensis legendum accepit. Qui rei insolentia commotus ex suggestu auctorem ideo vehementer obiurgauit, et interposita senatus vrbanus auctoritate, librum tolli, prohiberi que scriptionem Boehmio curauit. Et latuisset forte

x) c. 2. §. 11. 12. p. 7.

forte diutius, nisi anno c^{lo} l^o c^{xxi} consul quidam vrbs istius librum hunc Marechallo aulae electoralis Saxonicae Georgio Pflugio dono dedisset, cuius concessione prelo tandem Amstelodami exiit. Ipse Boehmius facta scribendi prohibitione septennium quieuit, anno c^{lo} l^o c^{xxix} autem arrepto iterum calamo vsque ad vitae finem, quamplurimas tractationes elaborauit. Sunt, qui narrent, nouas et paradoxas opiniones Boehmii commouisse senatum vrbanum, vt ad supremum, quod Dresdae est synedrium ecclesiasticum rem deferret. Boehmii autem illuc citatum comparuisse, factoque a theologis examine, ita causae suae adfuisse, vt non solum magna eius inde existeret existimatio, sed et insons tranquillusque dimitteretur. Alii vero hanc narrationem inter commenta Boehmianae factionis referunt, acriterque ea de re circa finem seculi XVII disputatum est, inter B. Io. Iacobum Spenerum et Ministerium Ecclesiasticum Hamburgense, cum ille Boehmii scripta damnare recusaret, quod nec lecta sibi essent, nec intellecta. Quae qua ratione gesta sint, hic narrari non possunt, et in annalibus ecclesiae Protestantium exponi solent ^y. Obiit autem Iacobus Boehmius in communione ecclesiae Lutheranae apud Gorlicenses anno c^{lo} l^o c^{xxiv}, nunquam enim ab eius gremio secessum fecit: ita quoque vltima fata subiisse dicitur, vt fidem et pietatem demonstraret ^z.

*Conditio et
indoles inge-
nii Boehmii.*

§. XXII. Intelligi ex dictis potest, temperamento gauisum esse Boehmii atrabile referto, subtristi et profundo, quod imaginandi facultatem nutrire solet ardentem, foecundam, mirisque imaginum viuidarum sensusque etiam externos et neruos concutientium cumulis turgentem, quae vbi semel acriori quodam paroxysmo commouetur, ita naturalem intelligendi sentiendique facultatem turbat, vt extra orbitam vagans animus, mirisque visionibus immo raptu quoque et agitatione praeternaturali concitatus, mirabilia videat sentiatque, et ad inauditas insolentesque cogitationes deducatur. Quem ingenii Boehmiani characterem tota eius theosophia loquitur, et ecstases, quibus gloriabatur, produnt, ac tota sartago verborum, terminorum, axiomatum in eius scriptis occurrens luce meridiana clarius demonstrat. Ipsa autem symbola et imagines hieroglyphicae, quae eius libris praefiguntur, testes sunt, imaginandi facultatem, pro gubernatore atque praefide nudatam rem fere omnem absolueret. Nec aliunde tota eius theosophia deriuanda est, quam tamen non a doctrina humana se accepisse iactat ^a, ideoque a philosophis ceteris distingui voluit, ostentando, *se non secundum externum naturae intuitum, sed secundum spiritus dictamen scribere, et quae de natura rerum tradat, de operibus et creaturis diuinis, Deum spiritui suo aperuisse*. Et hoc quidem duce non rerum modo diuinarum, et spiritualium, sed naturalium quoque scientiam infusam diuinitus iactauit, in qua vero lucem et ordinem,

^y) Vid. WEISMANN. Hist. eccl. N. T. sec. XVII. T. II. p. 1231. CALO loc. cit. §. 12. seqq.

^z) CALO l. c. §. 14. 15. qui mortis circumstantias enarrat.

^a) Praef. Aurorae §. 87. 95.

nem, atque iustam assertionum consecutionem frustra requiras. Quae quamvis non sine verisimilitudine futorem auctorem prodere videri queant, suspicati tamen quidam sunt, alieno Boehmii arauisse vitulo, vel virum *Boehmii an* quendam doctum ac theosophiae Paracelsicae studio deditum ea scripta *plagii suspo-* genuisse, Boehmii nomen tantum ad excitandam admirationem rei in-*ctus?* solitae praefixisse. Immo contendit GVIL. SALDENVS in *Epistola ad Schurmanniam* ^b, eruditam virginem, nomine DESIDERII PACEI data, a Pontificii gregis asecra quodam ea Boehmio esse supposita. His tamen alii ^c testimonia hominum fide dignissimorum opponunt, qui *ἀντόγραφα* Boehmii viderunt, eiusque manum agnouerunt. Qua de re certi quid statui posse non videtur. Fatemur autem, aegre nobis persuaderi, sine alieno vitulo solum propria arua arauisse Boehmii, nec accessisse manum obstetricem, quae somnia hominis delirantis in ordinem aliquem redigeret, mutaretque et refecaret incommoda, et ad quendam disciplinae habitum refingeret. Tot enim notiones terminique ex artium disciplinarumque ambitu desumtae, in eius scriptis reperiuntur, quales sunt, philosophia, astrologia, principium, elementum, qualitas, corpus, forma, substantia, species et similia, ut clare pateat, accessisse calamum philosophiae, quae in scholis tum tradebatur, non expertem, nisi ridiculo commento dicas, Spiritum S. ista Boehmio reuelantem voces ex Peripateticis et Scholasticis circulis ad tradenda mysteria sua mutuas accepisse. Certe illud nobis dubio carere videtur, multa ex docti cuiusdam viri chartis hausisse Boehmii, quae, cum artium ab humanitate nomen fortientium, imperitus esset, deinde corruptit; scribit enim v. c. Mercurius pro Mercurius, Saliter pro Salpetrae, et similia. Nec sine graui ratione suspicamur, quicquid in contrarium clamat ARNOLDVS, Boehmii a parastata quodam libros nonnullos Paracelsicos accepisse, et ex iis sua incrustasse: id enim luculenter euincunt dogmata chemicis processibus adaptata, vocesque ex medio igne Paracelsi desumtae; obseruatum quoque viris doctis ^d, ipsa Theopraxi verba interdum apud Boehmii deprehendi. Quod tam manifestum est ex scriptorum eius lectione, ut fassus tandem sit Arnoldus, medicos quosdam ^e Paracelsicos mysteria nonnulla chemica ei tradidisse, legisse quoque eum in vltimis vitae suae annis libros quosdam philosophorum, deque iis cum viris doctis contulisse. Ceterum profunditatem speculationum abditissimarum prae se ferre libros Boehmianos, quicumque demum telam vel exorsus sit, vel absoluerit, negari non potest, mira namque omnibus paginis imaginationis foecunditas proditur. Cui si accessissent iudicandi vis iusta atque solida, quae limites euaganti animo posuisset, et disciplina iustis legibus subacta, dubitandum non est,

T t t 2

quin

b) Vid. BENTHEM. in statu eccles. Holland. P. II. c. 4. p. 427.

c) ARNOLD. l. c. p. 636. WALCHIVS Introd. in Hist. controuerf. theol. P. I. c. 6. p.

639. MORHOF. Pol. T. I. L. I. c. 10. §. 23. p. 93.

d) Hos infra nominabimus.

e) BVDDEVS Isagog. L. II. c. 7. p. 1369. Acta phil. Vol. I. p. 609.

quin inter praeclarissima recentioris aetatis ingenia potuisset numerari. Verum ab his praefidiis eum fuisse imparatissimum, nec iudicio ad discriminandam rerum veritatem a somniis ferocientis imaginandi facultatis, fuisse usum, omnis autem doctrinae vacuum extitisse, nemo negauerit, nisi Boehmio aut animo aut doctrina suppar. Certe quaecunque fundamenta philosophiae nouae et diuinae affert, non certis et indubitatis principiis atque axiomatibus constant, non iusto veritatum nexu, non aequo et accurato systematis habitu gaudent, sed solas mentis emotae imagines, velut e tripode dicta suppeditant. Quorum demonstrationem si petieris, eodem te spiritu afflandum, eodem lumine collustrandum, id est, eadem imaginandi confusione et ineptiendi somniandique ardore corrumpendum esse clamat. Mirum itaque non est, homines ut iudicio pauperimos ita ad deliria quaeuis foecundissima imaginatione aptos, cum similem viam essent ingressi, Boehmii mysteria pro traditionibus ex diuinae sapientiae abyfso promanantibus habuisse, et hoc pacto deceptos nebulam pro lunone fuisse amplexos. Sophistarum hoc iudicium esse oggerit Boehmii, obiciunt asseclae, et carere hos homines, ita iudicantes spiritu diuino afflante et illustrante conqueruntur, magno supercilio affirmantes, diuinam Sophiam non nisi infantibus et simplicissimis tradi manifestarique. Ast clamoribus hic nihil efficit, sed rationum euidentium demonstratione opus esse, quilibet intelligit, qui cogitat, non contradicere et euertere rationis lumen diuinam reuelationem, licet illud multis parasangis supergressam, nec praeter vtrumque principium cognitionis humanae, quorum illud philosophiam gignit, hoc doctrinam diuiniorum, tertium et his vel contradicens vel evertens dari posse: Esse vero pestilens emanationis dogma, quod et rationis axiomata et reuelationis traditionem vehementer conuellit violatque, cardinem theosophiae Boehmianae, adeoque a Deo inspiratum esse non posse, nec velle diuinum spiritum vocibus cassis et sine mente sonis summam sapientiam edocere. Quae omnia si expendantur, consensuros nobiscum esse omnes, quotquot partium studio non ducuntur, confidimus, totam Boehmianam disciplinam esse fructum imaginationis emotae, et delirantis: quamuis haud inuiti fateamur, occurrere apud eum non pauca, quae extra systematis nexum sensumque considerata veritates continent eximias; concedamusque, eorum, quae non intelligimus, iudicium haud facile fieri posse. Non enim hoc loco de singulis eius dogmatibus obscuris sententiam dicimus, sed de generali disciplinae eius habitu, qualis ex manifestis indiciis potest dignosci. His euiectis atque suppositis, nulli dubitamus asserere, nihil habere doctrinam Boehmianam, quod philosophiam referat. Extra se enim raptus et incerto atque cerebrino cognoscendi principio innixus, de rebus naturalibus et spiritualibus talia tradere ausus est, quae nec sibi constant et cohaerent, nec vel regni gratiae conditioni respondent. Quid enim series illa emanationum, principiorum, sephirarum, regnorum etc. velit, ipsi

ipſi Boehmianae diſciplinæ alumni dicere, et negantibus vel dubitantibus demonſtrare nequeunt, ſed ad experientiam et internam illuminationem prouocant, qua nullum adeo delirum ſomnium eſt, quod non ita probari poſſit. His accedit obſcuritas nocti denſiſſimæ ſimilis, quam rerum quidem profunditas genuiſſe his hominibus videtur, ſi verum autem dicendum, ipſa horum myſteriorum vanitas peperit. Cum enim chemico- rum aenigmatum ſymbola, quæ in ſe difficillima et incertiſſimis interpretationibus obnoxia ſunt ad res diuinas ſpirituales, ipſamque diuinam eſſentiam, et intelligentias coeleſtes definiendas tranſtuliffet, quorum omnium ideas alias non habuit, quam quæ ſuppeditatae erant ab imaginandi facultate, neceſſario iſtae tenebrae ob ipſam rei et argumenti naturam obtingere debuerunt *f.* Quamuis autem hanc obſcuritatem ſuis commentariis velut ſtellis quibusdam illuſtrare quidam ſectatores contenderint, quales fuere anonymus a G. ARNOLDO operi ſuo hiſtorico infer- tus *g.*, Auctor *Hortuli Seraphici*, Franciſcus Clingius *h.* aliique, fatendum tamen, poſt faces ab illis accenſas nihil plus nos videre, immo magis coe- cutire, quam antea, et ignes nonnullos erraticos pro lucidis fideribus de- prehendere. Ad quod demonſtrandum nihil aliud, præter lectionem librorum Boehmii et ſectorum, requiritur; cuncta enim tanta nocte premuntur, vt ipſe ARNOLDVS *i.* fateatur, metaphoras alieniſſimas et figuratam dictionem aenigmata exhibere, nec potuiſſe Boehmium, homi- nem idiotam, clare ſua atque perſpicue enunciare.

§. XXIII. Certius hæc cognoscere, et iudicium adhibere ſuum Lector poſſet, ſi, quod hætenus facere conſueuimus, ipſum Boehmii ſyſtema eius oculis liceret ſubiicere. Aſt id nobis impoſſibile eſſe, candide fatemur: cum et res ipſae nulla claritate ſe deſcribi patiantur, et verba Boehmii noua, inuſi- tata et peregrina ſignificatione detorta Latinis vocibus commode ſatis ne- queant enarrari. Lectorem itaque Boehmianae ſapientiae noſcendae cupi- dum rogamus, vt ipſum Boehmium adeat, et imprimis *Auroram* eius conſu- lat, libellumque in quo *tria diuinæ eſſentiae principia* explicuit. Illa enim obſcuriſſima eſt, et ſine hoc intelligi plane non poteſt *k.*: ipſe quoque Boehmius tractationem *de tribus Principiis* clauem et alphabethum eo- rum, qui ſcriptorum ſuorum intelligentiam affectant, ob eam cauſſam appellauit *l.* Fatemur autem, in hoc quoque libello ineluſtabilem regna- re obſcuritatem et difficultates inſuperabiles. Dabimus tamen nonnulla ex eo, tentabimusque vtrum Latine loquentem in ſcenam adducere Boeh- mium poſſimus, quia in hoc tractatu paulo clariuſ prodidit, quo tota theo- ſophia ſua tendat. Ipſe libri titulus ſolito euidentiora loquitur, promit- tit enim, *actum iri de aeterna generatione SS. Trinitatis diuinæ prin-*

*Doctrina
theoſophica
Boehmii.*

T t t 3 cipii

f.) Vol. III. p. 1564. ſeqq.

g.) Amſtelod. 1700. 8.

h.) Conf. Relat. Innoc. 1703. p. 110. ſeqq.

i.) loc. cit. p. 637.

k.) Cauſſas indicat ARNOLDVS loc. cit.

p. 635.

l.) Epiſt. XII. §. 66. p. 87.

cipii experte, et quo pacto per eam et ex ea creata sint omnia, non modo angeli et coeli cum stellis et elementis, sed et essentiae naturales omnes, et quodcunque viuit et crescit, praecipue tamen homo, ex quo creatus sit; quo modo exorta in hoc tempore sint omnia, quae iam fiunt, et quae futura tandem sint omnia. Huic igitur argumento sequentes inaedificauit assertiones.

I. Deus ipse est essentia omnium essentiarum, omnia enim ortum suum habent ex Deo ^m.

II. Cum Deus mundum, et quaecunque in eo sunt, conderet, non habuit materiam aliam, ex qua omnia faceret, nisi essentiam suam ex seipso ⁿ.

III. Spiritus actio alia non est, nisi vt se attollat, scaturiat, se moueat, seque semper generet. Et hac quidem ratione Deus est Spiritus incomprehensibilis.

IV. Tres vero generationis eius formae sunt, amarum, acerbum et feruidum.

V. Fons originalis irae et amoris ex vna scaturigine, ex vna matre est, adeoque vtrumque idem est ^o.

VI. Dici non potest, Deum esse ignem, acerbum, amarum et similia, multo minus, esse aquam, aërem, terram, quod vero ex eo haec facta sint, id cernimus. Nec dici potest esse in Deo mortem vel infernum, at haec inde orta esse dicendum est.

VII. Tria sunt in rerum omnium fonte et origine, ex quo exorta sunt omnia, spiritus, vita, actio, comprehensio omnis, sulphur, mercurius, sal.

VIII. Sal, anima est, siue spiritus oriundus, phur prima materia, ex qua genitus est spiritus, praesertim in acerbitate: mercurius quatuor continet species siue formas, acerbum, amarum, ignem et aquam; sal foetus est, quem illa generant, et acerbum est, adeoque caussa est, comprehensibilitatis ^p.

IX. Mercurius acerbus est, et amarus, nempe aqua sulphurea et ignea, res inter omnia terribilissima, verum id omne in spiritu, natura nempe originali, id est, in essentiarum essentia, Deo, natura principii experte, parente naturae huius mundi.

X. Animae origo ex primo Dei principio extat, et a Deo homini, principio tertio, inspirata est, nempe in foetum fidereum et elementarem; tradit autem in hoc primum principium DEI, ex quo, et in quo est, cum sit pars propria essentiae eius ^q.

XI. Ipfi quoque diaboli ex primo principio Dei sunt, illud enim primo-prima origo naturae diuinæ est, at ab altero principio excluduntur ^r.

XII. Anima, quae a Spiritu S. illuminatur, vere ingreditur diuinam naturam, videt enim in diuino lumine et intuetur alterum sanctae et diuinæ

nae

m) §. 1. n) §. 3. o) §. 5. p) §. 7. q) c. II. §. 2. r) §. 3.

nae generationis principium, nempe essentiam diuinam: Spiritus fidereus autem et elementaris, qui ex sanguinis scaturigine progreditur, non nisi matrem intuentur, ex qua progressi sunt, et in qua viuunt ^s.

XIII. In tres species siue formas (*Gestalten*) natura abit, quarum quaelibet aliam gignit, sua qualitate et natura praeditam ^t.

XIV. Fons acerbitalis originalis mater est, ex qua scaturigines aliae quinque profiliunt, generanturque, amarum, ignis, amor, limus, aqua ^u.

XV. Anima vero ex prima patris generatione originali per scaturientem spiritum, qui est Spiritus Sanctus ex patris lumine progressus, homini inspirata est. Ex quo sequitur, animam esse ipsam Dei essentiam.

XVI. In materia aeterna separatio fit aeterna, quae oritur in generatione aeterna, a quatuor anxietatibus, dum ex acerbi et amari congressu ignis gignitur, et in ignis fulmine lumen, ita tamen, vt suum cuius fonti ius et natura sua conseruetur ^x.

Non penetrabimus altius in hanc syluam densissimam, et quo longius mirus generationum et emanationum architectus progreditur, eo obscuriorem. Principia enim et fontes principiis et fontibus cumulat, qualitates acerbis, amaras, acidas, dulces ponit, matrices, generationes, foetus et similia excogitat, malos fructus cerebri somniantis. Quae omnia eo tendunt, vt scaturigines per varias classes, species, et gradus ex Deo emanantes, quibus rerum omnium essentias constare ait, describat. In quo maxime ridiculum est, quod interdum etymologia quaedam inepta, puerilis et absfona occasionem foecundissimae imaginationi Boehmii supeditet noua principia principiataque, nouos fontes, formas et naturas rerum comminiscendi, quo fieri non potuit, vt non entia imaginaria et cerebrina coaceruentur innumera. Similia quoque in *Psychologia*, siue *Quaestionibus de anima* ^y habet, in qua Quaest. I. ^z Globum philosophicum rerum omnium origines depingentem exhibet, Gnosticorum deliriis haud absimilem. Qui libellus, cum a Io. ANGELO WERDENHAGENIO Icto Helmstadiensi Latine versus sit, et frequenter occurrat, Lectorem, harum lautitiarum cupidum ad eum ablegamus. Mirum autem philosophum ipso Heraclito *σκοτεινώτερον*, eas quaestiones tetigisse, quae summos semper philosophos exercuerunt, qualis est, animae propagatio, natura, operatio. Quas ita explicat, vt vel ex hac sola Boehmii psychologia sit manifestissimum, in excludendo hoc foetu accessisse manum auxiliatricem philosophiae in scholis tum agitatae peritissimam; ad cuius terminos et definitiones ita principia Boehmiana applicata sunt, vt noua dogmata constituent. Et tamen in epilogo auctor excusationem praetendit, quod artis ignarus, verbis idiotarum magna haec mysteria inepte enuntiauerit, quamuis ita turgidus, vt haec omnem scholarum sapientiam longe superare

s) §. 4.
u) §. 11.

t) c. III. §. 9.
x) c. IV. §. 19.

y) Vtrimur editione Amstelodamensi 1648. 12.
z) p. 28.

rare ostendet. Ex his vero omnibus vt tandem his nebulis Lectorem liberemus, licet satis obscura et incomprehensibilia sint, (vt solent esse, quae imaginatio lasciuiens et ratione non castigata parit) constare tamen palparique a Lectore posse putamus, systema emanatium, secundum quod Deus rerum et essentiarum fons omnis est, ex quo omnia effluerunt, caput cardinemque immo totam animam systematis Boehmiani esse, et huc omnia tendere, vt positis principiis quibusdam secundis, siue principiatis, emanationum diuersitates, modi, discrimina patefcerent. Id adeo apertum, et a B. HINCKELMANNO^a tot locis scriptorum eius demonstratum est, vt prolixè probari haud sit opus. Nam non spiritus solummodo, sed omnem quoque materiam ex scaturiente Deo emanauisse, vbique tradit; sic vt non erubescat scribere in *Aurora*^b: *Totam diuinam SS. Trinitatem scaturiendo emanandoque corpus imaginemque ex se configurasse, velut Deum quendam paruum; item c: Naturas et creaturas omnes ex Dei virtute ab aeterno progrediente ortas esse.* Immo verbis satis clavis obscurissimum principium emanationis omnis ita explicat^d: *SS. Trinitas immutabilis, est substantia triumphans, scaturiens, mobilis, in qua omnes virtutes sunt, vt sunt in natura. Haec enim aeterna mater naturae est, ex qua coelum, terra, sidera, elementa, angeli, diaboli, homines, animalia, et quaecunque facta sunt, originem atque essentiam acceperunt. Si quis coelum, terram, stellas, elementa et quaecunque sunt vel sub coelis vel super coelos nominat, hoc ipso totum Deum nominat, qui virtute sua ex se procedente essentiam suam ita corpoream fecit.* Quae multis quidem impudentissimum atheismi genus visa sunt, reuera autem systema emanatium aperte produnt, secundum quod Deus mundus expansus est. Non ignoramus, fuisse, qui castiores sensus his et similibus Boehmii verbis tribuant; ast eos audiendos non esse, vel haec vna ratio euincit, quia abiecto emanationis ordine et principio totum Boehmianum systema corrui. Nos Lectorem potius, si patientia gaudet hisce deliriis immorandi, hoc doctrinae aedificium cum Cabbalistico comparare iubemus^e, certi, multis, quae obscurissima in Boehmio videntur lucem affulsuram inexpectatam. Non enim principia tantum inter se conueniunt, sed et termini vocesque ex hac schola desumptae videntur. Vnum dogma de Adam Kadmon et Sephiris siue scaturiginibus lucis diuinae in eo fulgentibus et ex eo diuersis gradibus emanationibus, reuolutionibus procedentibus si cum doctrina Boehmii in *Aurora* allata conferatur, rem mirifice illustrabit. Simili prorsus modo enim de Filio Dei ex Deo genito, de origine angelorum ex eo, de profluentibus ex eo spiritibus fontanis, siue Sephiris (*Quallgeister*) de reuolutione, proportionemutatione et ascensu qualitatum in diuina natura, de tribus principiatis in diuinis,

a) In directione fundamenti Boehmiani.

b) § 26. p. 30.

c) §. 30.

d) c. IV. §. 32. 33.

e) Conf. H. MORI Iudicium de Boehmio.

uinis, et septem spiritibus naturae, de anima hominis diuina, fiderea et elementari differit. Quae si non probant, multa eum vel, qui materiam illi subministrarunt, a Cabbalistic accepisse, id tamen euincunt, simile de eius placitis iudicium esse ferendum, eaque eodem modo intelligenda, vt illa. Nisi enim secundum significationem systematis emanatiui theosophiam Boehmianam explices, sensum prorsus nullum, lucem nullam in eius praeceptis inuenies. Plura ex ipsis eius scriptis haurienda sunt, multoties editis, et vno fasce anno 1691 Amstelodami vulgatis, quibus diutius cum taedio Lectoris inhaerere non licet.

§. XXIV. Habuit Boehmius sectatores multos, vt obscura et intellectu difficilia plerumque admiratores haud paucos inueniunt. Qui tamen cum plerumque ad theologiam, cui mysteria Boehmiana intulerunt, respexerint, non hoc loco omnes enarrari possunt, sed in annalibus ecclesiasticis producendi sunt: consuli autem debent, quos cumulauit virorum praestantissimorum CASP. SAGITTARIUS^f, MATTH. CHR. PFAFFIUS^g, COLBERGII^g, ARNOLDI^h, WALCHIIⁱ aliorumque diligentia. Quamuis Paracelsi quoque et Fluddi sequaces huc trahi possint, qui seculo XVII prodierunt. Paracelsus enim haud pauca debere Boehmii supra obseruauimus, a Fluddo autem non pauciora eum accepisse quorundam, et nuper demum, cel. MOSHEMII^k coniectura fuit. Fate-mur tamen, posterius nobis non verisimile videri; eo enim tempore, quo Boehmius Auroram scripsit, libros suos vel nondum vulgauerat Fluddus, vel in Germania tamen innotescere et in manus futoris Gorlicensis peruenire non potuerunt, Boehmius quoque ante Fluddum fatis functus est, et ipsa, nisi fallimur, vtriusque principia dissident. Quaecumque autem schola Boehmio affinis fuerit, illud certum, concurrisse ad factionem Boehmianam, quotquot ingenium exagitauit *ἐτερέκλιτον*, et delectauere principia vaga, et dogmata tritam viam deferentia: quos nosse omnes et in scenam adducere, esset otio lectoris atque patientia abuti. Nos paucos et celebriores tantum considerabimus.

§. XXV. Fautit vehementer Boehmio Silesia^l, et complures Boehmii produxit affeclas. Inter quos praecipue notandus est Balthasar Waltherus, Glogauensis, Doctor medicinae, artisque chemicae consultissimus. Is enim amplissime Boehmio fauisse, et, inter amicos eius primum locum obtinuisse dicitur. Memorabile est, quod de eo narrat FRANKENBERGIVS^m, sexennio eum per Syriam, Aegyptum, Arabiam, Per-

f) *Introduct. in Hist. Eccl.* p. 899. SCHMIDTUS Supplem. p. 671.

g) *Hist. lit. theol.* P. II, p. 348. 364.

h) *Christianism, Platonico-Hermet.* P. I. p. 107.

i) *loc. cit.* p. 651. *Descript. theol. myst.* p. 592.

j) *Introd. in Hist. Controu. Theol.* P. I. p. 646.

k) *Hist. Christ. rec. Sec. XVII. c. f. I. c. 4. §. 28.*

p. 399.

l) Vid. WERNSDORF. *Disp. de Fanaticis Silesiorum.*

m) *In Vita Boehmii* §. 18.

Perfiam iter fecisse, iactareque solitum a Chaldaeis et Arabibus astronomicam, chemiam, magiam, cabbalam se didicisse. Qui cum domum rediisset, percepta fama de Boehmii noua sapientia, ad eum Gorlicium venit, et trimestre apud eum commoratus est. Verisimilitudine ergo non destituntur, qui contendunt, ab hoc viro Boehmum, hominem cetera *idiotum*, notiones et principia Paracelsica, chemica, magica, quorum tot vestigia in eius scriptis extant, didicisse, et fortean illum quoque manus emendatrices eius scriptis admouisse. Illud sane tradit ERASMVVS FRANCISCVS, nescio qua fide, Boehmum sua scripta emendanda Walthero Dresdam misisse, quo loco illi officinae chemicae, quam elector instruxerat, praeerat. Et hic ille *Mysteriophilus* est, ad cuius *Quaestiones de animae origine, essentia, natura, facultatibus et statu* respondit BOEHMIVS, vt supra dictum. Praeter hunc medicum alius quoque artis salutaris custos, Tobias Koberus familiaritate Boehmio innotuit. Is enim Gorlicii medicinam fecit, et intima familiaritate futuri Gorlicensi iunctus fuit, vt ex epistolis eius nonnullis, *Epistolis Boehmii theosophicis* insertis liquet. Sed et Cornelium Weisnerum et Fridericum Krausium, medicos inter familiares Boehmii fuisse, nonnullis obseruatum est. Id quod ideo notandum, vt constet, quo canali ad Boehmum opinioniones, voces, termini Paracelsici, chemici, magici, profluxerint, licet artis medicae chemicaeque esset imperitus. Multum vero inter amicos Boehmius debuit Abrahamo a Franckenberg, Oelfnenfi, equiti Silesio, anno 1610 nato. Qui cum satis ingenio valeret, et eruditionis copiam possideret haud contemnendam, sectarum Christianarum dissidiis offensus totum se Boehmio tradidit, et non eius modo scriptis obstrictus est, sed et secundum principia Boehmiana librum *de Fundamento sapientiae; viam veterum sapientum; triadem mysticam, et gemmam magicam* edidit, vt alia taceamus, enarrata CASP. SAGITTARIO. Apologiam autem pro Boehmio scripsit Io. Theodorus a Tschesch, Friderico Palatino principi, et post hunc Ioanni Christiano, duci a consiliis, de cuius itineribus, fatis et vitae historia, videndus praeter G. ARNOLDVM, GOTTL. WERENSDORFIVS. Obiit post vitam vagam et exulem medio seculo XVII, apud Elbingenses in Borussia, et edita quoque HENRICI PRVNII *Introductione in notitiam scriptorum viri theosophi Iacobi Boehmii*, de hac factione pulchre mereri conatus est.

§. XXVI. Nemo tamen Boehmianae factionis, nomen suum magis fecit memorabile, quam QVIRINVS KVHLMANNVS, infelici tragicoque vitae exitu notissimus, cuius res prolixè narrant AR-

NOL-

- n) In contractis telis calumniae Levi p. 223.
 o) Vid. ARNOLD. l. c. p. 652.
 p) ARNOLD. Hist. Eccl. Vol. III. pag. 92.
 WERENSDORF. l. c. §. 18. CALO loc. cit. c. 2. §. 3.
 q) loc. cit. p. 902.
 r) P. III. c. 9. p. 93.
 s) loc. cit. §. 17.
 t) Amstelod. 1684. 8. lingua Germ.

NOLDVS^{v)}, WERNSDORFIVS^{x)}, BENTHEMIVS^{y)}, BAYLE^{z)}, alii-
que a SAGITTARIO^{a)} laudati. Natus in celebri Silesiae metropoli Vra-
tislaviae anno cło 10 c l i i, parentibus honestis, adolescens ingenium prodi-
dit praecox, ac singulare, paradoxum et a via declinare promptum. In le-
nensi academia Themidis sacra amplexus, ab aliorum conuersatione vi-
tae singularis affectatione abhorruit. Tum ad Batauos abiit, Lugduni-
que fummos in iure honores affectans de emendando corpore iuris cogi-
tauit: morbo vero grauissimo correptus ad reformandum restituendum-
que regnum Dei animum adiecit, et vt huic animi instinctui pareret, in
Britanniam, Galliam, ipsasque ditiones imperii Turcici excurrit, male
tamen mulctatus anno cło 10 c l x x x v i Vratislauiam rediit. Vbi cum
quiescere eum vel animi impotentia, vel fatorum iniquitas non fineret,
nouum iter ad Sarmatas suscepit, et in Moscouiam tandem venit, adeoque
si non impie, imprudenter tamen res suas egit, vt blasphemiae accusatus
exitiali tandem rogo anno cło 10 c l x x x i x, IV. Non. Octobr. deleretur.
Hunc ad extremum furorem seduxisse imaginationis ferociam fatendum
est, si vera sunt, quae de eo narrantur. Nihil enim tam paradoxum,
vagum, absonum, quod non miris coloribus pingere auderet. Mirum
itaque non est, artem Lullianam, combinatoriam et similes nugas vehe-
menter illi placuisse, et pro Boehmio quoque eum verba fecisse, acriter-
que pro eius Θεοπνευστος dimicauisse. De quibus tamen eius somniis co-
natibusque deliria mentis aperte prodentibus, ne nimii simus, hoc loco
plura dici non possunt, adeundus autem est, qui, quantum satis est, dabit
D. G. MORHOFIVS^{b)}. Verum ne inspirationis diuinae Boehmio testis
ipse inspiratus deesset, ex Anglia prodiit IOANNES PORDAGE, me-
dicinae Doctor, Leadiae virginis factioni quoque addictissimus. Qui
cum diuinas reuelationes visionesque iactaret, systematis Boehmiani di-
uinitatem a Deo edoctum se esse testatus est. Quod vt noua luce collu-
straret, vulgauit *Metaphysicam veram et diuinam*, per Lothum Vische-
rum Germanico habitu postea in lucem productam^{c)}, itemque *Sophiam*,
siue *detectionem coelestis sapientiae de mundo interno et externo*; porro
theologiam mysticam, siue *arcanam mysticamque doctrinam diuinam de*
inuisibilibus aeternis, nempe mundo et globo archetypo, siue mundo mun-
dorum, essentiis, centris, elementis et creationibus, non rationali arte
sed cognitione intuitiua descriptam. Concedenda laus Pordagio, et ordi-
nis et claritatis paulo meliorem eum curam, quantum argumenti natura et
indoles patiuntur, habuisse, quam Boehmum, et systema theosophicum
luculentius exornasse. Ipsa tamen dogmata cum mysteriis Boehmianis
concordant, et eiusdem commatis sunt. Statuit enim: spiritum aeterni-
tatis

V v v v 2

tatis

v) P. III. c. 19.
y) Statu Eccles. et Schol. apud Batauos P. II.
p. 344.
z) Diq. T. III. art. Kuhlmann, add. Relat. In-
noc. 1711. p. 755.

x) loc. cit.

a) l. c. p. 902.

b) Polyhist. T. I. L. II. c. 5. §. 63. p. 361. seqq.

c) Francofurti 1715. 8. vid. Relat. Innoc. 1715.
p. III. P. F. A. E. Hist. Lit. P. II. p. 322.

tatis esse essentiam essentiarum et causam causarum; Patrem esse monadem, Filium dyadem, Spiritum S. triadem; mundum primum et aeternum a Deo creatum haud esse, sed genitum exclusumque ex Deo, adeoque substantiam esse purissimam. In hoc mundo aeterno esse millies millia spirituum simplicissimorum, ab angelis diuerforum, cum hi ex formis naturae aeternae facti sint: illos enim esse purissimos, supernaturales et abstractos spiritus, exeuntes a patre, vnitae summa fonteque spirituum: inter eos autem septem reliquis anteire. Huc autem omnem philosophiam suam reuocat ^d, vt septem illi spiritus archetypi in sophiae vnione, et hinc cum spiritu hominis aeterno resuscitato coniuncti, efficiant magum, philosophum durum, astrologum peritum, chemicum expertum, medicum honore dignum, theologum beatum, verumque Christi discipulum. Cuius sapientiae alumnos tota illa societas, quae Philadelphiensis nomen sibi arrogauit ^e, comprehendit, de quibus videndi, qui res ecclesiae superioris seculi enarrarunt ^f, vel mysticorum historiam literariam exposuerunt, G. ARNOLDVS ^g et PETRVS POIRETVS ^h. Solet etiam inter Boehmii afsecas referri IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS, pastor ecclesiae Bietighemenensis, in agro Wurtembergico, qui ob dogmata Paracelsica, Boehmiana, et similia munere exutus strenue pro causa Boehmii pugnavit, tandemque cum familia ad Batauos recessit, apud quos ipse Roterodami obiit, reliqui in Pensylvaniam transfretarunt, de cuius scriptis fatisque inter se comparandi FRIDERICVS BRECKLINGIVS ⁱ, ANDREAS CAROLVS ^k, CL. FISCHLINVS ^l, alique.

Io. Iac. Zimmermann.

Aduersarii Boehmii.

§. XXVII. Quemadmodum amicis et sectatoribus Boehmius non caruit, ita magnus quoque eorum numerus est, qui inimicis in eum signis insurrexerunt, et fanaticismi, enthusiasmi, ipsiusque atheismi eum accusarunt. Quos enumerare eo minus opus est, quo minus plerique in hunc campum possunt adduci, eo quod theologicis armis contra illum in aciem processerint. Multos nominant ARNOLDVS ^m et PFAFFIVS ⁿ, qui consulendi. Inter hos sunt, qui praeter enthusiasmi notam atheismum Boehmio obiciunt, eo quod Deum esse mundum expansum, exque Deo emanare omnia statuerit, sicque mundum in Deum conuerterit. Id quod tam impium visum B. VDDERO ^o, vt Spinozismi eum reum ageret, in quo praeuenter habuit ABR. HINCKELMANNVM ^p. Recte tamen et distincte de hac accusatione statuendum est. Et ipsum quidem, quod ei obicitur, dogma, omnia ex Deo emanare, omnium rerum essentias in Deo consistere, redire omnia in Deum, toties ingeminavit commendauitque Boehmius, vt laterem lauare cen-

^d) I. c. p. 506.

^e) Vid. LAEGER, pec. Diff. de Societate Phil. adelpiensis inserta Hist. Eccl. Sec. XVII.

^f) ARNOLD. I. c. p. 652. P. IV. p. 377. WEISMANN. Hist. Eccl. T. II. p. 1106.

^g) Descript. theol. myst. p. 385.

^h) Bibl. myst. select. p. 174. 176.

ⁱ) Apud ARNOLDVM I. c. P. III. p. 775.

^k) Innocentia Wurtembergica p. 50.

^l) Memor. Theol. Wurtemberg. Suppl. p. 230.

^m) I. c. p. 650.

ⁿ) I. c. P. II. p. 361.

^o) Isagog. Bibl. theol. p. 1371.

^p) In detect. fundam. Boehm.

cenfendi fint, qui verbis eius fenfum magis commodum affingunt. Supra enim obferuat, totius fystematis Boehmiani fundamentum id effe, et fine eo confiftere non poffe. Aft qui Spinozifmum ex emanatiuo Systemate exculpant, nimii funt. Ille enim vnam tantum fubftantiam certis tantummodo modificationibus diftinctam, nempe rerum vniuerfitatem, Dei loco agnofcit, hoc pofita diuinitate, res omnes ex ea emanationis lege effluxiffe ftatuit. Quo pacto licet res omnes ex effentia diuina participent, fua tamen fubftantia peculiari gaudent, et formaliter a fonte fuo differunt, fuos quoque effentiae et perfectionis gradus, et limites diuerfos habent. Et ita quidem Deus cum creatura, cauffa cum effectu non confunditur, nec emanatiuo fystemati atheifmus poteft obiici: aft parum leuius id errare fatendum quoque eft, cum non minus periculofum deifmum inuoluat, effentiam Dei fimpliciffimam in partes difcindat, et omnia diuinitatis particulis repleat. Quod omni fere aetate maximas veritati diuinae infidias fturxiſſe, exempla tot philoſophorum emanationis hypothefin admittentium comprobant. Ex quo tandem, nobis non praeſentibus Lector ipſe ſententiam de ſchola Boehmiana dicere poterit.

§. XXVIII. Longe elegantius ornatiſque hanc ſcenam inſtruxit *Io. Baptiſta*
IOANNES BAPTISTA VAN HELMONT, toparcha in Me- *Helmontius.*
rode, Royenborch, Oorſchot, Pellines, medicus ſuperiori ſeculo celeberrimus. Cuius vitae hiftoriam attentione dignam ne ignoraremus, ipſe cauuit; duobus enim locis ^q ſcriptorum fuorum rerum fuarum circumſtantias deſcripfit, quae diligenter inter ſe comparanda, et quae Filius Franciſcus Mercurius Helmontius de vitae eius exitu in literas retulit ^r adicienda funt, quod neglexiſſe ARNOLDVM, WITTENIVM, REIMMANNVM ^s, qui res eius attigerunt, merito miramur. Natus eſt Ioannes Baptiſta Helmontius, ex antiqua generoſaque proſapia ^t, Bruxellis anno clō lō LXXVII, fratrum ac ſorum poſtremus. Puer indolem excitatam, ingeniumque praecox, quodque tritam viam deferere auderet, demonſtrauit, triennis autem calamitoſiſſimo Belgii tempore anno clō lō LXXX parentem amiſit, cumque filiorum poſtremus eſſet, in ſtudiis educatus eſt. Quibus tanta alacritate mentis ſue contentione infudauit, vt annos natus ſeptemdecim philoſophiae curſum iam abſolueret, eosque doctrinae proſectus demonſtraret, quibus permoti profeſſores medicinae Louanienſes eum elegerunt, qui lectiones chirurgicas in collegio medicorum praelegeret. Quamquam autem fatetur, temerarie ſe et incogitanter egiſſe, ea docere praefumens, quae non intelligeret, ad eius tamen temporis conſuetudinem ſe attemperauit, qua auctorum opiniones
Vvv v 3 nullo

q) In Confefſione T. I. Opp. p. 9. edit. Lugd. vnde reperire WITTENIVS Memor. Med. p. 125. ARNOLDVS H. E. P. III. c. 8. p. 71. REIMMANN. Hiſt. liter. Germ. Vol. III. p. 437. et tum in Tumulo peſtis T. II. Opp. p. 146.

r) In Praefatione Opp. parentis praemiſſa.

s) Il. cc. FREHERVS Theatr. p. 1374. qui negligentiffimus hoc loco eſt.

t) Arma gentilitia exhibet titulus.

nullo fere delectu habito iuuentuti proponebantur. Erat autem librorum heluo et notabilia cuncta in locos communes redegerat, ita vero diligentia eminebat, ut a paucis superaretur. Mature vero perspexit, quam longe a vera eruditione abesset, cognouitque, quam mire ab arrogantia professorum iuvenes creduli simplicesque deciperentur. Contraxit itaque se in calculum, ut suo iudicio cognosceret, qualis quantusque philosophus esset, et an ad veritatem adspirauisset. Quod examen cum candidè suscepisset, comperit se litera inflatum, et plane nudum, nisi quod artificiose alterari didicisset. Qua re ita aperti sunt Helmontii oculi, ut se nihil scire intelligeret. Et astronomiae quidem haut leuem operam impenderat, quod in argumento physico aliquid scientiae promittere sibi videretur: logisticam quoque et algebram, loco oblectationis, quoties tedium lectio adduxerat, coluerat: hisque Euclidis elementa iunxerat, et *Cyclognomicam* CORNELII GEMMAE. A quo cum Copernicum vnice commendari videret, non destiterat, donec eundem sibi familiarem fecisset. At cognitis eccentricitatibus, coelorumque gyris, cognouisse se, ait, non impenso tempore dignum fuisse, quicquid de coelis acquisiuisse praesumisset. Coepit itaque astronomiae quoque studium apud eum vilescere, quod parum certitudinis ac veritatis promitteret, inania vero suppeditaret quam plurima. Indignatus ergo suae ignorantiae, magistri artium titulum recusauit, cum ne vnā quidem artem secundum veritatem, sed secundum apparentiam tantum, didicisset. Hincque factum, ut omnis, quae in scholis tradi solet disciplina Helmontio per omnem vitam valde forderet, isque in illam, quocunque loco posset, inueheretur. Id quod mire quidem placuit G. ARNOLDO eandem vbique tibiam inflanti, recte autem, nisi fallimur, ex intolerabili fastu, quo praeter se atque sua omnem eruditionem Helmontius deprimat atque contemnit, et se solum sapere putat, colligitur, animi typhum eum seduxisse, ut non vanitatem tantum disciplinarum nonnullarum, sed omnem quoque eruditionis orbem fastidioso sperneret animo, ratus se ad excitandas scientias meliores a Deo esse missum. Id quod vidit notauitque in Helmontio HIERONYMVS HIRNHAYM^{u)}, qui non ineleganter ita de eo pronuntiat: *Plures Helmontium voluerent, nisi stilo tam arroganti et supercilioso scripsisset. Imprimis enim tanquam a Deo ad reformandam philosophiam simul et medicinam, ad penurias ut vocat, scholarum caecitates et credulam ignauiam corrigendam esset vocatus ac delegatus, dicit se veritatem docere compulsus, et nouam condere philosophiam, ac omnia pene rescindere a prioribus tradita.* Sed audiendus porro de vitae suae ratione et studiorum modo Helmontius. Is ad Iesum Dei filium conuersus orauit, ipsum vocaret, quo videretur. Docebant eo tempore Louanii philosophiam Iesuitae, rege licet, proceribus et academiae doctoribus ipsoque pontifice Clemente VIII inuitis. Apud quos cum Martinus

u) De Typho humani generis c. XV. p. 165. probante I. F. BUDDEO Isagog. P. I. p. 22.

nus Delrio disquisitiones magicas exponeret, huic praeceptori adhaesit: at pro messe se solas, ait, stipulas inanes rapsodiaque pauperrima collegisse, iudicio priuatum. Ad moralem itaque philosophiae partem conuersus, cuius illi sensum quendam Seneca et Epictetus iniecerant, hanc esse iudicauit, quam graui silentii iugo redimendam Pythagoras censuisset. Placuit quoque austeritas persuaso, paucis mutatis Capucinum esse Stoicum Christianum, aeternitatis quoque arrisit studium, sed rigidiorē sectam renuit valetudo tenerior. Scriptis Thomae Kempisii et Tauleri autem excitatus Dominum rogauit, vt vires daret ad amandam sectandamque veritatem nudam. Mire autem cum se per Stoicam philosophiam in perfectione Christiana profecisse crederet, ecce somnio ab ea reuocatur. Enarrabimus illud ipsis eius verbis, cum memorabile et accuratum de Stoica ethica iudicium suppeditet. *Videbar, scribit, factus bulla inanis, cuius diameter a terra in coelum vsque vergeret: superne enim eminebat sarcophagus, inferne vero loco terrae abyssus erat obscuritatis: horruum immensum, simulque excidi extra omnem rerum, meique notitiam. Ad me vero rediens, intellexi vnico conceptu, quod in Christo Iesu viuimus; mouemur et sumus, quodque nemo vel nomen Iesu ad salutem dicere, sine peculiari gratia Dei possit; quod continue orandum sit, et ne nos inducas in tentationem. Datus est mihi nimirum intellectus, quod sine peculiari gratia, ad quaslibet actiones, non nisi peccatum nos expectet. Quo conspecto, et saporabiliter cognito, admiratus sum priores meas ignorantias, et cognoui, quod Stoicismus me, inanem et tumidam belluam; inter abyssum inferni et mortis imminētis necessitatem detineret. Cognoui, inquam, hoc studio, specie mediocritatis fieri me arrogantissimum, quasi libertatis arbitrio fretus, gratiae diuināe renunciarem, ac quasi, quae vellemus, per nosmet ipsos efficeremus. Absit tale nefas, dixi: quapropter istam blasphemiam paganismo quidem indulgendam, at Christianum dedecere censui, adeoque philosophiam Stoicam hoc titulo odibilem censui.* Qui locus eo magis memorabilis esse videtur, quo clarius docet, quid nocumenti afferant *μετέωρα* moralia, et praecepta superba humanae sapientiae, et quo elegantius eos sobrie in argumento morali versari iubet, quibus austeritas philosophiae et virtutis Stoicae etiam in doctrina Christianorum morali est commendatissima, et qui supra humanae naturae conditionem sapiunt. Quales sibi visos esse Taulerum et Kempisium Helmontius haud obscure innuit, quo iure, quae iniuria? Christianis doctoribus definiendum relinquimus. Horum itaque Helmontius pertaesius, ad leuandum lectionis taedium, animum ad herbarum cognitionem aduertit, et Matthioli atque Dioscoridis libros euoluit, qui cum nec vsum certum, nec effectuum stabilem causam exponerent, ipsi quoque nauseanti Helmontii animo euiluerunt. Idem sibi in Galeno et Auicenna accidisse fatetur, cum ex eorum lectione didicisset, veram medicinam non ex hominum libris, sed a Deo esse percipiendam. Medicae
artis

artis incertitudine delusus, ad populorum mores, principum placita, iusque atque leges animum traducere cupiens, miris omnia fluctibus iactari vidit, et tam difficilem aliorum gubernationem, ut suae vix sufficeret. Animi tamen inclinatione propendens in rerum naturalium placidissimam cognitionem, medendi institutiones apud veteres Graecos et Arabes, et apud recentiores obuios legit, examinavit, et notabiliora per locos communes annotavit. At relegendi omnem thesauri collecti copiam, suae se egestatis puduisse, infumtisque laboris piguisse ait. Idem illi accidit, cum medicum artis salutaris praxin facientem comitaretur; nec enim certi quicquam se de morbis statuere novisse, ait, et regulas medicorum fallacissimas deprehendisse. Conuersus itaque ad preces, doluit, primum se, renitentibus suis ad incertissimam vanamque medendi artem animum adiecisse, rogauitque Deum, ad eam vocationem se duceret, quae ipsi placeret, obsecuturum se pro possibili, quocunque vocaret. Haereditate vero inter viuos distributa, et ex parte forori inscripta, cum se vbiq̃ frustra et inutiliter egisse deprehenderet, medicinam deferere et peregre proficisci statuit, excitatus somnio quodam, quo totum vniuersum, tanquam informe aliquod chaos et merum nihil vidit, addita voce, monente, ut, cum omnia nihil sint, apud Deum veram sapientiam quaereret. Iter ingressus, quo magis medicinam detestabatur, ac velut imposturam a se abiiciebat, eo maior illi se suppeditabat medendi occasio. Nempe ab homine idiota quodam, qui se illi fociauerat, pyrotechniae, id est, chemiae quaedam manualia discebat, et ut erat acumine praeditus, mox penetrale quorundam corporum per ignem inspexit, comprehenditque multorum separationes in libris nondum traditas, quo pacto valde creuit discendi auditas. Comparata vero supellectile chemica, abdicauit libros omnes, sensitque, ut scribit ipse, se per ignem plus proficere, in conceptis orando acquisitis, quam libris quibuslibet, tantum semper cuculi eundem canentibus. Ita factus philosophus per ignem, quo nomine se ipse appellare solebat, totus in hanc artem incubuit, nec obstaculis, quae innumera apparebant, absterri se passus est, nec laborem, aetatem, vigilias, nummorum dispendia pertimuit. Neque symposia, neque Venus ullam ei horam subtraxerunt, quo minus totus dies noctesque huic operae inuigilaret. Ut vero diuinae beneuolentiae successus fauentiores experiretur, pauperes et mediocris fortunae homines lubens sine mercede sanauit, tanta pertinacia, ut eum confessionarius, quem vocant, cogeret cuiusuis offerentis pecuniam admittere, ne secus faciendo fores illis praeccluderet, qui pudore praepediti non auderent auxilium eius ulterius inuocare, iuberetque ea, quae medendo acquisiuisset, inter pauperes distribuere. Auaritiae tamen furculum in diuitum sanationibus non sine pugna euellere se potuisse fatetur, eamque ob causam Deum implorauisse, eum autem media ipsi praescidisse, ita, ut licet in aula Rudolphi imperatoris amplae fortunae illi promitterentur, ea res in vanum abiret. Aliter autem

autem ipsi prospexit diuina prouidentia, vxorem enim piam atque nobilem ei dedit, cum qua Viluordiam se subduxit et totum se arti chemicae, (pyrotechniam vocat) immolauit, pauperumque calamitatibus subuenit. Quod facile ab eo fieri potuit, cum ex vxoris haereditate amplissima ad eum facultates accessissent, licet non nisi litibus intercedentibus earum possessionem recuperauisset. Conqueritur autem praepotentes ad infamiam et occultam necem sub pietatis inuolucro eum fuisse persecutos ^x. Nec a vero absimile, cum sine mercede curationes institueret, multos ad eum concurrisse, morborum remedia implorantes, at, annon arrogantius scripserit: *Se quotannis aliquot myriades infirmorum sanare suis remediis non desistere, nec proinde minui sua pharmaca*, Lectori expendendum relinquimus. Ita vero et arti et proximo feruens mortem sibi acciuit ^y. Ab aegrotis enim aliquando in nebula gelida domum reuersus, pleuritidem sibi contraxit, suis tamen medicaminibus incolumem se restituit. Sensit tamen imbecillitatem vitae viriumque ex febris recrudescantis insultu, adeo vt pridie exitus sui erectus adhuc amico Parisios scriberet, conicere se, non ultra viginti quatuor horarum spatium, vitam suppetiturum. Id quod factum; ereptus enim est rebus mortalium III. Cal. Ian. anno clo Iccxliv. Ex qua narratione filii liquet, falsum esse PATINVM ^z asserentem, Helmontium, qui venaesectionem improbat, cum pleuritide infestaretur, ea neglecta phreneticum obiisse. Magnas fuisse Helmontio patri ingenii dotes, acumen insolitum, experientiam multam, nemo negauerit, qui res eius nouit, nec aduersarii hanc ei gloriam denegare audent: communis autem medentium plausus multifariam eius eruditionem extulit ^a. Qui si parcius veteres castigasset, si a satyra scribenda et inuectiuis in alios, partes suas non sequentes abstinuisset, si modestius sua laudasset, longe maiorem famam ab omnibus retulisset. Inerat enim ei vis ingenii acerrima, et artis chemicae peritia singularis, nec a literarum ornatu destituebatur, ea vero felicitate medendi fruebatur, vt miraculosas curationes instituisse dicatur illis, qui hominem nouerant. Id quod agnouerunt viri docti, etiam ex medicorum filiis, qui licet haud pauca in eo reprehenderint, eum tamen ob doctrinam atque experientiam mirifice extulerunt, et Verulamio, Boyleo, Galilaeo, Cartesio aliisque seculi XVII heroibus iunxerunt ^b, quorum loca, ne nimii simus, hic non adducimus, legi autem apud THOM. POPE-PLOVNATIVM ^c et G. ARNOLDVM ^d possunt. Maxime vero inter laudes eius extollitur, quod arcani *χευσοποιου* particeps fuerit, id quod tot viri docti asserue-

x) Multa de sua constantia in contemnendis persecutionum imbribus ab academiis excitatis gloriatur, de Lithiast c. 8. §. 2. T. II. Opp. p. 45.

y) Filius in Praef.
z) Lettr. III. p. 12.

a) THOM. BARTHOLIN. Epist. med. cent. IV. Ep. 73. p. 429.

b) RAPIN Reflexions sur la philosophie p. 54.

c) Cens. cel. auct. p. 955.

d) loc. cit.

asseruerunt, ut crederet *BVDDEVS* ^e, Helmontium, licet lapidis parandi mysterium non intellexerit, puluerem tamen hunc effectum producentem, habuisse. Hanc vero artis suae felicitatem liquori Alcahesti adscripsit Helmontius. Quem primaevum illud principium esse putat, ex quo omnia orta sint, et sal summum esse praedicat, ignem et aquam, cunctaque ait corpora penetrare, et subtilia reddere atque transmutare, separare lumen a vegetabili, hocque in distillabilem succum mutare, carbonem in liquores diaphanos vertere, et sophiae processu parari posse. Quae quamvis satis certe visa sint Helmontianis sectatoribus, valde tamen suspecta sunt *D. G. MORHOFIO* ^f, eo quod liquor ille nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuerit ostensus, immo ne ipsi quidem filio Francisco Mercurio, unquam visus sit: ignotus autem fuerit veterum scholae chemicae, primusque memoratus Paracelso, ita tamen, ut si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturae videatur. Vnde illorum sententiae accedit, qui hoc sophisma putant medicum, quo novae doctrinae suae gratiam aliquam conciliare voluerint, tam Paracelsus quam Helmontius, longe isto speciosior in adstruendis liquoris sui Alcahestici dotibus. Qua de re medicorum filiis iudicium relinquimus. Quanquam autem minime proletaria eruditionis copia et lectione haud contemnenda abundabat, adeo tamen omnem, quae in scholis addiscitur doctrinam contemnebat, ut ne conviciis quidem parceret, magnoque supercilio omnia despiceret, quae non divina quaedam illi philosophia suggesseret. Inde factum, ut novum sibi systema tum philosophico-medicum tum theologicum effingeret, quod novis paradoxis, et insolitis dogmatibus scatet. In eo multa quidem a Paracelso accepit, eum tamen in haud paucis deferuit, ratus, vidisse eum multa, at in ipsa naturae adyta non fuisse admissum. Singularia autem et inaudita cum sequeretur, mirum haud est, innumeras eum contradictiones fuisse passum, et imprimis medicos plerosque eius hypothesebus fuisse offensos ^g. Ita v. g. ferre non potuerunt, damnari ab eo venae sectiones ^h, tribuique inter viscera duumviratum ⁱ ventriculo et lieni. Ut alia taceamus medicis ignota et suspecta, Helmontio vero laudatissima, de quibus videtis *REIMMANNVM* ^j. Eundem se in theologia praestitit, licet enim totus pietatem spiraret, vetera tamen illi omnia forderunt, et ne doctrinam quidem Christianam ita probavit, ut non novum illi vultum effingeret: de quibus tamen eius placitis hoc loco plura dicere nihil attinet; enumerat autem ea *E. D. COLBERGIVS* ^k, qui adeundus, et comparandus cum *G. ARNOLDO* ^l. Quo tamen facile conce-

e) Diss. an Alchymistae in Rep. sint tolerandi §. 14.

f) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 10. §. 2. p. 201.

g) Vid. *BARTHOLIN*, de Pulmon. sect. III. p. 20. filius Cent. I. Epp. med. 79. p. 311. *P. AMMANN*. Medicina crit. Praef. p. 8.

g) *Io. MAVRIT. HOFMANN*. de Venae sect. necessit. th. 30. 37.

h) *CONRING*. Introd. in art. med. c. II. §. 23. *SCHELHAMMER* ad h. l.

i) loc. cit.

k) *Christ. Plat. Herm.* P. I. p. 197. 201, add. *FECIT*. Noct. *Christ.* p. 926.

l) loc. cit.

concedimus, verum esse, quod de Helmontio narrat Io. CARAMVEL LOBKOWITZ ^m his verbis: *Noui hominem, fuit pius, doctus et celebris: Galeni et Aristotelis iuratus hostis, sub quo aegri non laborabant diu, nam secunda aut tertia die carebant vita aut morbo. Vocabatur praecipue ad illos, qui ab aliis medicis deserebantur, e quibus non paucos restituit, vel frendentibus illis, a quibus fuerant condemnati. Nam nec nostra aetate desunt, qui Helmontianis medicaminibus mirificas virtutes tribuunt* ⁿ. Collegit scripta Helmontii filius Franciscus Mercurius, quae diuersis locis prodire ^o, Germanico quoque habitu, curata ab amico filii et Helmontianae disciplinae admiratore CHRISTIANO KNORRIO A ROSENROTH ^p.

§. XXIX. Helmontiana physiologia tota, vt omnis eius disciplina, *Physiologia Helmontii patris.* paradoxa est, paucis autem thesibus vix comprehendi potest, et lectorem poscit valde attentum, ob rerum difficultatem, et dictionis obscuritatem. Vidit id ipse Helmontius, et excusauit, timens ne taedium lectori suboriat^{ur}, si forte noua atque paradoxa infestent magis, quam vera oblectent. Ne tamen abeamus ἀσύνθετοι praecipua Helmontianae physicae dogmata paucis, qua licet breuitate enarrabimus. Statuit autem ita:

I. Omnis causa efficiens physica, non est externa, sed interna, essentialis, in natura ^q.

II. Constitutiuum, efficienter instituens, causans intrinsece, perfectiue atque perse est archeus.

III. Omne corpus naturale non alia requirit, quam corporea initia, plerumque mutationi ac vicissitudini dierum obnoxia, non autem natura constet hyle indefinita, ac impossibili, nec priuatione.

IV. Sunt itaque causae rerum tantum duae, vna efficiens, altera materialis.

V. Res singulae in natura succum aliquem genericum desiderant pro materia, ac denique feminine, efficiens, dispositiuum, dirigens principium internum generationis, ex harum duarum causarum connexionem desumenda est definitio.

VI. Materia ex qua, aqua est, initium autem per quod, fermentum feminine dispositiuum, vnde mox producit^{ur} semen in materia.

VII. Materia acquisito semine, fit eo ipso vita siue materia illius entis media, discurrens in rei vtriusque periodum, siue materiam vltimam.

VIII. Est autem fermentum, ens creatum, formale quod neque substantia, neque accidens, sed neutrum, per modum lucis, ignis, magnalis, formae

Xxx x 2

m) In Catalogo operum apud DE VISCH Bibl. Ordin. Cisterciens. p. 187.

n) Pertinet huc Io. HENR. COHAUSEN Archeus febrium faber, Amst. 1731. itemque Helmontius ecstaticus, siue visa medicaminum pote-

stas ab Helmontio somniant. Vid. Journal littéraire T. XVII. P. I.

o) Amstelod. 1648. 1652. 4. Venet. 1651. f. Lugd. 1667. f. qua nos vtimur.

p) Vid. MERCKLINI Lind. renou. p. 558.

q) Opp. T. I. p. II. seqq.

formarum etc. conditum a mundi principio in locis suae monarchiae, vt femina praeparet, excitet et praecedat.

IX. Haec fermenta dona et radices sunt a creatore domino stabilitae in saeculorum consummationem continua propagatione sufficientes, atque durabiles, quae ex aqua femina sibi propria excitent atque faciant.

X. Inest locis ordo quidam diuinitus inditus ratio quaedam et radix immutabilis producendi statutos quosdam effectus siue fructus ^r.

XI. Aqua est vnica rerum causa materialis, quatenus initii naturam in se habet, in modo, puritate, simplicitate ac progressu initiandi, prout et in termino dissolutionis, ad quem cuncta corpora per materiae vltimae reductionem redeunt ^s.

XII. Ignis non ad generationem, sed ad destructionem datus est, nec eius origo feminalis est, sed peculiaris, estque res inter creata singularis vna et impar.

XIII. Causarum efficientium in natura aliae sunt efficienter efficientes, aliae effectiue: prioris classis sunt ipsa femina, horumque dispensatores spiritus; posterioris sunt ipsa hospitia atque organa feminum proxima, qualia sunt fermenta externa materiae dispositiua, in alteritatem transmissiones.

XIV. Omne agentis naturalis consilium non alio fine agit, quam vt disponat materiam sibi substratam ad scopos sibi cognitos saltem determinatos pro generatione.

XV. Singula vtut dura et opaca tamen ante sui istam soliditatem claudunt in se auram, quae ante generationem semini haecenus foecundo internam futuram generationem adumbrat, et generatum ad finem vsque scenae comitatur. Et haec causa efficiens interna archeus vocatur ^r.

XVI. Constat archeus ex connexione vitalis aurae velut materiae, cum imagine feminali, quae est interior nucleus spiritualis, foecunditatem feminis continens: semen visibile autem huius tantum est filiqua.

XVII. Archeus generationis faber ac rector se ipsum vestit statim corporali amictu: in animatis enim perambulat sui feminis latebras omnes ac recessus, incipitque materiam transformare iuxta imaginis sui entelechiam; praeses demum manet curator rectorque internus finium in obitum vsque ^s.

XVIII. Omnis conclusio opinionem duntaxat inducit, non demonstrationem.

XIX. Necessario in nobis praeexistit cognitio conformitatis terminorum in syllogismo ante conclusionem, adeo vt in generali praesciuerim id, quod in conclusione demonstratur, et tantum in apicum producit.

XX. Co-

r) p. 23. seq.

s) Notum, Thaletem hanc sententiam primum

affirmauisset, conf. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 362. 401.

t) p. 25.

u) p. 26.

XX. Cognitio quam per demonstrationem haurimus, iam prius in nobis erat, et tantum per syllogismum fit paulo distinctior, sed tamen remanet, ut ante, dubio annexa, quia conclusio sequitur debiliorem partem praemissarum.

XXI. Cum scientia lateat sub cinere in intellectu, hic potest eum discutere, nec opus ad hoc habet modis et formis syllogisticis.

XXII. In praemissis non clauditur necessario conclusionis cognitio.

XXIII. Syllogismus non potest inuenire scientias, sed eas tantum clariores facit.

XXIV. Verae scientiae sunt indemonstrabiles, id est, non possunt proficisci a demonstratione.

XXV. Logicae inuentio mera est resumtio eius, quod prius erat scitum.

XXVI. Logicae ergo usus est tantum, ut docens queat suam opinionem imprimere distincte in audiente, et ut audiens per connexionem reminiscentiam excitet.

XXVII. Physica Aristotelis et Galeni ignara est, sed quaerenda sunt praecepta solidiora.

XXVIII. Initio rerum coelum, terra et aqua omnium corporum deinceps nascendorum materia creata est: aqua autem in coelo continebatur, quod auram simul complectitur *.

XXIX. Ignis ex elementorum numero relegandus est, nusquam enim creatus legitur.

XXX. Terra non est pars mixti, nec mater corporum sed matrix.

XXXI. Aqua et aer nihil quicquam aliud in se conuertunt.

XXXII. Terra initio fuit continua et indiuisa et vnico fonte irrigabatur: in diluuio demum in varias sectiones hifcebat y.

XXXIII. Aer et aqua inter se nunquam permutantur.

XXXIV. Globus ex terra et aqua compositus, rotundus quidem est, ab ortu per occasum in ortum, sed teres siue oualis figurae.

XXXV. Inter initia physica gas et blas, veteribus incognita, necessario obtinent. Gas exhalatio aquae est, a frigore Mercurii eleuata, magis magisque subtilis reddita exsiccante sulphure z. Blas autem est motus localis et alteratiuus stellarum a. Et haec duo initia meteororum sunt.

XXXVI. Datur vacuum in aere, ex demonstratione mechanica per ignem.

XXXVII. Aeris porositates, vtcunque sint actualiter omni materia expertes, habent nihilominus in se ens creatum, reale, non locum nudum, sed quod est inter materiam et spiritum incorporeum plane medium, adeoque nec substantia nec accidens, sed neutrum: idque magnale vocatur.

XXXVIII. Magnale non quidem lux est, sed forma quaedam assistens aeri, eiusque velut socia et connubio certo coniugalis.

XXXIX. Corpora, quae mista dicuntur, solius aquae fructus materialiter

Xxx x 3

x) pag. 32.

y) p. 35.

z) p. 46.

a) p. 50.

liter sunt, nec alio elemento opus habent. In solam enim aquam insipidam, sublato femine mercurius ille resoluitur.

XL. Concretorum corporum femina partes similes in sal, sulphur, et mercurium remigrant, et in iis pro illorum exigentia latent, non tamen sensu Paracelsico.

XLI. Nulla rerum feminalis vicissitudo fit citra fermentum, quod massam femine impraegnat ^b.

XLII. Sunt autem duplicia fermenta in natura, vnum quidem in se continet auram fluxibilem, archeum seminale, qui suo fluxu in animam viuentem adspirat; alterum vero solum continet initium motus siue generationis rei in rem.

XLIII. Ille, qui res omnes ex nihilo fecit, hodie quoque cunctorum viam, originem, vitam, et perfectionem creat, licet causae secundae operentur velut partiales ^c: hinc formae ex nihilo a Deo creantur.

XLIV. Deus est vera, perfecta et actualiter omnis omnium essentia, esse autem, quod res habent est entis, non autem Deus ^d.

XLV. Initio generationis archeus nondum est luminosus, sed est aura, in quam forma, vita vel anima sensitua generantis parumper nituit, donec sufficienter sui fulgoris sigillum aliquod umbratile impressisset ^e.

XLVI. Aura haec, auida splendoris sensati in generante semel ac umbratiliter in se concepti, intendit via omni sibi possibili, corpus organizare, ad receptionem illius luminis et actionum ab illo lumine dependentium.

XLVII. Huc ergo anhelans desiderando, se ipsum magis magisque accendit, curritque perfectissime, ut suscipiat istud lumen formam siue vitam. Quam tandem non aliunde acquirit, quam ab eo, qui vita est, veritas ac lumen vitale: sicque formas accipit a patre luminum, postquam plene est fructus suis muniis. Et sic Christiana philosophia dicat.

XLVIII. Archeus iam conceptus ubique vitae custos, et transmutationum promotor manet, eiusque mutationem illico vitae suae mutatio a prima ad ultimam sequitur ^f.

XLIX. Consonant quidem archei, quatenus vitales splendorem aliquem possident: attamen non se mutuo recipiunt, ne illorum turbetur regimen et ordo.

L. Vicissitudo in natura non ex materiae appetitu, sed ex potestate efficientis Vulcani est ^g.

LI. Corruptio est dispositio quaedam materiae, a fatiscente rectore Vulcano derelictae, adeoque non priuatio est, sed causis constat posituiis.

LII. Fermenta aliena praeficiuntur corruptionibus cunctis perque fermentorum alteritates omnis inchoat corruptio ad gradum sensim ac fastigium ascendit, ac tandem adepta periodum terminatur. Alia enim diffusio naturae balsamo pereunt, alia non nisi prius excitata putredine.

LIII.

b) pag. 69. seqq.

c) p. 81.

d) p. 83.

e) p. 87.

f) p. 93.

g) p. 95.

LIII. Natura nescit, nec admittit suo voto contraria ^b.

LIV. Duplex blas est in homine, vnum, quod naturali motu, alterum vero voluntarium, quod per internum velle sibi motor existit. Hoc primum mouens voluntas est ⁱ.

LV. Calor efficienter non digerit, sed tantum excitatiue, adeoque non est proprium digestionis organum, sed fermentum stomachicum ^k.

LVI. Timor domini initium, finis vltimus sapientiae autem caritas ^l.

LVII. Anima nequit se ipsam apprehendere per rationem, neque per imagines. Veritas essentiae enim, et veritas intellectus se penetrant in vnitatem et identitate, ideoque intellectus res immortalis est.

LVIII. Cum luminum vitalium sint plura genera, lumen mentis est substantia spiritualis, vitalis et luminosa creatura ^m.

LIX. Qui identitatem nostram cum Deo immenso fingunt, aut nos partem illius totius dicunt, athei sunt.

LX. Intellectus habet sibi coequaliter atque substantialiter colliquatam et vnitam voluntatem intellectiuam, non quidem quae sit potestas vel accidens, sed ipsum lumen intellectuale, substantia spiritualis essentia simplex indiuisa, ab intellectu separata per suppositionalitatem sui esse, incomprehensibili modo et non in essentia ⁿ.

LXI. In mente pariter tertium est amor, seu desiderium amandi et complacendi, illis aequale, et simplex in vnitatem substantiae. Non autem ille amor est actus quidam voluntatis, sed procedit simul ab intellectu et voluntate substantialibus tanquam distinctus et gloriosus actus.

LXII. Mens est actus vnus purus simplex, formalis homogeneus, indiuisus et immortalis, in quo proxime Dei imago incomprehensibilis, incomprehensibiliter essentialiterque consistit, mentemque format, adeo vt in ista imagine omnes potestates nedum deponant naturam attributorum, verum suas suppositionalitates colligant in vnitatem indistinctam.

LXIII. Intellectus est ita lux mentis, vt ipsa mens sit intellectus merus, lucidus, adeoque a corpore separata videt et sine cerebro intelligit.

LXIV. In corpore intellectus corporalibus organibus obligatus et per suam sedem animae sensitivae in profundum corruptae naturae demersus vim qualificatiuam assumit, quae imaginatio dicitur.

LXV. Imaginatio non habet species intellectiuas, quas non hausit ab obiectis sensibilibus.

LXVI. Ideo vis intellectiua, quae cum animae sensitivae functione phantastica concurrit, sequitur organi indolem, atque vitae sensitivae arbitrium ^o.

LXVII. Ordinaria fabrica discursuum est circa os stomachi anima enim cogitat in praecordiis.

LXVIII. In cerebro est sedes memoriae, ab anima impressa.

LXIX.

h) p. 100. i) p. 112. k) p. 124. l) p. 164. m) p. 165. n) 167. o) p. 171.

LXIX. Intellectus est de essentia animae, voluntas et memoria sunt facultates caducae et vitae sensitiuae.

LXX. Intellectus radiat luminaliter in caput, medio tamen corporalis connexionis, per spiritum aëreum.

LXXI. Intellectio orta per inuentionem atque iudicium fit in cerebro per affluxum radii e praecordiis ^p.

LXXII. Nempe sedes animae est in stomacho, praesertim eius orificio, tanquam centrali puncto atque radice ^q.

LXXIII. Quia mens proxima diuinitatis imago est, ideo nihil proprie principaliter atque intime cogitat, contemplaturque, nisi primam illam vnitatem, et reliqua cuncta propter eandem: quamdiu autem quippiam cogitatur, quod sensibus vel ratione percipi potest, nondum est pura abstractaque mentis notio ^r.

LXXIV. Modus autem eo perueniendi est procul remotus, propter omnimodam abstractionem et proscriptionem omnium rerum creatarum, immo et increati considerationem: fit autem per abnegationem ex sequestratione progredientem, usque ad omnem mentis actiuitatem, quae nempe proin excludit mentis omnem cogitationem et contemplationem, expectatque superne influum lumen gratuitum, nihil agendo, sed tantum tolerando post exhaustam omnem egoitatem ^s.

LXXV. Non propinquius agendo scanditur ad supereminentem solius mentis et abstractam lucis idealis denudationem, quam per orationem silentii in spiritu, in quo deliciae Dei sunt adorari.

LXXVI. Vt autem exercitia prodant quidditatem mentis, id potentius non aliunde haberi potest, quam ab exercitiis spiritualibus, quibus ipsa mens sese extricata connexis conceptibus rerum creatarum, cognitarumque sensuum ministerio.

LXXVII. Desiderium optatusque animae, qui est absque omni egoitate in anima amorosa feruenter desiderante, fit per liquationem mentis desiderantis in amore Dei: vnde dependet totalis resignatio sui totius, quod Deo offert, quo excluduntur omnes cogitationes praeter nudum amoris optatum.

Haec ex innumeris, quae coaceruat Helmontius ipsis eius verbis barbariem haud raro prodentibus selegimus, ut de summa philosophiae eius, cum rationalis tum naturalis, tum moralis Lectori constaret. Quae licet theosophicum aliquod systema prae se ferunt, ut ex ultimis assertionibus totaque de mente humana doctrina luculenter patet, scholarum tamen methodum propius seruant, eosdemque vultus exprimunt. Nec errabimus magnopere a vero, affirmaturi. Helmontium licet magno Scholasticae et Galenicae sectae odio duceretur, attamen philosophiam nobis scholasticam nouo habitu indutam in scenam reduxisse. Certe, eadem dicendi barbaries, eadem notionum nihili, vagarum, et sensu carentium figmenta, ea-

p) pag. 182.

q) p. 176.

r) p. 190.

s) p. 194.

ta, eadem distinctionum inanum diligentia, eadem disputandi licentia, et quae alia Scholasticae philosophiae vitia sunt, in Helmontianis philosophematis vbique reperiuntur. Et licet ad experientiam multoties pro-
uocet, nec negandum sit, multa eum ignis beneficio detexisse latentia, infeliciter tamen plerumque et ἀνακολούθως ex iis dogmata deriuat. Ma-
xime vero in Helmontio reprehendendum est, quod ingenio vehementer luxurianti et nonnunquam deliranti totam suam philosophiam inaedificaue-
rit. Cuius manifesta indicia sunt, quod ex somniis animo, post medita-
tiones profundas oblato et ecstasibus, quas se passum esse dicit, principia
sua philosophica desumerit; totam autem psychologiam suam statui ani-
mi ex gustato Napello deliranti eiusque experientiae inaedificauerit.
Quis enim quaeſo a delirante, et suo regimine orbato cerebro fa-
num aliquid expectauerit? Reliqua, si pauca quaedam experientia magi-
stra asserta excipias, studium contradicendi scholarum placitis auctori di-
ctauit, quae tamen suppositionalitatibus, quidditatibus, haecceitatibus,
egoismis et similibus scholasticorum laruis ipse quoque in crustat. Stu-
dium autem nouitatis dum ad abstractas et cerebrinas notiones eum addu-
xit, huiusmodi principia excogitauit, quae nullibi nisi in febricitantis Hel-
montii ingenio inueniuntur, qualia sunt Gas et Blas eius, quibus tamen
inventionibus mire gaudet, licet nec perspicuitatem gignant, nec solidi quid
dicant, nec distinctam notionem faciant. Cuius generis quoque archeus
luminosus Helmontii est, quem tamen tot viri docti adamarunt, nempe
quod facilius licet incertis, obscurisque principiis admissis, ignorantiam
tegere, et de ignotis multa garrere. Qui autem accuratam ratiocinationis
seriem postulat, sitiens abibit ab Helmontio, apud quem innumera falso-
rum ratiociniorum genera sunt, quae satis probant, ipsum accuratis et per-
spicuis distinctisque rerum, quas afferebat, notionibus non fuisse vsum.
Quae nobis monentibus, sufficiunt, vt sententiam Lector ferre queat, quo
loco habenda sit Helmontiana sapientia.

§. XXX. Patrem non imitatus modo est, sed coniecturis assertisque
paradoxis superauit, eruditione non fuit inferior, filius FRANCISCVS
MERCVRIVS HELMONTIVS, philosophus per vnum in quo *Fr. Mercu-
rius Helmon-
tius.*
omnia, eremita peregrinans. Hoc enim epitheto ipse vsum est, vt chara-
cterem philosophi eo certius dignoscas. Natus est anno clocxxviii
parentique et philosophanti et naturae recessus igne tentanti gnauus adsti-
tit, eadem autem theosophicae doctrinae principia theologica, philosophica
et medica asseruit, in haud paucis longius progressus est. Paternarum cu-
rationum felicitate vero, et arcanorum chemicorum notitia magnam fa-
mae celebritatem nactus est, suntque qui tradant, artis χημοποιου non no-
titiam modo sed facilem quoque vsum habuisse, eiusque specimina in au-
la

c) p. 170.

u) Conf. STORLIUS Introd. in hist. liter. P. I, c. 2. §. 8. p. 79.

Hist. philos. Tom. IV.

Yyy y

la imperatoris ostendisse. Quod vtrum verum sit, hic disquiri non potest, eo quod testium fides examinanda sit, quod huc non pertinet. Et magna quidem ingenii extraordinarii vi et foecunditate gauisum esse Helmontium filium, omnino fatendum est, vnde illa nominis celebritas extitit, quamne summi quidem viri illi denegant *. Accessit linguae Hebraicae insolita cognitio per arcanos quoque libros Iudaeorum volutata, vnde factum, vt Cabbalisticae philosophiae maximum pretium statuerit, et Cabbalae denudatae editionem consilio et re cum Knorrio admodum iuuerit. De qua re cum *Tomo tertio* quaedam iam dixerimus, ea repetere hoc loco nolumus. Non mirum autem Cabbalisticam philosophiam Helmontium deperiisse, eam enim cum theosophica mire conuenire, ex supra dictis est manifestissimum, facileque illi intelligent, qui ideam metaphysicae Cabbalisticae Helmontianae, a nobis *Tomo tertio* enarratam attento considerauerint animo, et cum theosophicis placitis comparauerint. Ea vero eruditio Cabbalistica valde eum commendauit principi Palatino Solisbaciensi, qui his potissimum cupediis delectabatur, et Knorrii atque Helmontii conatus valde adiuuabat. Ex aula Palatina autem Amstelodamum, indeque Berolinum secessit, ibique anno cdo 1699 obiit. Animi vero temperamento gaudebat atra bile referto subtristi et feueri, quod cum imaginationis foecundissimae feruore accenderetur, ad singularia, paradoxa insolita quaeuis dilabebatur. Non id ignorauit Helmontius, qui in his paradoxis haud exiguum sapientiae partem repositam esse censebat. Id quod prodidit editis *Dissertationibus paradoxicis de Macrocosmo et microcosmo, et vtriusque vnione, in quibus de sole, luna, stellisque earumque influxu et operatione, deque hominibus, brutis, mineralibus, lapidibus* etc. profunda multa afferuntur, vt ex dicendis constabit. Nec luculentius forte huius characteris ingenii Helmontiani testimonium est, quam *Delineatio alphabeti vere naturalis Hebraici Solisbaci anno cdo 1697 edita* ^z, in qua alphabeti Hebraici signa, significationem, mysteria, et tandem quid non? in homine mira imaginandi felicitate inuenit. Quibus an in omni philosophiae et literarum historia leuius quid inueniatur, dubii haeremus. Ipsa sane inextricabilis obscuritas viri, tantam meditationum profunditatem sectantis, vt atra ipse nocte se cingeret, satis dicta probat, ac omnino probandum est, iudicium serenissimae cuiusdam principis et summo de rebus philosophicis iudicandi acumine instructae, et Helmontium intus et in cute noscentis ^a, quae virum nimia imaginum insolitarum et male cohaerentium subtilitate se ipsum non intellexisse, eleganter et ex vero censuit. Hunc enim totius scholae theosophicae characterem esse, ea quae haecenus dicta sunt, satis comprobant, recteque

x) Vid. LEIBNIZ. Hist. crit. de la Rep. des lettres T. X. p. 317. Pertinet huc quod opificiorum fere omnium peritus fuerit, Leibniziana p. 226.

y) Lingua Anglicana, Germanice prodit Hamburgi 1691. 8.

z) Conf. STOLL. l. c. p. 79. MORHOV, Pelyh. T. I. L. IV. c. 3. §. 1. p. 734.

a) Leibniziana p. 230.

steque hanc anomaliam ingenii Helmontiani notauit magnus LEIBNIZIUS^b. Nec errabimus a verisimilitudine, si ad confirmandam quam de eius ingenio dedimus imaginem ipsam eius religionem aduocemus. Quamuis enim cum parente Romanae ecclesiae professioni esset addictus, ab ea tamen ad Quackeros secessit, eorumque vitae rationem indolem habitu quoque simplici et plebeio expressit. Nihil autem dicta manifestioribus speciminibus probat, quam placita *παράδοξάτατα*, quae illi in mentem venerunt. Vt enim Cabbalistica eius somnia taceamus, quae tamen verum Cabbalistarum systema peruertere suo loco demonstrauiamus, philosophia illa Mosaica, quam in *quibusdam praemeditatis et consideratis cogitationibus super quatuor priora capita libri Geneseos*^c exposuit, adeo vaganti extra ordinem orbitamque imaginationi habenas laxat, vt

Diruat, aedificet, mutet quadrata rotundis.

Nec aliud iudicium meretur, *Seder olam, siue ordo seculorum, id est, Principia philosophiae antiquissimae et recentissimae*; qui liber quidem a PETERSENIO^d foeminae cuidam illustri apud Anglos tribuitur, ex Leibnizii autem testimonio, Ven. REIMMANNVS^e affirmat, Helmontium verum et genuinum eius auctorem esse; licet non magnopere repugnauerimus GER. CROESIO^f asserenti, comitissam quandam Anglicanam easdem cum Helmontio hypotheses amplexam illi in hoc foetu excludendo obstetricatam fuisse. Ita vero *παράδοξοφιλήν* in eo libro auctor secutus est, vt recte affirmatum laudato REIMMANNO, *animi se pendere, an a natis literis vnquam scriptum in lucem prodierit, quod plura comprehenderit paradoxa, et tot ac tanta in theologia iuxta ac philosophia sparserit semina contra opinionem omnium*. Non enarrabimus peregrina auctoris placita, quae in isto libro in crustauit, cum ab aliis facili negotio hauriri possint, sed verbo tantum monemus, totum in eo esse Helmontium, vt animarum euolutiones, emanationesque ex fonte diuino earumque reuolutiones per varios gradus et statas periodos explicet, vnde nec a *μετεννοματώσεως* dogmate sibi temperauit, re ipsa vero Cabbalistarum deliria expressit, quorum nihil fere est, quod non adulteratum et suis commentis intermixtum in horrea sua receperit. Scripsit autem hunc librum Helmontius vt a Spinozismo, Cartesianismo et Hobbesianismo, quae eo tempore inuisa inter Batauos Anglosque erant nomina, suam philosophiam distingueret; quod qua ratione fecerit, illi, quibus libellus rarissimus ad manus non est, ex REIMMANNI^h narratione discent, cuius liber cum in omnium manibus sit, eum hoc loco non exscribimus. Sed ne arrogantius nos sine allatis rationibus de Helmontio iudicasse videamur, ecce

Yyy y 2

paucas

b) Conf. FELLERI Monumenta inedita P. VI. n. 4. vbi exhibentur Excerpta ex literis Leibnizii de ingenio F. M. Helmontii.

c) Amstelod. 1697. 12.

d) *Im Geheimnis vom Erstgebohrnen aller Creaturen*. p. 27.

e) In *Hist. Atheismi* S. III. c. 10. p. 521.

f) In *Hist. Quackror.* L. II. p. 282.

g) CROESVS l. c. *Relat. Ianoc.* 1704. pag.

650. 753.

h) loc. cit.

paucas ex quamplurimis, theses et assertiones, ex *discursibus* eius *paradoxice de macrocosmo et microcosmo* haustas, quae ingenii Helmontiani indolem mire exprimunt, et quae diximus abunde probant. Ita nempe statuit:

I. Luminaria coeli aut masculina sunt et calida, aut foeminina et frigida ⁱ.
 II. Calor et frigus non accidens sunt, sed substantia realis, vera et spiritalis ^k.

III. Calor siue lumen solis pater est rerum comprehensibilium, qui foetum essentialem ex aqua progenerat ^l.

IV. Omnis vnio fit modo spiritali.

V. Frigus lunae est res spiritalis pariter atque corporalis, qua mediante spiritali vnione cum calore solis spiritali res omnes comprehensibiles, producuntur et reducuntur in vnum. Grauida itaque luna est ex sole.

VI. Luminaria nocturna, luna puta et stellae magna cupiditate interdum propter vitam suam solem attrahunt, eiusque calorem in naturam suam conuertunt, noctu vero eum iterum edunt, qui ita transmutatus in lunae centro colligitur, fitque aqua aetherea subtilissima et spiritalis ^m.

VII. Principium vnians spiritus est, siue substantia realis spiritalis. Et hic spiritus mundi maximus, in quavis parte creaturarum habitat, et perpetuas reuolutiones operatur ⁿ.

VIII. Et macrocosmus et microcosmus suum in se creatorem comprehendit, ideo vterque etiam in eo ad suam perfectionem redit ^o.

IX. Fit autem ea vnio in filio primogenito et ab vno perfectionis et gloriae gradu ad alterum promouetur ^p.

X. Et hac quidem ratione per multas reuolutiones ad Dei gloriam redit homo ^q.

XI. Quicquid est, principio carere debet, adeoque aeternam naturam essentialique in se habet, quae sine fine continuo operatur, et se expandit, vt post suam originem ad maiorem perfectionis gradum eleuetur, ita tamen, vt quamuis semper fiat propinquior et similibior Deo, nunquam in Deum ipsum mutetur ^r.

XII. Effluere ex homine perpetuo et sine fine iusta proportionem homo integer idealis, redireque in eum debet. Haec vero sunt corpora spiritalia, et spiritus corporei, qui originem ex spiritu hominis centrali capiunt ^s.

XIII. In coitu coniugali emanat spiritus idealis, et semen vtrumque spirituale iungit, ex quo foetus dein corporeus nascitur ^t.

Sufficiunt pauca haec, vt de singulis, quibus scatet liber, iudicium ferre Lector prudens queat. Quae omnia miram quidem imaginandi vim et foecunditatem produnt, at iudicio eo magis destituuntur, quo magis nec funda-

i) p. 2.
 k) p. 4.

l) p. 5.
 m) p. 12.

n) p. 22. 24.
 o) p. 149. 150.

p) ibid.
 q) p. 152.

r) p. 153.
 s) p. 155.

t) p. 166.

fundamento quodam rationali nituntur, nec recte inter se cohaerent. *Πρώτον* ψεύδος autem emanationis doctrina est, ex male intellecto axioma: ex nihilo nihil fit, enata, quam ubi cum parentis placitis cum Cabalistarum deliriis et notionibus atque regulis quibusdam chemicis sociasset, mirabile hoc doctrinae aedificium inde emerfit. Quod totum theosophiam quandam spirare, ex Helmontii *Praefatione operibus parentis praemissa* est manifestissimum.

§. XXXI. Omnium tamen, qui ex theosophicorum schola prodierunt acumen vicit, et *Φιλοσοφίας* in hac via incessit PETRVS POIRETVS, philosophorum nostrae aetatis haut postremus. Cuius vitae historiam, praeter G. ARNOLDVM *, L. H. BENTHEMIVM *, NICERONIVM † aliosque auctor commentarioli *de vita et scriptis Petri Poireti* ‡ persequutus est, qui tamen elogium magis quam biographiam Poiretianam condidit. Ipse vero Poiretus, de vita sua narrationem cum amicis communicavit, quae cum *Bibliothecae Bremensi* § inserta sit, hunc in exponendis rebus eius ducem omnium tutissime sequemur, et reliqua suo loco attexemus. Natus et Poiretus Metis XVII Cal. Mai anno cło c x l v i, parentibus pauperibus quidem, at honestis, qui cum acumen iudicii in puero mature vigere et ingenio eum commendari cernebant, scholae urbanae eum tradiderunt, ipse vero tredecim annorum adulescens, totum se Latino sermoni reliquisque humanitatis disciplinis addiscendis addixit. Cumque anno cło c x l x i a praetore Hanouienfi, qui comitatui Lichtensteinensi in Alsatia praeerat, ad instituendos lingua Gallica filios aduocaretur, studium istud non deseruit, sed ea alacritate cucurrit, ut anno cło c x l x i v academiam Basileensem adire posset, quo loco fautorum commendatione in collegium Augustinianum receptus est. Triennium in hac Musarum sede commoratus est Poiretus, cum autem valetudine valde infirma affligeretur, ab ore doctorum pendere, et divinae atque humanae sapientiae praecepta ab eis haurire impeditus est. Suo Marte itaque in disciplinarum recessus penetrare, et musei parietibus affixus, a mortuis ea discere fategit, quae a vivis accipere non poterat. Quo factum, ut suo genio in eligenda studiorum via indulgeret, cum ab aliorum opinione et iudicio pendere opus haut haberet. Ignota tum quidem in acroteriis philosophorum erat philosophia Cartesii, quam cum valde commendari a viris doctis observavisset, summa diligentia in eam addiscendam incubuit, cumque acumine iudicii gauderet, ita in eius mysteria penetrauit, ut intimi recessus paterent, ipse vero totus ad Cartesianismum raperetur. Sacram vero doctrinam, typum Salmuriensium theologorum atque Piscatoris secutus didicisse, illi dicitur, qui biographiam eius *Bibliothecae Bremensi* inseruit, eamque ab ipso Poireto se accepisse

Petrus Poiretus.

Yyy y 3

testa-

n) Hist. eccl. P. III, p. 162.

x) Stat. eccles. et schol. Holl. P. II. p. 420.

у) Memoires de Lit. T. IV.

2) Praefixus est POIRETI Opusculis posthumis.

a) Class. III. Fasc. I, m. 4. p. 75.

testatus est. Ast narratum nobis ab amico fide dignissimo est, qui Poiretum paucis ante obitum diebus anno cło lccc xix conuenit, et de eius studiorum ratione multa ab eo accepit, factum sibi esse Poiretum, se nunquam integrum aliquod theologiae systema legisse, exceptis *Institutionibus theologicis* MARESII, neque tamen has absoluisse. Multa tamen se didicisse a Io. Ludouico Fabricio, Palatino theologo, quem Heidelbergae audiuerit, neque ipsi Vitringam patrem displicuisse. Ex qua narratione de fide ARNOLDI iudicandum est, qui ad relationem ipsius Poireti prouocat, testaturque, quamuis inuitus sacrarum literarum studio a parentibus destinatus sit, nunquam tamen receptis dogmatibus animum adiecisse, et hanc causam fuisse, cur tandem litibus, et contradictionibus implicatus fuerit. Paulo tamen aliter ipse Poiretus, in *Epistola ad auctorem bibliothecae vniuersalis* ^b, disserit, quo loco fatetur, se more hominum literatorum communi φιλαυτον et sibi placentem loco doctrinae sacrae, quae detecta mentis miseria ad veram sapientiam ducit, inutilibus atque stultis speculationibus tempus operamque impendisse, laudatum autem ob eam rem ab illis fuisse, quorum magna tum fuerit auctoritas. Superficiariam enim vulgaremque eruditionem velut vestimentum aliquod splendidum se induisse et a praeceptorum ore, decretis et opinionibus acerrime a se defensis pependisse, et non quidem scientiarum maxime philologicarum omnium insatiabilem fouisse famem, cum eas despiceret, at maioribus et altioribus inhiasse, ideoque ad inutiles metaphysicae chimae-ras nugaeque inanes diuertisse, quo tamen pacto animae desiderium et insatiabilis sciendi cupiditas extincta non sit. Tandem miserante diuino Numine, ad Tauleri, Kempisii et similium scripta delatum, cum animae suae miseriam sordesque agnouisset, deque purgationis necessitate fuisset conuictus, omnem sibi sectariam doctrinam sorduisse, et concordiam dissentientium toto animo praeoptasse: donec ad Burignoniam delatus haec omnia vicerit, et theosophiae se totum tradiderit. Ex quibus narrationibus tribus, quae omnes ab ipso Poireto profectae sunt, sole meridiano clarius patet, Poiretum in exponenda studiorum suorum philosophicorum et theologicorum historia non in omnibus sibi constitisse, et mox eclecticum se in iuuentute iam fuisse, mox auctoritatis praeiudicio fascinatam doctorum suorum opiniones fuisse secutum, tradidisse. Illud tamen dubio caret, Poiretum, cui ingenii adfuit vigor insolitus et iudicandi vis acris, sibi magis suisque meditationibus, quam praeceptorum institutioni eruditionem suam debuisse. Anno cło lcc lxxvii paucos dies, antequam pestifera lues inualesceret, Basileam deseruit, et Hanouiam secessit, ineunte vere anni cło lcc lxxviii autem Heidelbergensem scholam adiit, vt sacro se muneri, cui se destinauerat, praeparet. Ibi Fabricium virum doctissimum, vt dictum, audiuit, et ordinis quoque ecclesiastici axioma accepit, vt vicariam in exercendo munere ecclesiastico operam praestare posset,

posset, qua ratione aliquandiu ecclesiae inseruiit, anno cło Io c lxxii autem ordinarium ecclesiastae munus in ducatu Bipontino accepit. Eo loco positus cum morbo vehementi corripere, edito voto contra atheos et religionis hostes, restituta sanitate scribendi, ad id exsoluendum se accinxit, et religionem naturalem conscriptis *cogitationibus rationalibus de Deo, anima et malo*, vsus Cartesiani *φιλοσοφούμενοις* defendere aggressus est. De quo tamen eius labore, quo famam sibi haud contemnendam inter philosophos comparauit, infra magis commodo loco dicemus. Belli calamitatibus autem et munere et domo pulsus est, quae occasionem ei suppeditarunt, totam vitae et fidei scenam commutandi. Et ipse quidem in tumultus bellicos, quibus exilium eligere coactus sit, causam transfert; BENTHEMIVS ^e autem, qui Poiretum aliquoties conuenit, et vitae circumstantias ex eius ore didicit, narrat, ideo eum munus deseruisse, quod intellexisset, nec suam, nec gregis commissi vitam cum doctrina ab ipso tradita conspirare. Conciliari autem haec possunt, si G. ARNOLDI ^d narrationem sequamur, qui ipse quoque a Poireto eam accepit. Is enim refert, cum vidisset, suspectum a Marefio factum esse Voëtium, quod Thomam Kempisium legendum commendauisset, cupiditatem se incessisse librum hunc inspiciendi: eius tandem cum alio a Burignonia conscripto compotem factum, magno desiderio accensum fuisse dictam virginem conueniendi: quorum amicitiam epistolis nonnullis ambuiert. Cum autem anno cło Io c lxxvi irruptionibus Gallorum loco et munere moueretur, adeo non deiectum animo fuisse, vt potius gratulatus sibi id exilium sit, cum difficultates muneris grauissimas, et virium imbecillitatem diu intellexisset, hancque ideo causam Deo commendauisset. Qua narratione admissa, omnia cohaerent; constat enim ex ea, Poiretum munus quidem non deseruisse, at eiectum furore hostium exilium non modo patienter tulisse, sed gratissimum quoque habuisse, quod occasionem nactus esset commodam ad eas partes transeundi, quae mirifice illi placere coeperant. Exutus itaque munere ad Batauos secessit, indeque Hamburgum, vbi conuenit Antoniettam Burignoniam, (cuius vitam ipse POIRETVS scripsit, eiusque *Operibus* ^e praefixit, quam enarrauit quoque more suo P. BAYLE ^f, vehementi idcirco controuersiae cum Poireto implicatus, vt supra dictum). Quae ita suis dogmatibus placitisque cepit Poiretum, vt et aliquandiu eius lateri affixus eam comitaretur, et adoptato systemate paradoxo ex Cartesiano fieret *μυσικάτατος*. Quod nomen quidem refugit, quoad vixit Poiretus, et more suo valde indignatus est B. laegero ^g, cum is locum illi inter mysticos assignauisset: licet enim non negaret, *se theologiam mysticam cum innumeris viris maximis ita magni facere, vt nihil supra, nec se illius theologiae vere diui-*

nae

^e) I. c. p. 421.^d) I. c. p. 162.^f) Dict. T. I. p. 646.^e) Edidit eas Poiretus Gallice, et Germanice Amstelod. 1684. Vol. 19. 2.^g) Opp. posthum. p. 252.

nae pudere; pati tamen se non posse, ait, quod malo sine inter mysticos referatur, quia nunquam de ea theologia ex professo scripserit, neque de ea scribendi se capacem crediderit, multo minus se inter illuminatos immediate et adeptos adnumerari, aut aliis regentium credi legemque impleuisse voluerit. Si tamen verum fatendum, et non de nomine, sed de re ipsa sermo est, totum, quod abiecto Cartesianismo, elegit systema ita comparatum est, ut mysticorum placitis ut ouum ouo sit simillimum. Quod enim de Burignonia ipse obseruat: *Quamuis nequidquam arte aut studio confectetur argumenta aut dictiones mysticorum auctorum, tamen eius scripta passim eorum substantiam et solida fundamenta comprehendere, eorundemque sensum mire detegere*; id de Poireto quoque pronuntiandum est, cuius scripta medullam mystici systematis exhibere, non modo *oeconomia eius diuina*, sed tractatio quoque *de Eruditione triplici*, immo noua quoque *Cogitationum rationalium* editio sole meridiano clarius testantur. Nec alio teste opus est, nisi ipso Poireto, qui haud vno loco ^b mysticorum doctrinam velut diuinam commendauit, et suis meditationibus assertum iuit: nec alia causa est, cur laegero atque Christiano Thomasio mysticorum primipilis eum adnumerantibus tam graui indignatione succensuerit, quam, quod nosset, eos rationis contemptum, et somniantis imaginationis imperium illis obieciisse; quam ignominiam ferre noluit, licet rationis operam omnem multo labore ex eruditionis solidae circulis eiecisset. Sane ita ubique vrget illuminationem passiuam in fundo animae sacro silentio admittendam, ut contradicendi studio se ipsum nesciuisse Poiretus censendus sit, cum se mysticum exprimere vellet negaret. Quemadmodum autem ad Burignoniae partes vehementer erat pertractus, ita deserta factione Cartesiana, quam ante haut parum orauerat atque roborauerat, non modo eius decreta abiecit, sed acerrime quoque in eam infurrexit, naeuosque eius philosophiae detegere, quibus poterat modis, annisus est. Neque deneganda laus Poireto, eum, quae erat iudicandi acrimonia, si praeiudiciis se exuisset, errores et *πρώτη ψευδῆ* Cartesiani systematis acute detexisse, et in quibus deficiat, quid in eo culpandum sit, luculenter ostendisse ⁱ. Ast ferri non potest, virum doctum et acutum, cum se Burignoniae auctoritate fascinari passus esset, et theosophiam quandam miris dogmatibus paradoxis refertam esset amplexus, non sectariam modo philosophiam, sed omnem rationem eiusque scientiam iisdem telis iugulauisse. Quod cum obieciisset Poireto Christianus Thomaeus, qui prius vehementer Poireti consilia probauerat ^k, at melius re inspecta, consideratoque damno et *ἀσοφία* rei ineptum sapientiae genus more suo critico obelo confixerat, valde eo nomine in hunc aduersarium Poiretus coepit insurgere, negando sibi rationem in-

uifam

h) Vid. Defensio methodi inueniendi rerum Opp. posthum. t. 5. p. 167.

§. 8. Cogit. rat. p. 115. 140. 145. 146. ed. recentiss.

i) Vid. Method. inueniendi rerum P. I.

k) In priori praefatione Tr. de eruditione triplici.

vifam et contemnendam cenferi, fed intra limites fe fuos illam tantummodo cogere. Nec negari poteft, non tam impotenter ftolideque in omnem rationis vsum debacchari Poiretum, quemadmodum ab aliis theofophiae feftatoribus factum, fed idealem eum illi cognitionem et eruditionem superficialiam relinquere. At fi res ipfa confideretur, et fundamenta Poiretiana excutiantur, patebit, verum efle, quod illi obiecit Thomafius ^l, eum, cum obferuauiffet, Cartefianos aliosque vsum rationis nimis extollere in inquirenda veritate, in alterum extremum efle prolapfum, vt lumen rationis plane deprimeret; et tanquam inutile et damnofum abiiciendum efle ftatueret. Re ipfa enim huc omnia confpirant, quae de eruditione rationis superficialia commentatur ^m: „Efle rationem in „mente facultatem eam veluti pictoriam et vmbrailem, eamque naturam „habere, vt ob idearum proprietatem non nifi superficialia cognitio inde „exfurgere poffit, nec reales obieftorum affectionumque proprietates intelligantur: efle rationem facultatem corruptam, limitatam, vmbrailem, „mereque accidentariam, et actiuitate fua ideas fuas fine Dei amico concurfu debito modo excitare non poffe: ratiocinandi actum ipfa ratione „ideisque imperfectiorem efle, ob attentionem minorem, memoriae anguftiam, idearum abfentiam, latentem propenfionem animi, praeiudicia, etc. adeoque ex tribus illis putridis atque corruptis fulcris, ideis „fcilicet, fuisque affectionibus tantopere euanidis ac imperfectis, intellectu actiuo aegro, et ratiocinatione incerta patere, quam parum illi cognitioni fit deferendum; immo ne vigiliam quidem huiusque a fomno „diftinctionis certitudinem a ratione expectari poffe, certitudinem metaphificam nec fummam efle, et tenuem efle, et pauci vfus; rerum naturalium cognitionem solidam nec a ratione, nec in ratione efle poffe; „mathefin non nifi externa quaedam palpare velut coecum, nec habere „rationis oculos, immo principia de maximis et minimis omnis quanti „mathematica, omnem vim rationis humanae transcendere, aut fi quasdam „de his efformare voles, contradictorias vnus eiusdemque rei efformare „poffe, quarum vnaquaeque demonftretur vera efle, non obftante contradictione perfiftente.“ Haec enim et complura alia, quae magno molimine afferit, ita comparata funt, vt rationem aut plane eiurandam abiiciendamque, aut myfticorum et theofophorum placitis, quae demonftrationem omnem refugiunt, nudo obfequio fubiiciendam et captiuandam efle, inde fequatur. Quo pacto nihil tam abfurdum delirumque eft in cerebri humani theofophiam et coeleftem illuminationem affectantis iactantisque cogitationibus, quod non de ratione triumphet, quam ita deprimit Poiretus, vt altiora vulnera a nullo fceptico vnquam acceperit, nec ab Arcefilao vel Carneade proficifci potuerit in hoc lumen a Deo nobis conceffum accenfumque aliquid contumeliofius.

§. XXXII.

l) In noua Praefat. §. 23. p. 23.
Hift. philof. Tom. IV.

m) Sect. II. c. 5. p. 391. feqq.
Z z z z

Poireti vlti-
ma fata et
scripta.

§. XXXII. Sed vt in viam reuertamur, paucis reliqua vitae Poiret-
tinae absoluiamus. Ad Burignoniam delatus dici non potest, quanta di-
ligentia et insigni seruiore eius placita defenderit et disseminauerit. Per
Frifiam orientalem autem in Hollandiam delatus, Rhénoburgi confedit,
quo loco tolerabantur, quicunque a communi ecclesiae sententia discef-
ferant, modo tranquillitatem publicam non laederent. Ibi quietus ad
obitum illuminationi passivae atque libris scribendis vacans et ab omni
munere abhorrens, sibi vixit, et familiam aluit, ex nonnullis, quibus
vulgaria sordebant, collectam. Neque tamen sectam vnquam instituit,
neque conuentus sacros, immo ne domo quidem ad cultum diuinum pu-
blicum aut sacram synaxin egressus est, facile autem passus, vt, quamcun-
que familiares sibi religionem sequendam putarent sequerentur, aut suo
ingenio et placitis obsecundarent ⁿ. Ita corruptam enim ciuitatem totius
mundi credebat, vt illi interesse, eiusque partem esse Christiano conscien-
tiae integritatem seruare cupienti sit impossibile. Et hac quidem ratione
vsque ad annum aetatis LXXIII vixit, vltimis vitae temporibus dolori-
bus haemorrhoidalibus vehementer excruciat, deposuitque mortalem
farcinam XII Cal. Iun. anno dñi 1699, febre catarrhali extinctus.
Concedenda laus acuminis et ingenii Poireto est, quo alte in rem pene-
trare, errores detegere, naeuos luculenter demonstrare, cunctaque apte
et concinne enarrare poterat. Nec diffitendum, quamplurima bona,
pulchra et egregia in eius libris, illis praecipue, quos ante Burignonia-
nae factionis electionem scripsit, deprehendi. Agnouerunt id viri docti
passim, non illi tantum, qui mysticis fauent ^o, sed et illi, qui multa in
Poireto desiderarunt, et in his CHR. THOMASIVS ^p, qui, licet insi-
gnes, quas Poireto tribuerat laudes, suo modo retractasset, fatetur ta-
men etiamnum, *in libris eius de eruditione triplici multa egregie bona
deprehendi, multos errores eruditionis falsae detegi, non solum anti-
quioris philosophiae scholasticae, sed et nouioris Cartesianae, adeoque
eos valde commendandos esse studiosae iuuentuti, ne illecebris doctrinae
illius communis vel antiquioris vel nouioris decipiantur.* Laudanda quo-
que Poireti perspicuitas, qua concinne et luculenter difficillimum argu-
mentum enodare, et tum subtilissimas quaestiones metaphysicas explicare,
tum theosophica quoque principia in se obscurissima mira luce perfunde-
re valebat. Animo autem adeo pacifico regebatur, vt omnium sectarum,
religionum hominum concordiam meditaretur, et *Irenico vniuersali* ^q.
Iurio opposito, hanc pacem Christianam, non sine eloquentia commen-
daret. Extollunt quoque, qui cum Poireto congressi sunt, animi humi-
litem, modestiam, moresque ad pietatem compositos, et humanitatem
cunctis beneuolam facilemque; quam tamen, quod mireris, moderatio-
nem

n) BENTHEM. l. c.

o) Vid. quae collegit ARNOLD. l. c. p. 162.
et ipsius Apologeticus IV. p. 432.

p) l. c. p. 22.

q) Prodiit primo Gallice, hoc titulo: La paix
des bonnes ames, dans tout les partis du Chr-
stianisme 1697. Germanice 1702.

nem animi in scriptis eius polemicis desideres, in quibus aduersariis magna vehementia respondit, ratus scilicet, se pro causa Dei pugnare. Eius enim aduersus impios quoscunque, maxime atheos et religionis irrisores strenue defendendae studio laudabili totus ardebat, cuius exemplum esse possunt quae contra Clericum et P. Baylium, Spinozam aliosque maxima contentione zeloque disputauit. Dolendum itaque, virum nec iudicio nec eruditionis cultura destitutum adeo in amplectendis Burignoniae deliriis insaniuisse, vt, si quis *Nouam oeconomiam diuinam* ^r, quam eius principiis superstruxit, et singulare atque paradoxum sanctioris disciplinae aedificium inaedificauit, legat, vix oculis suis fidem habeat, huiusmodi foetum a Poireto proficisci potuisse, qua de re, ne nimii simus, doctorum ecclesiasticorum ^s censurae consulendae sunt. Neque in hac sphaera se continuit, sed nouam sapientiam diuinitus edocendam philosophiae non tam intulit, quam illa eiecta perditaeque surrogauit. Fecit id in tractatione *de Eruditione triplici solida, superficiali et falsa, in qua ostensa veritatum solidarum via et origine, cognitionum scientiarumque humanarum et in specie Cartesianismi fundamenta, valor, defectus et errores deteguntur*, praemittitur *tr. de vera methodo inueniendi verum*. Qui cum prima vice *Amstelodami* anno cło 10 c x c i i prodiiisset, adeo placuit Christiano Thomasio, valde eo tempore theosophos depereunti, quod corruptam voluntatem, eos sanare posse crederet, vt anno cło 10 c x c v i eam tractationem *Halae* recudi curaret, praefixa *Praefatione*, in qua laudes innumerae, in philosophiam mysticam et theosophicam, maxime Poirretianam cumulantur. Non tamen diu in eo errore haesit vir acerrimi iudicii, et hypothesi pertinaciter non addictus, sed perspecta confusione principiorum a mysticis et theosophis admissa, illas partes deferuit, probe animaduertens, viam illam passiuam a Poireto commendatam, ad entusiasmum ducere. Cum autem ob detectos in eo sectariae philosophiae naeuos librum manibus iuuenum excutiendum non putaret, noua *Praefatione critica*, de vero eruditionis solidae, superficialis falsaeque discrimine accurate egit, et quam periculosum sit abiecto neglectoque intellectu actiuo, passiuam quandam illuminationem in centro animae sacro silentio admittendam expectare, distincte demonstrare studuit, quam editionem, iuxta illam, quam Poiretus auctam et emendatam anno cło 10 c c v i i vulgauerat, expressam luci publicae anno cło 10 c c v i i i ^t commisit. In qua editione tamen omissa appendix a Poireto editioni Batauae adiecta, qua *Defensio contra Titium*, *Apologia pro tr. de Educatione liberorum contra ministerium Hamburgense*; *Irenicum vniuersale*, *Idea theologiae mysticae eiusque auctorum*, et *Epistolae apologeticae duae aduersus Io. Clericum* continentur. Valde offendit haec dissertatio Thomasiana Poir-

Zzz z 2

retum

^r) Historiam libri dat BVDDERS Isagog. in hist. theol. L. II. c. 7. p. 1374.

^s) B. IAEGERI et Cel. L. IOACH. LAN-
GII Antipoirretiana scripta.

^t) Lips. et Francof. 2.

retum, contradictionis paulo impatientiorem, qui in *peculiari Defensione methodi inueniendi verum* non sine aculeis ad eam respondit, edere tamen fati ultimis impeditus eam apologiam non potuit, unde inter *Opera posthuma* apparuit, quibus similis generis responsum in *Praefatione generali* editor adiecit. Licet autem fluctus in simpulo, quod aiunt, Poiretus plurimos mouisset, parum tamen operosis istis apologiis profecit, cum contra rationes Thomae a Titio quoque strenue Poireto oppositas, nihil urgere potuerit, nisi suam, et sibi similitum hominum experientiam, quam deceptam fuisse imaginationis lusu ex opposita vtriusque luminis rationis et reuelationis indole scopoque inuictis demonstrationibus probabant: unde negatis assertis Poiretianis eorumque confirmatione desiderata totum corrui theosophiae, id est eruditionis istius verae, diuinae, internae et realis aedificium. Interim, praeter ea, quibus naeuos sectariae philosophiae detexit, hoc tamen laudandum est, quod perspicue ordinateque theosophicum systema more philosophico exposuit. Idem, quod mireris, in emendatione *Cogitationum rationalium de Deo, anima et malo* suscepit. Eas cum prima vice anno cło 15 c l x x v i i edidisset, in plerisque Cartesium secutus est, ita tamen, ut suas quoque meditationes interdum afferret. Ast cum alteram editionem anno cło 15 c l x x x v vulgaret, quo tempore iam theosophico mysticoque systemati aperte adhaerebat, relictis notionibus et definitionibus Cartesianis de Deo menteque humana, nouas dare mysticorum dogmatibus conuenientes contendit. Nempe supposito „ „ Deo placere, ut se ipse viuide quaerat, inueniat „ et contempletur, seque sentiat, quantum fieri potest deliciosissime, extra statum solitudinis diuinae essentiae suae, atque inde posito, dari entia extra „ essentiam Dei, in quibus se Deus tanquam principium agens et actuosum re „ praesentare velit, conclusit inde, mentis essentiam debere esse cogitationem cupidam luminis et laetae acquiescentiae, quibus scilicet proprietatibus diuinae essentiae imaginem referat. Inde porro asserit, nihil „ menti essentialius et intimius esse, quam cupiditatem obiecti, hancque „ ferri essentialiter in lucem et acquiescentiam, siue in verum et bonum „ infinitum, non posse autem producere illam lucem et acquiescentiam, „ cuius indistinctius cupida est: ex quo sequi putat, ad explendam istam „ cupiditatem opus esse illuminatione fidei, qua desiderium luminosae acquiescentiae infinitae expletur, mensque suarum tenebrarum et impotentiae ad acquiescentiam conscia, denegatis ideis omnibus et figmentis „ propriis ad determinationem a Deo ita transfertur, ut esuriens Deum „ cum ineffabili et intensissimo ardore atque anxia expectans pabulum desiderii, Dei luce et acquiescentia tota lucide et tranquille repleatur, ea „ que Deum luminosum et tranquillament reuera possideat, cumuis ipsa, „ quamdiu mortali onere grauatur et tegitur, lumen eius resecta non ad „ spiciat facie. Ex quo actu mentis illuminatio mentis acquiescentiam „ nasci

u) Prolixe haec et acute persequitur in Diss. praeliminari,

„nasci ait tranquillissimam, et coniunctionem ardentissimam siue amorem „Dei.“ Et hoc quidem fundamentum illud est, quod a mysticis et theosophis acceptum, qua potuit perspicuitate et acumine philosophico ornauit roborauitque, quod deinde in tr. de *Eruditione triplici* prolixè deduxit. Diuersissima haec esse a Cartesiano demonstrationis Dei modo et theologia naturali, quilibet videt. Cum itaque in prima editione contra atheos, de Deo, trinitate, anima, malo acute secundum Cartesii principia disputasset, ea omnia in adiectis annotationibus secundum principium istud mysticum emendauit, et singulis fere paginis illud inculcauit. Quod qua causae Dei felicitate et victoria factum sit, licet cetera acutissime pro ea pugnaverit, illorum iudicium esto, qui norunt, quam male res Dei hostibus eius prodantur, si principia assumantur precario excogitata, cerebrina, saltem hypothetica et quorum negatione tota causa diuina cadit. Tacemus intellectum illum passiuum et otiosum silentium, naturae humanae mentis aduersum, et S. Scripturae ignotum, ad quaeuis somnia decipientis imaginationis recipienda esse aptissimum, vnde recte monuit Cel. STOLLIVS^{x)}, libros hos Pireti caute legendos, et otiosi animi hominibus tradendos non esse. Idem institutum in tertia editione, paucis ante obitum annis^{y)} seruauit Piretus, cui nouam dissertationem de *duplici discendi methode deque simulato P. Baylii contra Spinozae atheismum certamine* adiecit, de qua in Baylii vita, quantum fatis, dictum. Viderunt deuia in quae seduxit lectorem Piretus, viri docti beneque monuerunt, recta via ad entusiasmum duci animum; id quod primus, nisi fallimur, Pireto obiecit IOANNES CLERICVS^{z)}. Cui *peculiari epistola*, alteri volumini tr. de *Eruditione triplici adiecta* non sine aculeo Piretus respondit, iniuriam sibi fieri clamans, eo quod diserte affirmauisset, rationem et sensus in vnionem Dei peruenire non posse, in *Oeconomia diuina* autem ab entusiasmo fanatico Christianam doctrinam luculenter vindicasset. Ast probe obseruatum viris eruditis est, ludere definitionum varietate Piretum, et id tantum entusiasmum vocare, quando ratio corrupta illuminationem diuinam iactat, quam intellectui hominis passiuo in fundo centroque animae vindicauit. Vnde cum de habitu disciplinae generalis differeret vir acerrimi iudicii GOTTL. GERHARDVS TITIVS^{a)}, et totam Pireti ideam eruditionis verae, falsae et superficialiae depingeret, examinaretque, ita de eo pronunciauit: *Entusiasmum fanaticum, id est, aegrae mentis deliria esse illam eruditionem solidam, notitiam humanam seu naturalem ad entusiasmum duci aptam, eruditionem superficialem, ab entusiasmo alienam eruditionem falsam.* Quae censura adeo vulnerauit animum Pireti, vt cum non haberet, quae accurate responderet, ad inuectiuas descenderet, et concionando magis, quam refellendo, aduersarium repellere conaretur, vt recte obseruatum Cl.

Zzz z 3

STOL-

x) Hist. lit. P. II. c. 2. §. 7. p. 447.

y) Amstelod. 1715. 4.

z) Bibl. vniuers. T. VI.

a) Art. cogit. c. 19. p. 475.

STOLLIO ^b. Attamen pulchre rem suam egisse Poiretum, iudicauit ARNOLDVS ^c, in eodem luto haerens, qui vtrum rem acu tetigerit, Lectoris arbitrio definiendum relinquitur. Cum autem ex hoc principio admissio innumera dogmatum paradoxorum seges effloresceret, et studium placitorum Burignoniae, quaecunque paradoxa et a sensu, ratione et scriptura aliena illa dixerat, Poireto ita commendauisset, vt ornare ea, defendere, et hederam illis suspendere auderet, aduersarios quamplurimos expertus est, quibuscum vsque ad finem vitae illi dimicandum fuit. Nam praeter Clericum et Titium, quorum iam mentionem fecimus, illustrem quoque virum V. L. SECKENDORFIUM aduersus se concitauit, cum is scripta Burignoniae in *Actis Eruditorum Lipsiensibus* ^d recensuisset; illi enim secus, quam Poiretus, de eius placitis statuenti *Monitum necessarium* opposuit, cui tamen vir celeberrimus *peculiari scheda ἀνὸνύμας* respondit. Sed Iurium quoque, laegerum, *Theologiam Anti-Poiretianam* edentem, Thomaeum Bayliumque aduersarios expertum fuisse, ex supra dictis repetendum est. Idem celeberrimo Halensium theologo Io. Io. LACHIMO LANGIO accidit, cuius *Dissertationes Anti-Poiretianas* ante mortem refutauit, vulgauit *Responsionem* eamque *Prologo galeato* muniuit editor. Cumque ob POIRETI libellum *de Educatione liberorum* graues motus in ecclesia Hamburgensi fuissent concitati, Pfeiffero eum reprehendenti more suo vehementi *Apologia* ^e respondit. In his autem scriptis polemicis, quae omnia fere partim nouae editioni tr. de Eruditione triplici adiecta sunt, partim in *Operibus posthumis* comprehenduntur, prodidit Poiretus, hominem se fuisse, isto tranquillissimo quem tantopere commendabat statu nondum potitum. Tanta enim in aduersarios, et praecipue in Clericum, Baylium, Titium et Pfeifferum acerbitate et dicendi vehementia inuectus est, vt nisi certam virorum doctorum fidem sciremus, qui humanitatem et morum facilitatem eius experti laudant, minime credi posset, talem eum in conuersatione se exhibuisse, qui pugnando amorem et modestiam neglexerat ^f. Adeo verum est, contradictionis impatientes animos cancellis contineri non posse, et mystico quoque atque theosophico philosopho suam bilem esse. Feliciori pugna et laetiori victoria contra Spinozae impietatem et Balthazaris BEKKERI nugas dimicauit. Et illum quidem in *Fundamentis atheismi euersis, siue specimine absurditatis atheismi Spinoziani, Cogitationibus rationalibus* ^g adiectis haud infeliciter aggressus est, quanquam nonnulla in eo specimine desideret Ven. IAC. STALKOPFIVS ^h: Bekkerum autem ita profligauit, vt quid reponeret: non haberet, et licet ab amicis exstimularetur, respondere

b) loc. cit. p. 447.

c) loc. cit.

d) 1686. p. 9.

e) T. II. Operis de Erud. triplici.

f) Vid. BVDDEVS. *Hag. L. II. c. 7. p. 1375.*

STOLLIVS I. c. p. 485. *Act. erud. Germ. P. LXXXI. art. 2.*

g) p. 829.

h) In *Animaduersionibus succinctis in definitionem II. Part. II. Ethices Ben. Spinozae, nec non illius confutationem* a P. Poireto scriptam.

dere tamen Poireto minime auderet. Cum autem Burignoniae partibus se addixisset, non modo iudicium, quo pollebat, amisisset, sed quem toto animo detestabatur spiritum sectarium admisisset visus est; certe ferre non potuit eius visiones et praecepta improbantia. Scripsit praeter laudatas tractationes plura alia, quae tamen huc non pertinent^k, omnia enim, excepta dissertatione *de natura idearum ex origine sua repetita, siue, vera et cognita prima adu. Cl. Abrab. Pungelerum*^l, theologica sunt: ista vero dissertatio ea suis domesticis innixa hypothesebus repetit, quae in noua *Cogitationum rationalium* editione prolixè iam disseruerat. Cum autem mysticis impense faueret, multa scripta theosophica aliorum in lucem produxit, praefationibus, auctariis, animaduersionibus illustrauit^m, hancque scholam sibi, quo posset modo, habuit commendatissimam.

§. XXXIII. Praeter hos, quos ex ingenti theosophorum numero adduximus philosophos, non omittenda est integra Rosaecrucianorum societas, quae ineunte seculo XVII magnum strepitum in ecclesia orbeque literario excitauit, et diuersissima eruditorum iudicia meruit. Tanta autem prolixitate famosae societatis historia diffunditur, et cum ecclesiae tum artis salutaris fata ingreditur, ut integram hoc loco enarrare, et iudicium interponere non liceat, paginae angustia et tractationis limitibus obstantibus. Accedit difficultas rei, quae coniecturis tantum definiri potest, quae prout lectorem offendunt, ita momentum vel leue et graue habere videntur. Ipse autem libri huius societatis symbolici, quales sunt *Fama et Confessio*, et qui reliqui sunt, consulendi sunt, in quibus colligendis diligentissimus fuit G. ARNOLDVSⁿ, licet in eius tractatione ordo et accuratio desideretur. Multos quoque nominant STRVVIVS^o, LIPENIVS^p, COLBERGIUS^q, quibus tantum non omnes addi possunt, qui historiam ecclesiasticam recentiore attigerunt. Nos summam rei, prout lectis et comparatis inter se libellis hoc nomen gerentibus^r nobis apparuit, enarrabimus, et nostram sententiam modeste subiiciemus.

Rosaecrucianae fraternitatis historia unde petenda?

XXXIV. Percrebuit fama societatis Rosaecrucianae exoriente seculo XVII, de anno autem, quo primo innotuit, incerti scriptores haerent. Quidam ad annum seculi decimi sexti septuagesimum recurrunt, non audiendi, cum vestigium huius societatis nullum eo tempore compareat.

Summa Historiae Rosaecruciani sodalitii.

PA-

i) Vid. LEIBNIZ. Reflexions sur l'esprit sectaire, in FELLERI Monumentis ineditis T. IX. art. 7.

k) Catalogus scriptorum Poireti omnium adiectus est in calce Cogit. rar. et in Bibl. Bremensi l.c. itemque in Opp. posthumis.

l) Amstelod. 1715. 8.

m) Pertinet huc Theologia Germanica, Gallice edita, cum d. ff. apologica adu. Iurium 1700. 12, praefationem quoque praemisit refutationi libri LOCKII Fides et ratio collata, quam secun-

dum principia sua edidit discipulus quidam eius, De aliis vid. BYNDERS l.c. p. 910.

n) Hist. Eccles. et Haer. P. II. c. 13. p. 613. seqq.

o) Introd. in Hist. Lit. c. IX. §. 29. p. 466. collata Biblioth. philos. c. II. §. 13, et quae viri docti ad haec loca annotarunt.

p) In Biblioth. theol. P. II. p. 684. 685.

q) Christianism. Platonico-Hermet. P. I. c. 6. p. 265.

r) Nominauimus nonnullos in Germ. Hist. phil. opere T. VI. p. 1236. seq. plures autem ARNOLDVS l.c. quos plerosque euoluimus.

PASCHIVS inter *Inuenta nou-antiqua* huius quoque societatis mentionem faciens eius origines in annum *clolccxvii* refert, sed falsum hoc esse libelli illi demonstrant, qui de hac societate ante annum istum in vulgus exierunt. Nobis verisimile est, anno *clolccx* primum de ea rumorem sparsum esse. Nam non scribit modo personatus IULIANVS DE CAMPIS, in *Epistola ad omnes, qui de noua societate ordinis de cruce rosea aliquid vel legerunt, vel differendo de re ista aliquid audiuerunt*, anno *clolccxv* edita: Non ignotum esse plurimis, quam fortunam sinistram excursus de reformatione totius mundi in aestate elapsi anni *clolccxiv* expertus sit, et quam male excepta sit adiecta narratio de fama fraternitatis roseae crucis. Sed et DANIEL MEDERVVS in *Iudicio theologico de Fama et Confessione fraternitatis R. C.* anno *clolccxvi* edita, Praef. ait, ante quinquennium Famam fraternitatis in quinque linguis diuersis prodisse. Ex his enim verbis clarum est, anno hoc famam de ista fraternitate primum esse sparsam. Ipsam vero istius sodalitiū historiam verisimili iudicio eruere est difficillimum. Cum enim sparsa semel Fama de hac fraternitate, quicquid erat theosophorum Paracelsitarum, adeptorum, alchemistarum, et huius furfuris aliorum, sodalitiū hoc sibi vindicaret, eo quod ad arcanas istas artes et scientias chemicas, magicas, Cabbalisticas alluderet, factum inde est, vt sua ex hoc grege quilibet somnia Roseae crucis sodalibus accepta referret, sicque incertis rumoribus totum fere orbem Christianum repletet; id quod Fluddi, Sperberi similiumque, qui hoc sibi axioma vindicarunt, scripta de hoc sodalitiū fatis superque comprobant. Quod ita exacerbauit viros doctos, puritatis fidei custodes, vt ipsam hanc societatem, de cuius tamen existentia certi sciebant plane nihil, multis accusationibus et suspicionibus onerarent. Quae omnia nisi accurate ab ipsius fabulae originibus distinguantur, numquam inuenietur, quid verisimili ratione de hac re statui possit. Ad hanc itaque cautelam attenti, rem primo quidem, prout fama ferebat, enarrabimus, et tum demum modeste nostram sententiam subiungemus. Ita vero publico rumore, primo Germaniam, mox per omnem fere Europam sparso tradebatur: Prodiisse Sodalitiū hactenus latens, cuius origines ad Christianum Rosencreuz referendae sint: Natum illum esse in Germania anno *clccccxxxviii*, susceptoque itinere sacro ad sepulchrum Saluatoris ex Palaestina Damascum peruenisse, ibique cum sapientibus Chaldaeorum fuisse congressum, arcanasque eorum disciplinas, magiam puta Cabbalamque didicisse. Tum in Aegyptum et Libyae regiones delatum, mysteria ista multis thesauris auxisse. Reuersum autem in patriam emendationem scientiarum omnium animo concepissee, et ad obtinendum hunc scopum laudabilem arcanam fraternitatem instituisse, paucis membris constantem, huicque amicorum sacro sibi fidei et silentii symbolo iunctorum collegio sua mysteria aperuisse, et diuinam hanc eos sapientiam docuisse, praeciando, vt ad posteritatem simili modo methodoque arcana propa-

propagaretur. Tandem annos natum centum atque viginti sine morbo vigentem pie obiisse. Sublato tribus huius auctore, eam inter fidissimos quosque arcanam seruata et ad posteros pari modo propagatam fuisse; donec tandem istud sodalitium detectum sit. Quod ut specioso atque verisimili titulo orbi persuaderetur, libelli prodierunt duo, in quibus, res omnis enarrata et mysterium hoc siue verum siue fictum, detectum est. Vnus *Famae fraternitatis* rubrum gerit, id est, *Detectionis fraternitatis laudabilis ordinis Roseae crucis*; alteri *Confessionis fraternitatis* titulus praefixus est, et Germanica atque Latina lingua prodiit. In his libellis, qui primam totius fabulae scenam confinxerunt, haec sodalitis isti tribuuntur I. Singularem a diuina beneuolentia reuelationem sodales accepisse, eiusque beneficio maximorum et plurimorum mysteriorum notitiam acquisiuisse, ea quoque velut veros theosophos explicare posse, cum mediante lumine gratiae, ad collustrandum naturae lumen sint maxime idonei. Ideo praeter sacra oracula, scripta Tauleri et theologiam Teutonicam commendabant. II. Vniuersalem eruditionis omnis per quoscunque status et vitae genera emendationem eos moliri, et ad emendandos naeuos doctorum, maxime medicorum et philosophorum, se accingere. III. Possidere eos lapidem philosophorum, eoque parario tincturam siue medicinam vniuersalem, artemque mutandorum metallorum, arcanamque notitiam vitae prolongandae fuisse adeptos. IV. Scire eos et praedicere, instare seculum aureum omni felicitate exoptatissimum. His quatuor scenis primus fabulae actus comprehendebatur. Cum autem ea diuulgata, tota Paracelsicorum, Theosophorum, et Chemicorum turba res suas agi crederet, et vtraque manu hanc sibi sodalitatem vindicaret, nihil tam absonum delirumque fuit, nihil adeo noua et inaudita mysteria prae se tulit, quod non ad hanc tribum referretur, quae vero omnia, et a quibus auctoribus profecta sint, et quo fundamento isti societati tribuantur expendenda, et cum ipsis fabulae originibus et dogmatibus, quae simulabat, non commiscenda sunt. Enarrari satis non potest, quantos motus in ecclesia pariter atque orbe literario rumor iste, ubi semel percrebuiisset, excitauerit. Nempe prout quilibet aut animo erat affectus, aut hypothese peculiari addictus, aut sectae cuiusdam praeiudicio occupatus, ita obscurissimi aenigmatis interpretationem fingeat, et se Oedipum esse putabat. Et theologorum quidem plerique, quos Paracelsica schola, et chemicorum atque theosophorum factio simili clamore dudum offenderat, valde fidei puritati metuebant, ac fanaticam quandam cohortem sub hac larua latere suspicabantur; CHRISTOPHORVS NIGRINVS autem Caluini affeclas ista fabula tegi, prolixa commentatione demonstrare voluit. Obstabant tamen, vtrique coniecturae loca nonnulla in laudatis libellis occurren-

s) HORNBECK. Summa Controuerf. p. m. 426. Io. OLEAR. Synopf. Controu. p. 461.

Hist. philos. Tom. IV.

t) In Sphynce rosacea Francof. 1619. 8.

currentia, quae satis prodebant, societatis huius sodales, ecclesiae Euangelicae esse addictos, nec communionem eos cum Fanaticis affectare. Id ipsum Rosaee crucis nomen nonnullis prodere videbatur, quod ab insignibus B. Lutheri defunctum esse suspicabantur. Et hinc prodiit vnus et alter ex Lutheranae ecclesiae gremio, qui pro fraternitatis orthodoxia pugnavit ^u. Alii, et imprimis medicorum natio collegium aliquod chemicum hanc fabulam condidisse, coniciebant, qua in opinione valde confirmabat eos et nomen societatis, et iactatae artes chemicae et Paracelsicae, quas cum emendandae promouendaeque pietatis studio fodalitium illud prae se ferebat. Et nomen quidem chemicum esse, et compositum ex vocabulo ros et crux coniciebant, quae vocabula sint chemica, eo quod ros sit omnium corporum potentissimum ad soluenda metalla, crux vero idem significet quod lux, quia signum crucis tres illas literas L V X exhibeat, lux autem sit semen, siue crassum illud et corporeum lumen, quo coacto auri mutatio perficitur; vnde Rosaecrucianum esse philosophum *χρυσοποιούντα* suspicatus est PETRVS GASSENDVS ^x, cuius coniecturam latius deduxit EVSEBIVS RENAUDOTIVS ^y, probauitque nuper praestantissimus MOSHEMIVS ^z. Paracelsi autem partes ideo iuuari commendarique credebant, quod medicina Galenica valde contemnere-
tur. Plurimum autem auxit hanc suspensionem, quod Paracelsistarum et Theosophorum Chemicorum celeberrimi FLVDDVS ^a atque Sperberus alique nonnulli fraternitatis huius patrociniū suscepissent, et de eius profectibus admirandis in philosophia adepta, magia, cabbala, chemia nescio quae miracula confinxissent, et splendide essent mentiti. Quae eo magis verisimilitudinem prae se ferebant, quod primi totius comoediae auctores de huiusmodi artibus multa promississent, vt eo occultius laterent, et laetior emergeret insperata fabulae catastrophe. Adeo vero haec se medicis nonnullis probauit opinio, vt cum Galenicae scholae essent addictissimi, irarum pleni in Rosaecrucianos insurgerent, in quo certamine alios vehementia vicit ANDREAS LIBAVIVS ^b. Tandem inuenti quoque sunt, qui singularem ex diuina misericordia viris quibusdam piis contigisse reuelationem credebant, vt emendarentur scientiae, et pietas atque mysteria hactenus ignota ingenti humani generis emolumento panderentur, et hi quidem reuera existere eiusmodi societatem, et vera esse, si non omnia, attamen, quae de ea narrabantur, pleraque crediderunt. Quas partes statim sub exordium fabulae arripuit DAVID MEDERVS ^c, antistes ecclesiarum comitatus Hohenloici MICHAEL MAIERVS ^d, et ipse ROBERTVS FLVDDVS ^e, aliique. Hi instare nouum felixque seculum,

u) MEDERVS I. c. et Vindiciae rhodostauroticae.

x) In Examine philosophiae Fluddanae §. 15. T. III opp. p. 261.

y) Conférences publiques T. IV. p. 87.

z) Hist. Christ. recent. Sec. XVII, S. I. c. 4. §. 28. p. 398.

a) In Tr. Apologetico, integritatem societatis de Rosaee Crucis defendente contra Libanum 1617. et in Apologia compendiarie.

b) Vid. ARNOLD. I. c. p. 625, seqq.

c) loc. cit.

d) In Themide aurea,

e) loc. cit.

culum, et regni naturae et gratiae fines amplissime dilatatum iri sibi persuadebant. Quanquam autem ubique locorum sodalitiū Rosaecruciani fama percrebuerat, adeo ut lippis quoque et tonsoribus nota esset, nemo tamen dicere poterat, quo loco illud inueniri posset, et non deprehendebatur, qui conuinci posset, quod illi esset addictus. Certe, Renatum Cartesium, ubicunque in itinere longo esset moratus Rosaecrucianos quaesivisse, nullum autem inuenisse, testatur HADRIANVS BAILLETVS *f*. Attamen leges et statuta fraternitatis in vulgus comparebant, et ubique satis curiosè perquirebantur sodales, ut, quod ecclesiae metuebatur, damnum arceretur, et imposturae poena irrogaretur. Ipsa quoque Paracelsitarum, theosophorum, philosophorumque per ignem turba, fabulae incertitudine decepta, dum hanc sibi sodalitatē asserit, eiusque mysteria mire crepat et defendit, acerbè autem in eos inuehitur, qui in eam insurrexerant, mire rem turbauit, et nouis suspicionibus orbem repleuit. Fuerunt enim ex hoc numero, qui non modo dogmata inaudita et ab omni fide et opinione remota Rosaecruciano collegio tribuebant, sed ipsam quoque magiam huc transferebant, et quid ista societas in euocandis numerorum potentia spiritibus posset, iactabant *g*. Quos dum pro veris tribulibus plerique habent, pessime apud plerosque sodalitas ista audire coepit. Sagacioribus autem nonnullis mature subolebat, fabulam quandam vel aenigma aliquod symbolicum artificiosè et non sine ingenio confectum latere, vixque prodierat *Fama et Confessio fraternitatis*, cum iudicarent nonnulli viri docti, aenigmaticum et figuratum scriptum esse *h*, nec extitisse vnquam huiusmodi collegium secretum vel vixisse eius auctorem. Ast quae sub hac larua facies lateret, coniecturis nonnulli assequi tentabant, et alii quidem chemicorum quorundam lusum esse, suspicabantur *i*, alii, vñionem inter Lutheranam et Reformatam ecclesiam magnis moliminibus studiose eo tempore quaesitam exoptatamque sibi deprehendisse in eo aenigmate videbantur *k*. Qui vero omnium cautissime iudicium faciebant, in eam opinionem discedebant, viros quosdam ingenii excelsi, et acuti totam ideo fabulam excogitauisse, ut otiosos homines naso suspensio ducerent, et credulitati simpliciorum illuderent, aut philosophos medicosque exagitando curioso figmento expiscarentur, quid de emendatione artium et scientiarum, de mysteriis Paracelsicis et chemicis et similibus crederent. Immo anno cło 10 cxx ausus est scribere MICHAEL BRELERVS¹: *Laterem lauare, qui in detegenda fraternitate, ista operam ponant suam; famam fraternitatis enim auctores agnoscere trigam virorum clarissimorum, qui ingenioso hoc aenigmate alios, quos philosophorum lapidem adeptos esse fama ferebat, ita prouocare tentauerint, ut suo se indicio proderent: et hanc quidem non coniecturam nudam esse,*

Aaa aa 2

sed

f) In Vita Cartesii T. I. p. 90. Synopses.
g) Vid. MORHOF. Polyhist. T. I. p. 137.
h) Vid. MEDERVS in Praef. l. c.
i) Ibid.

k) NIGRINVS loc. cit.
 1) In Mysterio iniquitatis Pseudo-Euang. c. 3: p. 100.

sed veritatem certissimam, reliquos clamores autem omnes inter mendacia esse referenda. Nec defuit fabulae catastrophe; euanuere enim et societas ista et omnes illi, quos edidit strepitus, cum auctores eius filerent, nec agere eam editis porro scriptis, ut haecenus factum, pergerent. Qui ideo scribere desiisse videntur, vel quod crederent, satis iam esse commentorum, et abunde prodidisse orbem literatum animi sensa et multorum stoliditatem, ut pii prudentesque viri inde emendationis causam quaerere possent; vel quod obseruarent, abuti ingenia fanatica, et paradoxa ista sodalitii secreti fama, et metuendum esse doctrinae puriori periculum: vel quod ipsi sibi timerent, ne, qui laruato Rosaecrucianorum nomine abutentes, vehementes satyras et acerbis inuectivas vulgauerant^m, innocentibus tandem fabulae auctoribus molestiam crearent. Et haec quidem isto tempore facta sunt; ubi vero fama conticuit, valde confirmata est opinio, viros nonnullos pios atque doctos, et ingenio atque eruditione non carentes hanc ideo fabulam exorfos fuisse, ut et emendandi orbis eruditi desideria, aenigmatica scriptione, proponerent, et sectarium, quod vehementer illo tempore regnabat, studium exagitarent, et vitia atque naeuos eruditorum symbolica satyra corrigerent, latere tamen in argumento delicato possent, et seculi sui supra modum acerbis et contentiosi dicacitatem personati eluderent. Quam coniecturam verisimilitudine summa gaudere, ipsa *Famae fraternitatis praefatio* satis innuit, et tota fabula loquitur. Quanquam autem impossibile est, viros illos pios et cordatos detegere, qui hoc societatis Rosaecrucianae symbolo orbem eruditum tentare ausi sunt, fatemur tamen, magna nobis verisimilitudine se commendauisse GOTTFREDI ARNOLDIⁿ coniecturam, qui Ioannem Valentinum Andreae, virum doctissimum et elegantissimi ingenii, theologum Wurtembergicum, si non primum comoediae auctorem, actorem tamen cum nonnullis viris doctis fuisse suspicatur. Non ignoramus B. IAEGERVM^o, quem secuti sunt alii^p, multum in eo fuisse, ut hanc suspicionem ab eo depelleret, narrat enim: rogatum virum doctissimum a senatu ecclesiastico ducatus Wurtembergici, respondisse, semper se, audita fabula Rosaecruciana risisse, et curiosos fratres pati non potuisse. Verum tantum abest, ut haec coniecturam istam infirmet, ut potius magnum ei pondus addant, cum satis luculenter innuant, habuisse eum totum sodalitium pro fabula ideo excogitata, ut curiosi deluderentur. Sane ex viri praestantissimi, et praeter iudicii acrimoniam et elegantiam ingenii summo candore et pietate laudabilis verbis et circumstantiis omnibus, maximum haec coniectura verisimilitudinis gradum obtinet. Erat enim illi ingenium satyricum, et naeuorum in ecclesia atque orbe docto perspicax, quos haud vno scriptionum genere iugulauit; ex quibus

m) Tales edidit Iarvatus Irenaeus Agnostus.

n) loc. cit.

o) In Hist. Eccles. Sec. XVII, p. 58.

p) Auctor Reprehensionum God. Arnoldi pag. 132. SERPILIVS Epiraph, theol. Sueu. p. 12.

bus intelligitur, emendandis illis animum magno cum studio adiecisse. Accedit scribendi ratio illi propria eiusque characterem mire referens, ipsaque arma eius gentilitia, et quae alia sunt, quae hanc coniecturam magnopere firmant. Talia autem scriptorum Andreae loca ab Arnoldo allata sunt, ex quibus, nisi omnia fallimur, inuictis rationibus constat, eum, si non ipse primus fabulae auctor fuit, actorem tamen cum aliis fuisse; claris enim verbis indicauit, actam eam esse, et depositam personam, euanuisse comoediae laruas, nec expectanda esse fraternitatis fata alia, sed pudore suffuso resipiscendum esse eruditis, quod naso se ducere et expiscari auctores eius passi sint. Neque magnopere huic coniecturae opponi potest, Paracelsitas, chemicos, adeptos, et inter eos, qui magna nominis claritate innotuerunt, Fluddum atque Sperberum huic sodalitis nomen dedisse. Ipse enim VALENTINVS ANDREAE monuit, adeptos, medicastro, theosophos huiusque generis alios, occasionem istius fabulae arripientes de suo emolumento cogitauisse, et spes suarum fortunarum amplas inde hausisse. Qui cum eius catastrophe tandem prodeunte et cessante isto collegio, attamen duraerint, et suas res porro vrgere perrexerint, manifestum inde esse putamus, ipsas eius sodalitis rationes cum Paracelsica et theosophica factione non cohaesisse. Quia tamen ingenia haec anomala et fanatica, hoc nomine ad commendandum peregrinum philosophiae habitum valde abusi sunt, ratio inde patet, cur in theosophorum historia memoria Rosaecrucianae tribus omitti non potuerit.

§. XXXV. Sufficiunt dicta, vt intelligatur, qualis secta theosophorum fuerit, qua indole fuerit gauisa, quibus characteribus ab aliis distinguatur. Colligemus iam sparsim dicta in vnum, et quid de ea statuentum sit, poscentibus tractationis nostrae legibus strictim exponemus. *Observationes de philosophia scholae theosophicae.* Cuncta autem, re accurate expensa, huc redeunt.

I. Non conspirat haec secta placitis, decretis, et fundamentis, sed vt quisque ingenio magis promptus et imaginationis oestro percitus est, eo magis sententiis paradoxis variat. Frustra itaque agunt, qui horum hominum philosophiam vno typo posse exprimi sperant. Cuius ratio ipsa a cognoscendi principio, quod reiecta rationis luce elegerunt, deriuanda est. Cum enim non certas leges, et principia sibi delegissent, sed intellectu passiuo sacroque silentio in centro fundoe animae illuminationem diuinam quaerent, non potuit non tota theosophicae gentis schola ad diuersissima placita deferri. Quicquid enim suggerebat istud principium internum, imaginarium, et incerto sensu fallax, id pro diuino, et vero habitum est. Et haec causa est, cur tot systemata (si modo nomen hoc mereantur male cohaerentia animi aegri somnia) theosophica sint, quot sunt theosophorum capita.

Aaa aa 3

II. Sunt

q) Alethaea exul, p. 329. Turris Babel c. 25. p. 69.

II. Sunt tamen dogmata nonnulla, quae characteristica recte appellaue-
ris, eo quod non communia tantum toti factioni isti sunt, sed eam quo-
que ab aliis sectis discriminant. Inter ista autem illuminatio passiva pri-
mum locum occupat, et fundamentale dogma est. Nempe magno hi ho-
mines odio rationis homini connatae lumen prosequuntur, idque fallax
esse et incertum, ac superficiali tantum atque idealem cognitionem
scientiae et certitudinis expertem et sapientia vacuam gignere clamant:
hac ducente errare hominem et in devia delabi a felicitatis tramite, magnis
profundisque suspiriis conqueruntur. Eam itaque aut plane abiiciendam
negligendamque, aut e philosophiae verae, diuinae et ad felicitatem atque
tranquillitatem hominis facientis circulis eiiciendam esse contendunt. Li-
cet autem diuinorum oraculorum auctoritatem aperte contemnere non
audeant, ne impietatis suspecti sibi ipsis apud alios officiant, minusue to-
lerentur, contempta tamen literae significatione, non tam oraculorum sa-
crorum dictamina pro principiis assumunt, quam allegoriarum insularum
machinis nonnulla in partes suas rapiunt, ipsum doctrinae Christianae
systema Scripturae S. innixum magno supercilio velut commenta schola-
rum et humanarum speculationum spernentes. Dumque omnem intelle-
ctus actiuitatem proscribunt, nouum et a mentis humanae natura atque
indole plane abhorrens cognitionis genus passiuum, intrinsecum, imme-
diatum atque diuinum comminiscuntur, quo anima diuinae sapientiae lu-
minisque coelitus infundendi auida, sine vlllo actu suo, quiescens, filens-
que lucis diuinitus irradiantis illapsum expectat, et hoc suo desiderio tan-
dem cum maxima acquiescentia et gaudio in statu isto luminoso fruitur.
Qua illuminatione passiva coelestem atque diuinam prorsus sapientiam, re-
liquis hominibus ideales rationis nugas sectantibus ignotam se adeptos esse,
magnificis orationibus ostendant. Quae adeo ex dictis et allatis testimo-
niis atque exemplis clara sunt, et omnibus fere paginis in scriptis eorum
inculcantur, vt ea proluxius probare opus haut sit. Ita vero suo se indi-
cio hi homines produnt, et quam inepta et a vera philosophiae indole
aliena sit theosophia ista, luculenter manifestant. Cum enim et rationis
et reuelationis lumen a patre luminum homini sit traditum, nec quae ab
vno auctore profecta sunt, repugnare sibi possint, distincti tamen sint na-
turae gratiaeque circuli; in vtramque eos vehementer peccare, quilibet
videt. Nempe rationem deprimendo, et scripturae auctoritatem eleuan-
do ita diuinum vtriusque auctorem laedunt, vt is homines fallere voluisse,
(absit blasphemia dictis!) censendus sit, qui istis eos ducibus muniuit
in inquirenda felicitatis via, quibus veram animae tranquillitatem et bea-
titudinem assequi et sapientia ornari nequeant. Quamuis enim diuina col-
lustrari luce hominem ad aeternorum cognitionem ipsa sacra oracula dicti-
tent, non tamen vel rationem ea supprimit, vel immediato animum lu-
mine perfundit, vnde longe alia existit illuminatio, quam ab his homini-
bus vrgetur. Qui dum omne veri criterium, et id distinguendi a falso
regulam

regulam atque instrumentum insuper habent et contemnunt, erroribus, somniisque cerebri ab omni veritatis diuinæ et humanæ sensu deuiantibus patulas portas aperiunt, et quodcunque delirantis cerebri nugæ fuggerunt, pro diuino nobis obtrudunt, ea superbia et intolerabili fastu, ut cum criterium veritatis dignoscendæ non habeant, sibi solis suæque experientiae credendum esse postulent, rati, decipi se non posse, licet a febricitantium deliriis rationes eorum parum distent. Quod quam ineptum sit, et humanæ naturæ indecorum, immo ipso creatori benignissimo indignum, quilibet palpat, qui præiudiciis turpissimis non fallitur. Et hoc *πρώτον ψεύδος* huius sectæ et primarius error est, quem recte iugulauit virorum piorum et acutorum diligentia *.

III. Fallere autem hos homines et falli, adeoque in omnem sapientiae diuinæ humanæque modum peccare, alterum systematis theosophici dogma characteristicum luculenter prodit. Nempe cuncta ad emanationis systema redeunt, cuncta ex Deo deriuant, Deumque faciunt fontem essentiarum omnium, mundum autem Deum expansum, animam quoque ex ista scaturigine velut diuinæ auræ particulam oriri statuunt, et hunc in finem varios fontes, principiata et emanationes, variosque euolutionum gradus comminiscuntur, reditumque rerum omnium post plurimas reuolutiones in Deum asserunt, ut ex supra dictis est manifestissimum. Qua ratione, si non ipsum Deum cum mundo confundunt, et in Spinozæ castris militant, attamen rebus omnibus, maxime animæ humanæ essentiae diuinæ communicationem ita tribuunt, ut et deismo aperta porta pateat, et ad enthusiasmum, deificationem (veniam verbo exoramus) quandam affectantem seducatur humanus animus. Quam culpam quidem valde deprecantur huius sapientiae diuinæ cultores, et se enthusiasmo quam maxime refragari, magnopere clamant, ut supra Pireti exemplo demonstrauius: at ludunt vocis ambiguitate, ut inuidiam exosi erroris euitent: hunc enim enthusiasmum vocant, si diuina affectet humana ratio. At hoc pacto suo se telo iugulant, et enthusiasmi reos esse fatentur. Tota enim illa interna et passiuæ illuminatio, quam Deo adscribunt, imaginationis emotæ opus est, quæ cum diuinam collustrationem somniet, *ἐνδοσυστάζειν* recte dicitur.

IV. Damna haud exigua philosophiæ pariter atque sanctiori disciplinæ ex hac affectata theosophia oriri, nemo non videt. Parit enim hic enthusiasmus superbum rationis atque reuelationis contemptum, ordinaria luminis diuini collustratione, mediisque quibus illa peragitur, non contentum, sed singularia, extraordinaria, immediata desiderantem: quo affectu occupatus animus omnia fastidit, quaecunque via trita et solita homini solent innotescere, siue humana sint, siue diuina. Id quod negant quidem scholæ huius patroni, et ut demonstrent, reuelationi in sacris oraculis factæ ab ea iustum statui pretium, ea loca cumulant, quibus præcla-

rede

* Conf. THOMAS, Præf. ad POIRETI tr. de Eruditione triplici, ed. noua.

re de sacris literis loquuntur, eamque miris modis commendant. Ast tametsi negari non potest, pulchra nonnulla, et si verba spectes, omnino probanda ab his hominibus dici, fatendum tamen, neruum eos sacrarum paginarum excidere, vique omnes spoliare, asserendo mortuam esse in illis literam, veram sapientiam lucemque salutarem in mentibus accendere minime efficacem, nisi interna et immediata illuminatione, quae in fundo centroque animi obtingat, viua reddatur et operationi suae restituatur. Quo pacto omnis diuina notitia non sacrae, quae in oraculis diuinis continetur, doctrinae tribuitur, sed interno isti principio, quod cum diuinas sibi origines asserat, scripturae literam ad deliria aegri animi torquet rapitque, adeo vt nihil sit tam absonum, tamque insanum, cui non hoc interprete admissio verba diuinorum scriptorum accommodentur, idque in diuinis foliis quaeratur, de quo eorum auctores θεόπνευστοι ne somniantes quidem cogitauerunt. Cuius si quis exempla cupiat, eum explicationes cosmogoniae Mosaicae a Fluddo, Sperbero, Gutmanno, Boehmio aliisque datas, et dictante isto lumine interno ex fundo animae illuminatae productas, intueri iubemur, quae tanta nobis cerebri confusi et imaginationis errantis somnia narrant, vt sufficiant ad demonstrandum, quantum inde damnum sanctior disciplina capiat. Quae tamen a diuiniore sapientiae doctoribus latius enarrari solita pluribus heic tangere haud licet. Auget vero hoc malum intolerabilis arrogantia et quae illi iuncta est dicitas horum hominum, qui se solos sapere, sibi quae diuinis hos thesauros solis obtigisse, reliquos atra nocte cinctos oberrare, et in tenebris sine duce, sine via palpare sibi persuadent. Nihil enim aut religione sanctum, aut muneris grauitate reuerendum, aut meritorum gloria illustre est, in quod, si placitis suis refragetur, non atrocibus criminationibus inuehantur; nullus vitae status, nullus ordo et humanae societatis membrum nullum est, cui non errores, naeuos, vitia, scelera, et denique quid non? obiciant, in aliorum maculis perspiciendis adeo lyncei, vt exaggerationibus defectuum aliorum suorum omnino obliuiscantur, vel eos plane coecutientes non videant. Nec his contenti, haud raro, vt omnia infra suam sapientiam posita esse demonstrent, monstra confingunt, et nihil rectum esse statuunt, nisi quod ab ipsorum dictamine regulisque praescribitur atque proficiscitur. Immo in omnem eruditionem humanam inuolant, literas, scholas, doctores, et quodcunque ab interno lumine ab illis iactato profectum haud esse credunt, magnis calumniis onerant, sic vt palam sit, nullum eos cognitionis genus pati posse, quod ferocientis imaginationis deliriis modum ponit, et paucis modeste sapere docet. Quod vt aliqua specie atque colore faciant, hominum, atque temporum vitia, licet non minus illis polluti, quam alii, ipsis disciplinis tribuere, et vbi ferro recidere morbida membra debebant, id in viscera adigere, et corpus ipsum interficere minime erubescunt. Et haec vera causa est, cur tot querelae, inuectiuae, et verba acerbissima in homines ecclesiasticos et acade-

academicos, in scientias humanas et disciplinas sanctiores, in eorum libris cumulentur, in quibus colligendis miram industriam probavit G. D. ARNOLDVS. Quod an stare possit cum caritate et humilitate, quas virtutes ex illuminatione ista immediata et interna oriri iactant, et animi impotentiam ambitionis atque irarum, omnisque affectus vehementiae plenissimam, sapientiae verae autem e diametro contrariam prodat, Lectoris pii et prudentis arbitrio definiendum relinquimus.

V. Plurimum hanc ingenii humani nec legibus subiecti, nec limitibus circumscripti, nec disciplina castigati proteruiam et sapientiae humanae, id est, philosophiae, et diuinae ipsique religioni obesse, facile cogitari potest. Quemadmodum enim illa, pietatis et diuinae originis atque operationis praetextu in contemptum adducitur, ut animis leuibus, vilibus ac ignauis omnino fordescat: ita religionis hostibus, cum vident, deliria nullo modo pingenda, et sano sensu excusanda pro diuina sapientia vendi, sanctissima mysteria deridendi, omnemque reuelationem pro emotae mentis deliriis habendi fauentissima suppeditatur occasio. Ipsa quoque pietas, et quae illam mediante diuina doctrina in animis per Spiritum S. producit veritatis diuinae collustratio atque sapientiae coelestis disciplina, quae nec rationis lumen deprimit, sed suis tantum limitibus circumscribit, nec alia hominem docet, quam quae claro et aperto sensu testantur diuiniore litterae, in suspicionem enthufiasmi atque fanaticismi apud eos, qui emendationem animi vitiiorumque eradicationem odio persequuntur, adducit. Qua ratione ipsa disciplina IESV CHRISTI, doctoris diuinissimi contemnitur et in periculum maximum adducitur, cum habeat impietas et vitae licentia, quae seueritati praeceptorum Christianorum ipsa philosophia iudice optimorum et verissimorum opponant, et castigationis animi leuis et nondum emendati iugum excutiat.

VI. Dabimus autem id caritati, bene de proximo speranti, ut credamus, non vidisse quosdam huius gregis damna ista, quae paucis enarrauimus; et optima animi intentione vfos, delusosque sectariae philosophiae ineptiis, meliora, sanctiora, diuiniora quaesiuisse, quae animum exple-re, et fatiare diuina luce pectus valeant, quo nonnullos animo ad theosophiam querendam fuisse impulsos facile nobis persuademus. Dolemus autem, eos spe sua delusos, cum lucida fidera se duces elegisse crederent, ab ignibus erraticis fuisse deceptos. Abiecto enim rationis iudicio, quae norma verum a falso distinguitur, cum non haberent, quo imaginationis lasciuientis et extra orbitam vagantis operationem a diuina collustratione rite discernere, se ipsos turpiter deceperunt. Temperamento enim gaudentes atrabile referto, austero et subtristi, quod imaginandi facultatem nutrire solet supra modum foecundam, at deliram et ratione carentem, et summa animi commotione, etiam ad corpus, maxime ad cerebri partes pertingente, maiora, insolita et diuina affectantes, extraordinarias, quas imaginationis cerebrique emoti turbatique morbi frequenter sentiunt, com-

Hist. philos. Tom. IV.

Bbb bb

motio-

motiones spirituum animalium neruorumque passi sunt, quae ad ecstasin vsque et raptus quosdam apud Boehmium similesque sunt progressae. Quae cum vehementi agitatione cerebro essent impressae, fixis radicibus altissimis et vestigiis luculentis relictis occasionem prae buerunt his hominibus sibi persuadendi, diuinam sibi atque extraordinariam illuminationem obtigisse, de cuius veritate, licet eam nullo alio colore pingere, nulla alia ratione demonstrare possent, nisi sensu suo, adeo tamen se conuictos putabant, vt nullatenus de ea dubitarent. Nonnulli vero eo vsque progressi sunt, vt noua praedicere et de futuris vaticinari auderent: quae vatum nouorum effata cum temporum euentu refutarentur, et imaginationis fallacia proderetur, loco commiserationis, qua digni erant, risus et dicteria plerorumque retulerunt, et, quam turpiter fallatur animus, rectore ratione excusso et eiecto, luculento declarauerunt specimine.

VII. Mirari quis iure queat, qui obiter rem aspicit, qui fieri potuerit, vt ad tam absona et a mentis humanae indole naturaue abhorrentia delabi viri minime mali potuerint, magis autem, quo pacto euenerit, vt sectatores illis non defuerint, qui has partes probando pro diuiniore sapientia ista deliria habuerint? Ast mirari desinet, cogitans, ita plerumque euenire, vt obscura, ignota, et aegnimata prae se ferentia, quae aures quidem inauditis vocabulis et strepitu insolito implent, vacuum autem dimittunt animum, imperitos et iudicio atque ratiocinatione non subactos plerumque capiant, sic vt omisso examine accurato, cuius difficultatem propter obscuritatem istorum aenigmatum Oedipo opus habentium timent, sibi persuaedant, magna et admiranda latere, et licet ista mysteria fateantur esse incomprehensibilia, et omni rationi aduersa, culpam tamen malint in intellectus sui imbecillitatem, eorum arcanorum incapacem reicere, quam in ipsam nugarum istarum absurditatem transferre. Inelutabilis autem obscuritas, paulo attentiores conuincere debuit, totam istam diuiniore sapientiae ostentationem vanam esse, atque probari non posse. Recte enim viro cuidam doctissimo^{s)} obseruatum est, abhorre a diuiniae sapientiae ratione et indole regulas viuendi et ad felicitatem nostram perueniendi, quae ita obscurae sunt, et intelligi adeo non possunt, vt quid statuendum, quid sequendum sit, humanus ignoret animus. Praeter hanc obscuritatis admirationem in caussa quoque fuere artes et scientiae mirabiles ab hac schola iactatae, quales sunt cabbala, magia, astrologia alchemia, medicina vniuersalis, et similes, quibus stupenda praestare, totius naturae harmoniam intelligere, gremiumque eius recludere, diuitiis innumeris potiri, morbos desperatissimos curare, et vt verbo dicamus, omni creaturae, ne intelligentiis quidem spiritualibus exceptis imperare se posse strenue mentiti sunt. Quae artes vanissimae omni fundamento et veritate carentes indicio quidem sponte se offerente attentos et paulo castius ratiocinantes conuicerunt, thraasonismum et circulatoriam ambitio-

s) МѢСЯЦ. Institut. ethic. Christianae P. I. p. 22.

ambitionem atque praeiudicia hos homines regere, eosque credulis fumos vendere: at qui vel attentione vel iudicio minus valebant, mendaciis se circumueniri passi sunt, cum specimina illis narrarentur stupenda et inaudita, quae istis artibus effecta dicebantur. Quae si prouocata et examinata testium fide ad regulas criticas artis rationalis exigantur, risum magis mouent, quam assensum imperant.

VIII. Nihil autem hanc scholam magis prodidit, et ἀσολίαν eius detexit, quam audacia de spirituum natura, operationibus, influxuque in sublunaria, de eorum regionibus, sedibus, custodia, deque theosophorum in illos potestate insana et enormia innumera fingendi atque mentiendi. Nulla enim verisimilitudine nititur ista pneumatologia theosophica, adeo ut comprehendi vix queat, potuisse Paracelsum suas nymphas, gnomos, salamandros, sylphas, satyros et reliquam spirituum cateruam hominibus persuadere, quibus sanum tamen synciput fuisse, alia, in quibus minus desipuerunt, nobis persuadent. Verum quid non potest auctoritatis praeiudicium, et cupido insolita et miraculis familia venandi? Quamuis autem ausi sint nonnulli insipido dogmati fundamentum substernere philosophicum, asserta harmonia superioris et inferioris mundi illiusque in hunc influxu, et assumpto spiritu naturae astrali per elementa mundana se diffundente, nullo tamen vel mediocris tantum probabilitatis ratiocinio demonstrarunt, dari eiusmodi spiritum astralem, archaeum, rebus formandis animandisque praefectum, eumque in tot particulas diuisum, quot illi spirituum perfectorum et imperfectorum genera comminiscuntur. Digna itaque doctrina ἀφιλόσοφος est, quae rideatur magis quam refutetur; ita enim vno halitu diffilari potest, ut negato vno isto inepto supposito, si modo placita horum hominum suis depingantur coloribus, omnes simul pateant manibusque palpentur ineptiae. Id quod luculento atque iucundo specimine, in *Dialogis cabbalisticis* ita demonstrauit VILLARSIVS abbas, ut dignas his labris lactucas apposuisse, et iusto remedio eorum insaniam emendauisse censendus sit.

IX. Nihil haecenus nos dixisse, quod non ipsa scholae huius indoles atque natura probat, ex ipso systematis theosophici habitu est manifestissimum. Quamuis enim nec inter se conspirent doctores isti theosophici, nec ita eorum disciplina cohaereat, ut systematis philosophici nomen tueri eiusque accuratorem et nexum referre queat, sunt tamen dogmata nonnulla, quae si ex obscuritatis latebris et relecto allegoriarum audacissimarum velo protrahantur, et scriptorum horum praecepta inter se attente comparentur, definiri huicque scholae tribui possunt. Ea paucis huc redeunt: I. Omnia ortum suum ex diuina essentia habere, at ex hoc infinito fonte emanauisse, et hinc res omnes Deum nobis expansum et in creaturis manifestatum per varios euolutionum gradus sistere; II. ideo autem simili reuolutionum ordine et serie cuncta ad fontem suum redire debere. III. Id vero imprimis de anima humana, spiritus im-

mortali, qui corpori mortali inest, dicendum esse, eum enim velut scintillam ex hoc lucis infinitae oceano proficientem homini infusum, originis suae vestigia et attributa seruare, et ad hanc, ex qua profluxit aeternam diuinitatis scaturiginem esse reuersurum: eius itaque opus esse, vt agnito fonte suo centroque, ex quo emanauit, ad id assurgere tentet, hocque puro et infinito desiderio anxie quaesito tandem cum summa delectatione et acquiescentia potiatur. IV. Ex quo dogmate omnis illa moralis disciplina fluit, quam non sine insignis pietatis specie magnoque strepitu commendant, abiicienda esse carnis vincula, nec seruiendum corporis cupiditatibus, neque ideali rationis discursu vinciendum et detinendum animum, sed euacuandum eum esse purgandumque poenitentia, et passiuo obsequio, eiectionis omnibus rationis seductricis operationibus, piis precibus et intercessionibus expectandum esse lumen diuinum, eiusque desiderio totum animi fundum esse replendum. Hanc enim veram esse sapientiam eamque non ab Aristotele, non a gentilibus philosophis, sed a Spiritu S. interna et immediata illuminatione intercedente disci posse, eamque in sabbathismo animae, ab omni externa interna-que operatione et actiuitate vacuae, esse expectandam. V. Quae vt eo certius affirmare possint, porro statuunt, Deum rerum omnium fontem, imaginem suam essentialem, non in homine modo ita expressisse, vt eam cum omnibus attributis referat, et contueri quoque in animae centro rite praeparatus possit, sed et rebus atque creaturis omnibus ita indidisse, vt cognito semel Deo intuitiua imagine, ab eo ad creaturarum typos et signaturas descendi, intelligique possit, quo vinculo mirabili et concentus mutui operatione atque influxu res omnes cohaereant. VI. Et in hac quidem cognitione connexionis et influxus Dei in res inferioris, atque ordinis et potestatis emanationum ex Deo consistere magiam naturalem, quam qui didicerit, illum posse non elementis modo, sed spiritibus quoque mundanis, eorum praesidiis, imperare, mirabiles effectus producere, arcana latentia detegere, et in ipsam naturae abyssum penetrare. VII. Cum autem emanatio ista diuina et influxus in res inferioris mundi per astrorum irradiationes secundum illos fiat, hinc pars theosophiae haud minima posita est, in cognitione verae astronomiae, et concordiae atque harmoniae siderum cum corporibus humanis, animalibus, terra, mineralibus, plantis. VIII. In quibus cum idem spiritus lateat, et signa quoque in externa facie expressa referat, signaturas rerum ad recludendam internam earum naturam plurimum facere, et a theosopho esse considerandas, adhibendum autem ignem ad referenda naturae adyta, sicque chemiae ope in naturam mineralium, lapidum, metallorum penetrari posse. IX. Qua sapientia mirabili adeptis possibile esse, mutare et ad summam perfectionem metalla perducere, medicinam saluberrimam et insanabilibus morbis superiorem parare, custodire vitam in aeuum, et ad seram immortalitatem conferua-

re.

re. X. Ex his autem colligunt: constare hominem partibus tribus, scintilla, siue particula diuina, spiritu astrali et corpore: et quamdiu quidem corpori seruiat, brutalem statum experiri; ab astrali vero spiritu ad humanitatem reuocari, et a scintilla diuini, quod in ipso est, luminis, ad fontem luminis Deum ascendere. Ita vero mali fomitem in corpore latentem, quo etiam fidereus ille spiritus inquinetur, deferere et ad centrum purissimum et felicitatis terminum perfectissimum euolare animam. XI. Et hanc quidem felicitatem initia sua habitura in hoc aeuo, reflorescentibus scientiis diuinis, et manifestato coelesti Sophiae munere, sibi plerique huius scholae promittunt. Haec essentialia theosophicorum philosophorum dogmata sunt, quae, quantum scimus, a nullo reprobrantur, quamuis in iis explicandis applicandisque mirum in modum dissentiant. Esse vero inter ista dogmata et placita Alexandrinae, siue Platonicae, et quae huic valde affinis est, Cabbalisticae philosophiae magnam affinitatem, ex comparatione vtriusque factionis est manifestissimum: quae causa fuit, cur multi sacrorum doctorum philosophiam Platoniam parentem esse theosophicae scholae affirmauerint. In quo tamen asserto prouide et distincte procedendum est. Nondum enim assertionum opinionumque similitudo demonstrat, vnum philosophandi genus alterius sibi similis fontem esse atque originem. Fatendumque admissum commune emanationis principium potuisse theosophis his omnia illa dogmata persuadere, quae tradiderunt, licet Platonismi ignaris: nec dubitandum est, quin Paracelsus ad hanc scholam minime respexerit, cum veteres tantum non omnes neglexerit: idem de Boehmio aliisque pronuntiare non cunctamur. At certum tamen, doctiores in hac schola et veteris philosophiae haud ignaros, concordiam cum Platonismo iactare, et haud leue causae suae patrocinium in eo consensu quaerere, eo quod vbique locorum, sine respectu externae fidei professionis Deum lumen hoc, siue Sophiam infudisse animis sui cupidis statuunt. Vnde multus in eo est POIRETVS*, vt demonstret, Pythagoricam atque Platoniam sectam in eadem via ad veritatem fuisse progressam. Accedit chemicorum iactantia, qui cum veteris philosophiae auctores principesque Zoroastrem, Hermetem, Orpheum arcanorum naturalium peritissimos fuisse, et imprimis artem *χρυσοποιον* exercuisse fama audiissent, vt illi auctoritatem pararent atque fidem, Hermetica sapientia gloriati sunt. Id quod imprimis fecit Paracelsica schola, cuius iactantiam integra tractatione repressit HERMANNVS CONRINGIVS". Idem de Cabbalistica philosophia censendum, cuius libros arcanos paucissimi, excepto Helmontio filio viderunt, et tamen eam ostentando Cabbalae notitiam, id est arcanam et diuinorem doctrinam iactarunt, cum fando tantum de ea aliquid audiissent. Id quod imprimis Paracelsus prodidit, qui ridicula

Bbb bb 3

affe-

*) De Erud. triplici L. II. p. m. 504.

**) De Hermetica Aegyptiorum veterum et Pa-

racelsicorum noua medicina, ad quem librum saepe prouocauimus.

affectatione cum mysteria Cabbalistica cognouisse videri vellet, ne nomen quidem exprimere potuit, et pro Cabbala Gabalia scripsit. Cuius inscitiam cum sectatorum nonnulli imitati sint, praeclaro inde exemplo discimus, quid valeat auctoritatis praeiudicium.

CAPVT IV.

DE SYNCRETISTIS PHILOSOPHICIS.

§. I.

*Syncretismus
quid sit?*

Superest alia philosophorum classis, quae sectariae philosophiae absurditate detecta sapere quidem constituit, at peruerse egit, cuiusque laboris sine frustrata philosophiam magis corrumpit, quam promouit adiuvitque. Henoticos intelligimus, siue conciliatores sectarum, qui restituta inter sectas digladiantes dissentientesque pace, conflare ex variis dogmatibus vnum certum doctrinae philosophicae corpus conati sunt: Hi Syncretistae vocari solent, notissima locutione prouerbiali, qua appellabantur olim, qui cum modo viderentur hostes acerrimi, repente in concordiam redirent, vt communi malo resisterent. Quod prouerbum a Cretensibus desumptum esse PLUTARCHVS^a testatur, qui cum frequenter factionibus et bellis intestinis inter se pugnarent, inuadentibus hostibus coeuntes et conspirantes se opposuerunt. Quamquam autem Syncretismi nomen ad omnem dissentientium conspirationem subitanam solet transferri^b, maxime tamen in annalibus literariis ea significatione vox obtinet, qua sententiae opiniones, dogmata, inter se diuersissima ita in concordiam ire coguntur, vt amice inter se conspirare, et pugna euanesceere videri queat. Et isto quidem sensu in hoc capite de Syncretismo, id est malefana dogmatum et sententiarum philosophicarum, toto coelo inter se dissentientium conciliatione agendum est. Qua appellatione philosophorum, et genuina vocis huius notione definita patet, separandos a syncretistis esse illos, qui omnium sectarum systematibus, decretis, opinionibus ea feligunt, quae vera esse videntur, vel cum certis et indubitatis principiis atque conclusionibus inde deductis ea, quae inter omnes sectas occurrunt veritati affinia, coniungunt: quae eclectica philosophandi methodus, dudum viris prudentibus commendata, et a maximi ingenii philosophis culta cum syncretismo confundi non debet. Quod tamen multoties factum est, indeque haud parum damni philosophiae enatum, cum Syncretismi pestis eclecticae philosophiae nomine cohonestata, turpissime magnis quoque viris imponeret. Id quod sectae eclecticae, et philosophiae PP. veterumque Christianorum historiam suo loco enarratam recolenti ignotum esse nequit,

a) De Frat. amore T. V. p. 298.

b) ERASMVVS Adag. cent. II. c. 2. p. m. 27.

quit, et exemplis istis memorabilibus illustrari potest. Porro nec illi hoc capite tanguntur, qui omnium sectarum tolerantiam fouent, et nullam earum aperte damnant, saltem ab omni spiritus sectarii rigore et acerbitate in dissidentes abstinere, vel quod putant, adeo profunde demersam latere sapientiam, ut iustum sit, eos, qui a nostris opinionibus dissident, aequo animo ferre, vel quod in omni secta occurrere veritates quasdam haud contemnendas credunt, vel quod dissensum inter sectas leuiorem esse iudicant, quam ut atrox ideo pugna excitari, et inimicitia philosopho indecora geri debeat: quam potissimum rationem philosopho sequendam esse illi inculcant, qui innumeras logomachias et inutiles vanasque de verbis contentiones philosophantium animos disiunxisse olim, et hodie diffociare obseruant. Ipsa quoque Christianae legis recordatio, qua amor proximi et infirmitatis eius patientia iniungitur, studiumque modestiae, quod non sibi solis sapere, sed suae imbecillitatis memores de aliis quoque bene sperare homines iubet, hanc tolerantiam commendauit, licet ea non probentur, quae spe bona et patienti animo feruntur. Tandem illi quoque huc referri non debent, qui comparatis inter se Sectarum systematibus et opinionibus, in quo differant, in quo consentiant, ostendunt, et quo pacto verbis magis haut raro, quam sententiis differant, exponunt. Adeo enim id in philosophiae historia non contemnendum est, ut potius, si recte instituat, magna commoda philosophantibus asferre queat. Syncretistae autem, ab his omnibus diuersi illi sunt, qui opiniones, dogmata, systemata, ipso fundamento sensuque genuino toto coelo distantia obtorto collo in consensum concordiamque rapiunt, et inter lucem et tenebras ita paciscuntur, ut dolosa pax cum veritatis damno inde exsurgat. Et hanc quidem labem nulla disciplina vel humana vel diuina est, cui non affricet inepte sedula humani ingenii stoliditas; id quod ex Syncretismo in ecclesia magno purioris doctrinae detrimento inualecente est longe clarissimum. Qua de re tamen, ne nimis ab instituto discedamus, plura addere non licet. Dabit autem obseruationes de hoc argumento egregias, qui post alios de Syncretismo pulchre egit B. Io. FR. BVDDEVS ^c.

§. II. Semper morem hunc in orbe philosophico obtinuisse, ut *Classes Syn-* dogmata toto inter se coelo distantia copularentur in vnum, et hoc pacto *cretistarum.* nouae inde doctrinae conflarentur, innumeris hactenus exemplis in historia philosophiae exposita demonstrauius, in qua diligenter ad hunc philosophantium naeuum respeximus. Nec recentiori, de qua iam agimus aetati defuere, qui simile consilium in animum admitterent. Quos dum paucis enarrare constituimus, ordinis causa in certas classes distribuemus. Fuerunt enim nonnulli, qui vnam vel plures sectas cum Scripturae Sacrae dogmatibus et doctrina Christiana in concordiam ire iusserunt:

^c) Dedit is T. III. Obf. Halens, quatuor obseruationes, 12. 13. 14. 15. de Syncretismo philosophico admodum luculentas, ad quas subinde respe-

ximus. Alios de hoc argumento scriptores nominauimus in Germ. Histor. Philos. opere T. VI. p. 1258.

runt: alii medicae quidem artis vulnera sanaturi hypotheses philosophicas Hippocraticorum et Galenicorum cum schola Paracelsi et chemicorum conciliare aggressi sunt. Pacem quoque nonnulli facere conati sunt, inter Stoicos, Epicureos, Aristotelicos: maxime vero inter Platonem et Aristotelem multoties concordia tentata est. Id quod plerosque fecisse, qui Platoniam philosophiam recentiori tempore excoluerunt, vno Francisco Patricio excepto, quin et inter Peripateticos haud paucos tentauisse, diligenter, cum de his sectis ageremus, annotauimus. Sed nouarum quoque factionum, maxime Rami et Melanchthonis, siue Aristotelis, Cartesii et Aristotelis partes in foedus ire mutuum coactae sunt. Et de his quidem singulis, ad finem properante nostra huius partis tractatione, strictim dicemus.

*Syncretismus
inter Scr. S.
et sectas phi-
losophorum.*

§. III. Eorum, qui Syncretismum quendam inter Scripturam Sacram, et quae in ea continentur diuina dogmata et inter sectarum vel veterum vel recentiorum placita instituere conati sunt maior est numerus, quam vt nostra eum pagina capiat. Pertinet enim suo modo ad hanc classem pars eorum, qui veritatem religionis Christianae ex concordia philosophorum gentilium cum ea demonstrare sunt aggressi; quos vero hoc loco enarrare, esset extra oleas vagari, praesertim cum otia nobis in hoc argumento fecerit desideratissimi I. A. FABRICII ^d diligentia, qui, cum nobis hoc loco tam prolixus esse non liceat, adeundus est. Porro omnes illi quoque ad hanc classem referendi sunt, qui systemata sua physiologica ad Mosaicam cosmogoniam transtulerunt, eamque secundum sua principia explicarunt, quas cum in antecedentibus fuisse enarrauerimus, hoc loco recte praeterimus. Ipsa quoque theosophicorum philosophorum schola huic albo inscribenda est, eo quod Scripturae Sacrae testimoniis suorum placitorum veritatem demonstrare, eaque oraculis diuinis affingere ausi sunt, vt in *praecedente Capite* annotatum est. Qui licet omnem rationis usum contemnerent, et omnium sectarum philosophiam fugillarent, vt tamen fines suos dilatarent, non cunctati sunt asserere, contigisse interni luminis particulam nonnullis philosophis gentilibus, praecipue Pythagorae, et Platoni, quos de diuinis efficacius scripsisse credebant, et ad similem, qualem ipsi probabant, entusiasmum ducere nouerant ^e. Immo inuentus est, qui totum mundum, omnesque qui in eo dissident, partes in concordiam hac ratione reuocare conaretur, GVILELMVS POSTELLVS, philosophus et opinionibus et fatis paradoxus, et in annalibus quoque ecclesiasticis notissimus, cuius historiam rerum literarum scriptores passim solent enarrare ^f. Is enim adscito nomine personato ELIAE PANDO-

Guil. Postellus.

^d) In Syllabo Scriptorum de V. R. C. c. XXXII. p. 634.

^e) Locum Poirreti in antecedente capite allegauimus.

^f) Videndi post historiae literariae Gallorum scriptores Verdierum, et Crucimanium, COLOMESIUS Gall. Orient. p. 59. sq. FREHER,

Theatr. p. 1474. POPE-BLOUNT. Conf. p. 667. TEISSIER Elog. T. III. p. 195. SALLENGRE Memoires de literature T. I. art. I. Obf. Hal. T. I. p. 325. ITTIG. pec. diff. in Opusculis extante, et Annalium Ecclesiasticorum conditores passim.

CHEI

CHEI edidit, *Panttheonosian*, siue compositionem omnium diffidiorum circa aeternam veritatem aut verisimilitudinem versantium, quae non solum inter eos, qui hodie infidelium, Iudaeorum, haereticorum, et catholicorum nomine vocantur, orta sunt et vigent, sed iam ut admissis per peccatum circa nostrum intellectum tenebris fuere inter ecclesiae peculiaris et communis membra s. In quo libro Postellus characterem ingenii sui paradoxo egregie seruauit, sic ut clare appareat, ab amente (quo nomine a senatu Parisiensi declaratus magis, quam condemnatus est) fuisse scriptum. Ut taceamus enim opiniones, insolitas et nullo vel rationis vel reuelationis fundamento nixas, v.g. animam Messiae fuisse creaturatum primaeuam, esseque spiritum siue animam mundi, ut res omnes animet, ad beatitudinem reuocet, et animum, spiritum, corpus felicitate donet etc. ita circa omnium philosophorum, haereticorum et, quoscunque error a Christi disciplina alienauit, opiniones versatur, ut eas cum Scriptura S. in concordiam redigere ipso systemate dualistico, quo non foedior error a Christiana disciplina abhorret, non excepto audeat. Quod quanta mentis delirantis infania, Postellus ausus sit, et quam misere opiniones philosophorum torserit, ut in partes vocare posset, vel ex vno hoc specimine disci potest, quod duobus independentibus principiis, siue Deis, bono et malo ipsum Numen intelligi contendat, quatenus est causa rerum spiritualium et materialium ^b. Quod quam ficulneum sit et ineptum, illos non latet, qui primis labris veteris philosophiae decreta degustarunt. Quamuis autem nemo tam effreni statuendi licentia esset, quem non ad hanc pacis et concordiae tesseram admitteret, Aristoteli tamen infensissimum seruauit animum, eumque cum Pomponatio inter apertos Numinis hostes numerat, de quo verba eius adduxit quoque Io. LAVNOIVS ⁱ, qui videndus.

§ IV. Ne tamen sicco hanc classem pede, quod aiunt, praeteriisse videamur, paucos delibabimus, qui consensum inter Scripturas diuinas et veteres sectas vel plerasque, vel vnā tamen demonstrandum susceperunt, et hoc pacto concordiam rationis et fidei instituere sunt conati. Inter quos MVTIVS PANSANAE ^g eminent, qui in *Osculo siue consensu ethnicae et Christianae philosophiae, Chaldaeorum, Aegyptiorum, Persarum, Arabum, Graecorum, et Hebraeorum mysteria tanquam ab Hebraeis desumpta, fidei Christianae consona de Deo deducere* ^k fategit eo euentu, ut ineptissimo Syncretismo, iudice IAC. THOMASIO ^h, inter lucem et tenebras pacisci, et coelum terramque miscere non dubitauerit. Idem saxum voluit AVGVSTINVS STEVCHVS

Consensus inter Script. S. et philosophos veteres scriptores.

g) Nec locus, nec annus, nec typographus in fronte libri apparet: vid. PLACCII. Theatr. Pseudonym. p. 481. ITTIG. l. c. p. 253.

h) Conf. IAC. THOMASIVS de Exult.

Hist. philos. Tom. IV.

mundi Stoica p. 5. Otium Vindelic. Mel. I. p. 117.

i) De Fortuna Aristotelis c. XIV. p. 267.

k) Marpurgi, 1605. 8.

l) l. c. Otium Vindelic. l. c.

CHVS EVGVBINVS, episcopus Kifami in Creta insula, bibliothecarius Vaticanus, qui concilio Tridentino interfuit obiitque anno 1601^m, vir maioris lectionis et eruditionis, cuius insignem apparatus possidebat, quam iudicii et accuratioris, ut ex variis eius scriptis iunctim apud Parisiensesⁿ editis constare potest. Is enim prolixum opus edidit, quod *de perenni philosophia* inscripsit, et aliquoties ob insignem doctrinae et lectionis copiam recusum est^o. In quo multus in eo est, ut ex vasta lectionis copia omnia corradat, quae de mente et trinitate in diuinis, de unitate Dei et ceteris attributis, de creatione vniuersi, de angelis et daemonibus, de creatione hominis et immortalitate animorum, de vera sapientia, pietate praemiisque piorum et impiorum poenis, deque mundi exitio apud Chaldaeos, Aegyptios, Orphicos, Platonicos, Stoicos, Eclecticis, reliquosque veteris Graeciae philosophos Mosaicis, Hebraicis, Christianis consona se deprehendisse iudicauerat. Quod opus admirabile quidem esse censuit CASP. BARTHIVS^p, si vero fatendum, quod res est, miserabilis cento est eruditionis confuse congestae, male digestae, laborque ab auctore sine iudicio et critica historiae philosophicae notitia, susceptus. Nam contentus veterum loca, similitudinem quandam cum sacris referentia cumulasse, nec ad scriptorum sinceritatem, nec ad sententiarum dogmatumque significationem certam attendit, et foetibus supposititiis, adulterinis, nugiuendulis velut monumentis fide dignissimis utitur, mentem vero sectarum, immo interdum sacrorum quoque dogmatum peruertit, et dum mire Platonis fauet, rem sacram prodit; quam ob causam a IO. BAPT. CRISPO^q acriter est castigatus: cuius verba cum alio loco adduxerimus, actum agere nolumus. Viderunt id alii quoque viri docti, quibus inepta haec conciliatio displicuit, quique male et imprudenter in hac palaestra se exercuisse Steuchum iudicarunt^r. Eandem dicam scribi Petri Danieli Huetio, viro celeberrimo ob *Quaestiones Ainetanas de concordia rationis et fidei*, supra in eius vita memorauimus, et quam imprudenter in hac comparatione versatus sit, luculenter ostendimus, quae hoc loco repetenda non sunt. Idem de TOBIAE PFANNERI *Systemate philosophiae gentilis*^s pronunciaremus, eo quod bona et mala sine discrimine miscuit, et pro sanis morbida propinavit, nisi in *Praefatione* monuisset: *In gentiliū demonstrando consensu aliquando similitudinem fere verborum tantum saepe fallacem se sectarum fuisse*. Quod utrum sufficiat ad saniozem philosophiam gentilem demonstrandam, Lectoris est, accurate expendere.

§. V.

m) Vid. GADDIVS de Script. non-ecl. T. II. p. 325. DUPIN. Bibl. eccles. T. XIV. p. 183.

n) 1577. fol.

o) Lugduni 1540. fol. Basil. 1542. 4. et inter opera eius: conf. FABRIC. l. c. p. 634.

p) Aduersar. L. VII. c. 2.

q) De Platone caute legendo distr. I. L. II. p. 36.

r) l. c. p. 116.

s) VOSSIVS Ep. 78. PETAVIVS Dogm. Theol. P. II. de Angelis p. 94. THOMASIVS l. c. p. 29. FABRIC. l. c. BALTIVS in Iudicio PP. de Philosophia morali gentiliū c. 4. p. 412.

t) Basileae 1679. 4.

§. V. Quod hi similesque inter omnes sectas philosophorum et Christianam doctrinam tentarunt, id nonnulli in vna tantum secta experiundum esse censuerunt, vt eam cum diuinioribus placitis in concordiam redigerent, sicque non repugnare illius professionem Christianae fidei ostenderent. Id ad commendandam Stoicam sectam suscepisse Iustum Lipsium, ex illis, quae in antecedentibus de studio eius resuscitandae philosophiae Stoicae diximus, repetendum est. Quamuis enim adeo dissimilis est Stoica philosophia Christianae doctrinae, vt ipse vir magnus hunc dissensum agnoscere coactus sit; in multis tamen eam amice conspirare sibi persuasit. Ex qua opinione verba fluunt, in *Manuductione ad philosophiam Stoicam*: cui religioni Christianae, hanc non vndique concordem aut amicam, in multis tamen, et ipsa manuductio te hoc docebit. Verum vehementer falli atque fallere Lipsium, splendidis Stoicorum praeceptis et subdola Christianorum imitatione deceptum, suis locis a nobis demonstratum, et integra quoque dissertatione euictum est, praeter surreptas voces et phrasas, et quandam speciem dogmatum Christianorum, ad pessimum Stoicae philosophiae systema fraudulenter et artificiose traductam, nihil habere Stoicos, quod cum Christi disciplina conspiret. Quae cum ita se habeant, inter iniquos et deceptos Stoicorum cum Christianis conciliatores THOMAS GATAKERVVS, quoque referendus est, qui eruditam, quam ANTONINI institutionibus ethicis, de officiis ad eum pertinentibus, praemisit Praefationem magno labore ideo conscripsit, vt demonstraret: Stoicam disciplinam prae caeteris philosophorum praeceptorum sectis ad dogma Christianum proxime accessisse, et non modo in multis conuenire, sed in pluribus etiam, quam sectam aliam, si praeterea praeccepta consideres, vnde ad Hieronymum prouocat, asserentem Stoicos nostro dogmati in plerisque concordare. Quae tanta fiducia adductis splendidis Stoicorum de morali argumento praeceptis regulisque asserit, vt contendat, non modo probare hanc Stoicorum dogmatum cum Christianis conspirationem horum veritatem, sed et scintillulas quasdam diuinae imaginis haud contemnendas relictas in hominum mentibus prodere, et adeo manifestum esse hunc consensum, vt nihil in exterorum, quae hodie extant scriptis reperiatur, quod ad disciplinam nostram propius accedat. In qua opinione virum optimum, et laudabili cetera pietatis amore accensum, at non satis caute in Stoicorum scriptis versatum, plurimum decipi, vera, ex quibus praeccepta Stoicorum moralia fluunt, fundamenta pestilentissima et impia satis superque produnt: memorabili exemplo, viros etiam doctissimos, et cum eruditione tum pietate insignes falli in hac comparatione et conciliatione turpiter posse, nisi cautelas, alio a nobis loco explicatas et inculcatasque probe admittant obseruentque, et verborum sana

Ccc cc 2

men-

- u) In Praef.
- x) De Stoicis subdolis Christianorum imitationibus. Tempe Heluet. T. III. sect. 2. p. 270.
- y) In Diss. de Comparatione philosophiae gen-

tilis cum Scr. S. et religionis Christianae dogmatibus caute instituenda, quae Otii Vindelici melet. primo extat.

*Vnius sectae
Graecanae
conciliatores
cum Scr. S.*

mentientium splendore se decipi non patiantur. Idem de Andrea Dacierio pronuntiandum esse, supra quoque, ubi de Stoicismo resuscitato actum est, monuimus. Is ut eruditione et Stoicae philosophiae peritia Gatakerō longe est inferior, ita in hoc consensu exculpando multo magis defecit, prodiditque veras rationes disciplinae Stoicae sibi fuisse ignotas; quo nomine malefana eius in hac concordia demonstranda diligentia ex merito a FRANC. BALTO^z castigata est. Similem fortunam experta est secta Epicurea. Et Gassendus quidem vir summus, et doctrina non minus quam iudicio illustris, licet Epicurum meliora et saniora praecepisse, quam plerique putant, haud contemnendis rationibus demonstrasset, ab hac tamen conciliatione tanta prudentia abstinuit, ut ipsa fundamenta impietatis Epicureae, quibus omnis moralis doctrinae sanctitas euertitur, non modo in apicem proferret, sed egregiis quoque confutationibus perimeret. Ast elegantius comendandum Epicurum esse ratus Iacobus Rondellus, eleuare impietatem Epicuri, sanumque dictis eius sensum assignare nullus dubitauit, qua in re frustra eum agere supra quoque ostendimus. Pertinent huc quoque suo modo, qui systema atomisticum a Democrito et Epicuro, rerum omnium generationi explicandae adhibitum ita ad Mosis cosmogoniam applicarunt, ut diuinus vates ἐπινοήσαντες cogeretur, quos cum inter Mosaios philosophos iam tetigerimus, et quam praepostere egerint, monuerimus, plura dictis non addemus. Nulla tamen secta fauentioribus in hac re fatis usa est, quam Platonica et Aristotelica. Cum enim hae potissimum inter recentiores philosophos imperium obtinuissent, earum maxima contentio fuit, demonstrare, conditores harum sectarum ipsamque earum disciplinam a Christiana parum discrepare, habere autem quamplurima, quae pulchre satis cum diuiniore doctrina conueniant. Qua in opinione totum fere seculum XV et XVI fuit, quatenus in eo philosophi Platonica dogmata probauerunt, ut ex iis constat, quae *Tomi huius Libro primo* de resuscitata secta Platonica diximus, et luculenta Bessarionis, Pici, Ficini loca adduximus, quae heic repetenda sunt. Ex quorum schola cum Platonici sequentes prodierint, eadem illi chorda oberrarunt; immo adeo hoc praecudicium syncretisticum virorum eruditissimorum, qui veritatem religionis Christianae demonstrare sunt aggressi, animos occupauit, ut longum texere eorum indicem liceret, qui huc debent referri, si id ageremus. Speciminis loco autem consulere Lectorem iubemus, LIVIVM GALANTEM^a, FRANC. PATRICIVM^b, FRANCISCVM VIERIVM^c, aliosque ex parte

^z) In Iudicio PP. de Philos. morali gentilium passim.

^a) Fuit is ordinis Minorum theologus, edidit libros XX. de Christianae theologiae cum Platonica comparatione Bonon. 1627. fol.

^b) In Aristotele exoterico, conf. Io. LAV-
NOIUS de Fortuna Aristot. c. XIV. p. 283.

^c) In Compendio doctrinae Platonicae quatenus cum Christiana fide conspirat, 1577. 8. et, Conclusioni di Platone conformi alla dottrina Christiana et a quella di Aristotele Flor. 1590. 8.

parte inter Platonicos recentiores nominatos. Quibus ex seculo XVII addendos esse theologos Anglos, Galeum, Cudworthum, Morum, ex dictis suo loco est manifestissimum. Vt taceamus Souuerainum, Bantum aliosque, qui vel ex Christianis Platonica, vel ex Platonici Christiana exsculpere sunt conati. Idem consilium Aristotelis cum reuelatione diuina conciliandi in tota Scholasticorum recentiorum cohorteprehenditur. Nec inter nostros defunt, qui eandem cantilenam recitarunt, et sana atque doctrinae diuini conformia in Aristotele viderunt, quae morbida sunt, et ab illa toto coelo discrepant; ad quem lapidem ipse Io. IONSIVS ^d offendit. Alios, ne prolixi simus, apud cel. FABRICIVM ^e quaerat Lector, rogamus. Qui quam inepte in hac conciliatione egerint, physiologia Peripatetica, aeternique motoris atque motus natura et conditio, mundi aeternitas, animorum mortalitas, et exitialia dogmata alia, quae larga messe diffunduntur in Lyceo, suoque loco a nobis demonstrata sunt, abunde conficiunt. Omnem itaque philosophandi prudentiam modestiamque exuisse censendus est Io. ZEISOLDVS, philosophus Ienensis, cum peculiari tractatione, *de Aristotelis in illis, quae ex lumine naturae innotescunt, cum scriptura S. consensu ab eaque apparente dissensu* ^f hoc saxum volueret. Vt enim Aristotelis mentem saepenumero peruertere debuit, quo sanum illi sensum affingeret, ita ad libros spurios, et imprimis illum, qui *de mundo* agit, ad Theologiam mysticam ^g aliaque, quae huius generis sint *ὑποβολιμαία* prouocauit. Quo pacto syncretistas plerosque peccauisse, eorum lucubrationes abunde probant, et illi potissimum docent, qui de salute Aristotelis aeterna bene sperant, suo loco in partes vocati. Hi enim huius furfuris scriptis adulterinis maxime nituntur. Eandem fortunam Cartesiana philosophia experta est, cuius *Φιλοσοφούμενα* cum impietatis praetextu ab aduersariis valde premerentur, id sibi negotii datum esse sectatores nonnulli crediderunt, vt quam pulchre eius philosophia cum scriptura diuiniore conspiret, demonstrarent. Quod sibi pensum absoluendum esse putauit LVDOVICVS DE BEAUFORT medicus Parisiensis, qui in *Cosmopoeia diuina siue fabrica mundi explicata* ^h, Cartesianam physiologiam cum cosmogonia Mosaica erudite comparauit. Quo nomine meruit, vt inter Mosaicos a CHRISTIANO THOMASIO ⁱ numeraretur. Non infeliciter autem in eo campo versatum esse iudicat MORHOFIVS ^k, quod iudicium vtrum probandum sit, ex iis, quae supra de conatibus his cosmogoniam Mosis ad hypotheses philosophorum refingendi diximus, prudens Lector nobis non monentibus statuet. Recte autem, inter huius classis syncretistas eum referri, censuit B. BYDDEVS ^l. Idem tentauit Io. AMERPOEL in

Ccc cc 3

Car-

d) De Script. hist. phil. L. I. c. 2. p. 7. 8.

e) l. c. c. VIII. p. 307.

f) Ienae 1667. 4.

g) Idem facit PATRICIVS libro citato.

h) Philosophical transact. T. I. p. 1052.

i) Introd. in philos. aul. c. II. §. 58. p. 682.

k) Polyhist. T. II. L. II. c. 3. p. 167.

l) Hist. phil. c. 6. §. 6. p. 388.

Cartesio Mosaizante, siue euidente et facili conciliatione philosophiae Cartesii cum historia creationis primo capite Geneseos per Moysen tradita ^m. Is eodem, quo plerumque uti Syncretistae solent, fato laborem hunc aggressus est, ut scilicet hypotheses confunderet, Mosaicae creationi aliena affingeret, et foccum adaptaret cothurno, sicque infelicitate in ea arena defudaret, id quod luculentis exemplis B. BVDDEVS probauit ⁿ. Tacemus theologos reformatae ecclesiae, qui obortis litibus Cocceianis et Cartesianis, cum Cartesianae factioni ab aduersariis impietas obiiceretur, pro orthodoxia Cartesiana acriter dimicarunt, et amice conuenire Cartesio cum Christiana doctrina editis integris tractationibus demonstrare sunt conati. Inter quos imprimis eminebat CHRISTOPHORI WITTICHII diligentia, qui magno conatu hoc saxum in *Theologia pacifica* et tr. de *Consensu scripturae S. cum veritate philosophiae Cartesianae* ^o voluit. De qua tamen controuersia cum in Cartesii historia parte huius operis vltima sit dicendum, et quae fata ob imputatam atheismi suspensionem Cartesianismus habuerit, quibus aduocatis quoque patrocinio usus fuerit, exponendum sit, hoc loco plura non adducimus. Id modo addimus, recentiori tempore inuentum esse, qui systema Cartesii de mundi generatione et ortu, et de animabus brutorum, ex primo Geneseos capite desumptum esse assereret ^p.

Concordia inter Peripateticos, Galenicos, et inter chemicos tentata.

§. VI. Quam inimicis inter se signis concurrerint philosophi et medici, ex quo faciem praeferente Theophrasto Paracelso illi, in Peripateticos atque theosophos; hi in Galenicos Hippocraticosque et chemicos siue Paracelsicos, qui Spagirici quoque dicti sunt, diuisi sunt, ex iis, quae de theosophorum historia prolixè attulimus, constat. Magna inde et acerba lis in scholis artis salutaris exorta est, adeo ut nec inuictiuis parceretur; nec contumeliis. Cum autem chemiae praestantia et utilitas tandem usu et experientia medicorum fillis, quos hactenus nouaturientis Paracelsi barbaries illiterata et obscuritas offenderat, esset comprobata, pacis inter utramque partem ineundae consilium ceperunt viri quidam eruditissimi, rati non ita inter se dissentientes differre, ut non conspirare tamen in multis, in reliquis mutuo tolerare se possent. Quam palaestram in academiis primus forte ingressus, vir eruditissimus, et de arte salutari multis nominibus praeclare meritis DANIEL SENNERTVS. Is enim non modo usum chemiae, et medicaminum arte chemica paratorum primus in scholas medicorum Hippocraticorum introduxit, et cum Hippocratica et Galenica medendi methodo haud infelicitate coniunxit, sed tollere quoque dissensum, et in haud paucis utramque sectam conspirare, demonstrare fatigavit,

m) Leouard. 1667. 12.

n) Obs. Hal. I. c. p. 249.

o) Neomagi 1659. 8.

p) CORDÉMOI Lettre pour montrer que

tout ce que Des Cartes a écrit du système du monde, et de l'ame des bêtes semble être tiré du prem. chapitre de la Genèse, conf. Hist. crit. de la philosophie T. I. p. 170.

egit, edita tractatione, *de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu et dissensu* ^q. Quo tamen labore, ut solet plerumque τοῖς εἰρηνοποιῶνς euenire, parum gratiae retulit apud veteris medicinae cultores. Prodiit enim in scenam IOANNES FREITAGIVS, medicus Groeningensis, edita *Nouae sectae Sennerto-Paracelsicae recens in philosophiam et medicinam introductae, qua antiquae veritatis oracula, et Aristotelicae ac Galenicae doctrinae fundamenta conuellere ac stirpitus eradicare moliuntur nouatores, detectione et solida refutatione* ^r. Qui aliis quoque scriptis malo serpenti obuam ire, et pacem subdolum palam facere contendit, quorum titulos exponit ABRAHAM MERCKLINVS ^s. Quo indice ^t nouimus, quoque eandem diligentiam in refutando Syncretismo Galenico-Paracelsico adhibuisse, GREGORIUM MARTINUM, cui debemus *Commentatiunculam in librum, qui inscribitur: de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu ac dissensu cap. XI. quod est de principiis chymicorum: tractationem quaestionis, an sulphur et mercurius sint prima perfecte mixta, et reliquorum imperfecte mixtorum principia nouam perque utilem continentem* ^u. Non fuisse autem Sennertum primum, qui eiusmodi concordiam tentauerit, licet primus fuerit, qui cum successu eam rem in academiis egerit, exemplo IO. ALBERTI WIMPINAEI medici Bauarici constat, qui anno cdo 1610 et sequentibus et praxi medica et libris editis famam sibi inter medicos Bauariae haud contemnendam comparauit. Is forte ipsi Paracelsi, in Bauaria satis noto et deamato, innotuit, certe eius medendi rationem et philosophiam probauit, et editis commentationibus illustrare conatus est, de quibus eius lucubrationibus consulendus doctissimus FRANC. IOSEPHVS GRUENWALDTIVS ^x. Cum autem nec veteres contemneret, nec in concordiam utramque scholam redigi posse desperaret, ubique in id digitum intendit, ut pacem restitueret. Quod adeo male habuit scholam Galenicam, ut et scriptis et dictis eum arroderent. Non tamen ideo animum abiecit Wimpinaeus, sed causae suae nouo scripto adfuit, editis *de Concordia Hippocraticorum et Paracelsistarum libri magni excursionibus defensionis, cum appendice, quid medico sit faciendum*. In quo libro conciliatorem agit inter Graecos, Latinos, Arabes, ac inter Theophrastum Paracelsum, et non adeo longe inter se eos distare demonstrat. Fuisse autem, ait, laudatus Gruenwaldtius, *virum non uni medicorum sectae addictum, sed familiariter omnes, quotquot tunc erant, agnouisse, omnino certum, in vnaquaque familia esse aliquid insigne, quod non esset ei commune cum ceteris*. Quod eclecticum quidem exprimit, aut syncretisticum studium fuisse, ex ipsis his *Excursionibus defensionis* est clarissimum,

q) Viteberg. 1619. 1629. Erfurti 1655. et Tomo I. Opp. conf. MERCKLIN. Linden. renou. p. 231.
r) Amstelod. 1636.

s) p. 584.

t) p. 368.

u) Francof. ad Oder. 1621. 8.

x) In albo Bauariae iatricae p. 143. 144.

num, in quibus aduersarios et obtrectatores, qui nervos ipsi rodebant, eumque variis clandestinisque conuitiis dilaniabant, digno lixiuo perfricuit.

*Io. Baptistae
du Hamel
syncretistici
conatus.*

§. VII. Idem opus aggressus chemicorum physicam cum veteribus philosophis conciliare tentauit, at patentiorem simul campum sibi elegit, et consensum veterum et recentiorum philosophorum si non in omnibus, in multis tamen ostendere conatus est IOANNES BAPTISTA DV HAMEL, vir et iudicii laude clarissimus, et doctrinae copia celeberrimus, cuius haud obscurum nomen est, inter recentioris aetatis philosophos ¹. Qui cum omnium doctissime et moderatissime huiusmodi concordiam meditatus sit, pulchre autem alio quoque nomine de philosophia meruerit, dignus est, cuius historiam hoc loco paucis tangamus. Normannus is fuit, patre genitus Nicolao du Hamel caufidico, anno clō lō cxxiv. In actis apud Condomenses humanitatis et philosophiae fundamentis ad Parisienses abiit, vt in celeberrimo Musarum domicilio elegans et concinnum doctrinae aedificium sibi exstrueret. Ibi et sacris literis se tradidit, et philosophiae atque mathesi operam dedit ea mentis alacritate et perspicacia, vt annos vix octodecim natus, scriptum trigonometricum edere posset. Anno sequente, celeberrimae Philippi Nerei congregationi nomen dedit, inque ea decennium commoratus concionatoris munus, vt ordinis statutis obediret, suscepit. Cum autem et morum pulchritudine et eloquentiae praestantia et doctrinae elegantia esset commendatissimus, a cardinali Antonio Barbarino anno clō lō clix domesticis regis sacris praeesse iussus est. Quam fauentissimam occasionem, expertus est, mirum in modum eruditionem augendi. Nihil enim erat, quod vel antiquitas commendaret, vel ingenio placeret, vel per omnem artium et disciplinarum circulum culturam prae se ferret, nihil ex omni literatura antiquum et nouum, quod non accurate perspiceret, et ex quo animi diuitias non augeret. Vfus autem bibliothecarum praestantissimarum auxilio et amicitia cum viris summis inita, adeo excelluit, vt inter summa Galliae ornamenta referretur: praecipue cum praeter disciplinarum praestantissimarum notitiam prorsus singularem, morum eum candor, et amicitiae fides redderent iucundissimum; quo nomine vehementer eum laudauit PETR. DAN. HVETIVS ². Talis cum esset, a magno literarum et literatorum praefidio Colberto, qui ad clauum reipublicae eo tempore sedebat, et viris doctis impense fauebat, academiae scientiarum, recens fundatae ab epistolis esse iussus est, eo quod eleganter et perspicue scribere Latina nosset. Quae quoque causa fuit, cur anno sequenti regis sui iura in Belgium eo sermone vulgare, et deinde legationi regiae ad conuentum pacis causa Aquisgrani institutum missae adesse iussus sit. Quo munere fun-

¹) FONTENELLE Histoire du renouvellement de l'academie royale des sciences Tom. I. pag. 148. Act. erud. 1708. Aug.

348. seq. Noua lit. Hamb. 1707. pag. 300.

²) De rebus ad eum pertinentibus L. IV. p. 88.

functus, itinere Anglico et Batauo suscepto in patriam rediit, et prodesse orbi erudito doctrina sua, libris editis maxima diligentia connixus est. Ab eo tempore multa eruditionis et industriae Hameliana comparuere specimina, theologica, philosophica, mathematica. Edidit enim anno cło lő cłx *Astronomiam physicam*, anno cło lő cłxx tractatum *de Corporum affectionibus*, anno sequenti librum *de Mente humana*; et vt integrum philosophiae corpus exhiberet, et veteribus attemperatum et recentioribus, prodiit eius cura anno cło lő cłxxviii eius *Philosophia vetus et noua ad vsum scholae accommodata* ^a. In qua nec veteres contemnit, nec methodum in scholis vsitatam negligit, et recentiorum obseruationibus ita vtitur, vt, quod ipse fatetur ^b, *nulli sectae philosophorum et maxime recentiorum addictus, quae sibi veri propiora, et obseruationibus magis consentanea viderentur, afferre, contentus liberum cuique iudicium relinquat*, cuncta autem maxima perspicuitate enarret. Qua ingenii moderatione, cum eo tempore inter Cartesianos et scholasticae philosophiae sectatores maximae vigerent controuersiae, adeo omnibus placuit, vt Iesuitarum societati vehementer probaretur, quae et laudibus eum cumulauit ^c, et non dubitauit eius systema philosophicum apud Sinenses philosophiae studiosis praelegere. *Regiae Scientiarum academiae historiam* autem scribere aggressus, quam anno cło lő cłxcviii vulgauit, et auctiorem anno cło lő cłci edidit, dici non potest, quam gratam erudito orbi operam praestiterit. Nobis autem hoc loco potissimum memorandus est ob libros quatuor *de Consensu veteris et nouae philosophiae* ^d, in quibus physicam tantum partem philosophiae, eamque generalem attigit. In eo libro, multa veteris et recentioris philosophiae notitia referto, „sibi proposuit auctor doctissimus, omnium pene philosophorum disciplinas lustrare, atque ex iis, quod verisimillimum erit, quasi suum arripere, extremas opiniones ad iustum temperamentum adducere, eas, demum, quae non tam inter se dissident, quam primo aspectu videntur, vt fieri maxime poterit, conciliare: hunc autem in finem, vt magis absoluta esset philosophiae naturalis tractatio, vniuscuiusque sectae formam non leuiter adumbratam, aut potius contradicendi libidine deformatam, sed omnibus suis expressam lineamentis exhibere, cum cuius non hebeti constare possit, Platonem, Aristotelem, atque alios philosophiae principes, neque omnia, neque nihil vidisse, et eodem omnes tendere, quamuis diuersas muniant vias, et alii in aliis rebus tractandis magis excellent.“ Huic igitur scopo suo inseruiturus, primo quidem Platoniam philosophiam enucleat, eamque diligenter explicat, eo quod ad aeternas et primitiuas rationes mentem erigat, eamque a perituris rebus

a) Prodierunt eius opera vno fasce comprehensa Norimb. 1681. 4. II. Voluminibus.

b) p. 84.

Hist. philos. Tom. IV.

c) Vid. DANIEL Iter Cartesii per mundum P. II. p. 126.

d) Prodiit 1663, et tum saepius.

Ddd dd

bus auocatam, ad eas, quae sola intelligentia percipiuntur, conuertat. Qua in re infinitum prope momentum esse monet, quia obruimur turba philosophorum, qui nimis fidunt sensibus, et nihil praeter corpora intelligi posse contendunt, qua nullam perniciosiorem pestem in vitam humanam posse inuadere monet, nihil quod rationi magis aduersetur; quibus verbis aut Gassendistas nonnullos, aut Hobbessii affectas, qui magnum isto tempore strepitum ediderunt, petere videtur. In theologia ergo naturali et metaphysicae parte Platonem, sed ad meliores sensus reuocatum potissimum sequitur: deinde de principiis rerum ex mente Aristotelis differit, et tum philosophiam Epicuream subnectit. Postremo philosophiae Cartesianae principia perspicue pertractat, et quae sibi in hoc genere philosophiae obscuriora videntur, ingenue proponit. In posterioribus duobus libris autem elementa et chemicorum principia, tum vniuersim, tum separatim explicata tradit, et experimenta quoque chemica, vel nuper inuenta vel nondum cognita cumulat. Haud obscure autem prodit, hunc se finem sibi obtinendum posuisse, *ut aliorum lites componeret, et tumultes animos composesceret, philosophosque doceret aliquem controuersiarum modum facere, et tumultuantium certamina deponere.* Valde se commendauit Hamelii labor viris illis doctis, qui cum recentiora non improbarent, vetera tamen omnia reiici indigne ferebant, inter quos MORHOFIUS^e est, qui, cum de conciliatione veterum et recentiorum ageret, hunc vnum potissimum legendum esse monuit, *quia magna cura sua tractet, et ex optimis selegat plurima, pulchro quoque orationis flore doctrinam suam vestiatur.* Nec negamus, eum et eleganter et perspicue scripsisse, pugnas verborum multas sustulisse, obseruationibus recentiorum veterum placita mire illustrauisse, et ita haud inutiliter operam locauisse suam. Ast fatendum quoque est, nimium pacis et concordiae inter veteres et recentiores studium virum optimum haud raro in praeceps egisse, ut mentem veterum philosophorum euerteret, et saniores haud raro sensus illis tribueret, quam systematum patitur connexio, multum lucis ex recentiore philosophia veteri violenter inferret, ubi nil nisi tenebrae fuerunt, et sic oculatiores eos faceret, quam reuera fuerunt: multa quoque supponeret, quibus simplici negatione euerfis tota conciliatio subruitur. Quos naeuos non potest non habere Syncrētismus philosophicus. Id quod ea relegendi et comparanti, quae auctor de principiis Aristotelicis et chemicis dixit, erunt manifestissimae f. Decessit Hamelius valde senex anno dō 1661, aetatis LXXXII.

Syncrētismus
Platonico-
Peripatetico-
Stoicus.

§. VIII. Nulla tamen parte diligentiam magis adhibuit in conciliandis dogmatibus philosophorum natio, quam in Syncrētismo Platonico-Peripatetico-Stoico, quem egregia doctaque obseruatione illustrauit IACO-

BVS

^e) Polyhist. Tom. II. L. II. P. I. c. 18. p. 261. seqq.

^f) Conf. BYDDERVS l. c. Obs. 14. §. II. p. 277.

BVS THOMASIVS ff. Esse hunc Syncretismum vetustissimum, et non his demum seculis recentioribus natum, sed iam veteribus adeo deamatum, vt in eo excolendo insanirent, tot exemplis a nobis in historia harum sectarum suis locis explicata demonstratum est, vt actum ageremus, si huc ea transferremus, quae iam alibi prolixè disseruimus. Quare Lectorem, si de his philosophis, qui huius generis concordiam tentarunt, ampliorem notitiam cupiat, rogamus, vt ea consulat, quae de Syncretismo academiae quintae ab Antiocho institutae, qui pacem inter Stoicos et academiam primam iniit, quemque suo modo secutus est Cicero; et imprimis de male sana conciliatione Platoniorum inter Platonem et Aristotelem, post C. N. maxime vero de insanis in hoc argumento nugis scholae Ammonii et Plotini, quam Alexandrinam appellamus, ipsa vero Platonica et eclectica videri voluit, scripsimus. Ea enim ad istum apicem hunc Syncretismum euexit, vt magis non posset. Huc igitur ea pertinent, quae de Ammonii, Porphyrii, Themistii, Iuliani, Procli, Marini, Ammonii Hermeae, Simplicii aliorumque conciliatione inter vtrumque philosophum attulimus. Eandem tibiam inflasse philosophos Christianos Alexandriae et Athenarum institutos maxime Origenem, Sinesium, Philoponum, Pselum vtrumque, Boethium, similesque, quin ad Arabes quoque hanc pestem transisse suis locis luculenter probauimus. Ipsa vero renascentis Platonismi historia, quam in *hoc Tomo* prolixè enarrauimus, manifestum facit, cum ipso renascentium literarum honore resurgente, Syncretismum hunc quoque fuisse ad occidentis philosophos per exules Graeciae in Italia confidentes translatum. Quamuis enim nonnulli Platoni principem locum assignarent, plerique autem Aristotelem aliis, ipsique Platoni anteponerent; nemo tamen fuit, qui negaret, in plerisque vtrumque philosophum, si verba demus, reapse conuenire. Huic enim sententiae subscripserunt Bessarion, Pletho, Ficinus, Picus, et ex Aristotelicis Gaza, quorum primus integro libro hanc concordiam defendit, vt supra dictum. Hac via illi quoque inceserunt, qui seculo XVI in Italia ducem Aristotelem sibi elegerunt, hos namque fere omnes Platonem inter Stagiritae amicos numerasse, et conspirationem vtriusque se videre sibi persuasisse, plurimis exemplis probauimus, et in singulorum philosophorum historia annotare non oblitus sumus. Vnus inter Platonicos Franciscus Patricius excipiendus est, qui licet Montecatino ad fortunas suas amplificandas gratificaturus, concordiam inter Platonem et Aristotelem demonstrare suscepisset, mira tamen calliditate, vt Peripateticis imponeret, id potissimum demonstrare aggressus est, pauca vel nihil habere Aristotelem, quod non apud Platonem et veteres physicos reperiatur. Quod fauere quidem isti, quam Peripatetici moliebantur, paci Platonico-Aristotelicae visum est, at comparuit postea, in perniciem famae et philosophiae Aristoteleae haec Patricium scripsisse, cum ideo consensum inter Platonem et Aristotelem assertum ireret, vt ostenderet, hunc

Ddd dd 2

ab

ff) Orat. XV. p. 323. hunc sequitur BVDDEVS l. c. obs. 14. §. 3. p. 261.

ab illo sua esse suffuratum et detorta misere atque corrupta sua fecisse. Quo pacto Syncretismo hoc usus in propria Syncretistarum istorum viscera eorum telum adegit. Neque tamen ex Syncretistarum huius generis numero totus eximendus est Patricius, quamvis enim disciplinam Peripateticam maximo odio persequeretur, et hunc in finem ita Platonis et Aristotelis philosophiam inter se compararet, ut hunc admodum impie in plerisque capitibus dissentire ab illo demonstraret; asseruit tamen: *Aristotelem philosophiam mysticam suam ipsum e Platonis ore hausisse, et clanculum servasse, aliam autem exotericam, et philosophiarum omnium inconstantissimam, et sibi ipsi repugnantem maxime, et omnium falsissimam, ex odio in Platonem euulgasse* s. Quod Patricium aut nimio Platonis amore seductum, aut inadvertentia quadam deceptum asseruisse, inde constat, quia illa philosophia mystica siue Aegyptiaca Aristotelis adulterinus foetus est, cuius suppositionis notae ita manifestae sunt, ut miremur, Patricium virum doctum et accuratum, ita falli fallereque potuisse, ut libellum nugatorium Aristoteli adscriberet. Reliquos autem seculi XVI philosophos, qui tantum non omnes Peripatetici fuerunt, Platonis odium ita non cepit, ut non de harmonia eius cum duce suo cogitarent. Qua de re imprimis relegenda sunt, quae de Iacobo Mazzono et Francisco Piccolominaeo supra observauimus ^b. Addi his quam plurimi possent, si ex instituto Syncretismi Platonico-Peripatetici historiam scriberemus. Aliquos tamen hic nominamus, ne abeamus ἀσύμβολοι. Et famosum imprimis Pauli Scalichii nomen est, qui ut origines illustrissimas sibi petulanter arrogavit, et miscere sacra et profana nefando consilio ausus est, atque nugiuendum se aulis pariter et orbi literario probavit, ita in hoc quoque conciliationis genere fumos vendidit. Non enarrabimus memorabilem vitae fatorumque impostoris huius historiam, licet curiositate Lectoris non indignam, cum longius ea a nostro instituto recedat; facileque consuli possint viri doctissimi, qui satis accuratam eius nobis notitiam fecerunt, Ven. MICH. LILIEN-THALIVS ⁱ, Cl. VOLBRECHTVS ^k, et praestantissimus SCHELHORNIVS ^l noster, quibus addi possunt, qui Borussiae historiam enarrarunt, HARTKNOCHIVS ^m, alique ⁿ. Monemus autem, quod ad hunc locum pertinet, magno hiatu hunc promissorem, istam concordiam, teste G. HORNIO ^o et I. THOMASIO ^p prae se tulisse, et demonstrare pollicitum fuisse. Quanquam autem recte ab utroque, quem laudauimus, viro docto observatum est, nihil egisse Scalichium, more suo verba dantem, patet tamen ex scriptis eius philosophicis, qualia sunt: *Epistemon catholicus, quo uniuersus orbis tam sacrarum quam profanarum disciplinarum omnisque omnium sectarum et philosophiae doctrina catholica declaratur*; item,

g) In Aristotele exoterico.

h) Conf. THOMASIVS l. c.

i) Act. Borussiae P. III. art. 1.

k) Ibid. P. VI. art. 3.

l) Bibl. Brem. Classe VII. p. 1027. Amoenit. liter. T. IX. p. 691.

m) Chronic. Boruss. p. 334.

n) Borussia illustrata T. II. et III. Summam rei enarrauimus in Germ. H. Phil. opere T. VI. p. 1285.

o) Hist. phil. L. VI. c. 13. p. 324.

p) loc. cit.

item, *Reuolutio alphabetaria*, seu perfectissima ad omne genus scientiarum methodus; *Eulogus*, siue de anima separata eiusque actione; *Dialectica contemplatio ad consequendos scientiarum habitus perquam utilis*; *Theses mysticae philosophiae*; de mundo archetypo, intellectuali, coelesti, elementari et infernali, aliaque ab eo profecta, huic eum Syncretismo inniti illique frigidam suffundere. Quod vero Scalichius promissit tantum, exsequi tentauit SYMPHORIANS CAMPERIVS, natione Gallus, eques auratus et archiater apud Lotharingiae principem, Scabinusque Lugdunensis, cuius inter medicos seculi XVI literatos et meritis atque literis conspicuos haud obscurum nomen est. Is cum plurimum temporis in Platonis, Aristotelis, Hippocratis et Galeni libris volutandis, conquirendisque dogmatibus posuisset, conspirationem eorum detexisse sibi visus, pluribus eam libris vel exposuit, vel philosophiam illi inaedificauit. Leguntur enim in indice scriptorum eius ab ABRAHAMO MERCKLINO^q enarratorum, *Symphonia Platonis cum Aristotele*, *Galenus cum Hippocrate*; *Philosophia Hippocratica*; *Platonica medicina de duplici mundo*; *Speculum medicinale Platonium et apologia literarum humaniorum*, quae iuncta prodire apud Parisienses anno 1606^r. Sed et reliqua eius scripta philosophica huc suo modo pertinent, nempe, *Periarchon*, siue de principiis utriusque philosophiae, in quo praeclarissima quaeque et lectu digna, quae Galenus in demonstratiuis sermonibus et Aristoteles in libris naturalium disciplinarum, et Timaeus Locrus et Plato in libris de vniuerso scripserunt, breuiter clareque et placido stilo pertractantur atque declarantur, sententiae^r. Itemque *Libri septem*, de dialectica, rhetorica, astronomia, musica, philosophia naturali, medicina et theologia, de LL. et Republica et de moribus ex Aristotelis et Platonis sententia^s, vt alia taceamus, ad historiam medicorum philosophantium pertinentia^t. His adiicimus catalogum Syncretistarum inter Platonem et Aristotelem concordiam molientium, a FR. PICCOLOMINAEO^x, eiusdem generis philosopho exhibitum, repetitumque a IAC. THOMASIO^y. In quo comparent nomina Friderici Pendasii, Bononiensis professoris, cui debemus *Censuram physicae auditionis*, Nicolai Turci, Camilli Baldi, qui et ipse circa annum 1606^z Bononiae Peripateticam philosophiam et artem medicam docuit, et pluribus commentationibus innotuit, MERCKLINO^y memoratis: Iugurthae Thomasio et Fortunii Cinugi philosophorum Senensium; Augustini Buccii, philosophiae apud Taurinenses professoris, Ioannis Bernardini Longi^z, Hieronymi de Ponte, Flaminii

Ddd dd 3

Nobi-

q) In Lindenio renou. p. 986.

r) Lugd. 1533. 8.

s) Basileae, 1537. 8.

t) De claris medicinae scriptoribus et legum conditoribus, Vita Mesuae, Arnoldi de Villa Nova etc.

v) In Ethica p. 438. seq.

x) loc. cit. p. 341.

y) loc. cit. p. 138.

z) IDEM l. c. p. 95. Eius libro de Principatu partium corporis additus est similis argumenti tractatio a Ludouico Buccaferrea Bononiensi, qui philosophiam Peripateticam in patria et Romae docuit. Cuius nomen huic quoque Syncretistarum

Nobili ^a, Luccensis, Francisci Verini, Francisci Bonamici ^b, medici Florentini, et imprimis veteris philosophiae peritissimi. Scipionis Agnelli ^c, Gabrielis Buratelli, monachi Augustiniani, cuius diligentia in *Praecipuarum controuersiarum Aristotelis et Platonis conciliatione, opere desiderato et a veteribus et recentioribus pollicito, non tamen absoluto* ^d eminuit. His suo iure addimus Sebastianum Foxium Morzillium, virum doctissimum, qui fere omnium diligentissime in hac palaestra se exercuit. Toletanus is fuit, generosa stirpe natus, Louaniique artium et philosophiae semina concepit a Petro Nannio, Cornelio Valerio et Gemma Frisio. Cum autem praecoci ingenio eniteret, ad philosophiam transgressus, matura eius doctrinae specimina edidit: annos enim natus XIX, *Commentarium in Ciceronis Topica*, et anno aetatis XXIV, in *Platonis Timaeum* euulgauit, quae specimina alia postea scripta philosophica secuta sunt. Qui si longius vixisset, plura non est dubium, quin orbi literato dedisset: at inuiderunt ei longiorem fata vitam. A Philippo II, Hispaniarum rege enim vocatus, ut filium Carolum literis et philosophia imbueret, naui conscensa, in ipso aetatis flore, naufragio periit. De qua eius vita videtur NICOL. ANTONIVM ^e, C. A. HEYMAN-NVM ^f aliosque ^g. Syncretismum autem Peripatetico-Platonicum non modo in *Compendio ethices ex Platone et Aristotele* fouit, sed insigniter quoque promouit edito libro *de naturae philosophia, seu de Platonis et Aristotelis consensione* ^h. In utroque libro lucernam olente, haud contemnendam Syncretisticae istius philosophiae epitomen physicam ethicamque exhibuit, hancque conciliationem ita adornauit, ut habitu mathematico compareret: ubique enim definitiones, axiomata et hypotheses praemittit, hisque conciliationes suas inaedificat. Quanquam autem tum in his libris, tum in aliis, et imprimis in *Comm. in Platonis Phaedonem et Libros de Republica* a NAUDAEO ⁱ laudato eruditionis specimina viris doctis valde probata attulerit; dolendum tamen, ipsam Syncretismi naturam eum in praeceptis egisse, ut omnia haud raro confunderet, id quod luculentis exemplis probauit B. BYDDEVS ^k. Stoicos vero hi, quos recensuimus, neglexerunt, quorum consensum tamen cum Aristotelicis in controuersia circa gradum necessitatis bonorum externorum ad summam beatitudinem ostendere voluit PAVLVS ROETENBECCIUS ^l; in dogmate

rum indicii inferendum est, non enim Peripateticam philosophiam solummodo excoluit, sed Platoniam quoque, senique raedia leuaturus PLATONIS libros de Legibus in epitomen redegit. Fuit discipulus Achillini, et praeceptor Fr. Piccolominaei, Iul. Caes. Scaligeri, obiitque 1545. conf. FREHER. Theatr. p. 1450.

a) Vid. TEISSIER Elog. T. IV. p. 98. et quos laudat.

b) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 282.

c) Vid. Hist. de Ideis p. 76.

d) Vid. Acta philos. Vol. II. p. 570. GAVDEN-TRIVS de Philos. Roman. c. 166.

e) Bibl. Hisp. nou. T. II. p. 225.

f) Progr. II. Suppl. Boecl. Hist. Lit. sec. XVI. p. 5.

g) Io. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. II. p. 4. et quos laudat.

h) Vt inur editione Parisiensi 1560. recusus est Vitebergae 1589. conf. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 7. §. 2. p. 34.

i) In Bibliographia politica, p. m. 27.

k) loc. cit. p. 268.

l) Pecul. Diff. Altdorf. 1709.

dogmate autem de summo bono, acriter in Epicureos et Stoicos contro-
uerſo aſſertum iuit BERNARDVS A MALLINCROT ^m.

§. IX. Non antiquis tantum ſectis haec felicitas contigit, vt inter ſe
conciliarentur, ſed cum recentiori quoque aetate, in partes philoſophi
abirent, pax ſimili modo tentata eſt. Maxime id eo tempore factum, cum
Petrus Ramus velut Deus quidam ex machina ſubito prodiſſet, et Ariſto-
telis imperium alta pace ſecurum, ſexulo XVII laceſſere coepiſſet, vt ſe-
quenti parte prolixè exponemus. Cum enim acerbis litibus et indecoris
controuerſiis philoſophi diſiungerentur, et ipſi philoſophiae hae inimici-
tiae exitiales eſſe iudicarentur, Melanchthonis diſcipuli quidam qui faci-
liori habitu dialecticam Ariſtotelicam in ſcenam produxerant, praecepto-
ris lenitatem et facilitatem imitati, ſopire litium incendia, concordiam
inſpirare vtriusque partis philoſophis, et ex dialectica Melanchthoniana
et Ramaea tertium aliquod diſciplinæ rationalis genus excogitare coepe-
runt, quod abiectis de verbis contentionibus, conſpirare Ariſtotelem Me-
lanchthonianum et Ramum doceret, et non niſi verbis, terminis, metho-
do inter ſe diſſerre demonſtraret. Et hi quidem eo tempore philoſophi
mixti vocati ſunt. Inter eos (plurimi autem fuerunt,) magnam in hoc
argumento diligentiam probauerunt, PAVLVS FRISIUS ⁿ, ANDREAS
LIBAVIVS ^o, HEIZO BVSCHERVS ^p, CONRADVS DIETERI-
CVS ^q, IO. CONRADVS ALSTEDIUS ^r aliique, de quorum tamen
rebus, cum ad ſpecialeſ rationalis philoſophiae hiftoriam pertineant, plu-
ribus dicere, inſtitutum vetat, conſuli autem cum fructu poſſunt doctiſſi-
mi viri HERM. AB ELSWICH ^s et IO. GEORG. WALCHIVS ^t. Non
omitti tamen hoc loco poteſt, qui in hoc Syncretiſmo confirmando ad-
modum deſudauit, et de philoſophia praeclare meruiſſe viſus eſt BARTHOL-
LOMAEVVS KECKERMANNVS. Genitus is ex familia Pomeraniae
apud Dantiſcanos anno cło lxxxi natus eſt, et ingenium puer oſten-
dit praecox, docile artibusque et ſcientiis aptiſſimum, quod diligentia
ſingularis valde augebat ornabatque, ſic vt maturam eruditionis praeclarae
ſegetem promitteret, formatus ſtudio et induſtria Iacobi Fabricii, Recto-
ris gymnaſii Dantiſcani. Abſoluto humanitatis curriculo ad Muſas Leu-
coreas miſſus, philoſophiae operam dedit, et tum Lipſienſem atque Hei-
delbergenſem academiam adiit, in qua anno cło lxxcii ſummos in phi-
loſophia honores reportauit, et tam pulchra eruditionis praeclarae ſpeci-
mina edidit, vt primo in paedagogio electorali, deinde in collegio ſapien-
tiae, tandem in ipſa academia linguas ſanctas docere iuberetur. Nec pa-
tria eruditionis eius oblita eſt, in quam ad ſubeundum Conrectoris mu-
nus

*Conciliatio
recentiorum
inter ſe.*

m) De ſummo hominis bono, conf. THOMA-
SIVS l. c. p. 329. 330.
n) In Comparationibus dialecticis, conf. REIM-
MANN. Hiſt. Liter. German. P. III. p. 202.
o) In Dialectica Philippo-Ramea.
p) In Harmonia Logica Philippo Ramea.

q) In Inſtit. dialecticis Philippo-Rameis.
r) In Critica de Harmonia philoſophiae Ariſto-
telicae, Lullianae et Ramaeae.
s) De Fortuna Ariſtotelis in Scholis Proteſtan-
tiſm §. 25. p. 72.
t) Hiſt. Logicae §. 7. Parerg. acad. p. 622.

nus anno cło IŌXCVII vocatus est. Quod licet renueret eo tempore, quadriennio tamen post ad professoris spartam obeundam iterum inuitatus est, quam vocationem quoque, accepta summorum in theologia iurium honorumque licentia, secutus est. Dantisci vero ad docendam philosophiam noua, quam sibi finxerat methodo, Philippo-Ramea, ita se accinxit, vt intra triennium philosophiae cursum absolueret, et methodum Rameam vehementer eo tempore in Germania commendatam, ad Aristotelis philosophiam transferret. In quo stadio et docendo et scribendo tanta diligentia et contentione cucurrit, philosophiam autem et voce et vita exprimere fategit, vt annos natus XXXVIII^v, anno cło IŌCIX, a febris hectica consumtus obiret, de quibus vitae eius circumstantiis plura dabit MELCH. ADAMVS *. Non deneganda est Keckermanno laus maximae diligentiae, et patientiae improbi laboris, immo nec doctrinae quoque. Ast dolendum nimiam festinationem eum impediuisse, quo minus attente satis rem perspiceret; et vera fundamenta cognosceret; Syncretismi autem illius, quem nominauimus, studio in praeceptis saepe abreptum esse. Hinc factum, vt licet in *Systemate systematum* y plurimum lucis se orbi philosophico accensurum speraret promitteretque, et quantum posset perspicue, atque ordinate, Rameam methodum secutus scriberet, parum tamen inde luminis ad scientias philosophicas redundaret. Tacemus plagii eum haud vno loco reum visum, quod tamen in eius quoque fundis commisisse alios, obseruauerunt IAC. THOMASIVS z et P. BAYLE a. Laudandum autem, quod philosophicam historiam raro tum exemplo et ipse consuluerit, et consulendi iuuentuti auctor fuerit, licet praeiudiciis nonnullis impeditus vero interdum vsu careret. Cuius specimen esse potest dissertatio *de logicae disciplinae inuentoribus et auctoribus ab initio mundi vsque ad hunc annum, Praecognitis logicis* praemissa. *Egyon* vero, faxumque, maxime sibi voluendum quod delegerat, philosophia rationalis Aristotelis fuit, ex obseruationibus Petri Rami augenda et emendanda; quod illi Semi-Ramei nomen peperit. Sincerius philosophatus fuisse videri poterat in *Systemate ethico*, in quo eclecticam viam ingressus est, nisi Syncretismum cum eclectica philosophia commiscuisset. Quaedam etiam affecta magis sunt in scriptis eius, quam ob praematura fata perfecta, quae fortassis emendauisset, si prouectiori aetate tarde et praemeditate magis iudicium interponere didicisset. Quamuis autem mire se hoc pacto ad reuocandum concordiae Palladium hi Syncretistae concurrisse sibi viderentur, tantum tamen abest, vt ita Aristotelicos in partes vocarent, vt potius acerbis eorum inuectiuas mererentur, et ipsa quoque caussa Ramea euerteretur, de qua eius fortuna, videndi, quos laudauimus, Elswichius et Walchius.

§. X.

v) Annos 42. perperam ponit VOSSIVS de Scient. mathem. c. 43. §. 38. p. 262.
x) Vir. philosoph. p. 499. conf. REIMMANN. l. c. P. IV. p. 693.

y) Prodiit Hanouiae, 1613. 4.
z) De Plagio §. 349. p. 153.
a) Dict. T. III. art. Keckermann, p. 1.

§. X. Castius hanc Venerem deperiit, vel si verum dicendum, exter-
na tantum speciei ei adhaesit IOANNES CHRISTOPHO-
RVS STVRMIVS, philosophus Altdorfinus celeberrimus. Na-
tus is est Hipolsteinae, oppido Palatinatus Neoburgici, anno cło 1555, *Concordia inter Arista-
telem et re-
centiores phi-
losophos ten-
tata, a Io.
Chr. Stur-
mio.*
patre principis et comitis Palatini sartore aulico, cubiculique custode.
Huius adolescentia in ea tempora incidit, quibus vehementer quassata et
miris calamitatibus atque miseriis cumulata est Germania. Mutato eo
aetate religionis statu in Palatinatu post geminam bonorum direptionem
in aulae Oettingensis famulitium concesserat parens, filiumque Weissen-
burgi inter alumnos ciuitatis educandum reliquerat; quo loco cum ali-
menta quotidiana ostiatim illi petenda essent, paupertatem virtutis et eru-
ditionis magistrum habuit. Nec defuit diuina adolescenti providentia, cu-
ius nutu factum, vt a Daniele Wulfero Laurentiano apud Noricos antisti-
te in aedes eius aduocaretur, et in familiam atque hospitium reciperetur,
vt amanuensis officium illi praestaret. Cui cum diligentiam promptam-
que voluntatem probauisset, eius intercessione stipendiis in amplissima
ciuitate procerum fauore adiutus est, vt academiam adire, et octennium
integrum in variis Musarum domiciliis summa cum laude disciplinarum stu-
dia sectari posset. Et abiit quidem anno cło 1561 Ienam, philoso-
phiae mysteria haustus, vbi honores philosophicos diligentiae et eru-
ditionis praemium, retulit, hocque axiomate auctus legendo disputan-
do, aliisque exercitationibus academicis philosophiam artesque mathe-
maticas, quibus se magna industria dicauerat, colere non destitit. An-
no cło 1569 ad Batauos excurrrens, Lugduni annum fere integrum
ita consumpsit, vt nihil in celeberrimo literarum artiumque emporio ef-
fet, siue eruditione conspicuum, siue disciplinarum augmentis idoneum,
ex quo non animi diuitias mire perficeret locupletaretque. In reditu per
Saxoniae inferioris et superioris vrbes celebres, viros doctos adiit, bi-
bliothecarum forulos excussit, rerum praestantissimarum obseruationes
vbique collegit, et praecipue, quae ad naturae cognitionem pertinebant,
vel τὰ μαθηματα, maxima diligentia in horrea sua retulit. Ienam autem
reuerfus non docendo modo, sed discendo quoque proficere, et sacro se
ecclesiae muneri parare non neglexit, Norimbergam finito studiorum
academicorum curriculo translatus, dum Wulferi filios literis imbuat, ad
obeundum pastorem munus in comitatu Oettingensi vocatus est. Cui
cum quinquennio praefuisset, tanta eruditionis eius philosophicae et
mathematicae fama apud amplissimum Scholarchatus Norimbergenfis col-
legium valuit, vt vacanti cathedrae physicae et mathematicae Altdorfii
anno cło 1569 praeficeretur. Cui muneri tanta fide, tanta doctri-
nae gloria, tantoque philosophiae et matheseos emolumento atque incre-
mento annos triginta et quatuor praefuit, vt inter summa Pindi Norici
ornamenta, et praeclara quoque Germanicorum ingeniorum decora me-
rito numeraretur. Neque exteros fama eius latebat, quo factum, vt ad

Hist. philos. Tom. IV.

Eee ee

alia

alia munera satis splendida passim inuitaretur, quibus tamen Norimbergensem academiam praetulit, quam ita docendo, disputando, scribendo illustravit, ut elegantissimi philosophiae, maxime naturalis, vultus, qui hactenus Peripateticam tantum faciem retulerant, pulchriori forma niterent, et feliciori successu in naturae adyta penetrare posset iuuentus dicata philosophiae studiis. Quae ita promouebat vir supra modum acutus et diligens, ut, quae hactenus neglecta erat, experientiam magistratam adhiberet, experimentorumque atque observationum fide, (ex quo *Collegium eius curiosum* ^b enatum est) vanam, quam Lyceum recentius hactenus tenuerat, consuetudinem ex principiis metaphysicis, vagis, imaginariis et precario assumtis de natura rerum philosophandi profligaret, et ad ea respiceret, quae ipsa natura duce possent addisci. Ita ad annum 1699, iuuentuti pariter atque orbi literario inseruiens se consumpsit, eo anno hemiplexia extinctus. Testati autem sunt collegae ^c, qui ei superuixerunt, fuisse *virum pium, probum, candidum, integrum, aperti oris iustitiaeque veritatisque studiosissimum, et studiorum mathematicorum felicem instauratorem*. Quamvis autem vix scientia esset, quam non attigisset, omnium tamen maxime valebat in mathematicis, unde μαθηματικώτατος audit actorum Lipsiensium collectoribus ^d VV. CC. Rerum autem naturalium theoriam, non vanis et inutilibus speculationibus, sed experientiae inaedificabat, quo factum, ut multa detegeret hactenus ignota. Et hinc elegans illa eruditio enata, quam non solum in dissertationibus magno numero conscriptis, et ex parte vno fasce ^e comprehensis demonstravit, sed cuius gloriam quoque libris fauentibus Musis editis reliquit. Quorum indicem et historiam cum accurate exposuerit B. SIG. IAC. APINVS ^f, Lectorem plura de viro egregio desiderantem ad eum remittimus. Imbutus erat Sturmianus a teneris philosophiae Aristotelicae principiis, quam in Athenaeo Ienenſi solam ea aetate floruisse suo loco docuimus. Cum autem et iudicium ei contigisset acre, et mathematicae disciplinae ad abiicienda praeiudicia, et referenda naturae adyta plurimum profuissent, innumeros veteris philosophiae naeuos detexit, et de melioribus cogitavit. Ad Batauos vero eo tempore excurrēns, quo Cartesianae lites valde feruebant, occasionem quoque arripuit, eam philosophiam examinandi, et cum veterum pariter placitis atque recentiorum observationibus comparandi. Quo pacto huius quoque errores haud paucos intellexit, et ad eclecticam philosophiam animum adiecit, ex veterum et recentiorum philosophorum observationibus placitisque ea selecturus, quae meditatio atque examen accuratum ipsi probauissent. Cum autem inuisum esset eo tempore et inauditum fere eclecti-

^b) Vid. A. E. L. 1685. p. 420. ΜΟΝΟΤ. Polyh. T. II. p. 405.

^c) Io. FABRICIUS Hist. Bibl. suae T. III. p. 212.

^d) 1699. p. 257.

^e) Titulo Philosophiae eclecticae, 1686. 2. partibus duabus.

^f) In Vitis philosoph. Altdorf. p. 209. seqq.

eclecticae philosophiae nomen, quod et Aristotelicam sectam plerique adhuc sequerentur, et qui secundum Cartesium philosophabantur, ipsi quoque sectarios mores induissent, cautius rem aggrediendum ratus et verborum pugnas, ad minuendam concertationum vehementiam detecturus, *Physicae conciliatricis conamina* s. orbi philosophico examinanda exhibuit, sperans; etsi concordiam inter dissidentes partes non obtinuisset, animos tamen utriusque partis ita sibi conciliatum iri, ut sanioribus sapientiae praeceptis aures commodarent. Vnde in praefatione, quam sobria mente ad hanc dissentientium reconciliationem accesserit, prolixè exponit, et quam noxium sit et philosophiae incrementis inimicum sectariae philosophiae studium, et sententiae pertinacia cum dissentientis partis contumelia coniunctum ostendit, graphiceque artes philosophorum suae sectae decreta mordicus defendentium delineat, rixandi autem et altercandi artem homines per omnem vitam minus societati humanae idoneos facere monet: et ut ab hoc vitio auditores abduceret, hanc se operam suscepisse ait, ut discerent errorem aut tolerare, aut conciliatis ex parte hypothesebus, eos, qui non omnia quidem, sed non tamen nihil viderunt, ferre, vel cum vnus errauerit Aristoteles, reliquos veteres omnes cum illo non reicere. „Quo scopo, veterum plurima vel probat vel „excusat, et verum recentius detectum ipsos si non perspexisse penitus, „ab eo saltem non adeo longe abfuisse docet; vna tamen modernorum „ingeniorum inuenta et cogitata iusto aestimat pretio, nihil eorum eo nomine vsquam aspernatus, quod vel antiquitatis decretis, vel aestimationum hodie philosophorum placitis non consentiret, sed id omni conatu agens, ut in gratiam, si fieri possit, et quoad fieri possit, vniuersi „reducantur: persuasus, id non solum ciuilitatis esse et humanitatis, „sed scientiarum augmentis immane quantum prodesse posse. „ In qua via henotica Sturmius vagas et incertas notiones Aristotelis physicas, lex metaphysica et dialectica malo omine naturali doctrinae illatas ex recentiorum obseruationibus definit, restringit, explicat, idque propemodum iter instituit, quod ante eum Honoratus Fabri et Hamelius tenuerant, ita tamen, ut frequenter Gassendi obseruationes quoque in partes vocaret. Tametsi autem hi conatus Syncretistici fuerunt, eorum tamen sine scopo excedit Sturmius, at alium ex iis fructum vidit longe laetorem. Nempe factum est his eius consiliis ut eclectica philosophia, in academiis Germaniae ignota hactenus, innotesceret, et imprimis naturae cognitio melioribus institueretur auspiciis. Hinc ipse Sturmius in *Physica electiua* siue *hypothetica* ^b, scenae iam paulo apertius inseruiturus, deserto Syncretismo isto, ipsum eclecticae philosophiae stadium ingressus est. Id quod etiam in erudita concertatione de principio in natura agente demonstrauit, de quo cum Henrico Moro, G. G. Leibnizio, et imprimis cum

Eee ee 2

Gun-

g) Norimbergae, 1685. 12.

h) Norimb. 1697. 4. Accessit Tomus alter

posthumus, ib. 1722. 4. cura Cl. I. G. Dör-
PELMAYERI.

Gunthero Christophoro Schelhammero disputavit. Morusenim principium aliquod hylarchicum siue spiritum naturae, immaterialem quidem, sed brutum statuebat ⁱ; Leibnizius vim actricem corporibus inesse, seu nisum, qui tamen secundum leges mechanicas exerceatur, asserbat ^k; Schelhammerus naturam Aristotelis agentem vindicabat ^l; Sturmius, qui totius controuersiae occasionem dissertatione *de Naturae agentis idolo* dederat, Deum in creaturis corporeis et per ipsas iussu et voluntate sua primaeua in omnia tempora et loca etiamnum efficacissima hodiernum omnia operari ^m, asserbat, et Mallebranchio aliisque systematis caussarum occasionalium fautoribus accedere videbatur. Quamquam ex concertatione hac erudite modesteque acta patet, Sturmium a mechanismo naturae parum dissensisse, et pugnam eam, si non omnem, magnam tamen partem, ob obscurum naturae vocabulum in verbis fuisse ⁿ.

Leibnizii
conatus.

§. XI. In eadem arena alii quoque philosophi nostrae aetatis acutissimi defudarunt, ut veteres cum recentioribus in concordiam redigerent, quod saxum voluisse Io. CASP. SVICERVM testis est B. G. STURMIUS ^o. Ipsum quoque illustrem virum, G. G. LEIBNIZIVM in hunc censum suo modo referendum esse, ex *Epistola eius ad Iacobum Thomassium*, adiecta NIZOLII *Commentariis philosophicis* ^p, constat. At, ut is erat ingenio maximo, non tam recentiores cum Aristotele in concordiam redigere tentabat, quam Aristotelem cum recentioribus conciliari volebat, ratus, ea quae hi de materia dicebant, in qua praeter magnitudinem, figuram et motum assumitur nihil, facile posse ita explicari, ut maneant Aristotelis principia physica. Nec negamus ingenium, quod acerrimum habebat vir summus in ea dissertatione, egregie illum demonstrauisse; certum quoque adeo vaga, indefinita et varios sensus recipere apta esse principia Aristotelis physica, ut iis ex recentiorum hypothesebus, quaecunque velis, significatio tribui possit. Haec enim notionum abstractarum, generalium, et mentalium conditio in rebus naturalibus est, ut Protei instar varias formas recipiant. Nulli autem dubitamus asserere, Leibnizium, qui accurate naeuos physicae Peripateticae inspexerat, haecque iuuenis scripserat, sine dubio, ut praeceptori Thomasio placeret, senem aliter sensisse, et totum istud Syncretismi studium, quod se post Scaligerum, Kenelmum Digbaeum, Thomam Anglum, Abdiam Treu, Erhardum Weigelium, Ioannem Raci et alios tentasse scribit, reiecisse. Nouum enim ipse sibi systema philosophiae formauit, infra explicandum, nec magnopere hos suos labores in Nizolium sibi iam placere prodidit.

§. XII.

i) Vid. Act. erud. 1685. p. 421.

k) Vid. Epist. Leibniz. T. I Ep. 14 15. p. 25.

l) In natura sibi et medicis vindicata, Ienae, 1697. 4.

m) Vid. Act. erud. 1699. p. 209.

n) Colligi id potest ex resp. posthuma ad Schelhammerum ab AFINO l. c. p. 228. edita.

o) Bibl. philos. c. 5. §. 4.

p) Inseruit quoque eam T. II. Epp. Leibnizii p. 121. Ven. KORTHOITVS.

§. XII. Parum promouisse Syncretismum hunc, haftenus enarra- *Iudicium de*
tum philosophiae incrementa, parum addidisse ingeniis lucis et veritatis, *Syncretismo.*
multum autem sinceræ philosophiæ obfuisse, ex sequentibus constabit
obseruationibus.

I. Contrarium esse Syncretismum veritati, nec iuuare eam et in aprium
proferre posse, ex indole ac natura veritatis est longe euidentissimum.
Non enim personæ respectum ea nutrit, non auctoritatem hominis sectæue
tuetur, non factionem sequitur, et in alterius verba iurat, et quodcun-
que nudam se intueri prohibet, velamentum, abiicit pedibusque conculcat.
Quæ ut certa sunt, et a nemine negantur, qui veritatem dari vllam statuit,
ita euincunt, opus illi non esse, ut cum secta, quocunque nomine, titulo,
eruditionis opinione, auctoritate et antiquitate gaudeat, in concordiam cogi
se patiatur; cum et sine sectæ studio cuius sedulo in eam inquirenti via
pateat, et sectarium tramitem ingresso innumerae difficultates obiciantur,
quibus in exploranda veritate impeditur, ut verum videre et a falso distin-
guere nequeat. Semper enim dicentis auctoritas, et systematis semel ele-
cti amor obstant, ut quid res ipsa poscat, intelligi nequeat. Ipsi concilia-
tores autem dum veritatem venari cupiunt, indices et exploratores eius
sectas inter se conciliatas eligunt, quod quam præpostere fiat, ex dictis
facile est colligere:

II. Nec melius aptiusque ipsi sectariæ philosophiæ, quam veritati, cum
Syncretismo conuenit. Cum enim plerarumque sectarum principia tota-
que systematis connexio adeoque ipsa fundamenta, quibus cuncta inter se
cohaerent, et innituntur, dissentiant, ut inductione facta, si id ageremus,
posset demonstrari, non potest pax inter dissentientes fieri, nisi a concilia-
toribus ipsa systematum axiomata, regulæ, notiones, termini mutantur,
alterenturque, et peregrina illis inducatur significatio. Quod ut plerum-
que admotis sit machinis, ita alienas sectarum conditoribus opiniones affin-
git, sinceramque eorum doctrinam adulterat, coelum autem terramque
miscet, ac tantum confusionis chaos in philosophiæ historia excludit, ut
quid statuendum sit, quid tribuendum singularum sectarum philosophis,
anceps lector haereat; et nec veritatem deprehendat, nec natiuos dogma-
tum vultus intueri possit, sed miseris sophismatis deludatur, et incautus
seducatur in deuiam. Cuius mali exempla si quis cupiat, eum vnam Ale-
xandrini Syncretismi historiam intueri, et quæ dogmatum monstra ille Ari-
stoteli affinxerit, ut cum Platone conciliaretur, considerare iubemus. Re-
centiorum philosophorum specimina qui cupit, illi adeundi sunt eruditissi-
mi viri THOMASIVS, BVDDEVS ^{q)}, HEVMANNVS ^{r)}, qui, quæ pau-
cis et stricte tantum heic dicere nobis licet, copiose exponunt.

III. Nullus autem Syncretismus pestilentior est, quam qui inter Scriptu-
ræ S. atque religionis Christianæ dogmata, et inter philosophiam sectariam
instituitur. Cum enim toto coelo distet religionis simplicitas et puritas

Eee ee 3

ab

q) Locis citatis,

r) Act. phil. Vol. II. p. 576. seqq.

ab impuris riuulis gentilis philosophiae, aut philosophorum opiniones mire corrumpi necesse est, et assertiones nonnullas extra totius connexionis habitum ordinemque sensu peregrino et adulterato, detorqueri, aut ipsam diuinæ doctrinae puritatem labe adspersi: quo fieri solet, ut pessima dogmata latens venenum fouentia pro sanis habeantur, sacrisque reuelationis placitis conformia, indigno fane et non ferendo oraculorum sacrorum contemptu. Nempe, ut recte observatum IACOBO THOMASIO^{s)}, inter tenebras et lucem hoc modo paciscuntur homines, et errorem cum veritate vno iugo copulant. Quod licet ad demonstrandam veritatem Christianae religionis conatu non malo quidam susceperint, optime cogitata tamen pessime ceciderunt, et his ficulneis praesidiis defensa religionis veritas re ipsa hostibus proditur; certe incredulis, et impiis eius hostibus occasio suppeditatur, de sanctissimis mysteriis amarum risibus triumphandi, illisque omnem impietatem imputandi. Quod qui negat, eum vel veteris ecclesiae vel nostri temporis historiam ignorare oportet; semper enim fuerunt, aut aperti, aut clandestini religionis hostes, qui hac imbecillitate eorum, qui pro veritate religionis Christianae dimicauerunt adiuti, victoriam retulisse sibi visi sunt. Vnus ex veteribus Porphyrius, ex recentioribus Tolandus ex magno impiorum aceruo exempla esse possunt luculentissima.

IV. Ut autem damni plenus est Syncretismi philosophici labor, ita inutilem eum esse omnino pronuntiandum est. Difficulus enim ex sectarum comparatione veritas intelligitur, nec tam diuersis philosophorum placitis distractus animus, quo pacto consulere sibi possit, videt. Neque hoc duce in veritatis tramite opus habet. Abiecto enim sectae praeeiudicio, si quis naturali iudicandi facultate gaudeat, nec attentione careat, ordine vero et accurato examine ad principia et quae inde consequuntur respiciat, et notionibus atque principiis claris, certis, adaequatis usus ratiocinari de singulis obiectis coeperit, sine hoc Syncretismo propius certiusque ad veritatis detectionem perueniet. Ita vero animo praemunito facile est, omnium sectarum opiniones, placita, et conclusiones considerare, examinare principiorum veritatem *πεῖρα ψεύδη* detegere, verum a falso distinguere, quaque in re singulae sectae verum viderint, in qua coecutierint, quid errorem genuerit, vel veri cognitionem impediuerit, detegere, licet inepta conciliatione non confundantur omnia. Quo pacto sectarum opiniones, systemata, hypotheses inter se prudenter comparatae magnum in philosophia usum praestare possunt.

V. Ipsi porro fontes, ex quibus syncretismus promanat, manifeste produnt, ex philosophiae circulis eum esse abiiciendum. Aut enim gignit eum iudicii paupertas, quae acie destituta veri rationes perspicere, et suo pede se metiri nequit, aut ignauia indecora, laborem refugiens, ipsam veritatem perquirendi, et diuturnum examen sustinendi, aut prodit ex nimia sui diffidentia, aliis omnia sibi nihil tribuenti, nihil in veri inquisitione proprio

s) De Exult. mundi Stoica p. 5.

proprio Marte audente. Immo nonnunquam studium parti vtrique placendi, vel non offendendi vtramque hoc malum peperit. Qui fontes cum naturae indolique verae philosophiae e diametro repugnent, manifestum est, ea salua tolerari Syncretismum non posse.

VI. Quamuis autem Syncretismus iure meritoque eiiciatur ex philosophia, velut pestis quaedam, qua ingenia corrumpuntur, et errores augentur, non tamen reiicitur prudens et attenta sectarum comparatio vel cum Scriptura Sacra, vel cum ipsa philosophia instituta, quae sua utilitate non caret, et vel errores detegere, vel verum confirmare, interdum nouas cogitationes et *εὐρηματα* suppeditare potest. Ast hic cautione summa opus est, quam alibi ^{d)} definiuimus, et necessariis regulis circumscriptimus. Quae si adhibeantur, tantum abest, ut ex hac comparatione Syncretismus oriatur, ut potius clarissime pateat, quantum sectae et inter se distent, et a veritate haud raro discrepent, et quae deuia euitanda sint, ne in illos labyrinthos incidamus, in quibus tot perierunt philosophi. Ita enim quid tenebrae a luce distent, quid medius dies a crepusculo, iucunde vtiliterque intelligitur.

VII. Tandem, dum Syncretismum proscribimus, caue putes, philosophandi modestiam nos in exilium agere, quae humanae imbecillitatis memor, et quam facile coecutiant mentis oculi non ignara, nec se erroris expertem esse statuit, nec omnia reiicit, quae vel veteres vel recentiores philosophi asseruerunt. Magna enim et intolerabilis superbia est, alios omnes vel coecos vel luscus credere, sibi soli aciem oculorum tribuere. Hac igitur modestia munitum philosophi pectus neminem contemnit, nullius odio ducitur, neminem philosophorum inauditum damnat, rationes cuiusuis audit, trutinat, examinat, et inter se comparat: et ad principiorum veritatem attentum, quae consequantur, quo ordine fluant, quibus rationibus roborentur, excutit: verum a falso, verisimile a dissimili distinguit, et hoc pacto quaecunque per omnes sectas dispersa sunt vera, sibi vindicat et in veros usus prudenter adhibet. Sed et eadem modestia magistra ex hac comparatione discit philosophus, sapere, et arctos, quibus humanus intellectus circumscribitur, fines intelligere, seruare in quaestionibus modum, immo patienter quoque ferre dissentientes, et tolerantia aequa atque humana erga eos uti, placide discordantium obiectiones excipere et expendere, et errorem demonstratum aut detectum sine ira, sine odio emendare: veritatem autem, a quocunque demum homine ea producat in lucem, asseraturque, lubenter admittere, et praeiudicia perimere omnia. Quae ut veros sanae eclecticae philosophiae characteres nobis depingunt, ita docent, Syncretismum ab ea toto coelo distare, nec vultus hos elegantes exprimere.

d) In Otio Vindelico meletem, I.

CAPVT V.

DE HOSTIBVS PHILOSOPHIAE.

§. I.

*Hostes philo-
sophiae omni
aetate inuen-
ti.*

Restat hostium philosophiae consideratio, vltimo inter eos loco instituenda, qui sectariae philosophiae falsitate et absurditate offensi in deum inciderunt. Qui omitti quidem possent, cum philosophari ipsi nollent; ast vt integra constet nostra tractatio, appendicis loco dictis adiciuntur. Semper autem fuisse, qui philosophiae obtrecent, et inimicum aduersus eam animum fouerent, philosophorum plerumque moribus in eam exacerbati historia philosophica testis est. Et fugillasse quidem iam olim Damonem quendam Cyrenaeum, philosophos, maxime septem Graeciae sapientes testis est LAERTIVS ^a. Ea autem, quae suis locis narrauimus, recolenti constabit, reges quoque principesque inimicum aduersus philosophiam pectus ostendisse. Antiochum enim publico edicto philosophos proscripsisse, testis est ATHENAEVS ^b. Tiberii, Caligulae, Claudiique consilia autem, et quae contra philosophiam machinati sunt Domitianus, et Bassianus Caracalla, *Tomo secundo* iam exposuimus. Ipsas quoque Athenas philosophos post Socratis mortem eiecisse, *Tomo primo* narrauimus, nec passos fuisse Romanos veteres, vt iuuentus Graecos philosophos audiret, in historia philosophiae Romanae demonstrauius. Iniqua autem forte post Iuliani imperatoris mortem philosophos fuisse vsos, ex Maximi historia *Tomo secundo* enarrata constat, et acerbe conqueritur LIBANIVS ^c. Tacemus exempla Senecae, Dionis, et eclecticorum, sub Iustiniani imperio profugorum, quae aduersatos fuisse imperantes philosophiae, euincunt. Muhammedis odium philosophiae autem ad posteros per integrum seculum propagatum, quam amarus inter Saracenos fructus, Omniadum familia rerum potita tulerit, haud vno in historia philosophiae Saracenicae loco declaratum est. Inter priuatos quoque non defuisse apud gentiles, qui philosophis inimicum nutrent animum, Lucianus exemplum luculentum esse potest, licet is philosophos magis riserit, quam philosophiam exagitauerit. In Iudaeorum historia autem planum fecimus, aliquoties eos Graecanicam philosophiam ex scholis suis eiecisse, et ne addisceretur, prohibuisse. Nec alia forte sententia doctorum ecclesiasticorum fuit, qui quantis inuectiuis philosophiam gentilem, immo, omne fere, quod ipsis non arridebat philosophandi genus onerauerint, in historia philosophiae apud Christianos veteres multis locis tradidimus, et testimo-

a) L. I. f. 40.

b) L. XII. p. 547. coll. L. XIII. p. 610. CA-
SAVEON. ad L. XIII. c. 9. p. 385.

c) In Oratione parentali §. 148. apud FA-
RICIVM Bibl. Graec. Vol. III. p. 369.

testimoniis eorum collectis demonstravit Io. LAVNOIVS ^d. Eos enim non solam Peripateticam philosophiam culpauisse, sed istis clamoribus in ipsam philosophiam peccauisse, accurate suis locis obseruauimus. Tacemus secula barbara, quibus omnis eruditio, et imprimis philosophia hostes experta est acerrimos, immo cum foeda Scholasticae philosophiae facies nonnullos offendisset, tota omissa neglectaque est ^e. Mirum itaque non est, recentiore quoque aetatem huius furfuris hominibus non caruisse, qui philosophiae aperte refragarentur, eamque abiiciendam esse statuerent, cum vel nullo modo veritatem ea iuuari crederent, vel incerta, noxia, et suspecta plurima in ea latere iudicarent, vel reuelationem cum ea stare non posse censerent.

§. II. Non tamen omnes, quos inensus in philosophiam armavit animus ^{Variae clas-} directa fronte eam aggressi sunt; sed latenter subdoleque id a pluribus factum, ^{ses eorum, qui} qui licet philosophiam fugillare omnem aperte non auderent, tectum tamen ^{philosophiae} ensen in viscera adegerunt, talia dogmata asserentes, ex quibus reiiciendam ^{aduersantur.} esse philosophiam sponte sequitur. Nempe huc omnes illi pertinent, qui contradictionem non apparentem modo, sed veram intercedere inter rationem et reuelationem, interque philosophiam et religionem incauti affirmarunt. Qui licet a philosophia calumniis oneranda inuidiae causa abstinerent, hoc ipso tamen prodiderunt, falsam et indignam eam sibi videri, quae coleretur, cum impossibile sit, lumina duo ab vno fonte lucis profecta re ipsa sibi contradicere, adeoque philosophiam, quamque illa sequitur, rationem a Deo profectam, imponere tamen et falsis ac contradictoriis assertionibus seducere animum. Quo modo Iudaeorum stupor in philosophiam peccauit, quibus ad roborandam doctorum suorum auctoritatem sibi haud raro contradicentium, visum, idem simul esse posse, et non esse ^f. Eadem chorda oberauisse, Achillinum, Pomponatium, Portium, Caesalpinum, Cremonium aliosque, vt statuerent, philosophiam cum reuelatione conciliari non posse, supra in historia Peripateticorum dictum est. Quamuis autem solam illi Aristotelis philosophiam irreconciliabilem cum Christiana fide dicerent, eam tamen illos pro vera et vnica philosophia habuisse ex ipsorum verbis eo loco adductis est manifestissimum. Ex quo sequitur, aut philosophiam, aut Christianam doctrinam pro falsa eos habuisse. Quod posterius licet impiam gentem credidisse sit verisimillimum, legum tamen metus obstitit, quo minus aperte sententiam dicerent: vnde in philosophiam culpam reiecerunt, vt vel ex vna PETRI POMPONATII *Peroratione tractationis de Incantationibus* patet ^g. Scepticos autem omnes huc referendos esse, ex historia eorum supra data est manifestissimum. Tantas enim in philosophia tenebras, diffi-

d) De Fortuna Aristotelis in academia Parisiensis c. II. p. 231. seqq.

e) Conf. TRIBBECHOV. de DD. Scholast. c. VII. p. 351.

f) Peculiari de eo dissertatione egit Io.

Hist. philos. Tom. IV.

FRISCHMUTHVS. Conf. THOMAS. I. citando.

g) Conf. THOMASIVS de Duplici veritate, Praef. XLII. p. 237. seqq. LEIBNIZ, de Concordia fidei et rationis §. 9. seqq.

cultates, contradictiones vident, vt seducere magis quam ducere animum apta illis iudicetur. Quod quanta inuidia de philosophia pronunciauerit Petrus Bayle, ex verbis eius in philosophiam maxime iniuriis, quae supra in eius vita adduximus, constat. Ipse quoque Cartesius, licet plurimum ei debeat philosophia, in eo peccauit, quod absoluta Dei potentia fieri posse crederet, vt contradictoria simul sint vera; qua assertione tela subministravit philosophiae aduersariis. Tacemus alios in hoc luto haerentes, de quibus, ne nimii simus, consulendus est eruditissimus MOSHEMIVS ^b. Porro aliud quoque hominum eruditorum genus est, quod, quam vehementissime potuit, philosophiae aduersatum est, qui cum in maiori, quam alii homines possident, sapientia et illuminatione interna felicitatem quaerent, naturam et gratiam inter se confundentes, philosophiam velut ignem quendam fatuum condemnauerunt, et alia atque diuiniora lumina sectanda esse, clamauerunt. Quamuis autem fatendum sit, viros nonnullos doctos acerbè in philosophiam inuectos sectariam tantum philosophiam istis querelis onerasse, quo sensu intelligendi videntur, Altingius, Amesius alique theologi ab ADAMO TRIBBECHOVIO ⁱ adducti, qui philosophiae dicam scripserunt; et quae mens quoque videtur fuisse Fortunati Crellii, Zabarellae discipuli, qui asseruit, non omnia in philosophia vera, statim in theologia esse vera: certum tamen ex iis, quae de theosophis prolixè adduximus, non modo sectariam philosophiam, sed omnem prorsus, quae rationem magistratam habet scientiam eos reicere, et soli sapientiae illuminationiue internae, veritatis cognitionem tribuere. Quam cantilenam repetit, quisquis nostro tempore ad paradoxa, insolita, inaudita, et rationi pariter atque Scripturae S. contraria atque dissona placita mentem aduertit, quorum hominum loca cum theologi, qui contra fanaticos pugnant, soleant colligere, ea breuitati consulturi negligimus ^k. Adeundus autem est praeter EHREG. DAN. COLBERGIVM ^l, GOD. ARNOLDVS ^m, qui in iis coaceruandis diligentiam suam admodum probauit, et Weigelii ⁿ, Rosae crucianorum ^o, Barclaii ^p, Guthmanni ^q, Kunrathi ^r, Helmontii ^s, Campanellae ^t, Petri Mauricii ^u, Hoburgii ^x, Poireti ^y aliorumque ea de re testimonia adduxit. Tacemus Carolostadium, quem simili modo desipuisse constat ^z.

*Controuersia
Hofmanniana
de praeio
philosophiae.*

§. III. Fuit tamen tempus, quo in publicas controuersias argumentum istud degenerauit, et inimicis de ea re signis inter se concurrerunt viri docti. Quam historiam paucis, prout in academia Helmstädiensi accidit, enarrabimus. Quamuis enim inter controuersias ecclesiae Lutheranae domesticas

in

h) Ad CVDWORTHII Syst. intell. p. 768.

i) l. c. c. VI. §. 2. p. 349.

k) Vid. quae ex KECKERMANNO narrat IAC. THOMASIVS l. c. p. 243.

l) In Christ. Platonico-Hermetic. P. II, c. 15. p. 704.

m) In Hist. eccl. P. II. et III.

n) P. II. p. 607.

p) p. 674.

q) p. 12.

r) p. 86.

s) p. 131.

z) Vid. I. G. OLEARIi Scrinium antiq. p. 14.

o) p. 619.

q) P. III. p. 5.

s) p. 77.

u) p. 109.

y) p. 166.

in historia sacra soleat exponi^a, vel in Brunsvicensibus quoque eruditionis annalibus tangi^b, hoc tamen loco negligi non debet. Auctor controuersiae fuit Daniel Hofmannus^c, Halae Saxonum anno c1010 xxxviii natus, qui cum Musis diu in Ienensi academia litauisset, tandem apud Helmsta-
dienses cathedrae dialecticae et ethicae, anno c1010 lxxix autem, theo-
logicae admotus, et theologiae doctoris axioma auctus ecclesiarum ista-
rum ephorus constitutus est. Is et eruditione et ingenio valde eo tem-
pore commendabatur^d, adeo, vt cum formulam concordiae Brunsvicen-
ses duces reicerent^e, is ad colloquium Quedlinburgense missus, magna
ibi auctoritate emineret. Cum autem diu dialecticae cathedrae praefuisset,
more illius temporis, quod totum eristicum fuit, acer et vehemens in
contentione euasit, quo euenit, vt haud raro in disputationis aestu abre-
ptus verbis offenderet, quae ambitione retentus emendare postea cum er-
roris agnitione nolebat. Valde eo tempore feruebant lites de vbiquitate
humanae naturae Christi, quam cum asseruisse videretur formula concor-
diae, in alia discesserant theologi Brunsvicenses, contenti affirmauisse,
Christum hominem, vbicumque vellet, praesentem esse posse. Quae li-
tes cum secundum illius aetatis consuetudinem ita fererentur^f, vt philo-
sophia Aristotelico-Scholastica, quae caput iterum extollere coeperat,
arbitri sibi partes fumeret, occasio inde Hofmanno enata est, philoso-
phiam reiiciendi. Nempe circa finem seculi XVI, more in academia re-
cepto, thesibus ad disputandum, *de Deo et Christo vulgatis*, affirmavit:
Quod, quanto magis excoleretur ratio humana philosophicis istis studiis,
tanto armatior hostis prodiret, et quo se ipsam armaret impensius, eo
theologiam inuaderet atrocius, et errores pingeret speciosius. Ipsum
lumen rationis naturaliter et carnaliter aduersari Deo et summis man-
datis eius, immo esse inimicitiam aduersus Deum, praecipue in diuinis
et spiritualibus rebus: nec excipiendam philosophiam in mente Platonis
et Aristotelis: philosophiam depraedatricem esse haeresin et hostem theo-
logiae, opus carnis, Pelagianismi ream etc. Magna eo tempore philo-
sophici acuminis fama docebat in academia Iulia Cornelius Martini, vt
supra in historia Peripateticorum dictum: qui cum philosophiam Aristo-
telicam et imprimis metaphysicam partem mire commendaret, plerosque
eius academiae doctores, et iuuentutem quoque academicam in partes
pertraxit. Quo factum est, vt insigne pretium metaphysicae Aristoteli-
co-Scholasticae statueretur, et qui non huic se disciplinae daret, comte-

Fff ff 2

mnere-

a) ARNOLD. l. c. P. II. L. XVII. c. 6. §. 15.
seqq. p. 460. CAROLI Memorabilia seculi XVII.
p. 23. seq. IVNCKERI Comp. hist. p. 854.
WEISMANN. Hist. eccles. T. II. p. 1170.
seqq.

b) Vid. THEOD. MEIERI Monum. Iul. c. 3.
p. 8. BYTMEISTERI Comm. de ducum
Brunsvic. meritis in rem literar. p. 123.

c) Vid. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann

p. 723. REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. IV.
p. 96.

d) ARNOLD. p. 461. Io. FABRICIUS Hist.
bibl. suae P. IV. p. 468. LEIBNIZ. l. c.

e) Conf. MICHAELII Synt. Hist. eccl. L. III.
f. 2. p. 84.

f) Acerrime cum Wittebergenfibus de hoc do-
gmate confligit Hofmannus, vid. HVTTERI Con-
cordia concors c. LII. p. 1344. seqq.

mneretur. His accedebant controuersiae Rameae, cui factioni cum se vehementer opposuisset philosophorum ordo, valde triumphauit philosophia Peripatetica ^g. Ast eam mirifice ad tuendas partes suas adhibuerant Wittebergenfes theologi, qui cum Hofmanno de omnipraesentia carnis Iesu Christi acerrime disputarant. Quibus cum acumine inferior esset Hofmannus, verisimillimum inde est, occasionem inde eum sumfisse, in ipsam philosophiam dictis primo et in lectionibus suis insurgendi. Quae cum valde offenderent philosophos Helmstadienses, qui magna tum auctoritate pollebant, iisque apologiam extorquerent, facile cogitari potest, simultatem ad personas deuolutam, non in solo controuersiae argumento haesisse, sed accessisse odii et inuidiae stimulos, quibus illa tota exacerbata est. Coniecit autem *ὁ πᾶν* LEIBNIZIUS ^h, Ioannem Caselium virum summum, et in aulis atque inter viros doctos magna fama coruscantem inuidiam eius prouocauisse, alii Casparem Pfaffradium, Rameae factionis in iis locis antesignanum eum instigauisse, contra philosophos academiae Iuliae suspicantur. Illud ex tota controuersia patet Hofmannum odio Peripateticae philosophiae exstimulatum, adeo partis studio captum fuisse, vt nonnullorum philosophorum pertaesus tandem in ipsam philosophiam debaccharetur, et reuelationis auctoritatem dicis caussa tantum prae se ferret. Quaecunque autem arcae huius litis caussae fuerint, quae nonnisi coniecturis definiri possunt, illud certum, valde offendisse senatum philosophorum in academia Iulia Hofmanni declamationes in rationem eiusque vsum, raturum, ita munus suum deprimi, ipsamque philosophiam contemni. Vt itaque grassanti aduersarii impudentiae obicem ponerent, consiliis conspirarunt Ioannes Caselius, Cornelius Martini, Duncanus Lidelelius, et Guntherus Owenus, qui eo tempore philosophiam in ea schola docebant. Ordine autem procedendum esse censentes, primum priuato colloquio tentare Hofmanni animum statuunt, vt intelligerent, quo sensu assertiones istas, crudas et indigestas intelligi vellet, vtque ad saniora et moderatum de philosophia ipsa iudicium eum perducerent. Verum spe sua falsi sunt; Hofmannus enim, qui inuidiam et muneris emolumenta philosophos in ipsum armauisset sibi persuadebat, causamque se iustam tueri, et pro reuelationis diuinae dignitate stare credebat, vt animo erat impotenti, magna acerbitate et vehementia philosophis respondit, cumque totam controuersiam facile potuisset dirimere, distinguendo inter veram et falsam philosophiam, et inter vsum rationis rectum et abusum, inepte statuit, *non abusum se philosophiae tantum istis assertionibus petere, sed etiam de vero, veriore et verissimo usu philosophiae intelligere, adeo, vt philosophia, quando in officio sit, in recto usu contraria sit theologiae*. Ita imprudenter diducto vulnere, quod facile coire potuisset, si moderationem Hofmannus attulisset, et modestiam seruauisset, dici

^g) Vid. MEIER, I. c. p. 24. ELSWICH, de Fort. Arist. in Academ. Protest. §. 27. p. 76.

^h) Loc. cit.

ⁱ) ELSWICH, I. c.

dici non potest, quanta clade ipsa academia affecta sit, spe conciliationis omni prorsus euanescente. Et Hofmannus quidem, quem virum fuisse *φιλαυτον*, et censores omnium, qui reliquos omnes pro stipitibus ac fungis reputaret, ait LEON. HÜTTERVS ^k, certe qui contentionis ferram non illibenter reciprocauit, quod nec ipse negat GOD. ARNOLDVS, vehementibus inuectiuis philosophos aggressus est, et, ut fieri solet, ubi bella eiusmodi literaria feruent, contumelia et opprobriis eos cumulauit, et haeresium postulauit. Ait silentio quoque has iniurias ferri non posse censentes philosophi, haud minori vehementia illius aggressionibus se opponerent, et apologiam non sine eius contemptu edebant. Quod ita in iram rabiemque conuertit Hofmannum, praecipue quod etiam in academia Ienenfi partes philosophorum ordinis amplexus esset ALBERTVS GRAVERVS, edito libro *de Vnica Veritate*, ut, illos, qui Caselii et Martini factionem sequerentur, aditum ad officia et dignitatem sacri muneris vel intercluderet, vel tamen redderet difficillimum, teste G. CALIXTO ^l, qui *fuisse eo tempore* (nam Hofmannum nomine non compellat) ait, *qui accuratiora literarum et philosophiae studia odissent, et cum theologia coniungi nollent, ne in aliis admirari, quae in se desiderarent, cogerentur*. Tantaque viri huius vehementia fuit, ut Bartholdus Nihufius, qui famulatio Martini eo tempore se addixerat, sacra theologiae studia ideo animo diffidente et vacillante tractaret, nec in disputatione sub Calixti praesidio habita pateretur in carmine quodam thesibus subiuncto heri et praeceptoris sui Cornelii nomen inferi, quod vereretur, ne id sibi apud *μισολόγους καὶ μισοσόφους* inscitiae patronos fraudi esset ^m. Valde autem partes Hofmanni auxit, et animum ferocienti theologo addidit Ioannes Angelus Werdhagenius, Ictus Helmstadiensis ⁿ, vir doctus, at infensissimo in Peripateticam omnemque humanam philosophiam animo exardescens ^o, ex quo Iacobi Boehmii theosophiam esset amplexus, ut supra dictum. Is acerbis satyris philosophos perfringebat, et cum facultate poetica gauderet, sale nigro Caseliano, (ita enim factio contraria appellabatur) adspergebat. Cuius ecce specimen: ^p.

Fff ff 3

Iam

k) Epist. Marbach. p. 765.

l) In Digressione de arte noua p. 8. Is autem testis erat *ἀντίπαλος*.

m) Ibid.

n) Adscriptus is erat iuris interpretum ordini in academia Iulia; cum autem Boehmianam theosophiam esset amplexus, et paradoxa multa disseminaret, Helmstadio abire et scholam istam deserere iussus est. Tum Magdeburgum delatus vrbis syndicus constitutus est, et postea quoque archiepiscopo a consiliis sanctioribus fuit. Cum autem hoc quoque loco dogmata in ecclesia inaudita spargere non omitteret, anno 1628. dimissus est, et ad Barauos abiit, ibique usque ad annum 1632. Lugduni commoratus est: ab eo tempore ab archiepiscopo Bremensi in senatum sanctiorem ascitus, et anno 1635. imperatoris consiliarius decla-

ratus est. Quo axioma vestitus Lubecae vixit tandemque Razeburgi, cum filiam inuideret, fati concessit anno 1652. Dogmata viri *παρὰδοξάτων* theologica enarrant ARNOLDVS l. c. p. 89. 91. et COLBERGIVS l. c. p. l. c. 5. p. 255. et ex parte intelligi possunt ex Pnychologia Boehmiana, vero rerum publicarum regimini, et iuri maiestatico accommodata. Serueto quoque fauisse, sunt qui asserant. Scripsit etiam Breviarium in libros Ioannis Bodini de Republica Amst. 1645. 12. et tr. de Vrbibus Hanseaticis, aliaque theologis parum iucunda. Conf. Consil. Wittenb. P. II. p. 187. THOMAS ad Monzamb. c. II. p. 148. MOULIER. Hag. in Chersl. Cimbric. P. IV. c. 6. §. II. p. 510. CRENIUS de claris Anglis p. 68. aliique.

o) Vid. ARNOLD. p. 90.

p) Poëm. iuuenil. L. V. Ode IV.

*Iam nulla nugae lumina coelico
Verba relinquent; undique latius
Extenta visetur Stageirae
Barbaries, sôphiesque cura.*

*Euincet omnes ingenii sui
Viros, velut mox imperium sibi
Grande arrogabit, tot tumescens
Cultibus assiduis Catonum.*

*Serpet malum iam longius in sui
Vigore cursus, quando academias
Occoeat omnes, et potentem
Diffimilat tenebris nitorem.*

*Ithaca gens sic, et iuuenum genus
Dulci sôphorum decipitur sono
Passim, quasi mentis profani
Semideos generent labores.*

Talia subinde ingeminabat Hofmanni factio, Caseliana contraria, cui Simplicistarum nomen haesit, ut Hofmanni partibus Duplicistarum, quia hinc unam, illi duplicem veritatem assererent ^q. Vehementibus autem motibus cum ex ista lite academia ageretur, et a causae reiue momento ad personarum conuitia descenderetur, aula Brunsvicensis malum opprimere statuit. Magna in ea auctoritate gaudebat Caselius, cuius maxima tunc erat ob eruditionis elegantiam existimatio; suntque, qui asserunt, cancellarium principis D. Ioannem Iagmannum illi supra modum fauisse. Delegati itaque arbitri a duce sunt, qui rem omnem explorarent, et causam dirimerent, qui audita parte utraque, reue accurate excussa Hofmannum condemnarunt, et ad principem relata causa omni impetrarunt, ut secundum praescriptam reuocationis formulam Hofmannus retractaret. Qua sententia XIV Cal. Mart. anno 1706 vulgata, Hofmannus errorem suum nimium philosophiam perstringentem se agnoscere, et praedicta omnia de abusu philosophiae affectantis imperium in theologiam intellexisse declarabat, et vtilitatem ac praestantiam philosophiae, iuuentuti publico scripto commendabat. Sed et iniuriam deprecari apud aduersarios atque principis arbitros iussus est. Quos partis studio nimium dedisse, et accusantium pariter atque iudicum potestatem sibi arrogauisse G. ARNOLDVS ^r, qui acta msc. inspexit, conqueritur. At vir summus G. G. LEIBNIZIVS ^s, qui historiam Brunsvicensem *Andorov* mire inspexerat, tradit, Henricum Iulium, optimum principem ipsum cognoscendae causae operam suam locauisse, reue probe perspecta arbitrium suum interposuisse, et sententiam contra Hofmannum pronuntiasse. Cum autem noui motus timerentur, Hof-

^q) Conf. REIMMANN. Hist. Lit. Germ. P. IV. p. 96. not.

^r) loc. cit.
^s) loc. cit.

Hofmannus in monasterium Amelunxborn prope Einbeciam relegatus est, reuocatus tamen postea Helmstadium, vbi veniam tandem nactus est priuatas scholas habendi, quibus tamen auditorum frequentia, vt fit fama doctorum decrescente, defuit. Cumque quoddam linguae vitium accessisset, vt vix posset intelligi, Guelpherbytum secessit ad filiam, in cuius domo anno c1o1o cxi obiit.

§. IV. Licet autem auctoritate principis controuersia esset diremta, et consultum videretur honori philosophiae; vel, vt candide dicemus, quod res est, logomachia in aprium esset producta, nondum tamen pugnae et contentionis ita finis factus est, licet vtraque pars inutilem et indecoram litem potuisset deferere. Intercessit autem pro Hofmanno, qui iam prius eius partes defendendas suscepit Werdenhagenius. Is tantopere Peripateticam philosophiam perhorrescebat, vt concoquere non posset, victoriam eius professores reportauisse: cumque nec inuectiuis parceret, nec a commendanda theosophia Boehmiana desisteret, tandem munere exutus est, paulo tamen post syndici axioma apud Magdeburgenses obtinuit. Is nouum comoediae actorem excitabat Wenceslaum Schillingium, Thuringum, iuuenem non indoctum, sed eadem vehementia litem istam ferentem¹. Is durante caussa Hofmanniana magna vehementia in philosophos insurgere coeperat, et acerbissimis libellis in Caselianos grassatus erat, quibus factum, vt crabrones in se irritaret, et non modo Cornelius Martini, sed in academia Vitebergensi quoque Iacobus Martini eum depexum darent. Ipse autem, vt solet iuuenilis ardor, magna dicacitate et vehementia in dissentientes debacchari perrexit, et scriptiunculis satyricis oleum flammis addidit. Rarius occurrunt libelli isti eristici Schillingii, vt solent schedae huius furfuris cito disparere, titulos autem eorum exhibet G. ARNOLDVS², inter quos *Visitatio ecclesiae metaphysicae* edita anno c1o1o cxxvi asperri-mus est. Nos inter reculas nostras vnum seruamus, titulo *Libelli fundamentalis et inuincibilis* * insignitum, ex quo constat, Schillingium Aristotelicae philosophiae odio commotum et a Werdenhagenio persuasum ad theosophos transiisse. Ait enim in *Praefatione*: *Artem sapienter loquendi, apteque cogitandi, vel naturam rerum rimandi,*
ex

¹) Historiam iuuenis docti at elati et ferocientis exponit ARNOLDVS I. c. P. II. L. XVII. c. 6. p. 463. Rudolstadtii literarum elementis haustis, in Gorhanum gymnasium traductus est. Ibi cum maximo seruire se studiis tradidisset, in Iuliam academiam abiit, stipendio comitis Schwarzenburgici adiutus. Dein literarium iter ingressus, linguas sere omnes didicit. Post sinistra apud Helmstadienses fata ad Werdenhagenium Parthenopolin secedens, Cramerum pastorem sibi addictum habuit. Inde eiectus a comite laudato ecclesiasticum munus accepit, irruente eutem militum armata manu grauib. vulneribus plagisque enecatus tandem perit.

²) loc. cit.

³) En titulum, vt ex vngue leonem colligas: *Un- überwindliche feste Grundbüchlein, welchermaßen man Philosophos, so nach irdischen philosophischen Bildern, Dünckeln und Wahn Iesum Christum mit seiner verborgenen Weisheit schätzen und erkennen wollen, und daher Licht und Finsterniß, Leben und Tod, Verstand und Unwissenheit ganz unverschämte mischen, aufhalten, zurücktreiben, niederstoßen, und aus Gottes theuerwerthen prophetischen Wort überwaltigen soll, kann und mag, geschrieben durch Wenceslaum Schillingen, der H. Schrift Studiosum, visitationem metaphysicae contra Matthiam Martinium constantissime propugnans, Magdeb. 1617. 8. Inscriptus libellus administratori et capitulo archiepiscopatus Magdeburgici.*

ex reuelatione spiritus peculiari oriri debere, quae solis mentibus piis obtingat, opponatur autem philosophis, id est, hominibus in carnalibus atque terrenis cogitationibus ambulantiis, et controuersis atque disputationibus scholasticis homines a Christo ad gentiles nugas fabulasque, iram, et malitiam animi gignentes seducentibus, qui pios pedibus calcent, et semen diaboli conceperint. Ideo sapientiam quae ἀνὸς δὲν datur, a vanis et ineptis logomachiis et inutilibus pugnis atque litibus humani ingenii longe distare et ab hac philosophia puram se conseruare. Iustum ideo esse, ut iuuentus moneatur, ab ea seductrice philosophia sibi caueat, et ne uoculam quidem vanitatis philosophicae et stercoris metaphysici deliret, sed ex puro Dei verbo de diuinis rebus fiat θεοοφός. Quibus atrocem dicam in metaphysicam iungit, et cum Aristotelis ethicam mire perstringit, tum Iacobo Martini, *Speculo rationali* eum reprimenti, eadem acerbitate respondet. Cum autem partes has isto modo tueri pergeret, ex academia Iulia anno 1609 proscriptus est. In exilium itaque actus, ad Werdenhagenium, Magdeburgum se conuertit, ibique praeter syndicum istum urbis, pastorem ad S. Ioannis, M. Antonium Cramerum sibi fauentem expertus est. Ipse tamen loco motus est, effecitque, ut Werdenhagenius et Cramerus abire iuberentur. Delatus postea ad comitem Schwarzenburgicum, et munere ecclesiastico ornatus iterum a Parthenopolitanis expetitus est, excidio tamen urbis intercedente eo secedere non potuit; et militum grassantium ferocia vulneratus misere tandem obiit. Werdenhagenius ad Batauos concessit: atque ita primariis fabulae actoribus disparentibus, ea quoque tota acta est. Recrudescere tamen controuersia videbatur, cum PAVLVS SLEVOGTIVS, de cuius eruditione philosophica inter Peripateticos egimus, a Crameri, ut nonnulli tradunt factione seductus edidisset *Peruigilium de dissidio theologi et philosophi in vtriusque principiis fundato*, cuius scribendi occasionem sumisit a quaestione: an Deus sit causa peccati per accidens? Ea enim, inter se repugnare theologiam et philosophiam, demonstrari posse putabat. At suppressit Sleuogtius foetum, qui eo inuito postea prodiit, et totam causam abiecit, sine dubio, quod obseruauisset, omnem istam controuersiam ad pugnam de verbis redire.

*Iudicium de
hac contro-
uersia.*

§. V. Facile ex breui hac narratione intelliget Lector, andabatarum more viros istos doctos, quorum lites enarrauimus, pugnauisse, et reuera non de philosophiae sobriae pretio in se, sed de metaphysica Aristotelica disputatum fuisse. Hanc enim Venerem deperibat vterque Martinus, Caselius, aliique, qui pro philosophia dimicabant: quae cum disputationum aridarum mater esset, et animos stipulis magis quam tritico pasceret, multa autem suppeditaret, quibus velut pretiosissimis thesauris iuuentuti philosophiae studiis dicatae commendatis, animi iuueniles ab eruditione solida

y) Vid. IAC. THOMAS, Praef. XLII. p. 245. not. o. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann, not. C. p. 782.

solida detinebantur et nugis explebantur, mirum non est, nonnullos qui magno animo praeiudicia pedibus conculcauerant, isti philosophiae Peripatetico-Scholasticae se opposuisse. Qui si sanum philosophiae vsum et rectam rationis culturam a philosophia sectaria distinxissent, et in hanc tantummodo fuissent inuecti, non esset, quod in illis magnopere reprehenderemus. Idem enim innumeros viros cordatos dixisse atque monuisse, exemplis atque testimoniis quam plurimis haecenus a nobis adductis constat. Verum, ut hominibus ex imbecillitatis suae lege plerumque accidere solet, vitium ἀνθελοῦς in praeceptis eos egit; ut cum aliam, quam quae tunc in academiis personabat philosophiam non nossent, ipsam philosophiam contumeliis lacefferent, et conuitiis onerarent, id non facturum, si ipsi inter verum et falsum distinguere, et sobria philosophia uti sciuisent. Deinde accessit duplex causa, quae effecit, ut cum levis atque exigui momenti quaestio esset, tantus tamen pulvis excitaretur, tantoque strepitu res agigaretur, ut aularum et magistratuum ad eum sopiendum auctoritate opus fuerit. Vna in theosophiae fama reponenda est, quam tum non sine admiratione nouaturientium ingeniorum, spargere coeperat Iacobus Boehmius. Ea enim cum mysteria diuina, inaudita, sublimia promitteret, fastidientes scholarum sapientiam animos, qui alia et meliora non norant, ita occupauit, ut, abiecto rationis criterio sine examine in eius amplexus ruerent, ut luculento exemplo suo probauit Werdenhaugenius, cui adhaesisse Schillingium, supra monuimus, et eodem scopo quoque succenturiatus est Ioannes Schraderus. Ita vero diuinitus se edoctos credentes hi homines, philosophiam academicam non potuere non infensissimo persequi animo. Altera vero causa in animorum motibus et affectibus quaerenda est, qui totam fabulam mire turbauerunt. Eam enim totam animo a partium studio vacuo reolenti manifestum fore putamus, ex parte philosophorum sectae studium, emolumentorum suorum atque famae conseruationem, et auctoritatis insanum aliquod praeiudicium eos contra Hoffmanni partes ita armauisse, ut aulam quoque in partes vocarent: at ex altera quoque parte φιλαυτίαν et ambitionem indecoram, contemptu, odio, violentia, dicacitate aliisque animi emoti et ab affectuum vehementia perturbati excessibus se efferentem, et indigna verborum acerbitate se iactantem regnasse; adeoque si verum fatendum, vtramque partem verae philosophiae characteres abnegasse. Quae luculento exemplo esse possunt, quam necessarium sit, sobrie philosophari, et ratione ita uti, ut vera inde emergat sapientia.

ADDENDA ET EMENDANDA.

AD TOM. III. P. II. L. II.

P. 536. l. 22. 23. pro *ἐκονομαχίας* l. *ἐκονομαχίας*, p. 538. l. 14. pro *accusationes* l. *accusationis*, p. 544. not. d. add. p. 493. p. 548. l. 8. pro *solum* l. *solem*, p. 549. l. 24. pro *patereaue* l. *paternaue*, p. 558. l. 24. del. *rei*. p. 567. l. 22. add. not. Chalcidium licet Christianum fuisse, licet supra simile fecerimus vero, hic tamen inter scriptores seculares, quos medii aevi philosophi legerunt, reponendus erat, quod ab huius temporis viris doctis inter seculares homines, et ut multi credebant, ob rationem commentandi, inter gentiles numerabatur. p. 582. l. 21. del. *ne*, p. 587. l. 38. post scrutator, add. not. Fuisse hunc astronomum Ludouici regis domesticum, ex titulo annalium patet; quis autem fuerit, valde incertum est; unde variae virorum doctorum de eo coniecturae extant, quas enumerat Cl. G. C. IOANNES, in *praef. ad hos annales in collect. script. rerum German. REYBERIANA* p. 28.

P. 610. not. v. l. i. pro *RELANDVS* l. *LELANDVS*, p. 614. l. 28. pro *monasteriis* l. *monasterio*, p. 625. not. g. l. i. pro *in*, l. *is*, p. 628. l. 9. post, *Calui* add. *industriam*, l. 39. pro *KVLPI* sol. *KVLPI* sol. p. 629. l. 16. pro *reliqua quae*, l. *reliquos quos*, p. 647. l. penult. pro *Ptolomaeum* l. *Ptolemaeum*.

P. 648. l. 23. post *latuisse*, add. not. Vitris tamen usus non est, sed tantum fistula illa, quam Dithmarus vocat, siue tubo, ad arcendos lucis radios. Fuit autem, ut ex hoc loco colligitur, hoc horologium siderale, quale describit STURMIVS *mathef. iuu. P. II. p. 841*. Acum magneticam Gerberto notam fuisse nonnulli ex hoc loco Dithmari exsculpunt, teste KIRCHERO *de Arte magnetica P. I. c. 6. p. 29*.

P. 650. not. p. add. cel. I. D. KOEHLERI *diff. de Gerberto ab iniuriis veterum et recentiorum scriptorum liberato. Altdorf. 1720*.

P. 656. l. 2. del. *quoque*, p. 658. not. d. pro *PACHERIVS* l. *DACHERIVS*, p. 672. l. 11. del. *ita*, l. 34. pro *hinc* l. *hic*, p. 673. not. b. col. 2. l. 9. pro *continuisse*, l. *conticuisse*, p. 674. l. 11. post *dubitandum*, add. *non*. p. 678. l. 1. pro *hinc* l. *hic*. p. 681. l. vlt. pro *Syram* l. *Syriacam*, p. 684. not. p. pon. *L. I. ex. III. §. 11. T. III. Opp. p. 119*: quo tamen loco initia academiae Parisiensis ad tempora Thomae detrudendo rationes temporum confundit. P. 678. l. 9. post *transibant*, add. *id quod*. p. 698. l. 19. pro *metaphysis*, l. *metaphysicis*, p. 740. l. 21. pro *agerrime*, l. *aegerrime* ib. l. vlt. pro *magistro*, l. *magistro*, p. 756. l. 8. pro *Camotensem* l. *Carnotensem* p. 765. l. 23. pro *Lambardus* l. *Lombardus*, p. 767. l. 16. pro *expeditione* l. *expeditioni*, p. 785. l. 23. pro *attulerit*, l. *retulerit*, p. 788. l. 20. pro *quos* l. *quod*, p. 793. l. 35. pro *Ptolomaeus* l. *Ptolemaeus*, p. 807. l. 17. pro *visum* l. *visus*, p. 821. l. 21. pro *ausus* l. *usus*, p. 824. l. 24. pro *Brituricensem*

censem, l. *Bituricensem*, p. 827. not. u. l. 6. post *adscribens* add. *quique*, p. 826. l. 20. pro *clccciv* l. *clcccciv*. p. 542. l. ult. pro *pauis* l. *prauis*.

P. 845. not. l. add. Consuli quoque de Alphonso eiusque tabulis potest SCHOTTVS, *Hispan. illustr. L. VII. T. I. p. 360* WEIDLERVS *Hist. astron. c. XII. §. 18. p. 279.* et quos laudat. Tribuit Alphonso IOANNES MARIANA *Hist. Hisp. L. XIII. c. 20.* sublime ingenium, sed incautum, superbas aures, linguam petulantem, et *L. XIV. c. 5.* ea calamitate quam passus est, dignum pronuntiat, quod diuinæ providentiae opera, et humani corporis fabricam, insigni linguae procacitate ingeniique confidentia accusare ausus fuerit, uti vulgi hominum opinio est, ab antiquo ducta per manus. Ast fatemur, mitiorem sententiam mereri regem optimum et de literis praeclare meritum. Ut enim taceamus, totam illam accusationem, qua melius se, quam Deum, nonnulla ordinatum fuisse, si in creatione illi adfuisset, dixisse fertur, solo rumusculo niti, quod ipse Mariana non negat, adeoque incertam eius fidem esse: ipsa, quae illi obiicitur arrogantia, ubi etiam vera esse supponitur, nonnisi consideratis iis hypothesebus iudicanda est, quas mathematici a rege conuocati consultiue introduxerant, quasque insignem in coelesti siderum motu confusionem supponere, norunt, qui res fiderales attigerunt. Cum enim R. Isaac Aben Sid (qui cantor fuit synagogae Toletanae, teste *Iuchasin* apud WOLF. *Bibl. Hebr. T. I. p. 684.* non vero inspector, ut habet WEIDLERVS l. c.) magnifico, quod animo rex conceperat, operi nouarum tabularum esset praefectus, ille Thebiti hypothese de motu trepidationis supposita, statuit, totam coelorum machinam axi Zodiaci affixam modo ad axem mundi propius accedere, modo ab ea plus recedere, hincque inaequalem stellarum motum communem produci, ex quo inaequalitas quaedam obliquitatis Zodiaci, ad aequatorem modo minor, modo maior exurgat. Quam hypothese non ratione modo et obseruationum fide carere, sed et magnam in rebus sideriis confusionem parere, et multa otiose fingere, dudum rerum astronomicarum peritis obseruatum est. Haec itaque intuitus Alphonso rex, qua animo erat sagacitate non errauit, si dixit, melius ista ordinari posse: in eo solo culpandus, quod hanc confusionem inepte creatori tribuere, quam astronomos suos ignorantiae accusare, et ex his naevis hypothese istius falsitatem colligere eamque abiicere maluerit. Verum haec obiter.

P. 846. l. 7. pro *concussu* l. *concurso*.

P. 859. l. 18. pro *qual* l. *quo*.

P. 860. l. 35. pro *clccccxii* l. *clccccxiv*.

P. 862. l. 3. a fin. pro *sui* l. *suis*.

P. 868. not. z. add. conf. ANTON. WOOD. *Histor. academ. Oxon. l. I. ad ann. 1231. p. 85.* WEIDLER. *Hist. astron. c. XII. §. 16. p. 278.*

P. 873. l. 28. pro *Auentino*, l. *Auentini*.

P. 882. not. x. add. Monendus autem obiter hoc loco lector est, in plerisque Qq. in Genesin exemplaribus folia ista esse reiecta, et alia supposita, unde prima tantum non omnia euanuerunt. Casu itaque factum esse putamus, ut in nostro, quod inter reculas literarias asseruamus, exemplari, utriusque folii exemplum reiectum pariter et surrogatum deprehendatur. Cuius quidem causam veram dicere non habemus, suspicamur autem, vel ipsum Merfennum inepto zelo rogum et gladium pro atheis poscendo, et de insigni Galliae atheismo conquerendo famae maculam sibi contrahentem medicinam asserre voluisse: vel fustulisse censores paginas in Gallici nominis ignominiam scriptas. Conf. NICERON. *Mem. script. erud.* Vol. XXXIII, qui tamen editionem non castratam albis coruis rariorem non vidit. Sublata folia autem ob insignem raritatem non nemo recudi fecit in *Biblioth. Gallica* Vol. XXXIV. P. I. art. 7.

P. 883. l. 13. post *ditionis*, add. *barbaries*. l. 24. pro *insubitae* l. *insubidae*. p. 905. l. 29. pro *loca* l. *loco*.

AD TOMVM IV.

P. 5. l. 2. post *delineauerimus*, add. not. Consuli hoc loco, ubi de meritis virorum doctorum, maxime Graecorum in renatas literas et praecipue philosophiam strictim agitur velimus, magni olim Musarum Oxoniensium decoris HUMPHREDI HODII, elegantem tractationem, de *Graecis illustribus, linguae Graecae literarumque humaniorum instauratoribus, eorum vitis, scriptis et elogiis*, quam posthumam nuper edidit S. IEBB. *Londini 1742.* inde enim, quae nos carptim et, pro institutione breuiter diximus, cuncta copiose explicuit.

P. 10. l. 20. post *continuauit*, pro puncto pon. comma.

P. 21. not. o. add. Petrarchae vitam quoque a LVD. ANTON. BECCATELLO et LVD. ANT. MVRATORIO conscriptam eleganti carminum Petrarchae editioni praemisit COMINIVS *Patau. 1722.* 8. Eandem more suo delineauit quoque NICERONIVS *Memor. T. XXVIII.*

P. 25. not. o. add. Vitam eius delineauit MATTHAEVS VILLANVS, praefixam nouae editioni *Decaëmeri, Londini et Hagae Comitum 1725.* editi a V. C. PAVLO ROLLI, ei quoque praemissa imago Boccacii ad NICERON. *Memor. T. XXXIII. ib. not. q.* add. conferendus etiam BAILLET *Iugemens T. II. P. II. p. 49. seq.*

P. 43. l. 28. post, *effundendi* add. not. De fato disputauit cum Matthaeo Camariota, cuius *orationes duas in Plethonem de fato* edidit CL. REIMMARVS.

P. 47. l. 24. pro *orthodoxus* l. *orthodoxos*.

P. 51. l. 3. a fin. pro *Medicum* l. *Medicem*.

P. 55. not. u. l. 3. pro *Meranto*, l. *Mercato*.

P. 60. l. 26. pro *scripsit* l. *serpsit*.

P. 68. not. g. add. WEIDLERVS *Hist. astron. c. XIII. §. 13. p. 304.* qui in enarrandis rebus literariis viri huius magni prolixus est. P. 96. l. 5. a fin. pro *reperiisse*, l. *reperisse*.

P. 97. l. 18. del. *et*. p. 106. in lemm. marg. pro *cultiores*, l. *cultiozem*,

P. 109. l. 26. pro *noxis*, l. *noxiiis*, p. 110. l. 10. pro *collegere*, l. *col- ligere*, p. 118. l. 3. pro *quam*, l. *quem*, p. 121. l. 28. pro *poterat*, l. *po- terant*, p. 124. l. 31. pro *Segotia*, l. *Segouia*.

P. 129. l. 5. a fin. post *haud est*, add. vidimus tandem ex catalogo bi- bliothecae Osiandrinae venditione nuper distractae, in ea librum hunc extitisse, sed tunc iam diuenditus, quem possessorem nactus sit, scire haud potuimus. p. 134. l. 23. pro *nonnullos*, l. *nullos*, p. 146. not. d. pro, *peupe* l. *peuple*, p. 154. l. 3. a fin. post *partes*, add. *que*, p. 168. l. 10. pro *ignoratae*, l. *ignorantiae*, p. 169. l. 10. pro *libertatis* l. *volunta- tis*, p. 170. l. 6. a fin. pro *fatam* l. *fatum*, p. 194. l. 12. pro *Nicolio* l. *Nizolio*. p. 195. l. 26. pro *Cordulae* l. *Cordubae*, p. 198. l. 23. post *dele- etati*, pon. comma. p. 199. not. t) pro *a*, l. *au*.

P. 198. not. m) Exemplum beneuolentiae Mediceae erga Victorium esse potest, quod Franciscus Medices sumtibus eum in neptibus elocandis adiuuerit, quod praedicat in *Dedic. comm. in Pol. Arist.*

P. 199. post *meruit*, add. not. Leguntur eius octo libri Aristotelis de optimo statu ciuitatis cum textu Graeco et Latino, et indicibus plen- nissimis, qui commentarius inter optimos refertur: itemque *commentari- us in decem libros de moribus ad Nicomachum, et alios Aristotelis quo- que rhetoricos &c.* Hos libros rarissimos esse obseruauit Cl. BVNE- MANNVS in *Cat. libror. rariss.* p. 59. p. 208. l. 1. pro *ebrystallo* l. *cry- stallo*. p. 210. l. 28. pro *auctis* l. *auctus*. p. 232. not. i. l. 3. pro *confectae*, l. *confecti*. p. 239. pro *Aabaptisticorum* l. *Anabaptisticorum*.

Reliqua exhibemus ad calcem partis secundae huius tomi.

Ggggg 3

I. INDEX.

I. I N D E X

PERSONARVM ET NOMINVM.

A.	Andronicus, Tranquill.	40	Barocius, Franc.	200	
A benezron	11	Callisti	75	Basso, Seb.	356. 467. 513
Acciaiolus, Donatus	30	Angelutius, Theod.	425	Bataleus, Aruns	192
Achillinus, Alex.	158	Anglus, Thom.	772	Beyerus, Io.	616. 632
Accorombonus, Felix	235	Antiochus	776	<i>August.</i>	290
Adelmann ab Adelmanns-		Antoninus, Florentinus	31	Bayle, Petr.	302. 387.
hausen, Bern.	80	Antonius Nebrissenfis	86		574 seqq.
Aeneas Syluius	31	Apostolius, Michael	40. 75	Franc.	529
Agnellus, Scipio	766	Aquilonius, Fr.	533	de Beaufort, Lud.	757
Agricola, Georg.	104	Aretinus, Leonard.	5. 25	Bebelius, Henr.	82. 270
Rudolph.	35. 272	Petr.	25	Bembus, Petr.	164. 348
Agrippa, Henr. Cornel.	17.	Carol.	31	Berigardus, Claud.	339. 462
	386	Argyropulus, Io.	8. 39. 45	Ioan.	464
Alberti, Valent.	627		364	Petrus	ib.
Albertus Pius, princ. Carp.		Arminius, Iac.	263	Bernardus, Io.	596
	195	Arnaldus, Ant.	584	Bernier, Fr.	510. 529
Alciatus, Andreas	192	Arnisaheus, Henn.	253	Beroaldus, Philip.	31
Alenius, Henr.	511	Arnoldus, Gottfr.	778	Bessario	8. 40. 43
Alefius, Alex.	242	Villanouanus	16	Bettotus, Franc.	465
Alexander ab Alexandro	31	Arquanus, Petr.	200	Beza, Theod.	287
Aphrodifaeus	62	de Arriaga, Rod.	139	Biel, Gabriel	362
Alfonfus, R. Arrog.	8	Aslach, Conr.	616	Bigotius, Guil.	293. 614
Aligerius, Dantes	421			Billius, Eduard	554
Allatius Leo	69	B.		Bitaudus, Io.	468
Alphonfus Franc.	140	Baconius, Io.	186	Bitiscus, Frid.	669
V.	32. 66	Bagolinus, Hieron.	231	Boccacius, Io.	25
Alstedius, Henr.	20. 615	Baldus, Camillus	765	Bochartus, Sam.	555. 560
Io. Conr.	767	Balfureus, Rob.	237	a Bodenstein, Adam	669.
Amaltheus, Hieron.	450	Baltus, Franc.	502		672
Philelph.	229	Bandinellus, Vbaldin	451	Andreas	240
Ambrosius Camalduenf.	5	Bannez, Dom.	126	Boehme, Iac.	695 seqq.
Amerpoel, Io.	757	Baranzonus, Alexand.	423	Boilauius	548. 567
Ammersbachius, H.	686	Barbarus, Dan.	194	<i>Boiuinius</i>	71
Amortius, Eusebius	123	Hermol.	26. 362	Bollingerus, Vlr.	673
Andreae, Io. Val.	740	Barberinus, Franc.	5	Bonamico, Lazar.	184
Andreas, Trapezuntii fil.		Barinus, Theod.	625	Bonamicus, Fr.	766
	67. 68	Barocius, Pet.	187	Bornius, Henr.	517
				Bouil-	

I. INDEX PERSONARVM ET NOMINVM.

Bouillus, Carol. 9.90.357	Carlstad, Andr. Boden-stein 240.778	Coornhaert, Theod. Volc. 492
Bourignon, Ant. 581.727	Cartesius, Ren. 526	Corbinellus, Anton. 5
Boyle, Rob. 529	Casa, Barthol. 197	Cormifius 559
Braccirolinus, Iac. 31	della Casa, Io. 451	Cosmus 7.48
Brand, Seb. 82	Casalenes, Chrysof. 188	Cottunius, Io. 232
Brassicinus, Io. 271	Casalius, Io. 322.780	Couarruuia, Didacus 126
Breckling, Frid. 708	Casimannus, Otto 614	Cramer, Ant. 784
Brunus, Iord. 17.115.531	Castellanus 293	Crellius, Fort. 778
Leon. Aretinus 25	Catena, Petr. 200	Io. 264
Buccaferrea, Lud. 765	Chaife, Franc. de la 567	Samuel 626
Buccella, Nic. 291	Chalcondylas, Demetr. 362	Cremoninus, Caef. 220.226
Buccius, Aug. 765	Charitonymus Georg. 40	Critonius, Iac. 214
Bugerelus 510	Charleton, Gualt. 530	Croftius, Herb. 622
Bulialdus, Ismaël 528	Charron, Petr. 512	Crollius, Oswald 675
Bullinger, Henr. 655	de Chio, Andr. 66	Cudworthus, Rad. 357.
Burana, Io. Fr. 231	Chioccus, Andr. 454	437.529
Buratellus, Gabr. 766	Chryfoloras, Manuel 5	Curaeus, Morin, Cam- braeus 528
Bucrenius, Arn. 244	Demetrius 5	Cufanus, Nicol. 360
Burnetius, Th. 620	Ioannes 5	Cuspinianus, Io. 82
Burrhus, Ioseph. Fr. 676		
Buscherus, Heizo 767		
C.	Chytraeus, Dau. 243,246	D.
Caesalpinus, Andr. 220	Ciconia 239	Dacierius, Andreas 502
Caesarius, Io. 193	Cigalinus, Paul. 229	Dalburgius, Io. Cam. 36.
Cailly, Petrus 559.568.584	Cinugus, Fort. 765	82.363
Calanna, Petr. 753	Claues, Steph. 468.513	Damon Cyrenaeus 776
Calcagninus, Coel. 90.192	Clavius, Christoph. 541	Danaeus, Lamb. 617.627
Callisti, Andronicus 75	Clauserus, Nicol. 653	Dantes Aligherius 4.21
Callifus, Petr. 559	Clericus, Io. 595	December, Petr. Candidus 31
Camariota, Matth. 68	Cluuerus, Dethleu. 625	Delphinus, Frid. 450
Camerarius, Ioach. 104	Collin, Ant. 540	Delrius, Martin. 489.711
243.246.266	Colucius Salutatatus 25	Demetrius Chalcondylas 7
Campanella, Thom. 454	Comenius, Io. Amos, 628	Des Maizeaux 575
Campanus, Io. Anton. 31	Comes, Primus 191	Dickinson, Edm. 617
Camperius, Symph. 765	Comptonus, Thom. 140	Diepholdus, Rudolph. 323
Cargius, Carolus 489	a S. Conceptione, Blasius 142	Dietericus, Conr. 767
Canus Melchior 121.126	Connify 559	Dietus, Franc. 31
Capnio, vid. Reuchlinus. 253.324	Conringius, Herm. 253.324	Digbaeus, Kenelmus 259.
Caramuel, vid. Lobkowiz. 164.183	Contarenus, Casp. 164.183	528.529.772
Cardanus, Hieron. 115.	Francisc. 31	Dominicus, Andreas 5
192	Contoblaeas, Andr. 361	Dorneus, Gerh. 673
Carleton, Th. Compl. 141	Cooper, Ant. Ashley 540	Doufa,

I N D E X

Doufa, Ian.	314	Fridericus, Sapiens	96	Gregorius XIV	356
Dreierus, Christ.	333	Frifius, Paul	767	Greuius, Guil.	495
Durrius, Io. Conr.	319	Gemma	766	Gratius, Ortuinus	366
E		Frobenius, Io.	651	Grauerus, Albert.	781
Eberhardus Barbatus	362	Froelingius, Andr.	253	Gretferus, Iac.	251.320
Eleonora, Lulliamica	10	Fromondus, Lib.	614	Grew, Nehemias	595
Ellenbogius, Nicolaus	82	Fuggerus, Sigism.	650	Griepenhelmus, Figre-	
Engelke, Henr. Afcan.	515	Fulgofus, Io. Baptift.	31	lius	560
Epifcopius, Simon.	264	Fufcus	31	Grotius, Hugo	263.528
Erasmus, Roterod.	83.85	G		Grouius, Io.	271
Eraftus, Thom.	287.297.	des Gabez, Franc.	584	Grynaeus, Simon	104.105
	648	Gaffarellus, Iac.	528	Gryphius, Io.	94
Erythraeus, Valent.	246	Gaguinus, Rob.	359	Guarinus, Veron.	536
Efpagnet, Io.	625	Galantes, Liuius	756	Gutman, Aegid.	685
Eugenius, Marcus	72	Galateus, Anton.	31	H	
F		Galatinus, Petr.	356.367	Haenus, Cyperinus	669
Faber, Iac.	9.40.83.88.242	Galeus, Theoph.	357.434	Hagerus, Balth.	251
Fabri, Honor.	143.528	Thom.	357.434	Hallaeus, Ant.	553
Fabricius, I. A.	266	Gansfortius, Io. Wefel.	38	du Hamel, Io. Bapt.	259.760
Io. Lud.	726	Garaffius	513	Hartnaccius, Dan.	542
Facius, Barthol.	31	Gaffendus, Petr.	259.510	Hauenreuter, Io. Lud.	244
Fafeolus, Io.	200	Gatakerus, Thom.	500.755	Heerebordus, Adrian.	517
a Felden, Io.	255	Gaudentius, Pagan.	465	Hegius, Alexander	38
Felwinger, Io. Paul.	252.	Gaza, Theod.	8.36.45.64	Heinfius, Dan.	500
	319	Geer, Ludou. de	630	Helidaeus, Foroliuienfis	
Fermat, Petr.	528	Gemiftus, Georg.	41		183
Fefaius Minorita	511	Gennadius	42.69	Helmontius, Io. Bapt.	622.
Flavius Foroiulienf. Plon-		Georgius, Franc.	356.374		709
dus	31	Cyprius	8	Franc. Merc.	709.721
Floccus, Andr. Dominic.	31	Pachymeris	8	Hefius, Eobanus	246
Fluddus, Rob.	516.613.	Trapezuntius	8.	Hermonymus, G.	40.359
	670.691		45.65	Heruetus, Gentianus	605
Folengius, Theoph.	182		69	Hirnhaym, Hier.	543
Fontius, Barthol.	31	Geulingfius, Arnold.	626	Hobbeftius, Thom.	528.531
Foucherius	551	Gifanius, Hubert.	216	Hochftaat, Iac.	366
Foxius, Seb.	766	Gifelinus, Victor	489	Hofmann, Dan.	321.779
Fracastorius, Hier.	104.184	Goes, Eman.	140	Hohenheim, Wilh.	647.
a Franckenberg, Abr.	695.	Gohory, Iac.	673		650
	706	Gomez, Barth.	131	Horneius, Conr.	253.322
Frassenius, Claud.	130	Them.	131	Huetius, Petr. Dan.	552
Freigius, Thom.	263	Gonzalez, Franc.	140	Huferus, Io.	668
Freitagius, Io.	759	Gonzaga, Hercul.	182	Huttenus, Vlr. ab	367
Frey, Ian. Coec.	454			I. Iac.	

PERSONARVM ET NOMINVM.

I.		Leibnizius, G.G.	92.259.	Marci, Io. Marcus	430.
Iacetus, Fr. Catan.	355		772	Marcus Eugenius	72
Iaquelotius	596	Leo X.	6.62.348	Marfilus Ficinus	7.40.362
Iardinus Guil.	359	Leoniceus, Nicol.	157	Marta, Iac. Ant.	454
Iauellus, Chryf.	127	Leonicus, Nicol.	156	Martini, Iac.	256.783
Iodocus, Iust.	94	Barthol.	ib.	Corn.	253.320.779
Ionfius, Io.	515	Lernutius, Ian.	489	Martinianus, Bernard.	450
Iouius, Paul	183	Libauus, Andr.	738,767	Martinus, Gregor.	759
Iselius, Chrift. Iac.	297	Licetus, Fort.	233	Martyr, Petr.	244
Iungius, Ioach.	339	Lidelelius, Duncanus	780	Mastrius, Barth.	129
Iurieu, Petr. 579.588 feqq.		Lieblerus, Phil.	292	Matthaeus, Io.	278
Iustinianus, Leon.	531	Lipfius, Iust.	486.755	Mayer, Mich.	738
Bernard.	31	Martin.	487	Mazonius, Iac.	211
K.		Loans, Iac. Iechiel	363	Mazzanus, Iac.	425
Keckermann, Barth.	256.	Lobkowiz, Io. Caram.	132	Mederus, Daud	738
	767	Longus, Io. Bernard.	765	Meifnerus, Balth.	714
Keil, Io.	622.625	Lorca	135	Melanchthon, Philipp.	102.
Keplerus, Io.	693	Lotterus, Io. Georg.	449		240.246.266
King	596	Lullius, Raymund.	9	Mellinus, Dominic.	49
Knorr a Rosenroth, Chrift.		Lutherus, Martin.	93	Mellutus Bonauentura	129
	715	Lychittus, Francisc.	188	Mendoza, Petr. Hurtado,	
Kober, Tob.	706				136
Kohlius, Io. Petr.	191	M.		Ant. Escobar	136
Kortholtus, Chr.	92	Macaues, Aegid.	552	Ferdin.	136
Kraufius, Frider.	706	Madius, Io. Marcus	452	Francisc.	136
Kuhlmann, Leon.	706	Magius, Vinc.	192.452	Petr. Gonzalez	136
Quirin.	21.706	Luc. Fileati	192	Didacus Hurt.	136
Kunrath, Henr.	675	Magnenus, Io. Chryf.	504	Mercenarius, Archang.	211
L.		Maignan, Eman.	585	Merfennus, Marinus	516.
Laetus, Iul. Pompon.	31	Maigoragius, M. Ant.	90.190		527.693
Lalemandet, Io.	129	Maius Io. Henr.	358	Merula, Georg.	31
Lami, Franc.	529	des Maizeaux	575	Merzius, Hieron.	246
Guil.	364	Malebranche, Nic.	587	Meurisse, Martin.	130
Landinus, Chrift.	51.362	a Mallincrot, Bernard.	767	Mirando, Xanthus	195
Langius, Car.	98	Mambrun, Petr.	553	Mirandulanus,	7.40.55
Ioach.	629.734	Mancinus, Laelius	465	Mocenigus, Zach.	422
a Lapide, Io.	359	Manlius Io.	267	Philipp.	422
Lascaris, Ioan.	6.40	Mannetus, Iannot.	5,29	Molzia, Tarquin.	423
Laurentius, Medices	6	Manriquez, Ang.	130	Mommor, Lud. Hab.	519
Lazius, Wolfg.	82	Mantuanus, Io. Bapt.	31	Montorius, Io. Bapt.	236
Leade, Ioanna	707	Manzius, Casp.	196	Montagne, Mich.	512.
		Marbachius, Io.	216		539.577

Hift. philof. Tom. IV.

H h h h h

Mon-

I N D E X

Montecatinus, Ant.	231.	Owenus, Gunther	780	alius	204
	423	P.		Piccolomini, Iacob.	31
Morellius, Frid.	209			Lepidus	204
Morinus, Io. Bapt.	528	Pacius, Iul.	218	Picus, Io.	7.40.55
Morus, Henr.	357.439.695	Fabius	218	Io. Francisc.	60
Morzillus, Seb. Foxius	766	Palaeologus, Ioann.	5	Pirckheimer, Bilibald	82
<i>Mosheim Io. Laur.</i>	255.437	Demetr.	73	Pius II. P. M.	31
Mothe le Vayer, Franc.		Palladius	31	Planerus, Andr.	244.296
vid. Vayer.		Palmerius, Matth.	31	Pletho, Ge. Gemistus	41.45
Munsterus, Seb.	272	Pancirola, Guido	211	Poggius, Florent.	5.28.45
Muretus, M. Ant.	235	Pansa, Mutius	753	Poiretus, Petr.	580.725 fq.
Mufurus, Marcus	31, 184	Paracelsus, Theophr.	646	Politianus, Angel.	7, 26
N.		Packer, Sam.	357.480	Pollichius, Mart.	274
Nannius, Petr.	766	Patricius, Franc.	339.356.	Polus, Anton.	143
Naclerus, Io.	82.272.362		422	Pomponatius, Petr.	158
Nebriffenfis, Anton.	86	alius	430	Pontanus, Io. Iouianus	31
Neldelius, Io.	242.243	August.	31	de Ponte, Hier.	765
Neophytus, Raymund.	13	Pecquetus, Io.	528	Pontius, Io.	128
Neuraeus, Mich.	528.529	Pellegrinus	297	Pordage, Io.	707
<i>Niceron</i>	156.463.464	Pellifon, Paul	145	Porta, Io. Bapt.	408
Nicolaus V.	6.61.66	Pendafius, Frid.	211.765	Portius, Simon	183
Cusanus	28	Pernumia, Io. Paul.	232	Postellus, Guil.	752
Nihufius, Barth.	321.781	Perottus, Nic.	31.45	Prunnius, Henr.	506
Niphus, August.	164.186	Perfius, Ant.	454	Pufendorf, Sam.	259
Nizolius, Marius	83.90	Perfona, Christoph.	31	Pylatus, Leontius	25
Nobilius, Flaminius	765	Petauius, Dion.	555	Q.	
Nores, Iason	233	Petermann, Andr.	566	Quatrimani, Sertorius	454
Nunnefius, Pet. Io.	237	Petracha, Francisc.	4.22	R.	
O.		Peucer, Casp.	279		
Occo, I. Adolph.	38.82	Peutinger, Conrad.	82	Rachelius, Sam.	253
Oecolampadius, Io.	272	Pfaffradius, Casp.	780	Racus, Io.	772
Offredus, Apollinaris	31	Pfannerus, Tob.	754	Ragufio, de, Nicol.	360
Ogierius	513	Pfefferkorn, Io.	366	Ramduus, Bebeus	669
<i>Olearius, Io. Gottl.</i>	158	Pheninger, Theod.	37.363	Rafslerus, Franc.	141
Oliuetus	552	Philelphus, Franc.	5.28.45	de Regio Monte, Io.	68
Oporinus, Io.	653.654	Philo,	613	Regis, Petr. Syluan.	566
not. 671 seq.		Piccartus, Io.	246	Regius, Henr.	412
Ostorodus, Christ.	314	Michael	246.	Regulus, Sebast.	211
Ouedo, Petr.	131		296.317	Remus, Georg.	613
Francisc.	131	Piccolomini, Alex.	204	<i>Renaudotius, Euseb.</i>	69
		Bartholom.	204	Reuchlinus, Io.	38.82.
		Caelius	204		268.357 fq.
		Franc.	205	Rha-	

PERSONARVM ET NOMINVM.

Rhadinus, Thom.	98	Schelborn, Io. Georg.	49	Spenerus, Io. Iac.	261
Rhenanus, Beatus	82, 83	Scherbius, Phil.	246, 296	Sperberus, Iul.	357, 686
Ricciolus, Io. Bapt.	141	Scheuchzerus, Io. Iac.	612	Stadianus, Fr.	271
Ricciolus, Paul.	356	Scheurlus, H. Iul.	253	Stahlius, Dan.	257
Richter, Georg.	276, 312	Schytius	650	Stair, Guil. de	531
Riolanus, Io.	528	Schilling, Wenc.	783	Steuchus, Aug.	753
Rixnerus, Henr.	253, 254	Schmidius, Io. Andr.	255	Stoefflerus, Io.	272
Robertellus, Fr.	200, 235	Scholarius, Georg.	42, 69	Straehlerus, Io.	51, 371
Roccabonella Petr.	159	Schottanus, Io.	566	Strauchius, Aeg.	333
Roccus, Ant.	233	Schottus, Andr.	489	Strigelius, Victor.	242, 245
Roetenbeccius, G. P.	253, 766	Schwelingius, Eberh.	566	Strozzi, Cyriac.	209
Rondellus, Iac.	531, 580, 756	Scioppius, Casp.	218, 499	Petr.	210
Rosencreuz, Christ.	736	Scribanus, Carol.	627	Francisc.	5
Ruarus, Mart.	315	Seckendorffius, V. L.	266, 626, 734	Io. Bapt.	210
Rubeus, Alb.	5	Senguerdus, Wolfg.	531	Stupanus, Nic.	297
Rubius, Ant.	139	Sennertus, Dan.	503, 758	Sturmus, Io. Christ.	253, 769
Rufchius, Io. Bapt.	465	Andr.	259	Io.	244
S.		Septalius, Lud.	229	Petr.	269
Sabellicus, M. Ant.	Cocc.	Sepulveda, Io. Gen.	184, 195	Squarcialupus	288
Sabinus, Iul. Pompon.	36	Seuerinus, Petr.	669	Suarez, Franc.	137
Georg.	246, 348	Shaftsby	540	Suenius, Mich.	625
Sadoletus, Iac.	103	Sharpus, Io.	620	Suicerus, Io. Casp.	772
de Sancto Romano G. B.	531	Siluefter, Fr.	126	T.	
Salutatus, Colucius	25	Simlerus, Georg.	315	Tabor, Io. Otto	333
Sanchez, Franc.	541	Simonius, Sim.	242, 286	Tannerus, Andr.	251
Sanctius, Franc.	542	Theod.	290	Tartaretus, Petr.	274
Sannazarius, Iac.	31	Sincerus, Accius	31	Taurellus, Nic.	244, 246
Scala, Barthol.	31	Sixtus IV	65		300
Scalichius, Paul	764	Sleuogtius, Paul.	257	Taxil, Nic.	510, 519
Scaliger, Iul. Caes.	184	Soncinus, Io. Bapt.	465	Telefius, Bern.	427, 448
Ioseph.	314	Sonerus, Ernest.	246, 312	Ant.	450
Scaynus, Anton.	234	Sorbierius, Sam.	510, 551	Thom.	451
Schachtius, Matth.	650	Soto, Domin.	124, 126	Tellez, Balth.	137
Scharfius, Io.	257	Francisc.	125	a S. Thoma, Io.	127
Schegkius, Iac.	244, 289, 292	Petr.	125	Thomaeus, Nic. Leoni-	156
Scheiblerus, Christ.	255	Spangelius, Pallas	269	cus	156
		Spanhemius Frid.	69	Thomafius, Christ.	337
		Sporno, Obad Ben Iacob.	728, 731	Godofred.	337
			365	Iacob.	335

I. INDEX PERSONARVM ET NOMINVM.

Thomafius, Iugurtha	765	Vauaffor, Franc.	144	Wendelinus, Godofr.	511
Tilladetus	568	Vayer, Franc. de la Mo-		Werdenhagen, Io. Ang.	
Timplerus, Clem.	256	the,	528. 547		703. 781
Tiphernas, Georg.	359	Vergerius, Petr. Paul.		Wefenfeldius, Andr.	551
Titius, Gottl. Gerh.	733		5. 29	Arnold.	626
Toland, Io.	540	Verinus, Franc.	766	Weffelus, Frifius	360
Toletus, Franc.	138	Vernerius, Simon.	390	Widdringtonus, Henr.	
Tomitanus, Bern.	200	Vernias, Nicolet.	187		620
Tortellius, Ioann. Aretin.		Verulamius, Franc. Baco,		Wierus, Io.	398
	31		115	Wimphelingius, Iac.	269
Toxites, Mich.	674	Vffelmann, Henric.	515	Wimpinaeus, Io. Alb.	759
Trapolinus, Petr.	158	Vgolinus, Philipp.	5	Winshemius, Vitus	267
Trebonius, Io.	94	Vicomercatus, Francisc.		Wifthon, Guil.	625
Trew, Abdias	772		229	Io.	622
a S. Trinitate Philippus de St. Victoria, Franc.				Wittichius, Christ.	758
	142		125	Wulferus, Dan.	769
Trithemius	658	Victorinus, Veltrenfis	64	X.	
Trozendorfius, V. F.	242	Victorius, Petr.	197		
Tfcheſch, Ioan. Theod.		de Vieri Franc.	756	Xanthus, Miranda	195
	706	Vigelius, Valent.	689	Z.	
de Tungari, Arnold.	366	Villon, Ant.	468		
Turcus, Nicol.	765	Vimercatus, Franc.	229	Zabarella, Iac.	200
Typhernas, Georg.	40	Viues, Io. Lud.	83. 86	alius	203 not.
V.		Voffius, Gerh. Io.	263	Iulius	203
		Voidouius, Andr.	314	Franc.	200
Vadianus, Ioach.	82	W.		Zanardus, Mich.	126
Valerius, Corn.	489. 766			Zanchius, Hier.	244
Valla, Laurent.	8, 32	Walther, Balthaf.	705	Zeidlerus, Melch.	333
Vallefius, Franc.	236	Warren, Eraſm.	622	Zeifoldus, Io.	757
Vallius, Paul.	137	Watſon, Michael	515	Philipp.	612
Vanninus, Iul. Caef.	185	Weickartus, Chriſtoph.	690	Zimara, M. Ant.	205
Vafquez, Marf.	131		689	Zimmermannus, Ioh. Iac.	708
Gabriel	131. 136	Weigeliuſ, Val.	689		
Vafquius Ferdinand.	126	Weifner, Cornel.	706	Zinckius, Io.	245

II. INDEX

II. INDEX

RERVM ET MATERIARVM.

A.

- A**cademia Telesiana quae fuit 453
 Academia secta, illam damnat Melanchthon 281
 Aenigma, Aelia, Laelia, Crispis, illud ad rationes Aristotelicas exponit Fortun. Licetus 234
 iis occultantur dogmata, propter paucitatem hominum purorum & sanctorum 377
 Aer spiritus est vitalis 411. ex numero elementorum elicitur 506. Helmontii de illo placita 717
 Agricola, Rudolphus, natiuitas eius & studia 35. iter litterarium in Galliam & Italiam instituit 36. ad aulam Maximiliani I ablegatur 36 munera oblata recusat ib. Heidelbergam vocatur ad docendam humanitatis disciplinam 37. iam XL annos natus linguam hebraicam discit 37. matrimonium auersatur 38. amici eius ib. Erasmi de illo iudicium 38. merita eius in philosophiam 39
 Agrippa, Henricus Cornel. vnde eius historia discenda 386. vbi nam & quando natus 387. imperatori a secretis fuisse dicitur 388. septennis adolescens in Italia militauit ib. defultoriam vitam supra modum amauit 389. varia suscepit itinera ib. omnium eruditionis partium thesauros se possidere adolescens gloriatur 389. alchemisticam artem exercet 389. inde saepe in periculum incidit 390. Dolae sacras litteras docere iussus est ib. duras monachorum criminationes vnde passus 390. haereseos suspectus ex Burgundia Londinum abiit 391. philosophiam Cabbalisticam disseminat 391. Papiac Hermetem Trismegistum de potestate & sapientia praelegit 392. Hannibal cardinalis eum in familiam cum ducentorum ducatorum stipendio recipit ib. monachorum erga illum furor vnde exarsus 393. anilem monachorum superstitionem acerbè rodit 394. varia eius fortuna 395. quidnam illum ad librum de vanitate scientiarum scribendum impulerit 396. 419. impietatis suspensionem hoc libro auxit ib. libri eius de philosophia occulta fata 397. fabella de eius obitu 399. in communione Romanae ecclesiae mansit 399. Lutherus ei placuit ib. cur ab ecclesia romana non prorsus discesserit 400. iudicium de illo 401. inter impostores philosophicos locum meretur 403. vnde omnibus inuifus factus 404. an Magus fuerit 405. eius philosophia occulta 408. Lullista fuit 418. an scepticus fuerit 419
 Alcahest Helmontii quid sit 714
 Alchemia, an illam exercuerit Raymund. Lullus 13. illam exercet Agrippa 389
 Altorfii Aristotelis docetur philosophia 246. seruatur ibi purior 251
 Angelus, Georgii Veneti de illis placita 578. quibusnam artibus nobis conciliantur 413
 Anglia, Aristotelis philosophia apud plurimos ibi obtinet fauorem 247
 Anima, an eius mortalitatem Pomponatius docuerit 162. cum corpore illam interire affirmat Sim. Portius 184. hominis ex sensu Agrippae immunda quatenus 417. hae animae in corpora se praecipitant ibid. circa cadauera relictorum corporum oberrant 417. quibusnam ex partibus constet ib. earum praesistentiam statuit Henr. Morus 442. quare ei conueniat heptachordon Platonium 379. quot limitibus eius negotium constet 379. se ipsa contenta est 383. quonam respectu quaedam diuina sit substantia 384. aequales creatae a Deo non sunt ib. in corpore tanquam in fusorio vase purganda collocata est 384. a Deo in singulos homines dum generantur, immittitur 458. quatenus ex re formata sit mente Mosaicorum 643. eius indumentum et sedes ex placitis Paracelsicis 683. Boehmii de illa doctrinae 702. eius sedes est in stomacho ex Helmontii mente 720. illam ex diuina essentia ortum habere statuunt theosophi 747. Pomponatii de illa placita 172. mundus, coelum, stellae, elementa habent animam 415
 Animalia ratiocinationis non sunt expertia 458
 H h h h h 3 Animus

II. INDEX

- Animus humanus, quando cum stellarum ani-
 mis coniungatur 414. illis quaedam inest
 virtus efficiendi, vt omnes res illi obediant
 414
 Archeus in systemate Helmontiano quid 716,
 718
 Argentoratum, Aristotelica philosophia ibi est
 docta 244
 Argyropylus, Io. a Cosmo benigne excipitur et
 institutioni litterariae principum praeficitur
 39. Aristotelis libros phisicos et ethicos ver-
 tit 39. deprauatis est moribus ib. mors
 eius 40
 Aqua, in illa virtus animalium est 411. illam
 vnicam rerum causam materialem esse fla-
 tuit Helmontius 716
 Aristoteles, libri eius in latinum sermonem
 transferuntur curante Nicolao V. P. M. 7. 61.
 et Alfonso Arragoniae rege 8. ab Argyro-
 pylo 39. Caramuelis Lobkowitz de illo iu-
 dicium 135. de eius aeterna salute non de-
 sperat Sepulveda 196. cur illum Christo
 praetulerit Pomponatius 175. eius in Aca-
 demiis Protestantium fortuna 238. eius in-
 ter Arminianos fortuna 263. inter Socinia-
 nos 264. pro concione explicatur 271.
 plagiarius habetur 426. philosophia eius
 regio mandato Parisiis est introducta 467.
 Campanellae de illo iudicium 472
 Aristotelica philosophia, patronus eius Nico-
 laus V. P. M. 7. 61. genuinae resurgentis fata
 61 seqq. Luthero valde displicet 99. sin-
 cera restituta 109. eam commendat Me-
 lanchthon 109. natiuo vultui restituitur 148.
 causae retentae et restitutae huius philoso-
 phiae 149. cur prae Platonica surrexerit 149.
 cur in ecclesia romana sit conseruata et re-
 tentata 151. studio critico Seculi XVI est ad-
 iuta 153. cur inter Protestantes retentum
 genuinum Aristotelis studium 154. fortuna
 eius in Academiis Protestantium 238. ei fa-
 uet Melanchthon 240. -Geneua illius est
 tenacissima 247. prae Platonica apud ple-
 rosque in Anglia obtinet ib. magna ejus
 inter Batavos fuit existimatio 247. causae
 cur tantopere inualuerit inter Protestantes
 247. causae decrescantis inter Protestantes 249.
 seruata tamen passim purior est Sec. XVII. 241.
 impedimenta eius ex inualecente factione
 Rami 258. Cocceiani causa fuerunt vt
 euerfa sit 260. eius inter Arminianos for-
 tuna 263. inter Socinianos 264. eius con-
 sideratio apud recentiores 339. recentiori
 illa parum emendata est philosophia 340.
 opinio eruditionis soliditatis et nerui demon-
 strandi succincteque philosophandi consuetu-
 do illam commendauit 342. et consensio
 nexusque cum dogmatibus nonnullis in eccle-
 sia receptis 343. & ipsum Graecarum litte-
 rarum studium ib. illam Auerroismus
 commendat 344. damna veritati ex illa enata
 344. promotus inde est Atheismus 345.
 morum corruptio ex illa genita est 347.
 cur mala exinde nata non statim emendari
 potuerint 348. remedium illi adhibendum
 negligebatur 350. malo fidere inter Prote-
 stantes est retenta 350. emendatio illius a
 nonnullis frustra & sinistre est recepta 351
 Aristotelico - Scholastici recentiores quinam 117.
 quinam eorum historiam scripserint 117 not.
 Aristotelici, controuersia inter illos & Platoni-
 cos 71. sinceriorum post reformatas litteras
 princeps inter Germanos habetur Melan-
 chthon 110
 Arminiani, qualis Aristotelicae philosophiae
 inter illos fuerit progressus 263
 Ars magna Lullii quatenus fuerit 16. quod-
 nam pretium illi arti statuendum 17. typus
 eius artis 19. Agrippae de illa iudicium 418
 Asra, philosophiae Paracelsicae de illis do-
 ctrinae 679
 Astronomia, qua de causa a Theosophis com-
 mendata 748. illi Gassendus adhuc puer est
 deditus 511
 Athei ex mente Helmontii quinam 718
 Atheismus Pomponatii 165. Zabarellae 203
 Caesalpini 221. Cremonini 228. Simonis
 Simonii 290. Taurellii 310. ex Aristote-
 licae philosophiae studio est promotus 345.
 eius in Italia Sec. XV & XVI regnantis causa
 346. Leonis X. P. M. 348. Petri Bembi
 348. Ionica secta eius suspecta est 461.
 Berigardi qualis 466. 479. Petri Charon-
 dae 513 not. cur in eius suspicionem inci-
 derit Mottaues Vayerius 551. an Baylius
 illi addictus 600. Paracelsi 660, 666
 Atlas Academiae Salmanticensis quis ita dictus 131
 Atomii, quid sint ex mente Magneni 506.
 triplex eorum agendi modus 507
 Auerroistica secta a Leone X tamquam impia
 damnatur 62
 Auerfationes occultae vnde 412
 Aurum, an Theophrastus conficere potuerit
 657. an Helmontius sen. conficere potuerit
 714.

RERVM ET MATERIARVM.

714. an iun. 721. an ope art. chemicae
conferat Lullus 13
Autodidactus, quonam sensu Paracelsus ita di-
cendus 651. est Poiretus 726
Azoth, quid sit 651

B.

Barbaries tempore reformationis e Germania
pellitur 79. quanta fuerit 80. quibusnam
remediis ad illam pellendam vsi sint viri cor-
diores 81. eam ab Academia Wittenber-
genfi pellit Melanchthon 275. in ea pellenda
laborat Iac. Faber 88

Bayerus, Io. quis fuerit, 632. Comenium in
principiis rerum naturalium explicandis se-
quitur 633. quomodo omnium rerum ge-
nesin explicauerit ib. an Mosaicam referat
doctrinam 634

Bayle, Petr. vitae eius scriptores 574. vitae
eius brevis enarratio 576. ob nimiam dili-
gentiam in studiis morbo corripitur ibid.
lectione Plutarchi et Mich. Montani primos
Scepticismi igniculos haurit 577. ad castra
Romana transit ib. ad Protestantium coe-
tus redit 578. Cartesium in philosophicis
sequi constituit ib. amici eius Geneuenses 579.
apud varios liberos paedagogi munere fungi-
tur ib. Sedani munus professoris philoso-
phiae ei confertur 580. Poireti cogitationes
examinat 580. lis eius cum Poireto 581.
eius contra Valesium disputatio ib. 584.
cogitationes eius de Cometis ib. Roteroda-
mi professor historiarum atque philosophiae
constituitur 582. disquisitionem criticam in
Maimburgii historiam Calvinismi scribit 583.
hic liber comburitur ib. Iuriei inuidia et
odium in illum 583. noua ex republica lit-
teraria edit 586. magna ei aestimatio inde
enata ib. Arnaldi et Mallebranchii contro-
uersis implicatur 586. argumentum de to-
lerantia tangit 587. Iuriei cum illo contro-
uersia ib. Avis au refugiez illi adtribuitur
590. munere professorio exiit 591. Dic-
tionarium historico-criticum edit ib. a Re-
naudotio virgula censoria notatur 592. con-
tra obiectiones de hoc libro illi enatas se defen-
dit 593. in anglicam linguam transfertur Dic-
tionarium 594. eius cum Clerico controuersia
595. alii Baelii antagonistae 596. contrariae de
eius obitu sententiae 597. epistolae eius
editae 598. eius character 598. quomodo

Scepticismo fauerit 600. an atheus fuerit
600. Christianam veritatem machinis sce-
pticis adoritur 601. an obscena scriptis
suis immixta dicta bene defenderit ib. an
inimicitiae inter illum et Iurium ex amoribus
Baylianis thoro theologi molestis sint ortae
602. philosophiam et rationis vsum con-
demnat 602. de Taurello notatur 302
Bembus, Petr. eius de Melanchthone iudicium
348

Benedictini ad saniozem scholastica philoso-
phiam animum applicant 122. congregatio-
nis eorum in Gallia S. Mauri, merita in rem
litterariam 123

Berigardus, Claudius, quisnam eius vitam scri-
pserit 463. sectam Ionicam resuscitauit 462.
quonam anno natus sit 463. quibusnam in
locis in studia incubuerit ib. Catharinae,
Lotharingiae principi a secretis fuit 464
demandatur ei Pisis philosophica, mathema-
tica & botanica cathedra 464. in Acade-
miam Patauina lauto stipendio vocatur ib.
illud ei augetur ib. quonam anno mor-
tuus 464. laudes eius 465. libri eius 466.
eius consilium philosophiam naturalem exco-
lendi quale fuerit ib. an totam Italiae reli-
gionem contemserit 471. an inter Peripa-
teticos numerandus 472. quonam modo
contra Aristotelem pugnaverit 473. Cosmo-
goniae Mosaicae veritatem demonstrat 476
ad sobrium quandam scepticismum profugit
477. contra impietatis suspensionem se mu-
nit 478. atheismi suspectus est 479.
immerenti ei afflicta est haec ignominia 482.
scepticismus physicus ei obicitur 484.

Bessario, vitae eius scriptores quoniam 43.
patria eius & eruditio 44. ecclesiae latinae
fauet ib. patriarcha CPolitanus designatur
ib. deserta ecclesia graeca ab Eugenio IV
dignitate cardinalitia ornatur 44. munera
eius ib. quonam casu dignitate pontificia
exciderit 45 not. mors eius 45. eius de
renascentibus litteris & philosophia Platonica
merita 45. bibliothecam ecclesiae S. Marci
apud Venetos legauit 45. Georgio Trape-
zuntio se opposuit 45. quibusnam capitibus
Platonicae philosophiae historiae lucem ac-
cenderit 46. quonam scripta in latinum
transtulerit sermonem 47. Huetii de illo
iudicium 48

Bigotius, Guil. vita eius

293 not.
Bina-

- Binarius numerus malus est 414
 Blas in systemate Helmontiano quidnam 717
 Bodenstein, Adamus a, vita eius & epitaphium 672
 Boehmius, Iac. vitam eius quinam scripserint 695. vita eius 696. futuri instituendus traditur ib. de futura illius fama vaticinium quidam illi perhibet 696. ecstases quasdam patitur ib. quam ratione & quando Auroram scripserit 697. obscuritas in hoc libro regnat ib. rationis lumen ad addiscendam philosophiam in illo contentam spernit 697. liber ei tollitur & scriptio prohibetur ib. imprimitur 698. septennio post iterum calamum arripit ib. an coram synedrio ecclesiastico Dresdensi citatus comparuerit 698. mors eius ib. eius ingenii conditio & indoles 698. an plagii suspectus 699. iudicium de illo 699. quasdam habet veritates eximias 700. nihil habet eius doctrina, quod philosophiam referat ib. doctrina eius theosophica 701. Paracelso multa debet 705. sectatores eius ib. a medicis terminos Paracelsicos, chemicos, magicos disceit 706. eius aduersarii 708
 Bona, omnia naturalia & supra naturalia antea sunt in homine 682
 Burana, Io. Franc. vita eius 231. eius in philosophiam merita 232. hebraicam linguam quare didicerit ib. quando floruerit ib.
 Burnetius, Thomas vita eius 620. Platonem in morali & theologico argumento sequitur in physiologicis & cosmologicis contemnit 620. ecclesiæ philosophandi modum amat 621. quonam animo itinera fecerit ib. Theoriam sacram telluris meditatatur ib. inter sacellanos regis cooptatur 621. aulam valere iubet ib. suspectus factus est theologis 622. aduersarii eius 622. hypothesis eius de creatione mundi ib.

C.

 Cabbala, eam non satis calluit Picus Mirandulanus 59. eius principia disseminat Agrippa 391. Reuchlini de illa merita 369. cum illius principii congruit systema Boehmianum 704
 Caballistica philosophia, an medicinam Platonice philosoph. afferri potuerit 445 illam magni aestimat Helmontius iun. 722
 Cadauer, circa illa oberrant animæ 417
 Caesalpinus, Andreas, summa apud Germanos de eius eruditione est opinio 220 a Clemente VIII P. M. inter medicos suos referatur 221. sanguinis circulationem ante Haruaeum detexisse visus est ib. unde atheismi insimulatus 221. quatenam potissimum in eo reprehendenda dogmata 222. Spinozismum quare ei exprobrauerint viri docti 224. principia Aristotelica nonnunquam euertit 225
 Calendarium vitreum Fluddi quidnam 692
 Calor, vnum ex tribus Telestii principii omnium rerum est 456. suos habet gradus ib. manet frigidis admixtus ib. corporis tepore et laxitate sentitur ib. sua natura est mobilis 457. ab illo sol constitutus est et stellae et coelum ib. propriam sibi et fixam in coelo constituit sedem 458
 Camerarius eius in rem litterariam merita 104. Aristotelem est interpretatus 105. Platonico-Pythagoreae disciplinae fauet. ib. Academicos a Platonis verbis solum sentire putat 105
 Canis, de nigro Agrippae cane fabella 399 quid hic niger canis fuerit 408
 Capellanus eius poema de puella Aurelianensi probat Huetius 558
 Cartesius, Caramuelis Lobkowitz de illo iudicium 135
 Charondas, Petr. eius vitae et scriptorum recensio 512. Montagni vitulo arasse dicitur ib. atheismi suspectus est 513
 Chemia inter huius artis principes referatur Paracelsus 657. in illam incumbit Helmontius sen. 712
 Chemicis, concordia inter illos et Galenicis tentata 758
 Christus vide Iesus.
 Christiana philosophia quomodo enata 610. quinam hoc philosophiae genus tentarint 614
 Chrysoloras, Manuel, patria eius, 5. primus Graeca studia in Occidente suscitavit 5
 Cicero, cum illo philosophandum esse statuit Nizolius 90. illum praefert Aristoteli Lutherus 99
 Circulatio sanguinis a Caesalpino ante Haruaeum detecta esse videtur 221
 Cistercienses, quinam ex iis inter scholasticos referendi 130
 Cocceiani philosophiae Aristotelicae obfuerunt 260
 Coelum, unde coelorum concentus oriatur 381. singulis

RERVM ET MATERIARVM.

- singulis praepositae sunt idoneae intelligentiae ibid. vnde enatum 458. motum habet proprium ib. natura sua lucidum est ib. duplex est 679
 Cognitio, quanam perpetuo in anima maneat 682
 Comenius, Io. Amos, illius vitam Baylius non sine partium studio narrauit 628. vita eius ib. eius ianua linguarum reſerata magno applauſu accipitur 629. philoſophiam noua luce colluſtrare ſtudet 629. in Angliam et Sueciam ad emendandam rem ſcholasticam inuitatur ib. itinera eius 630. incertam agere vitam cogitur ib. apocalypticis viſionibus inhaeret ib. quinquam contra has viſiones ſurrexerint 631. mors eius ib. inter philoſophos Moſaicos primum fere locum occupat ib. contrariae de eius ſtudio ſunt ſententiae 632
 Comocediam in monachorum ignorantiam ſcribit Reuchlinus 364
 Conimbricenſe collegium philoſophiae ſcholasticae deditum eſt 140
 Conringius, Hermann. quinquam eius ſcripſerint vitam 324. pater eius et patria ib. admodum puer in diſciplinam Martini deuenit 325. ſacrarum diſciplinarum ſtudiis ſe dat ib. medicinae praecipuam nauat operam ib. phyſicam docendi munus ei in Academia Iulia traditur 326. eruditionis ſuae praemia ib. a Chriſtina Succorum regina Holmiam inuitatur 326. poſt trimeſtre domum reuertitur ib. ciuiliſ doctrinae tradendae munus ſuſcipit 327. eruditio eius principibus grata eſt atque vtilis 328. Guelpherbyti bibliothecam colligit 328 a Ludouico XIV, regi Galliarum, lautum ſtipendium accipit 328. omnibus in diſciplinis eſt verſatiſſimus ib. maxime de ciuili doctrina eſt meritis 329. polyhiſtoriae laus ei debetur 330. eius de Ariſtotele ſententia ib. Carteſii conatus ferre nequit 332 Gaſſendo dicam ſcripſit ib. Grotii conatus laudat ib. paruus eſt corpore 332. aduerſarii eius 333
 Conſentanea academia, quinquam eius auctor et quae fuerit 453
 Controuerſia inter Platonicos et Ariſtotelicos 71
 Corpora, cuius mali cauſſa eſſe queant coeleſtia 178. coeleſtia diſponunt non neceſſitant ib. vnde oriantur mente Teleſii 458. Helmontii de illis placita 718
 Corpufcularis philoſophia non vnico modo tractata 532. quinquam eam promouerint 533
 Hiſt. philoſ. Tom. IV.
 Corruptio eſt cauſſa noua generationis 681
 quid ſit mente Helmontii 718
 Coſmogonia, Moſaicae veritatem demonſtrat Berigardus 476. Moſaicae commentatores 617. eam ſuis laruis corrumpit Fluddus 694
 Cottonius, Io. vita eius 232
 Creatio mundi, quomodo illam explicauerit Dickinſonus 618. quomodo Burnetius 622. quinquam Moſis in illa deſcribenda ſcopus 640
 Creatura, omnes ſpiritu ſidereo ſunt praeditae 679
 Cremoninus, Caefar, magna de illo fuit opinio 226. dictata eius magni, ſcripta vero nullius aſſimulantur pretii ib. ad ipſum Ariſtotelem auditores ducit ib. imaginem eius & reges quoque habere ſecum optant 226. animi eius dotes quales 227. forma corporis eius decora 227. ſplendorem in veſtibus & familia affectat ib. mores eius probati ſunt 227. mors eius ib. praecipua eius ſcripta ib. impietatis ſuſpectus eſt 227. ab hac macula liberatur 228. non vero prorsus liberari poteſt ib.
 Critica, eius ſtudium promouet philoſophiam Ariſtotelicam 153
 Crucifixus, eius apparitiones medio aeuo haud rarae fuerunt 111
 Cudworthus, Rad. Platonismo eſt deditus 437. vita eius breuiter expoſita ib. naturas plasticas ſtatuit 438. Plotinum ſtudioſe ſequitur ib.
 Cuſanus, an libros Graecos Baſileam afferri curauerit 360

D.

- Dantes Aligherius primus elegantioris literaturae reſtaurator 21. quonam tempore ad Parisienſes abierit 22
 Daemones ſingularia non intelligunt 172. immediate mouent corpora motu locali, ſed non immediate alterant ib. tria eorum genera conſtituit Agrippa 416. vnicuique homini triplex daemon bonus eſt proprius cuſtos ib.
 Democritea philoſophia, quanam occasione reſuſcitata 503. Gaſſendi de illa merita 510 obſeruaciones de huius philoſophiae reſtauratione 532
 Deus, Caefalpini de illo doctrina 224. vita tota eſt 380. omnia complet ſtatu et vita ſuauiſſima ib. in eum omnia tendunt 381. per numeros ſenarios exiimus ex illo reuertimurque in illud 381. quid faciat, priuſquam ſe inferioribus

IL INDEX

- ribus communicet 415. in eo multa sunt
quaedam numina velut radii ex eo emanen-
tes 415. diuersa eius nomina quasdam eius
proprietas exponunt ib. vestimenta eius et
ornatus quid sint ib.
- Deus circulus et centrum omnium a se produ-
ctorum est 682. Boehmii de illo doctrina
702. Helmontii de illo doctrina 718. illum
rebus omnibus imaginem suam essentialem
indidisse statuunt Theosophi 748. quomodo
omnia intelligat 177. in haec inferiora agere
nequit ib. omnium est causa ib. foecun-
dissimus esse dicitur 377. quomodo produ-
xerit filium 377
- Dialectica Aristotelis quare Luthero displice-
rit 99. eius vsum in eloquentia ostendit
Maioragius 194. egregie de Aristotelica me-
ruit Iul. Pacius 220. Ramaea Aristotelicae
philosophiae obfuit 258. illam perficere
Melanchthoni maxime curae fuit 277. cur
Aristotelicam tam valde commendauerit Me-
lanchthon 280
- Dicax, omnium nimium est Agrippa 404
- Dickinsonus, Edm. quomodo mundi creationem
explicauerit 617
- Diluuium quomodo explicauerit Burnetius 624
- Dominicani, quinam ex illis scholasticae philo-
sophiae fuerint dediti 124
- Dreierus, Christian. vita eius 333. eius de Ari-
stotelica philosophia merita 334
- Dubitatio, eam solum verum et sufficiens eui-
tandorum errorum facit remedium Huertius 571
- Dupliciferae, quinam ita vocati 782
- Durrius, Io. Conr. vita eius 319
- E.**
- Ecclesia, cur in Romana Aristotelica philosophia
sit conseruata 151. ad Romanae auctorita-
tem stabiliendam adhibitus est Scepticismus
605
- Eclectica philosophia post renatas literas resti-
tuta 114. quinam veram illam restituerint
115. cur vera abiecto sectario studio non
triumphauerit 537
- Ecstases quasdam patitur Boehmii 696
- Elementa, Georgii Veneti de illis placita 378
- Magneti de illis doctrina 506. ex eorum nu-
mero eiicitur aer ib. tria statuunt philoso-
phi Mosaiici 643. quid sint ex eorum mente
643. in omnibus sunt creaturae viuae 678.
philosophiae Paracelsicae de illis placita 680
- Emanationis systema Agrippa non dimisit 417.
- ex philosophiae Platonicae studio nobis est
obtrusum 447. ad illud spectant pleraque
Fluddi placita 694. caput, cardo et tota
anima systematis Boehmiani est 704. in
Helmontii iun. placitis conspicitur 725.
Theosophis omnia ad illud redeunt 743
- Encomium Moriae, qua de causa scriptum 84
- Enneas, Georgii Veneti de illis placita 379
- Entelechia, de vocis huius significatione dae-
monem interrogasse dicitur Hermolaus Bar-
barus 28
- Enthusiasmus ex philosophiae reiectione est or-
tus 239
- Epicurea secta, illam damnat Melanchthon 281
- philosophia, quam occasione resuscitata 503
- Gassendi de illa merita 510. obseruationes de
huius philosophiae restauratione 532. illam
neque Gassendus neque eius sectatores puram
assumserunt 534
- Epicurus, an eum Christo praeposuerit Gassen-
dus 524. Gassendi de illo merita 522
- Epistola, Barbarae principis, comitis Eberhar-
di sen. vxoris ad cardinalem Mantuanum bar-
barici plena 80. obscurorum virorum, qua
de causa scriptae 84, 367
- Epitaphium Laurentii Vallae 34. Marfilii Fi-
cini 55. magnifico ornatur Gassendus 519
- Paracelsi 655
- Erasmus Roterodamus, merita eius in pellenda
pseudo-philosophia 85
- Error, eos euitandi medium est dubitatio 571
- Essentia, ex diuina omnia ortum habere statu-
unt Theosophi 747
- Ethica Aristotelis Luthero displicet 99. Christi-
anae conditores quinam 626
- F.**
- Faber, Iacobus, patria eius et studia 88. ad li-
terarium iter se accingit 88. in barbarie pel-
lenda laborat ib. renascentium literarum in
Gallia laus ei debetur 89. Wimpelingii de
illo testimonium ib. merita eius in philo-
sophiam 90. quando obierit ib.
- Fabri, Honoratus, quonam modo philosophiam
scholasticam emendare tentauerit 143. Car-
tesianismi suspectus redditur 144. liber eius
inter prohibitos refertur 144
- Fabulae Romanenses, quisnam illarum origi-
nem exposuerit 561
- Fanaticismus ex totius philosophiae reiectione
ortus 239

Fatum,

RERVM ET MATERIARVM.

Fatum, quaenam Pomponatii de illo fuerit do-
ctrina 166 seq.
Fermentum ex Helmontii mente quid 715
Ficinus, Marsilius, vitae eius scriptores 49
quando et vbinam natus ib. studia eius 49
quam ratione Platoniam disciplinam in
iuuentute excoluerit 50. familiaritate Me-
dicarum gentis dignatur 50. non tamen laeta
est eius fortuna 51. philosophiam Florentiae
publice docuit ib. Germanorum quanta in
illum fiducia 51. viris summis atque princi-
pibus eruditione sua se commendat 51. in
agri secessibus philosophatur ib. nimium
paruus est 52. character eius ib. cur cri-
minis magiae suspectus factus sit 53. iudi-
cium de eius versionibus Platonis et Plotini
54. mors eius 55. eius epitaphium a Poli-
tiano 55. quemnam inter philosophos lo-
cum mereatur 55
Fides, ei rationem submittit Huetius 572
Flos, illos nimium amat Lipsius 497
Fluddus, Robert, vita eius 691. mirum habuit
ingenium 692. imaginationis vim prorsus
extra orbitam vagantem ib. nouum physicae
genus commentus est 692. brevis eius re-
censio 692. acriter reprehenditur 693. cos-
mogoniam quoque Mosaicam suis laruis cor-
rumpit 694. pleraque eius placita ad syste-
ma emanantium spectant ib. ad eius somnia
euertenda operam suam conuertit Gassendus 516
Foemina erudita Tarquinia Molzia 423
Forma, quid sit ex mente philosophorum Mosai-
corum 643
Foucherius laudabili instituto scepticismum
commendauit 551
Foxius, Sebast. vita eius 766. Syncretismum
Peripatetico-Platonicum fouet ibid.
Franciscani, scholastici ex illis quinam 128
Frigus, vnum de tribus Teleii principii omni-
um rerum est 456. non est priuatio ib. suos
habet gradus ib. concretionem et densationem
corporis sentitur 456. calori vt substantia
substantiae repugnat ib. est immobile 457
ab illo terra est enata ib. locum suum in
terra infra maris abyssos depressa occupat 458

G.

Gabalistica ars quaenam 684
Galenici, concordia inter illos, et chemicos et
Peripateticos tentata 758
Galeus, Theoph. qua de causa ad reforman-
dam philosophiam animum adiecerit 435

primaetiam ideam philosophicam esse verbum
Dei statuit ib. quidnam in sua philosophia
generali praestiterit 435. nimis aestimat
Platonem 436
Gallia, cuiam renascentium ibi literarum laus
debeatur 89
Gas in systemate Helmontiano quid 717
Gassendus, Petrus, vnde vitae eius historia hau-
rienda 510. adhuc puer sideribus contem-
plandis in multam noctem immoratur 511
studia eius iuuenilia ib. sedecim annorum
adolescens Diniam vocatur, vt rhetoricam
doceret 512. triennio post philosophiam do-
cere est iussus ib. an ex Patricii pharetra
tela aduersus Peripateticos depromserit 513
quam ratione in Aristotele debellando sit
versatus ib. sacris ordinibus admoetur 514
exercitationes paradoxicas aduersus Aristote-
leos edit 514. an huius belli eum poenitue-
rit 515. aduersarios inde nanciscitur 515. ad
Fluddi somnia euertenda operam suam con-
uertit 516. regiam apud Parisienses mathe-
seos professionem suscipit 517. Tychoonis
Brahei et Copernici vitae historiam edit 518
morbi eius et obitus ib. statua marmorea et
epitaphio magnifico est ornatus 519. eius
animi et eruditionis Character ib. insanus ei
in totius gentilismi haeresin amor obiicitur
521. an illius fuerit reus ib. an Pyrrhoniis
accensendus 522. quonam animo Epicuri de-
fensionem suscepit 522. iudicium de hoc
labore 523. an Epicurum Christo praeposu-
erit 524. Librum X Diogenis Laërtii illu-
strat ib. Epicuri placita in accuratum syste-
ma confert 525. proprium philosophiae sy-
stema principii Epicureis emendatis inae-
dificat 526. controuersiae eius cum Cartesio
526. amici eius 528. aduersarii eius ibid.
sectatores eius 529
Gassendistae, vnde hoc nomen ortum et quinam
ita appellentur 529
Gaza, Theodorus, quando in Italiam venerit
64. a quonam latinas literas didicerit ibid.
quidnam de versionibus eius Graecorum aucto-
rum iudicandum 64. neglecta re familiari
in paupertatem redactus 65. exiguum pro
dedicatione a Sixto IV. P. M. obtinet praemium
65. vbinam mortuus ib. laus eius 65
Gemistus, Georg. Platoniam resuscitauit sectam
41. Concilio Florentino sub Eugenio IV. in-
terfuit ib. ad Latinorum castra secedit 41
cur Plethonis nomen assumeret 41 not. an
Iiiii 2 Constant.

II. INDEX

- Constantinopolim redierit 42. quonam anno mortuus sit ib. Graecorum in eum furor 42. laudes eius ib. scripta eius 43. Platoniorum Alexandrinorum vestigia premit 43. belli philosophici signum inter Platonicos & Aristotelicos sustulit 71. vtrum libri eius eo mortuo, an superstitibus combusti fuerint 73
- Generatio omnium rerum quomodo facta 379. hominis quomodo fiat ex mente Helmontii iun. 724
- Geneua Aristotelicae philosophiae tenacissima 247
- Gennadius, f. Georgius Scholarius, quisnam eius exposuerit vitam 69. cuiusnam fuerit discipulus ib. munera eius in aula CPolitana 70. vtrum pro vnione Graecorum cum Latinis steterit nec ne 70. in monasterium pantocratoris, laicus licet secedit 70. an duo fuerint Gennadii ib. Muhammedis iussu patriarcha eligitur CPolitani 70. quando mortuus ib. scripta eius ib. Aristotelis partes defendit 72
- Georgius, Francisc. pauca de eius vita 374. quonam eius ingenii fuerint dotes 375. quibusnam scriptis philosophiam Pythagorico-Platonico-Cabbalisticam fulcire sit ausus 375. potest & Theosophicis annumerari 376. qua ratione Platonicos secutus sit 376
- Georgius Trapezuntius, quisnam eius conscripserit vitam 65. vnde Trapezuntius dictus 66. quare Cretensis dici noluerit ib. quonam tempore in Italiam venerit 66. Nicolao V, P. M. ab epistolis est ib. in conterrencios suos Platoni adhaerentes inuehitur 66. misere vitam agit ib. ab Alphonso V Neapolim aduocatur 66. an vile laborum praemium a Pontifice reportauerit 67. memoriam in senectute amittit 67. quando mortem obierit ib. iudicium de illo ib. maledicus est atque mordax 68. immoderatus eius in Aristotelem est amor 68
- Germania de barbaria pellenda serio cogitat tempore reformatae religionis 79. quibusnam remediis id factum 81. scholastica Metaphysica Sec. XVII ineunte ibi reuocatur 250
- Germani, an in illos iniquior, ac decet, fuerit Huetius 558
- Giesä, quisnam ibi Aristotelis philosophiam puram docuerit 255
- Gifanius, Hubertus, familia eius et studia 216. Argentorati ethices et politices et institutio-
- num iuris professio ei demandatur ib. ad Romanensium castra defecit 216. quare uxorem dimiserit ib. Morhofii de illo iudicium 217. commentarii eius in libros ethicos et politicos Aristotelis 217. forditi-
tici nimis est deditus ib. plagii est reus 217. Scioppius ei Symmachi codicem msc. furto auferit, quem ipse abstulit 218
- Gracci ex Oriente in Italiam capta Constanti-
noli, profugi 5. quisnam eorum primus graeca studia in Occidente suscitauerit ib. eorum in restituenda philosophia apud Latinos partes 39
- Grammatica, a speculatiua cursum philosophi-
cum exorditur Caramuel Lobkowitz 134
moralem et sacramentalem idem constituit 135
- Gratia, illam oppugnat Pomponatius 169
- Grauitas stricte sic dicta non datur 508
- Gregorius XIV. P. M. an Platonis philosophiam loco Aristotelicae introductam voluerit 356
- Grotius, Hugo, cur Aristoteli et scholasticis se
attemperauerit 264
- Guelpherbytum, bibliothecam ibi collegit Con-
ringius 328
- Guthmannus, Aegid. liber eius rarissimus 686

H.

- Hamel, Io. Baptista du, vita eius 760. acade-
miae scientiarum ab epistolis est 760. lega-
tioni regiae ad conuentum Aquisgrani insti-
tutum adest ib. scripta eius 761. syncre-
tistici eius conatus 761
- Harmonia musicalis quando coelestem influxum
prouocat 415. siderum cum corporibus hu-
manis creditur a Theosophis 748
- Hebraicam linguam iam XL. annos natus discit
Agricola 37. quare eam didicerit Burana 232
- Helmontius, Franc. Mercurius, vita eius 721
aurum conficere potuisse dicitur 721. philo-
sophiae Cabbalisticae maximum statuit pre-
tium 722. eius ingenii character ib. ad
Quackeros secessit 723. amat paradoxa ib.
scripta eius 723. an liber Seder olam ei
competat 723. a Spinozismo, Hobbesia-
nismo et Cartesianismo philosophiam suam
distinguit 723. quaedam illius placita 724
- Helmontius, Io. Bapt. ab illo prima semina
hypotheses suae de cosmogonia Burnetius
accepisse dicitur 622. vita eius 709. le-
ctiones chirurgicas Louanii praelegit 709
examine instituto intelligit, se nihil scire 710
omnem eruditionem spernit ib. eius in
Stoicam

R E R V M E T M A T E R I A R V M.

- Stoicam philosophiam amor et odium 711
 animum ad herbarum cognitionem aduertit 711
 nauseam illi haec creat ib. vti et medicina
 ipsa 712. in chemiam incumbit 712. sine
 mercede curationes instituit 713. mors eius
 qualis ib. laudes eius 713. an arcani *χρυσομοις*
 particeps fuerit 714. nouum sibi sy-
 stema philosophico-medicum et theologicum
 excogitat 714. scripta eius collegit filius 715
 physiologiae eius brevis expositio 715. phi-
 losophiam scholasticam nouo habitu indutam
 in scenam reduxit 720
 Helmstadium, Aristotelis ibi floruit philosophia
 246. purior ibi conseruata est A. philos. 253
 Henotici quinam sint 750
 Heptachordon Platonium quare conueniat ani-
 mae 379
 Hirnhaym, Hieron. quonam sine scepticismum
 commendauit 553. quisnam fuerit ib. co-
 gitationes eius de scepticismo explanatae 543.
 non inutilem illi praestitit Agrippa operam 544.
 de principiis principiorum dubitat ib. pie-
 tatem cum scientiarum interitu promouere
 cupit 546. sacris litteris, et ecclesiae aucto-
 ritati scepticismo consulere cupit 547
 Historia, philosophicae recentioris adumbratio
 107
 Hofmannus, Dan. vita eius 779. vnde ei oc-
 casio enata philosophiam reiiciendi 779. non
 abusum philosophiae solum, sed omnem phi-
 losophiam reiicit 780. philantos et censor
 omnium est 781. aduersarii eius 781. de-
 fensores eius ib. aula Brunsvicensis contro-
 uersiam hanc dirimere statuit 782. an par-
 tium studium in hoc iudicio quid valuerit 782
 mors eius 783
 Hollandia, magna ibi Aristotelis fuit existimatio
 247
 Homo, si conuerti possunt in lupos, porcos etc. 178.
 est medius inter aeterna et generabilia 172.
 in illo congesta sunt omnia 380. est vin-
 culum omnium 380. in illo includuntur
 omnia ib. qualitates in illius corpore con-
 ueniunt cum planetis et octauo coelis 380.
 corporis eius symmetria quae 383. quidnam
 faustum omen quaerenti faciendum 383. ho-
 mines et angeli conueniunt 384. a coelis
 accipit lucem, motum, generationem et vir-
 tutem 384. quanam ratione ad Deum ve-
 niat ib. omnia in se continet et sustinet 415
 ex quibusnam partibus componatur 643.
 cum mundo in omnibus viribus et virtutibus
 conuenire dicitur 678. habet duplicem
 magnetem ratione corporis 681. omnes crea-
 turas continet 682. sunt in illo duo spiritus
 683. habet tres partes ib. habet duplicem
 patrem ib. in illo vnumquodque membrum
 respondet alicui elemento, planetae etc. 683.
 coelum suo nutu regere potest 684. ex illo
 effluit homo idealis 724. illum tribus par-
 tibus constare credunt Theosophi 749
 Horneius, Conrad. vita eius 322. Caselio ac-
 ceptus est 322. eius eruditio 323. quanam
 ratione Aristotelem secutus sit 324. elegan-
 tis philosophi nomine cohonestatur 324
 Huetius, Petr. Dan. de eius vita et fatis ipse
 commentarium scripsit 552. quando natus ib.
 quisnam illum educauerit ib. studia eius
 iuuenilia 553. sedecim annos natus speci-
 men mathematicae eruditionis edit 554.
 graecas et hebraicas litteras sine praeceptore
 discit 555. qua ratione ad Scepticismum per-
 uenerit 556. splendidissimam sibi comparat
 librorum suppellectilem ib. eius peregrina-
 tiones, 556. Origenem explicat 557. Ca-
 pellani poema epicum probat 558. acade-
 miam in aedibus suis instituit 558. noua ei
 datur occasio, ad Scepticismum delabendi 559.
 labores eius eruditi 559. an ad instituendum
 regis Sueciae principem sit electus 560. vna
 cum Bosueto regium Galliae principem litte-
 ris instituit 561. iudicium de eius demon-
 stratione euangelica 561. an hicce liber sce-
 pticismo Huetio contrarietur 562. vita eius
 ecclesiastica, et scripta tum edita 563. Sce-
 pticae philosophiae commendationem vbinam
 suscepit ib. qua ratione Scepticismum fa-
 nauisse putet 564. quibusnam ex causis ad
 Scepticismum confugerit ib. iudicium de
 quaestionibus eius Alnetanis 565. et de eius
 Censura philosophiae Cartesianae ib. aduer-
 sarii eius 566. bibliothecam suam Iesuita-
 rum societati testamento legat 568. institu-
 tiones eius scepticae 569. an librum de im-
 becillitate intellectus humani ipse confecerit
 569. eius animi character 573
 I.
 Iaccetius, Fr. Catan. Platoniam philosophiam
 propagat 355
 Iauellus, Chrysostomus, inter recentiores Scho-
 lasticos magni nominis vir est 127. quanam
 eius de Aristotelis & Platonis philosophia
 mens

II. INDEX

- mens fuerit ib. syncretismo Platonico-Peripatetico est deditus 528
- Idea, Georgii Veneti de illis placita 382. Marci a Kronfeld de illis sententia 431
- Identitas omnium rerum existentium in opifice musica proportionem declaratur 379
- Idola spiritualia & naturalia a rebus effluunt 411
- Iena, Aristotelis philosophia ibi est edocta 245 eius celebriores huius philosophiae doctores 257. fidelis Aristotelicae philosophiae nomenclatura laudatur 319. not.
- Iesus Christus, Georgii Veneti de illo sententia 381, 382. illum a Platone esse praedictum contendit Patricius 427. cur illi Aristotelem praetulerit Pomponatius 175. an ei Epicurum praetulerit Gassendus 524
- Iesuitae philosophiam scholasticam fouent 121, 136. clariiores ex illis scholastici quinam fuerint 136. quisnam primus ex illis cardinalium collegio adscriptus 138. a melioris philosophiae sensu non prorsus destituti 141
- Ignis, Dei quid sit 384. qualitates eius ex Agrippae sententia 411. inter elementa locum non habet ex philosophorum Mosaeicorum mente 643. noster non est elementum secundum placita Paracelsica 681. non est elementum secundum Helmontium 717. non ad generationem, sed ad destructionem datus est mente Helmontii 716
- Illuminatio passiva fundamentale theosophorum dogma est 742
- Illuminatissimus quisnam ita appellatus 14
- Imaginatio, quidnam illa effici possit 178 seqq. initium omnium magicarum operationum & corpora visibilia gignere & producere potest 684. quando efficax sit ib. Boehmianae theosophiae causa est 693
- Immortalitas animae an a Pomponatio negata 162. illam Simon Portius negat 184
- Imprecatio, humanae naturaliter suas vires imprimunt in res exteriores 415
- Incantatio, Pomponatii de illis philosophia 171
- Incertitudo, quomodo illam probauerit Hirshaym 544
- Inclinationes occultae, unde 412
- Intellectus, hominis & angelorum intellectum habere speculorum naturam ante Leibnitium iam statuit Carolus Bouillus 10. not. priusquam corpori iungatur, omnium scientiarum plenus est 682. Helmontii de illo placita 719
- Intelligentiae quomodo intelligant 177. idoneae praepositae sunt singulis coelis 381. quid sint ex Agrippae sententia 416
- Ionica secta, cur depressa manserit 460. atheismi suspecta fuit 461. Claudius Bergardus illam resuscitauit 462
- ### K.
- Keckermannus, Barthol. vita eius 767. Dan- tisci professoris spartam obit 768. Philippo-Rameam sibi fingit philosophiam 768. mors eius ib. laudes eius ib. plagii reus videtur ib. historiam philosophicam confutit. 768. quidnam illi nomen Semi-Ramei pepererit 768. Syncretismum cum ecclesiastica philosophia commiscet 768
- a Kronland, Io. Marcus Marci, quando vixerit 430 Peripateticorum qualitates occultas explicare studet 437. Helmontii philosophumena examinat ib. brevis philosophiae illius naturalis typus 431. ideas suas a Platonice distinguunt 433
- Kuhlmannus, vita eius 706. pro Boehmii theopneustia acriter dimicat 707
- ### L.
- Lapis, philosophicum possedisse Lullius dicitur 15 an lapidem philosophorum habuerit Theophrastus Paracelsus 657. vbi nam materia lapidis philosophorum lateat 688
- Laudanum Paracelsi quid fuerit 653
- Laurentius Medices studiis litterarum fauet 6 seq.
- Leonicus Thomaeus vid. Thomaeus.
- Leuitas stricte sic dicta non datur 508
- Licetus, Fortunius, vita eius 233. Aristotelem contra impietatem defendit. 234. maxime laudatur ib.
- Lingua, latinam Alphonsus V, rex Arragoniae quinquagenarius discit 33. hebraicam iam XL annos natus discit Agricola 37. quare Burana eam didicerit 232. arabicam XL iam annos natus discit Lullus 11. quisnam primus vernacula inter Italos philosophari ausus sit 205. latinam barbaram pronuntiarunt Germani 362
- Lipsia, in eius Academia Aristotelis philosophia introducit 242. Peripatetici ibi docentes 243
- Lipsius, Iustus, vnde nam vitae eius narratio haurienda 487. studia eius iuuenilia ibid. eius scribendi genus masculam eloquentiam corruptit 488. Epictetum, Senecam et Tacitum diligenter legit 488. patribus societatis Iesu agregari vult 489. Variarum lectionum libros iuuenis edit ib. Romam delatus Cardinali Granuellano a latinis epistolis

RERVM ET MATERIARVM.

- lis est 489. Louanii a Cangio in virtutis
viam deducitur 489. Ienae professoris mu-
nus suscepit et A. Confessioni se addictum fa-
tetur 490. relicto hoc munere Coloniam
abiit et uxorem duxit 492. Louanii iuris-
prudentiam docet 491. Lugdunensi acade-
miae publicus doctor datur ib. lites illi de
vna solum in republica toleranda religione
suscitatae 492. clam se Batauis surripit 493
ad castra Romana redit ib. in scholam Lo-
uanensem vocatur ib. regi Hispaniae a
consiliis et scribenda historia esse iussus est 494
de eius in diuam Virginem pietate iudicia 494
mors eius 495. ingenii eius dotes ib. mu-
sicam aspernatur 495. mores eius 496.
iactantia eius nimia ib. plagii crimen ei
saepius obiectum 496. eius in philosophiam
Stoicam merita 497. eclecticum in Politicis
agere vult 499
- Litterae, earum elementa quosdam possident
diuinos numeros ad occulta & futura cogno-
scenda aptos 415
- Litteratura, elegantioris primus restaurator
Dantes Aligerius 21
- Lobkowitz, Io. Caramuel, inter praecoces &
paradoxos eruditos numerandus 132. adhuc
adolescens in mathematicis est versatissimus
ib. & in humanitatis studiis 132. varia
eruditionis edidit specimina 133. Episcopus
Satrianus constituitur 133. quanam eius in
philosophiam merita ib.
- Logica, illam in vocalem, scriptam & menta-
lem diuidit Caramuel Lobkowitz 133. qui-
nam sacras & theologicas scripserint 612.
Helmontii de illa sententia 717
- Lullus, Raymundus, primus philosophiae re-
formator 9. parentes eius & educatio 10.
ad voluptates procliuus est ib. in eremum
quare secesserit 11. cruci affixus Saluator
ei apparuisse dicitur 11. doctrinam Christi-
anam inter Muhamedanos propagare ardet ib.
Arabicam linguam quadraginta iam annos
natus discit 11. iterum in desertum abiit ib.
eius auctoritate artem communem suae vni-
uersalem conscripserit 11. regi Arragoniae
Iacobo persuadet, vt monasterium ordinis mi-
norum in Maiorica insula erigat 12. lingua-
rum Orientalium studium vrget 12. itinera
ad infideles suscipit ib. Neapoli docet 12.
an iter in terram sanctam susceperit ib.
Bungi lapidibus a Saracenis impetitur 12.
ad expeditiones sacras populum hortatur 12.
- an in aula regis Britanniae ope artis chemi-
cae aurum confecerit 13. an libros chemi-
cos conscripserit ib. mors eius 13. libri
eius quot 14. plerique illi sunt suppositi 14.
character eius ib. illuminatissimus dicitur 14.
an fuerit chemicus 15. eius ars magna 16.
Lumen qualitas multum formalis & simplex
actus intelligentiae est 413. naturae quid sit
ex principiis Paracelsicis 678
- Luminaria coeli, quid de illis statuerit Helmon-
tius iun. 724
- Luna, eius frigus est res spiritalis & corpora-
lis 724. Agrippae sententia de litteris in
luna pingendis 411
- Lutherus, Martinus, merita eius in philosophiae
emendationem 93. eruditionis et philoso-
phiae laude non defraudandus 94. eius in
philosophia praeceptores ib. mature philo-
sophiam Aristotelico-Scholasticam oppugnat 95.
mysteria Scholasticorum omnia pernouit 95.
nominalium partibus est addictus ib. phi-
losophiam Scholastico-Aristotelicam in aca-
demia Wittebergensi docuit 96. scholasti-
cam philosophiam reiecit & damnat ib. qui-
busnam de causis 97. hostis philosophiae
omnis fertur 98. defenditur, ib. ethica
Aristotelis et dialectica illi displicet 99. Ci-
ceronem Aristoteli praefert. ib. moderatio-
narius illius sententia de Aristotele 101. an eius
scripta a Melanchthone sint emendata 275
- Lux, vnde mali Daemones illam fugiant 411.
quidnam de illa statuerint philosophi Mo-
saici 642

M.

- Magia, an Agrippa illi fuerit deditus 405. cur
Marfil. Ficinus huius criminis suspectus fa-
ctus sit 53. per illam ad Deum posse con-
scendere non irrationabile Agrippae videtur
410. laus eius et perfectiones ib. vnde ema-
net 413. quidnam facultas ad illam apta re-
quirat 415. illius crimen Paracelso obici-
tur 661. an illi fuerit deditus 666. natu-
ralis quanam in re consistat ex mente theo-
sophorum 748
- Magnale in systemate Helmontiano quid 717
- Magnenus, Io. Chrysof. philosophiam Demo-
criti in scenam reuocauit 504. principia,
quibus philosophiae suae aedificium instruxit
505. iudicium de eius philosophia Demo-
critica 509
- Magnetes, vnde eius vis deriuatur 694
Maio-

II. INDEX

- Maïoragius, M. Anton.** vitam eius quis scripserit 191. parentes eius ib. adolescentiae eius calamitates 191. diligenter studiis operam dat 192. in funere matris suae illius laudationem habuit ib. eloquentiam docet et in philosophiam incumbit ibid. iurisprudentiam Ferrariae discit 192. contra Coelium Calcagninum in arenam descendit ib. vbinam mortuus 193. laudes eius ib. quanam eius in philosophiam merita ib. iactantia in eo culpat 194
Malum morale, cur neque Deus neque corpora coelestia illius causa esse queant 178. omnia vnde ex mente Agrippae 417
Martini, Cornel. vita eius 320. ad colloquium Ratisbonense mittitur ib. magni aestimat metaphysicam 320. Aristotelicam defendit philosophiam 321. eius controuersiae ibid. laudes eius 321. an Epicureus fuerit 322
Martinus, Iac. vita eius 256. maxima sedulitate peripateticam illustrat philosophiam ibid. magnae illi sunt lites cum Rami assensu ibid. iudicium de eius philosophia 257
Materia cur Telestus illam in numerum principiorum rerum omnium assumserit 457. neque augetur neque minuitur vnquam in vniuerso ib. omnis actionis expers est et sua natura inuisibilis ac nigra 457. quidnam de illa docuerint philosophi Mosaiici 641. Helmontii de illa placita 715
Mazonius, Iacob, vitae eius scriptores 211. quo sine philosophiam didicerit 211. praeceptores eius ib. iam adolescens syncrētisimum philosophicum fouet 211. Pendasium contra Archangelum Mercenarium defendit ib. a Francisco Maria Metaurensium duce in familiae suae obsequia refertur 212. principis aulae ob otium philosophicum valedicit ibid. excerpta ex eius quaestionibus de triplici hominum vita 212. quonam aetatis anno illas conscripserit ib. not. memoria gaudet vastissima 214. munera eius publica quomodo ordinanda ib. magna in illum Aldobrandini fuit gratia 214. cum Iacobo Critonio congressus victor abiit ib. mors eius vnde accelerata 215. inter syncrētistas referendus ibid.
Medicea familia philosophiam et literas promouet 6. Platonismo patrocinatur 48. 355
Medicina, vniuersalem habuisse Lullus dicitur 15 doctrinae Paracelsicae de illa 678
Melanchthon, Philippus, philosophiae scholasticae aduersarius 102. philosophiam Aristotelicam sinceram commendat 109. qua ratione ecclesiae philosophandum esse putet 110 Aristotelicorum sinceriorum post reformatas litteras princeps inter Germanos habetur 110 suavit, vt philosophia in Protestantium scholis diligenter coleretur 240. vnde communis Germaniae praeceptor dicendus 241 quanam eius fuerit philosophiam tradendi methodus 247. magni haec aestimatur 248 suspecta videtur 249. fontes historiae litterariae eius quinam 266. vita eius 267. nomen eius a quonam mutatum 268. an Reuchlinus Melanchthonis fuerit praeceptor ibid. Nominalium secta illi placet 270. eius de literis et philosophia merita docendo Tubingae acquisita 272. Naucleri volumen historiarum emendat ib. dissidia inter Nominales et Reales sanare studet 273. eius Vitebergam vocati de philosophia merita 274 an Lutheri scripta emendauerit 275. maxime ei curae fuit dialecticam perficere 277 an inter Aristotelis aduersarios referendus 280. cur ecclesiam philosophandi methodum non substituerit ib. cur dialecticam Aristotelicam tam valde commendauerit 280 cur Aristotelem Platoni praetulerit 282. Platonem in moralibus prae Aristotele probat ib. quonam temperamento fuerit 284. quanam eius in philosophiam sint merita 285. quando obierit 286. Bembi de illo iudicium 348
Memoria, eius sedes vbinam 719. vastissima gaudet Mazonius 214.
Mens vnde aeterna et immortalis 417. quid sit ex sententia Helmontii 719, 720
Metallum, eorum transmutandorum peritia Lullo tribuitur 15
Metalogica, quanam disciplina 134
Metaphora, ratio dogmata iis occultandi inualuit propter paucitatem hominum purorum et sanctorum 377
Metaphysica scholastica Seculo XVII ineunte, in Germania reuocatur 250
Methodus philosophiae Philippica quanam fuerit 248. suspecta videtur 249
Mirabilia, ad eorum operationem sufficiunt ignis et terra 411
Miracula sine sanctitate et necromantia operari possunt 173. quanam Moysi et Christi vera sint ex Pomponatii sententia 173. quanam vi ab hominibus perpetrari possint 178. cur semper

RERV ET MATERIARVM.

semper legum mutationes consentuntur	149	Neuromantia ex Agrippae mente vnde	417
Berigardi de illis sententia	471	Neureus, Michael, Gallendi est sectator	530.
Molzia, Tarquinia, foemina erudita	423	quodnam verum eius fuerit nomen ib. Car-	
Monachi, in eorum ignorantiam Reuchlinus		thusianus fuit	530
comodiam scribit 364. Reuchlini litis cum		Nicolaus V. P. M. Aristotelicae philosophiae pa-	
illis historia	366	tronus est	7
Monasterium, in illis recentior docetur philo-		Niphus, Augustinus, vbinam natus 186. puer	
sophia	122	a parentibus aufugit ib. a ciue quodam	
Montaigne, Mich. ab illo primos Scepticismi		Suessano educatur 186. philosophiae studiis	
igniculos haurit Bayle	577	medicinam iungit ib. Neapoli philosophi-	
Montecatinus, Anton. vita eius et merita in		am docet 187. ad Auerrois & Peripatetico-	
philosophiam	231	rum errores transit 187. a Barocio ab illis	
Morbus, alii sunt elementares, alii astrales	681	reuocatur ib. a Leone X honoribus auge-	
Mors, an suam praedixerit Zabarella ex aspectu		tur 187. Pomponatii sententiam de morta-	
stellae cuiusdam	203	litate animae refutat ib. apud viros princi-	
Mores ex philosophiae Aristotelicae studio sunt		pes & Carolum V gratiosus est 188. laudes	
corrupti	347	eius ib. foeminarum amoribus est deditus	
Mortalitas animae an a Pomponatio edocta	162	licet continentissimus 188. scripta sua fer-	
illam affirmat Sim. Portius	184	monis spurcitia commaculat 189. ambitio-	
Morus, Henr. vitae suae philosophicae histori-		nis stultitiae arguitur 190. mors eius ib.	
am ipse descripsit 439. se non vnum ali-		iudicium de eius scriptis 190. Cardano mul-	
quod esse indiuiduum distinctum statuit 439		tis in rebus fuit simile 190. vxor eius et	
scholasticorum disputationibus semper sit in-		fili	ib.
certior ib. cur philosophia Platonica illi		Nizolius, Marius, vindex castioris eruditionis	
arripserit 440. laus eius ib. philosophiae		strenuus est 90. cum Cicerone philosophan-	
Cabbalisticae inseruit 441. eam cum quibus-		dum esse statuit 90. Maioragio literarium	
dam Cartesii placitis coniungit 442. anima-		bellum excitat 91. philosophiam scholasti-	
rum statuit praexistentiam ib. gentilismi et		cam vehementer exagitat 91. merita eius in	
naturalismi inde a Iac. Thomasio accusatur		philosophiam quaenam	ib.
443. an inter Latitudinarios et Libertinos		Nomen, propria magicis opinionibus necessa-	
referendus	ibid.	ria sunt	414
Mosaica philosophia vnde excitata 113. quo-		Nominales, eorum sententias destinete propo-	
modo enata 610. eius antiquitas 611. qui-		suit Io. Lalemandet 129. plane sunt extin-	
nam hoc philosophiae genus tentarint 614		cti 129. illis addictus est Lutherus 95. pla-	
hanc in Academia Halensi restituere sunt co-		cent Melanchthoni 270. dissidia inter illos	
nati viri quidam docti 635. obseruationes		et Reales sanare studet Melanchthon	273
generales de hac philosophia ib. philoso-		de Nores, Iason eius in philosophiam merita 233	
phiae nomine est indigna 638. vnde omnia		Norimberga, ibi Aristotelis introducit philoso-	
in illa atra caligine sint circumducta 639.		phia	246
breuis eius delineatio	641	Notio omnium rerum nobis concreta est 682	
Motus localis quid sit ex Magneni sententia 308		Numerus, omnia illis disposita esse statuit Ge-	
Mundus est velut animal quoddam immensum		orgius Venetus 376. illius de senario pla-	
& immane 382. triplex est 410. inferior		cita 377. in illis miranda latet efficacia 414	
a superiori regitur ib. totus sublunaris		Nunnesius, Petr. Io. vita eius et in philosophi-	
planetis distribuitur 413. vivere dicitur 415		am merita	237
quinam eius machinam optime cognoscant 682			
Musica, illam aspernatur Lipsius	495	O.	
Mysterium magnum Paracelsi quid fuerit	676	Obscoenitas sermonis familiaris erat scriptori-	
N.		bus Seculi XVI 189. an Baylius suum opti-	
Naturae, plasticas statuit Cudworthus	438	me defenderit	601
Natura, eius lumen quid sit ex principiis Para-		Obscuritas in Paracelsi scriptis vnde	665
celsicis 678. vnde vicissitudo in illa	718	Omen faustum quaerentibus quidnam facien-	
Hist. philos. Tom. IV.		dum	383
		K k k k k	Opori-

II. INDEX

Oporinus, Io. genuinus Paracelsi est discipulus 671
 Oraculum, quidnam illa petituro ex Agrippae mente faciendum 417. cur finem inuenerint ex Aristotelicorum mente 178
 Ordines monachorum philosophiae scholasticae fauent 120
 Orthographia, moralem constituit Caramuel Lobkowitz 135
 Oxonia, multum ibi valet philosophia Aristotelica 247. eius academiae doctores philosophiam Platoniam valde deprimunt 433

P.

Pacius, Iul. parentes eius 218. praecox est eruditus ib. suspecta eius est eruditio 219. ad Heluetios clam aufugit ib. in Heidelbergensi academia Organon Aristotelis explicat 219. aliae eius vocationes et munera ibid. inconstantis nomen meruit 219. egregie de dialectica Aristotelica meritus 220
 Paracelsus, Theophrastus, vnde eius notitia haurienda 646. natales et nomen eius 647 vnde nomen Aureoli assumerit. ib. an ei puero testes sint exsecuti 649. educatio eius et itinera ib. an in Arabia et Aegypto fuerit 649. vbiuis et ab omnibus scrutatur quae ad artem medicam facere possint 650 ex quibusnam profecerit ib. an veteres legerit 651. quonam sensu autodidactus dicendus ib. eius in medendo felicitas 651 professio medica ei Basileae confertur 652 lingua docet vernacula 653. quaedam eius arcana medicamina ib. quam de causa Basileam secesserit 654. vitam degit vagam 655. mors et epitaphium eius ib. laudes eius 655. cur alter Lutherus vocatus 656. hoc nomen ferre non vult ib. lapide philosophorum potitus esse dicitur 656. inter artis chemicae principes refertur 657. reprehensiones eius 658. inter agyrtas et circumforaneos est referendus 659. ignorantiae et plagii accusatus ib. crapulae deditus fuisse dicitur 660. 666. inter numinis hostes refertur ib. graue illi crimen magiae obicitur 661. quibusnam rationibus excusetur ib. iudicium de illo 662. nimis iactator est 664 eius scribendi genus insulsum est atque obsecrum 664. periculosa fouit dogmata 666 ingenio praeditus est paradoxo 667. scripta eius 668. discipuli et sectatores eius 670 delineatio philosophiae Paracelsicae 676

Parmenidea philosophia, illius resuscitatae occasio 448. reuocauit eam in vitam Bern. Tetsius 449
 Passiones animae, quae phantasiam sequuntur possunt transcendere ad operandum in corpus alienum 414
 Patricius, Franciscus, philosophiam Platoniam ex Graecis scriptoribus renouare constituit 422. vita eius ib. an in Patauino gymnasio publica auctoritate docuerit 423. Ferrariae Platoniam philosophiam publice profiteri iussus est 423. Romae etiam multa cum laude docet 424. quando mortuus ib. statura corporis brevis nec venusta ib. ingenii eius dotes 424. iudicium de illius scriptis ib. ambitioni et contradicendi spiritui est deditus 425. Aristotelem odio est persecutus 425 laudes eius et vituperium 426. Platoniam philosophiam extollit et commendat 427 scholae Alexandrinae adhaeret ib. nouam philosophiam meditatus est 428. quaedam in illa a Tetsio mutua sumit ib. brevis eius philosophiae naturalis delineatio 429 an praecursor Gassendi et Cartesii fuerit 430
 Peripatetici genuini, quinam ita dicendi sint. in Italia genuini quinam 155. ex Hispanis quinam potiores 236. quinam ex Germaniae Protestantibus 237. concordia inter illos, Chemicos et Galenicos tentata 758
 Petrarcha, an inter philosophos referendus 22 vitam eius quis narrauerit 23. laudes eius ib. discipuli eius 24
 Phoenix ingeniorum, quinam ita dictus 55
 Philosophia, primus eius reformator Raymundus Lullus 9. status eius tempore emendatae religionis mutatus 77. causae eius emendationis religionis reformatione 79. reformatio eius doctrinae Christianae emendationem mox secuta 83. scholastica exagitur ib. ipsa sua promouet incrementa 106. cultiores Scholastici eam promouent 106. eius historiae recentioris adumbratio 107. Moaisica, vnde excitata 113. quare a nonnullis prorsus reiecta 114. ecclesiastica restituta ib. elegantioris primus restaurator Dantes Aligerius 21. Altorsina qualis liber 252. quae nam Speneri de illa fuerit mens 261. ex eius reiectione enthusiasmus ortus 239. vt in Protestantium scholis diligenter coleretur, Melanchthon suauit 240. illam reuelationi non posse aduersari contendit Taurellus 306. illam condemnat Baylius 602. eius hostes omni

RERVM ET MATERIARVM.

- omni aetate inuenti 776. variae classes eo-
rum, qui philosophiae aduersantur 777. de
eius pretio controuersia Hofmanniana 778
Philosophi mixti quanam ita vocati 767
Physica, nostris temporibus maximo opere excul-
ta 116
Physiologia, Cartesiana, clauem exhibere ad
Cosmologiam Pythagorico-Cabbalisticam sta-
tuit Henr. Morus 442. Helmontii delinea-
tur 715
Piccartus, Michael, vita eius 317. magna eius
eruditionis est aestimatio 318. scriptorum
ab illo editorum numerus librorum suorum
acutum superat 318. mors eius ib. eius de
philosophia Aristotelica merita ib.
Piccolominaeus, Alexander, familia eius et stu-
dia 204. oratoriam, Logicam, Physicam et
Mathesin docet ib. Aristotelem maxima as-
siduitate legit 204. primus in vernacula pe-
ripatetice philosophari est ausus 305
Piccolominaeus, Franc. quando natus 205. vix
adolescenciam egressus logicam in patria docet
206. apud Perusinos philosophica cathedra ei
traditur ib. Patauii postea et Venetiis ma-
gno stipendio docet 206. eius de ethica
cum Zabarella disceptatio 206. syncreti-
smum inter Aristotelem et Platonem nouo
consilio suscepit 207. muneri se ab-
dicauit ib. quam diu Patauii docuerit 207
iudicia de illo 208
Picus Mirandulanus, Io. Phoenix ingeniorum di-
citur 55. quanam eius scripserint vitam 56
natiuitas eius et studia ib. adhuc iuuenis in-
gentem sibi eruditionis copiam comparat 56
Romae nongentas de variis disciplinis quae-
stiones proponit ib. totius orbis eruditos in
certamen prouocat 57. haereseos nota qua
de causa inustus 57. iuuenilia scripta Vul-
cano tradit ib. pietati se totum tradit 57
philosophiam a speculatione ad vitae emen-
dationem tradit 58. Politiani de illo iu-
diciu ib. philosophia eius quanam 58
Cabbalam penitus ignorauit 59. Platonico-
rum placita Mosi tribuit 60. inter syncre-
tistas recentioris aetatis referendus 60
Pietas, illam cum scientiarum interitu promo-
uere cupit Hirnhaym 546. Theosophorum
vnde deducenda 748
Pii conflagrantur in resurrectione igne Dei 384
Plagiarius Raymundus Lullus habetur 11. an
fuerit Ioannes Boccacius 25. Gifanius habe-
tur 217. Aristoteles quod fuerit probare
studet Patricius 426. Keckermannus vide-
tur 768
Plagium, eius accusatur Paracelsus 659. 665.
Boehmius 699. Lipsio saepe obiectum 496
Planetae, quanam lege inferioribus bona et ma-
la suppedient 378
Planta, earum corpori anima quaedam inest 458
Plato, illum prae Aristotele in moralibus probat
Melanchthon 282. quidnam illius philoso-
phiam commendauerit 343. Christum ab il-
lo esse praedictum contendit Patricius 427
in Anglia magni aestimatur 434
Platonica philosophia, restauratores eius qui-
nam 41
Platonica secta, cur Aristotelica prae illa surre-
xerit 149. occasio restitutionis huius sectae 353
cum Pythagorica et Cabbalistica philosophia
coniungitur 354. generalis delineatio histo-
riae huius sectae 355. quanam illam propa-
gauerint 356. cur mature euiluerit ib. ex
Graecis scriptoribus illam renouare constituit
Franc. Patricius 422. eius fata Seculo XVII.
430. in Britannia floret 433. criticae de
haec secta observationes 443. nulla illi ex
philosophia Cabbalistica est allata medicina
445. in merum syncretismum abiit 447. ve-
rae philosophiae nihil profuit eius studium
448
Platonici, controuersia inter illos et Aristoteli-
cos 71
Poiretus, Petrus, vita eius 725. ad Cartesianis-
mum rapitur 725. nunquam integrum ali-
quod theologiae systema legit 226. autodi-
dactus est 726. ecclesiae munus in Bipo-
tino accipit 727. contra atheos et religio-
nis hostes scribere vouet 727. munus suum
cur deseruerit 727. Burignioniam conuenit
eique adhaeret 727. an mysticus fuerit 728
in Cartesianismum insurgit 728. eius cum
Thomasio controuersia ib. an rationis vsum
reiecerit 729. Burignoniae placita defendit
730. Rhenoburgi quietus consedit et obiit
ib. laudes eius ibid. eius scripta et Tho-
masii de illis merita 731. Theosophicum
systema more philosophico exposuit 732. ad
enthusiasmum ducit 733. aduersarii eius ib.
nimis acerbis est in aduersarios 734. con-
tra Spinozam et Bekkerum pugnat 734
Politica, Christianae, auctores quanam 627
Pomponatus, Petr. pater eius et natiuitas 158
pusillus corpore est ib. studia eius ib. Ari-
stotelis philosophiam cum Auerroistica com-
parat

K k k k k 2

parat 158. Achillini iram inde in se concitat 158. ad Bononienses se confert 159. methodus eius philosophiam docendi ib. monachos in se concitat 159. unde diues factus ib. quando mortuus ib. an impie prorsus obierit 160. diligentia eius & modestia laudatur 160. an fuerit auarus ib. quemnam inter philosophos locum meruerit 160. numus eius memoriae est dicatus 161 quaedam eius nugae ib. heterodoxiae accusatur 161. Auerrhoem emendare cupiens illo ipso deterior est factus 162. impietatis reus habetur 163. an mortalitatem animae docuerit 162. liber eius de immortalitate animae ignibus addicitur Venetiis 164. Contarenus & alii contra eum scripserunt ib. rem suam defendit ib. Bembi patrocinio flammam effugit 164. Niphus eius impietatem refutare est iussus 164. quomodo Pomponatius se defenderit ib. mentem tamen mutauit 165. atheismi nota post fata inuritur 165. quid de eius philosophia iudicandum 166. placita eius de fato ib. Libri eius de incantatione & fato 166 not. maxime ad Alexandrum Aphrodisaeum diuertit 167. impietatis valde suspectus est 167. inter scepticos referri potest 168. providentiam Dei negat ib. Aristotelem Paulo ipsique Christo praeponit 170. an Stoica illi de fato doctrina arriserit 170. eius de incantationibus philosophia 171. eius impietatis excusatio 179. eius discipuli 182 Praedestinationem oppugnat Pomponatius 169 Preci vi imaginationis sunt efficaces 177 Protestantes, cur philosophiam Aristotelicam retinuerint 154 Providentia Dei, illam negat Pomponatius 168 Taurelli de illa mens 309 Putrefactio, cur chymici illa opus habeant 681

Q.

Qualitates, occultas Aristotelicorum explicare studet Io. Marcus Marci 431 Quaternio fundamentum & radix & omnium aliorum numerorum 414 Quinarius numerus vim magnam habet in expiationibus sacris 414. pellit malos daemones ib. & venena ibid.

R.

Ramus, Petrus, multa eum ex Valla mutuatum fuisse dicunt 34

Ratio, eius vsum condemnat Baylius 602. quidnam Theosophis sit 645. eius lumen ad addiscendam philosophiam veram spernit Boethius 697. an eius vsum reiecerit Poiretus 729 Reales dissidia inter illos et Nominales sanare studet Melanchthon 273 Regeneratio, cur chymici illa opus habeant 681 Regiomonti Aristotelis floruit philosophia 246 Religio emendata philosophiae statum mutat 77 eius emendationem philosophiae reformatio est secuta 83. eius reformationis utilitas ad emendam philosophiam 92 Res, earum ideae, formae, species, exemplariaque in mente diuina semper existunt 382. unde earum harmonia procedat ib. ab illis quaedam idola spiritualia & naturalia effluunt 411. unde eorum virtutes occultae 412. earum principia tria statuit Telesius 456. & Paracelsus 680 Reuchlinus, Io. unde eius vita optime discatur 357. quonam anno natus 358. artem Musicam addiscit & inter symphoniacos in aula Badensi recipitur ib. Parisiis studiorum cursum prosequitur ib. graecam linguam discit ab Hermonymo Spartiate 359. pingendis litteris Graecis & describendis libris peculium sibi parat ib. Aristotelicam logicam ex ipso haurit Aristotele 359. eius in theologia & rhetorica praeceptores ib. Basileam proficiscitur 360. quanam ibi gesserit 360. an professionem extraordinariam ibi acceperit ib. Aureliam proficiscitur & ibi iurisprudentiae studiis inseruit 361. in Piclavis Iuris Licentiati titulo ornatus Turingam concedit 362. in ducis Wirtembergiae comitatu Romam proficiscitur ib. Romanorum doctissimorum fruitur amicitia 362. nomen eius mutat Hermol. Barbarus 362. legatus ad imperatorem mittitur 363. Hebraeam in hac legatione addiscit linguam 363 codice Hebraeo ab Imperatore donatur ib. ex aula Wirtembergica in Palatinam fugit 363 comoediam scripsit in monachorum ignorantiam 364. ad pontificis aulam legatus mittitur ab electore Patauino 364. graecae & hebraicae linguae studium Romae vrget ib. ex aula Palatina domum reuocatur 365. Sueuorum foedus S. Georgii eum Sueviae triumphum deligit 365. litis eius cum monachis historia 366. libros hebraicos non omnes abolere suadet ib. in bello Sueuico captus Angelopolim abducitur 367. graecas & hebraicas

R E R V M E T M A T E R I A R V M.

braicas ibi docet litteras ib. eas quoque
Tubingae docet 368. quando & vbinam
mortuus 368. magna eius nominis & eru-
ditionis est existimatio ib. eius de philoso-
phia Pythagorico-Platonico-Cabalistica me-
rita 369. quorum consilio ad philosophiam
accefferit 370. primam Cabbalisticae philo-
sophiae notitiam ex Pici scriptis hausit 372
Reuelatio, illi philosophiam non aduersari pos-
se contendit Taurellus 306. illam ex Sce-
pticismo magnam vtilitatem capere iactat
Baylius 603. an ex illa principia sint su-
menda, quibus philosophicum inaedificetur
systema 636. an nobis ad res naturales
cognoscendas data sit 637
Rosaceruciana fraternitas, vnde eius historia
petenda 735. summa eius historiae 735.
quando exorta 736. quomodo enata ibid.
quaenam huic sodalitis tribuantur 737.
multos excitat motus 737. quidnam theo-
logi de illa senserint ib. quaenam medico-
rum de illa opinio 738. vnde nomen eius
desumptum esse putetur 738. nullibi inueni-
tur 739. inaudita ei adtribuuntur dogmata ib.
fabula esse suspicatur 739. ad doctos expiscandos
inuenta esse dicitur ib. tota euauit 740. Io.
Val. Andreae huius fabulae auctor habetur 740
cum Paracelsica & theosophica factione non
cohaesit 741
Rosatus nobilis, an hoc genus numorum ex
auro obryzo Lulli cufum sit 13
Rosochiensis academia, ibi Aristoteles philoso-
phantibus dux praeficitur 243. Peripatetici
in hac schola celebriores ib.

S.

Salisburgum, academia huius vrbs elegantiora
studio reuocat 122
Sanchez, Franc. vitae eius enarratio 541. illum
medica eruditio admodum commendauit 541
Aristotelica ei displicet philosophia 541 qua
ratione ad scepticismum deductus 542
Sanguis eius circulationem ante Haruaeum de-
texisse Caesalpini visus est 221
Sanitas, miraculosa quomodo fiat 177
Sapientia eius initium & finis quidnam 718
Scepticismus, vnde post renatas litteras intro-
ductus 113. varia eius conditio 538. secta-
tores eius 540. ad sobrium quendam con-
fugit Berigardus 477. quonam sine illum
commendauerit Hirnhaym 543. eum laudabi-
li instituto commendauit Foucherius 551. Bay-

lii 602. Obseruationes criticae de scepti-
cismo recentiorum 604. variae causae ad il-
lum confugiendum viros doctos commouerunt
604. ad ecclesiae auctoritatem stabilendam
adhibitus est 605. eius machinis reuelatae
religionis moenia deiicere nonnulli sunt co-
nati 606. an pietatem dictitauerit 607. iudi-
cii imbecillitas alios ad illum permouit 608.
alios ambitio ib. an philosophiam veram
vlla ratione adiuuerit 609
Scepticus, eos solos philosophorum nomine
dignos putat Huetius 571. an Gassendus iis
accensendus 522. an Corn. Agrippa fuerit 419.
an Seb. Basso 539
Schegkii, Iac. eius cum Simonio controuersia 289
vita eius 292. eximia eius eruditionis fama 295
quaenam eius in philosophiam merita 295
philosophiae Rami masculae se opposuit 296
Scheiblerus, Christoph. celeberrimus habetur
philosophus 256
Scherbius, Philip. de vita eius pauca constant 296.
vita eius 297. magnum Aristotelis philoso-
phiae sidus appellatur 298. inter celeberrim-
os philosophiae Aristotelicae restauratores
refertur 299. dissertationem philosophiae
Rameae opponit ib. familia fuit infelix 300
scripta eius ib.
Scholastica philosophia valde displicet Luthero
95, 96. Melancthon eius aduersarius 102.
non tota ex orbe philosophico post renatos
litteras eiecta 117. causae cur retenta sit 120.
condemnata tandem & relicta 121. quibus-
nam ex causis parum emendata sit ex viro-
rum doctissimorum studio 142. quinam il-
lius emendationem tentauerint 143. illam
Yauassor commendat 144. & Pelissonius tue-
tur 146. sensim imminuitur 146
Scholastici, cultiores philosophiam promouent
faniorem scholastica 106. recentiores qui-
nam 122. ex Dominici familia quinam 124.
ex Francisci ordine quinam 128. Cisterci-
enses 130. ex societate Iesu 136. aliorum
ordinum 142
Scholastico mastiges quinam fuerint 84
Scientia, illam dari negat Hirnhaym 544 sub
cinere latet in intellectu 717. verae sunt in-
demonstrabiles ib.
Scioppius, Casp. Symachii codicem msc. Gifa-
nio aufert, quem hic ipse abstulit ex Bessa-
rionis bibliotheca 218
Scriptura S. varia genera secundum illam phi-
losophantium 611. an omnem sapientiam
K k k k k 3 ex

- ex illa haurire iubeamur 638. quinam consensus inter illam & veteres scriptores ostendere voluerint 753
- Sectae Graecae post renatas literas omnes ex cultae 111
- Sectaria philosophia, ratio eorum, qui ab illa discesserunt 536. causae, cur illa abiecta eclectica non triumphauerit philosophia 537
- Seder Olam, an hic liber Helmontio iuniori competat 723
- Sennertus, Daniel, systema atomisticum recepit 503
atomos Democriti cum corpusculis minimis confudit ib.
- Sensus omnes tactus sunt auditu excepto 458.
de eorum certitudine dubitat Hirnhaym 544
- Septalius, Ludou. quando natus 229. vita eius 230. quanam eius in philosophiam merita ib.
- Septenarius numerus omnium est potentissimus 415
- Sepulveda, Io. Gennet. studia eius iuuenilia 195. Alberto Pio principi Carporum est acceptus 196. epistolae eius eruditae gratae ib.
Caroli V. theologus & historiographus constituitur 196. philosophiam in Hispania suonitori restituere allaborat ib. quamnam cum Bartholomaeo Casa aluerit controuersiam 197
- Sidera, iis cum corporibus humanis, animalibus &c. harmoniam esse credunt Theosophi 748
- Signaturae, quare illas considerandas esse credant Theosophi 748
- Simonius, Simon, pauca de eius vita reperiuntur 286. antitrinitariis fauere videtur 287
Geneuae bis carceri traditur ib. Lipsiam ad tradendam Aristotelis logicam vocatur 287.
suspecta eius in religione est sinceritas 287.
in aula regis Poloniae magno in pretio habetur 288. quando obierit ib. eius in philosophicis eruditio 289. eius cum Schegkio controuersia 289. impietatis accusatur 290
- Simplicistae, quinam ita vocati 781
- Sonerus, Ernest. vitae eius scriptores quinam 312.
vita eius 313. iter facit per Germaniam, Hollandiam, Angliam, Galliam & Italiam 314
vbinam opinionibus Socinianis corruptus ib.
cathedra physica & medica Altdorfii illi traditur 315. Socini placita tacite propagat 315
ad ea insinuanda Aristotelis metaphysica vtitur 316. mors eius ib. quanam eius in philosophiam merita 316
- Sorbierius, Samuel, vitae eius brevis expositio 510 not.
- Sors, eius causa quaedam sublimis & latens & occulta est 415
- Spatium, controuersiae de illo 534
- Spectrum, vnde eorum apparitiones ex mente Pomponatii 176
- Spenerus, Io. Iac. quanam eius de philosophia fuerit mens 261
- Spiritus Georgii Veneti de illo placita 384
eorum characteres sunt ignorabiles quaedam literae 516. rationalis hominum quodammodo corporeus est 417. philosophorum Mosaicorum de illo doctrinae 642. eius actio quanam ex Boehmii mente 702. illum ex diuina essentia ortum habere statuunt Theosophi 747
- Statua, marmorea ornatur Cassendus 519
- Stellae, Agrippae de illis sententia 413. vnde enatae mente Telesii 458. motum habent proprium ib. natura sua sunt lucidae 458
- Stoica secta, illam damnat Melanchthon 281
philosophia, restaurandae illius occasio 486.
Lipsii de illa merita 497. eius restauratores alii 499
- Stomachus, in illo sedes animae esse dicitur 720
- Strozza, Cyriacus, Aristotelicam philosophiam magna cum laude Bononiae & Pisaec docet 209
deperditum nonum decimumque librum Politicorum Aristotelis ex ingenio restituit 209
- Studia, quisnam Graeca in Occidente primus suscitauerit 5. elegantiorum cultura quam ratione promota 103
- Sturmus, Io. Christoph. vita eius 769. philosophiam & mathesin Ienae docet 769. ad pastorem munus in Comitatu Oetingensi vocatur ib. cathedrae physicae & mathematicae Altdorfii praeficitur 769. mors eius 770
laudes eius ib. ad eclecticam philosophiam animum adiicit 770. quomodo ad Syncretismum delatus 771
- Suffumigationes quaedam ad stellas accommodatae plurimum possunt 413
- Syllogismus, Helmontii de illo placita 717
- Syncretismus, philosophico fauet Picus Mirandulanus 60. philosophicus vnde post renatas literas introductus 114. illum Franc. Piccolominaeus suscepit 207. illi fauet Iac. Mazonius adhuc adolescens 211. illi est Reuchlinus deditus 372 seqq. illum fouit Georgius Venetus 386. in illum abiit philosophiae Platonicae recentius studium 447. quid

RERVV ET MATERIARVV.

quid sit 750. inter Scripturam S. & sectas philosophorum 752. Hamelii in eo promouendo conatus 761. Platonico-Peripatetico-Stoicus 762. recentiorum inter se 767. contrarius est veritati 773. nec ipsi sectariae philosophiae conuenit ib. illum cum eclectica philosophia commiscet Keckermannus 768. quomodo Sturmii ad eum delatus 771. quisnam omnium pestilentiosissimus 773. inutilis est 774. ex philosophiae circulis est abiiciendus 774
Syncretistae, eorum classes 751

T.

Taurellus, Nicol. quando & ubi natus 300. iuuenilia eius studia 301. vtrum Lutheranae an reformatae fidei confessioni fuerit additus 301. an professoris medicinae munus Basileae illi demandatum fuerit 302. ethices professionem apud Basileenses, & medicam apud Altdorfinos nanciscitur 302. magnus ei auditorum applausus contigit 303. mors eius ib. virtutes eius & ingenii doctes 303. corpore parvus est ib. quanam eius de Aristotelica philosophia fuerit sententia 304. liberum philosophandi genus probat 305. vnde eius contra Italicos Peripateticos bellum exortum ib. philosophiam reuelationi non aduersari posse contendit 306. eius in philosophiam merita 307. vtrum Peripateticis an eclecticis adscribendus sit 308. obscurus est 310. inter atheismi fautores refertur 310. iure inter illos referri nequit 311. quemnam inter philosophos mereatur locum 311. raritatis illius, scriptorum causa quanam 312
Teleus, Bernardinus, Parmenideam philosophiam in vitam reuocauit 449. vitae eius enarratio 449. fere puer litterarum studiis se tradidit ib. Romae insons in carcerem detruditur 450. exinde liberatus ad Patauinus Musas concedit ib. de fundamentis proprii aedificii in Physica iaciendis cogitat 451. Romam redit ib. archiepiscopi dignitatem recusat 451. vxore & filio mortuis ad otia philosophica redit 452. in secessu de naturalibus libris iuxta propria principia componit ib. illos cum Madio communicat ib. magno excipiuntur plausu 553. Neapolim ad docendam hanc nouam philosophiam vocatur ib. societatem eruditam ibi instituit 453. a monachis iurgiis laceffitur ib. mors eius ib. libri eius eorumque editiones 454. phy-

sica eius post illius fata indici expurgatorio adscribitur ib. sectatores eius & aduersarii 454. quidnam illum ad nouam de naturalibus disciplinam condendam mouerit 455. philosophiae eius Parmenideae expositio 456. iudicium de illa 459
Ternarius numerus idealibus formis deputatus est 414
Terra, Helmontii placita de illa 717. qualem eius globus habeat figuram ib. omnium elementorum basis est 411. ex illa mare est eductum & adhuc quotidie educitur 457. affectiones eius quatuor, quanam 458. est duplex secundum principia Paracelsica 681
Theologia philosophiam scholasticam sustentauit 117. vtrum vsum in illa habeat philosophia scholastica nec ne 118
Theosophia, Sperberi de illa mens quanam 687. Boehmianae causa est imaginatio viuida 698. ex emanationis systemate deriuanda 704. cum principiis Cabbalisticis congruit 704. illam more philosophico exponit Poiretus 732
Theosophici, quales philosophi 644. cur se philosophos per ignem dicant ib. non conspirant placitis & fundamentis 741. characteristica quaedam eorum sunt dogmata 742. omnia ad emanationis systema referunt 743. damna haud exigua philosophiae & theologiae attulerunt 743. eorum nonnulli optima animi intentione sunt vti 745. qui fieri potuerit, vt ad eorum dogmata absque delabi potuerint viri minime mali 740. absurda de spiritibus docent 747. dogmata, quanam illis tribui possint 747. an philosophia Platonica huius sectae parens fuerit 749
Thermometrum Fluddi quidnam 694
Thomaeus, Nicolaus Leonicius, primus genuinam Aristotelis philosophiam restituere conatus est 156. parentes eius & studia ib. animus ad philosophiam Platonice adiecit 156. cur Aristotelice sit amplexus ib. Patauii genuinam Aristotelis philosophiam primus docet 157. frugalis viuit ib. quando mortuus ib. non cum illo Nicol. Leonicius Vicentinus confundendus 157
Thomasius, Iacob, vita eius & eruditionis laudes 336. merita eius de historia philosophica 337. philosophiam Peripateticam illustrare contendit ib. scriptorum suorum laudes 338
Transsubstantiatio, dogma de illa nascente Cartesianif-

II. INDEX RERVM ET MATER.

tesianifino pomum eridos fuit 584. not. quomodo Cartesius illam saluam esse posse voluerit ib. quomodo Rohaltius illam explicauerit 585. quomodo Maignanus ib. quonam modo Baylius illam debellauerit 586
Tubinga, philosophia Aristotelica ibi est docta 244

V.

Vacuum, controuersiae de illo 534. in aëre datur 717
Valla, Laurentius, quo anno sit natus 32. cur Roma excedere sit coactus ib. heterodoxiae accusatur 33. an publice virgis caesus sit ib. Pontifici reconciliatur ib. laudes eius ib. an contra Christum inuectiuas disperferit 34. epitaphium eius ib. eius in philosophiam merita 34
Vaninus, Iul. Caesar, an Pomponatii discipulus fuerit 185
Vates, eorum dispositio qualis esse debeat 177
Vayerius, Franc. Mottaues, vita eius 547. an reginae consilio fuerit impeditus, quo minus regni haeredem insuere potuerit 548. an coniugio non admodum laeto fuerit gauisus ib. magna eius inter eruditos fuit aestimatio ib. filium ad Pyrrhonica placita effinxit 548. iudicia de eius scribendi ratione 549. toto animi habitu philosophum Stoicum expressit ib. eius mores a Patino & Maruillo notantur 550. scripta eius ib. Scepticismum commendare & fouere conatur ib. ad religionem illum extendit 551. inde in Atheismi suspicionem incidit ib.
Verbum Dei primaeuam esse ideam philosophicam statuit Theoph. Galeus 435. verba sunt quidam rerum radii vbique praesentes rerumque vim seruantes 414
Veritas, quanam illi ex philosophia Aristotelica enata sint damna 344. Christianam machinis scepticis adoritur Baylius 601
Vernacula lingua, qui primus inter Italos illa philosophari ausus sit 205
Victorius, Petr. patria eius & insatiabilis discendi cupiditas 197. ad Pisanam academiam conuolat ibique antiquitatibus discendis inuigilat 198. & Romae huic studio operam nauat ib. Florentiae professio graecae & latinae linguae & moralis philosophiae illi

demandatur 198. principibus est acceptus ib. laus eius magna apud externos ib. virtutes eius 199. scribendi eius ratio, qualis ib. an inter plagiarios referendus 199
Vinum adustum a Lullo inuentum dicitur 15
Virtutes occultae rerum vnde 412
Viteberga, in huius vrbis Academia Aristotelis philosophia introducit 241. qualis fuerit sec. XVII. 256
Viues, Io. Ludouicus, multum studii in pellenda barbarie adhibet 86. ab Erasmo valde laudatur ib. ab Henrico VIII, rege Angliae, Mariae principis institutioni praeficitur 86. quando mortuus 87. eius in philosophiam merita ib. iudicium de illius libris 88
Vnum omnium rerum principium est & finis neque ipsum principium aut finem habens 414

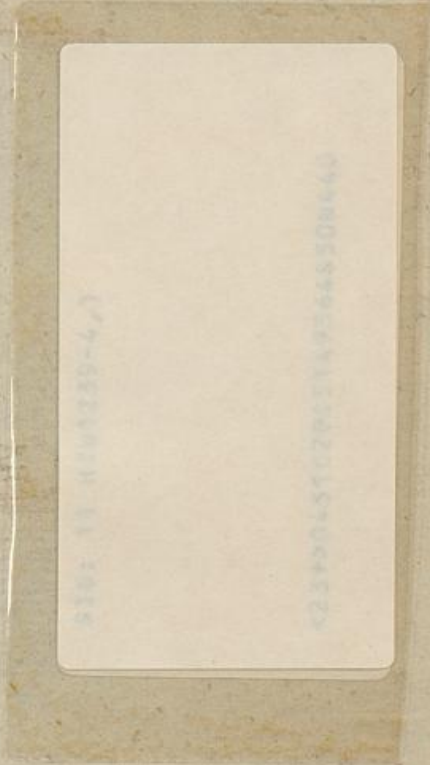
W.

Weigelius, patria eius, quanam 689. vita eius ib. an munere ecclesiastico ante mortem sit exutus 690. scripta eius post fata edita lites inter Theologos mouent 690. multa ei supposita fuisse suspicitur ib. quaedam eius sententiae ibid.
Wendelinus, Godofredus, vitae eius brevis enarratio 511. not. Ptolemaeus aevi sui dici meruit ibid.
Wesselus Frisius an cum Reuchlino Basileae fuerit 360

Z.

Zabarella, Iacobus, familia eius & praeceptores 200. dialecticam accurate perdiscendam statuit ib. alias quoque disciplinas addiscit ib. Bernardino Tomitano in professione logica successor Venetiis datur ib. astrologiae est peritus ib. insolita munificentia doctrina eius ornatur 201. magna gaudet auditorum turba ib. facilitas ingenii ei multa, sermonis nulla est 201. quanam eius in philosophiam merita 202. an impietatis macula sit notandus 203. vxor eius & filii 203. an suam mortem praedixerit. ib.
Zeidlerus, Melchior. vita eius 334. eruditio eius 335

FINIS TOM. IV.

BRUCKERT
HISTORIA CRITICA
PHILOSOPHIE
TOM. IV. PARS I.

P
06

HIU
1239
-4,1

Lat 2
Nr. 43